

(Υπόμνημα στο κατά Ματθαίον, Π.Ν.Τρεμπέλα εκδόσεις «ο Σωτήρ», μεταφρασμένο & μεταγλωττισμένο στη δημοτική γλώσσα!

Οι αριθμοί στις λέξεις του αρχαίου κειμένου παραπέμπουν στην αντίστοιχη ερμηνεία και ανάλυσή τους)

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

(Πατέρες Εκκλησίας & Εκκλησιαστικοί συγγραφείς)

A=Αθανάσιος ο Μέγας

Z=Ζιγαβηνός Ευθύμιος

Aπ=Απολλινάριος

Θφ=Θεοφύλακτος Βουλγαρίας

Aυ=Αυγουστίνος

Ιε=Ιερώνυμος

B=Βασίλειος ο Μέγας

K=Κύριλλος Αλεξανδρείας

Γ=Γρηγόριος Ναζιανζηνός

X=Χρυσόστομος Ιωάννης

Γν=Γρηγόριος Νύσσης

Ω=Ωριγένης

Δ=Δαμασκηνός Ιωάννης

DB=Dict. Of the Bible,Hastings

E=Ευσέβιος Καισαρείας

(Σύγχρονοι Θεολόγοι ερμηνευτές)

The New-Century Bible, St Matthew Edited by G.H. Box on the basis of the earlier edition by Prof W.F. Slater, Edirburgh 1922 (σημειώνεται με το S)

M.J. Lagrange. Evangile selon s. Matthieu, Deuxieme edition Paris 1923

(σημειώνεται με το L.)

Alf. Plummer. An exegetical commentary on the Gospel according to S. Matthew, London 1911 (σημειώνεται με το p.)

W. Allen A critical and exegetical Commentary on the Gospel according to S. Matthew Third edition 1922 (σημειώνεται με το a).

A. Commentary critical, expository and practical κ.λ.π by I. Owen, New York 1864 (σημειώνεται με το o).

L. Cl. Fillion La sainte Bible commentee VII (σημειώνεται με το F).

J.A. Bengel Gnomon of the N.T. Testament translated by I. Bryce. Τόμ. A

(σημειώνεται με το b).

C.L. W. Grimm Lexicon Graeco-Latinum in libros N. Lipsiae 1903. (σημειώνεται με το g).

N. Δαμαλά Ερμηνεία εις την Κ.Δ. τόμ. Β και Γ. Αθηναι 1892. (σημειώνεται με το δ)

ΚΕΙΜΕΝΟ & ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οι αριθμοί στις λέξεις του αρχαίου κειμένου παραπέμπουν στην αντίστοιχη ερμηνεία και ανάλυσή τους

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' (1)

Στίχ. 1-17. Η γενεαλογία του Κυρίου Ιησού.

Ματθ.1,1 Βίβλος γενέσεως(1) Ἰησοῦ Χριστοῦ(2), υἱοῦ Δαυῖδ(3), υἱοῦ Ἀβραάμ(4).

Ματθ.1,1 Γενεαλογικός κατάλογος του Ιησού Χριστού που προερχόταν από τον Δαβίδ, απόγονο του Αβραάμ. (η μετάφραση εδώ και στο εξής, από: Η Καινή

Διαθήκη,Ελληνική Βιβλική Εταιρία, και στη διεύθυνση:

<https://www.bible.com/el/bible/173/MAT.10.TGV>)

«Το Ευαγγέλιο είναι λόγος ο οποίος εύλογα περιέχει αναγγελία αγαθών πραγμάτων και επειδή ωφελεί αυτόν που το ακούει, τον ευφραίνει, εφόσον βέβαια αποδεχτεί αυτό που αναγγέλλει, ή είναι λόγος που περιέχει την παρουσία αγαθών» (Κ).

«Ευαγγέλιο ονομάζεται το παρόν βιβλίο» (X), «διότι αναγγέλλει σε εμάς πράγματα που είναι καλά» (Θφ): «διότι ευαγγελίζεται σε όλους, την κατάργηση της κόλασης, τη διάλυση των αμαρτιών, τη δικαιοσύνη, τον αγιασμό, την απολύτρωση, την υιοθεσία, την κληρονομία των ουρανών» (X).

(1) Ειπώθηκε πολύ σωστά, ότι η γενεαλογία αυτή αποτελεί ενωτικό σημείο μεταξύ της Π. και της Κ. Διαθήκης (F). Φράση που χρησιμοποιείται από τους Ο' (μετάφραση των 70) στα Γέν. β 4 και ε 1 (b). Το Γεν. β 4 περιλαμβάνει τις αφηγήσεις της δημιουργίας του ανθρώπου, του παραδείσου, της πτώσης, της γέννησης του Κάιν και του Άβελ και των απογόνων του Κάιν μέχρι του Λάμεχ (a). Το Γεν. ε 1 περιλαμβάνει όχι μόνο την γενεαλογία του Αδάμ μέχρι του Ιάφεθ αναμιγμένη με κάποιες αφηγήσεις, αλλά και την εξιστόρηση της κακίας των ανθρώπων επί των ημερών του Νώε ε 1-στ 8 (p). Θα ερμηνεύσουμε: βιβλίο, στο οποίο καταγράφονται οι πρόγονοι κάποιου (g).

Ο τίτλος αυτός αναφέρεται κυρίως σε ό,τι αμέσως ακολουθεί, μέχρι το στίχο 17 αν και, λιγότερο πιθανώς, μπορεί να εφαρμοστεί στο όλο βιβλίο, σκοπός του οποίου είναι να αποδείξει, ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός, ο Υιός του Δαβίδ κλπ. (b).

«Και για ποιο λόγο την αποκαλεί Βίβλο γενέσεως του Ιησού Χριστού; Παρόλο βεβαίως που δεν περιέχει μόνο αυτό, τη γέννηση δηλαδή, αλλά όλη την οικονομία (=το θείο σχέδιο της σωτηρίας). Διότι εδώ υπάρχει η συγκεφαλαίωση όλης της οικονομίας και αποβαίνει σε εμάς η αρχή και η ρίζα όλων των αγαθών... για αυτό ονόμασε το βιβλίο από το πιο σημαντικό από τα κατορθώματα» (X).

Από την έννοια της φράσης στα χωρία που αναφέρθηκαν, του Γεν. β 4 και ε 1 θα μπορούσε να βγει ως συμπέρασμα, ότι ο τίτλος αποτελεί την επιγραφή ολόκληρου του περιεχομένου των κεφ. α και β, πιθανότερα όμως αναφέρεται στη γενεαλογία, που ολοκληρώνεται στο στίχο 17 (S).

Ο ευαγγελιστής αναμφίβολα είχε στο νου την Γένεση των Ο' όταν προτιμούσε τον τίτλο αυτόν και πιθανώς από τους Ο' δανείστηκε τη γενεαλογία, αν και θα μπορούσε να έχει βρει ήδη συλλεγμένη αυτήν σε κάποια από τα ιουδαϊκά αρχεία (p).

(2) Η φράση «Ιησού Χριστού» συναντιέται στους συνοπτικούς μόνο εδώ και στα Ματθ. α 18 ιστ 21, Μάρκ. α 1.

«Χριστοί (=χρισμένοι) λέγονταν οι βασιλιάδες και οι ιερείς. Διότι χρίονταν με το άγιο λάδι που ανέβλυζε από το κεράτινο δοχείο που το έβαζαν πάνω στο κεφάλι. Λέγεται λοιπόν ο Κύριος Χριστός ως βασιλιάς και ως ιερέας... και χρίστηκε και αυτός κατεξοχήν με το αληθινό λάδι, το Άγιο Πνεύμα. Διότι ποιός άλλος είχε το Πνεύμα όπως ο Κύριος;» (Θφ).

Η λέξη Χριστός έχασε τη σημασία της ως επίθετο (=χρισμένος, δηλαδή Μεσσίας), την οποία εξέφραζε σε συνδυασμό με το άρθρο (ο Χριστός) και έγινε κύριο όνομα. Δες επίσης και Ιω. α 17, όπου χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια (S). Από ονομασία που δήλωνε το προφητικό αρχιερατικό και βασιλικό αξίωμα του Κυρίου, έγινε κύριο όνομα (o).

«Αυτό το Ιησούς, δεν είναι όνομα ελληνικό, αλλά στην εβραϊκή γλώσσα έτσι λέγεται, Ιησούς: το οποίο σημαίνει, αν το μεταφράσουμε στην ελληνική γλώσσα, Σωτήρας: και Σωτήρας από το ότι έσωσε το λαό του» (X).

Στην Κ.Δ. με το ίδιο όνομα αναφέρεται ο Ιησούς του Ναυή (Εβρ. δ 8) και ο συνεργός του Παύλου ο Ιησούς ο λεγόμενος Ιούστος (Κολ. δ 11) (o).

(3) «Και γιατί δεν είπε γιου του Αβραάμ και στη συνέχεια γιου του Δαβίδ; Τον Δαβίδ τον είχαν όλοι στο στόμα τους, και λόγω της λαμπρότητάς του και λόγω του χρόνου: διότι δεν είχε πεθάνει πριν από τόσα πολλά χρόνια όσο ο Αβραάμ» (X).

«Και κανείς δεν τον αποκαλούσε υιό Αβραάμ, αλλά όλοι υιό Δαβίδ. Έτσι λοιπόν άρχισε από τον πιο γνωστό και ανέβηκε στον παλαιότερο» (Z).

Ο Αβραάμ υπήρξε ο πρώτος, ο Δαβίδ ο τελευταίος από τους ανθρώπους, στους οποίους έγινε η υπόσχεση για τον Μεσσία. Για αυτό ονομάστηκε υιός Δαβίδ, εφόσον ο Δαβίδ υπήρξε και ο άμεσος πρόγονός του (b). Για κάθε Χριστιανό που προερχόταν από τους Ιουδαίους, η μεσσιακή ιδιότητα του Ιησού θα εξαρτιόταν από την καταγωγή του από τον Δαβίδ και είναι γεγονός, ότι τονίζεται ιδιαίτερος αυτή η καταγωγή στα πρώτα αποστολικά κηρύγματα προς τους Ιουδαίους. Δες Πράξ. β 30,ιβ 23 και Ρωμ. α 3,Β΄ Τιμ. β 8,Απ. κβ 16 (S).

(4) «Ονόμασε το Χριστό γιο μεν του Δαβίδ, ενώ τον Δαβίδ γιο του Αβραάμ, οδηγώντας τη σκέψη των ακροατών στο να θυμηθούν τις υποσχέσεις. Διότι από παλιά ο Θεός υποσχέθηκε και στον Αβραάμ και στο Δαβίδ ότι θα αναστήσει από το σπέρμα τους το Χριστό. Επειδή οι ακροατές ήταν Ιουδαίοι, γνώριζαν αυτές τις υποσχέσεις» (Z). μετάφραση
«Όπως είναι πρόπον λοιπόν, από αυτόν (τον Αβραάμ) γενεαλογεί το Χριστό· διότι ο Χριστός είναι το σπέρμα του Αβραάμ, μέσω του οποίου ευλογηθήκαμε όλοι οι εθνικοί, οι πρώην καταραμένοι» (Θφ). Η καταγωγή του Μεσσία από τον Αβραάμ τονίζεται στη Διαθήκη των 12 Πατριαρχών, Λευϊ 8,15 (a). Ο Μάρκος αρχίζοντας το ευαγγέλιό του ονομάζει τον Ιησού γιο όχι του Δαβίδ αλλά του Θεού, διότι αρχίζει την αφήγησή του από το βάπτισμα του Ιησού από τον Ιωάννη, όπου ο Κύριός μας αποδείχτηκε Υιός του Θεού. Έτσι ο καθένας από τους ευαγγελιστές διακηρύσσει τον σκοπό του έργου του στον τίτλο (b).

«Ο Ματθαίος γράφοντας προς αυτούς που προέρχονταν από την περιτομή (τους Εβραίους), δεν ανέβασε τη γενεαλογία πιο πάνω από τον Αβραάμ... δείχνοντας μόνο ότι αυτός βλάστησε από το σπέρμα του Αβραάμ και του Δαβίδ σύμφωνα με τις υποσχέσεις σε εκείνους· διότι τίποτα δεν ανέπαινε τόσο πολύ τους πιστούς τους προερχομένους από τους Ιουδαίους, όσο το να μάθουν, ότι ο Χριστός ήταν από το σπέρμα του Αβραάμ και του Δαβίδ, μιας και πάντοτε τον προσδοκούσαν ότι από εκεί θα προέλθει ο Λουκάς όμως, επειδή μέσω του Θεοφίλου μιλούσε γενικά σε όλους τους πιστούς, κάνει πλήρη τη γενεαλογία αρχίζοντας μάλλον από κάτω από το Χριστό και ανεβαίνοντας μέχρι τον Αδάμ» (Z)

Ματθ.1,2 Αβραάμ ἐγέννησε(1) τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ(2), Ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰούδα(3) καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ,

Ματθ.1,2 Ο Αβραάμ ἐγέννησε τον Ἰσαάκ, ο Ἰσαάκ ἐγέννησε τον Ἰακώβ, ο Ἰακώβ ἐγέννησε τον Ἰούδα και τους ἀδερφοὺς του.

(1) «Υπήρχε συνήθεια να γενεαλογούνται οι άνδρες. Διότι ο άνδρας σπέρνει, και αυτός είναι αρχή και ρίζα του παιδιού και κεφαλή της γυναίκας· ενώ η γυναίκα με το να τρέφει και να θάλπει και να συναυξάνει το σπέρμα, έχει δοθεί ως βοηθός στον άνδρα» (Z).

Ο Ματθαίος απαριθμώντας τους προγόνους του Κυρίου μας χρησιμοποιεί την κατιούσα (=προς τα κάτω) σειρά (αν και στο στίχο 1 χρησιμοποίησε και την ανιούσα (=προς τα πάνω), και αρχίζει από τον Αβραάμ, αντί για τον Αδάμ, όχι για να αποκλείσει τα έθνη, αφού μέσω του Αβραάμ όλα τα έθνη ευλογήθηκαν (b). Το να είναι κάποιος γιος του Αβραάμ σήμαινε ότι ήταν ένας αληθινός Ιουδαίος και αποτελούσε αφορμή καύχησης. Δες και Ματθ. γ 8 (S). Ολόκληρος ο στίχος 2 προέρχεται από το Α΄ Παραλ. α 34 και β 1 (a).

(2) «Για ποιο λόγο δεν ανέφερε και τον αδελφό του (τον Ησαύ) όταν ήλθε στον Ἰακώβ, αλλά αναφέρει τον Ἰούδα και τους ἀδελφοὺς του; Κάποιοι μεν λένε λόγω του κακού χαρακτήρα του Ησαύ... εγώ όμως δεν θα το έλεγα αυτό. Διότι αν ήταν αυτό, πώς ύστερα από λίγο ανέφερε τέτοιες (κακής φήμης) γυναίκες; Για ποιο λόγο λοιπόν δεν τον ανέφερε; Διότι δεν είχαν καμία σχέση με τους Ισραηλίτες οι Σαρακηνοί και οι

Ισμαηλίτες και οι Άραβες, και όσοι έγιναν από τους προγόνους εκείνων. Για αυτό εκείνους μεν τους αποσιώπησε, σπεύδει δε να αναφέρει τους προγόνους του Χριστού και του ιουδαϊκού λαού» (X).

(3) Από όλους τους γιους του ο πατριάρχης Ιακώβ πεθαίνοντας (Γεν. μθ 10) ξεχώρισε τον Ιούδα ως προορισμένο να πάρει το βασιλικό αξίωμα (S). Ανάμεσα στους 12 γιους του Ιακώβ, ο Ιούδας θα ήταν ο μόνος κληρονόμος της μεσσιανικής υπόσχεσης, από την άποψη ότι από αυτόν κατά το ανθρώπινο θα καταγόταν ο Μεσσίας. Δες Γεν. μθ 10 και Εβρ. ζ 14 και Αποκ. ε 5 (F).

Μαθ.1,3 'Ιούδας δὲ ἐγέννησε(1) τὸν Φαρῆς καὶ τὸν Ζαρά(2) ἐκ τῆς Θάμαρ(3), Φαρῆς δὲ ἐγέννησε τὸν Ἑσρώμ(4), Ἑσρώμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀράμ,

Μαθ.1,3 Ο Ιούδας ἐγέννησε τὸν Φαρῆς καὶ τὸν Ζαρά με τὴ Θάμαρ. Ο Φαρῆς ἐγέννησε τὸν Ἑσρώμ καὶ ο Ἑσρώμ τὸν Ἀράμ.

(1) «Ο Ιούδας πήρε την Θάμαρ νύφη για τον πρώτο του γιο τον Ηρ· επειδή αυτός πέθανε χωρίς παιδιά, την πάντρεψε με τον δεύτερο [Αυνάν] και όταν και αυτός ομοίως πέθανε, υποσχέθηκε να την παντρέψει και με τον τρίτο [Σηλώμ]· επειδή φοβήθηκε όμως μήπως και αυτός πεθάνει αμέσως, ανέβαλλε τον γάμο. Η νύφη όμως επειδή επιθυμούσε πάρα πολύ να πάρει σπέρμα από το γένος του Αβραάμ... μεταμφιεσμένη σε πόρνη κάθισε στις πύλες της πόλης με σκεπασμένο το πρόσωπο. Βλέποντας αυτήν ο Ιούδας και αγνοώντας μπήκε στο σπίτι της σαν σε πόρνη και αφού ενώθηκε σαρκικά μαζί της την κατέστησε έγκυο διδύμων τέκνων» (Z).

(2) «Όταν γεννούσε αυτούς, πρόβαλλε το πρώτο από τα παιδιά από τη μήτρα δίνοντας την εντύπωση ότι θα γεννηθεί πρώτος· και η μαία σύντομα έδωσε με κόκκινη κλωστή το χέρι του παιδιού που βγήκε για να γνωρίζεται αυτός που γεννήθηκε πρώτος· αλλά μάζεψε το χέρι το παιδί μέσα... και γεννήθηκε πρώτο το άλλο παιδί και έπειτα εκείνο που άπλωσε το χέρι. Ονομάστηκε λοιπόν αυτός μεν που πρώτος γεννήθηκε Φαρῆς, το οποίο σημαίνει διακοπή, διότι διέκοψε τη φυσική σειρά» (Θφ). «Αυτό ήταν συμβολισμός των δύο λαών· κατά τους χρόνους δηλαδή του Αβραάμ εμφανίζεται η εκκλησιαστική πολιτεία, η οποία όμως παρήκμασε στο μεταξύ και παρουσιάστηκε ο ιουδαϊκός λαός και ο Μωσαϊκός νόμος και τότε έχουμε την εμφάνιση ολόκληρου του νέου λαού και των νόμων του» (X).

(3) Είναι αξιοσημείωτο ότι τα ονόματα γυναικών, Θάμαρ, Ραχάβ, Ρουθ και της συζύγου του Ουρίου παρεμβάλλονται στη γενεαλογία. Η Ρουθ υπήρξε Μωαβίτισα και όχι Ιουδαία και οι άλλες τρεις υπήρξαν ένοχες βαρέων αμαρτημάτων. Η παράθεση ονομάτων, τα οποία μπορούσαν να θεωρηθούν ακατάλληλα για να μπουν στη γενεαλογία του Μεσσία έγινε σκόπιμα.

«Διότι για αυτό ήλθε, όχι για να αποφύγει τα δικά μας (κακά), αλλά για να τα εξαφανίσει... και αξίζει να τον θαυμάζουμε... ότι καταδέχτηκε να έχει τέτοιους συγγενείς, χωρίς καθόλου να ντρέπεται τα δικά μας κακά... διδάσκοντας και εμάς με αυτά, να μη σκεπάζουμε το πρόσωπό μας από ντροπή για την κακία των προγόνων μας, αλλά ένα μόνο να επιζητούμε, την αρετή. Διότι ένας τέτοιος άνθρωπος (ενάρετος), και αν ακόμη έχει πρόγονο αλλόφυλη, και αν πόρνη, και αν οτιδήποτε άλλο είναι, σε τίποτα δεν θα μπορέσει να βλαφτεί» (X).

«Η μεν Θάμαρ ήταν με παράνομο γάμο... η δε Ραχάβ ήταν πόρνη, η Ρουθ αλλόφυλη, η Βηρσαβέη η γυναίκα του Ουρίου ήταν μοιχαλίδα... Ο Χριστός ήλθε ως γιατρός, όχι ως κριτής» (Z). Η φράση πάρθηκε από το Α΄ Παραλ. β 4 («και η Θάμαρ η νύφη του γέννησε σε αυτόν τον Φαρῆς και τον Ζαρά»), το οποίο δείχνει, ότι έβλεπε ο συγγραφέας το Α΄ Παραλ. β 4 (a).

(4) Ο Εσρώμ γεννήθηκε στη Χαναάν, πριν ο Ιακώβ μεταναστεύσει στην Αίγυπτο (Γεν. μστ 12). Από την άλλη ο Ναασσών που αναφέρεται στο στίχο 4 ήταν αρχηγός

της φυλής Ιούδα κατά την εποχή της εξόδου του Ισραήλ από την Αίγυπτο (Αριθμ. α 7 και Α΄ Παραλ. β 10). Ο κατάλογος λοιπόν αριθμεί μόνο τρεις γενεές για τα πάνω από 400 έτη, τα οποία διήρκεσε η παραμονή των Ιουδαίων στην Αίγυπτο. Πρέπει λοιπόν να παραλείφθηκαν στο μεταξύ κάποια πρόσωπα στον κατάλογο (F).

Ματθ.1,4 Αράμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀμιναδάβ, Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ναασσών(1), Ναασσών δὲ ἐγέννησε τὸν Σαλμών,

Ματθ.1,4 Ο Αράμ ἐγέννησε τον Αμιναδάβ, ο Αμιναδάβ τον Ναασών και ο Ναασών τον Σαλμών.

(1) Σύγχρονος του Μωϋσή. Η σιγή ως προς τον Μωϋσή, που τηρείται σε όλο τον κατάλογο, είναι αξιοσημείωτη (b). Ο κατάλογος περιορίζεται στα ουσιαστικά και είναι πιο σύντομος και από αυτόν που βρίσκεται στο Α΄ Παραλ. β 10 (L). Τα ονόματα Ναασσών και Σαλμών τα πήρε από το Α΄ Παραλ. β 10 σύμφωνα με τους Ο΄. Και αυτά και το παραπάνω όνομα Εσρώμ δείχνουν ότι ο συλλογέας του καταλόγου χρησιμοποίησε τύπους των Ο΄ (της μετάφρασης των 70) (a).

Ματθ.1,5 Σαλμών(1) δὲ ἐγέννησε τὸν Βοόζ(2) ἐκ τῆς Ραχάβ(3), Βοόζ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὠβήδ(4) ἐκ τῆς Ρουθ(5), Ὠβήδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεσσαί,

Ματθ.1,5 Ο Σαλμών ἐγέννησε τον Βοόζ με τη Ραχάβ, ο Βοόζ ἐγέννησε τον Ὠβήδ με τη Ρουθ· ο Ὠβήδ ἐγέννησε τον Ἰεσσαί

(1) Η γέννηση του Βοόζ από τον Σαλμών συμφωνεί με τους καταλόγους που βρίσκονται στα χωρία Ρουθ δ 20 και Α΄ Παραλ. β 11, αλλά πουθενά αλλού στην Π.Δ. δεν αναφέρεται ότι η πόρνη Ραχάβ ήταν μητέρα του Βοόζ (S).

«Κάποιοι νομίζουν ότι αυτή είναι εκείνη η Ραάβ η πόρνη, η οποία δέχτηκε τους κατασκόπους του Ιησού του Ναυή. Και διέσωσε αυτούς και διασώθηκε και η ίδια» (Θφ). Από την κυρίευση της Ιερικούς από τον Ιησού μέχρι τη γέννηση του Δαβίδ πέρασαν 350 έτη, περίοδος προφανώς πολύ μεγάλη για τρεις γενεές, όσες αριθμούνται στον κατάλογο του Ματθαίου ότι έζησαν κατά το διάστημα αυτό. Είναι λοιπόν πιθανόν, ότι ο κατάλογος και στο σημείο αυτό αποσιωπά κάποια ονόματα (F).

(2) Αυθεντική γραφή Βόες. Στο Α΄ Παραλ. β 11 υπάρχει ο τύπος Βόος ή Βόοζ.

(3) Η Ραχάβ εξαιρείται στα ιουδαϊκά συναξάρια. Δες και Εβρ. ια 31, Ιακ. β 25. Υποτίθεται, ότι έγινε προσήλυτη και σύμφωνα με κάποια παράδοση παντρεύτηκε τον Ιησού του Ναυή. Κάποιο χωρίο του Ταλμουδ (T.B. Megilla, 14β) αναφέρει: «Οκτώ προφήτες, οι οποίοι συγχρόνως ήταν και ιερείς, κατάγονται από την Ραχάβ» (S).

(4) Αυθεντική γραφή Ιωβήδ.

(5) Άλλος τύπος προσηλύτου (L). Η ειδική σημασία της Ρουθ ήταν, ότι υπήρξε Μωαβίτισα και ανήκε λοιπόν σε έθνος ιδιαιτέρως μισητό στους Εβραίους. Δες Δευτερ. κγ 3, όπου κάποιος Μωαβίτης αποκλείστηκε από τη συναγωγή μέχρι δεκάτης γενεάς. Δες ομοίως Νεεμ. ιγ 1 (S).

Ματθ.1,6 Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησε τὸν Δαυῖδ τὸν βασιλέα(1). Δαυῖδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησε τὸν Σολομῶντα(2) ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου(3),

Ματθ.1,6 κι ο Ἰεσσαί ἐγέννησε το Δαβίδ το βασιλιά. Ο βασιλιάς Δαβίδ ἐγέννησε τον Σολομῶντα με τη γυναίκα τοῦ Ουρία·

(1) Ο Δαβίδ ονομάζεται με τρόπο ειδικό «ο βασιλιάς» όχι μόνο διότι είναι ο πρώτος βασιλιάς από αυτούς που αναφέρονται σε αυτήν τη γενεαλογία, αλλά και διότι ο θρόνος του ήταν υπεσχημένος στον Μεσσία. Δες Λουκ. α 32 (b). Το βασιλικό αξίωμα που αποκτήθηκε από τον Δαβίδ και χάθηκε από τους απογόνους του στην αιχμαλωσία, ανακτήθηκε στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Με την αναφορά του Δαβίδ οι πρώτες 14 γενεές συμπληρώνονται. Είναι αξιοσημείωτο, ότι εκτός από την

προσθήκη των ονομάτων των γυναικών και τη λέξη «τον βασιλέα» τα τελευταία δέκα ονόματα του καταλόγου του Ματθαίου συμφωνούν ακριβώς με τη μικρή γενεαλογία στο χωρίο Ρουθ δ 18-21. Η αρχική πηγή και για τις δύο είναι πιθανώς το Α΄ Παραλ. κεφάλαια α-β (S).

(2) Αυθεντική γραφή Σολομώντα. Το δεύτερο τμήμα του καταλόγου αριθμεί τα ονόματα των βασιλέων από τον Σολομώντα μέχρι τον Ιεχονία, ο οποίος έχασε το θρόνο του και οδηγήθηκε στην εξορία. Και για να επιτευχθεί η επιζητούμενη συμμετρία των 14 γενεών αποσιωπούνται τρία ονόματα μετά τον Ασά. Πηγή του καταλόγου αυτού είναι το Α΄ Παραλ. γ 5,10-15 σύμφωνα με τους Ο΄(S).

(3) «Αναφέρει και τη γυναίκα του Ουρίου, για να υποδηλώσει, ότι δεν πρέπει να ντρεπόμαστε για τους προγόνους μας, αλλά μάλλον να επιδιώκουμε με τη δική μας αρετή να λαμπρύνουμε και εκείνους· και ότι όλοι είναι δεκτοί για το Θεό, ακόμη και αν γεννηθούν από πόρνη, μόνο εάν έχουν αρετή» (Θφ).

Ματθ.1,7 Σολομών δὲ ἐγέννησε τὸν Ῥοβοάμ, Ῥοβοάμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιά, Ἀβιά δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀσά(1),

Ματθ.1,7 ο Σολομών ἐγέννησε τὸν Ροβοάμ, ο Ροβοάμ τὸν Ἀβιά, ο Ἀβιά τὸν Ἀσά·

(1) Στο Α΄ Παραλ. γ 10-11 αναγράφεται το όνομα Ασά και ο Ιώσηπος ονομάζει αυτόν το βασιλιά Ἄσανον (a).

Ματθ.1,8 Ἀσὰ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσαφάτ, Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωράμ, Ἰωράμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὀζιαν(1),

Ματθ.1,8 ο Ἀσά ἐγέννησε τὸν Ἰωσαφάτ, ο Ἰωσαφάτ τὸν Ἰωράμ, ο Ἰωράμ τὸν Ὀζία·

(1) Στο βιβλίο των Βασιλειών (Δ΄ Βασ. η 25) τον Ιωράμ διαδέχεται ο Οχοζίας, πατέρας του Ιωά, ο οποίος υπήρξε πατέρας του Αμασίου, ο οποίος γέννησε τον Αζαρία ή Οζία. Ο Ματθαίος λοιπόν αποσιώπησε τρία ονόματα.

«Προσπέρασε τρεις βασιλιάδες λόγω της υπερβολικής τους ασέβειας. Διότι ο Οχοζίας, που ήταν γαμπρός του Αχάβ του βασιλιά του Ισραήλ, μιμήθηκε με ζήλο την ασέβειά του, όπως λέει το βιβλίο των Βασιλειών. Και ο Ιωάσ αφού αρχικά ευαρέστησε το Θεό, ύστερα ειδωλολάτρησε, ο οποίος και τον Αζαρία τον γιο του Ιωδάε του ιερέα, ο οποίος τον έλεγξε για την ασέβειά του, διέταξε να τον λιθοβολήσουν όπως έχει γραφτεί στο δεύτερο βιβλίο Παραλειπομένων. Και ο Αμασίας, ενώ αρχικά ευαρέστησε το Θεό, όταν κυρίευσε την Ιδουμαία, θυσίασε στα λάφυρα που βρήκε, στα είδωλα της Ιδουμαίας, όπως και για αυτόν έχει γραφτεί στο Β΄ Παραλειπομένων» (X).

Σύμφωνα με τον Ιερώνυμο «εφόσον ο ευαγγελιστής είχε πρόθεση να τοποθετήσει τρεις δεκαετηρίδες στις διάφορες χρονικές εποχές και ο Ιωράμ είχε αναμιχτεί με το γένος της ασεβούς Ιεζάβελ, εξάλειψε τη μνήμη του μέχρι τρίτης γενεάς». Πράγματι η Αταλία, μητέρα του Οχοζίου, ήταν κόρη της Ιεζάβελ. Την τελευταία όμως αυτήν κάνει μισητή, όχι η εθνική καταγωγή της, αλλά οι διωγμοί της εναντίον των προφητών με σκοπό να καταργήσει τη λατρεία του Ιεχωβά. Είναι αλήθεια, ότι ο Μανασσής συμπεριφέρθηκε πολύ κακά, αλλά μετανόησε. Είναι επίσης δυνατόν η καταδίκη αυτή της εξάλειψης του ονόματος να έγινε από τη συναγωγή, έτσι ώστε τα ονόματα αυτά να μην εμφανίζονται στους γενεαλογικούς πίνακες (L).

Ματθ.1,9 Ὀζίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωάθαμ, Ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀχαζ, Ἀχαζ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐζεκίαν,

Ματθ.1,9 ο Ὀζίας ἐγέννησε τὸν Ἰωάθαμ, ο Ἰωάθαμ τὸν Ἀχαζ, ο Ἀχαζ τὸν Ἐζεκία·

(1) Έτσι συλλαβίζεται το όνομα στην εβραϊκή. Οι Ο΄ παραλλάσσουν ανάμεσα στο Αμών και το Αμώς. Εδώ το Αμώς είναι η αυθεντική γραφή (S).

Ματθ.1,10 Έζεκίας δὲ ἐγέννησε τὸν Μανασσή, Μανασσῆς δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀμών, Ἀμών(1) δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσία,

Ματθ.1,10 ο Έζεκίας ἐγέννησε τον Μανασσή, ο Μανασσῆς τον Αμών, ο Αμών τον Ἰωσία·

(1) Το κείμενο όπως έχει εδώ είναι γεμάτο δυσκολίες. Εάν υποθέταμε μαζί με τον Allen ότι το Ιεχονίας είναι παραφθορά του ονόματος Ιωαχίμ, η σύγχυση θα εκμηδενιζόταν, οπότε θα είχαμε «Ἰωσίας δε ἐγέννησεν τον Ἰωακίμ ἢ Ἰωαχίμ», το οποίο θα ανταποκρινόταν στο Α΄ Παραλ. γ 15. Ο συγγραφέας όμως των Παραλειπομένων είχε ειδικό λόγο να σημειώσει τους αδελφούς του Ιωακίμ, χωρίς να αναφέρει αυτούς ονομαστικά, διότι δύο από αυτούς, ο Ιωανάν και ο Σεδεκίας βασίλευαν τότε, ο τελευταίος μάλιστα ήταν το τελευταίο μέλος της Δαβιτικής καταγωγής το οποίο έφερε το στέμμα. Επιπλέον οι δύο αυτοί δεν αναφέρονται ονομαστικά, διότι δεν αποτελούν κρίκους στη γενεαλογία.

Αλλά και άλλη δυσκολία θα απομακρυνόταν. Τώρα με τη διπλή απαρίθμηση του Ιεχονίου, το επόμενο τμήμα του γενεαλογικού καταλόγου (σ. 11-16) εμφανίζει 13 μόνο ονόματα. Ενώ εάν στο στίχο 11 αντικατασταθεί το όνομα Ιεχονίας με το Ιωακίμ, ώστε ο στίχος 12 να αρχίζει με τον Ιεχονία ως πρώτο στον κατάλογο που ακολουθεί μετά την αιχμαλωσία, τότε θα έχουμε και στο τελευταίο αυτό τμήμα του καταλόγου 14 νέα ονόματα (S). Ο Ιεχονίας άλλωστε ήταν, όπως φαίνεται, μόλις 18 ετών, όταν οδηγήθηκε στην αιχμαλωσία (L).

(2) «Η φράση «κατά την αιχμαλωσία» σημαίνει κοντά στον καιρό της αιχμαλωσίας» (Z). Η λέξη μετοικεσία είναι σπάνια και συναντιέται 10 φορές στους Ο΄ (a). Πιο καλή είναι η λέξη μετοίκηση= μετανάστευση από έναν τόπο σε άλλον· ειδικότερα εκείνη, στην οποία κάποιος από άλλον εξαναγκάζεται, όσον αφορά την αιχμαλωσία στη Βαβυλώνα (g).

«Μετοικεσία λέει την αιχμαλωσία, την οποία ύστερα υπέστησαν όταν όλοι μαζί οδηγήθηκαν στη Βαβυλώνα» (Θφ).

(3) Δηλαδή στη Βαβυλώνα (b). Η αναφορά της αιχμαλωσίας κλείνει φυσικά το τμήμα αυτό του καταλόγου, δηλώνοντας ότι το βασιλικό αξίωμα που αποκτήθηκε από τον Δαβίδ χάθηκε τώρα για τους απογόνους του (S).

Ματθ.1,11 Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν(1) καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετοικεσίας(2) Βαβυλώνος(3).

Ματθ.1,11 ο Ἰωσίας ἐγέννησε τον Ἰεχονία και τους ἀδερφούς του την εποχή της αιχμαλωσίας στη Βαβυλώνα.

(1) Δηλαδή αφού μετανάστευσαν στη Βαβυλώνα (b) και όχι μετά το τέλος της αιχμαλωσίας, διότι είναι βέβαιο, ότι ο Ζοροβάβελ γεννήθηκε ενώ διαρκούσε η αιχμαλωσία στη Βαβυλώνα (F).

(2) Ο Ιεχονίας κρατήθηκε φυλακισμένος για 37 έτη και αποκαταστάθηκε στο βασιλικό του αξίωμα από τον διάδοχο του Ναβουχοδονόσορα. Δες Δ΄ Βασ. κδ 8-17 και Ιερ. νβ 31-34 (L).

(3) Στο Α΄ Παραλ. γ 19 κατά το εβραϊκό πρωτότυπο ο Ζοροβάβελ παρουσιάζεται ως γιος του Φαδαΐα, αλλά στους Ο΄ στο ίδιο χωρίο ο Ζοροβάβελ μαρτυρείται σαν ένας από τους γιους του Σαλαθιήλ. Αυτό αποτελεί άλλη ένδειξη, ότι ο Ματθαίος χρησιμοποιούσε τους Ο΄ (S). Η διαφορά με το εβραϊκό πρωτότυπο εξηγείται με την πιθανότατη εκδοχή, ότι ο Φαδαΐας πήρε σύζυγο την χήρα του Σαλαθιήλ όταν πέθανε

(F).

(4) Τα ονόματα που ακολουθούν μετά τον Ζοροβάβελ προέρχονται από άγνωστη πηγή, ίσως από την οικογένεια του Ιησού (S). Ο Ματθαίος και ο Λουκάς συναντιούνται στις γενεαλογίες τους στα δύο αυτά ονόματα (Ζοροβάβελ και Σαλαθιήλ), και έπειτα και οι δύο παραθέτουν σειρά ονομάτων που δεν αναφέρονται στη Βίβλο. Αλλά ο Λουκάς έχει 18 ονόματα που παρεμβάλλονται μεταξύ Ζοροβάβελ και Ιωσήφ. Είναι άγνωστο σε ποιο σημείο του καταλόγου ο Ματθαίος τον συντομεύει. Σαφές μόνο είναι, ότι ο Ματθαίος δεν υπολογίζει τους απογόνους του Ζοροβάβελ, των οποίων ο κατάλογος παρατίθεται στο Α΄ Παραλ. γ 21-24 (L).

Ματθ.1,12 Μετά δὲ τὴν μετοικεσίαν(1) Βαβυλῶνος Ἰεχονίας(2) ἐγέννησε τὸν Σαλαθιήλ, Σαλαθιήλ(3) δὲ ἐγέννησε τὸν Ζοροβάβελ(4),

Ματθ.1,12 Μετά την αιχμαλωσία στη Βαβυλώνα, ο Ιεχονίας εγέννησε τον Σαλαθιήλ και ο Σαλαθιήλ τον Ζοροβάβελ·

Ματθ.1,13 Ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιούδ, Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλιακεῖμ, Ἐλιακεῖμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀζώρ,

Ματθ.1,13 ο Ζοροβάβελ εγέννησε τον Αβιούδ, ο Αβιούδ τον Ελιακίμ, ο Ελιακίμ τον Αζώρ·

Ματθ.1,14 Ἀζώρ δὲ ἐγέννησε τὸν Σαδώκ, Σαδώκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀχειμ, Ἀχειμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλιούδ,

Ματθ.1,14 14 ο Αζώρ εγέννησε τον Σαδώκ, ο Σαδώκ τον Αχίμ και ο Αχίμ τον Ελιούδ·

Ματθ.1,15 Ἐλιούδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησε τὸν Ματθάν, Ματθάν δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ,

Ματθ.1,15 ο Ελιούδ εγέννησε τον Ελεάζαρ, ο Ελεάζαρ τον Ματθάν, ο Ματθάν τον Ιακώβ,

Ματθ.1,16 Ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ(1) τὸν ἄνδρα(2) Μαρίας(3), ἐξ ἧς ἐγεννήθη(4) Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος(5) Χριστός.

Ματθ.1,16 και ο Ιακώβ εγέννησε τον Ιωσήφ τον άντρα της Μαρίας. Από τη Μαρία γεννήθηκε ο Ιησούς, ο λεγόμενος Χριστός.

(1) «Δεν υπήρχε νόμος στους Ιουδαίους να γενεαλογούνται γυναίκες. Για να φυλάξει λοιπόν και τη συνήθεια και να μη φανεί ότι από την αρχή της εξιστόρησης την παραβαίνει και για να μας γνωρίσει και την κόρη, για αυτό το λόγο αφού αποσιώπησε τους προγόνους αυτής (της Μαρίας), γενεαλόγησε τον Ιωσήφ» (X). «Επειδή δηλαδή αποδείχτηκε ότι ο Ιωσήφ ήταν από το γένος εκείνων, είναι προφανές, ότι και η Θεοτόκος από εκεί καταγόταν» (Z). «Διότι υπήρχε νόμος που πρόσταζε ότι δεν επιτρέπεται ο γάμος από άλλη φυλή αλλά από την ίδια» (X).

«Για αυτό και με το να γενεαλογήσει τον μνηστήρα της Θεομήτορος, με αυτό απέδειξε αυτό που είχε σκοπό. Αφού δηλαδή ο Ιωσήφ αποδείχτηκε ότι ήταν από τη γενιά εκείνων, είναι προφανές ότι από εκεί καταγόταν και η Θεοτόκος» (Z).

«Πώς όμως θα μάθουμε, ότι από τον Δαβίδ καταγόταν (η παρθένος); Άκουσε το Θεό να λέει στον Γαβριήλ να μεταβεί «σε Παρθένο μνηστευμένη με άνδρα, του οποίου το όνομα είναι Ιωσήφ, από τον οίκο και τη γενιά του Δαβίδ» (Λουκ. α 27). Τι πιο σαφές θέλεις από αυτό, όταν ακούσεις ότι η Παρθένος ήταν από τον οίκο και τη γενιά του Δαβίδ;» (X).

Απέναντι στο νόμο ο Ιησούς ήταν ο κληρονόμος του Ιωσήφ, και για αυτό και δόθηκε η γενεαλογία του Ιωσήφ. Ως κληρονόμος του Ιωσήφ, ο Ιησούς ήταν ο κληρονόμος του Δαβίδ, οπότε καμία ανακολουθία (ασυμφωνία) δεν υπάρχει στο γεγονός ότι τα δύο ευαγγέλια, τα οποία αναφέρουν τη γέννηση από την παρθένο, παραθέτουν τη γενεαλογία του Ιωσήφ. Άλλωστε ήταν τελείως δυνατόν και η Μαρία να καταγόταν

από τον Δαβίδ. Κατά τον δεύτερο μάλιστα αιώνα πιστευόταν από όλους ότι η Μαρία καταγόταν από το γένος του Δαβίδ. Δες Ιουστίνου προς Τρύφωνα 43,45,100, Ειρην.ΙΙΙ,XXI,5 Τερτυλλιανού Adv.Jud.9.Ανάληψη Ησαΐου X 2, Ευαγγέλιο της γεννήσεως Μαρίας I,1 (p).

«Είναι όμως ανάγκη να πούμε και άλλη αιτία περισσότερο μυστηριακή και απόρρητη, για την οποία γενεαλογείται ο Ιωσήφ, ενώ δεν συνέβαλε καθόλου στη γέννηση. Ποιά λοιπόν είναι αυτή; Δεν ήθελε να γνωρίζουν οι Ιουδαίοι κατά το χρόνο της γέννησης, ότι ο Χριστός γεννήθηκε από Παρθένο... Δεν είναι δικός μου αυτός ο λόγος, αλλά των (αποστολικών) Πατέρων μας, των θαυμαστών και σπουδαίων εκείνων ανδρών. Διότι, αφού κάλυψε με πυκνή σκιά πολλά από την αρχή και ονόμαζε τον εαυτό του υιό ανθρώπου και δεν μας αποκάλυψε καθαρά την ισότητά του σε όλα με τον Πατέρα, γιατί θαυμάζεις, επειδή κάλυψε μέχρις ορισμένου σημείου και αυτό, επειδή ήθελε να ρυθμίσει κάτι το σπουδαίο και αξιοθαύμαστο;

Αλλά ποιό είναι, θα πει κάποιος, αυτό το αξιοθαύμαστο; Το να διασωθεί η Παρθένος και να απαλλαχτεί από κάθε ανήθικη υποψία. Διότι, αν αυτό γινόταν γνωστό από την αρχή στους Ιουδαίους, και θα λιθοβολούσαν την Παρθένο... και θα την καταδίκάζαν για μοιχεία... Διότι εάν μετά από τόσα θαύματα, ακόμη τον αποκαλούσαν αυτόν (τον Ιησού) γιό του Ιωσήφ, πώς θα πίστευαν πριν από τα θαύματα ότι γεννήθηκε από Παρθένο;... Διότι θα τους συντάρασσε πολύ αυτούς (τους Ιουδαίους) το παράξενο και πρωτοφανές γεγονός, που όμοιό του ούτε καν είχε ακουστεί ότι έγινε στους προγόνους τους. Διότι αυτός μεν που μια και καλή πείστηκε, ότι είναι Υιός του Θεού, ούτε αυτό θα μπορούσε να το αμφισβητήσει λοιπόν· αυτός όμως που τον θεωρούσε πλάνο και αντίθεο, πώς δεν θα σκανδαλιζόταν περισσότερο από αυτό και δεν θα οδηγούνταν σε αυτήν την υποψία;» (X).

Άλλο ζήτημα προβάλλεται από το ότι ο Λουκάς αναφέρει τον Ηλί και όχι τον Ιακώβ ως πατέρα του Ιωσήφ. Η θεωρία, ότι η γενεαλογία του Λουκά είναι της Μαρίας, δεν είναι άξια λόγου. Η θεωρία είναι παλαιότερη του Annius του Viterbo (γύρω στο 1490 μ.Χ.). Δες στο Αποκ. δ 7, στο υπόμνημα που αποδίδεται στον Βικτωρίνο Mign.P.L.v 324 (p).

Η καλύτερη λύση είναι ότι ο Λουκάς παρέχει την πραγματική καταγωγή του Ιωσήφ, ενώ ο Ματθαίος δίνει την βασιλική καταγωγή του Ιωσήφ. Και οι δύο γενεαλογίες είναι του Ιωσήφ, αν και η γενεαλογία της Μαρίας μπορεί να συμπίπτει με αυτήν του Ιωσήφ σε κάποιον παλαιότερο πρόγονο. Σύμφωνα με αυτήν την εκδοχή ο Ηλί υπήρξε ο πραγματικός πατέρας του Ιωσήφ. Ο Ιακώβ, που γράφει ο Ματθαίος, μπορεί να είναι άλλος συγγενής του Ιωσήφ, του οποίου ο Ιωσήφ ήταν σύμφωνα με το νόμο κληρονόμος και μέσω του οποίου ο Ματθαίος αποδείκνυε την βασιλική καταγωγή του Ιωσήφ (S).

(2) Η λέξη λέγεται και για τον μνηστήρα (αρραβωνιαστικό). Δες Αποκ. κα 2 και αλλού (g).

«Είπε τον Ιωσήφ άνδρα της, επειδή ήταν μνηστήρας της. Και πράγματι στη συνέχεια της εξιστόρησης την ονομάζει και αυτήν γυναίκα του, επειδή ήταν αρραβωνιαστικά του. Διότι έτσι ήταν συνήθεια να ονομάζονται και πριν τη σαρκική ένωση του γάμου» (Z).

«Για να μη νομίσεις, όταν ακούσεις «τον άνδρα Μαρίας» ότι γεννήθηκε σύμφωνα με τον κοινό νόμο της φύσης, πρόσεξε πώς διορθώνει αυτό αμέσως κατόπιν. Άκουσες, λέει, άνδρα, άκουσες μητέρα, άκουσες για το όνομα που δόθηκε στο παιδί· άκουσε λοιπόν και τον τρόπο της γέννησης. «Του Ιησού Χριστού η γέννηση έτσι έγινε...»» (X).

Λόγω της επιθυμίας κάποιων, να αποφευχθούν λέξεις, οι οποίες, παρόλο που στην πρόθεση του συγγραφέα εξέφραζαν τη νομική συγγένεια και όχι την πατρότητα,

μπορούσαν να παρανοηθούν από τον επιπόλαιο αναγνώστη, δημιουργήθηκαν οι μαρτυρούμενες από κάποιους κώδικες, αλλά όχι αυθεντικές γραφές: «Ο Ιακώβ γέννησε τον Ιωσήφ, με τον οποίο αφού μνηστεύθηκε η παρθένος Μαριάμ γέννησε Ιησούν τον λεγόμενον Χριστόν» και οι σχετικές με αυτήν γραφές (a).

(3) «Με αυτό έδειξε, ότι εξαιτίας εκείνης γενεαλόγησε και αυτόν» (X).

(4) Το παθητικό ρήμα εγεννήθη χωρίς κάποια δυσκολία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη γέννηση κάποιου παιδιού σε σχέση με τη μητέρα του (L).

(5) Ο Ματθαίος μιλά στον Ιουδαίο αναγνώστη, ο οποίος πρέπει να πειστεί, ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός με τέτοιες αποδείξεις, όπως είναι η γενεαλογία του. Ότι λοιπόν οι άλλοι ευαγγελιστές παίρνουν ως δεδομένο, αυτός ζητά να το αποδείξει (b). Λεγόμενος= ο οποίος έχει επώνυμο (g).

Ματθ.1,17 Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαυῖδ γενεαὶ δεκατέσσαρες(1), καὶ ἀπὸ Δαυῖδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος(2) γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες(3).

Ματθ.1,17 Από τον Αβραάμ ως τον Δαβίδ μεσολαβούν δεκατέσσερις γενιές· το ίδιο κι από τον Δαβίδ ως την αιχμαλωσία στη Βαβυλώνα, καθώς κι από την αιχμαλωσία στη Βαβυλώνα ως τον Χριστό.

(1) «Σε τρεις ομάδες μοίρασε όλες τις γενιές εύλογα· διότι τρεις πολιτειακές καταστάσεις συνέβησαν σε αυτούς. Από μεν τον Αβραάμ έως τον Δαβίδ μετά τον Μωϋσή και τον Ιησού του Ναυή ηγεμονεύονταν από τους Κριτές· από τον Δαβίδ μέχρι την αιχμαλωσία της Βαβυλώνας καθοδηγούνταν από βασιλιάδες· από την αιχμαλωσία της Βαβυλώνας μέχρι το Χριστό, κυβερνούσαν από αρχιερείς. Όταν όμως ήλθε ο Χριστός, ο αληθινός κριτής και βασιλιάς και αρχιερέας, σταμάτησαν αυτές οι πολιτειακές καταστάσεις που αναφέρθηκαν» (Z).

Θέλει λοιπόν «να δείξει, ότι ούτε με τις μεταβολές της πολιτειακής τους κατάστασης βελτιώθηκαν οι Ιουδαίοι· αλλά παρέμεναν στα ίδια κακά και με το αριστοκρατικό πολίτευμα και με το βασιλικό και με το ολιγαρχικό· και ότι δεν έγιναν περισσότερο ενάρετοι ούτε υπό την ηγεσία μεγάλων αρχηγών ούτε ιερέων ούτε βασιλέων» (X). «Διότι χρειάζονταν τον αληθινό και κριτή και βασιλιά και ιερέα, ο οποίος είναι ο Χριστός. Διότι όταν τούς τελείωσαν οι άρχοντες, ήλθε ο Χριστός σύμφωνα με την προφητεία του Ιακώβ» (Θφ). Η διαίρεση του καταλόγου σε τρία τμήματα, καθένα από τα οποία περιλαμβάνει 14 ονόματα, αποδεικνύει τον τεχνητό χαρακτήρα της γενεαλογίας (S).

Αλλά τα κύρια σημεία της διαίρεσης είναι αξιοσημείωτα. Στον Δαβίδ (σ. 6) ο οίκος έγινε βασιλικός· στην αιχμαλωσία ο βασιλικός θρόνος χάθηκε (σ.11)· και στον Ιησού, τον λεγόμενο Χριστό, η βασιλεία αποκτήθηκε ξανά (p). Η εκλογή του αριθμού 14 μπορεί να εξηγηθεί είτε με το ότι ο αριθμός αυτός αποτελείται από τον ιερό αριθμό 7 διπλασιασμένο, είτε ότι υπαγορεύτηκε από την αριθμητική αξία των τριών εβραϊκών γραμμάτων του ονόματος Δαβίδ (p) δηλαδή DWD= 4+6+4, αφού είναι γνωστό ότι τα φωνήεντα δεν αποτελούν μέρος του εβραϊκού αλφαβήτου (S).

(2) «Γιατί όμως δεν ανέφερε και την κάθοδο των Ιουδαίων στην Αίγυπτο, όπως ακριβώς αναφέρει την αιχμαλωσία τους στη Βαβυλώνα; Διότι οι Ιουδαίοι δεν φοβούνταν πλέον τους Αιγυπτίους, έτρεμαν όμως ακόμη τους Βαβυλωνίους· και εκεί μεν στην Αίγυπτο δεν κατέβηκαν εξαιτίας των αμαρτιών τους, ενώ εδώ στη Βαβυλώνα σύρθηκαν από την ασέβειά τους» (X).

(3) «Για ποιο λόγο ενώ στην τελευταία ομάδα έβαλε δώδεκα γενιές, είπε ότι είναι δεκατέσσερις; Νομίζω ότι στο σημείο αυτό υπολογίζει ως μία γενιά το χρόνο της αιχμαλωσίας και ως άλλη τον ίδιο το Χριστό, και έτσι τον συνδέει από παντού με εμάς τους ανθρώπους» (X). Ο Χριστός εκπροσωπεί την 14η γενεά, και ο Ιεχονίας του

σ. 11 είναι διαφορετικό πρόσωπο από αυτόν του σ. 12 (L). Δηλαδή όπως ήδη είπαμε ο Ιεχονίας του σ. 11 είναι στην πραγματικότητα ο Ιωακίμ ή Ιωαχίμ.

Στίχ. 18-25. Η υπερφυσική γέννηση του Κυρίου.

Ματθ.1,18 Τοῦ δὲ(1) Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις(2) οὕτως(3) ἦν. μνηστευθείσης(4) γὰρ(5) τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν(6) αὐτοὺς εὐρέθη(7) ἐν γαστρὶ ἔχουσα(8) ἐκ Πνεύματος(9) Ἁγίου(10).

Ματθ.1,18 Η γέννηση του Ιησού Χριστού έγινε ως εξής: Η μητέρα του, η Μαρία, αρραβωνιάστηκε με τον Ιωσήφ. Προτού όμως συνευρεθούν, έμεινε έγκυος με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος.

(1) Η περικοπή αυτή είναι ακριβέστατα η συνέχεια της προηγούμενης (L). Η γενεαλογία που προηγήθηκε προετοίμασε την οδό για αυτά που ακολουθούν. Από μία άποψη ο κατάλογος που προηγήθηκε μπορεί να θεωρηθεί ως περίληψη της ιουδαϊκής ιστορίας. Στον Ιουδαίο αναγνώστη θα εμφανιζόταν όχι ως ένας απλός κατάλογος ονομάτων, αλλά ως σύντομο σκιαγράφημα σειράς γεγονότων από τη θεία πρόνοια. Ο αληθινός κληρονόμος των υποσχέσεων προς τον Αβραάμ και τον Δαβίδ ήταν ο Ιησούς Χριστός, τα περιστατικά της γέννησης του οποίου έρχεται ο ευαγγελιστής να αφηγηθεί. Αυτά προδιαγράφηκαν κατά τρόπο σκιώδη στην ιστορία που προηγήθηκε. Αλλά η θεία Πρόνοια εργαζόταν ήδη, για να συντελεστούν τα παρόντα γεγονότα, τα οποία οδήγησαν στη γέννηση του Ιησού (S).

«Ούτε δηλαδή ήλθε αμέσως στη γέννηση, αλλά μας υπενθυμίζει πρώτα, πόσες γενιές απείχε από τον Αβραάμ, πόσες από τον Δαβίδ, πόσες από την μετοικεσία Βαβυλώνας, και με αυτά ωθεί τον λεπτολόγο ακροατή να εξετάσει τα χρονικά διαστήματα, δείχνοντας ότι αυτός είναι εκείνος ο Χριστός, που κηρύχτηκε από τους προφήτες» (X).

(2) Πιο αυθεντική γραφή: γένεσις. Το γένεσις εδώ σημαίνει γέννηση όπως στα Γένεσ. λα 13, Ρουθ β 11, Λουκά α 14. Δες και Ηροδότου 1,204 και 6,69. Εφ' όσον όμως στο στίχο 1 το γένεσις χρησιμοποιήθηκε με διαφορετική έννοια και εφ' όσον ο όρος γέννησις είναι αυτός που χρησιμοποιείται γενικώς, θα ανέμενε κάποιος τον τελευταίο αυτόν (α). Η λέξη αυτή βρίσκεται εδώ για να δηλώσει και τη συλληψη (δες «τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν») και τη γέννηση (δες «τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος» β 11) (b).

(3) «Ὅπως πρόκειται να πει» (Z). «Είδες πως κέντρισε τη σκέψη και το ενδιαφέρον του ακροατή; Επειδή δηλαδή πρόκειται να πει κάτι το πρωτοφανές, υπόσχεται να εκθέσει και τον τρόπο» (X).

(4) Ο Ματθαίος μιλά για τη Μαρία ως μνηστή, ως σύζυγο («ὁ ἀνὴρ αὐτῆς» στίχος 19) και ως γυναίκα («τὴν γυναῖκά σου» στίχος 20) σε πλήρη αρμονία με το γαμικό δίκαιο των Εβραίων (L). Η μνηστεία κατά τον αρχαίο ιουδαϊκό νόμο ήταν ουσιαστικά προκαταρκτικό του γάμου, παρόλο που διακρινόταν από αυτόν. Ο γάμος συνίστατο στο να παραλάβει ο νυμφίος τη νύφη στο σπίτι του.

Η μνηστεία όμως δημιουργούσε σχέση δεσμευτικής υποχρέωσης μεταξύ των μνηστευομένων. Έτσι εάν ο μνηστήρας πέθαινε πριν το γάμο, η μνηστευμένη θεωρούνταν χήρα του. Μετά τη μνηστεία και πριν το γάμο (οι δύο τελετές χωρίζονταν από παλιά με χρονικό διάστημα που μεσολαβούσε), ο άνδρας ήταν ο κατά νόμον σύζυγος (δες Γεν. κθ 21, Δευτ. κβ 23) και ο δεσμός μπορούσε να λυθεί μόνο με κανονικό διαζύγιο, το οποίο υποχρέωνε τον άνδρα να δώσει στη γυναίκα «βιβλίο αποστασίου» και αποζημίωση χρηματική (S).

(5) Είναι επεξηγηματικό. Ο ευαγγελιστής έρχεται να αναπτύξει το «Η γέννηση του Ιησού Χριστού έτσι έγινε» (F).

(6) Ἡ «πρὶν ἀκόμη ἔλθουν σε σαρκική επαφή» (Z) ή πιο σωστά «πρὶν να οδηγηθεί

αυτή στο σπίτι του γαμπρού» (X), ερμηνεία την οποία δεν αποδέχονται οι X., Z. φρονώντας, ότι η Μαρία «έμενε μέσα στο σπίτι (του Ιωσήφ). Διότι οι παλαιοί είχαν, σχεδόν χωρίς εξαίρεση, τη συνήθεια να μένουν οι μνηστευμένες στο σπίτι του γαμπρού» (X).

Η φράση μπορεί να σημαίνει και τις συζυγικές σχέσεις, αλλά εφ' όσον ο γάμος δεν είχε ακόμη συντελεστεί, ο Ιωσήφ δεν είχε παραλάβει τη μνηστή του στο σπίτι του (L).

(7) «[Το βρέθηκε, το έτυχε], λέγεται συνήθως για τα παράδοξα και αυτά που ανέλπιστα συμβαίνουν και τα απροσδόκητα» (X). «Σε ποιόν όμως βρέθηκε αν όχι στον Ιωσήφ;» (E).

(8) «Αλλά γιατί δεν έμεινε έγκυος πριν από τη μνηστεία; Για να καλυφθεί εκείνο που έγινε και για να απαλλαγεί η Παρθένο από κάθε πονηρή υποψία. Διότι, όταν είναι γνωστό ότι όχι μόνο δεν την κακολόγησε, ούτε την θεώρησε άτιμη, αλλά και την αναγνώριζε ως μνηστή του και την περιποιούνταν μετά τον τοκετό εκείνος ο οποίος ήταν επόμενο να ενδιαφέρεται περισσότερο από όλους τους άλλους για τη συζυγική της πίστη, είναι ευνόητο ότι, εάν δεν είχε απόλυτη πεποίθηση ότι το νεογέννητο προερχόταν από την ενέργεια του αγίου Πνεύματος, δεν θα την ανεχόταν και δεν θα της προσέφερε όλες τις άλλες υπηρεσίες» (X).

«Μετά τη μνηστεία συνέλαβε... και για να γενεαλογηθεί από αυτόν, και για να έχει προστάτη κατά τις εναντίον της κατηγορίες» (K). «Διότι αυτός και στη φυγή στην Αίγυπτο την φρόντισε και την έσωσε» (Θφ).

(9) Επειδή μπαίνει χωρίς άρθρο όπως και στο Λουκά α 35 εισηγήθηκαν οι L και S την ερμηνεία ότι δεν σημαίνει το άγιο Πνεύμα ως πρόσωπο, αλλά η φράση βρίσκεται μάλλον για να δηλώσει τη θεία ενέργεια, που χορηγεί τη ζωή και τη γονιμοποίηση (L). Παρόλ' αυτά η εκδοχή που έγινε από την καθολική εκκλησία στο σύμβολο της πίστης αναφέρει τη φράση στο τρίτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος. «Η σύλληψη ήταν παράδοξη, ο τοκετός όμως ήταν φυσικός» (X).

(10) Από Πνεύμα σεβαστό, πλήρες μεγαλειότητας και κατεξοχήν απομακρυσμένο από κάθε ακάθαρτο. «Μην προχωρείς λοιπόν περισσότερο, ούτε να ζητάς κάτι περισσότερο από αυτά που ειπώθηκαν, ούτε να λες: και πώς το Πνεύμα το έκανε αυτό από Παρθένο; Διότι αν όταν η φύση εργάζεται είναι αδύνατον να ερμηνεύσουμε τον τρόπο διάπλασης του εμβρύου, πώς όταν το Πνεύμα θαυματουργεί, θα μπορέσουμε να πούμε αυτά;» (X).

Είναι προφανές, ότι οι αφηγήσεις για την από την Παρθένο γέννηση προέρχονται από ιδιωτικές πηγές, η μεν του Ματθαίου από παράδοση του Ιωσήφ, η δε του Λουκά από τη Μαρία.

Εδώ έχουμε τις εντυπώσεις του μνήστορος (Ιωσήφ), τον φόβο του και την αμηχανία του, την ανθρώπινη απόφασή του και την υποταγή του στη θεία αποκάλυψη.

Εκεί, στο Λουκά, έχουμε τις εντυπώσεις της μητέρας, την ταραχή και έκπληξή της, και την υποταγή της στη θεία βουλή. Οι δυο αφηγήσεις είναι εξ ολοκλήρου ανεξάρτητες μεταξύ τους, όπως οι μεγάλες τους διαφορές δείχνουν, διαφορές όμως οι οποίες δεν καταντούν σε αντιφάσεις, αλλά περιορίζονται στις λεπτομέρειες.

Ήδη αυτός ο O. Holtzmann (στο βίο του Ιησού σελ. 85) ομολογεί ότι «μεταξύ των δύο αυτών αφηγήσεων, του Ματθαίου και του Λουκά, καμία αντίφαση δεν υπάρχει».

Οι διαφορές αυτές αντίθετα επιβεβαιώνουν την γενική αξιοπιστία τους, διότι καμία από τις δύο αυτές δεν είναι δυνατόν να βασίστηκε πάνω στην άλλη.

Οι δύο αφηγήσεις συμφωνούν όχι μόνο στο κύριο γεγονός της γέννησης από Παρθένο, αλλά και στον τρόπο αυτής, ότι δηλαδή έγινε εκ Πνεύματος Αγίου. Και η συμφωνία αυτή δεν είναι δυνατόν να οφείλεται στην επίδραση της Π.Δ. πάνω στους δυο συγγραφείς. Διότι τέτοια επενέργεια Αγίου Πνεύματος πάνω σε παρθένο δεν

συναντιέται στην Π.Δ., στην οποία και η ίδια η φράση «εκ Πνεύματος Αγίου» σπάνια βρίσκεται.

Οι δύο αφηγήσεις συμφωνούν και σε τέσσερα άλλα σημεία. Δηλαδή και οι δύο λένε, ότι την ώρα που ανακοινώθηκε στη Μαρία και στον Ιωσήφ η θεία βουλή ήταν αυτοί μνηστευμένοι, ότι το παιδί ονομάστηκε Ιησούς, ότι γεννήθηκε στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας και ότι οι γονείς του το έφεραν στη Ναζαρέτ.

Από την άλλη η λεπτότητα και η νηφαλιότητα και των δύο διηγήσεων αποτελούν νέα απόδειξη της ιστορικής πραγματικότητας, η οποία ενσωματώνεται σε αυτές. Οι εθνικοί αναγνώστες θα αισθάνονταν την ανείπωτη διαφορά μεταξύ των αφηγήσεων αυτών, και των ακαθάρτων μύθων για τη μίξη μεταξύ θνητών και θεών στην ειδωλολατρική μυθολογία. Και αυτά τα χριστιανικά συναξάρια δείχνουν την ίδια χαρακτηριστική αντίθεση.

Τα απόκρυφα ευαγγέλια, όταν κάνουν προσθήκες στα κανονικά ευαγγέλια, δείχνουν, ότι και οι παλαιοί Χριστιανοί δεν μπόρεσαν να παράγουν κάτι παρόμοιο. Οι επινοήσεις τους είναι οικτρές στις απρέπειές τους.

Εάν οι δύο ευαγγελιστές είχαν αναζητήσει υλικό σε συναξάρια εθνικής ή ιουδαϊκής ή χριστιανικής προέλευσης, θα είχαμε κάτι εξόχως διαφορετικό από τις αφηγήσεις, οι οποίες υπήρξαν η χαρά και η έμπνευση της χριστιανοσύνης διαμέσου ατελεύτητων γενεών. Επιπλέον και οι δυο αφηγήσεις είναι έντονα ιουδαϊκές κατά τον τόνο. Και δεν είναι πιθανόν, ότι ο Ιουδαϊσμός, ο οποίος εξόχως τιμούσε τις ευλογίες του γάμου, θα επινοούσε την κάθε μία από τις δύο αυτές (p).

Ματθ.1,19 **Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος(1) ὢν(2) καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι(3), ἐβουλήθη λάθρα(4) ἀπολῦσαι(5) αὐτήν.**

Ματθ.1,19 **Ο μνηστήρας της ο Ιωσήφ, επειδή ήταν ευσεβής και δεν ήθελε να τη διαπομπεύσει, αποφάσισε να διαλύσει τον αρραβώνα, χωρίς επίσημη διαδικασία.**

(1) Ευσυνείδητος τηρητής του ιουδαϊκού νόμου (S). Ἡ διότι ήταν δίκαιος δεν θεωρούσε επιτετραμμένο να κρατήσει ως σύζυγό του γυναίκα, η οποία παρουσιάστηκε ότι παραβίασε τη συζυγική πίστη (b), και για αυτό επιθυμεί «να μείνει χωρίς καμία ευθύνη απέναντι στο νόμο, ο οποίος διέταζε να δίνουν διαζύγιο σε αυτές που κυοφορούσαν από άλλο άνδρα» (Z).

Ἡ, το δίκαιος πρέπει να εννοηθεί ότι εμπερικλείει και την έννοια του ελέους και της καλοσύνης (S). Ο Ιωσήφ ονομάζεται δίκαιος «και για τις άλλες του αρετές, και για την πραότητα και αγαθότητά του» (Z). «Δηλαδή αγαθός και επιεικής» (X). «Διότι δεν ήθελε να είναι σκληρός, αλλά έδειχνε φιλανθρωπία από πολλή αγαθότητα... ήδη ζώντας υπεράνω των νομικών εντολών» (Θφ). «Λέει τον Ιωσήφ δίκαιο, επειδή δεν είχε ένα μέρος της αρετής... αλλά επειδή ήταν ενάρετος σε όλα και είχε την καθολική αρετή» (X).

(2) Τροπική μετοχή. Πολλοί θεώρησαν αυτήν ως αντιθετική = αν και ήταν δίκαιος, αλλά όμως επειδή δεν ήθελε να την διαπομπεύσει. Αλλά η φράση τότε έπρεπε να είναι: «δίκαιος μεν ὢν, μὴ θέλων δε...» (L).

(3) Αυθεντική γραφή δειγματίσαι. Έχει την ίδια έννοια με το παραδειγματίζω = παράδειγμα ποιούμαι, επιδεικνύω για παραδειγματισμό, εκθέτω κάποιον σε ατιμία (g). Συναντιέται στην Κ.Δ. μόνο στο Κολ. β 15. Το παραδειγματίσαι συναντιέται στους Ο' (εβδομήντα μεταφραστές) στο Αριθμ. κε 4 για πρόσωπα που εκτελέστηκαν με αγχόνη (b).

«Η φράση «να παραδειγματίσει» λεγόταν, όταν ο άνδρας οδηγούσε αυτήν που υποπτευόταν στο συνέδριο και την κατηγορούσε και έτσι φανερά την έδιωχνε από το σπίτι του» (Z) ή και αξίωνε να επιβληθεί σε αυτήν η ποινή του θανάτου που επιβαλλόταν σύμφωνα με το Λευϊτ. κ 10 στους μοιχούς και τις μοιχαλίδες (o).

(4) Χωρίς κρίση, τελείως ιδιωτικά ή και με έγγραφο διαζυγίου στο οποίο δεν θα μνημονευόταν ο λόγος του χωρισμού (F).

(5) Το διαζύγιο μπορούσε να πραγματοποιηθεί, εφόσον ο σύζυγος προτιμούσε, και κατ' ιδίαν με παρουσία δύο μαρτύρων. Αλλά η υποτιθέμενη από τον Ιωσήφ απιστία της Μαρίας αποτελούσε έγκλημα, για το οποίο δικαιούνταν αυτός να φέρει αυτήν σε δημοσιότητα. Σύμφωνα με τον ιουδαϊκό νόμο η μνηστευμένη, αν συλλαμβανόταν ως άπιστη, υπέκειτο σε λιθοβολισμό (δες Δευτ. κβ 23), αν και ο νόμος αυτός δεν τηρούνταν υποχρεωτικά, αλλά η παροχή διαζυγίου είχε θέσει αυτόν σε αχρηστία. Ο Ιωσήφ ενδιαφερόταν να αποφύγει την δημοσιότητα (S).

«Επομένως όχι μόνο να την τιμωρήσει δεν ήθελε, αλλά ούτε να την διαπομπεύσει. Είδες φιλόσοφο άνδρα που είναι και απαλλαγμένος από το τυραννικότατο πάθος; Διότι ξέρετε πόσο δυνατό πάθος είναι η ζήλεια... Αλλά όμως τόσο ήταν καθαρός από το πάθος, ώστε δεν ήθελε ούτε στα πιο μικρά να λυπήσει την Παρθένο» (X).

Ματθ.1,20 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος(1) ἰδοὺ(2) ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ(3) ἐφάνη αὐτῷ λέγων· Ἰωσήφ(4) υἱὸς Δαυῖδ(5), μὴ φοβηθῆς(6) παραλαβεῖν(7) Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου(8)· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν(9) ἐκ Πνεύματος(10) ἔστιν Ἅγιου.

Ματθ.1,20 Όταν όμως κατέληξε σ' αυτή τη σκέψη, του εμφανίστηκε στον ύπνο του ένας άγγελος σταλμένος από το Θεό και του είπε: «Ιωσήφ, απόγονε του Δαβίδ, μη διστάσεις να πάρεις στο σπίτι σου τη Μαριάμ, τη γυναίκα σου, γιατί το παιδί που περιμένει προέρχεται από το Άγιο Πνεύμα.

(1) Την ώρα που οι σκέψεις αυτές πέρασαν από το μυαλό του (S). «Βλέπεις την επιείκεια του άνδρα; Όχι μόνο δεν την τιμώρησε, αλλά δεν το ανακοίνωσε και σε κανέναν, ούτε σε αυτήν που υποπτευόταν, αλλά το σκεφτόταν μόνος του και φρόντιζε να αποκρύψει την κατηγορία ακόμη και από την Παρθένο» (X). «Διότι όταν τα σκέφτηκε αυτά, αλλά δεν τα είπε, εμφανίζεται σε αυτόν ο άγγελος» (Θφ).

(2) Δεν εγκαταλείφθηκε για πολλή ώρα στην αμφιβολία (b). «Όταν απορούσε ο δίκαιος, τότε ήλθε ο άγγελος, διδάσκοντας αυτόν τι να κάνει» (Θφ). Ζωηρός εβραϊσμός ειδικά συχνός στο πρώτο και τρίτο ευαγγέλιο (S). Συναντιέται μόνο και χωρίς άλλο μόριο μαζί του 30 φορές στο Ματθαίο 29 στο Λουκά και 7 στο Μάρκο, ενώ συνδεδεμένο με το και («και ιδού») βρίσκεται 28 φορές στο Ματθαίο και 26 στο Λουκά (a).

(3) Όνειρα αναφέρονται και στο Πράξ. β 17, με παράθεση από την Π.Δ. Αν εξαιρέσουμε αυτό το χωρίο, ο Ματθαίος είναι ο μόνος συγγραφέας της Κ.Δ. που αναφέρει όνειρα δηλαδή ένα της συζύγου του Πιλάτου (κζ 19), άλλο των Μάγων (β 12), άλλο του Ιωσήφ εδώ, ένα δεύτερο σε αυτόν στο κεφ. β 13, και ένα τρίτο στον ίδιο στο κεφ. β 19 και ένα άλλο στον ίδιο στο κεφ. β 22. Ο τρόπος αυτός των θείων ανακοινώσεων ήταν κατάλληλος για τους πρώτους εκείνους χρόνους της Κ.Δ. (b).

(4) Στις οπτασίες εκείνοι, οι οποίοι αξιώνονται αυτών, προσφωνούνται με το ίδιο τους το όνομα, σαν να ήταν ήδη πολύ γνωστοί σε αυτόν που τους μιλά (b).

(5) «Αμέσως του θυμίζει τον Δαβίδ, από όπου επρόκειτο να έλθει ο Χριστός, υπενθυμίζοντάς του με την ονομασία των προγόνων την υπόσχεση που έγινε σε όλο το γένος» (X), «και οδηγώντας τη σκέψη του στο Δαβίδ, από τον οποίο προσδοκούσαν οι Ιουδαίοι ότι θα έλθει ο Χριστός» (Z).

(6) Μην αμφιβάλεις ή διστάσεις (ο). «Τον δείχνει να φοβάται, μήπως δυσαρεστήσει το Θεό, αν συγκατοικεί με μοιχαλίδα» (X).

(7) Να παραλάβεις στο σπίτι σου. «Να την έχεις μέσα μαζί σου... Να την πάρεις όμως όχι για γάμο αλλά για να την φυλάσσεις» (Z).

(8) «Είπε όμως την γυναίκα σου, πληροφορώντας αυτόν και από αυτό, ότι δεν ήλθε

σε σχέση με άνδρα» (Ζ), «δεν θα την ονόμαζε έτσι αν είχε γίνει ανήθικη» (Χ). «Λέει λοιπόν το εξής: Εσύ μεν ίσως νομίζεις ότι είναι μοιχαλίδα. Εγώ όμως σου λέω ότι είναι γυναίκα σου. Δηλαδή δεν χάθηκε η αγνότητά της από κάποιον, αλλά είναι γυναίκα σου» (Θφ).

(9) «Το ότι προήλθε από τη σάρκα της Παρθένου, το δήλωσε λέγοντας «διότι αυτό που γεννήθηκε μέσα σε αυτήν» και ο Παύλος λέει «έγινε από γυναίκα» (Γαλάτ. δ 4) αποστομώνοντας αυτούς που λένε, ότι, σαν ακριβώς μέσα από κάποιον σωλήνα πέρασε ο Χριστός. Διότι αν γινόταν αυτό, δεν έχει τίποτα κοινό με εμάς, αλλά είναι κάποια άλλη εκείνη η σάρκα, και όχι από τη δική μας φύση» (Χ).

(10) «Το να πούμε για ένα πράγμα ότι προέρχεται «από κάτι» σημαίνει ή ότι γεννήθηκε ή ότι δημιουργήθηκε ή ότι προέρχεται κατά τρόπο φυσικό όπως η ενέργεια από αυτόν που ενεργεί. Αυτό λοιπόν που γεννήθηκε μέσα στην Παρθένο, ούτε γεννήθηκε από το άγιο Πνεύμα, διότι αυτό που γεννήθηκε είναι σάρκα, ούτε προέρχεται κατά τρόπο φυσικό, αφού το πνεύμα είναι ασώματο. Απομένει λοιπόν να προέρχεται από αυτό (το Πνεύμα) ως δημιούργημα και κτίσμα του» (Ζ).

«Συνέλαβε με πιο θείο τρόπο» (Θφ). «Όχι μόνο δηλαδή είναι απαλλαγμένη από παράνομη μίξη, αλλά συνέλαβε και υπερφυσικά» (Χ).

Ματθ.1,21 τέξεται δὲ υἱὸν(1) καὶ καλέσεις(2) τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν(3)· αὐτὸς(4) γὰρ σώσει(5) τὸν λαὸν αὐτοῦ(6) ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν(7) αὐτῶν(8).

Ματθ.1,21 Θα γεννήσει γιο, και θα του δώσουν το όνομα Ιησούς, γιατί αυτός θα σώσει το λαό του από τις αμαρτίες τους».

(1) «Δεν είπε θα σου γεννήσει, αλλά απλώς θα γεννήσει, και το άφησε αόριστο. Διότι δεν θα γεννούσε για αυτόν, αλλά για όλη την οικουμένη» (Χ). «Διότι δεν κατέληγε η χάρη μόνο σε αυτόν, αλλά απλωνόταν σε όλους» (Θφ). Η λέξη σοί, η οποία προστίθεται στο Λουκά α 31 προκειμένου για τον Ζαχαρία, δεν εισάγεται εδώ (b).

(2) «Εσύ θα τον ονομάσεις Ιησού, σαν πατέρας σύμφωνα με το νόμο, αν και όχι φυσικός πατέρας του και θα δείξεις όλα τα πατρικά καθήκοντα σχετικά με αυτόν, έστω και αν δεν είναι δικό σου γέννημα» (Ζ).

«Μη νομίσεις λοιπόν, ότι επειδή γεννήθηκε από το άγιο Πνεύμα, δεν έχεις καθήκον να του προσφέρεις τις υπηρεσίες σου ως οικογενειάρχης. Διότι αν και δεν συνέβαλες καθόλου στη γέννηση, αλλά έμεινε ανέπαφη η Παρθένος, όμως, αυτό το οποίο ανήκει στον πατέρα... αυτό σου δίνω, το να δώσεις δηλαδή το όνομα στο νεογέννητο. Διότι εσύ θα του δώσεις το όνομα. Διότι αν και δεν είναι παιδί σου, θα ενεργείς ως πατέρας του» (Χ).

(3) «Επειδή το όνομα Ιησούς σημαίνει Σωτήρας, δείχνει ότι δίκαια θα ονομαστεί έτσι» (Ζ). Ιησούς είναι ο ελληνικός τύπος του εβραϊκού Γιοσούα, το οποίο σημαίνει ο Ιεχωβά είναι σωτηρία.

(4) Η ανωνυμία αυτός στην ονομαστική είναι πάντοτε εμφαντική. Εδώ είναι ιδιαίτερος τέτοια (b).

(5) «Προαναγγέλλει τα αγαθά που μέσω αυτού πρόκειται να συμβούν στην οικουμένη» (Χ).

(6) Δηλαδή τον Ισραήλ και όλους εκείνους, οι οποίοι θα προστεθούν στον Ισραήλ (b). «Ονόμασε λαό του σύμφωνα μεν με την πρόχειρη γνώση τους Ιουδαίους, από τους οποίους ανεβλάστησε, σύμφωνα με την βαθύτερη όμως, όλους αυτούς που θα πιστέψουν σε αυτόν και θα τον εκλέξουν ως βασιλιά τους» (Ζ)

(7) «Και εδώ φανερώνει το παράδοξο. Διότι δεν ευαγγελίζεται απαλλαγή από πολέμιους αισθητούς, ούτε από βαρβάρους, αλλά κάτι το πολύ σημαντικότερο, απαλλαγή από τις αμαρτίες» (Χ) «το οποίο κανείς από τους ανθρώπους δεν έκανε

ποτέ. Ωστε να είναι και από αυτό γνωστό, ότι είναι Θεός αυτός που γεννιέται» (Ζ). Πράγματι. Σύγκρινε την όλη φράση με αυτήν στο Ψαλμ. ρκθ 8 «και αυτός (ο Θεός) θα λυτρώσει τον Ισραήλ από όλες τις ανομίες του». Η λύτρωση που συντελείται στην Π.Δ. από τον Ιεχωβά αποδίδεται εδώ στον Ιησού.

(8) Το περιεχόμενο των στίχων 20-21 έχει όλα τα χαρακτηριστικά εβραϊκής ποίησης. Το μέτρο συμπίπτει με αυτό του «Ευλογητός κύριος ο Θεός του Ισραήλ» (Λουκά α 68 και εξής) και είναι πεντάμετρο. Φαίνεται να αποτελεί απόσπασμα εβραϊκού ποιήματος -οι στίχοι του μπορούν να ξαναμεταφραστούν στην εβραϊκή τελείως- και ενδέχεται να προήλθε από τον κύκλο των ποιημάτων σχετικά με τη γέννηση του Χριστού, ο οποίος κύκλος αποτελεί, τόσο ευρέως, στοιχείο στην αφήγηση του Λουκά για την γέννηση (S).

Ματθ.1,22 Τοῦτο(1) δὲ ὅλον(2) γέγονεν ἵνα(3) πληρωθῆ(4) τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου(5) λέγοντος(6)·

Ματθ.1,22 Με όλα αυτά που έγιναν, εκπληρώθηκε ο λόγος του Κυρίου, που είχε πει ο προφήτης:

(1) Ἡ, λιγότερο πιθανώς: «ο ἄγγελος λέει και αυτό» (Ζ). Ἡ, πιο σωστά, αποτελεί αυτό υπόμνημα του ευαγγελιστού και όχι συνέχεια των λόγων του αγγέλου (L). Ο Ματθαίος παραθέτει ιδιαίτερα συχνά τους προφήτες, για να δείξει τη συμφωνία μεταξύ των προφητειών και των εκβάσεων, στις οποίες εκπληρώθηκαν αυτές. Οι ἄλλοι ευαγγελιστές μάλλον προϋποθέτουν τη συμφωνία αυτή (b).

(2) «Αυτό το τόσο μεγάλο, εννοώ δηλαδή το να μείνει ἔγκυος η Παρθένος εκ Πνεύματος Αγίου» (Ζ).

(3) Το «ἵνα», καθώς και το αντί για αυτό «ὅπως» που χρησιμοποιείται στα Ματθ. β 23,η 17, ιγ 35 χρησιμοποιούνται στην καθομιλουμένη αντί για το απλό απαρέμφατο (να εκπληρωθεί Γ' Βασ. β 27). Ελάχιστα λοιπόν σημαίνεται ἔννοια του τελικού αιτίου. Πράγματι δεν θα μπορούσε κάποιος να πει ότι η προφητεία είναι η αιτία του γεγονότος το οποίο αναγγέλλει, ούτε, συνεπώς, ότι το γεγονός ὀφείλε να έχει ως σκοπό την εκπλήρωση της προφητείας. Το γεγονός έχει την αιτία του στις βουλές του Θεού.

Μόνο δε σε κάποιες περιπτώσεις ἄρесе στο Θεό να προαναγγεῖλει τις βουλές του είτε προτυπώνοντας αυτές σε ἄλλα γεγονότα είτε προλέγοντας αυτές ἄμεσα. Την σχέση λοιπόν αυτή των δύο διαθηκῶν θέλησε ο Ματθαίος να ἐξάρει, δείχνοντας ότι οι πραγματικότητες της Κ.Δ. ἦταν κατά κάποιο τρόπο το τέρμα και η εκπλήρωση της Π.Δ. Το ἵνα λοιπόν πρέπει να το πάρουμε ὄχι ἐξ ολοκλήρου ἐκβατικά (=ἔτσι ὡστε) ἀλλὰ πολύ ελαφρά με ἔννοια τελική (L).

(4) Ἡ φράση ἵνα (ὅπως) πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν συναντιέται και στα Ματθ. β 15,23,δ 14,η 17,ιβ 17,ιγ 35,κα 4,κστ 56. Ἐνῶ η φράση τότε ἐπληρώθη το ῥηθὲν συναντιέται στα β 17, κζ 9 (a).

(5) «Μη νομίσεις ὅτι τώρα τελευταία θέλησε αυτά ο Θεός, ἀλλὰ ἀπὸ παλιά και ἀπὸ την ἀρχή» (Θφ). «Δεν εἶπε, για να εκπληρωθῆ αυτό που εἰπώθηκε ἀπὸ τον Ησαΐα, ἀλλὰ αυτό που εἰπώθηκε ἀπὸ τον Κύριο. Διότι το μεν στόμα ἦταν του Ησαΐα, η προφητεία ὁμως ἐρχόταν ἀπὸ τον ουρανὸ» (X). «Φέρνει μαρτυρία που εἰπώθηκε μεν ἀπὸ τον προφήτη Ησαΐα, δεν ἦταν ὁμως δική του ἀλλὰ του Θεοῦ» (Ζ). «Ἐπομένως εἶναι ἀξιόπιστος ο χρησμός» (Θφ).

(6) Οι παραθέσεις που εἰσάγονται με αυτόν τον τρόπο εἶναι ὡς ἐπὶ το πλείστον ἐλεύθερες μεταφράσεις ἀπὸ το εβραϊκὸ πρωτότυπο (a).

Ματθ.1,23 (1) Ἴδου(2) ἡ παρθένος(3) ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι(4) τὸ ὄνομα(5) αὐτοῦ Ἐμμανουήλ(6), ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον μεθ'

ἡμῶν ὁ Θεός(7).

Ματθ.1,23 Η παρθένος θα μείνει έγκυος και θα γεννήσει γιο, και θα του δώσουν το όνομα Εμμανουήλ, που σημαίνει, ο Θεός είναι μαζί μας.

(1) Η παράθεση είναι από το Ησαΐου ζ 14 σύμφωνα με τους Ο΄ με τη διαφορά αντί για το «καλέσεις» των Ο΄, το οποίο δεν θα συμφωνούσε εδώ με τα συμφραζόμενα, μπήκε εδώ το καλέσουσι, και αντί για το λήμψεται, όπως είναι η γραφή του Βατικανού κώδικα σύμφωνα με τους Ο΄ μπήκε εδώ το έξει (α). Όσον αφορά στη σχέση της προφητείας με το γεγονός, πρέπει κατά πρώτον να διαπιστώσουμε, ότι ο Ματθαίος παραδεχόταν την υπερφυσική σύλληψη ως γεγονός και δεν υποβλήθηκε σε αυτόν η ιδέα της υπερφυσικής σύλληψης από το κείμενο του Ησαΐα. Αυτό δέχονται και πολλοί από τους ορθολογιστές (Holtzmann και άλλοι).

Αφού έγινε δεκτό το γεγονός, ο Ματθαίος είδε αυτό να προφητεύεται στα λόγια του Ησαΐα, και πολύ σωστά, διότι ο Ησαΐας μιλούσε ασφαλώς για θείο σωτήρα και ο Μιχαΐας (ε 2-4) υπαινισσόταν την ίδια πίστη. Και οι δύο αναμένουν τη σωτηρία του Ισραήλ από παιδί που προέρχεται από καταγωγή μυστηριώδη και μιλούν από αυτήν την αφορμή για τη μητέρα του παιδιού (L). Η παρθενία της μητέρας του Κυρίου δεν αποδεικνύεται πλήρως από τα λόγια του προφήτη αν τα πάρουμε μεμονωμένα, αλλά η φανέρωση της εκπλήρωσής τους ρίχνει άπλετο φως στην προφητεία και αναπτύσσει την πλήρη σημασία της (b).

(2) Μόριο ειδικά κατάλληλο για την έξαρση κάποιου σημείου (b).

(3) Το εβραϊκό (πρωτότυπο) έχει τη λέξη αλμάχ = νέα γυναίκα, η οποία δεν υπήρξε ακόμη σύζυγος, και όχι τη λέξη μπεθουλάχ = παρθένος από την οποία αποκλείεται κάθε ιδέα γάμου (p). Σε κάθε περίπτωση οι Ο΄ μετέφρασαν ήδη την λέξη με τον όρο παρθένος και το γεγονός ότι μεταγενέστεροι Έλληνες μεταφραστές αντικατέστησαν το παρθένος με το νεάνις (= νεανίδα, νέα), καθώς και το ότι δεν υπάρχουν ίχνη για υπερφυσική γέννηση του Μεσσία στη μεταγενέστερη ιουδαϊκή γραμματεία, οφείλεται σε αντιχριστιανική πολεμική. Δες Ιουστίνου προς Τρύφωνα XLIII, LXVII (a). «Παραχαράσσουν λοιπόν οι Εβραίοι από σκόπιμη κακία την Γραφή και αντί για το παρθένος βάζουν το νεάνις» (Θφ).

«Αν όμως... προβάλλουν σε εμάς άλλους ερμηνευτές και μας λένε ότι αυτοί δεν είπαν για παρθένα, αλλά για νεάνιδα (νέα κόρη), πρώτα μεν θα πούμε αυτό, ότι είναι δίκαιο να είναι περισσότερο αξιόπιστοι από όλους τους άλλους οι Εβδομήκοντα μεταφραστές (Ο΄). Διότι οι δικοί τους ερμηνευτές μεν ερμήνευσαν μετά την παρουσία του Χριστού, παραμένοντας πιστοί Ιουδαίοι και δίκαια λοιπόν πρέπει να θεωρούνται αναξιόπιστοι, επειδή μίλησαν μάλλον με μίσος και επειδή παραποιούν επίτηδες τις προφητείες. Οι Εβδομήκοντα όμως έγραψαν πριν από εκατό ή και περισσότερα χρόνια από την παρουσία του Χριστού» (X).

«Αν όμως σύμφωνα με αυτούς, νεάνιδα είναι η παντρεμένη, πού είναι το καινούργιο στο να μείνει έγκυος και να γεννήσει η παντρεμένη; Διότι ο προφήτης πρώτα είπε: Ιδού (=Να), θα δώσει ο Κύριος σε σας σημάδι· έπειτα πρόσθεσε: Ιδού η παρθένος θα συλλάβει στην κοιλιά της. Αλλά σημάδι είναι κάτι που είναι πάνω από τη φύση και όχι το φυσικό» (Z).

«Διότι αν δεν επρόκειτο να γεννήσει παρθένος, δεν θα ήταν σημάδι» (Θφ). Έτσι το ευαγγέλιο αυτό αρχίζει με emphatic διάψευση ευρέως γνωστής ιουδαϊκής συκοφαντίας και τελειώνει με εξίσου emphatic διάψευση μίας άλλης τέτοιας. Οι Ιουδαίοι έλεγαν ότι ο Ιησούς ο Ναζωραίος ήταν γιος κάποιου άνδρα που αποπλάνησε τη Μαρία. Έλεγαν επίσης, ότι οι μαθητές του έκλεψαν το σώμα του από τον τάφο, για να ισχυριστούν ότι είχε αναστηθεί από τους νεκρούς (p).

(4) Όχι οι γονείς του, αλλά όλοι όσοι επικαλούνται το όνομά του και λένε «μεθ' ἡμῶν (=μαζί μας)» (b). «Θα ονομάσουν, όσοι θα πιστέψουν σε αυτόν» (Z).

(5) «Και όμως, κανείς δεν τον ονόμασε Εμμανουήλ. Ονομαστικά μεν κανείς, στην πραγματικότητα όμως όλοι. Διότι αυτοί που πιστεύουν ότι αυτός που μιλά μαζί τους, αυτός είναι Θεός... ομολογούν μαζί ότι: Είναι μαζί μας ο Θεός» (Z). «Εδώ δηλαδή δίνει ως όνομα το αποτέλεσμα. Η αγία Γραφή έχει αυτή τη συνήθεια, να δίνει ως όνομα αυτά που θα συμβούν στην πραγματικότητα» (X).

(6) Ορθόδοξα ερμηνευόμενο το όνομα σημαίνει ό,τι και το θεάνθρωπος, ώστε να δηλώνεται η προσωπική ένωση της θείας και ανθρώπινης φύσης στο Χριστό (g). «Δεν είναι ούτε Θεός χωρισμένος από την ανθρώπινη φύση, ούτε άνθρωπος απογυμνομένος από την θεότητα... Η φράση «είναι μαζί μας ο Θεός» δηλώνει και την ανθρώπινη φύση που πάρθηκε από εμάς και για χάρη μας (τον άνθρωπο Χριστό) και κηρύττει και τον Θεό Λόγο που πήρε αυτήν την ανθρώπινη φύση» (K). Ο Ματθαίος δεν σκέφτηκε να αντικαταστήσει το Ιησούς με το Εμμανουήλ. Τα δύο αυτά ονόματα, το ένα πραγματικό, το άλλο προφητικό, συμπληρώνουν το ένα το άλλο (L).

(7) «Τίποτα άλλο δεν δηλώνει το «θα τον ονομάσουν Εμμανουήλ» παρά ότι θα δουν το Θεό μαζί με τους ανθρώπους. Πάντοτε βεβαίως βρισκόταν μεταξύ των ανθρώπων, ουδέποτε όμως τόσο φανερά» (X) «Δηλαδή (ο Θεός) συναναστρέφεται με εμάς ως άνθρωπος» (Z). Η ένωση της θείας και της ανθρώπινης φύσης στο Χριστό είναι το θεμέλιο της ένωσης του Θεού με τους ανθρώπους, ούτε μπορεί κάποιος να θεωρήσει την τελευταία ξεχωριστά από την πρώτη (b).

Ματθ.1,24 Διεγερθείς(1) δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐποίησεν(2) ὡς προσέταξεν αὐτῷ(3) ὁ ἄγγελος Κυρίου καὶ παρέλαβε(4) τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,

Ματθ.1,24 Ὅταν ξύπνησε ο Ἰωσήφ, ἔκανε ὅπως τον πρόσταξε ο ἄγγελος του Κυρίου καὶ πήρε στο σπίτι του τὴ Μαρία τὴ γυναῖκα του.

(1) Αυθεντική γραφή εγερθείς. Το διεγερθείς προϋποθέτει προϋπάρχουσα κατάσταση ησυχίας ὅπως ἐδῶ. Είναι εντονότερο ἀπὸ τὸ εγείρω.

(2) Χωρὶς ἀναβολή (b). Δεν λέγεται ξεκάθαρα ὅτι ο Ἰωσήφ ἐκτέλεσε τὴ διαταγή κατὰ τὴν ἴδια μέρα. Παρόλ' αὐτὰ οἱ λέξεις υποδηλώνουν μεγάλη βιασύνη (L).

(3) «Εἶδες υπακοή καὶ πειθαρχικό χαρακτήρα; Εἶδες τὴν ἐκλεκτή καὶ πάντοτε ορθά σκεπτόμενη ψυχὴ του;» (X)

(4) Παραλαμβάνω γυναῖκα = παραλαμβάνει κάποιος τὴν μνηστή στο σπίτι του (g). Ἡ παρθένος δεν ἀνήκε πλέον στους συγγενεῖς της, ἀλλὰ στον Ἰωσήφ, ο οποίος «τὴν κρατᾶ καὶ γίνεται υπηρέτης ὅλου του θεοῦ σχεδίου» (X).

Ματθ.1,25 καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν(1) αὐτὴν ἕως οὗ(2) ἔτεκε τὸν υἱὸν(3) αὐτῆς τὸν πρωτότοκον(4), καὶ ἐκάλεσε(5) τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

Ματθ.1,25 Καὶ δεν εἶχε συζυγικὲς σχέσεις μαζί της· ὡσότου γέννησε τὸ γιο της τὸν πρωτότοκο καὶ του ἔδωσε τὸ ὄνομα Ἰησοῦς.

(1) «Γνώση ἐδῶ ονόμασε με πιο εὐσχημο τρόπο τὴν σαρκική σχέση» (Z). Ἐρχεται σε αὐτὸν τὸν στίχο να δηλώσει σαφῶς καὶ καθαρά, ὅτι ἡ συγκατοίκηση αὐτὴ καμία δεν ἔφερε μεταβολή στη σχέση της μνηστείας που υπήρχε (δ).

(2) Δεν ἔπεται ἀπὸ τὸ «ἕως ὅτου», ὅτι τὴν γνώρισε μετὰ ἀπὸ αὐτὰ. Ὁ ἴδιος ο Loisy ομολόγησε ὅτι «ἡ σημείωση αὐτὴ... δεν περιέχει θετική ἀρνήση της μετέπειτα παρθενίας της Μαρίας, διότι ἡ προσοχή του συγγραφέα της, εἶναι στραμμένη ολόκληρη πρὸς τὴ γέννηση του Ἰησοῦ (L).

«Τὸ «ἕως» ἐδῶ τὸ ἔβαλε, ὄχι για να υποπτευθεῖς, ὅτι μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὴν γνώρισε (σαρκικά), ἀλλὰ... πληροφόρησε για μόνο τὸ χρόνο τὸν μέχρι τὴ γέννησή του, ἐνῶ τὸ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, τὸ ἀφήσε σε σένα να τὸ συλλογίζεσαι» (Z) καὶ «για να μάθεις, ὅτι πρὶν τὴ γέννα ἦταν ὀπωσδήποτε ἀνέπαφη ἡ Παρθένος. Για ποιο

λοιπόν λόγο, θα πει κάποιος, έβαλε το «έως»; Διότι συνηθίζει η Γραφή να το κάνει αυτό πολλές φορές, χωρίς όμως να δίνει στη λέξη αυτή την έννοια ορισμένου χρονικού ορίου. Διότι και στη διήγηση της κιβωτού λέει, Δεν επέστρεψε το κοράκι έως ότου ξεράθηκε η γη (Γένεση η 7), παρόλο βεβαίως που δεν επέστρεψε ούτε αργότερα. Αλλά και για το Θεό μιλώντας η Γραφή, λέει Από του αιώνος και έως του αιώνος εσύ είσαι (Ψαλμ. πθ 2) χωρίς να θέτει χρονικά όρια στο σημείο αυτό. Και όταν πάλι προφητεύει και λέει: Θα ανατείλει στις ημέρες του δικαιοσύνη και πλήθος ειρήνης, έως ότου ανταναιρευθεί (=εκλείψει) η σελήνη (Ψαλμ. οα 7), δεν περιορίζει χρονικά την ύπαρξη του ωραίου αυτού ουράνιου σώματος» (X).

«Και πάλι: Κάθισε στα δεξιά μου έως ότου βάλω τους εχθρούς σου υποπόδιο των ποδιών σου, παρόλο που και μετά την υποταγή των εχθρών, ομοίως θα κάθεται στα δεξιά του» (Z). Ο Ματθαίος εδώ ενδιαφέρεται για την θαυμαστή γέννηση και όχι για το ζήτημα, εάν η Παρθένος μετά από αυτά έγινε μητέρα τέκνων.

(3) Αυθεντική γραφή χωρίς το άρθρο. Το άρθρο εδώ έχει αναφορική έννοια και αναφέρεται στο σ. 21 = έως ότου γέννησε εκείνον τον υιό (b).

(4) Η λέξη παραλείπεται από πολλούς και αυθεντικούς κώδικες. Οι λέξεις «αὐτῆς τὸν πρωτότοκον» φαίνεται να μπήκαν στο Ματθαίο από το παράλληλο χωρίο του Λουκά (b).

«Πρωτότοκο λέει τώρα όχι τον πρώτο ανάμεσα σε αδέρφια, αλλά αυτόν που είναι και πρώτος και μόνος. Διότι υπάρχει και τέτοιο είδος στις σημασίες του πρωτότοκος. Διότι υπάρχουν σημεία που η Γραφή ονομάζει πρώτο τον μόνο, όπως το Εγώ είμαι Θεός πρώτος και μετά από εμένα δεν υπάρχει άλλος» (Z). Δες για την έννοια αυτή το Εξόδ. ιγ 2.

(5) Αυτό συνδέεται όχι με το γέννησε, αλλά με το παρέλαβε και δεν γνώρισε και ονόμασε. Εκπλήρωσε δηλαδή ο Ιωσήφ όλη την παραγγελία του αγγέλου (δ). Αποδέχτηκε ο Ιωσήφ την κατά νόμον πατρότητα του Ιησού (L). Και ονομάζοντας αυτός το παιδί αναγνώρισε αυτό δημόσια ως μέλος της οικογένειάς του που γεννήθηκε νόμιμα (S).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β' (2)

Στίχ. 1-12. Η προσκύνηση των Μάγων.

Η διήγηση για κανένα λόγο δεν είναι απίθανη από μόνη της και είναι δύσκολο να βρούμε κάποια ικανοποιητική εξήγηση για την αρχή της, με εξαίρεση μόνο αν δεχτούμε αυτήν ως αληθινή. Η εναντίον αυτής ένσταση του Κέλσου, ότι έγινε σύγχυση των μάγων με τους Χαλδαίους (Ωριγένη κατά Κέλσου I, 58) είναι πολύ ασθενής και δεν φαίνεται να τέθηκε από τους αντιτιθέμενους στο Χριστιανισμό Ιουδαίους. Οι απόπειρες να εξηγηθεί η αφήγηση αυτή με μυθολογικές αναλογίες υπήρξαν εξόχως ανεπιτυχείς. Τα παραδείγματα που έφεραν είναι περισσότερο αξιοσημείωτα για τις ανομοιότητές τους παρά για τις ομοιότητές τους (p).

Είναι αξιοσημείωτο, ότι ο Ματθαίος, που γράφει ειδικότερα για τους Ιουδαίους, αυτός μας παρουσιάζει τους εθνικούς αυτούς κοντά στη φάτνη, ενώ από την άλλη ο Λουκάς, που γράφει ειδικότερα για τους Έλληνες, μας παρουσιάζει τους ποιμένες στο σπήλαιο. Οι Μάγοι υπήρξαν οι απαρχές των εθνών, οι ποιμένες οι απαρχές του Ιουδαϊσμού (F).

Ματθ.2,1 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας(1) ἐν ἡμέραις Ἡρώδου(2) τοῦ βασιλέως(3), ἰδοὺ μάγοι(4) ἀπὸ ἀνατολῶν(5) παρεγένοντο(6) εἰς

Ιεροσόλυμα(7)

Ματθ.2,1 Όταν γεννήθηκε ο Ιησούς στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας, στα χρόνια του βασιλιά Ηρώδη, έφτασαν στα Ιεροσόλυμα σοφοί μάγοι από την Ανατολή

(1) Ο ευαγγελιστής καθιστά σαφές, ότι πρόκειται για την Βηθλεέμ Ιούδα (δες Κριτ. ιζ 7, ιθ 1, 18, Ρουθ α 1), της πόλης Δαβίδ (Λουκ. β 4), η οποία ήταν και ο τόπος της γέννησής του (Α΄ Βασ. ιστ 4). Υπήρχε και άλλη Βηθλεέμ στη Γαλιλαία, επτά μίλια ΒΔ. της Ναζαρέτ (S). Ιουδαία στο ευαγγέλιο αυτό σημαίνει το νότιο τμήμα της Παλαιστίνης. Καθορίζεται εδώ για έμφαση του γεγονότος, ότι ο Ιησούς ως Μεσσίας γεννήθηκε στο έδαφος της φυλής του Ιούδα (a). Συγχρόνως όμως διακρίνει αυτήν και από την ομώνυμη κωμόπολη που βρίσκεται στη φυλή Ζαβουλών. Δες Ιησού του Ναυή ιθ 15 (F). «Λέει τον τόπο, για να δείξει, ότι εκπληρώθηκε η προφητεία του Μιχαία» (Z).

«Η ονομασία Βηθλεέμ ερμηνεύεται οίκος άρτου» (Θφ). Δόθηκε σε αυτήν η ονομασία αυτή για την ευφορία της χώρας που την περιβάλλει (ο).

(2) Δηλαδή του Ηρώδη του μεγάλου, που ήταν αυτόχθονας της Ασκάλωνας, αλλοδαπός από καταγωγή, και πλησίαζε η αφαίρεση του σκήπτρου του βασιλικού από τον Ιούδα. Ανάμεσα στους γιους του ήταν ο Αρχέλαος, που μνημονεύεται στο σ. 22, οι Ηρώδες Αντίπας και Φίλιππος, που μνημονεύονται στο κεφάλαιο ιδ του Ματθαίου και κεφάλαιο κγ του Λουκά, και ο Αριστόβουλος, ο πατέρας του Ηρώδου του Αγρίππα, που αναφέρεται στις Πράξεις β (b).

«Αναφέρει τον Ηρώδη, για να μάθεις εσύ ότι εξέλιπαν οι άρχοντες και βασιλιάδες από την φυλή του Ιούδα και αναγκαστικά ήλθε ο Χριστός. Διότι ο Ηρώδης δεν ήταν Ιουδαίος, αλλά Ιδουμαίος» (Θφ).

(3) Ο Ηρώδης έγινε κυβερνήτης της Γαλιλαίας το 47 π.Χ. και δόθηκε σε αυτόν ο τίτλος του βασιλιά της Ιουδαίας από τον Αντώνιο και τον Οκτάβιο το 40 π.Χ. (S).

(4) Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (I,101) οι μάγοι ήταν αρχικά Μηδική φυλή, η οποία απέβη ιερατική τάξη μεταξύ των Περσών (I,132), όπως οι Χαλδαίοι στη Βαβυλώνα (S). Μετά την κατάκτηση της Βαβυλώνας οι Μάγοι ασχολούνταν με την αστρολογία, και εξ' αιτίας αυτού χρησιμοποιούσαν και μεθόδους ύποπτους, έτσι ώστε η λέξη μάγος, από όπου η λέξη μαγεία, κατέστη σχεδόν συνώνυμη με τη λέξη γόης (=μάγος). Πάντως η πρόθεση του Ματθαίου για κανένα λόγο δεν είναι να υποτιμήσει αυτούς που αναφέρονται εδώ (L).

Η λέξη μάγος είναι ινδογερμανικής προέλευσης. Με την ονομασία αυτή στους Βαβυλώνιους, Μήδους, Πέρσες και άλλους ονομάζονταν οι σοφοί, διδάσκαλοι, ιερείς, γιατροί, αστρολόγοι, μάντιες, ερμηνευτές των ονείρων, έμπειροι των μαγικών τεχνών κλπ. Εδώ ονομάζονται σοφοί αστρολόγοι ανατολίτες, οι οποίοι από την ανατολή αστέρος διαπίστωσαν την πρόσφατη γέννηση του Μεσσία (g). Ότι οι μάγοι υπήρξαν βασιλιάδες συναντιέται για πρώτη φορά στον Τερτυλλιανό σύμφωνα με καθαρά εξηγητικό συνδυασμό με το Ψαλμ. οα 10 («βασιλιάδες Αράβων και Σαβά θα φέρουν δώρα»). Ότι ήταν τρεις, αναμφίβολα σύμφωνα με τον αριθμό των δώρων που έφεραν, συναντιέται στις τοιχογραφίες από τις αρχές του β αιώνα (L).

(5) Η πατρίδα τους αναφέρεται εδώ αόριστα (S). Εφ' όσον η πρόθεση του Ματθαίου δεν ήταν να υποτιμήσει εδώ τους μάγους, ήταν πολύ φυσικό, να θεωρήσουν αυτούς ως ιερείς Πέρσες, σύμφωνα με την τιμητική και επίσημη έννοια της λέξης. Αυτή επίσης είναι η εικονογραφική παράδοση της Ρώμης και ομόφωνη σχεδόν παράδοση των Πατέρων (δες και Κλήμη Αλεξ. Στρωματείς I,15, Ωριγένη Κατά Κέλσου I,58). Αλλά η εκδοχή αυτή δεν συμβιβάζεται με την έννοια της φράσης στη Βίβλο «από ανατολών» που σημαίνει την χώρα που είναι πέρα από τον Ιορδάνη και τη Νεκρά θάλασσα. Τα δώρα επίσης των μάγων είναι τα κατά παράδοση δώρα της Αραβίας. Ότι επίσης οι μάγοι προέρχονταν από την Αραβία βεβαιώνεται από τον Ιουστίνο δέκα

φορές στο διάλογο προς Τρύφωνα (L).

Εάν η ελπίδα να βρεθεί ο Σωτήρας του κόσμου έφερε τον Τιριδάτη και τους μάγους του στη Νεάπολη, όπως αναφέρει ο Σουετώνιος, είναι πολύ πιθανόν και άλλοι μάγοι να ήλθαν στη μητρόπολη της Παλαιστίνης για παρόμοιο σκοπό (a). Αυτός που ενέπνευσε τον Βαλαάμ, να εκφωνήσει μία τόσο αξιοσημείωτη προφητεία για τον Μεσσία μπορούσε αναντίρρητα να διεγείρει και τους μάγους αυτούς, για να μεταβούν για προσκύνηση αυτού του Μεσσία ταυτόχρονα με τη γέννησή του (o).

«Πρόσεξε λοιπόν, πως από την αρχή ανοίγεται στα έθνη πόρτα πίστης για να ντροπιαστούν οι Ιουδαίοι. Επειδή δηλαδή, αν και άκουγαν τους προφήτες να προαναγγέλλουν την παρουσία του Χριστού, δεν πρόσεχαν πολύ, τα οικονόμησε έτσι ώστε να έλθουν βάρβαροι... και από χώρα μακρινή και να τους διδάξουν» (Z).

(6) Ήλθαν, αφού είχε πάρει το όνομα Ιησούς και συνεπώς μετά την περιτομή του (b). Το παραγίνομαι συναντιέται και στα Ματθ. γ 1,13 και μία φορά στο Μάρκ. ιδ 43 (a).

(7) Ήταν φυσικό να υποθέσουν, ότι η πρωτεύουσα θα ήταν ο τόπος, όπου θα διακρίβωναν την αλήθεια και νόμιζαν αναμφίβολα ότι ο βασιλιάς γεννήθηκε εκεί (b).

Ματθ.2,2 λέγοντες· ποῦ(1) ἔστιν ὁ τεχθεὶς(2) βασιλεὺς(3) τῶν Ἰουδαίων(4); εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ(5) τὸν ἀστέρα(6) ἐν τῇ ἀνατολῇ(7) καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι(8) αὐτῷ.

Ματθ.2,2 και ρωτούσαν: «Πού είναι ο νεογέννητος βασιλιάς των Ιουδαίων; Είδαμε ν' ανατέλλει το άστρο του και ήρθαμε να τον προσκυνήσουμε».

(1) Είναι τόσο βέβαιοι για το γεγονός και το χρόνο, ώστε ρωτάνε μόνο το πού (b).

(2) Βεβαιώνουν, ότι η γέννησή του έλαβε ήδη χώρα και ότι με αυτήν είναι συνδυασμένα τα βασιλικά δικαιώματά του (b).

(3) Για έναν και μόνο λέχθηκε, ότι από τη στιγμή που γεννήθηκε είναι βασιλιάς (b). Δεν έχουν αμφιβολία για το ότι ο βασιλιάς γεννήθηκε. Η συνέχεια όμως του λόγου τους και η επίσημη ερμηνεία του συνεδρίου (σ. 5 και εξής) δείχνουν, ότι δεν περίμεναν να δουν έναν συνηθισμένο μονάρχη, αλλά τον ιδεώδη βασιλιά, αυτόν που από πολύ παλιά αναμενόταν ως σωτήρας (F).

(4) Λένε όχι ο βασιλιάς μας, αλλά των Ιουδαίων, δείχνοντας έτσι, ότι αυτοί δεν ήταν Ιουδαίοι (b).

(5) Δηλαδή τον αστέρα μαζί με τον οποίο οι αστρονομικοί υπολογισμοί τους οδήγησαν αυτούς να συνδυάσουν τη γέννηση του αναμενόμενου μονάρχη (a). Το αστέρι που φανερώνει και ειδικά αναγγέλλει αυτόν (F).

(6) Διάφορες απόπειρες έγιναν, για να ταυτιστεί ο αστέρας της αφήγησης με κάποιο εξαιρετικό ουράνιο φαινόμενο και να καθοριστεί η σύμπτωσή του με αστρονομικό υπολογισμό. Η πιο περίφημη από αυτές είναι αυτή του Κέπλερ (1605), ο οποίος νόμισε, ότι επρόκειτο για πάρα πολύ κοντινή σύνοδο των πλανητών Δία και Κρόνου και τους αστερισμούς των Ιχθύων –μιας συνόδου σπανιότατης, που σημειώνεται ανά 800 έτη. Αλλά το αστέρι του χωρίου μας αναφέρεται αναμφίβολα σε ένα ιδιαίτερο αστέρι, το οποίο δεν σημείωσε κάποια καταπληκτική εμφάνιση στη φύση. Πράγματι, η άγνοια, την οποία εκδηλώνουν ο Ηρώδης και οι Ιεροσολυμίτες ως προς τη φύση του αστεριού μάλλον υποδηλώνει, ότι η εμφάνισή του δεν προκάλεσε την προσοχή κάποιου άλλου παρά μόνο των αστρολόγων (S).

Ως προς τη φύση του αστεριού διατυπώθηκαν διάφορες γνώμες. Ο Χ. Ζ. και ο Διόδωρος ο Ταρσού θεώρησαν ότι «δεν ήταν ένα από τα πολλά αυτό το αστέρι, ή μάλλον δεν ήταν καν αστέρι, αλλά μία αόρατη δύναμη που μετασχηματίστηκε σε αυτήν τη μορφή» (X). Ο Ω. «το αστέρι που φάνηκε στην ανατολή, νομίζουμε ότι είναι καινούργιο και δεν είναι παραπλήσιο με κανένα από τα συνηθισμένα, ούτε με

αυτά που είναι στην απλανή περιοχή (που δεν μετακινούνται), ούτε με όσα είναι στις κατώτερες σφαίρες, αλλά έγινε στο είδος τέτοιο, όπως κατά καιρούς γίνονται οι κομήτες ή δοκίδες (=είδος μετεώρου με σχήμα δοκού) ή πωγωνίες (=κομήτης με πώγωνα (γένι)).

Πιο σωστή η εκδοχή που συνδυάζει και τις δύο γνώμες, σύμφωνα με την οποία το αστέρι για το οποίο γίνεται λόγος, ήταν στην αρχή αληθινό αστέρι, όταν δηλαδή φάνηκε ταυτόχρονα με τη γέννηση του Σωτήρα. Όταν όμως βγήκαν από τα Ιεροσόλυμα είδαν πάλι το αστέρι το οποίο είχαν δει στην πατρίδα τους, αλλά όχι πλέον το αληθινό εκείνο, αλλά υπερφυσικό αντίτυπο αυτού, το οποίο τους οδηγούσε στη Βηθλεέμ και τέλος αφού ήλθε στάθηκε επάνω από όπου ήταν το παιδί (δ).

Και ότι το αστέρι που φάνηκε στους μάγους κατά την πορεία τους από Ιεροσόλυμα στη Βηθλεέμ ήταν υπερφυσικό, φαίνεται πρώτον μεν «από την λαμπρότητα. Διότι κανένα αστέρι δεν φαίνεται την ημέρα, λόγω της υπερβολικής ηλιακής λαμπρότητας, αυτό μόνο φαινόταν την ημέρα και δεν μπορούσε ο ήλιος να το κρύψει» και επίσης και «από το ότι βιάδιζε το αστέρι πολύ κοντά στη γη. Διότι δεν θα έδειχνε το σπήλαιο, αν βρισκόταν ψηλά παραπλήσια με τα άλλα αστέρια. Αυτό όμως αφού ήλθε σταμάτησε πάνω από όπου ήταν το παιδί» (Ζ).

«Ότι ήταν αγγελική δύναμη το αστέρι είναι φανερό... από το ότι κινούνταν μεν, όταν κινούνταν οι μάγοι, ενώ στεκόταν όταν αναπαύονταν» (Θφ)

(7) Μπορεί να σημαίνει ότι και το προηγούμενο από ανατολών. Δες Αριθ. γ 38, Ιησού Ναυή ιη 7, Ιερεμ. λη 40, Αποκαλ. κα 13. Αλλά είναι απίθανο ότι οι μάγοι θα έλεγαν στην ανατολή αντί να πουν στη χώρα μας και ότι ο ευαγγελιστής θα χρησιμοποιούσε τον πληθυντικό και τον ενικό σε δύο αλληπάλληλους στίχους με την ίδια έννοια. Είναι δύσκολο να μην υποθέσουμε ότι η λέξη ανατολή εδώ είναι τεχνικός αστρονομικός όρος που σημαίνει την αρχή του ιδιαίτερου φαινομένου, το οποίο εκφράζει εδώ η λέξη αστέρι (α).

Το ανατολή λοιπόν σημαίνει κατά τη στιγμή της ανατολής του. Και πράγματι οι αστρολόγοι απέδιδαν μεγάλη σημασία στο σημείο αυτό. Τα άστρα είχαν το μέγιστο της επίδρασής τους κατά την ανατολή τους. Οι Μάγοι λοιπόν θα είχαν βγάλει συμπεράσματα από τη σύμπτωση της ανατολής του άστρου με τη γέννηση του παιδιού (Λ).

(8) Λέξη αγαπητή στο Ματθαίο που συναντιέται 13 φορές σε αυτόν, 2 στον Μάρκο και 3 στο Λουκά (α). Οι μάγοι αναγνώριζαν τον Ιησού ως Κύριό τους και σωτήρα τους (β). Διότι «αν δεν ανέμεναν να γίνει δικός τους βασιλιάς, αλλά ενός παράξενου λαού, που κατοικούσε σε μεγάλη απόσταση από την πατρίδα τους, ούτε το έβλεπαν να έχει γίνει ήδη άνδρας, για ποιο λόγο κάνουν τόσο μακρινό ταξίδι και προσφέρουν δώρα, και αυτά ενώ επρόκειτο να τα κάνουν με κινδύνους;» (Χ)

Ματθ.2,3 Ακούσας δὲ Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς(1) ἐταράχθη καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα(2) μετ' αὐτοῦ(3),

Ματθ.2,3 Ὅταν ἔμαθε το νέο ο Ηρώδης, ταραχτηκε, και μαζί του ὄλοι οι κάτοικοι των Ιεροσολύμων.

(1) Ο ευαγγελιστής σκόπιμα μιλά για τον Ηρώδη ως βασιλιά, για να εξηγήσει γιατί ταραχτηκε. Ο θρόνος του ήταν σε κίνδυνο (ρ). «Ταραχτηκε επειδή φοβήθηκε για την βασιλεία μιας και ήταν από άλλη φυλή (όχι τη βασιλική του Ιούδα)» (Θφ).

Άλλωστε οι Φαρισαίοι, λίγο πιο πριν είχαν προείπει, όπως μαθαίνουμε από τον Ιώσηπο (Αρχ. XVII 3), ότι πλησίαζε η άρση της βασιλείας από τον οίκο του Ηρώδη (β). Ταραχτηκε αν και αυτός ήταν εβδομήντα ετών και συνεπώς δεν είχε λόγο προσωπικό, να φοβηθεί ένα νήπιο, το οποίο μετά από έτη πολλά θα ενηλικιώνόταν (ο).

(2) Ἡ βάζει θηκυκό γένος κατά τρόπο ασυνήθιστο ὅπως και στο Τωβίτ ιδ 4. Ἡ, πιο σωστά «ὅλη η πόλη, που ονομάζεται Ιεροσόλυμα» (Ζ).

(3) Ταράχτηκε η πόλη, «αν και ἔπρεπε αυτή να χαίρεται μάλλον, διότι γεννήθηκε σε αυτούς βασιλιάς, τον οποίο οι προφῆτες προκατήγγειλαν σωτήρα και λυτρωτή του Ισραήλ» (Ζ). Ο λαός, ο οποίος επί μακρόν είχε συνηθίσει το βασιλιά, ακολουθούσε τον αρχηγό του (b). Ἦταν λοιπόν προς το συμφέρον τους να μην ἔχουν δυναστεία διαφιλονικούμενη (p).

Ταράχτηκε από την προσδοκία μεγάλων επικειμένων κακών, τα οποία τόσο οι φίλοι, όσο και οι εχθροί του Ηρώδη φοβούνταν και ἦταν αυτά οι εμφύλιοι πόλεμοι που ἐπρόκειτο να προέλθουν από την εξαγρίωση του Ηρώδη και η διέγερση της θηριώδους εκδίκησής του (δ).

Ματθ.2,4 καὶ συναγαγὼν πάντας(1) τοὺς ἀρχιερεῖς(2) καὶ γραμματεῖς(3) τοῦ λαοῦ(4) ἐπυνθάνετο(5) παρ' αὐτῶν ποῦ(6) ὁ Χριστὸς(7) γεννᾶται(8).

Ματθ.2,4 Φώναζε λοιπόν όλους τους αρχιερεῖς και τους γραμματεῖς του λαοῦ, και ζήτησε να τον πληροφορήσουν πού θα γεννηθεῖ ο Μεσσίας.

(1) Όλους ὅσοι ἦταν στα Ιεροσόλυμα τότε (b). Ἐπειδὴ ἦταν Ἰδουμαῖος ἀπὸ τη γέννησή του ο Ηρώδης και ἐλάχιστα παρακολουθούσε τις θρησκευτικές ιδέες των υπηκόων του, συγκαλεῖ τους ειδικούς (F).

(2) Πολλές φορές στον πληθυντικό συναντιέται στα ευαγγέλια, στις Πράξεις και στα συγγράμματα του Ἰώσηπου και περιλαμβάνονται ἔτσι ἐκτός ἀπὸ εκείνον, ο οποίος κατεῖχε το ἀρχιερατικό ἀξίωμα, που ἦταν ἐν ἐνεργεία ἀρχιερέας, και εκείνοι, οι οποίοι προηγουμένως το ἴδιο ἀξίωμα είχαν διαχειριστεί, ἀλλὰ σταμάτησαν να το ἔχουν και οι οποίοι είχαν μεγάλη ἐπιρροή στην κοινωνία, καθὼς και εκείνοι ἀπὸ τις οικογένειες των οποίων λαμβάνονταν οι ἀρχιερεῖς (g).

Το ἰσόβιο και κληρονομικό των ἀρχιερέων καταργήθηκε ἐπὶ Ηρώδου και των Ρωμαίων και ο ἀρχιερέας ἀυθαίρετα ἐπιβαλλόταν και ἀντικαθίστατο με ἄλλον, ἔτσι ὥστε συνυπῆρχαν και ἄλλοι πρῶην ἀρχιερεῖς, που φύλαγαν το ὄνομα, την ἐσθήτα και τις τιμές του ἀρχιερέα (δ).

(3) Ἰδιώτες ἢ διδάσκαλοι ἐιδικοί στις Γραφές (b). «Γραμματεῖς ἦταν οι διδάσκαλοι του λαοῦ» (Θφ). Ο Λουκάς συνήθως ονομάζει αυτούς νομικούς. Ἦταν ἐπιφορτισμένοι να ἐρμηνεύουν τη μωσαϊκή νομοθεσία και ἐκπλήρωναν συγχρόνως ἔργα θεολόγων και νομομαθῶν. Δες Ἰησήπου Ἀρχαιολ. XVII 6,2, XVIII 3,5. Το συνέδριο ἀποτελούνταν ἀπὸ τους ἀρχιερεῖς και γραμματεῖς, στους οποίους προστίθενταν οι πρεσβύτεροι του λαοῦ (F).

(4) Ἀρχίζει ἐδὼ η καταδικαστική στάση του ευαγγελιστή ἀπέναντι στους ἐπίσημους διδασκάλους του ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Μήνυμα ἦλθε κάτω ἀπὸ ἐξόχως ἐξαιρετικές και ἀξιόλογες συνθήκες ὅτι ο βασιλιάς των Ἰουδαίων γεννήθηκε και οι ἐθνικοί αυτοῖ ἀρχηγοῖ δεν ἔλαβαν τον κόπο να πληροφορηθοῦν ἐάν αὐτό ἦταν ἢ δεν ἦταν ἀληθές. Ἐιδωλολάτρες, οι οποίοι δεν είχαν τίποτα να καθοδηγήσει αυτούς παρὰ μόνο ημιμάθεια ἐπιστήμης ἀναμεμιγμένη με δεισιδαιμονία, παρόλ' αὐτά ὅμως γίνονται τόσο φλογεροί ἀπὸ ἐνθουσιασμό με τα σημάδια, τα οποία ο Θεός με μέσα τόσο ἀτελή εἶχε παρὰσχει σε αυτούς, ὥστε ἀναλαμβάνουν μακρινό ταξίδι και κάνουν ἐπιμελεῖς ἐρευνες για να προσκυνήσουν το νέο βασιλιά, ο οποίος στάλθηκε στον κόσμο. Ἀντιθέτως η ἰουδαϊκή ἱεραρχία, που εἶχε την Πεντάτευχο και τους προφῆτες στα χέρια, καμιά φροντίδα δεν λαμβάνει για να διαπιστώσει την ἐκπλήρωση των προτυπώσεων και προφητειῶν (p).

(5) Το ρῆμα πυνθάνομαι μόνο ἐδὼ συναντιέται σε αὐτό το ευαγγέλιο (a).

(6) «Δηλαδή σε ποιο μέρος της γης βρίσκεται στις Γραφές, ὅτι γεννιέται» (Ζ).

(7) «Ἀλλὰ ὅμως οι μάγοι δεν εἶπαν ὅτι ζητοῦν το Χριστό. Πῶς λοιπόν ο Ηρώδης

ρωτά για το Χριστό; Διότι από παλιά άκουγε ότι πρόκειται να γεννηθεί ο Χριστός βασιλιάς του Ισραήλ» (Ζ).

(8) Ο ενεστώτας συμφωνεί με την γενική προσδοκία της έλευσης του Μεσσία, η οποία επικρατούσε τότε (b). Αναμένει την απάντηση από τις προφητικές γραφές. Ο ενεστώτας άρα εκφράζει το δέον, το πρέπον (δ).

Ματθ.2,5 οι δὲ εἶπον αὐτῷ· ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας(1)· οὕτω γὰρ(2) γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου·

Ματθ.2,5 Κι αυτοί του είπαν: «Στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας, γιατί έτσι γράφει ο προφήτης:

(1) Αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως η ορθόδοξη απάντηση, την οποία θα έδινε κατά φυσικό λόγο μία επίσημη συνέλευση αρχιερέων και γραμματέων. Υπήρχε όμως και άλλη λαϊκή αντίληψη, σύμφωνα με την οποία ο Μεσσίας, όταν θα εμφανιζόταν, θα ερχόταν αιφνιδίως και η καταγωγή του θα ήταν μυστηριώδης. Δες Ιω. ζ 27. Για την ορθοδοξότερη όμως εκδοχή, η οποία ήταν και επικρατέστερη δες Ιω. ζ 42 και το Ταργκούμ στο Μιχαίου ε 1 (S).

(2) Η αιτιολογία αυτή προβλήθηκε από το συνέδριο. Αλλά ο Ματθαίος επέθηκε σε αυτήν την επιδοκιμασία του (b).

Ματθ.2,6 Καὶ(1) σὺ Βηθλεὲμ, γῆ Ἰούδα(2), οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα(3)· ἐκ σοῦ γὰρ(4) ἐξελεύσεται(5) ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ(6) τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ(7).

Ματθ.2,6 Κι ἐσύ Βηθλεέμ, στην περιοχή του Ιούδα, δεν είσαι διόλου ασήμαντη ανάμεσα στις σπουδαιότερες πόλεις του Ιούδα, γιατί από σένα θα βγει αρχηγός, που θα οδηγήσει το λαό μου, τον Ισραήλ».

(1) Το χωρίο έχει ληφθεί από το Μιχαίου ε 1 και μεταφράζεται από τους Ο΄ ως εξής: Καὶ σύ, Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Ἐφραθά, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ. (=Και συ Βηθλεέμ, η ἄλλως λεγομένη και οἶκος εφραθά, μικρά εἶσαι μεταξύ των πόλεων του Ιούδα. Δεν έχεις ούτε χιλίους κατοίκους. Αλλά από σε θα προέλθῃ εἰς δόξαν ἰδικήν μου ἕνας ἀνὴρ ο οποίος θα γίνῃ ἀρχων του ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ). Ο ευαγγελιστής απέδωσε γενικῶς την ἔννοια της προφητείας μεταβάλλοντας το λεκτικό της ὥστε να εἶναι πιο κατανοητή.

(2) Οι Ο΄ γράφουν στο Ιησοῦ Ναυή ιε 59 «Θεκῶ και Εφραθά. Αυτή εἶναι η Βηθλεέμ». Από αυτό φαίνεται ότι ὅταν η γη Χαναάν διαιρέθηκε μεταξύ των φυλῶν του Ισραήλ, η Βηθλεέμ δεν υπολογιζόταν μεταξύ των πόλεων. Δες και Ιω. ζ 42, ὅπου η Βηθλεέμ ονομάζεται κώμη (χωριό) (b). Ο ευαγγελιστής αντικαθιστά ἐδῶ τη φράση «οἶκος του Εφραθά», ἐλάχιστα κατανοητή για τους ἀναγνώστες, με το «γη Ἰούδα».

(3) «Δηλαδή ως προς του φυλάρχους (Ιούδα). Λέγοντας ὅμως αυτό συμπεριέλαβε και την Ἱερουσαλήμ» (X). Για κατανόηση αὐτοῦ του στίχου (σύμφωνα με τους Ο΄) πρέπει να σημειωθεῖ ὅτι κάθε φυλή στο Ἰσραήλ διαιρούταν σε χιλιάδες ἢ συγγένειες. Και για αὐτό ο προφήτης (κατά τους Ο΄) λέει ἐδῶ για τη Βηθλεέμ, ὅτι εἶναι μικρή, ὥστε να εἶναι ἀνάμεσα στις συγγένειες Ἰούδα, σαν μία ἀπό αυτές και αὐτή (δ).

Δες στο Κριτών στ 15 τη φράση η χιλιάς μου δηλαδή η οικογένειά μου. Για αὐτό και ο Ματθαίος ἀφού ἔβαλε το ἐλάχιστη μνημονεύει ἀντί των χιλιάδων τους ηγεμόνες των χιλιάδων, πάνω ἀπό τους οποίους θέτει ἕναν ηγούμενο, το Χριστό (b). «Αν και φαινομενικά εἶσαι ἀσήμαντη, ἀλλά αν το ἐξετάσει κάποιος βαθύτερα δεν εἶσαι κάποια ἐλάχιστη ἀνάμεσα σε ὅλες τις ηγεμονίες της φυλῆς του Ἰούδα. Διότι κάθε φυλή εἶχε διαφορετικές ηγεμονίες στις πόλεις τους» (Ζ).

(4) «Προσθέτει και την αἰτία της δόξας λέγοντας ὅτι ἀπό σένα θα βγει. Κανείς ὅμως ἄλλος δεν ἔκανε λαμπρό και ἐνδοξο το μέρος ἐκεῖνο παρά ὁ μόνος αὐτός. Μετά λοιπόν

από τη γέννα εκείνη, από τα πέρατα της οικουμένης έρχονται για να δουν τη φάτνη και τον τόπο της καλύβας. Διότι το χωριό έγινε ξακουστό όχι μόνο στην Παλαιστίνη αλλά και σε όλη την οικουμένη» (X).

(5) «Δηλαδή θα βλαστήσει» (Z). «Δεν είπε ότι θα μείνει στη Βηθλεέμ, αλλά ότι θα προέλθει. Επομένως και αυτό αποτελούσε προφητεία, ότι μόνο θα γεννηθεί εκεί» (X). «Διότι δεν έμεινε ο Χριστός στη Βηθλεέμ, αλλά βγήκε από αυτήν μετά τη γέννηση και τον περισσότερο χρόνο έμεινε στη Ναζαρέτ» (Θφ). Το έκ σοῦ ἐξελεύσεται σημαίνει σε σένα θα πάρει την αρχή, την ύπαρξή του. Και για αυτό σωστά κατάλαβαν οι Ιουδαίοι ότι αυτό δηλώνει την γέννηση στη Βηθλεέμ (δ).

(6) «Θα ποιμάνει είτε, όχι θα τυραννήσει ή θα καταφάει» (Θφ).

(7) Η όλη φράση παρουσιάζεται να προσαρμόστηκε στο Β΄ Βασ. ε 2 σύμφωνα με τους Ο΄: «ο οποίος θα ποιμάνει το λαό μου τον Ισραήλ». «Λέγοντας εδώ τον Ισραήλ, υπαινίχθηκε όσους από τους Ιουδαίους πίστεψαν σε αυτόν. Και αυτό ερμηνεύοντας ο Παύλος έλεγε. «Δεν είναι αυτοί Ισραήλ, όσοι δηλαδή προέρχονται από το Ισραήλ, αλλά όσοι γεννήθηκαν μέσω της πίστης και της υπόσχεσης» (Ρωμ. θ 7).

Αν λοιπόν δεν τους ποίμανε όλους, η αιτία και η κατηγορία είναι δική τους. Διότι έπρεπε αυτοί να προσκυνήσουν μαζί με τους μάγους και να δοξάσουν το Θεό... αυτοί όμως κάνουν το αντίθετο και ταραττονται και προκαλούν ανησυχία και πλέκουν άπειρες σκευωρίες έπειτα από αυτά» (X)

Ματθ.2,7 Τότε(1) Ἡρώδης λάθρα(2) καλέσας τοὺς μάγους ἠκρίβωσε(3) παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου(4) ἀστέρος(5),

Ματθ.2,7 Ο Ηρώδης τότε κάλεσε κρυφά τους μάγους κι έμαθε απ' αυτούς από πότε ακριβώς φάνηκε το άστρο.

(1) Αγαπημένη λέξη του Ματθαίου. Συναντιέται σε αυτόν 90 φορές, 6 στο Μάρκο και 15 στο Λουκά (α).

(2) Αυτό αποδεικνύει δόλια σχέδια εκ μέρους του Ηρώδη (b). «Γιατί τους κάλεσε κρυφά; Διότι υποπτευόταν τους Ιουδαίους... και δεν ήθελε να ακούσουν αυτοί, αυτά που επρόκειτο να ρωτήσει και να παραγγείλει, μη τυχόν αφού καταλάβουν ότι θέλει να του κάνει κακό, τον σώσουν σαν δικό τους βασιλιά» (Z). Να που ο Ηρώδης σε όλη την αφήγηση αυτή παρουσιάζεται όπως γνωρίζουμε αυτόν και από τον Ιώσηπο και από τους υπόλοιπους κλασσικούς συγγραφείς (F).

(3) «Αντί να πει: έμαθε με ακρίβεια» (Z). «Διότι νομίζω ότι το αστέρι είχε φανεί πριν από πολύ χρόνο. Επειδή επρόκειτο να ξοδέψουν πολύ χρόνο στην οδοιπορία οι μάγοι» (X).

(4) Δηλαδή την περίοδο από τη στιγμή που το αστέρι φάνηκε σε αυτούς για πρώτη φορά ανατέλλοντας (α). Η μετοχή είναι χρόνου παρατατικού = κατά τον οποίο (χρόνο) φαινόταν. «Έξακρίβωσε το χρόνο του αστεριού, όταν φάνηκε σε αυτούς, ώστε από εκεί να αριθμήσει το χρόνο της γέννησης του Χριστού. Διότι ανέμενε, ότι, όταν αυτό φάνηκε, τότε οπωσδήποτε γεννήθηκε και ο Χριστός» (Z).

(5) «Πρόσεξε όμως την ανοησία (του Ηρώδη). Αν μεν πίστευε την προφητεία και την θεωρούσε αμετακίνητη, είναι ολοφάνερο ότι επιχειρούσε αδύνατα πράγματα. Αν πάλι δεν πίστευε και δεν περίμενε ότι θα πραγματοποιηθούν τα λεγόμενα, δεν έπρεπε να τρέμει και να φοβάται ούτε για αυτό να σχεδιάζει κακά. Επομένως είτε έτσι είτε αλλιώς ο δόλος ήταν περιττός» (X)

Ματθ.2,8 και πέμψας(1) αὐτοὺς εἰς Βηθλεέμ εἶπε· πορευθέντες ἀκριβῶς ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου(2), ἐπὶν δὲ εὔρητε, ἀπαγγείλατέ μοι(3), ὅπως κἀγὼ ἔλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ(4).

Ματθ.2,8 Έπειτα τους έστειλε στη Βηθλεέμ λέγοντάς τους: «Πηγαίνετε και

ψάξτε καλά για το παιδί· μόλις το βρείτε, να με ειδοποιήσετε, για να έρθω κι εγώ να το προσκυνήσω».

(1) Πέμψας = αφού τους οδήγησε ότι στη Βηθλεέμ θα βρουν το ζητούμενο, όχι όμως ότι διέταξε σε αυτούς αυτό (δ).

(2) «Δεν είπε, αφού πάτε μάθετε για τον βασιλιά, αλλά για το παιδί. Διότι δεν ανεχόταν ούτε το όνομα της εξουσίας του να κατονομάσει» (X).

(3) Ο Ηρώδης δεν δεχόταν ως απολύτως αληθή την αντίληψη των μάγων, αν και θεωρούσε αυτήν ως δυνατή. Για αυτό δεν πρέπει να απορεί κάποιος, γιατί δεν έσπευσε να μεταβεί μαζί με τους μάγους, για να προσκυνήσει το παιδί (b).

(4) Το αποκορύφωμα της υποκρισίας, για να επιτύχει ασφαλέστερα τα δόλια και φονικά σχέδιά του (F).

Ματθ.2,9 οί δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν(1)· καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστὴρ(2) ὄν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ προῆγεν αὐτούς(3), ἕως ἐλθὼν ἔστη(4) ἐπάνω οὗ ἦν(5) τὸ παιδίον·

Ματθ.2,9 Οι μάγοι άκουσαν το βασιλιά κι έφυγαν. Μόλις ξεκίνησαν, ξαναφάνηκε το άστρο που είχαν δει ν' ανατέλλει με τη γέννηση του παιδιού, και προχωρούσε μπροστά τους· τελικά ήρθε και στάθηκε πάνω από τον τόπο όπου βρισκόταν το παιδί.

(1) «Οι μάγοι [από τις επιβουλές του Ηρώδη] αυτές, τίποτα δεν αντιλήφθηκαν λόγω της πολλής τους ευλάβειας και φεύγουν χωρίς καμιά υποψία για αυτά, αλλά από τον εαυτό τους έκριναν και τη συμπεριφορά των άλλων» (X). Οι μάγοι πέτυχαν την απάντηση που επιθυμούσαν (b) και τίποτα κακό δεν υποπτεύθηκαν για τις διαθέσεις του Ηρώδη.

(2) Καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού τους δεν είχαν δει το αστέρι (b). Η τουλάχιστον είχε εξαφανιστεί το αστέρι πριν ακόμη αυτοί φθάσουν στην Ιερουσαλήμ (F). «Διότι για αυτό και κρύφτηκε, ώστε αφού χάσουν τον οδηγό τους να βρεθούν στην ανάγκη να ρωτήσουν τους Ιουδαίους και να γίνει έτσι το πράγμα ολοφάνερο σε όλους» (X)

(3) Προπορευόταν μπροστά από αυτούς (δ). «Και όχι απλώς προχωρούσε, αλλά πήγαινε μπροστά από αυτούς και τους έσυρε από το χέρι και τους καθοδηγούσε μέρα μεσημέρι... Και τι χρειαζόταν το αστέρι τούτο, θα ρωτήσει κάποιος, αφού είχε γίνει γνωστό το μέρος; Για να γίνει ορατό και το παιδί. Διότι δεν υπήρχε κανένα σημείο που να το δείχνει, επειδή ούτε το σπίτι ήταν μεγαλοπρεπές ούτε η μητέρα λαμπρή και επίσημη, χρειαζόταν λοιπόν το αστέρι που θα τους σταματούσε στον ορισμένο τόπο. Για αυτό και εμφανίζεται σε αυτούς όταν βγήκαν από τα Ιεροσόλυμα και δεν σταμάτησε προηγουμένως, ώσπου έφθασε στη φάτνη» (X).

(4) Συμπεραίνουμε από εδώ ότι το αστέρι βρισκόταν κάτω από την καθοδήγηση λογικής αιτίας (b). «Όταν έφτασε πάνω από το παιδί, το άστρο σταμάτησε πάλι, γεγονός το οποίο ακριβώς φανέρωνε μία μεγαλύτερη δύναμη από ένα απλό αστέρι, το να κρύβεται μεν τώρα, έπειτα να φαίνεται και μετά την εμφάνιση να σταματά» (X).

(5) Επάνω όπου ήταν, δηλαδή πάνω από το σπίτι (δ). «Αφού ήλθε στάθηκε επάνω στο κεφάλι του και έδειχνε ότι το παιδί που γεννήθηκε ήταν θείο» (X). «Κατέβηκε το αστέρι από το ύψος και αφού πλησίασε πολύ τη γη έδειξε σε αυτούς τον τόπο» (Θφ).

Ματθ.2,10 ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν(1) χαρὰν μεγάλην σφόδρα(2),

Ματθ.2,10 Χάρηκαν πάρα πολύ που είδαν ξανά το αστέρι.

(1) «Χάρηκαν επειδή βρήκαν τον απευδέστατο οδηγό. Διότι πληροφορήθηκαν λοιπόν ότι και αυτό που ζητούσαν θα το βρουν» (Z).

(2) Συναντιέται η λέξη 7 φορές στο Ματθαίο και ανά μία φορά στο Μάρκο και το Λουκά (a).

Ματθ.2,11 και ἐλθόντες εἰς τὴν(1) οἰκίαν(2) εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ(3), καὶ πεσόντες προσεκύνησαν(4) αὐτῷ, καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς(5) αὐτῶν προσήνεγκαν(6) αὐτῷ δῶρα(7), χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν(8)·

Ματθ.2,11 Ὅταν μῆκαν στο σπίτι, εἶδαν το παιδί με τη Μαρία, τη μητέρα του, κι ἔπεσαν στη γη και το προσκύνησαν. Ὑστερα ἀνοίξαν τους θησαυροὺς τους και του πρόσφεραν δῶρα: χρυσάφι, λίβανι και σμύρνα.

(1) Το ἄρθρο μῆκε για να δηλώσει την οικία στην οποία τότε κατά συγκυρία ἔμεναν και την οποία ἔκανε γνωστή το ἀστέρι που στάθηκε πάνω της (δ).

(2) Παράδοση παλαιότατη (Ιουστίνου προς Τρύφωνα LXXVIII 5, Πρωτευαγγέλιο Ιακώβου XVIII) μιλά για σπήλαιο, στο οποίο γεννήθηκε ο Χριστός, και ο Ωριγένης στηριζόταν πάνω στην παράδοση αυτή για να αποδείξει την γέννηση στη Βηθλεέμ (Κατά Κέλσου I, 51). Το σπήλαιο αυτό ἄλλωστε με την φάτνη του Λουκά εναρμονίζεται πλήρως (β 6 και εξής). Μπορεί κάποιος να υποθέσει ότι μετά τη γέννηση του Ιησού, ο Ιωσήφ κατόρθωσε να βρει στέγη ανετότερη ἢ ότι ο Ματθαῖος χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ὄρο γενικό (L).

«Αφού ευλογήθηκε αὐτός (ο Ιησούς) ἀπὸ τον Συμεών, κατέβηκαν πάλι στη Βηθλεέμ και το βρέφος το εἶχε στην ἀγκαλιά της η μητέρα του, και ἔμειναν προσωρινά σε σπίτι που τους φιλοξενούσε για πολλές ἡμέρες και αφού ἦλθαν οι μάγοι στο σπίτι ἀπὸ τη γη της ἀνατολῆς ἐκεῖ ἔφεραν σε αὐτό τα δῶρα και ἔγιναν θεατές του αἰωνίου βασιλιά» (Ω).

(3) Φαίνεται ότι τη στιγμή που ἦλθαν οι μάγοι βρήκαν το παιδί με μόνη τη μητέρα του (δ).

(4) Η προσκύνηση εκφράζεται ζωνηρά με δύο ρήματα «πεσόντες προσεκύνησαν» (L). «Τι ἦταν αὐτό που τους ἔπεισε να προσκυνήσουν; Διότι οὔτε η Παρθένος ἦταν ἐπίσημη, οὔτε η οικία ἔνδοξη, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπὸ ὅσα ἔβλεπαν ἦταν ικανό να προκαλέσει την ἐκπλήξη και να προσελκύσει... Τι λοιπόν τους ἔπεισε; Ἦταν και το ἀστρο και ο φωτισμός τον οποίο ο Θεός ἔστειλε στη διάνοιά τους που τους οδηγούσε σιγά σιγά προς την τελειότερη γνώση» (X).

(5) Θησαυρός λέγεται κάθε τι πολύτιμο που φυλάσσεται, ὅπως και αὐτό στο οποίο φυλάσσεται, οι θήκες των θησαυρῶν (δ). Ἐδῶ εἶναι το σακούλι ἢ ἄλλο σκεῦος, στο οποίο ἀποτίθενται πράγματα πολύτιμα (g).

(6) Σύμφωνα με τη συνήθεια που εἶχαν στην ἀνατολή του να μην ἔρχονται με ἄδεια χέρια σε βασιλιά. Δες Γεν. μγ 10, Α Βασ. ι 27, Γ' Βασ. ι 2 (δ). Ἐφεραν σαν σε βασιλιά, χωρίς να σκανδαλιστούν ἀπὸ την τωρινή φτώχεια του (b). «Κανένα ἀπὸ τα αισθητά δεν ἦταν μεγάλο ἐκεῖ, ἀλλὰ φάτνη και καλύβα και μητέρα φτωχή για να δεις καθαρῆ την φιλόσοφη διάθεση των μάγων» (X).

(7) «Πρόσφεραν δῶρα ἀπαλλαγμένα μεν ἀπὸ την ἰουδαϊκή προσήλωση στα υλικά, (για αὐτό δεν θυσίασαν πρόβατα και μοσχάρια), ἀλλὰ δῶρα που ἦταν κοντά στην ἐκκλησιαστική φιλοσοφία» (X)

(8) Ὅλα τα δῶρα αὐτά εἶναι προϊόντα της Αραβίας ὄχι ὅμως και ἀποκλειστικά σε αὐτὴν παραγόμενα. Για τη χρήση τέτοιων πολύτιμων δῶρων δες Ησ. ξ 6, Ψαλμ. οα 10,15 και Ασμα γ 6 (S). Λίβανος εἶναι το δέντρο και το κόμμι (=κολλώδης ουσία) που εκκρίνεται ἀπὸ αὐτό, που θυμιάζεται, το λίβανι δηλαδή. Σμύρνα εἶναι το φυτικό ἄρωμα που κατὰ τρόπο φυσικό ἢ με κόψιμο ἀπορρέει ἀπὸ το δέντρο το ονομαζόμενο Βαλσαμόδενδρον μύρρα. Χρησιμοποιούσαν το ἄρωμα αὐτό εἴτε ως θυμιάμα (Ἐξόδου λ 23, Ασμα γ 6), εἴτε ως ἄρωμα στα ρούχα (Ψαλμ. μδ 9) εἴτε για ἀλειψη με μύρα

νεκρών (Ιω. ιθ 39), είτε για να αλείφονται με αυτό (Ασμα ε 5, Εσθήρ β 12) είτε για ανάμιξη με κρασί ως ναρκωτικό (Μάρκ. ιε 23) (δ).

Είναι διάφορες οι αλληγορίες των δώρων. Ἡ «προσφέρουν δώρα, και δώρα όχι σαν σε άνθρωπο, αλλά σαν σε Θεό. Διότι το λιβάνι και η σμύρνα ήταν σύμβολο αυτού» (X). Έτσι ερμηνεύει και ο Τερτυλλιανός. Ἡ «είναι σύμβολο ο μεν χρυσός της βασιλείας· διότι χρυσάφι προσφέρουν ως φόρο στο βασιλιά οι υπήκοοι. Το λιβάνι είναι σύμβολο της θεότητας· διότι το λιβάνι θυμιαζόταν στο Θεό. Η σμύρνα είναι σύμβολο της νέκρωσης, διότι με αυτήν οι παλαιοί άλειψαν τους νεκρούς, για να μην σαπίζουν, ούτε να μυρίζουν άσχημα» (Z). Έτσι ερμηνεύουν και οι Ειρηναίος, Ωριγένης και Θεοφύλακτος. Ο Δαμαλάς αλλιώς.

Ματθ.2,12 και χρηματισθέντες(1) κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδη, δι' ἄλλης ὁδοῦ(2) ἀνεχώρησαν(3) εἰς τὴν χώραν αὐτῶν(4).

Ματθ.2,12 Ο Θεός όμως τους πρόσταξε στο όνειρό τους να μην ξαναγυρίσουν στον Ηρώδη· γι' αυτό έφυγαν για την πατρίδα τους από άλλο δρόμο.

(1) Το χρηματίζω έχει και την έννοια στους Διόδωρο και Πλούταρχο του δίνω απάντηση με χρησμό σε αυτούς που ζητούν συμβουλή ή ζητούν κάτι. Για αυτό στον Ιώσηπο σημαίνει προκειμένου για το Θεό = από το Θεό διατάσσω, προτρέπω, διδάσκω. Το παθητικό σημαίνει από το Θεό διατάσσομαι, προτρέπομαι, οδηγούμαι όπως εδώ (g).

«Αφού χρηματίστηκαν δηλαδή δέχτηκαν αποκάλυψη από το Θεό» (Θφ).

«Χρηματίστηκαν λέει αντί να πει τους δόθηκε παραγγελία. Προτού μεν δουν το παιδί, τους οδηγούσε αστέρι. Αφού όμως το είδαν, μιλά σε αυτούς πλέον άγγελος επειδή αγιάστηκαν» (Z)

(2) «Δες και από εδώ την πίστη τους, πως δεν σκανδαλίστηκαν, αλλά είναι υπάκουοι και ευγνώμονες και δεν ταράσσονται, ούτε συλλογίζονται μέσα τους λέγοντας: Αλλά όμως αν αυτό το παιδί είναι μεγάλο και έχει κάποια δύναμη τι χρειάζεται η φυγή και η μυστική αναχώρηση;» (X).

(3) Συναντιέται 10 φορές στο Ματθαίο, και μία στο Μάρκο και πουθενά στο Λουκά (a).

(4) «Στέλνει τους μάγους γρήγορα για να τους κάνει διδασκάλους στην περσική χώρα και για να θεραπεύσει ταυτόχρονα την μανία του τυράννου, για να μάθει ότι επιχειρεί ακατόρθωτα πράγματα, αν βεβαίως ήθελε να καταλάβει» (X)

Στίχ. 13-18. Η φυγή στην Αίγυπτο και η σφαγή των νηπίων.

Ματθ.2,13 (1)Ἀναχωρησάντων(2) δὲ αὐτῶν ἰδοὺ(2) ἄγγελος Κυρίου φαίνεται(3) κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων· ἐγερθεῖς(4) παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα(5) αὐτοῦ καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον(6), καὶ ἴσθι ἐκεῖ(7) ἕως ἂν εἶπω σοι(8)· μέλλει γὰρ Ἡρώδης(9) ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό(10).

Ματθ.2,13 Όταν αναχώρησαν οι μάγοι, ένας άγγελος του Θεού παρουσιάστηκε στον Ιωσήφ στο όνειρό του και του είπε: «Σήκω αμέσως, πάρε το παιδί και τη μητέρα του και φύγε στην Αίγυπτο και μείνε εκεί ωσότου σου πω. Γιατί ο Ηρώδης όπου να 'ναι θα ψάξει να βρει το παιδί, για να το σκοτώσει».

(1) Η φυγή του Ιησού στην Αίγυπτο επιβεβαιώνεται έμμεσα από κάποια παλαιότατη παράδοση και όπως φαίνεται ανεξάρτητη που διασώζεται στο Ταλμούδ (Abodah Zarah 16β,17α), σύμφωνα με την οποία ο Ιησούς έφερε μαγικές δυνάμεις από την Αίγυπτο, με τις οποίες αργότερα τέλεσε πολλά θαύματα. Η παράδοση αυτή που χρονολογείται στα χρόνια του Ελιέξερ Υρκανού (80-120 μ.Χ.) πιθανότατα οφείλει την αρχή της σε διαστροφή προφορικής παράδοσης που ανάγεται στην εξ' Ιουδαίων

χριστιανών εκκλησία της Παλαιστίνης. Μεταγενέστερη μορφή αυτής αναφέρεται στον Ωριγένη (κατά Κέλσου I,38. Δες Ιουστίνου Απολογία I,30) (S).

Η παράδοση αυτή επιβεβαιώνει δύο πράγματα, ότι δηλαδή ο Ιησούς ήλθε στην Αίγυπτο και ότι μετά από αυτά έκανε θαύματα. Η απλότητα της αφήγησης του Ματθαίου αποτελεί σοβαρή ένδειξη αλήθειας. Θα μπορούσε να αντιταχτεί προς τις επεξεργασμένες λεπτομέρειες των απόκρυφων ευαγγελίων. Δες ψευδο-Ματθαίον XVII-XXV, το αραβικό ευαγγέλιο της παιδικής ηλικίας IX-XXVI, το ευαγγέλιο του Θωμά, λατιν. έκδοση I-III.

(2) Για τη σύνταξη Άναχωρησάντων... ιδού, δες α 20 (a).

(3) Η γενική απόλυτος που προηγήθηκε, το ιδού και ο ιστορικός ενεστώτας φαίνεται, δείχνουν ότι η εμφάνιση του αγγέλου επακολούθησε αμέσως μετά την αναχώρηση των μάγων (L).

(4) Δηλαδή αμέσως και χωρίς κάποια αναβολή.

(5) «Εδώ δεν λέει πλέον τη γυναίκα σου, αλλά την μητέρα του» (X).

(6) Η Αίγυπτος υπήρξε συχνά τόπος καταφυγής απέναντι στην εξουσία στην Ιερουσαλήμ. Δες Γ' Βασ. ια 40 (L). Ήταν η χώρα που γειτόνευε περισσότερο προς νότο με την Ιουδαία. Εκεί και πολλοί από τους Ιουδαίους είχαν καταφύγει αποφεύγοντας την τυραννία του Ηρώδη (F).

«Πρέπει να φύγει και κατά το ανθρώπινο να μετοικήσει. Διότι δεν έπρεπε να θαυματοουργήσει από τότε. Διότι αν από την πρώτη ηλικία έδειχνε θαύματα, δεν θα νομιζόταν ότι είναι άνθρωπος. Για αυτό βεβαίως δεν δημιουργείται αμέσως τέλειος ναός (το σώμα του), αλλά προηγείται η κυοφορία του, το διάστημα των εννέα μηνών, οι ωδίνες, ο τοκετός, ο θηλασμός η πολυχρόνιος ησυχία εν αναμονή της ανδρικής ηλικίας, για να γίνει με όλα αυτά εύκολα δεκτό το μυστήριο της οικονομίας. Διότι εάν μερικοί τόλμησαν να πουν ότι ήταν μύθος το ότι πήρε σάρκα παρόλο ότι έγιναν αυτά και πολλά οικονομήθηκαν, όπως αρμόζει σε ανθρώπους, σκεφτείτε σε ποια μεγάλη ασέβεια θα έπεφταν, εάν τα έπραττε όλα όπως αρμόζει στο Θεό και ανάλογα με τη δύναμή του;» (X).

(7) «Να είσαι εκεί, αντί να πει να κατοικήσεις, να μένεις» (Z), «να είσαι εκεί» (Θφ).

(8) Έτσι η πίστη του Ιωσήφ δοκιμάστηκε. Δεν αποκαλύφθηκαν σε αυτόν τα πάντα με τη μία. Υποχρεώθηκε να περιμένει το χρόνο της επιστροφής, ούτε ο άγγελος είπε κάτι σε αυτόν στο μεταξύ.

«Αφού άκουσε αυτά ο Ιωσήφ δεν σκανδαλίστηκε, ούτε είπε «το πράγμα είναι αίνιγμα. Δεν έλεγες προηγουμένως ότι θα σώσει το λαό του; Και τώρα δεν σώζει ούτε τον εαυτό του, αλλά είναι ανάγκη να φύγουμε, να αποδημήσουμε και να ζήσουμε αλλού πολύ καιρό. Τα πράγματα είναι αντίθετα με τις υποσχέσεις». Αλλά τίποτα από αυτά δεν λέει (διότι ήταν πιστός ο άνδρας), ούτε δείχνει περιέργεια για το χρόνο της επιστροφής, μολοντί ο άγγελος μίλησε αόριστα για αυτόν. Εως ότου σου πω... αλλά υπακούει και πείθεται, υπομένοντας με χαρά όλους τους πειρασμούς» (X).

(9) Ο Ιωσήφ θα γνώριζε αρκετά για την κακότητα του Ηρώδη, διότι πρόσφατα αυτός είχε θανατώσει τους ίδιους του τους γιους Αλέξανδρο και Αριστόβουλο, επειδή υποπετεύθηκε αυτούς ότι επιβουλεύονταν το θρόνο του. Το οποίο έκανε τον Αύγουστο να πει, ότι είναι προτιμότερο να είναι κάποιος γουρούνι του Ηρώδη παρά γιος του.

(10) «Και άλλο διδασκόμαστε από εδώ... Ποιο είναι λοιπόν αυτό; Ότι εξ αρχής πρέπει να περιμένουμε πειρασμούς και επιβουλές. Βλέπεις λοιπόν ότι αυτό γίνεται αμέσως από τα σπάργανα. Διότι αμέσως μόλις γεννήθηκε και μαίνεται ο τύραννος και γίνεται φυγή και εγκατάσταση σε χώρα εξορίας... έτσι ώστε εσύ ακούγοντας αυτά, όταν καταξιωθείς να διακονήσεις σε κάποιο πνευματικό πράγμα και έπειτα δεις να σε βρίσκουν συμφορές αθεράπευτες και να υπομένεις μύριους κινδύνους, να μην ταραχείς ούτε να πεις... αλλά να τα υπομείνεις όλα γενναία» (X).

**Ματθ.2,14 Ὁ δὲ ἐγερθεὶς(1) παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ
νυκτὸς(2) καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον(3),**

**Ματθ.2,14 Ὁ Ἰωσήφ σηκώθηκε ἀμέσως, πήρε το παιδί και τη μητέρα του και
μέσα στη νύχτα ἔφυγε στην Αἴγυπτο·**

(1) Ὁ Ἰωσήφ σηκώθηκε ἀμέσως και ἐκπλήρωσε τὴν ἴδια νύχτα τοῦ οράματος τὴν παραγγελία τοῦ ἀγγέλου (δ).

(2) Ἡ εὐεργεσία τῆς νύχτας εἶναι μεγάλη σε καιρὸ διωγμοῦ (b).

(3) Δὲν γνωρίζουμε σε ποιο μέρος τῆς Αἰγύπτου οδήγησε ὁ Ἰωσήφ τὸ παιδί και τὴν μητέρα του. Το ἀραβικὸ εὐαγγέλιο γιὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Ἰωσήφ κατέφυγε στὴ Ματαρέα κοντὰ στὸ Κάιρο (ἐκδοσὴ Tischendorf κεφ. 24). Ἀλλὰ ἡ παράδοσὴ αὐτὴ ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τὸν ἸΓ΄ αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐπίσημη παράδοσὴ τῆς κοπτικῆς ἐκκλησίας ὁ τόπος τῆς διαμονῆς τῆς ἁγίας οἰκογένειας τοποθετεῖται στὸ μοναστήρι Κοσκὰμ στὴ μέση Αἴγυπτο (L). Ἀναμφίβολα ὁ Ἰωσήφ ἀκολούθησε τὴν οδὸ τὴν κατὰ μήκος τῆς Μεσογείου και χρειάστηκε περίπου δέκα ἡμερῶν πορεία γιὰ νὰ μεταβεῖ ἀπὸ Βηθλεὲμ στα αἰγυπτιακὰ σύνορα (F).

**Ματθ.2,15 καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου(1), ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ
τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου(2) λέγοντος· ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου(3).**

**Ματθ.2,15 ἐκεῖ ἔμεινε ὥσπου πέθανε ὁ Ἡρώδης. Ἐτσι ἐκπληρώθηκε ὁ λόγος τοῦ
Κυρίου που εἶχε πει ὁ προφήτης: Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο κάλεσα τὸ γιο μου.**

(1) «Πικρὸ τέλος εἶχε ὁ Ἡρώδης και με πυρετὸ και δυσεντερία και φαγούρα και πρήξιμο ποδιῶν και σάπισμα τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, που γεννοῦσε σκουλήκια και με δύσπνοια και τρέμουλο και σπασμούς τῶν μελῶν βγήκε ἡ πονηρὴ ψυχὴ του» (Z). Ὁ Ἰωσήφ διέμεινε στὴν Αἴγυπτο ἕως τὸ θάνατο τοῦ Ἡρώδη, που συνέβη τὸ 750 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, δηλαδὴ τὸ 4 π.Χ. κατὰ τὴ συνηθισμένη χρονολογία. Ἐπομένως λίγους μόνο μῆνες ἔμειναν στὴν Αἴγυπτο (δ). Κατὰ τὴν παράδοσὴ τῶν ἀπόκρυφων εὐαγγελίων ἡ διαμονὴ στὴν Αἴγυπτο διήρκησε γιὰ ἀρκετὸ χρόνο, που υπολογίζεται διαφορετικὰ ἀπὸ ἓνα μέχρι ἑπτὰ ἔτη (S). Προφανῶς ἡ παράδοσὴ αὐτὴ δὲν στηρίζεται σε σοβαρὰ στοιχεῖα.

(2) Ἡ παράθεσὴ εἶναι ἀπὸ τὸ Ὡσηΐ ια 1 κατὰ τὸ πρωτότυπο ἐβραϊκὸ, ἐνῶ οἱ Ὁ΄ μεταφράζουν ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ. Ὁ Ἀκύλας ὁμως μεταφράζει ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου (b).

(3) Ὁ στίχος δὲν εἶναι προφητεία, ἀλλὰ ἐκθεσὴ ἱστορικοῦ γεγονότος –τῆς κλήσης τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴ γῆ Χαναάν, γιὰ νὰ γνωστοποιήσουν ἐκεῖ τὴν ἀληθινὴ θρησκεία. Ἀλλὰ ἡ ἱστορία τοῦ ἔθνους συχνὰ θεωρεῖται ὡς τυπικὴ προεικόνισις τῆς ζωῆς τοῦ Μεσσία (p). Ὅσα κατὰ τὸν τύπο προηγήθηκαν σε ἄλλους, κατὰ τὴν ἀλήθεια και ἐκπλήρωσὴ ἀναφέρονται στὸ Χριστὸ (Ἰερωνύμου στὸν L). «Ἄν ὁμως θα ἀμφέβαλλαν γιὰ τὴν προφητεία οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντας ὅτι τὸ «ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο κάλεσα τὸν υἱόν μου» εἰπώθηκε γιὰ αὐτοὺς, θα μπορούσαμε νὰ πούμε σε αὐτοὺς, ὅτι και αὐτὸς εἶναι νόμος προφητείας, τὸ ὅτι δηλαδὴ πολλές φορὲς πολλὰ λέγονται μὲν γιὰ ἄλλους, ἐκπληρώνονται ὁμως σε ἄλλους... Το ὁποῖο βεβαίως θα μπορούσε και ἐδῶ νὰ πει κάποιος. Διότι ποῖος θα μπορούσε νὰ ονομαστεῖ γνησιότερος Υἱὸς Θεοῦ;... Και ὁ λαὸς [τοῦ Ἰσραὴλ] και ὁ πατριάρχης ὅταν κατέβηκαν ἐκεῖ [στὴν Αἴγυπτο] και ἀνέβηκαν ἀπὸ ἐκεῖ, ἐκπλήρωναν τὸν τύπο αὐτῆς τῆς ἀνόδου. Διότι και ἐκεῖνοι κατέβαιναν ἀποφεύγοντας τὸν θάνατο ἀπὸ τὴν πείνα και αὐτὸς (ὁ Ἰησοῦς) τὸν θάνατο ἀπὸ ἐπιβουλὴ. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι μὲν ἀφοῦ κατέβηκαν, ἀπαλλάχτηκαν τότε ἀπὸ τὴν πείνα, ἐνῶ αὐτὸς ἀφοῦ κατέβηκε, ἁγίασε ὅλη τὴ χώρα με τὴν ἐκεῖ παρουσία του» (X).

Ἡ διαμονὴ τοῦ Χριστοῦ στὴν Αἴγυπτο ἦταν τὸ προοίμιο τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῆς

χώρας εκείνης. Κατά τους πρώτους αιώνες του Χριστιανισμού η Αιγυπτιακή εκκλησία διακρίθηκε πολύ (b).

Ματθ.2,16 (1) Τότε (2) Ἡρώδης ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη (3) ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν (4), καὶ ἀποστείλας (5) ἀνείλε πάντας τοὺς παῖδας (6) τοὺς ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὄριος (7) αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς (8) καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων (9).

Ματθ.2,16 Ὅταν κατάλαβε ο Ηρώδης πως οι μάγοι τον εξαπάτησαν, οργίστηκε πάρα πολύ. Έστειλε τότε στρατιώτες και σκότωσαν στη Βηθλεὲμ και στην περιοχή της όλα τα παιδιά από δύο χρονών και κάτω, σύμφωνα με το χρόνο που εξακρίβωσε από τους μάγους.

(1) Τέτοια σφαγή, σαν αυτή που περιγράφεται στους στίχους 16-19 δεν αναφέρεται από τον Ιώσηπο. Τέτοια όμως ενέργεια εκ μέρους του Ηρώδη είναι ἐξ' ολοκλήρου σύμφωνη με ὅ,τι γνωρίζουμε για το χαρακτήρα του, όταν κυριευόταν αυτός από κάποια υποψία. Περισσότερες από μία φορές παρέδωσε σε σφαγή, χωρίς να λυπηθεί ούτε τα μέλη της οικογένειάς του. Δες Ιωσήπου Αρχαιολογία XVI 11,7, XVII 2,4, VI 4,5. Ο αριθμός των παιδιών τα οποία έπεσαν θύματα της μανίας του κατά την περίπτωση αυτή ήταν μικρός, συγκρινόμενος με τις χιλιάδες των άλλων θυμάτων της θηριωδίας του Ηρώδη και το γεγονός εύκολα μπορούσε να διαφύγει την προσοχή του ιστορικού.

(2) «Τότε. Πότε; Αφού δηλαδή η οικογένεια του Ιησού έφυγε στην Αίγυπτο» (Z).

(3) Έτσι ο Ηρώδης εξέλαβε την εσπευσμένη αναχώρηση των μάγων: Νόμιζε ότι τον ξεγέλασαν (F). «Είναι άξιο της δύναμης του Θεού όχι βεβαίως μόνο το να νικά ολοφάνερα τους εχθρούς μόνο, αλλά και το να τους εξαπατά με ευκολία. Έτσι λοιπόν εξαπάτησε και τους Αιγυπτίους προς χάριν των Ιουδαίων, και ενώ μπορούσε φανερά να μεταφέρει τον πλούτο εκείνων στα χέρια των Εβραίων, διατάζει να γίνει αυτό κρυφά και με απάτη» (X). Αυτός που επιχειρήσει να εξαπατήσει τους μάγους, αποκρύπτοντας από αυτούς τους αληθινούς σκοπούς του ως προς το παιδί, με κάθε δικαιοσύνη βρέθηκε εξαπατημένος από αυτούς.

(4) «Δεν έπρεπε βεβαίως να θυμώσει, αλλά να φοβηθεί και να μαζευτεί και να καταλάβει ότι επιχειρεί ακατόρθωτα πράγματα. Αλλά δεν συγκρατείται. Διότι όταν η ψυχή είναι αγάριστη και αθεράπευτη δεν υποχωρεί σε κανένα από τα φάρμακα που δίνει ο Θεός» (X). «Διότι και πριν άκουσε από μεν τους μάγους ότι αστέρι μήνυσε αυτόν που γεννήθηκε· από δε τους αρχιερείς και γραμματείς, ότι προφήτες για αυτόν προφήτευσαν. Αυτός όμως περισσότερο παραλογίζεται, για να δειχτεί τελείως η πονηρία και η ανοησία του» (Z).

«Τι έγινε που δεν έγινε καλύτερος; Αυτό όμως δεν ήταν έγκλημα εκείνου ο οποίος οικονομήσε όλα αυτά, αλλά αποτέλεσμα της δικής του υπερβολικής μανίας, που δεν υποχωρούσε σε εκείνους οι οποίοι μπορούσαν να τον παρηγορήσουν και να τον ελευθερώσουν από την κακία αλλά προχωρούσε περισσότερο, για να δεχτεί ακόμη βαρύτερη τιμωρία για την ανοησία του αυτή».

(5) Δηλαδή σφαγείς και μάλιστα αιφνίδια (b).

(6) Όχι και τα κορίτσια. Δες Εξόδου α 16 (b).

(7) Δηλαδή στα περίχωρα που ανήκουν στους Βηθλεεμίτες (δ).

(8) Είναι γένους αρσενικού = του παιδιού που έχει δύο έτη, που είναι δυο ετών· όχι λοιπόν ουδέτερο = από διετές διάστημα χρόνου (δ). «Αν όμως ο Ηρώδης σκοτώνει τα παιδιά από δύο ετών και κάτω, μη θαυμάσεις. Διότι υποπτεύθηκε, ότι δεν έγινε αμέσως ορατός ο αστέρας από τους μάγους, αλλά ίσως προηγήθηκε, και για αυτό, λόγω ασφαλείας, αύξησε και τον καιρό, και επεξέτεινε το φόνο μέχρι τα όρια της Βηθλεὲμ, για να στενέψει τον κλοιό από παντού στο θήραμα, και με το πλήθος των

σκοτωμένων να σκοτώσει μαζί και το Χριστό» (Ζ).

Εάν το αστέρι κατά την ανατολή του φανέρωνε τη σύλληψη του παιδιού, θα ήταν αρκετό να φονεύσει τα παιδιά που είχαν ηλικία ενός έτους. Αλλά ο Ηρώδης ίσως σκέφτηκε ως καλύτερο να βασιστεί στη δυνατότητα, ότι το φαινόμενο συνέπιπτε με τη γέννηση και σε αυτή την περίπτωση το παιδί θα διήγε το δεύτερο έτος της ηλικίας του (α).

(9) Ο χρόνος που καθορίστηκε από τους μάγους ήταν ίσως λίγο παραπάνω από το έτος. Για αυτό ο Ηρώδης όρισε δύο έτη ως το όριο της σφαγής (b).

«Πολλοί πολλά φλυαρούν χάριν των παιδιών αυτών, και χαρακτηρίζουν ως αδικία τα γενόμενα... Αλλά αίτιος αυτής της σφαγής δεν έγινε ο Χριστός, αλλά η ωμότητα του βασιλιά... Αλλά αν εκείνος έπραττε άδικα, για ποιο λόγο ο Θεός επέτρεψε;...

Οτιδήποτε άδικο και αν πάθουμε από τον οποιοδήποτε, υπολογίζει ο Θεός την αδικία αυτή ή για διαγραφή αμαρτημάτων ή για να μας δώσει μισθό... Με μια τέτοια προϋπόθεση ποια ζημιά λοιπόν έπαθαν τα παιδιά που φονεύτηκαν και μεταφέρθηκαν αμέσως στο ακύμαντο λιμάνι;» (Χ).

«Αφού λοιπόν τα παιδιά αυτά δεν φονεύτηκαν για διαγραφή δικών τους αμαρτημάτων, είναι ολοφάνερο, ότι έπαθαν με αφορμή να πάρουν στεφάνια και δεν αδικήθηκαν» (Ζ).

Ματθ.2,17 τότε έπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ(1) Ἱερεμίου(2) τοῦ προφήτου λέγοντος(3)·

Ματθ.2,17 Ἔτσι εκπληρώθηκε ο λόγος του Κυρίου, που είχε πει ο προφήτης Ἱερεμίας:

(1) Αυθεντική γραφή δια Ἱερεμίου.

(2) Η παράθεση γίνεται από το Ἱερεμίου λα 15 σύμφωνα με το πρωτότυπο και λη 15 σύμφωνα με τους Ο'. Φαίνεται να είναι παράθεση από μνήμης από το κείμενο των Ο': «φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ ἠκούσθη» είναι φράση των Ο'. Το «κλαυθμός και οδυρμός πολύς» εκπροσωπεί την φράση των Ο' «θρήνου και κλαυθμού και οδυρμού». Η φράση «Ραχήλ κλαίουσα» αποτελεί παράφραση της φράσης των Ο' «Ραχήλ αποκλαιωμένη». Τέλος η φράση τὰ τέκνα αὐτῆς ἔχει εισαχθεῖ από το Εβραϊκό πρωτότυπο (α).

Στα συμφραζόμενα του χωρίου που παρατίθεται ο προφήτης περιγράφει τη Ραχήλ, την μητέρα του Ἰωσήφ και Βενιαμίν να κλαίει από τον τάφο της την εξορία των παιδιών της, όταν περνούσαν αυτά κοντά στον τάφο της οδηγούμενα στην αιχμαλωσία (S) της Βαβυλώνας. Αλλά το κεφάλαιο αυτό του Ἱερεμίας είναι προφητικό σε μεγάλο βαθμό των χρόνων της Κ.Δ., έτσι λοιπόν το χωρίο αυτό αναφέρεται και στο γεγονός αυτό της ιστορίας της Κ.Δ., έστω και αν ο Ἱερεμίας είχε στο νου κατά τον ίδιο χρόνο την Βαβυλώνα αιχμαλωσία (b).

Δεν πρόκειται για απλή προσαρμογή των λόγων του Ἱερεμίας σε γεγονός τελείως διαφορετικό. Εάν ο Ἱερεμίας μπόρεσε να παρουσιάσει απαρηγόρητη τη Ραχήλ για την αναχώρηση των υιών της στην εξορία, η εικόνα αυτή βρίσκει πραγματική και ζωηρότερη ακόμη εφαρμογή προκειμένου να περιγραφεί η λύπη των Ἰσραηλίδων μητέρων, των οποίων τα τέκνα παρέδωσε ο Ηρώδης σε σφαγή (Condamin στο L).

(3) «Επειδή γέμισε με φρίκη τον ακροατή όταν διηγήθηκε αυτά, την σφαγή την βίαη, την άδικη, την ωμότατη, την παράνομη, παρηγορεί πάλι αυτόν, λέγοντας ότι δεν έγιναν αυτά επειδή δεν μπορούσε ο Θεός να τα εμποδίσει, ούτε επειδή τα αγνοούσε, αφού από πριν τα γνώριζε και τα είχε προαναγγείλει με το στόμα του προφήτη» (Χ).

Ματθ.2,18 Φωνή ἐν Ῥαμᾶ(1) ἠκούσθη, θρήνος(2) καὶ κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμὸς πολὺς· Ῥαχὴλ(1) κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι(3), ὅτι οὐκ εἰσὶν(4).

Ματθ.2,18 Ἀκούστηκε στη Ραμά κραυγή, θρήνος, κλάματα και στεναγμός βαρύν·για τα παιδιά της κλαίει η Ραχήλ και πουθενά δε βρίσκει παρηγοριά, γιατί δεν υπάρχουν πια στη ζωή.

(1) «Ἡ Ραμά ἦταν τόπος της Παλαιστίνης υψηλός. Διότι αὐτό σημαίνει το ὄνομα, υψηλή» (Θφ). Σήμερα ονομάζεται Ερ-Ραμ, δύο ὥρες βόρεια της Ἱερουσαλήμ (F). «Τι σχέση ἔχει ὅμως ἡ Ραμά με τὴ Ραχήλ; Ἡ Ραχήλ ἦταν μητέρα του Βενιαμίν, και μετὰ το θάνατό της τὴν ἔθαψαν στον ἰπὸδρομο, που ἦταν ἐκεῖ κοντά. Ἐπειδὴ λοιπὸν και ὁ τάφος ἦταν κοντά και ἡ περιοχή ἀνήκε στον κλῆρο του παιδιοῦ της Βενιαμίν (ἡ Ραμά ἀνήκε στη φυλὴ του Βενιαμίν), ἀποκαλεῖ δικαίως δικά της τὰ παιδιά και ἐξ' αἰτίας του ἀρχηγού της φυλῆς και ἀπὸ τον τόπο της ταφῆς» (X).

Ὀντως ἡ Ραμά βρισκόταν στα βόρεια ὄρια της φυλῆς Βενιαμίν και κοντά σε αὐτὴν λεγόταν ὅτι τάφηκε ἡ Ραχήλ (Α' Βασ. ι 2). Ἀλλὰ στο Γεν. λε 19 και μη 7 ὁ τάφος της Ραχήλ τοποθετεῖται στην Ἐφραθά, και στα δύο ὅμως τὰ χωρία αὐτά ἔχει προστεθεῖ μία γλώσσα (=γραφή που παρεμβλήθηκε στο κείμενο) που ταυτίζει τὴν Ἐφραθά με τὴ Βηθλεέμ. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἦταν δύο παραδόσεις ὡς προς τον τόπο της ταφῆς της Ραχήλ. Ὁ Ματθαῖος γνωρίζοντας καλά τὴν παράδοση που ἀφορούσε στη Βηθλεέμ, χρησιμοποιεῖ το χωρίο του Ἱερεμία για να ἀποσαφηνίσει τὴ διήγησή του (S).

(2) Αὐθεντικὴ γραφὴ χωρὶς το «θρήνος και».

(3) «Δεν ἤθελε ἡ Βηθλεέμ να παρηγορηθεῖ» (Z). Φράση που εκφράζει βαθειὰ θλίψη (b). «Ἀπὸ ἐδὼ φανέρωσε τὴν υπερβολὴ του πάθους» (Z).

(4) «Διότι δεν υπάρχουν τὰ παιδιά της, δηλαδή δεν ζουν» (Z)

Στίχ. 19-23. Ὁ Ἰωσήφ, ἡ Μαρία και ὁ Ἰησοῦς ἐγκαθίστανται στη Ναζαρέτ.

Ματθ.2,19 (1)Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου(2) ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ

Ματθ.2,19 Ὅταν, λοιπὸν, πέθανε ὁ Ἡρώδης, ἓνας ἄγγελος σταλμένος ἀπὸ τον Κύριο ἐφανίστηκε στον Ἰωσήφ σε ὄνειρο στην Αἰγύπτο,

(1) Ὁ Ματθαῖος δεν ἀναφέρει κάποια παλαιότερη διαμονὴ στη Ναζαρέτ, ὅπου διέμενε ἡ Παρθένος κατὰ το χρόνο του ευαγγελισμοῦ (Λουκ. α 26, β 4). Πρέπει να ὑπῆρχε κάποιος λόγος, για τον ὁποῖο ὁ Ἰωσήφ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴ του ἀπὸ τὴν Αἰγύπτο προτίμησε ὡς τόπο διαμονῆς τὴ Ναζαρέτ. Και ὁ λόγος αὐτὸς ἐξηγεῖται ἀπὸ το Λουκά. Οἱ δύο ἀφηγήσεις, ἀνεξάρτητες μεταξύ τους, μποροῦν να συνδυαστοῦν και να συμπληρώσουν ἡ μία τὴν ἄλλη. Ἀπὸ το Λουκά συμπεραίνεται ὅτι ἡ Ναζαρέτ ἦταν ἡ ἀρχικὴ διαμονὴ της Μαρίας (ὄχι του Ἰωσήφ). Ἡ ἀποψη ἡ ὁποία ἐνδιαφέρει ἐδὼ το Ματθαῖο, εἶναι ἡ εκπλήρωση της προφητείας που εὐθὺς ἀμέσως παρατίθεται (S)..

(2) Σωστά τόνιστηκε ἡ ἀφέλεια και ἀντικειμενικότητα της ἀφήγησης του Ματθαίου, ὁ ὁποῖος, ἀν και ἤδη παρέχεται σε αὐτὸν ευκαιρία, ἀποφεύγει να τόνισι, ὅτι ὁ θάνατος του τυράννου ἐπῆλθε ὡς θεῖα τιμωρία ἢ τουλάχιστον να ὑπενθυμίσει τις ἐκτελέσεις, οἱ ὁποῖες ἔκαναν βουτηγμένες στο αἷμα και τις τελευταῖες ἡμέρες του (L). Ἡ τελευταία ἐντολὴ του για τον ταυτόχρονα με το θάνατό του φόνο των αξιόλογων ἀνδρῶν του ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, τους ὁποῖους προσκάλεσε στα Ἱεροσόλυμα, ὡστε και χωρὶς τὴ θέλησή του να πενήσει για αὐτὸν το ἔθνος, δείχνει ολοφάνερα το βαθμὸ της θηριωδίας και πῶρωσῆς του (δ), ἀνεξάρτητα του ἀν ἡ ἐντολὴ του αὐτὴ δεν ἐκτελέστηκε. Για πλήρη και περιγραφικὴ ἀφήγηση του οἰκτροῦ τέλους του ἀιμοδιψοῦς αὐτοῦ βασιλιά παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης στον Ἰώσηπο (Ἀρχαιολ. XVII 6-8)(ο).

Ματθ.2,20 λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πορεύου(1) εἰς γῆν Ἰσραὴλ(2)· τεθνήκασι(3) γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν(4) τοῦ παιδίου.

Ματθ.2,20 και του εἶπε: «Σήκω, πάρε το παιδί και τη μητέρα του και πήγαινε στη χώρα του Ἰσραήλ, γιατί πέθαναν ὅσοι ἤθελαν να θανατώσουν το παιδί».

(1) «Δεν λέει πλέον φεύγε, αλλά να πορευτείς» (X). «Διότι δεν υπήρχε πλέον φόβος» (Θφ).

(2) «Γη Ἰσραήλ εἶπε απλῶς την Παλαιστίνη» (Z). Στον Ἰωσήφ επιτράπηκε να εκλέξει την πόλη ἢ την περιφέρεια αλλά ὄχι και τη χώρα της διαμονῆς τους, εφ' ὅσον ἔπρεπε ο Ἐμμανουήλ τα ἔτη της ἀνθρώπινης ζωῆς του να τα περάσει στη δική του χώρα (b).

(3) Ἡ ὅλη φράση χρησιμοποιεῖται και ἀπὸ τους Ο΄. Δες Εξόδ. δ 19 («διότι πέθαναν ὅλοι που ζητούσαν την ψυχή σου»). Ο πληθυντικός ἐδῶ μπορεί να υπονοεῖ, ὅτι και κάποιοι ἄλλοι εἶχαν γίνει ἐνήμεροι του σχεδίου του και συνεργοὶ στην ἐκτέλεσή του (L). Ο θάνατος του Ἡρώδη ἔθετε τέρμα στις προσπάθειες των αυλικῶν του να φονεύσουν τον Ἰησοῦ (ο). Μπορεῖ ὁμως να σημαίνει απλῶς, ὅτι ο Ἡρώδης πέθανε και ὅτι δεν υπάρχουν πλέον ἄλλοι που μελετοῦν κακά ἐναντίον του παιδιοῦ (b).

(4) Ζητῶ την ψυχή εἶναι εβραϊκό ἰδίωμα = ζητῶ τη ζωή (δ). Αφαιρῶ την ψυχή ως ζωτική ἀρχή ἰσοδυναμεῖ με το αφαιρῶ τη ζωή (L). Ζητά την ψυχή του παιδιοῦ «να την βγάλει και να την χωρίσει ἀπὸ το σῶμα» (Z). «Ποῦ εἶναι ο Ἀπολλινάριος (αιρετικός του Δ΄ αἰῶνα μ.Χ.), ο οποίος ἔλεγε ὅτι ο Κύριος δεν πήρε ψυχή ἀνθρώπου; Διότι ἀπὸ ἐδῶ ἐλέγχεται» (Θφ).

Ματθ.2,21 ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἦλθεν(1) εἰς γῆν Ἰσραὴλ.

Ματθ.2,21 Τότε ο Ἰωσήφ σηκώθηκε, πήρε το παιδί και τη μητέρα του και γύρισε πάλι στη χώρα του Ἰσραήλ.

(1) Αὐθεντική γραφή εἰσήλθεν. Ο Ἰωσήφ μπήκε, ὅπως φαίνεται, στα σύνορα της Παλαιστίνης και μαθαίνοντας τα σχετικά με τον Ἀρχέλαο ἀναχώρησε μέσω της Περαιίας στη Γαλιλαία (δ).

Ματθ.2,22 ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει(1) ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν· χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ(2) ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας,

Ματθ.2,22 Ὅταν ἔμαθε πως βασιλιάς της Ἰουδαίας εἶναι ο Ἀρχέλαος, στη θέση του πατέρα του, του Ἡρώδη, φοβήθηκε να εγκατασταθεῖ ἐκεῖ. Με θεϊκὴ ἐντολή ὁμως, που του δόθηκε στο ὄνειρό του, ἀναχώρησε για την περιοχὴ της Γαλιλαίας.

(1) Ο Ἡρώδης εἶχε ὀρίσει τον Ἀντίπα ως διάδοχό του. Λίγες μέρες ὁμως πριν το θάνατό του με νέα διαθήκη παραχωροῦσε την Ἰουδαία, Σαμάρεια (και Ἰδουμαία) στον Ἀρχέλαο μαζί με τον τίτλο του βασιλιά, ἐνῶ την Γαλιλαία και την Περαιά στον Ἀντίπα με τον τίτλο του τετράρχη (Ἰωσήπου Ἀρχαιολ. XVII 8,1).

Ο Ἀύγουστος ἀρνήθηκε τον τίτλο του βασιλιά στον Ἀρχέλαο, ἀναγνωρίζοντας αὐτόν μόνο ως ἐθνάρχη. Ἀλλά ο Ἀρχέλαος παίρνοντας την ἐξουσία μετὰ το θάνατο του πατέρα του ἐπευφημήθηκε ἀπὸ το πλῆθος ως βασιλιάς (Ἀρχαιολ. XVII 8,2), ἐλπίζοντας ὅτι θα ἐπικυρωνόταν ο τίτλος αὐτός. Το βασιλεύει λοιπόν, το οποίο χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ο Ματθαῖος δεν εἶναι ἀνακριβές (L).

Ο ἀνηλεὴς χαρακτήρας του γιου αὐτοῦ του Ἡρώδη δείχτηκε ἀμέσως στη σφαγή, την οποία διέπραξε (Ἀρχαιολ. XVII 11,4). Τελικὰ καθαιρέθηκε για την κακὴ κυβέρνησή του γύρω στο 6 μ.Χ. (S) και ἐξορίστηκε ἀπὸ τον Ἀύγουστο στη Βιέννα της Γαλατίας, ὅπου και πέθανε. Στον τρίτο γιο του Φίλιππο ἀφησε ο Ἡρώδης την Βατανέα, Τραχωνίτιδα και Αὐρανίτιδα (δ).

«Αν όμως ο Λουκάς έγραψε ότι ο Πόντιος Πιλάτος ηγεμόνευε στην Ιουδαία, τίποτα το καινούργιο δεν υπάρχει σε αυτό. Διότι ύστερα αφού εξέπεσε ο Αρχέλαος της βασιλείας από κατηγορία, δεν υπήρχε πλέον βασιλιάς, αλλά επίτροπος, δηλαδή ηγεμόνας της Ιουδαίας στάλθηκε από τη Ρώμη από τον Τιβέριο Καίσαρα ο Πιλάτος» (Ζ).

(2) Η οδηγία αυτή από το όνειρο ενθάρρυνε αυτόν να εγκατασταθεί στα μέρη της Γαλιλαίας, παρόλο που εξουσίαζε σε αυτήν άλλος γιος του Ηρώδη, ο Ηρώδης Αντίπας, λιγότερο όμως ωμός από τον Αρχέλαο.

Ματθ.2,23 και έλθων κατόκησεν εις πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ(1), όπως πληρωθή τὸ ρήθην διὰ τῶν προφητῶν(2) ὅτι Ναζωραῖος(3) κληθήσεται(4).

Ματθ.2,23 Ἦρθε, λοιπόν, κι εγκαταστάθηκε στην πόλη Ναζαρέτ. Έτσι εκπληρώθηκε για το Χριστό η προφητεία που έλεγε ότι θα ονομασθεί Ναζωραῖος.

(1) «Έρχεται στη Ναζαρέτ, αποφεύγοντας ταυτόχρονα και τον κίνδυνο, ενώ συγχρόνως εγκαθίσταται στην πατρίδα του, για να έχει περισσότερο θάρρος» (Χ). Αυθεντική γραφή Ναζαρέθ. Η πόλη γράφεται Ναζαρά, Ναζαρέθ ή Ναζαρέτ (α). Δεν αναφέρεται στην Π.Δ. στον Ιώσηπο και στο Ταλμουδ και αν εξαιρέσουμε την ευαγγελική ιστορία ήταν άσημη και σχεδόν άγνωστη. Δες Ιω. α 46 (S).

«Ο Λουκάς όμως δεν αναφέρει ότι ήλθε εκεί έπειτα από υπόδειξη του αγγέλου αλλά ότι, αφού εκπλήρωσαν όλοι τον απαιτούμενο καθαρισμό, επέστρεψαν στη Ναζαρέτ. Τι μπορούμε λοιπόν να πούμε; Ότι ο Λουκάς αναφέρεται στο χρόνο πριν την κάθοδο στην Αίγυπτο» (X).

(2) Πουθενά στους προφήτες δεν βρίσκεται η παράθεση αυτή. Για αυτό και το χωρίο προξένησε πολλές δυσκολίες στους ερμηνευτές. Και οι μεν Τερτυλλιανός, Ιερώνυμος, Ερασμος και άλλοι από τους νεώτερους μπέρδευαν το Ναζωραῖος με το Ναζιραῖος δηλαδή άγιος, αγιασμένος, που ζει ασκητικά. Δες Αριθμ. στ 1 και εξής. Αυτό όμως όχι μόνο ουδεμία σχέση έχει με την έλευση του Σωτήρα στη Ναζαρέτ, αλλά είναι και τελείως ασυμβίβαστο με τη ζωή του Σωτήρα που ήταν διαφορετική ως προς αυτό από τη ζωή του Προδρόμου (Ματθ. ια 19), κανένα επίσης τέτοιο προφητικό χωρίο δεν υπάρχει που να λέει, ότι Ναζιραῖος κληθήσεται (δ).

Άλλοι συνδέουν την ονομασία με την εβραϊκή λέξη νέζερ= άνθος ή βλαστός, στο μεσσιανικό χωρίο Ησαΐου ια 1, όπου ο Μεσσίας ονομάζεται βλαστός από τη ρίζα Ιεσσαί. Εάν δεχτούμε ότι από τη λέξη αυτή παράγεται κάποιο επίθετο, θα έχουμε τον ελληνικό τύπο Ναζωραῖος=ο Μεσσίας (S).

Ο ευαγγελιστής σύμφωνα με την εκδοχή αυτή παίζει με τις αραμαϊκές και εβραϊκές λέξεις, οι οποίες μοιάζουν με το Ναζωραῖος και σημαίνουν βλαστός, αλλά η εξήγηση αυτή δεν είναι ικανοποιητική. Ο Zahn τονίζει, ότι εδώ δεν υπάρχει μαζί με το «των προφητῶν» η λέξη «λεγόντων», ενώ ο Ματθαῖος, όταν παραθέτει κάποια προφητική φράση, συνηθίζει πάντοτε να προσθέτει και αυτή τη λέξη. Δες α 22,β 15,17,γ 3,δ 14,η 17,ιβ 17,ιγ 35, κα 4,κζ 9, όπως και ιγ 14,ιε 7,κβ 31.

Το συμπέρασμα είναι, ότι το Ναζωραῖος κληθήσεται δεν αποτελεί παράθεση από προφητικό βιβλίο, αλλά αποτελεί αιτιολογία των προηγουμένων οπότε το μόριο «ότι», με το οποίο εισάγεται αυτή, δεν είναι ειδικό αλλά αιτιολογικό. Η εκδοχή αυτή εναρμονίζεται πλήρως με την ερμηνεία του Ιερωνύμου, σύμφωνα με την οποία ο ευαγγελιστής αναφέρεται εδώ στα χωρία των προφητών, τα οποία προλέγουν ότι ο Μεσσίας θα περιφρονηθεί (ρ).

Οι Ιουδαίοι με περιφρόνηση προσέβλεπαν στη Ναζαρέτ. Ναζωραῖος λοιπόν έγινε λέξη κοινής περιφρόνησης. Ο Ιησούς λόγω της μακράς του διαμονής στη Ναζαρέτ ονομάστηκε Ναζωραῖος και εκπληρώθηκαν σε αυτόν όλες οι προφητείες, που

αναφέρονται στην περιφρόνηση της οποίας θα τύχαινε ο Μεσσίας. Έγινε όνειδος ανθρώπων και εξουθένια λαού (ο). Τώρα λοιπόν λέγοντας σε πληθυντικό τους προφήτες, έδειξε, ότι δεν πήρε τα λόγια από τις γραφές, αλλά την έννοια» (Ιερωνύμου στο L).

Τέλος υπάρχει και η ερμηνεία «Ποιος προφήτης είπε αυτό; Μην είσαι περίεργος ούτε να ρωτάς για πολλά. Διότι πολλά από τα προφητικά βιβλία αφανίστηκαν. Και αυτά θα μπορούσε κάποιος να τα δει από την ιστορία των Παραλειπομένων» (X). Η εκδοχή του Zahn και αυτή του X. είναι οι πιο πιθανές.

(3) Ο Κύριος ήταν στο λαό γνωστός ως ο Ναζωραίος (Ματθ. β 33, κστ 71, Λουκ. ιη 37, Ιω. ιη 5,7, ιθ 19, Πράξ. 7 φορές) ή ο Ναζαρινός (στον Μάρκο 4 φορές και στον Λουκά 2). Είναι προφανές ότι τα επίθετα αυτά έχουν την ίδια σημασία με το «ο από Ναζαρέτ» (Ματθ. κα 11, Ιω. α 45,46, Πράξ. ι 38)(α).

(4) Στο δεύτερο αυτό κεφάλαιο έχουμε ομάδα τριών γεγονότων, τα οποία είναι στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους, δηλαδή την επίσκεψη των μάγων (1-12), τη φυγή στην Αίγυπτο (13-18) και την επάνοδο στην Παλαιστίνη (19-23). Στα κεφάλαια που ακολουθούν έχουμε άλλη ομάδα τριών γεγονότων, δηλαδή το κήρυγμα του Ιωάννη (γ 1-12), το βάπτισμα του Μεσσία (13-17) και τον πειρασμό (δ 1-11)(ρ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' (3)

Στίχ. 1-12. Ο Πρόδρομος Ιωάννης στην έρημο.

Ματθ.3,1 Έν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις(1) παραγίνεται(2) Ἰωάννης ὁ βαπτιστής(3) κηρύσσων(4) ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας(5)

Ματθ.3,1 Εκείνο τον καιρό, εμφανίστηκε στην έρημο της Ιουδαίας ο Ιωάννης ο Βαπτιστής. Κήρυττε

Η προπαρασκευαστική αυτή δράση του Ιωάννη εκτίθεται και στα 4 ευαγγέλια.

Αποτελεί μέρος της παλαιότατης χριστιανικής παράδοσης και κάθε ευαγγέλιο έχει λεπτομέρειες, που δεν υπάρχουν στα άλλα, όλα όμως συμφωνούν στα κύρια μέρη.

(1) «Έν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις» είναι εβραϊκός τρόπος έκφρασης. Δες Εξ. β 11, όπου το «ἡμέρες ἐκεῖνες» αποδίδεται σε ολόκληρη εποχή και είναι ισοδύναμο με το «στον καιρό εκείνο» (δ). Εδώ σημαίνει: «τον καιρό που διέμενε ο Ιησούς στη Ναζαρέτ».

Σημαίνεται διάστημα χρόνου, που παρεμβλήθηκε ανάμεσα στα γεγονότα που τελευταία εξιστορήθηκαν και σε αυτά που τώρα αναφέρονται, όχι σύντομο, αλλά όχι και αξιοσημείωτο για κάποιες μεγάλες μεταβολές που συνέβησαν σε αυτό (b).

«Ποιές ἡμέρες ἐκεῖνες; Όχι δηλαδή τότε, όταν ήταν παιδί... αλλά μετά τριάντα χρόνια... Συνηθίζει πάντα η Γραφή αυτόν τον τρόπο έκφρασης να χρησιμοποιεί, όχι μόνο όταν αναφέρει αυτά που συμβαίνουν στον προσεχή χρόνο, αλλά και για αυτά που θα συμβούν πολλά χρόνια αργότερα» (X).= «Στον καιρό εκείνο τον προηγούμενο από την τωρινή γενιά» (Θφ), «στις ἡμέρες, στις οποίες επρόκειτο να συμβούν αυτά, τα οποία ετοιμάστηκε να διηγηθεί» (Σχ).

(2) Ιστορικός ενεστώτας, σπανιότερος στο Ματθαίο ή το Μάρκο, που αρμόζει όμως εδώ, για να σημειώσει την είσοδο του Ιωάννη στη σκηνή (L). Μέχρι την εποχή εκείνη ο Ιωάννης ζούσε σε αφανή ασκητικό βίο και μακριά από την κοινωνία των ανθρώπων. Αυτό λοιπόν το «παραγίνεται» σημαίνει «έρχεται κοντά στους ανθρώπους» (δ).

(3) Επώνυμο που αποδόθηκε στον Ιωάννη από τους Ιουδαίους εξαιτίας της λειτουργικής πράξης, την οποία τελούσε. Δες Ιωσήπου Αρχ. XVIII 5,2 «Ιωάννου, του επικαλουμένου Βαπτιστού» (δ).

(4) Από τον Μαλαχία για 4 ολόκληρους αιώνες δεν εμφανίστηκε προφήτης. Η καταθλιπτική αυτή σιγή επιτέλους έσπασε και ο Θεός ακόμη μία φορά έστειλε μήνυμα προς το ιουδαϊκό έθνος, που λεγόταν με τη ζωντανή φωνή κήρυκα που στάλθηκε από αυτόν. Μεγάλη προκάλεσε χαρά η εμφάνιση Προφήτη. Αλλά δεν ήταν ευπρόσδεκτο το μήνυμά του, ότι όχι κάθε απόγονος του Αβραάμ θα είχε το δικαίωμα να μπει στη βασιλεία των ουρανών και ότι πολλοί από τους εθνικούς θα έμπαιναν σε αυτήν και ότι και εκείνοι οι οποίοι δεν υπήρξαν παιδιά του Αβραάμ, θα μπορούσαν να πετύχουν το δικαίωμα της εισόδου.

(5) Έρημος της Ιουδαίας ονομάζεται από τον ευαγγελιστή όχι η έρημος του Ιούδα, που βρισκόταν στη γη της φυλής του Ιούδα (Κριτ. α 16), που εκτεινόταν λίγο νότια της Ιερουσαλήμ και μέχρι τη νοτιοδυτική παραλία της Νεκράς θάλασσας, αλλά η μεγαλύτερη έρημος που συνόρευε με αυτήν και ήταν προς βόρεια της Νεκράς θάλασσας και δυτικά του Ιορδάνη. Διότι μόνη η έρημος αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκει στα περικόρα του Ιορδάνη ή βρίσκεται και πέρα του Ιορδάνη (Δες Λουκ. γ 2,3. Ιω. α 28,γ 26)(δ)

Ματθ.3,2 και λέγων· μετανοείτε(1)· ήγγικε γάρ(2) ή βασιλεία τῶν οὐρανῶν(3).

Ματθ.3,2 κι έλεγε: «Μετανοείτε, γιατί έφτασε η βασιλεία του Θεού».

(1) «Επειδή η μη καταδίκη των αμαρτιών τους, τούς έκανε να αποσκιρτούν από το Χριστό, ενώ η συναίσθησή τους, τούς οδηγούσε στην αναζήτηση του λυτρωτή και στην επιθυμία της άφεσης, ήλθε ο Ιωάννης για να συντελέσει στο έργο αυτό και να τους πείσει να μετανοήσουν, όχι για να τιμωρηθούν, αλλά για να γίνουν με τη μετάνοια ταπεινότεροι και αφού καταδικάσουν τον εαυτό τους, να σπεύσουν να λάβουν την άφεση... Για αυτό τους έπειθε να ομολογούν και να μετανοούν για τα αμαρτήματα... για να δεχτούν ευκολότερα την μετά από αυτά άφεση» (X).

Ό,τι χρειαζόταν, για να εξασφαλίσουν την είσοδο στη βασιλεία των ουρανών, ήταν η μετάνοια, η μεταβολή της καρδιάς, θεμελιώδης επανάσταση στην ηθική σφαίρα και ως σημάδι και σφραγίδα της μεταβολής αυτής απαιτούσε, ώστε όλοι όσοι έρχονταν σε αυτόν εξομολογούμενοι τις αμαρτίες τους, να υποβάλλονται σε βάπτισμα (p). Το μετανοώ εδώ σημαίνει μεταβάλλω γνώμη και αντί για τη λογική και το φρόνημα της σάρκας ακολουθώ και υποτάσσομαι στη λογική του πνεύματος (δ).

(2) Δηλαδή η έλευση της βασιλείας θα φέρει ως αποτέλεσμα κρίση σε κάθε αμετανόητο (a).

(3) Βασιλεία ουρανών· φράση που συναντιέται 32 φορές στο Ματθαίο, ενώ ο Λουκάς και ο Μάρκος προτιμούν τη φράση Βασιλεία του Θεού. Κατά πάσα πιθανότητα δεν υπάρχει διαφορά έννοιας μεταξύ των δύο φράσεων και ο Κύριος χρησιμοποίησε και τις δύο, και μίλησε συχνά για βασιλεία ουρανών σύμφωνα με τη συνήθεια των Ιουδαίων, οι οποίοι απέφευγαν να προφέρουν το όνομα του Θεού. Οι Μάρκος και Λουκάς συχνά μετέβαλαν τη λέξη ουρανών σε Θεού, διότι η τελευταία αυτή ήταν περισσότερο κατανοητή στους εθνικούς. Η βασιλεία αυτή είναι η κυριαρχία του Θεού είτε στην καρδιά του ανθρώπου είτε στην κοινωνία. Υφίσταται ήδη, αλλά η τέλεια και πλήρης πραγματοποίησή της θα συντελεστεί στο αιώνιο μέλλον (p).

Οι Ιουδαίοι ανέμεναν ευτυχέστατη βασιλεία, την οποία ο Θεός μέσω του Μεσσία θα εγκαινίαζε με την ανάσταση των νεκρών και με την ανακαίνιση της γης και του ουρανού και κατά την οποία οι Ιουδαίοι θα κυριαρχούσαν για πάντα στα έθνη της γης. Ο Κύριος όμως εννοούσε με τον όρο αυτόν την τέλεια εκείνη τάξη των πραγμάτων, την οποία αυτός θα εισήγαγε και στην οποία από όλους τους λαούς όσοι θα ομολογούσαν πίστη σε αυτόν, σε μία ποιμήνη μαζεμένοι και στενά συνδεδεμένοι, θα γίνονταν τελικά μέτοχοι της αιώνιας σωτηρίας. Οπότε η βασιλεία αυτή

παρουσιάζεται ότι άρχισε ήδη, διότι τα θεμέλιά της τέθηκαν από το Χριστό, αλλά συχνότερα γίνεται λόγος για αυτήν ως μελλοντική (g).

Για αυτό και ο Χ. παρατηρεί: «βασιλεία λοιπόν εδώ εννοεί την παρουσία του την πρώτη και την έσχατη». Και «βασιλεία ουρανών λέει τον τρόπο ζωής των αγγέλων, τον οποίο ο Χριστός εντός ολίγου επρόκειτο να νομοθετήσει με τις ευαγγελικές εντολές. Λέγεται επίσης βασιλεία, και η απόλαυση των αγαθών στους ουρανούς» (Ζ). «Διότι όταν, ενώ βαδίζουμε στη γη, ζούμε σαν να είμαστε στον ουρανό χωρίς να έχουμε πάθη, τότε έχουμε βασιλεία ουρανών» (Θφ).

Ματθ.3,3 ούτος γάρ(1) έστιν ό ρηθεις ύπό(2) Ήσαΐου(3) τοϋ προφήτου λέγοντος· φωνή βοώντος έν τή έρήμω(4), ετοιμάσατε την όδον Κυρίου(5), εϋθείας ποιείτε(6) τας τρίβους αυτού.

Ματθ.3,3 Για τον Ιωάννη είχε προφητέψει ο προφήτης Ησαΐας: Μια φωνή βροντοφωνάζει στην έρημο: ετοιμάστε το δρόμο για τον Κύριο, ισιώστε τα μονοπάτια να περάσει.

(1) Ο λόγος για τον οποίο ήταν αναγκαίο ο Ιωάννης να εμφανιστεί αυτόν το χρόνο, όπως περιγράφεται στους σ. 1,2, ήταν ότι έτσι είχε προφητευτεί (b).

(2) Αυθεντική γραφή: διά.

(3) Η παράθεση από το Ησαΐου μ 3, η οποία μπαίνει στο σημείο αυτό από όλους τους συνοπτικούς. Γίνεται σύμφωνα με τους Ο' (μετάφραση της Π.Δ. στα ελληνικά από τους 70 (Ο') μεταφραστές), και αρχικά αναφέρεται από τον προφήτη στην επιστροφή του λαού από την αιχμαλωσία στη Βαβυλώνα (S) καλώντας τους Ιουδαίους στην έρημο της εξορίας σε προετοιμασία για υποδοχή του Κυρίου που έρχεται να απαλλάξει αυτούς από την αιχμαλωσία αυτή· ταυτόχρονα όμως αναφέρεται και στο αντίτυπο του Ησαΐου, τον βαπτιστή Ιωάννη όπως και στους Ιουδαίους που ζουν στην έρημο της αμαρτίας, που καλούνται σε προετοιμασία για την υποδοχή του Σωτήρα (δ).

(4) Όχι στο ναό ή στις συναγωγές. Κάποιοι συντάσουν το «στην έρημο» ως εξής: Ετοιμάστε στην έρημο κλπ. επειδή ο τόπος στο πρωτότυπο εβραϊκό κείμενο συνηγορεί μάλλον υπέρ αυτής της σύνταξης (b). Εδώ όμως και στους άλλους ευαγγελιστές, ολοφάνερα αποδίδεται στο «βοώντος» (δ).

«Η φράση είναι ελλειπτική. Διότι εννοείται: φωνή ενός άνδρα που βοά στην έρημο, δηλαδή στην έρημο δίπλα στον Ιορδάνη· ο οποίος βοά τα εξής: Ετοιμάστε... και τα υπόλοιπα» (Ζ).

(5) Δηλαδή ετοιμάστε το δρόμο που οδηγεί τον Κύριο σε εσάς (δ).

«Δρόμο Κυρίου και μονοπάτια του, ονομάζει τις ψυχές, στις οποίες επρόκειτο να έλθει ο λόγος του ευαγγελίου, τις οποίες ψυχές και προτρέπει να ετοιμαστούν, δηλαδή να καθαρίσουν με το εργαλείο της μετάνοιας, ξεριζώνοντας μεν τα αγκάθια των παθών και ρίχνοντας έξω τις πέτρες της αμαρτίας και έτσι να τις κάνουν ομαλές και ευθείες για να τον υποδεχτούν» (Ζ).

(6) Κάνετε από στραβά τα μονοπάτια ευθεία, διορθώστε τα μονοπάτια, από τα οποία θα μπορέσει να έλθει σε σας ο Κύριος (δ).

Ματθ.3,4 Αυτός δε ό Ίωάννης(1) είχε τó ένδυμα αυτού(2) από τριχών καμήλου(3) και ζώνην δερματίνην περι τήν όσφον αυτού(4), ή δε τροφή αυτού ήν ακρίδες(5) και μέλι άγριον(6).

Ματθ.3,4 Ο Ιωάννης φορούσε ρούχα από τρίχες καμήλας και ζώνη δερμάτινη στη μέση του. Η τροφή του ήταν ακρίδες και μέλι από αγριομέλισσες.

(1) Ο Ιωάννης έμοιαζε με τον Ηλία ως προς την τροφή του και ενδυμασία του (Δ' Βασ. α 8).

(2) Εάν η πρόταση αναπτυχθεί, γίνεται: Το ρούχο το οποίο είχε ο Ιωάννης ήταν από τρίχες καμήλας (δ). Αξιοσημείωτη περιγραφή. Και το ένδυμα και η τροφή του Ιωάννη κήρυτταν και ήταν σύμφωνα με τη διδασκαλία και λειτουργία του. Όποια έπρεπε να είναι αυτά για αυτούς που μετανοούν, τέτοια ήταν πάντοτε αυτά και στον κήρυκα της μετάνοιας (b).

«Και με την εμφάνισή του, τούς παρακαλούσε για μετάνοια, διότι είχε πένθιμη στολή» (Z). Λέγεται με άρθρο (το ένδυμα) διότι πάντοτε είχε ένα και μόνο ένδυμα του ίδιου σχήματος και της ίδιας ύλης (δ).

(3) Το ένδυμά του ήταν χωρίς αξία και σκληρό και χονδροειδώς υφασμένο (b). «Είχε τρίχινο ρούχο» (X). Όχι χιτώνα από δέρμα καμήλας, αλλά χιτώνα μακρό και μέχρι τα πόδια, αμφιμάσχαλο και ανοιχτό στο λαιμό, φτιαγμένο από τρίχες καμήλας (δ).

(4) Καθένας κατανοεί την ανάγκη ζώνης σε ενδυμασία με μακρύ χιτώνα ο οποίος είναι εμπόδιο σε κάθε κίνηση του σώματος. «Και ο Ηλίας επίσης έτσι ήταν ντυμένος, όπως και κάθε άγιος επειδή ήταν συνεχώς απασχολημένοι με εργασία, είτε με οδοιπορίες, είτε κοπίαζαν και ταλαιπωρούνταν με κάτι άλλο από τα αναγκαία» (X).

(5) Στο Λευίτ. ια 22 οι Ο' μεταφράζουν την αντίστοιχη εβραϊκή λέξη με το ακρίδα, έντομο, το οποίο οι Ιουδαίοι επιτρεπόταν να τρώνε (b). Αναρίθμητα σμήνη από αυτές μεταφέρει από Αραβία σε Παλαιστίνη ο άνεμος, οπότε, αφού ερημωθούν από αυτές οι αγροί, μεταναστεύουν σε μεσημβρινότερα μέρη, έως ότου αφού ριχτούν στη θάλασσα καταστραφούν. Όπως λοιπόν οι λαοί της Ανατολής συνηθίζουν να τρώνε αυτές είτε φρέσκιες είτε παστές, έτσι και στους Ισραηλίτες και από το νόμο ήταν επιτετραμμένη η χρήση τους ως τροφής (g).

Και σήμερα ακόμη οι φτωχοί των μερών εκείνων τρώνε αυτές είτε βρασμένες στο νερό είτε ψημένες στο φούρνο (F).

Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Κάποιοι λένε ότι είναι βότανα οι ακρίδες, τα οποία και ονομάζουν μέλαγρα, άλλοι πάλι λένε ότι είναι καρποί με κέλυφος (ή γενικώς καρποί)» (Θφ).

(6) Ή, «αυτό που φτιάχνεται από τις άγριες μέλισσες στις σχισμές των πετρών» (Z). Δες Δευτ. λβ 13, Α' Βασ. ιδ 26. Ή, φυτικό μέλι, «το οποίο μαζεύεται από τα δέντρα και οι πολλοί το ονομάζουν μάννα» (Σουΐδας).

«Έπρεπε ο Πρόδρομος εκείνου που επρόκειτο να καταργήσει όλα τα παλαιά, όπως τον πόνο, την κατάρα, τη λύπη, τον ιδρώτα, έπρεπε να διαθέτει και αυτός μερικά σύμβολα της δωρεάς αυτής και να είναι ανώτερος της παλαιάς εκείνης καταδίκης. Ούτε λοιπόν τη γη όργωσε... ούτε με τον ιδρώτα του προσώπου του έφαγε ψωμί, αλλά ήταν πρόχειρο το τραπέζι του και η ενδυμασία του ευκολότερη από το φαγητό και η κατοικία πιο άκοπη από την ενδυμασία» (X).

Ματθ.3,5 Τότε έξεπορεύετο(1) πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα(2) καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου(3),

Ματθ.3,5 Σ' αὐτὸν τον ἄνθρωπο πῆγαινε τότε ὅλος ο κόσμος, ἀπὸ τα Ἱεροσόλυμα κι ἀπ' ὅλη την Ἰουδαία, κι ἀπ' ὅλη την περιοχή του Ἰορδάνη.

(1) Ή, λέγονται συνεκδοχικά οι χώρες αντί για τους κατοίκους τους (g). Ή, οι χώρες προσωποποιούνται και παριστάνονται να έρχονται προς τον Ιωάννη (S).

«Ήταν αληθινά άξιο θαυμασμού να τον βλέπει κάποιος να πραγματοποιεί τέτοια κατορθώματα με ανθρώπινη μορφή... και να αστραποβολά πολλή χάρη από το πρόσωπό του. Στην έκπληξη συντελούσε και η εμφάνιση προφήτη έπειτα από πολύ διάστημα» (X).

(2) «Η πόλη, δηλαδή οι Ιεροσολυμίτες, διότι έτσι είπε ο Μάρκος» (Z).

(3) δηλαδή η χώρα, διαμέσου της οποίας έρρεε ο Ιορδάνης αλλά δεν

περιλαμβανόταν στην Ιουδαία (ο). Η χώρα δεξιά και αριστερά του Ιορδάνη (δ). Για την τοποθεσία της δεξ Γεν. ιγ 10-11 (S).

Ματθ.3,6 και έβαπτίζοντο(1) έν τῷ Ιορδάνη ύπ' αὐτοῦ έξομολογούμενοι(2) τὰς άμαρτίας αὐτῶν.

Ματθ.3,6 Έρχονταν και τους βάφτιζε στον Ιορδάνη ποταμό, καθός ομολογούσαν τις αμαρτίες τους.

(1) «Αν και βαπτίζονταν, όμως το βάπτισμα του Ιωάννη δεν είχε άφεση αμαρτιών, αλλά μόνο μετάνοια κήρυττε ο Ιωάννης και οδηγούσε στο βάπτισμα του Χριστού» (Θφ). Το βάπτισμα του Ιωάννη θα μπορούσε να συγκριθεί όχι τόσο με τις λευϊτικές καθάρσεις ή τις πλύσεις των Εσσαίων, τις οποίες μπορούσε κάποιος επαναλαμβανόμενα να δεχτεί, όσο με το βάπτισμα των προσηλύτων, το οποίο παρεχόταν από κάποιον και δεν μπορούσε να επαναληφθεί. Δεν αποκαθιστούσε απλώς το καθαριζόμενο πρόσωπο στις κανονικές του συνθήκες, αλλά εισήγαγε αυτό σε νέα ζωή.

Η συνήθεια του να δέχονται τους προσηλύτους με βάπτισμα, υπήρχε πριν τον Ιωάννη. Το ιδιαίτερο όμως του βαπτίσματος του Ιωάννου ήταν ότι παρεχόταν στους Ιουδαίους. Με αυτό οι Ιουδαίοι διδάσκονταν, ότι αν και ήταν σπέρμα Αβραάμ, δεν μπορούσαν να μπουν στη βασιλεία των ουρανόων, χωρίς πλήρες ηθικό καθαρισμό. Το έργο του Ιωάννη απέβλεπε στο να διεγείρει τις συνειδήσεις και κανείς από τους παλαιότερους προφήτες δεν υπήρξε περισσότερο επιτυχής σε αυτό. Οι προσερχόμενοι σε αυτόν δεν έξομολογούνταν απλώς τις αμαρτίες τους, αλλά και υποβαλλόμενοι σε βάπτισμα εκδήλωναν δημόσια την απόφασή τους να απαρνηθούν αυτές.

(2) Μετοχή χρονική=αφού έξομολογούνταν (δ) ή, την ώρα που έξομολογούνταν, όταν ήταν μέσα στο νερό, το οποίο συμφωνεί και με αυτό που αναφέρεται για τον Κύριο «ανέβηκε αμέσως από το νερό» (σ. 16), επειδή δεν έξομολογήθηκε ως αναμάρτητος.

Ματθ.3,7 ιδών δέ πολλούς τῶν Φαρισαίων(1) και Σαδδουκαίων(2) έρχομένους(3) έπί τὸ βάπτισμα αὐτοῦ(4) εἶπεν αὐτοῖς· γεννήματα έχιδνῶν(5), τις(6) ύπέδειξεν(7) ύμῖν(6) φυγεῖν άπό τῆς μελλούσης όργῆς(8);

Ματθ.3,7 Όταν ο Ιωάννης είδε πολλούς Φαρισαίους και Σαδουκαίους να έρχονται για να βαφτιστούν, τους είπε: «Οχιás γεννήματα, ποιος σας είπε πως έτσι θα ξεφύγετε από την οργή του Θεού, που πλησιάζει;

(1) Η ονομασία προέρχεται από εβραϊκό ρήμα που έχει την ίδια σημασία με το χωρίζω. «Φαρισαίοι είναι οι αποκαλούμενοι ξεχωρισμένοι διότι αποκλείουν και ξεχωρίζουν τους εαυτούς τους από όλους τους άλλους και ως προς την καθαρότητα και ακρίβεια της ζωής και ως προς τα εντάλματα του νόμου» (Σουΐδας).

Της αίρεσης αυτής οι πρώτες αρχές φαίνεται να χρονολογούνται στον αιώνα τον μετά την αποκατάσταση από την αιχμαλωσία. Εκτός από τα βιβλία της Π.Δ. πρόσεχαν πολύ στις προφορικές παραδόσεις, στην τήρηση έξωτερικών τελετών και έξωτερικών ευσεβών ασκήσεων, πλύσεων, νηστειών, προσευχών, ελεημοσυνών, επιζητώντας τον για αυτά έπαινο, φροντίζοντας λιγότερο για την αληθινή ευσέβεια. Κρατώντας σταθερά την πίστη σε αγαθούς και πονηρούς αγγέλους και στην έλευση του Μεσσία, πρέσβευαν την ανάσταση των νεκρών και ότι μέσω του Μεσσία θα επιβάλλονταν ποινές ή αμοιβές σε αυτούς. Εναντίον του Ηρώδη και των Ρωμαίων αγωνίζονταν υπέρ της θεοκρατίας και για αυτό απολάμβαναν μεγάλο κύρους στο λαό. Σύμφωνα με τον Ιώσηπο (Αρχ. 17, 2,4) ο αριθμός τους ανερχόταν σε 6000 (g).

(2) Διακρίνονταν για την ευγένεια της καταγωγής, τον πλούτο τους και την λόγω των αξιωμάτων τους επιρροή, επειδή όμως επιζητούσαν την εύνοια των Ηρωδιανών

και των Ρωμαίων ήταν μισητοί στο λαό. Αντίπαλοι των Φαρισαίων απέρριπταν τις παραδόσεις και μόνο το κύρος της Π.Δ. δέχονταν, μη παραδεχόμενοι ανάσταση νεκρών, «και αρνούνται ότι η ψυχή συνεχίζει να ζει κάπου και τις τιμωρίες και τιμές του άδη» (Ιωσ. Ιουδ. πολ. ΙΙ,8,14).

Η ονομασία δεν παράγεται από την εβραϊκή λέξη που σημαίνει τον δίκαιο και αγαθό, αλλά πιθανότερα από το όνομα Σαδώκ (σύμφωνα με τους Ο'), ο οποίος στα χρόνια του Δαβίδ υπήρξε αρχιερέας και συνέστησε πίστη στον βασιλιά Δαβίδ και τον οίκο του (Β' Βασ. ιε 24, Γ' Βασ. α 32), για αυτό και οι απόγονοι αυτού και όλοι όσοι ανήκαν στη μερίδα τους, φαίνεται να ονομάστηκαν Σαδδουκαίοι (g).

(3) «Με άλλη διάθεση έρχονταν οι Φαρισαίοι, με άλλη ο λαός» (X). Οι Φαρισαίοι και Σαδδουκαίοι «δεν έρχονταν με σωστή διάθεση» (Θφ). Περιέργεια για να ακούσουν το επαναστατικό αυτό κήρυγμα, ίσως κάποιος πόθος για να επιτύχουν κάποια λαβή εναντίον του ή να μάθουν πώς πέτυχε τέτοια επιρροή πάνω στο πλήθος, επέδρασαν ίσως πάνω τους.

Ή, και η πίεση που ασκήθηκε πάνω τους από το λαό, ανάγκασε αυτούς να έλθουν. Πάντως είναι σαφές, ότι ο Ιωάννης δεν θεωρεί αυτούς ως αληθινά μετανοημένους. «Ήλθαν μεν και βαπτίστηκαν, δεν έμειναν όμως στην πίστη του κηρύγματος» (Σχ).

(4) Έρχονταν να πάρουν το βάπτισμα που παρεχόταν από αυτόν (ο).

(5) Αυτό ειπώθηκε για αντίθεση με την καύχησή τους για την καταγωγή τους από τον Αβραάμ (b). Έχιδνα είναι λέξη για να δηλώσει την ειδική κακεντρέχεια κάποιου. Η λέξη δεν συναντιέται στους Ο' αλλά αντί για αυτήν βρίσκεται η λέξη ασπίδα με την έννοια φιδιού δηλητηριώδους. Επειδή λοιπόν οι Φαρισαίοι έκρυβαν το δηλητήριο κάτω από λόγια γλυκά, ο Ιωάννης θυμήθηκε το Ψαλμ. ιγ 3 («δηλητήριο ασπίδων κάτω από τα χείλη τους»)(L).

Γεννήματα εχιδνών ή «διότι εκείνο το άγριο ερπετό λένε ότι έρχεται στο φως, αφού φονεύσει τη μητέρα του που κοιλοπονεί και τρυπήσει την κοιλιά της. Πράγμα ακριβώς που έκαναν και αυτοί, αφού έγιναν πατροκτόνοι και μητροκτόνοι και με τα ίδια τα χέρια τους φόνευαν τους δασκάλους τους» (X).

Ή, πιο πιθανή ερμηνεία, ονομάζει αυτούς γεννήματα εχιδνών, για να δείξει ότι δεν είναι μόνο πονηροί, αλλά προέρχονται και από πονηρούς, θυμίζοντας σε αυτούς την κακία και μοχθηρία των προγόνων τους που φόνευσαν τους προφήτες (δ).

(6) Και το «τίς» και το «ύμῖν» είναι emphaticά και ο τόνος είναι αυτός της ειρωνικής έκπληξης (a). Παρά αυτό, ο ακόλουθος στίχος δείχνει, ότι ο βαπτιστής δεν ήταν απελπισμένος για το δυνατό της μετάνοιας και αυτών (S).

(7) Το σύνθετο ρήμα έχει την ίδια έννοια, την οποία και το απλό δείχνω.

Επιδοκιμάζει τον ερχομό τους, αλλά υπό κάποιον σοβαρό όρο (b).

(8) Η οργή αυτή επρόκειτο να έλθει σε αυτούς κατά την καταστροφή της Ιερουσαλήμ και την έσχατη κρίση (b).

Ματθ.3,8 ποιήσατε οὖν(1) καρπὸν(2) ἄξιον(3) τῆς μετάνοιας,

Ματθ.3,8 Αν θέλετε να γλιτώσετε, κάνετε έργα που ταιριάζουν σε όποιον πραγματικά μετανοεί.

(1) Εάν πράγματι αισθάνεστε την ανάγκη να διαφύγετε τη θεία οργή, ακολουθήστε τη μόνη δυνατή οδό, μετανοείστε και ενεργήστε όπως μπορούν να ενεργούν άνθρωποι που μετανόησαν (a).

(2) Ο ενικός συχνά χρησιμοποιείται με έννοια περιληπτική. Στο κήρυγμα του Ιωάννη είναι δυνατόν να αντιτίθεται στην ακαρπία. Ο πληθυντικός υπονοεί γονιμότητα. Οι άνθρωποι παρουσιάζονται εδώ ως δέντρα και ο καρπός είναι η μετάνοιά τους (b).

(3) «Πώς όμως θα κάνουμε (καρπό άξιο της μετάνοιας); Αν κάνουμε τα αντίθετα.

Να τι εννοώ· άρπαξες τα ξένα; δώσε και τα δικά σου λοιπόν... Έβρισες και χτύπησες; Να ευλογείς λοιπόν αυτούς που σε έβρισαν και να ευεργετείς αυτούς που σε χτυπούν» (X), «διότι δεν αρκεί μόνο το να αποφύγουμε την κακία, αλλά πρέπει να επιδείξουμε και αρετή» (Z). Καρπό άξιο της μετανοίας ονομάζει όλες τις εξωτερικές εκδηλώσεις ειλικρινούς μετάνοιας και ειδικά τα καλά έργα (F).

Ματθ.3,9 και μη δόξητε(1) λέγειν έν έαυτοίς(2), πατέρα έχομεν τόν Αβραάμ(3)· λέγω γάρ ύμίν(4) ότι δύναται ό Θεός έκ τών λίθων(5) τούτων(6) έγείρει(7) τέκνα(8) τώ Αβραάμ.

Ματθ.3,9 Και μην αυταπατάστε λέγοντας, “εμείς καταγόμαστε από τον Αβραάμ”. Να είστε βέβαιοι πως ο Θεός, ακόμη κι απ’ αυτές εδώ τις πέτρες μπορεί να κάνει απογόνους του Αβραάμ.

(1) «Μη νομίζετε, με την έννοια του «μη θελήσετε». Συμβουλεύει λοιπόν να μη λένε στις ψυχές τους, ότι πατέρα έχουμε τον Αβραάμ» (Z). Μη θελήσετε να νομίζετε, ότι επιτρέπεται σε εσάς να πιστεύετε (g).

(2) Να λέτε στους εαυτούς σας=να διανοείστε, να σκέφτεστε (δ).

(3) «Πατέρα έχουμε τον Αβραάμ και αρκεί σε εμάς ως προς την αρετή, το ότι καταγόμαστε από εκείνον» (Z).

«Ο Θεός γνωρίζει τη συγγένεια ως προς το ήθος και τους τρόπους, και είναι μάταιο το να καυχείται μεν κάποιος για προγόνους αγίους και αγαθούς, να εγκαταλείπει όμως και να στέκεται μακριά από την αρετή εκείνων» (K).

Η καταγωγή από τον Αβραάμ ήταν πηγή υπερηφάνειας για τον Ιουδαίο (Ιω. η 39). Η ιδέα αυτή μπορεί να αποδειχτεί και από κάποιον λόγο που αποδίδεται στο ραββίνο Akiba: «Και οι πιο φτωχοί στο Ισραήλ είναι ευγενείς, διότι κατάγονται από τον Αβραάμ» (S). Μην υποθέσετε ότι μπορείτε να αντικαταστήσετε τη μετάνοια και τα αγαθά έργα με τη δικαιολογία ότι κατάγεστε από τον Αβραάμ. Ο Ιουδαίος δεν θα αποφύγει την μελλοντική οργή λόγω της εθνικότητάς του (a).

(4) «Δεν είπε ότι τίποτα δεν θα μπορέσει να σας ωφελήσει ο πατριάρχης, αλλά κάπως πιο ήρεμα και πιο ευγενικά υπαινίχτηκε αυτό λέγοντας. Διότι μπορεί ο Θεός από τις πέτρες αυτές...» (X).

(5) Οι λέξεις λίθοι και τέκνα στην εβραϊκή και αραμαϊκή σχηματίζουν παρήχηση (S).

«Μη νομίζετε, λέει, ότι εάν εσείς χαθείτε, θα καταστήσετε άτεκνο τον πατριάρχη. Διότι ο Θεός μπορεί να δώσει σε αυτόν ανθρώπους και από πέτρες και να τους φέρει σε αυτήν τη συγγένεια» (X).

Από πέτρες και από οποιαδήποτε άλλη ύλη, όπως δημιούργησε τον Αδάμ από το χώμα (b). «Πέτρες εννοούνται μεν και τα έθνη, από τα οποία πολλοί πίστεψαν, αλλά όμως και έτσι απλώς το λέει αυτό ο Ιωάννης, ότι και από πέτρες μπορεί ο Θεός να κάνει παιδιά στον Αβραάμ» (Θφ). Ο Θεός μπορεί να εκπληρώσει τα σχέδια και τις βουλές του με τρόπο ο οποίος φαίνεται στον άνθρωπο τόσο αδύνατος, όσο αδύνατο φαίνεται να γίνουν από πέτρες ανθρώπινες υπάρξεις (a).

(6) Ίσως ο Ιωάννης, την ώρα που μιλούσε, έδειχνε τις πέτρες (S).

(7) Το αραμαϊκό ρήμα εγείρω χρησιμοποιείται είτε για ανέγερση οικοδομήματος είτε για ανάσταση νεκρού. Εδώ η αναφορά λίθων υπονοεί σπίτι, στο οποίο οι λίθοι, οι αληθινοί γιοι του Αβραάμ, μπορούν να χτιστούν (S). Η, εγείρω τέκνα=από την ανυπαρξία φέρνω στην ύπαρξη, δημιουργώ σπέρμα (δ).

«Δεν είπε ότι ανάστησε ήδη, για να μην απογοητευτούν, αλλά ότι μπορεί να αναστήσει. Και δεν είπε ότι μπορεί να κάνει ανθρώπους από πέτρες, αλλά αυτό που ήταν πολύ ανώτερο, δηλαδή να κάνει και συγγενείς και παιδιά του Αβραάμ» (X).

(8) «Αφού έβγαλε έξω τη συγγένεια από τη σάρκα, εισάγει τη συγγένεια από την

πίστη» (X). «Στην κυριολεξία δηλαδή παιδιά του Αβραάμ είναι αυτοί που μιμούνται τις αρετές του... Διότι είναι ανώτερη η συγγένεια της αρετής από την εξ' αίματος συγγένεια, όσο και η ψυχή είναι τιμιώτερη από το σώμα» (Z).

Ματθ.3,10 ἤδη(1) δὲ καὶ ἡ ἀξίνη(2) πρὸς τὴν ρίζαν(3) τῶν δένδρων(4) κεῖται(5)· πᾶν(6) οὖν δένδρον μὴ ποιῶν(7) καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται(8) καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

Ματθ.3,10 Το τσεκούρι βρίσκεται κιόλας στη ρίζα των δέντρων. Κάθε δέντρο που δε δίνει καλό καρπό θα κοπεί σύρριζα και θα ριχτεί στη φωτιά.

(1) Μπαίνει σε αντίθεση με τη λέξη «τη μελλοντική (στίχ. 7)» που προηγήθηκε.

(2) Ἦδη η αξίνα βρίσκεται=Η κρίση ἤδη αρχίζει (S). Η αξίνα είναι εδώ σύμβολο της οργής του Θεού (δ). «Αξίνα λέει την κρίση του Χριστού» (Θφ), «με την ονομασία της αξίνας, φανερώνει τη δύναμη του Κυρίου που καταστρέφει την κακία» (Γν). «Φέρνει κοντά τους τα δεινά. Και αυτό το δήλωσε με το να πει: «ἤδη» και με το να βάλει την αξίνα στη ρίζα. Τίποτα, λέει, δεν μεσολαβεί πλέον, αλλά είναι ακριβώς δίπλα στη ρίζα» (X).

(3) «Και δεν είπε στα κλαδιά, ούτε στους καρπούς, αλλά στη ρίζα, δείχνοντάς τους, ότι αν αδιαφορήσουν θα υποστούν αθεράπευτα δεινά και ούτε θα έχουν ελπίδα θεραπείας» (X). Όπου η χάρη φανερώνει τον εαυτό της, εκεί και οργή δείχνεται στους αχάριστους (b).

(4) «Δέντρα μεταφορικά ονόμασε τους ανθρώπους, ενώ ρίζα τη ζωή τους· και φωτιά, αυτήν της κόλασης» (Z).

(5) «Φοβίζοντας συγχρόνως και ενθαρρύνοντας, δεν είπε ότι η αξίνα άγγιξε τη ρίζα, αλλά ότι είναι έτοιμη και σχεδόν σε επαφή με τη ρίζα και δεν δείχνει καμία ένδειξη αναβολής. Εν τούτοις, μολονότι έφερε την αξίνα τόσο κοντά, εσάς κάνει κύριους της τομής. Διότι αν μεταβληθείτε και γίνετε καλύτεροι, θα φύγει αυτή η αξίνα χωρίς να κάνει τίποτα· αν όμως επιμένετε στα ίδια, θα κόψει το δέντρο σύρριζα» (X).

(6) «Όταν λέει «κάθε»,στερεί πάλι τους Ιουδαίους από την πρωτοκαθεδρία της καταγωγής. Και αν είσαι απόγονος του ίδιου του Αβραάμ, λέει, και αν μπορείς να αριθμήσεις άπειρους πατριάρχες ως προγόνους σου, θα υποστείς διπλή τιμωρία αν μείνεις άκαρπος» (X).

(7) «Δεν είπε: (δέντρο) που δεν έκανε, αλλά που δεν κάνει. Διότι πρέπει πάντα να καρποφορούμε» (Θφ).

(8) Χρησιμοποιείται ενεστώτας για δήλωση, ότι αυτό θα γίνει χωρίς αναβολή (b) και ότι επίκειται η πραγματοποίησή του (F).

Ματθ.3,11 ἐγὼ(1) μὲν βαπτίζω ὑμᾶς(2) ἐν ὕδατι(3) εἰς μετάνοιαν(4)· ὁ δὲ ὀπίσω μου(5) ἐρχόμενος(6) ἰσχυρότερός(7) μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι(8)· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει(9) ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρί(10).

Ματθ.3,11 Εγώ σας βαπτίζω με νερό, και το βάπτισμά μου είναι βάπτισμα μετάνοιας. Αυτός όμως που έρχεται ύστερα από μένα, είναι πιο ισχυρός από μένα, και δεν είμαι άξιος ούτε τα υποδήματά του να κρατήσω. Αυτός θα σας βαπτίσει με Άγιο Πνεύμα και φωτιά.

(1) «Και πώς θα μπορέσουμε, θα πει κάποιος, να κάνουμε καρπό, αφού επίκειται το κόψιμο και ο χρόνος είναι τόσο στενός...; Μπορείς, λέει. Διότι δεν είναι τέτοιος αυτός ο καρπός, όπως των δέντρων, που χρειάζεται χρόνο πολύ... αλλά αρκεί να θελήσεις και το δέντρο αμέσως βλάστησε. Διότι σε αυτήν την καρποφορία συντελεί τα μέγιστα, όχι μόνο η φύση της ρίζας αλλά και η τέχνη του γεωργού. Διότι για αυτό βεβαίως... πρόσθεσε στη συνέχεια, δείχνοντας την ευκολία της καρποφορίας· Εγώ μεν... αυτός όμως που έρχεται πίσω μου... αυτός θα σας βαπτίσει με Πνεύμα Άγιο...

Όπως ακριβώς είναι εύκολο να βαπτιστεί κάποιος, έτσι είναι εύκολα να μεταβληθείτε και να γίνετε καλύτεροι» (X).

(2) Στο Μάρκο (α 7) και το Λουκά (γ 15) τα λόγια αυτά δεν απευθύνονται στους θρησκευτικούς αρχηγούς, αλλά στα πλήθη (S).

(3) Η δοτική του οργάνου («ύδατι»), την οποία χρησιμοποιεί ο Λουκάς (γ 16), αρκούσε χωρίς την πρόθεση «εν». Αλλά η πρόθεση «εν», άρμοζε πριν τη λέξη «Πνεύματι» (όπως προηγείται και στο Λουκά), για να μη μεταβληθεί το Άγιο Πνεύμα σε απλό όργανο. Μαζί με την πρόθεση «εν», εισάγεται μία λεπτή διαφορά στην έννοια: Εν Πνεύματι=με τη δύναμη του Πνεύματος. Για να γίνει ο παραλληλισμός πληρέστερος ο Ματθαίος βάζει την πρόθεση και πριν τη λέξη «ύδατι» (L).

(4) Με σκοπό να μετανοήσετε. Δηλαδή το βάπτισμα δήλωνε, ότι οι υποβαλλόμενοι σε αυτό μετανοούσαν για τις αμαρτίες τους και επιθυμούσαν να καθαριστούν από αυτές. Ήταν σύμβολο παρούσας και μέλλουσας κατάστασης σε μετάνοια (α). «Αφού όρισε την απόσταση αυτού και εκείνου... κατασκευάζει το επιχείρημα συγκρίνοντας τα δεδομένα καθενός από τους δύο. Διότι δεν είπε αμέσως ότι δεν είμαι άξιος να λύσω το κορδόνι των υποδυμάτων του, αλλά αφού πρώτα ανέφερε τη μικρή αξία του δικού του βαπτίσματος και αφού έδειξε ότι δεν έχει τίποτα παραπάνω από το να τους οδηγήσει στη μετάνοια... τότε αναφέρει και το δικό του [του Ιησού], που είναι γεμάτο με ανείπωτη δωρεά» (X).

(5) «Πίσω από αυτόν ερχόταν ο Χριστός, διότι ήταν και ύστερα από αυτόν όσον αφορά τη γέννηση, έξι μόνο μήνες, αλλά και όσον αφορά τη φανέρωση. Διότι εμφανίστηκε πρώτα ο Πρόδρομος και έπειτα ο Χριστός» (Θφ). Έπρεπε ο Ιωάννης να γεννηθεί λίγο πριν το Μεσσία (b) «μπροστά από τον οποίο αυτός ετοίμαζε το δρόμο του» (Z).

(6) Ο ερχόμενος, δηλαδή ο Μεσσίας. (Δες Ματθ. ια 3). Περιγράφεται με αόριστη γλώσσα, που ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των καιρών (S).

(7) «Τον ονόμασε δυνατότερο, διότι είναι ενωμένος με τη θεότητα» (Z).

(8) Με την όλη φράση «παρουσιάζει την υπερβολική υπεροχή αυτού ο οποίος κηρύττεται. Διότι, λέει, δεν μπορώ να καταταχτώ ούτε στους έσχατους δούλους του. Διότι αυτή η υπηρεσία έχει ανατεθεί στους τελευταίους δούλους» (Z). Το να κουβαλά τα παπούτσια και να μεταφέρει αυτά, ήταν έργο ταπεινότερο από το να λύνει τα κορδόνια τους, διότι το τελευταίο αυτό μπορούσε να γίνει και ως εκδήλωση φιλοξενίας ή ευγενικής φιλοφρόνησης. Ενώ το να μεταφέρει αυτά, ήταν έργο δούλου (L).

«Οι υπόλοιποι ευαγγελιστές είπαν «να λύσω το κορδόνι των υποδημάτων του», οπότε είναι φανερό, ότι και τα δύο τα είπε ο Ιωάννης, άλλοτε μεν αυτό, άλλοτε δε εκείνο» (Z).

(9) «Και με την ίδια τη μεταφορική χρήση της λέξης [θα βαπτίσει], κάνει φανερό τον πλούτο της χάρης: διότι δεν είπε, θα σας δώσει Πνεύμα Άγιο, αλλά θα σας βαπτίσει με Πνεύμα Άγιο» (X). «Θα σας κατακλύσει άφθονα με τις χάριτες του Πνεύματος» (Θφ).

(10) «Με το να συμπληρώσει: «και με φωτιά», φανερώνει πάλι την ορμητική και ασυγκράτητη δύναμη της χάρης» (X). «Διότι πράγματι πετάει πάνω σε κάθε βαπτιζόμενο το Άγιο Πνεύμα και όχι μόνο αγιάζει, αλλά και σαν φωτιά άορατα εξαφανίζει τη βρωμιά της ψυχής του» (Z).

Ματθ.3,12 (1) οὐ(2) τὸ πτόνον(3) ἐν τῇ χειρὶ(4) αὐτοῦ(2) καὶ διακαθαριεῖ(5) τὴν ἄλωνα(6) αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην(7), τὸ δὲ ἄχυρον κατακάψει πυρὶ ἄσβεστον(8).

Ματθ.3,12 Κρατάει στο χέρι του το λιχνιστήρι, για να ξεκαθαρίσει το αλώνι του·

το σιτάρι θα το συνάξει στην αποθήκη του, μα το άχυρο θα το κατακάψει στη φωτιά που δε σβήνει ποτέ».

(1) Εξακολουθεί στο σ. αυτόν η μεταφορά (S). Ο Μεσσίας θα κάνει διαχωρισμό μεταξύ μετανοημένων και αμετανόητων. Και τους μεν πρώτους θα βαπτίσει με Πνεύμα Άγιο και θα μαζέψει αυτούς σαν στάρι σε αποθήκη, δηλαδή στη βασιλεία του. Τους δεύτερους θα αποκλείσει από τη βασιλεία του και θα ρίξει αυτούς στη φωτιά, για να καούν σαν άλλο άχυρο (a).

(2) «οὐ... αὐτοῦ» είναι εβραϊκός τρόπος σύνταξης (b).

(3) Πτύον εδώ είναι το ξύλινο λικμηστικό φτιάρι (κοινώς δικριάνι), με το οποίο το στάρι και το άχυρο υψώνονται στον αέρα, όπου από το φύσημα του ανέμου διαχωρίζονται (S). Μεταφορικά σημαίνει ή «τη δίκαιη κρίση του, η οποία, αυτούς μεν που πηγαίνουν πέρα δώθε από κάθε άνεμο της αμαρτίας, σαν αχυρένιους θα τους παραδώσει στην άσβεστη φωτιά της κόλασης, αυτούς όμως που έχουν βάρος αρετής, τους μαζεύει στην αποθήκη των ουράνιων σκηνών» (Z), ή πτύον (φτιάρι) είναι το ευαγγέλιο (b), το κήρυγμα του Σωτήρα, το οποίο άμεσο αποτέλεσμα επρόκειτο να έχει το να χωρίσει σε δύο στρατόπεδα τους ανθρώπους, σε πιστούς και απίστους, σε στάρι και άχυρο (δ).

(4) «Είπε «στο χέρι του» διότι είναι εύκολο και έτοιμο στο να ξεχωρίσει» (Z).

(5) Η πρόθεση δια=εντελώς (δ).

(6) «Αλώνι ονομάζει την πολυπληθή εκκλησία της οικουμένης, στην οποία μαζεύονται όλοι όσοι καλλιεργήθηκαν από τη δεσποτική φροντίδα» (Z). Ή, πιο σωστά, όλος ο κόσμος τον οποίο ο Σωτήρας ήλθε να φωτίσει και να σώσει (δ).

(7) Αποθήκη είναι η βασιλεία των ουρανών, η άνω Ιερουσαλήμ (δ).

(8) Το οποίο δεν σβήνει. «Λέγοντας φωτιά άσβηστη, δείχνει ότι η τιμωρία θα είναι αθάνατη» (X).

Στίχ. 13-17. Η Βάπτιση του Ιησού στον Ιορδάνη.

Ματθ.3,13 Τότε(1) παραγίνεται ο Ίησους από της Γαλιλαίας επί τον Ίορδάνην προς τον Ίωάννην του(2) βαπτισθῆναι(3) ὑπ' αὐτοῦ.

Ματθ.3,13 Τότε έρχεται ο Ιησους από τη Γαλιλαία στον Ιορδάνη, προς τον Ιωάννη για να βαφτιστεί απ' αυτόν.

(1) Με έννοια πολύ αόριστη όπως στο στίχο 5 (L).= Την ώρα που ο Βαπτιστής κήρυττε και βάπτιζε (p).

(2) Το «του» μαζί με απαρέμφατο δηλώνει τον σκοπό (a).

(3) βαπτισθῆναι «έρχεται ο Δεσπότης μαζί με τους δούλους, ο δικαστής μαζί με τους υπόδικους, για να βαπτιστεί... Διότι αυτός που καταδέχτηκε να κυοφορηθεί σε παρθενικά σπλάχνα επί τόσο χρόνο και να γεννηθεί από αυτά μαζί με τη δική μας ανθρώπινη φύση, να ραπιστεί, να σταυρωθεί, να πάθει όλα όσα έπαθε. Γιατί θαυμάζεις λοιπόν, επειδή καταδέχτηκε και να βαπτιστεί και να έλθει μαζί με τους άλλους προς τον δούλο του; Το εκπληκτικό ήταν εκείνο, να θελήσει να γίνει άνθρωπος, ενώ είναι Θεός. Τα άλλα όλα ακολουθούν κατά λογική ακολουθία» (X).

Αν και είναι αναμάρτητος και δεν έχει ανάγκη το βάπτισμα που συμβολίζει την προσωπική διόρθωση και κάθαρση, όμως εφ' όσον πήρε τη φύση μας και έγινε αμαρτία για μας, συγκατέβη να τηρήσει όλες τις τελετές και τους τύπους, που επιβάλλονταν από το νόμο σε εκείνους τους οποίους ήλθε να σώσει (o).

Ματθ.3,14 ο δε Ίωάννης(1) διεκώλυεν(2) αὐτὸν λέγων· ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι(3), καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με(4);

Ματθ.3,14 Ο Ιωάννης όμως τον εμπόδιζε λέγοντάς του: «Εγώ έχω ανάγκη να

βαφτιστώ από σένα κι έρχεσαι εσύ σ' εμένα;»

(1) Αυθεντική γραφή «ο δε διεκώλυεν». Ο Ιωάννης δεν βάπτιζε κανέναν, χωρίς προηγουμένως να συζητήσει μαζί του, και η συζήτηση αυτή στρεφόταν γύρω από την εξομολόγηση αυτού που βαπτίζοταν, η οποία ήταν δείγμα μετάνοιας. Αλλά η συζήτηση με τον συγγενή του από τη Ναζαρέτ έπεισε τον Ιωάννη, ότι βρισκόταν μπροστά σε έναν αναμάρτητο, ο οποίος για αυτό ήταν ηθικά ασύγκριτα πιο ανώτερος από αυτόν (p).

Ο Βαπτιστής άλλωστε, ο οποίος περίμενε τον Μεσσία κάθε μέρα προσηλώνοντας εξεταστικά τα βλέμματά του σε όλους όσους πλησίαζαν να βαπτιστούν, αμέσως μόλις είδε τον Σωτήρα προαισθάνθηκε με τη βοήθεια του Αγίου Πνεύματος ότι αυτός ήταν εκείνος που του προανήγγειλε ο Θεός (δ). «Κατάλαβε ποιός ήταν με τη βοήθεια του θείου Πνεύματος που κατοικούσε μέσα του» (Z).

(2) Η λέξη αυτή λέγεται μοναδική φορά στην Καινή Διαθήκη. Η πρόθεση «δια» επιτείνει την έννοια= ζωηρά τον εμπόδιζε (δ).

(3) «Εγώ ο υπεύθυνος για αμαρτίες από (σένα) τον αναμάρτητο, εγώ που βαπτίζω με απλό νερό από σένα που βαπτίζεις με Πνεύμα άγιο και φωτιά» (Z). «Επειδή δηλαδή καταγόταν από τον Αδάμ (ο Πρόδρομος) και αυτός κουβαλούσε τη μόλυνση από την παρακοή. Ο Χριστός όμως αφού σαρκώθηκε, τους καθάρισε όλους» (Θφ).

(4) Δηλαδή ζητώντας να βαπτιστείς (b). «Δεν είπε: Και συ βαπτίζεσαι από εμένα; Διότι και αυτό φοβήθηκε να το πει. Αλλά τι είπε; Και συ έρχεσαι σε μένα;» (X). Οι στίχοι 14-15 είναι χαρακτηριστικοί στον Ματθαίο και μπαίνουν στη διήγηση για να εξηγήσουν πώς ο Ιησούς, ο οποίος ήταν αναμάρτητος, ήταν δυνατόν να έλθει στον Ιωάννη για να βαπτιστεί. Η ερώτηση μπορεί να αποδοθεί διαφορετικά ως εξής: Πώς είναι δυνατόν αυτός που συλλήφθηκε από το Άγιο Πνεύμα και είναι προορισμένος ως Μεσσίας να βαπτίζει με Πνεύμα άγιο και φωτιά, να έχει ανάγκη να βαπτιστεί; Η απάντηση δίνεται στο στίχο 15 (S).

Ματθ.3,15 άποκριθεις δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· ἄφες(1) ἄρτι(2)· οὕτω(3) γὰρ πρέπον(4) ἐστὶν ἡμῖν(5) πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην(6)· τότε ἀφήσιν(7) αὐτόν·
Ματθ.3,15 Ο Ιησούς όμως του αποκρίθηκε: «Ας τ' αφήσουμε τώρα αυτά, γιατί πρέπει να εκπληρώσουμε κι οι δυο μας ό,τι προβλέπει το σχέδιο του Θεού». Τότε ο Ιωάννης τον άφησε να βαφτιστεί.

(1) «Υποχώρησε για την ώρα, χωρίς να προβάλλεις για άρνηση τα σχετικά με την αναμαρτησία και τη θεότητα μου. Διότι τώρα δεν είναι καιρός για αυτά, αλλά από συγκατάβαση βαπτίζομαι από εσένα» (Z). Το «άφησε» είναι ελλειπτικό του «να βαπτιστώ» και σημαίνει μη με εμποδίζεις να βαπτιστώ (δ).

(2) «Δεν είπε απλώς «άφησε», αλλά πρόσθεσε το «τώρα». Διότι αυτό δεν θα διαρκέσει για πάντα, λέει, αλλά θα με δεις στην κατάσταση που επιθυμείς. Τώρα όμως να δεχτείς αυτό» (X).

(3) = Με αυτόν τον τρόπο, τον οποίο εσύ θαυμάζεις της άκρας ταπείνωσης και κένωσης (δ).

(4) Ό,τι δεν φαινόταν πρέπον στον Ιωάννη, στην πραγματικότητα ήταν τέτοιο, γιατί ήταν δίκαιο (b).

(5) «Έτσι αρμόζει σε μένα, να εκπληρώσω κάθε εντολή του Θεού» (Z). Το «σε μας» εδώ για τον εαυτό του μόνο το λέει ο Σωτήρας (δ).

(6) «Επειτα δείχνει πώς είναι αυτό πρέπον. Πώς λοιπόν είναι πρέπον; Διότι εκπληρώνουμε όλο το νόμο» (X).

«Διότι δικαιοσύνη τώρα λέει την εντολή του Θεού. Όλες τις εντολές, λέει, τις εκπλήρωσα, όσες ο νόμος διατάζει και αυτή μόνη έμεινε, η εντολή για να βαπτιστώ... Και ήταν εντολή Θεού και το βάπτισμα του Ιωάννη. Διότι είπε αυτός (ο Ιωάννης), ότι

«αυτός που με έστειλε να βαπτίζω... και τα υπόλοιπα» (Ζ).

Ήταν του Θεού θέλημα ο Ισραήλ να βαπτιστεί και να μπει στη βασιλεία των ουρανών. Και ο Υιός του Θεού λοιπόν, ο οποίος δεν είχε την αξίωση να εξαιρεθεί από το φόρο για το Ναό (Ματθ. ιζ 25,26), δεν ζητά να εξαιρεθεί και σε αυτήν την περίπτωση. Στο τέλος της δημόσιας δράσης του, επρόκειτο να βαπτιστεί το βάπτισμα του παθήματος (Λουκά. ιβ 50, Μάρκος. ι 38) και να βαστάσει τις αμαρτίες των άλλων ως αναμάρτητο θύμα πάνω στο ξύλο (Α Πέτρου. β 24). Δεν έπρεπε λοιπόν στην αρχή της δημόσιας δράσης του να εκφράσει τη συμπάθειά του προς εκείνους, οι οποίοι στέναζαν κάτω από την αμαρτία, αν και αυτός δεν είχε κάποια αμαρτία, με το να υποβληθεί, όπως εκείνοι, στο βάπτισμα του Ιωάννου;

(7) Ανταποκρίνεται στο «άφησε» που είναι στην αρχή του στίχου (β). «Αμέσως υπάκουσε» (Χ). Το αφήσιν είναι ιστορικός ενεστώτας, όπως φαίνεται από το «τότε».

Ματθ.3,16 και βαπτισθείς ό Ίησους ανέβη εὐθὺς(1) ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ(2) ἀνεώχθησαν(3) αὐτῷ(4) οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ(5) περιστερὰν(6) καὶ ἐρχόμενον ἐπ’ αὐτόν(7)·

Ματθ.3,16 Βαπτίστηκε, λοιπόν, ο Ιησούς κι αμέσως βγήκε από το νερό. Κι αμέσως άνοιξαν γι’ αυτόν οι ουρανοί και είδε το Πνεύμα του Θεού σαν περιστέρι να κατεβαίνει και να έρχεται πάνω του.

(1) Αναμφίβολα κάποιοι παρέτειναν το βάπτισμα, για να εξομολογηθούν κατά τη διάρκειά του τις αμαρτίες τους (L). «Ο Χριστός όμως επειδή δεν είχε αμαρτία, δεν άργησε μέσα στο νερό» (Ζ).

(2) Κάτι νέο και μεγάλο συνέβη (b).

(3) Ο Μάρκος με πιο ζωηρό τρόπο χρησιμοποιεί το ρήμα «σχιζομένους» (S). Ο Ματθαίος και ο Λουκάς χρησιμοποιούν το ανοίγω, λέξη πολύ φυσική στην περίπτωση αυτή. Δες Ιωάννου. α 52, Πράξεις. ι 11, Αποκάλυψη. ιθ 11 (L). Το άνοιγμα των ουρανών δεν πρέπει να θεωρηθεί με υλική και πραγματική σημασία, αλλά με πνευματική υπερφυσικού ανοίγματος του εσωτερικού καλύμματος το οποίο αποκλείει τη θέαση των πνευματικών πραγμάτων, όπως ο υλικός εξωτερικός ουρανός, το στερέωμα, φαίνεται να μας εμποδίζει από τη θέαση των πιο πέρα από αυτόν (δ).

(4) Η λέξη δεν μαρτυρείται από όλους τους κώδικες. Αναφέρεται προφανώς στο Σωτήρα (δ). Ο Ιησούς είδε τους ουρανούς ανοιγμένους, όχι όμως αναγκαστικά και οι άλλοι (S). Αλλά όταν το Πνεύμα κατέβαινε σαν περιστέρι, πήρε αυτό μορφή αισθητή, ορατή και στους άλλους (L). Έτσι ο Ιωάννης το είδε (το Πνεύμα).

(5) «Το Πνεύμα δεν πήρε τη φύση περιστεριού. Για αυτό και ο ευαγγελιστής δεν είπε «με τη φύση περιστεριού» αλλά «με τη μορφή περιστεριού». Ούτε έπειτα από το γεγονός αυτό εμφανίστηκε με αυτήν τη μορφή, αλλά μόνο τότε» (X). Η μορφή η εξωτερική, το σωματικό είδος, το οποίο το Άγιο Πνεύμα διάλεξε, για να εμφανιστεί κατά τη βάπτιση, ήταν ό μ ο ι ο με αυτό του περιστεριού. Διότι αυτό δηλώνει ο ομοιωματικός σύνδεσμος ωσει (δ).

(6) «Είναι ήμερο το ζώο και καθαρό. Επειδή λοιπόν και το Πνεύμα είναι πραότητα πνεύμα, για αυτό φαίνεται με αυτή τη μορφή» (X).

«Το ζώο αυτό αγαπά τους ανθρώπους από τη φύση του και είναι ανεξίκακο. Διότι όταν του στερήσουν τα μικρά του (πουλάκια) το υπομένει και πλησιάζει με τον ίδιο τρόπο αυτούς που του τα στέρησαν. Και είναι πάρα πολύ καθαρό» (Ζ).

Και ο Μεσσίας είναι πράος και ταπεινός στην καρδιά (Ματθαίου. ια 29,κα 5) και την πραότητα συνιστά στους διακόνους του (Ματθαίος. ι 16) και για τους πράους επιφυλάσσει ως κληρονομία τη γη (Ματθ. ε 5) (p). Η το πολύ κοντινό παράλληλο με την εδώ χρήση των ευαγγελίων του είδους του περιστεριού βρίσκεται στον Φίλωνα, ο

οποίος δέχεται το περιστέρι ως σύμβολο της θείας σοφίας. Είναι επίσης πιθανόν ότι ο συνδυασμός του περιστεριού με τη θεία Σοφία ήταν οικείος στη γενιά του Φίλιωνα (S).

Αξιόλογη και η αλληγορία «ταυτόχρονα, αυτού του περιστεριού ήταν τύπος εκείνο που ευαγγελίστηκε στο Νώε το τέλος του κατακλυσμού. Διότι όπως ακριβώς τότε έγινε κατακλυσμός από νερό, έτσι και τώρα από την αμαρτία. Και όπως ακριβώς εκείνο το περιστέρι ευαγγελίστηκε την κατάπαυση εκείνου του κατακλυσμού, έτσι και αυτό (το Πνεύμα) του τωρινού» (Z). Ο αναμάρτητος Υιός του ανθρώπου είναι ο τόπος, όπου το περιστέρι μπορεί να βρει ανάπαυση (Γένεση η 9) και να μείνει σε αυτόν (Ησαΐα μβ 1).

(7) ἐπ’ αὐτόν «Ἐπειδή δηλαδή η φωνή που έλεγε «αυτός είναι ο γιος μου ο αγαπητός» φαινόταν στο πλήθος ότι περισσότερο άρμοζε στον Ιωάννη και επειδή καθένας από τους ακροατές σχημάτισε την ιδέα ότι για τον βαπτιστή μάλλον παρά για τον βαπτιζόμενο... ήλθε το Πνεύμα... ελκύνοντας τη φωνή πάνω από τον Ιησού και έκανε φανερό σε όλους ότι το «αυτός» δεν είχε λεχθεί για τον Ιωάννη που βάπτιζε αλλά για τον Ιησού που βαπτιζόταν» (X).

Το «ερχόμενον» αποτελεί νέα ένδειξη ότι η εμφάνιση ήταν αισθητή (L). Δεν πρέπει για κανένα λόγο να θεωρήσουμε, ότι αυτός συλλήφθηκε από το Άγιο Πνεύμα στερούνταν το Πνεύμα μέχρι τη βάπτισή του. Ούτε ότι το χάρισμα του Πνεύματος, που δόθηκε με το βάπτισμα, επέφερε κάποια μεταβολή στη φύση του. Για αυτόν το Πνεύμα σημείωσε την αρχή της δημόσιας δράσης του ως Μεσσία, ως χρισμένου βασιλιά (p).

Η θεία χάρη, που υπήρχε από την αρχή στο Σωτήρα ως άνθρωπο, μετέδιδε σε αυτόν εσωτερικά τα πλούσια δώρα του Πνεύματος ανάλογα με την δύναμη που κάθε φορά χωρούσε η ανθρώπινη φύση (Λουκά. β 40). Η κάθοδος λοιπόν του αγίου Πνεύματος πάνω σε αυτόν δεν ήταν μετάδοση ξένης δωρεάς από τα έξω, όπως αυτή που δόθηκε στους αποστόλους κατά την Πεντηκοστή, αλλά φανέρωση στον Ιωάννη και στο λαό της συντελεσμένης ήδη εσωτερικής χρίσης και εξωτερική χρίση, δηλαδή ανάδειξη αυτού ως Μεσσία και Σωτήρα του κόσμου (δ).

Ματθ.3,17 και ἰδοὺ(1) φωνή(2) ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· οὗτός(3) ἐστὶν ὁ υἱός μου(4) ὁ ἀγαπητός(5), ἐν ᾧ εὐδόκησα(6).

Ματθ.3,17 Ακούστηκε τότε μια φωνή από τα ουράνια που έλεγε: «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός, αυτός είναι ο εκλεκτός μου».

(1) Επαναλαμβάνει το δεικτικό επίρρημα, για να ελκύσει την προσοχή του αναγνώστη στο δεύτερο γεγονός της ανακήρυξης (δ).

(2) Έγινε ή ακούστηκε (δ).

(3) Στον Μάρκο φαίνεται ότι η φωνή ακούστηκε από μόνο τον Ιησού («Εσύ είσαι ο υιός μου...»). Ο Ματθαίος μεταβάλλει το Εσύ είσαι σε Αυτός είναι, για να κάνει φανερό, ότι η διακήρυξη υπήρξε δημόσια (a), και ακούστηκε και από τους άλλους, «ώστε σε εκείνους περισσότερο, οι οποίοι άκουγαν, να δείχτει ότι ήταν υιός του Θεού... Δεν δηλωνόταν λοιπόν στο Χριστό ό,τι γνώριζε, αλλά για εκείνους που παρόντες άκουγαν, έγινε αυτή η φωνή» (Αυγουστίνος De cons,ev.Π 14).

(4) Το όλο χωρίο παρουσιάζεται να συμφωνεί με το Ησαΐου μβ 1 όπως παρατίθεται από τον Ματθαίο (ιβ 18-21): Να, το παιδί μου, το οποίο διάλεξα. Ο αγαπητός μου, στον οποίο ευαρεστήθηκε η ψυχή μου. Θα βάλω το Πνεύμα μου πάνω του (a).

(5) αγαπητός Ο «αγαπητός» δεν είναι προσδιορισμός του «ο υιός μου» αλλά ανεξάρτητος τίτλος = ο αγαπημένος = ο Μεσσίας (a).

(6) εὐδόκησα «Στον οποίο αναπαύομαι, στον οποίο αρέσκομαι» (Θφ). Στον οποίο ευαρεστήθηκα. Και δείχνει εδώ την ευαρέσκεια, την οποία από την αρχή προ των

αιώνων έχει ο Πατέρας στην απaráλλακτη του εικόνα. Και για αυτό μπαίνει ο αόριστος χρόνος για να δηλώσει το από την αρχή, το πριν τους αιώνες (δ). Άλλη ερμηνεία λιγότερο πιθανή: «ευδοκία είναι η αγαθή θέληση. Και αγαθή θέληση ήταν, το να σωθούν οι άνθρωποι. Τώρα είπε, ότι αυτός είναι, αυτός για τον οποίο θέλησα τα αγαθά, δηλαδή από τον οποίο θα έλθει η σωτηρία των ανθρώπων» (Ζ). «Ευαρεστήθηκε δηλαδή ο Θεός και Πατέρας να αναμορφώσει τα πάντα και τα ξαναφέρει στην κατάσταση που ήταν από την αρχή» (Κ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ' (4)

Στίχ. 1-11. Οι τρεις πειρασμοί του Ιησού.

Ματθ.4,1 Τότε(1) ό Ίησοϋς ανήχθη(2) εις την έρημον(3) υπό τοϋ Πνεύματος(4) πειρασθῆναι(5) υπό τοϋ διαβόλου(6),

Ματθ.4,1 Τότε ο Ιησούς οδηγήθηκε από το Πνεύμα στην έρημο για να αντιμετωπίσει τους πειρασμούς του διαβόλου.

Σύμφωνα με κοινή πείρα της ανθρωπότητας, οι καιροί κατά τους οποίους εκδηλώνονται ειδικά πνευματικά χαρίσματα ή ανώτερες εξάρσεις, συνοδεύονται από περιστάσεις ιδιαιτέρων δοκιμασιών και πειρασμών. Ο Μεσσίας δεν θα αποτελούσε εξαίρεση. Αμέσως μόλις χρίστηκε από το Πνεύμα για το έργο του, αντιμετώπισε σκληρή σύγκρουση με την μεγάλη προσωπική δύναμη του κακού. Σε αυτήν επιχείρησε ο διάβολος να ανατρέψει τον Μεσσία στην ίδια την αρχή του δημόσιου σταδίου του ως Σωτήρα του κόσμου, όπως και η αγωνία της Γεθσημανή απέβλεπε στο να ανατρέψει αυτόν στο τέλος του.

Ο πειρασμός, στον οποίο ο Υιός του ανθρώπου θριάμβευσε, είναι το αντίστοιχο του πειρασμού, κατά τον οποίο ο πρώτος άνθρωπος έπεσε. Ως απόγονος και αντιπρόσωπος του πεσμένου ανθρωπίνου γένους, ο Μεσσίας έχει ως αποστολή του να νικήσει στη σφαίρα, όπου οι αντιπροσωπευόμενοι από αυτόν ηττήθηκαν. Και ο αγώνας δεν επιδέχεται αναβολή. Η πρώτη πηγή πληροφοριών για τους πειρασμούς αυτούς πρέπει να υπήρξε ο ίδιος ο Κύριος, όπως και αυτοί οι πλέον αυστηροί κριτικοί δέχονται. Οι μαθητές του δεν φαίνεται πιθανόν ότι διανοήθηκαν, ότι ο Κύριος ήταν δυνατόν να πειραστεί από τον διάβολο. Αλλά και αν διανοούνταν αυτό, θα φαντάζονταν τελείως διαφορετικούς πειρασμούς για αυτόν, όπως τα διάφορα συναξάρια των αγίων δείχνουν.

Και όπως ο Sanday παρατηρεί, τον καιρό που η ιστορία του πειρασμού λέχθηκε και γράφτηκε για πρώτη φορά, κανείς δεν κατείχε τον βαθμό εκείνο της βαθειάς γνώσης για τη φύση και την αποστολή του Κυρίου, η οποία θα τον έκανε ικανό να επινοήσει την αφήγηση σχετικά με τον πειρασμό. Από τα λόγια της αφήγησης αυτής φανερώνεται με σαφήνεια, ότι οι πειρασμοί ήταν τελείως εξωτερικοί και δεν ήταν αποτέλεσμα κάποιας προηγούμενης αμαρτίας, όπως συμβαίνει με πολλούς από τους δικούς μας πειρασμούς. Επίσης, ότι ο σατανάς δεν είναι απλώς κάποια γενική ονομασία για δήλωση απρόσωπων πονηρών παρωθήσεων.

Η επιστήμη δεν έχει σοβαρές ενστάσεις, για να αντιταχθεί στην ύπαρξη προσωπικών δυνάμεων του κακού. Ο συγγραφέας της προς Εβραίους επιστολής επιμένει σε τρία σημεία ως προς τους πειρασμούς του Κυρίου (β 18,δ 15). 1. Οι πειρασμοί υπήρξαν πραγματικοί. 2. Ο Ιησούς υπήρξε απολύτως νικητής και 3. Ένας από τους λόγους, για τους οποίους υποβλήθηκε σε αυτούς, υπήρξε, για να καταστούμε βέβαιοι για τη συμπάθειά του στους πειρασμούς μας. Πράγματι, αντιστεκόμενος πάντοτε μέχρι τέλους στους πειρασμούς του, γνώρισε, όσο κανείς άλλος, πόσο σκληρή μπορεί να

είναι η πίεση του πειρασμού. Σε μία μόνο περίπτωση είναι ξένος με τη δική μας πείρα, στο ότι δηλαδή δεν υπέκυψε ποτέ στον πειρασμό και δεν αισθάνθηκε ποτέ την ντροπή ή τις τύψεις του αμαρτωλού.

(1) «Τότε. Πότε; Μετά την κάθοδο του Πνεύματος (στη Βάπτιση), μετά τη φωνή που ήλθε από ψηλά» (X).

(2) Ανάγω= οδηγώ σε τόπο υψηλότερο. Εδώ δηλαδή, από την όχθη του Ιορδάνη που βρισκόταν χαμηλότερα, στην έρημο (g).

(3) Κάποιο πιο ερημικό μέρος από την έρημο που αναφέρεται στο κεφ. γ 1 (b). «Δες πού, αφού τον πήρε το Πνεύμα, τον οδήγησε: όχι σε πόλη και αγορά, αλλά στην έρημο. Επειδή δηλαδή ήθελε να προσελκύσει τον διάβολο, όχι μόνο με την πείνα αλλά και με τον τόπο, τού δίνει αφορμή. Διότι τότε κατεξοχήν επιτίθεται ο διάβολος, όταν μας δει απομονωμένους και περιορισμένους στον εαυτό μας» (X).

(4) Δηλαδή του Αγίου (b). «Εννοώντας ότι το Πνεύμα τον παρακινούσε στον αγώνα εναντίον του διαβόλου» (Σχ). Η δύναμη που τον ωθούσε στην έρημο ήταν το Άγιο Πνεύμα (S).

(5) Το «να πειραστεί» δεν εκφράζει την πρόθεση του Ιησού, αλλά την πρόθεση του Πνεύματος (S). Όχι από αλαζονεία ή για επίδειξη της δύναμής του εναντίον κάθε πειρασμού, έριξε τον εαυτό του στη δοκιμασία αυτή, αλλά οδηγήθηκε από το Πνεύμα, ώστε μέσω της πείρας να γίνει συμπαθής και πιστός αρχιερέας, έτσι ώστε επειδή ο ίδιος υπέφερε και δοκιμάστηκε, μπορεί τώρα να βοηθήσει αυτούς που δοκιμάζονται (Εβρ. 2,18) (ο). Ο πειρασμός αυτός είναι μία περίληψη όλων των πειρασμών, τους οποίους ο διάβολος έφερε σε αυτόν από την αρχή (b).

(6) «Διάβολος λέγεται διότι διέβαλε (=συκοφάντησε) το Θεό στον Αδάμ. Διότι είπε σε αυτόν, ότι ο Θεός μάς φθονεί. Και τώρα όμως συκοφαντεί την αρετή σε εμάς» (Θφ).

Ματθ.4,2 και νηστεύσας(1) ημέρας τεσσαράκοντα(2) και νύκτας(3) τεσσαράκοντα ὕστερον(4) ἐπείνασε(5).

Ματθ.4,2 Σαράντα μέρες και σαράντα νύχτες δεν έφαγε τίποτε ο Ιησούς: ὕστερα όμως πείνασε.

(1) «Νήστευσε για να μας διδάξει πρώτα, ότι η νηστεία είναι μεγάλο οχύρωμα σε αυτούς που αγωνίζονται εναντίον του δαίμονα» (Z).

(2) «Και ο Μωϋσής και ο Ηλίας στο παρελθόν μπόρεσαν να φτάσουν σε αυτήν τη διάρκεια της νηστείας, ενισχυόμενοι από τη δύναμη του Θεού» (X). Αλλά οι συνθήκες στις οποίες νήστευσε ο Μωϋσής ήταν συνθήκες δόξας: ενώ του Χριστού ήταν συνθήκες ταπείνωσης και αυτό είναι το πιο αξιοθαύμαστο (b).

«Δεν ξεπέρασε όμως ο Χριστός το μήκος των ημερών της νηστείας που νήστευσε ο Μωϋσής και ο Ηλίας, για να δώσει χώρο στον πειραστή να του επιτεθεί ως άνθρωπο» (Σευήρος).

«Διότι αν νήστευε περισσότερες ημέρες, θα δινόταν η εντύπωση ότι η σάρκωση είναι φανταστική (και όχι πραγματική)» (Θφ).

(3) «Νομίζω ότι αυτό το πρόσθεσε λόγω των νηστειών των Εβραίων, οι οποίοι νηστεύουν τις ημέρες και τρώνε τις νύχτες» (Z).

(4) Το «ὕστερον» αποκλείει το αίσθημα της πείνας από τις 40 ημέρες τις οποίες νήστευσε (δ).

(5) «Πείνασε για να δείξει την αληθινή ενανθρώπιση» (Επιφάνιος) και «για να δώσει μέσω της πείνας αφορμή στο διάβολο να τον πλησιάσει και να του επιτεθεί και έτσι να τον ρίξει και να τον νικήσει» (Θφ). Με τροφή πειράστηκε ο πρώτος Αδάμ και έπεσε, με τροφή πειράζεται και ο νέος Αδάμ (F).

Ματθ.4,3 (1)καὶ προσελθὼν(2) αὐτῷ ὁ πειράζων(3) εἶπεν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ(4), εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι(5) ἄρτοι γένωνται(6).

Ματθ.4,3 Τότε εμφανίστηκε αὐτὸς που βάζει σε πειρασμὸ τοὺς ἀνθρώπους και του εἶπε: «Ἄν εἶσαι Υἱὸς του Θεοῦ, πες να γίνουν αὐτὲς οἱ πέτρες ψωμιὰ».

(1) Οἱ σ. 3-10 δεν υπάρχουν στο Μάρκο. Ο Λουκάς ἔχει μία παράλληλη αφήγηση, ἀλλὰ οἱ πειρασμοὶ ἀριθμούνται με διαφορετικὴ σειρά και οἱ φράσεις που περιγράφουν αὐτοὺς εἶναι διαφορετικὲς. Οἱ δύο ευαγγελιστὲς ἀντλήσαν, φαίνεται, ἀπὸ ανεξάρτητες γραπτὲς ἢ προφορικὲς πηγὲς (α).

(2) Με αισθητὴ μορφή δηλαδή. Ο πειραστής καραδοκοῦσε τὴ στιγμή (b).

(3) Ὅπως και στο Α΄Θεσ. γ 5 (L). Κατὰ γράμμα σημαίνει αὐτὸς που ἔχει τὴ συνήθεια να αποπλανᾷ προς τὴν ἀμαρτία (ο).

(4) Ἡ φράση «ἂν εἶσαι γίος του Θεοῦ» ἀποδεικνύει, ὅτι ο δαίμονας γνώριζε μέχρι κάποιου σημείου τὴ σχέση του Ἰησοῦ με τὸ Θεό, και θέλει να πληροφορηθεῖ για αὐτὴν περισσότερο (F). «Ἐπειδὴ δηλαδή εἶχε ἀκούσει τὴ φωνὴ που ἐρχόταν ἀπὸ τον ουρανὸ και ἔλεγε: «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός», ἀκούσε ἐπίσης και τον Ἰωάννη να μαρτυρεῖ τόσα πολλὰ για αὐτόν, ἔπειτα τον εἶδε να πεινάει, βρισκόταν λοιπὸν σε ἀμηχανία και οὔτε ὅτι ἦταν ἀπλὸς ἀνθρώπος μπορούσε να πιστέψει ἐξαιτίας αὐτῶν που ἐιπώθηκαν για αὐτόν, οὔτε πάλι να παραδεχτεῖ μπορούσε ὅτι ἦταν Υἱὸς του Θεοῦ, ἐπειδὴ τον ἐβλεπε να πεινάει. Για αὐτὸ ὄντας σε ἀμηχανία, λέει λόγια ἀμφιβολίας» (X).

«Συνεχῶς προσθέτει ἐδῶ σε κάθε ἕναν ἀπὸ τοὺς λόγους του τὸ «Ἄν εἶσαι Υἱὸς του Θεοῦ», δηλαδή ἂν εἶναι ἀληθινὴ ἡ φωνὴ που σε ὀνόμασε Υἱό, γιατί δεν ἐπιβεβαιώνεις αὐτὴν, με τὸ να κάνεις αὐτὰ που σου λέω;» (A).

«Δεν εἶπε, Ἐπειδὴ πεινάς, ἀλλὰ «ἂν εἶσαι Υἱὸς του Θεοῦ», νομίζοντας ὅτι θα τον ξεγελοῦσε με τὰ ἐγκώμια» (X).

«Διότι νόμιζε ὅτι θα τον προκαλέσει με τὸ λόγο αὐτόν, και σαν να κοροϊδεύτηκε (ὁ Χριστός) ὅτι δεν εἶναι υἱὸς του Θεοῦ και ἀγνοώντας τὸ δόλο, θα μεταβάλλει τις πέτρες σε ψωμιὰ δείχνοντας ὅτι ἔχει δύναμη Θεοῦ» (Z).

Ὁ σατανὰς ζητᾷ ἀπὸ τον υἱὸ του Θεοῦ να ἐπαρκέσει στις ἀνάγκες του με τὴν υπερφυσικὴ του δύναμη. Δεν ἦταν αὐτὸ παρά τὸ πρῶτο βήμα. Γιατί στη συνέχεια να υποβληθεῖ σε ἀνάγκες σκληρότερες, ἀπὸ ὅσο ἦταν ἡ προμήθεια τροφῶν, δηλαδή να δεχτεῖ τοὺς κόπους των ὁδοιποριῶν, να υπομείνει τὴν κακοτροπιὰ των Γραμματέων και κάθετὶ που στενοχωρεῖ και βασανίζει τον συνηθισμένο ἀνθρώπο; Με αὐτὸ τὸ πρίσμα γιατί στο τέλος να πει και τὸ ποτήρι του θανάτου; (L).

Ἡ ἀρνήση του Χριστοῦ να καταφύγει σε θαῦμα για να ἀποτρέψει τον ἀπὸ τὴν πείνα κίνδυνο ἔχει τὸ παράλληλό της στην ἀποφυγὴ του να ζητήσῃ υπερφυσικὴ βοήθεια για να ἀποτρέψει τὸ θάνατο πάνω στο Σταυρό. Δεν θέλησε να μεταβάλλει τις πέτρες σε ψωμιὰ, ὅπως δεν θέλησε να παρατάξῃ λεγεῶνες ἀγγέλων (Ματθ. κστ 53), διότι σε καμία ἀπὸ τις περιπτώσεις αὐτὲς τὸ θέλημα του Πατέρα δεν ἐπέτρεπε αὐτὸ (p).

Ἐξυπνη και ἡ ἐρμηνεία: «Και τι ἀμάρτημα ἦταν τὸ να κάνει τις πέτρες ψωμιὰ; Ἄκου λοιπὸν, ὅτι τὸ να ἀκούει κάποιος τον διάβολο σε κάτι, εἶναι ἀμάρτημα. Και ἀπὸ τὴν ἄλλη δεξ· δεν εἶπε, για να γίνῃ ἡ πέτρα αὐτὴ ψωμί, ἀλλὰ οἱ πέτρες, θέλοντας να ρίξει τὸ Χριστὸ στο περιττό. Διότι σε αὐτόν που πεινά, ἕνας ἄρτος ὁπωσδήποτε ἀρκεῖ» (Θφ).

(5) Αὐτοὶ που ἦταν κάτω στη γῆ μπροστὰ στα μάτια τους, τοὺς ὁποίους δείχνει με τὸ δάχτυλό του ὁ διάβολος (δ).

(6) Ἡ ἀφήγηση για τοὺς πειρασμοὺς ἔχει σοβαρὸ στήριγμα πάνω στην ἀξιοπιστία των θαυμάτων. Ἀποτελεῖ ἰσχυρὴ ἐπιβεβαίωση των θαυμάτων που ἀποδίδονται στον Ἰησοῦ. Και αὐτὸ, διότι, ὅπως εἶδαμε, ἡ πηγὴ τῆς ἀφήγησης εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. Εἶναι ὁμως ἀπίστευτο να ἀφηγηθεῖ κάποιος μία τέτοια ἱστορία για τον εαυτὸ του σε

πρόσωπα, τα οποία γνώριζαν ότι ουδέποτε έκανε κάποιο θαύμα. Το ίδιο απίστευτο είναι, ότι θα επινοούσε κάποιος μία τέτοια ιστορία για πρόσωπο, για το οποίο ουδέποτε έγινε γνωστό ότι επιτέλεσε θαύματα (p).

Ματθ.4,4 Ό δε άποκριθείς είπε· γέγραπται(1), ούκ επ' άρτω μόνω ζήσεται άνθρωπος(2), άλλ' επί παντί ρήματι έκπορευομένω δια στόματος Θεού(3).

Ματθ.4,4 Ο Ιησούς όμως του αποκρίθηκε: «Ο άνθρωπος, λέει η Γραφή, δε ζει μόνο με ψωμί, αλλά με κάθε λόγο που βγαίνει από το στόμα του Θεού».

(1) Η παράθεση από το Δευτ. η 3 σύμφωνα με τους Ο' (=μετάφραση των 70). Στο Δευτερονόμιο περιγράφεται, πώς οι Ισραηλίτες στις πορείες τους διαμέσου της ερήμου έμαθαν, ότι οι φυσικές τροφές δεν αρκούν πάντοτε για διατήρηση της ζωής. Οδηγήθηκαν έτσι στο να ζουν σε εξάρτηση από τον δημιουργικό λόγο του Θεού. Ο Χριστός επαναλαμβάνει την αρχή αυτή ότι ισχύει και για τον εαυτό του. Θα εμπιστευτεί το θέλημα του Θεού για τις βιοτικές του ανάγκες. Ο Θεός, εάν είναι θέλημά του, μπορεί να προμηθεύσει σε αυτόν τροφή (a).

Η όλη απάντηση του Κυρίου έχει την εξής έννοια: Η τροφή δεν θα διατηρήσει τον άνθρωπο ζωντανό, εάν δεν πει και ο Θεός να ζήσει αυτός. Εάν όμως ο Θεός πει να ζήσει ο άνθρωπος, θα ζήσει είτε έχει είτε δεν έχει τροφή (p).

«Και διδάσκει, ότι δεν πρέπει να απομακρυνόμαστε από το Θεό, ακόμη και αν δοκιμαζόμαστε από πείνα» (Θεόδωρος Ηρακλ.).

(2) Δεν απαντά στον πειραστή σχετικά με την ονομασία Υιός του Θεού, αλλά μιλά σαν ένας από τους πολλούς, τους υποχρεωμένους να τηρούν το λόγο του Θεού (b).

(3) «Διότι πράγματι, κάθε λόγος που βγαίνει από το στόμα του Θεού σε αυτόν που πεινάει, σαν άλλη τροφή συγκρατεί τη ζωή του και του αρκεί» (Z).

«Διότι και οι Εβραίοι τράφηκαν με το μάννα, που δεν ήταν άρτος, αλλά μέσω του λόγου του Θεού εκπλήρωνε κάθε ανάγκη των Εβραίων» (Θφ). «Μπορεί ο Θεός και με λόγο να θρέψει αυτόν που πεινά» (X).

Ματθ.4,5 Τότε(1) παραλαμβάνει(2) αυτόν ό διάβολος εις την άγιαν πόλιν(3), και ίστησιν αυτόν επί τώ πτερύγιον(4) του ήεροϋ

Ματθ.4,5 Ύστερα τον οδήγησε ο διάβολος στην άγια πόλη, την Ιερουσαλήμ και τον έστησε στο πιο ψηλό μέρος του ναού

(1) =Μετά την αποτυχία του στον πρώτο πειρασμό (δ). Ο Λουκάς αναφέρεται κλιμακωτά στους τόπους και μιλά διαδοχικά για την έρημο, το όρος, το ναό. Αυτό μεταβάλλει τη σειρά όχι μόνο χωρίς βλάβη αλλά και ωφέλιμα, διότι αυτό αποτελεί απόδειξη ότι ο ένας ευαγγελιστής δεν αντιγράφει τον άλλον. Επιπλέον ίσως ο πειραστής επιτέθηκε στον Κύριο και με κάτι από τον τρίτο πειρασμό πριν ακόμη υποβάλλει αυτόν στον δεύτερο και εμφανίστηκε με ποικίλλες μεταμορφώσεις (b).

(2) «Αντί να πει: αφού τον πήρε τον οδηγεί. Διότι άφησε τον εχθρό να τον οδηγεί όπου θέλει και να τον πολεμά όπως θέλει, έτσι ώστε αφού από παντού ηττηθεί, μόνος του να δραπετεύσει» (Z).

Υπερφυσική δύναμη παραχωρήθηκε στον πειραστή μέχρι τη στιγμή κατά την οποία ο Κύριος λέει σε αυτόν το Ύπαγε του στίχου 10. Δεν πρέπει να θαυμάσει κάποιος, λέει ο Γρηγόριος, ότι ο Χριστός επιτρέπει στον εαυτό του να μεταφερθεί από τον διάβολο, αφού παρέδωσε τον εαυτό του να σταυρωθεί από τα όργανα του διαβόλου (b).

(3) «Άγια πόλη λέει την Ιερουσαλήμ, διότι ήταν αφιερωμένη στο Θεό και για αυτό ήταν σεβάσμα, ή επειδή είχε τον άγιο ναό» (Z). Έτσι και ο Ιώσηπος ονομάζει αυτήν ιερά πόλις (Αρχ. IV,4,4) και ο Φύλων: η ιερόπολις (De leg. 36). Και οι Ο' μετέφρασαν η αγία πόλις (Ησ. μη 2,νβ 1,ξστ 20 κλπ) (L).

(4) Άλλοι θεωρούν ότι είναι το αέτωμα των αγίων (του ναού), άλλοι ότι είναι το

αέτωμα της στοάς του Σολομώντα, άλλοι το αέτωμα της βασιλικής πύλης για την οποία μετέπειτα ο Ιώσηπος (Αρχ. XV,11,5) λέει ότι είχε τέτοιο ύψος «ώστε αν κάποιος κοίταζε από τη σκεπή της, συνδυάζοντας τα δύο ύψη, ζαλιζόταν και η όρασή του δεν μπορούσε να διακρίνει το τέλος τέτοιου αμέτρητου βάθους» (g).

Ματθ.4,6 και λέγει αὐτῷ· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ(1), βάλε σεαυτὸν κάτω(2)· γέγραπται(3) γὰρ ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ(4), καὶ ἐπὶ χειρῶν(5) ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόνῃς πρὸς λίθον(6) τὸν πόδα σου.

Ματθ.4,6 και του εἶπε: «Αν εἶσαι Υἱὸς του Θεοῦ, πέσε κάτω· γιατί η Γραφή λέει: Θα δώσει εντολή για σένα στους ἀγγέλους του και θα σε σηκώσουν στα χέρια τους, για να μη σκοντάψει σε πέτρα το πόδι σου».

(1) «Για να τον προκαλέσει πάλι, ξανά βάζει στην αρχή το «αν εἶσαι Υἱὸς του Θεοῦ», για να δώσει την εντύπωση ότι πάλι ζητά και αυτό το θαῦμα, για απόδειξη του ότι εἶναι αὐτὸς υἱὸς του Θεοῦ» (Z).

Ο σατανάς ἀκόμη μία φορά υποβάλλει την αμφιβολία ως προς το ότι ο Χριστὸς εἶναι υἱὸς του Θεοῦ, ἀπὸ ὅπου φαίνεται, ὅτι ο δεύτερος αὐτὸς πειρασμὸς εἶναι εν μέρει επανάληψη του πρώτου. Δεν συνδέεται ὁμως μόνο με τον πρώτο πειρασμὸ ο δεύτερος αὐτὸς, ἀλλὰ προετοιμάζει το δρόμο και για τον τρίτο. Ὅπως ο τρίτος, ἔτσι και ο δεύτερος αποτελεί υποβολή για εὐκόλη επιτυχία του Χριστοῦ στο ἔργο του. Τέτοιο θαυμαστὸ υπερφυσικό γεγονός, ὅπως το να πέσει κάποιος ἀπὸ το πτερύγιο και να μείνει ἀβλαβής, θα ἔπειθε τους ἀρχιερεῖς και το λαό, ὅτι αὐτὸς που διασώθηκε ἔτσι εἶναι ο Μεσσίας, και ἔτσι το μεγαλύτερο μέρος του ἔργου του θα εκπληρωνόταν. Βεβαίως το κείμενο δεν αναφέρει, ὅτι υπήρχαν και θεατές τότε. Ἀλλὰ για ποιὸ λόγο οδηγεῖ αὐτὸν ο σατανάς στο πτερύγιο του ναοῦ, ἀν ὄχι και για τους θαμῶνες των αὐλῶν του;

Γκρεμοὶ υπήρχαν και στην ἔρημο και ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεῖ για τον δεύτερο πειρασμὸ.

Ἀλλὰ σε κάθε περίπτωση υπάρχουν οι εξῆς διαφορές μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου πειρασμοῦ. Στον πρώτο ο Ἰησοῦς καλούνταν να σώσει τον εαυτὸ του με θαῦμα ἀπὸ κίνδυνο που ἤδη υπήρχε λόγω της πείνας. Ἐνῶ στον δεύτερο καλούνταν να δημιουργήσει στον εαυτὸ του κίνδυνο και να αναμείνει, ὥστε ο Θεὸς να τον ελευθερώσει ἀπὸ αὐτὸν (p).

(2) «Νόμιζε ὅτι εὐκόλα θα πειστεί, ἀν ὄχι για κάτι ἄλλο, ἀλλὰ τουλάχιστον για αὐτοὺς που ἐπρόκειτο να τον δουν να θαυματουργεῖ ἔτσι· διότι ἦταν πολλοὶ τότε κάτω παρόντες» (Z).

(3) «Ἐπειδὴ (ο Κύριος) του μίλησε ἀπὸ τις Γραφές, και αὐτὸς φέρνει μαρτυρία του προφήτη» (X). Η παράθεση ἀπὸ το Ψαλμ, 90,11-12 σύμφωνα με τους Ὁ'. «Πάει να τον παρασύρει και ἀπὸ τη γραφή (Ψαλμοῦς) του Δαβίδ, για να φανεῖ ὅτι και αὐτὸς πείθει ἀπὸ την Γραφή κατὰ τρόπο ἀξιόπιστο» (Z). Στον ψαλμὸ γίνεται λόγος για την αποτελεσματικὴ συνδρομὴ και βοήθεια που χορηγεῖται στους ευσεβεῖς ἀπὸ το Θεὸ (δ). Ὅχι λοιπὸν αποκλειστικά «για τον Κύριο λέχθηκε αὐτό» (X).

Ἀλλὰ ο σατανάς πρέπει συχνά στο παρελθόν να αισθάνθηκε τη δύναμη αὐτοῦ του λόγου ἀπὸ την προστασία, την οποία οι ἀγγελοι παρείχαν εναντίον του στους ἀγίους (b). Σε ἀπάντηση στον πρώτο πειρασμὸ ο Κύριος διακήρυξε την ἐμπιστοσύνη του στο Θεὸ. Ο Θεὸς δεν θα τον ἄφηγε να πεθάνει ἀπὸ την πείνα. Ο σατανάς τώρα υποβάλλει σε αὐτὸν να δείξει την ἐμπιστοσύνη του στο Θεὸ με ἀκόμη ισχυρότερο τρόπο (p).

(4) Παραλείπεται ἐδῶ η φράση «για να σε διαφυλάξουν σε ὅλους τους δρόμους σου». Η ἀπάτη του σατανά συνίσταται μάλλον στην κακή εφαρμογὴ των ψαλμικῶν ρητῶν, παρά στην ἀποσιώπησή τους (b).

(5) Δηλαδή θα σε φυλάξουν με μεγάλη προσοχή (b).

(6) Σε κάποια πέτρα από εκείνες, από τις οποίες χτίστηκε ο ναός. Ο πειραστής εφαρμόζει τον ψαλμό κατά τρόπο ειδικό (b).

Ματθ.4,7 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς(1)· πάλιν(2) γέγραπται(3), οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου(4).

Ματθ.4,7 Μα ο Ιησούς του είπε: «Αλλού όμως λέει η Γραφή: δεν πρέπει να βάλεις σε δοκιμασία τον Κύριο, το Θεό σου».

(1) Ο Κύριος «αυτήν την κουβέντα μεν δεν την ἔλεγξε εκείνη την ώρα, παρόλο που ο σατανάς χρησιμοποίησε το ρητό με τρόπο υβριστικό και τελείως αντίθετο. Διότι κανείς δεν ζητά αυτά από τον Υιό του Θεού, αλλά είναι έργο του διαβόλου και των δαιμόνων το να ρίχνει κάποιος τον εαυτό του κάτω· ενώ του Θεού έργο είναι και αυτούς που έχουν πέσει να τους ανορθώνει. Διότι αν ἔπρεπε να δείξει τη δύναμή του, ἔπρεπε να τη δείξει όχι με το να ρίξει κάτω τον εαυτό του ἄσκοπα και να τον γκρεμίσει, αλλά με το να σώζει άλλους...

Αλλά ο Χριστός, μολονότι ειπώθηκαν αυτά, δεν αποκαλύπτει ακόμη τον εαυτό του, αλλά μιλά μέχρι τότε σε αυτόν ως άνθρωπος· διότι το να πει «δεν θα ζήσει μόνο με ψωμί ο άνθρωπος» και το «δεν θα δοκιμάσεις τον Κύριο το Θεό σου» δεν είναι πράξη κάποιου που αποκαλύπτει ξεκάθαρα τον εαυτό του, αλλά που τον παρουσιάζει σαν έναν από τους πολλούς» (X).

(2) Πρέπει να συνδεθεί με το γέγραπται=από την άλλη (δ). Το «πάλι» αυτό λέγεται με κάποια ειρωνεία (L). Η Γραφή πρέπει να ερμηνεύεται και να συμβιβάζεται με τη Γραφή (b).

(3) Η παράθεση από το Δευτερ. στ 16 σύμφωνα με τους Ο' όπου γίνεται λόγος για πειρασμό του Θεού στον γογγυσμό του λαού από απιστία, όταν τελείωσε το νερό στη Ραφιδείν (δ).

(4) «Δοκιμάζει το Θεό αυτός που, χωρίς να υπάρχει καμία ανάγκη, ρίχνει τον εαυτό του σε ολοφάνερο κίνδυνο έχοντας θάρρος στο Θεό» (Z).

Ο Κύριος απαντά, ότι το να βάζει κάποιος το Θεό σε δοκιμασία δεν δηλώνει εμπιστοσύνη σε αυτόν. Θα αντιμετωπίσει και τον κίνδυνο του θανάτου, όταν ο Θεός θελήσει αυτό, όχι όμως και πιο πριν.

**Ματθ.4,8 Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος(1) ὑψηλὸν λίαν καὶ δείκνυσιν αὐτῷ(2) πάσας τὰς βασιλείας(3) τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν(4) αὐτῶν
Ματθ.4,8 Πάλι τον οδήγησε ο διάβολος σ' ένα πολύ ψηλό βουνό και του ἔδειξε ὅλα του κόσμου τα βασίλεια και τη λαμπρότητά τους.**

(1) «Ἦταν περιττό να γραφτεί και το ὄνομα του βουνού. Διότι ποιά ωφέλεια θα προερχόταν από αυτό;» (Z).

(2) Δείχνει ή, λιγότερο πιθανή εκδοχή, «με το δάχτυλο τα μέρη της οικουμένης, στα οποία βρίσκονταν τα βασίλεια του κόσμου, λέγοντας· σε αυτό μεν το μέρος βρίσκεται το βασίλειο των Ρωμαίων, ενώ σε αυτό των Περσών, σε εκείνο πάλι των Ασσυρίων και τα ἄλλα ομοίως· και ότι αυτό μεν το βασίλειο έχει δόξα για αυτά τα εἶδη πραγμάτων, ενώ το ἄλλο για αυτά και το ἄλλο για ἄλλα και γενικά τα λέει ὅλα με λεπτομέρειες» (Z).

Ἡ πιο σωστή ερμηνεία, «κατά τρόπο αισθητό ἔδειξε σε αυτόν στο βουνό ὅλα τα βασίλεια, τοποθετώντας τα με τη φαντασία μπροστά στα μάτια του» (Θφ) και ξετυλίγοντας από το ψηλό εκείνο μέρος πανόραμα μαγευτικό ὅλων των βασιλειών, που περιλάμβανε ὅ,τι ελκυστικό είχαν αυτά (δ).

«Κάποιοι λένε ότι ο διάβολος ἔδειξε στο Χριστό ὅλα τα βασίλεια του κόσμου και τη δόξα τους, ὄχι αισθητά και τοπικά, αλλά μέσα στη διάνοιά του εικονικά. Και το ισχυρίστηκαν αυτό διότι ο διάβολος τα ἔδειξε αυτά στιγμιαία (Λουκ. δ 5)» (Z).

(3) Βασιλεία=χώρα που είναι στην εξουσία βασιλιά (g). Όλα ανεξαιρέτως τα κράτη του τότε κόσμου (δ).

(4) Δηλαδή τα πλούτη τους, τις αφθονίες, το πλήθος και τη μεγαλοπρέπεια των πόλεων, το πλήθος των κατοίκων (g).

Ματθ.4,9 και λέγει αὐτῷ· ταῦτα πάντα σοι δώσω(1), ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς(2) μοι.

Ματθ.4,9 Ὑστερα του εἶπε: «Ὅλα αυτά θα σου τα δώσω, αν πέσεις και με προσκυνήσεις».

(1) Ο παρών κόσμος βρίσκεται υπό την κυριαρχία του σατανά. Δες Ιω. ιδ 30,ιστ 11,Β'Κορ. δ 4, Εφεσ. στ 12,Α'Ιω. ε 19. Έργο του Μεσσία ήταν να καταργήσει την οργανωμένη κυριαρχία του σατανά και να αποκαταστήσει στον κόσμο την πνευματική κυριαρχία του Θεού (S).

Ότι είναι Υιός του Θεού και ο αναμενόμενος Μεσσίας, δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση στον τρίτο πειρασμό. Αλλά ο Μεσσίας επρόκειτο να καταργήσει τα έργα του σατανά και να αποβεί τελικά βασιλιάς του Ισραήλ και ολόκληρου του κόσμου. Για αυτό όμως απαιτούνταν μακρός και επίμοχθος αγώνας, ο οποίος θα συνεπαγόταν πολλά παθήματα στο Μεσσία και στους ακολούθους του. Γιατί λοιπόν ο Μεσσίας να μην έχει σύμμαχο αντί για εχθρό τον διάβολο; Τότε η κυριαρχία πάνω στον Ισραήλ και σε όλα τα έθνη θα μπορούσε γρήγορα να επιτευχθεί, χωρίς πόνους και θυσίες.

Με άλλα λόγια υποβλήθηκε στον Κύριο από το σατανά, με φυσικά και υπερφυσικά μέσα χαρακτήρα ανιέρου και βέβηλου να αναδειξει τον εαυτό του μεγαλύτερο από τον Σολομώντα, πιο υπέροχο από αυτόν και στα πλούτη και στην έκταση του κράτους (p).

Αλλά ο Υιός είναι ο κληρονόμος όλων, και οποιαδήποτε εξουσία και αν είχε ο σατανάς, λόγω της απομάκρυνσης του ανθρώπου από το Θεό, ο Χριστός, ισχυρότερος εκείνου, έλαβε την εξουσία αυτήν από αυτόν όχι με συμφωνία αλλά με νίκη και κατάκτηση (b).

(2) Με την έννοια της λατρείας προς ανθρώπους πολύ ανώτερους στο αξίωμα (g). Η προσκύνηση αυτή, που είναι σημάδι σύμφωνα με το Ματθ. β 2 τιμής που απονέμεται στο Θεό, και στους ανατολικούς λαούς και στους βασιλιάδες, προϋποθέτει αναγνώριση του προσκυνουμένου ως κυρίου που μπορεί να κανονίσει όπως θέλει τα σχετικά με αυτόν που τον προσκυνά. Ο διάβολος λοιπόν επιδίωκε να αποσπάσει τον Σωτήρα από το Θεό και να τον προσηλώσει στον εαυτό του (δ).

Ματθ.4,10 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὕπαγε(1) ὀπίσω μου, σατανᾶ(2)· γέγραπται(3) γάρ(4), Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις(5) καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις(6).

Ματθ.4,10 Ο Ἰησοῦς ὁμως του απάντησε: «Φύγε ἀπὸ μπροστά μου, σατανά! Ἡ Γραφή το λέει καθαρά: μόνο τον Κύριο το Θεό σου θα προσκυνᾶς και μόνο αυτόν θα λατρεύεις».

(1) Υπάρχει και η γραφή: ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανά= φύγε ἀπὸ μπροστά μου και πήγαινε πίσω μου, να μη σε βλέπω (δ).

«Φύγε, σατανά, δηλαδή, αναχώρησε εχθρέ μου. Ο Λουκάς έγραψε: Ὑπαγε ὀπίσω μου σατανά, το οποίο σημαίνει, αφανίσου. Διότι αυτός που πάει πίσω ἀπὸ κάποιον, δεν φαίνεται σε αυτόν» (Z).

«Επειδή δηλαδή η αμαρτία στρεφόταν προς τον Πατέρα πλέον, με το να λέει ότι είναι δικά του όλα όσα ανήκουν στον Πατέρα και προσπαθούσε να δείξει τον εαυτό του Θεό, σαν να ήταν δημιουργός του παντός, τότε τον μάλωσε, αλλά ούτε και τότε με σφοδρότητα, αλλά απλώς εἶπε Ὑπαγε ὀπίσω μου σατανά· το οποίο ήταν διαταγή

μάλλον παρά μάλωμα» (X).

(2) Ονοματίζοντάς τον, τραβούσε τη μάσκα και αποκάλυπτε αυτόν (L).

Προσπάθησες να ανακαλύψεις ποιος είμαι και σου λέω, ποιος είσαι εσύ. Αποκαλεί τον πειραστή σατανά, την ώρα που αυτός επιθυμούσε να εμφανιστεί σε αυτόν φιλάγαθος (b).

(3) Η παράθεση από το Δευτερ. στ 13 σύμφωνα με τους Ο', οι οποίοι σε αυτό μόνο διαφέρουν από το εβραϊκό πρωτότυπο, ότι δηλαδή γράφουν «προσκυνήσεις» αντί για το «θα φοβηθείς» του εβραϊκού κειμένου και προσθέτουν το «μόνο» (δ).

(4) Το γαρ δηλώνει, γιατί ο σατανάς όφειλε να φύγει.

(5) «Η πράξη της προσκύνησης είναι σαν μία πύλη και ένας δρόμος της λατρείας με έργα, και σηματοδοτεί την αρχή της δουλείας προς το Θεό» (K).

(6) Προλαβαίνει εδώ την μετέπειτα διακήρυξή του, ότι είναι αδύνατον να υπηρετεί κάποιος δύο κυρίους (Ματθ. στ 24). Ο νομιμόφρων δούλος του Θεού δεν μπορεί να έλθει σε συμβιβασμό με τον εχθρό του Θεού (p).

Ματθ.4,11 Τότε αφήσιν(1) αυτόν ο διάβολος, και ιδού ἄγγελοι(2) προσήλθον και διηκόνουν(3) αὐτῷ(4).

Ματθ.4,11 Τότε ο διάβολος ἄφησε τον Ιησού, και ἄγγελοι Θεού ἦρθαν και τον υπηρετούσαν.

(1) Η φράση «τον αφήνει» σημαίνει κάτι περισσότερο από το «απομακρύνθηκε από αυτόν» που γράφει ο Λουκάς= ἄφησε αυτόν μόνο και ἔπαυσε για κάποιο καιρό να τον ενοχλεί. Ο Λουκάς λέει σε μας ότι ο σατανάς απομακρύνθηκε ἄχρι καιρού (=προσωρινά). Ο πονηρός ηττήθηκε, αλλά δεν εξοντώθηκε, και η δύναμη του σκότους πρόκειται να επιτεθεί σφοδρότερα και βιαιότερα εναντίον του νέου Αδάμ για να πετύχει την τελική νίκη (p).

(2) Οι οποίοι πιθανώς υπήρξαν μάρτυρες του αγώνα. Δες Α' Κορ. δ 9, Α' Τιμ. γ 16 (b). Το θαύμα, το οποίο ο Μεσσίας αρνήθηκε να επιτελέσει χωρίς την άδεια του Θεού, συντελείται τώρα με αυτήν την άδεια (p).

(3) Αναμφίβολα κάνοντας ό,τι τότε ήταν αναγκαίο, δηλαδή φέρνοντας τροφή (b) ή παρέχοντας σε αυτόν ενίσχυση που έκανε περιττή την τροφή. Η διακονία αυτή των αγγέλων αποτελεί κάποια πρόγευση και απαρχή της δόξας, η οποία πρόκειται να είναι δική του μετέπειτα (p).

(4) Η σκέψη των ευαγγελιστών είναι ότι ο εδώ αγώνας μεταξύ του Ιησού και του σατανά ήταν πραγματικός και αισθητός. Δεν θα μπορούσε κάποιος να αρνηθεί αυτό, χωρίς να αποδυναμώσει τις λέξεις που χρησιμοποιούνται στην αφήγηση. Οι πειρασμοί λοιπόν για να είναι πραγματικοί, έπρεπε να προσβάλλουν συγχρόνως και το βλέμμα και τη φαντασία και την κρίση του Ιησού. Οι ευαγγελιστές δηλώνουν, ότι πρόκειται για πραγματικότητα συγκεκριμένη και ο Ιησούς αγωνίστηκε με τον σατανά, ο οποίος εμφανίστηκε σε αυτόν πιθανώς με μορφή ανθρώπινη, αφού συζήτησε μαζί του (L).

Στίχ. 12-17. Ο Κύριος αρχίζει το σωτήριο έργο του στη Γαλιλαία.

Ματθ.4,12 Ακούσας(1) δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη(2), ἀνεχώρησεν(3) εἰς τὴν Γαλιλαίαν(4).

Ματθ.4,12 Όταν ἔμαθε ο Ιησούς πως συνέλαβαν τον Ιωάννη, ἔφυγε για τη Γαλιλαία.

(1) Σύμφωνα με την αρχή που τονίστηκε στους πειρασμούς, ο Κύριος δεν κάνει θαύματα όπου τα συνηθισμένα μέσα αρκούν. Όχι με υπερφυσική γνώση, αλλά με συνηθισμένο μέσο πληροφορίας μαθαίνει το διωγμό του Βαπτιστή.

(2) Δηλαδή στη φυλακή (b).

(3) «Για ποιό λόγο αναχωρεί; Πάλι για να μας διδάξει να μην ορμούμε στους πειρασμούς, αλλά να υποχωρούμε και να παραμερίζουμε σε αυτούς. Διότι δεν είναι άξιο κατηγορίας το να μη ρίχνει κάποιος τον εαυτό του σε κίνδυνο, αλλά το να μην αντισταθεί με γενναιότητα, όταν πέσει σε αυτόν» (X).

Και βασίλευε μεν και εκεί ο Αντίπας, αλλά ήταν λιγότερο πιθανό να ενοχληθεί από αυτόν στα μέρη της Γαλιλαίας παρά στη χώρα όπου βάπτισε ο Ιωάννης (p). Ο Αντίπας φοβόταν έκρηξη επαναστατικού κινήματος στην ανατολική όχθη του Ιορδάνη και ο Ιησούς δεν ήθελε να βρεθεί αναμιγμένος σε αυτό (L).

(4) Ο Μάρκος παρέχει ως χρονολογία της αναχώρησης του Κυρίου στη Γαλιλαία τη σύλληψη του Ιωάννη, ενώ ο Ματθαίος θεωρεί αυτήν ως αιτία της αναχώρησης. Η πιθανή έννοια είναι, ότι εφόσον η δράση του Βαπτιστή τερματίστηκε, υπήρχε ακόμη περισσότερο επείγων λόγος, ο Μεσσίας να αρχίσει το κήρυγμά του. Ως καταλληλότερο κέντρο λοιπόν διάλεξε τη δυτική όχθη της λίμνης, όπου ο πληθυσμός ήταν πυκνός και μικτός.

Ματθ.4,13 καὶ(1) καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ(2) ἔλθὼν κατῴκησεν εἰς Καπερναοὺμ(3) τὴν παραθαλασσίαν(4) ἐν ὄρισις Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλείμ(5), Ματθ.4,13 Εγκατέλειψε όμως τη Ναζαρέτ και πήγε κι έμεινε στην Καπερναούμ, πόλη που βρίσκεται στις όχθες της λίμνης, στην περιοχή των φυλῶν Ζαβουλῶν και Νεφθαλείμ.

(1) Ο Ματθαίος ακόμη μία φορά δείχνει ότι δεν ενδιαφέρεται για τη χρονολογία. Έτσι δεν μας λέει μετά από πόσο χρόνο από τη γέννηση σημειώθηκε η προσκύνηση των μάγων, ούτε για πόσο διήρκεσε η παραμονή στην Αίγυπτο, ούτε μετά από πόσο χρόνο από την επιστροφή στην Παλαιστίνη σημειώθηκε η εμφάνιση του Βαπτιστή και το βάπτισμα του Μεσσία. Και εδώ δεν καθορίζεται το χρονικό διάστημα που παρεμβλήθηκε ανάμεσα στους πειρασμούς και την έναρξη του κηρύγματος του Μεσσία.

(2) Για έναν από τους λόγους για τους οποίους άφησε τη Ναζαρέτ δεξ και Λουκ. δ 16-30.

(3) Αυθεντική γραφή Καφαρναούμ=Καφάρ οίκος Ναούμ ή παρακλήσεως. Ο Ιώσηπος αναφέρει αυτήν ονομάζοντάς την χωριό Κεφαρνώμην (Βίος παράγρ. 72), αναφέρει επίσης και πηγή Καφαρναούμ, από την οποία και πήρε το όνομα το χωριό (Ιουδ. Πολ. ΙΙΙ 16,8). Βρισκόταν στο βορειοδυτικό μέρος της λίμνης Γεννησαρέτ πάνω στον εμπορικό δρόμο μεταξύ της Δαμασκού και της Μεσογείου. Τώρα που έχει ερειπωθεί τελείως αυτή, φιλονικείται και η θέση της από τους νεώτερους περιηγητές (δ). Πιθανώς πρέπει να ταυτιστεί με το σημερινό Khan Minyeh ή το Tell Hum. Και το μεν δεύτερο βρίσκεται στη Β.Δ. ακτή της θάλασσας της Γαλιλαίας, ενώ το πρώτο 2,5 μίλια Ν.Δ. αυτής (S).

(4) Η πόλη ήταν παραθαλάσσια και λέγεται αυτό, για να προετοιμαστεί η ακόλουθη προφητική παράθεση, πάντως όμως ο χαρακτηρισμός είναι εξ' ολοκλήρου αληθινός, διότι οι βάρκες φτάνουν μέχρι τα ερείπιά της, δεδομένου άλλωστε ότι η λίμνη σύμφωνα με τον όρο που χρησιμοποιούσαν οι Εβραίοι θεωρούνταν και ως θάλασσα (L).

(5) Η Καπερναούμ βρισκόταν μάλλον στο έδαφος Νεφθαλείμ και η περιφέρεια Ζαβουλῶν αναφέρεται εδώ λόγω της ακόλουθης προφητείας. Η πρόθεση όμως του Ματθαίου δεν ήταν τόσο να καθορίσει γεωγραφικά την πόλη, όσο να τονίσει αυτήν ως κέντρο δράσης του Σωτήρα. Άλλωστε κατά την εποχή αυτή τα όρια των φυλῶν ήταν με κακό τρόπο καθορισμένα (L).

Ματθ.4,14 ἵνα πληρωθῆ(1) τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος(2)·

Ματθ.4,14 Ἔτσι πραγματοποιήθηκε η προφητεία του Ησαΐα που λέει:

(1) Δες α 22.

(2) Η παράθεση από το Ησ. θ 1-2 που ανήκει στο βιβλίο του Εμμανουήλ, το κατεξοχὴν μεσσιανικό, στο οποίο ο Ματθαῖος επέστησε ἤδη την προσοχή (α 22)(L). Η παράθεση δεν συμφωνεῖ οὔτε με το εβραϊκὸ πρωτότυπο οὔτε με τους Ο΄, φαίνεται ὅμως να πάρθηκε ἀπὸ κάποια ελληνική μετάφραση.

Ο Ησαΐας ἔχει στο νου την ερήμωση της Παλαιστίνης ἀπὸ τους Ασσυρίους και ἔχει οπτασία για την ἀπελευθέρωση ἀπὸ τους καταστροφεῖς ἀπὸ ἓναν ἄρχοντα ἀπὸ τον οἶκο Δαβίδ. Επακολουθεῖ λοιπὸν ἀμέσως η μεγάλη προφητεία: Παιδί γεννήθηκε σε εμάς, κλπ. Ο Ματθαῖος ἐννοεῖ πνευματική ερήμωση (θ 36) και πνευματικὸ λυτρωτή (α 21)(p).

Ματθ.4,15 (1) γῆ(2) Ζαβουλὼν και γῆ(2) Νεφθαλεῖμ, ὁδὸν θαλάσσης(3), πέραν τοῦ Ἰορδάνου(4), Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν(5),

Ματθ.4,15 Η χώρα του Ζαβουλὼν και η χώρα του Νεφθαλεῖμ, ἐκεῖ που ο δρόμος πάει για τη θάλασσα και πέρα ἀπὸ τον Ἰορδάνη, η Γαλιλαία που την κατοικοῦν εἰδωλολάτρες,

(1) Σύμφωνα με τους Ο΄: Χώρα Ζαβουλὼν, η γη Νεφθαλεῖμ, και οι υπόλοιποι που κατοικοῦν την παραλία, και πέρα ἀπὸ τον Ἰορδάνη Γαλιλαία των ἐθνῶν. Σύμφωνα με το εβραϊκὸ πρωτότυπο (μετάφραση Condamin): Στο παρελθὸν ταπεινώσε τη γη Ζαβουλὼν και τη γη Νεφθαλεῖμ. Στο μέλλον θα δοξάσει την οδὸ της θάλασσας, την ἄλλη ὄχθη του Ἰορδάνη, την περιφέρεια των ἐθνῶν (L).

(2) Και οι δύο λέξεις εἶναι ονομαστικής πτώσης και ὄχι κλητικής, διότι εἶναι υποκείμενα του «εἶδε φως μέγα» (δ).

(3) Ἡ, δρόμος που οδηγεῖ προς τη θάλασσα (g), ἀλλὰ η ἐκδοχή αὐτή θα απαιτούσε ονομαστική στο κείμενο (οδὸς θαλάσσης)(L). Ἡ, εἶναι αιτιατικοφανές ἐπίρρημα που ἰσοδυναμεῖ με την πρόθεση προς ἢ παρά=δίπλα στη θάλασσα, παραθαλάσσια. Καθαρός εβραϊκὸς τρόπος γραφῆς συνηθισμένος στους Ο΄ (Γ΄Βασ. η 48,Β΄Παραλ. στ 38)(δ). Στην ἴδια σημασία καταλήγει και η ἐρμηνεία: «λέει «οδὸν θαλάσσης» με την ἐννοια: αὐτή που βρίσκεται προς την οδὸ της θάλασσας» (Θφ).

(4) Το μέρος που βρίσκεται ἀνατολικά του Ἰορδάνη πάνω και κάτω ἀπὸ τη θάλασσα της Γαλιλαίας και ἀνήκε μετὰ ἀπὸ αὐτὰ στην Περαιά (δ).

(5) Κατὰ λέξη σημαίνει κύκλος ἢ ἑκταση των ἐθνῶν, και ονομάστηκε ἔτσι διότι σε αὐτὴν κατοικοῦσαν πολλοὶ ἐθνικοὶ και ἀλλόφυλοι (δες Α΄Μακ. ε 15, Γαλιλαία ἀλλοφύλων). Το ὄνομα λοιπὸν αὐτό, κύκλος ἢ ἑκταση, ἐγίνε και κύριο ὄνομα της χώρας αὐτῆς (Ἰησ. Ν. κ 7,Γ΄Βασ. θ 11,Δ΄Βασ. ιε 29)(δ).

Ματθ.4,16 ὁ λαὸς ὁ καθήμενος(1) ἐν σκοταδι(2) εἶδε φῶς μέγα(3) και τοῖς καθημένοις ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου(4) φῶς ἀνέτειλεν(5) αὐτοῖς.

Ματθ.4,16 οι ἄνθρωποι που κατοικοῦνε στο σκοτάδι εἶδαν φως δυνατό. Και για ὅσους μένουν στη χώρα που τη σκιάζει ο θάνατος ἀνέτειλε ἓνα φως για χάρη τους.

(1) Εἶναι χειρότερο να κάθεται κάποιος κρατημένος στο σκοτάδι, παρά να περπατᾶ σε αὐτό (b). «Δεν βιάδιζαν καν στο σκοτάδι, ἀλλὰ κάθονταν μέσα στο σκοτάδι. Αὐτὸ ἦταν σημάδι ὅτι δεν ἤλπιζαν αὐτοὶ ὅτι θα ἀπαλλαγτοῦν. Και ἐπειδὴ δεν γνώριζαν πού πρέπει να κατευθυνθοῦν, ἔτσι καθὼς τους εἶχε κυριεύσει το σκοτάδι, εἶχαν καθίσει» (X).

(2) «Σκοτάδι ἐδὼ δεν ονομάζει το αἰσθητό, ἀλλὰ την πλάνη και την ἀσέβεια» (X).

(3) «Για να μάθεις ὅτι δεν λέει οὔτε φως οὔτε σκοτάδι αἰσθητό, μιλώντας για μεν το

φως, δεν το ονόμασε απλώς φως, αλλά φως μέγα, το οποίο αλλου το λέει αληθινό· και το σκοτάδι εξηγώντας, τό ονόμασε σκιά θανάτου» (X). «Φως μέγα ονόμασε το Χριστό... Διότι πράγματι, αυτός τους έβγαλε από την πλάνη, λάμποντας σε αυτούς σαν άλλο φως» (Z).

(4) Γραμματικό σχήμα «έν δια δυοῖν (=το σχήμα κατά το οποίο μια έννοια εκφράζεται με δύο λέξεις που συνδέονται μεταξύ τους παρατακτικά με τους συνδέσμους καί ή τέ - καί, ενώ έπρεπε η μία να προσδιορίζει την άλλη)»(b)- σε χώρα σκιάς θανάτου. Σκιά θανάτου είναι η πυκνότεη σκιά που περικυκλώνει το θάνατο, το πυκνότεο σκοτάδι της αμαρτίας, το οποίο όταν διαλυθεί και εξαφανιστεί, ο θάνατος χάνεται και καταστρέφεται μαζί και αυτός (δ).

(5) «Δείχνει ότι δεν βρήκαν το φως επειδή αυτοί το ζήτησαν, αλλά ο Θεός εμφανίστηκε σε αυτούς από ψηλά. Το ίδιο το φως ανέτειλε και έλαμψε· δεν έτρεξαν αυτοί πρώτοι προς το φως» (X), «αλλά εκείνο φάνηκε σαν να τους καταδίωξε» (Θφ).

Ματθ.4,17 Από τότε(1) ήρξατο(2) ό Ίησοῦς κηρύσσειν και λέγειν· μετανοεῖτε(3)· ήγγικε γάρ ή βασιλεία τῶν οὐρανῶν(4).

Ματθ.4,17 Από τότε άρχισε κι ο Ιησούς να κηρύττει και να λέει: «Μετανοείτε γιατί έφτασε η βασιλεία του Θεού».

(1) «Από τότε· πότε; Από τότε που μπήκε στο δεσμοτήριο ο Ιωάννης» (X). Σπάνια φράση του Ματθαίου που συναντιέται και στα ιστ 21 και κστ 16 (S).

(2) Δεν αποκλείει αυτό προηγούμενη εργασία του Κυρίου στη Γαλιλαία, αλλά μόνο δηλώνει την εποχή κατά την οποία δημόσια και συστηματικά άρχισε τη διδασκαλία και τα θαύματα (δ). Για όσο δρούσε ο Ιωάννης, ο Κύριος δεν κήρυττε συστηματικά, ούτε εκδήλωσε πλήρως τη θαυματουργική του δύναμη «για να μην δημιουργηθεί με αυτόν τον τρόπο διχασμός στο πλήθος» (X).

(3) «Αρχίζει και ο Χριστός» από το κήρυγμα του Ιωάννη, «για να δείξει, ότι ο Ιωάννης ήταν η αρχή του» (Z). «Αρχίζοντας το κήρυγμα, αυτό που κήρυττε εκείνος (ο Ιωάννης), αυτό δίδασκε και αυτός και το κήρυγμά του δεν περιείχε τίποτα ακόμη για τον εαυτό του» (X).

(4) Η ελπίδα για επίγεια βασιλεία απορρίπτεται και όλοι καλούνται προς τα ουράνια (b).

Στίχ. 18-25. Οι πρώτοι μαθητές.

Ματθ.4,18 (1)Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας(2) εἶδε δύο ἀδελφούς, Σίμωνα(3) τὸν λεγόμενον(4) Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ(5) ἀλιεῖς(6).

Ματθ.4,18 Καθώς ο Ιησούς περπατούσε στην όχθη της λίμνης της Γαλιλαίας, είδε δύο αδέρφια, το Σίμωνα, που τον έλεγαν και Πέτρο, και τον αδερφό του Ανδρέα, να ρίχνουν τα δίχτυα στη λίμνη, γιατί ήταν ψαράδες.

(1) Στο τμήμα αυτό ο Ματθαίος ακολουθεί το Μάρκο με κάποιες ελαφρές μεταβολές στην αφήγηση. Ο Λουκάς (ε 1-11) παρέχει διαφορετική αφήγηση της κλήσης του Σίμωνα, του Ιακώβου και του Ιωάννη, χωρίς να αναφέρει τον Ανδρέα, εξιστορώντας τη θαυμαστή αλιεία που προηγήθηκε της κλήσης (S).

Ουδεμία όμως ουσιώδης διαφορά υπάρχει στις αφηγήσεις των ευαγγελιστών. Ο Λουκάς αφηγείται πλήρως τα περιστατικά, κατά τη διάρκεια των οποίων οποία έγινε η κλήση, ενώ οι Ματθαίος και Μάρκος περιορίζουν την αφήγησή τους στην ίδια την κλήση (ο).

(2) Είναι η θάλασσα της Τιβεριάδος που αναφέρει ο τέταρτος ευαγγελιστής, η οποία ονομάζεται έτσι από την πόλη που βρίσκεται στις όχθες της, και ονομάζεται επίσης

και λίμνη της Γεννησαρέτ, πάλι από την ομώνυμη χώρα που είναι δίπλα της. Σύμφωνα με τον Ιώσηπο είχε η λίμνη μήκος 140 σταδίων και πλάτος 40, ενώ σύμφωνα με τον Robinson μήκος 3 μιλίων και πλάτος 1,5, ενώ το νερό της είναι γλυκύτατο και πόσιμο και έχει πάρα πολλά ψάρια. Βρίσκεται επίσης 500 πόδια κάτω από την επιφάνεια της Μεσογείου (δ).

(3) Ελληνικό όνομα που υποκατέστησε το εβραϊκό Συμεών (α).

(4) Ἡ παρατατικός=ο οποίος λεγόταν Πέτρος, αφού ο Κύριος του απένειμε ήδη το όνομα Πέτρος σύμφωνα με το Ιω. α 43. Ἡ, ενεστώτας= ο οποίος λέγεται, χαρακτηρίζει δηλαδή το όνομα Πέτρος ως το κοινό και γνωστό σε όλους την εποχή που έγραφε ο ευαγγελιστής (δ).

(5) Ο λόγος για τον οποίο έριχναν δίχτυ στη θάλασσα, ήταν, ότι αυτή ήταν η τέχνη τους, διότι ήταν ψαράδες. Επομένως έκαναν αυτό όχι για διασκέδαση αλλά για πορισμό των προς το ζην (δ).

(6) Υπάρχει και η γραφή: άλιεις (χωρίς το γαρ), η οποία μαρτυρείται μόνο από τους κώδικες Σιναΐτ. Αλεξανδρ. και Εφραίμ του Σύρου.

Ματθ.4,19 και λέγει αὐτοῖς· δεῦτε(1) ὀπίσω μου(2) καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἄλιεις ἀνθρώπων(3).

Ματθ.4,19 «Ακολουθήστε με», τους λέει, «και θα σας κάνω ψαράδες ανθρώπων».

(1) Παρακελευστικό επίρρημα από το δεύρ' ἴτε=ελάτε εδώ, το οποίο μπαίνει είτε απλά είτε με προστακτική ή υποτακτική (δ).

(2) Χωρίς κάποια άλλη εξήγηση δίνει προσταγή μάλλον παρά πρόσκληση. «Παρόλο που ο Ιωάννης λέει ότι διαφορετικά κλήθηκαν· από όπου γίνεται φανερό ότι αυτή ήταν δεύτερη πρόσκληση· πράγμα που μπορεί κανείς να το διαπιστώσει από πολλά. Διότι εκεί μεν λέει, ότι ήλθαν σε αυτόν προτού ο Ιωάννης κλειστεί στη φυλακή, ενώ εδώ, αφού κλείστηκε σε αυτήν. Και εκεί μεν ο Ανδρέας καλεί τον Πέτρο, ενώ εδώ και τους δύο ο Ιησούς. Και ο Ιωάννης μεν λέει, ότι όταν είδε ο Ιησούς τον Σίμωνα να έρχεται, λέει... εσύ θα ονομαστείς Κηφάς, το οποίο ερμηνεύεται Πέτρος. Ο Ματθαίος όμως λέει ότι ήδη είχε ονομαστεί με αυτό το όνομα. Και από τον τόπο επίσης, όπου προσκλήθηκαν, και από πολλά άλλα θα μπορούσε κανείς να διαπιστώσει αυτό και από το ότι εύκολα υπάκουσαν και από το ότι όλα τα άφησαν. Διότι ήταν ήδη προετοιμασμένοι καλά» (X).

«Από αυτά είναι φανερό, ότι αυτή ήταν η δεύτερη πρόσκληση. Διότι αφού τον ακολούθησαν, πριν να παραδοθεί ο Ιωάννης, γύρισαν πάλι στην πατρίδα τους και εργάζονταν την προηγούμενη τέχνη τους, επειδή είδαν ότι ο μεν Ιωάννης παραδόθηκε, ο δε Ιησούς αναχώρησε. Ο Χριστός λοιπόν, αφού υποχώρησε σε αυτούς την πρώτη φορά, έρχεται πάλι να τους κάνει δικούς του και προστάζει να τον ακολουθήσουν» (Z).

(3) «Προστάζει... ώστε, αντί για τα δίχτυα που είχαν, αφού πάρουν από αυτόν το λογικό δίχτυ και αφού το ρίξουν στη θάλασσα της ζωής, να πιάσουν τους ανθρώπους αντί για τα ψάρια» (Z). Για τη μεταφορά δεσ Ιερεμία ιστ 16. Λίγο τότε κατάλαβαν την έννοια της φράσης. Στα μετέπειτα χρόνια, την ώρα που κήρυτταν το ευαγγέλιο αναμφίβολα θα θυμήθηκαν αυτήν και θα εκτίμησαν τη σημασία της και τη δύναμή της (ο).

Ματθ.4,20 οἱ δὲ εὐθέως(1) ἀφέντες τὰ δίκτυα(2) ἠκολούθησαν(3) αὐτῷ.

Ματθ.4,20 Κι αυτοὶ αμέσως ἄφησαν τα δίκτυα και τον ακολούθησαν.

(1) Ο Ματθαίος ενδιαφέρεται να τονίσει την προθυμία, την οποία και τα δύο ζευγάρια των αδελφών έδειξαν για την πρόσκληση (ρ). Για αυτό επαναλαμβάνει και

πιο κάτω το «ευθέως» βάζοντάς το στην αρχή με έμφαση. Αποδίδεται λοιπόν το ευθέως και στο «άφησαν» και στο «ακολούθησαν» (δ).

«Πρόσεξε και την πίστη και την υπακοή τους. Διότι αν και ήταν στη μέση της δουλειάς, (και γνωρίζετε πόσο αγόρταγο είναι το ψάρεμα), όταν τον άκουσαν να προστάζει, δεν ανέβηκαν, δεν άφησαν για αργότερα, δεν είπαν· να επιστρέψουμε στο σπίτι και να συνεννοηθούμε με τους δικούς μας, αλλά αφού όλα τα άφησαν, τον ακολουθούσαν» (X).

(2) Η προθυμία των Αδρέα και Πέτρου τονίζεται περισσότερο από αυτήν των υιών Ζεβεδαίου, διότι δεν φαίνεται να είχαν κάποιον άλλον, στον οποίο να αφήσουν τα δίχτυα και το πλοίο, τα οποία αποτελούσαν την όλη περιουσία τους.

(3) «Διότι με τα λόγια που οι ίδιοι ψαρεύτηκαν, πίστεψαν ότι με αυτά θα μπορούσαν να ψαρέψουν και άλλους» (X).

Ματθ.4,21 Καὶ προβάς(1) ἐκεῖθεν εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν(2) καταρτίζοντας(3) τὰ δίκτυα αὐτῶν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς(4).

Ματθ.4,21 Προχωρώντας πιο πέρα από 'κει, είδε δύο άλλους αδερφούς, τον Ιάκωβο, γιο του Ζεβεδαίου, και τον αδερφό του τον Ιωάννη. Βρίσκονταν στο ψαροκάικο μαζί με τον πατέρα τους το Ζεβεδαίο και τακτοποιούσαν τα δίχτυα τους. Τους κάλεσε,

(1) =Αφού προχώρησε από τον τόπο εκείνο, όπου είδε τον Σίμωνα και τον Ανδρέα (δ). Αφού βοήθησαν τους συναδέλφους στο ίδιο επάγγελμα, για να ανασύρουν τα δίχτυα σύμφωνα με τη θαυμαστή αλιεία που αφηγείται ο Λουκάς, φαίνεται ότι ο Ιάκωβος και ο Ιωάννης γύρισαν στο μέρος όπου βρισκόταν το πλοίο τους και επιδόθηκαν στη διόρθωση των δικτύων τους (ο).

(2) Ήταν νέοι λοιπόν· ο πατέρας τους Ζεβεδαίος ήταν ακόμα σε ακμή και οι δυο τους γονείς ζούσαν (b).

(3) «Τους βρήκε να ράβουν τα δίχτυα τους» (X). Το ρήμα καταρτίζω (από το άρτιος)=κάνω κάτι τέλειο και κατάλληλο για χρήση, βάζω ολοκληρωτικά σε τάξη, ή διορθώνω, ετοιμάζω (δ).

(4) Στο πρώτο ζευγάρι υποσχέθηκε «θα σας κάνω ψαράδες ανθρώπων». «Στον Ιάκωβο και τον Ιωάννη δεν λέει τίποτα τέτοιο. Διότι η υπακοή των πρώτων, άνοιξε λοιπόν το δρόμο και σε αυτούς» (X).

Ματθ.4,22 οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν(1) ἠκολούθησαν αὐτῷ(2).

Ματθ.4,22 κι αυτοί άφησαν αμέσως το καΐκι και τον πατέρα τους και τον ακολούθησαν.

(1) «Δες και αυτών την πίστη, εξαιτίας της οποίας δεν υπολόγισαν και τον πατέρα τους» (Z). Πάντως όμως η περιουσία τους δεν εγκαταλείφθηκε έρημη, όπως από τον Πέτρο και τον Ανδρέα.

(2) Η θέση την οποία ο Ματθαίος δίνει στην κλήση των 4 μαθητών, δείχνει, ότι νέο στάδιο άρχισε στη δημόσια δράση του Μεσσία. Περιβάλλεται ο Μεσσίας όχι απλώς όπως ο Ιωάννης από πλήθος ακροατών που τυχαία φτιάχτηκε και διαρκώς μεταβαλλόταν, αλλά από εκλεκτό και μόνιμο αριθμό ακολούθων. Μαζί με τους μαθητές αυτούς περιόδευσε τη Γαλιλαία διδάσκοντας στις συναγωγές και θεραπεύοντας τους ασθενείς. Αυτό αποτελούσε μέρος της εκπαίδευσής τους για να αναλάβουν και να εξακολουθήσουν το έργο του (p).

Ματθ.4,23 Καὶ περιῆγεν(1) ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς(2) αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον(3) τῆς βασιλείας(4) καὶ θεραπέων(5) πᾶσαν(6) νόσον(7) καὶ πᾶσαν μαλακίαν(7) ἐν τῷ λαῷ(8).

Ματθ.4,23 Ο Ἰησοῦς περιόδευε ὅλη τη Γαλιλαία. Δίδασκε στις συναγωγές τους, κήρυττε το χαρμόσυνο μήνυμα για τον ερχομό της βασιλείας του Θεοῦ, καὶ γιάτρεινε τους ανθρώπους ἀπὸ κάθε ἀσθένεια καὶ κάθε ἀδυναμία.

Ο ευαγγελιστής παρέχει ἐδῶ μία εἰσαγωγική περίληψη τῆς δημόσιας δράσης του Κυρίου στη Γαλιλαία, για τὴν οποία πιο κάτω πρόκειται να μιλήσει λεπτομερέστερα. Λέει ἐπίσης ὅτι, ἀνόμοια με τὸν Πρόδρομο, ὁ ὁποῖος ζητούσε ὁ λαὸς να ἔλθει πρὸς αὐτὸν στὴν ἔρημο, ὁ Μεσσίας ἀναζητούσε τὸ λαὸ καὶ περιόδευσε ολόκληρη τὴ Γαλιλαία διδάσκοντας στὶς συναγωγές τους (ρ). Εἶναι τὸ τμήμα αὐτὸ ἓνα εἶδος προλόγου που ἀποσκοπεῖ να εἰσάγει τὸν ἀναγνώστη σε ὅσα πρόκειται ὁ ευαγγελιστής να ἀφηγηθεῖ (L).

(1) «Με τὴν ἐννοια του περιόδευε» (Z).

(2) «Για να ἐλκύσει περισσότερους» (Z). «Διδάσκει ὁ Χριστὸς φανερά καὶ με θάρρος, για να πιστέψουν, ὅτι αὐτὰ που διδάσκει, δεν εἶναι ἀντίθετα με τὸ νόμο» (A).

(3) =Τὴν καλὴ εἶδηση, ὅτι ἡ βασιλεία εἶναι κοντά. Ἡ λέξη εὐαγγέλιο κατὰ τους κλασικούς συγγραφείς σημαίνει τὴν ἀμοιβή που δίνεται σε αὐτὸν που φέρνει χαρμόσυνη ἀγγελία. Στους μεταγενέστερους σημαίνει, ὅπως καὶ ἐδῶ, τὴν ἴδια τὴ χαρμόσυνη ἀγγελία. Το ἴδιο καὶ στους Λουκιανὸ καὶ Πλούταρχο (a).

(4) Ὁ Κύριος κήρυττε τὸ ἴδιο μήνυμα, ὅπως καὶ ὁ βαπτιστής. Ἀλλὰ εἶναι πιθανόν, ὅτι, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης ἐδινε ἐμφαση στὴν ἐπερχόμενη κρίση καὶ οργή, ὁ Ἰησοῦς ἐπέμενε περισσότερο στὴν ἐπικείμενη ἀπολύτρωση καὶ χαρά.

(5) «Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο να εἰσάγει ἓναν ὑψηλὸ τρόπο ζωῆς καὶ να πει σε αὐτοὺς αὐτὰ που ποτὲ δεν ἀκούσαν, βεβαιώνει τα λεγόμενα με τὴν παρουσίαση των θαυμάτων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ κηρυττόμενη βασιλεία δεν φαινόταν, ἀπὸ αὐτὰ που φαίνονταν, κάνει φανερὴ τὴν ἀόρατη» (X). Καὶ ὡς πρὸς τους 4 μαθητὲς που ἤδη τὸν ἀκολουθοῦσαν, τὸ πλήθος των θεραπειῶν θα εἶχε ευεργετικὴ ἐπίδραση. «Ὅταν λοιπὸν τους ψάρεψε, τότε ἀρχίζει να θαυματοουργεῖ, ἐνῶ ἦταν αὐτοὶ παρόντες, καὶ με αὐτὰ που κάνει ἐπιβεβαιώνει αὐτὰ που εἶπε ὁ Ἰωάννης για αὐτὸν» (X).

(6) Κανεῖς ἀσθενῆς ἢ νεκρὸς, τὸν ὁποῖο ὁ Ἰησοῦς συνάντησε, δεν παρέμεινε ἀσθενῆς ἢ νεκρὸς (b).

(7) «Νόσος μεν εἶναι ἡ χρόνια μεταβολὴ τῆς υγείας του σώματος· ἐνῶ μαλακία εἶναι εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποχάνωσης του σώματος, που εἶναι προάγγελος τῆς νόσου» (Z).

«Μαλακία εἶναι ἡ πρόσκαιρη ἀνωμαλία του σώματος» (Θφ). Ἡ λέξη μαλακία συναντιέται μόνο στο Ματθαῖο ἀπὸ τους συγγραφείς τῆς Κ.Δ. (a).

(8) Που ὑπῆρχαν στο λαὸ τῆς Γαλιλαίας (δ). Στο λαὸ δηλαδὴ του Ἰσραήλ. Ἡ θεραπεία ἐθνικῶν ἦταν σχετικὰ σπάνια. Δες Ματθ. η 5-13, ιε 21-28 (S).

Ματθ.4,24 καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ(1) αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν(2), καὶ προσήνεγκαν(3) αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας(4) ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις(5) συνεχομένους, καὶ δαιμονιζομένους(6) καὶ σεληνιαζομένους(7) καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς(8).

Ματθ.4,24 Ἡ φήμη του ἀπλώθηκε σ' ὅλη τη Συρία. Του ἔφερναν ὅλους ὅσοι ἐπάσχαν ἀπὸ διάφορα νοσήματα καὶ τους τυραννοῦσαν κάθε εἶδους ἀσθένειες, ὅπως ἀκόμα δαιμονισμένους καὶ ἐπιληπτικούς καὶ παράλυτους, καὶ τους γιάτρεινε.

(1) «Ἀκοὴ καὶ ἦχο (Λουκ. δ 37) λένε τὴ φήμη του» (Z) οἱ ευαγγελιστές. Ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ, εἶναι ἐβραϊκὸς τρόπος ἐκφρασης=διαδόθηκε ἡ φήμη του (δ).

(2) Συρία ἐδῶ ἴσως σημαίνει ὄχι τὴ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, ἡ ὁποῖα περιλάμβανε καὶ τὴν

Παλαιστίνη, αλλά την έκταση την βόρεια και βορειοανατολικά της Παλαιστίνης και η οποία, μη περιλαμβάνοντας τη Φοινίκη, θεωρούνταν γενικώς ως η αληθινή Συρία (S).

(3) Και αυτοί που κατοικούσαν στη Συρία έπραξαν έτσι (b).

(4) Το αντίθετο του: αυτοί που ήταν καλά στο σώμα, υγιείς· επομένως=τους αρρώστους (δ). Τα θαύματα του Ιησού συντελούνταν για το καλό των ανθρώπων (b).

(5) Βάσανος=νόσος που συνοδεύεται από οδυνηρούς πόνους (b), «οι οδύνες από τις νόσους» (Z).

(6) Ονομάζονται έτσι αυτοί που πάσχουν από ψυχικές ασθένειες, οι οποίες είναι αποτέλεσμα τελείως άγνωστης ψυχικής αιτίας και οργανικής αλλοίωσης του εγκεφάλου και στις οποίες, χωρίς να αποκλείονται και φυσικά αίτια αυτών των νόσων, αποκτά ο σατανάς κυριαρχία στο σώμα του ασθενή και σπρώχνει τη φύση σε αμέτρητα άτοπα και ανήθικες και βρωμερές και κακές πράξεις καταχρώμενος την εξασθενημένη και επισκιασμένη του αρρώστου συνείδηση (δ). Ότι όμως οι ασθένειες αυτές δεν ήταν απλώς φυσικές, αλλά η θεραπεία τους απαιτούσε την εκδίωξη των δαιμονίων, είναι τόσο φανερό, ώστε μόλις είναι ανάγκη να ζητά κάποιος απόδειξη για αυτό.

Τι είδους ασθένεια είναι αυτή, κατά την οποία ο άρρωστος κράζει: Τι σχέση υπάρχει ανάμεσα σε μας και σε σένα Ιησού Υιέ του Θεού; Ήλθες πριν από την ώρα να μας βασανίσεις; (Ματθ. η 29); Ποιός άκουσε ποτέ για ασθένεια, στην οποία ζητείται η άδεια να μουν τα πνεύματα στα γουρούνια και να έρχεται ως συνέπεια ο πνιγμός τους στη λίμνη; (ο).

(7) Δηλαδή επιληπτικούς. Συναντιέται η λέξη και στο Ματθ. ιζ 15. Μεταγενέστερη και σπάνια λέξη (a). Ονομάζονταν έτσι και ονομάζονται και σήμερα ακόμη οι επιληπτικοί λόγω της παρατήρησης ότι σε πολλούς από τους αρρώστους η προσβολή έρχεται κατά την αλλαγή της σελήνης (δ). Η νεώτερη ιατρική δεν δέχεται την επίδραση της σελήνης σε καμία ασθένεια (L).

(8) Ο Harnack και ο καθηγητής Gardner παραδέχονται ότι θαυμαστές θεραπείες είναι στενά συνυφασμένες με την ευαγγελική αφήγηση, ώστε να μην είναι δυνατόν να αποσπαστούν από αυτήν. Γιατί οι Φαρισαίοι θα κατηγορούσαν αυτόν, ότι με τον άρχοντα των δαιμονίων βγάζει τα δαιμόνια και ο Αντίπας θα εξέφερε τη γνώμη, ότι ο Βαπτιστής αναστήθηκε, και ο Κέλσος θα διακήρυττε, ότι έφερε μεθόδους μαγείας από την Αίγυπτο, εάν δεν είχε επιτελέσει ο Ιησούς θαυμαστά έργα; Πολλοί κριτικοί στις ημέρες μας περιορίζουν τα θαύματα αυτά του Ιησού σε έργα θεραπείας, και μάλιστα σε θεραπείες, τις οποίες και οι γιατροί θα μπορούσαν σήμερα να συντελέσουν με ψυχικές μεθόδους και μάλιστα με την υποβολή.

Γεννιούνται όμως τα ερωτήματα: Οι αφηγήσεις των ευαγγελίων για θεραπείες παρέχουν κάποια ένδειξη, ότι και ο Ιησούς είχε συνείδηση, ότι η δύναμή του για επιτέλεση θαυμαστών έργων ήταν περιορισμένη μόνο σε κάποιο είδος θεραπειών; Οι μαθητές του σημείωσαν κάποιον τέτοιο περιορισμό; Οι ίδιοι οι εχθροί του χλεύασαν αυτόν ποτέ προβάλλοντας το γεγονός, ότι ενώ ο Μωϋσής και οι προφήτες ενήργησαν κάθε είδους θαύματα, αυτός δεν μπορούσε να συντελέσει παρά μόνο ορισμένες θεραπείες;

Εάν πάλι δεχτούμε προς στιγμήν, ότι οι θεραπείες του Κυρίου γίνονταν με μέσα της λεγόμενης ηθικής θεραπευτικής και ότι περιορίζονταν σε μόνους τους αρρώστους νευρικών νόσων, θα ακολουθούσε ως προς τη φήμη του εντελώς αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό που μαρτυρούν οι ευαγγελιστές. Διότι ως συνέπεια των πρώτων του επιτυχιών θα ερχόταν σε αυτόν πλήθος ασθενών, πολλοί από τους οποίους δεν θα μπορούσαν να θεραπευτούν με φυσικές μεθόδους ή με υποβολή ή με ηθική θεραπευτική. Αυτοί θα διώχονταν αθεράπευτοι και συνεπώς η φήμη του Ιησού αμέσως θα αμαυρωνόταν (p).

«Διότι τους έφερναν από μακριά (τους ασθενείς), και δεν θα τους είχαν φέρει, αν δεν είχαν απόλυτα πείσει τους εαυτούς τους σχετικά με αυτόν» (X).

Ματθ.4,25 και ήκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι(1) πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως(2) καὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου(3).
Ματθ.4,25 Και τον ακολούθησε πολὺς κόσμος ἀπὸ τη Γαλιλαία, τη Δεκάπολη, τα Ἱεροσόλυμα και την Ἰουδαία και ἀπὸ την Περαιά.

(1) Ο πληθυντικός χρησιμοποιείται λόγω των διαφόρων τόπων, ἀπὸ ὅπου ἔρχονταν (b). Πυκνοὶ ὄμιλοι ἀπὸ διάφορα μέρη.

(2) Ὄνομα που ἀποδόθηκε σε ὁμοσπονδία ἐλληνικῶν πόλεων, ἀρχικὰ ἴσως 10 στον ἀριθμὸ, ἀλλὰ ἀργότερα προστέθηκαν και ἄλλες, οἱ ὁποῖες ἀπελευθερώθηκαν ἀπὸ τον ἰουδαϊκὸ ἔλεγχο ἀπὸ τον Πομπήιο. Βρίσκονταν αὐτές οἱ περισσότερες ἀνατολικά του Ἰορδάνη, ὅπως τα Γάδαρα και τα Γέρασα, μία και στη δυτικὴ ὄχθη του, δηλαδή η Σκυθόπολη (S). Σε αὐτές συγκαταλέγονταν και οἱ πόλεις Ἴππος και Πέλλη (δ). Η Σαμάρεια δεν ἀναφέρεται σε αὐτὴν τὴν ἀρίθμηση (b).

(3) Δηλαδή ἀπὸ τὴν χώρα τὴν πέρα του Ἰορδάνη (b), αὐτὴν που ὀνομαζόταν ἀλλιῶς Περαιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' (5)

Ἡ ἐπὶ του ὄρους ομιλία.

Στίχ. 1-12. Οἱ μακαρισμοί.

Ματθ.5,1 Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους(1) ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος(2), καὶ καθίσαντος(3) αὐτοῦ προσήλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ(4) αὐτοῦ,

Ματθ.5,1 Ὅταν ο Ἰησοὺς εἶδε τα πλήθη ἀνέβηκε στο ὄρος, κάθισε, και οἱ μαθητές του ἦρθαν κοντά του.

(1) Ο τελευταῖος σ. του προηγουμένου κεφαλαίου ἀποτελεῖ τὸ τέλος μεν τῆς περίληψης τῆς δημόσιας δράσης του Κυρίου στη Γαλιλαία και εἰσαγωγή στην επακολουθούσα ἐπὶ του ὄρους ομιλία. Μία συνέπεια τῆς δράσης του Κυρίου ἦταν, ὅτι ὄχλοι πολλοὶ ἀκολούθησαν αὐτὸν ἀπὸ διάφορα μέρη. Οἱ ὄχλοι αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν ἐυρὺ ἀκροατήριο για διδασκαλία. Για αὐτὸ ο εὐαγγελιστὴς παρέχει πλούσιο δείγμα του ποια ἦταν ἡ διδασκαλία αὐτὴ (p).

(2) «Ἀνέβηκε στο ὄρος τὸ κοντινὸ» (Z). Δεν ἀναφέρεται τὸ ὄρος. Ὅπως και στο ἰδ 23 και ἰε 29 σημαίνει κάποιο ὕψωμα δίπλα στη λίμνη τῆς Γαλιλαίας. Η συρροή ἦταν τέτοια ὥστε ἡ ἀκτὴ τῆς λίμνης δεν ἦταν πλέον κατάλληλος τόπος, για να γίνει ἡ διδασκαλία, και ο Κύριος ἀνέβηκε σε κάποιο ὀροπέδιο ἀπὸ αὐτὰ που υψώνονταν πάνω ἀπὸ τὴ λίμνη. Εἶναι δυνατόν να ἦταν αὐτὸ τόπος, στον ὁποῖο ο Κύριος συχνὰ ἀνέβηκε κατόπιν μαζί με τοὺς μαθητές του, για αὐτὸ και αὐτοὶ μιλούν για αὐτὸ ὡς τὸ ὄρος. Δες και Μάρκ. γ 13,στ 46,Λουκ. στ 12,Ἰω. στ 3,15.

(3) Δείγμα οικειότητας (L), ἀλλὰ αὐτὴ ἦταν και ἡ συνηθισμένη στάση προκειμένου να ἐκφωνηθεῖ μακρὸς λόγος. Δες Ματθ. ἰγ 2,κδ 3,κστ 55 και Λουκ. δ 20 (S).

(4) Μαθητές ἐδῶ δεν εἶναι μόνο οἱ 4 που κλήθηκαν (δ 18-22), οὔτε μπορεῖ να γίνει ἀκόμη λόγος για τοὺς 12, ἀλλὰ ἡ λέξη ἔχει γενικότερη ἔννοια (L) δηλώνοντας αὐτοὺς που ἀκολούθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς περιουσίας αὐτῆς, για να διδαχτοῦν ἀπὸ αὐτὸν (δ).

«Εἶδες τὴν πρόοδο τῆς ἀρετῆς τοὺς και πόσο βελτιώθηκαν ὅλοι μαζί; Διότι οἱ μεν πολλοὶ ἐβλέπαν τα θαύματα, αὐτοὶ ὁμως ἐπιθυμοῦσαν ἐπὶ πλέον να ἀκούσουν κάτι τὸ μεγάλο και υψηλὸ» (X).

Ο Ματθαίος αποσιωπά κάθε ένδειξη για το χρόνο, κατά τον οποίο εκφωνήθηκε η επί του όρους ομιλία. Αλλά είναι προφανώς εσφαλμένο να πει κάποιος, ότι τοποθετεί την ομιλία στην αρχή της δημόσιας δράσης του Κυρίου. Σχετικά με αυτό υπάρχουν δύο αποδείξεις. Πρώτον οι όχλοι, οι οποίοι δεν ήταν δυνατόν να μαζευτούν πριν ακόμη ο Κύριος δράσει για κάποιο χρόνο και πριν ακόμη η φήμη του διαδοθεί σε όλη την Συρία, Περαιά, Ιουδαία κλπ. Δεύτερον η διδασκαλία στην επί του όρους ομιλία δεν είναι κάποια στοιχειώδης, αλλά αφορά σε μαθητές προοδευμένους ήδη οι οποίοι έτυχαν προηγουμένως αρκετής διδασκαλίας (p)

Ματθ.5,2 και άνοιξας τὸ στόμα(1) αὐτοῦ ἐδίδασκειν(2) αὐτοὺς λέγων(3)·

Ματθ.5,2 Τότε εκείνος άρχισε να τους διδάσκει μ' αυτά τα λόγια:

(1) Η έκφραση «ανοίγω το στόμα» βρίσκεται και στους εθνικούς (μη Ιουδαίους) συγγραφείς, όπως και στην Π.Δ. (Ιώβ γ 1, Ψαλμ. οζ 2, Δαν. ι 16 κλπ) και δηλώνει το άνοιγμα του στόματος για να μιλήσει κάποιος, το οποίο είναι η εξωτερική ένδειξη της απόφασης, την οποία έχει κάποιος για να μιλήσει· ώστε καταντά εδώ στην σημασία: αποφάσισα να σας μιλήσω και επικαλούμαι την προσοχή σας (δ).

(2) Ο ευαγγελιστής θεωρεί τη διδασκαλία όχι λιγότερο σπουδαία από τις θεραπείες. Για αυτό και στην περίληψη που προηγήθηκε, αναφέρει πρώτα τη διδασκαλία. Και εδώ λοιπόν πρώτα παρέχει λεπτομέρειες για αυτήν και έπειτα μιλά λεπτομερώς για τα θαύματα. «Διότι δεν θεράπευε σώματα μόνο, αλλά διόρθωνε και ψυχές» (X). Και εδώ «μεταφέρθηκε από τη θεραπεία των σωμάτων», την οποία ανέφερε στο προηγούμενο κεφάλαιο «στη θεραπεία των ψυχών. Διότι πάντοτε έτσι έκανε, μεταβαίνοντας από εκείνην σε αυτήν, και πάλι από αυτήν σε εκείνην και παρείχε ποικίλη την ωφέλεια» (Z).

Δεν αποτελεί μεγάλης σπουδαιότητας ζήτημα να καθορίσουμε, εάν ο Ματθαίος και ο Λουκάς παρέχουν σε μας διαφορετικές εκθέσεις μίας και της ίδιας ομιλίας, όπως είναι η γνώμη που υποστηρίζεται από πολλούς· ή εκθέτουν δύο όμοιες μεν, αλλά διαφορετικές ομιλίες, που απευθύνθηκαν σε δύο διαφορετικά ακροατήρια σε δύο διαφορετικές περιστάσεις, το οποίο αποτελεί βάσιμη άποψη, που υποστηρίζεται ακόμη.

Το σπουδαίο είναι ότι ομιλία, σαν αυτή που αναφέρεται από τον Ματθαίο και τον Λουκά, δεν χωρά ούτε για μια στιγμή κάποια αμφιβολία, ότι εκφωνήθηκε από τον Κύριο. Το περιεχόμενό της υπερβαίνει τελείως την δύναμη οποιουδήποτε ευαγγελιστή, να επινοήσει αυτήν. Είναι επίσης εξ' ολοκλήρου δυνατόν ο Κύριος να περιέλαβε σε κάποιο λόγο του ό,τι είχε πει σε άλλη ειδική περίπτωση ή και να επανέλαβε σε ειδική περίπτωση ό,τι είχε πει σε λόγο του παλαιότερο (p).

Ματθ.5,3 (1)μακάριοι(2) οί πτωχοί τῷ πνεύματι(3), ὅτι αὐτῶν ἔστιν(4) ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν(5).

Ματθ.5,3 «Μακάριοι όσοι νιώθουν τον εαυτό τους φτωχό μπροστά στο Θεό, γιατί δική τους είναι η βασιλεία του Θεού.

(1) Σημειώθηκαν διάφορες γνώμες ως προς τον ακριβή αριθμό των μακαρισμών. Έχουν αριθμηθεί διαφορετικά από διαφόρους, ως 7 ή 8 ή 9 ή 10 στον αριθμό. Στον Λουκά δεν προκύπτει τέτοιο ζήτημα, διότι έχουμε εκεί 4 μακαρισμούς και 4 ουσία. Όλοι οι υπομνηματιστές συμφωνούν, ότι στους σ. 3-9 έχουμε 7 μακαρισμούς, που παρουσιάζουν περιληπτικά το ιδανικό χριστιανικού χαρακτήρα. Μετά από αυτό επακολουθηί διακήρυξη, ότι οι δεδωγμένοι επειδή κατέχουν αυτόν τον χαρακτήρα, είναι μακάριοι. Και είναι πιθανόν, ότι αποτελεί αυτή ξεχωριστό μακαρισμό. Είναι πολύ μακάριο το να κατέχει κάποιος τον ιδανικό χαρακτήρα. Αλλά είναι μακαριότερο το να διωχτεί κάποιος για τον χαρακτήρα του αυτόν. Οτι όμως αυτός αποτελεί όγδοο

μακαρισμό, επειβεβαιώνεται και από το γεγονός, ότι περιλαμβάνεται αυτός στους 4 του Λουκά.

Ως προς τον στίχο 11 «μακάριοι έστε όταν όνειδίσωσιν ύμᾶς και διώξωσι...», επαναλαμβάνεται μεν σε αυτόν η λέξη μακάριοι, αλλά αυτά που ακολουθούν αποτελούν εφαρμογή του προηγούμενου μακαρισμού στους παρόντες μαθητές. Ομοίως δεν πρέπει να θεωρηθεί ως ξεχωριστός μακαρισμός το Χαίρετε και αγαλλιᾶσθε..., εφ' όσον άλλωστε στον σ. αυτόν δεν χρησιμοποιείται η λέξη μακάριοι, και ο όλος σ. αποτελεί συμπλήρωμα του προηγούμενου σ.. Πάντως οι 8 μακαρισμοί δεν περιγράφουν 8 διαφορετικές κλάσεις ανθρώπων, αλλά 8 διαφορετικά στοιχεία υπεροχής, τα οποία πρέπει να συνδυάζονται σε ένα και το ίδιο άτομο (p). (2) Από το μάκος, μάκαρ=μακρός, το οποίο ηλώνει τον μεγάλο και πολύ. Το μέγας, όταν λεγόταν ιδίως για θεούς, δήλωνε τον ισχυρό, ο οποίος έχει κατά τρόπο φυσικό όλα τα αγαθά δικά του. Οπότε το μάκαρ κατέληξε ίσο με το ευδαίμων, ευτυχής, το οποίο οι αρχαιότατοι ποιητές πρώτα και κύρια το απέδωσαν στους θεούς τους (δ).

«Μακαριότητα είναι... μία περίληψη όλων εκείνων που έννοοῦμε σχετικὰ με τὸ ἀγαθό. Ἀπ' αὐτὴ δὲν λείπει τίποτε ἀπ' ὅσα ἔχουν σχέση με τὴν ἀγαθὴ ἐπιθυμία... Ἀληθινὰ δὲ μακαριστὴ ὕπαρξις εἶναι τὸ Θεῖο... Μακαριότητα εἶναι ἐκείνη ἡ καθαρὴ ζωὴ, τὸ ἀνεκδιήγητο καὶ ἀκατάληπτο ἀγαθό, τὸ ἀνέκφραστο κάλλος, αὐτὸ που εἶναι αὐτὸ το ἴδιο ὄλο χάρις καὶ σοφία καὶ δύναμη, τὸ ἀληθινὸ φῶς, ἡ πηγὴ κάθε ἀγαθότητος, ἡ ἀνώτερη ἐξουσία ὄλων, τὸ μόνο ποθητό, αὐτὸ που πάντα εἶναι τὸ ἴδιο, ἡ παντοτινὴ ἀγαλλιᾶσις, ἡ αἰώνια εὐφροσύνη, γιὰ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ πολλά, κι ὁμως νὰ μὴν ἔχει πεῖ τίποτε τὸ ἰσάξιο» (Γν).

(3) «Δεν εἶπε οι φτωχοὶ στα χρήματα, ἀλλὰ οι φτωχοὶ στο πνεῦμα. Διότι δεν εἶναι μακαριστὸς αὐτὸς που εἶναι ταπεινὸς ἐξ' αἰτίας κάποιας περιστασις· διότι τίποτα δεν εἶναι ἀξιο μακαρισμοῦ ἀπὸ αὐτὰ που δεν τα ἐπέλεξε ἐλεύθερα κάποιος. Διότι κάθε ἀρετὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη βούληση» (Ζ).

Φτωχὸς στο πνεῦμα εἶναι ἢ, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, «οι ταπεινοὶ και συντετριμμένοι στη διάνοια. Διότι πνεῦμα ἐδῶ, ονόμασε τὴν ψυχὴ και τὴν ἐλεύθερη βούληση» (Χ).

Ἡ, πιο σωστά, φτωχοὶ στο πνεῦμα σημαίνει τον χαρακτήρα εκείνων, οι οποίοι αισθάνονται τις μεγάλες τους ἀνάγκες και τὴν ἀπὸ το Θεὸ ἐξάρτησή τους, ο οποίος εἶναι ο μόνος ικανὸς να εκπληρώσει ὅ,τι αυτοὶ ζητοῦν (p).

Ἡ φράση «στο πνεῦμα» χρησιμοποιεῖται, για να καταστήσει πνευματικὴ τὴν έννοια του φτωχὸς και να δώσει ἔμφαση μάλλον στη θρησκευτικὴ και ἠθικὴ παρά στην κοινωνικὴ κατάσταση αὐτῶν που αναφέρονται ἐδῶ. Το πνεῦμα τους εἶναι φτωχὸ διότι αισθάνονται τὴν ἀνάγκη τῆς ἀπὸ το Θεὸ βοήθειας. Στην ἐσωτερικότερη πνευματικὴ τους ζωὴ αισθάνονται, ὅτι ἔχουν ἀνάγκη το Θεό (a). Φτωχὸς και ευσεβὴς ταυτίζονται στο Ψαλτήρι (S).

Δες και Ἡσ. ζα 1. Φτωχοὶ σύμφωνα με τους Ψαλμούς, δεν εἶναι οι στερούμενοι χρημάτων, ἀλλὰ οι ευσεβεῖς που αισθάνονται τον εαυτό τους να καταπιέζεται στον κόσμο αὐτόν, οι οποίοι συναισθανόμενοι τὴν ἀδυναμία τους αναμένουν το παν ἀπὸ το Θεό (L).

Ἐτσι ἢ ἀλλιῶς «φτωχὸ ἐδῶ ονόμασε τον ταπεινό... Διότι ο ταπεινόφρων πάντοτε φοβάται το Θεό» (Ζ), «έννοεῖ αὐτοὺς που διδάχτηκαν τὴν ἐπαινετὴ ταπεινοφροσύνη και ἀνέλαβαν τὴν πτωχεῖα στο φρόνημα, σύμφωνα με τὴν ἐξομοίωση με αὐτόν (το Χριστό), που πτώχευσε για ἐμᾶς» (B). «Τὴν ἐκούσια (=θεληματικὴ) ταπεινοφροσύνη ονομάζει ο Λόγος» (Γν), αὐτοὺς που συναισθάνονται τὴν πνευματικὴ τους φτώχεια και γύμνωση και για αὐτὸ ἀναζητοῦν και πρόθυμα τρέχουν προς τον ἰατρό Σωτήρα (δ).

(4) Ενώ στους άλλους μακαρισμούς όλα τα ρήματα είναι σε χρόνο μέλλοντα, στον πρώτο το ρήμα είναι σε ενεστώτα, διότι η βασιλεία, στην οποία θα μπουν οι φτωχοί, υφίσταται ήδη για αυτούς (L).

(5) Η φράση έχει εδώ την ευρύτατη έννοιά της· δηλαδή, τις ευλογίες και τα προνόμια της βασιλείας αυτής πάνω στη γη και την αιώνια μακαριότητα στη μέλλουσα ζωή (ο).

Ματθ.5,4 (1)μακάριοι οί πενθοῦντες(2), ὅτι αὐτοὶ παρακλήθησονται(3).

Ματθ.5,4 Μακάριοι ὅσοι θλίβονται για τις αμαρτίες τους και το κακό που κυριαρχεί στον κόσμο, γιατί αυτοί θα παρηγορηθούν από το Θεό.

(1) Σε κάποιους απο τους κώδικες προηγείται ο τρίτος μακαρισμός και ακολουθεί ως τρίτος ο δεύτερος. Η μεταβολή φαίνεται να προήλθε από τη σχέση του πρώτου και του τρίτου μακαρισμού σύμφωνα με τον Γρηγόριο Νύσσης «διότι φαίνεται ότι ακολουθεί το ένα το άλλο» δηλαδή η πραότητα την ταπεινοφροσύνη (δ).

(2) Παράδοξο= «Επειδή ὅλοι θεωρούσαν μακάριους μεν αυτούς που βρίσκονται στη χαρά, ενώ ἄθλιους ὅσους είναι στη θλίψη, κόβει από τη ρίζα της αυτή την αντίληψη, υποδεικνύοντας το αντίθετο» (Z).

«Μακάριοι αυτοί που πενθούν, παρόλο βεβαίως που ὅλοι τους ελεεινολογούν» (X).

Ο,τιδήποτε εμποδίζει την πραγματοποίηση της Βασιλείας και συγκρούεται με την πλήρη κυριαρχία του Θεού στη γη, πρέπει να είναι αιτία πένθους σε καθέναν που επιθυμεί να είναι πολίτης νομιμόφρων αυτής της Βασιλείας (ρ). Έτσι λοιπόν συνδέονται ο πρώτος και ο δεύτερος μακαρισμός.

Ειδικότερα «πενθούντες λέει όχι αυτούς που απλώς πενθούν, αλλά αυτούς που πενθούν για τα αμαρτήματα» (Z), «διότι το άλλο εμποδίζεται και πάρα πολύ, το να θρηνούμε δηλαδή για κάτι από τα βιοτικά. Το οποίο ακριβώς λοιπόν και ο Παύλος δήλωνε λέγοντας, ότι «η μεν του κόσμου λύπη έχει ως αποτέλεσμα το θάνατο, ενώ η κατά Θεόν λύπη έχει ως αποτέλεσμα μετάνοια, η οποία οδηγεί σε σωτηρία και για την οποία δεν μετανιώνει αυτός που την έχει (Β Κορ. ζ 10)». Αυτούς λοιπόν, που πενθούν για τα αμαρτήματά τους, μακαρίζει εδώ και δεν ανέφερε απλώς αυτούς που λυπούνται, αλλά αυτούς που λυπούνται πάρα πολύ. Για αυτό ακριβώς δεν είπε, Αυτοί που λυπούνται, αλλά που πενθούν» (X).

«Είπε επίσης «που πενθούν», δηλαδή παντοτινά και όχι μία φορά» (Θφ).

«Και πώς ο Παύλος πάλι είπε «Χαίρετε εν Κυρίῳ πάντοτε;»... Έχει (το πένθος) αυτό συμμετοχή τη χαρά. Διότι ὅπως ακριβώς όταν πέσει σφοδρή βροχή συνηθίζεται μετά να γίνεται ηρεμία, έτσι και όταν πέσουν δάκρυα, δημιουργείται γαλήνη και χαρά στην ψυχή» (Z).

(3) «Πού θα παρηγορηθούν; Και εδώ και εκεί» (X).

«Εδώ μεν, με την ελπίδα της λύτρωσής τους» (Z), αλλά και με εσωτερική παρηγοριά από τον Παράκλητο, «ενώ εκεί, όχι μόνο με την άφεση αυτών, αλλά και με τη μακαριότητα» (Z).«Επομένως αν θέλεις να παρηγορείσαι, να πενθείς. Και μη νομίσεις ότι είναι αίνιγμα το λεγόμενο. Διότι όταν ο Θεός παρηγορεί, ακόμη και αν πέσουν πάνω σου βροχή τα λυπηρά, θα είσαι ανώτερος από ὅλα» (X)

Ματθ.5,5 μακάριοι οί πραεῖς(1), ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι(2) τὴν γῆν(3).

Ματθ.5,5 Μακάριοι ὅσοι φέρονται με πραότητα στους άλλους, γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γη της επαγγελίας.

(1) Αυτοί που φέρονται με επιείκεια και ημερότητα προς τους πλησίον και ανέχονται με υπομονή τις ὑβρεις και προσβολές των πλησίων, οι ἡσυχιοι, οι υπομονητικοί (δ). «Αυτοί που ἔχουν συγκρατημένα τα ἦθη τους και είναι απαλλαγμένοι από κάθε πάθος, αυτοί ονομάζονται πράοι επειδή δεν ἔχουν καμία

ταραχή να κατοικεί μέσα στις ψυχές τους» (B).

«Ο μακαρισμός επιβάλλει τη μετριοφροσύνη και την πραότητα, όχι την πλήρη απάθεια... Μακάριοι, λοιπόν, όσοι δεν είναι ευερέθιστοι από τα εμπαθή σκιρτήματα της ψυχής, αλλά είναι ήρεμοι με τη λογική. Σ' αυτούς ο λογισμός, σαν άλλο χαλινάρι, ανακόπτει τις ορμές και δεν αφήνει την ψυχή να εκτρέπεται προς την αταξία» (Γν).

Το πράοι δηλώνει γλυκύτητα: είναι η στάση των πτωχών στο πνεύμα απέναντι στους άλλους: είναι αυτοί αγαθοί, επιεικείς, εύκολοι (L).

«Πράοι λέγονται όχι αυτοί που δεν οργίζονται καθόλου: διότι αυτοί είναι αναισθητοί αλλά αυτοί που έχουν μεν θυμό, αλλά τον συγκρατούν και οργίζονται όταν πρέπει, όπως είπε και ο Δαβίδ, οργίσεσθε και μη αμαρτάνετε» (Θφ).

(2) «Επειδή νομίζεται ο πράος ότι χάνει όλα τα δικά του, το αντίθετο υπόσχεται, λέγοντας ότι αυτός μεν είναι που με ασφάλεια κατέχει τα αγαθά του, αυτός δηλαδή που δεν είναι θρασύς ούτε αλαζώνας: ενώ ο τέτοιος [ο θρασύς και αλαζών] θα χάσει πολλές φορές και όσα κληρονόμησε από τον πατέρα του και την ίδια την ψυχή του» (X).

Οι πράοι παρουσιάζονται παντού να υποχωρούν στην φορτικότητα των κατοίκων της γης: και όμως αυτοί θα πετύχουν την κατάκτηση της γης, όχι με το δικό τους χέρι, αλλά μέσω κληρονομίας, με τη βοήθεια του Πατέρα. Δες Αποκ. ε 10 (b).

(3) «Ποιά γη; Κάποιοι μιλούν για νοητή (=πνευματική) γη. Αλλά δεν είναι αυτό: διότι πουθενά δεν βρίσκουμε στη Γραφή γη νοητή. Αλλά... ορίζει αισθητό έπαθλο... και ανέμιξε τα αισθητά με τα πνευματικά... Εξάλλου και επειδή στην Παλαιά Διαθήκη συνεχώς ο προφήτης έλεγε «οι πράοι θα κληρονομήσουν τη γη» (Ψαλμ. λστ 11), πλέκει τον λόγο με συγγενικές με αυτές λέξεις... Τα λέει όμως αυτά, όχι σταματώντας τις αμοιβές μέχρι τα παρόντα, αλλά παρέχοντας μαζί με αυτά (τα παρόντα) και εκείνα (τα μέλλοντα). Διότι και αν πει κάτι πνευματικό, δεν αφαιρεί τα της παρούσας ζωής: και αν πάλι υπόσχεται κάτι από τα της παρούσας ζωής, δεν σταματά την υπόσχεση μέχρι σε αυτήν τη ζωή» (X).

Σε όλους αυτούς τους μακαρισμούς οι ουράνιες ευλογίες συνυπονοούν αμοιβαία και τις επίγειες (b). Ο Ψαλμωδός (λστ 11) λέγοντας «οι πράοι θα κληρονομήσουν τη γη» εννοεί τη γη του Ισραήλ, αλλά στο λόγο του Ιησού η γη αποτελεί σύμβολο (L). Οπότε είναι σοβαρή και η εκδοχή, κατά την οποία γη εδώ είναι εκείνη, της οποίας την κληρονομία ο Θεός υποσχέθηκε στους πατέρες (Γεν. ιβ 7,ιγ 15 κλπ.): και η υπόσχεση όμως αυτή, όπως και ο ίδιος ο Αβραάμ κατάλαβε αυτήν (Εβρ. ια 9,10) δεν αναφερόταν στην Παλαιστίνη, η οποία ήταν τύπος και αρραβώνας της αληθινής, αλλά στην επουράνια Ιερουσαλήμ, την καινούργια γη, στην οποία και μόνη αναφέρεται και η εδώ φράση του Σωτήρα (δ).

«Εμείς όμως κληρονομούμε την άνω (=ουράνια) πόλη, την επουράνια Ιερουσαλήμ, την εκκλησία των πρωτοτόκων και αυτή λέει ο Σωτήρας ότι είναι η γη, την οποία υποσχέθηκε στους πράους» (K).

«Διότι εκείνη η γη, η επουράνια Ιερουσαλήμ, δεν γίνεται λάφυρο αυτών που μάχονται, αλλά προβάλλεται ως κληρονομία μακρόθυμων και πράων ανδρών» (B).

Ματθ.5,6 μακάριοι(1) οί πεινῶντες καὶ διψῶντες(2) τὴν δικαιοσύνην(3), ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται(4).

Ματθ.5,6 Μακάριοι όσοι πεινούν και διψούν για την επικράτηση του θελήματος του Θεού, γιατί ο Θεός θα ικανοποιήσει την επιθυμία τους.

(1) Ο τέταρτος μακαρισμός είναι πολύ λιγότερο παράδοξος στη μορφή από τους τρεις πρώτους (p).

(2) «Πρόσεξε με πόση υπερβολή αναφέρει αυτό. Διότι δεν είπε Μακάριοι αυτοί που προσηλώνονται στη δικαιοσύνη, αλλά μακάριοι αυτοί που πεινούν και διψούν τη

δικαιοσύνη, έτσι ώστε να την εξασκούμε όχι έτσι απλά, αλλά με κάθε επιθυμία» (X). Είναι αξιοσημείωτο ότι μακαρίζεται η πείνα και η δίψα της δικαιοσύνης και όχι η κατοχή της. Το να πιστεύει κάποιος, ότι κατέκτησε τη δικαιοσύνη, όπως και ο Φαρισαίος της παραβολής, είναι απαίσιο. Αλλά και το να γνωρίζει κάποιος ότι στερείται αυτής, δεν είναι αρκετό. Πρέπει να αισθάνεται, ότι δεν έχει αυτήν και να κατέχεται από σφοδρή και επίμονη επιθυμία να την αποκτήσει, για να είναι μακάριος από τον Κύριο. Διότι όταν έχει τέτοια επιθυμία, τότε ασφαλώς θα καταβάλλει κάθε προσπάθεια για επίτευξή της (p).

(3) «Ποιά δικαιοσύνη; Η την αρετή συνολικά (γενικά), ή αυτήν με τη στενότερη έννοια, που είναι αντίθετη από την πλεονεξία» (X). Η πρώτη εκδοχή πιθανότερη. Δικαιοσύνη εδώ δεν είναι ούτε η δικαιοσύνη του Θεού, της οποίας τον θρίαμβο θα εύχονταν οι μακαριζόμενοι, ούτε η δικαιοσύνη την οποία θα ήταν αυτοί διατεθειμένοι να αποδίδουν στους άλλους, αλλά η τελειότητα την οποία ο Θεός δίνει σε όλους εκείνους, οι οποίοι επιθυμούν αυτοί με όλη τους την ψυχή (L).

Αξιόλογη όμως και η εκδοχή σύμφωνα με την οποία δικαιοσύνη= το να απονέμει κανείς στον καθένα ό,τι ανήκει σε αυτόν. Αυτοί λοιπόν που πεινούν και διψούν τη δικαιοσύνη είναι όσοι σε καμιά περίπτωση δεν ανέχονται την καταπάτηση και παραβίαση του δικαίου, αλλά εξεγείρονται εναντίον κάθε αδικίας χωρίς να φοβούνται κανέναν προκειμένου να υποστηρίξουν με έργα το δίκαιο (δ).

(4) Από δικαιοσύνη. Δες Ρωμ. ιδ 17. Αυτή ήταν και η τροφή του Ιησού (Ιω. δ 34 δεσ και Ματθ. γ 15)(b). Ο χορτασμός αναφέρεται στο μέλλον. Διότι ο πόθος της δικαιοσύνης και τελειότητας είναι πόθος του Θεού και η πείνα λοιπόν και δίψα της δικαιοσύνης θα χορταστεί με την κατοχή του Θεού (L). Σύμφωνα με την δεύτερη εκδοχή, θα χορτάσουν δικαιοσύνη, διότι θα δουν τέτοια άκρα δικαιοσύνη να απονέμεται στον καθένα στη βασιλεία του Θεού, ώστε το ζωηρότατο μέσα τους αίσθημα του δικαίου θα ικανοποιηθεί πληρέστατα (δ).

Ματθ.5,7 μακάριοι οι ελεήμονες(1), ότι αυτοί ελεηθήσονται(2).

Ματθ.5,7 Μακάριοι όσοι δείχνουν έλεος στους άλλους, γιατί σ' αυτούς θα δείξει ο Θεός το έλεός του.

(1) «Εδώ μου φαίνεται ότι εννοεί όχι μόνο αυτούς που ελεούν με χρήματα, αλλά και με πράγματα. Διότι είναι ποικίλος ο τρόπος της ελεημοσύνης και πλατιά αυτή η εντολή» (X).

Η λέξη ελεήμων συχνά αποδίδεται στην Π.Δ. στο Θεό, συνδυασμένη μάλιστα με τη λέξη οικτίρμων, ιδιαίτερα στους ψαλμούς (πε 15,ρβ 8,ρι 4,ρια 4,ριδ 5,ρμδ 8). Στην Κ.Δ. βρίσκεται μόνο εδώ και στο Εβρ. β 17, όπου αναφέρεται στο Χριστό που έγινε ελεήμων και πιστός αρχιερέας. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο μακαρισμός για την ελεημοσύνη ακολουθεί τον μακαρισμό για τη δικαιοσύνη. Οσοδήποτε μεγάλος και αν είναι ο ζήλος μας για τη δικαιοσύνη, δεν πρέπει να στερείται του στοιχείου του ελέους.

Εάν η δικαιοσύνη είναι ιδίωμα του Θεού, επίσης ιδίωμά του είναι και το έλεος. Και εκείνοι, οι οποίοι έχουν θέσει ενώπιόν τους τη θεία εξοχότητα ως ιδανικό, προς το οποίο τείνουν με διακαή πόθο, δεν πρέπει να λησμονούν, ότι ο Θεός είναι συγχρόνως δίκαιος και ελεήμων. Ο ψαλμωδός περιγράφοντας τον τέλειο άνθρωπο αποδίδει σε αυτόν ακριβώς τον συνδυασμό του ελέους και της δικαιοσύνης (Ψαλμ. ρια 5).

Περιορίζουμε όμως το έλεος πολύ, όταν θεωρήσουμε αυτό ως συνώνυμο της συγχώρησης των πταισμάτων των άλλων σε μας (p).

Ο άνθρωπος έχει ανάγκη του θείου ελέους. Οφείλει λοιπόν να συγχωρεί και γενικώς να δείχνει συμπάθεια στις δυστυχίες και τα δεινά των άλλων. Δες Παροιμ. ιζ 5 («αυτός που σπλαγγνίζεται, θα ελεηθεί) και Ιακ. β 13 και προ παντός τον αγαθό

Σαμαρείτη (L).

(2) Θα τύχουν ελέους την ημέρα της κρίσης (S) ιδιαίτερα, αλλά και εδώ. «Φαίνεται μεν σαν ίση ανταμοιβή, αλλά είναι πολύ μεγαλύτερη από το κατόρθωμα. Διότι αυτοί μεν ελεούν ως άνθρωποι, ελεούνται όμως από το Θεό των όλων. Δεν είναι όμως ίσο το ανθρώπινο έλεος και το θείο, αλλά όση είναι η απόσταση μεταξύ πονηρίας και αγαθότητας, τόσο διαφέρει αυτό από εκείνο» (X).

Ματθ.5,8 μακάριοι οί καθαροί τῆ καρδιά(1), ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται(2).

Ματθ.5,8 Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά, γιατί αὐτοὶ θα δουν τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ.

(1) «Καθαρούς εδώ ονομάζει ή εκείνους που έχουν την συνολική αρετή και η συνείδησή τους δεν τους ελέγχει για κανένα πονηρό ή αυτούς που ζουν με αγνότητα» (X),

«αυτοί που με την ένωσή τους με το Θεό που γίνεται μέσω του Υιού με το Πνεύμα, έφυγαν από κάθε αγάπη για τη σάρκα, και απομάκρυναν τελείως την κοσμική ηδονή, και κατά κάποιο τρόπο αρνήθηκαν τη ίδια τους τη ζωή και την αφιέρωσαν μόνο στο να θέλουν το Πνεύμα και έζησαν για το Χριστό καθαρά και ολοτελώς» (K).

Υπάρχει και εδώ ο κίνδυνος να περιορίσουμε την έννοια του έκτου μακαρισμού.

Συχνά θεωρήθηκε απλώς και πνευματικό αντίστοιχο και διεύρυνση της εβδομης εντολής. Η καθαρότητα της καρδιάς με τη στενή αυτή έννοια αποτελεί αναμφιβόλως μέρος της έννοιας αυτού του μακαρισμού, αλλά δεν είναι και το σύνολό του. Ο «άνθρωπος που είναι αθώος στα χέρια και καθαρός στην καρδιά, ο οποίος δεν πήρε στα μάτια την ψυχή του και δεν ορκίστηκε με δόλο στον πλησίον του» (Ψαλμ. κγ 4) είναι ο χαρακτήρας που εννοείται εδώ.

Αυτός είναι αθώος από κάθε κακό, όχι μόνο στα έργα, αλλά και στην πρόθεση. Το μάτι του είναι απλό (Ματθ. στ 22) και δεν εισχωρεί σε αυτόν κάποια επιθυμία να προσβάλλει το Θεό ή τον πλησίον. Καθαρότητα διάνοιας και ειλικρίνεια προθέσεων είναι τα χαρακτηριστικά του (p). Καθαροί στην καρδιά είναι εκείνοι, τους οποίους δεν τύπτει η συνείδηση για κανένα αμάρτημα (Iε).

(2) «Αυτός που καθάρισε τελείως την καρδιά του από κάθε εμπαθή διάθεση, μέσα στη δική του ομορφιά βλέπει την εικόνα της θείας φύσης. Διότι είναι ικανή η καθαρότητα της ψυχής να καθρεπτίζει τον Θεό μέσα από τον εαυτό της» (Α).

«Διότι όπως ακριβώς ο καθρέπτης, εάν είναι καθαρός, τότε δέχεται τις αντανακλάσεις, έτσι και η καθαρή ψυχή δέχεται την όψη του Θεού» (Θφ).

«Θα δουν όμως το Θεό, όσο είναι δυνατόν στην ανθρώπινη φύση» (Ζ). «Διότι η θεότητα είναι καθαρότητα και απάθεια και αποξένωση από κάθε κακό... Όταν λοιπόν η σκέψη μέσα σου είναι ανόθευτη από κάθε κακία, ελεύθερη από πάθη και χωρισμένη από κάθε μολυσμό, είσαι μακάριος, επειδή είσαι καθαρός και με την οξύτητα της όρασης βλέπεις το αθέατο για τους ακάθαρτους. Και επειδή έχει αφαιρεθεί από τα μάτια της ψυχής η υλική λάσπη, μέσα στον καθαρό ουρανό της καρδιάς βλέπεις καθαρά το μακάριο θέαμα» (Γν).

Σαφής γνώση του Θεού θα ακολουθήσει και τώρα σε αυτήν τη ζωή, αλλά θα ολοκληρωθεί στη μέλλουσα ζωή. Δες Α΄Ιω. γ 2,3,6 (b).

Ματθ.5,9 μακάριοι οί ειρηνοποιοί(1), ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ(2) κληθήσονται(3).

Ματθ.5,9 Μακάριοι ὅσοι φέρνουν τὴν εἰρήνη στους ανθρώπους, γιατί αὐτοὶ θα ονομαστούν παιδιά τοῦ Θεοῦ.

(1) «Εδώ σκοπό έχει όχι μόνο να εξαφανίσει τις μεταξύ τους έριδες και τα μίσση, αλλά επιδιώκει και κάτι περισσότερο, να συμφιλιώνουν και τους άλλους που φιλονεικούν» (X).

Για να ειρηνεύει όμως κάποιος τους άλλους, πρέπει προηγουμένως να «έχει ειρηνεύσει το θέλημα της σάρκας του με το θέλημα της ψυχής του και να έχει υποτάξει το χειρότερο στο καλύτερο» (Ζ).

«Ειρηνοποιός είναι αυτός που δίνει την ειρήνη σε άλλον· δεν θα μπορούσε όμως κάποιος να δώσει σε άλλον, αυτό που δεν έχει ο ίδιος» (Γν).

Ως προς τη σχέση του έκτου και έβδομου μακαρισμού είναι αξιοσημείωτο, ότι έχουμε την ουσία τους σε στενή σύνδεση, αλλά με αντίστροφη σειρά στο Εβρ. ιβ 14. «Να επιδιώκετε την ειρήνη με όλους και τον αγιασμό, χωρίς τον οποίο κανείς δεν θα δει τον Κύριο». Η σειρά στον μακαρισμό είναι πιο φυσική. Ο αγιασμός έρχεται πρώτος για δύο λόγους. Δεν μπορεί κάποιος δηλαδή να είναι ειρηνοποιός, εάν ο βίος του δεν είναι από πριν καθαρός και τα ελατήριά του αγνά. Επιπλέον ο αγιασμός δεν πρέπει να θυσιάζεται, ακόμη και όταν πρόκειται να επιτευχθεί η ειρήνη (ρ).

(2) «Διότι αυτό έγινε έργο και του Μονογενούς (Υιού), το να ενώσει δηλαδή αυτά που ήταν χωρισμένα και να συμφιλιώσει αυτά που είχαν πόλεμο μεταξύ τους» (Χ). «Ειρηνοποιόί είναι οι μιμητές της θείας φιλανθρωπίας, αυτοί που δείχνουν στο δικό τους βίο το ιδιαίτερο γνώρισμα της θεϊκής ενέργειας» (Γν).

Ο Μεσσίας είναι ο άρχοντας της ειρήνης και το βασίλειο, το οποίο ήλθε να ιδρύσει είναι βασίλειο ειρήνης. Ο ειδικός αυτός τίτλος «υιοί Θεού» δείχνει ένα από τα μέσα, με τα οποία οι ειρηνοποιόί οφείλουν να ενεργούν· να προσπαθούν δηλαδή να ειρηνεύσουν το καθένα από τα αντιμαχόμενα μέρη προς τον Θεό, πριν αποπειραθούν να ειρηνεύσουν αυτά μεταξύ τους (ρ).

Ο μακαρισμός αυτός αντιτίθεται και στην περί Μεσσίου αντίληψη των Ιουδαίων, που φρονούσαν ότι με σειρά επιτυχών πολέμων θα οδηγούνταν από αυτόν στη νίκη και την κυριαρχία (ο).

(3) Θα είναι υιοί Θεού όνομα και πράγμα (b). Θα ονομαστούν όχι από τον κόσμο, αλλά από τον ίδιο το Θεό και από τον Μονογενή Του. Ο Μεσσίας θα δώσει σε αυτούς «εξουσία να γίνουν παιδιά του Θεού» (Ιω. α 12) και ο Πατέρας θα αναγνωρίσει αυτούς ως τέτοιους, διότι προσπάθησαν να κάνουν τα χωρισμένα μέλη της οικογένειάς του ενωμένα μεταξύ τους (ρ).

«Για να μη νομίσουν όμως ότι παντού η ειρήνη είναι καλό, πρόσθεσε: Μακάριοι οι δεδιωγμένοι, και τα υπόλοιπα» (Χ).

Ματθ.5,10 μακάριοι οί δεδιωγμένοι(1) ἔνεκεν δικαιοσύνης(2), ὅτι αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν(3).

Ματθ.5,10 Μακάριοι όσοι διώκονται για την επικράτηση του θελήματος του Θεού, γιατί σ' αυτούς ανήκει η βασιλεία του Θεού.

(1) Οι επτά πρώτοι μακαρισμοί εκθέτουν τα κύρια χαρακτηριστικά του ιδεώδους χριστιανικού χαρακτήρα και αυτά τα χαρακτηριστικά διαγράφουν σε ευρείες γραμμές τη συμπεριφορά του Χριστιανού απέναντι στο Θεό και τους ανθρώπους. Ο όγδοος μακαρισμός αφορά στη συμπεριφορά των ανθρώπων προς τον Χριστιανό. Η συμπεριφορά και στάση αυτή θα είναι στάση εχθρότητας. Ο αληθινός Χριστιανός είναι βέβαιο, ότι θα διωχτεί και θα επιδειχτεί σε αυτόν ψυχρότητα, περιφρόνηση και χλεύη, εάν όχι και κακομεταχείριση (ρ).

(2) «Δηλαδή λόγω της αρετής, της προστασίας τους για τους άλλους, της ευσέβειας» (Χ). «Δικαιοσύνη λοιπόν τώρα ονόμασε κάθε αρετή συνολικά» (Ζ).

(3) Οι οκτώ μακαρισμοί παρουσιάζονται να αποτελούν πλήρη παράγραφο που αρχίζει και τελειώνει με την ίδια υπόσχεση «ὅτι αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Είναι σαφές, ότι η τελευταία αυτή φράση, εμπεριέχει μέσα της όλες τις ευλογίες, τις οποίες υπόσχονται οι 6 ενδιάμεσοι μακαρισμοί (α).

«Εσύ όμως, ακόμη και αν δεν ακούς ότι σε καθέναν από τους μακαρισμούς δίνεται η

βασιλεία, μη λυπάσαι· διότι αν και ονομάζει με διαφορετικό τρόπο τις αμοιβές, όμως όλους τους βάζει στη βασιλεία» (X).

«Διότι αν και φαίνεται ότι είναι διαφορετικές οι αναφερόμενες αμοιβές λόγω της διαφοράς των ονομασιών, αλλά όμως όλες υπαινίσσονται τη βασιλεία των ουρανών. Διότι όλοι όσοι αξιωθούν αυτών των αμοιβών, θα απολαύσουν και τη βασιλεία των ουρανών» (Z).

«Μη νομίζεις λοιπόν ότι το έπαθλο είναι μόνο των φτωχών στο πνεύμα, αλλά και αυτών που πεινούν τη δικαιοσύνη και των πράων και όλων των άλλων γενικώς. Διότι για αυτό χρησιμοποίησε για όλους την λέξη μακάριοι» (X).

Ματθ.5,11 μακάριοί έστε(1) όταν όνειδίσωσιν(2) ύμᾱς καὶ διώξωσι(3) καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν(4) ῥήμα(5) καθ' ύμῶν ψευδόμενοι(6) ἕνεκεν ἔμοῦ(7).

Ματθ.5,11 Μακάριοι είστε όταν σας χλευάσουν και σας καταδιώξουν και σας κακολογήσουν με κάθε ψεύτικη κατηγορία εξαιτίας μου.

(1) Εδώ ο Κύριος εφαρμόζει τον όγδοο μακαρισμό στους μαθητές εξηγώντας τον πληρέστερα (p). Θα είστε εσείς οι μαθητές που είστε γύρω μου (δ).

(2) Με λόγο (b).

(3) Με πράξη (b).

(4) «Δηλαδή είτε αγύρτες, είτε πλάνους, είτε διαφθορείς και οτιδήποτε άλλο σας ονομάσουν» (X).

(5) Αυθεντική γραφή χωρίς αυτήν την λέξη.

(6) «Για να μη νομίσεις, ότι είναι μακάριο απλώς το να δεχεται επίθεση κάποιος με πονηρά λόγια, πρόσθεσε δύο όρους, το να είναι ψευδή τα λεγόμενα και το να λέγονται αυτά εξ' αιτίας του Χριστού. Διότι αν δεν είναι έτσι αυτά, μάλλον είναι άθλιος αυτός που ακούει κακά λόγια» (Z), «επειδή σκανδαλίζει πολλούς» (Θφ).

(7) Είναι ισοδύναμο με το ἕνεκεν δικαιοσύνης του όγδοου μακαρισμού (p).

«Τι πιο καινοτόμο θα μπορούσε να υπάρξει από αυτές τις εντολές, όταν αυτά που για τους άλλους είναι αποφευκτέα, αυτά λέει ότι είναι ποθητά, το να πτωχεύει κάποιος, εννοώ, και να πενθεί και να διώκεται και να ακούει κακά;» (X).

«Αυτός όμως που έθεσε ως δόγματα πράγματα και φορτικά και αντίθετα στη μέχρι τότε συνήθεια των ανθρώπων, όμως και έπεισε και πείθει σχεδόν όλη την οικουμένη» (Z).

Ματθ.5,12 χείρετε(1) καὶ ἀγαλλιᾶσθε(2), ὅτι(3) ὁ μισθὸς ύμῶν(4) πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς(5)· οὗτω(6) γὰρ ἐδίωξαν(7) τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ύμῶν(8).

Ματθ.5,12 Να αισθάνεστε χαρά και αγαλλίαση, γιατί θ' ανταμειφθείτε με το παραπάνω στους ουρανούς. Έτσι καταδίωξαν και τους προφήτες πριν από σας».

(1) Τα ρήματα είναι χωρίς σύνδεση για μεγαλύτερη έμφαση (δ). Η χαρά δεν είναι μόνο συναίσθημα αλλά και καθήκον του Χριστιανού. Δες Φίλιπ. δ 4. Και στις αντιξοότητες είναι η χαρά ο ύψιστος βαθμός και το ισχυρό νεύρο της υπομονής (b).

(2) Το αγαλλιάω είναι ρήμα της ελληνιστικής από το αγάλλομαι, που συναντιέται συχνά στους Ο' (μετάφραση των 70)=σκικτώ, χείρομαι πολύ (g). Στους Ο' λέγεται αντί για ένα από τα πολυάριθμα εβραϊκά ρήματα, τα οποία εκφράζουν τις εξωτερικές εκδηλώσεις της χαράς (L). Υπερβολικά να χείρεστε, ώστε και οι άλλοι να αντιλαμβάνονται τη χαρά σας (b).

(3) Πρέπει να χείρεστε λόγω της ανταμοιβής, την οποία θα λάβετε (b).

(4) Η αμοιβή την οποία για τους διωγμούς αυτούς επιφυλάσσει σε σας ο Θεός (δ).

(5) Δεν αποτελεί ένδειξη τοπογραφική, αλλά καθιερωμένο τρόπο έκφρασης της μακαριότητας κοντά στο Θεό (L).

(6) «Πώς έτσι; Κοροϊδεύοντας δηλαδή και διώκοντας και λέγοντας κάθε πονηρό

λόγο εναντίον τους ψευδόμενοι εξ' αιτίας του Θεού» (Ζ).

(7) «Αφού είπε ότι ο μισθός σας θα είναι πολύς, πρόσθεσε και άλλη παρηγοριά λέγοντας, Έτσι καταδίωξαν τους προφήτες τους πριν από εσάς... Μη δηλαδή νομίζετε, λέει, ότι πάσχετε αυτά διότι λέτε και νομοθετείτε κάποια αντίθετα πράγματα... Διότι οι επιβουλές και οι κίνδυνοι δεν οφείλονται στην πονηρία των λεγομένων, αλλά στην κακία των ακροατών... Και μαρτυρεί αυτό όλος ο προηγούμενος χρόνος. Διότι και τους προφήτες άλλους μεν τους λιθοβολούσαν, άλλους δε τους καταδίωκαν και τους προξενούσαν μύρια άλλα κακά, όχι βεβαίως επειδή τους κατηγορούσαν για παρανομία και αντίθεο φρόνημα» (Χ).

(8) «Όταν όμως λέει τους προφήτες τους πριν από εσάς, δείχνει ότι και αυτοί έγιναν ήδη προφήτες» (Χ). «Έτσι εξισώνοντας αυτούς με τους προφήτες, ανόρθωσε το φρόνημά τους» (Ζ).

Στίχ. 13-16. Οι Χριστιανοί αλάτι και φως.

Ματθ.5,13 (1) Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας(2) τῆς γῆς(3)· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ(4), ἐν τίνι ἀλισθήσεται(5); εἰς οὐδὲν ἰσχύει(6) ἔτι εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω(7) καὶ(8) καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων(9).

Ματθ.5,13 Ὅ,τι εἶναι τὸ αλάτι γιὰ τὴν τροφή, εἶστε κι εσεῖς γιὰ τὸν κόσμον. Ἀν τὸ αλάτι χάσει τὴν ἀρμύρα του, πὼς θὰ τὴν ξαναποκτήσει; Δε χρησιμεύει πια σε τίποτε· τὸ πετοῦν ἔξω στὸ δρόμο καὶ τὸ πατοῦν οἱ ἀνθρώποι.

(1) Οι 4 στίχοι που ακολουθούν εδώ μπορούν να συνδεθούν ή με τα προηγούμενα, ως συνέχεια των προσόντων, τα οποία πρέπει να έχουν, όσοι θέλουν να μπουν στη βασιλεία των ουρανών, ή με τα επόμενα ως εισαγωγή στα καθήκοντα, τα οποία έχουν αυτοί. Η πρώτη σύνδεση είναι η καλύτερη = Μεγάλη αληθινά είναι η μακαριότητά σας, εάν διωχτείτε για το όνομά μου, αλλά μεγάλη είναι και η ευθύνη σας. Μπορείτε να γίνετε πρόξενοι μεγάλης ωφέλειας στους άλλους, αλλά μπορείτε να αποβείτε και αίτιοι μεγάλης ζημιάς σε αυτούς.

«Αναλαμβάνετε μεγάλα πράγματα» για αυτό «θα χρειαστείτε και μεγαλύτερη προσοχή... Διότι δεν πρέπει να σας φοβίζει το ότι θα ακούτε κακά, αλλά η υποκριτική συμμόρφωσή σας με τις απόψεις των άλλων· διότι τότε θα χάσετε τη δύναμή σας και θα καταπατηθείτε... Αν επειδή φοβηθείτε την κακολογία, προδώσετε τον ζήλο που πρέπει να έχετε, θα πάθετε πολύ χειρότερα και θα σας κακολογούν και θα σας περιφρονούν όλοι» (Χ).

(2) Υπάρχει και η γραφή «άλα» σύμφωνα με το γάλα.

«Θα είστε το αλάτι των ανθρώπων, παίρνοντας από εμένα δύναμη λογική ώστε να τους συμμαζεύετε και να τους δένετε σφιχτά... και να τους απαλλάσσετε από τη δυσωδία των αμαρτημάτων» (Ζ).

«Διότι το αλάτι έχει αυτήν την ιδιότητα, να προξενεί πόνο και λύπη στους αποχυνωμένους» (Χ) «με τη διδασκαλία και τους ελέγχους» (Θφ). Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή η ιδέα που εκφράζεται εδώ σχετίζεται με τη χρήση του αλατιού ως προφυλακτικού από τη σήψη. Οι μαθητές είναι στον κόσμο το στοιχείο, το οποίο τον διατηρεί σε υγεία (α) προλαβαίνοντας σε αυτόν την ηθική σήψη.

«Με το να πει δηλαδή: Εσεῖς είστε τὸ αλάτι τῆς γῆς, ἔδειξε... ὅτι ὅλη ἡ ἀνθρώπινη φύση ἔπαθε σήψη ἀπὸ τὰ αμαρτήματα... καὶ τὸ νὰ ἀπαλλαχτοῦν μεν ἀπὸ τὴν σήψη τῶν αμαρτημάτων, εἶναι κατόρθωμα τοῦ Χριστοῦ· ἡ ἀποφυγὴ ὅμως τῆς ἐπανάδου στὴν κατάστασι ἐκεῖνη, ἦταν ἔργο τῆς φροντίδας καὶ τοῦ επίπονου ἀγώνα ἐκείνων» (Χ).

Άλλη εκδοχή. Το αλάτι διατηρεί, αλλά προ παντός νοστιμίζει. Κάνει τα εδέσματα ευχάριστα και έτσι ευνοεί τη θρέψη. Έτσι οι μαθητές είναι για την ανθρωπότητα ό,τι

και το αλάτι για τις τροφές, το άρτυμα δηλαδή που κάνει αυτά εύγεστα και νόστιμα· δηλαδή οι μαθητές είναι η αρχή της ηθικής ζωής, η οποία μέλλει να εξυψώσει την ανθρωπότητα στην τελειότητα, στην οποία ευαρεστείται ο Θεός (L).

Άλλη εκδοχή που συνδυάζει και τις δύο: Το αλάτι κάνει εύγεστες τις τροφές και προφυλάσσει αυτές από τη σήψη. Κάνει την τροφή νοστιμότερη και υγιεινότερη. Ο μαθητής, του οποίου η ζωή συμμορφώθηκε με τους μακαρισμούς, θα κάνει το ευαγγέλιο πιο ευπρόσδεκτο και ωφέλιμο. Αλλά ο ιδιοτελής και αποστάτης γίνεται κάτι περισσότερο από άχρηστος. Πολλές ουσίες, όταν σαπίσουν είναι χρήσιμες ως λίπασμα. Το αλάτι που έχασε τη δύναμή του ούτε ως λίπασμα χρησιμεύει (p).

Άλλη εκδοχή: Αλάτι της γης= εκείνα τα είδη των αλατούχων υλών, τα οποία ριχνόμενα στη γη ως λίπασμα κάνουν αυτήν γόνιμη και όχι το μαγειρικό αλάτι, το οποίο ριχνόμενο στη γη στερεί αυτήν από την γονιμοποιό της δύναμη (g).

Πιο σωστή η πρώτη ή η τρίτη εκδοχή.

(3) «Γη εδώ ονόμασε τους ανθρώπους» (Z). Κατ' επέκτασιν αυτό που περιέχει αντί για το περιεχόμενο. «Διότι δεν θα είναι, λέει, διδάσκαλοι της Παλαιστίνης, αλλά όλης της γης» (X).

(4) Μωραίνεται κάποιος = γίνεται μωρός, ανόητος, άχρηστος με πνευματική σημασία· με υλική σημασία = στέρηση της ιδιαίτερης δύναμης που έχει το κάθε πράγμα· και εδώ σημαίνει, όταν το αλάτι χάσει τη στυπτική του δύναμη. Μωραίνεται το αλάτι;

Ή, κάνει αυτήν την υπόθεση ο Σωτήρας όχι ως πραγματική, αλλά ως δυνατή χάριν της συνέπειας· διότι καμία άλλη ουσία δεν υπάρχει που να στύφει το αλάτι· εάν λοιπόν αυτό χάσει την δύναμή του, χάθηκε αυτή για πάντα (δ).

Ή, το αλάτι μπορεί να μολυνθεί και αναμιχθεί με ακάθαρτες και άλλες ξένες ουσίες ώστε να γίνει άχρηστο (a). Πράγματι, είδαν κάποιοι μεγάλες ποσότητες αλατιού που κατά γράμμα πετάχτηκαν στο δρόμο και καταπατούνταν από τους ανθρώπους και τα κτήνη (Thomson, Land and Book σ. 381). Εάν το αλάτι μαζευτεί αμέσως μόλις κρυσταλλοποιηθεί με την εξάτμιση του νερού, είναι καλό και χρήσιμο, αλλά εάν εγκαταλειφθεί εκτεθειμένο στον ήλιο για πολύ, χάνει τη δύναμή του και γίνεται άγευστο (o).

(5) Πώς θα αποκατασταθεί σε αυτό η δύναμή του να αλατίζει; (g).

«Δηλαδή, εάν εσείς αποχανωθείτε ή χάσετε την ωφέλιμη ποιότητά σας, με ποιο άλλο αλάτι θα αλατιστείτε, δηλαδή θα καρυκευθείτε;» (Z).

«Διότι οι μεν άλλοι μύριες φορές αν πέσουν, μπορούν να τύχουν συγγνώμης, ο διδάσκαλος όμως, εάν πάθει αυτό, έχει στερηθεί κάθε απολογία» (X).

(6) «Σε τίποτα πλέον δε χρησιμεύει» (Z). Ισχύω σε κάτι= είμαι ωφέλιμος σε κάτι (g)· καμία δύναμη δεν έχει (δ).

(7) Μακριά από κάθε οικιακή χρήση (b)· έξω από το σπίτι (δ).

(8) Και κατά συνέπεια (b).

(9) «Το οποίο σημαίνει να καταφρονείται από τους ανθρώπους» (Z).

Ματθ.5,14 Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς(1) τοῦ κόσμου(2). οὐ δύναται πόλις(3) κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη(4)·

Ματθ.5,14 Εσείς είστε το φως για τον κόσμο· μια πόλη χτισμένη ψηλά στο βουνό, δεν μπορεί να κρυφτεί.

(1) «Ἐπειτα τους φέρνει σε άλλο υψηλότερο παράδειγμα. Εσείς είστε το φως του κόσμου... Πρώτα αλάτι και τότε φως» (X).

«Φως των ανθρώπων, ώστε να φωτίζετε τα μάτια των ψυχών τους και με το φως της διδασκαλίας και το φως της γνώσεως, να τους καθοδηγήτε στο σωστό δρόμο της ευσέβειας. Δύο λοιπόν υπηρεσίες ανέλαβαν, το να αλατίζουν και το να φωτίζουν.

Διότι πρέπει πρώτα κάποιος να απαλλαχτεί από τη σαπίλα και έπειτα να συνειτιστεί» (Ζ).

Φως όμως του κόσμου με την κύρια και απόλυτη σημασία είναι ο Σωτήρας (Ιω. η 12) ενώ με σχετική σημασία οι μαθητές (Εφεσ. γ 9), καθώς και όλοι οι πιστοί (Εφεσ. ε 8, Φιλιπ. β 15)(δ). Είναι ηθικά φώτα, διότι μεταδίδουν στους ανθρώπους την ηθική αλήθεια όπως αυτή φανερώθηκε στο Λόγο του Θεού (ο).

«Διότι εγώ μεν άναψα το φως, το να μείνει όμως αναμμένο ας γίνει έργο της δικής σας φροντίδας» (Χ), «έτσι ώστε και στους άλλους να λάμπει η λαμπρότητα της δικής σας ζωής» (Θφ).

(2) «Πάλι λέει του κόσμου, όχι ενός έθνους, ούτε είκοσι πόλεων, αλλά όλης της οικουμένης» (Χ). Εάν ο Χριστιανός οφείλει να ζει στον κόσμο για να σώζει αυτόν από την ηθική σήψη και κατάπτωση, πρέπει επίσης να ζει και πάνω από τον κόσμο και σε απόσταση από τον κόσμο σαν φως σε υψηλό τόπο που φωτίζει μακριά και ευρέως. Με τη ζωή του θα δείξει ποια είναι η αληθινή ζωή. Ο άνθρωπος του οποίου ο χαρακτήρας αντικατοπτρίζει τους μακαρισμούς, δεν μπορεί να μην ασκήσει εξυγιαντική και φωτιστική επιρροή (ρ).

(3) Τρίτη μεταφορά, η οποία όμως δεν είναι παράλληλη με τις άλλες δύο, διότι δεν προβάλλει κάποιο καθήκον, αλλά εκθέτει γεγονός. Είναι καθήκον των μαθητών να είναι αλάτι και φως· αλλά δεν μπορούν να αποφύγουν το να είναι σαν πόλη που βρίσκεται πάνω σε όρος (ρ).

«Με αυτά τα λόγια πάλι τους οδηγεί σε ακρίβεια (τελειότητα) ζωής, διδάσκοντάς τους να έχουν την αγωνία ότι θα τους βλέπουν όλοι... Διότι μη δείτε αυτό, λееει, ότι καθόμαστε εδώ τώρα και είμαστε σε μια μικρή γωνιά· διότι τόσο ολοφάνεροι θα είστε σε όλους σαν πόλη που βρίσκεται πάνω στην κορυφή του βουνού» (Χ).

(4) Δες και το Λόγιον του Ιησού (Πάπυρος Οξυρύγχου 7) «πόλη που έχει οικοδομηθεί σε κορυφή όρους υψηλού και είναι στηριγμένη, ούτε να πέσει μπορεί ούτε να κρυφτεί». Η εικόνα έρχεται κατά τρόπο φυσικό στη σκέψη σε χώρα όπου τα χωριά βρίσκονται συνήθως σε υψηλές κορυφές. Αυτό ισχύει περισσότερο για την Ιουδαία παρά για τη Γαλιλαία (L). Ίσως από τη θέση, από την οποία εκφωνούσε την επί τους όρους ομιλία ο Κύριος, υπήρχε απέναντι κάποια κωμόπολη, που βρισκόταν μπροστά στη θέα και των ακροατών του (ο).

«Θα είστε περιβλεπτοι, επομένως προσέχετε πώς να ζείτε άμεμπτα για να μην σκανδαλίζετε και άλλους» (Θφ).

Ματθ.5,15 οὐδὲ καίουσι λύχνον(1) καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μῶδιον(2), ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν(3), καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ(4).

Ματθ.5,15 Οι άνθρωποι, όταν ανάψουν το λυχνάρι, δεν το βάζουν κάτω από το δοχείο με το οποίο μετρούν το σιτάρι, αλλά το τοποθετούν στο λυχνοστάτη, για να φωτίζει όλους τους ανθρώπους του σπιτιού.

(1) Τεκμήριο από το ισχυρότερο: Εάν οι άνθρωποι δεν βάζουν ποτέ το λυχνάρι κάτω από τον κάδο, πολύ περισσότερο τα ηθικά φώτα που είναι προορισμένα να φωτίζουν όχι ένα σπίτι αλλά τον κόσμο ολόκληρο, δεν επιτρέπεται να κρύβονται (ο). Λύχνος είναι το πήλινο ή γυάλινο αγγείο που έχει μέσα του λάδι και φιτίλι (δ), το οποίο όταν ανάβει φωτίζεται το σπίτι.

(2) Ρωμαϊκό μέτρο των υλικών, το ένα έκτο του ελληνικού μεδίμνου (δ).

(3) Είναι νεότερη ελληνική λέξη αντί για την παλαιότερη λυχνίον= ο λυχνοστάτης (g).

(4) «Ούτε εγώ αφού άναψα σε σας φως θεογνωσίας, θέλω εσείς να κρύβεστε· αλλά να, σας βάζω στο λυχνοστάτη, εννοώ δηλαδή πάνω στον υψηλό τόπο τη διδασκαλίας, ώστε να φωτίζετε όλους όσους είναι στην οικουμένη» (Ζ).

Κανόνας γενικός: το λυχνάρι έχει λόγο υπάρξεως το να φωτίζει· αυτός είναι και ο προορισμός των μαθητών, εκτός και αν παραλείπουν το καθήκον τους και παύουν να είναι λυχνάρι, οπότε το φως τους δεν ωφελεί κανέναν (L).

Ματθ.5,16 οὕτω(1) λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν(2) ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων(3), ὅπως(4) ἴδωσιν ὑμῶν(5) τὰ καλά ἔργα(6) καὶ δοξάσωσι(7) τὸν πατέρα(8) ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς(9).

Ματθ.5,16 Ἔτσι να λάμπει και το δικό σας φως μπροστά στους ανθρώπους, για να δουν τα καλά σας έργα και να δοξολογήσουν τον ουράνιο Πατέρα σας».

(1) Όπως σε πολλά άλλα χωρία του Ματθαίου (γ 15,ε 12,στ 30,ζ 12,17 κλπ.) το «οὕτως» αναφέρεται μάλλον στα προηγούμενα παρά στα επόμενα. Η έννοια είναι: Όπως ένα καλά τοποθετημένο λυχνάρι φωτίζει όλους στο σπίτι, έτσι ας λάμπει... (p).

(2) «Η καθαρότητα του βίου και του λόγου σας». «Όταν θα εργάζεστε τα καλά, ας λάμπει το από αυτά φως σας» (Z). Αναμφίβολα στην ακόλουθη φράση «τα καλά σας έργα» περιλαμβάνεται και το κήρυγμα (Ιω. ι 32) αλλά ο βίος μάλλον παρά τα λόγια που κηρύττονται τονίζεται τώρα από το Χριστό (p).

«Δεν θα μπορέσουν οι κατηγορίες να συσκιάσουν τη λάμψη σας, εάν εσείς ζείτε με ακρίβεια, και έτσι, σαν να πρόκειται να επιστρέψετε όλη την οικουμένη... Να είναι πολλή η αρετή και πλούσια η φωτιά... διότι όταν είναι τόση η αρετή, είναι αδύνατον να κρυφτεί, έστω και αν μύριες φορές προσπαθεί να την κρύψει αυτός που την ασκεί. Η ζωή σας να είναι αδιάβλητη και μην τους δίνετε καμία αφορμή να σας κακολογούν και... κανείς δεν θα μπορέσει να σας επισκιάσει. Και καλά είτε το φως. Διότι τίποτα δεν κάνει τόσο επίσημο τον άνθρωπο όσο η άσκηση της αρετής, έστω και αν μύριες φορές θέλει αυτός να κρύβεται» (X).

(3) Το φως πρέπει να λάμπει μπροστά στους ανθρώπους, το οποίο δεν είναι το ίδιο με το «θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις (να φαίνεστε στους ανθρώπους)» (p). «Να λάμπει μπροστά στους ανθρώπους όχι λόγω ανθρωπαρέσκειας» (Z).

«Τι λοιπόν; Μας διατάξεις να ζούμε για επίδειξη και για να αποκτούμε τιμές; Μακριά από μας! Δεν εννοώ αυτό. Διότι δεν είπα· Προσπαθείστε να κάνετε γνωστά τα κατορθώματά σας, ούτε είπα· Δείξτε αυτά, αλλά ας λάμπει το φως σας» (X).

(4) Ο τόνος του μορίου αυτού δεν αναφέρεται τόσο στο να δουν, όσο στο να δοξάσουν (b).

(5) Όχι εσάς, αλλά τα έργα σας. Το φως, όχι το λυχνάρι (b).

(6) «Τα έργα τα με πράξεις και λόγους» (Z). Η ζωή η χριστιανική είναι συχνά για τον κόσμο η καλύτερη απόδειξη υπέρ της χριστιανικής διδασκαλίας (L).

(7) Το να πράττουμε για τη δόξα του Πατέρα, ως χορηγού κάθε αγαθού, είναι το τελειότερο ελατήριο (L).

(8) «Δηλαδή τον Θεό, του οποίου γίνετε γιοι μέσω της πίστης» (Z). «Δεν είπε τον Θεό, αλλά τον Πατέρα, διότι ήθελε να ρίξει από τώρα τα σπέρματα της υψηλής καταγωγής που επρόκειτο να τους δοθεί» (X).

(9) Δείχνει ο προσδιορισμός αυτός τον τόπο, στον οποίο ο Θεός με εξαίρετο τρόπο θεωρείται παρών, διότι εκεί εκπληρώνεται το θέλημά του το άγιο. Επειδή λοιπόν εκεί ο Πατέρας μένει, εκεί οφείλουν να έχουν στραμμένα τα μάτια και τα παιδιά (δ). Το γενικό αντικείμενο του τμήματος αυτού είναι ότι το χριστιανικό ιδεώδες είναι αμέτρητα υψηλότερο από το αντίστοιχο ιουδαϊκό. Αποκλείει κάθε βαθμό αμαρτήματος, ακόμη και στη σκέψη και το συναίσθημα, ενώ το παλαιό ιδεώδες απέκλειε μόνο τις πράξεις και από αυτές εκείνες μόνο, οι οποίες απαγορεύονταν από το νόμο. Η αλήθεια αυτή αποδεικνύεται σε σχέση με το φόνο (21-26), τη μοιχεία (27-30), το διαζύγιο (31-32), τον όρκο (33-37), την εκδίκηση (38-42), την προς τους άλλους αγάπη (43-47)(p).

Στίχ. 17-48. Ο Κύριος τελειοποιεί και συμπληρώνει τον Μωσαϊκό νόμο.

Ματθ.5,17 Μὴ νομίσητε(1) ὅτι ἦλθον(2) καταλῦσαι(3) τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας(4)· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι(5), ἀλλὰ πληρῶσαι(6).

Ματθ.5,17 Μὴ νομίσετε πως ἦρθα για να καταργήσω το νόμο ή τους προφήτες. Δεν ἦρθα για να τα καταργήσω, ἀλλά για να τα πραγματοποιήσω.για να τα πραγματοποιήσω. Η: για να τα συμπληρώσω.

(1) «Για ποιό λόγο είπε αυτό; Όχι άσκοπα, ούτε μάταια, αλλά επειδή επρόκειτο να νομοθετήσει ανώτερα από τα παλαιά παραγγέλματα... και να χαράξει δρόμο ενός θείου και ουράνιου τρόπου ζωής, για να μην ταράξει το καινούργιο τις ψυχές των ακροατών... χρησιμοποιεί αυτήν την προδιόρθωση. Διότι αν και δεν εκπλήρωναν οι Ιουδαίοι το νόμο, αλλά όμως... ήθελαν τα γράμματα να μένουν ακίνητα και κανείς να μην προσθέτει παραπάνω σε αυτά, ή μάλλον όταν προστίθενταν ανέχονταν τους άρχοντες, αλλά οι προσθέσεις δεν γίνονταν προς το καλύτερο, αλλά προς το χειρότερο» (X).

Αξιόλογη και η εκδοχή: Η έκφραση αυτή υπονοεί, ότι ο Κύριος αντιλήφθηκε, ότι υπήρχε κίνδυνος να θεωρήσουν για αυτόν, ότι καταργεί το νόμο και ίσως μερικοί είχαν ήδη πει αυτό, (το οποίο αποτελεί απόδειξη ότι η επί του όρους ομιλία δεν εκφωνήθηκε στην αρχή της δημόσιας δράσης του Κυρίου). Οι Φαρισαίοι ασφαλώς θα έλεγαν αυτό. Διότι ο Κύριος παραθεωρούσε την προφορική παράδοση, την οποία εκείνοι θεωρούσαν ισόκυρη με το νόμο.

Επίσης ερμήνευε το νόμο κατά το πνεύμα του και όχι κατά το νεκρό γράμμα όπως εκείνοι. Περισσότερο από κάθε άλλο όμως, μιλούσε σαν κάποιος που έχει κύρος και εξουσία, ανεξάρτητη από το νόμο. Αλλά ο Κύριος δεν ήταν ένας φανατικός επαναστάτης, αλλά θείος ανορθωτής και μεταρρυθμιστής (p).

(2) Υπονοεί ευθύς εξ' αρχής ότι αυτός είναι ο ερχόμενος, ο Μεσσίας (p). Ο Κύριός μας λοιπόν υπήρχε πριν ακόμη έλθει στη γη (b).

(3) =Αθετώ, ακυρώνω, κηρύττω ότι δεν ισχύει πλέον (δ).

(4) Τον ηθικό νόμο, που δόθηκε στον Μωϋσή και την ηθική διδασκαλία των προφητών (δ).

(5) «Δεν το 'πε μία φορά, ότι δεν καταργώ το νόμο, αλλά και δεύτερη φορά πάλι το ανέφερε και πρόσθεσε και άλλο πιο σπουδαίο· διότι αφού είπε, μη νομίσετε ότι ἦλθα να καταργήσω το νόμο, πρόσθεσε, δεν ἦλθα να καταργήσω αλλά να συμπληρώσω» (X). Η αρνητική και η θετική μορφή της βεβαίωσης προσδίδει έμφαση στη διακήρυξη (o).

(6) «Αλλά πώς συμπλήρωσε το νόμο και τους προφήτες, ας το δούμε. Τους προφήτες μεν τους συμπλήρωσε, εκπληρώνοντας με πράξεις όλα όσα προφήτευσαν για αυτόν... ενώ τον νόμο τον συμπλήρωσε με ένα μεν τρόπο, με το να μην παραβεί τίποτα το νόμιμο... και με άλλο τρόπο, με το να προσθέσει σε αυτόν αυτά που του έλειπαν· το οποίο και περισσότερο αρμόζει να εννοήσουμε εδώ. Διότι ενώ ο νόμος εμπόδιζε τα τέλη των αμαρτημάτων, ο Χριστός εμπόδιζε και τις αρχές.

Διότι ο φόνος μεν είναι καρπός αμαρτίας, ρίζα όμως αυτής είναι η οργή· και αν κάποιος δεν κόψει τη ρίζα, κάποτε θα καρποφορήσει. Αποδείχτηκε λοιπόν, ότι ήταν ελλιπής η εντολή του να μη φονεύουν· συμπλήρωσε λοιπόν αυτήν ο Χριστός διατάζοντας να μην οργίζονται. Αυτό λοιπόν προχωρώντας θα το βρεις και στις άλλες εντολές» (Z).

«Όσα δηλαδή ο νόμος σκιαγράφησε, αυτά ο Κύριος κατά τρόπο τέλειο τα ζωγράφησε. Όπως ακριβώς και ο ζωγράφος δεν καταργεί το σκιαγράφημα, αλλά μάλλον το συμπληρώνει» (Θφ). «Όπως ακριβώς δηλαδή στα σκιαγραφήματα (σκίτσα) που έχουν

προσχεδιαστεί στους πίνακες, όταν έρθει η ώρα να μπουν τα κάθε είδους χρώματα, (αυτά τα χρώματα) καθόλου δεν καταστρέφουν τα σκίτσα, αλλά μάλλον τα μετατρέπουν να φαίνονται πιο λαμπρά, κατά τον ίδιο αυτόν τρόπο, λέμε ότι δεν ανατράπηκαν οι σκιές (σκιαγραφήματα) του νόμου, αλλά μάλλον συμπληρώθηκαν κατά τρόπο προοδευτικό που οδήγησε στην αλήθεια» (Κ).

«Αυτό όμως δεν εξουδετερώνει μόνο την αναίδεια των Ιουδαίων, αλλά ράβει και τα στόματα των αιρετικών εκείνων που λένε ότι η Παλαιά Διαθήκη είναι από τον διάβολο» (Χ).

Ματθ.5,18 ἀμὴν(1) γὰρ λέγω ὑμῖν(2), ἕως ἂν παρέλθῃ(3) ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ(4), ἰῶτα ἔν ἢ μία κεραία(5) οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου(6) ἕως ἂν πάντα γένηται(7).

Ματθ.5,18 Σας βεβαιώνω πως όσο υπάρχει ο κόσμος, έως τη συντέλειά του, δε θα πάψει να ισχύει ούτε ένα γιώτα ή μία οξεία από το νόμο.

(1) «Το αμὴν είναι επίρρημα βεβαιωτικό που λέγεται αντί για το «αληθινά»»(Ζ). Χαρακτηριστικός τρόπος ομιλίας, ιδιαίτερος του Χριστού, που διατηρήθηκε πιστά από τη χριστιανική παράδοση. Εισάγει έκφραση με ειδική έμφαση και σοβαρότητα (S).

Ισοδυναμεί με το επίσημα σας βεβαιώνω (ο). Ο Ιησούς μόνος χρησιμοποιούσε τη λέξη αυτή στην αρχή των προσφωνήσεών του. Κανείς από τους αποστόλους δεν έπραξε έτσι. Στην Κ.Δ. δεν είναι, για να μιλήσουμε με ακρίβεια, όρκος, όπως μερικές φορές στους Ιουδαίους. Διότι είναι συνώνυμο με το ναι και αληθινά. Δες Λουκ. ια 51,κα 3,Ματθ. κγ 36 και Μάρκ. ιβ 43.

Πάντως όμως αποτελεί εντονότατη διαβεβαίωση που αποκλειστικά αρμόζει σε εκείνον, ο οποίος από μόνος του και από την δική του αλήθεια διαβεβαιώνει και λόγω του αξιώματος αυτού που μιλά ισοδυναμεί με όρκο, ιδιαίτερα όταν λέγεται δύο φορές, δηλαδή Αμὴν αμὴν (b). Εδώ για πρώτη φορά συναντιέται στον Ματθαίο, βρίσκεται όμως σε αυτόν 30 φορές, 13 στον Μάρκο και 6 στον Λουκά (p).

(2) Η φράση λέγω υμιν, που συχνά χρησιμοποιείται από τον Κύριο και είναι χαρακτηριστική σε αυτόν εγκλείει ύψιστο κύρος και δηλώνει συχνά αλήθεια που διακηρύσσεται από αυτόν, η οποία ούτε από την Π.Δ. ούτε από κάποια άλλη πηγή μπορεί σαφώς να αποδειχτεί, αλλά για πρώτη φορά λέγεται από αυτόν από τους απόκρυφους θησαυρούς της σοφίας και γνώσης έτσι ώστε η συμφωνία των ακροατών να μπορεί να βασιστεί σε μόνη τη διαβεβαίωσή του. Οι προφήτες αρκούσαν να λένε: λέει ο Κύριος, οι απόστολοι, έχει γραφτεί, αλλά ο Χριστός σε πρώτο πρόσωπο, εγώ σας λέω (b).

(3) Το ρήμα παρέλθῃ αφήνει ακαθόριστο τον τρόπο του τέλους του κόσμου (b). «Η έννοια των επόμενων λόγων είναι η εξής, ότι έως ότου ο κόσμος παραμένει· διότι αυτό δηλώνει το έως ότου παρέλθει ο ουρανός και η γη, δεν θα παρέλθει απραγματοποίητο ούτε το πιο ασήμαντο παράγγελμα του νόμου» (Ζ).

(4) Ο ουρανός και η γη, το όλο σύστημα της φύσης (b).

(5) «Με το γιώτα και το κόμμα δήλωσε και το πιο ασήμαντο» (Ζ). Ιῶτα είναι το γιώδ το μικρότατο και στοιχειοδέστατο γράμμα του εβραϊκού αλφαβήτου. Αλλά και οι Έλληνες γράφουν από κάτω το ιῶτα ή και παραλείπουν το υπογεγραμμένο ιῶτα εντελώς (b). Η κεραία είναι ένα σημάδι, σαν απόστροφος, το οποίο έβαζαν οι Εβραίοι πάνω σε κάποια γράμματα για διάκριση από άλλα όμοια. Και στην ελληνική γλώσσα κεραία σημαίνει τόνος (δ). Και τα δύο μοιάζουν με το ελληνικό κόμμα ή την ψιλή.

(6) Κανένα από τα γράμματα του νόμου δεν θα καταργηθεί πριν το έργο του Θεού φθάσει στο τέρμα του (L).

(7) Έως ότου το σύνολο του θείου σχεδίου εκπληρωθεί (p).

Ή, έως ότου όλα τα σχετικά με το νόμο πραγματοποιηθούν (α). Εκπληρώθηκαν και θα εκπληρωθούν από τον Ιησού Χριστό, όχι μόνο σε αυτόν αλλά και στους Χριστιανούς (β). Θα επληρωθούν, θα ικανοποιηθούν είτε με την εκπλήρωση από τον Σωτήρα και τους γνήσιους μαθητές του, είτε με την τιμωρία των παραβατών (δ).

Ματθ.5,19 ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ(1) μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων(2) τῶν ἐλαχίστων(3) καὶ διδάξῃ(4) οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος(5) κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν(6)· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ(7), οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Ματθ.5,19 Ὅποιος, λοιπόν, καταργήσει ακόμα και μία από τις πιο μικρές εντολές αυτού του νόμου και διδάξει έτσι τους άλλους, θα θεωρηθεί ελάχιστος στη βασιλεία του Θεού. Ενώ όποιος τις τηρήσει όλες και διδάξει έτσι και τους άλλους, αυτός θα θεωρηθεί μέγας στη βασιλεία του Θεού.

(1) Η αντίθετη λέξη είναι το ποιήση, το οποίο λέγεται μετά από λίγο στον σ. αυτόν (b).

(2) «Δεν το είπε για τους παλαιούς νόμους, αλλά για αυτούς που ο ίδιος επρόκειτο να νομοθετήσει» (X).

(3) Αυτοί δεν αντιτίθενται συστηματικά προς το νόμο, αλλά παραγνωρίζουν τη σπουδαιότητα των μικρότερων παραγγελμάτων (L). Τηρώντας τις μεγάλες εντολές νίκησαν το κακό στην εξωτερική του εμφάνιση ως πράξη πονηρή, δεν νίκησαν όμως την κακία και την αμαρτία και στην εσωτερική της εμφάνιση ως κακό πάθος και επιθυμία (δ).

(4) Δεν πρόκειται λοιπόν για αθέτηση από αδυναμία ή επειδή παρασύρθηκε, αλλά για πλήρη παραγνώριση.

(5) Όπως μεταχειριζόμαστε το λόγο του Θεού, έτσι και ο Θεός θα μας μεταχειριστεί (b). Το ελάχιστος ή σημαίνει «τελευταίος όλων, πάρα πολύ κακός, αυτός που έχει απορριφθεί, το οποίο σημαίνει ότι θα μπει στην κόλαση» (Z).

«Το είπε αυτό κατά τρόπο άνετο» (Σχ.π). Ή, δεν θα διωχτεί από τη βασιλεία, αλλά η θέση του σε αυτήν θα είναι λιγότερο ένδοξη (p): θα αξιωθεί της τελευταίας βαθμίδας της μακαριότητας (δ). Έτσι ερμηνεύουν και ο L, και ο a.

(6) Η οποία θα ακολουθήσει μετά τη μέλλουσα κρίση.

(7) «Πρόσεξε πώς είπε, ότι πρέπει πρώτα να πράττει και μετά να διδάσκει και όχι μόνο να πράττει, αλλά και να διδάσκει» (Z).

«Διότι πώς θα οδηγήσω άλλον σε δρόμο, που εγώ δεν περπάτησα;» (Θφ).

«Διότι δεν πρέπει να είμαστε χρήσιμοι μόνο στους εαυτούς μας, αλλά και στους άλλους. Διότι δεν είναι ίσος ο μισθός για αυτόν που κατορθώνει κάτι για τον εαυτό του και για αυτόν που προσθέτει και άλλον μαζί του. Όπως ακριβώς δηλαδή το να διδάσκει χωρίς να πράττει καταδικάζει τον διδάσκοντα, «διότι εσύ που διδάσκεις, λέει, άλλον, τον εαυτό σου δεν τον διδάσκεις;», έτσι και το να πράττει μεν, αλλά να μην καθοδηγεί και άλλους ελαττώνει τον μισθό» (X).

Ματθ.5,20 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ(1) ἡ δικαιοσύνη(2) ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων(3), οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ματθ.5,20 Γι' αυτό να έχετε υπόψη σας ότι, αν η ευσέβειά σας δεν ξεπεράσει την ευσέβεια των γραμματέων και των Φαρισαίων, δε θα μπειτε στη βασιλεία του Θεού.

(1) Η δικαιοσύνη μας ουδέποτε μπορεί να περισσεύσει, ξεπερνώντας τις απαιτήσεις του νόμου. Αλλά οι γραμματείς και οι Φαρισαίοι νόμιζαν, ότι η δικαιοσύνη τους περίσσευε από τα παραγγέλματα του νόμου. Είμαστε υποχρεωμένοι να ξεπεράσουμε

τη δικαιοσύνη τους (b). Το περισσεύω εδώ είναι αμετάβατο= να περισσεύει, ξεπερνώντας ένα γνωστό όριο, εδώ εννοεί αυτό των γραμματέων και Φαρισαίων (δ). «Ποιό ήταν το παραπάνω που περισσεύει; Το να μην οργιστεί κάποιος, το να μη δει γυναίκα ακόλαστα» (X).

(2) «Εδώ δικαιοσύνη λέει την αρετή συνολικά» (X).

(3) Δηλαδή περισσότερο από αυτήν των γραμματέων και Φαρισαίων (b).

Ή, «δεν είπε απλώς αυτών που παραβαίνουν, αλλά αυτών που κατορθώνουν· διότι αν δεν κατόρθωναν, δεν θα έλεγε ότι έχουν δικαιοσύνη, ούτε θα σύγκρινε τη αρετή που δεν υπάρχει με αυτήν που υπάρχει» (X).

Αλλά «εκείνοι μεν τα τέλη των αμαρτημάτων φυλάσσουν· εσείς όμως και τις αρχές οφείτε να φυλάσσετε» (Z).

Ή, οι Φαρισαίοι ήταν διδάσκαλοι της ακριβούς τήρησης ελαχίστων (L). Παρέβλεπαν τα βαρύτερα του νόμου, δίνοντας το ένα δέκατο και από τον δυόσμο ακόμη και από το άνηθο (Ματθ. κγ 23). Βρίσκονταν σε πλάνη παραγνωρίζοντας και παρερμηνεύοντας την αληθινή φύση της δικαιοσύνης. Αυτή όμως ήταν πλάνη απαίσια, που απέκλειε από τη βασιλεία (p). Τηρούσαν την τελετουργική και τη νομική, αλλά όχι και την ηθική δικαιοσύνη. Οι Φαρισαίοι επέμεναν στις παραδόσεις, ενώ οι γραμματείς ήταν προσκολλημένοι στο γράμμα του νόμου (b).

Η δεύτερη ερμηνεία πιο σοβαρή.

Ματθ.5,21 (1) Ήκούσατε(2) ότι ἐρρέθη(3) τοῖς ἀρχαίοις(4), οὐ φονεύεις(5)· ὅς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει(6).

Ματθ.5,21 Έχετε ακούσει την εντολή που δόθηκε παλιά στους προγόνους μας: “να μην κάνεις φόνο, κι όποιος κάνει φόνο πρέπει να καταδικαστεί από το τοπικό δικαστήριο”.

(1) «Αφού απείλησε λοιπόν αυτούς που παραβαίνουν και υποσχόμενος μεγάλα έπαθλα σε αυτούς που κατορθώνουν και αφού έδειξε ότι δίκαια απαιτεί από εμάς περισσότερο από τα παλαιά μέτρα, αρχίζει τη νομοθεσία λοιπόν όχι κατά τρόπο απόλυτο αλλά με σύγκριση με τις παλαιές εντολές, θέλοντας να αποδείξει δύο πράγματα, ότι και δεν μάχεται τα προηγούμενα (την Π.Δ.) αλλά αντιθέτως νομοθετεί συμφωνώντας και πάρα πολύ με αυτά και ότι σωστά και σε πολύ κατάλληλο χρόνο προσθέτει τα δεύτερα σε εκείνα» (X).

(2) Ακούσατε ότι ειπώθηκε (σ. 21,27,33,38,43) όχι ξέρετε ότι γράφτηκε. Ο Χριστός απευθύνεται σε αγράμματα πλήθη, πολλοί από τους οποίους δεν μπορούσαν ούτε να διαβάσουν ούτε να γράψουν. Συνεπώς η γνώση τους για το νόμο προερχόταν από την δημόσια διδασκαλία στις συναγωγές, όπου το γράμμα του νόμου διαβαζόταν πιστά, αλλά το πνεύμα του ή έλειπε ή συσκοτιζόταν.

(3) Απρόσωπη μορφή λόγου, στην οποία μεγαλοπρεπώς αντιτίθεται το «εγώ όμως σας λέω» (b).

(4) «Ειπώθηκε από τον νομοθέτη προς τους αρχαίους Εβραίους» (Z). «Δείχνει, ότι έγινε παλαιός ο νόμος» (Θφ).

(5) Παρατίθεται από το Εξοδ. κ 15, Δευτερ. ε 17, ενώ τα λόγια που ακολουθούν δεν είναι άμεση παράθεση, αλλά περίληψη της διδασκαλίας του νόμου. Δες Εξοδ. κα 12 (a).

«Είναι πολύ καλό που δεν αλλάζει τη σειρά των εντολών, αλλά άρχισε από την πρώτη, από την οποία και ο νόμος άρχισε. Διότι και αυτό δείχνει τη συμφωνία (με την Π.Δ.)» (X).

(6) Σημαίνει και κριτήριο δικαστών, όπως εδώ· αποτελούνταν από 7 άνδρες ανά τις πόλεις της Παλαιστίνης και αντιτίθεται η λέξη κρίση με τη λέξη συνέδριο, το οποίο είχε την έδρα του στα Ιεροσόλυμα (g).

Ματθ.5,22 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν(1) ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος(2) τῷ ἀδελφῷ(3) αὐτοῦ εἰκῆ(4) ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει(5)· ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακά(6), ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ μωρέ(7), ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός(8).

Ματθ.5,22 Εγὼ ὅμως σας λέω πως ἀκόμα κι ὅποιος οργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ χωρὶς λόγο, πρέπει νὰ καταδικαστεῖ ἀπὸ τὸ τοπικὸ δικαστήριον. Κι ὅποιος πει τὸν ἀδερφὸ τοῦ “ρακά”, δηλαδὴ “ἀνόητο”, πρέπει νὰ καταδικαστεῖ ἀπὸ τὸ μεγάλο συνέδριον. Κι ὅποιος τὸν πει “μωρέ”, δηλαδὴ “ηλίθιο”, πρέπει νὰ καταδικαστεῖ στὴ φωτιά τῆς κόλασης.

(1) «Εἶδες ἐξουσία ἀπόλυτη; Διότι ποιοὺς ἀπὸ τοὺς προφῆτες μίλησε ποτέ ἔτσι; Ποιοὺς ἀπὸ τοὺς δίκαιους; Ποιοὺς ἀπὸ τοὺς πατριάρχους; Κανεῖς, ἀλλὰ λένε, αὐτὰ λέει ὁ Κύριος. Ἀλλὰ δὲν μιλά ἔτσι ὁ Υἱός. Διότι ἐκεῖνοι ἀνακοίνωναν τὰ λόγια τοῦ Δεσπότη, ἐνῶ αὐτὸς τὰ λόγια τοῦ Πατέρα» (X). «Εγὼ λέω· δείχνοντας τὸ ἐξουσιαστικὸ τῆς θεότητος» (Θφ).

(2) Ὁ Χριστὸς δὲν καταρρίπτει τὴν παλαιὰ ἐντολὴ ἀλλὰ με τὴ δική του ἐξουσία προσθέτει ὅ,τι εἶναι ἐξίσου υποχρεωτικὸ με αὐτὴν καὶ πρέπει νὰ θεωρεῖται ὅτι ἐμπεριέχεται στὸ πνεῦμα αὐτῆς. «Ρίζα τοῦ φόνου εἶναι ὁ θυμὸς. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ κόβει τὴ ρίζα, πολὺ περισσότερο θὰ καταστρέψει καὶ τὰ κλαδιά· ἢ μάλλον δὲν θὰ τὰ ἀφήσει οὔτε καν νὰ ξεφυτρώσουν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Δὲν νομοθετοῦσε ἐπομένως αὐτὰ γιὰ νὰ καταργῆσει τὸ νόμο, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν φυλάξει περισσότερο» (X).

(3) Ἡ ὀνομασία αὐτὴ δείχνει τὸ ἀπρεπὲς καὶ τὸ ἀτοπο τοῦ θυμοῦ (b). Ἀδελφὸς σύμφωνα με τὴν ἐπικρατοῦσα στους Ἰουδαίους ἐκδοχὴ ἦταν ὁ Ἰσραηλίτης. Ἀλλὰ στὸ σ. 47 ὁ Κύριος ἀν καὶ χρησιμοποιοῖ τὴ λέξη ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, προσβλέπει σὲ ευρύτερο ὀρίζοντα. Ὁ σ. 47 λοιπὸν ὀδήγησε τοὺς Χριστιανούς νὰ θεωροῦν ἀδελφούς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους (L).

(4) Παραλείπεται ἡ λέξη στὸν βατικανὸ καὶ σιναϊτικὸ κώδικα καὶ σὲ λίγα ἀλλὰ χειρόγραφα. Εἰκῆ= παράλογα, χωρὶς δίκαιη αἰτία (g).

«Προσθέτοντας ὅμως τὸ «εἰκῆ» δὲν ἀπέκλεισε τελείως τὴν ὀργή, ἀλλὰ μόνο τὴν ἀκαίρη ἀπομάκρυνε, διότι ἡ σὲ κατάλληλο χρόνο (ὀργή) εἶναι ὠφέλιμη. Καὶ ὀργὴ σὲ κατάλληλο χρόνο εἶναι αὐτὴ ποὺ γίνεται ἐναντίον αὐτῶν ποὺ ζοῦν ἀντίθετα με τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, ὅταν δηλαδὴ ὄχι γιὰ ἐκδίκηση δική μας, ἀλλὰ γιὰ ὠφέλεια αὐτῶν ποὺ ζοῦν με κακὸ τρόπο, ἀπὸ ἀγάπη καὶ φιλαδελφία ὀργιζόμεσθε, με τὴν ἀρμόζουσα εὐπρέπεια. Διότι ὀργίξεσθε, λέει ὁ Ψαλμός, καὶ μὴν ἀμαρτάνετε, δηλαδὴ νὰ μὴν φταίτε με τὸ νὰ ὀργίξεσθε, χρησιμοποιώντας με κακὸ τρόπο τὴν ὀργή» (Z).

«Ἀλλὰ οἱ πολλοὶ κάνουν τὸ ἀντίθετο, καὶ γίνονται θηρία κάθε φορὰ ποὺ τυχόν ἀδικοῦνται, ἐνῶ παραμένουν χαλαροὶ καὶ μαλθακοὶ ὅταν βλέπουν νὰ ἐνοχλεῖται ἄλλος» (X).

(5) Ὁ σ. αὐτὸς δὲν δείχνει τρεῖς βαθμούς τιμωρίας πρόσκαιρης ἢ ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ ἀνθρώπους· διότι οὔτε ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἐπαρχιακοῦ δικαστηρίου καὶ τοῦ συνεδρίου ἐκτεινόταν καὶ στὴν τιμωρία τῆς ὀργῆς οὔτε ἡ γέεννα, (κοιλιάδα κοντὰ στὰ Ἱεροσόλυμα), ἦταν τόπος στὸν ὁποῖο ἐκτελοῦνταν οἱ ποινές. Ἡ κρίση λοιπὸν καὶ τὸ συνέδριον καθορίζονται ὡς ἀρμόδια γιὰ τὴν ὀργή καὶ τὸν λόγο Ρακά, γιὰ νὰ δηλωθεῖ, ὅτι αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸν πρῶτο καὶ δεῦτερο βαθμὸ τοῦ φόνου καὶ ὅτι ἐπιφυλάσσεται γιὰ αὐτὰ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεῦτερος βαθμὸς τῆς τιμωρίας στὸν Ἄδη· ἡ γέεννα ὅμως τοῦ πυρός ἐπιφυλάσσεται γιὰ τὸν τρίτο βαθμὸ τοῦ φόνου, δηλαδὴ τὴν ὕβρη Μωρέ (b).

Ἡ ὀργή, ἐφόσον περιορίζεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀνθρώπου ξεφεύγει ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία κάθε ἐπίγειου δικαστηρίου. Πρέπει λοιπὸν ἡ κρίση γιὰ τὴν ὁποία γίνεται ἐδῶ λόγος, νὰ εἶναι πνευματικὸ δικαστήριον, ὅπου ὁ Θεὸς θὰ φανερώσει κάθε μυστικὸ τῆς καρδιάς (ο). Ὁ Ἰησοῦς μεταχειρίζεται τοὺς δικαστικούς αὐτοὺς ὅρους γιὰ νὰ σημάνει τιμωρία ὅλο καὶ πιο αὐστηρὴ στὴ θεία τάξη. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὀργίζεται

είναι ήδη ένοχος στην πνευματική τάξη εγκλήματος εξίσου βαριού όπως εκείνο το οποίο θα δικάζε το τοπικό δικαστήριο της κρίσεως επιβάλλοντας σε αυτό θάνατο κλπ (L).

Εφόσον ο φονιάς ήταν ένοχος στη κρίση, της ποινής που επιβάλλεται στον φονιά, ένοχος κηρύσσεται από τον Σωτήρα και ο οργιζόμενος, ως ένοχος και αυτός στην κρίση.

(6) Λέξη αραμαϊκή= κενός, δηλαδή άνθρωπος κενός, ανόητος. Αυτή τη λέξη χρησιμοποιούσαν οι Ιουδαίοι στα χρόνια του Χριστού για να περιφρονήσουν κάποιον (g). Αλλά η ακόλουθη ύβρη μωρέ δεν είναι βέβαιο, ότι αποτελεί βαρύτερη ύβρη του ρακά (p).

Για αυτό προβλήθηκε η εκδοχή, κατά την οποία από το «όποιος όμως πει... ρακά», αρχίζει δεύτερη αντίθεση.= Επιπλέον ειπώθηκε στους αρχαίους, όποιος πει στον αδελφό του ρακά θα είναι ένοχος στο συνέδριο. Εγώ όμως σας λέω ότι οποιος πει μωρέ θα είναι ένοχος στη γέενα του πυρός (S). Εναντίον αυτής της εκδοχής αντιτίθεται ότι στο στίχο έχουμε κλίμακα ποινών, κρίση, συνέδριο, γέενα. Επιπλέον είναι αμφίβολο, εάν το συνέδριο θεωρούσε την ύβρη ρακά ως αξιόποινη (p).

Πιο σωστή λοιπόν η εκδοχή: «Είναι μέτριος υβριστικός τοπικός λόγος» (B).

«Αυτή η λέξη ρακά, δεν είναι σπουδαία ύβρις, αλλά μάλλον δείχνει περιφρόνηση και έλλειψη εκτίμησης εκ μέρους εκείνου που τη λέει» (X).

«Κάποιοι λένε ότι το ρακά στη συριακή γλώσσα σημαίνει κατάπτυστος» (Θφ).

(7) Εδώ δεν υβρίζεται πλέον από περιφρόνηση ο αδύνατος στο νου, αλλά ο νοήμων αδελφός από μίσος και κακία χαρακτηρίζεται μωρός, βλάκας (δ).

Η, μωρός= ασεβής, διότι ο ασεβής περιφρονεί και παραμελεί αυτά που οδηγούν στη σωτηρία (g). «Αν όμως ο πιστός αδελφός είναι ανόητος, είναι ανόητη και η πίστη του» (Z).

(8) Λέξη που σχηματίστηκε κατά το εβραϊκό γκε-χιννόμ= κοιλάδα του Χιννόμ (F) ή Εννόμ σύμφωνα με τους Ο΄. Ονομαζόταν έτσι μια κοιλάδα νοτιοανατολικά της Ιερουσαλήμ, η οποία ονομάστηκε και κοιλάδα θρήνου, από το θρήνο των μικρών παιδιών, τα οποία ως θυσία ρίχνονταν στους βραχίονες του ειδώλου του Μολόχ, το οποίο προηγουμένως θερμαινόταν έως ότου γινόταν πυρακτωμένο.

Τον τόπο αυτόν ο Ιωσίας τον κήρυξε βέβηλο και μολυσμένο (Δ Βασ. κγ 10) και έριχναν σε αυτόν όχι μόνο όλα τα ακάθαρτα, αλλά και τα πτώματα των ζώων, όπως και τους άταφους που υποβλήθηκαν στην εσχάτη των ποινών εκεί τους έριχναν. Και επειδή για καταστροφή των πτωμάτων, για να μη μολύνεται ο αέρας από τη σήψη του, διαρκώς εκεί χρησιμοποιούνταν φωτιές, συνέβη ώστε ο τόπος αυτός, να ονομαστεί γέενα του πυρός, και έπειτα το όνομα του τόπου αυτού μεταφέρθηκε και στον τόπο εκείνο του άδη, όπου οι ασεβείς πρόκειται να κολαστούν (g).

Ματθ.5,23 (1) Έάν ούν(2) προσφέρης τὸ δῶρόν σου(3) ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον(4) κάκει μνησθῆς(5) ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ(6),

Ματθ.5,23 Γι' αυτό, όταν προσφέρεις το δῶρο σου στο ναό κι εκεί θυμηθείς πως ο αδερφός σου έχει κάτι εναντίον σου,

(1) Στους σ. 23,24 έχουμε την πρώτη εφαρμογή των προηγουμένων, ενώ στους σ. 25,26 την δεύτερη εφαρμογή τους (a).

«Όλα όσα είτε παραπάνω και όσα λέει τώρα και όσα θα πει μετά από αυτό, είναι για την αγάπη, την οποία κατεξοχήν θεωρεί πολύ σπουδαία... Για αυτό και αποκόβοντας πρώτα τα νεύρα της διαμάχης, απομάκρυνε αυτά που καταστρέφουν την αγάπη» (Z).

«Ας διακοπεί, λέει, η δική μου λατρεία, για να παραμένει η δική σου αγάπη· διότι και αυτό είναι θυσία, η συμφιλίωση με τον αδελφό» (X).

(2) Επειδή κάθε εναντίον του αδελφού προσβολή είναι άτοπη και αξιοτιμώρητη, για

αυτό, εάν προσφέρεις το δώρο σου κλπ.

(3) Η έννοια είναι, ότι οτιδήποτε και αν πράττετε, έστω και αν επιχειρείτε το καλύτερο και αγιότερο και αναγκαιότερο έργο, αφήστε οτιδήποτε μέχρις ότου συμφιλιωθείτε (b).

(4) Το θυσιαστήριο των ολοκαυτωμάτων που βρισκόταν στην εσωτερική αυλή του ναού (F). Ο λαϊκός Ισραηλίτης δεν μπορούσε να βάλει το δώρο του πάνω στο θυσιαστήριο, αλλά μόνο να προσφέρει αυτό στους λευϊτες ή στους ιερείς. Αλλά αυτός που προσφέρει είναι ήδη κοντά στο θυσιαστήριο (L).

Έφερνε αυτό στην εσωτερική αυλή του ναού, αλλά στην αυλή αυτή μπορούσε να μπει μετά την εκπλήρωση ορισμένων διατυπώσεων, δηλαδή πλύσεων και αλλαγής ενδυμάτων (S).

«Δεν είπε, μετά αφού το προσφέρεις ή πριν ακόμη το προσφέρεις, αλλά ενώ το δώρο είναι μπροστά στο θυσιαστήριο και έχει αρχίσει η θυσία... στέλνει να συμφιλιωθεί με τον αδελφό... θέλοντας να δείξει ότι πολύ τιμά την αγάπη και αυτήν θεωρεί ότι είναι η μέγιστη θυσία... και για να κάνει την συμφιλίωση ανάγκη απαραίτητη» (X).

(5) Στην διαξαγωγή κάποιας ιερής τελετής η ανάμνηση διαπραχθέντος αδικήματος προκαλείται φυσικότερα παρά στο θόρυβο των ανθρωπίνων υποθέσεων (b).

(6) Έχει κάτι εναντίον σου, δηλαδή κάποια δίκαιη και εύλογη κατηγορία και μομφή (δ).

«Ο λόγος λέγεται χωρίς να γίνεται καθορισμός και προς αυτόν που αδίκησε και προς αυτόν που έπαθε κακά. Και αν μεν έπαθες κακώς, συγχώρεσε σε αυτόν την αδικία και συμφιλίωσου· εάν όμως αδίκησες, θεράπευσε την αδικία και μην παραλείψεις τίποτα από όσα οδηγούν στη συμφιλίωση» (Z). «Φρόντισε να συμφιλιωθεί αυτός μαζί σου» (Θφ).

Ματθ.5,24 ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου(1), καὶ ὕπαγε πρῶτον(2) διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου(3), καὶ τότε ἐλθὼν(4) πρόσφερε τὸ δῶρόν σου.

Ματθ.5,24 ἄφησε ἐκεῖ, μπροστά στο θυσιαστήριο του ναού, το δώρο σου και πήγαινε να συμφιλιωθείς πρώτα με τον αδελφό σου, και ύστερα έλα να προσφέρεις το δώρο σου.

(1) «Τα είπε όλα με πολλή έμφαση για να τον φοβίσει και να τον κινητοποιήσει. Διότι αφού είπε, άφησε το δώρο σου, δεν σταμάτησε σε αυτό, αλλά πρόσθεσε, μπροστά στο θυσιαστήριο, προκαλώντας του φρίκη (ρίγος) και από τον τόπο ακόμη» (X).

(2) Μπήκε αντιθετικά με το ακόλουθο «τότε έλα» (b).

(3) Για να μπορέσεις να συμφιλιωθείς με το Θεό (b).

(4) Δεν λέει ξαναέλα, διότι η πρώτη έλευση ήταν μάταιη και δεν υπολογίζεται (b).

Ματθ.5,25 (1) Ἴσθι εὐνοῶν(2) τῷ ἀντιδίκῳ(3) σου ταχὺ(4) ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ(5) μετ' αὐτοῦ, μήποτε σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῶ τῷ ὑπηρέτῃ(6), καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ(7)·

Ματθ.5,25 Κοίταξε να συμβιβαστείς γρήγορα με τον αντίδικό σου, όσο ακόμα βρίσκεστε στο δρόμο προς το δικαστήριο· γιατί ύστερα ο αντίδικος θα σε παραδώσει στο δικαστή, κι ο δικαστής θα σε παραδώσει στο δεσμοφύλακα, κι αυτός θα σε κλείσει στη φυλακή.

(1) Ο Σωτήρας εκθέτει το λόγο και δείχνει την αναγκαιότητα της συμφιλίωσης με τον αδικημένο αδελφό με εικόνα έξυπνη παρμένη από την καθημερινή ζωή (δ). Το θέμα είναι το ίδιο όπως και στους σ. 23-24. Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για τη συμφιλίωση, αλλά στην πρώτη περίπτωση η συμφιλίωση παρουσιάζεται να

επιβάλλεται από την αγάπη, ενώ στη δεύτερη ως λόγος της συμφιλίωσης προβάλλεται η αποφυγή βαριάς δυστυχίας. Η σύγκριση υπονοείται= Όπως σπεύδει κάποιος να συμβιβαστεί με κάποιον δανειστή, έτσι συμφέρει και να συμφιλιώνεται κάποιος (L). Ο συνεκτικός κρίκος μεταξύ των δύο περιπτώσεων είναι το «ταχύ». Η έχθρα είναι μισητή στο Θεό. Βάλτε λοιπόν τέλος σε αυτήν χωρίς αναβολή (p).

(2) Ευνοώ=Επιθυμώ καλά για κάποιον, είμαι ευνοϊκά διατεθειμένος (g). «Να καταδέχεσαι μάλλον να αδικείσαι· αυτό σημαίνει το να ευνοείς» (Σχ.π).

(3) Ο αντίπαλος σε δίκη και δικαστήριο (g). Εδώ εννοείται ο δανειστής με τον οποίο ήλθε κάποιος σε διαμάχη.

(4) «Δες και εδώ πώς τον πιέζει... πρόσθεσε «γρήγορα» και δεν αρκέστηκε σε αυτό, αλλά και αυτής της ταχύτητας ζήτησε αύξηση λέγοντας, έως ότου είσαι στο δρόμο μαζί του, και με τα λόγια αυτά τον παροτρύνει και του ζητά να βιαστεί πάρα πολύ» (X).

(5) «Το δρόμο που φέρνει προς τον δικαστή» (Z).

«Πριν ακόμη φτάσεις στην πόρτα του δικαστηρίου, προτού να σταθείς μπροστά από την έδρα του δικαστή και να βρεθείς πλέον κάτω από την εξουσία του δικαστή» (X).

(6) Λέγεται στην Κ.Δ. και για τους συνοδούς και ακολούθους των αρχόντων ή για τους εκτελεστές των ποινών όπως εδώ (g). Στον κλητήρα που επιβάλλει τις τιμωρίες (δ).

(7) «Μπορείς τότε να συμφιλιωθείς έστω και πληρώνοντας χρήματα... Διότι είναι καλύτερο να ζημιωθείς παρά να δικαστείς. Διότι αν ζημιωθείς για την αγάπη κερδίζεις τρία κάλλιστα πράγματα, το να μην μπεις στη φυλακή, το να μη ζημιωθείς σε έσχατο βαθμό και το να συμφιλιωθείς με τον εχθρό· αν όμως δικαστείς θα υποστείς τρία αντίθετα κακά, το να μπεις στη φυλακή, το να ξεπληρώσεις και το τελευταίο δίλεπτο και το ότι ούτε έτσι θα συμφιλιωθείς» (Z). Αυτή είναι η γενική έννοια της παραβολής στους σ. 25-26.

Ματθ.5,26 ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν(1) ἕως οὗ ἀποδῶς(2) τὸν ἔσχατον κοδράντην(3).

Ματθ.5,26 Σε βεβαιώνω πως δε θα μπορέσεις να βγεις από 'κει, πριν ξεπληρώσεις και το τελευταίο δίλεπτο».

(1) «Είναι κάποιος που ερμηνεύουν τα λόγια με τρόπο αναγωγικό (=ότι αναφέρεται συμβολικά στη μέλλουσα ζωή), το οποίο ο Χρυσόστομος εδώ δεν το δέχτηκε» (Z). «Αυτός που ευνοεί τον αντίδικο πολύ περισσότερο θα ωφελήσει τον εαυτό του, αφού θα απαλλαχτεί από δικαστήρια και δεσμοπήρια και την εκεί ταλαιπωρία» (X).

Οι σ. 25-26 αποτελούν σαφώς προειδοποίηση κατά του κινδύνου του να εμφανιστούμε ενώπιον του Θεού κατά την ημέρα της κρίσης χωρίς να έχουμε συμφιλιωθεί (a).

(2) Το χωρίο πρέπει να ερμηνευτεί μεταφορικά αλλά οι μεταφορές δεν πρέπει να συμπιέζονται (p). Η φράση δείχνει, ότι πρόκειται για χρέος, το οποίο δεν εξοφλήθηκε (S), ενώ τίποτα δε λέγεται για το αν είναι ή δεν είναι δυνατή η πληρωμή του στη φυλακή (p).

(3) «Κοδράντης είναι δύο λεπτά» (Θφ), το ένα τέταρτο του ασσαρίου, ρωμαϊκό νόμισμα.

Ματθ.5,27 Ἦκούσατε ὅτι ἐρῶ ἐθῆ τοῖς ἀρχαίοις(1), οὐ μοιχεύσεις(2).

Ματθ.5,27 Ακούσατε επίσης πως δόθηκε στους προγόνους μας η εντολή: μη μοιχεύσεις.

(1) Αυθεντική γραφή χωρίς το τοῖς ἀρχαίοις.

(2) «Και στο νόμο, μετά του ου φονεύσεις βρिσκεται το ου μοιχεύσεις. Αφού λοιπόν

ολοκλήρωσε την προηγούμενη εντολή προχωρά και στην επόμενη από εκείνην και αφού ρύθμισε το θυμό, μετριάξει και την επιθυμία» (Z).

Δες Εξόδ. κ 13, Δευτερ. ε 17. Παρόλο που ο Κύριος δεν προσθέτει μαζί με την εντολή και κάποια περίληψη της ερμηνείας που δινόταν από τους γραμματείς, υπονοείται αυτή. Διότι οι γραμματείς ερμήνευαν αυτήν ότι αναφερόταν μόνο στη μοιχεία με παντρεμένη γυναίκα (S).

Ματθ.5,28 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων(1) γυναῖκα(2) πρὸς τὸν ἐπιθυμήσαι(3) αὐτήν ἤδη(4) ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ(5) αὐτοῦ(6).

Ματθ.5,28 Εγὼ ὅμως σας λέω πὼς ὅποιος βλέπει μια γυναίκα με πονηρὴ ἐπιθυμία, ἔχει κίβλας διαπράξει μέσα του μοιχεία μ' αυτήν.

(1) «Δεν εἶπε ὅτι τιμωρεῖται μόνο ο μοιχός, ἀλλὰ αὐτό που ἔκανε στην περίπτωση του φονιά, αὐτό κάνει και ἐδῶ τιμωρώντας και το ἀκόλαστο κοίταγμα, για να μάθει που βρίσκεται ἡ ἀνωτερότητα σε σχέση με τους γραμματεῖς» (X).

(2) «Γυναίκα λέει τώρα και την παντρεμένη με ἄνδρα και τη χωρισμένη και την παρθένα» (Z).

(3) «Ὅπως ἀκριβῶς στην προηγούμενη εντολή προσθέτωντας το «χωρὶς λόγο» διαχώρισε την σε κατάλληλο καιρὸ οργή ἀπὸ την ἀκαιρη, ἔτσι λοιπὸν και στην παρούσα εντολή, προσθέτοντας τη φράση «για να την ἐπιθυμήσει» διαχώρισε το χωρὶς πάθος κοίταγμα ἀπὸ το ἐμπαθές. Διότι δεν εἶπε αὐτός που βλέπει ἀπλῶς, ἀλλὰ αὐτός που βλέπει για να ἐπιθυμήσει, δηλαδή αὐτός που βλέπει περίεργα, αὐτός που βλέπει με ἐμπάθεια ὥστε να ἐπιθυμήσει συνουσία (σεξουαλική ἔνωση)... Ἡ, αὐτός που βλέπει με αὐτὸν τον σκοπὸ, για να ἐπιθυμήσει δηλαδή... Ἐνῶ αὐτός που βλέπει περνώντας ἀπλῶς ἢ για κάποια ἄλλη ἀνάγκη, εἶναι ἀνένοχος» (Z).

«Δεν θα ἐπιθυμήσεις, ἀνάβοντας το πάθος με περίεργο και πονηρὸ βλέμμα» (Γ).

Αὐτός που βλέπει για να ἐπιθυμήσει· δηλαδή «αὐτός που κάνει ἔργο του το να περιεργάζεται τα λαμπρά σώματα και να κυνηγᾷ τα ὄμορφα πρόσωπα και να τρέφει με τα θεάματα αὐτά την ψυχὴ του και να καρφώνει τα βλέμματά του στα ωραία πρόσωπα... Διότι αὐτός που προσπαθεῖ να βλέπει τα ὄμορφα πρόσωπα, αὐτός κατεξοχὴν ἀνάβει το καμίνι του πάθους και κάνει ἀιχμάλωτη την ψυχὴ και γρήγορα ἔρχεται και στην πράξη... Και ἀπαγορεύει και το ἀκόλαστο βλέμμα και πριν την πράξη... Διότι αὐτός που ἀνάψε μία φορά τη φλόγα, ἀκόμη και ὅταν ἀπουσιάζει ἡ γυναίκα που εἶδε, πλάθει συνεχῶς με τη φαντασία του εἰδῶλα ἀισχρῶν πραγμάτων και ἀπὸ αὐτά προχωρεῖ πολλές φορές και στην πράξη» (X).

«Αὐτός αυτομόλησε (=πήγε με το μέρος, συμμάχησε) προς την ἐπιθυμία και πρόδωσε τον εαυτὸ του στο πάθος, και αν δεν ἄγγιξε τη γυναίκα με το σῶμα, το κανε ὅμως με την προαίρεση» (Z).

«Διότι αν και δεν την ἄγγιξες με το χέρι, ἀλλὰ την ψηλάφισες με τα μάτια» (X).

«Μοιχεύει με γυναίκα μέσα στην καρδιά ἐκεῖνος, που συμφώνησε με την πράξη, ἀλλὰ τον ἐμπόδισε αὐτὸν ἢ ο τόπος ἢ ο χρόνος ἢ ο φόβος των ρωμαϊκῶν νόμων. Ὅτι ὅμως πολλοὶ που δεν διέπραξαν την ἀσέβεια τιμωρήθηκαν ὡς μοιχοὶ εὐκόλα μπορούν οι πάντες να το πληροφορηθοῦν ἀπὸ τον Ολοφέρνη (=στρατηγός του

Ναβουχοδονόσορα (4ος αἰὼν π.Χ. που ἐπιθύμησε την Ιουδίθ και ἀποκεφαλίστηκε ἀπὸ αὐτήν. Ἡ ιστορία περιγράφεται στο βιβλίον της Π.Δ. Ιουδίθ)... Ὁμοίως και οι δύο πρεσβύτεροι που εἶπαν στη Σωσάννα, να! σε ἐπιθυμοῦμε, παρόλο που δεν ἔπραξαν αὐτό, τιμωρήθηκαν ὡς μοιχοὶ» (Α).

«Δεν εἶναι ἔνοχος αὐτός που ἐπιθύμησε κατὰ τύχη, ἀλλὰ αὐτός που ἀπὸ πονηρία προσέλκυσε το πάθος. Διότι το να δημιουργηθεῖ μεν μέσα μας κάποτε μία τέτοια ορμὴ αὐτὸ το προκαλεῖ πολλές φορές και χωρὶς να το θέλουμε ἡ ἀσθένεια που ἔχει ἀναμιχτεῖ με τη φύση μας· το να μην παρασυρθεῖ ὅμως κάποιος σαν σε χεῖμαρρο ἀπὸ

την ορμή του πάθους, αλλά κατά τρόπο ανδρείο να αντισταθεί σε αυτή τη διάθεση και να διώξει το πάθος με τους λογισμούς, αυτό είναι έργο της αρετής» (Γν).

«Δεν απαγορεύει απλώς την επιθυμία, αλλά την επιθυμία που δημιουργείται από το βλέμμα... Διότι δεν είπε απλώς όποιος επιθυμήσει. Διότι είναι δυνατόν και σε βουνό να κάθεται κάποιος και να επιθυμεί, αλλά είπε, όποιος βλέπει για να επιθυμήσει, δηλαδή αυτός που μαζεύει μέσα του την επιθυμία» (X).

(4) Με αυτήν ακριβώς την ενέργεια (b).

(5) «Αυτός ήδη γέμισε την καρδιά του με το πάθος και επομένως με την προαίρεσή του μοίχευσε» (Z).

«Διότι οι μεν πράξεις του σώματος από πολλά διακόπτονται, αυτός όμως που αμαρτάνει με την πρόθεση, μαζί με την ταχύτητα των σκέψεων έχει ολοκληρωμένη και την αμαρτία» (B)

(6) «Πρέπει να ξέρουμε ότι αυτού του είδους οι εντολές, αν και φαίνονται ότι απευθύνονται σε άνδρες, αλλά βεβαίως αφορούν και τις γυναίκες» (Z).

«Διότι παντού βάζει κοινούς τους νόμους» (X). «Και η γυναίκα που καλλωπίζεται με σκοπό να παρακινήσει τις επιθυμίες των ακολάστων σε αυτήν, ήδη έχει μοιχευτεί μέσα στην καρδιά της» (B).

«Και εάν καλλωπίζονται για να αρέσουν σε κάποιους, έστω και αν δεν αρέσουν, όμως εκείνες κέρασαν το φαρμάκι, έστω και αν δεν πίνει κανείς» (Θφ).

Ματθ.5,29 ει δὲ ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς(1) σκανδαλίζει(2) σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ(3)· συμφέρει(4) γάρ σοι ἵνα ἀπόληται(5) ἓν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὄλον τὸ σῶμα σου(6) βληθῆ εἰς γέενναν.

Ματθ.5,29 Κι αν κάτι τόσο σπουδαίο σαν το δεξί σου μάτι σε σκανδαλίζει, βγάλ' το και πέταξέ το· γιατί σε συμφέρει να χάσεις ένα μέλος σου, παρά να ριχτεί όλο το σώμα σου στην κόλαση.

(1) Το δεξί, κυρίως στην περίπτωση του χεριού είναι κατεξοχήν χρήσιμο και πολύτιμο. Για αυτό και μνημονεύεται και για το μάτι και για το πόδι. Δες Ζαχ. ια 17, Εξόδ. κθ 20 (b). «Είναι από τη φύση του καλύτερο το δεξί από το αριστερό και ξεχωριστό» (Αριστοτ. Περί πορείας των ζώων 4).

«Δεν μιλά για τα μέλη του σώματος· διότι είναι αθώα τα μέλη του σώματος· διότι από την ψυχή οδηγούνται και κινούνται όπου αυτή διατάξει· αλλά οφθαλμό δεξιό ονομάζει κατά κάποιο τρόπο τον δεξιό φίλο που τον αγαπούμε σαν το δεξί μας μάτι· ενώ χέρι δεξί ονομάζει τον δεξιό υπηρέτη που είναι χρήσιμος όπως το δεξί χέρι, και είτε άνδρες είναι είτε γυναίκες» (Z).

«Διότι αν μιλούσε για μέλη σωματικά, δεν θα έλεγε για ένα μάτι, ούτε για το δεξί μόνο, αλλά και για τα δύο. Διότι αυτός που σκανδαλίζεται από το δεξί είναι προφανές ότι το ίδιο θα πάθει και από το αριστερό. Για ποιο λόγο λοιπόν είπε το δεξί μάτι και πρόσθεσε και το χέρι; Για να μάθεις ότι δεν μιλά για μέλη σωματικά αλλά για αυτούς που έχουν σχέση μαζί μας. Αν δηλαδή, λέει, αγαπάς κάποιον τόσο πολύ ώστε να τον βάζεις στην ίδια μοίρα με το δεξί μάτι ή νομίζεις για κάποιον ότι είναι τόσο χρήσιμος, ώστε να τον βάζεις στην τάξη του χεριού, και αυτός βλάπτει την ψυχή σου, απόκοπέ τους και αυτούς» (X).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη ερμηνεία: «Καθώς βαδίζουμε τον δρόμο που είναι χωρίς πλάνη και παρέχει ζωή, ας κόψουμε το μάτι που σκανδαλίζει όχι το αισθητό αλλά το νοητό. Για παράδειγμα, εάν ο επίσκοπος ή ο πρεσβύτερος, που είναι οφθαλμοί της εκκλησίας, ζουν με κακό τρόπο και σκανδαλίζουν το λαό, πρέπει να τους διώχνουμε. Διότι συμφέρει καλύτερα να μαζευόμαστε χωρίς αυτούς σε οίκο προσευχής, παρά μαζί με αυτούς να μπούμε σαν μαζί με τον Άννα και τον Καϊάφα στη γέενα του πυρός» (A).

(2) «Σε σκανδαλίζουν ώστε να σου προκαλούν εμπάθεια» (Z). Το ρήμα προέρχεται από τη λέξη σκάνδαλον και σκανδάληθρον, που δηλώνουν το κυρτωμένο ξύλο της παγίδα, πάνω στο οποίο μπαίνει το δόλωμα, όπως επίσης σημαίνει και την ίδια την παγίδα και την πτώση και σύλληψη σε αυτήν... και κάθε εμπόδιο. Στην αλεξανδρινή μόνο γλώσσα και σε αυτήν της Κ.Δ. σημαίνει δίνω αφορμή για πτώση και σύλληψη στην παγίδα της αμαρτίας (δ).

«Με το σκανδαλίζει εννοεί το να ερεθίζει για αμαρτία» (Σχ.π).

(3) «Και πρόσεξε την έμφαση. Διότι δεν είπε απομακρύνσου, αλλά φανερώνοντας τον έντονο χωρισμό, λέει «βγάλε και πέταξέ το μακριά σου»» (X), «ώστε μη τυχόν με το να είναι κοντά σου, σου γίνει πάλι οικείος» (Z).

(4) «Επειδή διέταξε με απότομο τρόπο, δείχνει και το κέρδος που προέρχεται και από τα δύο, και από τα καλά και από τα κακά» (X).

(5) «Διότι αν αυτός που σε βλάπτει με τη φιλία μένει αθεράπευτος, με το να αποκοπεί έτσι και εσένα σε απαλάσσει από την ζημιά και ο ίδιος θα απαλλαχτεί από μεγαλύτερες κατηγορίες, αφού δεν θα τον βαρύνει μαζί με τα δικά του κακά και η ευθύνη της δικής σου απώλειας» (X).

(6) «Αν σου δινόταν η δυνατότητα να διαλέξεις και ήταν ανάγκη ή έχοντας το μάτι σου να ριχτεί μέσα σε ένα χαντάκι και να χαθείς ή να το βγάλεις και να σώσεις το υπόλοιπο σώμα σου, δεν θα δεχόσουν άραγε το δεύτερο;» (X).

Η έννοια της όλης μεταφοράς= Το κακό από τον χωρισμό πάρα πολύ αγαπητού και χρήσιμου προσώπου είναι μικρότερο, το κακό όμως από τη συμβίωση μαζί του μέσα σε αμαρτία, είναι αιώνιο και ανεπανόρθωτο. Για αυτό πρέπει να προτιμούμε το πρώτο (δ).

Ματθ.5,30 και ει ή δεξιά σου χείρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον(1) αὐτήν και βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπολήται ἐν τῶν μελῶν σου και μὴ ὅλον τὸ σῶμα σου βληθῆ εἰς γέενναν.

Ματθ.5,30 Κι αν κάτι τόσο σπουδαίο σαν το δεξί σου χέρι σε σκανδαλίζει, κόψε το και πέταξέ το· γιατί σε συμφέρει να χάσεις ένα μέλος σου, παρά να ριχτεί ὅλο το σώμα σου στην κόλαση».

(1) «Και δεν είπε κόψε, αλλά κόψε τελειώς, φανερώνοντας τον πλήρη διαχωρισμό» (Z).

Ματθ.5,31 Ἐρρέθη δε(1)· ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ(2), δότω αὐτῇ ἀποστάσιον(3).

Ματθ.5,31 «Δόθηκε ακόμα η εντολή: ὅποιος χωρίσει τη γυναίκα του, να της δώσει έγγραφο διαζυγίου.

(1) Αξιοσημείωτη η αλλαγή της φράσης (S).

(2) Η φράση που ακολουθεί μετά το «ερρέθη δε», αποτελεί πιθανώς περίληψη της επικρατούσας στους γραμματεῖς ερμηνείας, που βασιζόταν στο Δευτερ. κδ 1-3. Η διάταξη του Δευτερονομίου δεν εγκαθιδρύει διαζύγιο, αλλά διαπραγματεύεται τα σχετικά με αυτό, σύμφωνα με την ισχύουσα ήδη συνήθεια και προβαίνει σε καθορισμούς που τείνουν να περιορίσουν και να αποκλείσουν την κατάχρησή του (S). «Υπήρχε νόμος παλαιός, αυτός που μισούσε τη γυναίκα του για οποιαδήποτε αιτία, να μην εμποδίζεται να την διώχνει και να βάζει στο σπίτι άλλη αντί για αυτήν» (X). Στο Δευτερονόμιο ως λόγος διαζυγίου αναφέρεται «εάν η γυναίκα του δεν του αρέσει, επειδή βρήκε σε αυτήν ἄσχημο πράγμα». Επαφιόταν λοιπόν στην εκτίμηση του άνδρα να ορίσει το ἄσχημο. Από αυτό, διάφορες εκδοχές επικράτησαν στους ραββίνους ως προς το λόγο του διαζυγίου.

Έτσι η μεν σχολή του Σαμμαΐ, με αυστηρότερη εκδοχή ως μόνο λόγο διαζυγίου

δεχόταν την πορνεία, ενώ η σχολή του Χιλλέλ ως λόγο διαζυγίου δεχόταν και το ότι η σύζυγος χαλούσε το γέυμα· τέλος ο ραββίνος Άκιβα θεωρούσε ότι επιτρέπεται ο χωρισμός και στην περίπτωση που άλλη ωραιότερη γυναίκα άρεσε σε αυτόν περισσότερο (L).

(3) «Το οποίο σημαίνει έγγραφο απολύσεως» (Z)· «έγγραφο χωρισμού» (X). Το αποστάσιο αυτό εκδιδόταν για το συμφέρον της γυναίκας και για πρόληψη συγχύσεων και εγκλημάτων. «Έτσι ώστε μετά από αυτό, αν αυτή παντρευτεί με άλλον άνδρα να μην μπορέσει ο πρώτος να την πάρει πάλι σαν δική του γυναίκα» (Z). «Διότι αν δεν διέταζε αυτό ο νόμος, αλλά επιτρεπόταν να διώξει αυτήν και να φέρει άλλη, έπειτα να φέρει πίσω την προηγούμενη, θα γινόταν πολλή σύγχυση, αφού συνεχώς όλοι θα έπαιρναν ο ένας τη γυναίκα του άλλου... Για αυτό δεν επινόησε μικρή βοήθεια το έγγραφο του χωρισμού. Έγιναν όμως αυτά και για άλλη πολύ μεγαλύτερη κακία. Διότι αν υποχρέωνε κάποιον να κρατά στο σπίτι γυναίκα που την μισούσε, θα την έσφαζε αυτός που τη μισούσε» (X)·

«Διότι ήταν πολύ δύσκολοι στη συμφιλίωση οι Ιουδαίοι όχι μόνο προς τις συζύγους, αλλά και προς τα παιδιά» (Z). Επιπλέον αν δεν είχε η γυναίκα το έγγραφο χωρισμού κανείς δεν θα τολμούσε να την παντρευτεί φοβούμενος αντεκδίκηση από τον πρώην σύζυγο (L).

Ματθ.5,32 Έγώ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ(1) τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου(2) πορνείας(3), ποιῆ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, καὶ ὅς ἂν ἀπολελυμένη γαμήσῃ(4), μοιχᾶται(5).

Ματθ.5,32 Εγώ όμως σας λέω πως όποιος χωρίσει τη γυναίκα του για οποιονδήποτε λόγο, εκτός από πορνεία, την οδηγεί στη μοιχεία· αλλά κι όποιος παντρευτεί χωρισμένη διαπράττει μοιχεία».

(1) «Αυτός που διώχνει τη γυναίκα του και αν ακόμη δεν πάρει άλλη, αυτή η ίδια η πράξη του τον κατέστησε υπεύθυνο εγκλήματος, αφού έκανε εκείνην μοιχαλίδα» (X), αφού ενώ ζει ο άνδρας της παίρνει αυτή άλλον (δ).

(2) Το παρεκτός έχει τη σημασία του, παρά μόνο για... (δ). Και η λέξη «λόγου» με την έννοια της αιτίας= παρά μόνο για πορνεία. «Χωρίς την αιτία της πορνείας» (Z).

(3) «Πορνεία εδώ ονόμασε την μοιχεία» (Z). Η λέξη ερμηνεύτηκε διαφορετικά, από άλλους μεν ότι σημαίνει την προ του γάμου αμαρτία ή πορνεία, από άλλους δε ότι δηλώνει την μετά το γάμο μοιχεία. Η δεύτερη εκδοχή είναι αυτή που υποστηρίζεται ευρύτερα (S).

Η πράξη των εκκλησιών στη Δύση σε αυτήν την περίπτωση, διαμορφώθηκε σύμφωνα με τη γνώμη του Αυγουστίνου, κατά την οποία «μόνο λόγω μοιχείας επιτρέπεται κάποιος να χωρίζει την μοιχαλίδα σύζυγο, αλλά εφόσον αυτή ζει δεν επιτρέπεται αυτός να πάρει άλλη. Αυτό βρίσκεται με ασάφεια στον Ματθαίο, εκτίθεται όμως από τους άλλους, όπως διαβάζουμε στο Μάρκο και τον Λουκά».

Υπέρ αυτής της εκδοχής τάσσεται σαφώς και ο Τερτυλλιανός (Adv. Marc. IV,34). Επηρεαζόμενος ίσως από την πράξη αυτή της Δυτικής εκκλησίας και ο Βάκων την φράση «παρεκτός λόγου πορνείας» την χαρακτήρισε με βεβαιότητα ως γλώσσα (φράση) που μπήκε κατόπιν στο κείμενο. Αλλά η φράση μαρτυρείται από όλους ανεξαιρέτως τους κώδικες. Για αυτό, πολλοί από τους νεώτερους ερμηνευτές, ιδιαίτερα διαμαρτυρόμενοι, αναγνωρίζουν μεν το αυθεντικό της φράσης αλλά ισχυρίζονται ότι «είναι τελείως απίθανο ο Χριστός να δίδαξε αυτό. Η αληθινή διδασκαλία του Χριστού βρίσκεται στους Μάρκο και Λουκά, κατά τους οποίους ο Κύριος κήρυξε αδιάλυτο το δεσμό του γάμου» (p).

«Η χριστιανική όμως εκκλησία με την εξουσία της να δένει και να λύνει (Ματθ. 1στ 19,η 18), πολύ νωρίς έκανε την εξαίρεση ανταποκρινόμενη σε επείγουσα ηθική

ανάγκη» (Mc Neile). Δεν θα μπορούσαμε όμως να αποδεχτούμε τις παραπάνω επινοήσεις χωρίς να προσβάλουμε το δόγμα της θεοπνευστίας, και από την άλλη επίσης θα ήταν ελάχιστα σύμφωνο με την επιστήμη της κριτικής των κειμένων να απορρίπτουμε φράση επειδή δήθεν παρεμβλήθηκε, η οποία μαρτυρείται ισχυρότατα (L).

Την σοβαρότητα της τελευταίας αυτής παρατηρήσεως καταλαβαίνει κάποιος, να λάβει υπ' όψιν ότι προέρχεται από καθολικό, ο οποίος αρνείται το στήριγμα το οποίο οι αναφερόμενες επινοήσεις παρέχουν στην πράξη της εκκλησίας του.

(4) «Αυτός που παντρεύεται χωρισμένη, με το να πάρει την ξένη έγινε πάλι μοιχός. Διότι μη μου πεις αυτό, ότι δηλαδή την έδωξε εκείνος· διότι ακόμη και αν διώχτηκε παραμένει να είναι γυναίκα αυτού που την έδωξε» (X).

«Νομοθετώντας όμως αυτά έκανε σάφρονα και τη γυναίκα. Διότι ακούγοντας ότι αν χωρίσει κανείς δεν θα την παντρευτεί, θα αγαπήσει τον άνδρα της και θα τον φροντίσει. Έτσι με το να καταστήσει ενόχους μοιχείας και αυτόν που παράλογα έδωξε τη γυναίκα του και αυτόν που παντρεύεται την χωρισμένη από άλλον, έδεσε πιο σφιχτά την ειρήνη των συζύγων και αύξησε περισσότερο το να μη μοιχεύουν» (Z).

Ματθ.5,33 Πάλιν ήκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις(1), οὐκ ἐπιορκήσεις(2), ἀποδώσεις(3) δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου(4).

Ματθ.5,33 Ἔχετε ἐπίσης ακούσει την εντολή που δόθηκε παλιά στους προγόνους μας: να μη γίνεις επιορκος, αλλά να τηρήσεις τους ὅρκους που έδωσες στο ὄνομα του Κυρίου.

(1) «Για ποιο λόγο δεν ήλθε αμέσως στην κλοπή, αλλά στην ψευδομαρτυρία, προσπερνώντας εκείνη την εντολή; Διότι αυτός μεν που κλέβει κάποτε συμβαίνει και να ορκίζεται, αυτός όμως που δεν ξέρει ούτε να ορκίζεται ούτε να ψεύδεται, πολύ περισσότερο δεν θα προτιμήσει να κλέψει. Επομένως μέσω αυτής, ανέτρεψε και εκείνη την αμαρτία· διότι το ψεύδος προέρχεται από την κλεψιά» (X).

Από την άλλη η τέταρτη αυτή διευκρίνιση για τους ὅρκους μοιάζει περισσότερο με το χωρίο περί διαζυγίου παρά με τα χωρία για το φόνο και τη μοιχεία. Στις περιπτώσεις του φόνου και της μοιχείας ο Κύριος ερμηνεύει το νόμο και δείχνει πόσο αυτός είναι ευρύτερος από όσο οι ραββίνοι υπέθεταν. Στις περιπτώσεις όμως του διαζυγίου και των ὀρκων ο Χριστός αντιτίθεται προς την ιουδαϊκή παράδοση.

(2) Το τμήμα του σ. που ακολουθεί αποτελεί πιθανώς περίληψη της επικρατούσας ερμηνείας των γραμματέων χωρίων της Βίβλου όπως τα Εξόδ. κ 7,Λευϊτ. ιθ 12, Αριθμ. λ 3,Δευτερ. κγ 22-24. Επιορκία σημαίνει αθέτηση του ὀρκου. Και ο ιουδαϊκός νόμος απέβλεπε στο να προασπίσει την ιερότητα του ὀρκου εναντίον της συχνά μάταιης και αδιάκριτης χρήσης του, η οποία επικρατούσε στους Ιουδαίους (S). Για το ουκ επιορκήσεις δεσ Λευϊτ. ιθ 12.

(3) Σαν κάτι που οφείλεται (δ).

(4) Για το αποδώσεις... τους ὀρκους σου δεσ Δευτερ. κγ 21,Ψάλμ. μθ 14,Αριθμ λ 3 (a). «Δηλαδή όταν ορκίζεσαι, να λες αλήθεια» (Θφ).

Ματθ.5,34 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν(1) μὴ ὀμόσαι ὄλως(2)· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ(3), ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ(4).

Ματθ.5,34 Εγώ όμως σας λέω να μην ορκίζεστε καθόλου· ούτε στον ουρανό, γιατί είναι ο θρόνος του Θεού·

(1) Οι Ιουδαίοι νόμιζαν, ότι μόνο ὀρκοι πρέπει να τηρούνται και ότι δεν ήταν δεσμευτικές όλες οι μορφές του ὀρκου. Ο Χριστός λέει ότι τέτοιες διακρίσεις είναι παράνομες και ότι ὅλοι οι ὀρκοι είναι δεσμευτικοί. Επιπλέον ορίζει ότι δεν πρέπει να

γίνονται όρκοι, διότι πρέπει να είναι αρκετός ο λόγος του ανθρώπου. Οι όρκοι μπήκαν σε χρήση, διότι συχνά οι άνθρωποι ψεύδονται. Αλλά είναι πλάνη να νομίζει κάποιος ότι το ψεύδος δεν είναι αμαρτία παρά μόνο όταν συνοδεύεται και από όρκο. Οι Ιουδαίοι προχωρούσαν και πέρα από αυτό νομίζοντας, ότι και η ψευδορκία δεν ήταν αμαρτία εκτός εάν ο όρκος δινόταν υπό ειδική μορφή. Δες Ματθ. κγ 16-22.

(2) Θεωρήθηκε από επίσημους εξηγητές (Ειρηναίο, Ωριγένη, Χρυσόστομο, Ιερώνυμο και μεταγενέστερους ερμηνευτές) ότι με την εντολή του αυτή ο Κύριος απαγορεύει κάθε όρκο στους Χριστιανούς. Αλλά ο Παύλος δεν είναι δυνατόν να θεώρησε τους όρκους ως αμαρτία (Δες Α Θεσ. ε 27), και αληθεύει αυτό και για άλλους συγγραφείς της Κ.Δ. (δες Εβρ. στ 13,17, Αποκ. ι 6)(S). Στη βασιλεία των ουρανών κυριαρχεί το κράτος του Θεού και όλοι λένε την αλήθεια.

Οι όρκοι λοιπόν θα αποτελούσαν ανόητη βεβήλωση.

Στον κόσμο αυτόν, εφόσον το ψεύδος εξακολουθεί να χρησιμοποιείται τόσο συχνά, γίνεται μερικές φορές αναγκαία και η χρήση του όρκου, και για αυτό και επιτρέπεται αυτή. Ο Θεός ο ίδιος είχε κατά καιρούς αναγνωρίσει την ανάγκη αυτή (Λουκ. α 73, Πράξ. β 30, Εβρ. γ 11, 18, δ 3, στ 13-18, ζ 20, 21) και έτσι έπραξε και ο Ιησούς, όταν απάντησε στον όρκο που επιβλήθηκε από τον αρχιερέα (Ματθ. κστ 63). Επιπλέον προσέδιδε συχνά μεγαλύτερη δύναμη στα λόγια του με το «αμην αμην λέγω υμιν» και ο Ωριγένης σημειώνει, ότι το αμίν του Χριστού ήταν όρκος (p).

Ο Χριστιανός οφείλει να θεωρεί τον όρκο ως την σπανιότατη και δικαιολογημένη εξαίρεση του αρχικού και αιώνιου κανόνα, και δικαιολογημένη τότε μόνο, όταν υπάρχει πνευματική ανάγκη της πεποίθησης των αδελφών σε κάποια αλήθεια σωτήρια. Η χρήση όμως του όρκου για σαρκικό σκοπό είναι αξιοκατάκριτη (δ). «Παντού ο Κύριος ακολουθεί τον ίδιο σκοπό προλαβαίνοντας τα αποτελέσματα και κόβοντας την πονηρία από την πρώτη της αρχή. Όπως δηλαδή ο μεν παλαιός νόμος έλεγε ου μοιχεύσεις, ενώ ο Κύριος λέει ούτε να επιθυμήσεις... έτσι λοιπόν και εδώ, ο μεν νόμος αρκείται στην πιστή τήρηση των όρκων, αυτός όμως διακόπτει την αφορμή της καταπάτησης των όρκων. Διότι αυτός μεν που τηρεί τους όρκους ίσως κάποτε και να σφάλει χωρίς να το θέλει, αυτός όμως που δεν ορκίζεται έχει ξεφύγει από τον κίνδυνο της επιορκίας (μη τήρησης των όρκων)» (B).

(3) «Για να μη νομίσουν, ότι εμπόδιζε μόνο το να ορκίζονται κατά του Θεού, εννοώ δηλαδή τη φράση «μα το Θεό», προσθέτει λοιπόν και τα άλλα είδη των όρκων, με τα οποία οι Ιουδαίοι τότε ορκίζονταν. Διότι αυτός που ορκίζεται σε αυτά, ορκίζεται πάλι στο Θεό που γεμίζει αυτά και δεσπόζει σε αυτά» (Z).

(4) «Εσύ όμως πρόσεξε, σε παρακαλώ, πώς τονίζει την αξία των στοιχείων· όχι από την ιδιαίτερη φύση του καθενός, αλλά από τη σχέση τους με το Θεό, σχέση που λέγεται με συγκατάβαση. Επειδή δηλαδή ήταν πολλή η τυραννία της ειδωλολατρείας, για να μην νομιστεί ότι τα στοιχεία είναι τίμια από τον εαυτό τους, ανέφερε αυτήν την αιτία, που μετέβαινε πάλι προς τη δόξα του Θεού. Διότι δεν είπε· «Επειδή είναι καλός και μεγάλος ο ουρανός», ούτε «επειδή είναι χρήσιμη η γη» αλλά «επειδή ο μεν είναι θρόνος του Θεού, ενώ η γη υποπόδιό του» ωθώντας αυτούς από παντού προς τον Δεσπότη» (X).

Ματθ.5,35 μήτε εν τη γη, ότι υποπόδιόν έστι των ποδών αυτού(1)· μήτε εις Ιεροσόλυμα, ότι πόλις έστι του μεγάλου βασιλέως(2)·

Ματθ.5,35 ούτε στη γη, γιατί είναι το σκαμνί όπου πατούν τα πόδια του· ούτε στα Ιεροσόλυμα, γιατί είναι η πόλη του Θεού, του μεγάλου βασιλιά·

(1) «Είναι προφητικός ο λόγος, ο ουρανός είναι θρόνος μου, ενώ η γη υποπόδιο των ποδιών μου (Ησ. ξστ 1) που δηλώνει ότι ο Θεός γεμίζει τα πάντα. Διότι λέει, δεν γεμίζω εγώ τον ουρανό και τη γη;» (Ιερεμ. κγ 24)(Z).

(2) «Είναι του Δαβίδ η φράση, η πόλη του βασιλιά του μεγάλου (Ψαλμ. μζ 3)» (Z). Τα Ιεροσόλυμα ονομάζονται έτσι λόγω του ναού του κτισμένου σε αυτά, στα οποία έχει την έδρα του ο μεγάλος βασιλιάς των Ισραηλιτών δηλαδή ο Ιεχωβά (g). Οι Ιουδαίοι ηθικολόγοι μερικές φορές δίδασκαν ότι μόνο οι όρκοι, στους οποίους αναφερόταν το όνομα του Θεού ή κάποιο μέρος αυτού, ήταν δεσμευτικοί· οι όρκοι όμως τους οποίους εδώ ο Χριστός παίρνει ως παράδειγμα δεν αναφέρουν το όνομα του Θεού. Αυτοί λοιπόν, εξ' αιτίας αυτού, ήταν εκείνοι, τους οποίους πολλοί Ιουδαίοι χρησιμοποιούσαν και τους αθετούσαν χωρίς κάποια τύψη. Αυτούς τους όρκους που γίνονταν με επιπολαιότητα, ακόμη και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν επρόκειτο για ψευδορκία, ο Χριστός απαγορεύει απολύτως (p).

Ματθ.5,36 μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου(1) ὁμόσης, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα(2) λευκὴν ἢ μέλαιναν(3) ποιῆσαι.

Ματθ.5,36 ἀλλά οὔτε στο κεφάλι σου να ορκιστεῖς, γιατί δεν μπορείς να κάνεις οὔτε μία τρίχα του άσπρη ἢ μαύρη.

(1) «Να μην ορκιστεῖς οὔτε τον πιο ασήμαντο και για αυτό και πολύ εύκολο ὄρκο, εννοῶ δηλαδή τον ὄρκο στο ἴδιο σου το κεφάλι» (Z). Βαρύτερη λοιπόν εἶναι ἡ αμαρτία αυτού που ορκίζεται στη ζωή του ἢ στην ψυχὴ του (b).

(2) «Και ἐδῶ πάλι δεν απομακρύνει τον ὄρκο ἀπὸ το κεφάλι, ἐπειδὴ θαυμάζει τον ἄνθρωπο (διότι τότε θα λατρευόταν και ο ἄνθρωπος), ἀλλά ἀναφέρει τὴν δόξα στο Θεό και δείχνει ὅτι οὔτε του εαυτοῦ σου δεν εἶσαι κύριος και ἐπομένως οὔτε των ὀρκων κατὰ του κεφαλιού σου... Διότι αν και εἶναι δικό σου το κεφάλι, ἡ κτίση του ἀνήκει σε ἄλλον και τόσο πολὺ ἀπέχει ἀπὸ το να εἶσαι κύριός του, ἀφοῦ οὔτε το τελευταῖο ἀπὸ ὅλα δεν μπορείς να του κάνεις» (X).

(3) «Δεν εἶπε, δεν μπορείς να ἀφαιρέσεις μία τρίχα, ἀλλά οὔτε να ἀλλάξεις το χρώμα της» (X). Σύμφωνα με αυτά θα ἐρμηνεύσουμε ὄχι: δεν μπορείς να φτιάξεις μία λευκὴ τρίχα ἢ μία μαύρη τρίχα, ἀλλά: δεν μπορείς να κάνεις μία τρίχα μαύρη ἀπὸ λευκὴ ἢ λευκὴ ἀπὸ μαύρη (δ)· δεν μπορείς να μεταβάλλεις το χρώμα μιας τρίχας.

Ματθ.5,37 ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὐ οὐ(1)· τὸ δὲ περισσὸν(2) τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ(3) ἐστίν.

Ματθ.5,37 Το “ναὶ” σας να εἶναι ναὶ και το “ὄχι” σας να εἶναι ὄχι· καθετὶ πέρα ἀπ’ αυτά, προέρχεται ἀπὸ τον πονηρό».

(1) «Ἄς εἶναι ο λόγος σας ο βεβαιωτικός, ὅταν μεν συμφωνεῖτε, ναὶ, ὅταν πάλι ἀρνεῖστε, ὄχι· και αυτές τις λέξεις μόνο να χρησιμοποιεῖτε για βεβαίωση ἀντὶ για ὄρκους και τίποτα παραπάνω ἀπὸ το ναὶ και το ὄχι» (Z).

«Ὅταν διαβεβαιώνεις για τέτοια πράγματα να συμφωνεῖς και για ὅσα δεν ἰσχύουν, ἀκόμη και αν ὅλοι οι ἄνθρωποι σε παρακαλοῦν, να μην πειστεῖς ποτὲ μαζί τους να δώσεις διαβεβαίωση ἀντίθετη με τὴν φύση της ἀλήθειας» (B).

Υπάρχει μια λεπτὴ διαφορά ἀνάμεσα στη φράση του Ματθαίου και αὐτὴν του Ἰακώβου αν και στην ουσία ἡ ἔννοια εἶναι ἡ ἴδια. Θα ἐρμηνεύσουμε ἐδῶ, ἄς εἶναι ο λόγος σας ναὶ, το οποίο να ἀνταποκρίνεται και στο ναὶ του νου σας, και ὄχι που να ἀνταποκρίνεται και στο ἐσωτερικό σας ὄχι (δ).

(2) «Το παραπάνω και αὐτό που πλεονάζει, το οποίο εἶναι ο ὄρκος» (X)= Ὅ,τι εἶναι περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ἄρνηση και ἀποδοχὴ, ἡ ἔνορκη δηλαδή βεβαίωση (δ).

(3) Ἡ λέξη ἐδῶ εἶναι γένους ουδετέρου και σημαίνει το πονηρὸ ἀφηρημένα (b). Δεν φαίνεται πράγματι ἐδῶ με τὴν λέξη πονηρὸ να σημαίνεται ο διάβολος (Ιω. ἡ 44), ἀλλά ἡ πονηρὴ κατάσταση του κόσμου (L).

Σοβαρὴ ὁμως και ἡ ἐρμηνεία= ἀπὸ τον διάβολο, τον πατέρα του ψεύδους, το οποίο εἶναι αἰτία και ἀφορμὴ της δημιουργίας του ὄρκου (δ). «Και αν ο ὄρκος εἶναι ἀπὸ τον

διάβολο, πώς ο παλαιός νόμος τον επέτρεψε;» (Ζ).

«Διότι αυτά που λέγονταν τότε ανταποκρίνονταν στην ασθένεια αυτών που δέχονταν τους νόμους» (Χ). «Διότι και ο θηλασμός στα μεν παιδιά αρμόζει, αλλά για τους άνδρες είναι ντροπή» (Θφ).

Ματθ.5,38 Ἦκούσατε ὅτι ἐρῶ ἐθέ(1), ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ(2) καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος(3)·

Ματθ.5,38 Ἐχετε ἐπίσης ἀκούσει πως δόθηκε ἡ ἐντολή: ν' ανταποδίδεις ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.

(1) Ἡ πέμπτη περίπτωση τῆς υπεροχῆς τοῦ χριστιανικοῦ ιδεώδους ἔχει παρθεῖ ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ταυτοπάθειας, ὁ ὁποῖος ἐπιβεβαιώθηκε στὸ Εξόδ. κα 23-25, Λευϊτ. κδ 20, Δευτερ. ιθ 18-21. Εξίσου ὁμως τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδίκησης ἀπαγορευόταν καὶ στὴν Π.Δ. (Λευϊτ. ιθ 18, Παροιμ. κ 22, κδ 29), ὅπου ἡ ἐκδίκηση ἐπιφυλασσόταν στὸ Θεό (Δευτερ. λβ 35, Ψαλμ. 93 1). Ἀλλά οἱ Ἰουδαῖοι συχνότατα θυμούνταν τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ λίγο σκέφτονταν τοὺς περιορισμούς που ἐπέβαλλε ὁ νόμος (ρ).

Ἀναμφίβολα ἡ ἐντολή αὐτῆ τῆς ταυτοπάθειας, σύμφωνα με τὸν ἀρχικὸ σκοπὸ τῆς, ἦταν ὅπως καὶ ὁ νόμος που ἀφοροῦσε στὸ διαζύγιο περιοριστικὴ μάλλον παρά για νὰ ἐπιτρέπει (S). Ἡ πρώτη κίνηση αὐτοῦ που υβρίστηκε ἢ ἀδικήθηκε εἶναι νὰ ανταποδώσει πολὺ περισσότερα. Ἡ ἐντολή λοιπὸν αὐτῆ περιορίζει τὴν ἐκδίκηση στὴν ταυτοπάθεια (=παθαίνω τὰ ἴδια). Καὶ ἐνῶ μας φαίνεται σκληρῆ, στὶς ἀρχές συντελοῦσε σε καταπράϋνση, διότι αὐτὸς που ἐπιτέθηκε ἀδίκῃς μποροῦσε νὰ τύχει χειρότερης μεταχείρισης ἀπὸ ὅσο τὸ θῦμα τοῦ (L).

Ἐπιπλέον «εἶναι κατεξοχὴν φιλόανθρωπος αὐτὸς ὁ νόμος· διότι αὐτὸ τὸ διέταξε, ὥστε ἐξαιτίας τοῦ φόβου ὅτι θὰ πάθουν τὰ ἴδια, νὰ μὴ βγάξουν τὰ μάτια καὶ τὰ δόντια ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου οἱ τότε ἄνθρωποι, δείχνοντας πολὺ μεγάλη λύσσα στὸ νὰ πληγῶνουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον» (Ζ).

(2) Θα συμπληρώσουμε με τὸ ρῆμα «δώσει», τὸ ὁποῖο ὑπάρχει στὸς Ο' (δ).

(3) Ἐάν ὁ καθένας οφείλει νὰ θυσιάζει τὸ δίκιο τοῦ, ἡ ἐξουσία ὁμως δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παραμελεῖ κάθετὶ που συντελεῖ στὴ διατήρηση τῆς τάξης καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ τὴν τιμωρία αὐτῶν που κάνουν ἀδικίες (L).

Δεν πρέπει νὰ υποθέσουμε ὅτι ὁ Κύριος καταδίκασε τοὺς νόμους οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀναγκαῖοι για τὴ διατήρηση τῆς κοινωνίας. Καταδίκασε ὁ Κύριος ὄχι τὴν ποινικὴ καταδίωξη τῶν ἐνόχων ἀρπαγῆς καὶ βίας, ἀλλά τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδίκησης. Ὁ νόμος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν δὲν εἶναι φιλαυτία, ἀλλά ἀγάπη. Συνεπῶς ὅταν οδηγοῦν στὸ δικαστήριό τοὺς παραβάτες για νὰ τιμωρηθοῦν, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀδικήθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς, δὲν πρέπει νὰ κυριεύονται ἀπὸ αἴσθημα ἐκδίκησης, ἀλλά οφείλουν νὰ ἐκπληρώνουν θλιβερό καθήκον καὶ ὄχι νὰ ικανοποιοῦν κάποιο αἴσθημα ὀργῆς.

Ματθ.5,39 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ(1)· ἀλλ' ὅστις(2) σε ῥαπίσει(3) ἐπὶ τὴν δεξιάν(4) σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην(5)·

Ματθ.5,39 Ἐγὼ ὁμως σας λέω νὰ μὴ ἀντιστέκεστε στὸν κακὸ ἄνθρωπο· ἀλλά ἀν κάποιος σε χτυπήσει στὸ δεξιὸ μάγουλο, γύρισέ τοῦ καὶ τὸ ἄλλο.

(1) «Πονηρὸ ἐδῶ κάποιος μὲν λένε αὐτὸν που χτύπησε, ἐνῶ ὁ Χρυσόστομος εἶπε τὸν διάβολο» (Ζ). Ἐναντίον τῆς ἐκδοχῆς ὅτι πονηρὸς ἐδῶ εἶναι ὁ διάβολος, προβλήθηκε ὅτι οφείλουμε νὰ ἀντιστεκόμαστε ἐναντίον τοῦ διαβόλου σύμφωνα με τὸ Ἰακ. δ 7 (L). Ἀλλά στὴν ἐνστάση αὐτῆ δίνεται ἡ ἀπάντηση: «Τι λοιπὸν; Δὲν πρέπει νὰ ἀντιστεκόμαστε στὸν πονηρὸ; Πρέπει μὲν, ἀλλά ὄχι με αὐτὸν τὸν τρόπο» (Χ). «ὄχι με τὸ νὰ ἐπιτίθεται στὸν ἀδελφὸ· διότι αὐτῆ τὴν ἀντίσταση τὴν ἐμπόδισε· ἀλλά με τὸ νὰ μακροθυμεῖς καὶ νὰ υπομένεις. Διότι ὁ θυμὸς δὲν σβῆνει με τὸ θυμὸ, ὅπως οὔτε ἡ φωτιά με τὴ φωτιά» (Ζ).

Σοβαρή και η ερμηνεία, κατά την οποία το «τῷ πονηρῷ» είναι γένους ουδετέρου= το πονηρό και αμαρτωλό στοιχείο στη ζωή που γίνεται πράξη από κάποιο άτομο (a). Παντως εάν πάρουμε αυτό ως αρσενικό θα σήμαινε τον σατανά μάλλον παρά τον πονηρό άνθρωπο (p). Αντιστέκεται λοιπόν κάποιος στον πονηρό, όταν ανταποδίδει βρισιά στη βρισιά (b).

(2) Η παρούσα πρόταση και οι ακόλουθες σχηματίζουν αντικλίμακα (από τα ισχυρότερα στα ασθενέστερα)= Πράξεις βιαιότητας (39 β), νομικές διαδικασίες (40), επίσημες αξιώσεις (41), απλές αιτήσεις (42)(S).

«Ο Χριστός και για αυτά νομοθέτησε αρχίζοντας μεν από το βαρύτερο και καταλήγοντας στο ελαφρότερο. Διότι βαρύτερο μεν από τα άλλα... είναι η ύβρις εναντίον του σαγονιού επειδή είναι πολύ ντροπιαστική· έπειτα έρχεται η αφαίρεση του χιτώνα και ελαφρότερο από αυτά είναι η αγγαρεία» (Z).

Ο Κύριος παρέχει εδώ 5 παραδείγματα. Όλα είναι μεταφορικά. Δεν παρέχουν κανόνες για το πώς να ενεργήσουμε, αλλά δείχνουν, ποια πρέπει να είναι η εσωτερική διάθεση. Για αυτό δεν πρέπει να θεωρήσουμε αυτούς ως κανόνες, οι οποίοι πρέπει να τηρούνται κ α τ ά γ ρ ά μ μ α (p).

(3) «Όπως ακριβώς όταν λέει ότι αυτός που αποκαλεί τον αδελφό του ανόητο θα είναι ένοχος στη γέεννα, δεν το λέει μόνο για αυτήν την λέξη, αλλά και για κάθε κοροϊδία, έτσι λοιπόν και εδώ, δεν νομοθετεί αν μας ραπίζουν να το υποφέρουμε με γενναιότητα, αλλά και οτιδήποτε τυχόν πάσχουμε, να μην αναστατωνόμαστε. Για αυτό και εκεί επέλεξε την χειρότερη βρισιά, και εδώ το πιο ατιμωτικό θεωρούμενο χτύπημα, το χτύπημα στο σαγόνι, που είναι και το πιο υβριστικό» (X).

(4) Ή, το δεξί σαγόνι αναφέρεται ως πιο ευγενές μέλος, παρόλο που πιο φυσικό είναι να χτυπηθεί από το δεξί χέρι αυτού που χτυπά το αριστερό μάγουλο αυτού που χτυπιέται (L).

Ή, εννοείται εδώ το δεξί χέρι που χτυπά με το εξωτερικό χέρι το δεξί μάγουλο και έπειτα το αριστερό μάγουλο με την παλάμη (δ). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές.

(5) «Διατάζει όχι μόνο να μην αμυνόμαστε, αλλά και περισσότερο να παραδίδουμε τον εαυτό μας σε αυτόν που χτυπά και να τον συγκρατούμε με την ανεξικακία και μεγαλοψυχία μας» (Z). Πρέπει αυτός που χαστουκίζεται να είναι διατεθειμένος να υπομείνει και άλλες ύβρεις, χωρίς να εκδικηθεί (L).

Καθόλου όμως αποκλείει και τη χρήση του λόγου προς αυτόν που φέρεται έτσι άτοπα, αλλά μάλιστα προϋποθέτει ότι αυτή ακολουθεί μαζί με την μη αντίσταση και εξηγεί τους λόγους και τα αίτια της υποχώρησης, ότι δηλαδή αυτή δεν γίνεται από φόβο, αλλά από αγάπη. Για αυτό και ο Σωτήρας τον δούλο του αρχιερέα που τον χαστούκισε από τυφλό ζήλο, αμέσως τον νουθέτησε (δ).

Ματθ.5,40 καὶ(1) τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι(2) καὶ τὸν χιτῶνά(3) σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον(3)·

Ματθ.5,40 Κι αν κάποιος θέλει να σε πάει στο δικαστήριο για να σου πάρει το πουκάμισο, άφησέ του και το πανωφόρι.

(1) «Θέλει να δείχνουμε αυτήν την ανεξικακία όχι μόνο στα χτυπήματα, αλλά και στα χρήματα. Για αυτό πάλι αναφέρει την ίδια υπερβολή. Διότι όπως ακριβώς εκεί διατάζει να νικάμε με το να πάσχουμε, έτσι και εδώ με το να αφαιρούμαστε περισσότερα από όσα περίμενε αυτός που απαιτεί» (X).

(2) «Δηλαδή εάν κάποιος σε σέρνει σε δικαστήριο και σου δημιουργεί ζητήματα» (X).

(3) «Ίμάτιο λέγεται αυτό που εμείς λέμε πανωφόρι, ενώ χιτώνας είναι το εσωτερικό» (Z).

«Αυτό που εμείς λέμε πουκάμισο» (Θφ). Κατά τον δικό μας τρόπο ομιλίας ο χιτώνας

ή το πουκάμισο είναι το τελευταίο, από το οποίο θα σκεφτόταν κάποιος να γδύσει κάποιον και να αφαιρέσει από αυτόν. Αλλά για τον φτωχό αγρότη της Παλαιστίνης ο χιτώνας ήταν λιγότερο απαραίτητος από το ιμάτιο, το οποίο μπορούσε και μόνο να φορά, χωρίς να φαίνεται ότι ήταν γυμνός» (L).

Το ιμάτιο ήταν πολυτιμότερο από τον χιτώνα (b), διότι χρησίμευε και ως σκέπασμα τη νύχτα και ως πανωφόρι που κάλυπτε το σώμα την ημέρα. Για αυτό και ο παλαιός νόμος δεν επέτρεπε στον δανειστή να έχει αυτό παρά μόνο την ημέρα. Δες Εξόδ. κβ 26, Δευτερ. κδ 13 (δ). Το τελευταίο αυτό προσδίδει πολύ μεγαλύτερη έμφαση στην προτροπή αυτή του Σωτήρα (ο). Ακόμη και το ιμάτιο, για το οποίο σε προστατεύει ο νόμος, δώσε το.

Ματθ.5,41 και ὅστις σε ἀγγαρεύσει(1) μίλιον(2) ἔν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο(3)·

Ματθ.5,41 Κι αν σε πάρει κάποιος αγγαρεία για ένα μίλι, πήγαινε μαζί του δύο.

(1) Το αγγαρεύω βγαίνει από το άγγαρος, η οποία είναι περσική λέξη που δηλώνει τους από τον Κύρο εγκαταστημένους ταχυδρόμους, οι οποίοι μετέβαιναν από την πρωτεύουσα στις επαρχίες και το αντίστροφο για εκτέλεση εντολών του βασιλιά και του κράτους· αυτοί λοιπόν είχαν το δικαίωμα να παίρνουν και με τη βία στους σταθμούς στους οποίους κατέλυαν, κάθετί που ήταν αναγκαίο σε αυτούς για την οδοιορία αυτή, όπως ζώα, οδηγούς κλπ. Αγγαρεύω λοιπόν= αναγκάζω κάποιον με τη βία σε οποιαδήποτε εργασία ή υπηρεσία. Δες και Ματθ. κζ 32 (δ).

(2) Πρόκειται για το λατινικό μίλι που ισούνταν με 8 στάδια ή 1478 μέτρα (L) ή γύρω στις 1600 γιάρδες (S).

(3) «Το να σε αγγαρεύσει σημαίνει το εξής, να σε σύρει άδικα και χωρίς κανένα λόγο και να σε κακοποιεί. Αλλά να είσαι έτοιμος και για αυτό, ώστε να πάθεις και περισσότερα από όσα εκείνος θέλει να κάνει» (X).

Ματθ.5,42 τῷ αἰτοῦντί σε(1) δίδου(2) καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι(3) μὴ ἀποστραφῆς.

Ματθ.5,42 Σ' εκείνον που σου ζητάει κάτι, να του το δίνεις, κι αν κάποιος θέλει να του δανείσεις κάτι, μην του το αρνηθείς».

(1) «Προστάζει να μην ξεχωρίζουμε τον άξιο από τον ανάξιο. Διότι από τη στιγμή που ζητά, έχει ανάγκη, όποιος και αν είναι. Επειδή και ο Θεός όλα τα απαραίτητα για τη ζωή σε όλους τους ανθρώπους ομοίως τα πρόσφερε, και σε αγαθούς και σε πονηρούς και σε πιστούς και σε απίστους» (Z).

«Ο λόγος μάς προσκαλεί στην κοινωνικότητα και φιλαλληλία και στη φυσική οικειότητα. Διότι ο άνθρωπος είναι πολιτικό (=κοινωνικό) ζώο και συναναστρέφεται με άλλους. Στην κοινή όμως πολιτεία και στην μεταξύ μας συναναστροφή είναι αναγκαίο το να προσφέρουμε εύκολα για επανόρθωση αυτού που έχει ανάγκη» (B).

Όπως ο Αυγουστίνος απέδειξε, δεν μας παραγγέλλει να δίνουμε ό,τι μας ζητείται, αλλά σε καθέναν ο οποίος μάς ζητά. Μπορούμε να δώσουμε κάποιο σωτήριο λόγο ή να προσευχηθούμε για αυτόν. Ο Χριστός δεν συμφώνησε όταν του ζητήθηκε να παρέμβει στο μοίρασμα κληρονομιάς, αλλά προέβη σε σωτήριο έλεγχο και απειλή (Λουκ. ιβ 13-15).

(2) Αυθεντική γραφή «δος» που συμφωνεί με το ακόλουθο «μη αποστραφείς». Για τη φράση «σε αυτόν που σου ζητά δίνε» δες Σοφ. Σειρ. δ 4,5 και κθ 2 («Μη απωθείς άνθρωπο, που θλίβεται και ο οποίος σε παρακαλεί. Και μη αποστρέψης το πρόσωπόν σου από πτωχό άνθρωπο. Μη απστρέψης τα μάτια σου από άνθρωπον, που ευρίσκεται εις ανάγκην, και μη δίδης εις κανένα αφορμήν, να σε καταραστή»).

(3) «Τώρα διέταξε να δανείζουμε χωρίς τόκο» (Z).

«Αλλού όμως (Λουκ. στ 34) προχωράει το πράγμα ακόμη περισσότερο λέγοντας να δίνουμε σε εκείνους από τους οποίους δεν προσδοκούμε να πάρουμε πίσω» (X)

Ματθ.5,43 Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ἀγαπήσεις(1) τὸν πλησίον σου(2) καὶ μισήσεις(3) τὸν ἐχθρόν σου.

Ματθ.5,43 Ἐχετε ἀκούσει πὼς δόθηκε ἡ ἐντολή: “ν’ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ νὰ μισήσεις τὸν ἐχθρό σου”.

(1) «Δες πὼς ἔβαλε τελευταίو το ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν. Διότι γιὰ αὐτό διδάσκει ὄχι μόνο νὰ δεχόμεστε τὰ ραπίσματα ἀλλὰ νὰ παρέχουμε καὶ τὸ δεξιὸ σαγόνι, ἐπίσης ὄχι μόνο νὰ δίνουμε μαζί με τὸν χιτῶνα καὶ τὸ ἱμάτιο, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀκολουθοῦμε δύο μίλια ὅποιον μας ἀγγαρεύει γιὰ ἓνα, γιὰ νὰ δεχτοῦμε τὸ πολὺ περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ με ὅλη τὴν ευκολία» (X).

(2) Ἡ φράση ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου βρίσκεται στὸ Λευϊτ. ιθ 18, ὅπου πλησίον σημαίνει τὸν ὁμοεθνή Ἰσραηλίτη. Ἡ ὅλη φράση ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου σαφῶς ἀναφέρεται σὲ κάποια επικρατούσα ἐρμηνεία τῶν γραμματέων. Οἱ λέξεις «καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου» δὲν συναντιοῦνται ἔτσι ξεκάθαρα στὸ νόμο (S).

Τὸ πνεῦμα ὅμως τῶν λέξεων αὐτῶν μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀπὸ ἄλλες διατάξεις τῆς Π.Δ. Ἐτσι τὸ Λευϊτ. ιθ 18 μπορεῖ εὐκόλα νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ὑπονοεῖ, ὅτι ἡ ἐκδίκηση τῶν ἀλλοεθνῶν ἦταν ἐπιτρεπόμενη. Ὁμοίως καὶ τὰ Δευτερ. κγ 3,κε 19,Β Ἐσδρ. θ 1,12, τὰ ἀναφερόμενα στὴ συμπεριφορὰ ἀπέναντι στους Ἀμμωνίτες, Μωαβίτες, Ἀμαληκίτες, θὰ ἐνθάρρυναν τὴν ἀντίληψη αὐτή. Ὁ αὐστηρὸς χωρισμὸς μετὰξὺ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὅλων τῶν εἰδωλολατρικῶν ἐθνῶν, ὁ ὁποῖος καθίστατο ἀναγκαῖος γιὰ ἀποφυγὴ τοῦ μολυσμοῦ τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀνηθικότητος, ἐπόμενο ἦταν νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν πίστι, ὅτι ὁ νομιμόφρων δούλος τοῦ Ἰεχωβά ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ μισεῖ ὅλους ὅσοι ἦταν ἐχθροὶ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ δικοὶ του.

Καὶ εὐκόλα μποροῦσε νὰ οδηγηθεῖ στὸ φρόνημα, ὅτι οἱ δικοὶ τοῦ ἐχθροῦ ἦταν καὶ τοῦ Θεοῦ ἐχθροὶ. Παρὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι μερικὲς φορὲς ξεπέρασαν τὸ αἰσθημα αὐτό τοῦ μίσους πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Δες Ἰώβ λα 29,Παροιμ. ιζ 5,κδ 29,Ψαλμ. ζ 4-5,λδ 12-14. Τὸ ζῶο τοῦ ἐχθροῦ ἐπιβαλλόταν νὰ τῦχει βοήθειας (Ἐξὸδ. κγ 4,5) καὶ ὑπῆρξαν αὐτοὶ ποὺ δίδαξαν, ὅτι, εἴν κάποιος ἐχθρὸς καὶ κάποιος φίλος βρίσκονταν σὲ ἀνάγκη, ὁ ἐχθρὸς ἔπρεπε νὰ βοηθηθεῖ πρῶτος, γιὰ νὰ νικηθεῖ τὸ κακὸ συναίσθημα.

Ὁ Κύριος διηύρνε τὴν ἐννοια τοῦ πλησίον. Καὶ ἔτσι δὲν ορίζει νέα ἐντολή σὲ ἀντίθεση με τὴν παλαιά, ἀλλὰ τὸ ἐμφανιζόμενο ὡς νέο παράγγελμα στὴν πραγματικότητα περιεχόταν στὸ παλαιό, ἀν κάποιος τὸ κατανοοῦσε σωστά. Τὸ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν» καλύπτει τὰ πάντα, ὅταν ἡ ἐννοια τοῦ πλησίον ἐρμηνευθεῖ σωστά. Διότι ἓνας ἄνθρωπος δὲν παύει νὰ εἶναι πλησίον ἢ ἀδελφός, ἐπειδὴ ἔχει δυσμενεῖς διαθέσεις πρὸς ἐμᾶς.

(3) Ἐχει βεβαίως ἐννοια προστακτικῆς, ἀλλὰ ὡς παράλληλο τοῦ ἀγαπήσεις, πρέπει ὅμως νὰ ἐννοήσουμε αὐτό με τὴν ἐννοια τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ μισεῖς. Κανεῖς συνετός νομοθέτης ἢ ἠθικολόγος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραγγεῖλει τὸ μίσος ὡς ἐντολή (L).

Ματθ.5,44 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε τοὺς ἐχθρούς(1) ὑμῶν, εὐλογεῖτε(2) τοὺς καταρωμένους(3) ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε(2) τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε(4) ὑπὲρ τῶν ἐπιηρεαζόντων(5) ὑμᾶς καὶ διωκόντων(4) ὑμᾶς.

Ματθ.5,44 Ἐγὼ ὅμως σας λέω: Ν’ ἀγαπάτε τοὺς ἐχθρούς σας, νὰ δίνετε εὐχὲς σ’ αὐτούς ποὺ σας δίνουν κατάρεις, νὰ ἐνεργεθεῖτε αὐτούς ποὺ σας μισοῦν, καὶ νὰ προσεύχεστε γι’ αὐτούς ποὺ σας κακομεταχειρίζονται καὶ σας καταδιώκουν.

(1) Τὸ ἐχθρούς μποροῦμε νὰ τὸ πάρουμε ὅτι περιλαμβάνει ὅλες τὶς κατηγορίες αὐτῶν ποὺ ἐχουν κακὴ διάθεση, δηλαδὴ τὸν ἰδιωτικὸ, τὸν ἐθνικὸ, τὸν θρησκευτικὸ

εχθρό (S).

(2) Το μεν «αγαπώ» αναφέρεται στην εσωτερική αγαθή διάθεση προς τους εχθρούς, ενώ το να ευλογούν αυτούς που τους καταριούνται λέγεται για να εύχονται στο Θεό αγαθά υπέρ αυτών, ενώ το καλώς ποιεíte λέγεται για να δείχνουν με καλά έργα αυτή τη διάθεση (δ). Αγαπάτε, ευλογείτε, καλώς ποιεíte, προσεύχεσθε. Τέσσερεις προτάσεις, οι οποίες πρέπει να διαβαστούν με χιαστό σχήμα, αν και η τρίτη περιλαμβάνεται σχεδόν στην πρώτη ενώ η δεύτερη στην τέταρτη (b).

Η φράση «ευλογείτε τούς καταρωμένους ύμᾱς, καλῶς ποιεíte τοῖς μισοῦσιν ύμᾱς» ὡς καὶ ἡ «τῶν ἐπηρεαζόντων ύμᾱς» δεν μαρτυρούνται ἀπὸ τον σιναϊτικὸ κώδικα, τον βατικανὸ και κάποιους μικρογράμματους, και για αυτό θεωρήθηκαν ὅτι μπήκαν ἐδῶ ἀπὸ το παράλληλο χωρίο του Λουκά.

(3) Καταριέμαι=επικαλούμαι κακά για κάποιον (g).

(4) Διώκοντες, δηλαδή θρησκευτικοί διώκτες (S). Όταν οι εχθροί είναι διώκτες, το οποίο αναμφίβολα πρέπει να εννοηθεί για θρησκευτικό διωγμό (δες ε 10-12), εύκολα μπορεί κάποιος να νομίσει, ὅτι είναι επιτρεπόμενο να τους μισέι ως εχθρούς του Θεού, αφού το θέλημα του Θεού υπερασπίζεται ο διωκόμενος.

Και βεβαίως οφείλει κάποιος να εύχεται να παύσουν να διώκουν την αλήθεια, δεν δικαιολογείται ὅμως να εμφιλοχωρεί κάποιον προσωπικό μίσος, αλλά εφόσον ο διωκόμενος έχει συνείδηση ὅτι βρίσκεται σε φιλία με το Θεό, να δέεται για χάρη τους. Το παράγγελμα αυτό είναι τόσο σπουδαίο και πρέπει να το παίρνουμε τόσο ακριβώς κατά γράμμα, ὅσο ο Κύριος ἔδωσε για αυτό το παράδειγμα (Λουκ. κγ 34), μιμούμενος ἀπὸ τον Στέφανο (Πράξ. ζ 60) (L)

(5) Επηρεάζω= υβρίζω, προπηλακίζω, συκοφαντώ (g). Να προσεύχεστε για τέτοια πρόσωπα· και με τις προσευχές σας φέρτε ευλογίες για εκείνους, οι οποίοι αφαιρούν ἀπὸ σας τις ευλογίες (b).

Ματθ.5,45 ὅπως γένησθε υἱοὶ(1) τοῦ πατρὸς ὑμῶν(2) τοῦ ἐν οὐρανοῖς(3), ὅτι(4) τὸν ἥλιον(5) αὐτοῦ(6) ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς και ἀγαθοὺς(7) και βρέχει(5) ἐπὶ δικαίους και ἀδίκους.

Ματθ.5,45 Ἔτσι θα γίνετε παιδιά του ουράνιου Πατέρα σας, γιατί αυτός ἀνατέλλει τον ἥλιο του για κακούς και καλούς και στέλνει τη βροχή σε δικαίους και ἀδίκους.

(1) «Επειδή ήταν μεγάλη η εντολή και απαιτούσε γενναία ψυχή και πολύ ζήλο, βάζει και μισθὸ τέτοιο, ὅσο για κανένα ἀπὸ τα προηγούμενα. Διότι ἐδῶ δεν ἀνέφερε τη γη, ὡς στους πράους, ούτε την παρηγορία και το ἔλεος, ὡς στους πενθόντες και ἐλεήμονες, ούτε τη βασιλεία των ουρανῶν, ἀλλά αυτό που ήταν πιο φρικτὸ ἀπὸ ὅλα αυτά, το να γίνουν ὅμοιοι με το Θεό, στο βαθμὸ βεβαίως που είναι λογικὸ να γίνουν οι ἄνθρωποι» (X).

(2) «Ο Θεός είναι πατέρας μεν των ἀνθρώπων, επειδή τους ἔπλασε... ἀλλά επίσης και επειδή φροντίζει και προνοεὶ για αυτούς· διότι είναι ἰδιαίτερο γνώρισμα του πατέρα το να φροντίζει και να προνοεὶ για το παιδί του· υἱοὶ του Θεοῦ γίνονται αυτοὶ που ἐξομοιώνονται με αὐτὸν μέσω της ἀρετῆς, ὅσο είναι δυνατόν σε ἄνθρωπο· διότι είναι γνώρισμα του γιου να ἐξομοιώνεται με τον πατέρα του. Για να γίνετε, λέει, υἱοὶ του Θεοῦ ὄχι ως προς τη φύση, ἀλλά μέσω της ομοίωσης, με το να αγαπάτε τους εχθρούς σας» (Z).

Η ἀγάπη είναι η ουσία του Θεοῦ· η ἀγάπη που ἐπεκτείνεται προς τους εχθρούς, κάνει περισσότερο ἀπὸ κάθετὶ ἄλλο αὐτὸν που αγαπά ὅμοιο με το Θεό· και αφού ο γιος είναι η εικόνα του πατέρα, κάνει η ἀγάπη αὐτή τον ἄνθρωπο γιο του Θεοῦ (L).

(3) «Διασκορπίζει πολὺ παντοῦ το ὄνομα των ουρανῶν, υψώνοντας το φρόνημά τους και ἀπὸ τον τόπο» (X).

(4) «Ἐπειτα αναφέροντας την ομοιότητα λέει, ότι ανατέλλει τον ήλιο του σε πονηρούς και αγαθούς και βρέχει σε δικαίους και αδίκους. Διότι αυτός, λέει, όχι μόνο δεν μισεί, αλλά και ευργετεί αυτούς που υβρίζουν. Παρόλο που αυτό που γίνεται δεν είναι καθόλου ίσο, όχι μόνο λόγω της υπερβολής της ευεργεσίας αλλά και λόγω της υπεροχής της αξίας. Διότι εσύ μεν καταφρονείσαι από τον ομόδουλό σου, ενώ εκείνος (ο Θεός) από τον δούλο και αυτόν που ευεργετήθηκε μύριες φορές· και εσύ μεν του χαρίζεις μόνο λόγια, προσευχόμενος για αυτόν, ενώ αυτός πράγματα πολύ μεγάλα και θαυμαστά, ανάβοντας τον ήλιο και δίνοντας τις ετήσιες βροχές» (X).

(5) «Με τον ήλιο και τη βροχή δήλωσε όλα τα απαραίτητα για τη ζωή. Διότι από αυτά τα δύο όλα τα προερχόμενα από τη γη γεννιούνται και τρέφονται και αυξάνονται και τελειοποιούνται» (Z).

(6) Αυτός και δημιούργησε και κυβερνά τον ήλιο και έχει αυτόν αποκλειστικά στη δική του δύναμη (b).

(7) Πονηρούς και αγαθούς-δικαίους και αδίκους, χιαστό σχήμα.

Ματθ.5,46 ἂν γὰρ(1) ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας(2) ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε(3); οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι(4) τὸ αὐτὸ ποιοῦσι;

Ματθ.5,46 Γιατί, αν αγαπήσετε μόνο όσους σας αγαπούν, ποια αμοιβή περιμένετε από το Θεό; Το ίδιο δεν κάνουν κι οι τελώνες;

(1) «Οδηγεί σε αυτό όχι μόνο από το παράδειγμα το σχετικό με το Θεό, αλλά και από το αντίθετο=Αν μεν λοιπόν κάνεις αυτά, στέκεσαι με το μέρος του Θεού, αν όμως εγκαταλείπεις αυτά, με τους τελώνες» (X).

(2) «Δεν είναι αρετή το να αγαπάς αυτόν που σε αγαπά, αλλά φυσική συνέπεια.

Διότι και οι τελώνες κάνουν αυτό, στους οποίους δεν υπάρχει ούτε ίχνος αρετής» (Z).

(3) Η φράση «έχουν μισθό» λέγεται για εκείνους, στους οποίους βραβείο επιφυλάσσεται από το Θεό· τους οποίους αναμένει θεία αμοιβή (g). Ποιά ανταμοιβή έχετε από το Θεό; (δ).

(4) «Τελώνες είναι οι φορολόγοι... Αυτά τα επαγγέλματα κατηγορούνταν πάρα πολύ, ως άδικα και πλεονεκτικά και ασυμπαθή» (Z). Οι εισπράκτορες των φόρων, όχι οι αξιωματούχοι οι αποκαλούμενοι στους Ρωμαίους publicani (S).

Στην υπηρεσία των αξιωματούχων αυτών βρίσκονταν οι εισπράκτορες των φόρων, οι οποίοι για τη φιλαργυρία, την σκληρότητα, την δολιότητα περιφρονούνταν όχι μόνο στους Ιουδαίους αλλά και στα άλλα έθνη. Έτσι ο Αρτεμίδωρος (1,23. 4,57) τοποθετεί αυτούς μαζί με τους «κάπηλους και αυτούς που ζουν με αναιδεια και τους ληστές και με ανθρώπους που έκλεβαν στο ζύγι και εξαπατούσαν στους λογαριασμούς», ενώ στον Λουκιανό (νεκυομ. 11) αναφέρονται μαζί στη σειρά «μοιχοί, πορνοβοσκοί (=μαστρωποί, προαγωγοί, κάτοχοι πορνείου) και τελώνες και κόλακες». Στους συνοπτικούς ευαγγελιστές συχνά η ονομασία τελώνες συνδέεται με το αματωλοί (Ματθ. θ 10, Μάρκ. β 15, Λουκ. ε 30, ζ 34, ιε 1) και με τη λέξη πόρνες (Ματθ. κα 31). Δες και τη φράση όπως ο εθνικός και ο τελώνης (Ματθ. ιη 17)(g).

Ματθ.5,47 καὶ ἂν ἀσπάσησθε(1) τοὺς ἀδελφοὺς(2) ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν(3) ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι(4) οὕτω ποιοῦσιν;

Ματθ.5,47 Κι αν χαιρετάτε μόνο τους φίλους σας, τι παραπάνω κάνετε από τους άλλους; Μήπως και οι τελώνες το ίδιο δεν κάνουν;

(1) Ἐνδειξη ψυχρότητας είναι και η αποφυγή του χαιρετισμού. Το να χαιρετά λοιπόν κάποιος κάποιον εχθρό, και μάλιστα με τις τρυφερές εκδηλώσεις του ανατολικού χαιρετισμού, ισοδυναμεί με το να συγχωρεί αυτόν από καρδιάς (L). Ασπασμό λοιπόν ονομάζει εδώ τον κατά τη συνάντηση χαιρετισμό, που δείχνει την αμοιβαία των συναντωμένων αγάπη και φιλική διάθεση (δ).

- (2) Αδελφοί εδώ σε αντίθεση με τους εθνικούς ονομάζονται οι ομοεθνείς και ομογενείς, οι Ιουδαίοι όπως και στην Π.Δ. Δες Λευϊτ. κε 35, Αριθμ. κζ 3, Δευτερ. ιε 2,3 (δ)
- (3) Τέτοιο, όπως αρμόζει στους υιούς του Θεού (b). Παραπανω, εξαιρετικό, εξέχον (g).
- (4) Αυθεντική γραφή εθνικοί. Οι εθνικοί αναφέρονται διότι περιφρονούνταν και αυτοί από τους Ιουδαίους ως αμαρτωλοί και μολυσμένοι (δ). Και οι ίδιοι οι εθνικοί χαιρετούν εγκάρδια τους αδελφούς τους, δηλαδή αυτούς που ανήκουν στον ίδιο εθνικό ή θρησκευτικό όμιλο (L).

Ματθ.5,48 (1) Ἔσεσθε(2) οὖν ὑμεῖς(3) τέλειοι(4), ὥσπερ ὁ πατήρ ὑμῶν(5) ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν(6).

Ματθ.5,48 Να γίνετε, λοιπόν, κι εσείς τέλειοι, όπως τέλειος είναι και ο Πατέρας σας ο ουράνιος».

(1) Ο σ. αυτός μπορεί να θεωρηθεί ή ως συμπέρασμα του όλου τμήματος της επι του όρους ομιλίας, που αφορά στη νέα τελειότητα, δηλαδή των σ. 17-47 (L).=Τηρώντας το νόμο όπως συμπλήρωσα αυτόν, ας γίνεστε τέλειοι

ή, τα συμφραζόμενα φαίνεται να δείχνουν, ότι σημαίνεται εδώ ειδικά η τελειότητα στην αγάπη. Το να αποδίδει κάποιος κακό αντί καλού είναι διαβολικό· το να αποδίδει καλό αντί καλού είναι ανθρώπινο· το να αποδίδει καλό αντί κακού είναι θείο. Το να αγαπάμε όπως ο Θεός αγαπά είναι ηθική τελειότητα και προς την τελειότητα αυτή λέει σε μας ο Χριστός να αποβλέπουμε (p).

Η δεύτερη εκδοχή πιο σωστή.

(2) Μέλλοντας χρόνος με σημασία προστακτική όπως και στις εντολές (ου φονεύσεις, ου μοιχεύσεις...). Εδώ όμως ο μέλλοντας εκφράζει την σχετικά με τους μαθητές προσδοκία του Σωτήρα = να είστε, όπως προσδοκώ και αναμένω από εσάς (δ).

(3) Εσείς σε τιμητική αντίθεση με εκείνους (b).

(4) Το τέλειος εδώ έχει βαθύτερη έννοια από εκείνη την οποία η ίδια λέξη έχει στην Π.Δ. Εκεί σημαίνει βίο δίκαιο, ελεύθερο από ηθικό ολίσθημα και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον δίκαιο άνδρα όπως ήταν ο Νώε (Γεν. στ 9) ή ο Ιώβ (Ιώβ α 1)(S). Εδώ τα συμφραζόμενα καθορίζουν την έννοια της λέξης ως τελειότητα στην αγάπη, η οποία ζητά το καλό για όλους τους ανθρώπους (a).

«Αυτοί μεν που αγαπούν όσους τους αγαπούν, είναι ατελείς στην αγάπη· αυτοί όμως που αγαπούν τους εχθρούς, αυτοί είναι τέλειοι» (Z). Αλλά οι στην αγάπη τέλειοι, είναι τέλειοι και σε κάθε αρετή, αφού «η αγάπη είναι πλήρωμα του νόμου».

(5) Η ομοιότητα αυτή του ανθρώπου με το Θεό πρέπει να θεωρείται με σχετική πάντοτε έννοια. «Διότι και εμείς, αν και δεν μπορούμε να γίνουμε όμοιοι με το Θεό κατά την ουσία του, όμως αν βελτιωνόμαστε με την αρετή, μιμούμαστε το Θεό... Το ότι όλα όσα γεννήθηκαν είναι τρεπτά (=μεταβάλλονται), κανείς δεν θα το αρνιόταν, αφού οι μεν άγγελοι έκαναν παράβαση, ο δε Αδάμ παράκουσε και όλοι χρειάζονται τη χάρη του Θεού. Ένα πλάσμα όμως τρεπτό δεν θα μπορούσε να είναι όμοιο με τον άτρεπτο Θεό, όπως ακριβώς ούτε το κτίσμα με τον κτίστη» (A).

«Και πώς θα μπορούσε να γίνει η μακαριότητα που βλέπουμε στο Θεό να επεκταθεί και στην ανθρώπινη ταπεινότητα... και να μοιάσει ο γήινος με τον ουράνιο, αφού αυτή η φυσική διαφορά δείχνει ότι είναι αδύνατη η μίμηση;... Αλλά είναι σαφής ο λόγος για αυτό. Ότι δηλαδή, το ευαγγέλιο δεν διατάζει να συγκρίνουμε τη θεία με την ανθρώπινη φύση, αλλά να μιμηθούμε στη ζωή τις αγαθές ενέργειες του Θεού όσο είναι δυνατόν. Το να αποξενωθούμε από κάθε κακία, όσο είναι δυνατόν, και να είμαστε καθαροί από τους μολυσμούς της με έργα και λόγια και με τη διάνοια, αυτό

είναι πραγματική μίμηση της θείας τελειότητας» (Γν).

(6) Ο Θεός είναι τέλειος, διότι παρέχει τις εύνειές του εξίσου σε όλους (α), είναι τέλειος διότι είναι αγάπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ' (6)

Συνέχεια της επί του Όρουσ ομιλίας του Κυρίου.

Στίχ. 1-8. Η ελεημοσύνη και η προσευχή.

Ματθ.6,1 (1) Προσέχετε(2) τὴν ἐλεημοσύνην(3) ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι(4) αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε(5), μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς(6).

Ματθ.6,1 Να προσέχετε την ελεημοσύνη σας, να μη γίνεται μπροστά στους ανθρώπους, με σκοπό να σας επιδοκιμάσουν. Γιατί αν γίνεται έτσι, μην περιμένετε ανταμοιβή από τον ουράνιο Πατέρα σας.

(1) Ο πρώτος σ. είναι εισαγωγή στην τριάδα που ακολουθεί (ελεημοσύνη, προσευχή, νηστεία) και δεν πρέπει να περιοριστεί σε μόνη την ελεημοσύνη, για την οποία γίνεται λόγος στους σ. 2-4 (ρ). Αρχή γενική που διακηρύσσεται εδώ είναι η: Η άσκηση της αρετής δεν πρέπει να είναι πράξη επίδειξης (F).

«Εξορίζει το πάθος το πιο τυραννικό από όλα, την λύσσα και την μανία που γίνεται για την κενή δόξα σε αυτούς που κατορθώνουν κάτι. Διότι από την αρχή μεν δεν μίλησε για αυτό... Διότι δεν γεννιέται αυτόματα αυτή η ασθένεια, αλλά όταν κατορθώσουμε πολλά από τα προστάγματα. Έπρεπε λοιπόν πρώτα να φυτεύσει την αρετή, και τότε να ξεριζώσει το πάθος που επηρεάζει τον καρπό της. Και δεσ από πού αρχίζει· από τη νηστεία και την προσευχή και την ελεημοσύνη. Διότι σε αυτά κατεξοχήν τα κατορθώματα συνηθίζει να εισέρχεται» (X).

(2) Το «προσέχετε», μπαίνοντας μπροστά δείχνει, πόσο μεγάλος είναι ο κίνδυνος. Τα ελατήρια και για τις καλύτερές μας πράξεις μπορούν να νοθευτούν και η σκέψη του να θαυμαστούμε από τους ανθρώπους είναι συχνότατη.

«Και πρόσεξε πώς άρχισε, μιλά σαν να πρόκειται για κάποιο θηρίο που δύσκολα γίνεται αντιληπτό και είναι φοβερό στο να εξαπατήσει όποιον δεν βρίσκεται σε άκρα εγρήγορση... Διότι το θηρίο τρυπώνει κρυφά και σκορπίζει χωρίς θόρυβο τα πάντα και χωρίς να το καταλάβουμε όλα όσα έχουμε μέσα στο σπίτι τα πετά έξω» (X).

(3) Αυθεντική και πιο σωστή γραφή: την δικαιοσύνην, η οποία αποτελεί το όλο, του οποίου τρεις διαιρέσεις ακολουθούν αμέσως, δηλαδή η ελεημοσύνη, ως καθήκον ειδικό προς τον πλησίον, η προσευχή ως καθήκον ειδικό προς τον Θεό, και η νηστεία που κατέχει την ίδια θέση αναφορικά με τον εαυτό μας. Οι τρεις αυτές σχέσεις, με το Θεό, με τον πλησίον και με τον εαυτό μας απαριθμούνται συχνά στις Γραφές (b).

Η δικαιοσύνη μας πρέπει να περισσεύει από αυτήν των γραμματέων και Φαρισαίων με την έννοια που εξηγήθηκε στο ε 21-48. Αλλά πρέπει επίσης να διαφέρει και στο είδος από αυτήν των γραμματέων και Φαρισαίων με την αποφυγή της επίδειξης. Η γραφή ελεημοσύνη, οφείλεται στο ότι οι αντίστοιχες εβραϊκές και αραμαϊκές λέξεις απέκτησαν και την έννοια της ελεημοσύνης οπότε το κάνω δικαιοσύνη σύμφωνα με τον εβραϊκό τρόπο ομιλίας μπορεί να σημαίνει και κάνω ελεημοσύνη, εφόσον τα συμφραζόμενα ζητούν μια τέτοια έννοια (α).

Υπάρχει και η γραφή δόσιν. Ο Zahn εισηγείται, ότι οι 3 γραφές είναι διαφορετικές προφορικές μεταφράσεις της ίδιας αραμαϊκής λέξης (ρ).

(4) «Αφού είπε να μην κάνουν μπροστά στους ανθρώπους, πρόσθεσε, για να σας δουν» (X), «εννοώντας με αυτό· Προσέχτε, να μην κάνετε αυτήν για αυτόν το λόγο μπροστά στους ανθρώπους, για να σας δουν. Διότι αν δεν κάνετε αυτήν για αυτόν τον

λόγο, τίποτα δεν εμποδίζει και μπροστά τους να την κάνουν. Διότι ο σκοπός της εξετάζεται, όχι ο τρόπος. Διότι είναι δυνατόν και μπροστά στους ανθρώπους να κάνει κάποιος και να μην το κάνει για επίδειξη, όταν κάποιος δηλαδή το κάνει μόνο λόγω της συμπάθειας για τον άλλον» (Ζ).

«και είναι επίσης δυνατόν πάλι να μην το κάνει μπροστά στους ανθρώπους, και να το κάνει για να τον δουν. Για αυτό όχι απλώς την πράξη, αλλά τη διάθεση και τιμωρεί και στεφανώνει... Διότι θέλει να διαπλάσει την ψυχή και να την απαλλάξει από κάθε νόσημα» (Χ).

(5) Αν όμως δεν κάνετε αυτό προσέχτε (δ). Ειδάλλως.

(6) «Πάλι εξυψώνει το φρόνημά τους, θυμίζοντάς τους τον Πατέρα και τον ουρανό, για να μην τους ελέγξει μόνο με τη ζημιά [δεν έχετε μισθό], αλλά να τους κάνει να ντραπούν και με τη μνήμη αυτού που τους γέννησε» (Χ). «κάνοντάς τους να ντραπούν διότι ενώ έχουν πατέρα ουράνιο, φρονούν γήινα και συγχρόνως παρακινώντας τους στο να ζουν αντάξια τέτοιου πατέρα» (Ζ).

Ματθ.6,2 Όταν οὖν ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης(1) ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ(2) ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ρύμαις(3), ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν(4) λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι(5) τὸν μισθὸν αὐτῶν.

Ματθ.6,2 Όταν κάνεις ελεημοσύνη, μην το διατυμπανίσεις, όπως κάνουν οι υποκριτές στις συναγωγές και στους δρόμους, για να τους τιμήσουν οι άνθρωποι· σας βεβαιώνω πως αυτή η τιμή είναι όλη κι όλη η ανταμοιβή τους.

(1) «Όχι ότι είχαν σάλπιγγες εκείνοι, αλλά το λέει θέλοντας να δείξει την πολλή τους μανία με την μεταφορά αυτή, διακωμωδώντας και διαπομπεύοντας αυτούς με αυτήν» (Χ).

«Μη σαλπίσσεις λέει, αντί να πει μην δημοσιεύσεις ώστε να γίνεις γνωστός στους ανθρώπους. Διότι αυτοί που σαλπίζουν, σαλπίζουν για να ακουστούν από το πλήθος» (Ζ). Το σαλπίζω λοιπόν λέγεται μεταφορικά (p)=κάνω θόρυβο για να ελκύσω την προσοχή (F).

(2) «Όπως ακριβώς παραπάνω ανέφερε τελώνες και εθνικούς, ντροπιάζοντας με την ποιότητα των προσώπων αυτούς που έπρεπε να τους μιμηθούν, έτσι και εδώ αναφέρει τους υποκριτές... και σωστά είπε υποκριτές· διότι το μεν προσωπείο ήταν ελεημοσύνη, η διάνοιά τους όμως είχε ωμότητα και απανθρωπιά. Διότι δεν ελεούν για τους πλησίον, αλλά για να απολαύσουν αυτοί δόξα· το οποίο ήταν δείγμα έσχατης ωμότητας, ενώ ο άλλος πεθαίνει από την πείνα, αυτοί να ζητούν δόξα και να μη σταματούν τη συμφορά» (Χ).

«Υποκριτές είναι αυτοί που άλλο μεν είναι, άλλο όμως φαίνονται· και αυτοί λοιπόν φαίνονται μεν ελεήμονες, είναι όμως άλλοι» (Θφ).

Ο Κύριος έχει υπ' όψη τους Φαρισαίους, οι οποίοι αξίωναν ότι ήταν και θεωρούνταν κοινώς υποδείγματα για καθέναν που επιθυμούσε να είναι ακριβής τηρητής του νόμου. Και δεν αναφέρει μεν αυτούς ονομαστικά, αλλά από το κεφ. κγ γίνεται φανερό, ότι αυτοί υπονοούνται και εδώ. Αλλά και χωρίς το κεφ. αυτό, δεν χωρά αμφιβολία, ότι για τους Φαρισαίους πρόκειται. Δες Ματθ. ιε 7,κβ 18 (p).

(3) Ρύμη είναι επέκταση δρόμου σε πόλη που είναι περιφραγμένη και από τις δύο πλευρές με οικοδομήματα (g). Στο Λουκ. ιδ 21 μπαίνει σε αντίθεση με τις πλατείες. Εδώ όμως φαίνεται να σημαίνει μάλλον πλατιούς δρόμους (o).

(4) Ο Κύριος γνωρίζει τα μυστικά των θείων βουλών (b).

(5) Η πρόθεση «από» στο ρήμα απέχουσι δηλώνει το τελείως, ολοτελώς (δ).

Παίρνουν πλήρως την αμοιβή τους και ο Θεός δεν οφείλει σε αυτούς τίποτα (p). «Με το να επαινούνται δηλαδή, πήραν το παν από τους ανθρώπους» (Θφ).

Ματθ.6,3 σοῦ δὲ ποιούντος(1) ἐλεημοσύνην μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου(2),

Ματθ.6,3 Εσύ, αντίθετα, όταν δίνεις ελεημοσύνη, ας μην ξέρει ούτε το αριστερό σου χέρι τι κάνει το δεξί σου,

(1) «Αφού είπε πώς δεν πρέπει να κάνουν, δείχνει πάλι πώς πρέπει να κάνουν» (X).

(2) «Πάλι εδώ δεν υπαινίσσεται χέρια, αλλά το είπε αυτό υπερβολικά. Αν είναι δυνατόν, λέει, να αγνοήσεις τον εαυτό σου, φρόντισέ το αυτό με κάθε τρόπο, ακόμη και αν είναι δυνατόν να κρυφτούν τα χέρια που διακονούν» (X).

Συνήθως την ελεημοσύνη τη δίνουμε με το δεξί. Χρησιμοποιεί λοιπόν ο Σωτήρας πολύ έξυπνη εικόνα, κατά την οποία μόνο το απαραίτητο της ελεημοσύνης όργανο, όπως είναι το δεξί χέρι, οφείλει να ξέρει μαζί μας ό,τι πράξαμε· ούτε το ίδιο το άλλο χέρι ας μην ξέρει τι κάνει το δεξί (δ). «Αυτός που κάνει κρυφά το καλό και δεν δημοσιεύει αυτό, αλλά ζητά να διαφύγει την προσοχή και του ίδιου του ευεργετουμένου, αυτός είναι για τον οποίο λέει ο Κύριος, να μη γνωρίζει το αριστερό σου τι κάνει το δεξί σου» (Σευήρου).

Σοβαρή και η ερμηνεία: «Με το αριστερό χέρι υπαινίχτηκε αυτούς που μας είναι πολύ κοντινοί και οικείοι. Διότι τίποτα δεν είναι πιο κοντινό και οικείο σε σένα από το χέρι σου. Ούτε αυτοί, λέει, να γνωρίζουν την ελεημοσύνη του δεξιού σου χεριού» (Z).

Αξιοσημείωτη και η: «το αριστερό χέρι γνωρίζει το δεξιό και καθήκον έργο, όταν μολύνεται από φιλοδοξία» (Ω).

Ματθ.6,4 ὅπως ἦ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου(1) ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοὶ ἐν τῷ φανερῷ(2).

Ματθ.6,4 για να 'ναι αληθινά κρυφή η ελεημοσύνη σου. Κι ο Πατέρας σου, που βλέπει τις κρυφές πράξεις, θα σε ανταμείψει φανερά».

(1) «Ετοιμάζει σε αυτόν μεγάλο και σεμνό θέατρο και δίνει σε αυτόν άφθονα ό,τι ακριβώς επιθυμεί. Διότι, τι θες, λέει. Δες θες να έχεις κάποιους θεατές των πράξεων; Ορίστε λοιπόν, έχεις όχι αγγέλους και αρχαγγέλους αλλά το Θεό των όλων... Αν είναι ανάγκη να κάνεις επίδειξη, πρέπει να επιδεικνύεσαι στον Πατέρα προ πάντων· και μάλιστα πολύ περισσότερο όταν κύριος και του στεφανώματος και της τιμωρίας είναι ο Πατέρας» (X).

(2) «Αν όμως επιθυμείς να έχεις και ανθρώπους θεατές, ούτε αυτής της επιθυμίας σε αποστερεί, αλλά στον κατάλληλο καιρό, αλλά και σου παρέχει αυτό και με μεγαλύτερη υπερβολή. Διότι τώρα μεν αν κάνεις επίδειξη, θα μπορέσεις να επιδειχτείς μόνο σε δέκα και είκοσι ή και εκατό ανθρώπους· αν όμως επιδιώκεις να κρυφτείς τώρα, τότε ο ίδιος ο Θεός θα σε ανακηρύξει, όταν θα είναι παρούσα όλη η οικουμένη... Και τώρα μεν θα σε κατηγορήσουν οι θεατές ως κενόδοξο· όταν όμως σε δουν να στεφανώνεσαι, όχι μόνο δεν θα κατηγορήσουν, αλλά και θα θαυμάσουν όλοι» (X).

Ματθ.6,5 Καὶ ὅταν προσεύχη(1), οὐκ ἔση(2) ὡσπερ οἱ ὑποκριταί(3), ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς(4) καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν(5) ἐστῶτες(6) προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν(7).

Ματθ.6,5 Κι όταν προσεύχεσαι, να μην είσαι σαν τους υποκριτές, που τους αρέσει να στέκονται και να προσεύχονται στις συναγωγές και στα σταυροδρόμια, για να κάνουν καλή εντύπωση στους ανθρώπους· σας βεβαιώνω πως αυτή είναι όλη κι όλη η ανταμοιβή τους.

(1) Αυθεντική γραφή: όταν προσεύχησθε ουκ έσεσθε ως οι...

- (2) Ο μέλλοντας εδώ όπως και στο ε 48= δεν πρέπει να είσαι τέτοιος (δ).
- (3) «Πάλι και αυτούς τους ονομάζει υποκριτές και πολύ λογικά· διότι προσποιούνται ότι προσεύχονται στο Θεό αλλά κοιτάζουν γύρω τους ανθρώπους και δεν στέκονται όπως οι ικετές αλλά όπως άνθρωποι καταγέλαστοι. Διότι αυτός που πρόκειται να ικετέψει, αφού τους αφήσει όλους, προς εκείνον μόνο βλέπει, αυτόν που είναι κύριος να δώσει το αίτημα» (X).
- (4) Στα χρόνια του Κυρίου δεν υπήρχε εξ' επαγγέλματος αρχηγός στην προσευχή στις προσευχές στις τελετές των συναγωγών, αλλά το καθήκον αυτό αναλαμβάνονταν από κάποιο μέλος της συναγωγής, ο οποίος στεκόταν μπροστά στο κιβώριο (=κουβούκλιο) που περιείχε τα ειλητάρια (πατύρους) του νόμου (S). Οι Φαρισαίοι λοιπόν επεδίωκαν να προΐστανται στην προσευχή στις συναγωγές.
- (5) Πλατεία με την ίδια έννοια όπως και σε μας, οπότε η φράση στις γωνίες των πλατειών= στα άκρα των πλατειών, για να μην ενοχλούνται από τα αχθοφόρα ζώα που περνούσαν από τη μέση τους (L).
Η, πλατεία εννοείται η οδός, οπότε γωνίες των πλατειών, εκεί όπου οι δρόμοι συναντιούνται (b), τα σταυροδρόμια. Και οι δύο εκδοχές σοβαρές.
Δεν είναι ανάγκη να υποθέσουμε, ότι οι Φαρισαίοι έβγαιναν στις οδούς για να προσευχηθούν, αλλά ότι, όταν σε ώρα προσευχής βρίσκονταν σε κάποια πλατεία, επιδεικτικά εκδήλωναν την αφοσίωσή τους (p). Οι Μωαμεθανοί διατήρησαν στο σημείο αυτό, όπως και σε άλλα, την παλαιά παράδοση της Ανατολής. Όταν σημαίνει ώρα προσευχής, ο μουσουλμάνος, εφόσον βρίσκεται έξω από το σπίτι του, ζητά χαλί και παίρνει τη στάση της προσευχής στραμμένος προς την Μέκκα (L).
- (6) Μάλλον με την έννοια του δικού μας ποζάρω. Δηλώνει την επιτηδευμένη στάση, που αποσκοπεί στο να γίνουν ορατοί (L).
- (7) «Δεν είπε, ότι δεν θα πάρουν μισθό αυτοί, αλλά ότι παίρνουν, δηλαδή ότι θα πάρουν μεν, από αυτούς όμως που επιθυμούν αυτοί... Εφόσον ζητούν την από τους ανθρώπους αμοιβή, δεν θα ήταν δίκαιο να πάρουν από το Θεό, για τον οποίο δεν έκαναν τίποτα» (X).

Ματθ.6,6 σὺ δὲ ὅταν προσεύχη(1), εἰσελθε εἰς τὸν ταμιεῖόν(2) σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ(3), καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει(4) σοι ἐν τῷ φανερῷ.

Ματθ.6,6 Εσύ, αντίθετα, όταν προσεύχεσαι, πήγαινε στο πιο απόμερο δωμάτιο του σπιτιού σου, κλείσε την πόρτα σου και προσευχήσου εκεί κρυφά στον Πατέρα σου· κι ο Πατέρας σου, που βλέπει τις κρυφές πράξεις, θα σε ανταμείψει φανερά.

- (1) =Όταν έχεις κατά νου να προσευχηθείς (δ) «Ομοίως και εδώ, αφού είπε πώς δεν πρέπει να κάνουμε, λέει και πώς πρέπει να κάνουμε» (Z).
- (2) Δηλώνει στους αρχαίους η λέξη την αποθήκη, το κελλάρι της οικίας και έπειτα το θησαυροφυλάκιο· στους Ο΄και την Κ.Δ. δηλώνει το εσωτερικότερο δωμάτιο του σπιτιού, το ιδιαίτερο δωμάτιο του ύπνου (δ).
«Τι λοιπόν; Σε εκκλησία δεν πρέπει να προσευχόμαστε; Και πάρα πολύ βέβαια, αλλά με τέτοια διάθεση... Διότι και αν ακόμη μπεις στο δωμάτιο και κλείσεις την πόρτα, αλλά το κάνεις αυτό για επίδειξη, τίποτα δεν σε ωφελούν οι πόρτες... Επομένως, και αν ακόμη κλείσεις τις πόρτες, αυτό θέλει να κατορθώσεις πριν το κλείσιμο των πορτών, το να κλείσεις δηλαδή και τις πόρτες του νου. Διότι παντού μεν είναι καλό να απαλλαχτεί κάποιος από την κενοδοξία, κατεξοχήν όμως στην προσευχή» (X).
Ο Κύριος δεν καταδικάζει εδώ τη δημόσια λατρεία, αλλά τις ιδιωτικές προσευχές, στις οποίες χωρίς ανάγκη δίνεται δημοσιότητα με σκοπό να επιτευχθεί φήμη για ειδική αγιότητα.

(3) Ο Θεός και είναι και βλέπει στα κρυφά (b). «Λέει στον Πατέρα σου στα κρυφά, αντί να πει στον αόρατο» (Z).

«Επειδή λοιπόν αυτός είναι αόρατος, τέτοια θέλει να είναι και η προσευχή σου» (X).

(4) «Δεν είπες θα σου χαρίσει, αλλά θα αποδώσει. Διότι έκανε τον εαυτό του χρεώστη σε εσένα και με αυτό σου έκανε μεγάλη τιμή» (X). Εδώ η έμφαση δεν είναι στο άκουσμα της προσευχής, αλλά στην αμοιβή για την αποφυγή της επίδειξης (a).

Ματθ.6,7 Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε(1) ὡσπερ οἱ ἐθνικοὶ(2)· δοκοῦσι(3) γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ(4) αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.

Ματθ.6,7 Όταν προσεύχεστε, μη φλυαρείτε όπως οι ειδωλολάτρες, που νομίζουν ότι με την πολυλογία τους θα εισακουστούν.

(1) Βαττολογέω και σύμφωνα με αυθεντική γραφή: βατταλογέω α) τραυλίζω, και επειδή αυτοί που τραυλίζουν συνηθίζουν να επαναλαμβάνουν τους ίδιους φθόγγους, σημαίνει β) μιλώντας επαναλαμβάνω τα ίδια, λέω πολλά και μάταια λόγια, φλυαρώ, πολυλογώ. Για αυτό και εδώ εξηγείται με τη λέξη πολυλογία. Το ρήμα αυτό άλλοι μεν το ετυμολογούν από τον Βάττο, βασιλιά της Κυρήνης, ο οποίος λέγεται ότι ήταν τραυλός (Ηροδότ. 4,155), άλλοι από κάποιον Βάττο συγγραφέα μακρών και πολυλόγων ποιημάτων.

Αλλά εάν συγκρίνει κάποιος αυτό με το βατταρίζω, το οποίο έχει την ίδια έννοια, και με το βάρβαρος, θα βρει πολύ πιθανότερο, ότι η λέξη είναι του γένους των ονοματοποιημένων (g), δηλαδή ετυμολογείται από το βατ, ήχο αυτών που ψελλίζουν και τραυλίζουν (δ). Η σιναιτική συριακή μετάφραση αποδίδει τη λέξη «μη λέτε μπαττάλάθά» δηλαδή ανωφελή, ανόητα (a).

Μη βαττολογήσετε λοιπόν σημαίνει ή μη φλυαρήσετε «βαττολογία εδώ λέει τη φλυαρία, όπως όταν ζητάμε από το Θεό αυτά που δεν ταιριάζουν, δυναστείες και δόξες και το να νικάμε τους εχθρούς και περιουσίες χρημάτων» (X) «και τα παρόμοια όσα ούτε την ψυχή ωφελούν, ούτε για τη συντήρηση του σώματος είναι αναγκαία» (Z).

Ή, εδώ κυρίως καταδικάζεται η ιδέα ότι ο Θεός για να εισακούσει τις προσευχές μας, είναι ανάγκη να ενοχληθεί και είναι δυνατόν να ενοχληθεί και ότι οι αιτήσεις, εάν επαναληφθούν πολλές φορές, είναι πιθανότερο να εισακουστούν παρά εάν απευθυνθούν μόνο μία φορά. Δες την αντίθεση ανάμεσα στη σύντομη προσευχή του Ηλία (Γ΄ Βασ. ιη 36,37) και σε αυτήν των ψευδοπροφητών του Βάαλ, οι οποίοι από το πρωί μέχρι το μεσημέρι επαναλάμβαναν στερεότυπα: Ω Βάαλ άκουσέ μας. Δεν πρέπει να νομίζουμε, ότι οι προσευχές είναι μαγικές επωδοί και ότι μπορεί να επιδράσουν στο Θεό σαν κάποια μαγεία που τον εξαναγκάζει να πράξει ό,τι δεν θέλει να πράξει.

Ο Κύριος δεν καταδικάζει εδώ κάθε επανάληψη στην προσευχή, διότι και ο ίδιος χρησιμοποίησε τα ίδια λόγια πάλι και πάλι στη Γεθσημανή (Ματθ, κστ 44, Μάρκ. ιδ 39), αλλά την δεισιδαιμονική και βέβηλη επανάληψη. Επαναλαμβάνουμε τις ικεσίες μας, όχι για να εξασφαλίσουμε την προσοχή του Θεού, σαν να είναι δυνατόν να μας χορηγήσει στην τρίτη επανάληψη ό,τι αρνήθηκε να μας παράσχει στην πρώτη, αλλά μόνο και μόνο για να συγκεντρώσουμε την προσοχή μας. Ο Θεός είναι πάντοτε έτοιμος να ακούσει τις ανάγκες των παιδιών του, αλλά τα παιδιά του δεν προσέχουν πάντοτε σε ό,τι λένε, όταν αναφέρουν τις ανάγκες τους μπροστά του (p).

Αξιόλογη η ερμηνεία που συνδυάζει και τις δύο =βαττολογώ σημαίνει φλυαρώ για ασήμαντα και γελοία πράγματα και επαναλαμβάνω τα ίδια (δ).

(2) «Εδώ γελοιοποιεί τους εθνικούς, κάνοντας σε κάθε περίπτωση τον ακροατή να ντραπεί από την μηδαμινότητα των προσώπων» (X). Και οι δικοί τους συγγραφείς, τούς κατηγορούσαν διότι κούραζαν τους θεούς τους (F).

(3) «Νομίζουν μεν, αλλά όχι σωστά» (Z).

(4) Οι εθνικοί «όχι μόνο ζητούν πράγματα αταίριαστα, αλλά κάνοντας και μακρές τις αιτήσεις για αυτά, νομίζουν ότι πείθουν με το να μακρολογούν» (Z). Ο Αυγουστίνος λέει, ότι η παραγγελία του Κυρίου μας καταφέρεται εναντίον του να λέμε πολλά, όχι εναντίον του να προσευχόμαστε πολύ (ο).

Ματθ.6,8 μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὃν χρείαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν(1).

Ματθ.6,8 Μη γίνετε ὅμοιοι μ' αυτούς· γιατί ο Πατέρας σας ξέρει από τι έχετε ανάγκη, προτού ακόμα του το ζητήσετε».

(1) «Και αν ξέρει αυτά που χρειαζόμαστε, για ποιό λόγο πρέπει να προσευχόμαστε; Όχι για να διδάξεις αλλά για να τον λυγίσεις, για να γίνεις οικείος του με τη συνέχεια της προσευχής, για να ταπεινωθείς, για να θυμηθείς τα αμαρτήματά σου» (X). «Έτσι ώστε αφού απομακρυνθούμε από τα βιοτικά να ωφεληθούμε μιλώντας σε αυτόν» (Θφ). «Η προσευχή γαληνεύει και καθαρίζει την καρδιά και κάνει αυτήν ικανότερη να δεχτεί τα θεία δώρα. Ο Θεός είναι πάντοτε έτοιμος να δώσει σε μας το φως του, αλλά δεν είμαστε και εμείς πάντοτε έτοιμοι να το δεχτούμε» (Αυγ. De Serm. Dom II,III 14).

Με την προσευχή ανοίγουμε τους αγωγούς, μέσω των οποίων ευλογίες, οι οποίες είναι πάντοτε έτοιμες, μπορούν να ξεχυθούν (p). Η προσευχή είναι αναγκαία για τον άνθρωπο, όχι για το Θεό. Ο Θεός δεν παρέχει αναγκαστικά τις δωρεές του στα παιδιά του που δεν θέλουν. Εάν τα παιδιά του επιθυμούν αυτά, θα τα ζητήσουν με προσευχή (S)

Στίχ. 9-13. Η Κυριακή προσευχή.

Ματθ.6,9 οὕτως(1) οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς(2)· Πάτερ(3) ἡμῶν(4) ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς(5)· ἁγιασθήτω(6) τὸ ὄνομά σου(7)·

Ματθ.6,9 Εσείς, λοιπόν, έτσι να προσεύχετε: Πατέρα μας, που βρίσκεσαι στους ουρανούς, κάνε να σε δοξάσουν ὅλοι ως Θεό,

(1) Κατά τον τρόπο αυτόν, όχι με τις λέξεις αυτές (a). Ο Κύριος παρέχει εδώ περίληψη ὅλων των προσευχών, η οποία δεν θέτει σε αχρηστία κάθε άλλη προσευχή, που καλύπτει ὅμως ὅλες τις επίγειες και πνευματικές ανάγκες του ανθρώπου και εκφράζει ὅλους τους ουράνιους πόθους της φιλόθεης ψυχής. Παρέχει επίσης υπόδειγμα και πρότυπο για ὅλες τις προσευχές, που δείχνει τι είδους προσευχές και με ποιο πνεύμα πρέπει να γίνονται. Η ἔμφαση στο τμήμα αυτό του σ. πέφτει στο οὕτως (έτσι) και στο υμεῖς (εσείς)= Εσείς τα παιδιά του αληθινού Θεού πρέπει να προσεύχετε έτσι (p).

(2) Ο Λουκάς (ια 1-4) παραθέτει αυτήν με ἄλλα περιστατικά και με συντομευμένη μορφή, πιθανώς διότι ο θεῖος Διδάσκαλος επανέλαβε αυτήν δύο φορές (F). Στην προσευχή αυτή ο Μεσσίας αποδίδει σε ανθρώπινη γλώσσα τους ανέκφραστους στεναγμούς, με τους οποίους το Πνεύμα προσεύχεται για χάρη μας. Και αν ήταν ἀλήθεια, ὅτι για το καθένα ἀπό τα αιτήματα της προσευχής μπορούν να βρεθούν παράλληλα στις ιουδαϊκές προσευχές, η προσευχή ως σύνολο θα παρέμενε και πάλι ἀπαράμιλλη. Αλλά αυτό δεν είναι ἀλήθεια. Πραγματικῶν παράλληλων του «Γενηθήτω το θέλημά σου» και του «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον» ἀναζητεῖται ἀκόμη η εὔρεση.

Κάποια ἐπίσης ἀπό τα παράλληλα, τα οποία παρουσιάστηκαν για τα ἄλλα αιτήματα εἶναι ἴσως νεότερα της Προσευχῆς και εἶναι δυνατὸν να πάρθηκαν ἀπό αυτήν. Θα ἦταν παρὸλ' αυτά ἐκπληκτικὸ, εἴαν ὅλα τα αιτήματα της Κυριακῆς προσευχῆς ἦταν

νέα και εάν στις προσευχές, οι οποίες χρησιμοποιούνταν από το λαό του Θεού, δεν υπήρχε τίποτα το οποίο ο Υιός του Θεού να μην μπορεί να χρησιμοποιήσει και για την οικοδομή της εκκλησίας του. Η Κυριακή προσευχή είναι ο καρπός της θρησκευτικής πείρας της ανθρωπότητας, η οποία υψώθηκε στο μεσουράνημά της στην πείρα του Υιού του ανθρώπου. Τέτοια λοιπόν προσευχή επόμενο είναι να περιέχει καινούργια και παλαιά.

Ως προς τον αριθμό των αιτημάτων της δεν επιτεύχθηκε συμφωνία, όπως και προκειμένου για τον αριθμό των μακαρισμών. Άλλοι μεν καθορίζουν αυτά σε 5, άλλοι σε 6 και άλλοι σε 7. Ο 7 είναι ελκυστικός αριθμός και επιτυγχάνεται με τον υπολογισμό του αιτήματος «καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», «ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ» ως δύο αιτημάτων. Τα 6 αιτήματα μειώνονται σε 5, εάν θεωρηθεί το αίτημα «αγιασθήτω το όνομά σου» ως έκφραση ύμνου μάλλον παρά ως αίτημα, σύμφωνα με τον ύμνο Ευλογητός ο Θεός του Ισραήλ. Αλλά η Κυριακή προσευχή άριστα θεωρείται ότι συνίσταται από δύο ίσα μέρη, το καθένα από τα οποία περιλαμβάνει 3 αιτήματα. Και όπως στις 10 εντολές το πρώτο μέρος αναφέρεται στο Θεό και το δεύτερο στον άνθρωπο, έτσι και στην Κυριακή προσευχή με τα πρώτα 3 αιτήματα ζητούμε τη δόξα του ουράνιου Πατέρα μας, ενώ με τα 3 τελευταία ζητούμε τα ωφέλιμα για μας και τους πλησίον μας.

Σε κάθε μία από τις δύο αυτές τριάδες υπάρχει πρόοδος. Στην πρώτη, ο αγιασμός του θείου ονόματος οδηγεί στην έλευση της βασιλείας του Θεού και αυτή πάλι οδηγεί στην τέλεια εκπλήρωση του θείου θελήματος. Στη δεύτερη τριάδα η επίτευξη των αγαθών ακολουθείται από την απομάκρυνση του κακού, του περασμένου, του τωρινού και του μελλοντικού. Η θαυμάσια αυτή αναλογία και ανάπτυξη δεν μπορεί να είναι τυχαία· και σε οποιαδήποτε έκταση και αν χρησιμοποιήθηκε παλαιό υλικό στην προσευχή, συντέθηκε αυτή στο πνεύμα εκείνου, ο οποίος είπε: «Να, κάνω τα πάντα καινούργια» (Αποκ. κα 5)(ρ).

(3) Στην Π.Δ. ο Θεός είναι Πατέρας του ιουδαϊκού έθνους (Δευτ. λβ 6, Ησ. ξγ 16, Ιερεμ. γ 4, 19, λα 9, Μαλαχ. α 6, β 10). Στα Δευτεροκανονικά βιβλία της Π.Δ. (Σοφ. Σολ. β 16, ιδ 3, Σοφ. Σειρ. κγ 1, 4, να 10, Τωβ. ιγ 4) ονομάζεται και Πατέρας επί μέρους ατόμων. Είναι γεννήματά του, που δημιουργήθηκαν κατ' εικόνα του και αντικείμενα της στοργικής φροντίδας του. Αλλά η Κ.Δ. προχωρεί πολύ πέρα από αυτό, σε πατρότητα δηλαδή η οποία δεν έγινε ακόμη καθολική, διότι μόνο «όσοι δέχτηκαν αυτόν έδωσε σε αυτούς εξουσία να γίνουν παιδιά του Θεού, όσοι πίστεψαν στο όνομά του» (Ιω. α 12).

«Λέγοντας «Πατέρα» δείχνει σε σένα ποίων αγαθών αξιώθηκες με το να γίνεις υιός Θεού» (Θφ). «Διότι αυτός που είπε Πατέρα το Θεό, με αυτήν τη μία ονομασία, ομολόγησε και άφεση αμαρτημάτων... και δικαιοσύνη και αγιασμό και απολύτρωση και υιοθεσία και κληρονομία και αδελφότητα με τον Μονογενή και του Πνεύματος τη χορηγία» (Χ).

Από αυτό γεννιέται και η υποχρέωση, «ώστε να ζούμε αντάξια ενός τέτοιου πατέρα· διότι αυτός που ζει κακά μεν, αλλά ονομάζει το Θεό πατέρα του, ψεύδεται εναντίον και του Θεού και του εαυτού του» (Ζ).

(4) «Διδάσκει επίσης να κάνουμε την προσευχή και κοινή χάριν των αδελφών. Διότι δεν λέει ο Πατέρας μου... αλλά ο Πατέρας μας, αναπέμποντας τις προσευχές χάριν του κοινού σώματος και να μην αποβλέπει πουθενά στο δικό του συμφέρον, αλλά παντού στο του πλησίον. Από αυτό επίσης και την έχθρα καταστρέφει και την απελπισία ελαττώνει και τον φθόνο ξεριζώνει και την... αγάπη εισάγει και την ανωμαλία των ανθρωπίνων πραγμάτων εξορίζει... Διότι χάρισε σε όλους μία ευγενική καταγωγή, θεωρώντας άξιο να ονομαστεί ομοίως Πατέρας όλων» (Χ).

Ανήκουμε σε μεγάλη οικογένεια και δεν πρέπει να είμαστε ιδιοτελείς στις προσευχές

μας.

(5) «Όταν λέει στους ουρανούς, δεν το λέει για να περικλείσει εκεί τον Θεό, αλλά για να απομακρύνει από τη γη τον προσευχόμενο και να τον κάνει να προσηλωθεί στους υψηλούς τόπους και στις άνω κατοικίες» (X).

«Με το να πει στους ουρανούς, σου έδειξε την πατρίδα σου και το σπίτι το πατρικό» (Θφ), «για να καταφρονούμε τα γήινα, σπεύδοντας να ανεβούμε με τη σκάλα των αρετών εκεί, όπου είναι ο πατέρας μας... και ο Θεός λέγεται μεν ότι είναι παντού, κατεξοχήν όμως σε τόπους άξιους, διότι αυτοί οι τόποι είναι περισσότερο δεκτικοί αυτού. Για αυτό λοιπόν λέμε ότι είναι στον ουρανό ο Θεός· διότι είναι καθαρότατος ο τόπος εκείνος, και διότι σε αυτόν βρίσκονται οι άυλες δυνάμεις (άγγελοι) και τα πλήθη των αγίων, στους οποίους επαναπαύεται» (Z).

Αντιτίθεται και με την περί Θεού ιδέα των εθνικών, σύμφωνα με την οποία οι θεοί είχαν την κατοικία τους σε κορυφές γήινων βουνών, όπως ο Όλυμπος. Τη φράση πρέπει να την πάρουμε και ότι συμβολίζει την απανταχού παρουσία του Θεού και την υπερβατικότητα του πάνω από το χώρο και τον τόπο (ο).

(6) Αγιάζω=κάνω άγιο, καθιστώ ή κηρύττω ιερό ή άγιο, καθιερώνω. Σημαίνει λοιπόν εδώ, κάνω αξιοσέβαστο ή αναγνωρίζω, με ευσέβεια λατρεύω (g).

«Το αγιασθήτω αυτό σημαίνει να δοξαστεί. Διότι την μεν δική του δόξα την έχει ολοκληρωμένη και αναλλοίωτη πάντα. Προστάζει όμως τον προσευχόμενο να θεωρεί άξιο να δοξάζεται ο Θεός και από τη δική μας ζωή... Καταξιώσέ μας, λέει, να ζούμε τόσο καθαρά, ώστε μέσω ημών να σε δοξάζουν όλοι» (X).

«Αυτό να κάνουμε βασικό αίτημα της προσευχής, το να μην βλασφημείται δηλαδή με τη δική μου ζωή το όνομα του Θεού, αλλά να δοξάζεται και να αγιάζεται. Μέσα από μένα λοιπόν, λέει, να αγιαστεί το όνομα της δικής σου κυριαρχίας που επικαλέστηκα» (Γν).

«Ας δοξαστεί με τη δική μας ζωή, έτσι ώστε όλοι, βλέποντάς μας, να σε δοξάσουν» (Σχ.π). Η εφαρμογή όμως περιορίζει την έννοια να είναι πιο στενή. Μάλλον με ευρύτερη έννοια πρέπει να το πάρουμε ως εξής: Κάνε (το όνομά σου) γνωστό ως άγιο και δώσε ώστε να σεβαστούμε και εμείς αυτό ως άγιο. Παρακαλάμε, ώστε ο Θεός να αποκαλύψει όλο και πιο πολύ την αγιότητα του χαρακτήρα του σε μας και να μας κάνει ικανούς να αναγνωρίσουμε την αγιότητά του και να αποδώσουμε σε αυτήν ευλαβή λατρεία και συνειδητή και ταπεινή μίμηση (p).

(7) Το όνομα του Θεού είναι ακριβώς εκείνος ο τρόπος όρασης, με τον οποίο το απρόσιτο ον φανερώνεται σε μας και με τον οποίο, μάς επιτρέπει να έλθουμε σε σχέσεις μαζί του (L). Το όνομά του εκπροσωπεί τη φύση του, τον χαρακτήρα του, το είναι του, όσο μπορούν αυτά να γίνουν γνωστά (p).

Ματθ.6,10 έλθέτω(1) ή βασιλεία σου(2)· γενηθήτω(1) τὸ θέλημά σου(3), ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς(4)·

Ματθ.6,10 να έρθει η βασιλεία σου· να γίνει το θέλημά σου και από τους ανθρώπους, όπως γίνεται από τις ουράνιες δυνάμεις.

(1) «Μη μας παραξενεύει το ότι λέγονται τα λόγια αυτά σαν να προστάζουν... λόγω της συνήθειας της Γραφής που έτσι πάντα σχηματίζει τις ευχές. Το γενηθήτω δηλαδή το θέλημά σου το λέει αντί για το· είθε (=μακάρι) να γίνει. Και ελθέτω η βασιλεία σου αντί για το· είθε να έλθει» (B),

(2) Ἡ, λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «βασιλεία εδώ λέει τη δευτέρα του παρουσία επειδή θα γίνει αυτή με πολλή δόξα» (Z).

Ἡ, η αιώνια βασιλεία του Θεού, η μέλλουσα μακαριότατη ζωή, η οποία προκαλεί την υψίστη ευχή των πιστών που ποθούν να σωθούν από την πονηρία του παρόντος βίου σε ζωή άπειρα μακάρια (δ). «Αυτή η λέξη πάλι φανερώνει παιδί με ευγνωμοσύνη, το

να μην προσηλώνεται δηλαδή στα βλεπόμενα, ούτε να θεωρεί τα παρόντα σαν κάτι μεγάλο, αλλά να σπεύδει προς τον Πατέρα και να επιθυμεί τα μελλοντικά» (X).
Ή, πιο σωστή ερμηνεία, και οι τρεις ευχές που εκφράζονται στα τρία πρώτα αιτήματα, έχουν χαρακτήρα εσχατολογικό, αλλά δεν αποκλείει αυτός κάποιο ενδιάμεσο χρόνο, προετοιμασία πριν τη συντέλεια (L). Η βασιλεία του Θεού ιδρύθηκε από τον Κύριο και από τότε αναπτύσσεται και εξαπλώνεται. Το αίτημα αυτό ζητά ώστε η πρόοδος της να επισπευτεί με την αύξηση της γνώσης των εντολών του Θεού και της υπακοής σε αυτές. Ζητά ώστε οι αρχές της κυβέρνησης του Θεού να νικήσουν τις αρχές του κόσμου και του πονηρού, κυριαρχώντας πάνω στις καρδιές των ατόμων και των κοινωνιών (p).

«Ας έλθει σε μας η βασιλεία σου, δηλαδή είτε να βασιλευτούμε από εσένα και όχι από το διάβολο, και είτε εσύ να μας πείσεις και υποτάξεις στα δικά σου προστάγματα και όχι εκείνος» (Z).

«Ας μη με κατεξουσιάζει ο εχθρός και ούτε να με σύρει αιχμάλωτο με την αμαρτία· αλλά ας έλθει σε μένα η βασιλεία σου, για να φύγει από εμένα... Να διαλυθεί η εχθρική παράταξη... να σταματήσει ο πόλεμος της σάρκας κατά του πνεύματος· να μην είναι το σώμα ορμητήριο του εχθρού της ψυχής· ας κάνει την εμφάνισή της σε μένα η βασιλική δύναμη, το αγελικό χέρι» (Γν).

(3) «Ας γίνει το θέλημά σου και πάνω στη γη από τους ανθρώπους, όπως γίνεται στον ουρανό από τους αγγέλους, για τους οποίους είπε ο Δαβίδ· «είναι λειτουργοί του, οι οποίοι κάνουν το θέλημά του» (Ψαλμ 102,21)· και θέλημα Θεού είναι οι εντολές του» (Z).

Ευχόμαστε «όχι ο Θεός να κάνει ό,τι θέλει, αλλά εμείς να μπορέσουμε να κάνουμε ό,τι ο Θεός θέλει... παρακαλούμε και ζητούμε, να γίνεται σε μας το θέλημα του Θεού» (Κυπριανός).

«Με τη δική σου δύναμη ας κατορθώσω αυτό το αγαθό θέλημα· ομοίως και τη δικαιοσύνη, την ευσέβεια, την αποξένωση από τα πάθη» (Γν).

Πρέπει να γνωρίσουμε το χαρακτήρα του Θεού προτού γνωρίσουμε τι θέλει. Για αυτό το αίτημα αγιασθήτω το όνομά σου προηγείται από το γενηθήτω το θέλημά σου. Δεν μπορούμε να ευχόμαστε, να γίνει το θέλημα κάποιου, όταν αγνοούμε, ποιο είναι το θέλημα αυτό. Η θέληση του Θεού δεν είναι η μόνη στο σύμπαν. Ο Θεός δημιούργησε και άλλες θελήσεις και άφησε αυτές ελεύθερες ακόμη και να αποστατούν από αυτόν. Το όνομα του Θεού δεν θα αγιαστεί γενικώς, ούτε η βασιλεία του θα έλθει πλήρως, εάν οι θελήσεις όλες δεν ενωθούν μαζί του σε ολοκληρωτική συμπάθεια (p).

(4) «Και πάλι πρόσταξε καθένας από μας που προσευχόμαστε να λαμβάνει πρόνοια για την οικουμένη. Διότι δεν είπε, ας γίνει το θέλημά σου σε μένα ή σε μας, αλλά παντού στη γη, ώστε να καταργηθεί η πλάνη και να φυτευτεί η αλήθεια και να διωχτεί κάθε κακία και να επανέλθει η αρετή και να μην διαφέρει ως προς αυτήν καθόλου ο ουρανός από τη γη» (X).

«Όπως ακριβώς γίνεται το θέλημά σου στους θρόνους και τις αρχές και τις εξουσίες και τις κυριότητες (αγγελικά τάγματα) και σε όλες τις υπερκόσμιες δυνάμεις, χωρίς πουθενά η κακία να εμποδίζει την ενέργεια του αγαθού, έτσι και σε μας το αγαθό ας γίνει τέλειο, έτσι ώστε αφού απομακρυνθεί κάθε κακία, να ευοδώνεται εξ ολοκλήρου το θέλημά σου στις ψυχές μας» (Γν).

Οι λόγοι «ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς» μπορούν να αναφερθούν στο καθένα από τα τρία πρώτα αιτήματα, όπως αγιασθήτω το όνομά σου ως εν ουρανῷ και ἐπὶ τῆς γῆς, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου ως εν ουρανῷ και ἐπὶ τῆς γῆς και γενηθήτω το θέλημά σου ως εν ουρανῷ και ἐπὶ τῆς γῆς (Catechismus Romanus). Αυτή η σύνδεση αποδίδει εξαιρετική έννοια (p).

Ματθ.6,11 (1) τὸν ἄρτον(2) ἡμῶν(3) τὸν ἐπιούσιον(4) δὸς ἡμῖν(5) σήμερον·

Ματθ.6,11 Δώσε μας σήμερα τον απαραίτητο για τη ζωή μας ἄρτο.

(1) «Γνωρίζοντας ότι η μεν αγγελική φύση δεν χρειάζεται τροφή, η ανθρώπινη όμως χρειάζεται αυτήν, διέταξε να ζητάμε το αναγκαίο της φύσης» (Ζ).

«Και τις μεν εντολές ομοίως διατάζει να εκτελούνται και από εμάς, όπως ακριβώς και οι ἄγγελοι εκπληρώνουν αυτά: συγκαταβαίνει όμως και στην ασθένεια της φύσης μας. Διότι, λέει, απαιτώ τόση ακρίβεια ζωής, όχι όμως απάθεια, διότι δεν το επιτρέπει αυτό η τυραννία της φύσης· διότι χρειάζεται την αναγκαία τροφή» (Χ).

«Διότι δεν ζητά από το Θεό ο ἄγγελος στις προσευχές τη χορήγηση του ἄρτου, επειδή έχει τη φύση του ελεύθερη από τέτοιες ανάγκες» (Γν).

(2) «Πρόσεξε πώς και στα σωματικά υπάρχει πολύ το πνευματικό. Διότι διέταξε να κάνουμε την προσευχή όχι για χρήματα, ούτε για απόλαυση, ούτε για πολυτέλεια ρούχων, ούτε για τίποτα άλλο από τα παρόμοια, αλλά μόνο για ψωμί» (Χ).

Η λέξη ἄρτος λέγεται γενικά για να δηλώσει κάθε αναγκαίο για τη συντήρηση της ζωής μας. «Τον ἄρτο δώσε, όχι απόλαυση ούτε πλούτο, ούτε τα στολισμένα με ἄνθη φορέματα, ούτε χρυσαφικά στολίδια... ούτε ιδιοκτησία χωραφιών... όχι κοπάδια από ἄλογα και βόδια... αλλά τον ἄρτο» (Γν).

(3) «Ἄρτο «μας», είπε, αντί να πει αυτόν που γίνεται για μας» (Ζ).

(4) «Η λέξη ἐπιούσιος δεν αναφέρεται από κανέναν από τους Ἑλληνες ούτε από τους σοφούς, ούτε συνηθίζεται να χρησιμοποιείται από τους απλούς ανθρώπους, αλλά φαίνεται ότι φτιάχτηκε (ως λέξη) από τους ευαγγελιστές» (Ω). Από πού παράγεται η λέξη;

Ἡ, «ἐπιούσιον ονόμασε τον κατάλληλο για την ουσία και ύπαρξη και σύσταση του σώματος» (Ζ). Ἐτσι ερμηνεύουν και οι Ω, Ιε., Θφ και Γν και πολλοί από τους νεώτερους. Ἐτσι η ετυμολογία της λέξης είναι από το επί και ουσία=τον ἄρτο που παίρνουμε για την ύπαρξη, για τη ζωή μας, δηλαδή τον απαραίτητο για την ύπαρξη και ζωή μας (δ). Σπανίως όμως και μάλιστα μόνο στο φιλοσοφικό λόγο η λέξη ουσία έχει την ίδια σημασία με τη λέξη ύπαρξη και ως επί το πλείστον σημαίνει ή την φύση ή τα πλούτη, τα οικεία πράγματα (g).

Ἡ, ἐπιούσιον σημαίνει «αυτόν που δίνεται για την αυριανή ημέρα» (Σχ.π) από το ἐπιούσα (ημέρα) δεδομένου, ότι η ἐπιούσα ημέρα δεν σημαίνει αναγκαστικά την επομένη ημέρα(=το υπόλοιπο της ημέρας που ακολουθεί), αλλά αυτήν που έρχεται, την ημέρα που ανατέλλει (δες Πλάτ.Κρίτων 44α, Αριστοφ. Εκκλησ. 105 και Λυσ. Κατά Ερατοσθ. 17 όπου ἐπιούσα νύξ=η νύχτα που ήλθε). Αρκεί λοιπόν να υποθέσουμε ότι η προσευχή απευθύνεται το πρωί για το διάστημα της ημέρας που ακολουθεί (L).

Και εάν όμως το ἐπιούσα=η αυριανή, καμία ασυμφωνία δεν επέρχεται με το Ματθ. στ 34 («μη λοιπόν μεριμνήσετε για την αύριο»), ενώ ἄριστα ανταποκρίνονται μεταξύ τους το ἐπιούσιον και σήμερον, διότι με το αίτημα εκείνη η διάθεση της ψυχής δηλώνεται, η οποία ευλαβικά αρκείται στην τροφή που αρκεί από τη μία στη ἄλλη ημέρα και όταν ζητά από το Θεό τα αναγκαία δεν ξεπερνά το μέτρο που θεραπεύει την εσχάτη ανάγκη του ἄμεσου μέλλοντος (g).

Σχετικό και το χωρίο Εξόδου ιστ 4, όπου προκειμένου για το μάννα ορίζεται ὡστε ο λαός να μαζεύει μόνο αυτό που αρκεί για τη συντήρηση μίας ημέρας (S). Αλλά και η πληροφορία του Ιερωνύμου, ότι στο ευαγγέλιο το καθ' Εβραίους χρησιμοποιείται η λέξη μαχάρ= για την ἐπιούσα ημέρα, επιβεβαιώνει την παραπάνω εκδοχή (p).

Σύμφωνη με αυτήν και η ερμηνεία «τον ἐπιούσιον δηλαδή τον ἄρτο της μίας ημέρας» (Χ).

(5) Το «Δώσε μου» θα αποτελούσε προσευχή, η οποία εύκολα θα μπορούσε να καταλήξει σε ιδιοτέλεια: το δώσε μας, όταν αισθάνεται κάποιος αυτό αποτελεί

εγγύηση κατά της φιλαυτίας. «Είναι δημόσια και κοινή σε μας η προσευχή και όταν παρακαλούμε, παρακαλούμε όχι για έναν, αλλά για όλο το λαό, επειδή όλος ο λαός είμαστε ένα» (Κυπριανός De Dom. Orat. 7)

Ματθ.6,12 και(1) ἄφες ἡμῖν(2) τὰ ὀφειλήματα(3) ἡμῶν, ὡς(4) καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν(5) τοῖς ὀφειλέταις(6) ἡμῶν·

Ματθ.6,12 Και χάρισέ μας τα χρέη των αμαρτιῶν μας, ὅπως κι εμεῖς τα χαρίζουμε στους δικούς μας οφειλέτες.

(1) Τα αιτήματα που απομένουν αναφέρονται στην αρχή, πρόοδο και τελείωση της πνευματικής μας ζωής σε αυτόν τον κόσμο· και αυτοί που απευθύνουν αυτά ομολογούν όχι μόνο την ανάγκη τους, αλλά και την ενοχή τους, τον κίνδυνό τους και τις δυσκολίες τους (b).

(2) «Επειδή ξέρει καλά το πόσο εύκολα γλιστρά η φύση μας στην αμαρτία και προγνώριζοντας, ότι και μετά το λουτρό της αναγέννησης (βάπτισμα) θα αμαρτήσουμε, διατάζει να παρακαλούμε για τα αμαρτήματα, τα οποία ονόμασε οφειλήματα» (Z).

«Ότι αυτή η προσευχή ταιριάζει σε πιστούς, και οι νόμοι της εκκλησίας το διδάσκουν και το προοίμιο της προσευχής· διότι όποιος δεν έχει μνηθεί στα μυστήρια δεν θα μπορούσε να αποκαλέσει το Θεό Πατέρα. Αν λοιπόν η προσευχή αρμόζει σε πιστούς... είναι φανερό ότι ούτε μετά το λουτρό (βάπτισμα) δεν αχρηστεύεται το κέρδος της μετανοίας» (X).

(3) «Διότι είναι οφειλή και το αμάρτημα, διότι και αυτό κάνει υπεύθυνο τον άνθρωπο, ὅπως ακριβώς και το χρέος» (Z). Στα Ταργούμ η αραμαϊκή λέξη χομπά=χρέος, χρησιμοποιείται συχνά για δήλωση της αμαρτίας (S). Όλες οι παραβάσεις του καθήκοντος είναι χρέη προς το Θεό (p)· το οφείλημα δηλώνει την στον Θεό οφειλόμενη ικανοποίηση για την παράβαση οποιασδήποτε εντολής του (δ).

(4) Το «ως» δείχνει σύγκριση, αλλά όχι και ακριβή αναλογία (L). «Δεν είναι ίσο αυτό με εκείνο· διότι εσύ μεν ἔχοντας ανάγκη συγχωρείς, ενώ ο Θεός μη ἔχοντας ανάγκη κανενός· εσύ συγχωρείς τον ομόδουλο, ενώ ο Θεός τον δούλο· εσύ ὄντας υπεύθυνος για αμέτρητα κακά, ενώ ο Θεός ὄντας αναμάρτητος» (X).

(5) Αυθεντική γραφή αφήκαμεν. Παρουσιάζει την άφεση ως τετελεσμένο γεγονός. Η γραφή αφίεμεν δηλώνει αυτό που γίνεται πάντοτε, τον κανόνα τον οποίο στην πράξη πάντοτε τηρούμε (δ).

(6) «Διδάσκει και εμάς να συγχωρούμε αυτούς που αμαρτάνουν σε μας, διότι αυτούς ονόμασε οφειλέτες» (Z). Συγχωρώ και τα οφειλήματα αυτού=συγχωρώ την ποινή για τα αμαρτήματα ή παρέχω συγγνώμη των αμαρτημάτων (g).

«Αυτό που κατεξοχήν πρέπει να παρατηρήσουμε, είναι το εξής, ότι σε καθένα από τα λεγόμενα [στην Κυριακή προσευχή] αφού ανέφερε ολόκληρη την αρετή, και σε αυτήν περιέλαβε και το να μη μνησικακούμε... δεν αρκέστηκε σε αυτά, αλλά θέλοντας να δείξει πόσο πολύ φροντίζει για αυτό το πράγμα, το βάζει και ιδιαιτέρως, και μετά την προσευχή δεν αναφέρει καμμία άλλη εντολή παρά μόνο αυτήν, λέγοντας το εξής, εάν συγχωρέσετε στους ανθρώπους τα παραπτώματά τους, θα τα συγχωρέσει και σε σας ο πατέρας σας ο ουράνιος» (X).

Ματθ.6,13 καὶ μὴ εἰσενέγκης(1) ἡμᾶς εἰς πειρασμόν(2), ἀλλὰ ῥύσαι(3) ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ(4). ὅτι(5) σοῦ(6) ἐστὶν ἡ βασιλεία(7) καὶ ἡ δύναμις(8) καὶ ἡ δόξα(9) εἰς τοὺς αἰῶνας(10)· ἀμήν.

Ματθ.6,13 Και μη μας αφήσεις να πέσουμε σε πειρασμό, ἀλλὰ γλίτωσέ μας ἀπὸ τον πονηρό. Γιατί σ' εσένα ανήκει παντοτινά η βασιλεία, η δύναμη και η δόξα. Ἀμήν».

(1) Η κατά γράμμα μετάφραση του αραμαϊκού πρωτοτύπου είναι πιθανώς «και μη ποιήσεις ημάς εισελθείν», όπου το ποιήσεις έχει την έννοια του επιτρέψεις· μην επιτρέψεις να μπούμε· δεξ Ματθ. κστ 41, Μάρκ. ιδ 38, Λουκ. κβ 40,46. Ο Θεός δεν πειράζει τον άνθρωπο στο κακό (Ιακ. α 13), αλλά η πρόνοιά του επιτρέπει δοκιμασίες σε όλους (Εβρ. δ 15)(S).

Η ζωή είναι γεμάτη δοκιμασίες, από τις οποίες όχι όλες είναι πειρασμοί που ωθούν να πράξουμε ό,τι ο Θεός απαγορεύει. Όλες οι δοκιμασίες όμως είναι ευκαιρίες να πράξουμε το κακό, διότι μπορούμε να αντιμετωπίσουμε αυτές με πνεύμα αποστασίας. Παρόλ' αυτά κάθε είδος δοκιμασίας πρέπει να γίνεται δεκτό ως αναγκαίο μέσο για ενδυνάμωση των χαρακτήρων μας, διότι δεν μπορεί να υπάρξει αρετή χωρίς πειρασμούς προς το κακό (p).

«Παραχωρεί λοιπόν (ο Θεός) πολλές φορές να μας έρθουν οι πειρασμοί ή για κάθαρση των αμαρτιών μας ή για φανέρωσης της ψυχικής μας ανδρείας, όπως δίδαξε η ιστορία του Ιώβ» (Z).

(2) «Και ο πειρασμός είναι δύο ειδών, ο μεν έχει ηδονή, ο άλλος οδύνη· και ο μεν πρώτος είναι εκούσιος και γεννά τα πάθη, ενώ ο άλλος ακούσιος και εξοντώνει τα πάθη. Τον μεν εκούσιο λοιπόν πρέπει να τον αποφεύγουμε· τον δε ακούσιο να τον απευχόμαστε μεν λόγω της ασθένειάς μας, όταν όμως έλθει να τον υπομένουμε γενναία, σαν καθαρτήριο» (Μάξιμος). Πειρασμός δεν είναι μόνο «κάθε αγώνας που γίνεται από επίδραση του δαίμονα, που έρχεται σε μας με οποιονδήποτε τρόπο, με τον οποίο δοκιμάζεται η ανδρεία της ψυχής μας» (Z), αλλά η λέξη περιλαμβάνει και τις δοκιμασίες με την έννοια που χρησιμοποιείται αυτή στα Ιακ. α 2 και Λουκ. κβ 28. Δες και Α΄ Πέτρ. δ 12.

Επειδή όμως η έκβαση κάθε δοκιμασίας είναι αμφίβολη, για αυτό είναι φυσικό να δειλιάζει κάποιος μπροστά σε αυτήν, έστω και αν γνωρίζει ότι από αυτήν μπορεί να προέλθει ως αγαθό αποτέλεσμα η στήριξη στην πίστη και αρετή. Μακάριοι βεβαίως είναι όσοι υπομένουν τις δοκιμασίες (Ματθ. ε 10), αλλά και ο Κύριος ο ίδιος αναγνώρισε ότι η σάρκα είναι ασθενής (Ματθ. κστ 41)(S).

«Εδώ μάς διδάσκει με σαφήνεια την ασημαντότητά μας και περιορίζει την έπαρσή μας, διδάσκοντας να αποφεύγουμε τους αγώνες και να μην ορμούμε σε αυτούς... Διότι αν μεν συρθούμε σε αυτούς πρέπει να σταθούμε γενναία, αν όμως δεν καλούμαστε σε αυτούς, να ησυχάζουμε και να αναμένουμε τον καιρό των αγώνων, για να δείξουμε και την έλλειψη κενοδοξίας και τη γενναιότητα» (X).

«Διατάζει λοιπόν να προσευχόμαστε μεν να μην μπούμε σε πειρασμό, αυτός όμως που φροντίζει τις ψυχές μας, άλλοτε μεν παραχωρεί, άλλοτε πάλι εμποδίζει, και τα δύο για το συμφέρον. Για αυτό, αν δεν έρχονται μεν οι πειρασμοί, πρέπει να τους αποφεύγουμε, όταν όμως έρχονται πρέπει να μαστε ανδρείοι, για να δείξουμε και τη μετριοφροσύνη μας και τη γενναιότητά μας» (Z).

(3) Το ρήμα ρύομαι μπορεί να σημαίνει και το διαφυλάσσω, αλλά συνήθως έχει μάλλον την έννοια του απελευθερώνω από κίνδυνο πολύ απειλητικό, αν όχι και από κακό, το οποίο προσέβαλλε ήδη το θύμα του (L).

(4) «Πονηρό εδώ αποκαλεί τον διάβολο, ορίζοντάς μας να έχουμε με αυτόν ανειρήνευτο πόλεμο και δείχνοντας ότι δεν είναι τέτοιος (πονηρός) από τη φύση του. Διότι η πονηρία δεν είναι συστατικό της φύσης αλλά αποτέλεσμα της προαίρεσης. Κατεξοχήν λοιπόν έτσι ονομάζεται εκείνος λόγω της υπερβολικής κακίας και επειδή έχει ανειρήνευτο πόλεμο με μας, παρόλο που δεν τον έχουμε αδικήσει σε τίποτα. Για αυτό δεν είπε· Σώσε μας από τους πονηρούς, αλλά από τον πονηρό, διδάσκοντάς μας να μην δυσαρεστούμαστε καθόλου με τους πλησίον μας για ό,τι κακό μας κάνουν, αλλά από αυτούς να μεταφέρουμε σε εκείνον την έχθρα, επειδή αυτός είναι αίτιος όλων των κακών» (X).

«Διότι δεν μας αδικούν εκείνοι, αλλά ο πονηρός» (Θφ).

Το πονηρού είναι αρσενικό ή ουδέτερο; Στην ελληνική μπορούμε να το πάρουμε είτε ως αρσενικό είτε ως ουδέτερο. Έτσι με έννοια ουδετέρου συναντιέται στα Λουκ. στ 45, Ρωμ. ιβ 9· σημαίνει όμως από την άλλη και το σατανά στα Ματθ. ιγ 19,38, Α Ιω. β 13,14, γ 12, ε 18. Εδώ το «α λ λ ά» ρυσαι... , υπονοεί, ότι το πονηρού είναι αρσενικό. Εάν γενικώς σημεινόταν το πονηρό, θα ανέμενε κάποιος αντί για το αλλά το «και». Οι γνώμες των Ελλήνων Πατέρων, οι οποίες για τέτοιο ζήτημα έχουν μεγάλη βαρύτητα, και των παλαιότερων λατίνων Πατέρων καθώς και οι μαρτυρίες των διαφόρων λειτουργιών, ευνοούν ισχυρά, ότι το πονηρού είναι αρσενικό (p).

(5) Η δοξολογία δεν υπάρχει στις κώδικες σιναϊτικό, βατικανό, τον κώδικα του Βέζα και τον κώδικα Ζ που χρονολογείται από τον Ε΄ αιώνα, καθώς και σε κάποιους από τους μικρογράμματος, ενώ σε κάποια αντίγραφα βρίσκεται το σχόλιο «το ότι σου εστί κλπ. δεν βρίσκεται σε κάποια (αντίγραφα) μέχρι το αμήν». Ομοίως δεν αναφέρουν αυτήν οι Ωριγένης, Κύριλλος Ιεροσολύμων, Γρηγόριος Νύσσης και κάποιοι άλλοι, ενώ ο Ζιγαβηνός στον θριαμβευτικό κατά Μασσαλιανών αναθεματισμό 7 λέει «το επιφώνημα που προστέθηκε στο τέλος από τους θείους φωστήρες και καθηγητές της εκκλησίας για δόξα της ομοούσιας Τριάδας, το ότι σου εστί κλπ., ούτε να το ακούσουν δεν ανέχονται (οι Μασσαλιανοί)»· από τους λατίνους δεν αναφέρουν αυτήν οι Τερτυλλιανός, Κυπριανός, Ιερώνυμος, Αυγουστίνος. Από αυτά γεννήθηκαν εύλογες υπόνοιες, ότι είναι λειτουργική προσθήκη που έγινε από αρχαιοτάτων χρόνων και για αυτό υπάρχει και σε αυτήν την συριακή μετάφραση (δ). Επίσης είναι αξιοσημείωτο, ότι στη Διδαχή (VIII) βρίσκεται η δοξολογία με την εξής μορφή· Ότι σου εστί η δύναμις και η δόξα εις τους αιώνας, οπότε αποσιωπείται η λέξη βασιλεία, ίσως διότι στο δεύτερο αίτημα ζητείται να έλθει η βασιλεία και συνεπώς θεωρήθηκε περιττή η αναφορά της ξανά.

Ο Kleiν τονίζει το γεγονός, ότι θα ήταν αντίθετο με το αίσθημα και τις ιδέες των Ιουδαίων να τελειώσει η προσευχή με τη λέξη «του πονηρού». Εφόσον λοιπόν η όλη προσευχή έχει συνταχθεί κατά το αναγνωρισμένο ιουδαϊκό σχήμα (πρώτον ύμνος του Θεού, έπειτα αιτήματα, που ακολουθούνται από δοξολογία), είναι φυσικό να υποθέσουμε ότι εξαρχής υπήρχε η πρόθεση να επακολουθεί της προσευχής και δοξολογία. Εφόσον λοιπόν η δοξολογία αυτή είναι δανεισμένη από το Α΄ Παραλ. κθ 11 ο Kleiν φρονεί, ότι η δοξολογία μπορεί να ανάγεται στον ίδιο τον Κύριο (S).

(6) «Εννοείται να εκπληρωθούν αυτά που προσευχηθήκαμε, διότι εσύ είσαι βασιλιάς μας και δυνατός σε όλα και δοξασμένος πάντοτε» (Z). «Αφού μας προκάλεσε αγωνία με την ανάμνηση του εχθρού και αφού έκοψε από τη ρίζα της όλη τη ραθυμία μας, πάλι δίνει θάρρος και ανυψώνει τα φρονήματα, θυμίζοντας τον βασιλιά, του οποίου είμαστε υπήκοοι και δείχνοντας ότι αυτός είναι δυνατότερος από όλους» (X).

(7) «Επομένως, αν είναι δική του η βασιλεία, κανείς δεν πρέπει να φοβάται, επειδή κανείς δεν υπάρχει που να του αντιστέκεται και να μοιράζεται την εξουσία μαζί του» (X).

(8) «Επομένως και αν άπειρες φορές είσαι αδύνατος, θα είχες δίκιο να έχεις θάρρος, έχοντας τέτοιο βασιλιά, που μπορεί εύκολα να κατορθώνει τα πάντα ακόμη και διαμέσου σου» (X).

(9) «Αλλά μπορεί να σε κάνει και ένδοξο και λαμπρό. Διότι όπως η δύναμή του είναι πολλή, έτσι και η δόξα του ανείπωτη» (X).

(10) «Πάντοτε. Διότι αυτό δηλώνει η φράση εις τους αιώνας» (Z). Έως ότου θα υπάρχουν χρόνοι, όπου ο πληθυντικός σημαίνει τις επι μέρους εποχές, από τις οποίες συνίσταται η αιωνιότητα (g).

Στίχ. 14-15. Πως θα συγχωρηθούμε.

Ματθ.6,14 Ἐὰν γὰρ(1) ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα(2) αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος(3)·

Ματθ.6,14 Γιατί, αν συγχωρήσετε τους ανθρώπους για τα παραπτώματά τους, θα σας συγχωρήσει κι εσάς ο ουράνιος Πατέρας σας.

(1) Αναφέρεται στο σ. 12. Δες πόση σημασία έχει το να συγχωρεί κάποιος τον πλησίον. Από όλα τα αιτήματα, μόνο ένα, το πέμπτο, έχει ορισμένο όρο «όπως και εμείς»· ο λόγος αυτού λοιπόν μήκε στον παρόντα σ. (b).

«Θέλοντας να δείξει, ότι περισσότερο από όλα αποστρέφεται τη μνησικακία και τη μισεί και περισσότερο από όλα αποδέχεται την αρετή την αντίθετη στην κακία αυτή, και μετά την προσευχή, πάλι θύμισε αυτό το κατόρθωμα, οδηγώντας τον ακροατή την υπακοή αυτής της εντολής και από την τιμωρία που περιμένει και από την καθορισμένη τιμή» (X).

(2) Από το ρήμα παραπίπτω, βγαίνω από τον ίδιο δρόμο, πλανιέμαι· δηλώνει κάθε πλάνη, σφάλμα ή αμάρτημα (δ).

(3) «Για αυτό ανέφερε πάλι τους ουρανοὺς και τον Πατέρα, ώστε και με αυτό να παρακινήσει τον ακροατή, αν πρόκειται με τέτοιο πατέρα να γίνει σαν θηρίο και παρά την κλήση του στον ουρανό να έχει φρόνημα γήινο και βιοτικό» (X).

«Και δεσ, σε παρακαλώ, υπερβολή φιλανθρωπίας! Εμάς κάνει κύριους της άφεσης των αμαρτημάτων μας» (Z).

Ματθ.6,15 ἐὰν δὲ μὴ(1) ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν(2), οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει(3) τὰ παραπτώματα(4) ὑμῶν.

Ματθ.6,15 Αν όμως δε συγχωρήσετε στους ανθρώπους τα παραπτώματά τους, ούτε κι ο Πατέρας σας θα συγχωρήσει τα δικά σας παραπτώματα».

(1) Η αρνητική αυτή πρόταση καταδεικνύει την απόλυτη ισχύ της συνθήκης αυτής του Θεού (δ).

(2) Αυθεντική γραφή χωρίς το «τα παραπτώματα αυτών». Τα αντίγραφα, τα οποία αποσιωπούν τις λέξεις αυτές, με μεγαλοπρέπεια υπονοούν, ότι οι εναντίον μας αμαρτίες των ανθρώπων, εάν συγκριθούν με τις εναντίον του Θεού αμαρτίες μας, εκμηδενίζονται (b).

(3) «Τίποτα δεν μισεί τόσο ο πρᾶος Θεός, όσο την ωμότητα» (Θφ).

(4) Παραπτώματα εδώ είναι οι απέναντι στο Θεό αμαρτίες μας (L).

Στίχ. 16-18. Η θεάρεστη νηστεία.

Ματθ.6,16 Ὅταν(1) δὲ νηστεύητε(2), μὴ γίνεσθε ὡς περ οἱ ὑποκριταὶ(3) σκυθρωποὶ(4)· ἀφανίζουσι(5) γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις(6) νηστεύοντες· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

Ματθ.6,16 Όταν νηστεύετε, να μη γίνεστε σκυθρωποί, όπως οι υποκριτές, που παραμορφώνουν την όψη τους για να δείξουν στους ανθρώπους πως νηστεύουν. Σας βεβαιώνω πως έτσι έχουν κιόλας λάβει την ανταμοιβή τους.

(1) Το τρίτο παράδειγμα της αντίθεσης μεταξύ της φαρισαϊκής πράξης και του χριστιανικού ιδεώδους αναφέρεται στη νηστεία. Όπως λοιπόν και στις άλλες δύο η επεξηγηματική περίπτωση εισάγεται με το «όταν» και όχι με το «εάν», έτσι και σε αυτήν την τρίτη (p). Παρεμβλήθηκε στο μεταξύ η Κυριακή προσευχή. Συνεπώς όσα λέγονται από τον σ. αυτόν πρέπει να θεωρηθούν ως συνέχεια του σ. 6. Η νηστεία ακολουθεί την προσευχή, διότι στους Ιουδαίους η νηστεία χρησιμοποιούνταν ως μέσο, για να γίνει η προσευχή αποτελεσματικότερη (L).

(2) Και η νηστεία λοιπόν έχει μεγάλη σημασία για εμάς και δεν αποτελεί μέρος του τελετουργικού νόμου (b). Δεν δημιουργείται αντίφαση ούτε πραγματική δυσκολία

από το γεγονός, ότι κατά τον χρόνο αυτόν οι μαθητές δεν νήστευαν (Ματθ. θ 14, Μάρκ. β 18). Ο Κύριός μας γνώριζε, ότι θα νήστευαν μετά το θάνατό του και παρέχει εδώ κανόνες, σύμφωνα με τους οποίους πρέπει να γίνεται η νηστεία. Επιπλέον το ακροατήριο ήδη είναι μικτό και πολλοί από αυτό ήταν γνήσιοι Ιουδαίοι κατά τη θρησκευτική τους ζωή και για αυτό είχαν ανάγκη διδασκαλίας για τον καθημερινό τους βίο.

(3) «Υποκριτής λοιπόν είναι αυτός που παίρνει τη μορφή άλλου, όπως για παράδειγμα εάν κάποιος ενώ είναι φτωχός, βάλει το προσωπίο του άρχοντα» (X). Οι Φαρισαίοι έκαναν επίδειξη νηστείας δύο φορές την εβδομάδα, Δευτέρα και Πέμπτη, εκτός των ετήσιων νηστειών, των υποχρεωτικών σε όλους. Έτσι εξηγείται στην παραβολή του Τελώνου και Φαρισαίου η καύχηση του τελευταίου. Ο Κύριος δεν κατακρίνει πουθενά τους Φαρισαίους, διότι νήστευαν, αλλά διότι νήστευαν για επίδειξη (p).

(4) Σκυθρωπός λέγεται ο σκυθρός στην ώπα (=όψη), ο δύσθυμος, ο περίλυπος, ο στυγνός στην όψη (δ). Στην Κ.Δ. συναντιέται μόνο εδώ και στο Λουκ. κδ 17. Στους Ο΄στα Γεν. μ 7, Σοφ. Σειρ. κε 23 και Δαν. α 10 (a).

«Όταν νηστεύετε μην προσποιείστε την σκυθρωπότητα, όπως αυτοί που προσπαθούν να είναι ωχροί για να αρέσουν στους ανθρώπους» (Z). Μην έχετε την όψη κουρασμένη όπως αυτοί που υποφέρουν από πείνα και το ύφος το συντηρημένο αυτών που μετανοούν (L).

(5) «Δηλαδή χαλούν, καταστρέφουν» (X), «τη φυσική μορφή με την επίπλαστη ωχρότητα» (Z). Αφανίζουν με την παραμέληση του καθημερινού ευτρεπισμού του προσώπου με το πλύσιμό του και το άλειμμα των τριχών του κεφαλιού. Εκλεκτό οξύμωρο αφανίζουν-φανούν (b).

(6) Μετέβαλλαν τη φυσική έκφραση του προσώπου τους προς το χειρότερο, ώστε όλοι όσοι τους γνωρίζουν να ρωτούν για την αιτία και να τους δίνουν αφορμή ανακοίνωσης του λόγου της μεταβολής και στη συνέχεια της καύχησης (δ).

Ματθ.6,17 σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι(1),

Ματθ.6,17 Εσύ, αντίθετα, όταν νηστεύεις, περιποιήσου τα μαλλιά σου και νίψε το πρόσωπό σου,

(1) «Όπως ακριβώς όταν έλεγε να μην ξέρει το αριστερό σου τι κάνει το δεξί σου, δεν μιλούσε για χέρια, αλλά για το ότι πρέπει με ακρίβεια όλα να τα κρύβουμε... έτσι και εδώ, διατάζοντας να αλείφονται, δεν νομοθέτησε να αλειφόμεστε όλοι» (X)· «διότι ούτε αυτός ο ίδιος δεν έκανε αυτό όταν νήστευε σαράντα ημέρες· αλλά με αυτά κάτι άλλο συμβουλεύει, εννοώ δηλαδή, το να συγκαλύπτουμε την στυγνότητα της νηστείας με το να φαινόμαστε λαμπεροί και χαρούμενοι» (Z).

«Αλλά επειδή οι παλαιοί συνήθιζαν να αλείφονται συνεχώς, όταν ευφραίνονταν και χαίρονταν... είπε να αλειφόμεστε, όχι για να κάνουμε οπωσδήποτε αυτό, αλλά έτσι ώστε να φροντίζουμε με κάθε τρόπο και πολλή προσοχή να κρύβουμε το πράγμα αυτό» (X). Άλειμμα-νίψιμο όπως έκαναν όταν επρόκειτο να μεταβούν σε κάποιο χαρμόσυνο συμπόσιο (F).

Ματθ.6,18 ὅπως μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις(1) νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ(2), καὶ ὁ πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.

Ματθ.6,18 για να μη φανεί στους ανθρώπους η νηστεία σου, αλλά στον Πατέρα σου, που βλέπει τις κρυφές πράξεις· και ο Πατέρας σου, που βλέπει τις κρυφές πράξεις, θα σου το ανταποδώσει φανερά».

(1) Δεν συνιστά την απόλυτη μυστικότητα στη νηστεία. Διότι μπορεί να υπάρξουν, όπως και υπάρχουν δημόσιες και κοινές νηστείες. Τα μέλη άλλωστε μιας οικογένειας δεν είναι δυνατόν να αγνοούν τι κάνει ο συγγενής που μένει μαζί τους. Η παραγγελία λοιπόν του Κυρίου αναφέρεται κυρίως στα εσωτερικά ελατήρια (ο).

(2) Λέγεται ο Θεός ο εν τω κρυπτώ, διότι υπάρχει και βλέπει και εκεί όπου άλλου το μάτι αδυνατεί να εισδύσει (δ). Είναι αόρατος και παρών και σε αυτά τα πιο απόκρυφα μέρη. Αυθεντική γραφή τω εν τω κρυφαίω... και ο βλέπων εν τω κρυφαίω. Αποτελεί ποικιλία του ύφους του μεταφραστή. Θα ήταν δύσκολο να βρούμε την αντίστοιχη αραμαϊκή λέξη (L). Πάντως και σε αυτήν τη γραφή θα υπονοήσουμε εξωτερικά τη λέξη τόπο (=εν τω κρυφαίω τόπω).

Στίχ. 19-21. Επίγειοι και ουράνιοι θησαυροί.

Ματθ.6,19 (1)Μη θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυρούς(2) ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς(3) καὶ βρῶσις(4) ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται(5) διαρύσσουσι καὶ κλέπτουσι(6)·

Ματθ.6,19 Μη μαζεύετε θησαυρούς πάνω στη γη, όπου τους αφανίζει ο σκόρος και η σκουριά, κι όπου οι κλέφτες κάνουν διαρρήξεις και τους κλέβουν.

Διάφορες συνδέσεις με τα παραπάνω προτάθηκαν.

Η, «αφού έβγαλε από την ψυχή το νόσημα της κενοδοξίας, εισάγει στην κατάλληλη ώρα τον λόγο για την ακτημοσύνη. Διότι τίποτα δεν προετοιμάζει τόσο τον άνθρωπο στην αγάπη των χρημάτων, όσο ο έρωτας της κενοδοξίας. Για τη δόξα οι άνθρωποι εφευρίσκουν τα κοπάδια των δούλων, το πλήθος των ευνούχων, τα χρυσοστόλιστα άλογα και τα αργυρά τραπέζια και τα άλλα που είναι περισσότερο καταγέλαστα, όχι για να εκπληρώσουν κάποια ανάγκη, ούτε για να απολαύσουν ευχαρίστηση, αλλά για να επιδειχτούν στους πολλούς» (X).

Η, ο Χριστός έκανε προσεκτικούς τους ακροατές του εναντίον της φαρισαϊκής υποκρισίας. Εφιστά τώρα την προσοχή τους σε άλλο ελάττωμα, το οποίο ήταν κοινό στους Φαρισαίους, τη φιλαργυρία (Λουκ. ιστ 14). Οι Φαρισαίοι ήταν συνήθως πλούσιοι και πρέσβευαν ότι τα πλούτη τους, ήταν αμοιβή του ζήλου τον οποίο έδειχναν στην τήρηση του νόμου. Και ο Χριστός δείχνοντας, ότι η δικαιοσύνη τους δεν ήταν αληθινή δικαιοσύνη, έρχεται τώρα να δείξει, ότι τα πλούτη τους δεν είναι αληθινά πλούτη (p).

Η, δεν είναι αναγκαίο να αναζητήσουμε κάποια σύνδεση. Αφού ο Κύριος παρουσίασε το χριστιανικό ιδανικό ως τελειοποίηση του νόμου, ο οποίος στο εξής θα είναι ανεπαρκής, εκθέτει τώρα κάποια από τα μεγάλα αξιώματα της χριστιανικής ζωής. Η απόσπαση από τα πρόσκαιρα αγαθά για τον Θεό αποτελεί τη βάση της χριστιανικής ζωής. Η απόσπαση αυτή συνιστάται με δύο συμβουλές υπό μορφή αρνητική: Μη θησαυρίζετε (σ. 19-21). Μη μεριμνάτε (σ. 25 και εξής). Κάθε μία από αυτές διασαφηνίζεται με παραδείγματα (L). Η τελευταία εκδοχή πιο σοβαρή.

(1) Η πρώτη περικοπή που εκτείνεται από τον σ. αυτόν μέχρι τον σ. 34 δεν έχει κάποιο παράλληλο στον Λουκά στην ομιλία του Κυρίου σε τόπο πεδινό, που αναφέρεται από αυτόν. Το παράλληλο υλικό βρίσκεται στο Λουκά σε 4 διαφορετικά μέρη (Λουκ. ιβ 33,34, ια 34-36,ιστ 13,ιβ 22-31)(p).

(2) Εδώ εννοούνται τα πράγματα, τα οποία φυλάσσονται στο θησαυρό (δες Ματθ. β 11), τα μαζεμένα πλούτη (g).

(3) «Το σκουλήκι των χρημάτων που γεννιέται σε πολλούς» (Z). Το ζωΰφιο, που τρώει και καταστρέφει τα ρούχα (g)· κοινώς ο σκόρος, η αιτία της καταστροφής που έρχεται από έξω (δ).

(4) Η λέξη βρώσις σημαίνει αλλού τρώω κάποια τροφή και πιθανώς εδώ σημαίνει την φθορά (από μύγες και άλλα σκουλήκια) των αποθηκευμένων αγροτικών

προϊόντων (S).

Η, «βρώσις είναι η σήψη και η διαφθορά που γίνεται εσωτερικά» (Z)· η εσωτερική της καταστροφής αιτία, όπου δηλαδή από μόνα τους τρώγονται, σαπίζουν και καταστρέφονται τα προς τροφή κυρίως αναγκαία, είτε από σκουλήκια και ζωΰφια που γεννιούνται σε αυτά, είτε από ζυμώσεις (δ).

Ο όλος σ. παρέχει ζωηρή εικόνα της στους κατοίκους της Ανατολής μεθόδου συσσώρευσης πλούτου σε είδη (ρούχα, προϊόντα)(S). Ο πλούτος αυτός θησαυρίζεται στο σπίτι, το οποίο έχει τοίχους από πλίνθους όχι ψημένους, από απλό πηλό, οι οποίοι μπορούν να τρυπηθούν με σκάψιμο από τους κλέφτες (p).

(5) «Τι λοιπόν; Το χρυσάφι το αφανίζει ο σκόρος; Αν όχι ο σκόρος, αλλά οι κλέφτες» (X). «Ο σκόρος μεν και η σαπίλα αφανίζουν τροφές και ρούχα, ενώ οι κλέφτες το χρυσάφι και το ασήμι» (Θφ).

«Τι λοιπόν; Όλους τους έκλεψαν; Και αν όχι όλους, αλλά τους περισσότερους» (X). «Και αν όμως δεν κλέβονται όλοι, αλλά όμως αυτό από μόνο του, το να προσηλώνεσαι στη φροντίδα του πλούτου, πώς δεν είναι άθλιο;» (Θφ).

(6) «Εξ αρχής δείχνει του εδώ θησαυρού την βλάβη και του εκεί την ωφέλεια και από τον τόπο και από τους καταστροφείς του» (X).

Ματθ.6,20 θησαυρίζετε δὲ(1) ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ(2), ὅπου οὔτε σῆς οὔτε βρώσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν·

Ματθ.6,20 Αντίθετα, να μαζεύετε θησαυρούς στον ουρανό, όπου δεν τους αφανίζουν ούτε ο σκόρος ούτε η σκουριά, κι όπου οι κλέφτες δεν κάνουν διαρρήξεις και δεν τους κλέβουν.

(1) «Και άλλη προσθέτει σκέψη. Και πρώτον από αυτά που κατεξοχήν φοβόντουσαν, από αυτά τους προτρέπει. Διότι τι φοβάσαι, λέει; Μήπως ξοδευτούν τα χρήματά σου όταν δώσεις ελεημοσύνη; Δώσε λοιπόν ελεημοσύνη, και τότε δεν θα ξοδευτούν» (X).

«Αυτά λοιπόν που μοιράζονται στους φτωχούς θησαυρίζονται στον ουρανό... με το να αποταμιεύονται εκεί οι ανταποδώσεις τους και οι αμοιβές, οι οποίες με το να μαζεύονται και να θησαυρίζονται, φυλάγονται με ασφάλεια» (Z).

(2) Για εκείνους λέγεται ότι έχουν θησαυρό στον ουρανό, για τους οποίους ο Θεός αποφάσισε αιώνια σωτηρία. Δες Ματθ. ιθ 21, Μαρκ. ι 21, Λουκ. ιη 22 (g). Πρόκειται για τις πνευματικές αμοιβές, που επιφυλάσσονται στους ουρανοὺς στους αληθινὰ ευσεβείς (ο). Οι Ιουδαίοι γνώριζαν καλά ότι: «Αυτός που πράττει τη δικαιοσύνη θησαυρίζει ζωή για τον εαυτό του από τον Κύριο» (Ψαλμοί Σολομώντα θ 9)(L).

Ματθ.6,21 (1)ὅπου γάρ(2) ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν(3), ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά(4) ὑμῶν.

Ματθ.6,21 Γιατί όπου είναι ο θησαυρός σας εκεί θα είναι και η καρδιά σας».

(1) «Προσθέτει και άλλη σκέψη, πείθοντας και από αυτήν κατεξοχήν» (Z).

(2) Αναφέρεται στην ιδέα που υπονοείται, ότι η καρδιά πρέπει να είναι προσκολλημένη στο Θεό (L). Η, πρέπει να θησαυρίζετε στον ουρανό διότι... (δ).

(3) Αυθεντική γραφή: ο θησαυρός σου, εκεί... και η καρδιά σου.

(4) Καρδιά=η έδρα και το κέντρο της πνευματικής ζωής, η διάνοια, η ψυχή, ως πηγή και έδρα των σκέψεων, των επιθυμιών, των πόθων, των ορέξεων, των θελήσεων, των βουλών, των σπουδασμάτων (g).

Ειδικότερα «καρδιά εδώ ονόμασε το νου... Και δεν είναι αυτό μικρή βλάβη της ψυχής, το να προσηλώνεται ο νους της εκεί, μεριμνώντας ολοκληρωτικά για τη φύλαξη του θησαυρού και το να είναι υποδουλωμένος πλήρως σε αυτήν την τυραννία» (Z).

«Διότι και αν τίποτα από αυτά [που απειλούν την υπόσταση του επίγειου πλούτου] δεν γίνει, δεν θα υποστείς μικρή βλάβη, με το να είσαι προσηλωμένος στα κάτω, και να γίνεις δούλος από ελεύθερος, και να χάσεις τα ουράνια, και τίποτα από τα υψηλά να μην μπορείς να καταλάβεις, αλλά να τα βλέπεις όλα σαν χρήματα και τόκους και δανείσματα και κέρδη και ανελεύθερες συναλλαγές... Διότι αυτός θα είναι χειρότερος από κάθε ανδράποδο, και θα αποκτήσει για τον εαυτό του τη χειρότερη τυραννία και το σημαντικότερο από όλα, πρόδωσε την ευγένεια του ανθρώπου και την ελευθερία» (X).

Στίχ. 22-24. Ο οφθαλμός της ψυχής. Οι δυο κύριοι.

Ματθ.6,22 (1) Ο λύχνος του σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός(2)· ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἄπλοῦς(3) ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινόν(4) ἔσται·

Ματθ.6,22 Το λυχνάρι του σώματος είναι τα μάτια. Αν λοιπόν τα μάτια σου είναι γερά, ὅλο το σώμα σου θα είναι στο φως.

(1) Η σύνδεση με τα παραπάνω: «Αφού είπε για την αγνή δουλεία του νου, ο οποίος είναι μάτι της ψυχής, θέλει να δείξει πιο φανερά, ότι αυτή η δουλεία του νου είναι καταστροφή της ψυχής. Και παίρνει παράδειγμα το μάτι του σώματος και από αυτό δίνει να καταλάβουμε τα σχετικά με εκείνον (το νου)» (Z).

«Αν δηλαδή δεν ξέρεις, λέει, τι τέλος πάντων είναι βλάβη του νου, κατανόησε το αυτό από τα σωματικά· διότι αυτό ακριβώς που είναι το μάτι για το σώμα, αυτό είναι ο νους για την ψυχή... Διότι όπως ακριβώς αν τυφλωθούν τα μάτια, χάνεται το μεγαλύτερο ποσοστό της ενεργητικότητας των άλλων μελών, αφού σβήστηκε για αυτά το φως, έτσι και όταν καταστραφεί ο νους σου, η ζωή σου θα γεμίσει από μύρια δεινά. Όπως ακριβώς λοιπόν στο σώμα αυτό προσέχουμε, ώστε να έχουμε τα μάτια μας υγιή, έτσι και στην ψυχή το νου» (X).

Το νόημα των σ. 22,23α= «Εάν μεν το μάτι σου είναι υγιές, ὅλο το σώμα σου θα είναι φωτισμένο, αφού θα φωτίζεται από τον δικό του φωταγωγό· εάν όμως το μάτι σου είναι άρρωστο, ὅλο το σώμα σου θα είναι σκοτεινό, αφού δεν θα φωτίζεται από αυτό. Έτσι λοιπόν και το μάτι της ψυχής, ο νους, αν δουλεύει στη φροντίδα του θαμμένου θησαυρού, θα είναι άρρωστο, διότι είναι αρρώστια αυτή η φροντίδα και επομένως έχει σκοτιστεί η ψυχή» (Z).

(2) Το μάτι θεωρείται ως το ὄργανο, μέσω του οποίου φως μπαίνει μέσα στο σώμα και υπονοείται ότι αυτό αληθεύει και πνευματικά· το μάτι της ψυχής φωτίζει το εσωτερικό της. Δες και Φίλωνος (Περὶ κοσμοποιΐας 53), «αυτό ακριβώς που είναι ο νους για την ψυχή, αυτό είναι το μάτι για το σώμα» (S).

«Αυτό λοιπόν λέει, ότι εάν προσηλώσεις το νου σου στη φροντίδα των χρημάτων, έσβησες το λυχνάρι, έκανες σκοτεινή την ψυχή σου» (Θφ).

(3) Επειδή ο λόγος εδώ δεν είναι για τον αισθητό, αλλά για τον εσωτερικό οφθαλμό, το νου, για αυτό ο Σωτήρας μας μιλώντας για την ποιότητα αυτού, μεταχειρίζεται τα επίθετα απλός και πονηρός, τα οποία λέγονται με καθαρά ηθική σημασία (δ). Η μεταφορά του ματιού με ηθική έννοια ήταν συνηθισμένη στους Ιουδαίους, όπου ο αγαθός οφθαλμός σήμαινε γενναία ψυχή, ενώ ο πονηρός ψυχή γεμάτη πλεονεξία και φθόνο (Δευτ. ιε 9,Παροιμ. κζ 20). Ο τρόπος να φυλά κάποιος το μάτι υγιές είναι γενναιόδωρη ελεημοσύνη (Γωβ. δ 7)(ρ).

Εδώ θα αναμέναμε να λέει αγαθός οφθαλμός σε αντίθεση με το ακόλουθο πονηρός. Αλλά προτιμήθηκε η λέξη απλός για να υποδηλωθεί η έννοια της γενναιοδωρίας στη χρήση του πλούτου για ελεημοσύνη. Δες Παροιμ. ια 25 «ψυχή εύλογουμένη πᾶσα ἀπλῆ», όπου το απλή σύμφωνα με τον προηγούμενο στίχο φαίνεται να σημαίνει γενναιόδωρη· και Ιακ. α 5, όπου το απλά=γενναιόδωρα και Β΄Κορ. η 2,θ 11,Ρωμ. ιβ 8

όπου απλότητα= γενναιοδωρία (a).

(4) Λάμποντας από το φως (g): γεμάτο φως, σαν να ήταν ολόκληρο το σώμα μάτι (b).

Ματθ.6,23 ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμὸς σου πονηρὸς(1) ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν(2) ἔσται(3). εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ(4) σκότος ἐστί, τὸ σκότος πόσον(5);

Ματθ.6,23 Αν όμως τα μάτια σου είναι χαλασμένα, όλο το σώμα σου θα είναι στο σκοτάδι. Κι αν το φως που έχεις, μεταβληθεί σε σκοτάδι, σκέψου πόσο θα 'ναι το σκοτάδι!»

(1) Εάν είναι σε κατάσταση ασθενείας, ώστε να μην παρέχει πιστή εικόνα των εξωτερικών πραγμάτων (o).

(2) Καλυμμένο από σκοτάδι (g).

(3) Η μεταφορική έννοια του ημιστιχίου: Εάν το μάτι σου είναι πονηρό δηλαδή εάν είσαι φιλάργυρος και πλεονέκτης, φυλάγοντας τον πλούτο σου για τον εαυτό σου, τότε πνευματικό φως δεν μπορεί να διεισδύσει σε σένα (a).

«Αν αφού καταστρέψεις το νου σου, που έχει τη δύναμη να θεραπεύει τα πάθη, με το να καθίσεις δίπλα στο θησαυρό σου, όχι μόνο δεν ωφελήθηκες σε τίποτα αλλά προκαλείς μέγιστη ζημιά και έβλαψες όλη την ψυχή» (X).

(4) Εάν εκείνο το οποίο από τη φύση είναι προορισμένο να παρέχει σε σένα φως, σκοτιστεί, το υπόλοιπο σώμα, το οποίο από τη φύση του είναι σκοτεινό, σε ποιο σκοτάδι δεν θα βυθιστεί (p).

(5) Πόσο σκοτάδι σε όλο το σώμα (L). Η μεταφορική έννοια: «Εάν ο νους, που δόθηκε για να φωτίζει και να οδηγεί την ψυχή, είναι σκοτάδι, δηλαδή έχει σκοτιστεί πλέον» (Z), πόσο σκοτάδι υπάρχει σε σένα!

«Διότι όπως ακριβώς σε κόρη ματιού καθαρή, έρχεται ως υγρό βλαβερό ο έρωτας των χρημάτων και δημιουργεί πυκνό νέφος», «υπομένουν αυτοί διπλό σκοτάδι και από τη διαστροφή του νου τυφλωμένοι και από την απατηλή θολούρα των φροντίδων τυλιγμένοι. Για αυτό ούτε να διακρίνουν εύκολα δεν μπορούν» (X).

«Το σκοτάδι των παθών τότε πόσο θα είναι που θα σκοτίζει την ψυχή, αφού θα σκοτιστεί το φως που ανατέλλει σε αυτήν;» (Z). Το ηθικό σκοτάδι πρέπει να φοβούμαστε τόσο περισσότερο από τη φυσική τύφλωση, όσο ο νους ή η ψυχή έχει μεγαλύτερη αξία από το σώμα (o).

Ματθ.6,24 (1) Οὐδείς δύναται δυσεὶ κυρίοις(2) δουλεύειν(3)· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθῆξεται(4) καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει(5). οὐ δύνασθε Θεῷ(6) δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ(7).

Ματθ.6,24 Κανείς δεν μπορεί να είναι δούλος σε δύο κυρίους· γιατί ή θα μισήσει τον ένα και θα αγαπήσει τον άλλο, ή θα στηριχτεί στον ένα και θα περιφρονήσει τον άλλο. Δεν μπορείτε να είστε δούλοι και στο Θεό και στο χρήμα».

(1) Η σύνδεση με τα παραπάνω: Δεν μπορείτε να θησαυρίσετε θησαυρούς και στη γη και στον ουρανό (S).

Ή, ο Σωτήρας προσθέτει και δεύτερο λόγο, για τον οποίο δεν πρέπει να έχουμε το νου προσηλωμένο στα γήινα· ο υποδουλωμένος σε αυτά απομακρύνεται τελείως από το Θεό (δ). «Η φιλοχρηματία και από τη δουλειά του Θεού μάς βγάζει και στον πλούτο μας υποδουλώνει» (Z).

(2) «Αρχικά λέει δύο κυρίους γενικά και ανώνυμα, για να κερδίσει τη σύμφωνη ομολογία των ακροατών όσον αφορά την αλήθεια αυτού που ειπώθηκε· έπειτα τους αναφέρει και ονομαστικά» (Z).

Δύο κυρίους «λέγοντας εδώ, εννοεί δύο που παραγγέλουν τα αντίθετα πράγματα· διότι αν δεν συνέβαινε αυτό, δεν θα ήταν και δύο· διότι «ήταν μία, λέει, η καρδιά και

η ψυχή του πλήθους αυτών που πίστευαν (Πράξ. 4,32)» και μολονότι ήταν διαιρεμένοι σε πολλά σώματα, αλλά όμως η ομόνοια έκανε τους πολλούς ένα» (X).

(3) Μάλλον με την έννοια του να είναι δούλος· ένας δούλος δεν είναι δυνατόν να αποτελεί ιδιοκτησία δύο κατόχων (S). «Πώς είναι δυνατόν ενώ είναι δούλος δύο αντίθετων κυρίων να τα έχει καλά και με τους δύο;» (Γν).

(4) Αντέχομαι τινός= σταθερά προσκολληέμαι σε κάποιον, φροντίζοντάς τον (g).

(5) Ή τον ένα θα μισήσει και τον άλλο θα τον αγαπήσει, ή θα προσκολληθεί στον έναν και θα καταφρονήσει τον άλλον. Φαίνεται εκ πρώτης όψεως ότι λέει το ίδιο. Η μεταφορά όμως δικαιολογεί πλήρως τη χρήση των δύο διαζευκτικών προτάσεων. Ή θα μισήσει τον πλούτο, οπότε θα αγαπήσει το Θεό, ή θα κρατήσει στερεά τον πλούτο προσκολλώμενος σε αυτόν, οπότε θα καταφρονήσει το Θεό.

(6) «Να, δήλωσε και ονομαστικά τους δύο κυρίου που ανέφερε» (Z).

(7) «Μαμωνά λέει τον πλούτο, όχι τον διάβολο όπως λένε οι πολλοί» (Σχ.π). Λέξη συροχαλδαϊκή που συναντιέται στα Ταργουμίμ (ερμηνευτικά κείμενα των Εβραίων), αντί για λέξη εβραϊκή, την οποία οι Ο΄ μεταφράζουν πλούτος ή αργύριο. Σύμφωνα με τον Αυγουστίνο η λέξη υπήρχε και στη φοινικική γλώσσα δηλώνοντας το κέρδος (δ). Προσωποποιείται εδώ ως ανταγωνιστής του Θεού και η πείρα δείχνει, ότι όποιος έκανε τον εαυτό του δούλο του, δεν μπορεί να δουλεύει σε κάποιον άλλον· πολύ περισσότερο δεν μπορεί να αφοσιωθεί στη δουλειά εκείνου, ο οποίος αξιώνει αποκλειστική δουλειά. Προσκόλληση στη δουλειά του χρήματος είναι «η πλεονεξία η οποία είναι ειδωλολατρεία» (Κολ. γ 5)(p).

«Ονόμασε εδώ τον μαμωνά κύριο, όχι επειδή εκ φύσεως είναι κύριος, αλλά εξαιτίας της ταλαιπωρίας αυτών που υποτάσσονται σε αυτόν. Έτσι και την κοιλιά την αποκαλεί Θεό, όχι από το αξίωμα της κυρίας, αλλά από την αθλιότητα αυτών που δουλεύουν σε αυτήν» (X).

«Τι λοιπόν; Ο Αβραάμ δεν ήταν πλούσιος; Ο Ιώβ και οι παρόμοιοι με αυτούς;» (Z).

«Μην μου πεις, σε παρακαλώ, τους πλούσιους, αλλά αυτούς που ήταν δούλοι στον πλούτο» (X). Αυτοί όμως «ήταν μεν πλούσιοι, αλλά δεν ήταν δούλοι του πλούτου, αλλά αυτοί κυριεύαν αυτόν και ξόδευαν αυτόν σε όσους είχαν ανάγκη» (Z).

Στίχ. 25-34. Ο Θεός προνοεί για τις ανάγκες μας.

Ματθ.6,25 Διὰ τοῦτο(1) λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ(2) ὑμῶν τί φάγητε(3) καὶ τί πῖντε(4), μηδὲ τῷ σώματι(5) ὑμῶν τί ἐνδύσησθε· οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν(6) ἔστι τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος(7);

Ματθ.6,25 Γι' αυτό, λοιπόν, σας λέω: Μη μεριμνάτε για τη ζωή σας, τι θα φάτε και τι θα πιείτε ούτε για το σώμα σας, τι θα ντυθείτε. Η ζωή δεν είναι σπουδαιότερη από την τροφή; Και το σώμα δεν είναι σπουδαιότερο από το ντύσιμο;

(1) «Για αυτό. Ποιό; Επειδή τα χρήματα σάς απομακρύνουν από το Θεό» (Θφ)· επειδή η δουλειά του πλούτου είναι ασυμβίβαστη με αυτήν του Θεού, για αυτό αποκόψτε τη ρίζα της πλεονεξίας και της φιλαργυρίας δηλαδή τη μέριμνα για το πώς θα ζήσετε (δ).

(2) «Μη μεριμνάτε για την ψυχή σας» (Z). Προσεχές αντικείμενο του μεριμνώ που συντάσσεται με δοτική και αιτιατική αντικειμένου (δ).

(3) «Οχι επειδή η ψυχή χρειάζεται τροφή· διότι είναι ασώματη· αλλά μίλησε κατά την κοινή συνήθεια. Διότι αν και δεν έχει ανάγκη τροφής, αλλά όμως δεν θα μπορούσε να μένει στο σώμα, παρά μόνο εάν τρέφεται αυτό» (X). Η μέριμνα γίνεται για την ψυχή ως αιτία της ζωής, αλλά η τροφή και το ποτό συντηρούν τη ζωή (δ).

(4) Αυτό εύκολα αποσιωπήθηκε από τους αντιγραφείς ή εύκολα υπονοήθηκε από

εμάς. Ο σ. 31 ζητά την ξεκάθαρη αναφορά του ρήματος πίνω περισσότερο από τον παρόντα στίχο, διότι σε αυτόν αυτοί που μεριμνούν εισάγονται ότι μιλούν οι ίδιοι, ενώ στον παρόντα στίχο ο Κύριός μας μιλά αυτοπροσώπως (b).

(5) «Δεν είπε απλώς, μη μεριμνήσετε τι θα φάτε και τι θα ντυθείτε, αλλά «για το σώμα» και «για την ψυχή», επειδή από αυτά επρόκειτο να φέρει τις αποδείξεις, οδηγώντας το λόγο με βάση τη σύγκριση» (X).

(6) Λαμβάνεται εδώ η ποσότητα αντί για την ποιότητα (δ). «Περισσότερο λέει το μεγαλύτερο» (Z).

(7) «Αυτός λοιπόν που έδωσε το μεγαλύτερο πώς δεν θα δώσει το μικρότερο; Αυτός που έπλασε την τρεφομένη σάρκα πώς δεν θα δώσει την τροφή;» (X).

Ματθ.6,26 (1)ἐμβλέψατε(2) εἰς τὰ πετεινὰ(3) τοῦ οὐρανοῦ(4), ὅτι οὐ σπείρουσιν(5) οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας(6) καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν(7) ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον(8) διαφέρετε αὐτῶν;

Ματθ.6,26 Κοιτάξτε τα πουλιά που δε σπέρνουν ούτε θερίζουν ούτε συνάγουν αγαθά σε αποθήκες, κι όμως ο ουράνιος Πατέρας σας τα τρέφει· εσείς δεν αξίζετε πολύ περισσότερο απ' αυτά;

(1) «Για να μην πει κάποιος ότι, και πώς αραγε θα ζήσουμε αν δεν μεριμνούμε για τα αναγκαία, δίνει την λύση σε αυτήν την αντίθεση από το παράδειγμα των πουλιών, τα οποία ενώ δεν μεριμνούν, τα τρέφει ο Θεός» (Z).

Φέρνει παράδειγμα τα πουλιά του ουρανού και τα κρίνα του αγρού, για τα οποία ο άνθρωπος δε φροντίζει καθόλου, συχνά μάλιστα και καταδιώκει ή καταστρέφει αυτά, όπως για παράδειγμα τα κοράκια που αναφέρονται στο Λουκ. ιβ 24 (b).

(2) =Παρατηρήστε με προσοχή· επιστήστε την προσοχή σας.

(3) «Για να μην λέει κάποιος ότι ωφελοῦμε όταν μεριμνούμε, τους αποτρέπει και από το ανώτερο και από το κατώτερο· από μεν το ανώτερο, από την ψυχή και το σώμα· από δε το κατώτερο, από τα πτηνά» (X).

«Αν και μπορούσε να φέρει το παράδειγμα από ανθρώπους και να πει τον Ηλία και τον Ιωάννη και τους όμοιους με αυτούς, όσοι τίποτα τέτοιο δεν μερίμνησαν· αυτό μεν δεν το έκανε, από τα πτηνά όμως μάλλον αποστόμωσε την αντίθεση που αναφέραμε, θίγοντάς τους ώστε να ντραπούν περισσότερο και αφαιρώντας από τη μέση κάθε πρόφαση» (Z)

«και εδώ μιμείται παλαιό νόμο. Διότι και η Π.Δ. και προς την μέλισσα παραπέμπει και προς το μυρμήγκι και προς το τρυγόνι και προς το χελιδόνι» (X).

(4) Δηλώνει το μέρος στο οποίο ζουν= αυτά που πετούν στον αέρα, στην ατμόσφαιρα (b).

(5) «Δεν είπε, δείτε ότι πετούν τα πουλιά, το οποίο ήταν αδύνατον για τον άνθρωπο, αλλά είπε ότι τρέφονται χωρίς μέριμνα, το οποίο και από εμάς, εάν θέλουμε, είναι εύκολο να κατορθωθεί... Και δεν είπε ότι ούτε εκμεταλλεύονται κάτι, ούτε εμπορεύονται, διότι κάτι τέτοιο θα ήταν εντελώς απαράδεκτο» (X).

(6) Τα πτηνά δεν είναι οκνηρά αλλά ελεύθερα από μέριμνα (S). Ο Κύριος δεν αποτρέπει από την προνοητικότητα αλλά από τη μέριμνα, η οποία περισπά και βασανίζει (p).

«Τι λοιπόν; Δεν πρέπει να σπέρνουμε; θα πει κάποιος. Δεν είπε ότι δεν πρέπει να σπέρνουμε, αλλά ότι δεν πρέπει να μεριμνούμε· ούτε ότι δεν πρέπει να εργαζόμαστε, αλλά ότι δεν πρέπει να είναι κάποιος μικρόψυχος και να σχολείται με όλη τη δύναμή του με τις φροντίδες» (X), λοιπόν, «αυτό λέει, όχι να μην σπέρνουμε, αλλά να μην είμαστε μικρόψυχοι» (Σχ.π).

(7) Λέει ο Πατέρας σας, όχι Πατέρας τους (b). Λέει με έμφαση ο πατέρας σας, για να δείξει ότι εξαιτίας της στενής αυτής σχέσης, είναι αδύνατον να τους εγκαταλείψει

(δ).

«Τρέφει αυτά ο Θεός, βάζοντας μέσα τους φυσική γνώση ώστε να συλλέγουν τροφές» (Θφ).

(8) «Δεν είστε εσείς πολύ ανώτεροι από τα πουλιά; Και εάν τα κατώτερα τα τρέφει ο Θεός, πολύ περισσότερο τους ανώτερους» (Ζ). Στον σ. αυτόν το επιχείρημα είναι από το ασθενέστερο στο ισχυρότερο· στον σ. 25 από το ισχυρότερο στο ασθενέστερο (b).

Ματθ.6,27 (1) τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν(2) δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν(3) αὐτοῦ πῆχυν ἓνα(4);

Ματθ.6,27 Κι ἔπειτα, ποιος ἀπὸ σας μπορεῖ με τὸ ἀγχος τοῦ να προσθέσει ἓναν πῆχυν στο ἀνάστημά του; ἓναν πῆχυν στο ἀνάστημά του. Ἡ: λίγο χρόνο στη ζωὴ τοῦ.

(1) Στο σ. αυτό «σιωπώντας για την ψυχή, μιας και αυτή δεν αυξάνεται, μίλησε μόνο για το σώμα, από αυτό δηλώνοντας και εκείνο, ότι δεν το αυξάνει αυτό η τροφή, αλλά η πρόνοια του Θεού» (Χ).

(2) Η χρήση του μεριμνώ παίρνει στο σ. αυτόν ιδιαίτερο χρωματισμό. Το ρήμα αυτό δεν σημαίνει μόνο ανησυχώ, αλλά και σκέφτομαι, εμβαθύνω, υπολογίζω με φροντίδα (L).

(3) Ἡ, ηλικία ἐδῶ λέγεται με τὴ συνηθισμένη ὅπως και σε μας ἔννοια (ὅπως και στο Ἰω. θ 21,23. Εβρ. ια 11) και ὄχι για να δηλώσει τὸ ἀνάστημα (ὅπως στο Λουκ. ιθ 3)(ρ). Ὑπάρχει και στους ἐθνικούς συγγραφείς στη φράση «πήχυιον ἐπὶ χρόνον» παράδειγμα χρήσης τῆς λέξης πῆχυν για δήλωση σύντομου χρονικοῦ διαστήματος (L).

Ἡ, πιο σωστά, ηλικία=τὸ ἀνάστημα. Ο παραλληλισμὸς των σ. υπονοεῖ, ὅτι ο παρὼν σ. ανταποκρίνεται στον σ. 25β, ὅπως και ο σ. 26 ανταποκρίνεται στο σ. 25α. Πρέπει λοιπὸν να αναφέρεται στο ἔνδυμα τοῦ σώματος και συνεπὸς ἐδῶ με τὸ ηλικία σημαίνεται τὸ ἀνάστημα (S).

(4) Αυτοὶ που ἀποδέχονται τὴν ἐκδοχὴ ηλικία=ὄχι τὸ ἀνάστημα, ἀναζητοῦν ἀπὸ τα συμφραζόμενα τὸ ἀκόλουθο ἔρεισμα υπέρ αὐτῆς τῆς ἐκδοχῆς: Κανείς δεν σκέφτεται να προσθέσει στο ἀνάστημά του ἓναν πῆχυν, αν και κάποιοι επιχειροῦν να προσθέσουν κάποια εκατοστά. Πολλοὶ ὅμως φροντίζουν να προσθέσουν ὅσο γίνεται μεγαλύτερο μήκος στη ζωὴ τους (ρ).

Ὅσοι ἀποδέχονται τὴν ἐκδοχὴ ηλικία=ἀνάστημα, ἀπαντοῦν: Ἡ υπερβολὴ (πῆχυν ἓνα) σκόπιμα μῆκε ἀπὸ τον Σωτήρα για να δείξει τὸ μέγεθος τῆς ανοησίας αὐτῶν που μεριμνοῦν. Διότι ο καθένας προς τον οποίο θα γίνει ἡ ἐρώτηση, θα φωνάξει· πῆχυν; Ἀλλὰ οὔτε ἓνα δάκτυλο δεν μπορεῖ! (δ). «Αὐτὸ λοιπὸν λέει, ὅτι και αν ἀκόμη μεριμνάς, τίποτα δεν κάνεις αν δεν θέλει ο Θεός. Γιατί λοιπὸν κατὰ τρόπο περιττὸ ταλαιπωρεῖς τον εαυτὸ σου» (Θφ).

Ματθ.6,28 καὶ περὶ ἐνδύματος(1) τί μεριμνᾶτε; Καταμάθετε(2) τὰ κρῖνα(3) τοῦ ἀγροῦ(4) πῶς ἀυξάνει(5)· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει(6)·

Ματθ.6,28 Και γιατί τόσο ἀγχος για τὸ ντύσιμό σας; Ἀς σας διδάξουν τα ἀγριόκρῖνα πῶς μεγαλώνουν· δεν κοπιᾶζουν οὔτε γνέθουν·

(1) «Αφοῦ εἶπε για τὴν αναγκαία τροφή και αφοῦ ἔδειξε ὅτι οὔτε για αὐτὴν δεν πρέπει να μεριμνοῦμε, προχωρᾷ λοιπὸν στο ελαφρότερο· διότι δεν εἶναι τόσο αναγκαίὸ τὸ ἔνδυμα, ὅσο ἡ τροφή» (Χ).

(2) Καταμάθετε=ἡ κατανόηση ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὴν παρατήρηση· παρατηρήστε και καταλάβετε (δ).

(3) «Κρῖνα τῶρα ονόμασε τα ἀνθη» (Ζ). Κρῖνα τοῦ ἀγροῦ εἶναι τα ἀγρια ἀνθη γενικῶς (S). Τοῦ ἀγροῦ, αὐτὰ που φυτρῶνουν ἀπὸ μόνα τους στον ἀγρὸ (δ). «Δεν μας

ελέγχει μόνο από τα χωρίς λογική πτηνά, αλλά και από τα κρίνα που μαραίνονται» (Θφ).

(4) «Για ποιο λόγο λοιπόν δεν χρησιμοποιεί και εδώ το ίδιο παράδειγμα με το παράδειγμα των ορνίθων, ούτε μας αναφέρει το παγώνι και τον κύκνο; Επειδή θέλει και από τις δύο μεριές να δείξει την υπερβολή, και από την ασημαντότητα αυτών που μετέχουν σε αυτού του είδους την ευπρέπεια, και από τη φιλοτιμία του καλλωπισμού που δόθηκε στα κρίνα. Για αυτό... (πιο κάτω)· δεν ονομάζει πλέον αυτά κρίνα, αλλά χορτάρι αγρού. Και ούτε σε αυτήν την ονομασία αρκείται, αλλά πάλι προσθέτει και άλλη ευτέλεια, λέγοντας· Που σήμερα υπάρχει. Και δεν είπε αύριο δεν υπάρχει, αλλά το πολύ πάλι κατώτερο, ότι δηλαδή ρίχνεται στο φούρνο» (X).

(5) Με ποιο τρόπο αυξάνουν και πως από το βλαστό βγαίνει ωραιότατο άνθος, το οποίο ο Σωτήρας χαρακτηρίζει σαν το ένδυμα του φυτού (δ). Αυθεντική γραφή αυξάνουσι... κοπιώσιν... νήθουσιν.

(6) «Όπως ακριβώς όταν είπε ότι δεν σπέρνουν, δεν κατάργησε τον σπόρο, αλλά την φροντίδα, έτσι και όταν είπε· δεν κοπιάζουν ούτε γνέθουν, δεν αφαίρεσε την εργασία, αλλά την μέριμνα» (X).

Ματθ.6,29 λέγω δὲ(1) ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομῶν(2) ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ(3) αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς(4) ἐν(5) τούτων(6).

Ματθ.6,29 κι ὅμως σας βεβαιώνω πως οὔτε ο Σολομών σ' ὅλη του τη μεγαλοπρέπεια δεν ντυνόταν ὅπως ἕνα ἀπὸ αὐτά.

(1) Το «δε» είναι αντιθετικός σύνδεσμος= Και ὅμως, αν και αυτά καθόλου δεν κοπιάζουν (δ).

(2) «Ανέφερε τον Σολομώντα επειδή αγαπούσε την ομορφιά και ήταν σοφός στο να επινοεί καλλωπισμούς» (Z).

(3) Ἡ, δοξα=η ἔνδοξη βασιλεία· «σε ὅλη τη διάρκεια της βασιλείας του. Διότι δεν μπορεί κανείς να πει ότι κάποτε μεν ντυνόταν με παρόμοια, ὄχι ὅμως και στη συνέχεια, ἀλλά, λέει, ὅτι δεν καλλωπίστηκε με αὐτόν τον τρόπο οὔτε μία ἡμέρα· διότι αὐτὸ δήλωσε λέγοντας, «σε ὅλη τη δόξα του»» (X).

Ἡ, η δόξα λέγεται για τη βασιλική μεγαλοπρέπεια, το λαμπρὸ ἔνδυμα κλπ. (g). Και οι δύο εκδοχὲς σοβαρές.

(4) Το «ως» αναφέρεται στη θαυμάσια καλλονή του σχήματος και των χρωμάτων που παρατηρεῖται και στα πιο μικρά ἀνήθη του αγρού (δ).

(5) Ἐνα οποιοδήποτε, ὄχι δηλαδή ἕνα ολόκληρο στεφάνι ἀπὸ ἀνήθη (b).

(6) Ἡ αντωνυμία χρησιμοποιεῖται σαν να δείχνει (b).

Ματθ.6,30 Εἰ δὲ τὸν χόρτον(1) τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα(2) καὶ αὔριον(3) εἰς κλίβανον(4) βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὔτως(5) ἀμφιέννυσιν(6), οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς(7), ὀλιγόπιστοι(8);

Ματθ.6,30 Ἀν ὅμως ο Θεὸς ντύνει ἔτσι το ἀγριόχορτο, που σήμερα υπάρχει κι αὔριο θα το ρίξουν στη φωτιά, δε θα φροντίσει πολὺ περισσότερο για σας, ολιγόπιστοι;

(1) Χορτάρι του αγρού είναι το γένος, στο οποίο ἀνήκουν τα κρίνα ὡς εἶδος· χορτάρι του αγρού είναι το ἄθροισμα ὅλων των αυτοφυῶν και ἀγριῶν φυτῶν (δ).

(2) Το οποίο δηλαδή διαρκεί για σύντομο χρόνο (b).

(3) Μετά ἀπὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα που παρεμβλήθηκε (b).

«Πρόσεξε ὅτι αυξάνοντας την ευτέλεια των κρίνων προχωρώντας τα ονόμασε χορτάρι· και ἀκόμη περισσότερο λέγοντας, που σήμερα υπάρχει και αὔριο ρίχνεται στο φούρνο, τα οποία και τα δύο λέχθηκαν για να αυξήσουν την ευτέλεια» (Z).

(4) «Κλίβανος είναι ο φούρνος των ψωμιῶν» (Z). Δεν λέγεται ὅτι το χορτάρι

ρίχνεται στη φωτιά όπως στο Ιω. ιε 6 (δες Α΄ Κορ. γ 12) αλλά στο φούρνο. Όχι λοιπόν απλώς και μόνο για να καεί, αλλά και για κάποια χρησιμότητα (b).

(5) «Ομοίως για να τονίσει πιο πολύ την ωραιότητα του κάλλους τους, δεν είπε απλώς, ότι τα ντύνει, αλλά ότι έτσι τα ντύνει. Διότι το «έτσι» εδώ δηλώνει αύξηση της ωραιότητας» (Z).

(6) Το αμφιέννυμι είναι τύπος παλαιότερος, που αντικαταστάθηκε στην κοινή με το αμφιάζω ή αμφιέζω (L). «Και εδώ μιλώντας για την πρόνοιά του και δείχνοντας πώς και στα μικρά είναι αριστοτέχνης, λέει ότι το χορτάρι του αγρού το ντύνει» (X).

(7) «Και αυτό έχει πολλή έμφαση, διότι το «εσάς» τίποτα άλλο δεν υπαινίσσεται, παρά το πολυτίμητο και πάρα πολύ αξιόλογο του γένους μας· σαν να έλεγε, εσάς, στους οποίους έδωσε ψυχή, στους οποίους διέπλασε σώμα, για τους οποίους έφτιαξε όλα τα βλεπόμενα, για τους οποίους έστειλε προφήτες και έδωσε νόμο και έκανε τόσα αμέτρητα καλά, για τους οποίους έδωσε τον μονογενή υιό του» (X).

«Διότι εάν ο Θεός εκείνα τόσο πολύ τα καλλώπισε, παρόλο που δεν υπήρχε καμία ανάγκη, πόσο μάλλον θα ικανοποιήσει την ανάγκη των δικών σας ρούχων;» (Θφ).

(8) «Τους μαλώνει με αυτό. Αφού δηλαδή απέδειξε αυτό που ήθελε, τώρα τους μαλώνει ονομάζοντάς τους ολιγόπιστους, επειδή δεν πιστεύουν αδίστακτα, ότι θα τους φροντίσει ο Θεός, και για αυτό μεριμνούν» (Z).

«Εδώ χρησιμοποιεί την επιείκεια, κατηγορώντας τους όχι για απιστία αλλά για ολιγοπιστία» (X).

Ματθ.6,31 μὴ οὖν(1) μεριμνήσητε(2) λέγοντες, τί φάγωμεν ἢ τί πίωμεν ἢ τί περιβαλώμεθα;

Ματθ.6,31 Μην έχετε, λοιπόν, άγχος και μην αρχίσετε να λέτε: “τι θα φάμε;” ή: “τι θα πιούμε;” ή: “τι θα ντυθούμε;”

(1) Βγάζει το γενικό συμπέρασμα των δύο παραδειγμάτων, τα οποία προηγουμένως ανέφερε (δ).

(2) Ο χρόνος μέλλοντας δηλώνει την φροντίδα που μία φορά γεννιέται μέσα μας για ορισμένο πράγμα (δ). «Επαναλαμβάνει πάλι το λόγο του να μην μεριμνούμε, επειδή η μέριμνα είναι βίαιο πράγμα και δύσκολα απαλλάσσεται κανείς από αυτήν» (Z).

Ματθ.6,32 πάντα γάρ ταῦτα(1) τὰ ἔθνη(2) ἐπιζητεῖ(3)· οἶδε γὰρ(4) ὁ πατήρ(5) ὑμῶν(6) ὁ οὐράνιος ὅτι χρῆζετε(7) τούτων ἀπάντων.

Ματθ.6,32 γιατί για όλα αυτά αγωνιούν όσοι δεν εμπιστεύονται το Θεό· ο ουράνιος όμως Πατέρας σας ξέρει καλά ότι έχετε ανάγκη απ' όλα αυτά.

(1) Όλα αυτά και τίποτα άλλο (b). «Ουδέποτε αισθάνθηκα πόσο αληθινά είναι τα λόγια αυτά του Ιησού έως ότου διάβασα τους βεδικούς ύμνους, το ευχολόγιο και υμνολόγιο των Ινδών Αρίων... Πάρα πολλοί ύμνοι, ειδικά εκείνοι προς τον Ίντρα, περιέχουν προσευχές μόνο για υλικά αγαθά: για αγελάδες, άλογα, πράσινες βοσκές, καλές συγκομιδές» (Bruce).

(2) Δηλαδή ο εθνικός κόσμος. Κατά την διάκρισή του από τον ιουδαϊκό (S). «Αναφέρει τους εθνικούς, ελέγχοντάς μας και δείχνοντας ότι απαιτεί από εμάς αναγκαία οφειλή... Ποιου πράγματος θα ήμασταν άξιοι... παραμένοντας στην ευτέλεια των εθνικών και μιμούμενοι την μικροψυχία τους;» (X).

(3) Με επιμονή, έντονα ζητούν (δ). «Τα έθνη επιζητούν αυτά, που όλος ο κόπος τους είναι για την παρούσα ζωή, οι οποίοι δεν νοιάζονται καθόλου για τα μέλλοντα, ούτε έχουν ιδέα για τα ουράνια πράγματα» (X), και οι οποίοι εθνικοί δεν έχουν συνείδηση, όπως οι μαθητές του Χριστού, ότι έχουν στον ουρανό πατέρα που φροντίζει για τις ανάγκες τους (F).

(4) Το γαρ εξηγεί γιατί δεν πρέπει να ανησυχούμε μεριμνώντας και η φράση για

τους εθνικούς είναι ένα είδος παρένθεσης (L). Ή, πρώτος λόγος για τον οποίο δεν πρέπει να μεριμνούμε λέγοντας, τι θα φάμε, είναι ότι τα έθνη επιζητούν αυτά: δεύτερος λόγος είναι ότι ο πατέρας μας ξέρει...

(5) «Δεν είπε: ξέρει ο Θεός, αλλά ξέρει ο Πατέρας, ώστε να τους οδηγήσει σε μεγαλύτερη ελπίδα. Διότι αν είναι πατέρας και πατέρας τέτοιος, δεν θα μπορέσει να παραβλέψει τους γιους αν βρίσκονται σε έσχατα κακά: από τη στιγμή βεβαίως που ούτε άνθρωποι, που είναι πατέρες, δεν το ανέχονται αυτό» (X). Επιχείρημα από την παγγνωσία (ξέρει), την αγαθότητα (ο Πατέρας) και την παντοδυναμία (ουράνιος) του Θεού (b).

(6) Δικός σας, των οποίων είναι Πατέρας σε εξαιρετικό βαθμό σε σχέση με τους εθνικούς (b).

(7) «Αυτό που λέει σημαίνει το εξής: μήπως δηλαδή αυτά είναι ασήμαντα για να τα περιφρονήσει; Και όμως ούτε τα σήμαντα περιφρόνησε, όπως δηλαδή στην περίπτωση του χόρτου: στην παρούσα περίπτωση μάλιστα είναι και αναγκαία» (X). «Διότι δεν είναι περιττό το να τρώει κάποιος και να πίνει και να ντύνεται, ώστε να τα παραβλέψει: αλλά είναι χρήσιμα στο σώμα και αναγκαία στη φύση του. Επομένως, αυτό που νομίζεις ότι είναι αίτιο για σένα ώστε να μεριμνάς, αυτό περισσότερο είναι αίτιο του να μη μεριμνάς. Επειδή δηλαδή είναι αναγκαία αυτά, για αυτό κατεξοχήν πρέπει να χουμε θάρρος. Διότι ποιος πατέρας θα ανεχτεί να μη χορηγήσει στα παιδιά ούτε τα αναγκαία;» (Z).

Ματθ.6,33 ζητείτε δὲ πρῶτον(1) τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ(2) καὶ τὴν δικαιοσύνην(3) αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται(4) ὑμῖν.

Ματθ.6,33 Γι' αυτό πρώτα απ' όλα να επιζητείτε τη βασιλεία του Θεού και την επικράτηση του θελήματός του, κι όλα αυτά θα ακολουθήσουν.

(1) «Αντί να πει: κυρίως και κατ' εξοχήν» (Z). Εκείνος, ο οποίος ζητά αυτό πρώτο, γρήγορα θα ζητήσει αυτό και μόνο (b).

(2) Αυθεντική γραφή: την βασιλείαν και την δικαιοσύνην αυτού. Υπάρχει και άλλη διατύπωση των λόγων αυτών του Κυρίου στον Κλήμη Αλεξανδρέα και στον Ωριγένη: «Ζητάτε τα μεγάλα και τα μικρά θα σας προστεθούν: ζητάτε τα επουράνια και τα επίγεια θα σας προστεθούν» (Ω περί ευχής II και XIV).

(3) Όχι τη θεία εκδίκηση και ανταπόδοση, την οποία η βασιλεία θα φέρει, όπως ερμηνεύει ο S σύμφωνα με τον McNeile, αλλά «την κατόρθωση της δικαιοσύνης, δηλαδή της συνολικής αρετής» (Z), την τελειότερη δικαιοσύνη, την οποία ήλθε να διδάξει ο Ιησούς (L), την αγαθότητα, την οποία ζητά ο Θεός (g).

(4) Προστίθημι= προσθέτω σε εκείνο, το οποίο ήδη έχει κάποιος (g). Θα δοθούν τα σωματικά αιτήματα, ως παράρτημα και προσθήκη των πνευματικών (δ). «Δεν είπε, θα σας δοθεί, αλλά θα προστεθεί, για να μάθεις ότι τίποτα από αυτά που δίνονται κατά το παρόν δεν είναι μεγαλύτερο από το μέγεθος των μελλοντικών» (X).

Ματθ.6,34 Μὴ οὖν(1) μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον(2): ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει(3) τὰ ἐαυτῆς(4): ἄρκετόν(5) τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία(6) αὐτῆς.

Ματθ.6,34 Μην αγωνιάτε, λοιπόν, για το αύριο, γιατί η αυριανή μέρα θα έχει τις δικές της φροντίδες. Φτάνουν οι έγνοιες τῆς κάθε μέρας».

(1) Ο σ. παρουσιάζεται με το οὖν (=λοιπόν) ως το συμπέρασμα της όλης διδασκαλίας σχετικά με το να μη μας περισπούν περισσότερο από όσο πρέπει οι βιοτικές μέριμνες και βάζει σε μας το όριο της αναγκαίας μέριμνας (δ).

(2) Για την επομένη ημέρα, δηλαδή για πράγματα, τα οποία κατά την επομένη ημέρα θα παρουσιαστούν (g).

«Πρόσταξε να ζητάμε τον άρτο, αλλά πρόσθεσε «τον επιούσιο», και σε αυτό πάλι

πρόσθεσε το «σήμερα»: αυτό λοιπόν κάνει και εδώ. Διότι δεν είπε: Μη μεριμνήσετε, αλλά μη μεριμνήσετε για την αυριανή και έτσι και την ελευθερία μάς παρέχει και την ψυχή μας προσηλώνει στα πλέον αναγκαία» (X).

(3) Προσωποποιείται η ημέρα. Δες Ψαλμ. ιη 3 (b). «Όταν βεβαίως λέει, ότι η αυριανή θα μεριμνήσει για τον εαυτό της, δεν τα λέει αυτά εννοώντας ότι η ημέρα θα μεριμνήσει... αλλά θέλοντας να δώσει περισσότερη έμφαση στο λόγο, προσωποποιεί τον καιρό, μιλώντας σε αυτούς σύμφωνα με τη συνήθεια των πολλών» (X).

(4) Αυθεντική γραφή: μεριμνήσει εαυτής. Το μεριμνώ παρόλ' αυτά συντάσσεται με αιτιατική. (Δες Α' Κορ. ζ 32 κλπ. και στους κλασσικούς). Μεριμνήσει εαυτής= θα φροντίσει για τον εαυτό της. Μεριμνήσει το εαυτής= «δηλαδή για αυτά που σε αυτήν την ημέρα χρειάζεται ο άνθρωπος» (Z). Κάθε ημέρα έχει τις δικές της απαραίτητες φροντίδες, τις οποίες δεν μπορούμε να αποφύγουμε (δ).

(5) Ο Θεός πράγματι κατανέμει τις αντιξοότητες και ευτυχίες μας δια μέσου όλων των περιόδων της ζωής μας κατά θαυμαστό τρόπο έτσι ώστε να αναμειγνύονται μεταξύ τους (b).

(6) «Κακία εδώ ονομάζει... την ταλαιπωρία και τον πόνο και τις συμφορές... Διότι τίποτα δεν πονά τόσο την ψυχή, όσο η μέριμνα και η φροντίδα» (X). «Δεν εννοεί πονηρία της ημέρας, αλλά τον πόνο και τη φροντίδα μας» (Σχ.π).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ' (7)

Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας του Κυρίου.

Στίχ. 1-6. Δεν πρέπει να κατακρίνουμε.

Ματθ.7,1 Μη κρίνετε(1), ίνα μη κριθῆτε(2)·

Ματθ.7,1 Μην κρίνετε τους συναθρώπους σας, για να μη σας κρίνει κι εσάς ο Θεός.

Η σύνδεση με τα παραπάνω: Είναι δυνατόν εδώ πάλι ο Χριστός, όπως ίσως στο στ 19-34, να διάλεξε ελάττωμα που επικρατούσε μεταξύ των Φαρισαίων, οι οποίοι κήρυτταν τους εαυτούς του δικαίους. Αυτό λοιπόν αποτελεί έναν από τους κρίκους της συνδέσεως. Αλλά όπως παραπάνω, έτσι και στην προκειμένη περίπτωση, η καταδίκη που εκφέρεται εναντίον του ελαττώματος αυτού δεν περιορίζεται σε κάποια ιδιαίτερη τάξη μόνο. Η αγάπη του χρήματος είναι επικίνδυνη σε όλους και όχι μόνο στους Φαρισαίους.

Έτσι και το να κατακρίνουμε τον πλησίον. «Νομίζω ότι υπονοεί εδώ και τους Ιουδαίους, οι οποίοι ήταν πικροί κατηγοροί των πλησίον τους για μικρά και μηδαμινά παραπτώματα, ενώ οι ίδιοι έκαναν χωρίς καμία συναίσθηση μεγάλα αμαρτήματα: για αυτό το πράγμα ψέγοντας αυτούς προς το τέλος, έλεγε... Σεις που στραγγίζετε το κουνούπι και καταπίνετε την καμήλα (Ματθ. κγ 24). Πλην όμως ορίζει και κοινό νόμο σχετικά με αυτά» (X).

(1) «Κρίση εδώ να εννοήσεις την κατάκριση. Διότι ερμηνεύοντας ο Λουκάς αυτή τη φράση, είπε: Μην καταδικάζετε, και δεν θα καταδικαστείτε» (Z). Μην κρίνετε χωρίς γνώση, αγάπη ή ανάγκη. Ο σκύλος όμως πρέπει να λογαριάζεται ως σκύλος και ο χοίρος ως χοίρος. Δες σ. 6 (b).

«Τι λοιπόν; Αν πορνεύει, λέει κάποιος, να μην πω ότι είναι κακό η πορνεία, ούτε να διορθώσω αυτόν που κάνει ασέλγεια; Διόρθωσέ τον μεν, αλλά όχι σαν αντίπαλος ούτε σαν εχθρός που απαιτεί εκδίκηση, αλλά σαν γιατρός, παρασκευάζοντας φάρμακα. Διότι δεν είπε: Μη σταματήσεις αυτόν που αμαρτάνει, αλλά μην κρίνεις,

δηλαδή μη γίνεις πικρός δικαστής» (X). «Δεν λέει τώρα για αυτήν την κατάκριση, την φιλάγαθη και διορθωτική» (Z).

«Δεν εμποδίζει το να ελέγχουμε, αλλά το να κατακρίνουμε. Διότι ο μεν έλεγχος είναι για ωφέλεια, ενώ η κατάκριση για χλευασμό και περιφρόνηση» (Θφ). Η απαγόρευση εκτείνεται όχι μόνο στην ψευδή ή άδικη κρίση, αλλά και στην φιλοκατήγορη κρίση. Δες Ιακ. δ 12 (S). Αναφέρεται στη δυσμενή γνώμη και κρίση, που προέρχεται από εγωισμό και υπερηφάνεια και κατά συνέπεια είναι ανεπιεικής, άδικη και άσπλαχνη (δ).

(2) Από το Θεό όπως δείχνει η αμέσως επομένη πρόταση, η οποία μόνο για το Θεό αληθεύει (δ).

Ματθ.7,2 ἐν(1) ᾧ γὰρ(2) κρίματι κρίνετε κριθήσεσθε(3), καὶ ἐν ᾧ μέτροφ(4) μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν(5).

Ματθ.7,2 Με το κριτήριο που κρίνετε θα κριθείτε, και με το μέτρο που μετράτε θα μετρηθείτε.

(1) Το ότι μπαίνει μπροστά η πρόθεση «ἐν» πριν το ᾧ είναι χαρακτηριστικό της σημιτικής διαλέκτου, το οποίο αποφεύγει ο Λουκάς στο παράλληλο χωρίο (L).

(2) Με το «γὰρ» εκφέρεται ο λόγος για τον οποίο θα κατακριθούν αυτοί που κατακρίνουν (δ).

(3) Η έννοια του ημιστιχίου:

«Με την ίδια καταδίκη που καταδικάζεις τον αδελφό, με αυτήν θα κριθείς και εσύ· δηλαδή, αν πολυεξετάζεις και κατακρίνεις το λεπτό του σφάλμα, και τα δικά σου λεπτά θα πολυεξεταστούν και θα κατακριθούν τον καιρό της φοβερής κρίσεως» (Z).

(4) Αυτό το ρητό φαίνεται να αποτελεί ιουδαϊκή παροιμία. Η ιδέα του μέτρου εφαρμόζεται και με ευνοϊκή και με δυσμενή έννοια. Με ευνοϊκή έννοια βρίσκεται στα Λουκ. στ 38, Μάρκ. δ 24. Με δυσμενή εδώ. Η αρχή «μέτρον αντί μέτρου» είναι αρχή της θείας πρόνοιας και κρίσης και δεν πρέπει να συγχέεται με την αρχή της ταυτοπάθειας, η οποία αποτελεί αρχή της ανθρώπινης δικαιοσύνης (S).

(5) Η έννοια του δευτέρου ημιστιχίου: «Με το ίδιο μέτρο ακριβείας που μετράς τη ζωή του, ότι δηλαδή τόσο όφειλε να προσέχει, με αυτό θα μετρηθεί και σε σένα η δική σου ζωή... Όση ακρίβεια απαιτείς από αυτόν, τόση θα απαιτηθεί και από εσένα από το Θεό» (Z).

Ματθ.7,3 τί δὲ(1) βλέπεις τὸ κάρφος(2) τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ ὀφθαλμῷ δοκὸν(3) οὐ κατανοεῖς;

Ματθ.7,3 Πῶς μπορείς και βλέπεις το σκουπιδάκι στο μάτι του αδερφού σου και δε νιώθεις ένα ολόκληρο δοκάρι στο δικό σου μάτι;

(1) Αφού ο Κύριος διακήρυξε αρχή γενική με τρόπο αφηρημένο, έρχεται τώρα και συγκεκριμένα να εκθέσει τον τρόπο, με τον οποίο γίνονται τα πράγματα. Κατά φυσικό λόγο ο νους των ακροατών οδηγούνταν στους Φαρισαίους, οι οποίοι ήταν τόσο απαιτητικοί για τις μικροπαρεκτροπές του λαού, και τόσο τυφλοί για τα δικά τους ελαττώματα (L).

(2) «Λεπτή κεραία ξύλου, ξύλο λεπτό και ξηρό» (ΗΣύχιος). «Με τη λέξη κάρφος έδειξε το ελάχιστο αμάρτημα» (Z). Πάλι χρησιμοποιείται ο ιουδαϊκός παροιμιακός λόγος (S).

(3) «Με το δοκάρι φανέρωσε το μέγιστο αμάρτημα. Διότι είναι ξύλο μακρόστενο το δοκάρι» (Z). Η έννοια του όλου στίχου. «Γιατί το μεν στην ψυχή του αδελφού σου ελαφρότατο σφάλμα το βλέπεις καθαρά, ενώ το βαρύτατο στη δική σου δεν το βλέπεις; Διότι ο καθένας τα δικά του μάλλον ξέρει παρά τα του άλλου, και τα μεγαλύτερα βλέπει μάλλον παρά τα μικρότερα» (Z). Το δοκάρι μπήκε εδώ σύμφωνα

με λαϊκή υπερβολή για να φανεί η διαφορά μεταξύ των δύο σφαλμάτων, την οποία πολύ εκφραστικά απεικονίζει (δ).

Ματθ.7,4 ἢ πῶς(1) ἔρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου(2), ἅφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου(3), καὶ ἴδου ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου(4);

Ματθ.7,4 Ἡ πὼς θα πεις στον αδερφό σου “ἀφησέ με να σου βγάλω το σκουπιδάκι ἀπὸ το μάτι σου”, ὅταν ἔχεις ἓνα ολόκληρο δοκάρι στο δικό σου μάτι;

(1) Δηλαδή πὼς αρμόζει σε σένα να πράξεις ἔτσι; (b). «Πὼς θα επιχειρήσεις να θεραπεύσεις αὐτόν, ἐνῶ ἐσύ ο ἴδιος κατεξοχὴν χρειάζεσαι θεραπεία;» (Z).

(2) Ἡ φιλοκατήγορη διάθεση ἀποτελεῖ παραβίαση του νόμου της αγάπης. Δηλώνει, ὅτι προσέχουμε πολὺ τα σφάλματα των ἄλλων, ἐνῶ πρέπει να προσέχουμε τα δικά μας σφάλματα και ἐπιπλέον ὅτι δεν ἔχουμε την πρέπουσα ἐκτίμηση των σφαλμάτων μας. Ἐάν γνωρίζαμε πόσο ἀξιοκατάκριτοι εἴμαστε ἐμεῖς, δεν θα ἤμασταν ἔτοιμοι να μεμφθούμε τους ἄλλους (p).

(3) Δηλαδή ἐπιτρέψέ μου να παρατηρήσω και να διορθώσω το σφάλμα σου (δ), το οποίο εἶναι μικρὸ σαν κάρφος.

(4) Και να, ἐσύ ἔχεις ἀνάγκη μεγαλύτερης θεραπείας (δ), μιας και ἔχεις δοκάρι, δηλαδή σφάλμα τεράστιο στη ψυχὴ σου.

Ματθ.7,5 ὑποκριτά(1), ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν(2) ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις(3) ἔκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου(4).

Ματθ.7,5 Ὑποκριτή! Βγάλε πρῶτα ἀπὸ το μάτι σου το δοκάρι, και τότε θα δεις καθαρά και θα μπορέσεις να βγάλεις το σκουπιδάκι ἀπὸ το μάτι του ἀδελφοῦ σου».

(1) «Ἐδὼ θέλει να δείξει την πολλὴ του οργή, την οποία ἔχει προς αὐτοὺς που πράττουν τέτοια. Διότι βεβαίως, κάθε φορά που θέλει να δείξει ὅτι το ἀμάρτημα εἶναι μεγάλο και ὅτι θα εἶναι για αὐτό μεγάλη ἡ τιμωρία και ἡ οργή, ἀρχίζει ἀπὸ ὕβρη» (X).

«Ὀνόμασε τον τέτοιο ἄνθρωπο υποκριτή... διότι με την πρόφαση μεν της διόρθωσης πολυεξετάζει το ξένο σφάλμα, ἀλλὰ κάνει αὐτό με σκοπὸ την κατάκριση» (Z).

«Διότι αὐτοῦ του εἴδους ἡ κρίση, δε γίνεται ἀπὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ ἀπὸ μισανθρωπία· και προβάλλει μεν το προσωπεῖο της φιλανθρωπίας, ἀλλὰ ἐκπληρώνει ἔργο ἐσχάτης πονηρίας... Διότι βεβαίως τον εαυτὸ του ἀγαπᾷ κανεῖς περισσότερο παρά τον πλησίον. Ἐπομένως αν το κάνεις αὐτό ἀπὸ ἐνδιαφέρον, για τον εαυτὸ σου ἐνδιαφέρου πρῶτα... Ἀν ὅμως ἀδιαφορεῖς για τον εαυτὸ σου, εἶναι ολοφάνερο ὅτι και τον ἀδελφὸ σου δεν τον κρίνεις ἀπὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλεις να τον ἐξευτελίσεις» (X).

(2) =Διόρθωσε πρῶτα τα σφάλματά σου (ο). «Βλέπεις ὅτι δεν ἀπαγορεύει το να κρίνει κανεῖς, ἀλλὰ προστάζει πρῶτα να βγάζει το δοκάρι ἀπὸ το μάτι, και τότε να διορθώνει τα των ἄλλων; Διότι βεβαίως κανεῖς γνωρίζει καλύτερα τα δικά του παρά των ἄλλων και τα μεγαλύτερα περισσότερο βλέπει παρά τα μικρότερα» (X).

(3) Ἀμέσως και καθαρά θα δεις. Ὅρος ἀπαραίτητος της υγιούς και δίκαιης ἐκτίμησης της ἠθικῆς κατάστασης του πλησίον εἶναι ἡ δικὴ μας ἀγαθότητα (δ). Ὅποιος διόρθωσε πρῶτα τον εαυτὸ του και ζητᾷ ἀκολούθως να διορθώσει τους ἄλλους, δεν εἶναι διεστραμμένος κριτῆς (b). Ὁ κακὸς οὐδέποτε μπορεῖ να εἶναι δίκαιος κριτῆς του πλησίον· ἐπειδὴ τυφλώνεται ἀπὸ τα δικά του ἀμαρτήματα δεν μπορεῖ να διαγνώσει την ἀληθινὴ ἔλλειψη του ἀδελφοῦ (δ).

«Δείχνει λοιπὸν ο Κύριος, ὅτι δεν μπορεῖ να δει καλά το ἀμάρτημα του ἀδελφοῦ αὐτὸς που κάνει μεγάλα ἀμαρτήματα· διότι αὐτὸς που ἔχει δοκάρι στο μάτι, πὼς θα

μπορούσε να δει άλλον που βλάπτεται μέτρια;» (Θφ).

(4) «Αυτό λοιπόν που πρόσταξε με αυτά που ειπώθηκαν, είναι το εξής: αυτός που είναι υπεύθυνος για μύρια κακά, να μην είναι πικρός δικαστής των σφαλμάτων των άλλων, και μάλιστα όταν αυτά είναι μικρά: δεν καταργεί τον έλεγχο ούτε τη διόρθωση, αλλά απαγορεύει το να αδιαφορεί κανείς για τα δικά του (αμαρτήματα) και να διαλαλεί τα ξένα» (X).

Ματθ.7,6 Μὴ δώτε τὸ ἅγιον(1) τοῖς κυσὶ(2) μηδὲ βάλῃτε τοὺς μαργαρίτας(1) ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων(2), μήποτε καταπατήσωσιν(3) αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ στραφέντες ῥήξωσιν(3) ὑμᾶς(4).

Ματθ.7,6 Μὴ δώσετε τα ἅγια πράγματα στους σκύλους ούτε να πετάξετε τα μαργαριτάρια στους χοίρους, γιατί αλλιῶς, οι χοίροι θα τα καταπατήσουν με τα πόδια τους κι οι σκύλοι θα στραφούν εναντίον σας και θα σας καταξεσκίσουν».

Σύνδεση με τα παραπάνω: Δεν πρέπει κάποιος να επικρίνει τα ελατώματα των άλλων ούτε να μέμφεται αυτούς, όταν μάλιστα είναι ένοχος. Δεν πρέπει όμως, όταν πρόκειται να ενεργήσει ως μαθητής, και να πλανιέται σε προφανείς περιπτώσεις για τις διαθέσεις του άλλου (L).

(1) «Άγιο και μαργαριτάρια ονόμασε το μυστήριο της πίστης μας: ἅγιο μεν επειδή είναι θείο και μαργαριτάρια για τα θεία δόγματα που υπάρχουν σε αυτό» (Z). Βάζω τα μαργαριτάρια μπροστά στα γουρούνια, είναι γνωμικό του οποίου η έννοια εδώ είναι: τα αγιότατα και εξοχότατα παραγγέλματα του ευαγγελίου να τα παρέχει κάποιος αναγκαστικά σε ανίερους και διεφθαρμένους ανθρώπους και έτσι να τα βεβηλώνει (g).

Ο στίχος μπορεί να προσαρμοστεί σε πάρα πολλές εφαρμογές (a). Η λειτουργική εκφώνηση, τα ἅγια τοῖς ἀγίοις, ίσως από το χωρίο αυτό να προήλθε. Ἦδη στη Διδαχή (κεφ. θ) το χωρίο παρατίθεται σε σχέση με τους αβάπτιστους, ώστε να μη παρέχεται σε αυτούς η θ. ευχαριστία (S).

(2) «Με τη λέξη σκυλιά υπαινίχτηκε εδώ, αυτούς που ζουν μέσα σε αθεράπευτη ασέβεια και δεν έχουν ελπίδα μεταβολής προς το καλύτερο και με τη λέξη γουρούνια αυτούς που ζουν πάντοτε με ακόλαστη ζωή» (X).

«Μὴ βάλουμε τα μαργαριτάρια μας... μπροστά στους ανθρώπους που οι τρόποι τους είναι σαν των χοίρων» (A).

Η, σκυλιά και γουρούνια συμβολίζουν τους αλλοεθνείς και εθνικούς. Για τα σκυλιά δεξ Φιλίπ. γ 2, Αποκ. κβ 15 (a). Η πρώτη εκδοχή πιο σοβαρή.

(3) Τα σκυλιά και τα γουρούνια είναι ζῶα ἀκάθαρτα, κατεξοχήν στους Σημίτες, και ευερέθιστα. Εάν ρίξουμε σε αυτά κάποιο πράγμα, το οποίο εκ πρώτης όψεως θα φαινόταν φαγώσιμο, σπεύδουν προς αυτό: αλλά όταν διαψευστεί η ελπίδα τους, ποδοπατούν αυτό, απομακρύνονται από αυτό με περιφρόνηση και επιτίθενται εναντίον εκείνου που τα εξαπάτησε (L).

«Διότι ούτε το γουρούνι ξέρει τι είναι μαργαριτάρι, όπως ακριβώς ούτε οι ασεβείς, ποια είναι τα ἅγια» (X).

Δεν πρόκειται για σχήμα χιαστό, σύμφωνα με το οποίο το μεν καταπατήσουν θα αναφερόταν στα γουρούνια, ενώ το κατασπαράξουν στα σκυλιά. Ρήσσω-ρήγγνυμι= θα σχίσουν με τα δόντια, θα βλάψουν όπως μπορούν (δ).

(4) Η έννοια του στίχου. «Προστάζει να μην παραδίδουμε σε τέτοιους ανθρώπους το μυστήριο των δογμάτων της πίστης» (Z).

«Διότι τα ἅγια εμπαίζονται από εκείνους, επειδή δεν γνωρίζουν ποια είναι η αξία τους: και εκείνοι γίνονται περισσότερο αλαζόνες και οπλίζονται εναντίον μας: διότι αυτό σημαίνει το «μήπως τα καταπατήσουν και αφού στραφούν ξεσχίσουν και εσάς»» (X).

«Επειδή δηλαδή δεν μπορούν να καταλάβουν με τρόπο που να αρμόζει στο Θεό τα θεία δόγματα, χρησιμοποιούν αυτά με εμπάθεια· και από αυτό οπλίζονται και διακωμωδούν μεν αυτά, πέφτουν δε πάνω μας με ορμή» (Ζ).

«Μη δώσετε τα άγια στα σκυλιά... μήπως καταπατήσουν αυτά με τα πόδια τους, τους ανόητους λογισμούς και αφού στραφούν, σάς κατασπαράξουν, δημιουργώντας σχίσματα και αιρέσεις» (Α).

Στίχ. 7-11. Τα αποτελέσματα της προσευχής.

Μαθ.7,7 Αιτείτε(1), και δοθήσεται ὑμῖν, ζητείτε(2), και εὑρήσετε, κρούετε(2), και ἀνοιγήσεται ὑμῖν(3)·

Μαθ.7,7 Ζητάτε και θα σας δοθεί, ψάχνετε και θα βρείτε, χτυπάτε την πόρτα και θα σας ανοιχτεί.

Η σύνδεση με τα παραπάνω: Αφού δίδαξε ο Σωτήρας την επιείκεια προς τις ελλείψεις των άλλων, έρχεται τώρα να συστήσει την προσοχή στον εαυτό μας και την επίμονη επίκληση της βοήθειας της θείας χάριτος, ώστε να συμπληρώσει αυτή τις δικές μας ελλείψεις. Του Χριστιανού γνώρισμα είναι το να μην περιεργάζεται τις ελλείψεις των πλησίον του, αλλά τις δικές του και να ζητά από το Θεό βοήθεια και πνευματικά αγαθά και δωρεές, με τα οποία αυτές διορθώνονται (δ).

«Επειδή... διέταξε τους μαθητές να διορθώνουν και άλλους και να διακρίνουν τους πονηρούς και τους όχι τέτοιους, τα σκυλιά και τα όχι σκυλιά, αλλά είναι πολύ αυτό που είναι κρυμμένο από τους ανθρώπους... στη συνέχεια προσθέτει και το αποκορύφωμα της ευκολίας... την συμμαχία που προέρχεται από τις επίμονες προσευχές» (Χ).

(1) Αιτείτε, ζητείτε, κρούετε, προστακτική σε ενεστώτα.= «Δείχνει δηλαδή εδώ πώς θα κατορθωθούν αυτά και ότι αυτό θα γίνει με την προσευχή την συνεχή. Διότι είπε «να ζητάτε», εννοώντας πάντοτε, διότι δεν είπε, «ζητείστε» μία φορά» (Θφ).

Δεν πρέπει να παύουμε να προσευχόμαστε και όταν ακόμη δεν δίνεται απάντηση στις προσευχές μας. Τα τρία ρήματα προσδίδουν έμφαση στο παράγγελμα (ρ).

«Αυτά τα πρόσθεσε για να βεβαιώσει την υπόσχεση, έτσι ώστε, αν δεν πάρεις αμέσως, να μην απομακρυνθείς αλλά να επιμένεις... Διότι στην περίπτωση μεν των ανθρώπων, εάν επιμένεις να ενοχλείς με τις παρακλήσεις, τους εξοργίζεις· στην περίπτωση του Θεού όμως, περισσότερο πικραίνεις αυτόν, εάν δεν το κάνεις αυτό. Διότι δοκιμάζει την καρτερία σου και την ένταση, και σε θέλει να ζητάς με επιμονή μαζί και θερμότητα, και οπωσδήποτε θα δώσει» (Ζ).

Ζητάτε δωρεές για ικανοποίηση των αναγκών σας (b). Το αιτώ λέγεται για πνευματικά αγαθά και δωρεές, οι οποίες εξαρτώνται τελείως από τη θεία θέληση και τις οποίες δέχεται παθητικά ο άνθρωπος χωρίς καμία δική του συνεργασία (δ).

(2) Υποδηλώνουν και τα δύο ρήματα (ζητείτε, κρούετε) και προσπάθεια προσωπική εκ μέρους του ανθρώπου που ζητά και κρούει (L). Το ζητάω λέγεται για πνευματικά αγαθά που αποκτιούνται με την ενέργεια του Θεού και τη συνεργασία του ανθρώπου (δ). Ζητάτε τα κρυμμένα, τα οποία χάσατε, και θα βρείτε επιστρέφοντας από την πλάνη σας. Χτυπάτε όσοι είστε εκτός, για να γίνετε δεκτοί μέσα (b).

«Να χτυπάτε (λέει, σε ενεστώτα διαρκείας), για να δείξει ότι και αν ακόμη δεν ανοίξει αμέσως την πόρτα, πρέπει να παραμένετε στη θέση σας» (Χ).

(3) «Εάν επιμένουμε λέγοντας: δεν φεύγουμε, έως ότου πάρουμε, θα πάρουμε σίγουρα. Προφανώς βέβαια, εάν ζητάμε τέτοια που και σε αυτόν από τον οποίο ζητάμε να αρμόζουν, και σε εμάς που ζητάμε να συμφέρουν» (Σχ).

Ματθ.7,8 πᾶς γὰρ(1) ὁ αἰτῶν λαμβάνει(2) καὶ ὁ ζητῶν εὕρῃσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοίγεται.

Ματθ.7,8 Γιατί ὁποῖος ζητάει λαβαίνει κι ὁποῖος ψάχνει βρίσκει κι ὁποῖος χτυπά του ανοίγεται.

(1) Προσθέτει ως την αιτία της αναπόφευκτης εκπλήρωσης των αιτήσεών τους, τον κανόνα της χορηγίας των αγαθών από το Θεό προς ὅλους που ζητούν εξαιτίας της αγαθότητός του. Θα πάρετε αυτό που ζητάτε διότι ο Θεός ως πατέρας αγαθός δεν κάνει καμία εξαίρεση ούτε προτίμηση και κανένα από τα τέκνα του δεν στερεί από τα αγαθά του και από τις δωρεές του (δ).

(2) «Αυτός δηλαδή που ενώ ζήτησε δεν πήρε, ή ανάξια ζήτησε, ή δεν επέμεινε, ή χλιαρά ζήτησε. Διότι πρέπει να συνδυαστούν και τα τρία» (Z).

«Αν επιμένεις να ζητάς, και αν ακόμη δεν πάρεις αμέσως, οπωσδήποτε θα πάρεις. Διότι για αυτό έχει κλείσει η πόρτα, για να σε προτρέψει στο να χτυπάς· για αυτό δεν σου δίνει αμέσως, για να ζητήσεις. Να επιμένεις λοιπόν να κάνεις αυτά και θα λάβεις οπωσδήποτε» (X).

Ματθ.7,9 ἢ(1) τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος(2), ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ(3) λίθον(4) ἐπιδώσει αὐτῷ;

Ματθ.7,9 Μα και ποιος από σας, αν του ζητήσει το παιδί του ψωμί, θα του δώσει λιθάρι;

Ματθ.7,10 καὶ ἐὰν ἰχθὺν(5) αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν(6) ἐπιδώσει αὐτῷ;

Ματθ.7,10 Ἢ, αν του ζητήσει ψάρι, θα του δώσει φίδι;

(1) Το ή διατηρεί εδώ ὅλη τη διαζευκτική του δύναμη= Ἢ, ποιος από σας φέρεται διαφορετικά προς το γιο του; (δ).

Ἢ, μήπως συμβαίνει διαφορετικά; Επιχείρημα από την ανθρώπινη πραγματικότητα (ο). «Αναφέρει πάλι σκέψη ανθρώπινου πράγματος και από παράδειγμα οδηγεί τον ακροατή να έχει θάρρος για αυτά που είπε» (Z).

(2) Λέγεται για την αντίθεση με το Θεό που αναφέρεται παρακάτω (δ). Σοβαρή και η ερμηνεία: Δηλαδή ένας, ο οποίος δεν στερείται ανθρωπισμού (b).

(3) Το «μη» περιττεύει, αλλά προστέθηκε, για να αποδώσει στο ρήμα που ακολουθεί τον χαρακτήρα του αδύνατου. Η απάντηση στο «μη» είναι αναγκαστικά αρνητική= μήπως θα δώσει; Όχι βεβαίως (δ).

(4) Πέτρα, η οποία είναι άχρηστη για τροφή και μοιάζει εξωτερικά με ψωμί (b).

«Επομένως, αν δεν πάρεις, δεν παίρνεις, διότι ζητάς πέτρα· διότι αν και είσαι γιος, δεν αρκεί αυτό για να πάρεις, αλλά και αυτό ακριβώς είναι εκείνο που σε εμποδίζει να πάρεις, το ότι δηλαδή ζητάς, αν και είσαι γιος, αυτά που δεν σε συμφέρουν...

Διότι και εσείς, και αν ακόμη είστε πατέρες, περιμένετε να σας ζητήσουν οι γιοι σας, και αν ζητήσουν από σας κάτι ασύμφορο, δεν τους το δίνετε, ὅπως ακριβώς λοιπόν εάν είναι συμφέρον, συμφωνείτε και το δίνετε» (X).

(5) Ένα παιδί μπορεί ευκολότερα να κάνει χωρίς ψάρι παρά χωρίς ψωμί. Και ὅμως πετυχαίνει και ψάρι, ὅταν το ζητήσει (b).

(6) Το φίδι, που είναι βλαβερό, μοιάζει με ψάρι (b). Ο πατέρας ὄχι μόνο κάτι ανώφελο (πέτρα) δεν δίνει, αλλά και πολύ περισσότερο ὄχι βλαβερό, ὅπως το φίδι (δ). Ψωμί και ψάρι ἦταν τα κύρια εἶδη τροφῆς στη Γαλιλαία (S).

Ματθ.7,11 εἰ οὖν(1) ὑμεῖς(2), πονηροὶ(3) ὄντες, οἴδατε(4) δόματα ἀγαθὰ(5) διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς(6) δώσει ἀγαθὰ(7) τοῖς αἰτοῦσιν(8) αὐτόν;

Ματθ.7,11 Αφού, λοιπόν, εσείς, παρ' ὅλο που είστε αμαρτωλοί, ξέρετε να δίνετε στα παιδιά σας καλά πράγματα, πολύ περισσότερο ο ουράνιος Πατέρας σας θα

δώσει αγαθά σ' όσους του τα ζητούν».

- (1) Ο στίχος αυτός περιέχει το συμπέρασμα των δύο προηγουμένων (δ).
  - (2) Ο Χριστός δίκαια εξαιρεί τον εαυτό του και κανέναν άλλον (b). Ο ήρεμος, αλλά και εμφαντικός τρόπος, με τον οποίο ο Χριστός χωρίζει τον εαυτό του από τους ακροατές του στην ειδική αυτή περίπτωση, προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση (p).
  - (3) «Τους ονόμασε πονηρούς, όχι κατηγορώντας την ανθρώπινη φύση, αλλά για αντιδιαστολή με την αγαθότητα του Θεού· διότι η ανθρώπινη αγαθότητα σε σχέση με τη θεία, μοιάζει με κακία, και τόσο μεγάλη είναι η διαφορά σε αυτά τα δύο, όση του ανθρώπου με το Θεό» (Z).
- Πονηροί· λαμπρή μαρτυρία για το δόγμα της προπατορικής αμαρτίας (b). Όλοι οι άνθρωποι όχι μόνο είναι ετερόφωτοι και έχουν ασθενές φως σε σύγκριση με το αρχικό και λαμπρότατο φως της θείας φύσης, αλλά έχουν και το σκιερό τους μέρος, διότι εξαιτίας του προπατορικού αμαρτήματος είναι εξαχρειωμένη εικόνα του Θεού (δ).
- (4) Το οίδατε αναφέρεται στο αγαθά δόματα (δ). Ξέρετε να κάνετε διάκριση μεταξύ πέτρας και ψωμιού κλπ (b).
  - (5) Αβλαβή και ωφέλιμα (b). Δεν δίνετε πάντοτε ό,τι ζητιέται από εσάς, διότι συχνά τα παιδιά ζητούν και όχι καλά για αυτά, αλλά δίνετε ό,τι είναι αγαθό (p).
  - (6) Στον οποίο δεν υπάρχει κάποια πονηρία (b).
  - (7) Αγαθά λέει τα καλά, χρήσιμα και ωφέλιμα για αυτόν που ζητά για προκοπή πνευματική και σωτηρία (δ).
  - (8) Δηλαδή στα παιδιά του· διότι όπου αρχίζει αληθινή προσευχή, εκεί υπάρχει θεία υιότητα (b).

Στίχ. 12-14. Ο χρυσός κανόνας. Οι δυο δρόμοι.

Ματθ.7,12 Πάντα οὖν(1) ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι(2), οὕτω(3) καὶ ὑμεῖς ποιῆτε αὐτοῖς(4)· οὕτως(5) γάρ ἐστιν ὁ νόμος(6) καὶ οἱ προφῆται(7).

Ματθ.7,12 Ὅλα ὅσα θέλετε να σας κάνουν οι άλλοι άνθρωποι, αυτά να τους κάνετε κι εσείς· σ' αυτό συνοψίζονται ο νόμος και οι προφήτες».

Η σύνδεση με τα παραπάνω: Αφού ασχολήθηκε ο Σωτήρας από το ε 17 με την εξέταση και συμπλήρωση σπουδαίων ηθικών διατάξεων και εντολών του νόμου, προβαίνει τώρα στο τέλος αυτής της ομιλίας στην ανακεφαλαίωση του καθενός θέματος και στο συμπέρασμα για το γενικό χαρακτήρα και την ουσία του νόμου (δ). Στο χρυσό κανόνα η επί του όρους ομιλία φθάνει στο κατακόρυφο της· αποτελεί αυτός το επιστέγασμα της όλης ομιλίας (p). Όσα ακολουθούν από το στίχο 13 και εξής αποτελούν τον επίλογο της ομιλίας.

- (1) Το συμπέρασμα για ό,τι ειπώθηκε από την αρχή του κεφαλαίου. Συμπεραίνει και συγχρόνως επανέρχεται στο κεφ. ε 17 (b).
  - (2) «Δεν είπε, όσα θες να γίνουν σε σένα από το Θεό, αυτά να κάνεις στον πλησίον, για να μη λες· Και πώς είναι δυνατόν αυτό; Εκείνος είναι Θεός, ενώ εγώ άνθρωπος· αλλά όσα θες να γίνουν σε σένα από τον σύνδουλό σου, αυτά και εσύ να δείξεις στον πλησίον. Τι πιο ελαφρύ υπάρχει από αυτό; Τι πιο δίκαιο;» (X).
  - (3) Τα ίδια πράγματα με τον ίδιο τρόπο (b).
  - (4) «Έτσι να κάνετε αυτά σε αυτούς, όπως θέλετε εκείνους να κάνουν αυτά σε σας, το οποίο είναι το ίδιο με το «να αγαπάς τον πλησίον όπως τον εαυτό σου»» (Z).
- «Από αυτό είναι ολοφάνερο, ότι η αρετή είναι συνδεδεμένη με τη φύση μας και από μόνοι μας γνωρίζουμε όλοι τα πρόποντα και δεν είναι δυνατόν ποτέ να επικαλεστούμε άγνοια» (X).

«Διότι πράγματι, ο νόμος του Θεού και οι προφήτες εκείνα λένε, τα οποία λέει και ο

φυσικός νόμος» (Θφ). Η αρνητική μορφή του παραγγέλματος, αυτό που εσύ μισείς στον άλλο μην το κάνεις (Τωβίτ δ 15) φαίνεται να ήταν συνηθισμένη μεταξύ των ραββίνων. Βρίσκεται και στον Ισοκράτη, τον Φίλωνα και τους Στωικούς (p). Αλλά η θετική μορφή οφείλεται στον Ιησού. Στη μορφή αυτή, ως καρποφόρο θετικό αξίωμα, απαλλαγμένο από περιορισμούς, είναι προφανώς απείρως ανώτερο από την παλαιά αρνητική μορφή.

(5) Οι τελικοί λόγοι, διότι αυτός είναι ο νόμος και οι προφήτες, ανασκοπούν στο ε 17. Μακριά από το να καταργήσει το νόμο και τους προφήτες, ο Χριστός κηρύττει διδασκαλία που συνοψίζει όλη τη διδασκαλία τους που αναφέρεται στα καθήκοντα του ανθρώπου προς τον άνθρωπο. Ό,τι επιθυμούμε από τον πλησίον μας είναι η αγάπη, αληθινή, σταθερή, διακριτική αγάπη (p).

(6) Όχι όλος ο νόμος, διότι η ανακεφαλαίωση αυτή αναφέρεται στο μισό κυριότατο του νόμου, την προς τον πλησίον αγάπη, ο όλος όμως νόμος περιλαμβάνει και τις δύο εντολές δηλαδή και την προς τον Θεόν αγάπη (δ). «Ο νόμος λέει· θα αγαπήσεις τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου» (Z).

(7) «Οι προφήτες πάλι πολλά συμβούλεψαν τους Ιουδαίους για την φιλαδελφία» (Z).

Ματθ.7,13 Εισέλθετε(1) διὰ τῆς στενῆς πύλης(2)· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη(3) καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς(4) ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι(5) δι' αὐτῆς(6).

Ματθ.7,13 Μπείτε ἀπὸ τῆς στενῆς πύλης· γιατί εἶναι πλατιά ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρη ἡ ὁδὸς που οδηγεῖ στο χαμό, καὶ πολλοὶ μπαίνουν ἀπ' αὐτήν.

Ο επίλογος της επί του όρους ομιλίας περιλαμβάνει τρία ζεύγη αντιθέσεων, δηλαδή την πλατεῖα οδό και τη στενή, το αγαθό δέντρο και το σαπρό, την οικοδομή που θεμελιώθηκε στην πέτρα και αυτήν που στηρίχτηκε στην άμμο. Μπορούμε να συνδέσουμε την υποχρέωση που αναφέρεται από τον σ. 13 να μπούμε από τη στενή πύλη, με τον χρυσό κανόνα του σ. 12 με τη σκέψη, ότι η εφαρμογή του κανόνα αυτού είναι πράγματι δύσκολη. Επιπλέον η οδός για την οποία γίνεται εδώ λόγος είναι αυτή που οδηγεί στη βασιλεία, οπότε έτσι επανερχόμαστε και στον επίλογο στην ίδια ιδέα, με την οποία άρχισε ο Κύριος την επί του όρους ομιλία (ε 3). Η οδός στη βασιλεία των ουρανών είναι η δικαιοσύνη, η οποία περιγράφεται στους μακαρισμούς. Μπορούμε άλλωστε αυτά που λέγονται στους στίχους 13-14 να τα μετατρέψουμε και σε μακαρισμό: Μακάριοι αυτοί που ζητούν την στενή οδό της δικαιοσύνης, διότι αυτοί θα βρουν τη βασιλεία των ουρανών (p).

(1) Κάντε αντικείμενο των σταθερών και έντονων προσπαθειών σας το να μπείτε πράγματι. Αυτό προϋποθέτει, ότι επιχειρούν να βαδίζουν στη στενή οδό. Αξιοσημείωτη η αντιθετική σχέση μεταξύ του εισέλθετε και του εισερχόμενοι στο τέλος του στίχου (b).

(2) Η πύλη μπήκε πριν την οδό· η πύλη λοιπόν στο στίχο αυτό σημαίνει εκείνο, με το οποίο αρχίζει κάποιος κατά κάποιο τρόπο να ζητά τη σωτηρία της ψυχής του (b). Η βασιλεία των ουρανών συμβολίζεται με ακρόπολη, στην οποία όχι χωρίς δυσκολία μπαίνει κάποιος (F). Η στενή πύλη είναι το σύμβολο της δυσκολίας της εισόδου στην πνευματική κοινωνία του Σωτήρα για τους σαρκικούς ανθρώπους· πρώτη και μεγάλη δυσχέρεια για τον σωματικό άνθρωπο είναι η απόφαση να μπει στη χριστιανική πνευματική κοινωνία· στενή πύλη λέγεται το σύνολο των συνθηκών της μετάνοιας, της απάρνησης του κόσμου και των επιθυμιών του κόσμου, οι οποίες αποτελούν την πρώτη και απαραίτητη συνθήκη της προσέλευσης στο Χριστό (δ).

«Στενή (ονομάζει την πύλη) διότι προετοιμάζει αυτούς που μπαίνουν στο να πονούν και να ιδρώνουν και να θλίβονται, μέχρις ότου περάσουν από αυτήν, και επειδή δεν χωράει τους παχείς από τις αμαρτίες, λόγω της λεπτότητας που έχει η ακρίβειά της,

μέχρις ότου αποβάλλουν το πάχος της αμαρτίας» (Ζ).

(3) Ο σιναιτικός κώδικας και κάποιοι μικρογράμματοι όπως και οι Κλήμης Αλεξανδρέυς, Ωριγένης, Ευσέβιος και Ιππόλυτος, παραλείπουν τη λέξη, γράφοντας: πλατεία και ευρύχωρος η οδός. Παρόλο που η γραφή αυτή δεν μαρτυρείται επαρκώς, είναι από την άποψη της έννοιας άριστη.= Για την απώλεια δεν υπάρχει ανάγκη πύλης, αλλά ο πλατύς δρόμος οδηγεί στην απώλεια. Παρόλ' αυτά η λέξη αυτή έπρεπε αναπόφευκτα να προστεθεί εδώ, για να συμπληρωθεί η εικόνα σύμφωνα με τον στίχο 14 και σύμφωνα με την ανάμνηση της πύλης του Άδη (Σοφ. Σολ. ιστ 13, Ησ. λη 10) (L). Η πλατεία πύλη και η ευρύχωρη οδός είναι έμβλημα της εύκολης ζωής του κόσμου, η οποία δεν απαιτεί κάποια προσπάθεια (F).

(4) Η εικόνα εδώ των δύο οδών βασίζεται στην Π.Δ. (δες Ιερεμ. κα 8, Δευτ. λ 19). Η έννοια των δύο οδών (της ζωής και του θανάτου) που βασίζεται στο Δευτ. λ 19 άσκησε σημαντική επίδραση και στην εξωκανονική ιουδαϊκή γραμματεία και ίσως, όπως κάποιοι από τους επιστήμονες υποθέτουν, αναμίχθηκε και σε κάποια ιουδαϊκή κατήχηση για τους προσηλύτους, πάνω στην οποία βασίστηκε και το πρώτο μέρος της Διδαχής (των Αποστόλων) όπως και κάποια άλλη από την παλαιά χριστιανική γραμματεία (S).

Οι δύο αυτοί δρόμοι πρέπει να εννοηθούν με έννοια σημιτική για διδασκαλία πρακτική (Πράξ. θ 2), όπως οι δύο δρόμοι της Διδαχής (κεφ. α-στ) και της επιστολής του Βαρνάβα (κεφ. ιη-κ). Είναι η εκλογή μεταξύ της ζωής και του θανάτου (Δευτερ. λ 19) με την τήρηση ή μη των εντολών του Θεού (L).

«Πύλη και δρόμο ονόμασε τη φιληδονία. Πύλη μεν και οδό διότι οδηγεί στην κόλαση· διότι αυτή ονομάζει εδώ απώλεια· την λέει επίσης πλατεία και ευρύχωρη διότι δεν προξενεί κανένα κόπο σε αυτούς που μπαίνουν από αυτήν» (Ζ).

(5) Δεν υπάρχει ανάγκη να αναζητήσουν και να βρουν αυτήν, διότι αυτόματα πέφτουν στην καταστροφή (b).

(6) Δηλαδή την οδό (b).

Ματθ.7,14 ότι(1) στενή ή πύλη και τεθλιμμένη(2) ή οδός ή άπάγουσα εις την ζωήν(3), και όλίγοι(4) ειςιν οι εύρίσκοντες(5) αυτήν(6).

Ματθ.7,14 Είναι στενή η πύλη και γεμάτη δυσκολίες η οδός που οδηγεί στη ζωή, και λίγοι είναι εκείνοι που τη βρίσκουν».

(1) Στα αντιοχειανά και βυζαντινά και κάποια άλλα χειρόγραφα, υπάρχει η γραφή, τι στενή...!, που αποτελεί ένα είδος θλιβερής αναφώνησης που είναι πιο εκφραστική από το «ότι», το οποίο είναι το λογικό παράλληλο του «ότι» στο στίχο 13 (L).

«Το «τι» το λέει αντί να πει «πολύ»» (Ζ). «Το «τι» είναι θαυμαστικό. Θαυμάζω δηλαδή, πω πω, πόσο είναι στενή!» (Θφ). Η γραφή «ότι» κάνει τον στίχο 14 αιτιολογία της φράσης «πολλοί οι εισερχόμενοι» του στίχου 13.

(2) Συμπιεσμένη, σφιγμένη σαν στόμιο μεταξύ δύο βράχων ή μεταξύ βράχου και γκρεμού (L). «Η λέξη τεθλιμμένη δίνει έμφαση στη στενότητα, διότι η οδός είναι τόσο πολύ στενή, ώστε να θλίβεται, δηλαδή να έχει στενότητα χώρου και από τα δύο μέρη ο οδοιπόρος, διότι κάθε παρέκκλιση είτε προς τα δεξιά είτε προς τα αριστερά είναι επικίνδυνη, όπως συμβαίνει πάνω σε γέφυρα, όπου ο ποταμός που ρέει από κάτω υποδέχεται αυτόν που παρεκκλίνει από κάθε πλευρά» (B).

«Δεν είναι μικρή παρηγοριά και το ότι ονόμασε αυτήν πύλη και οδό. Διότι και από τα δύο είμαστε περαστικοί και δεν είναι μόνιμα» (Ζ).

«Είναι οδός και πύλη· όπως ακριβώς λοιπόν και η άλλη, έστω και αν είναι πλατεία, έστω και αν είναι ευρύχωρη, και αυτή είναι οδός και πύλη. Από αυτά όμως τίποτα δεν είναι μόνιμο, αλλά όλα παρέρχονται, και τα λυπηρά και τα καλά της ζωής» (X).

(3) Την αιώνια ζωή, τη ζωή η οποία είναι πράγματι ζωή (p). «Το ότι καταλήγουν σε

αίσιο τέλος (διότι καταλήγουν στη ζωή) είναι ικανό να παρηγορήσει αυτούς που αγωνίζονται. Επομένως και το πρόσκαιρο των κόπων και το παντοτινό των στεφάνων... θα μπορούσε να αποτελέσει μέγιστη παρηγοριά για τους κόπους» (X).

(4) «Εκεί μεν είναι πολλοί διότι είναι ευχάριστα και χωρίς κόπο· εδώ όμως λίγοι, λόγω της πικρίας και του μόχθου» (Z).

«Αλλά δεν πρέπει να προσέχουμε τους πολλούς, ούτε από αυτό να θορυβούμαστε, αλλά να μιμούμαστε τους λίγους και αφού εξοπλίζουμε τους εαυτούς μας από παντού, έτσι να βαδίζουμε αυτήν την οδό» (X).

(5) Αντί για το εισερχόμενοι του προηγούμενου στίχου, σκόπιμα μπήκε το ευρίσκοντες, το οποίο δείχνει ότι η είσοδος από τη θύρα της ζωής προϋποθέτει αναζήτηση και έρευνα για να την βρει κανείς (δ).

(6) Δηλαδή την οδό (b)

Στίχ. 15-20. Προσοχή από τους ψευδοπροφήτες.

Ματθ.7,15 Προσέχετε(1) δὲ(2) ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν(3), οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων(4), ἔσωθεν δὲ εἰσι λύκοι(5) ἄρπαγες(6).

Ματθ.7,15 Φυλαχτεῖτε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, ποὺ σας ἔρχονται ντυμένοι σαν πρόβατα, ἀπὸ μέσα τοὺς ὅμως εἰναι λύκοι αρπακτικοί.

Η σύνδεση με τα παραπάνω: Η δυσκολία να βρει κάποιος την ευθεία οδό, κατά τρόπο φυσικό φέρνει στο μέσο και την έννοια των οδηγών, οι οποίοι θα έδειχναν αυτήν (ο). Εάν πρέπει να βρούμε την ευθεία οδό, ας προσέχουμε από τους αναξιόπιστους οδηγούς (p).

«Αφού είτε για την οδό προσθέτει και για αυτούς που επιβουλεύονται στο δρόμο, για να είμαστε προσεκτικότεροι και πιο ξαγρυπνοι» (Z).

«Επειδή δηλαδή είτε, ότι «λίγοι είναι αυτοί που τη βρίσκουν», τους ξεχωρίζει πάλι από αυτούς που δεν την βρίσκουν μεν, αλλά όμως υποκρίνονται, προτρέποντας να μην προσέχουν μόνο αυτούς που φορούν τα προσωπεία, αλλά αυτούς που βαδίζουν αυτήν πραγματικά» (X).

(1) «Να, μαζί με τους σκύλους και τα γουρούνια υπάρχει και άλλο είδος ενέδρας και σκεωρίας πολύ πιο φοβερό από εκείνο. Διότι εκείνοι μεν είναι αναγνωρισμένοι και φανεροί, ενώ αυτοί είναι κεκαλυμμένοι. Για αυτό και πρόσταξε εκείνους μεν να τους αποφεύγουμε, αυτούς δε να τους εξετάζουμε με προσοχή και ακρίβεια, διότι δεν είναι δυνατόν αυτούς να τους διαπιστώσουμε από την πρώτη επίθεση· για αυτό και έλεγε· «Προσέχετε», για να μας κάνει πιο προσεκτικούς στην αναγνώρισή τους» (X).

«Και ας προσέξουμε την ημερότητα του φιλόανθρωπου δεσπότη μας. Διότι δεν είπε, τιμωρήστε τους, αλλά μη βλαφτείτε από αυτούς· μην πέσετε σε αυτούς αφύλακτοι» (Σχ).

(2) Ενώ προσπαθείτε να μπειτε, προσέχετε από εκείνους, οι οποίοι κλείνουν την οδό από εσάς (b).

(3) Των οποίων η διδασκαλία είναι διαφορετική από αυτήν των αληθινών προφητών (b). Χριστιανοί ψευδοπροφήτες δεν εμφανίστηκαν παρά μετά το θάνατο του Κυρίου. Δες Α΄ Ιω. δ 1. Η Διδαχή (κεφ. ια) γράφει πολλά για την τάξη των προφητών και μιλά και για ψευδοπροφήτες. Ιουδαίους ψευδοπροφήτες υπαινίσσονται τα Πράξ. ιγ 6 και Β΄ Πέτρ. β 1. Αυτοί λοιπόν οι Ιουδαίοι ψευδοπροφήτες θα θεωρούνταν φυσικά ως πρωτότυπα και των Χριστιανών ψευδοπροφητών που θα ακολουθούσαν (S).

Με τη λέξη αυτή χαρακτήρισε άριστα ο Κύριος τους Φαρισαίους, αφού άλλωστε κατηγόρησε αυτούς για την υποκρισία και την αρπακτικότητά τους (Ματθ. κγ 25) (L).

«Ψευδοπροφήτες εδώ υπαινίσσεται... αυτούς που έχουν μεν βίο διεφθαρμένο, αλλά

φορούν προσωπείο αρετής» (Σχ).

(4) Δηλαδή με τέτοιο ένδυμα το οποίο θα φορούσαν, εάν ήταν πρόβατα (b). Παίρνουν την εξωτερική μορφή και το σχήμα του προβάτου, την απλότητα και ημερότητα του ζώου αυτού (δ).

(5) Οι λύκοι για δήλωση των εχθρών του ποιμνίου του Θεού αναφέρονται μεταφορικά στην Π.Δ. (Ιεζ. κβ 27, Σοφον. γ 3. Δες και Ιω. ι 12 και Πράξ. κ 29). «Αυτό που λέει σημαίνει το εξής: δεν έχουν τίποτα το ήμερο ούτε το γλυκό· διότι το πρόβατο φτάνει μέχρι το δέρμα· για αυτό και είναι εύκολη η αναγνώριση» (X).

(6) Ονομάζονται άρπαγες διότι με απληστία επιζητούν κέρδος και επιρροή (p). Σκοπός του έργου τους είναι η αρπαγή και η αισχροκέρδια και η απώλεια όσο περισσότερων προβάτων· διότι ο λύκος πνίγει τα πρόβατα όχι μόνο για να φάει, αλλά και για να χορτάσει την αιμοβόρο του και αρπαχτική διάθεση (δ).

Ματθ.7,16 ἀπὸ τῶν καρπῶν(1) αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε(2) αὐτούς. Μήτι(3) συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν(4) σταφυλὴν ἢ ἀπὸ τριβόλων(4) σῦκα;

Ματθ.7,16 Θα τους καταλάβετε ἀπὸ τὰ ἔργα τους. Μήπως μαζεύουν ἀπὸ τ' ἀγκάθια σταφύλια ἢ ἀπὸ τὰ τριβόλια σῦκα;

(1) Ο καρπός συνίσταται σε κάθετί που ο διδάσκαλος βγάζει ἀπὸ τὴν καρδιά του στη γλώσσα του και στη διαγωγή του, σαν κάτι που χύνεται ἀπὸ τὴν εσωτερική του ὑπαρξη, ὅπως τὸ γάλα, τὸ ὁποῖο ἡ μητέρα δίνει ἀπὸ τὸ στήθος της (b).

«Ἄν και νομίζουν (οι ψευδοπροφήτες) ὅτι διαφεύγουν τὴν προσοχή, ἀλλὰ ὁμως εὐκόλα θα ελεγχθοῦν. Διότι εἶναι τέτοια ἡ οδός τὴν ὁποία πρόσταξα νὰ βαδίζουν οἱ μαθητές μου, επίπονη και δυσπρόσιτη, ὥστε νὰ μὴν μποροῦν οἱ υποκριτές νὰ βαδίζουν σε αὐτήν» (Z).

«Διότι ἂν και προφασίζονται ὅτι ἐπιδεικνύουν σωστή ζωὴ, ἀλλὰ γρήγορα θα ἀλλάξουν μὴ θέλοντας νὰ βαδίζουν τὴν επίπονη οδὸ» (Σχ).

(2) Γνωρίζω με ἀκρίβεια, με σαφήνεια (g).

(3) «Τὸ «μήτι» λέγεται ἀντὶ γιὰ τὸ «ἀραγε» ἐρωτηματικά» (Z). Και ἐδῶ, ὅπως συνήθως, δείχνει τὴν πεποίθηση, τὴν ὁποία ἔχει γιὰ τὸ ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὸ που ρωτᾶ (δ).

(4) «Εἶδος ἀγκαθίου εἶναι και ἡ τρίβολος» (Z). Ἀναφέρει δύο ἀπὸ τοὺς χειρότερους θάμνους και δύο ἀπὸ τοὺς ἀριστοὺς καρπούς, γιὰ νὰ καταδείξει τὸ ἀδύνατο δημιουργίας καλοῦ καρποῦ ἀπὸ κακὴ φύση (δ). Γιὰ τὸ ἀγκάθι και τὰ τριβόλια νὰ λέγονται μαζί δεξ Γεν. γ 18, Ωσηέ ι 8. Γιὰ τὸν ὅλο στίχο δεξ Ιακ. γ 12 (S).

Ματθ.7,17 οὕτω(1) πᾶν δένδρον(2) ἀγαθὸν(3) καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν(4) δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ.

Ματθ.7,17 Ἐνα καλὸ δέντρο κάνει καλοὺς καρπούς, ἐνῶ τὸ ἀχρηστο δέντρο κάνει ἀχρηστοὺς καρπούς.

(1) Βγάζει ἀπὸ τὴ μερικὴ περίπτωση γενικὸ συμπέρασμα (L). Ἡ πρόταση αὐτὴ ἀναφέρεται στὴν ἀρνητικὴ ἀπάντηση που ἐννοεῖται ἀπὸ τὴν ἐρώτηση. Δὲν συλλέγουν ἀπὸ ἀγκάθια σταφύλι κλπ. Ὅπως δηλαδὴ ἀληθεύει τὸ μὲν, ἔτσι ἀληθεύει και τὸ δε (δ).

(2) Τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ και ἀχρηστο δέντρο βρίσκεται και στὸ Ιακ. γ 11,12, ὅπου ἔχουμε πιθανῶς ἠχώ τῆς διδασκαλίας του Χριστοῦ ὅπως μνημόνευσε αὐτὴν ὁ ἀδελφός του Κυρίου. Και ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς φαίνεται, ὅτι ὄχι μία φορὰ χρησιμοποίησε τὸ παράδειγμα αὐτὸ (Ματθ. ιβ 33).

(3) Κάθε δέντρο που ἔχει καλὴ φύση και καλοὺς χυμούς (δ).

(4) «Σαπρὸ λέγεται ὄχι μόνον τὸ σαπισμένο ἀλλὰ και τὸ ἀχρηστο» (Z), ἀκατάλληλο γιὰ χρῆση, ἀνωφελές (g) «κάθετί που δὲν ἐκπληρώνει τὴν ἀνάγκη του, τὸ λέμε σαπρὸ» (X στὴν Ομιλ. 4 στὴν Α Τιμ.).

Ματθ.7,18 (1) οὐ δύναται (2) δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν (3).

Ματθ.7,18 Δεν μπορεί το καλό δέντρο να κάνει άχρηστους καρπούς ούτε το άχρηστο δέντρο να κάνει καλούς καρπούς.

(1) Αξιοσημείωτη η χαρακτηριστική σημειτική μέθοδος του τρόπου παρουσίασης, πρώτα θετικά (στο σ. 17) και έπειτα αρνητικά (στο σ. 18)(S).

(2) Όχι μόνο είναι γενικός κανόνας, αλλά και δεν μπορεί να γίνει αλλιώς (L). Κανόνας που δεν επιδέχεται εξαίρεση. «Πρόσεξε ότι δεν είπε ότι δεν θα μπορέσει, αλλά ότι όσο είναι σαπρό, δεν γεννά καλά» (Θφ).

(3) «Ο Χριστός δεν λέει αυτό, ότι δηλαδή ο πονηρός είναι αδύνατον να μεταβληθεί, ή ο αγαθός δεν μπορεί να αλλάξει, αλλά όσο χρόνο θα συζεί με την πονηρία, δεν θα μπορέσει να παράγει καλό καρπό· διότι είναι μεν δυνατόν, ενώ είναι πονηρός να μεταβληθεί και να γίνει ενάρετος, παραμένοντας όμως στην πονηρία δεν θα παράγει καρπό καλό. Τι λοιπόν; Ο Δαβίδ δεν παρήγαγε καρπό πονηρό αν και ήταν αγαθός; Όχι παραμένοντας αγαθός, αλλά όταν μεταβλήθηκε· διότι εάν διαρκώς παρέμενε αγαθός, δεν θα ήταν δυνατόν να παράγει τέτοιο καρπό· διότι δεν θα τολμούσε να διαπράξει αυτά που διέπραξε, εάν παρέμενε στη συνήθεια της αρετής» (X).

Ματθ.7,19 πᾶν (1) δένδρον (2) μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται (3).

Ματθ.7,19 Κι όποιο δέντρο δεν κάνει καλούς καρπούς, το κόβουν και το ρίχνουν στη φωτιά.

(1) Επαναλαμβάνονται εδώ ακριβώς τα λόγια του Ματθ. γ 2, που περιλαμβάνονται εκεί στο κήρυγμα του Βαπτιστή. «Θύμισε και τα λόγια του Ιωάννη... Διότι και εκείνος τα ίδια έλεγε, αναφέροντας προς αυτούς αξίνα και δέντρο που κόβεται και φωτιά άσβηση» (Σχ).

(2) Η αλληγορία συνεχίζεται (b).

(3) «Επειδή δεν είπε μεν να τους τιμωρούν (τους ψευδοπροφήτες), αλλά μόνο να φυλάγονται από αυτούς, για να ενθαρρύνει εκείνους που βλάπτονταν από αυτούς και για να εκφοβίσει και να μεταβάλλει και αυτούς, τους προέβαλε την εκ μέρους του τιμωρία» (X). Απειλεί τους ψευδοπροφήτες με την τιμωρία που τους αναμένει, παρεκβαίνοντας ελαφρά από τη σειρά του λόγου.

Ματθ.7,20 ἄρα (1) γε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν (2) ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.

Ματθ.7,20 Θα τους καταλάβετε, λοιπόν, από τους καρπούς των».

(1) «Αυτό το «άρα» είναι αποδεικτικό, αντί να πει «οπωσδήποτε». Διότι αφού ανέφερε σειρά παραδειγμάτων και απέδειξε ότι θα αναγνωρίσουν αυτούς, προσθέτει ότι οπωσδήποτε, όπως αποδείχτηκε, θα τους καταλάβετε από τις κακές πράξεις τους» (Z).

(2) Οι ψευδοπροφήτες παρά τα εξωτερικά προσχήματα ευσεβείας, νηστείας, προσευχής, ελεημοσύνης και ίσως και παρά τις διαμαρτυρίες τους για την ορθότητα της πίστης τους, θα αποκαλυφθούν, εάν όχι πάντοτε από τα κακά τους ήθη, τουλάχιστον όμως από τον κακό χαρακτήρα των προσπαθειών τους (L).

Στίχ. 21-29. Να εφαρμόζουμε τις εντολές του Θεού.

Ματθ.7,21 Οὐ πᾶς (1) ὁ λέγων (2) μοι Κύριε (3) Κύριε (4), εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν (5), ἀλλ' ὁ ποιῶν (6) τὸ θέλημα (7) τοῦ πατρὸς μου (8) τοῦ ἐν οὐρανοῖς (9).

Ματθ.7,21 Στη βασιλεία του Θεού δε θα μπει όποιος μου λέει “Κύριε, Κύριε”,

αλλά όποιος κάνει το θέλημα του ουράνιου Πατέρα μου.

Η σύνδεση με τα παραπάνω: Οφείλουμε να προσέχουμε όχι μόνο από την αποπλάνηση που προέρχεται από άλλους (από τους ψευδοπροφήτες), αλλά πολύ περισσότερο πρέπει να προφυλαγόμαστε από την αποπλάνηση που προέρχεται από εμάς τους ίδιους: ψεύτικες ομολογίες μπορεί να είναι χειρότερες από τους ψευδοπροφήτες. «Διότι δεν θα μπει στην απόλαυση των ουρανίων αγαθών καθένας που πιστεύει σε μένα, αν δεν κάνει όσα λέω» (Ζ).

(1) =Όχι κάθε ένας κλπ (b). Το «όχι καθένας» δεν έχει την ίδια σημασία με το κανένας όπως στο Ματθ. κδ 22, διότι η άρνηση δεν αναφέρεται στο ρήμα, αλλά στο καθένας, το οποίο περιορίζει (L).

(2) Μπαίνει σε αντίθεση με το ακόλουθο «ο ποιων». Δες Α΄ Κορ. θ 27,ιγ 1,2 (b).

(3) Ο Ιησούς αναγνώριζε, ότι η θεία αυτή ονομασία οφειλόταν σε αυτόν (b).

Κάποιες φορές χρησιμοποιήθηκε ο τίτλος αυτός ως φιλοφρονητική μορφή προσφώνησης προς τον Ιησού· αλλά εδώ ο τίτλος έχει την έννοια αυτού που έχει όλη την εξουσία από το Θεό στην έσχατη ημέρα. Δες τον επόμενο σ. (S).

(4) Επαναλαμβάνεται δύο φορές το Κύριε, για ένδειξη του επίμονου και έντονου της επίκλησης και επομένως του μεγάλου βαθμού της μέσω του νου παραδοχής και αναγνώρισης του Σωτήρα ως Θεού (δ). Είναι δυνατόν να εξαπατούμε τους εαυτούς μας όσον αφορά στην ειλικρίνεια των εκφράσεών μας αφοσιώσεως προς το Χριστό. Μπορεί να είναι αυτές συχνές, ακόμη μάλιστα και θερμές, και όμως να μην έχουν αξία.

(5) «Διότι δεν αρκεί μόνο η πίστη για τη σωτηρία, αν δεν συνυπάρχει και ζωή άξια της πίστης... Το να ονομάζει όμως κάποιος αυτόν Κύριο, είναι δείγμα μόνο πίστης» (Ζ).

(6) Υπάρχει αντίθεση ανάμεσα σε αυτό το «ποιων» και το «εργαζόμενοι» του σ. 23 (b).

(7) Το οποίο κηρύττω (b). «Εδώ νομίζω ότι κατηγορεί ιδίως τους Ιουδαίους, οι οποίοι στήριζαν το παν στα δόγματα, και δεν νοιάζονταν καθόλου για τον τρόπο ζωής τους... αλλά δεν έχεις καμμία πλέον ωφέλεια από αυτό, όταν δεν έχεις να επιδείξεις και τον τρόπο της ζωής και τα έργα» (X).

(8) «Και πώς δεν είπε, αλλά αυτός που εκτελεί το θέλημα το δικό μου; Διότι τιμά τον Πατέρα και διότι δεν είναι άλλο το θέλημα του πατέρα από αυτό του υιού» (Ζ). Θέλει λοιπόν με αυτό να δείξει ότι σκοπός της έλευσής του στον κόσμο δεν ήταν η δική του δόξα, αλλά η του Πατέρα που δοξάζεται με την εκπλήρωση του θελήματός του (δ).

(9) Κανείς λοιπόν που εναντιώνεται στο θέλημα του Θεού δεν θα μπει στους ουρανούς (b).

Ματθ.7,22 πολλοί(1) έροῦσί μοι(2) ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ(3)· Κύριε Κύριε, σὺ τῷ(4) ὀνόματι(5) προεφητεύσαμεν(6), καὶ τῷ(4) σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ(4) σῷ ὀνόματι δυνάμεις(7) πολλὰς ἐποιήσαμεν(8);

Ματθ.7,22 Την ημέρα της κρίσεως πολλοί θα μου πουν: “Κύριε, Κύριε, δεν προφητέψαμε στο όνομά σου; Δε διώξαμε δαιμόνια στο όνομά σου; Δεν κάναμε τόσα θαύματα στο όνομά σου;”

(1) «Λέει ακόμη πιο παράδοξο πράγμα, ότι δηλαδή ούτε αυτοί που κάνουν υπερφυσικά έργα και θαύματα δεν θα αξιωθούν αυτής της βασιλείας, εάν έχουν ανάξιο βίο. Διότι να και αυτοί, αν και έκαναν πολλά τέτοια, όμως θα διωχτούν, διότι δεν φρόντισαν τον τρόπο ζωής τους. Πολλοί, λέει, που ξεπέφτουν θα μου πουν αυτά και αυτά» (Ζ).

(2) «Βλέπεις πώς εισάγει κατά τρόπο απαρατήρητο τον εαυτό του, επειδή

υποδεικνύει τον εαυτό του ότι είναι κριτής; Διότι το ότι μεν θα τιμωρηθούν αυτοί που αμαρτάνουν, το φανέρωσε στα προηγούμενα: ποιος όμως είναι αυτός που τιμωρεί, το αποκαλύπτει λοιπόν εδώ. Και δεν είπε φανερά, ότι εγώ είμαι, αλλά είπε πολλοί θα μου πουν, δηλώνοντας και πάλι το ίδιο πράγμα» (X).

(3) «Ημέρα εκείνη είπε αυτήν της κρίσεως, επειδή όλοι την γνωρίζουν και την προσδοκούν» (Z). Τεχνική εσχατολογική έκφραση που προήλθε από την προφητική γραμματεία της Π.Δ. Δες Μαλαχ. γ 17-18 (S). Η μεγάλη εκείνη ημέρα, με την οποία συγκρινόμενες όλες οι προηγούμενες ημέρες είναι μηδέν (b).

(4) Η έμφαση και ο τόνος πέφτουν στη λέξη αυτή και στις τρεις φράσεις. Στο δικό σου (όνομα), δηλαδή αυτό του Κυρίου (b).

(5) Η τριπλή επανάληψη της φράσης «τῷ σῷ ὀνόματι», η οποία μπαίνει μπροστά σε κάθε μία από τις 3 προτάσεις, δείχνει, ότι μπορούσαν αυτοί να βεβαιώσουν, ότι εξωτερικά απέδωσαν σεβασμό στον Ιησού ως Μεσσία (p). Η δοτική θα μπορούσε να εκληφθεί ως δοτική του οργάνου, το οποίο θα άρμοζε προκειμένου για εξορκισμούς και θαύματα που γίνονται με την επίκληση του θείου ονόματος. Αλλά πώς θα μπορούσε κάποιος να προφητεύσει διαμέσου του ονόματος του Θεού; Πρέπει λοιπόν να δεχτούμε, ότι εδώ το πρώτο ρήμα προφητεύσαμε δίνει τον τόνο και στο υπόλοιπο του στίχου και συνεπώς η έννοια της φράσης στο όνομά σου, είναι: λαμβάνοντας την ιδιότητα των απεσταλμένων του Ιησού (L).

Ή, εάν πάρουμε τη δοτική ως οργανική σημαίνει: μέσω της πίστης στο όνομά σου, με την θεωρητική παραδοχή σου ως Θεού (δ). Οι εκφράσεις της αφοσίωσης στο Χριστό μπορεί να υπήρξαν τόσο θερμές ώστε να επηρέασαν και τους άλλους στο αγαθό, να εκδίωξαν δαιμόνια και να παρήγαγαν θαυμαστά αποτελέσματα. Αλλά όλα αυτά μπορούν να είναι άχρηστα, διότι δεν έγιναν στο πνεύμα εκείνης της αγάπης, χωρίς την οποία κάθε ομολογία, που γίνεται και με τη γλώσσα ακόμη των αγγέλων δεν είναι καλύτερη από το χαλκό που βγάζει ήχο (Α΄ Κορ. ιγ 1) (p).

(6) Διακηρύξαμε με σαφήνεια τα μυστήρια της βασιλείας σου. Πρόσθεσε επίσης: Συγγράψαμε υπομνήματα και ερμηνευτικές παρατηρήσεις σε βιβλία και χωρία της Π. και της Κ.Δ., κηρύξαμε λαμπρούς λόγους κλπ. (b). Το να προφητεύει κάποιος δεν σημαίνει απλώς το να προλέγει τα μέλλοντα, αλλά και το να ερμηνεύει παλαιές προφητείες και το να κηρύττει τη διδασκαλία της Βασιλείας. Ο Παύλος στο Α΄ Κορ. ιδ 1,3, εκφράζει την επιθυμία, αν είναι δυνατόν, όλοι οι πιστοί να προφήτευαν (S).

(7) «Δυνάμεις ονόμασε τα υπερφυσικά έργα και τα θαύματα» (Z).

(8) Η έννοια της ερώτησης είναι: Κύριε, δεν ήμασταν σε στενότητα με σένα σχέση, αφού γίναμε και φορείς και όργανα της δύναμής σου; Γιατί λοιπόν μας αποβάλλεις και μας καταδικάζεις; (δ). «Αλλά εκείνοι μεν θαυμάζουν διότι αν και έκαναν τέτοια θαύματα τιμωρήθηκαν. Εσύ όμως μη θαυμάζεις· διότι η χάρη προέρχεται ολόκληρη από τη δωρεά αυτού που τη δίνει. Εκείνοι όμως δεν πρόσφεραν τίποτα από τους εαυτούς τους· για αυτό και δίκαια τιμωρούνται, επειδή αποδείχτηκαν αγάριστοι και αναισθητοί προς αυτόν που τους τίμησε έτσι, ώστε αν και ήταν ανάξιοι, να τους δώσει τη χάρη» (X).

Ματθ.7,23 καὶ τότε ὁμολογήσω(1) αὐτοῖς ὅτι οὐδέποτε(2) ἔγνων(3) ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε(4) ἀπ' ἐμοῦ(5) οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν(6).

Ματθ.7,23 Καὶ τότε θα τους πω κι εγώ: “ποτέ δε σας ἔξερα· φύγετε μακριά μου, εσεῖς που ἀντιστρατεύεστε τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ”».

(1) Ομολογῶ εδώ=φανερά διακηρύσσω, μιλῶ ελεύθερα (g)· θα διακηρύξω καθαρὰ· η λέξη ἴσως εκλέχτηκε, διότι πρόκειται για τη στιγμή κατά την οποία ο Ιησούς αναγνωρίζει και διακηρύσσει τους δικούς του σύμφωνα με το Ματθ. ι 32 (L). Μεγάλη εξουσία εκδηλώνεται με τον λόγο αυτόν· δες σ. 29 (b).

(2) «Το ουδέποτε σας αναγνώρισα, το λέει εννοώντας ούτε τότε όταν θαυματουργούσατε» (Θφ). «Λέει δεν σας ξέρω από πού είστε, όχι διότι είπα ψέμματα, αλλά διότι τη χάρη του Θεού την χρησιμοποίησαν για τα δικά τους θελήματα» (B).

(3) Το «σας γνώρισα» εδώ δεν δηλώνει: γνώρισα τι και ποιοι είστε, αλλά δεν αναγνώρισα εσάς ως μαθητές μου (δ).

«Τώρα με νομίζουν ότι είναι φίλοι μου, τότε όμως θα γνωρίσουν, ότι δεν τους έδωσα τη χάρη επειδή ήταν φίλοι... Διότι βέβαια και ο Βαλαάμ ήταν άσχετος και με την πίστη και με τον ενάρετο βίο· αλλ' όμως ενήργησε σε αυτόν η χάρη για να ευεργετήσει άλλους... Επειδή λοιπόν τότε το κήρυγμα βρισκόταν στην αρχή του και ήταν ανάγκη να κάνει μεγάλη επίδειξη της δύναμής του, πολλοί και από τους ανάξιους έπαιρναν δώρα· αλλά όμως από τα θαύματα αυτά τίποτα δεν κέρδισαν εκείνοι, αλλά και περισσότερο τιμωρούνται» (X).

«Το να πάρει χάρισμα Θεού ή κάποια δωρεά και ο ανάξιος, δεν είναι καθόλου παράδοξο. Διότι ο Θεός στον καιρό της αγαθότητάς του και της μακροθυμίας του ανατέλλει τον ήλιό του σε πονηρούς και αγαθούς. Πολλές φορές λοιπόν δίνεται το χάρισμα και για ωφέλεια ή εκείνου του ίδιου που υποδέχεται το χάρισμα, μήπως τυχόν και συγκινηθεί από την αγαθότητα του Θεού και προτραπεί να ενδιαφερθεί ώστε να ευαρεστήσει το Θεό, ή και για ωφέλεια άλλων» (B).

(4) Ο Σωτήρας χρησιμοποίησε το ρητό του Ψαλμ. στ 9, το οποίο ο μεταφραστής του ευαγγελίου ελεύθερα μεταφράζει, χρησιμοποιώντας αντί για το απόστητε των Ο', το αποχωρείτε (δ).

(5) Ακόμη μία φορά πρέπει να σημειώσουμε με ποια βασιλική βεβαιότητα μιλά ο Ιησούς για την εξουσία του ως του υπέρτατου Κριτή της ανθρωπότητας και υπονοεί ότι η αποπομπή από την παρουσία του αποτελεί τιμωρία έσχατης βαρύτητας.

(6) Είναι αξιοσημείωτο και το τι καταδικάζει εδώ ως ανομία. Όχι πράξεις απάτης ή βίας, ή φιληδονίας, αλλά τις θρησκευτικές ομολογίες εκείνων οι οποίοι γνωρίζουν και δεν εκτελούν· οι οποίοι μπορούν να δουν, ίσως επίσης και να αισθανθούν την ωραιότητα της διδασκαλίας και του χαρακτήρα του, και μπορούν να εμπνεύσουν στους άλλους αγάπη για αυτά, την οποία όμως αυτοί δεν έχουν.

Ματθ.7,24 Πᾶς οὖν(1) ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους(2) καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω(3) αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν(4):

Ματθ.7,24 Ὅποιος ἀκούει αὐτὰ τα λόγια μου καὶ τα τηρεῖ, αὐτὸν τον παρομοιάζω μ' ἕναν συνετὸ ἄνθρωπο, που ἔχτισε το σπίτι του πάνω στο βράχο.

(1) Επειδή από μόνα τα έργα κανονίζεται η σχέση του καθενός με το Θεό (δ), λοιπόν...

(2) Δηλαδή τα λόγια της ομιλίας που προηγήθηκε (S). Αυτό υπαινίσσεται, ότι η επί του όρου ομιλία, αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο και δεν απαρτίστηκε από αποσπάσματα που εκφωνήθηκαν σε διάφορες περιστάσεις και συγκεντρώθηκαν σε ένα σώμα από τον ευαγγελιστή (ο). Η ασφάλεια ή η κατάρρευση καθενός που άκουσε τα μόλις προ ολίγου λεχθέντα, εξαρτάται από την τήρηση ή μη αυτών. Η αξίωση είναι τρομερή και λέγεται, όπως και πριν, με τέτοια ήρεμη πεποίθηση σαν από διδάσκαλο ο οποίος ούτε κάποια σκιά αμφιβολίας δεν έχει για το κύρος του ή για την ύψιστη σπουδαιότητα για τους ακροατές του του μηνύματος το οποίο φέρνει (p).

(3) Αυθεντική γραφή: ομοιωθήσεται. Ομοιώσω= θα διακηρύξω αυτόν όμοιο (δ). Θα τον παρομοιάσω. Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Το να γίνει μεν κάποιος συνετός δεν γίνεται χωρίς τη βοήθεια και εμπνευση του Θεού. Για αυτό λέει· θα τον παρομοιάσω με άνδρα συνετό, αντί να πει θα συμβάλλω και θα βοηθήσω στο να μην πέσουν ούτε

να καταστραφούν αυτά που χτίστηκαν από αυτόν. Όσον αφορά τον ανόητο όμως δεν θα τον παρομοιάσω πλέον εγώ, αλλά θα μοιάσει, εννοώντας κατά κάποιο τρόπο ότι ο ίδιος θα είναι αίτιος για τον εαυτό του για τη θρασύτητα και την τιμωρία» (Φώτιος).
(4) «Πέτρα ονομάζει την ασφάλεια της διδασκαλίας του· διότι τα προστάγματά του είναι ισχυρότερα από την πέτρα και τοποθετούν τον άνθρωπο ψηλότερα από όλα τα ανθρώπινα κύματα· διότι αυτός που φυλάσσει αυτά με ακρίβεια, όχι μόνο θα διασωθεί από τους ανθρώπους που θέλουν να τον βλάψουν, αλλά και από αυτούς τους δαίμονες που τον επιβουλεύονται» (X).

Η μεταφορά της οικοδομής είναι ειδικά πετυχημένη. Ο άνθρωπος δεν στήνει κάποια σκηνή για λίγες ώρες ή για λίγες μέρες, με την πιθανότητα να μπορέσει να μετακινήσει αυτήν σε περίπτωση κινδύνου, αλλά χτίζει σπίτι, για να μένει σε αυτό μόνιμα με την βεβαιότητα, ότι μπορεί κάποτε να παρουσιαστεί κίνδυνος. Ο καθένας από εμάς χτίζει τον χαρακτήρα του, και ο χαρακτήρας αυτός είναι το μόνο το οποίο παίρνει κάποιος μαζί του στον άλλο κόσμο. Και η εκλογή, την οποία πρόκειται να κάνει, είναι όχι ανάμεσα στο να χτίσει ή να μην χτίσει, διότι πρέπει να χτίσει κάτι, αλλά ανάμεσα στο να χτίσει καλά ή να χτίσει κακά. Η μόνη όμως οδός του να χτίσει καλά, είναι να χτίσει πάνω στην πέτρα της διδασκαλίας και του παραδείγματος του Χριστού.

Ματθ.7,25 καὶ κατέβη ἡ βροχὴ(1) καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ(2) καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι(3) καὶ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσε(4)· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν(5).

Ματθ.7,25 Ἐτσι, ὅταν ἦρθε ἡ βροχὴ καὶ πλημμύρισαν τὰ ποτάμια καὶ φύσηξαν οἱ ἄνεμοι καὶ ἔπεσαν ὀρμητικὰ πάνω σ' ἐκεῖνο τὸ σπίτι, δὲν γκρεμίστηκε, γιατί εἶχε θεμελιωθεῖ πάνω στὸ βράχο.

(1) Πάνω στη στέγη του σπιτιού (b).

(2) Στη βάση του σπιτιού (b).

(3) Στις πλευρές του πνευματικού μας οικοδομήματος (b). «Βροχὴ ἐδῶ καὶ ποταμούς καὶ ἀνέμους ὀνόμασε μεταφορικὰ τὶς ἀνθρώπινες συμφορὲς καὶ δυστυχίες, ὅπως τὶς συκοφαντίες, τὶς ἐπιβουλές, τὰ ἐνθῆ, τοὺς θανάτους, τὶς ἀπώλειες τῶν συγγενῶν, τοὺς ἐπηρεασμούς ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ ὅλα τὰ κακά που θὰ μπορούσε νὰ περὶ κάποιος στὴ ζωὴ» (X).

(4) «Και δες, σε παρακαλῶ, ἀμέσως τοὺς ἀποστόλους, πάνω στους οποίους ξεχύθηκαν πολλές μὲν ἐπιβουλές καὶ ξέσπασαν μύριες κακοκαιρίες συμφορῶν, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν νὰ ἀνατρέψουν τὸν πύργο τῆς ψυχῆς τους, ἀλλὰ ἐνῶ τὰ σώματά τους καταστρέφονταν, στὸ φρόνημα ἔμεναν ἀπόρθητοι καὶ ἀήττητοι» (Z).

(5) «Δηλαδή νὰ στηρίζεται στὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ, ὥστε νὰ μένει ἀσάλευτος στὶς βροχές καὶ τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ χτυπήματα τῶν ποταμῶν. Διότι τὴν σταθερότητα στους πειρασμούς καὶ σε αὐτοὺς που προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ σε αὐτοὺς που στέλλονται ἀπὸ ἐπάνω, μᾶς τὴν ἔδειξε ὁ Κύριος μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους τῆς παραβολῆς» (B).

Ματθ.7,26 καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς ὁμοιωθῆσεται(1) ἀνδρὶ μωρῷ(2), ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον(3)·

Ματθ.7,26 Κι ὁποῖος ἀκούει αὐτὰ τὰ λόγια μου, μὰ δὲν τὰ τηρεῖ στὴν πράξη, μοιάζει μ' ἓναν ἄμυαλο ἄνθρωπο, που ἔχτισε τὸ σπίτι του πάνω στὴν ἄμμο.

(1) «Δὲν εἶπε, θὰ τὸν παρομοιάσω ἐγώ, ἀλλὰ θὰ γίνῃ ὅμοιος ἀπὸ μόνος του» (Θφ).

(2) «Σωστά τὸν ὀνόμασε ἀνόητο· διότι τι θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ πιο ἀνόητο ἀπὸ κάποιον που χτίζει σπίτι στὴν ἄμμο, καὶ υπομένει μὲν τὸν κόπο, ἀλλὰ στερεῖται τὸν

καρπό και την ανάπαυση;» (X).

(3) Η οποία συχνά φαίνεται όμοια με βράχο, αλλά δεν έχει την ίδια στερεότητα (b). «Αυτό λοιπόν θέλει τώρα να πει, ότι δηλαδή καθένας που έμαθε τις εντολές μου και δεν έχτισε πάνω σε αυτές σαν σε σταθερό θεμέλιο τις πράξεις του, δηλαδή δεν ζει όπως αυτές προτρέπουν, αλλά βαδίζει άλλο δρόμο, είναι ανόητος διότι κουράζεται μάταια: διότι σε καιρό δυσκολίας γίνεται ευάλωτος σε κάθε είδους πειρασμούς» (Z).

Ματθ.7,27 καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι(1) καὶ προσέκοψαν(2) τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσε, καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη(3).
Ματθ.7,27 Ἐτσι, ὅταν ἦρθε ἡ βροχὴ καὶ πλημμύρισαν τα ποτάμια καὶ φύσηξαν οἱ ἄνεμοι κι ἔπεσαν πάνω σ' ἐκεῖνο το σπίτι, αὐτὸ γκρεμίστηκε· καὶ ἡ πτώση του ἔγινε με πάταγο μεγάλο».

(1) Είναι σπάνιο ο άνεμος να ανατρέψει κάποιο σπίτι. Αλλά εκτός του ότι ο άνεμος είναι πολλές φορές ασυναγώνιστος συνοδός μεγάλων βροχών, γίνεται μερικές φορές αρκετά βίαιος, ώστε να ρίχνει στέγες, ακόμη και τοίχους από τούβλα όχι ψημένα, όπως συνέβη στην Ιεριχώ το 1912 (L).

(2) Αντί για το ρήμα προσέπεσον του σ. 25. Η μόνη διαφορά, για την οποία είναι ακριβέστερο εδώ το προσκόπτω, είναι ότι παριστάνει τις χριστιανικές αυτές ιδέες ως πρόσκομμα, ως εμπόδιο στους πειρασμούς, και για αυτό ζητούν αυτοί με κάθε τρόπο την απομάκρυνσή τους από τη μέση (δ).

(3) Ήταν πράγματι μεγάλη διότι ήταν ολοκληρωτική (b). Το μεγάλο δεν σημαίνει ότι και το οικοδόμημα ήταν μεγάλο, αλλά ότι ολόκληρο το οικοδόμημα κατέπεσε ώστε η κατάρρευση υπήρξε πλήρης.

Επιπλέον «πέφτει προκαλώντας πολλή συμφορά. Διότι ο κίνδυνος δεν είναι για τυχαία πράγματα, αλλά για την ψυχή, για την πτώση από τους ουρανοὺς και τα αθάνατα εκείνα αγαθά» (X).

«Διότι δεν έπεσε από τη δόξα, ούτε από τον πλούτο και κάποια τέτοια άλλη ανθρώπινη ευημερία, αλλά από την πίστη στο Χριστό» (Z).

«Με τη φράση «και ήταν η πτώση της μεγάλης», τελειώνει τα καλά αυτά παραγγέλματα με το κατάλληλο τέλος και πείθει τους πάρα πολύ απίστευτους να αποφεύγουν την κακία επί τη βάση των παρόντων πραγμάτων» (X), Βλέπουμε από το παρόν παράδειγμα, ότι δεν είναι αναγκαίο για κάθε λόγο να καταλήγει σε παρηγορητικό ύφος (b).

Ματθ.7,28 Καὶ ἐγένετο(1) ὅτε συνετέλεσεν(2) ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήρσσαντο(3) οἱ ὄχλοι(4) ἐπὶ τῇ διδασχῇ(5) αὐτοῦ·

Ματθ.7,28 Ὅταν τελείωσε ὁ Ἰησοῦς μ' αὐτὰ τα λόγια, ὁ κόσμος εἶχε ἐντυπωσιασθεῖ βαθιὰ ἀπὸ τῆ διδασκαλία του.

(1) Εβραϊκός τρόπος έκφρασης. «Συνηθίζουν οι Εβραίοι στις αρχές πολλές φορές των διηγήσεων να βάζουν απλώς το «ἐγένετο»» (Z).

(2) Αυθεντική γραφή: ἐτέλεσε. Συντέλεσε=τελείωσε ολοκληρωτικά, ἔφερε στο τέλος, ολοκλήρωσε (g).

(3) «Ἐπειδὴ ἦταν ἐλεύθεροι ἀπὸ φθόνου καὶ πονηρία» (Z). Ο παρατατικός δηλώνει την διάρκεια του συναισθήματος (δ).

(4) «Ὅχι κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, οὔτε ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς, ἀλλὰ ὅσοι ἦταν ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κακία καὶ εἶχαν ἀμερόληπτη γνώμη» (X).

(5) Ο θαυμασμός του ὄχλου αἰτία εἶχε πρῶτον τῆ διδασκαλία του (δ).

Ματθ.7,29 ἦν γὰρ(1) διδάσκων(2) αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων(3), καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς(4).

Ματθ.7,29 Γιατί τους δίδασκε με αυθεντία, κι όχι όπως οι γραμματείς.

(1) «Επειτα λέει και την αιτία της έκπληξης» (Ζ). Γιατί η διδασχή του τούς εξέπληττε; Διότι...

(2) ἦν διδάσκων= εξακολουθούσε να διδάσκει, διαρκώς και για πολύ δίδασκε αυτούς με εξουσία (δ).

(3) «Ἐκπλήσσονταν κυρίως από την εξουσία του· διότι δεν ἔλεγε ὅσα ἔλεγε, αναφερόμενος σε ἄλλον, ὅπως ο προφήτης Μωϋσής, ἀλλά παντού παρουσιαζόταν ὅτι αὐτός εἶχε τὸ κύρος ἀπὸ μόνος του· διότι ὅταν νομοθετούσε, συνεχῶς πρόσθετε, ἐγὼ ὁμως σας λέω. Καὶ υπενθυμίζοντας ἐκείνη τὴν ἡμέρα, τὸν εαυτό του παρουσίαζε ὡς δικαστὴ και για τις τιμωρίες και για τις τιμές.

Ἀν και ἦταν φυσικό να θορυβηθῶν ἀπὸ αὐτό· διότι ἀν τὸν λιθοβολούσαν οἱ γραμματεῖς και κυριεύονταν ἀπὸ μανία βλέποντάς τὸν να παρουσιάζει τὴν εξουσία του με τὰ ἔργα, πὼς δὲν ἦταν φυσικό να σκανδαλίζονται αὐτοὶ τώρα που φανέρωνε αὐτὴν μόνο με τὰ λόγια του, και μάλιστα ὅταν ἔλεγε αὐτὰ στην ἀρχὴ τῆς ἀποστολῆς του και προτοῦ αὐτοὶ να λάβουν πείρα τῆς δύναμής του; Ἀλλὰ ὁμως δὲν ἔπαθαν τίποτα ἀπὸ αὐτά. Διότι ὅταν ἡ ψυχὴ και ἡ διάνοια ἔχουν ἀγαθὴ διάθεση, εὐκόλα πιστεύουν στα λόγια τῆς ἀλήθειας» (Χ).

(4) Στους ὁποίους ο λαὸς ἦταν συνηθισμένος και οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν καμία εξουσία (b). «Οἱ γραμματεῖς αὐτὰ που δίδασκαν τὰ ἀνέφεραν στο νόμο και στους προφῆτες· δηλαδὴ ὅτι ὁ νόμος προστάζει τὸ τάδε και οἱ προφῆτες λένε τὰ τάδε» (Ζ)· ἢ, ἀναφέρονταν σε κάποια παράδοση ἢ σε λόγο φημισμένο κάποιου διδασκάλου (p).
Αυθεντικὴ γραφὴ: οἱ γραμματεῖς αὐτῶν.

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ, ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΑΡΤΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η' (8)

Στίχ. 1-4. Ο Κύριος θεραπεύει τον λεπρό.

Ματθ.8,1 Καταβάντι(1) δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἠκολούθησαν(2) αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.

Ματθ.8,1 Ὅταν κατέβηκε ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὸ ὄρος, τὸν ἀκολούθησε κόσμος πολὺς.

«Ἐσὺ ὁμως πρόσεξε, σε παρακαλῶ, τὴ σύνεση του Δεσπότη, πὼς ποικίλλει τὴν ὠφέλεια αὐτῶν που ἦταν παρόντες, μεταβαίνοντας ἀπὸ τὰ θαύματα στους λόγους, και πάλι ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῶν λόγων στα θαύματα. Διότι πράγματι, πρὶν ἀνέβει στο βουνὸ θεράπευσε πολλοὺς, προετοιμάζοντας τὸ δρόμο για ὅσα θα ἔλεγε· και μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς μακρᾶς αὐτῆς διδασκαλίας, πάλι ἔρχεται σε θαύματα, ἐπιβεβαιώνοντας τὰ λεγόμενα με αὐτὰ που γίνονταν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δίδασκε σαν κάποιος που ἔχει εξουσία, για να μὴ νομιστεῖ ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος διδασκαλίας εἶναι κομπασμὸς και αυθάδεια, κάνει και στα ἔργα του τὸ ἴδιο πράγμα· θεραπεύει δηλαδὴ ὡς ἔχοντας εξουσία ὁ ἴδιος, για να μὴ θορυβῶνται πλέον βλέποντάς τὸν να διδάσκει ἔτσι, ἀφοῦ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἐνεργούσε και τὰ θαύματα» (Χ).

Ἀφοῦ ἔδωσε ὁ ευαγγελιστὴς δείγμα τῆς διδασκαλίας του Ἰησοῦ, μακρᾶς ἔκτασης, προβαίνει τώρα να ἐκθέσει στα κεφ. η και θ τὴ θαυματουργικὴ δράση του μεγάλου Διδασκάλου. Τα δύο κεφάλαια ἀναφέρουν 9 [ἢ 10] θαύματα, τὰ ὁποῖα εἶναι λίγα σε σχέση με τὰ ἀναφερόμενα στο ευαγγέλιο αὐτό (S). Στὸ τμήμα αὐτὸ τὰ θαύματα κατέχουν τὴν πρώτη θέση. Δὲν ἀποτελεῖ ὁμως αὐτὸ συλλογὴ θαυμάτων, διότι συνυφαίνονται σε αὐτὸ και λόγια του Κυρίου σχετικά με τὴς διαθέσεις, τὴς ὁποῖες πρέπει να ἔχουν οἱ μαθητὲς του (ἡ 18-23) καθὼς και τὰ σχετικά με τὴν κλήση του Ματθαίου (θ 9-13), ἀλλὰ και τὸ περὶ τῆς νηστείας τῶν μαθητῶν ζήτημα (θ 14-17).

Τα θαύματα εμφανίζονται εδώ ως εκδηλώσεις της δύναμης του Ιησού και της αγαθότητάς του στη δράση του ως Μεσσία. Και ο ευαγγελιστής θέλησε να δείξει την υπέρτατη δύναμη του Ιησού πάνω σε ασθένειες, όπως ο πυρετός ή οι δερματικές ασθένειες που κατατάσσονται κάτω από το όνομα της λέπρας· σε ασθένειες οδοντηρές ή χρόνιες όπως η παράλυση και η αιμορραγία, σε ασθένειες εκ γενετής όπως η τύφλωση, την υπέρτατή του δύναμη πάνω στους ανέμους και τη θάλασσα, πάνω στους δαίμονες, πάνω στο θάνατο, πάνω στην αμαρτία (L).

Δεν μπορούμε να χωρίσουμε στον Ιησού τη θαυμαστή ζωή ή τη θαυμαστή διδασκαλία από τα θαυμαστά έργα. Εμπλέκονται και διεισδύουν και προϋποθέτουν το ένα το άλλο και αποτελούν με τον αδιάσπαστο συνδυασμό τους ενιαία, αρμονική εικόνα (Illingworth, Divine Immanence σελ. 90).

Σε αυτούς που πιστεύουν ότι ο Ιησούς Χριστός ήταν ό,τι αξίωσε ότι είναι, δηλαδή σε αυτούς που πιστεύουν στην ενανθρώπιση, δεν υπάρχει κάποια δυσκολία όσον αφορά τα θαύματα. Είναι αυτά τα φυσικά έργα υπερφυσικής Προσωπικότητας. Εάν ο Ιησούς δεν υπήρξε υπερφυσικός, τότε προκύπτουν δυσκολίες. Αλλά στην περίπτωση αυτή σχίζουμε τελείως την Καινή Διαθήκη και η ιστορία της χριστιανικής εκκλησίας γίνεται ανεξήγητη (p).

(1) Υπάρχει και η γραφή καταβάντος. Μετά την επί του όρους ομιλία ο Κύριος κατεβαίνει από το όρος, για να συνεχίσει την ανά τη Γαλιλαία περιοδεία του. Την ώρα που πορευόταν προς Καπερναούμ, όπως φαίνεται από το σ. 5, ακολούθησαν αυτόν όχλοι πολλοί (δ).

Η κατάβαση έγινε από κάποιο μονοπάτι, και κατά τη διάρκεια της κατάβασης παρουσιάστηκε σε αυτόν ο λεπρός. Τα πλήθη ακολουθούσαν τον Ιησού από κάποια απόσταση και δεν συνωστίζονταν γύρω από το διδάσκαλο, όπως σε κάποιες άλλες περιπτώσεις. Οπότε και η εντολή του Κυρίου που δόθηκε στο λεπρό «Πρόσεξε να μην πεις σε κανέναν», δεν είναι σε κάποιο βαθμό ακατανόητη, όπως θα παρουσιαζόταν εάν η θεραπεία γινόταν μπροστά στο πλήθος που ακολουθούσε το Χριστό (L).

(2) Το σύνολο αυτού του στίχου τοποθετήθηκε από το Ματθαίο, για να συνδεθούν τα ακόλουθα με τα προηγούμενα. Οι όχλοι που αναφέρονται σε αυτόν είναι αυτοί που αναφέρονται και στο δ 25 (S). Αφού παρεμβλήθηκε η επί του όρους ομιλία, ο Ματθαίος πιάνει πάλι την αφήγηση γεγονότων που αναφέρονται και από το Μάρκο, αποσιωπά όμως τη θεραπεία του δαιμονισμένου στη συναγωγή της Καπερναούμ (Μάρκ. α 23-28, Λουκ. δ 33-36) και βάζει πρώτη τη θεραπεία του λεπρού, την οποία ο Μάρκος τοποθετεί μετέπειτα χωρίς να αναφέρει πού έγινε αυτή. Η προσκύνηση του λεπρού και η εξαιρετική δύναμη της πίστης του ίσως φάνηκαν στο Ματθαίο ότι αρμόζουν περισσότερο για την πρώτη λεπτομερή αφήγηση ενός από τα θαύματα του Χριστού.

Επιπλέον η εντολή του Κυρίου προς το λεπρό, να δείξει τον εαυτό του στο ιερέα και να προσφέρει το δώρο του, το οποίο πρόσταζε ο Μωϋσής, αποτελεί παράδειγμα, ότι ο Κύριος δεν ήλθε για να καταργήσει, αλλά για να συμπληρώσει το νόμο (Ματθ. ε 17). Αλλά και στην περίληψη για τα θαύματα του Χριστού, την οποία ο Ματθαίος αναφέρει στο δ 24 ως εισαγωγή στην εξιστόρηση για τη δημόσια δράση του, κανένας λόγος δε γίνεται για θεραπεία λεπρών (p). Πάντως έχουμε εδώ περίπτωση που φανερώνει, ότι ο Ματθαίος δεν εξαρτάται από την αφήγηση του Μάρκου.

Ματθ.8,2 Καὶ ἰδοὺ λεπρὸς(1) ἔλθων προσεκύνει(2) αὐτῷ λέγων· Κύριε, ἐὰν θέλῃς(3), δύνασαι(4) με καθαρίσαι(5).

Ματθ.8,2 Ἐνας λεπρὸς τον πλησίασε, τον προσκύνησε και του εἶπε: «Κύριε, αν θέλεις, μπορείς να με καθαρίσεις από τη λέπρα».

(1) Λεπρός λέγεται αυτός που πάσχει από λέπρα, τη φοβερή δηλαδή δερματική νόσο, της οποίας πρόδρομοι στην αρχή μεν είναι μικρές κηλίδες στο δέρμα, που βαθμιαία μεγεθύνονται και καταντούν σε σαρκώματα, δηλαδή κίτρινα εξογκώματα στο κεφάλι, στο στήθος, στην κάτω κοιλιά και στα άκρα· το δέρμα γύρω από αυτά τα εξογκώματα είναι λευκό. Υπάρχουν 4 διαφορετικά είδη λέπρας, από τα οποία 2, τα συνηθέστερα στην Παλαιστίνη ήταν η λευκή και η ελεφαντίαση. Η πρώτη από αυτές ως επί το πλείστον είναι θανατηφόρος και μόνο σπάνια θεραπεύεται (δ).

Υπήρχε ακόμη εκτός από τη λευκή η οξεία λέπρα, που χώριζε τις αρθρώσεις και τα μέλη και ακρωτηρίαζε το σώμα κατά τον πιο φρικτό τρόπο. Υπήρχε και η μέλαινα (=σκούρα) λέπρα και η ερυθρή (=κόκκινη). Η νόσος θεωρούνταν κληρονομική μέχρι τρίτης και κάποιες φορές και τέταρτης γενιάς (ο).

(2) «Δεν πλησιάζει με απλό τρόπο, αλλά με πολλή θερμότητα» (X). «Ο μεν Ματθαίος είπε απλώς ότι προσκυνούσε, ενώ ο Μάρκος είπε πιο ξεκάθαρα ότι ήταν γονατισμένος και ο Λουκάς παρομοίως είπε, ότι, αφού έπεσε με το πρόσωπο κάτω, τον παρακάλεσε» (Z).

Το «προσκυνώ» είναι αγαπημένη λέξη του Ματθαίου, ο οποίος για πρώτη φορά χρησιμοποιεί αυτήν στην προσκύνηση των μάγων. Ενώ σπανίως χρησιμοποιείται από τους Μάρκο και Λουκά, είναι συνηθισμένη στον Ιωάννη, ο οποίος σχεδόν πάντοτε χρησιμοποιεί αυτήν για τη λατρεία θείου προσώπου. Εκφράζει ωραία τη στάση, η οποία αρμόζει σε καθέναν που πλησιάζει το Μεσσία για τις ευλογίες της θεραπευτικής του δύναμης (p).

(3) Πλησιάζει «με γνήσια πίστη και με την αρμόζουσα σχετικά με το Χριστό γνώμη· διότι δεν είπε, εάν ζητήσεις από το Θεό, ούτε, εάν προσευχηθείς, ούτε είπε Κύριε, καθάρισέ με, αλλά το παν το αφήνει στη διάθεση αυτού και τον κάνει κύριο της θεραπείας και αναγνωρίζει ότι όλη η εξουσία ανήκει σε αυτόν» (X).

Ο λεπρός δεν αμφιβάλλει για τη δύναμη του Κυρίου, αλλά ταπεινά εξαρτά τη θεραπεία από μόνη τη θέλησή του. Η πίστη φωνάζει, εάν θέλεις, όχι εάν μπορείς (b). Το εάν θέλεις μπορεί να εκληφθεί ότι σημαίνει, ότι ο λεπρός είχε λιγότερη πίστη στην αγαθότητα του Χριστού. Αλλά μάλλον σημαίνει ότι ο λεπρός θεωρούσε τον εαυτό του ανάξιο τέτοιας δωρεάς.

(4) Η λέπρα θεωρούνταν αθεράπευτη με ανθρώπινα μέσα. Και εάν ο λεπρός δεν είχε ποτέ ακούσει, ότι ο Ιησούς θεράπευσε και κάποιον λεπρό, το «μπορείς να με καθαρίσεις» φανερώνει αξιοθαύμαστη πίστη στη δύναμη του Χριστού (p).

(5) Η γλώσσα που χρησιμοποιείται (να καθαρίσεις και όχι να θεραπεύσεις) για τη λέπρα στην Κ.Δ. αντικατοπτρίζει την ιουδαϊκή αντίληψη για τη λέπρα ότι είναι ακάθαρτη και μολύνει αυτόν που την αγγίζει. Δες Ματθ. ι 8,ια 5 (S).

Ματθ.8,3 καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἤψατο(1) αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς λέγων· θέλω, καθαρίσθητι(2). καὶ εὐθέως(3) ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα.

Ματθ.8,3 Ο Ἰησοῦς ἀπλωσε τὸ χέρι, τὸν ἀγγίξε καὶ τοῦ εἶπε: «Θέλω· να καθαριστεῖς ἀπὸ τὴ λέπρα». Κι ἀμέσως καθαρίστηκε ἀπὸ τὴ λέπρα τοῦ.

(1) Το να αγγίζει κάποιος λεπρό αποτελούσε παραβίαση του νόμου σχετικά με τα ακάθαρτα (S). «Για ποιο λόγο λοιπόν, καθαρίζοντας αυτόν με το θέλημά του και το λόγο του, πρόσθεσε και το άγγιγμα με το χέρι του; Εγώ νομίζω όχι για τίποτα άλλο, αλλά για να δείξει και με αυτό, ότι δεν βρίσκεται κάτω από την εξουσία του νόμου, αλλά πάνω από αυτόν, και ότι για τον καθαρό πλέον δεν υπάρχει τίποτα ακάθαρτο. Για αυτό βέβαια και ο Ελισσαίος μεν δεν έβλεπε τον Νεεμάν, αλλά και όταν τον είδε να σκανδαλίζεται, επειδή δεν βγήκε για προϋπάντησή του και ούτε τον άγγιξε, τηρώντας την ακρίβεια του νόμου, παραμένει στο σπίτι του (Δ΄ Βασ. ε).

Ο Δεσπότης όμως δείχνοντας ότι δεν θεραπεύει ως δούλος αλλά ως Κύριος, επί πλέον

τον αγγίζει· διότι το χέρι του δεν έγινε ακάθαρτο από τη λέπρα, αλλά το σώμα το λεπρό έγινε καθαρό από το άγιο χέρι του. Διότι δεν ήλθε, βεβαίως, για να θεραπεύσει μόνο σώματα, αλλά για να οδηγήσει και την ψυχή στην αναζήτηση της αλήθειας... Έτσι λοιπόν και εδώ, διδάσκοντας ότι πρέπει να φροντίζουμε την ψυχή... και τη λέπρα της ψυχής μόνη να φοβόμαστε, η οποία είναι η αμαρτία, (διότι το να είναι κάποιος λεπρός, τίποτα δεν τον εμποδίζει στην αρετή), για αυτό πρώτος αυτός αγγίζει τον λεπρό» (X).

Ίσως το άγγιγμα αυτό να ήταν αναγκαίο και για τα εκατομμύρια, τα οποία επρόκειτο να διαβάσουν αυτόν τον καθαρισμό. Κανένας η θ ι κ ό ς μολυσμός δεν μπορεί να είναι τόσο μεγάλος, ώστε να κάνει το Χριστό να οπισθοχωρήσει από την επαφή κάποιου αμαρτωλού που έρχεται προς αυτόν με πόθο, για να ελευθερωθεί από την πληγή του και με την πίστη, ότι έχει τη δύναμη να ελευθερώσει αυτόν. Τα θαύματα του Χριστού είναι συγχρόνως και παραβολές. Μέρος του σκοπού για τον οποίο έγιναν είναι και να διδαχτούμε με αυτά, και έχουν και κάποια έννοια κύρια για εμάς. Μερικές λοιπόν από τις λεπτομέρειές τους διαλέχτηκαν, όχι διότι ήταν αναγκαίες για τα υπερφυσικά αυτά έργα, αλλά λόγω της πνευματικής τους σημασίας (p).

(2) «Θέλοντας να επιβεβαιώσει μεν και του λεπρού τη γνώμη... αλλά και να δείξει και... την εξουσία του... είτε, θέλω, καθαρίσου. Εδώ λοιπόν, το μεν θέλω είναι απόδειξη φιλανθρωπίας, ενώ το καθαρίσου είναι απόδειξη δύναμης» (Z). Το θέλω υπονοεί υπέρτατη εξουσία (b).

(3) Και οι τρεις συνοπτικοί αναφέρουν το «αμέσως», διότι η αιφνίδια θεραπεία τέτοιας νόσου αποτελούσε ένα από τα καταπληκτικά χαρακτηριστικά του θαύματος (p). Οι κακοήθεις μορφές της λέπρας καμία θεραπεία δεν επιδέχονταν. Οι ηπιότερες μορφές της, όταν προλαμβάνονταν από τα πρώτα συμπτώματα της νόσου, θα δέχονταν σπανίως κάποια θεραπεία. Η σε μία στιγμή θεραπεία τόσο φοβερής νόσου που εισχώρησε και σε βάθος δεν μπορούσε να αποδοθεί σε ανθρώπινη ενέργεια (o).

Ματθ.8,4 και λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὄρα μηδενὶ εἴπης(1), ἀλλὰ ὕπαγε σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ(2) καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον(3) ὃ προσέταξε Μωσῆς(4) εἰς μαρτύριον αὐτοῖς(5).

Ματθ.8,4 Του λέει τότε ο Ιησούς: «Πρόσεξε, μην το πεις σε κανένα· για να τους αποδείξεις όμως ότι θεραπεύτηκες, πήγαινε να δείξεις τον εαυτό σου στον ιερέα, και πρόσφερε το δώρο που έχει καθορίσει ο Μωσής».

(1) «Τον διατάσσει να μην το πει σε κανέναν, διδάσκοντας έτσι την αποφυγή της υπερηφάνειας και της φιλοδοξίας· μολονότι, βεβαίως, γνώριζε, ότι δεν θα υπακούσει ο λεπρός, αλλά θα διακηρύξει τον ευεργέτη. Αλλά όμως κάνει αυτό που εξαρτιόταν από αυτόν» (X). «Παράγγειλε σε αυτόν να μη μιλήσει, και αποφεύγοντας ο ίδιος τον έπαινο από τους ανθρώπους και διδάσκοντας αυτούς που ευεργετούν να μισούν την αγάπη στις τιμές» (Z).

Ή, και για να προλάβει τη δημιουργία κάποιου λαϊκού μεσσιανικού κινήματος που θα βασιζόταν σε παρανόηση των αληθινών αξιώσεων του Ιησού (S).

(2) «Πρόσταξε να δείξει τον εαυτό του στο ιερέα και να προσφέρει το δώρο, πάλι εκπληρώνοντας εδώ το νόμο... Διότι υπήρχε παλαιός νόμος, εάν καθαριζόταν ο λεπρός να μην εμπιστευεται στον εαυτό του την εξέταση του καθαρισμού, αλλά να παρουσιάζεται στον ιερέα, και να παρέχει στα μάτια εκείνου την απόδειξη και να εγκρίνεται η είσοδός του στους καθαρούς με την απόφαση αυτού. Διότι εάν δεν έλεγε ο ιερέας ότι έχει καθαριστεί ο λεπρός, έμενε ακόμη μαζί με τους ακάθαρτους έξω από το χώρο των καθαρών (την κατασκήνωση των Εβραίων)» (X).

Προστάζει αυτόν να ενεργήσει κατά τις οδηγίες του νόμου. Δες Λευϊτ. ιδ 2. Όταν ο τελετουργικός νόμος δεν συγκρουόταν με υψηλότερες αρχές, ο Κύριος τηρούσε

αυτόν ως νομιμόφρων μέλος της φυλής του (S).

(3) Για το οποίο γίνεται λόγος στο Λευϊτ. ιδ 10 και το οποίο ήταν δύο αμνοί και πρόβατο για τους πλούσιους, όπως και σιμιγδάλι και λάδι, ή ένας αμνός με ένα ζευγάρι τρυγόνων ή μικρών περιστεριών και μικρότερο ποσό σιμιγδαλιού και λαδιού για τους φτωχούς (δ).

(4) «Πώς λοιπόν είπε: αυτό που πρόσταξε ο Μωϋσής; Διότι ο Θεός πρόσταξε αυτό. Διότι νομοθέτης λέγεται και ο Μωϋσής, αφού έγραψε όσα ο Θεός νομοθέτησε» (Z). «Δεν είπε «αυτό που διατάσσω εγώ», αλλά ακόμη παραπέμπει στο νόμο, κλείνοντας από παντού τα στόματά τους. Για να μη λένε δηλαδή, ότι άρπαξε τη δόξα των ιερέων, την μεν πράξη την έκανε αυτός, την εξέταση όμως την άφησε στους ιερείς και κατέστησε αυτούς κριτές των δικών του θαυμάτων» (X).

(5) Η απόδοσή του είναι στο «δείξε» και «πρόσφερε»= για να χρησιμεύσει το δείξιμο και η προσφορά για απόδειξη (δ). Υπάρχει αυτό και στους 3 συνοπτικούς. Ή, «για να είναι έλεγχος, απόδειξη και κατηγορία για αυτούς εάν δείξουν αχαριστία. Επειδή δηλαδή έλεγαν, ότι τον διώκουμε ως πλάνο και απατεώνα, ως αντίθεο και παράνομο, εσύ θα μαρτυρήσεις, λέει, για εμένα εκείνο τον καιρό, ότι εγώ δεν ήμουν παράνομος. Διότι αφού σε θεράπευσα σε παραπέμπω στο νόμο και για να σε εξετάσουν οι ιερείς, πράγμα που σημαίνει ότι τιμούσε το νόμο» (X).

Ή, για μαρτυρία και απόδειξη στους ίδιους τους Ιουδαίους, στον όγλο που τον ακολουθούσε, ο οποίος εξαρτούσε την ελεύθερη επικοινωνία με τον λεπρό από την από τον ιερέα ανακήρυξη του καθαρισμού του (δ). Για απόδειξη της θαυμαστής θεραπείας του λεπρού (ο).

Στίχ. 5-13. Ο Κύριος θεραπεύει τον δούλο του εκατόνταρχου.

**Ματθ.8,5 (1)Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Καπερναοὺμ(2) προσήλθεν αὐτῷ
ἐκατόνταρχος(3) παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων·**

**Ματθ.8,5 Μόλις μπήκε ο Ιησούς στην Καπερναούμ, τον πλησίασε ένας
εκατόνταρχος και τον παρακαλούσε**

(1) Το γεγονός του εκατόνταρχου βρίσκεται στο Ματθαίο και το Λουκά στην ίδια θέση, δηλαδή όταν ο Σωτήρας μπήκε στην Καπερναούμ μετά την επί του όρους ομιλία. Παρουσιάζεται όμως διαφορετικά από τον καθένα από τους δύο. Στο Ματθαίο ο Ιησούς συζητά άμεσα με τον εκατόνταρχο· στο Λουκά ο εκατόνταρχος δεν εμφανίζεται αυτοπροσώπως στον Ιησού αλλά μέσω φίλων του που τον αντιπροσωπεύουν.

Ο συμβιβασμός των αφηγήσεων έγινε από τον Αυγουστίνο (De cons. evang. II 20) ως εξής: «Επομένως όχι παράλογα ο Ματθαίος για να κατανοηθεί από τους πολλούς η μέσω άλλων προσέλευση του εκατόνταρχου, προτίμησε να πει συντομότερα, ότι ο εκατόνταρχος πλησίασε προς αυτόν» (L).

Ή, σύμφωνα με τον X, η ακόλουθη ερμηνεία: «επειδή ο μεν Ματθαίος λέει ότι ήλθε ο εκατόνταρχος προς τον Χριστό, ενώ ο Λουκάς λέει ότι έστειλε σε αυτόν μερικούς προεστούς των Ιουδαίων και έπειτα φίλους, πρέπει να καταλάβουμε ότι έγινε και αυτό και εκείνο. Δηλαδή πρώτα μεν έστειλε τους προεστούς, παρακαλώντας τον να έλθει, έπειτα, όταν έμαθε ότι έρχεται και κρίνοντας τον εαυτό του ανάξιο να τον υποδεχτεί, έστειλε με τη σειρά τους τούς φίλους του, εμποδίζοντάς τον και μηνύοντάς του, όσα λέει ο Λουκάς· έπειτα όταν ο παραλυτικός βασανιζόταν πιο έντονα από τους πόνους... έτρεξε και αυτός πίσω από τους φίλους του...

Όταν λοιπόν οι φίλοι ανάγγειλαν όσα τους παρήγγειλε και ο Χριστός είπε όσα ο Λουκάς έγραψε, πρόφθασε αμέσως ο εκατόνταρχος και πριν συναντήσει τους φίλους του, αφού είδε το Χριστό και ζεστάθηκε η καρδιά του, τον ικέτευσε από την αρχή

πάλι... Είναι λοιπόν φανερό ότι, τα μέχρι να έλθει ο εκατόνταρχος τα είπε ο Λουκάς, ενώ τα από εκεί και μετά τα δίδαξε ο Ματθαίος» (Ζ). Η αφήγηση στο Ιω. δ 46-54 αναφέρεται πιθανώς σε άλλο διαφορετικό γεγονός (ρ).

(2) «Ο μεν λεπρός πλησίασε όταν κατέβηκε ο Χριστός από το όρος, ενώ αυτός ο εκατόνταρχος, όταν μπήκε στην Καπερναούμ» (Χ).

(3) Οι λέξεις εκατόνταρχος και εκατοντάρχησ συναντιούνται και οι δύο στους ελληνιστές (α). Σημειώθηκε, ότι οι εκατόνταρχοι που αναφέρονται στην Κ.Δ. (Ματθ. κς 54, Πράξ. ι 22, κβ 26, κγ 17, 23, 24, κδ 23, κς 43) έχουν όλοι καλό χαρακτήρα. Η ρωμαϊκή οργάνωση ήταν ένα από τα κύρια όργανα ευταξίας στον κόσμο και εκπροσωπούσαν από διακεκριμένα άτομα, όπως και ο εκατόνταρχος αυτός, ο οποίος είχε χτίσει τη συναγωγή στην Καπερναούμ σύμφωνα με το Λουκ. ζ 5 (ρ).

Ματθ.8,6 Κύριε(1), ό παις(2) μου βέβληται(3) έν τή οικία παραλυτικός(4), δεινώσ βασανιζόμενος(5).

Ματθ.8,6 μ' αυτά τα λόγια: «Κύριε, ο δούλος μου είναι κατάκοιτος στο σπίτι, παράλυτος, και υποφέρει φοβερά».

(1) Λόγος ευγενείας (L).

(2) Μπορεί να σημαίνει και τον γιο, σε μικρή ηλικία και τον δούλο σε οποιαδήποτε ηλικία. Παρόλο που υπάρχει και παιδική παράλυση, παρόλ' αυτά η νόσος αυτή προσβάλλει αυτούς που έχουν κάποια ηλικία. Το «παις» λοιπόν βρίσκεται με την έννοια του δούλος, όπως μας πληροφορεί και ο Λουκάς, ο οποίος χρησιμοποιεί τη λέξη δούλος (L). Πρόκειται, φαίνεται, για δούλο εξαιρετικά πιστό και ικανό, για αυτό και ο κύριός του δείχνει εξαιρετικό ενδιαφέρον για την υγεία του (ο).

(3) «Με την έννοια του έχει ριχτεί» (Ζ). Έρριπται, έχει πέσει στο κρεβάτι κατάκοιτος, μη μπορώντας να σηκωθεί από αυτό (δ). Το «βέβληται» για ασθενείς δεσ και Ματθ. η 14, θ 2, Μάρκ. ζ 30, Λουκ. ιστ 20. Και στους κλασσικούς συγγραφείς το ρήμα βάλλω χρησιμοποιείται και με την έννοια του ξαπλώνω (L).

(4) «Κάποιοι λένε ότι για να δικαιολογηθεί είπε και την αιτία για την οποία δεν έφερε αυτόν μαζί του. Διότι δεν ήταν δυνατόν να τον φέρει σηκωτό, τη στιγμή που ήταν παράλυτος και βασανιζόταν και βρισκόταν στο τέλος της ζωής του· διότι το ότι επρόκειτο να πεθάνει μάς το λέει ο Λουκάς, με τη φράση «και επρόκειτο να πεθάνει»»(Λουκ. ζ 2)(Χ).

(5) Φαίνεται ότι η νόσος είχε και ρευματικό ή αρθρικό χαρακτήρα και για αυτό είχε δριμείς πόνους (δ). «Αφού είπε, ο δούλος μου είναι κατάκοιτος, δεν πρόσθεσε στη συνέχεια το, «πες», φοβούμενος μήπως είναι ανάξιος να τύχει της δωρεάς, αλλά ανάγγειλε μόνο τη συμφορά» (Χ).

Ματθ.8,7 και λέγει αὐτῷ ό Ἰησοῦς(1)· ἐγὼ ἐλθὼν(2) θεραπεύσω αὐτόν.

Ματθ.8,7 Ο Ἰησοῦς του λέει: «Εγὼ θα ἐρθῶ και θα τον θεραπεύσω».

(1) Οι Wellhausen, Zahn και κάποιοι άλλοι, την απάντηση του Ιησού μεταβάλλουν σε ερώτηση βάζοντας ερωτηματικό στο τέλος της.=Πρέπει λοιπόν να ἐλθῶ ἐγὼ ο ίδιος να τον θεραπεύσω; Η ερώτηση θα ἔκανε πιο φυσική την απάντηση του εκατόνταρχου. Αλλά μια τέτοια απάντηση του Ιησού θα ήταν ἐλάχιστα φυσική. Στην ελληνική γλώσσα ἄλλωστε δεν λείπουν φράσεις για να εκδηλωθεί ἀμφιβολία, ἐάν επρόκειτο και ἐδὼ μία τέτοια να εκδηλωθεί. Η πρόταση λοιπόν είναι μάλλον βεβαιωτική και ὄχι ερωτηματική (L). Πάντως λίγο ενδιαφέρει, ἐάν πάρουμε την πρόταση ως ερωτηματική ή βεβαιωτική. Σε κάθε μία ἀπὸ τις δύο περιπτώσεις το κύριο σημείο είναι ὅτι ο Χριστός εκδηλώνει διάθεση να μπει στο σπίτι ἀλλοεθνούς (α).

(2) «Αὐτό που δεν ἔκανε πουθενά ἀλλοῦ προηγουμένως, το κάνει ἐδὼ. Διότι

πάντοτε ακολουθούσε την παράκληση αυτών που τον ικέτευαν, εδώ όμως και προχωρεί βιαστικά και δεν υπόσχεται μόνο να τον θεραπεύσει, αλλά και να πάει στο σπίτι. Και το κάνει αυτό για να μάθουμε την αρετή του εκατόνταρχου» (X). «Θέλησε να αποκαλυφθεί η πολλή του πίστη και σε αυτούς που τον ακολουθούσαν» (Z). «Διότι αν δεν υποσχόταν αυτό, αλλά έλεγε, Πήγαινε, να γίνει καλά ο δούλος σου, τίποτα από αυτά δεν θα γνωρίζαμε» (X).

Ματθ.8,8 και άποκριθεις ὁ εκατόνταρχος ἔφη· Κύριε, οὐκ εἰμι ἰκανὸς(1) ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην(2) εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγῳ(3), καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. Ματθ.8,8 Ο εκατόνταρχος του αποκρίθηκε: «Κύριε, δεν είμαι άξιός να σε δεχτώ στο σπίτι μου· πες όμως μόνο ένα λόγο, και θα γιατρευτεί ο δούλος μου.

(1) «Δεν είμαι άξιός» (Z). «Είπε τον εαυτό του πάρα πολύ ανάξιο, όχι μόνο για την ευεργεσία, αλλά και για να δεχτεί στο σπίτι τον Κύριο» (X). Με αυτό ο εκατόνταρχος δείχνει συναίσθηση της αμαρτωλούς του κατάστασης σε σχέση με την αγιότητα και καθαρότητα του Κυρίου (δ).

(2) Παρόλο που αυτή δεν θα ήταν ασήμαντη. Δες Λουκ. ζ 5. Υπήρχαν άλλοι, των οποίων η ευλάβεια δεν εμπόδιζε αυτούς από το να δουν και να αγγίξουν τον Κύριο. Δες Ματθ. θ 18,20. Το ίδιο εσωτερικό συναίσθημα μπορεί να εκδηλώνεται εξωτερικά με διάφορους τρόπους, οι οποίοι όλοι είναι καλοί (b).

(3) Υπάρχει και η γραφή ειπέ λόγον=πες μία λέξη. Αυθεντική γραφή ειπέ λόγῳ= «Πες με λόγο απλό αυτό που θες και αμέσως ο λόγος θα γίνει έργο» (Z). Δήλωσε τη θεία σου απόφαση με λόγο (δ). «Δες και αυτόν, ότι όπως ακριβώς ο λεπρός, έχει την αρμόζουσα ιδέα για αυτόν· διότι ούτε αυτός είπε, Παρακάλεσε, ούτε είπε προσευχήσου και ικέτευσε, αλλά διάταξε μόνο» (X). «Βλέπεις μέγεθος πίστης;» (Z).

Ματθ.8,9 καὶ γὰρ ἐγὼ(1) ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν(2), ἔχων ὑπ' ἑμαυτὸν στρατιώτας(3), καὶ λέγω τούτῳ, πορεύθητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου, ποιήσον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.

Ματθ.8,9 Είμαι κι εγώ άνθρωπος κάτω από εξουσία, και έχω στρατιώτες στη διοίκησή μου· λέω στον ένα “πήγαινε” και πηγαίνει, και στον άλλο “έλα” και έρχεται, και στο δούλο μου “κάνε αυτό” και το κάνει».

(1) «Από το δικό του παράδειγμα στηρίζει το ότι και με λόγο μόνο μπορεί» (Z). Γνωρίζει εξ' ιδίας πείρας, τι μπορεί να συντελέσει και χωρίς προσωπική παρουσία ένας λόγος από πρόσωπο που έχει εξουσία. Ο Χριστός έχει εξουσία πάνω στις αόρατες δυνάμεις και αρκεί να πει έναν λόγο για να θεραπευτεί ο δούλος που πάσχει (p).

«Ήταν πολύ σπουδαίο, ένας άνθρωπος εκτός του ιουδαϊκού έθνους να φθάσει σε τόσο υψηλή έννοια για το Χριστό. Διότι φαντάστηκε, κατά τη δική μου τουλάχιστον γνώμη, τις ουράνιες στρατιές· ή, ότι σε αυτόν έτσι υποτάσσονται τα πάθη και ο θάνατος και όλα τα άλλα, όπως οι στρατιώτες σε αυτόν» (X).

(2) «Δηλαδή εσύ είσαι Θεός, εγώ άνθρωπος· εγώ είμαι κάτω από την εξουσία άλλων, ενώ εσύ δεν είσαι κάτω από εξουσία άλλων. Αν λοιπόν εγώ, ενώ είμαι άνθρωπος και κάτω από εξουσία, μπορώ τόσα πολλά, πολύ περισσότερο εσύ που είσαι και Θεός και όχι κάτω από εξουσία» (X).

(3) «Εάν δηλαδή εγώ, που είμαι ισότιμος με αυτούς που διατάζω και που βρίσκομαι κάτω από εξουσία, όμως λόγω της μικρής αυτής υπεροχής της εξουσίας μπορώ τόσο σπουδαία πράγματα να πράξω, και δεν φέρνει κανείς αντίρρηση, αλλά αυτά που διατάσσω, αυτά γίνονται, και αν ακόμη είναι διαφόρου είδους τα παραγγέλματα· διότι λέω σε αυτόν· Πήγαινε και πηγαίνει, και στον άλλο, Έλα και έρχεται, πολύ περισσότερο εσύ θα μπορέσεις» (X).

Ματθ.8,10 ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασε(1) καὶ εἶπε(2) τοῖς ἀκολουθοῦσιν(3)· ἀμὴν λέγω(4) ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ(5) τοσαύτην πίστιν(6) εὔρον.

Ματθ.8,10 Ὄταν τον ἀκουσε ο Ἰησοῦς, θαύμασε και εἶπε σ' ὄσους τον ακολουθοῦσαν: «Σας βεβαιώνω πως τόση πίστη ούτε ανάμεσα στους Ἰσραηλίτες δε βρήκα.

(1) «Θαύμασε διότι ενώ δεν ήταν Ἰσραηλίτης ούτε γνώριζε τις σχετικά με αυτόν γραφές των Ἰουδαίων, πίστεψε εύκολα» (Z). Ως ἄνθρωπος ο Κύριος μπορούσε να δοκιμάσει και το συναίσθημα του θαυμασμού (F).

(2) «Και όχι μόνο θαύμασε αλλά και διακήρυξε την πίστη του» (Z).

(3) «Και τους άλλους τους προσκαλεί στον ίδιο ζήλο» (X).

(4) «Αμὴν λέγω, που σημαίνει αληθινά και με βεβαιότητα λέω» (Z).

(5) Δηλαδή στο λαό του Ἰσραήλ. Τον εκεκτο λαό του Θεού (ο). Ούτε ο εκατόνταρχος ούτε η Χαναναία υπήρξαν από το Ἰσραήλ. Αλλά σε σχέση με την τελευταία ο Κύριός μας φαίνεται να παρέχει υψηλότερη μαρτυρία, διότι ήλθε αυτή από την περιοχή των εθνών, ενώ ο εκατόνταρχος διέμενε μεταξύ των Ἰσραηλιτών (b). Και εδώ και στο ιε 28 (προκειμένου περί της Χαναναίας) τονίζεται η πίστη των εθνικών. Σε τέτοια ύψη πίστης μόνο οι εθνικοί υψώθηκαν. Στις περιπτώσεις του εκατόνταρχου και της Χαναναίας η πίστη έφτασε στο ύψιστη σημείο της με την πεποίθηση, ότι η θεραπεία μπορεί να γίνει και από απόσταση (S).

(6) Η πίστη εδώ είναι πεποίθηση, ότι ο Χριστός μπορούσε, εάν ήθελε, να θεραπεύσει με απλό λόγο (a). Ο εκατόνταρχος πιστεύει στη δραστηριότητα και μόνου του λόγου του Ιησού (L).

Ματθ.8,11 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ(1) ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν(2) ἔξουσι(3) καὶ ἀνακλιθήσονται(4) μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ(5) ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν(6),

Ματθ.8,11 Και σας λέω πως θα ἴρθουν πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολή και δύση και θα καθίσουν μαζί με τον Ἀβραάμ, τον Ἰσαὰκ και τον Ἰακώβ στο τραπέζι της βασιλείας των ουρανῶν,

(1) «Πολλοὶ τέτοιοι, που προέρχονται δηλαδή ἀπὸ τα ἔθνη» (Z), οι οποίοι ενώ δεν είναι Ἰουδαῖοι, θα είναι ὅμοιοι με τον εκατόνταρχο (b).

(2) Για τη φρασεολογία δεξ Ψαλμ. ρστ 3 δηλαδή ἀπὸ ὅλα τα μέρη του κόσμου (S), ἀπὸ τελείως ἀντίθετα σημεία του ορίζοντα και μέρη του κόσμου, ὥστε καταντά στην έννοια του «ἀπὸ παντού» (δ). «Δεν εἶπε ὅτι πολλοὶ εθνικοὶ θα παρακαθίσουν, για να μην πληγῶσει τους Ἰουδαίους, αλλά συγκαλυμμένα εἶπε ἀπὸ ἀνατολή και δύση» (Θφ).

(3) «Θα ἔρθουν σε εμένα μέσω της πίστης» (Z). Προφητεία· θα ἔλθουν πνευματικά (b) και μέσω της πίστης.

(4) «Με την έννοια του «θα ἀναπαυτοῦν»» (Z). Οι Ἰουδαῖοι είχαν υιοθετήσει την ελληνική και ρωμαϊκή συνήθεια, να παίρνουν το φαγητό τους ξαπλωμένοι σε ἀνάκλιτρα (F). Θα παρακαθίσουν στο μεσσιανικό δείπνο. Η χαρά της μελλοντικής βασιλείας συχνά συμβολίζεται με την εικόνα του δείπνου. Δες Ματθ. κβ 1-14, κστ 29, Λουκ. ιδ 15, κβ 30, Αποκ. ιθ 9. Ο Ἰησοῦς μεταχειρίζεται τη γλώσσα αυτή συμβολικά (S).

Σε αυτό το ιουδαϊκό-χριστιανικό ευαγγέλιο υπάρχουν σαφείς ενδείξεις, ὅτι τα ἔθνη θα γίνουν δεκτά στη βασιλεία, και μία ἀπὸ τις ενδείξεις αυτές ἔχουμε και εδώ. Οι λέξεις προέρχονται εν μέρει ἀπὸ το Ησ. με 6 και μθ 12. Δες και νθ 19, Ιερεμ. γ 18, Μαλαχ. α 11. Ὅ,τι προλέγεται σε αυτά είναι το τελείως ἀντίθετο των ιουδαϊκῶν προσδοκιῶν. Οι Ἰουδαῖοι προσδοκούσαν, ὅτι τα ἔθνη θα ντροπιάζονταν στη θέα των Ἰουδαίων μέσα σε

δόξα. Εδώ προφητεύεται, ότι τα έθνη θα παρακαθίσουν μαζί με τους πατριάρχες, την ώρα που Ιουδαίοι θα αποκλειστούν (p).

(5) «Τον Αβραάμ» και τους υπόλοιπους πατριάρχες «έφερε στη μέση, για να ελέγξει κατεξοχήν τους Ιουδαίους, αφού κάνει τους εθνικούς παιδιά του Αβραάμ» (Z).

(6) Στη βασιλεία, δηλαδή στη ζωή αυτή και σε εκείνην, η οποία πρόκειται να έλθει (b).

Ματθ.8,12 οι δέ υιοί τής βασιλείας(1) έκβληθήσονται(2) εις τὸ σκότος(3) τὸ ἐξώτερον(4)· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς(5) καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων(6).

Ματθ.8,12 ενώ οι κληρονόμοι της βασιλείας θα πεταχτούν έξω στο σκοτάδι· εκεί θα κλαίνε, και θα τρίζουν τα δόντια τους».

(1) «Ονόμασε βασιλεία μεν την αιώνια ανάπαυση, ενώ γιους της... τους Ιουδαίους επειδή προσδοκούσαν αυτό μιας και ήταν σπέρμα του Αβραάμ» (Z).

«Γιους της βασιλείας ονομάζει, αυτούς στους οποίους η βασιλεία ήταν ετοιμασμένη... μέσω της επαγγελίας και της υπόσχεσης» (X). «Διότι λέει ότι γιος μου πρωτότοκος είναι ο Ισραήλ» (Θφ).

Η αντίθεση που υπονοείται είναι μεταξύ Ιουδαίων και εθνικών· αλλά όπως χρησιμοποιούνται από τον Ιησού οι λέξεις δεν εφαρμόζονται αναγκαστικά σε όλους τους Ιουδαίους αλλά μόνο σε εκείνους, οι οποίοι είχαν πεποιθήση στην προνομιακή τους θέση ως εκλεγμένης φυλής, χωρίς να επιδεικνύουν και τα ηθικά εκείνα προσόντα, τα οποία ήταν απαραίτητα για την είσοδο στη βασιλεία. Δες και Ματθ. γ 9,ε 3,10,ζ 21 (S).

(2) «Με την έννοια του θα αποκλειστούν» (Z). Από τους αγγέλους δηλαδή σύμφωνα με το Ματθ. ιγ 49 (δ). «Αυτοί που νομίζουν, λέει, ότι είναι γιοι της βασιλείας, θα εκδιωχτούν λόγω της απιστίας τους» (Z).

(3) Οτιδήποτε είναι χωρίς τη βασιλεία του Θεού είναι σκότος εξώτερο. Διότι η βασιλεία του Θεού είναι φως και βασιλεία φωτός. Το σκοτάδι εκείνο θα καλύψει όχι μόνο το μάτι, αλλά και το νου με παχύτατο σκοτασμό (b). Η εικόνα είναι παρμένη από αίθουσα φαγητού στην οποία υπάρχει φωτοπλημμύρα, έξω από την οποία επικρατεί σκοτάδι, στο οποίο θα απορριφθούν γιοι της βασιλείας για τους οποίους το δείπνο είχε ετοιμαστεί (ο).

(4) Συγκριτικός βαθμός της λέξης έξω. Οι Ο' μεταφράζουν με αυτό τη λέξη που είναι στο εβραϊκό, το υπερθετικό= εξώτατον, έσχατο (Εξοδ. κστ 4) και με αυτή την έννοια βρίσκεται και εδώ= το σκοτάδι αυτό είναι το πιο απομακρυσμένο από τη βασιλεία του Θεού, η οποία είναι το φως, δηλαδή είναι το σκοτάδι το βαθύτατο (δ). Ο άπιστος έχει ήδη μέσα του εσωτερικό σκοτάδι και επιτυγχάνει λοιπόν ως διαμονή που του αρμόζει το εξώτερο σκοτάδι (b). Έσχατο σκοτάδι εννοείται εδώ η παντελής έλλειψη του φωτός της θείας χάριτος, η οποία κάνει τον βίο αυτών που είναι στην κόλαση αβίωτο (δ). Η φράση σκότος εξώτερον συναντιέται μόνο στον Ματθαίο. Δες και κβ 13,κε 30 (a).

(5) Κλάμα και τρίξιμο των δοντιών. Η επωδός αυτή είναι χαρακτηριστική του Ματθαίου. Συναντιέται και στα ιγ 42,50,κβ 13,κδ 51,κε 30, και μία φορά και στο Λουκά ιγ 28 (a). Κλαυθμός είναι η συνεχής έκφραση λύπης και οδύνης (δ).

(6) Τρίξιμο των δοντιών. Με τη φράση αυτή δηλώνεται η έσχατη λύπη και η υπέρτατη απελπισία των καταδικασμένων σε αιώνια κόλαση (g). Θα τρίζουν τα δόντια από ανυπομονησία και πικρότατη τύψη και αγανάκτηση εναντίον τους (b) και από πεισματικό και κακεντρεχές αίσθημα εναντίον των άλλων, των οποίων τη σωτηρία θα ζηλεύουν (Steudel).

Ματθ.8,13 και εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῳ· ὕπαγε(1), καὶ ὡς ἐπίστευσας(2) γενηθήτω σοι(3). καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ(4).

Ματθ.8,13 Ὑστερα εἶπε στον εκατόνταρχο ο Ιησούς: «Πήγαινε, κι ας γίνει αυτό που πίστευες». Και γιατρεύτηκε ο δούλος εκείνη την ώρα.

(1) Στο σπίτι σου δηλαδή (δ).

(2) «Πίστεψες ότι μπορώ και χωρίς να έλθω στο σπίτι σου να θεραπεύσω τον άρρωστο» (Ζ). Όπως πίστευες, ότι δηλαδή εγώ με λόγο μόνο μπορώ να θεραπεύσω τον δούλο σου (δ).

(3) Δοτική χαριστική=για χάρη σου. «Εσύ όμως μην προσέξεις αυτό μόνο, το ότι δηλαδή αυτός πίστεψε και εκείνος θεραπεύτηκε» (Χ).

(4) «Αλλά θαύμασε και την ταχύτητα. Διότι και αυτό δηλώνοντας ο ευαγγελιστής έλεγε, και θεραπεύτηκε ο δούλος κατά τη στιγμή εκείνη. Όπως ακριβώς λοιπόν και στον λεπρό εἶπε, ότι αμέσως καθαρίστηκε. Διότι όχι μόνο η θεραπεία, αλλά και το ότι αυτή έγινε κατά τρόπο παράδοξο και εν ριπή οφθαλμού, φανέρωνε τη δύναμή του» (Χ).

Το «ώρα» δεν δηλώνει την ώρα της ημέρας, αλλά τη στιγμή του χρόνου, κατά την οποία ο Σωτήρας πρόφερε τις λέξεις αυτές. Δες και Δανιήλ γ 6 «αυτήν την ώρα (=στιγμή) θα μπει στο καμίνι της φωτιάς» (δ).

Στίχ. 14-17. Ο Κύριος θεραπεύει την πεθερά του Πέτρου και άλλους ασθενείς.

Ματθ.8,14 Καὶ ἐλθὼν(1) ὁ Ἰησοῦς(2) εἰς τὴν οἰκίαν(3) Πέτρου εἶδε τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην(4) καὶ πυρετῶσαν·

Ματθ.8,14 Ὅταν ἔφτασε ο Ιησούς στο σπίτι του Πέτρου, εἶδε την πεθερά του στο κρεβάτι με πυρετό.

(1) «Ο Μάρκος και ο Λουκάς εἶπαν και από πού ἦλθε εκεί, ότι δηλαδή ἦλθε από τη συναγωγή των Ιουδαίων, στην οποία δίδασκε, ενώ ἦταν Σάββατο. Πρόσθεσε επίσης ο Μάρκος ότι ἦλθε μαζί με τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη. Είναι λογικό ο Πέτρος όταν ἔμαθε αυτό, να ἔτρεξε πρώτος. Και ο Μάρκος μεν και ο Λουκάς λένε, ότι τον παρακάλεσαν οι μαθητές για την κατάκοιτη, ο Ματθαῖος όμως και αυτό το αποσιώπησε. Δεν είναι όμως αυτό διαφωνία, αλλά εκείνοι μεν το κάνουν για ακρίβεια, ενώ αυτός για συντομία» (Ζ).

«Αλλά για ποιό λόγο μῆκε στο σπίτι του Πέτρου; Εγώ νομίζω, για να φάει. Αυτό λοιπόν το δήλωσε λέγοντας ότι «σηκώθηκε και τον υπηρετούσε» (Χ).

(2) «Και βέβαια δεν τον οδηγεί ο ίδιος ο Πέτρος στο σπίτι, αλλά ο ίδιος ο Ιησούς οικειοθελώς μῆκε μετά από τα λόγια του εκατόνταρχου «δεν είμαι άξιος να μπεις στο σπίτι μου», δείχνοντας ἔτσι την εὐνοιά του προς τον μαθητή του» (Χ).

(3) «Σκέψου τι λογής ἦταν τα σπίτια αυτών των ψαράδων· αλλά όμως δεν απαξίωνε (ο Κύριος) να μπαίνει στις φτωχικές αυτές καλύβες τους για να σε διδάξει με όλα αυτά να καταπατάς την ανθρώπινη αλαζονεία» (Χ). Ο Πέτρος καταγόταν από Βηθσαϊδά (Ιω. α 45). Εἶχε λοιπόν ἢ νοικιάσει ἢ και αγοράσει σπίτι στην Καπερναούμ, όπου και το εμπόριο των ψαριών διεξαγόταν πιο εύκολα (F).

(4) Στο κρεβάτι. Δες σ. 6

Ματθ.8,15 καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς(1) αὐτῆς, καὶ ἀφήκεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς(2) καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει(3) αὐτῷ.

Ματθ.8,15 Μόλις ἔπιασε το χέρι της, την ἄφησε ο πυρετός κι εκείνη σηκώθηκε και τον υπηρετούσε.

(1) «Άλλοτε μεν θεραπεύει μόνο με λόγια, ἄλλοτε πάλι απλώνει και το χέρι, ἄλλοτε ἔπίσης κάνει και τα δύο, κάνοντας ορατή τη θεραπεία... Διότι επειδή η ασθένεια ἦταν

ασήμαντη με τον τρόπο της θεραπείας φανέρωνε τη δύναμή του» (X).

(2) «Αγγίζοντας το σώμα δεν έσβησε μόνο τον πυρετό, αλλά και της χάρισε τελείως την υγεία της... πράγμα το οποίο δεν θα μπορούσε να κάνει η ιατρική τέχνη» (X).

(3) «Γνωρίζετε ότι και μετά την απαλλαγή από τους πυρετούς χρειάζεται πολύς χρόνος πάλι στους ασθενείς, ώστε να επανέλθουν στην προηγούμενη υγεία τους» (X). Αλλά εδώ η θεραπευμένη «σηκώθηκε και αμέσως τον υπηρετούσε» (Z). «το οποίο ήταν απόδειξη και της δύναμης του Χριστού και της διάθεσης της γυναίκας, την οποία έδειχνε για το Χριστό» (X). Επιτελούσε τα καθήκοντα της οικοδέσποινας για χαρούμενη απόδειξη της πλήρους αποκατάστασης της υγείας της (b).

(4) Ο Μάρκος και ο Λουκάς αναφέρουν ότι οι μαθητές παρακάλεσαν τον Κύριο για τη θεραπεία αυτή. Για αυτό προσθέτει ο X. «Και κάτι άλλο μαζί με αυτά θα μπορούσαμε από εδώ να διαπιστώσουμε, ότι δηλαδή και με την πίστη άλλων χαρίζει ο Χριστός την διόρθωση σε άλλους. Διότι και εδώ άλλοι τον παρακάλεσαν, όπως και στην περίπτωση του δούλου του εκατόνταρχου. Χαρίζει όμως, όταν δεν απιστεί αυτός που πρόκειται να θεραπευτεί, αλλά ή λόγω ασθένειας δεν μπορεί να πάει προς αυτόν ή λόγω άγνοιας δεν φαντάζεται τίποτα το πνευματικά ανώτερο σχετικά με το Χριστό ή επειδή βρίσκεται σε ανώριμη ηλικία» (X).

Ματθ.8,16 Ὁψίας(1) δὲ γενομένης(2) προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς, καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ(3) καὶ πάντας(4) τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν(5),

Ματθ.8,16 Κατὰ το δειλινὸ τοῦ ἔφεραν πολλοὺς δαιμονισμένους, καὶ μόνο με το λόγο τοῦ ἐδίωχνε τὰ πονηρὰ πνεύματα. Επίσης θεράπευσε ὅλους τοὺς αρρώστους,

(1) ««Οψία» ονόμασε το τέλος της ημέρας. Για αυτό και ο Μάρκος και ο Λουκάς πρόσθεσαν ότι, όταν ἔδυε ο ἥλιος, δηλώνοντας πιο ξεκάθαρα τον καιρό» (Z).

Απόγευμα της ημέρας εκείνης, κατά την οποία τόσα λέχθηκαν και έγιναν (b). Ὅπως κάνει φανερό η αφήγηση του Μάρκου, ήταν ημέρα Σαββάτου.

«Διότι ο μεν ὄχλος που ήταν από τον απλό λαό, αφού περίμενε τη δύση του ηλίου, λόγω του ότι πρόσεχαν να τηρήσουν το Σάββατο (το οποίο τέλειωνε με τη δύση του ηλίου), τότε ἔφερε τους αρρώστους. Οι μαθητές όμως, και πριν τη δύση του ηλίου τον παρακάλεσαν να θεραπεύσει αυτήν που είχε πυρετό, διότι και σε προηγούμενες περιπτώσεις τον είδαν να θεραπεύει σε ημέρα Σαββάτου χωρίς να εξετάζει τον καιρό» (Z).

(2) «Είδες λοιπόν ότι αύξανε συνεχώς η πίστη του πλήθους; Διότι δεν ανέχονταν να φύγουν ούτε και όταν η ώρα ήταν τόσο περασμένη, ούτε νόμιζαν ότι είναι άκαιρο να φέρνουν τους αρρώστους τους το απόγευμα» (X).

(3) Μόνο με λόγο. Υπενθυμίζει αυτό που λέχθηκε από τον εκατόνταρχο στον Ιησού στο η 8. Ο Ιησούς δεν χρησιμοποιεί εξορκισμούς. Είναι αρκετή η διαταγή του (L).

(4) Χωρίς εξαίρεση. Για κάποιους ανθρώπους ειπώθηκε, ότι έχουν θεραπευτική δύναμη για περιπτώσεις κάποιων ειδικών ασθενειών (b). Αλλά ο Κύριος θεράπευσε κάθε είδους νόσους.

(5) «Εσύ όμως πρόσεξε, σε παρακαλώ, πόσο μεγάλο πλήθος θεραπευμένων προσπερνούν οι ευαγγελιστές, οι οποίοι δεν λένε ούτε διηγούνται για τον καθένα ξεχωριστά, αλλά με μία λέξη παρατρέχουν απερίγραπτο πέλαγος θαυμάτων» (X).

Ματθ.8,17 ὅπως πληρωθῆ(1) τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος(2): αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν(3).

Ματθ.8,17 κι ἔτσι εκπληρώθηκε αὐτό που εἶχε ειπωθεῖ μέσω του προφήτη Ησαΐα μ' αὐτά τα λόγια: Αὐτὸς πήρε τις ἀσθενείες μας καὶ βάσταξε τις αρρώστιες μας.

(1) Ο σκοπός του Ματθαίου εμφανίζεται εδώ με σαφήνεια. Το απόγευμα της ημέρας κατά την οποία ο Κύριος εκφώνησε την επί του όρους ομιλία, ήταν επίκαιρο να δειχτεί, ότι πράγματι ο Ιησούς είχε εκπληρώσει τις προφητείες (Ματθ. ε 17), όπως και στην περίπτωση του λεπρού προέτρεψε σε σεβασμό του νόμου (L).

(2) Η παράθεση από το Ησαΐου νγ 4 σύμφωνα με το εβραϊκό κείμενο, διότι οι Ο΄ μεταφράζουν διαφορετικά («οὗτος τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, (=αυτός κουβαλά τις αμαρτίες μας και για χάρη μας νιώθει τις οδύνες του πόνου) και λιγότερο ταιριαστά σε σχέση με τον σκοπό, για τον οποίο γίνεται εδώ η παράθεση (p).

(3) «Δεν είπε «έλυσε (=κατάργησε)» αλλά «πήρε και βάσταξε», πράγμα που νομίζω ότι λέχθηκε από τον προφήτη μάλλον για τις αμαρτίες... Πώς λοιπόν εδώ το είπε αυτό ο ευαγγελιστής για τις αρρώστιες;... Για να δηλώσει ότι οι περισσότερες από τις αρρώστιες προέρχονται από ψυχικά αμαρτήματα. Διότι εάν το σπουδαιότερο, ο ίδιος ο θάνατος, έχει τη ρίζα του και την αιτία του στην αμαρτία, πολύ περισσότερο τα περισσότερα από τα νοσήματα· αφού και το ότι πάσχουμε από εκεί προέρχεται» (X).

Ο Σωτήρας μας ανάλαβε ως αντιπρόσωπός μας μπροστά στο Θεό πατέρα όλη την ευθύνη των αμαρτιών δεχόμενος την ποινή τους, την οδύνη και τιμωρία μέσω του σταυρικού θανάτου· και για αυτό πήρε την εξουσία για να απομακρύνει και θεραπεύσει και το ηθικό και το φυσικό κακό, το οποίο είναι αποτέλεσμα του ηθικού.

Επομένως η θεραπεία των ασθενειών προϋποθέτει την αποδοχή της πληρωμής της ευθύνης τους και για αυτό το ρητό του Ησαΐα που αναφέρεται στο ηθικό και το φυσικό κακό, μπήκε σωστά εδώ για τη θεραπεία των σωματικών ασθενειών (δ).

Σώμα και ψυχή μαζί αποτελούν τον άνθρωπο· και μία είναι η αρχή που καταστρέφει και τα δύο, την ψυχή και το σώμα· μία και η ίδια βοήθεια δόθηκε και στα δύο από τον μεγάλο Ιατρό, όπως η κατάσταση κάθε φορά απαιτούσε (b).

Στίχ. 18-22. Ο Ιησούς ζητά αυταπάρνηση.

Ματθ.8,18 (1)Ίδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτὸν(2) ἐκέλευσεν(3) ἀπελθεῖν(4) εἰς τὸ πέραν(5).

Ματθ.8,18 Όταν είδε ο Ιησούς να τον τριγυρίζει πολύς κόσμος, έδωσε την εντολή να περάσουν στην απέναντι όχθη της λίμνης.

(1) Μετά τα τρία θαύματα θεραπείας (σ. 2-15) ο Ματθαίος αναφέρει τρία άλλα θαύματα δύναμης (σ. 23-34, θ 1-8) πάνω στις φυσικές δυνάμεις το ένα, πάνω στα πονηρά πνεύματα το άλλο και πάνω στην αμαρτία και τις συνέπειές της το τρίτο. Αλλά πριν από αυτό έχουμε τις προειδοποιήσεις του Κυρίου σε δύο, οι οποίοι εκδήλωσαν επιθυμία να τον ακολουθήσουν ως μαθητές του (p).

(2) «Όπως ακριβώς στο βουνό δεν παρέμεναν μόνο όταν κήρυττε, αλλά τον ακολουθούσαν και όταν σιώπησε, έτσι και εδώ δεν έμειναν κοντά του όσο ενεργούσε θαύματα μόνο, αλλά και όταν σταμάτησε να θεραπεύει πάλι τον ακολουθούσαν και αποκόμιζαν μεγάλη ωφέλεια και μόνο που έβλεπαν το πρόσωπό του» (X).

(3) «Διέταξε αυτό τους μαθητές» (Z). «Πρόσεξε όμως ότι δεν τους διώχνει τελείως, διότι για να μην τους λυπήσει δεν είπε «αναχωρήστε», αλλά έδωσε εντολή να πάνε στην αντίπερα όχθη» (X).

(4) «Δεν έδωσε εντολή να πάνε στην αντίπερα όχθη παρά μόνο όταν θεράπευσε τους ασθενείς» (X). Έτσι ο Ιησούς ζήτησε ανάπαυση και έδωσε στα πλήθη του λαού καιρό να φέρουν καρπό από τη διδασκαλία του και θέρμανε το ενδιαφέρον τους για αυτόν για το μέλλον (b). «Και έκανε αυτό και για να μας μάθει να είμαστε μετριόφρονες, και για να μετριάσει τον ιουδαϊκό φθόνο και για να μας διδάξει να μην κάνουμε τίποτα για επίδειξη» (X).

(5) Είναι η λέξη αυτή πρώτη και φυσική έκφραση αυτών που κατοικούσαν στην όχθη, η οποία λέξη στον Ιώσηπο έγινε Περαιία (L).

Ματθ.8,19 Καὶ προσελθὼν εἷς(1) γραμματεὺς(2) εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε(3), ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ(4).

Ματθ.8,19 Τον πλησίασε τότε ἕνας γραμματέας και του εἶπε: «Διδάσκαλε, θα σε ακολουθήσω όπου κι αν πας».

(1) Το «εἷς (=ένας)» αντί για το «τις (=κάποιος)» συναντιέται και στους Έλληνες συγγραφείς από τον Πολύβιο. Αποτελεί και σημιτική χρήση. Και στη μεν αραμαϊκή μπαίνει πριν το ουσιαστικό, ενώ στην εβραϊκή μετά από αυτό (a).

(2) Ο γραμματέας αυτός ήταν ήδη μαθητής, αφού ο συνομιλητής του Κυρίου στο σ. 21 χαρακτηρίζεται ως «έτερος (=άλλος) από τους μαθητές» (L). Ο γραμματέας αυτός εκδηλώνει τη θερμότητα και τον ενθουσιασμό αυτού που έγινε πρόσφατα μαθητής. Ο Ματθαίος αναγνωρίζει με επιδοκιμασία, ότι υπήρξαν γραμματεῖς, οι οποίοι έγιναν μαθητές. Δες ιγ 52 (S).

(3) Βάζει τον εαυτό του στη θέση του μαθητή (S).

(4) Σε όλες γενικά τις οδοιπορίες σου ως πιστός και αναπόσπαστος οπαδός και μαθητής σου (δ). Ο γραμματέας αυτός: Η, δείχνει ζήλο χωρίς μέτρο και άκαιρο= «Είδες πόση η αλαζονεία του; Επειδή δηλαδή απαξιούσε να συμπεριληφθεί στο πλήθος, θέλοντας να αποδείξει ότι αυτός βρίσκεται πάνω από τους άλλους, τον πλησιάζει με αυτές τις διαθέσεις. Διότι τέτοια είναι τα ιουδαϊκά ήθη, γεμάτα από άκαιρο θάρρος» (Z).

Με εύκολη αυτοπεποίθηση υπόσχεται στο Χριστό να ακολουθήσει αυτόν, χωρίς να σκεφτεί καλά ποιες βαριές υποχρεώσεις συνεπαγόταν μια τέτοια υπόσχεση.

Η, «επειδή ήταν φιλάργυρος» (Z) και «βλέποντας τα πολλά θαύματα και πολλούς να σέρνονται κυριολεκτικά από πίσω του, ήλπισε να αποκτήσει χρήματα από αυτά τα θαύματα, για αυτό και έσπευδε να ακολουθήσει» (X). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές.

Ματθ.8,20 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς(1)· αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς(2) ἔχουσι καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις(3), ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(4) οὐκ ἔχει πού τὴν κεφαλὴν κλίνῃ(5).

Ματθ.8,20 Ο Ιησούς του λέει: «Οι αλεπούδες έχουν καταφύγιο, και τα πουλιά έχουν φωλιές· ο Υιός όμως του Ανθρώπου δεν έχει πού να γείρει το κεφάλι».

(1) «Δεν τον μάλωσε ο Δεσπότης για το άκαιρο θάρρος του, για να μας διδάξει και αυτούς να ανεχόμαστε. Για αυτό δεν ελέγχει φανερά αυτούς που σκέφτονται πονηρά, αλλά δίνει απάντηση στον αληθινό σκοπό τους, αφήνοντας αυτούς μόνους τους να κάνουν τον έλεγχο, και έτσι τους ωφελεί με διπλό τρόπο, και με το ότι φανερώνει ότι γνωρίζει τις ενδόμυχες σκέψεις τους, και με το ότι μετά από αυτόν τον έλεγχο, τούς αφήνει να διαφύγουν την προσοχή των άλλων, και τους δίνει πάλι τη δυνατότητα, εάν θέλουν, να επανορθώσουν τους εαυτούς τους. Πράγμα, βέβαια, που κάνει και σε αυτόν» (X).

Ευγενικά υπενθυμίζει σε αυτόν, τι σημαίνει το να αποβεί κάποιος ακόλουθος του υιού του ανθρώπου. Ο γραμματέας αυτός, ο οποίος είχε συνηθίσει σε ζωή άνετη, ήταν άραγε προετοιμασμένος για τέτοια ζωή, όπως η δική του, η οποία άρχισε από φάτνη, η οποία δεν ήταν δική του, και θα κατέληγε σε τάφο, ο οποίος ανήκε σε άλλον και τον δανείστηκε; (p).

Η απάντηση που δόθηκε από τον Κύριο «δεν ήταν για να τον απομακρύνει αλλά για να ελέγξει μεν την πονηρή σκέψη του, να του δώσει δε την ευκαιρία, αν ήθελε, να τον ακολουθήσει αλλά με αυτήν την προσδοκία» (X).

(2) Το φωλεός που είναι συγγενικό με το γωλεός από το γαύλος (=κοίλο αγγείο),

σημαίνει τρύπα ή σπηλιά στην οποία τα ζώα μπαίνουν και κοιμούνται (δ).

(3) Κατασκήνωση=η παραμονή και κατοικία σε σκηνές και γενικότερα το μέρος στο οποίο κάποιος κοιμάται και αναπαύεται, και με αυτήν την έννοια είναι και εδώ (δ). Η έννοια της όλης απάντησης: «Είμαι πιο φτωχός και από τις αλεπούδες και από τα πουλιά» (Ζ).

(4) Η ονομασία δηλώνει συγκαλυμμένα τι ο Χριστός κατείχε ήδη και ποιος επρόκειτο στο μέλλον να εμφανιστεί. «Ονομάζει τον εαυτό του υιό ανθρώπου, βεβαιώνοντας ότι αληθινά σαρκώθηκε και όχι φανταστικά. Άνθρωπο λοιπόν τώρα ονομάζει τη μητέρα του, διότι άνθρωπος λέγεται όχι ο άνδρας μόνο, αλλά και η γυναίκα» (Ζ).

Και στην Π.Δ. βρίσκονται οι εκφράσεις υιός ανθρώπου και υιός του ανθρώπου και σημαίνουν πάντα άνθρωπο· πάντα κάποιον που έχει γεννηθεί από γυναίκα. Ο Κύριος όμως πάντοτε με άρθρο χρησιμοποιεί αυτήν την έκφραση, το οποίο γραμματικά οφείλει να εξηγηθεί: ο γνωστός εκείνος υιός του γνωστού ανθρώπου, δηλαδή του Αδάμ. Ο γνωστός από την πρώτη προφητεία του Θεού προς τους πρωτοπλάστους (Γεν. γ 15), το σπέρμα της γυναίκας, ο κατ' εξοχήν απόγονος του γνωστού ανθρώπου, δηλαδή του προπάτορά μας Αδάμ (δ).

Αλλά ήδη ο Δανιήλ μιλά για αυτόν που έρχεται πάνω στα σύννεφα και είναι όμοιος με υιό ανθρώπου, ο οποίος πήρε κυριαρχία και βασιλεία καθολική και αιώνια (ζ 13,14), ενώ διάφορα χωρία από το απόκρυφο βιβλίο του Ενώχ (μστ, να 4,νγ 6,ρε 2), τα οποία πιθανώς χρονολογούνται σε προχριστιανική εποχή, δείχνουν ότι η φράση χρησιμοποιούνταν για να δηλώσει κάποιον θείο Μεσσία. Η ονομασία ήταν καθαρά ιουδαϊκή (οι Χριστιανοί θα ονόμαζαν το Μεσσία Λόγο και Θεό), προχριστιανική, όχι όμως και σε όλους τους Ιουδαίους συνηθισμένη και γνωστή, αλλά αναφερόταν στο Μεσσία. Ο Κύριος, ο οποίος στην αρχή της δημόσιας δράσης του απέφευγε συστηματικά να αποκαλέσει τον εαυτό του Μεσσία χρησιμοποίησε την ονομασία αυτή για τον εαυτό του.

Η αποκάλυψη, ότι αυτός ήταν ο Μεσσίας, έγινε βαθμιαία. Μέχρι τη στιγμή που έθεσε το ερώτημα, τι λένε οι άνθρωποι ότι είμαι (Ματθ. ιστ 13-16) δεν είχε αποκαλύψει τον εαυτό του ως Μεσσία. Και τότε όμως απαγόρευσε η αποκάλυψη αυτή να γίνει γνωστή και δημόσια (Ματθ. ιστ 20, Μάρκ. η 30, Λουκ. θ 21, Ματθ. ιζ 9, Μάρκ. θ 9). Η ονομασία αυτή ήταν όμοια με τις παραβολές του. Ικανή δηλαδή να καλύπτει τη θεία αλήθεια από τους ανάξιους, την ώρα που αποκάλυπτε ολοένα περισσότερα σε εκείνους, των οποίων οι καρδιές ήταν προετοιμασμένες να δεχτούν αυτά. Επέμενε η ονομασία αυτή στο ότι η ανθρώπινη φύση του ήταν πραγματική και η θέση του μοναδική ως μέλους της ανθρώπινης φυλής. Υπαινισσόταν την υπερφυσική του γέννηση. Και εναρμονιζόταν με τις μεσσιανικές του αξιώσεις, αν όχι και υπονοούσε αυτές (ρ).

Ο Χριστός ήταν υπερφυσικός Μεσσίας. Θα ερχόταν ως υιός του ανθρώπου (Ματθ. ι 23) με τη δόξα του Πατέρα του (ιστ 27) πάνω στα σύννεφα του ουρανού (κδ 30) και θα έστελνε τους αγγέλους του για να μαζέψουν τους εκλεκτούς (κδ 31) και θα καθόταν πάνω σε θρόνο δόξας του (ιθ 28,κε 31), για να ανταποδώσει στον καθένα κατά τα έργα του (ιστ 27), και για αυτό όλα τα έθνη θα μαζευτούν μπροστά του (κε 32) (α).

Έτσι η ονομασία ο Υιός του ανθρώπου, όταν συνδεόταν με την μελλοντική δόξα της δεύτερης έλευσης του Μεσσία, αποκάλυπτε ό,τι ήταν συγκαλυμμένο σε σχέση με το τωρινό αξίωμα και την αιώνια προϋπαρξη εκείνου, στον οποίο η ανθρώπινη φύση βρήκε την ύψιστη και πληρέστατη έκφρασή της. Έτσι η ονομασία ο Υιός του ανθρώπου κατόντησε να δηλώνει το σημείο συνάντησης μεταξύ εκείνου το οποίο ήταν τελείως ανθρώπινο και εκείνου, το οποίο ήταν τελείως θείο (ρ).

(5) Δεν έχει μέρος και τόπο δικό του να ξαπλώσει και να αναπαυτεί (δ).
«Δεν έχω κατοικία, ούτε τόσο όσο να ξαπλώσω το κεφάλι μου. Τέτοιοι όμως θέλω να είναι και οι ακόλουθοί μου... Λέγοντας όμως αυτό δεν τον εμπόδισε να τον ακολουθήσει, αλλά δίδαξε» (Ζ) ποιος πρέπει να είναι αυτός που ακολουθεί. Ο Κύριος ζούσε ζωή ιεραποστόλου που βρισκόταν σε κίνηση και δεν ήταν ποτέ βέβαιος για το που θα διέμενε (F).

Ματθ.8,21 Ἐτερος δὲ τῶν μαθητῶν(1) αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, ἐπίτρεψόν(2) μοι πρῶτον(3) ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου(4).

Ματθ.8,21 Ἐνας ἄλλος πάλι ἀπὸ τῶν μαθητῶν του τοῦ εἶπε: «Κύριε, ἀφῆσέ με νὰ πάω πρῶτα νὰ θάψω τὸν πατέρα μου».

(1) «Ποιος ήταν αυτός ο μαθητής, δεν το δήλωσε ο ευαγγελιστής. Όποιος όμως και να ήταν, είχε πολύ αγαθές διαθέσεις» (Ζ).

(2) Είχε πολύ καλό χαρακτήρα. «Διότι πρόσεξε ότι, αν και η υπόθεση φαινόταν ότι είναι δίκαιη και αναγκαία, όμως ρωτάει σχετικά με αυτό, μη θέλοντας να πάει από μόνος του» (Ζ).

«Είδες τη διαφορά; Πώς ο μεν λέει με θρασύτητα «θα σε ακολουθήσω όπου πας», ενώ αυτός μοιλονότι ζητούσε δίκαιο πράγμα, λέει, επίτρεπέ μου;» (Χ).

(3) «Το «πρώτα» το εἶπε, φανερώνοντας ότι έπειτα θα ακολουθήσει παντού» (Ζ).

(4) Αυτό ήταν θρησκευτικό καθήκον, ευσεβής υποχρέωση πολύ επιβεβλημένη. Δες Τωβ. δ 3,στ 13. Στη Μίσχνα (Berak III,1) το επειγόν αυτού του καθήκοντος αναγνωρίζεται ως τέτοιο, ώστε αυτός που το επιτελούσε εξουσιοδοτούνταν να αναβάλλει την επιτέλεση των πιο υποχρεωτικών θρησκευτικών καθηκόντων (S).

Ματθ.8,22 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀκολούθει μοι(1), καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς(2) θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς(3).

Ματθ.8,22 Ο Ἰησοῦς ὅμως του εἶπε: «Ακολούθησέ με κι ἄφησε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς νεκροὺς τοὺς».

(1) «Για ποιο λόγο δεν το επέτρεψε; Διότι και υπήρχαν αυτοί που θα εκτελούσαν αυτό και δεν επρόκειτο να μένει άταφος, και αυτός δεν έπρεπε να απομακρυνθεί από τα πλέον αναγκαία... Άρα, λοιπόν, δεν ήταν αυτό δείγμα μέγιστης αχαριστίας, θα πει κάποιος, το να μην παραβρεθεί στην ταφή του πατέρα του; Αν μεν το έκανε από τεμπελιά, θα ήταν αχαριστία· αν όμως για να μην διακόψει έργο πιο αναγκαίο, το να πάει θα ήταν οπωσδήποτε μέγιστη αχαριστία.

Διότι ο Ιησούς τον εμπόδισε, όχι για να μας προστάξει να περιφρονούμε την τιμή στους γονείς, αλλά για να δείξει ότι δεν πρέπει να είναι για εμάς τίποτα πιο αναγκαίο από τα ουράνια πράγματα, και ότι πρέπει να επιζητούμε αυτά με ολόκληρο το ζήλο μας και να μην αναβάλλουμε ούτε κατ' ελάχιστον, και αν ακόμη αυτά που μας ελκύουν είναι πάρα πολύ απαραίτητα και κατεπείγοντα» (Χ).

«Διότι πρέπει μεν και τους γονείς να τιμούμε, αλλά τον Θεό να τον προτιμούμε» (Θφ).

Ο Χριστός γνώριζε τον μαθητή καλύτερα από όσο αυτός ο ίδιος τον εαυτό του.

Μπορούμε να πιστέψουμε, ότι ο Κύριος είδε στο βάθος της λογικής αυτής αίτησης επιθυμία να διαφύγει ο μαθητής από καθήκοντα, τα οποία ήταν εξόχως επιβεβλημένα και τα οποία δεν τραβούσαν το ενδιαφέρον του όσο η κηδεία του πατέρα· και ότι είδε επίσης, ότι η επάνοδος του μαθητή στο σπίτι του θα απέβαινε καταστρεπτική σε αυτόν (p).

«Διότι μετά την ταφή έπρεπε, βεβαίως, να εξετάζουν και τη διαθήκη και να μοιράσουν την κληρονομία αυτού που πέθανε και όλα τα άλλα που ακολουθούν σε αυτά. Και έτσι καθώς θα δεχόταν τα χτυπήματα των κυμάτων που θα διαδέχονταν το

ένα το άλλο, θα τον απομάκρυναν πάρα πολύ μακριά από το λιμάνι της αλήθειας. Για αυτό τον προσελκύει και τον προσηλώνει στον εαυτό του» (X).

(2) «Δηλαδή άφησέ τον σε αυτούς που έχουν νεκρωθεί στην πίστη» (Z), τους πνευματικά νεκρούς, οι οποίοι ουδέποτε αισθάνθηκαν την υψηλότερη ζωή (p), την κλήση για να ακολουθήσουν το Χριστό και οι οποίοι ήταν νεκροί όσον αφορά σε αυτόν (a).

(3) Στους νεκρούς που τους ταιριάζουν και ταιριάζουν σε αυτούς, διότι και αυτοί χωρίς πίστη και ελπίδα ανάστασης πέθαναν και για αυτό στους όμοιούς τους άπιστους ανήκει να τους θάβουν, θρηνώντας και οδυρόμενοι σαρκικά, διότι δεν θα δουν πλέον ο ένας τον άλλον (δ). «Λέγοντας «τους δικούς τους νεκρούς», δείχνει ότι αυτός δεν ήταν δικός του νεκρός. Διότι, όπως εγώ τουλάχιστον νομίζω, αυτός που πέθανε ήταν από τους άπιστους» (X).

Αλλά ίσως ο κύριος σκοπός αυτού του λόγου είναι να υπενθυμίσει στο μαθητή, τι υψηλές αξιώσεις έχει από αυτόν η ιδιότητα του μαθητή, την οποία αυτός διάλεξε. Όπως ο αρχιερέας (Λευϊτ. κα 11) και οι Ναζιραίοι (Αριθμ. στ 6,7) η ζωή του ήταν αφιερωμένη και δεν επιτρεπόταν να κάνει τον εαυτό του ακάθαρτο λόγω του πατέρα του ή της μητέρας του. Αυτός που αγαπά πατέρα ή μητέρα πάνω από εμένα δεν μου είναι άξιος (Ματθ. ι 37) (p).

Και στην Π.Δ. απαγορευόταν στον αρχιερέα να έλθει σε επαφή και με το νεκρό του πατέρα και τη μητέρα του, για να μη μianθεί, αλλά και στον Ναζιραίο παρομοίως (δ). Είναι όμως δυνατόν το «άσε τους νεκρούς να θάψουν τους νεκρούς τους» να ήταν παροιμία που σήμαινε, κόψε εντελώς τον εαυτό σου από το παρελθόν, όταν υποθέσεις παρόντος ενδιαφέροντος σε καλούν να δώσεις ολόκληρη την προσοχή σου (a) ή πιο σωστά, απόκοψε τον εαυτό σου από το νεκρό παρελθόν και δώσε όλη την ενεργητικότητά σου στη νέα ζωή, την οποία άρχισες ήδη (S).

Στίχ. 23-27. Τρικυμία και γαλήνευση της θάλασσας.

Ματθ.8,23 Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον(1) ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ(2) αὐτοῦ.

Ματθ.8,23 Ο Ἰησοῦς μῆκε στο πλοιάριο, και τον ακολούθησαν και οι μαθητές του.

Η δεύτερη τριάδα των θαυμάτων, που εξιστορείται από το σ. αυτό, αποτελείται από θαύματα δύναμης πάνω στις φυσικές, υπερφυσικές και πνευματικές δυνάμεις, δηλαδή πάνω στην τρικυμία, τους δαίμονες και την αμαρτία.

Ή, μπορούμε να πούμε ότι με αυτά ο Χριστός φέρνει ειρήνη πάνω στη φύση, σε αυτούς που ταλαιπωρούνται από πονηρά πνεύματα και πάνω στην ταραγμένη συνείδηση. Η τριάδα αρχίζει με την κατασίγαση της τρικυμίας στη λίμνη και τα πρώτα δύο θαύματα έχουν την ίδια σειρά και στους τρεις συνοπτικούς (p).

(1) Με άρθρο=το πλοίο το οποίο ο Σωτήρας διάλεξε από τα αλιευτικά πλοιάρια στην παραλία που ανήκαν στους μαθητές του (δ).

(2) Όχι μόνο οι 12, τους οποίους δεν είχε χωρίσει ακόμη σε ιδιαίτερο όμιλο, αλλά ο ευρύτερος κύκλος (δ). Ο Ἰησοῦς είχε κινητή σχολή και στη σχολή εκείνη οι μαθητές του διδάσκονταν πολύ βαθύτερα παρά εάν παρέμεναν κάτω από τη στέγη κάποιου σχολείου μακριά από κάθε αγωνία και πειρασμό (b).

«Πήρε τους μαθητές όχι μάταια ούτε άσκοπα, αλλά για να τους κάνει θεατές του θαύματος που επρόκειτο να γίνει. Διότι όπως ακριβώς κάποιος άριστος δάσκαλος, τους προετοίμαζε στο να παραμένουν ατάραχοι μπροστά στους κινδύνους» (X).

Ματθ.8,24 (1)καὶ ἰδοὺ σεισμὸς(2) μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ(3), ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι(4) ὑπὸ τῶν κυμάτων· αὐτὸς δὲ ἐκάθευδε(5).

Ματθ.8,24 Ξαφνικὰ ἐγίνε μεγάλη τρικυμία στη λίμνη, ἔτσι που τα κύματα σκέπαζαν το πλοῖαριο· αὐτὸς ὅμως κοιμόταν.

(1) Ο Ματθαῖος στην περιγραφή του θαύματος απομακρύνεται πολύ περισσότερο από τον Λουκά από την περιγραφή του Μάρκου. Η αφήγησή του είναι καθαρότερα θαυμάσιο θέμα χωρίς τη ζωή την οποία προσδίδουν οι λεπτομέρειες. Οι διαφορές τις οποίες παρουσιάζει με τον Μάρκο υποδηλώνουν διήγηση πρωτότυπη μάλλον παρά περίληψη της αφήγησης του Μάρκου (L).

(2) «Αὐτὸς μὲν εἶπε σεισμό, ἐνῶ ο Μάρκος καὶ ο Λουκάς «λαίλαπα ἀνέμου»· τὸ ἴδιο εἶναι ὅμως. Διότι ἡ τρικυμία ονομάστηκε καὶ σεισμὸς καὶ λαίλαπα διότι ταρακουνᾷ καὶ συστρέφει καὶ ἀναμοχλεύει τὰ νερά» (Z).

Ἡ λέξη λέγεται κυρίως γιὰ τὸν κλονισμό τοῦ στερεοῦ ἐδάφους· οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ὅμως μεταφράζουν με αὐτὸ εβραϊκὴ λέξη (Ἰερεμ. κγ 19, Ναούμ α 3), ἡ ὁποία ἀλλοῦ (Ἰωνά α 4) μεταφράζεται με τὸ τρικυμία (δ).

(3) «Ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ ο Μάρκος λένε ὅτι τὸ πλοῖο κλυδωνίστηκε στὴ θάλασσα, ἐνῶ ο Λουκάς στὴ λίμνη. Καὶ δὲν λένε ἀντίθετα πράγματα· διότι τὴν Τιβεριάδα ονομάζουν ἔτσι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνος, ἡ ὁποία ὡς πρὸς τὴ φύση τῆς εἶναι λίμνη, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴ θέση τῆς θάλασσα λόγω τοῦ μεγέθους. Γιὰ αὐτὸ καὶ ἄλλοτε μὲν τὴν ονομάζουν λίμνη καὶ ἄλλοτε θάλασσα» (Z).

Ἡ θέση τῆς λίμνης αὐτῆς με τοὺς υψηλοὺς λόφους καὶ ἀπὸ τὶς δύο μεριές ἐξέθετε αὐτὴν σὲ ἀφνίδιες καὶ βίαιες πνοές ἀνέμων (ο).

(4) Με τὴν ἐννοία τοῦ καλύπτω, ἀποκρύβω. Τα κύματα ἦταν υψηλότερα ἀπὸ τὸ πλοῖο, τὸ ὁποῖο ἀπειλοῦσαν νὰ καταποντίσουν. Ἀπὸ τὴν ἀκτὴ θὰ τὸ θεωροῦσαν χαμένο (L).

(5) Κοιμόταν κουρασμένος ἀπὸ τοὺς ποικίλους κόπους τῆς ἡμέρας. Κανένα φόβο δὲν δοκίμαζε ὁ Ἰησοῦς (b). Ὁ ὕπνος τοῦ σημειώνεται ἐδῶ σὲ προφανή ἀντίθεση με τὸν σάλο καὶ τὸν πανικὸ τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴν τρικυμία. Ἡ πραγματικότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης τοῦ παρουσιάζεται στὴν κούρασή του καὶ στὸν ἐξαιτίας τῆς ὕπνου τοῦ (p). Πόσο μεγάλος πρέπει νὰ ἦταν ὁ κόπος τοῦ καὶ ἡ φυσικὴ ἐξάντλησή του (ο).

Ματθ.8,25 καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἤγειραν αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα(1).

Ματθ.8,25 Πήγαν τότε οἱ μαθητές τοῦ καὶ τὸν ξύπνησαν λέγοντας: «Κύριε, σῶσε μας, χανόμεστέ».

(1) Τα λόγια αὐτὰ δείχνουν τὸν ἐσχατο φόβο καὶ τὴν ἀπελπισία, τὴν ὁποία τοὺς δημιούργησε ἡ τρικυμία (δ).

«Γιὰ αὐτὸ τὸ λόγο κοιμάται· διότι ἀν αὐτὸ γινόταν ἐνῶ ἦταν ξύπνιος ἢ δὲν θὰ φοβόντουσαν ἢ δὲν θὰ τὸν παρακαλοῦσαν ἢ δὲν θὰ νόμιζαν ὅτι μπορεῖ αὐτὸς νὰ κάνει κάτι τέτοιο. Γιὰ αὐτὸ κοιμάται, γιὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὴ δειλία τοὺς καὶ νὰ τοὺς παρουσιάσει κατὰ τρόπο πῶ ἐντονότατα ὅσα συνέβησαν» (X).

Ἦλθαν ὄχι οἱ ναυτικοί, ἀλλὰ οἱ μαθητές, ἡ κραυγὴ ὅμως «χανόμεστέ», που μαρτυρεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς συνοπτικοὺς, δείχνει, ὅτι δὲν εἶχαν τὴν ἀκλόνητη πεποίθηση καὶ ἐμπιστοσύνη ἐκεῖνη, ἡ ὁποία θὰ τοὺς ἔκανε διστακτικοὺς στὸ νὰ ξυπνήσουν τὸ Διδάσκαλο (L). Τὸ «χανόμεστέ» ἔδειχνε, ὅτι λίγη ἐμπιστοσύνη εἶχαν στὴν παρουσία τοῦ (p). «Τὸ φόβο τὸν δημιουργεῖ ὄχι τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ ἡ ἀσθένεια τῆς διάνοιας» (Σχ.π).

Ματθ.8,26 καὶ λέγει αὐτοῖς· τί δαιλοὶ(1) ἐστε, ὀλιγόπιστοι(1); τότε ἐγερθεῖς(2) ἐπετίμησε(3) τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη(4).

Ματθ.8,26 Και τους λέει: «Ολιγόπιστοι, γιατί είστε δειλοί;» Μετά σηκώθηκε και επιτίμησε τους ανέμους και τη θάλασσα, κι έγινε απόλυτη γαλήνη.

(1) Το μεν δειλοί δείχνει τον μεγάλο και υπερβολικό φόβο, από τον οποίο χωρίς να πρέπει κυριεύτηκαν, ενώ το ολιγόπιστοι τον λόγο αυτού του φόβου, ότι δηλαδή λίγη πίστη και πεποίθηση είχαν στο Σωτήρα, ότι μπορεί και κατά τη διάρκεια του ύπνου να μην τους αφήσει να καταποντιστούν (δ).

«Πρώτα διαλύει τη δειλία της ψυχής τους, δείχνοντας ότι τον φόβο συνηθίζει να τον προκαλεί η ασθένεια της ψυχής· τους κατηγορήσε όμως και για ολιγοπιστία διότι είχαν ατελή πίστη σε αυτόν. Διότι ήλπιζαν από τη μία ότι μπορεί μεν να τους σώσει, αλλά ξύπνιος, όχι όμως και ενώ κοιμόταν· για αυτό και τον ξυπνούν» (Ζ).

«Με το ότι είπαν μεν, Κύριε, σώσε μας, φανερώνουν πίστη, αλλά το «χανόμαστε» δεν είναι δείγμα πίστης. Διότι αφού εκείνος έπλεε μαζί τους, δεν έπρεπε να φοβούνται» (Θφ).

Η ερωτηματική απάντηση του Κυρίου ή κάνει την επιτίμηση προς τους μαθητές περισσότερο εμφιατική ή εκφράζει έκπληξη, οπότε αποτελεί αντίστοιχη έκπληξη με αυτήν στο στιχ. 10. Εκεί θαύμασε ο Κύριος την πίστη εθνικού στρατιώτου, εδώ θαυμάζει για την ολιγοπιστία των μαθητών του, οι οποίοι όφειλαν να έχουν γνωρίσει, ότι εφ' όσον ήταν μαζί του βρισκόντουσαν σε ασφάλεια κάτω από την προστασία του (ρ).

(2) Όχι με την έννοια του ξύπνησε, διότι ο Κύριος ήδη μίλησε, αλλά με την έννοια του σηκώθηκε όρθιος (L). Παίρνοντας τη στάση αυτού που δίνει παράγγελμα (F). «Αφού σταμάτησε πρώτα τη φουρτούνα της ψυχής τους, τότε σταματά και τη φουρτούνα της θάλασσας» (Θφ).

(3) Διέταξε αυστηρά (Ματθ. ιβ 16) ως δημιουργός των ανέμων και της θάλασσας, προσωποποιώντας τα στοιχεία αυτά (δ). Πιθανώς ο σατανάς κυριαρχούσε στην τρικυμία αυτή (b). Έχουμε όμως και στην Π.Δ. παρόμοια φράση. «Επιτίμησε την ερυθρά θάλασσα» (Ψαλμ. ρε 9)(δ).

(4) Αντιτίθεται με το προηγούμενο «έγινε σεισμός μέγας στη θάλασσα» (F). «Όπως ακριβώς κατά φυσικό τρόπο διατάζει ο κύριος την υπηρέτριά του και ο δημιουργός τα δημιουργήματά του, έτσι και αυτός κατέπαυσε αυτήν και την χαλιναγώγησε μόνο με το λόγο και την προσταγή του· και αμέσως κατέπαυσε η όλη θαλασσοταραχή και δεν έμεινε ούτε καν ίχνος της τρικυμίας. Διότι αυτό δήλωσε ο ευαγγελιστής λέγοντας, και έγινε γαλήνη μεγάλη» (X). Απότομο σταμάτημα του ανέμου είναι δυνατό, αλλά αυτό δεν φέρνει με τη μία και τη γαλήνη της θάλασσας. Δες Ψαλμ. πη 10, ρστ 29 (ρ).

Ματθ.8,27 οι δὲ ἄνθρωποι(1) ἐθαύμασαν λέγοντες· ποταπός(2) ἐστὶν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Ματθ.8,27 Και οι άνθρωποι είπαν γεμάτοι κατάπληξη: «Ποιος είν' αυτός, που τον υπακούνε οι άνεμοι και η θάλασσα;»

(1) Οι άλλοι δύο συνοπτικοί υποδηλώνουν, ότι οι μαθητές εκδήλωσαν αυτήν την έκπληξη. Ήταν αντίθετο με την πείρα τους στη λίμνη, το ότι ακολούθησε μεγάλη γαλήνη αμέσως μετά το απότομο σταμάτημα του ανέμου και αναγνώρισαν την παρουσία υπερφυσικής δύναμης, η οποία ήταν τελείως πρωτοφανής σε αυτούς (ρ). Οι άνθρωποι για τους οποίους μιλά ο Ματθαίος δεν μπορεί να είναι οι μαθητές (L). Ήταν αυτοί που έτυχε να είναι στο πλοίο, είτε δηλαδή άνθρωποι του πλοίου είτε και επιβάτες, που δεν είχαν γνωρίσει ακόμη τη δύναμη του Σωτήρα, όπως οι μαθητές (δ), οι οποίοι είχαν τέτοια πείρα από προηγούμενες θαυματουργίες του Κυρίου.

«Ο Ματθαίος ανθρώπους εδώ λέει τους όχλους, όπως αναφέρει ο Χρυσόστομος. Διότι ήταν λογικό και αυτοί μαθαίνοντας το θαύμα από τους μαθητές, ομοίως να

θαυμάσουν» (Ζ).

(2) «Με απορία έλεγαν, τι είδους άνθρωπος είναι αυτός;» (Ζ). Η λέξη αυτή λέγεται αντί για την παλαιότερη λέξη «ποδαπός» δηλαδή από ποιο δάπεδο, από ποια χώρα. Και για πρόσωπο σημαίνει ποιος, ποιας ποιότητας; (g).

«Έπεφταν σε αμηχανία λέγοντας, τι άνθρωπος είναι αυτός; Διότι ο μεν ύπνος και η εξωτερική του όψη έδειχναν ότι ήταν άνθρωπος, η θάλασσα όμως και η γαλήνη αποδεικνυαν ότι είναι Θεός» (Χ). «Δηλαδή αυτό μεν που φαινόταν φανέρωνε άνθρωπο, αλλά τα έργα Θεού» (Θφ).

Στιχ. 28-34. Θεραπεία δυο δαιμονισμένων.

Ματθ.8,28 Καί έλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν(1) ὑπήντησαν αὐτῷ δύο(2) δαιμονιζόμενοι(3) ἐκ τῶν μνημείων(4) ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ(5) λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν(6) τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.

Ματθ.8,28 Ὅταν έφτασε στην απέναντι όχθη, στην περιοχή των Γεργεσηνῶν,Γεργεσηνῶν. Αλλά χειρόγραφα έχουν «Γαδαρηνῶν» και άλλα «Γερασηνῶν». τον συνάντησαν δύο δαιμονισμένοι που έρχονταν από τα μνήματα, τόσο φοβεροί, που κανένας δεν τολμούσε να περάσει από κείνον το δρόμο.

Στο δεύτερο θαύμα της δεύτερης τριάδας ο Μεσσίας, ο οποίος εκδήλωσε πριν λίγο την εξουσία του στις φυσικές δυνάμεις, φανερώνει τώρα αυτήν πάνω στις υπερφυσικές δυνάμεις του αόρατου κόσμου (p).

(1) Γαδαρηνῶν είναι η καλύτερη γραφή στον Ματθαίο, ενώ Γερασηνῶν στον Μάρκο και το Λουκά (S). Και στον Μάρκο και στον Λουκά το θαύμα ιστορείται ότι έγινε στα Γέρασα, ονομασία πιθανώς τόπου κοντά στη λίμνη, ο οποίος ονομάζεται ακόμη Γέρσα ή Κέρσα (p). Η ονομασία Γαδαρηνῶν η οποία αποτελεί γραφή βέβαιη στον Ματθαίο δεν αποδεικνύει, ότι η πόλη που βρισκόταν κοντύτερα στον τόπο του θαύματος ήταν τα Γάδαρα, διότι η πόλη αυτή δεν κατονομάζεται στην αφήγηση του Ματθαίου. Ο Κύριος αποβιβάστηκε σε περιοχή, η οποία μπορούσε να εξαρτάται από τα Γάδαρα, ως πόλης σπουδαιότερης. Η δυσκολία λοιπόν δεν έγκειται στο κείμενο του Ματθαίου διότι αυτός μιλά για χ ὄ ρ α των Γαδαρηνῶν, αλλά στο κείμενο του Μάρκου ο οποίος έγραψε Γέρασα. Αλλά ο Μάρκος ή διάλεξε όνομα πολύ γνωστό και από τους αρχαίους ή θέλησε να σημάνει κάποιο μικρό μέρος κοντά στη λίμνη (L). Και πράγματι ο Sanday (Sacred Sites σ. 27) σημειώνει ότι «μόνο το μέρος που γειτονεύει με την Κέρσα ή Γέρσα ικανοποιεί τις συνθήκες του θαύματος. Διότι όχι μόνο υπάρχουν κοντά εκεί τάφοι, αλλά και μόνο εκεί υψώνεται κάποιος απότομος βράχος, από τον οποίο πέφτει κάποιος στη λίμνη». Η γραφή λοιπόν Γερασηνῶν που συναντιέται στους άλλους δύο συνοπτικούς δηλώνει τους κατοίκους παραλιακού χωριού στη χώρα των Γαδαρηνῶν, και κάλλιστα γνώριζαν τα μέρη αυτά οι ευαγγελιστές και προ πάντων ο Ματθαίος, ο οποίος περιόδευσε αυτά μαζί με το Σωτήρα (δ).

Η γραφή Γεργεσηνῶν προήλθε από διόρθωση του Ωριγένη και επικράτησε χάρις στο κύρος του. Σύμφωνα με τον Ωριγένη «το γεγονός σχετικά με τους χοίρους που γκρεμίστηκαν από τα δαιμόνια γράφτηκε ότι έγινε στη χώρα των Γερασηνῶν. Αλλά τα Γέρασα είναι πόλη της Αραβίας που δεν έχει κοντά ούτε θάλασσα ούτε λίμνη· και δεν θα έλεγαν οι ευαγγελιστές ένα τόσο προφανές ψεύδος που και εύκολα θα μπορούσε να ελεγχθεί, άνδρες που γνώριζαν πολύ καλά τα σχετικά με την Ιουδαία. Επειδή όμως σε λίγα αντίγραφα βρήκαμε τη γραφή «στη χώρα των Γαδαρηνῶν» και σχετικά με αυτό πρέπει να πούμε. Δηλαδή τα Γάδαρα είναι μεν πόλη της Ιουδαίας, γύρω από την οποία υπάρχουν τα διάσημα θερμά (λουτρά ή νερά), αλλά σε αυτήν δεν υπάρχει καθόλου λίμνη ή θάλασσα που να είναι δίπλα σε γκρεμούς, αλλά η πόλη

είναι τα Γέργεσα, από την οποία προέρχονται οι Γεργεσαίοι, πόλη αρχαία δίπλα στη λίμνη που τώρα ονομάζεται Τιβεριάδα, στην οποία υπάρχει γκρεμός δίπλα στη λίμνη, από όπου δείχνουν οι κάτοικοι ότι έπεσαν τα γουρούνια από τους δαίμονες». Αλλά η γραφή Γερασηνών προφανώς δεν αναφέρεται στα Γέρασα της Αραβίας, αλλά σε χωριό με το ίδιο όνομα δίπλα στη λίμνη Γεννησαρέτ, το οποίο πιθανώς στα χρόνια του Ωριγένη άλλαξε όνομα και ονομαζόταν Γέργεσα. Επειδή ήταν μικρό χωριό κανείς λόγος δεν έγινε για αυτό και ούτε Γέρασα ούτε Γέργεσα αναφέρονται στην Αγία Γραφή ή στον Ιώσηπο ή σε κάποιον άλλο μη Ιουδαίο συγγραφέα (δ).

(2) «Εάν όμως αυτοί που μελετούν το Λουκά λένε ότι ένας ήταν ο δαιμονισμένος, ενώ ο Ματθαίος λέει δύο, ούτε αυτό φανερώνει κάποια διαφωνία. Διότι εάν μεν έλεγαν, ότι ένας μόνο ήταν και δεν υπήρχε άλλος, τότε θα φαίνονταν ότι διαφωνούν με τον Ματθαίο. Αν όμως ο μεν είπε για τον έναν και ο άλλος για τους δύο, αυτό δεν λέχθηκε με σκοπό τη διαφωνία, αλλά λόγω του διαφορετικού τρόπου διηγήσεως. Και εγώ τουλάχιστον νομίζω ότι ο Λουκάς διάλεξε και μίλησε για τον πιο φοβερό από τους δύο» (X).

Αυτός που ήταν στη χειρότερη κατάσταση, εκδήλωσε πόθο μετά τη θεραπεία του να αποβεί μαθητής του Ιησού (F). Ο Ματθαίος είχε υπ' όψη δύο δαιμονισμένους, από τους οποίους ο ένας ίσως δεν ήταν παρά ο συνοδός ο λιγότερο επικίνδυνος από τον διαβόητο δαιμονισμένο, ο οποίος περιγραφόταν μόνος στην κατήχηση του Πέτρου που διασώθηκε από τον Μάρκο. Έτσι δέχτηκαν το πράγμα οι Αυγουστίνος, Zahn, Schanz κλπ (L).

(3) Το δύσκολο ζήτημα της κατοχής από δαιμόνια δεν μπορεί κάποιος να το προσπεράσει ως μία κενή δεισιδαιμονία. Όχι μόνο οι ευαγγελιστές, περιλαμβανομένου και του Λουκά του αγαπητού ιατρού, κάνουν διάκριση με σαφήνεια μεταξύ δαιμονοληψίας και ασθένειας, αλλά σύμφωνα με τις πυκνές μαρτυρίες τους και ο ίδιος ο Χριστός. Δεν είναι απλώς ανακριβές, αλλά είναι πλάνη να πει κάποιος, ότι οι αφηγήσεις των ευαγγελιστών περί δαιμονιζομένων έχουν χρωματιστεί σύμφωνα με τις ιδέες που επικρατούσαν στην εποχή τους.

Ο Χριστός δεν μεταχειρίζεται την δαιμονοληψία ούτε ως ασθένεια ούτε ως αμαρτία. Ουδέποτε εμφανίζεται να κατηγορεί τους δαιμονιζομένους ή να θεωρεί ότι οι ίδιοι προκάλεσαν στους εαυτούς τους αυτήν τη θλίψη. Έπασχαν αυτοί πολύ και με τη συμπάθειά του τούς ελευθέρωνε από τα δεινά τους, βγάζοντας από αυτούς τα δαιμόνια. Διέτασσε τα πονηρά πνεύματα να βγουν. Εάν όμως δεν υπήρχαν πράγματι πονηρά πνεύματα σε αυτούς που έτσι θεραπεύονταν, τότε πρέπει να δεχτούμε ή ότι ο Κύριος δεν το ήξερε ή ότι δεν έβγαλε πονηρά πνεύματα. Οποιοδήποτε όμως από τα δύο αυτά δεχτεί κάποιος, εμπλέκεται σε βαρύτερη δυσκολία (p).

(4) Επειδή μισούσαν τους ανθρώπους και τους θεωρούσαν εχθρούς τους, έμεναν στους τάφους των νεκρών.

«Αλλά γιατί όμως διέμεναν μέσα στα μνήματα οι δαιμονισμένοι; Επειδή ήθελαν να σπείρουν μέσα στους ανθρώπους την ολέθρια αντίληψη ότι οι ψυχές αυτών που πεθαίνουν γίνονται δαίμονες· εύχομαι όμως αυτό το πράγμα ούτε καν να φτάσετε και απλώς να το σκεφτείτε. Τι θα μπορούσες να πεις λοιπόν, θα πει κάποιος, όταν πολλοί από τους μάγους αρπάζουν παιδιά και τα φονεύουν, ώστε να έχουν στο μέλλον την ψυχή τους ως βοηθό τους στις μαγικές τους πράξεις; Και από πού γίνεται αυτό φανερό; Το ότι βεβαίως σφάζουν τα παιδιά το λένε πολλοί, πες μου όμως από πού πληροφορήθηκες το ότι οι ψυχές των σφαγμένων βοηθούν τους μάγους στις μαγικές τους ενέργειες. Αυτοί, λέει, που έχουν τα δαιμόνια μέσα τους φωνάζουν, ότι «εγώ είμαι η ψυχή του τάδε».

Αλλά και αυτό είναι κάποιο κατασκευάσμα και απάτη διαβολική. Διότι δεν είναι η ψυχή του πεθαμένου αυτή που φωνάζει, αλλά ο δαίμονας που υποκρίνεται αυτά, ώστε

να εξαπατήσει αυτούς που τον ακούνε... Όλα αυτά είναι λόγια μεθυσμένων γριών και αποσκοπούν στο να εκφοβίζουν τα παιδιά. Διότι δεν είναι δυνατόν η ψυχή που αποχωρίστηκε από το σώμα να περιφέρεται πλέον εδώ στη γη. «Διότι οι ψυχές των δικαίων βρίσκονται στο χέρι του Θεού»... Αλλά και οι ψυχές των αμαρτωλών φεύγουν αμέσως από εδώ. Και αυτό γίνεται φανερό από την παραβολή του Λαζάρου και του πλουσίου» (X).

(5) Το χαλεπός λέγεται σπανιότερα για πρόσωπα παρά για πράγματα (L). Δηλαδή πολύ επικίνδυνος· το χαλεπός που συγγενεύει με το χαλέπτω, πιέζω, βλάπτω, δηλώνει εδώ τον άγριο, τον κακό και βλαβερό άνθρωπο, τον επικίνδυνο επειδή κακοποιεί και φονεύει (δ).

(6) Με την έννοια του μπορώ (g).

Ματθ.8,29 και ἰδοὺ ἔκραξαν(1) λέγοντες· τί ἡμῖν καὶ σοί(2), Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ(3); ἦλθες ὧδε(4) πρὸ καιροῦ(5) βασανίσαι(6) ἡμᾶς;

Ματθ.8,29 Καὶ με κραυγές του ἔλεγον· «Τι δουλειά ἔχεις ἐσὺ μ' ἐμᾶς, Υἱὲ του Θεοῦ; Ἦρθες ἐδῶ νὰ μας βασανίσαι πρὶν τὴν ὥρα μας;»

(1) «Όταν τους χτύπησε η ίδια η θείκη ακτίνα, αμέσως τον αναγνώρισαν· και επειδή δεν άντεχαν τη δύναμη του χτυπήματος που τους έκαιγε αόρατα, έκραξαν λέγοντας» (Z). Οι δαίμονες δηλαδή που ήταν μέσα τους άφησαν από το φόβο τους κραυγή, δηλαδή φωνή μεγάλη (δ). Τα ακόλουθα λόγια είναι λόγια των δαιμόνων που μιλούν με τα φωνητικά όργανα των δαιμονισμένων (ο).

(2) Ἡ, λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Τι σχέση έχει η δική μας δύναμη με τη δική σου; Διότι ἐσὺ μὲν εἶσαι φωτιά που δεν αντέχεται, ἐνῶ ἐμεῖς χορτάρια που εύκολα καίγεται» (Z).

Ἡ, πιο σωστά, τι κοινό υπάρχει σε μας και σε σένα; Τίποτα δηλαδή δεν υπάρχει που να μας συνδέει, διότι ἐσὺ μὲν εἶσαι γιος του Θεοῦ, ἐνῶ ἐμεῖς εχθροὶ του Θεοῦ, τους οποίους άφησε ελεύθερους στον κόσμο μέχρι την κρίση της μεγάλης ημέρας (δ). Ομολογούν την απελπισία τους και την τρομερή προσδοκία τους και συγχρόνως φαίνεται να προσθέτουν· επιθυμούμε να μην έχουμε κάποια σχέση με σένα, αλλά με τους ανθρώπους που υπόκεινται στην αμαρτία (b).

(3) Οι άνθρωποι ζητώντας βοήθεια απευθύνονταν προς αυτόν με εμπιστοσύνη ως Υἱὸ Δαβίδ· οι δαίμονες με τρόμο ως Υἱὸ του Θεοῦ (b).

«Διότι πράγματι μαστιγώνονταν αόρατα και ταράζονταν περισσότερο από τη θάλασσα, διότι υφίσταντο τα κεντρίσματα και καίγονταν και έπασχαν με τρόπο αθεράπευτο και μόνο από την παρουσία του» (X).

Αυτό είναι απόδειξη του ότι οι ασθενείς αυτοί δεν ήταν απλοί παράφρονες, αλλά κατέχονταν πράγματι από δαιμόνια. Πώς ήταν δυνατόν παράφρονες να έχουν τέτοια γνώση για τον αληθινό χαρακτήρα του Χριστού; Θα ήταν παράδοξο η παραφροσύνη να δίνει σε αυτούς που κατέχονταν από αυτήν τέτοια διάκριση και διορατικότητα, ώστε να διακρίνουν αυτοί σχετικά με τον Ιησού ευθύς αμέσως, ό,τι οι υγιείς δεν μπορούσαν να αντιληφθούν (ο).

(4) Ἡ, ἐδῶ «δηλαδή στη γη» (Z) ή, πιο σωστά, ἐδῶ, σε αυτό το μέρος. Οι δαίμονες αξίωσαν κάποιο δικαίωμα στον τόπο εκείνο και ειδικά πάνω στους χοίρους που βρίσκονταν στον τόπο εκείνο (b).

(5) Επιρρηματική έκφραση που ισοδυναμεί με το «πρόωρα» (δ).

«Τον κατηγορούσαν ότι ήλθε όχι στον κατάλληλο καιρό, και αυτό το κάνουν με διάθεση τυραννική και κατηγορώντας με κακία το χρόνο του ερχομού του Χριστού στη γη. Αλλά το «πριν τον καιρό» το λένε, διότι δεν βασανίστηκαν καθόλου σε κάποιον άλλο χρόνο, αλλά έναν χρόνο προσδοκούσαν, αυτόν της δεύτερης έλευσης, κατά τον οποίο επρόκειτο χωρίς ενδοιασμούς να υπομείνουν τα αναμενόμενα» (K).

«Επειδή τους βρήκε να τυραννούν και να καταστρέφουν με κάθε τρόπο το πλάσμα του, να αρνηθούν μεν την αμαρτία δεν μπορούν, αλλά προβάλλουν κάποια δικαιολογία, ότι δεν οφείλουν τώρα να τιμωρηθούν, αλλά στον καιρό της παγκόσμιας κρίσης» (Ζ).

(6) Ένα από τα έργα του Μεσσία ήταν να ανατρέψει το Σατανά και να καταργήσει τα έργα του σκότους. Δες Μάρκ. α 24,34,γ 11,12,15 κλπ. Εδώ οι δαιμονισμένοι, φωνάζοντας ως όργανα των δαιμόνων που είναι μέσα τους, αναγνωρίζουν το Μεσσία και σκέφτονται ότι η τιμωρία τους άρχισε ήδη (S).

«Θεωρούν ως βάσανο το να μην τους επιτραπεί να κάνουν κακό στους ανθρώπους» (Θφ). Είναι βάσανο για τον διάβολο να είναι έξω από τα σώματα των ανθρώπων και των ζώων, τα οποία ένθερμα επιθυμεί να κυριεύει, έτσι ώστε, έστω και πρόσκαιρα, να σβήνει κάπως η φωτιά η οποία πάντοτε κατακαίει αυτόν (b).

Ματθ.8,30 ἦν(1) δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων(2) πολλῶν βοσκομένη.

Ματθ.8,30 Μακριὰ ἀπ' αὐτοὺς ἔβοσκε ἓνα μεγάλο κοπάδι ἀπὸ χοίρων.

(1) Δεν πρέπει να ενώσουμε το ἦν με το βοσκομένη και να εξηγήσουμε αυτό, βοσκούσε· διότι η κύρια έννοια εδώ είναι η ύπαρξη τέτοιας αγέλης, την οποία το υπαρκτικό ρήμα ἦν φανερώνει· η λέξη βοσκομένη λοιπόν εξηγεί τον λόγο της εκεί διαμονής (δ).

(2) Τα ζώα αυτά, ακάθαρτα για τους Ιουδαίους (Δευτερ. ιδ 8, δεσ και Ησ. ξε 4) καθώς και για τους Αιγυπτίους και Άραβες, τρώγονταν όμως από τους εθνικούς (S). Οι κάτοχοι των γουρουνιών ήταν είτε εθνικοί που διέμεναν μεταξύ των Ιουδαίων, είτε Ιουδαίοι που ήταν άπληστοι για το κέρδος από αυτά (b).

Ματθ.8,31 οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν(1) αὐτὸν λέγοντες· εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς(2), ἐπίτρεψον(3) ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων(4).

Ματθ.8,31 Καὶ οἱ δαίμονες τον παρακαλοῦσαν λέγοντας: «Ἄν εἶναι να μας διώξεις, ἀφήσέ μας να πάμε στο κοπάδι των χοίρων».

(1) Είναι άλλο το να ζητά κάποιος με τον συνηθισμένο τρόπο, με τον οποίο οι φυσικοί άνθρωποι και οι δαίμονες μπόρεσαν να πετύχουν κάτι, και άλλο το να ζητά κάποιος με πίστη. Και ο σατανάς ο ίδιος επιτυγχάνει κάποτε το αίτημα, όπως μαθαίνουμε από το πρώτο κεφ. του Ιώβ (b).

(2) Αντιλήφθηκαν ήδη, ότι πρόκειται να αλλάξουν διαμονή (b).

(3) Αυθεντική γραφή «ἀπόστειλον ἡμᾶς (=στείλε μας) εἰς τὴν ἀγέλην». «Μη μπορώντας πλέον να βλάπτουν τους ανθρώπους, στράφηκαν στα [χρήματα και κτήματα] των ανθρώπων για να φανερωθεί η μανία που έχουν εναντίον μας» (Ζ). «Ούτε στα γουρούνια δεν τολμούν να μπουν, εάν αυτός δεν θα το επέτρεπε» (X).

(4) Ζήτησαν αυτό όχι διότι επιθυμούσαν να κατοικήσουν στους χοίρους, που δεν έχουν καμία ηθική ευθύνη και ελευθερία, αλλά για να ζημιώσουν τους ανθρώπους και για να αποφύγουν το να διωχτούν από τον Σωτήρα στον Άδη (Λουκ. η 31) και να παραμείνουν στο μέρος εκείνο για πόλεμο πάλι εναντίον των ανθρώπων (Μάρκ. ε 10)(δ).

Δεν υπάρχει κάποια σοβαρή δυσκολία ως προς την επίδραση των πονηρών πνευμάτων πάνω σε ζώα. Γνωρίζουμε πάρα πολύ λίγα σε σχέση με την επίδραση του νου πάνω στην ύλη (γεγονός για το οποίο καμία αμφιβολία δεν χωράει) ώστε να μην μπορούμε να βεβαιώσουμε, ότι πνεύματα δεν θα μπορούσαν να επιδράσουν πάνω σε δημιουργήματα που δεν έχουν πνευματική φύση (p).

Ματθ.8,32 καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑπάγετε(1). οἱ δὲ ἐξεληθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· καὶ ἰδοὺ ὄρμησε(2) πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ(3)

εις την θάλασσαν και απέθανον εν τοῖς ὕδασιν(4).

Ματθ.8,32 Κι εκείνος τους είπε: «Πηγαίνετε». Αυτοί βγήκαν και πήγαν στο κοπάδι των χοίρων. Και όλο το κοπάδι των χοίρων όρμησε και γκρεμίστηκε στη λίμνη και πνίγηκαν μέσα στα νερά.

(1) «Αυτό ακριβώς που ζήτησαν οι δαίμονες, το έκανε ο Χριστός, επιτρέποντάς τους να πάνε στην αγέλη των χοίρων... όχι υπακούοντας σε εκείνους, αλλά επειδή ήθελε με αυτήν την ενέργεια να μας διδάξει πολλά» (X).

Πράγματι· ο Κύριός μας έκανε ένα θαύμα, με το οποίο έφερε τιμωρία σε ένα δέντρο, δηλαδή στη συκιά· και άλλο θαύμα στους χοίρους. Αυτά αποτελούσαν δείγμα της μελλοντικής τιμωρίας. Τα άλλα θαύματά του ήταν γεμάτα χάρη· αλλά και σε αυτά τα δύο θαύματα της τιμωρίας προκλήθηκε ενεργεσία, όπως για παράδειγμα στην τωρινή περίπτωση ο δρόμος έγινε ασφαλής, η περιοχή ελευθερώθηκε από πνεύματα κακοποιά, οι δαιμονισμένοι ελευθερώθηκαν, μεγάλο πλήθος ζώων, τα οποία ήταν απαγορευμένο να τρώγονται καταστράφηκαν, και τα οποία λόγω του ότι τρέφονταν κατά παράβαση του νόμου ήταν ευάλωτα στο να κυριευτούν από τους δαίμονες. Και οι Γεργεσηνοί ήταν ένοχοι και ήταν άξιοι να χάσουν την αγέλη (b).

Έπειτα «επέτρεψε να πάνε στην αγέλη των χοίρων έτσι ώστε και αυτοί που κατοικούσαν σε εκείνα τα χωριά να μάθουν τη δύναμή του... Διότι το μέγεθος της ζημιάς διέδιδε τη φήμη του γεγονότος και το συμβάν κατακυριεύει τη σκέψη τους» (X). Η περίπτωση δείχνει αδιαμφισβήτητα τα θεία δικαιώματα και την εξουσία του Ιησού (b). Εκείνος ο οποίος είχε τη δύναμη να ενεργήσει έτσι, είχε ομοίως και το δικαίωμα και την εξουσία να προβεί στην ενέργεια αυτή (F). Ως δημιουργός του κόσμου και μόνος αληθινός ιδιοκτήτης μπορεί να ρυθμίζει και τα των ανθρώπων, όπως θέλει, και κανείς δεν δικαιούται να χρησιμοποιήσει ως προς τον δημιουργό τον πήχη του κοινού δικαίου που ισχύει μόνο μεταξύ των ανθρώπων (δ).

Οι ορθολογιστές που θεωρούν τον Ιησού ως απλό άνθρωπο είναι ασυνεπείς, όταν κατηγορούν αυτόν για την καταστροφή των χοίρων. Εάν ήταν ένας απλός άνθρωπος, πώς θα μπορούσε να προΐδει, ότι θα επακολουθούσε ο πνιγμός των χοίρων; Εάν όμως δεν προείδε αυτόν, δεν είναι και υπεύθυνος για την επελθούσα καταστροφή (p).

(2) Η αγέλη με το που μπήκαν τα δαιμόνια κυριεύτηκε από τέτοιο φόβο ή μανία ώστε ανέβηκε στο γκρεμό και γκρεμίστηκε ολόκληρη στη θάλασσα (δ).

(3) Από το πάνω μέρος του γκρεμού στο κάτω, όπου ήταν η θάλασσα (δ).

(4) Φαίνεται από εδώ ότι το κυριευμένο από δαίμονα ζώο δεν μπορεί να ζήσει για πολύ. Το ότι άνθρωποι κυριευμένοι από δαιμόνια δεν χάνονται αμέσως, αποτελεί ειδικό έλεος του Θεού (b). «Αυτοί που δεν λυπήθηκαν τους χοίρους αλλά μέσα σε μια στιγμή τους γκρέμισαν όλους, πολύ περισσότερο θα τα έκαναν αυτά στους ανθρώπους που είχαν υπό την εξουσία τους και τους οδηγούσαν στις ερήμους και πάλι τους μετέφεραν από εκεί, εάν δεν ήταν πολλή η φροντίδα του Θεού ακόμα και μέσα σε αυτήν την κατάσταση της τυραννίας τους, ώστε να βάζει χαλινάρι και να συγκρατεί την περαιτέρω ορμή τους... Αλλά για ποιο λόγο φόνευσαν τους χοίρους οι δαίμονες; Παντού προσπαθούν με μεγάλη επιθυμία να βάζουν τους ανθρώπους σε λύπη και παντού χαίρονται με την καταστροφή...»

Εάν όμως κάποιος θα ήθελε να τα πάρει αυτά με τρόπο αλληγορικό, τίποτα δεν τον εμποδίζει. Διότι η μεν ιστορία είναι αυτή. Πρέπει όμως να ξέρουμε με σαφήνεια, ότι οι άνθρωποι που είναι πνευματικά όμοιοι με τους χοίρους προσβάλλονται εύκολα από τις ενέργειες των δαιμόνων. Και όσο είναι άνθρωποι αυτοί που υφίστανται αυτά μπορούν πολλές φορές και να υπερισχύσουν των δαιμόνων, αν όμως μεταβληθούν εξ' ολοκλήρου σε χοίρους, δεν δαιμονίζονται μόνο, αλλά και γκρεμίζονται τελείως» (X).

«Πέφτουν με ορμή πάνω στους χοίρους, δηλαδή πάνω σε αυτούς τους ανθρώπους

που χωρίς λογική κυλιούνται στον βούρκο των ηδονών, και τους γκρεμίζουν ώστε να χαθούν» (Ζ).

Ματθ.8,33 οι δὲ βόσκοντες ἔφυγον(1), καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα(2) καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων(3).

Ματθ.8,33 Οι βοσκοὶ ἔφυγαν, πήγαν στην πόλη και ἀνάγγειλαν ὅλα τα συμβάντα και ὅ,τι ἔγινε με τους δαιμονισμένους.

(1) Οι δαίμονες δεν μπορούσαν να κυριεύσουν αυτούς (b).

(2) «Ανάγγειλαν τα πάντα, δηλαδή αυτά που ειπώθηκαν και από τους δαίμονες και από τον Χριστό και τα σχετικά με την καταστροφή των χοίρων» (Ζ).

(3) Υπάγεται και αυτό στο «ὅλα», αλλά αναφέρει αυτό ιδιαιτέρως, διότι κατ' ἐξοχήν για αυτό, ως το πιο καταπληκτικό από ὅλα, μίλησαν. Τα τῶν δαιμονιζομένων= «Τα σχετικά με τη μεταβολή και την καλή τους συμπεριφορά» (Ζ).

Ματθ.8,34 καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις(1) ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἰδόντες αὐτὸν παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῆ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν(2).

Ματθ.8,34 Βγήκε τότε ὅλη ἡ πόλη να συναντήσῃ τον Ἰησοῦ, κι ὅταν τον εἶδαν, τον παρακάλεσαν να φύγει ἀπὸ τὴν περιοχὴ τους.

(1) Λέγεται συνεκδοχικά (=Συνεκδοχή είναι το εκφραστικό-λογοτεχνικό σχῆμα κατὰ το οποίο ἓνας ὅρος αντικαθίσταται ἀπὸ ἓναν ἄλλο, με τον οποίο βρίσκεται σε σχέση γενικού προς εἰδικό ἢ ἀντίστροφα. Η πιο συνηθισμένη μορφή συνεκδοχῆς είναι ἡ χρήση του μέρους ἀντὶ για το ὅλο (pars pro toto) ἢ του ενός ἀντὶ για τους πολλούς. Συνεκδοχή ὁμως είναι και το ἀντίστροφο) «με τὴν ἔννοια του ὅλοι οἱ πολῖτες» (Ζ).

(2) Ο λαὸς τῆς χώρας, ὄχι μόνο οἱ κάτοχοι τῶν χοίρων, παρακάλεσαν τον Ἰησοῦ να ἀναχωρήσει ἀπὸ τα ὅριά τους «Το εἶπαν αὐτοὶ οἱ Γεργεσηνοὶ ἐπειδὴ ἦταν ἀναίσθητοι και υπερβολικὰ ἀπίστοι» (Ω). «Ἐπειδὴ δεν εἶχαν πόθο για το ἀγαθὸ, ἀλλὰ ἐδείχναν ἀμέλεια και τεμπελιά στο να κατακτήσουν το μεγάλο ἀγαθὸ» (Απολλ.).

Παρόλο που βεβαίως είναι πιθανό, ὅτι ἡ ζῆμιά ἀπὸ τον πνιγμὸ τῶν γουρουνιών συντέλεσε κάπως για τὴν παράκληση αὐτή, ὁμως ὁ φόβος τον οποίο δοκίμαζαν ἀπὸ τόσο δυνατὸ θαυματοποιὸ παρακίνησε κυρίως αὐτούς. Ο Μάρκος (ε 15) ξεκάθαρα ἀναφέρει ὅτι «φοβήθηκαν» και ὁ Λουκάς (η 37) λέει ὅτι «ἦταν κυριευμένοι ἀπὸ μεγάλο φόβο». Ο φόβος στην παρουσία του υπερφυσικού είναι κοινὸς στους ἀνθρώπους. Και ἀπέχθεια κατὰ τὴν παρουσία μεγάλης αγιότητας είναι ιδιαιτέρως φυσική σε ἐκείνους, οἱ οποίοι αἰσθάνονται, ὅτι ἡ ζωὴ τους δεν βρίσκεται σε ἀρμονία με το Θεὸ (ρ).

Οἱ κάτοικοι λοιπὸν τῆς πόλης ἀντὶ να συναισθανθῶν, ὅτι για τις ἀμαρτίες τους τιμωρήθηκαν, και να μετανοήσουν και να πιστέψουν στο Σωτῆρα, ἦλθαν φοβισμένοι, για να παρακαλέσουν αὐτόν, να μεταβῆ σε ἄλλο μέρος ἀπὸ τα ὅριά τους... Με αὐτὸ ὁμως φανέρωσαν, ὅτι ἦταν ὄχι μόνο ἀμαρτωλοὶ, ἀλλὰ και πωρωμένοι στην κακία τους (δ). Το αἶτημα αὐτὸ τῶν κατοίκων ἀποτελεῖ ἐγγύηση για τὴν αξιοπιστία τῆς ἀφήγησης. Η ἐπινόηση θα παρουσίαζε τους κατοίκους να προσπαθῶν να κρατήσουν τον Ἰησοῦ στην πόλη τους, για να κάνει και ἄλλες θαυμάσιες θεραπείες, ὅπως συνέβαινε αὐτὸ στη Γαλιλαία και Ἰουδαία, ὅπου θεωροῦνταν ὄχι σαν κάποιος επικίνδυνος μάγος, ἀλλὰ σαν μέγας προφήτης (ρ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ' (9)

Στίχ. 1-8. Η θεραπεία του παραλύτου της Καπερναούμ.

Ματθ.9,1 Καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασε(1) καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν(2).

Ματθ.9,1 Ο Ἰησοῦς ἐπιβίβασθηκε στο πλοῖο, διέσχισε τη λίμνη και ἦρθε στην πόλη του.

(1) Τη λίμνη (g), εφόσον ἔτσι τον εἶχαν παρακαλέσει οἱ Γεργεσηνοί. Ο Κύριος δεν μετέδιδε αναγκαστικά τις ευλογίες του σε ὅσους δεν ἠθελαν (b).

(2) «Δικὴ του πόλη λέει ἐδῶ την Καπερναοῦμ. Διότι στη μεν Βηθλεέμ γεννήθηκε, στη Ναζαρέτ μεγάλωσε και στην Καπερναοῦμ διέμενε συνεχῶς» (X). Η Καπερναοῦμ εἶναι τώρα το κύριο κέντρο της δράσης του.

Ματθ.9,2 Καὶ ἰδοὺ(1) προσέφερον(2) αὐτῷ παραλυτικὸν(3) ἐπὶ κλίνης βεβλημένον(4)· καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν(5) αὐτῶν(6) εἶπε τῷ παραλυτικῷ· θάρσει(7), τέκνον(8)· ἀφέωνταί(9) σοι αἱ ἁμαρτίαι(10) σου.

Ματθ.9,2 Τότε του ἔφεραν ἕναν παράλυτο ξαπλωμένο σ' ἕνα κρεβάτι. Όταν εἶδε ο Ἰησοῦς την πίστη τους, εἶπε στον παράλυτο: «Θάρρος, παιδί μου, σου συγχωρήθηκαν οἱ αμαρτίες σου».

(1) «Το «ἰδοῦ» συνεχῶς το αναφέρει ἡ εβραϊκὴ γλῶσσα ὡς ἰδίωμα, ὅπως και πολλά ἄλλα» (Z). Εἶναι ἡ λέξη το συνηθισμένο στον Ματθαῖο διεγερτικὸ της προσοχῆς των αναγνωστῶν (δ).

(2) Γιατί χρησιμοποιεῖται παρατατικός; Ἴσως εἶχαν δει τον Ἰησοῦ να γυρίζει με το πλοῖαριο και ὅταν μπήκε στην πόλη ἔφεραν προς αὐτόν τον ασθενή (L).

(3) «Εἶναι διαφορετικὸς αὐτός ἀπὸ αὐτόν που αναφέρεται στον Ἰωάννη. Διότι ο μεν του Ἰωάννη ἦταν κατάκοιτος στην κολυμβήθρα, ἐνῶ αὐτός στην Καπερναοῦμ, και ο μεν εἶχε τριάντα οχτῶ χρόνια, ἐνῶ για αὐτόν ἐδῶ τίποτα τέτοιο δεν λέγεται· και ἐκεῖνος μεν ἦταν ἔρημος ἀπὸ ἀνθρώπους που θα τον βοηθούσαν, ἐνῶ αὐτός εἶχε αὐτούς που τον φρόντιζαν, οἱ οποίοι και τον ἔφεραν βαστάζοντάς τον... Και ἐκείνον μεν τον θεράπευσε το Σάββατο, ἐνῶ αὐτόν ὄχι Σάββατο, διότι αν ἦταν ἔτσι θα κατηγορούσαν και αὐτό οἱ Ἰουδαῖοι» (X).

(4) Αποσιωπᾶ ο Ματθαῖος τις λεπτομέρειες. Δεν μιλά οὔτε για το σπῆτι οὔτε για το πλήθος οὔτε για ἡρωικὲς προσπάθειες να μεταφερθεῖ ο παραλυτικὸς (L).

(5) «Διότι ὅπως εἶπαν ο Μάρκος (β 4) και ο Λουκάς (ε 19) ἐπειδὴ δεν μπορούσαν να μπουν λόγω του πλήθους των συγκεντρωμένων, ἀνέβηκαν στη στέγη του σπιτιοῦ... και ἀφού ἔκαναν τρύπα στη στέγη κατέβασαν ἀπὸ αὐτὴν το κρεβάτι... τα οποία ὅλα ἦταν δείγμα μεγάλης πίστεως, ἡ οποία πίστη ἐπέισε αὐτούς... να κάνουν και να πάθουν τα πάντα προκειμένου να τον φέρουν να τον δει ο Σωτήρας, πιστεύοντας ὅτι ἀμέσως θα τύχει της θεραπείας» (Z).

(6) «Πίστη τους ἐννοεῖ ὄχι μόνο αὐτῶν που κατέβασαν ἀλλὰ και αὐτοῦ που κατεβίστηκε. Διότι δεν θα ανεχόταν να κατεβαστεῖ αν δεν πίστευε ὅτι θα θεραπευτεῖ» (Z).

«Παρόλ' αὐτὰ πολλές φορές θαυματουργεῖ για την πίστη αὐτῶν που φέρνουν τους ασθενεῖς» (Θφ).

(7) Μόνο στην αφήγηση του Ματθαῖου συναντιέται αὐτὴ ἡ ενθαρρυντικὴ προτροπή. Ο Ματθαῖος ἀναφέρει το «ἔχε θάρρος» που χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τον Κύριο και σε ἄλλες δύο περιπτώσεις (θ 22, ἰδ 27)· ο Μάρκος το λέει αὐτό μία φορά για το Χριστό (στ 50), ο Ἰωάννης μία φορά (ιστ 33) και ο Λουκάς μία στο Πράξ. κγ 11. Ὅσες φορές χρησιμοποιεῖται ἀπὸ το Χριστό ἀκολουθεῖται ἀμέσως ἀπὸ πράξη ἢ βεβαίωση ἰκανὴ να ενθαρρύνει ἐκείνους προς τους οποίους ἀπευθύνεται (p).

Ἐχε θάρρος, οὔτε οἱ αμαρτίες σου οὔτε ἡ ἀσθενεία σου θα υπερισχύσουν σε σένα (b). Ο Ἰησοῦς διέγνωσε στην ψυχὴ του παραλυτικοῦ κάποιο συναίσθημα ἀγωνίας; Μήπως οἱ αμαρτίες μου παρεμποδίζουν την θεραπεία; Ἐάν ο θαυματουργός τις γνώριζε, θα ἠθελε να με θεραπεύσει; (L).

(8) «Τον ονομάζει παιδί του ή επειδή είναι πλάσμα του Θεού ή επειδή πίστεψε» (Θφ).

(9) Είναι δωρικός τύπος σύμφωνα με τον Σουΐδα, του τρίτου πληθυντικού προσώπου του παρακειμένου αντί για το «αφείνται» του αττικού τύπου (δ).

(10) «Φανερώνει τη δύναμή του με κάθε εξουσία συγχωρώντας τα αμαρτήματα και δείχνοντας με όλα αυτά, ότι έχει την ίδια τιμή με αυτόν που τον γέννησε... και στην αρχή θεράπευσε αυτό που δεν ήταν ορατό, την ψυχή, συγχωρώντας τα αμαρτήματα» (X), «διδάσκοντας ταυτόχρονα, ότι τα περισσότερα από τα νοσήματα δημιουργούνται από αμαρτίες, και πρέπει πρώτα να θεραπευτεί το αίτιο» (Z).

Και δεν είναι μεν αυτό κανόνας, διότι ούτε όλοι οι ασθενείς πάσχουν από προσωπικές αμαρτίες (Ιω. θ 2) ούτε πάλι όλοι όσοι αμαρτάνουν προσωπικά πέφτουν εξαιτίας αυτού σε ασθένεια (Ιωβ κα 9, Ψαλμ. οβ 5). Είναι όμως γενικός κανόνας, ότι το φυσικό κακό είναι συνέπεια του πρώτου ηθικού κακού και δόθηκε για τιμωρία και διόρθωση από τη μία (Λευϊτ. κστ 16, Δευτερ. κη 22,27) και για δοκιμασία από την άλλη (Β' Κορ. ιβ 7,9)(δ).

Ματθ.9,3 και ιδού τινες τῶν γραμματέων(1) εἶπον ἐν ἑαυτοῖς(2)· οὗτος βλασφημεῖ(3).

Ματθ.9,3 Τότε μερικοί από τους γραμματεῖς εἶπαν μέσα τους: «Μα αυτός προσβάλλει το Θεό».

(1) Αυτοί είναι ντόπιοι γραμματεῖς, που ενισχύθηκαν όμως, όπως ο Λουκάς λέει, από Φαρισαίους και απεσταλμένους από την Ιερουσαλήμ (ρ).

(2) «Μέσα τους σκέφτονταν. Επειδή δηλαδή φοβούνταν το πλήθος δεν τολμούσαν να βγάλουν τη γνώμη τους στο προσκήνιο» (X).

(3) Από το ρήμα βλάζω (=μωραίνω (=κάνω ανόητο) σύμφωνα με τον Ησύχιο) και το φήμη=αφανίζω, καταστρέφω τη φήμη, λιοιδορώ, βρίζω. Για το Θεό=εκφράζομαι υβριστικά για το Θεό (δ).

«Ο Μάρκος είπε πιο φανερά «γιατί αυτός λέει τέτοιες βλασφημίες; Ποιος μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες παρά μόνο ο Θεός;». Σκανδαλίζονταν όμως από φθόνο και πονηρία. Διότι πολλές φορές τον είδαν με τρόπο εξουσιαστικό και ασθένειες να φυγαδεύει και δαίμονες να διώχνει, και τους ανέμους και τη θάλασσα να μαλώνει και όλα αυτά να τα κάνει πάνω από τις ανθρώπινες δυνάμεις· αλλά αυτοί ενώ υπερασπίζονταν τα δικά τους πάθη, νόμιζαν ότι υπερασπίζονται το Θεό» (Z).

Ματθ.9,4 και ιδὼν(1) ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις(2) αὐτῶν εἶπεν(3)· ἴνα τι(4) ὑμεῖς(5) ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ(6) ἐν ταῖς καρδίαις(7) ὑμῶν;

Ματθ.9,4 Ο Ἰησοῦς ὅμως, που κατάλαβε τις σκέψεις τους, εἶπε: «Γιατί κάνετε πονηρὲς σκέψεις;

(1) Υπάρχει και η γραφή ειδῶς, το οποίο ανταποκρίνεται στο εσωτερικό των διαλογισμῶν των γραμματέων (L). Το «ιδὼν» δηλώνει, ότι εκείνη τη στιγμή, κατά την οποία αυτοί σκέφτηκαν εἶδε, δηλαδή ἔμαθε τις σκέψεις τους (δ).

(2) Ενθύμιση=ενθύμημα, διανόημα, λογισμός (δ).

«Ἐδῶ δείχνει και ἄλλο αναντίρρητο σημάδι της θεότητάς του και της ισότητάς προς τον πατέρα, το ότι γνωρίζει δηλαδή τους λογισμούς των καρδιῶν, το οποίο ομοίως ἦταν γνώρισμα μόνου του Θεού. Διότι ἔχει γραφτεί. Ἐσύ μόνος ἀπὸ ὅλους γνωρίζεις τις καρδιές (Β' Παραλ. στ 30) και πάλι· ο Θεός ερευνά τις καρδιές και τους νεφρούς» (Ψαλμ. ζ 10)(Z).

(3) «Για να δούμε τι λέει αυτός. Ἄραγε μήπως αναίρεσε αυτήν τη σκέψη τους; Παρόλο βεβαίως, που αν δεν ἦταν ἴσος (με τον Πατέρα) ἔπρεπε να πει· Γιατί μου αποδίδετε μία αντίληψη που δεν μου ταιριάζει; Εἶμαι πολύ μακριά εγώ ἀπὸ αυτήν τη

δύναμη (του Πατέρα μου). Τώρα όμως τίποτα από αυτά δεν είπε, αλλά όλως αντιθέτως το επιβεβαίωσε και το επικύρωσε και με τα λόγια του και με την επιτέλεση του θαύματος» (X).

(4) Μπαίνει έτσι επειδή λείπει το γένηται= για να γίνει τί: δηλαδή γιατί, γιατί; (δ).

(5) Σε αντίθεση με το πλήθος.

(6) Πράγματα που φανερώνουν πονηρή και κακή γνώμη και διάθεση (δ).

(7) Η καρδιά δηλώνει την έδρα της προσωπικότητας του ανθρώπου, το νου, τη διάνοια (δ).

Ματθ.9,5 τι(1) γάρ ἐστὶν εὐκοπώτερον(2), εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, ἔγειρε καὶ περιπάτει(3);

Ματθ.9,5 Τι είναι ευκολότερο να πω: “σου συγχωρούνται οι αμαρτίες” ή να πω: “σήκω και περπάτα”;

(1) «Αυτό που λέει σημαίνει το εξής: Τι θεωρείτε εσείς ευκολότερο, το να θεραπεύσω σώμα παράλυτο ή να συγχωρήσω αμαρτήματα της ψυχής; Είναι ολοφάνερο ότι θεωρείτε πιο εύκολο να θεραπεύσω το σώμα. Διότι όσο η ψυχή είναι ανώτερη από το σώμα, τόσο ανώτερο είναι το να συγχωρεθούν τα αμαρτήματα αυτού· αλλά επειδή το μεν ένα δεν φαίνεται, ενώ το άλλο φαίνεται, προσθέτω το κατώτερο μεν, που είναι όμως φανερότερο, ώστε από αυτό να αποδειχτεί και το ανώτερο και αφανές» (X).

«Ποιο είναι πιο εύκολο στην πράξη; Ποιο από τα δύο, το να πω αυτό ή να πω το άλλο; Και τα δύο πάντως για τα οποία ρώτησε ήταν, για το Θεό μεν δυνατά, ενώ για τον άνθρωπο αδύνατα» (Z).

Από μόνα τους και τα δύο ήταν σημάδια θείας εξουσίας, και η δύναμη που απομακρύνει και τα δύο, είναι μία. Σύμφωνα με την ανθρώπινη όμως κρίση ήταν ευκολότερο το να πει: Σου συγχωρούνται οι αμαρτίες (b). Είναι ευκολότερο να πει κάποιος: Συγχωρούνται οι αμαρτίες, διότι κανείς δεν μπορεί να αποδείξει ότι αυτές δεν συγχωρέθηκαν. Αλλά η αξίωση της θεραπείας με έναν μόνο λόγο μπορεί να αποδειχτεί αληθινή ή ψευδής αμέσως (p). Παρόλο λοιπόν που η θεραπεία της ψυχής είναι πιο δύσκολη από αυτήν του σώματος, όμως επειδή η τελευταία αυτή ήταν εύκολα ελέγξιμη, παρουσιαζόταν σε εκείνους δυσκολότερη.

«Λέει τα εξής... Εγώ από τη σωματική θεραπεία θα αποδείξω και την ψυχική και με το κατώτερο μεν, αλλά φαινομενικά δυσκολότερο, θα βεβαιώσω και την άφεση των αμαρτιών, η οποία είναι μεγάλη μεν, αλλά φαίνεται σε σας ευκολότερη επειδή δεν φαίνεται» (Θφ).

(2) Εύκοπος είναι μεταγενέστερη και ασυνήθιστη λέξη που συναντιέται στο Σοφ. Σειρά κβ 15, Α΄ Μακ. γ 18 και η λέξη ευκοπία στο Β΄ Μακ. β 25 (a)=το πράγμα που απαιτεί λίγο κόπο για να κατορθωθεί (δ).

(3) Η απόδειξη ότι είχε δύναμη να θεραπεύει με έναν και μόνο λόγο αποτελούσε εγγύηση ότι είχε και την εξουσία να συγχωρεί αμαρτίες (p).

Ματθ.9,6 ἵνα δὲ(1) εἰδῆτε(2) ὅτι ἐξουσίαν ἔχει(3) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(4) ἐπὶ τῆς γῆς(5) ἀφιέναι ἁμαρτίας – τότε(6) λέγει τῷ παραλυτικῷ· ἐγερθεὶς ἄρον σου τὴν κλίνην(7) καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

Ματθ.9,6 Για να μάθετε λοιπόν πως ο Υἱός του Ανθρώπου έχει την εξουσία να συγχωρεί αμαρτίες πάνω στη γη» –λέει στον παράλυτο: «Σήκω, πάρε το κρεβάτι σου και πήγαινε στο σπίτι σου».

(1) Ο σύνδεσμος «δε» είναι μεταβατικός αντί για το συλλογιστικό «οὖν (=λοιπόν)» (δ).

(2) Για να ξέρετε από τώρα (δ).

(3) «Βλέπεις πόσο απείχε από το να μη θέλει να νομίζεται ίσος με τον Πατέρα; Διότι δεν είπε, ότι χρειάζεται άλλον ο Υιός του ανθρώπου ή ότι έδωσε σε αυτόν εξουσία, αλλά είπε ότι έχει εξουσία» (X).

(4) Και εδώ είναι ο τίτλος ο οποίος εν μέρει συγκαλύπτει και εν μέρει αποκαλύπτει την αξίωση του Ιησού ότι είναι ο Μεσσίας (p).

(5) Ή «με την έννοια του: στη ζωή του πάνω στη γη» (Z). Ή, πιο σωστά, πάνω στους ζωντανούς που ζουν στη γη, και ορίζει το μέρος, το αντικείμενο, πάνω στο οποίο έχει αυτήν την εξουσία (δ). Η γη ήταν το θέατρο των έργων του Χριστού από την αρχή (b).

(6) Η φράση «τότε λέγει τω παραλυτικω», παρεμβλήθηκε από τον ευαγγελιστή για να δηλώσει την μεταβολή του προσώπου προς το οποίο μιλά ο Κύριος (δ).

(7) «Της μεν συγχώρησης των αμαρτημάτων ως απόδειξη παρέχει τη θεραπεία του σώματος, ενώ της θεραπείας του σώματος, το ότι κουβάλησε το κρεβάτι, ώστε να μη νομιστεί ότι ήταν φαντασία αυτό που έγινε» (X).

Ματθ.9,7 και έγερθεις ἀπήλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ(1).

Ματθ.9,7 Εκείνος σηκώθηκε και πήγε στο σπίτι του.

(1) Ο λόγος έγινε πράξη αμέσως. «Αφού λοιπόν τον σήκωσε τον στέλνει στο σπίτι, πάλι δείχνοντας εδώ... ότι δεν ήταν φανταστικό αυτό που συνέβη· διότι τους μάρτυρες της αρρώστιας [δηλαδή τους συγγενείς του παραλύτου] αυτούς κάνει μάρτυρες και της υγείας» (X).

Ματθ.9,8 ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν(1) καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην(2) τοῖς ἀνθρώποις(3).

Ματθ.9,8 Όταν ο κόσμος το είδε αυτό έμειναν κατάπληκτοι και δοξολόγησαν το Θεό, που έδωσε τέτοια εξουσία στους ανθρώπους.

(1) Αυθεντική γραφή εφοβήθησαν, συναίσθημα που προκλήθηκε σε αυτούς κυρίως από την εξουσία του να συγχωρεί αμαρτίες.

(2) Εξουσία του να θεραπεύει και να σώζει (b). Εξουσία να θεραπεύει όχι μόνο τα σώματα αλλά και τις ψυχές (δ).

(3) Ή, στους ανθρώπους που ζούσαν τότε, για ωφέλεια δηλαδή αυτών (δ) οπότε είναι δοτική χαριστική.

Ή, είναι αντικείμενο της μετοχής «δόντα». «Τον θεωρούσαν ότι είναι άνθρωπος, που είχε εξουσία υπεράνθρωπη» (Z). «Αναγνωρίζουν ως θεϊκό το πράγμα αλλά βλέπουν ότι είναι άνθρωπος αυτός που το έκανε· για αυτό το θαυμάζουν ως δωρεά του Θεού και όχι ως δική του δύναμη» (Θ.Μψ). Και χαίρονταν διότι ντυμένος με αυτήν την εξουσία ήταν ένας από την ανθρώπινη φυλή (b).

Και ο Χριστός ήταν άνθρωπος. Εάν λοιπόν είχε την εξουσία να συγχωρεί αμαρτίες, τότε η εξουσία αυτή μπορεί να λεχθεί ότι είχε δοθεί στην ανθρωπότητα που αντιπροσωπευόταν από αυτόν (a). Και ο μεν λαός έτσι πίστευε. Ως προς την ιουδαϊκή ιεραρχία δεν αναφέρεται ποιο αποτέλεσμα είχε το θαύμα, αλλά συμπεραίνουμε από την εχθρότητα προς τον Ιησού που δείχνεται συνεχώς σε ακόλουθες περιπτώσεις, ότι ντροπιάστηκαν μάλλον παρά πείστηκαν (p).

Στίχ. 9-13. Η κλήση του Ματθαίου.

Ματθ.9,9 (1)Καὶ παράγων(2) ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον(3), Ματθαῖον(4) λεγόμενον(5), καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι(6). καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ(7).

Ματθ.9,9 Προχωρώντας πιο πέρα ο Ιησούς, είδε να κάθεται στο τελωνείο ένας

άνθρωπος που τον έλεγαν Ματθαίο, και του λέει: «Ακολούθησέ με». Κι εκείνος σηκώθηκε και τον ακολούθησε.

(1) Η σύνδεση με τα προηγούμενα: «Για αυτό ήλθε ο Κύριος, όχι για να θεραπεύσει σώματα μόνο, αλλά για να γιατρέψει και την κακία της ψυχής. Πράγμα το οποίο έκανε και στον παραλυτικό. Και αφού έδειξε σαφώς ότι μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες, τότε έρχεται σε αυτόν (τον Ματθαίο), για να μην θορυβούνται βλέποντας έναν τελώνη να συμπεριλαμβάνεται στον όμιλο των μαθητών· διότι αυτός που είναι κύριος του να συγχωρεί όλες τις αμαρτίες, τι θαυμάζεις αν και αυτόν τον κάνει απόστολο;» (X).

Η, στο γεύμα που ακολούθησε μετά την κλήση του Ματθαίου, σημειώνεται η δεύτερη σύγκρουση του Ιησού με την ιουδαϊκή ιεραρχία. Αυτή λοιπόν είναι ο συνδετικός κρίκος μεταξύ της θεραπείας του παραλυτικού και της κλήσης του Ματθαίου. Ο Ιησούς ακόμη μία φορά ήλθε σε σύγκρουση με τους Φαρισαίους και τους γραμματείς (p).

(2) Με αμετάβλητη διάθεση=πέρασε κοντά, διέβαινε κοντά στη θάλασσα, όπως φαίνεται από το παράλληλο χωρίο Μάρκ. β 13 (δ). Μπορεί όμως να σημαίνει περνούσε απομακρυνόμενος, όπως φαίνεται από τη λέξη «από εκεί» που ακολουθεί (L).

(3) Ο τόπος, στον οποίο ο τελώνης καθόταν για είσπραξη των φόρων (g). «Το επίσημο μέρος αυτού που εισέπραττε τους φόρους» (Z). Όχι το σπίτι, στο οποίο ο τελώνης μένει εκπληρώνοντας τα καθήκοντά του, διότι τότε άρμοζε να πει «εν τω τελωνείω», αλλά όπως δείχνει η πρόθεση «επί», η έδρα πάνω στην οποία καθόταν ο τελώνης (δ).

Η μεγάλη οδός, η οποία οδηγούσε από τη Δαμασκό στη Μεσόγειο, περνούσε από το βόρειο άκρο της λίμνης και μέσω αυτής περνούσαν τα εμπορεύματα από την περιοχή που βρισκόταν στη δικαιοδοσία του Φιλίππου σε αυτήν του Αντίπα. Σε αυτό το μέρος υπήρχε σταθμός για τη συλλογή των φόρων (S).

«Δεν κρύβει... ότι καθόταν στο τελώνιο, για να δείξει τη δύναμη και την αγαθότητα αυτού που τον κάλεσε, διότι τον τράβηξε μέσα από τα ίδια τα κακά, χωρίς να έχει απομακρυνθεί πρώτα από την πονηρή αυτή εκμετάλλευση, αλλά ενώ είχε επάγγελμα που ήταν γεμάτο αναισχυντία και θρασύτητα... και αρπαγή φαινομενικά νόμιμη» (Σχ).

(4) Ο Μάρκος ονομάζει αυτόν Λευΐν τον (υιό) του Αλφαίου και ο Λουκάς Λευΐν. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι ο Ματθαίος μας δίνει να καταλάβουμε, ότι ο Λευΐς ο τελώνης και ο Ματθαίος ο τελώνης είναι ένα και το αυτό πρόσωπο (p). Η ταύτιση όμως αυτή δεν έγινε από όλους δεκτή, διότι τόσο ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς (Στρωμ. IV 9,73) όσο και ο Ωριγένης (Κατά Κέλσου I,62) διακρίνουν ως δύο διαφορετικά πρόσωπα.

Αν γίνει δεκτό ότι είναι το ίδιο πρόσωπο, το μεν Λευΐ ήταν το αρχικό όνομα, ενώ το Ματθαίος το όνομα που αποκτήθηκε έπειτα. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Μάρκος όπως ακριβώς μιλά μέχρι το γ 16 για τον Σίμωνα και έπειτα για τον Πέτρο, έτσι στο β 14 μιλά για Λευΐ και έπειτα για Ματθαίο. Ίσως το όνομα Ματθαίος να λήφθηκε ως όνομά του ως ενός από τους δώδεκα και χρησίμευε ως σημάδι μεταβολής στην κλήση του (S). Το να έχει ένα και το αυτό πρόσωπο δύο ονόματα ήταν συνηθισμένο. Έτσι ο Σίμων ονομαζόταν και Κηφάς, ο Θωμάς ονομαζόταν και Δίδυμος και ο Βαρθολομαίος ονομαζόταν και Ναθαναήλ (p). Είναι δυνατόν ο Ματθαίος να μην αρεσκόταν πλέον στο όνομα Λευΐ, το οποίο ως τελώνης είχε (b).

Και ονομάζει τον εαυτό του με το όνομα Ματθαίος (=Θεόδωρος), με το οποίο έγινε γνωστός ως απόστολος μεταξύ των Χριστιανών (δ).

Και «ο μεν Μάρκος και ο Λουκάς, από σεβασμό για τον συμμαθητή τους

προσπέρασαν το φανερό του όνομα και τον ονόμασαν Λευΐ· διότι ονομαζόταν και έτσι· αυτός όμως ομολογεί φανερά τον εαυτό του ως τον τελώνη, διότι ούτε ο Χριστός ντράπηκε για αυτόν» (Ζ), «και για να δείξει στους αναγνώστες, ότι κανείς δεν πρέπει να απελπίζεται για τη σωτηρία του» (Ιε).

Ο Ματθαίος μάζευε τους φόρους πιθανώς για τον Ηρώδη Αντίπα, μέγα μέρος των εισοδημάτων του οποίου προερχόταν από την πηγή αυτή των φόρων (ρ).

(5) Πρέπει να εξηγηθεί: ο οποίος λέγεται, δηλαδή ο οποίος είναι ο απόστολος που ύστερα από αυτά έγινε γνωστός με το όνομα αυτό (δ).

(6) Όχι μόνο ο Κύριος γνώριζε το χαρακτήρα του Ματθαίου, για να απευθύνει σε αυτόν αυτήν την πρόσκληση, αλλά και ο Ματθαίος φαίνεται, ότι είχε ήδη κάποια γνώση για τη διδασκαλία του Χριστού (ρ).

«Για ποιο λόγο δεν κάλεσε τον Ματθαίο μαζί με τον Πέτρο και τους άλλους; Επειδή ακριβώς γνωρίζοντας τις καρδιές και έχοντας γνώση των απορρήτων της διάνοιας του καθενός, τότε έκανε αυτό, όταν ήξερε καλά ότι θα έλθει» (Σχ).

«Θαύμασε την τέλεια υπακοή αυτού που καλέστηκε, πώς δηλαδή δεν το σκέφτηκε, πώς δεν ανακοίνωσε για αυτό σε φίλους, πώς δεν ρύθμιζε τα σχετικά με το σπίτι και την περιουσία, αλλά αμέσως αφού σηκώθηκε ακολούθησε, αφήνοντας μεν όλο τον κόσμο, και φέρνοντας μόνο το φρόνημα έτοιμο ως προς τις διαταγές αυτού που τον κάλεσε, με τον τρόπο που έκαναν και οι προσκαλεσμένοι» (Ζ) προηγουμένως ψαράδες.

Από κάποια άποψη η ανταπόκριση του Ματθαίου στην πρόσκληση του Χριστού αποτελούσε μεγαλύτερη πράξη πίστης από αυτήν των 4 πρώτων μαθητών. Οι ψαράδες μπορούσαν πάντοτε να επιστρέψουν στο αλιευτικό τους επάγγελμα. Δεν έκαψαν τα πλοία τους όταν ακολούθησαν το Χριστό. Για τον Ματθαίο όμως τέτοια επάνοδος αποκλειόταν. Η θέση που άδειασε από αυτόν γέμισε αμέσως, και ένας πρώην τελώνης δύσκολα θα έβρισκε άλλο επάγγελμα. Ο Ματθαίος λοιπόν διακινδύνευσε τα πάντα ακολουθώντας το Χριστό.

Ματθ.9,10 Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου(1) ἐν τῇ οἰκίᾳ(2), καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι(3) καὶ ἁμαρτωλοὶ(4) ἐλθόντες συνανέκειντο(5) τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

Ματθ.9,10 Ἐνὼ ἐτρώγε στο σπίτι, ἦρθαν πολλοὶ τελῶνες κι ἁμαρτωλοὶ καὶ κάθισαν μαζί με τον Ἰησοῦ καὶ τους μαθητές του στο τραπέζι.

(1) =Γυρμένου στον αριστερό αγκώνα, όπως κάθονταν όταν έτρωγαν. Οι αττικοί συγγραφείς χρησιμοποιούσαν με αυτήν την έννοια το κατακεισθαι= είμαι γυρμένος στο ανάκλιτρο, το οποίο χρησιμοποιείται στα παράλληλα χωρία του Λουκά και του Μάρκου. Το ανακείσθαι χρησιμοποιείται από τους μεταγενέστερους (δ).

(2) Πιθανότατα σπίτι είναι αυτό του Ματθαίου. «Επειδή χάρηκε ο Ματθαίος με την υποδοχή του Χριστού, κάλεσε τους τελώνες» (Θφ).

«Βλέποντας ο Χριστός την ειλικρινέστατη υπακοή του και προθυμία, πηγαίνει στο σπίτι του, και για να τον τιμήσει και για να έχει πιο στενή σχέση μαζί του και για να του μεταδώσει θάρρος, αλλά και για να προσφέρει κάποια διόρθωση σε όσους ήταν εκεί· ο ίδιος ο Ματθαίος λοιπόν αφού έτυχε τέτοιου αγαθού, ξεσηκώνεται με φιλοτιμία και όπως λέει ο Λουκάς έκανε μεγάλη υποδοχή σε αυτόν στο σπίτι του» (Ζ).

Ο Ματθαίος την κλήση του τη θεώρησε υπόθεση μεγάλης χαράς. Κάνει λοιπόν μεγάλο τραπέζι και προσκαλεί πολλούς από τους παλαιούς του συναδέλφους με την ελπίδα ίσως ότι και άλλοι τελώνες θα οδηγούνταν στο να ακολουθήσουν τον Ιησού.

(3) Αυτοί που εισέπρατταν τους φόρους, οι οποίοι ονομάζονται στην Κ.Δ. τελώνες είχαν επάγγελμα, το οποίο με πολλή δυσαρέσκεια αντιμετωπιζόταν από τους ευσεβείς

Ιουδαίους. Οι απαιτήσεις του επαγγέλματός τους έκαναν πρακτικά αδύνατη την τήρηση του σαββάτου (Έλληνες έμποροι διέσχισαν τα σύνορα κατά το Σάββατο και συνεπώς οι τελώνες όφειλαν να βρίσκονται εκεί κατά την ημέρα αυτή). Έτσι όμως ήταν σε διαρκή επαφή με τον εθνικό κόσμο. Κανένας ευσεβής Ιουδαίος δεν θα διάλεγε τέτοιο επάγγελμα (S).

Αυτά ανεξάρτητα από τις αδικίες στις οποίες, όπως ήδη είπαμε, παρασύρονταν με την απληστία τους οι τελώνες.

(4) «Τελώνες και αμαρτωλούς ή λέει τους ίδιους για να τους διασύρει· διότι κατηγορούνταν ως άδικοι και πλεονέκτες και άρπαγες και ασυμπαθείς και αναιδείς· ή υπήρχαν και κάποιοι άλλοι, που ίσως είχαν άλλα επαγγέλματα, αλλά ήταν μπλεγμένοι στα ίδια πάθη. Διότι το όμοιο χαίρεται με το όμοιό του» (Z).

Με τη λέξη αμαρτωλοί αναμφίβολα σημαίνονται άνθρωποι, οι οποίοι με υποψία παρακολουθούνταν από τους ορθόδοξους Ιουδαίους είτε λόγω του ανήθικου βίου τους είτε διότι, όπως οι τελώνες, ασκούσαν επάγγελμα, το οποίο με δυσαρέσκεια πολλή επικρινόταν από αυτούς (a).

(5) Κάθισαν στο τραπέζι μαζί με τον Σωτήρα και τους μαθητές. Ο παρατατικός μπήκε για να δηλώσει το σύγχρονο με την επόμενη φράση «είπαν οι Φαρισαίοι» (=όταν δηλαδή κάθισαν μαζί, οι Φαρισαίοι είπαν)(δ).

Ματθ.9,11 και ιδόντες(1) οί Φαρισαίοι είπον τοίς μαθηταίς αὐτοῦ· διατί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίει(2) ὁ διδάσκαλος ὑμῶν(3);

Ματθ.9,11 Ὅταν το εἶδαν αὐτό οί Φαρισαίοι, είπαν στους μαθητές του: «Γιατί ο δάσκαλός σας τρώει με τους τελώνες και τους αμαρτωλούς;»

(1) Δεν είναι ανάγκη να υποθέσουμε ότι οι Φαρισαίοι ήταν καλεσμένοι στο γεύμα. Απλώς έμαθαν το γεγονός, ότι ο Ιησούς έτρωγε μαζί με τους απόβλητους (a).

(2) Ο λαοφιλής διδάσκαλος όχι μόνο αναμιγνυόταν με τις χειρότερες κοινωνικές τάξεις, αλλά και έτρωγε και έπινε μαζί τους (p). Πώς έβλεπαν αυτήν την πράξη οι ορθόδοξοι Ιουδαίοι, μπορεί κάποιος να το συμπεράνει από τα Πράξ. ια 3 και Γαλ. β 11. Για να είναι ασφαλείς στην τήρηση του νόμου, που αναφερόταν στην τροφή (να απέχουν από τα ειδωλόθυτα, από τις απαγορευμένες τροφές και το αίμα) οι αυστηροί Ιουδαίοι δεν έτρωγαν μαζί με εθνικούς (S). Δες και Ψαλμ. ρα 5 («Με υπερήφανο μάτι και άπληστη καρδιά, με αυτόν δεν έτρωγα μαζί»).

(3) Δεν τολμούν απευθείας να ελέγξουν τον Σωτήρα (δ). Οι Φαρισαίοι ενεργούσαν με λοξό τρόπο με πανουργία ή τουλάχιστον άνανδρα· στους μαθητές λένε, γιατί ο Διδάσκαλος ενεργεί έτσι; Στον Διδάσκαλο λένε, γιατί οι μαθητές ενεργούν έτσι; Δες ιβ 2,ιε 2,Μάρκ. β 16,18 (b). «Εδώ συκοφαντούν αυτόν σε αυτούς (τους μαθητές)· όλα αυτά ακριβώς ήταν ενέργειες ανθρώπων κακούργων, οι οποίοι ήθελαν να απομακρύνουν από τον διδάσκαλο την ομάδα των μαθητών» (X).

Ματθ.9,12 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας(1) εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρειαν ἔχουσιν οί ισχύοντες ἰατροῦ(2), ἀλλ' οί κακῶς ἔχοντες(3).

Ματθ.9,12 Ο Ιησούς, που το άκουσε, τους είπε: «Δεν έχουν ανάγκη από γιατρό οι υγιείς αλλά οι άρρωστοι.

(1) Ο Ιησούς ακούει την επίκρισή τους και αμέσως παίρνει τους μαθητές του υπό την προστασία του απαντώντας για τον εαυτό του.

(2) Είναι ο γιατρός των ψυχών και ήλθε στον κόσμο, ήλθε από τον Πατέρα να θεραπεύσει τους αμαρτωλούς (p). Ο γιατρός όμως «αν δεν ανεχτεί την σαπίλα των πληγών των ασθενών, δεν τους απαλλάσσει από την ασθένειά τους» (X).

Η απαγόρευση του να συναναστρέφονται με τους ασεβείς και αμαρτωλούς (Ψαλμ. α 1,Παροιμ. α 14,15) έγινε για τους ασθενείς στην πίστη και όσους γλιστρούν εύκολα

στην αμαρτία, έτσι ώστε να μην διαφθαρούν από αυτήν την συναναστροφή, όχι όμως και για τους προφήτες και διδασκάλους οι οποίοι όντας στερεοί στην πίστη πλησιάζουν αυτούς για διόρθωση και πνευματική τους ωφέλεια. Ο Σωτήρας παρουσιάζει εδώ την άλλη ηθική αρχή της μη εγκατάλειψης των αμαρτωλών από αυτούς που έχουν τα μέσα της διόρθωσης και θεραπείας τους (δ).

Ο Χριστός δεν εκφέρει κρίση για την ιδέα των Φαρισαίων ότι αυτοί ήταν υγιείς ψυχικά. Αν γινόταν δεκτό προς στιγμήν, ότι αυτοί ήταν υγιείς, δεν είχαν λοιπόν αυτοί ανάγκη γιατρού. Δεν έπρεπε όμως να παραπονιούνται διότι βοηθούσε τους αρρώστους και οι οποίοι όπως και οι ίδιοι οι Φαρισαίοι δέχονταν, είχαν ανάγκη μεγάλης ιατρικής βοήθειας (ρ).

(3) «Δες πώς τους γύρισε ανάποδα αυτό που είπαν· διότι εκείνοι μεν θεωρούσαν έγκλημα την συναναστροφή του με αυτούς, αυτός όμως λέει το αντίθετο, ότι το να μην τους συναναστρέφεται είναι ανάξιο του εαυτού του και της φιλανθρωπίας του» (X), «και έδειξε ότι αυτό που έκανε δεν ήταν μόνο άμεμπτο, αλλά και επαινετό» (Z).

Ματθ.9,13 πορευθέντες(1) δὲ μάθετε(2) τί ἐστίν(3) ἔλεον(4) θέλω καὶ οὐ θυσίαν(5). οὐ γὰρ(6) ἦλθον(7) καλέσαι δικαίους(8), ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν(9).

Ματθ.9,13 Και πηγαίνετε να μάθετε τι σημαίνει, αγάπη θέλω και όχι θυσία. Γιατί δεν ήρθα να καλέσω σε μετάνοια τους δικαίους αλλά τους αμαρτωλούς».

(1) Ἡ, στη συναγωγή, όπου μπορείτε να πάτε να δείτε το κείμενο του Ωσηέ (b)· στη συναγωγή όπου φυλάσσεται και διαβάζεται ο νόμος και όπου μπορείτε ερευνώντας αυτόν να μάθετε αυτό, το οποίο σας λέω.

Ἡ, πιο πιθανή ερμηνεία, όπως το συνηθίζουμε και εμείς, το «πηγαίνετε» είναι σύμβολο ενέργειας και κίνησης πνευματικής, εργαστείτε δηλαδή νοερά, εξετάστε και συλλογιστείτε (δ). Πρόκειται για τρόπο έκφρασης σημειτικό (L) συνηθισμένου στους ραββίνους στα παλαιά μισδραχίμ (S).

(2) «Αυτό το έλεγε κατηγορώντας τους για την άγνοια των Γραφών που είχαν» (X). «Πηγαίνετε λέει να μάθετε· δηλαδή, επειδή μέχρι τώρα δεν μάθατε, έστω και από τώρα πηγαίνετε και μάθετε» (Θφ).

(3) Ποια έννοια έχει (δ). «Τους πείθει από γραφή προφητική» (Z). Η παράθεση από το Ωσηέ στ 6 σύμφωνα με το εβραϊκό κείμενο διότι η μετάφραση των Ο΄ γράφει «ή θυσίαν» (L).

(4) Οι Ο΄ συνηθέστερα χρησιμοποιούν το ουδέτερο το έλεος, όπως στο Ωσηέ στ 4. Μερικές φορές όμως χρησιμοποιούν και το αρσενικό (ο έλεος) όπως οι αρχαίοι Έλληνες (Ησ. ξ 10, ξγ 7, Δαν. α 9, θ 20, Ψαλμ. ρ 1, Α΄ Μακ. β 57, γ 44 και ειδικά στους μικρούς προφήτες Ιω. β 9, Μιχ. στ 8, Ζαχ. ζ 9, Ωσηέ ιβ 6). Έτσι ο έλεος συναντιέται στο παρόν χωρίο, στα Ματθ. ιβ 7, κγ 23, Εβρ. δ 16. Αλλά και το έλεος συναντιέται συχνά στον Λουκά, τον Παύλο, τον Ιάκωβο, τον Ιωάννη και τον Ιούδα. Είναι πράξη ελέους το να τρώει κάποιος με τους αμαρτωλούς για πνευματική τους ωφέλεια (b). «Και εγώ ελεώντας αυτούς που είναι άρρωστοι από τις αμαρτίες, έρχομαι σε αυτούς ως γιατρός και τους συναναστρέφομαι και τους θεραπεύω με κάθε τρόπο» (Z). «Δεν είναι εμποδισμένο έργο το να διορθώνει κάποιος τους αμαρτωλούς, αλλά είναι και νομοθετημένο» (Σχ).

(5) Το θυσία πιθανώς χρησιμοποιήθηκε με ευρεία έννοια, για να περιλάβει οποιαδήποτε συμμόρφωση με τις τυπικές διατάξεις του νόμου, και ειδικότερα εδώ την αποφυγή επαφής με τους αμαρτωλούς (S)· την εξωτερική δικαιοσύνη του να τηρεί τον εαυτό του χωρισμένο από τους αμαρτωλούς (ρ).

«Δεν είπε Έλεον θέλω και θυσίαν, αλλά έλεον θέλω και ου θυσία, δηλαδή το μεν ένα το ενέκρινε, ενώ το άλλο το απέρριψε, και απέδειξε ότι όχι μόνο δεν είναι

απαγορευμένο αυτό για το οποίο κατηγορούνταν, αλλά και διδάσκεται από το νόμο και μάλιστα είναι ανώτερο από τη θυσία. Παρουσιάζει δηλαδή και την Παλαιά Διαθήκη ότι συμφωνεί με αυτά που λέει και περιλαμβάνει αυτά σε νόμο» (X).

(6) Εσείς μεν φροντίστε να μάθετε την έννοια του προφητικού λόγου· εγώ όμως την καταλαβαίνω και την εξασκώ· διότι δεν ήλθα... (δ).

(7) Δες και ε 17. Υπονοεί την θεία αποστολή (a). Δεν ήλθα από τον ουρανό (b).

(8) «Όπως είστε εσείς που δικαιώνετε τον εαυτό σας» (Z). «Τα είπα αυτά με ειρωνεία προς αυτούς» (X). Η λέξη υπονοεί την δικαιοσύνη που επιτυγχάνεται με την υπακοή στο νόμο. Μόνο όταν οι δίκαιοι αυτοί, όπως στην περίπτωση του Παύλου, θα αισθάνονταν την ανεπάρκεια της δικαιοσύνης τους και θα έπαυαν να επιδιώκουν να στήσουν τη δική τους δικαιοσύνη, που επιτυγχανόταν με τις γραμμές της ορθόδοξης ιουδαϊκή διδασκαλίας, όπως αυτοί νόμιζαν, μόνο τότε μπορούσαν να εκτιμήσουν την από το Χριστό κλήση σε μετάνοια και να αισθανθούν την ανάγκη της μέσω του Χριστού σωτηρίας. Δες Γαλ. β 17 (βρεθήκαμε και οι ίδιοι αμαρτωλοί)(a).

(9) Το «εις μετάνοιαν» αποσιωπάται από τους κώδικες σιναϊτικό και βατικανό και άλλους. Υπάρχει όμως στο Λουκ. ε 32. «Δεν ήλθα ώστε να παραμείνετε αμαρτωλοί, αλλά για να μεταβληθείτε και να γίνετε καλύτεροι» (X).

Στίχ. 14-17. Ερώτηση σχετικά με τη νηστεία.

**Ματθ.9,14 Τότε(1) προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου(2) λέγοντες(3)·
διὰτί(4) ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλά(5), οἱ δὲ μαθηταὶ(6) σου οὐ
νηστεύομεν;**

**Ματθ.9,14 Ἦρθαν τότε και τον βρήκαν οι μαθητές του Ιωάννη και του λένε:
«Γιατί εμεῖς κι οι Φαρισαῖοι νηστεύουμε συχνά, ενώ οι μαθητές σου δε
νηστεύουν;»**

(1) Κατά τη διάρκεια του φαγητού (b). Η ερώτηση προκλήθηκε με αφορμή το γεύμα στο σπίτι του Ματθαίου, το οποίο μπορεί να συνέπεσε με μία από τις δύο ημέρες της εβδομάδας, κατά τις οποίες οι Φαρισαῖοι και οι μαθητές του Ιωάννου νήστευαν.

(2) «Ο μεν Λουκάς λέει ότι οι Φαρισαῖοι είπαν· ενώ αυτός ότι οι μαθητές του Ιωάννη· είναι λογικό όμως ότι και οι δύο είπαν αυτά. Διότι αφού κυριεύτηκαν από απορία (οι Φαρισαῖοι), όπως ήταν εύλογο, παίρνουν με το μέρος τους και τους μαθητές του Ιωάννη, πράγμα που έκαναν και ύστερα με τους Ηρωδιανούς» (X). «Πρώτα μεν εκείνοι είπαν αυτό, έπειτα έσπρωξαν και τους μαθητές του Βαπτιστή, διότι και αυτοί ζήλευαν το Χριστό» (Z).

(3) «Αυτό που λένε σημαίνει το εξής· ας υποθέσουμε, λένε, ότι εσύ τα κάνεις αυτά ως γιατρός· γιατί οι μαθητές σου όμως αφήνοντας τη νηστεία ασχολούνται με τέτοιου είδους τραπέζια;» (X). «Γιατί δεν διατάξεις τους μαθητές σου να νηστεύουν και να μην απολαμβάνουν;» (Z).

(4) Το γιατί αναφέρεται κυρίως στη δεύτερη πρόταση της ερώτησης. Αυτοί που ρωτούσαν γνώριζαν γιατί νήστευαν και όλος ο τόνος της ερώτησης πέφτει στο δεύτερο μέρος=Γιατί οι μαθητές σου δεν νηστεύουν την ώρα που εμεῖς νηστεύουμε; Ο τρόπος της έκφρασης είναι σημιτικός (L).

(5) Νηστεύουμε πολύ, λένε· διότι συνεχώς νήστευαν σε ορισμένες ημέρες της εβδομάδας, όπως και οι Φαρισαῖοι. Δες Λουκ. ιη 12 (δ). Ο λόγος λοιπόν γίνεται για προαιρετικές νηστείες.

(6) «Επειδή αποστομώθηκαν από τον Σωτήρα (οι Φαρισαῖοι) μετέφεραν την κατηγορία στους μαθητές, και αφού πλησίασαν κατηγορούσαν αυτούς» (Z).

Ματθ.9,15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς(1)· μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος(2) πενθεῖν(3) ἐφ' ὅσον(4) χρόνον μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος(5); ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος(6), καὶ τότε νηστεύσουσιν(7).

Ματθ.9,15 Ο Ἰησοῦς τοὺς εἶπε: «Μποροῦν οἱ φίλοι τοῦ γαμπροῦ νὰ πενθοῦν ὅσον καιρὸ εἶναι μαζί τους ὁ γαμπρός; Θα ἐρθοῦν ὁμῶς μέρες που θα τους πάρουν ἀπὸ κοντὰ τους τὸ γαμπρό, καὶ τότε θα νηστεύουν.

(1) «Πρόσεξε τὴν ἐπιείκεια τοῦ Χριστοῦ, πὼς δὲν τους ἐλεγξε ὡς ἀλαζόνες, ἀλλὰ με παραβολὴ ἀπολογήθηκε σε αὐτοὺς με γλυκύτητα» (Ζ).

(2) «Γιους τοῦ νυμφῶνα ὀνομάζει τοὺς γνωστοὺς τοῦ γάμου» (Ζ), «τοὺς ἀποστόλους» (Θφ), αὐτοὺς που συνοδεύουν τὸ νυμφίο (b). Νυμφῶνας εἶναι τὸ δωμάτιο με τὸ κρεβάτι τοῦ νυμφίου, ὁ νυφικός θάλαμος (Ιωήλ β 16, Τωβ. στ 17), ἐνῶ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνα σύμφωνα με τὸν εβραϊκὸ τρόπο ἐκφρασεῖς εἶναι οἱ φίλοι τοῦ νυμφίου καὶ οἱ παράνυμοι, αὐτοὶ που τὸν βοηθοῦν καὶ συνοδεύουν τὴ νύφη ἀπὸ τὸ πατρικὸ τῆς σπίτι σε αὐτὸ τοῦ νυμφίου (δ).

«Προηγουμένως μεν ὀνόμασε τὸν εαυτὸ τοῦ γαμπρό, ἐνῶ ἐδῶ νυμφίο, ἀποκαλύπτοντάς μας τὰ ἀπόρρητα μυστήρια με τὰ ὀνόματα αὐτά» (Χ). Ταυτίζει τὸν εαυτὸ τοῦ με τὸν θεῖο Νυμφίο τῆς Π.Δ. (Ἠσ. ξβ 5, Ωσηέ β 21), που εἶναι ἤδη παρὼν μαζί με τοὺς μαθητὲς τοῦ καὶ ἀποτελεῖ τὴ γαμήλια ομάδα. «Ὄνομάζει τὸν εαυτὸ τοῦ νυμφίο διότι παντρεύει με τὸν εαυτὸ τοῦ τὴ νέα συναγωγὴ» (Θφ).

Εἶναι ὁ νυμφίος, που ἤλθε νὰ παραλάβει τὴ νύφη τοῦ ἐκκλησία στη μυστικὴ μαζί τοῦ κοινωνία, ἀφοῦ ἀγιάσει καὶ καθαρῖσει αὐτὴν (δ).

(3) Δὲν ἀλλάζει τὸ θέμα τῆς συζήτησης, διότι ἡ νηστεία τῶν Σημιτῶν, εἶχε τὸν χαρακτῆρα πένθους (L). Δες Α Βασ. α 7, κ 34, Β' Βασ. α 12, ιβ 16, Γ' Βασ. κβ 27, Δαν. ι 2,3 κλπ.

(4) Τὸ «ὅσο» μῆκε ἀναγκαστικά, γιὰ νὰ υποδηλώσει, ὅτι στους Ἰουδαίους οἱ γαμήλιες διασκεδάσεις διαρκούσαν γιὰ κάποιες μέρες (α).

(5) «Αὐτὰ τὰ εἶπε ὑπενθυμίζοντας σε αὐτοὺς τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννου που εἶπε, ὅτι αὐτὸς που ἔχει τὴ νύφη εἶναι νυμφίος· καὶ ὁ φίλος τοῦ νυμφίου χαίρεται με τὴ φωνὴ τοῦ νυμφίου (Ιω. γ 29)(Ζ). Ἡ παραβολὴ λοιπὸν τοῦ Νυμφίου θα ἦταν κατανοητὴ εἰδικὰ στους μαθητὲς τοῦ Ἰωάννη, ἀφοῦ αὐτὸς εἶχε χρησιμοποίησει αὐτὴν σε σχέση με τὸ Χριστὸ καὶ τὸν Πρόδρομό τοῦ.

«Ἡ ἐννοια τῶν ρητῶν εἶναι ἡ ἐξῆς: ὅτι ἤλθα νὰ παντρευτῶ καὶ νὰ συνδέσω με τὸν εαυτὸ μου μέσω τῆς πίστεως, τὴν Ἐκκλησία τῶν πιστῶν· αὐτὸς ὁμῶς ὁ καιρὸς τοῦ γάμου δὲν εἶναι καιρὸς πένθους, ἀλλὰ χαράς. Καὶ ἐπομένως δὲν μποροῦν νὰ νηστεύουν οἱ οικεῖοι τοῦ γάμου» (Ζ).

(6) «Προῦπαινίσσεται τὸν λόγο σχετικὰ με τὸ πάθος» (Χ) καὶ «ὑπαινίχθηκε, ὅτι θα φονευτεῖ» (Ζ). Ἐάν ὁ Βαπτιστὴς ἦταν ἤδη στη φυλακὴ, τὸ γεγονὸς αὐτὸ θα ἔκανε τὴ νηστεία τῶν μαθητῶν τοῦ τελείως φυσικὴ συνέπεια (S).

(7) «Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ θα νηστεύουν πολὺ καὶ θα κακοπαθήσουν» (Ζ). Σοβαρὴ ἡ παρατήρηση σύμφωνα με τὴν ὁποία τὸ θα νηστεύουν δὲν ἀναφέρεται μόνο στη νηστεία γιὰ τὶς ἡμέρες τοῦ πάθους καὶ τῆς ταφῆς τοῦ, ἀλλὰ σε ὁλόκληρο τὸν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ βίῳ τῶν μαθητῶν, ὡς προφητεία γιὰ τὶς κακοπάθειες καὶ τὶς θλίψεις που τοὺς ἀναμένουν (δ).

Ματθ.9,16 οὐδεὶς(1) δὲ ἐπιβάλλει(2) ἐπίβλημα(3) ῥάκου(4) ἀγνάφου(5) ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ(6)· αἶρει γὰρ(7) τὸ πλήρωμα(8) αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου(9), καὶ χεῖρον σχῆμα(10) γίνεται(11).

Ματθ.9,16 Κανένας δὲ βάζει γιὰ μάλωμα σε παλιὸ ρούχο ἓνα καινούριο κομμάτι ὕφασμα. Γιατί τὸ μάλωμα θα τραβήξει τὸ παλιὸ ὕφασμα καὶ τὸ ἀνοιγμα θα γίνῃ μεγαλύτερο.

- (1) «Πάλι από τα καθημερινά παραδείγματα κατασκευάζει το λόγο» (X). Ίσως η παραβολή της γαμήλιας χαράς έδωσε αφορμή για τις παραβολές που τώρα ακολουθούν σχετικά με την επιδιόρθωση του παλαιού ρούχου και του κρασιού (p).
- (2) Αυτό που γίνεται συνήθως αναφέρεται ως απόδειξη αυτού που πρέπει να γίνει=κανείς δεν πρέπει να βάζει (δ).
- (3) Επίρραμα (=μπάλωμα): ό,τι ράβεται πάνω σε ρούχο για συγκράτηση του σχισίματος σε αυτό (g).
- (4) Από το ρήσσω=σχίζω, τεμάχιο οποιουδήποτε υφάσματος (δ).
- (5) «Δηλαδή καινούργιου» (Z). Από το α και γνάπτω=λειαινίω, λέγεται για το μαλλί που έχει λειανθεί. Άγναφο ή άγναμpton είναι αυτό που δεν έχει λειανθεί και επομένως το σκληρό (δ).
- (6) Η έννοια της όλης πρότασης: «Κανείς που φτιάχνει παλαιό χαλασμένο ρούχο, δεν ράβει από πάνω κομμάτι υφάσματος αγνάφου δηλαδή καινούργιου, πάνω σε μέρος παλαιό» (Z).
- (7) «Έπειτα λέει και την αιτία» (Z).
- (8) Το συμπλήρωμα: εκείνο με το οποίο συμπληρώνεται το σχίσιο (g). Το επίβλημα και μπάλωμα, με το οποίο συμπληρώνεται το σχίσιο παλαιού ρούχου.
- (9) Παίρνει από το ρούχο= «Σχίζει περισσότερο από το ρούχο που είναι χαλασμένο» (Z). Το νέο ύφασμα λόγω του βάρους και της συστολής έχει την ιδιότητα να αποσπά και το μέρος εκείνο, πάνω στο οποίο ράφτηκε και έτσι γίνεται μεγαλύτερη από πριν η τρύπα του ρούχου (δ).
- (10) Σχίσιο (g).
- (11) Η έννοια της παραβολής:
 Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Δεν έγιναν ακόμη ισχυροί οι μαθητές, αλλά χρειάζονται ακόμη πολλή συγκατάβαση» (X). «Επομένως λοιπόν ούτε και εγώ τώρα, θεραπεύοντας την αδυναμία των μαθητών, βάζω πάνω σε αυτήν δυνατά πράγματα και βάρος νηστείας, για να μην καταστραφεί περισσότερο, μη μπορώντας να βαστάξει αυτό που τοποθετήθηκε πάνω της» (Z). Ή, πιο σωστά. Το παλαιό ρούχο ήταν η διδασκαλία των Φαρισαίων, το νέο η διδασκαλία του Χριστού (b).
 Εξηγεί λοιπόν εδώ ο Κύριος, γιατί δεν ενσωματώνει τη διδασκαλία του στο παλαιό και φθαρμένο θρησκευτικό σύστημα των Φαρισαίων· γιατί με άλλα λόγια δεν ενισχύει το σύστημα των θρησκευτικών τύπων, όπως διδάσκονταν αυτοί από τους ορθόδοξους Ιουδαίους. Και τονίζει κυρίως τα ολέθρια αποτελέσματα τα οποία η διδασκαλία του μπορούσε να παραγάγει πάνω στον Ιουδαϊσμό (a).
 Σε παλαιωμένους και γερασμένους εξωτερικούς τύπους, σκιές και σύμβολα των πνευματικών πραγμάτων, όπως ήταν οι τελετουργικές διατάξεις του νόμου, δεν μπορούν να κολλήσουν οι εσωτερικές και πνευματικές ηθικές διατάξεις της χριστιανικής πίστης (δ).

Ματθ.9,17 (1) οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον(2) εἰς ἀσκοὺς(3) παλαιούς(4)· εἰ δὲ μήγε(5), ῥήγνυνται(6) οἱ ἀσκοί, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται(7)· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς βάλλουσι καινοὺς, καὶ ἀμφοτέροι(8) συντηροῦνται(9).

Ματθ.9,17 Ούτε βάζουν καινούριο κρασί σε παλιά ασκιά· γιατί τα ασκιά θα σκάσουν, θα χυθεί το κρασί και θα καταστραφούν και τα ασκιά. Αλλά το καινούριο κρασί το βάζουν σε καινούρια ασκιά, κι έτσι διατηρούνται και τα δύο».

- (1) «Αναφέρει και άλλη παραβολή» (Z). «Είδες που τα παραδείγματα που φέρνει μοιάζουν με αυτά της Παλαιάς Διαθήκης; Το ρούχο, τους ασκούς; Διότι και ο Ιερεμίας ονομάζει τον λαό περιζώμα (=ζώνη), και επίσης αναφέρει ασκούς και κρασί. Επειδή δηλαδή η συζήτηση ήταν για την γαστριμαργία και το τραπέζι, από την

περιοχή αυτών παίρνει και τα παραδείγματα» (X).

(2) Κρασί νέο ονομάζει αυτό που δεν πέρασε ακόμη το στάδιο της βράσης, τον μούστο· τα αγγεία που περιέχουν αυτόν οφείλουν να αντέχουν, διότι η βράση μπορεί να σχίσει τα παλιά και φθαρμένα (δ).

(3) Ασκούς ονομάζει αυτούς που και σήμερα συνηθίζουμε να έχουμε από κατσίκισιο δέρμα για να μπαίνει μέσα ο μούστος (δ).

(4) Οι οποίοι από τη χρήση έχουν κάπως φθαρεί και δεν αντέχουν στη βράση (δ).

(5) Αν θα έκαναν αυτό (δ).

(6) «Μη μπορώντας να αντέξουν τη δύναμη του νέου κρασιού» (Z). «Σε αυτούς που δεν έχουν ακόμη μέσω του Πνεύματος αναγεννηθεί για μία καινούργια ζωή και γνώση μαζί, δεν ταιριάζουν τα νέα διδάγματα των ευαγγελικών κηρυγμάτων και δεν μπορούν κατά κάποιο τρόπο να χωρέσουν τα μυστήρια για την Αγία Τριάδα» (K).

(7) Αυθεντική γραφή απόλλονται. Έτσι ώστε δεν μπορούν ούτε το νέο κρασί να κρατήσουν ούτε κάποιο άλλο κρασί στη συνέχεια (b).

(8) «Το κρασί δηλαδή και το ασκί, το μεν κρασί που βαστάζεται, το δε ασκί που βαστάει» (Z).

(9) Η έννοια της παραβολής:

Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Κρασί νέο ονομάζει την αυστηρότητα και την ορμητικότητα των εντολών· κρασί μεν διότι ευφραίνει τις ψυχές των τελείων και νέο διότι είναι ασυνήθιστο στους αγύμναστους. Και πάλι ασκούς παλαιούς ονομάζει τους μαθητές· ασκούς μεν διότι χωράνε μέσα τους την διδασκαλία, αλλά παλαιούς διότι είναι ασθενείς» (Z).

Ή, πιο σωστά. Οι παλαιοί ασκοί είναι οι Φαρισαίοι, οι νέοι, οι μαθητές· νέο κρασί το ευαγγέλιο (b). «Ασκοί παλαιοί είναι αυτοί που έχουν την ποιότητα του τρόπου ζωής του μωσαϊκού νόμου, ενώ νέο κρασί είναι η χάρη του Χριστού» (Ω).

«Οι Φαρισαίοι, μοιάζοντας με ένδυμα σχισμένο ή με ασκούς παλαιούς, δεν μπορούν να δεχτούν τη νέα διδασκαλία» (K).

Ο στίχος αυτός αναφέρεται στην ίδια ιδέα του προηγούμενου, αλλά από νέα οπτική. Το να ενσωματώσει κάποιος τον Χριστιανισμό στον Ιουδαϊσμό, ενώ θα αύξανε τα σχισίματα του τελευταίου, θα ήταν καταστρεπτικό και για τον Χριστιανισμό, ο οποίος περιοριζόμενος στους τύπους του Ιουδαϊσμού, θα έσχιζε αυτούς και θα διαλυόταν σαν κρασί που χύνεται στο έδαφος (a).

Θα είναι ολέθριο να εξαναγκάσει κάποιος το σύνολο ενός συστήματος νέου και αυξανόμενου σε παλαιές μορφές και τύπους ενός παλαιού. Το νέο σύστημα πρέπει να βρει την ιδιαίτερή του έκφραση σε νέες μορφές και τύπους· και χρειάζεται νέες και δροσερές φύσεις, όχι προσκολλημένες σε παραδόσεις που περιορίζουν, αλλά ελεύθερες να δεχτούν νέες ιδέες και νέες μεθόδους (p).

Στίχ. 18-26. Η ανάσταση της κόρης του Ιαείρου και η θεραπεία της αιμορροούσης.

Ματθ.9,18 (1) Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος (2) αὐτοῖς ἰδοὺ ἄρχων (3) εἷς (4) προσελθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν (5)· ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χειρὰ σου (6) ἐπ’ αὐτὴν καὶ ζήσεται (7).

Ματθ.9,18 Ενώ τους τα ἔλεγε αυτά ο Ιησούς, ἔρχεται ἓνας ἄρχοντας, τον προσκυνάει και του λέει: «Ἡ θυγατέρα μου μόλις πέθανε· ἔλα ὅμως να βάλεις το χέρι σου πάνω της, και θα ζήσει».

(1) Ο Ματθαίος επανέρχεται τώρα στην παρουσίαση παραδειγμάτων από τα θαύματα που έγιναν από τον Μεσσία, από τα οποία παρουσιάζει τρίτη τριάδα (18-33), εάν την αφήγηση που αναφέρεται στην κόρη του Ιαείρου και την αιμορροούσα την πάρουμε σαν μία. Είναι δυνατόν, αντί για 3 τριάδες ο Ματθαίος να είχε σχέδιο να

σχηματίζει σύνολο από 10 θαύματα. Αλλά αυτό είναι λιγότερο πιθανό. Οι άλλες δύο τριάδες έχουν σαφώς σημειωθεί (p).

Τα δύο γεγονότα έχουν συνενωθεί σε όλους τους συνοπτικούς με τον ίδιο τρόπο, όπου η θεραπεία της αιμορροούσας εξιστορείται ως επεισόδιο που παρεμβλήθηκε. Το σημείο αυτό έπρεπε να είναι πολύ καθορισμένο στην παράδοση. Υπάρχει συμφωνία μεταξύ του Ματθαίου και του Μάρκου και με τον Λουκά σχετικά με τον τόπο, όπου έγιναν τα θαύματα κατά την επιστροφή από την Περαιά. Μόνο αντί να βάλει αυτό κατά την αποβίβαση, όπως ο Μάρκος και ο Λουκάς, ο Ματθαίος τοποθετεί αυτό μετά την ίαση του παραλυτικού, την κλήση του Ματθαίου και την περί νηστείας συζήτηση. Συνέδεσε μάλιστα στενά την παρέμβαση του Ιαείρου με την απάντηση του Ιησού για τη νηστεία με τη φράση «ενώ αυτός έλεγε αυτά» (L).

Ως προς τη διαφορά αυτή πρέπει να έχουμε υπ' όψη, εφόσον δεν είχαν όλοι οι ευαγγελιστές την πρόθεση να εκθέσουν τα γεγονότα με τη σειρά που χρονολογικά αυτά συνέβησαν, δεν μπορεί να προκύψει ζήτημα που να συγκρούεται με τη θεοπνευστία. Η θεοπνευστία εκτείνεται στα όρια των προθέσεων του θεόπνευστου συγγραφέα.

(2) Η φράση αποτελεί τρόπο μετάβασης συνηθισμένο στον Ματθαίο. Δες ιβ 46, ιζ 5, κστ 47 (L).

(3) Λέξη πιο γενική από αυτήν του Μάρκου «ένas από τους αρχισυναγώγους». Ο τελευταίος αυτός τίτλος δήλωνε τον προϊστάμενο της λατρείας στις συναγωγές (δες Λουκ. ιγ 14, Πράξ. ιγ 15, κλπ). Η λέξη άρχοντας, παρόλο που μερικές φορές χρησιμοποιούνταν και για τους αρχισυναγώγους, σήμαινε περισσότερο κάποιο εξέχον θρησκευτικό πρόσωπο (όπως κάποιος Φαρισαίος αρχηγός ή αρχιερέας) ή σπουδαίο μέλος της κοινότητας, όχι όμως αναγκαστικά θρησκευτικό αρχηγό (S).

(4) Το εἷς=κάποιος. Δες η 19. Είναι παράδοξο, ότι ο Ματθαίος αποσιωπά το όνομα του άρχοντα (p). Ολοφάνερα στην αφήγησή του ο Ματθαίος παρουσιάζει ανεξαρτησία από την αφήγηση του Μάρκου μέχρι σημείου ώστε ο Allen, ο οποίος υποστηρίζει την άμεση εξάρτηση του Ματθαίου από τον Μάρκο, να υποθέτει εδώ, ότι ο Ματθαίος αφηγείται εδώ τα γεγονότα από μνήμης.

(5) «Ο μεν Μάρκος λέει ότι αυτό είπε, ότι δηλαδή η κόρη μου είναι στα τελευταία της (Μάρκ. ε 23), ενώ ο Λουκάς ότι, και αυτή πέθαινε (Λουκ. η 42). Επομένως το «πριν από λίγο πέθανε» (Z) του Ματθαίου εξηγείται: Ἦ, ο Ιάειρος «το είπε αυτό εικάζοντας· διότι θεώρησε, ότι μέχρι τότε οπωσδήποτε θα είχε πεθάνει» (Z)· ο κίνδυνος δηλαδή τον οποίο διέτρεχε η κόρη του ήταν έσχατος μέχρι σημείου ώστε ο Ιάειρος συμπερασματικά να πει, ότι: «από τον χρόνο της οδοιπορίας» (X) θα πέθανε αυτό.

Ἦ, ο άρχοντας βλέποντας την κόρη του να είναι στα τελευταία της, έτρεξε προς τον Σωτήρα και ανέφερε σε αυτόν αυτό που αναφέρουν οι Μάρκος και Λουκάς, ότι η κόρη του πέθαινε· αμέσως όμως μετά από λίγο, ενώ ήταν ακόμη ο άρχοντας στο σπίτι με τον Σωτήρα, τού αναγγέλθηκε από κάποιον από τους δικούς του ο θάνατος της κόρης και τότε απευθύνοντας πάλι το λόγο προς τον Σωτήρα, είπε και αυτά που λέει ο Ματθαίος «ότι η κόρη μου πριν λίγο πέθανε» (δ). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές.

(6) Το να βάλει κάποιος το χέρι πάνω σε κάποιον, ήταν και στην Π.Δ. σύμβολο γενικά της μεταδόσεως θείας ευλογίας και χάρης (Γεν. μη 14, Αριθμ. κζ 18, Ιεζ. α 3 κλπ)· εδώ ο άρχοντας έλαβε αφορμή να ζητήσει αυτό λόγω των δύο προηγούμενων θαυμάτων του Σωτήρα στην ίδια πόλη, τη θεραπεία δηλαδή του λεπρού και της πεθεράς του Πέτρου, τις οποίες ενήργησε με το να απλώσει το χέρι και να αγγίξει (δ).

(7) Δεν λέει θα αναστηθεί, αλλά θα ζήσει· «το οποίο ήταν σημάδι ότι ο Ιάειρος άφησε την κόρη του ενόσω ανέπνεε ακόμη» (X).

Ματθ.9,19 και έγερθεις(1) ό Ίησοϋς ήκολούθησεν αὐτῶ(2) και οι μαθηταί(3) αὐτοῦ.

Ματθ.9,19 Ο Ιησοϋς σηκώθηκε και τον ακολούθησε μαζί με τους μαθητές του.

(1) Αφού σηκώθηκε από το τραπέζι (δ).

(2) Ακολούθησε τον άρχοντα, ώστε να κάνει σε αυτόν σύμφωνα με την πίστη του (δ).

(3) «Και ο μεν Μάρκος λέει, ότι πήρε τους τρεις μαθητές, και ο Λουκάς· ενώ αυτός απλώς λέει τους μαθητές» (X).

Ματθ.9,20 Και ιδού γυνή(1), αιμορροῦσα(2) δώδεκα ἔτη, προσελθοῦσα ὀπισθεν(3) ἤψατο τοῦ κρασπέδου(4) τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

Ματθ.9,20 Μια γυναίκα, που υπέφερε από αιμορραγία δώδεκα χρόνια, τον πλησίασε τότε από πίσω και άγγιξε την άκρη από το ρούχο του.

(1) Ο Ευσέβιος (Εκκλ. Ιστορ. VII 18) διηγείται, ότι το άγαλμα της γυναίκας αυτής και του Κυρίου που την θεραπεύει υπήρχε ακόμη στα χρόνια του (b).

(2) Πάσχοντας από αιμορραγία.

(3) «Για ποιο λόγο δεν τον πλησίασε με θάρρος; Ντρεπόταν για την ασθένειά της νομίζοντας ότι είναι ακάθαρτη... διότι θεωρούνταν από το νόμο μεγάλη ακαθαρσία αυτή η ασθένεια. Για αυτό αποφεύγει την προσοχή και κρύβεται· διότι ούτε και αυτή βεβαίως είχε ακόμη την πρέπουσα και ολοκληρωμένη γνώμη σχετικά με τον Κύριο· διαφορετικά δεν θα νόμιζε ότι δεν θα γινόταν αντιληπτή» (X).

(4) «Κράσπεδο είναι το άκρο του ρούχου, το οποίο περιτυλιγμένο στα πόδια ακουμπά στη γη κατά το βάδισμα» (Z). Κράσπεδο από το κροσσός ή κέρασ και πέδον, ή μάλλον από το κρηπίς, ονομάζεται το κάτω άκρο οποιουδήποτε πράγματος (ρούχου, γαλού, βουνού, στρατοπέδου κλπ.)· στους Ο΄ μεταφράζεται έτσι εβραϊκή λέξη που σημαίνει κροσσός, θύσανος (φούντα)(Αριθμ. ιε 38,39)· είχαν οι Ιουδαίοι τέτοιες φούντες ή κροσσούς από κλωστή υακίνθου σύμφωνα με την εντολή του Θεού, για να θυμούνται τις εντολές του Θεού και να εκπληρώνουν αυτές (δ). Ο Κύριός μας τηρούσε και την εντολή αυτή του νόμου (b).(Δες Αρ. ιε 38,Δευτ. κβ 12).

Ματθ.9,21 ἔλεγε γάρ(1) ἐν ἑαυτῇ, ἐάν μόνον(2) ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι(3).

Ματθ.9,21 Γιατί ἔλεγε από μέσα της: «Και μόνο ν' άγγιζω το ρούχο του, θα σωθώ».

(1) Ο λόγος για τον οποίο άγγιξε το κράσπεδο (δ).

(2) «Είχε πολλή πίστη» (Z). «Διότι ούτε αμφέβαλλε, ούτε είπε μέσα της· άραγε θα απαλλαχτώ από την ασθένεια; Μήπως δεν θα απαλλαχτώ; Αλλά έχοντας θάρρος για την υγεία της, έτσι πλησίασε» (X).

(3) Το σώζω εδώ με την έννοια του κάνω υγιή, αποκαθιστώ την υγεία σε κάποιον, σώζω αυτόν που πάσχει άσχημα, για να μην πεθάνει από τη νόσο (g).

Ματθ.9,22 ό δὲ Ίησοϋς ἐπιστραφείς(1) και ιδών αὐτήν εἶπε(2)· θάρσει(3), θύγατερ(4)· ἡ πίστις(5) σου ἔσωκέ σε(6). και ἐσώθη(7) ἡ γυνή ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης(8).

Ματθ.9,22 Ο Ιησοϋς γύρισε, την είδε και της είπε: «Θάρρος, κόρη μου, η πίστη σου σε ἔσωσε». Κι από την ώρα εκείνη θεραπεύτηκε η γυναίκα.

(1) «Επειδή αγαπά τη συντομία ο Ματθαίος, προσπέρασε τα ενδιαμέσα και ανήγγειλε μόνο το θαύμα· ενώ ο Λουκάς όλα τα εξιστόρησε για ακρίβεια» (Z).

(2) «Δεν την άφησε να περάσει απαρατήρητη, αλλά τη φέρνει στη μέση και την κάνει φανερή για πολλούς λόγους... Πρώτον διαλύει το φόβο της γυναίκας, για να μη

ζει με αγωνία πιεζόμενη από τη συνείδησή της, σαν, κατά κάποιο τρόπο, να είχε κλέψει τη δωρεά. Δεύτερον την διορθώνει, επειδή νόμιζε ότι θα διέφευγε της προσοχής του. Τρίτον φανερώνει σε όλους την πίστη της, ώστε και οι άλλοι να την μιμηθούν· και επίσης από το θαύμα του ότι σταμάτησε τις πηγές του αίματος παρέχει όχι μικρότερο θαύμα, το να δείξει δηλαδή ότι ξέρει τα πάντα» (X). «Δείχνει επίσης ότι κανείς από αυτούς που έχουν αρρώστια χωρίς τη θέλησή τους, δεν είναι ακάθαρτος για το Θεό. Για αυτό και ο Κύριος προσκαλεί εκείνη που έπασχε από αιμορραγία, για να μεταβάλλει τον τυπικό νόμο και να του προσδώσει πνευματικό νόημα» (K).

(3) Μόνο στον Ματθαίο υπάρχει το «θάρσει». Μη φοβάσαι πλέον τίποτα ως ακάθαρτη (δ). Η, «της λέει να έχει θάρρος, διότι φοβήθηκε ότι έκλεψε την δωρεά» (Θφ). Η δεύτερη αυτή ερμηνεία πιο σοβαρή.

(4) Η στοργική προσφώνηση συναντιέται σε όλους τους συνοπτικούς. Δεν λέει κανένα θεραπευτικό λόγο, διότι γνωρίζει, ότι αυτή έχει ήδη θεραπευτεί (p). «Την ονομάζει κόρη του, ως πιστή» (Θφ).

(5) Πίστη εδώ εννοείται η πεποίθηση στη θεραπευτική δύναμη του Χριστού (a). Με αυτό δείχνει ο Κύριος, ότι γνωρίζει την ύπαρξη και την έκταση της πίστης της γυναίκας, και επαινεί και επιδοκιμάζει την πίστη αυτή (b).

(6) Επικυρώνει την δωρεά και παραγγέλλει να γίνει αυτή μόνιμη, και κατά την ίδια ώρα υπονοεί, ότι εάν άλλοι έμειναν αβοήθητοι, μόνη αιτία είναι η απιστία τους (b).

(7) «Με την έννοια του: έγινε υγιής. Ο Λουκάς είπε ιάθηκε» (Z).

(8) «Όχι από τη στιγμή που είπε ο Χριστός σε αυτήν το «έχε θάρρος κόρη μου», αλλά από τη στιγμή που άγγιξε το κράσπεδο, όπως εξιστόρησαν ο Μάρκος και ο Λουκάς» (Z). Η φράση από την ώρα εκείνη δεν ισοδυναμεί με το: την ώρα εκείνη, αλλά=από την ώρα εκείνη και μετά, όπου εννοείται από μόνο του το «και ύστερα» (δ).

Ματθ.9,23 Καὶ ἔλθων ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς(1) καὶ τὸν ὄχλον(2) θορυβούμενον(3), λέγει αὐτοῖς·

Ματθ.9,23 Ὅταν ἔφτασε ὁ Ἰησοῦς στὸ σπίτι τοῦ ἀρχοντα καὶ εἶδε τοὺς μουσικοὺς, ποὺ ἦρθαν γιὰ τὴν κηδεῖα, καὶ τὸν κόσμον παραγμένο, τοὺς εἶπε:

(1) «Ἦταν συνήθεια σε τέτοιου εἴδους συμφορές νὰ φέρνουν αὐλητές, ποὺ προκαλοῦσαν θρήνο» (Z). Μόνος ὁ Ματθαῖος ἀπὸ ὅλους τοὺς συνοπτικοὺς ἀναφέρει τοὺς επαγγελματίες αὐλητές, μολοντί ἀποσιωπᾷ τὴν ἀναγγελία τοῦ θανάτου τῆς κόρης καὶ τὸ προνόμιο ποὺ παραχωρήθηκε στὸν Πέτρο, τὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννη (L).

Ὡς Ἰουδαῖος ὁ Ματθαῖος γνωρίζει, ὅτι τέτοιοι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκεῖ, διότι καὶ οἱ φτωχότεροι Ἰουδαῖοι ἔπαιρναν τουλάχιστον δύο αὐλητές γιὰ νὰ κλάψουν τὸ θάνατο τῆς συζύγου (δες Ἰωσήπου Ἰουδ. Πολιτ. ΙΙΙ,ΙΧ,5). Ἡ συνήθεια ἦταν πολὺ διαδεδομένη. Ἡ συμμετοχὴ αὐλητῶν στὶς ρωμαϊκὲς κηδεῖες συνηθίζοταν τόσο πολὺ ὥστε ὁ δέκατος νόμος τῶν 12 πινάκων περιόριζε τὸν ἀριθμὸ αὐτῶν σὲ δέκα (p). Οἱ αὐλητές αὐτοὶ προκαλοῦσαν μὲ τὸ θρηνητικὸ μέλος τοὺς τὴν λύπη καὶ τὰ δάκρυα αὐτῶν ποὺ ἔρχονταν καὶ παρακολουθοῦσαν (δ).

(2) Τῶν συγγενῶν καὶ γνωρίμων (δ).

(3) Νὰ συγκινεῖται μὲ δάκρυα (δ).

Ματθ.9,24 ἀναχωρεῖτε(1)· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει(2), καὶ κατεγέλων αὐτοῦ(3)·

Ματθ.9,24 «Φύγετε, γιὰ τὸ κοριτσάκι δὲν πέθανε ἀλλὰ κοιμάται». Καὶ τὸν περιγελοῦσαν.

(1) Δηλαδή δεν χρειάζεστε εδώ. Ο Κύριος προχωρεί χωρίς δισταγμό για να συντελέσει το θαύμα. Δες ιδ 19 (b). Διώχνει αυτούς διότι με το θόρυβο και την αταξία γίνονταν εμπόδιο στην επιτέλεση του θαύματος (δ).

(2) «Όπως ακριβώς και στη θάλασσα μαλώνει τους μαθητές πρώτα, έτσι λοιπόν και εδώ βγάζει τον θόρυβο από τη διάνοια των παρόντων, δείχνοντας ταυτόχρονα ότι είναι εύκολο σε αυτόν να αναστήσει τους νεκρούς και διδάσκοντας μαζί να μη φοβόμαστε το θάνατο· διότι αυτός δεν είναι θάνατος, αλλά έχει μεταβληθεί πλέον σε ύπνο» (X).

«Δείχνει ότι δεν είναι φοβερός ο θάνατος από εδώ και μπρος» (Σχ.π.). Ο Ιησούς είπε αυτό πριν ακόμη μπει εκεί όπου κείτονταν η νεκρή. Οι νεκροί όλοι ζουν για το Θεό. Δες Λουκ. κ 38. Και το κορίτσι, λόγω της ανάστασής του, η οποία επρόκειτο να γίνει γρήγορα, με ασφάλεια και εύκολα, δεν έπρεπε να συμπεριληφθεί μεταξύ εκείνων, οι οποίοι θα αναστηθούν μετά από αυτά, αλλά μεταξύ αυτών που κοιμούνται (b).

(3) Ο Λουκάς ο αγαπητός ιατρός προσθέτει, ότι αυτοί που άκουσαν αυτό γνώριζαν, ότι το κορίτσι πέθανε (p). Η ασθένεια της κοπέλας διήρκεσε κάποιο χρόνο. Και για αυτό όλοι είχαν σχηματίσει την πεποίθηση, ότι πέθανε.

Για αυτό και γελούσαν εις βάρος του (S), «επειδή έλεγε ότι κοιμάται η πεθαμένη. Ήθελε όμως και αυτός να τον περιγελάσουν, έτσι ώστε και οι αυλητές και ο περιγελωσ και τα παρόμοια να είναι σαφής απόδειξη του ότι πέθανε το κορίτσι και να μην μπορεί κανείς ύστερα να λείι ότι δεν πέθανε» (Z).

Ματθ.9,25 *ότε δὲ ἐξεβλήθη(1) ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν(2) ἐκράτησε τῆς χειρὸς(3) αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη(4) τὸ κοράσιον.*

Ματθ.9,25 *Όταν ἔβγαλαν ἔξω τον κόσμον, μπήκε μέσα, την ἔπιασε ἀπὸ το χέρι της και το κοριτσάκι σηκώθηκε.*

(1) Ο Κύριος με το «αναχωρεῖτε» παράγγειλε να βγουν αυτοί που θρηνούσαν ἀπὸ το δωμάτιο της κόρης, και ἔπειτα ο οικοδεσπότης εκτελώντας την παραγγελία ἔβγαλε αυτούς ἤπια ἀπὸ το δωμάτιο (δ).

(2) Στο δωμάτιο ὅπου ἦταν ξαπλωμένη η νεκρή.

(3) «Πιάνει το χέρι της, πληροφορώντας τους θεατές, ὡστε να προετοιμάσει με την ὄψη την πίστη της ἀνάστασης» (X).

(4) «Θαυματουργεῖ ὄχι φέρνοντας ἄλλη ψυχή, ἀλλὰ γυρνώντας πίσω αὐτήν την ἴδια που βγήκε, και την σηκώνει σαν ακριβῶς ἀπὸ ὕπνο» (X). Ο Ιησούς ἀνέστησε νεκρούς ἀπὸ το κρεβάτι, ἀπὸ το φέρετρο, ἀπὸ τον τάφο. Τέτοια παραδείγματα δες στα Λουκ. ζ 14, Ιω. ια 44. Θα ἦταν ἀδιάκριτο, να σχηματίζει κάποιος θεωρίες για την κατάσταση των ψυχῶν, οι οποίες πρόσκαιρα χωρίστηκαν ἀπὸ τα σώματα (b).

Ματθ.9,26 *καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη(1) αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην(2).*

Ματθ.9,26 *Και η φήμη του διαδόθηκε σ' ὅλη την περιοχή ἐκείνη.*

(1) Δηλαδή ο λόγος για αὐτὸ το μεγάλο θαύμα (δ).

(2) Την χώρα, στην οποία βρισκόταν η Καπερναοὺμ, δηλαδή την Γαλιλαία και τα γύρω ἀπὸ τη θάλασσα της Τιβεριάδας (δ). Το ἴδιο επαναλαμβάνει ο ευαγγελιστής μετὰ το ἀμέσως ἐπόμενο θαύμα (σ. 31), και σχετική παρατήρηση σημειώνει και μετὰ το τρίτο θαύμα (σ.33)(p).

Στιχ. 27-31. Η θεραπεία των δυο τυφλῶν.

Ματθ.9,27 *(1)Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν(2) τῷ Ἰησοῦ ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ(3) κρᾶζοντες(4) καὶ λέγοντες· ἔλεησον ἡμᾶς(5), υἱὲ Δαυῖδ(6).*

Ματθ.9,27 *Όταν προχώρησε πιο πέρα ο Ιησούς, τον ἀκολούθησαν δύο τυφλοὶ,*

που φώναζαν κι έλεγαν: «Σπλαχνίσου μας, Υιέ του Δαβίδ!»

(1) Υποτέθηκε από κάποιους ότι και η αφήγηση αυτή σχηματίστηκε από υλικό που πάρθηκε από το κατά Μάρκον. Ο Μάρκος δύο φορές μιλά για τη θεραπεία ενός τυφλού και στις δύο περιπτώσεις (η 22,ι 46). Ο Ματθαίος δύο φορές αναφέρει θεραπείες δύο τυφλών, εδώ και στο κεφ. κ 30. Η παρούσα αφήγηση σχηματίστηκε από επηρεασμό από το Μάρκ. η 22; Ο Zahn απορρίπτει αυτήν την εκδοχή και τις όμοιες με αυτήν ως ανόητες και δεν αμφιβάλλει ότι η αφήγηση αυτή του Ματθαίου είναι ανεξάρτητη και τελειώς δοαφορετική από κάθε άλλη αφήγηση του Μάρκου (p). Εδώ ο Ματθαίος παρεμβάλλει δύο θαύματα, τα οποία εμφανίζουν τη δύναμη του Χριστού να αναζωογονήσει φυσικές αισθήσεις χαλασμένες που δεν λειτουργούν (a) όπου δίνεται πίσω η όραση μεν σε δύο τυφλούς, ενώ η ακοή σε κουφό δαιμονισμένο.

(2) =Προχωρώντας από εκεί, δηλαδή από το σπίτι του αρχισυναγώγου (δ).

(3) «Αφού έμαθαν για όσα θαυματουργούσε και αφού πίστεψαν ότι αυτός είναι ο προσδοκώμενος Χριστός, έρχονται και ακολουθούν κρίζοντας» (Z). «Δεν είναι όμως αυτό μικρή κατηγορία για τους Ιουδαίους, όταν δηλαδή αυτοί μεν (οι τυφλοί) παρόλο που τα μάτια τους ήταν κατεστραμμένα, μόνο από την ακοή δέχονται την πίστη, ενώ εκείνοι (οι Ιουδαίοι) αν και έβλεπαν τα θαύματα και είχαν ως μάρτυρα των όσων συνέβαιναν τα ίδια τους τα μάτια, κάνουν όλα τα αντίθετα» (X).

(4) «Πρόσεξε λοιπόν και την προθυμία τους και από την κραυγή και από την παράκλησή τους: διότι δεν τον πλησίασαν απλώς και μόνο, αλλά φωνάζοντας δυνατά, και δεν πρόβαλλαν τίποτα άλλο παρά μόνο να τους ελεήσει» (X).

(5) Εκφραστική αίτηση που περιέχει ομολογία αθλιότητας και ικεσία για παροχή μεγαλόδωρου ελέους (b). «Ελέησε, δηλαδή θεράπευσε» (Z). Σπλαχνίσου και θεράπευσε την τύφλωσή μας (δ).

(6) Δηλαδή Χριστέ (b). Ο τίτλος είναι μεσσιανικός. Εκφράζει την ιδέα εθνικού Μεσσία των Ιουδαίων (S). Η επίκληση του Ιησού ως υιού του Δαβίδ δείχνει, ότι η ιδέα ότι αυτός είναι ο Μεσσίας ολοένα δυνάμωνε. Για πρώτη φορά τώρα απευθύνονται προς τον Ιησού ως Υιό του Δαβίδ. Δες και ιβ 23,ιε 22,κ 30,31,κα 9,15.

Ματθ.9,28 έλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν(1) προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πιστεύετε(2) ὅτι δύνάμαι(3) τοῦτο(4) ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ· ναί, Κύριε(5).

Ματθ.9,28 Κι όταν έφτασε στο σπίτι, πήγαν κοντά του οι τυφλοί, και ο Ιησούς τους λέει: «Πιστεύετε πως μπορώ να το κάνω αυτό;» Του λένε: «Ναι, Κύριε.»

(1) Στο σπίτι του Ματθαίου όπως και στο σ. 10, όχι βεβαίως στο δικό του, διότι ο Σωτήρας δεν είχε τέτοιο (δ). Η, «είναι λογικό ότι το σπίτι στο οποίο διανυκτέρευσε ήταν κάποιου πιστού» (Z). Οι τυφλοί επέμεναν να ικετεύουν (b).

«Για ποιο λόγο τέλος πάντων τους κάνει να ακολουθούν ενώ εκείνοι φωνάζουν; Με σκοπό πάλι να μας διδάξει ότι πρέπει να αποφεύγουμε τη δόξα από τους πολλούς. Επειδή δηλαδή ήταν κοντά το σπίτι, οδηγεί αυτούς εκεί, για να τους θεραπεύσει κατ'ιδίαν. Και αυτό είναι φανερό από το ότι τους έδωσε εντολή να μην το πουν σε κανέναν» (X).

Ο Χριστός περιμένει μέχρις ότου απαλλαχτεί από την δημοσιότητα (p), «για να μη δώσει την εντύπωση στους φιλοκατήγορους ότι ορμούσε στις θαυματουργίες ως φιλόδοξος» (Z).

(2) Αντί να ρωτήσει: Τι θέλετε να σας κάνω, ο Ιησούς θέλει να πετύχει θετική εκδήλωση της πίστης τους (L).

«Διότι ήξερε μεν ότι πιστεύουν ότι μπορεί· διότι διαφορετικά πώς θα τον παρακαλούσαν ακολουθώντας; Ρωτά όμως για να φανερωθεί και αυτών η πίστη και να ελκυστούν μέσω αυτών και άλλοι. Διότι τα θαύματα δεν τα έκανε μόνο για αυτούς

που θεραπεύονταν, αλλά και κατ' εξοχήν για όσους έβλεπαν και άκουγαν» (Ζ).

(3) «Δεν είπε, ότι πιστεύετε ότι μπορώ να παρακαλέσω τον Πατέρα μου, ότι μπορώ να προσευχηθώ, αλλά ότι εγώ μπορώ να κάνω αυτό» (Χ).

(4) «Δηλαδή αυτό που ζητάτε» (Ζ).

(5) Με το «Κύριε» αναγνωρίζουν αυτόν ως τον Μεσσία, που έχει μέσα του θεία δύναμη. Δες η 2 (δ).

Ματθ.9,29 τότε ήψατο(1) τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν(2) γενηθήτω(3) ὑμῖν.

Ματθ.9,29 Τότε άγγιξε τα μάτια τους και είπε: «Όπως το πιστεύετε να σας γίνει».

(1) Άγγιξε. Δες η 15 για το χέρι, κ 34 για τα μάτια, Μάρκ. ζ 33 για την γλώσσα (α).

(2) «Αποδίδει την θεραπεία στην πίστη τους» (Ζ).

«Διότι δεν είπε, ας ανοίξουν τα μάτια σας, αλλά σύμφωνα με την πίστη σας ας γίνει πράγμα που λέει σε πολλούς από εκείνους που τον πλησίασαν, σπεύδοντας να καταστήσει γνωστή την πίστη της ψυχής τους πριν από τη θεραπεία των σωμάτων τους, ώστε και εκείνους να κάνει περισσότερο ευδόκιμους και άλλους να κάνει περισσότερο σπουδαίους» (Χ).

(3) Ας γίνει, ας συμβεί (δ).

Ματθ.9,30 καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. καὶ ἐνεβριμήσατο(1) αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων· ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω(2).

Ματθ.9,30 Κι ανοίχτηκαν τα μάτια τους. Τότε ο Ιησούς τους πρόσταξε λέγοντας: «Προσέξτε να μην το μάθει κανένας».

(1) Αυθεντική γραφή ενεβριμήθη. «Δεν διατάζει απλώς και μόνο, αλλά με πολλή σφοδρότητα» (Χ). «Τους κοίταξε αυστηρά και συνοφρυώθηκε (σούφρωσε τα φρύδια) και τους κούνησε απειλητικά το κεφάλι» (Ζ). Από το εν και βριμάομαι (από το βρίμη)=συγκινούμαι από οργή (g). Το ρήμα χρησιμοποιείται για άλογα που φυσούν με τα ρουθούνια τους (Αισχύλ. Θηβ. 461), για ανθρώπους οργισμένους ή λυπημένους (Λουκιανού Νεκρολ. 20). Βρίσκεται δύο φορές στον Μάρκο (α 43,ιδ 5) και στον Ματθαίο μόνο εδώ. Και με διαφορετική έννοια δύο φορές στον Ιωάννη (ια 33,38). Εδώ όπως στο Μάρκ. α 43 σημαίνει δίνω εντολή με έμφαση (α).

(2) Κανείς να μη μάθει αυτό που έγινε σε εσάς· λόγος της απαγόρευσης αυτής ήταν η αποφυγή κάθε επίδειξης (δ).

«Αν όμως αλλού φαίνεται να λέει· Πήγαινε και να διηγείσαι τη δόξα του Θεού (Λουκ. η 39), δεν είναι εκείνο αντίθετο με αυτό, αλλά και πάρα πολύ σύμφωνο. Διότι διδάσκει εμείς μεν οι ίδιοι να μη λέμε τίποτα για τον εαυτό μας, αλλά και αυτούς που θέλουν να μας εγκωμιάζουν να τους εμποδίζουμε· αν όμως η δόξα αναφέρεται στο Θεό, όχι μόνο να μην το εμποδίζουμε, αλλά και προστάζει να το κάνουμε αυτό» (Χ).

Ματθ.9,31 οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν(1) αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.

Ματθ.9,31 Αυτοί όμως, μόλις βγήκαν έξω, διέδωσαν τη φήμη του σ' όλη την περιοχή εκείνη.

(1) Διαφήμισαν αυτόν ως θαυματουργό και ως υιό του Δαβίδ (L).

Διαφήμισαν=διέσπειραν τη φήμη του. Συναντιέται στο Μάρκ. α 45 και στο Ματθ. κη 15 (α). Το αίσθημα της ευγνωμοσύνης υπερίσχυσε του καθήκοντος της προς τον Σωτήρα υπακοής· άλλωστε και καταλάβαιναν την εντολή αυτή που δόθηκε από μετριοφροσύνη, ότι δεν τους δέσμευε και για αυτό για το συμφέρον του ευαγγελίου έσπευσαν να διαφημίσουν (δ).

Στιχ. 32-34. Η θεραπεία του κωφαλάλου.

Ματθ.9,32 (1) Αὐτῶν(2) δὲ ἐξερχομένων ἰδοὺ προσήνεγκαν(3) αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν(4) δαιμονιζόμενον(5).

Ματθ.9,32 Ενώ έβγαινε έξω οι δύο τυφλοί, του έφεραν έναν κωφάλαλο δαιμονισμένο.

(1) Μετά την ανάσταση της κόρης του Ιαείρου και την θεραπεία των τυφλών έχουμε ως τρίτο θαύμα της τρίτης τριάδας την θεραπεία του δαιμονισμένου κωφού. Κύριως η επιστροφή της ακοής και της λαλιάς και όχι τόσο η εκδίωξη του δαιμονίου –διότι εκδίωξης δαιμονίων έδωσε ήδη παράδειγμα ο ευαγγελιστής- είναι το ειδικό χαρακτηριστικό του θαύματος αυτού.

Υπάρχουν όμως και άλλοι λόγοι, για να μπει το θαύμα αυτό εδώ. Και μάλιστα: α) το θαύμα αυτό αύξησε ακόμη πιο πολύ τη φήμη του Μεσσία και υποβοήθησε στο να διευρυνθεί το πεδίο της δράσης του με την αποστολή σε περιοδεία κηρύγματος των Δώδεκα. β) Σημείωσε νέο στάδιο στην ολοένα αυξανόμενη εχθρότητα των Φαρισαίων. Φθάνουν αυτοί μέχρι το σημείο να πουν, ότι με τον άρχοντα των δαιμονίων βγάξει τα δαιμόνια (ρ).

(2) Των τυφλών που ξαναείδαν.

(3) «Αυτό που έπασχε δεν ήταν φυσικό αλλά ήταν η κακία του δαίμονα· για αυτό και χρειαζόταν άλλους να τον οδηγήσουν στο Χριστό. Διότι δεν μπορούσε να παρακαλέσει από μόνος του, αφού ήταν άφωνος, ούτε άλλους να ικετεύσει αφού ο δαίμονας του είχε δέσει τη γλώσσα και μαζί με τη γλώσσα και την ψυχή του δέσμευσε. Για αυτό δεν απαιτεί πίστη από αυτόν, αλλά αμέσως διορθώνει το νόσημα» (X).

(4) «Κωφό λέει εδώ τον άλαλο. Διότι λέγεται κωφός όχι μόνο αυτός που δεν ακούει, αλλά και αυτός που δεν μιλά» (Z). Δες Λουκ. α 22. Πιθανώς ο ασθενής είχε χάσει και την ακοή.

(5) «Δεν ήταν από τη φύση μουγγός, αλλά ο δαίμονας έδεσε τη γλώσσα του» (Z).

Ματθ.9,33 και έκβληθέντος τοῦ δαιμονίου ἐλάλησεν ὁ κωφός(1), και ἐθαύμασαν(2) οἱ ὄχλοι λέγοντες ὅτι οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως(3) ἐν τῷ Ἰσραήλ(4).

Ματθ.9,33 Και μόλις έδιώξε το δαιμόνιο, μίλησε ο κωφάλαλος. Κι ο κόσμος θαύμασε και είπε: «Ποτέ ως τώρα δεν είδαν οι Ισραηλίτες τέτοια πράγματα!»

(1) «Ο Σωτήρας έβγαλε αμέσως τον δαίμονα και όταν εκδιώχτηκε, λύθηκαν μεν τα δεσμά, και συνήλθε και μίλησε ο άνθρωπος» (Z). Ο Σωτήρας μαζί με την εκδίωξη του δαιμονίου επανέφερε και την υγιή κατάσταση του εγκεφάλου και των φωνητικών οργάνων (ακόμη και της ακοής), και για αυτό ταυτόχρονα με το διώξιμο του δαίμονα μίλησε ο κωφός (δ).

(2) Η ταυτόχρονη θεραπεία και από τον δαίμονα και από την κώφωση, που συντελέστηκε με τέτοια εξουσία και έτσι ραγδαία, προκάλεσαν το θαυμασμό του όχλου.

(3) «Με την έννοια ότι ποτέ δεν φάνηκαν τέτοια παράδοξα» (Z).

(4) Στο έθνος δηλαδή, στο οποία τόσα πολλά παράδοξα φάνηκαν (b).

«Τον έβραζαν πιο ψηλά από όλους τους θαυματουργούς που φάνηκαν από αιώνες· διότι θεράπευε κάθε νόσημα και ταχύτατα και με εξουσία· και άλλοτε μεν με λόγια, άλλοτε δε με άγγιγμα, άλλοτε πάλι και με άγγιγμα και με λόγια, και για να μιλήσουμε απλά, όπως ήθελε, δείχνοντας με όλα την παντοδυναμία του» (Z).

Ματθ.9,34 (1)οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον· ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων(2) ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια(3).

Ματθ.9,34 Οι Φαρισαίοι όμως έλεγαν: «Με τη δύναμη του άρχοντα των δαιμονίων διώχνει τα δαιμόνια».

(1) Ο στίχος αυτός μπαίνει από τον Hort εντός [ ] και αποσιωπάται από τους κώδικες Dak, την συριακή μετάφραση του Σινά, τον Ιλάριο και τον Τατιανό. Μαρτυρείται όμως από όλους τους άλλους κώδικες. Επιπλέον το χωρίο αυτό είναι κατά πάντα όμοιο με το Λουκ. ια 14 και εξής, όπου αμέσως μετά τη θεραπεία του κωφού εμφανίζονται κάποιοι να λένε ότι με τον Βεελζεβούλ τον άρχοντα των δαιμονίων βγάζει τα δαιμόνια (L).

(2) Με τη βοήθεια του άρχοντα των δαιμονίων τον οποίο οι ίδιοι Φαρισαίοι παρακάτω (Ματθ. ιβ 24) ονομάζουν Βεελζεβούλ (δ). Οι Φαρισαίοι δεν μπορούσαν να αρνηθούν το μέγεθος των θαυμάτων του Κυρίου· για αυτό αποδίδουν αυτά σε μεγάλο παράγοντα, αν και πονηρό (b).

(3) «Δεν ντρέπονταν να φλυαρούν πράγματα που εύκολα ελέγχονταν. Διότι αυτός που έχει φίλο τον άρχοντα των δαιμονίων, κάνει πράγματα φιλικά σε εκείνον· αγαπητό όμως στο δαίμονα είναι το να βλάπτει πάντα τους ανθρώπους, το να διδάσκει κάθε αμαρτία, το να απομακρύνει όλους από το Θεό· ο Χριστός όμως έκανε τα αντίθετα από αυτά, ευεργετώντας πάντα τους ανθρώπους, διδάσκοντας κάθε αρετή, φέρνοντας όλους στο Θεό» (Z).

Και «δεν έβγαλε μόνο δαιμόνια, αλλά και λεπρούς καθάρισε, και νεκρούς ανέστησε, και θάλασσα χαλιναγώγησε, και αμαρτήματα εξαφάνισε, και βασιλεία κήρυττε και στον Πατέρα έφερε· πράγματα τα οποία ο δαίμονας ούτε θα μπορούσε ποτέ να προτιμήσει ούτε θα ήταν δυνατόν ποτέ να πραγματοποιήσει. Ο δαίμονας όταν υβρίζεται δεν ευεργετεί, αφού μάλιστα και όταν δεν υβρίζεται βλάπτει αυτούς που πιστεύουν σε αυτόν και τον τιμούν. Ο Χριστός όμως κάνει το αντίθετο» (X).

Στιχ. 35-38. Ανάγκη ποιμένων και διδασκάλων.

Ματθ.9,35 Καί(1) περιήγεν ό Ίησοϋς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κόμας διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας(2) καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ(3).

Ματθ.9,35 Ο Ιησούς περιόδευε σ' όλες τις πόλεις και στα χωριά, δίδασκε στις συναγωγές τους, κήρυττε το χαρμόσυνο μήνυμα για τον ερχομό της βασιλείας του Θεού και γιάτρνε κάθε ασθένεια και κάθε αδυναμία στο λαό.

Αφού ο ευαγγελιστής τελείωσε τα παραδείγματα από τη διδασκαλία του Χριστού (κεφ. ε-ζ) και από τα θαύματά του (κεφ. η-θ 34), έχει την πρόθεση τώρα να δείξει, πώς η δημόσια αυτή δράση του Κυρίου διευρύνθηκε με την αποστολή των δώδεκα αποστόλων. Η φήμη του Ιησού διαδόθηκε σε όλη τη χώρα του Ισραήλ (θ 26-31) και παντού οι άνθρωποι επιθυμούσαν να τον δουν. Στέλνει λοιπόν τους 12, για να επεκτείνουν το έργο του (a).

(1) Πριν δώσει σε μας παραδείγματα από τη διδασκαλία και από τις θαυματουργικές θεραπείες του Μεσσία, παρουσίασε στα προηγούμενα ο ευαγγελιστής περίληψη του έργου του ως συνόλου (δ 23-25). Εδώ δίνει και πάλι σε μας μία παρόμοια περίληψη (σ. 35). Και αναφέρει δεύτερη περιοδεία του Σωτήρα στη Γαλιλαία, στην οποία δίδασκε το λαό και θεράπευε τους αρρώστους του (δ).

(2) Εννοείται του Θεού (b).

(3) Αυθεντική γραφή χωρίς αυτό=Κάθε νόσο και κάθε ασθένεια, εννοείται όλων, όσων έφερναν σε αυτόν (b). «Ο παρών ευαγγελιστής τα είπε αυτά και στην αρχή του τετάρτου κεφαλαίου και ερμηνεύτηκαν σε εκείνο» (Z).

Ματθ.9,36 Ἴδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἐσπλαγχνίσθη(1) περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐκλελυμένοι(2) καὶ ἐρρίμμενοι(3) ὡς(4) πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα(5).

Ματθ.9,36 Ὅταν εἶδε ὁ Ἰησοῦς τὸν κόσμον, τοὺς σπλαχνίστηκε, γιατί ἦταν ταλαιπωρημένοι και εγκαταλειμμένοι σαν πρόβατα που δεν ἔχουν ποιμένα.

(1) Συναντιέται 4 φορές στον Ματθαίο, 4 στον Μάρκο, 3 στον Λουκά και στους Ὅσπνια (α). Εκτός από τις παραβολές (Ματθ. ιη 27,Λουκ. ι 33,ιε 20) χρησιμοποιείται πάντοτε για μόνο το Χριστό (ρ). Ετυμολογείται η λέξη από το σπλάγγνα, που είναι ἔδρα των τρυφερῶν αισθημάτων, και σημαίνει δείχνω, ἔχω συμπάθεια, οίκτο, ἔλεος για κάποιον (δ). Η διάθεση του Ἰησοῦ ἦταν κατ' ἐξοχὴν καρποφόρα σε ἔργα ἐλέους (b).

(2) Αὐθεντική γραφή εσκυλμένοι. Το σκύλλω στον Αισχύλο και στην Ανθολογία με την ἔννοια του γδέρνω ἢ ξεσχίζω. Στην Κ.Δ. με την ἔννοια του ενοχλώ ἢ ὅπως συνήθως λέμε φορτώνομαι κάποιον (Μάρκ. ε 35,Λουκ. ζ 6,η 49). Χρησιμοποιούμενο ἐδῶ για τον απλό λαό, περιγράφει τις θρησκευτικές τους συνθήκες. Ο λαός εἶχε κακουχηθεῖ, ενοχληθεῖ, μπερδευτεῖ ἀπὸ ἐκείνους οι οποίοι τον εἶχαν διδάξει· ἐμποδιζόμενος ἀπὸ το να μπει στη βασιλεία των ουρανῶν (Ματθ. κγ 13) εἶχε ἐπιφορτιστεῖ με δυσβάστακτα φορτία, τα οποία οι Φαρισαῖοι ἐπέβαλλαν σε αὐτόν (κγ 4)(a).

Αποδίδει η λέξη εσκυλμένοι ἔννοια πολύ ταιριαστή, που σημαίνει ταλαιπωρημένοι, βασανισμένοι, σε ἄθλια πνευματική κατάσταση, ἐξαιτίας της ἔλλειψης διδασκαλίας ἀληθινῆς. Η γραφή ἐκλελυμένοι σημαίνει τελείως κουρασμένοι, ἀποκαμωμένοι ἐννοεῖται ἐδῶ πνευματικά (δ).

(3) Σημαίνει ἀνθρώπους πεσμένους κάτω και ξαπλωμένους στο ἔδαφος εἴτε λόγω μέθης εἴτε λόγω θανάσιμων τραυμάτων (α). Εδῶ σημαίνει τους ἀπεριμμένους, κοινῶς παραπεταμένους, δηλαδή παραμελημένους, στερημένους ἀπὸ κάθε φροντίδα και περιποίηση πνευματική, διδασκαλία και οδηγία (δ)· ἐγκαταλελειμμένους, καταβεβλημένους ἀπὸ τον κόπο.

Τα πρόβατα χωρὶς ποιμένα ἀπειλοῦνται ἀπὸ κινδύνους, ἀπὸ τους οποίους προσπαθοῦν να διαφύγουν με τη φυγή, τρέχοντας τα μεν κατόπιν των ἄλλων, για να συνενωθοῦν· ἢ ἀναζητοῦν τόπους βοσκῆς, τους οποίους δεν μπορούν να βρουν, ἔως ὅτου πέφτουν κουρασμένα. Με ἔλλειψη πνευματικῶν ἀρχηγῶν ζηλωτῶν και ἀφιλοκερδῶν, ἀληθινῶν ποιμένων, οι Ἰσραηλίτες ἐξαντλοῦνταν ἀπὸ ἀπόπειρες ὅπως αὐτῆ του Ἰούδα του Γαλιλαίου, που κατέληγαν σε ἀποθάρρυνση (L). Τα πρόβατα «εἶναι παραπεταμένα, δηλαδή κουρασμένα διότι δεν ὑπάρχει αὐτός που θα τα φροντίσει» (Z). Και ὁμως μία τέτοια ἄθλια κατάσταση ἀποτελοῦσε το προοίμιο βοήθειας που πλησίαζε (b).

(4) Αὐθεντική γραφή Ὠσεῖ.

(5) Παρομοίωση που συναντιέται και στην Π.Δ. Δηλαδή αὐτοὶ που ἔχουν διάθεση να δεχτοῦν το εὐαγγέλιο και να σωθοῦν εἶναι πολλοί, ἀλλὰ οι πνευματικοὶ ἐργάτες που θα υπηρετήσουν στο πνευματικό αὐτό ἔργο εἶναι λίγοι. Δες Ἀριθμ. κζ 17,Γ' Βασ. κβ 17,Ιεζ. λδ 5 (a).

«Αὐτῆ εἶναι η κατηγορία για τους ἀρχόντες των Ἰουδαίων, ὅτι δηλαδή, αν και ἦταν ποιμένες, ἔδειχναν τα γνωρίσματα των λύκων· διότι ὄχι μόνο δεν διόρθωναν το πλήθος, ἀλλὰ και κατέστρεφαν την προκοπή τους. Εκείνοι δηλαδή θαύμαζαν και ἔλεγαν ὅτι οὐδέποτε φάνηκε κάτι τέτοιο στο Ἰσραήλ και αὐτοὶ ἔλεγαν τα ἀντίθετα, ὅτι με τον ἀρχόντα των δαιμονίων βγάζει τα δαιμόνια» (X).

Ματθ.9,37 τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ(1)· ὁ μὲν θερισμὸς(2) πολὺς(3), οἱ δὲ ἐργάται(4) ὀλίγοι(5).

Ματθ.9,37 Τότε λέει στους μαθητῆς του: «Ο θερισμός εἶναι πολὺς, οι ἐργάτες

όμως λίγοι.

(1) Ο λόγος που ακολουθεί είναι παροιμία και ο θερισμός χρησιμοποιήθηκε με μεταφορική έννοια στην προχριστιανική γραμματεία. Στα αποκαλυπτικά χωρία της Π.Δ. (Ιωήλ δ 13, δεσ Ησ. ιζ 5-11) όπως και στις ιουδαϊκές αποκαλύψεις ο θερισμός είναι συνώνυμος με την κρίση (δες και Ματθ. ιγ 30,39 «ο θερισμός είναι η συντέλεια του αιώνας»): αλλά στο παρόν χωρίο η εικόνα εφαρμόζεται διαφορετικά, με την ευκαιρία δηλαδή που παρέχεται στον θεριστή, μετά από κόπους που προηγήθηκαν, να μαζέψει καλή σοδειά (S).

Θερισμός στην Κ.Δ. διότι στην Π.Δ. ήταν ο καιρός της σποράς. Δες Ιω. δ 35,36. Και πάλι ο παρών καιρός είναι η εποχή της σποράς και η συντέλεια του κόσμου ο θερισμός (b).

(2) Δεν σημαίνει εδώ την πράξη του θερισμού όπως στο Ματθ. ιγ 30, Μάρκ. δ 29, αλλά τα στάχυα του σιταριού τα ώριμα για θερισμό (Αποκ. ιδ 15)(L).

«Θερισμό ονομάζει τώρα αυτούς που πρόκειται να πιστέψουν, διότι είναι έτοιμοι για συγκομιδή... Και είπε θερισμό δείχνοντας την ευκολία αυτής της υπηρεσίας, διότι ο μεγαλύτερος κόπος προηγήθηκε και συντελέστηκε από τους προφήτες, οι οποίοι, σαν κάποια σπέρματα πίστης έριξαν από πριν στους Ιουδαίους τα σχετικά με το Χριστό» (Z).

(3) Ο συγκινητικός πόθος του λαού, που ήταν γεμάτος με την προσδοκία του ερχόμενου Μεσσία, τον έκανε κατά τρόπο ειδικό επιδεκτικό να δεχτεί το ευαγγέλιο της Βασιλείας, αρκεί να βρίσκονταν αρκετοί κήρυκες (S).

(4) Κατάλληλα πρόσωπα, στα οποία θα ανετίθετο το έργο (b). Τέτοια λοιπόν «λέει τους μαθητές του, τους οποίους ήθελε να στείλει για να κάνουν την συγκομιδή αυτών των στάχυων» (Z).

(5) «Λέγοντας τώρα θερισμό και εργάτες, υπενθύμισε σε αυτούς και τα λόγια του Βαπτιστή» (Z). Δες Ματθ. γ 12.

Ματθ.9,38 δεήθητε(1) οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ(2) ὅπως ἐκβάλῃ(3) ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

Ματθ.9,38 Γι' αυτό παρακαλέστε τον κύριο του χωραφιού να στείλει εργάτες για το θερισμό του».

(1) Δες πόσο μεγάλη αξία έχουν οι προσευχές. Ο ίδιος ο Κύριος του θερισμού επιθυμεί και ο ίδιος να παρακινηθεί από προσευχές (b). «Παρακαλέστε, είπε, όχι διότι είχε ανάγκη να τον παρακαλέσουν... αλλά για να διδάξει τους μαθητές, να ικετεύουν το Θεό για αυτούς που βρίσκονται στην πλάνη» (Z).

(2) Ἡ, «κύριο του θερισμού λέει τον εαυτό του διότι για αυτόν φυλάγεται αυτός ο θερισμός και προς αυτόν πρόκειται να γίνει η συγκομιδή και επειδή έχει εξουσία να κάνει τον θερισμό» (Z), «και έμμεσα φανερώνει ότι αυτός είναι που έχει το κύρος... ότι αυτός είναι ο γεωργός, αυτός ο Κύριος του θερισμού, αυτός ο δεσπότης των προφητών» (X).

Ἡ, πιο σωστά, ο Θεός, ο Κύριος του Ισραήλ (L), ο ιδιοκτήτης του αλωνιού (εκκλησίας) και του σιταριού (των πιστών), και συγκύριος είναι και ο γιος του (δ).

(3) Το εκβάλλω εδώ έχει την έννοια του στέλνω με αποστολή, μοναδική περίπτωση στην Κ.Δ. (L).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' (10)

Στιχ. 1-4. Οι δώδεκα μαθητές.

Ματθ.10,1 (1)Και (2)προσκαλεσάμενος(3) τὸς δώδεκα(4) μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν(5) αὐτοῖς ἐξουσίαν(6) πνευμάτων ἀκαθάρτων(7) ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ(8) καὶ θεραπεύειν(9) πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν(10).

Ματθ.10,1 Ο Ιησούς κάλεσε τότε τους δώδεκα μαθητές του και τους έδωσε την εξουσία πάνω στα δαιμονικά πνεύματα, για να μπορούν να τα διώχνουν, και να μπορούν να θεραπεύουν κάθε ασθένεια και κάθε αδυναμία.

(1) Οι οπαδοί των δύο πηγών κριτικοί υποστηρίζουν, ότι η περικοπή αυτή του Ματθαίου συντάχθηκε με βάση τον Μάρκο. Από την άλλη είναι σαφές ότι ο Ματθαίος δεν εξαρτάται από τον Μάρκο ούτε ως προς την στον κατάλογο σειρά των ονομάτων των αποστόλων ούτε ως προς το χρόνο και τόπο αυτής της πρώτης αποστολής τους (L).

(2) Αυτό σαφώς συνδέεται με το τέλος του ενάτου κεφαλαίου (b).

(3) Ο Σωτήρας σε διάφορους καιρούς είχε καλέσει αυτούς τους 12. Δες Ιω. α 41 και εξής, Ματθ. δ 18-22,θ 9, για την κλήση των επτά· για την εποχή και τον τρόπο της κλήσης των υπόλοιπων 5 τίποτα δεν αναφέρουν οι ευαγγελιστές· αλλά γενικά μόνο αναφέρει ο Λουκάς ότι διάλεξε αυτούς πριν την επί του όρους ομιλία (Λουκ. στ 13)· αλλά ο Λουκάς έχει την επί του όρους ομιλία σε τελείως διαφορετική από τον Ματθαίο σειρά, μετά την κλήση του Ματθαίου (λουκ. ε 27). Το μόνο βέβαιο είναι ότι κατά την δεύτερη αυτή περιοδεία στη Γαλιλαία είχε ήδη καλέσει όλους τους 12. Εδώ λοιπόν προσκάλεσε αυτούς για να τους στείλει στο κήρυγμα. Πρόκειται λοιπόν όχι για την κλήση στο αποστολικό αξίωμα η οποία είχε γίνει προηγουμένως, αλλά για την ιδιαίτερη πρόσκληση για μετάδοση οδηγιών στους ήδη καλεσμένους αποστόλους (δ). Είχε έλθει ο καιρός να σταλθούν στο έργο από τον Διδάσκαλο, έτσι ώστε να δημιουργηθούν περισσότερα από ένα κέντρα κηρύγματος. Τώρα έγιναν 7 κεντρα, δηλαδή, αυτός και τα 6 ζευγάρια των αποστόλων. Ο Ματθαίος αποσιωπά ότι στάλθηκαν ανά δύο, αλλά στον κατάλογο αριθμεί αυτούς κατά ζεύγη. Ο στενός αυτός κύκλος των μαθητών είχε ήδη λάβει κάποια εκπαίδευση από αυτόν, και κάποιοι από αυτούς είχαν μαθητεύσει πριν και στον Βαπτιστή. «Πρόσεξε, σε παρακαλώ, και τον κατάλληλο χρόνο της αποστολής· διότι δεν τους έστειλε από την αρχή, αλλά όταν είχαν απολαύσει αρκετά να τον ακολουθούν, και είδαν και νεκρό να ανασταίνεται, και θάλασσα να μαλώνεται, και δαίμονες που διώχτηκαν, και παράλυτο που θεραπεύτηκε, και αμαρτήματα που συγχωρέθηκαν, και λεπρό που καθαρίστηκε και αφού έλαβαν αρκετή πείρα της δύναμής του και με έργα και με λόγια, τότε τους στέλνει» (X).

(4) Από το Ματθ. ιθ 28 γίνεται σαφές, ότι ο αριθμός ήταν συμβολικός και ανταποκρινόταν στις 12 φυλές, από τις οποίες κατά τρόπο ιδανικό αποτελούνταν ακόμη το έθνος (S).

«Διαλέγει δώδεκα μαθητές σύμφωνα με τον αριθμό των δώδεκα φυλών» (Θφ).

Είναι αξιοσημείωτο ότι πολύ λίγα γνωρίζουμε και για το μετέπειτα έργο των ανδρών αυτών, οι οποίοι διακρίθηκαν με το μεγάλο όνομα του αποστόλου. Γνωρίζουμε όχι πάρα πολλά για τον Πέτρο, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη, πολύ λίγα για έναν ή δύο από τους άλλους. Αλλά για τους υπόλοιπους μόνο ονόματα γνωρίζουμε. Και όμως μέγα έργο πρέπει να συντελέστηκε από αυτούς, όπως φαίνεται από την ταχύτητα, με την οποία ο ρωμαϊκός κόσμος επέστρεψε, αποτέλεσμα το οποίο προϋποθέτει εξαντλητικότερους κόπους στην αποστολική και στην αμέσως μετά από αυτήν εποχή. Αλλά στην Κ.Δ. δοξάζεται το έργο και όχι οι εργάτες. Το ευαγγέλιο είναι το παν, ενώ δευτερεύουσας σημασίας αυτοί που το κήρυξαν. Η ιστορία λίγα λέει σε μας για τα κατορθώματα των αποστόλων. Είναι περισσότερο από αρκετό να γνωρίζουμε, ότι στην επουράνια πόλη το τείχος έχει «δώδεκα θεμέλια και πάνω σε αυτά δώδεκα ονόματα των δώδεκα αποστόλων του αρνίου»(Αποκ. κα 14).

(5) «Πώς αφού ήταν λίγοι οι μαθητές δεν πρόσθεσε και άλλους; Πρόσθεσε σε αυτούς αλλά όχι σε αριθμό, αλλά σε δύναμη. Διότι έδωσε σε αυτούς, λέει, εξουσία» (Ζ).

(6) Ο Χριστός δεν είχε μόνο τη δύναμη να εργάζεται θαύματα αλλά μπορούσε να μεταδώσει αυτήν και σε άλλους (ο). Μεγάλη η εξουσία αυτού που δίνει εξουσία (b). Αυτό ήταν άνευ προηγουμένου στην ιουδαϊκή ιστορία. Ούτε ο Μωϋσής ούτε ο Ηλίας έδωσαν δύναμη θαυματουργική στους μαθητές τους. Στον Ηλία επιτράπηκε να μεταβιβάσει τις δυνάμεις του στον Ελισσαίο, αλλά μόνο όταν απομακρύνθηκε οριστικά από τη γη.

(7) Είναι αντικείμενο του «έδωσε εξουσία» το οποίο συντάσσεται ή με απλό απαρέμφατο ή και απλώς με γενική. Έτσι και εδώ, εξουσίαν πνευμάτων ακαθάρτων= δύναμη και εξουσία, ώστε να περιορίζουν αυτά. Η διαφορετική γραφή κατά πνευμάτων= εναντίον, για βλάβη και εκδίωξή τους (δ).

(8) «Πώς λοιπόν έβγαζαν τα πνεύματα; Από την δική του προσταγή, από την εξουσία» (X)· «με το όνομα του Χριστού» (Ζ).

(9) Αυτό προφανώς αποδίδεται στη λέξη εξουσία ως δεύτερο αντικείμενο=εξουσία πνευμάτων ακαθάρτων (ώστε να βγάζουν αυτά) και εξουσία να θεραπεύουν... (δ).

(10) «Τους δίνει τη δύναμη να θαυματουργούν, έτσι ώστε προκαλώντας την κατάπληξη με τα θαύματα, να έχουν υπάκουους τους ακροατές και στη διδασκαλία» (Θφ).

Ματθ.10,2 Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων(1) τὰ ὀνόματά(2) εἰσι ταῦτα· πρῶτος(3) Σίμων(4) ὁ λεγόμενος(5) Πέτρος καὶ Ἀνδρέας(6) ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἰάκωβος(7) ὁ τοῦ Ζεβεδαίου(8) καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ,

Ματθ.10,2 Τα ὀνόματα των δώδεκα ἀποστόλων του Ἰησοῦ εἶναι τα ἐξῆς: Πρῶτος ὁ Σίμων, που λέγεται Πέτρος, κι ὁ ἀδερφός του ὁ Ἀνδρέας, ὁ Ἰάκωβος, γιος τοῦ Ζεβεδαίου, κι ὁ ἀδερφός του ὁ Ἰωάννης·

(1) Το μόνο χωρίο όπου ο Ματθαῖος χρησιμοποιεί τη λέξη ἀπόστολος. Πριν όμως δώσει τα ὀνόματα των Δώδεκα, λέει πώς ο Μεσσίας εφοδίασε αυτούς: Έδωσε σε αυτούς εξουσία... (p). Ο Σωτήρας αφού στάλθηκε από τον Πατέρα στον κόσμο (Ιω. ε 36) έστειλε και εκείνος τους 12 μαθητές προς τους ανθρώπους (Ιω. ιζ 18, κ 21) για να επιστρέψουν αυτούς σε αυτόν. Για αυτό πήραν το ὄνομα ἀπόστολοι, το οποίο δηλώνει τον απεσταλμένο. Ο ίδιος επίσης ο Σωτήρας κάλεσε ύστερα από αυτά και τον Παύλο, στον οποίο έδωσε ειδική εντολή της επιστροφής των εθνών (Πραξ. κστ 17).

Αυτοί λοιπόν είναι οι κυρίως ἀπόστολοι, ενώ από τους υπόλοιπους μαθητές ὁ μόνος ὁ Βαρνάβας (Πράξ. ιδ 4 και 14) καταχρηστικά ονομάζεται ἀπόστολος, εξαιτίας της ἀπὸ το Ἅγιο Πνεῦμα ἀποστολῆς στο κήρυγμα (Πράξ. ιγ 2), ενώ ἦταν κυρίως ευαγγελιστής, ὡπως οἱ Ὀ΄(70 ἀπόστολοι) (δ).

(2) «Ἐπειδὴ ἀνέφερε σε ἐμὰς δύο ζευγάρια ἀποστόλων, τοῦ Πέτρου δηλαδὴ καὶ τοῦ Ἰωάννη, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔδειξε ὅτι κλήθηκε ὁ Ματθαῖος, ἀλλὰ γιὰ τὴν κλήση καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἄλλων ἀποστόλων, δὲν μας εἶπε τίποτα, ἐδὼ ἀναγκαστικὰ ἀναφέρει τὸν κατάλογο καὶ τὸν ἀριθμὸ τους καὶ κάνει φανερά τὰ ὀνόματα» (X), «καὶ γιὰ νὰ γνωρίζουμε αὐτοὺς καὶ γιὰ νὰ τοὺς διακρίνουμε ἀπὸ τοὺς ψευδαπόστολους. Διότι ἐμφανίστηκαν πολλοὶ ψευδαπόστολοι» (Ζ).

(3) Ἐννοεῖ, πρέπει νὰ ἀριθμηθεῖ (δ). Ἡ λέξη εἶναι ἀπροσδόκητη σε κατάλογο ὡπως αὐτὸς που ἀκολουθεῖ. Μπορεῖ ὄχι νὰ σημαίνει, ὅτι ὁ Πέτρος ἦταν ὁ περισσότερο ἐξέχων μετὰ τῶν μελῶν τοῦ ἀποστολικοῦ κύκλου (a). Ἡ λέξη δηλώνει τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Πέτρου (p).

«Πρῶτος ἀπὸ ὅλους καὶ κορυφαῖος ὁ ἀγράμματος καὶ ἀπλὸς ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ»

(X).

Πρώτος εξαιτίας της έξοχης και διακεκριμένης θέσης, την οποία μετά την ανάληψη με την εργασία του ιδίως από την πεντηκοστή κατέλαβε στους αποστόλους· διότι πρωτεία σε κανέναν από τους αποστόλους δεν απένειμε ο Σωτήρας· αλλά μόνο με τους ακούραστους αποστολικούς του μόχθους κατέλαβε ο Πέτρος όπως και ο Παύλος, εξαιρετική ανάμεσά τους θέση... διότι μόνο τα προσωπικά πρωτεία εργασίας και καρπών και στους αποστόλους και στους διαδόχους τους αναγνωρίζονται στην εκκλησία (δ).

Η σειρά που ακολουθεί στον κατάλόγο του ο Ματθαίος συμφωνεί κατεξοχήν με αυτήν του Λουκά, ενώ του Μάρκου με αυτήν των Πράξεων (S). Ο Ματθαίος στον κατάλόγο του μερικές φορές μεταβάλλει την σειρά του Μάρκου (γ 16-19). Στον όμιλο των 4 πρώτων βάζει τους αδελφούς κατά ζευγάρια, αντί να βάλει τον Ανδρέα τέταρτο, όπως ο Μάρκος. Στον δεύτερο όμιλο από 4 ο Ματθαίος βάζει τον εαυτό του μετά τον Θωμά και όχι πριν από αυτόν όπως στον κατάλογο του Μάρκου (p).

«Ο μεν Μάρκος λοιπόν, τούς βάζει σύμφωνα με την αξία τους, (διότι μετά τους δύο κορυφαίους τότε αριθμεί τον Ανδρέα), ενώ αυτός δεν κάνει έτσι, αλλά αδιαφορώντας για την αξία, αναφέρει πριν από τον εαυτό του και τον Θωμά που ήταν κατά πολύ κατώτερός του» (X).

Παρόλ' αυτά στους τρεις καταλόγους των συνοπτικών και στον κατάλογο των Πράξεων ο Πέτρος κατέχει πάντοτε την πρώτη θέση και ο Ιούδας την τελευταία· και στους 4 αυτούς καταλόγους βρίσκουμε 3 ομίλους που περιέχουν τα ίδια ονόματα, αδιάφορο αν η σειρά των ονομάτων είναι διαφορετική· παντού ο Πέτρος, ο Φίλιππος και ο Ιάκωβος ο μικρός μπαίνουν μπροστά στους ομίλους αυτούς (F).

(4) Εξελληνισμένος τύπος του εβραϊκού Συμεών (S).

(5) Ο οποίος ονομαζόταν από τους μαθητές και ακόλουθους του Σωτήρα Πέτρος, διότι έτσι τον ονόμασε ο Σωτήρας (Ιω. α 43) και με αυτό πλέον το όνομα έγινε γνωστός στην εκκλησία (δ).

(6) Σε καθέναν από τους πρώτους δύο ομίλους, που αποτελούνται από 4 ονόματα, υπάρχει ανά ένα ελληνικό όνομα, Ανδρέας το ένα, Φίλιππος το άλλο (p). Είναι ενδιαφέρον να θυμηθούμε, ότι η Βηθσαϊδά, από την οποία κατάγονταν ο Πέτρος και ο Ανδρέας και ο Φίλιππος (Ιω. α 44) ήταν ελληνιστική πόλη (S).

(7) «Έβαλε τον Ιάκωβο πρώτο διότι ήταν πιο μεγάλος στην ηλικία από τον Ιωάννη. Διότι στην αρετή ο Ιωάννης διέφερε» (Z).

(8) Έτσι διακρίνει αυτόν από τον Ιάκωβο το γιο του Αλφαίου (b).

Ματθ.10,3 Φίλιππος και Βαρθολομαῖος(1), Θωμᾶς(2) και Ματθαῖος ὁ τελώνης(3), Ἰάκωβος(4) ὁ τοῦ Ἀλφαίου(5) καὶ Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος(6),

Ματθ.10,3 ο Φίλιππος κι ο Βαρθολομαῖος, ο Θωμᾶς κι ο Ματθαῖος ο τελώνης, ο Ιάκωβος, γιος του Αλφαίου, και ο Λεββαῖος, που επονομάστηκε Θαδδαῖος·

(1) Γενικώς ταυτίζεται με τον Ναθαναήλ. Δες Ιω. α 46 (S). Και εδώ και στο Ιω. α 44 αναφέρεται μαζί με τον Φίλιππο, διότι κλήθηκαν αμέσως μετά τα πρώτα 2 ζευγάρια. Ξεκάθαρα χαρακτηρίζεται στο Ιω. κα 2 ως ένας από τους 12 αυτός ο Ναθαναήλ.

Είναι επίσης ο μόνος στους συνοπτικούς ο οποίος χαρακτηρίζεται όχι με το κύριο, αλλά με το πατρωνυμικό του όνομα=γιος Θαλεμά (δηλαδή του γενναίου) ή, όπως οι Ο' μεταφράζουν, του Θολμί, ή σύμφωνα με τον Ιώσηπο του Θολομαίου. Ήταν λοιπόν, όπως φαίνεται, το πατρωνυμικό αυτό όνομα το συνηθέστερο και γνωστότερο και για αυτό οι τρεις συνοπτικοί με αυτό χαρακτηρίζουν αυτόν (δ).

(2) «Οι μεν Μάρκος και Λουκάς τον Ματθαίο τον έβαλαν πριν το Θωμά διότι έγινε μαθητής πριν από αυτόν. Ο Ματθαῖος όμως τώρα μετριοφρονώντας υποβίβασε τον

εαυτό του» (Ζ).

(3) Ταπεινή ομολογία του ευαγγελιστή για τον εαυτό του. Δεν ονομάζει τον Πέτρο, τον Ανδρέα και τους υπόλοιπους ψαράδες· ονομάζει όμως τον εαυτό του τελώνη (b). «Ονόμασε τον εαυτό του τελώνη για να ταπεινώσει τον εαυτό του» (Ζ).

(4) Οι 4 απόστολοι που ονομάζονται μετά το Ματθαίο είχαν κληθεί πρόσφατα, κατά την τελευταία περιοδεία του Σωτήρα στη Γαλιλαία (Ματθ. θ 35 και εξής). Στη σειρά της απαρίθμησής τους ο Μάρκος ακολουθεί τον Ματθαίο· μόνος ο Λουκάς έβαλε πιο πριν τον Σίμωνα τον Ζηλωτή από τον Ιούδα του Ιακώβου, πιθανώς για να φέρει τους δύο συνονόματους (Ιούδας) τελευταίους (δ).

(5) «Διότι ήταν, όπως προανέφερα, και ο Ιάκωβος του Ζεβεδαίου» (Χ). Ο Ιάκωβος ο γιος του Αλφαιού ή Κλωπά (Ιω. ιθ 25). Δεν είναι ο ίδιος με τον αδελφόθεο. Ούτε ο Αλφαιός ταυτίζεται με τον πατέρα του Λευί ή Ματθαίου (Μάρκ. β 14), διότι τότε, εάν ο Ιάκωβος και ο Ματθαίος ήταν αδελφοί θα έμπαινε στον κατάλογο μαζί το τρίτο αυτό ζευγάρι των αδελφών (δ).

(6) Σύμφωνα με τους κώδικες σιναϊτικό και βατικανό: ο του Αλφαιού και Θαδδαίος. Παραλείπουν το: Λεββαίος ο επικληθείς. Ο Θαδδαίος που είναι στους καταλόγους του Ματθαίου και του Μάρκου μπορεί ασφαλώς να ταυτιστεί με τον Ιούδα (υιό) Ιακώβου που είναι στον κατάλογο του Λουκά (στο ευαγγέλιο και στις Πράξεις), και τον «Ιούδα όχι τον Ισκαριώτη» που αναφέρει ο Ιωάννης. Η αρχή του ονόματος Θαδδαίος, όπως και του Λεββαίος αποτελεί άλυτο πρόβλημα (p).

Πάντως το μεν Λεββαίος δηλώνει τον θαρραλέο, τον εύψυχο, και φαίνεται ότι ήταν το πρώτο του επώνυμο πριν κληθεί μαθητής, και έπειτα ονομάστηκε Θαδδαίος όχι από την εβραϊκή λέξη που σημαίνει τον μαστό αλλά από τη λέξη που σημαίνει εξομολόγηση, διότι πιθανώς εξομολογήθηκε τις αμαρτίες του, όταν ήλθε στον Σωτήρα (δ).

Ματθ.10,4 Σίμων ό Κανανίτης(1) και Ίούδας(2) ό Ίσκαριώτης(3) ό και παραδοϋς(4) αυτόν.

Ματθ.10,4 ο Σίμων ο Κανανίτης κι ο Ιούδας ο Ισκαριώτης, αυτός που τον πρόδωσε.

(1) Υπάρχει και η γραφή Καναναίος. Ο Λουκάς αντί του Κανανίτης έχει ο ζηλωτής, λέξη που σημαίνει την έννοια της εβραϊκής λέξης Κανανίτης. Εάν όμως το ζηλωτής σημαίνει, ότι ο Σίμων υπήρξε μέλος της φανατικής μερίδας των ζηλωτών, είναι αμφίβολο. Πιθανώς αποτελεί περιγραφική λέξη, που αναφέρεται σε κάποιο γνώρισμα του χαρακτήρα του και αποδόθηκε σε αυτόν από τον Ιησού ή τους μαθητές (S).

Πάντως το όνομα Κανανίτης ή Καναναίος δεν έχει έννοια τοπική, που σημαίνει αυτόν που κατάγεται από την πόλη Κανά (διότι τότε άρμοζε Καναναίος ή Κανίτης) ή από τη Χαναάν (οπότε θα ονομάζονταν Χαναναίος και δεν θα μπορούσε να συγκαταλεχθεί στους αποστόλους αφού θα ήταν Συροφοίνιζ και όχι Ιουδαίος)(δ).

(2) «Έρχεται στον προδότη και όχι σαν κάποιος εχθρός και αντίπαλος, αλλά σαν κάποιος που γράφει ιστορία, έτσι διηγήθηκε. Δεν είπε ο μιαρός (=βρωμερός) και μιαρώτατος, αλλά τον ονόμασε από την πόλη» (Χ).

(3) Ότι το Ισκαριώτης σημαίνει άνθρωπος από την πόλη Κεριώθ είναι πιθανό, αλλά όχι βέβαιο. Και η τοποθεσία της Κεριώθ είναι αβέβαιη (p). Η δήλωση ανθρώπου από το μέρος της καταγωγής του (δες Ιω. α 44,κα 2) είναι συνηθισμένη στους ραββίνους. Η πλειονότητα των επιστημόνων προσκλίνει προς την εκδοχή, ότι πρόκειται για την Κεριώθ-Εζρών ή Ασώρ, για την οποία γίνεται λόγος στο Ιησ. Ναυή ιε 25 (S). Η Κεριώθ σύμφωνα με αυτά ήταν πόλη στη φυλή του Ιούδα, και φαίνεται, ότι ο Ιούδας καταγόταν από εκεί και μετακόμισε στη Γαλιλαία (δ).

(4) Ο μεν άοριστος παραδοϋς εδώ δηλώνει αυτό που έγινε μία φορά· ενώ ο

ενεστώτας παραδιδούς, το οποίο συνήθως χρησιμοποιεί ο Ματθαίος (κστ 25,46,48) δηλώνει τον προδότη όπου η λέξη λαμβάνεται αντί για ουσιαστικό (δ). «Ο και παραδούς αυτόν». Καταπληκτικό γεγονός, το οποίο αναφέρεται πάλι και πάλι, και αφήνεται να μιλήσει από μόνο του, χωρίς κάποιο σχόλιο· ότι δηλαδή ένας, τον οποίο ο Χριστός διάλεξε απόστολό του –ένας από τους 12- παρέδωσε αυτόν στους εχθρούς του.

Δεν χωρά αμφιβολία, ότι ο Κύριος διέκρινε στον Ιούδα τα αναγκαία προσόντα για το αξίωμα του αποστόλου. Είναι προφανές επίσης ότι ο Ιούδας ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση του Χριστού και ακολούθησε αυτόν με επίγνωση του τι επέβαλλε σε αυτόν η κλήση αυτή. Η προδοσία του Ιούδα είναι απόδειξη, ότι κανένα αξίωμα στην εκκλησία, οσοδήποτε υψηλό, παρέχει ασφάλεια· ολέθρια πτώση είναι δυνατή και για αυτούς που βρίσκοντα πάρα πολύ κοντά στο Χριστό.

Στιχ. 5-31. Το έργο και η εξουσία των δώδεκα μαθητών.

Ματθ.10,5 Τούτους(1) τούς δώδεκα απέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγγείλας αὐτοῖς λέγων(2)· εἰς ὁδὸν ἐθνῶν(3) μὴ ἐπέλθητε καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν(4) μὴ εἰσέλθητε(5)·

Ματθ.10,5 Αυτούς τους δώδεκα τους έστειλε ο Ιησούς να κηρύξουν, και τους έδωσε τις εξής παραγγελίες: «Μην πάρετε το δρόμο για την περιοχή που κατοικούν ειδωλολάτρες και μην μπείτε σε πόλη Σαμαρειτών.

(1) «Αυτούς· ποιους; Τους ψαράδες, τους απλούς ανθρώπους του λαού, τους τελώνες» (Θφ).

(2) Οι εντολές που δίνονται στους 12 παρουσιάζονται πολύ μακρότερες στον Ματθαίο από ότι στον Μάρκο και τον Λουκά, και μεγάλο μέρος τους ταυτίζεται με τις οδηγίες που σύμφωνα με τον Λουκά δόθηκαν στους 70 αποστόλους. Κάποια τμήματα είναι κατάλληλα για την πρώτη αυτή αποστολή, άλλα όμως αναφέρονται σαφώς στην μετά την Ανάληψη περίοδο (p).

Παρόλο που η περιοδεία αυτή είναι πολύ περιορισμένη σε σύγκριση με αυτές που έγιναν από τους αποστόλους μετά τον θάνατο του Κυρίου, οι δοσμένες για αυτήν οδηγίες και παραγγελίες ήταν τέτοιες, ώστε να χρησιμεύσουν σε αυτούς σε όλη τη ζωή τους και να τους μείνουν αλησμόνητες (ο).

(3) Σε δρόμο ο οποίος οδηγεί προς τα έθνη. Αναφέρεται στους πολυπληθείς εθνικούς κατοίκους της Παλαιστίνης (α). Η φράση σημαίνει: Μη βγείτε από το ιουδαϊκό έδαφος σε χώρες ελληνιστικές (S). Δεν ήλθε ακόμη ο καιρός, ώστε οι θησαυροί του ευαγγελίου να ξεχυθούν και στα έθνη (ο).

(4) Οι απόστολοι ήταν κάποιες φορές αναγκασμένοι να περνούν από τους δρόμους των Σαμαρειτών κατά τις οδοιπορίες τους, δεν υπήρχε όμως ανάγκη και να μπαίνουν ή να παραμένουν στις πόλεις τους (b). Είναι αξιοσημείωτο, ότι οι Σαμαρείτες διακρίνονται προσεχτικά από τους εθνικούς και από την άποψη αυτή ο τόνος των λόγων αντιτίθεται με την αδιάλλακτη εχθρότητα των φανατικών Ιουδαίων, οι οποίοι κατά τα ταξίδια τους τα μεταξύ της Γαλιλαίας και Ιουδαίας, προτιμούσαν να περάσουν μέσω της ελληνιστικής χώρας που ήταν πέρα από τον Ιορδάνη και κατοικούσαν από εθνικούς, για να μην περάσουν από το έδαφος των Σαμαρειτών (S).

Οι Σαμαρείτες ήταν λαός μιγάδας από Εβραίους και εθνικούς μετά την καταστροφή των βασιλείων των 10 φυλών. Δες Δ΄Βασ. ιζ 24. Από το τέλος της αιχμαλωσίας βρίσκονταν αυτοί σε διαρκή αγώνα με τους Ιουδαίους. Μίσος αδιάλλακτο, φυλετικό και θρησκευτικό χώριζε τις δύο φυλές και αυτού την απήχηση συναντούμε σε πολλά σημεία της Κ.Δ. (F).

Ήταν απόγονοι εκείνων των εθνικών αποίκων τους οποίους ο βασιλιάς των Ασσυρίων Σαλαμανασάρ (Δ΄ Βασ. ιζ 24) απέστειλε στη Σαμάρεια μετά την από αυτή αιχμαλωσία και εκτόπιση των Ισραηλιτών. Οι άποικοι αυτοί αναμίχτηκαν με κάποιους Ισραηλίτες και έτσι προήλθαν οι Σαμαρείτες (ο).

(5) «Φρόντισα πρώτα αυτούς να διορθώσω (τους Ιουδαίους), και απομακρύνοντας από όλους τους άλλους, σάς στέλνω διδασκάλους και γιατρούς σε αυτούς. Και όχι μόνο σας απαγορεύω να κηρύξετε προς άλλους πριν από αυτούς, αλλά ούτε σας επιτρέπω να πλησιάσετε οδό που οδηγεί προς αυτούς και ούτε να μπειτε σε κάποια πόλη αυτών» (X).

Η απαγόρευση του να μεταβούν στα έθνη ή τους Σαμαρείτες ήταν προσωρινή και ίσως περιορισμένη, μόνο για την πρώτη αποστολική περιοδεία των 12. Οι Ιουδαίοι είχαν πρώτοι δικαιώματα να τύχουν του ευαγγελισμού, αλλά και οι 12 δεν ήταν ακόμη καταρτισμένοι παρά μόνο για τους Ιουδαίους.

Όταν όμως οι απόστολοι απέκτησαν πείρα στο στενότερο αυτό πεδίο και οι Ιουδαίοι απαρνήθηκαν τα προνόμιά τους, τότε οι απόστολοι στράφηκαν προς τα έθνη και έγιναν διδάσκαλοι όλου του κόσμου. Ο Χριστός τόσο με τον λόγο του, όσο και με το παράδειγμά του έδειξε, ότι οι Σαμαρείτες (Ιω. δ 4-42, Λουκ. θ 52) και τα έθνη (Ματθ. ιε 28) δεν θα αποκλείονταν για πάντα.

Ματθ.10,6 πορεύεσθε δὲ μᾶλλον(1) πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα(2) οἴκου Ἰσραήλ(3).

Ματθ.10,6 Προτιμήστε να πάτε στους Ισραηλίτες που έχουν πλανηθεί.

(1) Με το μᾶλλον δείχνει ο Σωτήρας ότι δεν είναι απολύτως επίμεμπτο το άλλο (να πάνε σε δρόμο εθνών και να μπουν σε πόλη Σαμαρειτών), αλλά ότι είναι πιο σκόπιμο τώρα να πορευτούν προς τα πρόβατα τα χαμένα του Ισραήλ. Επομένως το μᾶλλον=καλύτερο, ως σκοπιμότερο (δ), για να μην έχουν ποτέ βάσιμη δικαιολογία οι Ιουδαίοι λέγοντας, ότι ο ίδιος ο Κύριος απέρριψε αυτούς, επειδή έστειλε τους αποστόλους προς τα έθνη και τους Σαμαρείτες (Ιε).

(2) «Ονόμασε αυτούς πρόβατα χαμένα, πολύ λογικά· πρόβατα μεν, διότι από παλιά ποιμαίνονταν από το Θεό· Διότι λέει ο Ψαλμός, Εσύ που ποιμαίνεις τον Ισραήλ, πρόσεξέ μας (Ψαλμ. οθ 1), χαμένα όμως, επειδή είναι αυτοί κουρασμένοι και παραμελημένοι, όπως ειπώθηκε» (Z).

Πρόβατα χαμένα ονομάζει τους Ισραηλίτες σύμφωνα με το Ιερεμ. κζ 6 («πρόβατα χαμένα έγινε ο λαός μου» δεσ και Ψαλμ. ρη 176, Ησ. νγ 6 κλπ), διότι κατά κανόνα ήταν σε τέτοια ηθική κατάσταση, ώστε ο Θεός, που ποιμαίνει τον Ισραήλ, δεν ήξερε που βρίσκονται, μιας και απαξιούσε να γνωρίσει τους δρόμους τους αφού απομακρύνθηκαν από αυτόν (δ). Πρόβατα τα οποία πνευματικά είναι νεκρά (L), πλανημένα μακριά από την πνευματική λατρεία του Θεού και παραδομένα στην τήρηση μάταιων εξωτερικών τύπων (ο).

(3) «Από τον οίκο (=γενιά) του Ισραήλ ονόμασε αυτούς επειδή ήταν Ισραηλίτες» (Z). Φράση της Π.Δ. που σπάνια συναντιέται στην Κ.Δ. Δες Ματθ. ιε 24, Πράξ. β 36, ζ 42, Εβρ. η 8, 10 (L)=του γένους του Ισραήλ, απόγονοι της οικογένειας Ισραήλ (g).

Ματθ.10,7 πορευόμενοι(1) δὲ κηρύσσετε λέγοντες(2) ὅτι ἤγγικεν(3) ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν(4).

Ματθ.10,7 Όπου πάτε, να κηρύττετε λέγοντας πως έφτασε η βασιλεία του Θεού.

(1) Ανταποκρίνεται στο πορεύεσθε του σ. 6 (b). Εκεί που θα πηγαίνετε. Ή, καθώς πηγαίνετε. Και αυτό αποτελεί άλλη ένδειξη για την προσωρινότητα του χαρακτήρα των οδηγιών αυτών. Οι απόστολοι τώρα πρόκειται να είναι περιοδευτές κήρυκες, κινούμενοι από τόπο σε τόπο. Δεν πρόκειται να επιχειρήσουν προς το παρόν κάποια

μόνιμη οργάνωση. Τα πρόβατα είναι όλα διασκορπισμένα και το πρώτο πράγμα, το οποίο πρέπει να γίνει είναι να αφυπνιστεί μέσα τους ο πόθος απόκτησης ποιμένα και ποιμνής. Ο Μεσσίας και η βασιλεία του είναι έτοιμα, όταν και τα πρόβατα αυτά ετοιμαστούν.

(2) Το κύριο θέμα του Ιωάννη (Ματθ. γ 2) και του ίδιου του Ιησού (Ματθ. δ 17)(L).

(3) «Δηλαδή είναι κοντά σας, εάν θέλετε να την αποκτήσετε» (Z).

(4) Προαναγγέλλεται η προσεχής σύσταση της εκκλησίας για εγκαινιασμό ζωής σύμφωνα με τον ουράνιο τύπο (δ).

Ματθ.10,8 άσθενοῦντας θεραπεύετε(1), λεπρούς καθαρίζετε(2), νεκρούς ἐγείρετε(3), δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε(4), δωρεὰν δότε(5).

Ματθ.10,8 Να θεραπεύετε τους αρρώστους, να γιατρεύετε τους λεπρούς να ανασταίνετε τους νεκρούς, να κάνετε καλά τους δαιμονισμένους. Δωρεάν τα λάβατε, δωρεάν και να τα δίνετε.

(1) «Έδωσε σε αυτούς χάρη θεραπειών, ώστε αυτοί που δεν θα πείθονταν από το κήρυγμα, θα πείθονταν από τα θαύματα» (Z). Και «κάνοντας αυτούς αξιόπιστους, λέει· Να θεραπεύετε τους ασθενείς...» (X).

(2) Διακρίνονται εδώ και στο ια 5 οι λεπροί από τους υπόλοιπους ασθενείς ως ιδιαίτερη τάξη που ζούσε έξω από την κοινωνία των ανθρώπων (δ).

(3) Η εξουσία να ανασταίνουν νεκρούς είναι καταπληκτική. Καμία τέτοια εξουσία δεν αναφέρεται από τον Μάρκο ή τον Λουκά και οι λέξεις αυτές αποσιωπούνται και εδώ από πολλούς κώδικες. Αλλά οι κώδικες αυτοί είναι πολύ μεταγενέστεροι, ενώ οι παλαιότεροι αναφέρουν αυτές και για αυτό δεν μπορούν να απορριφθούν ως παρείσακτες.

Πιθανότερο είναι, ότι αποσιωπήθηκαν από τους μεταγενέστερους αντιγραφείς, επειδή κανένα παράδειγμα ανάστασης νεκρού από τους μαθητές κατά την περίοδο αυτή δεν αναφέρεται στα ευαγγέλια και οι άλλοι δύο συνοπτικοί δεν μιλούν εδώ για τέτοια εξουσιοδότηση, και για αυτό θεωρήθηκε από τους αντιγραφείς ως μεταγενέστερη προσθήκη. Αλλά ο ευαγγελιστής εδώ θέλησε να δείξει, ότι ο Μεσσίας παραχώρησε στους αποστόλους του πλήρες το μέτρο της ευεργετικής δύναμης, την οποία αυτός ο ίδιος ασκούσε (p).

(4) «Δωρεάν πήρατε από εμένα την χάρη αυτή των θεραπειών, χωρίς καθόλου οι ίδιοι να κοπιάσετε» (Z). «Για να μην υπερηφανευτούν από τα θαύματα που θα γίνονταν, λέει, δωρεάν την πήρατε. Δηλαδή δεν τα πήρατε αυτά ως μισθό ούτε επειδή κοπιάσατε, διότι είναι δική μου η χάρη» (Θεοδ. Μοναχ.).

(5) «Δωρεάν δώστε αυτά στους ανθρώπους, χωρίς να ζητάτε από αυτούς τίποτα βιοτικό» (Z). Εάν οι απόστολοι δέχονταν αμοιβή για τα θαύματα, το αποτέλεσμα από αυτά θα εξασθενούσε (L). Η παραγγελία αυτή δεν συγκρούεται με αυτήν στο σ. 10 «είναι άξιος ο εργάτης του μισθού του». Το να δέχονται τροφή από εκείνους χάριν των οποίων μοχθούσαν, επιτρεπόταν και ήταν καθήκον εκείνων, για τους οποίους μοχθούσαν οι απόστολοι, να παρέχουν τα προς το ζην αναγκαία σε αυτούς. Αλλά το να μεταβάλλουν σε υπόθεση εμπορίου τις θαυματουργικές τους δυνάμεις δεν επιτρεπόταν για κανένα λόγο (p).

Οι απόστολοι αρνούσαν να καρπωθούν επίγεια οφέλη από τη διακονία τους (Β Κορ. ια 7. Δες Α΄ Κορ. θ 18, Β΄ Κορ. ιβ 13-18, Α΄ Θεσ. β 9, Πράξ. κ 33-35). Η Διδαχή (XI-XIII) επιστά ομοίως την προσοχή για την παράβαση της παραπάνω αρχής (S).

Ματθ.10,9 μὴ κτήσησθε(1) χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν(2) εἰς τὰς ζώνας(1) ὑμῶν,

Ματθ.10,9 Μην πάρετε στο ζωνάρι σας χρυσό ή ασημένιο ή χάλκινο νόμισμα

(1) Μη κτήσησθε... στις ζώνες σας=μην αποκτήσετε και βάλετε μέσα στις ζώνες σας (δ). «Διότι συνήθιζαν οι οδοιπόροι να κουβαλάνε βαλάντια (πουγγιά) κρεμασμένα στις ζώνες, μέσα στα οποία είχαν τα χρήματα» (Ζ).
Ή, μάλλον εννοεί τη ζώνη, η οποία επειδή ήταν κοίλη χρησίμευε για να μπαίνουν σε αυτήν νομίσματα (g). Οι οδοιπόροι συνήθως φύλαγαν τα χρήματά τους στις ζώνες, φορώντας σαν ζώνη αυτό που στα τουρκικά λέγεται κεμέρ (δ). «Δεν είπα πάντως μην πάρετε μαζί σας χρυσό, αλλά μην έχετε ως κτήμα σας» (Σχ).
(2) Χρυσός, άργυρος, χαλκός, λέγονται και τα νομίσματα από χρυσό, άργυρο, χαλκό (δ). Τα νομίσματα του Ηρώδη ήταν κατασκευασμένα κυρίως από χαλκό. Τα αργυρά και χρυσά νομίσματα, κοπής ρωμαϊκής ή ελληνικής, ήταν σπάνια. Προτρέπει εδώ να μην προβαίνουν σε κάποια προμήθεια για το περαιτέρω ταξίδι τους. Να πηγαίνετε, λέει, στους αδελφούς σας που μένουν σε γειτονικές χώρες και ο καλύτερος τρόπος του να κατακτήσετε τις καρδιές τους και την εμπιστοσύνη τους είναι το να επαφίεστε εξ' ολοκλήρου στην φιλοξενία τους (S).
«Νομοθετεί λοιπόν στους μαθητές τέλεια ακημοσύνη. Πρώτα μεν διότι τους θέλει να είναι όχι μόνο υπεράνω υποψίας (χρηματισμού), αλλά και θαυμαστούς· διότι τίποτα δεν κάνει τόσο θαυμαστούς, όσο βίος απείριτος και ολιγαρκής· κατόπιν τους απαλλάσσει από κάθε φροντίδα, που συνηθίζει πολλές φορές να εμποδίζει· έπειτα θέλει να δείξει ότι η δική του δύναμη είναι αρκετή σε αυτούς για τα πάντα. Για αυτό και ύστερα έλεγε ότι, όταν σας έστειλα χωρίς βαλάντιο και σακούλι, μήπως στερηθήκατε κάτι;» (Ζ).

Ματθ.10,10 μὴ πήραν(1) εἰς ὁδὸν(2) μηδὲ δύο χιτῶνας(3) μηδὲ ὑποδήματα μηδὲ ῥάβδον(4)· ἄξιός(5) γάρ ἐστιν ὁ ἐργάτης(6) τῆς τροφῆς(7) αὐτοῦ.

Ματθ.10,10 οὔτε σακίδιο για το δρόμο οὔτε διπλά ρούχα οὔτε υποδήματα οὔτε ραβδί. Στον ἐργάτη πρέπει να του δοθεῖ η τροφή που του ἀξίζει.

(1) «Πήρα λέει το σακκούλι, που χρησιμοποιούσαν στο δρόμο βάζοντας μέσα ψωμί» (Ζ). Το δισάκκι, στο οποίο έμπαινε ψωμί και άλλα αναγκαία για τροφή και ενδυμασία (δ). Σύμφωνα με τον Deissmann πρόκειται όχι για σακκούλι ψωμιού, αλλά για σακκούλι συλλογής για επαιτεία, οπότε η έννοια θα ήταν: Μη ζητιανεύετε όπως οι εθνικοί ιερείς, οι οποίοι έκαναν εκδρομές για επαιτεία (S). Η έννοια όμως αυτή αποκλείεται από το ακόλουθο «για το δρόμο».

(2) Το εις οδόν σημαίνει για το δρόμο, την οδοιπορία (δ).

(3) Άλλον δηλαδή εκτός από εκείνον τον οποίο φοράτε (δ).

(4) «Αξίζει να αναζητήσουμε πώς ο μεν Ματθαίος και ο Λουκάς λένε ότι διατάχτηκαν αυτοί να μην έχουν οὔτε υποδήματα οὔτε ραβδί, ενώ ο Μάρκος λέει ότι επιτράπηκαν αυτά μόνα σε αυτούς;» (Ζ).

Ή, οι διαφορές αυτές οι ελαφρές δεν πρέπει να μας ανησυχούν, διότι η γενική έννοια και στους τρεις συνοπτικούς είναι η ίδια: μην προβαίνετε σε επίπονες προετοιμασίες, αλλά πηγαίνετε όπως είστε. Δεν πρέπει να μοιάζετε με πρόσωπα που ταξιδεύουν για αναψυχή ή για εμπόριο, αλλά πηγαίνετε με κάθε απλότητα (p).

Σύμφωνα με την παρατήρηση του Αυγουστίνου (de Cons. Evang II 2,3) για να εξηγήσουμε τις λεπτές αυτές διαφορές πρέπει να λάβουμε υπ' όψη μάλλον το πνεύμα και την πρόθεση αυτού που μιλά παρά τις διάφορες μορφές, με τις οποίες μας διασώθηκαν τα λόγια του (F).

Ή, το κείμενο του Μάρκου παρουσιάζει την αρχική μορφή της εντολής, αλλά αργότερα η αυστηρότητα αυξήθηκε (S).

Ή, «αρχικά μεν έτσι διέταξε (ο Κύριος), όπως είπαν ο Ματθαίος και ο Λουκάς.

Ύστερα όμως επέτρεψε σε αυτούς να φορούν μόνο σανδάλια και να έχουν ραβδί, και για να προφυλάσσουν τα πόδια τους και για να στηρίζουν το σώμα τους, δείχνοντας

συγκατάβαση στην ασθένειά τους λόγω της ταλαιπωρίας από την οδουπορία, όπως ο Μάρκος έγραψε» (Ζ).

Από τις τρεις ερμηνείες η πρώτη πιο σοβαρή.

(5) «Για να μην πουν όμως: Από πού λοιπόν θα τραφούμε, αν δεν κουβαλάμε τίποτα, λέει, διότι είναι άξιος ο εργάτης της τροφής του» (Ζ), «κάνοντας φανερό ότι έπρεπε αυτοί να τρέφονται από τους μαθητές, έτσι ώστε ούτε αυτοί να υπερηφανεύονται εις βάρος των μαθητών τους, με την πρόφαση ότι όλα τα παρείχαν σε αυτούς χωρίς τίποτα να παίρνουν από αυτούς, ούτε εκείνοι πάλι να απομακρυνθούν εξαιτίας της περιφρόνησης εκ μέρους των αποστόλων» (Χ).

(6) Παροιμιακός λόγος που ενσωματώνει την δίκαιη αρχή, ότι κάθε υπηρεσία δικαιούται αμοιβής, από εκείνον στον οποίον προσφέρεται (ο). «Άξιος όμως όχι απλώς ο καθένας, αλλά ο εργάτης της τροφής του» (Β).

«Δείχνει ότι αυτό το πράγμα είναι οφειλή αποκαλώντας και αυτούς εργάτες και ονομάζοντας αυτό που δίνεται μισθό. Μη δηλαδή νομίσετε, λέει, ότι επειδή η εργασία σας γίνεται με λόγια ότι είναι μικρή η ευεργεσία που προσφέρετε· διότι αυτό το πράγμα έχει κόπους πολλούς· και ό,τι τυχόν δώσουν οι διδασκόμενοι, δεν το δίνουν κάνοντάς σας χάρη, αλλά αποδίδοντας αμοιβή» (Χ).

(7) Η λέξη αυτή περιλαμβάνει όλα όσα απαριθμούνται στους σ. 9,10 (b). «Της τροφής όμως είπε, όχι της απόλαυσης» (Θφ). Δεν επιτρεπόταν να πάρουν παραπάνω ρούχα ή τροφές, αλλά δικαιούνταν να αναμένουν τα προς συντήρησή τους αναγκαία από αυτούς που εξυπηρετούνταν από αυτούς στα πνευματικά (ο).

Ματθ.10,11 (1)εις ἢν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε(2) τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός(3) ἐστί, κἀκεῖ(4) μείνατε ἕως ἂν ἐξέλθητε(5).

Ματθ.10,11 Σ' ὅποια πόλη ἢ χωριό κι αν μπείτε, εξετάστε ποιους είναι άξιος εκεί να σας δεχτεί, και μείνετε εκεί ὡσπου να φύγετε.

(1) Το «άξιος ο εργάτης της τροφής του» ετοιμάζει την μετάβαση στα λεγόμενα στο σ. 11, όπου αναφέρεται, ποια πρέπει να είναι η στάση των αποστόλων σε αυτούς που τους φιλοξενούν (L).

«Επειδή είπα, λέει, άξιος ο εργάτης της τροφής του, δεν σας άνοιξα τις πόρτες όλων, αλλά και εδώ διατάζω να δείξετε πολλή ακρίβεια. Διότι αυτό θα σας ωφελήσει και για να αποκτήσετε καλή φήμη και για να βρίσκετε την τροφή σας» (Χ).

«Το να αναζητούν τους άξιους σε κάθε πόλη, σημαίνει το να μην περιδιαβαίνουν τις πόρτες όλων» (Σχ).

(2) Ρωτώντας άλλους και με πνευματική εξέταση (b).

(3) «Ζητά να είναι ένας ο άξιος να τους υποδεχτεί, δηλαδή ο πιο σεμνός, ο πιο θεοσεβούμενος» (Ζ), «για να μην ντροπιάζεται το αξίωμα του κηρύγματος από την αναξιοτήτα αυτού που υποδέχεται» (Ιε) «και για να μην τους κατηγορούν επειδή αναμίχτηκαν με ανάξιους» (Θφ). Άξιος να γίνει φιλοξενητής σας (b).

(4) Στο σπίτι του ανθρώπου αυτού (b).

(5) Έως ότου αναχωρήσετε από την πόλη (b), «ώστε, με το να αλλάζουν σπίτια, να μην λυπούν αυτόν που τους υποδέχτηκε και να μην δίνουν την εντύπωση ότι είναι λαίμαργοι» (Ζ), «για να μην κατηγορούνται ως λαίμαργοι και φανούν ότι υβρίζουν αυτούς που πρώτοι τους υποδέχτηκαν» (Θφ) και να μην εμφανίζονται ότι επιζητούν ανετότερο σπίτι (S), ή να παρέχουν την εντύπωση ανθρώπων ασταθών, ελαφρών που επιζητούν την καλοπέρασή τους (F).

Ματθ.10,12 εισερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν(1) ἀσπάσασθε(2) αὐτὴν(3) λέγοντες· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

Ματθ.10,12 Όταν μπαίνετε σ' ένα σπίτι, να χαιρετάτε με τα λόγια “ειρήνη σ’

αυτό το σπίτι”.

(1) Στο σπίτι αυτού που σας σύστησαν ως άξιο (δ).

(2) Το ασπάζομαι όπως και στο Ματθ. ε 47 σημαίνει χαιρετίζω. Χαιρετίστε αυτό «λέγοντας ειρήνη σε αυτό το σπίτι» όπως προσθέτουν ο σιναϊτικός και κάποιοι άλλοι κώδικες. Αυτός ήταν ο συνηθισμένος στους Ιουδαίους χαιρετισμός. Ότι και εδώ αυτόν τον χαιρετισμό εννοεί, φαίνεται από τον επόμενο στίχο («ας έλθει η ειρήνη σας...»)(δ).

Ο Κύριός μας αποδέχτηκε τους ήδη χρησιμοποιούμενους χαιρετισμούς και τις εθιμοτυπίες, δίνοντας σε αυτούς υψηλότερη έννοια (b). Ο χαιρετισμός αυτός δείχνει το σκοπό της εισόδου των αποστόλων, ώστε με το κήρυγμα του ευαγγελίου να φέρουν την ειρήνη στο σπίτι με την συμφιλίωση με το Θεό (δ).

(3) Ο χαιρετισμός αυτός θα γινόταν ασχέτως του αν το σπίτι αποδεικνυόταν στη συνέχεια ανάξιο, θα έμενε όμως χωρίς αποτέλεσμα, εάν ο ιδιοκτήτης αποδείκνυε τον εαυτό του ανάξιο (S).

Ματθ.10,13 εὐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία ἀξία(1), ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν(2) ἐπ’ αὐτήν· εὐὰν δὲ μὴ ἦ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω(3).

Ματθ.10,13 Κι αν το σπίτι το αξίζει, ο χαιρετισμός σας “ειρήνη” θα πάει σ’ αυτούς· αν δεν το αξίζουν, η “ειρήνη” που θα πείτε ας επιστρέψει σ’ εσάς.

(1) Το άξιος του σ. 11 πρέπει να το θεωρήσουμε ότι σημαίνει την συνηθισμένη καλή υπόληψη, το δεύτερο όμως αυτό ότι δηλώνει και τη διάθεση του να δεχτούν οι ένοικοι το ευαγγέλιο (L). Σπίτι άξιο του ευαγγελίου με τη μετάνοια και την πίστη που δείχνει (δ).

(2) Η ειρήνη, της οποίας εσείς υπήρξατε αγγελιοφόροι (b)· «η ειρήνη που δόθηκε από εσάς» (Z). Η λέξη ειρήνη υπονοεί εδώ ευτυχία, ευδαιμονία, κάθε είδος αγαθού (ο). Ελθέτω (ας έλθει). Η αρχαία ευλογία, όπως και η κατάρα θεωρούνταν ότι κατέχει κάποιο είδος αντικειμενικής ύπαρξης από μόνη της, αμέσως μόλις απαγγελόταν, και η δύναμή της ποίκιλλε ανάλογα με τον βαθμό της προσωπικής σοβαρότητας αυτού που μιλούσε. Έτσι εξηγείται και η γλώσσα που χρησιμοποιείται εδώ (ας έλθει, ας επιστρέψει). Δες Ησ. με 23,νε 11,Ζαχ. ε 3 (S). «Μάθε λοιπόν από εδώ, ότι κατεξοχήν τα έργα μας μάς ευλογούν» (Θφ).

(3) «Δηλαδή ας μην ενεργήσει τίποτα, αλλά αφού πάρετε αυτήν μαζί σας, βγείτε» (Z).

Ας επιστρέψει σε σας η ειρήνη με την πληροφορία ότι εκτελέσατε ένα καθήκον, όπως και με άυξηση της ηρεμίας και πνευματικής δύναμης. Ό,τι μία φορά βγήκε από τον πλούτο του Θεού, δεν βγήκε μάταια, αλλά ασφαλώς βρίσκει κάποιον για να φτάσει μέχρις αυτόν. Αυτό είναι παρηγοριά για τους λειτουργούς, οι οποίοι φαίνονται στους εαυτούς τους ότι δεν παράγουν κάποια ωφέλεια. Ο Κύριος λέει σε αυτούς έτσι: Το περιφρόνησαν αυτό· ας το έχετε εσείς οι ίδιοι (b).

Ματθ.10,14 καὶ ὄς(1) εὐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι(2) ἔξω τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν(3) τῶν ποδῶν ὑμῶν.

Ματθ.10,14 Ὅποιος δεν σας δεχτεί και δεν ακούσει τα λόγια σας, όταν βγείτε έξω απ’ αυτό το σπίτι ή από κείνη την πόλη, τινάζτε και τη σκόνη ακόμη από τα πόδια σας.

(1) Οικοδεσπότης ή άρχοντας πόλης (b).

(2) Ανακόλουθος ο λόγος· αντί να πει «βγείτε από το σπίτι του και τινάζτε» μετέβαλε την σύνταξη και ως κύριο ρήμα έβαλε το «εκτινάξτε», οπότε η κανονική έκφραση θα ήταν «και αν δεν σας δεχτούν, ούτε ακούσουν τα λόγια σας, βγαίνοντας

τινάζετε» (δ).

(3) «Δήλωνε αυτό το τίναγμα, ότι όχι μόνο δεν πήραν τίποτα από εκεί, αλλά και την σκόνη από εκεί την τινάζουν από τα πόδια τους, σαν να είναι είναι και αυτή βέβηλη για αυτούς» (Ζ).

«Η φράση τινάζετε τη σκόνη από τα πόδια σας σημαίνει το εξής: ή το λέει για να δείξει ότι τίποτα δεν πήραν από αυτούς ή για να γίνει ως φανερή μαρτυρία σε αυτούς της μακράς οδοιπορίας, την οποία βάδισαν για αυτούς» (Σχ), «και δεν τους ωφέλησαν» (Θφ).

Η πράξη αυτή είναι συμβολική (δες Πράξ. ιγ 51) και εκφράζει πλήρη χωρισμό των μερών. Τον ανάξιο οικοδεσπότη πρέπει να τον μεταχειριστούν ως εθνικό (S).

Ματθ.10,15 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον(1) ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρας(2) ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως(3) ἢ τῆ πόλει ἐκείνῃ(4).

Ματθ.10,15 Σας βεβαιώνω πως την ημέρα της κρίσεως ο Θεός θα δείξει μεγαλύτερη επιείκεια για τα Σόδομα και τα Γόμορρα, παρά για την πόλη εκείνη».

(1) Θα είναι πιο ανεκτή η τύχη (g). Θα είναι επιεικέστερη δηλαδή η κρίση του Θεού για την γη Σοδόμων και Γομόρρων (δ). Θα υπάρχει λοιπόν διαβάθμιση και στην τιμωρία των αμαρτωλών στο μέλλον. Θα είναι πιο επιεικής «διότι τα Σόδομα και τα Γόμορρα ούτε θαύματα είδαν, όπως αυτοί αναρίθμητα, ούτε προς τη γη τους στάλθηκαν μαθητές από τον Σωτήρα» (Ζ).

(2) «Η θεόσταλη τιμωρία αυτών φαινόταν σε όλους ως η πιο φοβερή από κάθε άλλη, διότι η περιοχή εκείνη μέχρι και τώρα φαίνεται καμμένη και διακηρύττει τη συμφορά που έπαθε» (Ζ). Τα Σόδομα για πολύ καιρό προβλήθηκαν ως τυπικό παράδειγμα εκδίκησης της θείας κρίσης και στην Π.Δ. (Ησ. α 9) και στην Κ.Δ. (Ματθ. ια 23,24,Λουκ. ιζ 29,Ρωμ. θ 29,Ιούδα 7)(S).

(3) Σημαίνεται η μελλοντική ημέρα της Κρίσεως (S). Με αυτό «δήλωσε, ότι και στη μέλλουσα ζωή οι Σοδομίτες και Γομορρίτες θα τιμωρηθούν. Και από εδώ είναι φανερό ότι κάποιες αμαρτίες τιμωρούνται και εδώ και εκεί» (Ζ).

(4) Στους κατοίκους της πόλης εκείνης, οι οποίοι απέρριψαν το ευαγγέλιο (ο). Είναι λοιπόν χειρότερο το να μην πιστεύει κάποιος στο ευαγγέλιο παρά το να μιμείται τους ανθρώπους των Σοδόμων (b). Η απιστία είναι μεγαλύτερη από κάθε κακία, διότι εμποδίζει τη μετάνοια και άφεση των αμαρτιών, στις οποίες όλοι οι άνθρωποι υπόκεινται (δ).

Ματθ.10,16 ἰδοὺ(1) ἐγὼ(2) ἀποστέλλω(3) ὑμᾶς ὡς πρόβατα(4) ἐν μέσῳ(5) λύκων(6)· γίνεσθε οὖν(7) φρόνιμοι(8) ὡς οἱ ὄφεις(9) καὶ ἀκέραιοι(10) ὡς αἱ περιστεραὶ(11).

Ματθ.10,16 Σας στέλνω σαν πρόβατα ανάμεσα στους λύκους. Να έχετε τη σύνεση που έχουν τα φίδια και την ακεραιότητα που έχουν τα περιστέρια.

(1) Χρησιμοποιείται συχνά για δήλωση πράγματος παρόντος (b).

(2) «Εγώ που μπορώ τα πάντα» (Ζ). Εγώ ο Κύριός σας· μη διστάζετε (b). «Εγώ ο ισχυρός και δυνατός, το οποίο αρκεί για παρηγοριά, αρκεί στο να θαρρείτε και να μην φοβάστε τίποτα από όσα έρχονται εναντίον σας» (Ισ.Πηλ.) «Επομένως έχετε θάρρος. Διότι θα είστε ανίκητοι» (Θφ).

(3) «Αφού τους ενθάρρυνε με όσα παρήγγειλε και τους έκανε σταθερούς και αδαμάντινους, τώρα λοιπόν προλέγει και αυτά που θα τους συμβούν, όχι μόνο τα ύστερα από λίγο, αλλά και τα ύστερα από πολύ καιρό... έτσι ώστε έχοντας ακούσει από πριν ότι θα κακοπαθήσουν, πιο εύκολα τότε να τα υπομείνουν» (Ζ).

(4) «Δηλαδή πράους και χαλαρούς» (Κ). «Φανερώνει την ημερότητά τους την οποία

πρέπει να έχουν όταν διδάσκουν» (Σχ.π).

(5) «Όχι απλώς προς λύκους, αλλά ανάμεσα σε λύκους» (X). «Όπως όμως είναι αδύνατον ένα πρόβατο ανάμεσα σε λύκους να μην πάσχει, έτσι και εσείς ανάμεσα στους Ιουδαίους» (Θφ). Το εν μέσω λύκων πρέπει να συνδεθεί όχι με το αποστέλλω αλλά με την από έξω εννοουμένη μετοχή όντας ή εσομένους ως πρόβατα εν μέσω λύκων (δ).

(6) Η εικόνα αυτή χαρακτηρίζει από το περισσότερο το σύνολο αυτών προς τους οποίους επρόκειτο να κηρύξουν οι απόστολοι· διότι ο λύκος σε αντίθεση με το πρόβατο, είναι ο σαρκικός και ψυχικός άνθρωπος, που δεσπόζεται από τα άγρια εγωιστικά πάθη της σάρκας και ζητά να αρπάξει και να κατασπαράξει για κορεσμό τους· ενώ το πρόβατο είναι ο πνευματικός άνθρωπος, ο πρῶτος και ήρεμος που δεν βλάπτει κανέναν (δ).

«Να δείχνετε την ημερότητα των προβάτων και αυτά αν και πρόκειται να πάτε σε λύκους... Διότι έτσι κατ' εξοχήν θα δείξω τη δύναμή μου, όταν πρόβατα νικούν λύκους και ενώ είναι ανάμεσα σε λύκους και δέχονται αναρίθμητα δαγκώματα, όχι μόνο δεν αφανίζονται, αλλά και τους λύκους μεταβάλλουν (και ακριβώς αυτή η μεταστροφή της γνώμης τους και η μεταβολή της διάνοιάς τους είναι πολύ πιο θαυμαστή και σπουδαία από το να τους φονεύσουν) και αυτά, την ώρα που είναι μόνο δώδεκα, ενώ η οικουμένη είναι γεμάτη από λύκους» (X).

«Πώς θα γίνει αυτό; Η δική μου δύναμη θα κάνει το παν, αλλά και η δική σας πραότητα θα καταπραΰνει στο μεγαλύτερο βαθμό το άγριο και φονικό των απίστων. Διότι η θρασύτητα δεν συνηθίζει να μαλακώνει με τη θρασύτητα αλλά με την επιείκεια» (Z).

«Διότι αν γίνουμε λύκοι, χάνουμε· διότι απομακρύνεται από εμάς η βοήθεια του Ποιμένα· διότι δεν ποιμαίνει λύκους, αλλά πρόβατα και σε αφήνει και αναχωρεί» (X).

(7) Επειδή λοιπόν η θέση σας είναι πολύ σοβαρή, να γίνεστε, βαθμιαία να γίνεστε τέλειοι (δ).

(8) «Για να μη νομίσεις δηλαδή, ακούγοντας ότι είναι πρόβατα, ότι ο Χριστιανός πρέπει να είναι ηλίθιος, λέει ότι πρέπει να είναι και συνετός, και να ξέρει πώς πρέπει να συμπεριφέρεται ανάμεσα σε πολλούς εχθρούς» (Θφ).

(9) «Είναι συνετό το φίδι· διότι όταν το χτυπάνε, το μεν άλλο σώμα το αφήνει, αλλά φυλάει μόνο το κεφάλι, γνωρίζοντας ότι μόνο σε αυτό θα είναι καίρια η πληγή» (Z).

«Εκείνος με σύνεση κάνει το πονηρό, εμείς με σύνεση ας κάνουμε το αγαθό» (Κλήμεντος). Το φίδι στην Π.Δ. (Γεν. γ 1) ανακηρύσσεται το πιο συνετό από τα ζώα, διότι από ένστικτο κάνει ό,τι υπαγορεύει ο νους στον άνθρωπο· η φρόνησή του εδώ αναφέρεται στην σοφία που εκδηλώνεται στους κινδύνους, με την οποία εφευρίσκει τα κατάλληλα κάθε φορά της προφύλαξης μέσα (δ). Η φρόνηση των αποστόλων. Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, «όπως το φίδι αφήνει τα πάντα, και ακόμα και αν πρέπει να κατακοπεί το σώμα του, δεν προβάλλει μεγάλη αντίσταση για αυτό, προκειμένου να διατηρήσει το κεφάλι του, έτσι και εσύ, λέει, εκτός από την πίστη όλα να τα θυσιάζεις, ακόμη και τα χρήματα, ακόμη και το σώμα, ακόμη και αν χρειάζεται και τη ζωή σου να θυσιάσεις. Διότι εκείνο είναι η κεφαλή και η ρίζα, και αν εκείνη διατηρηθεί, ακόμα και αν όλα τα χάσεις, όλα θα τα αποκτήσεις ξανά με μεγαλύτερη λαμπρότητα» (X).

Ή, πιο σωστά, να μιμείστε το φίδι, το οποίο ενώ διώκεται από όλους προφυλάγεται με σύνεση, χωρίς ποτέ να εκθέτει τον εαυτό του σε κίνδυνο. Έτσι και εσείς μην εκθέτετε τους εαυτούς σας σε κινδύνους, αλλά και να μεταχειρίζεστε όλα τα μέσα για αποσόβηση αυτών, προφυλάσσοντας τους εαυτούς σας, για να εκπληρώσετε το σκοπό της αποστολής σας. Και αυτού του είδους της σοφίας πρότυπο ήταν ο Κύριος, που πολλές φορές κρύφτηκε από τους Ιουδαίους, διότι δεν είχε έλθει ακόμη η ώρα

τους (δ).

Υπάρχει πολύ έργο για επίτευξη και για αυτό είναι πολύτιμη η ζωή κάθε ιεραποστόλου. Όταν διώκονται σε κάποια σφαίρα του έργου, πρέπει να ζητούν άλλη. Μερικές φορές συμβαίνει ώστε να απαιτείται μεγαλύτερος ηρωισμός για αποφυγή του κινδύνου παρά για παραμονή και αντιμετώπισή του. Το να μείνει κάποιος και να αντιμετωπίσει ανωφελή κίνδυνο, μόνο και μόνο για να μην κατηγορηθεί για δειλία, αποτελεί μία από τις λεπτότερες μορφές της δειλίας· και η επιθυμία του να θεωρηθεί κάποιος ως ανδρείος, δεν είναι υψηλό ελατήριο για γενναία πράξη. Του μάρτυρα το στεφάνι δεν αποκτιέται παρά μόνο εάν κάποιος νόμιμα αγωνιστεί (ρ).

(10) Από το α και κεράννυμι, ο αμιγής, ο καθαρός όπως το κρασί και τα μέταλλα. Για ψυχές, όπως εδώ, ο άπειρος δόλου, στον οποίο κανένα κακό δεν αναμίχτηκε, ο αθώος, ο απλός (g). Σύμφωνα με τον μεγάλο ετυμολόγο, με έννοια ηθική δηλώνει «αυτόν που δεν έχει αναμιχτεί με κακά, αλλά είναι απλός και όχι σύνθετος». Δες και Ευριπ. Ορεστ. 922 όπου το ακέραιος μπαίνει παράλληλα με το «αυτός που ασκεί ακατηγόρητη ζωή».

(11) Το περιστέρι στην Π.Δ. ήταν σύμβολο της καθαρότητας και αθωότητας (Άσμα α 15,δ 1,ε 12,Ψαλμ. νστ 1 σύμφωνα με το εβραϊκό πρωτότυπο). Προτρέπονται οι απόστολοι, ώστε μόνο στη φρόνηση να μιμούνται τα φίδια, όχι όμως και στην κακία, αλλά να μιμούνται το αθώο και άκακο περιστέρι και να μην σκέφτονται, ούτε να λένε, ούτε να κάνουν το κακό (δ).

«Επειδή ακριβώς τα περιστέρια, όταν τους αφαιρέσουν τα παιδιά, δεν μνησικακούν σε αυτούς που τα πήραν, αλλά και δέχονται αυτούς πάλι, ακόμη και αν πολλές φορές τα πάρουν, διατάζει να μιμούνται την ακακία αυτών, με το να μη μνησικακούν σε αυτούς που τους αδικούν, αλλά και να δέχονται αυτούς και να τους αγαπούν. Και πρόσεξε σοφία!» (Ζ).

«Διότι δεν παράγγειλε να είναι κανείς απλός και αφελής, ούτε μόνο συνετός, αλλά ανέμιξε αυτά τα δύο, ώστε να γίνουν αυτά αρετή. Την μεν σύνεση του φιδιού την πήρε για να μη δεχόμαστε πλήγματα σε καίρια σημεία, ενώ το άδολο και άκακο του περιστεριού για να μην προβάλλουμε αντίσταση σε αυτούς που μας αδικούν ούτε να τιμωρούμε αυτούς που μας επιβουλεύονται. Διότι βέβαια σε τίποτα δεν ωφελεί η φρόνηση, αν δεν συνυπάρχει με αυτήν και το άκακο του περιστεριού» (Χ). Η συνετή απλότητα αποτελεί ιδανικό που δύσκολα κατορθώνεται (F).

Ματθ.10,17 (1)Προσέχετε(2) δὲ(3) ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια(4) καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς(5) αὐτῶν μαστιγώσουσιν(6) ὑμᾶς·
Ματθ.10,17 Φυλαχτείτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· γιατί θα σας παραδώσουν σε δικαστήρια και θα σας μαστιγώσουν στις συναγωγές τους·

Η περικοπή αυτή δεν έχει ανάλογη στον Μάρκο και το Λουκά. Πράγματι οι προβλέψεις περί διωγμών, και μάλιστα από εθνικούς, υπερβαίνουν τον ορίζοντα της πρώτης αυτής αποστολής. Ο Ματθαίος φίλος των μακρῶν συνθετικῶν λόγων συνέθεσε έτσι τον λόγο του Κυρίου, συμπεριλαμβάνοντας ίσως και τμήματα, τα οποία ειπώθηκαν αργότερα από τον Κύριο (L).

Δεν αποκλείεται όμως να «τα εἶπε αυτά σε αυτούς και πάλι, όταν πλησίαζε το σταυρικό πάθος, όταν τον ρώτησαν οι μαθητές για τη συντέλεια του κόσμου» (Ζ), όπως αναφέρεται στους άλλους δύο συνοπτικούς.

(1) «Προαναγγέλλει σε αυτούς τους μελλοντικούς πειρασμούς, παρακινώντας τους στους αγώνες» (Ζ). Αφού εἶπε, ότι πρέπει να είναι συνετοί και ακέραιοι αναφέρει τώρα σε ποια σχέση οφείλουν να είναι με τους ανθρώπους, τους ως επί το πλείστον σαρκικούς και γήινους (δ).

(2) «Προσέχετε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, με την έννοια του φυλάγεστε ἀπὸ τοὺς

ανθρώπους, δηλαδή να προσδοκάτε δεινά από αυτούς» (Ζ). Η φράση «γίνεσθε φρόνιμοι» εξηγείται τώρα (b). Η προσοχή λοιπόν αυτή και φύλαξη απαιτεί, να μην δίνουν όσο περνά από το χέρι τους την ελάχιστη αφορμή για καταδίωξη είτε μαχόμενοι και φερόμενοι απότομα είτε απ' ευθείας προσβάλλοντας τις λανθασμένες τους δοξασίες, αλλά να συμπεριφέρονται με επιείκεια και χωρίς μάχες (δ).

(3) Σύνδεσμος μεταβατικός και όχι αντιθετικός.

(4) Αναφέρει πρώτα τους διωγμούς από τους Ιουδαίους. Συνέδρια, τα κατά τόπους τέτοια. Το μέγα συνέδριο στα Ιεροσόλυμα, ενώ στις άλλες πόλεις επταμελή αντίστοιχα, που έχουν δύο από τα μέλη τους Λευίτες (Ιωσηπ. Ιουδ. Αρχ. 4,8,14) ή σύμφωνα με το Ταλμούδ αποτελούνταν από 23 μέλη (δ).

(5) Μετά την κρίση από τα συνέδρια η ποινή που τους κατηγορήθηκε θα εκτελεστεί στις συναγωγές τους (δ). Στα συνέδρια συγκεντρώνονται οι άρχοντες, στις συναγωγές ο λαός. Θα θεωρούν την ενέργεια τόσο άγια, ώστε μπορεί αυτή να εκτελείται και στις ίδιες τις συναγωγές (b).

(6) Η δικαιοδοσία των κατά τόπους συνεδρίων ήταν να επιβάλλουν την ποινή της μαστίγωσης (σαράντα παρά μία μαστιγώσεις), όπως αναφέρει ο παρών στίχος (δ). Σκληρά πράγματα προλέγονται, τα οποία παρόλ' αυτά δέχτηκαν και υπέμειναν οι απόστολοι (b).

«Δεν είπε, να ανταποδίδετε και εσείς τα χτυπήματα και να αντιστέκεστε σε αυτούς που θέλουν να σας κάνουν κακό, αλλά τους είπε μόνο ότι θα πάθουν τα χειρότερα κακά. Πω-πω!... Πόση είναι η φιλοσοφία αυτών που τα ακούνε! Διότι αξίζει πάρα πολύ να θαυμάζει κανείς, πώς αυτοί που τα άκουγαν δεν αποσκίρτησαν από κοντά του, άνθρωποι τρομερά δειλοί και που ουδέποτε είχαν απομακρυνθεί από τη λίμνη εκείνη στην οποία ψάρευαν» (Χ).

Ματθ.10,18 και(1) ἐπὶ ἡγεμόνας(2) δὲ(3) καὶ βασιλεῖς(4) ἀχθήσεσθε(5) ἕνεκεν ἑμοῦ(6) εἰς μαρτύριον(7) αὐτοῖς(8) καὶ τοῖς ἔθνεσιν(9).

Ματθ.10,18 θα σας οδηγήσουν μπροστά σε άρχοντες και βασιλιάδες εξαιτίας μου, για να δώσετε μαρτυρία για μένα σ' αυτούς και στους ειδωλολάτρες.

(1) Και=Επιπλέον επίσης (ο). «Αφού είπε αυτά που θα υποστούν από τους Ιουδαίους, λέει λοιπόν και αυτά που θα πάθουν και από τα άλλα έθνη» (Ζ). «Διότι με όλα αυτά τους προανήγγειλε όχι μόνο για την Παλαιστίνη και τα κακά σε αυτήν, αλλά τους αποκάλυψε και τους πολέμους εναντίον τους ολόκληρης της οικουμένης λέγοντας· Θα οδηγηθείτε σε βασιλιάδες και ηγεμόνες, δείχνοντας ότι μετά από αυτά επρόκειτο να στείλει αυτούς κήρυκες και στα έθνη» (Χ).

(2) Ο άρχοντας ο απεσταλμένος από τον Καίσαρα, ο οποίος εξ' ονόματός του και με την εξουσία του διοικούσε κάποια επαρχία. Στην Κ.Δ. είναι ο επίτροπος του Καίσαρα, που διοικούσε την Ιουδαία μαζί με τον ανθύπατο της Συρίας. Έτσι ονομάζονται στους συνοπτικούς και στις Πράξεις ο Πιλάτος, ο Φήλιξ και ο Φήστος (g).

(3) Χρησιμοποιείται εδώ με έμφαση για να σημαίνει περαιτέρω βήμα σε σχέση με αυτό που αναγγέλθηκε πριν (b).

(4) Βασιλιάδες εδώ μπορεί να εννοούνται οι καταγόμενοι από τον Ηρώδη, δηλαδή Ηρώδης ο Αντίπας (Ματθ. ιδ 9), Ηρώδης ο Αγρίππας Α' (Πράξ. ιβ 1) Ηρώδης ο Αγρίππας Β' (Πράξ. κε 13)(S). Η, όπως φαίνεται από το ακόλουθο «στα έθνη», ξένοι βασιλιάδες (L).

(5) Οι απόστολοι δεν θα έρχονταν από δική τους πρωτοβουλία στους ηγεμόνες, αλλά θα οδηγούνταν (b).

(6) Διότι δηλαδή είστε ακόλουθοί μου και κήρυκες του λόγου μου (ο). «Δεν είναι μικρή παρηγοριά αυτό, το ότι πάσχουν αυτά για το Χριστό» (Χ).

(7) Η δίκη των μαθητών θα έδινε σε αυτούς την ευκαιρία να δώσουν μαρτυρία, και στους ξένους άρχοντες να ακούσουν το κήρυγμά τους (S). Επομένως η φράση «εις μαρτύριον» καταλήγει να σημαίνει «για έλεγχο, για να μην μπορούν να λένε ύστερα, ότι δεν άκουσαν το κήρυγμα. Διότι τόσο πολύ θα ακούσουν, ώστε και τους κήρυκες να τους υποβάλλουν σε αμέτρητα κακά» (Z).

(8) Δηλαδή στους Ιουδαίους, σε αντίθεση από τους εθνικούς, οι οποίοι αναφέρονται ευθύς αμέσως (b).

(9) Το κεφάλαιο αυτό λοιπόν αφορά σε υποθέσεις μάλλον απομακρυσμένες, και αναφέρεται στην αποστολική διακονία την μετά την ανάληψη του Κυρίου (b).

Ματθ.10,19 όταν δέ παραδώσωσιν(1) ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε(2) πῶς ἢ τι(3) λαλήσετε· δοθήσεται(4) γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ(5) τί λαλήσετε.

Ματθ.10,19 Κι όταν σας σύρουν στα δικαστήρια, μην αγωνιάτε για το τι θα πείτε ή πώς θα το πείτε. Ο Θεός θα σας φωτίσει εκείνη την ώρα τι να πείτε,

(1) Υπάρχει και η γραφή παραδιδώσι= ο ενεστώτας εκφράζει την ταυτόχρονη με τη σύλληψη φροντίδα σχετικά με την απολογία. Ο αόριστος ή ο μέλλοντας (=γραφή παραδώσουσιν ή παραδώσωσι) εκφράζει την μετά τη σύλληψη φροντίδα (δ).

(2) Μην κυριευτείτε από αγωνιώδεις σκέψεις, όπως συμβαίνει στον κατηγορούμενο, που περιμένει να προσαχθεί μπροστά στους δικαστές του (F). Μόνη σας φροντίδα ας είναι να είστε αμέριμνοι (b). «Για να μην πουν ότι, και πώς άνθρωποι του λαού και αγράμματοι θα μπορούσαμε να πείσουμε ρήτορες και φιλοσόφους; Θεραπεύει από πριν και αυτήν τους την απορία λέγοντας: Μην μεριμνήσετε, πώς ή τι θα πείτε» (Z) «και τους προστάζει να έχουν θάρρος για την απολογία» (X).

(3) Ούτε για τον τρόπο, με τον οποίο θα μιλήσετε, ούτε για το τι θα πείτε (L). Ούτε εάν θα μιλήσετε συμβουλευτικά ή ελεγκτικά ή ειρηνικά, ούτε για το περιεχόμενο και την ύλη και τα γενικότερα επιχειρήματα του λόγου σας (δ). Το πώς αναφέρεται στη μορφή, το τι στο περιεχόμενο και τις ιδέες (F).

(4) Από το Θεό Πατέρα (Ιω. ιστ 13) και εμένα (Λουκ. κα 15) μέσω του Αγίου Πνεύματος. (δες τον επόμενο σ.). Ο Τριαδικός Θεός θα σας κάνει με το Άγιο Πνεύμα θεόπνευστους (δ).

(5) Την ώρα της παράδοσης και της προσαγωγής σας στους βασιλιάδες.

Ματθ.10,20 οὐ γὰρ(1) ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες(2), ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα(3) τοῦ πατρὸς ὑμῶν(4) τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν(5).

Ματθ.10,20 γιατί δε θα είστε εσείς που θα μιλάτε, αλλά το Πνεύμα του Πατέρα σας που θα μιλάει μέσα σας.

(1) Επεξηγείται και αιτιολογείται το «θα σας δοθεί». Θα σας δοθεί τι θα πείτε, διότι όταν μιλάτε ως κήρυκες του ευαγγελίου κατά την εκπλήρωση της αποστολικής διακονίας που σας ανατέθηκε, δεν είστε εσείς που μιλάτε, αλλά το Πνεύμα του Πατέρα σας (δ).

(2) Δεν αναφέρεται στη φυσική λειτουργία της ομιλίας, αλλά στα αισθήματα και τα νοήματα και τα επιχειρήματα που εκφράζονται με την ομιλία και τα οποία το Πνεύμα το Άγιο θα ενέπνεε σε αυτούς (ο).

(3) Ο Μάρκος γράφει το Άγιο Πνεύμα. Έτσι και ο Λουκάς στο ιβ 12. Ο Ματθαίος ουδέποτε χρησιμοποιεί τη φράση Άγιο Πνεύμα (S).

(4) Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Κύριος μιλώντας προς τους μαθητές του ουδέποτε λέει ο Πατέρας μας, αλλά ή ο Πατέρας μου ή ο Πατέρας σας. Δεν αφήνει δηλαδή ποτέ να υπονοηθεί, ότι ο Θεός είναι με την ίδια έννοια Πατέρας του και Πατέρας μας (ο). Το Πνεύμα του Θεού, του οποίου γίνατε κατά χάριν παιδιά μέσω της πίστης σε μένα (δ). Να έχετε λοιπόν παιδική εμπιστοσύνη προς αυτόν (F).

(5) Σαν μέσα από όργανα (b)=μέσα από εσάς. Υπάρχει μέσα σας το Πνεύμα και μιλά μέσα από εσάς σαν από ενσυνείδητα όργανά του. «Τους ανεβάζει στο αξίωμα των Προφητών» (X). «Η μεν ομολογία λοιπόν θα είναι δική σας, αλλά η σοφή απολογία θα είναι του Θεού» (Θφ).

Ματθ.10,21 Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν(1) εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον(1), καὶ ἐπαναστήσονται(2) τέκνα ἐπὶ γονεῖς(3) καὶ θανατώσουσιν(4) αὐτούς·

Ματθ.10,21 Θα παραδώσει ο αδερφός τον αδερφό στο θάνατο, κι ο πατέρας το παιδί, και θα ξεσηκωθούν τα παιδιά να θανατώσουν τους γονεῖς.

(1) «Αυτοί που δεν πίστεψαν, αυτούς που πίστεψαν» (Z). Οι κατεξοχήν κοντινοί ευκολότατα διχάζονται (b).

(2) Επανάσταση είναι η εξέγερση εναντίον της πατρικής εξουσίας (δ).

(3) «Και αυτοί ομοίως. Και με αυτούς τους πιο αγαπημένους, υποδήλωσε και τις άλλες συγγένειες και στενές σχέσεις» (Z).

(4) Με σκληρό θάνατο, και με την ενέργεια των αρχόντων (b). «Όταν είπε τη δύναμη που θα τους δοθεί («Το Πνεύμα του πατέρα σας το οποίο μιλά μέσα από εσάς»), τότε πρόσθεσε και τα δεινά, τους φόνους και τις σφαγές» (X).

Ματθ.10,22 (1)καὶ ἔσεσθε μισούμενοι(2) ὑπὸ πάντων(3) διὰ τὸ ὄνομά μου(4)· ὁ δὲ ὑπομείνας(5) εἰς τέλος(6), οὗτος σωθήσεται(7).

Ματθ.10,22 Κι ὅλοι θα σας μισούν εξαιτίας μου. Ὅποιος ὅμως μείνει σταθερός ως το τέλος, αυτός θα σωθεί.

(1) Μετά τους άρχοντες και τους συγγενείς θα έχουν διώκτες και τον όγλο (δ).

(2) Η περίφραση έσεσθε μισούμενοι δηλώνει τη διαρκή σχέση του μίσους αυτών προς τους μαθητές (δ).

(3) «Αντί να πει «από τους περισσότερους». Διότι πολλοί τους αγάπησαν. Είναι και αυτό ένα ιδίωμα της γραφής, να λέει δηλαδή όλους και τους πολλούς» (Z). Σύμφωνα με λαϊκή υπερβολή ονομάζει όλους τους πάρα πολλούς (δ).

(4) Το όνομα σύμφωνα με ιδίωμα σημιτικό (στην Π.Δ. και στη ραββινική γραμματεία) συχνά βρίσκεται αντί για το πρόσωπο. Το δια το όνομά μου λοιπόν= για μένα. Δες Ματθ. ιθ 29,Πράξ. θ 16,ιε 26 κλπ. (S). «Έβαλε μέσα τους πολλή παρηγοριά και προθυμία» (Z).

(5) «Υπάρχει ανάγκη όχι μόνο της δικής του βοήθειας, αλλά και της δικής τους καρτερίας, ώστε τα κατορθώματα να μην είναι μόνο δικά του, αλλά και δικά τους» (Z).

(6) Ή, μέχρι το τέρμα, το οποίο έχει οριστεί σε αυτά τα δεινά (g)· μέχρι τέλους των διωγμών (S). Ή, όποιος υπομείνει μέχρι τέλους της ζωής του, θα σωθεί (δ). «Επειδή δηλαδή συνηθίζουν οι πολλοί στην αρχή μεν να είναι ενθουσιώδεις, μετά όμως από αυτά να χαλαρώνουν, για αυτό λέει, ότι το τέλος ζητώ. Διότι ποιο είναι το όφελος σπερμάτων που στην αρχή μεν ανθίζουν, αλλά ύστερα από λίγο μαραίνονται. Για αυτό απαιτεί από αυτούς διαρκή την υπομονή» (X).

(7) Απολαμβάνοντας τη μεσσιανική σωτηρία (S) στη βασιλεία των ουρανόων. Θα πάρει το στεφάνι της ζωής, όπως λέει ο θεός Ιάκωβος (α 12)(F).

Ματθ.10,23 ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ(1), φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην(2)· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελήσητε(3) τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ ἕως ἂν ἔλθῃ(4) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ματθ.10,23 Όταν σας καταδιώκουν σε μια πόλη, φύγετε στην άλλη. Σας βεβαιώνω πως δε θα προλάβετε να τελειώσετε με τις πόλεις του Ισραήλ, και θα έρθει ο Υιός του Ανθρώπου.

(1) Σε αυτήν την πόλη, δηλαδή σε οποιαδήποτε πόλη τύχει να βρίσκεστε (ο).

(2) «Προστάζει να φεύγουν όχι επειδή είναι δειλοί, αλλά επειδή διώκονται. Ο θεολόγος Γρηγόριος ερμηνεύοντας αυτό λέει, ότι το κάνουν διότι λυπούνται τους διώκτες και τους πιο αδύναμους· και δεν λέει να φεύγουν μακριά, αλλά από αυτήν την πόλη σε εκείνην, για να μην παραλείψουν κάποια στην οποία δεν θα πάνε» (Z). Μετά τη φράση φεύγετε εις την άλλην, ο Ωριγένης, η συριακή μετάφραση του Σινά, ο κώδικας του Βέζα και κάποιοι άλλοι προσθέτουν «και αν από αυτήν σας διώχνουν, φεύγετε στην άλλη».

(3) Δεν θα ολοκληρώσετε την φυγή, την οδό ανά τις πόλεις. Λέγεται με την ίδια έννοια που λέει ο Πολύβιος «διανύω τους τόπους ή τα έλη» (g). Δεν θα διανύσετε τις πόλεις. Δεν θα εξαντλήσετε τους τόπους της καταφυγής (L). «Δεν θα προλάβετε να περιοδεύσετε την Παλαιστίνη» (X). «Προτού να περάσουν από όλες τις πόλεις των Ιουδαίων, προτού να περιοδεύσουν όλη την Παλαιστίνη» (Z).

(4) Ή, σημαίνει τη συνάντησή του με τους αποστόλους μετά την περιοδεία εκείνη. Έτσι ερμηνεύουν οι X. Z. δ. (Αυτό «τότε και το έκανε, όπως υποσχέθηκε» (Z). «Διότι αρκούσε για παρηγοριά τους μόνο το να τον δουν» (X). Ή, πιο σωστά, εφόσον στους στίχους 22,23 προλέγει «αυτά που θα συμβούν μετά το σταυρό και την ανάσταση και την ανάληψη» (X), η έννοια του έως ότου έλθει ο Υιός του ανθρώπου είναι εσχατολογική. Αλλά η έλευση αυτή δεν είναι αναγκαστικά η παρουσία, η οποία θα συμπέσει με τη συντέλεια του κόσμου. Ο υιός του ανθρώπου έρχεται, όταν ασκεί κάποια μεγάλη κρίση τέτοια, όπως η καταστροφή των Ιεροσολύμων (L).

«Παρουσία λέει όχι τη λαμπρή και ένδοξη, τη γενική συντέλεια, αλλά την επίσκεψη σε διάφορους καιρούς, μέσω της οποίας γινόμενος ορατός, θα δώσει τη βοήθειά του» (Ω).

«Δεν λέει τη δεύτερη έλευσή του, αλλά την παρηγοριά των ψυχών που θα γίνεται σε διάφορους καιρούς» (Θεοδ. Ηρακλ.). Αναφέρεται σε κάποια ειδική φανέρωση της υπέρτατης δικαιοσύνης του και από το θάνατο του Κυρίου δεν υπήρξε άλλη πιο πασιφανής από εκείνη, η οποία κατέληξε στην καταστροφή των Ιεροσολύμων (F) και η οποία είναι κάποιος τύπος της τελικής του έλευσης, κατά την οποία θα τιμωρήσει τους εχθρούς του (ο).

Και σύμφωνα με τον Schanz: Η έλευση του Υιού του ανθρώπου αρχίζει από την ανάστασή του και τελειώνει κατά τη Δευτέρα παρουσία του.

Ματθ.10,24 Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον(1) οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον(2) αὐτοῦ.

Ματθ.10,24 Δεν υπάρχει μαθητής πιο πάνω από το δάσκαλο ούτε δούλος πιο πάνω από τον κύριό του.

Τα λόγια του Κυρίου σε αυτούς τους σ. εφαρμόστηκαν κυρίως κατά τη δράση τους μετά το θάνατο του Χριστού. Τότε το κρυμμένο μυστήριο επρόκειτο να αποκαλυφθεί και τότε οι απόστολοι θα απειλούνταν με θάνατο, εάν επέμεναν να ομολογούν το Χριστό. Για αυτό συμπέραναν κάποιοι, ότι τα λόγια αυτά δεν λέχθηκαν κατά την πρώτη αυτή αποστολή των μαθητών, αλλά αργότερα, και η αυθεντικότητά τους μαρτυρείται και από το Λουκά και το Μάρκο. Ο Ματθαίος συγκέντρωσε αυτά εδώ σε ένα, διότι ήταν φίλος των μεγάλων συνθέσεων, κατά τις οποίες γύρω από το κύριο θέμα συναρμόζονταν και άλλα λόγια του Σωτήρα, που λέχθηκαν σε διάφορες περιστάσεις (L).

Είναι πιθανό παρόλ' αυτά, τα λόγια στους σ. 24,25 να εκφωνήθηκαν επανειλημμένα σε διάφορους χρόνους και με διαφορετική έννοια. Εδώ η έννοια είναι ότι οι μαθητές δεν πρέπει να αναμείνουν για τους εαυτούς τους μεταχείριση καλύτερη από αυτήν

του διδασκάλου τους. Παρόμοια είναι και η έννοια των λόγων στο Ιω. ιε 20 που λέχθηκαν σε διαφορετική περίπτωση. Στο Λουκ. στ 40 η έννοια φαίνεται να είναι ότι οι μαθητές δεν είναι πιθανόν να βρίσκονται πλησιέστερα προς την αλήθεια από όσο οι δάσκαλοί τους. Στα Λουκ. κβ 27 και Ιω. ιγ 16 η έννοια είναι ότι οι μαθητές δεν πρέπει να βάζουν τους εαυτούς τους πάνω από το δάσκαλό τους.

Είναι δύσκολο να δεχτεί κάποιος, ότι οι διάφορες αυτές εφαρμογές έγιναν, εάν τα λόγια αυτά ειπώθηκαν μόνο μία φορά. Και η υπόθεση ότι τα λόγια αυτά λέχθηκαν επανειλημμένα, καμία δυσκολία δεν παρουσιάζει. Αντιθέτως παρουσιάζεται πολύ πιθανόν, ότι λόγια τόσο ωφέλιμα και τόσο κατάλληλα για ποικίλες εφαρμογές, θα ήταν συνηθισμένα στον Κύριο (p). Η έννοια της όλης περικοπής είναι περίπου τέτοια: Οι απόστολοι θα είναι εκτεθειμένοι σε συκοφαντίες όπως ο διδάσκαλός τους.

Αλλά οι συκοφαντίες αυτές δεν πρέπει να τους εμποδίσουν από του να αποκαλύπτουν τη διδασκαλία, η οποία κατ' ιδίαν θα τους παραδοθεί. Τότε οι αντίπαλοι θα καταφύγουν στις απειλές του θανάτου. Αλλά ούτε και αυτό πρέπει να εμποδίσει τους αποστόλους από του να ομολογούν τον Ιησού. Η Θεία Πρόνοια επαγρυπνεί πάνω τους και ο θάνατός τους δεν είναι αδιάφορος στο Θεό, διότι και οι τρίχες τους ακόμη είναι μετρημένες (L).

(1) «Όσο χρόνο εξακολουθεί να είναι μαθητής και δούλος, δεν είναι ανώτερος ως προς τη φύση αυτής της τιμής» (X): «ούτε μαθητής ανώτερος του δασκάλου του, ούτε δούλος ανώτερος του κυρίου του... Διότι είναι ελάττωση και το να διδάσκεται κάποιος και το να είναι δούλος, και ως προς αυτό οπωσδήποτε είναι κατώτεροι. Επομένως λοιπόν ούτε εσείς είστε πάνω από εμένα, το διδάσκαλό σας και κύριο» (Z).

(2) Λαϊκή φράση ή παροιμία. Και στο Βαβυλωνιακό Ταλμούδ (Berak 58β) παρόμοιες λέξεις παρατίθενται με μορφή παροιμίας: Είναι αρκετό στον δούλο, εάν είναι όπως ο κύριός του (S).

Ματθ.10,25 ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται(1) ὡς ὁ διδάσκαλος(2) αὐτοῦ, καὶ τῷ δούλῳ(3) ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεσπότην(4) Βεελζεβούλ(5) ἐκάλεσαν(6), πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς(7) αὐτοῦ;

Ματθ.10,25 Είναι αρκετό για το μαθητή να γίνει όπως ο δάσκαλός του, και για το δούλο όπως ο κύριός του. Αν αποκάλεσαν τον οικοδεσπότη Βεελζεβούλ, πολύ περισσότερο θα το κάνουν για τους δικούς του.

(1) Εβραϊκός τρόπος έκφρασης=να έχει την ίδια τύχη, να τύχει της ίδιας και όχι χειρότερης υποδοχής από τον διδάσκαλό του (δ).

«Αρκεί σε σας τους μαθητές για παρηγοριά, το να βλασφημείστε όπως εγώ ο διδάσκαλός σας, και είναι σπουδαιό για σας το να εξισωθείτε με μένα και σε αυτά τα πράγματα» (Z). Η έννοια εδώ εφαρμόζεται καλά στα προηγούμενα («Και θα είστε μισητοί»). Οι μαθητές θα μισούνται από όλους χάριν του Χριστού και δεν πρέπει να εκπλήσσονται για αυτό. Πρέπει μάλλον να καυχούνται γι αυτό, διότι και ο ίδιος ο Χριστός έτυχε τέτοιας μεταχείρισης (p).

(2) Ο Επιφάνιος αναφέρει, ότι οι Εβωνίτες (ιουδαιοχριστιανική αίρεση του 2ου αιώνα μ.Χ.) χρησιμοποιούσαν το λόγο «είναι αρκετό στο μαθητή να γίνει όπως ο δάσκαλός του» για να υποστηρίξουν την περιτομή. Αυτό δείχνει, ότι ο λόγος αυτός υπήρχε και στο ευαγγέλιό τους (S).

(3) «Πρέπει να συνδέσουμε και με το ρητό αυτό πάλι το: Είναι αρκετό να γίνει» (Z). Υπάρχει και η γραφή «τω δούλω» που δεν μαρτυρείται αρκετά. Η ονομαστική (ο δούλος) προέρχεται από κακή μετάφραση στο ελληνικό (L).

(4) Ο Ιησούς ήταν πράγματι ο οικοδεσπότης και ανέθρεψε μεγάλη οικογένεια μαθητών, παρέχοντας το τελειότατο παράδειγμα υπηρετή του σπιτιού. Είναι επίσης δεσπότης της οικογένειας της όλης εκκλησίας (b).

(5) Οι κώδικες σιναϊτικός και βατικανός γράφουν Βεελζεβούλ, η βουλγάτα και οι συριακές μεταφράσεις γράφουν Βεελζεβούβ. Βεελζεβούλ είναι η πιο μαρτυρημένη γραφή.=Βάαλ-ζεβούλ, το οποίο πιθανώς σημαίνει ο κύριος της κατοικίας δηλαδή σύμφωνα με τους Ιουδαίους των χρόνων της Κ.Δ. ο κύριος του καταχθονίου κόσμου (S). Το όνομα του μισητού αυτού θεού των εθνικών (Βάαλ) χρησιμοποιούσαν οι Ιουδαίοι για δήλωση του άρχοντα των πονηρών πνευμάτων, επειδή φρονούσαν ότι οι θεοί των εθνών είναι δαιμόνια· και άρχοντάς τους ήταν ο Βάαλ που πιστευόταν από τα έθνη που ήταν γύρω τους ως ο πατέρας των ανδρών και των θεών (δ).

Το Βεελζεβούβ μπορεί να προέρχεται από κακοφωνία αντί για το Βεελζεβούλ (S). Ο Ιερώνυμος παρόλ' αυτά ερμήνευσε αυτό, κύριος των μυγών, θεωρώντας αυτό ότι σημαίνει το θεό Ακκαρών τον Βααλμυιάν (Δ' Βασ. α 2)(δ), θεότητα των Φιλισταίων που ονομάστηκε έτσι, διότι θεωρούνταν ότι προστατεύει τους λάτρεις της εναντίον των μυγών, που ήταν τρομερή μάστιγα των μερών εκείνων (F).

Πάντως το Βεελζεβούλ ή Βεελζεβούβ χρησιμοποιείται προφανώς εδώ ως λέξη της χειρότερης μορφής, αλλά πώς κατέληξε στην έννοια αυτή και ποια είναι η αληθινή παραγωγή της λέξης παραμένουν προβλήματα ακόμη άλυτα (p).

(6) Αυθεντική γραφή επεκάλεσαν. «Αναφέρει και το ίδιο το είδος της ύβρεως, ότι δηλαδή τον ονόμασαν Βεελζεβούλ» (X). «Αλλά και αν ξεκάθαρα δεν έχει γραφτεί ότι οι Ιουδαίοι ονόμασαν το Χριστό Βεελζεβούλ, αλλά είναι εύλογο και αυτό να βλασφήμησαν εναντίον του» (Z).

(7) «Και δεν λέει, πόσο μάλλον τους δούλους, αλλά τους οικιακούς του, φανερώνοντας την μεγάλη συγγενεία του με αυτούς. Και σε άλλο σημείο πάλι έλεγε, δεν σας ονομάζω πια δούλους· εσείς είστε φίλοι μου» (Ιω. ιε 15)(X). Επιχείρημα από το ισχυρότερο (ο).

Ματθ.10,26 μη οὖν(1) φοβηθῆτε(2) αὐτούς(3)· οὐδὲν γάρ(4) ἐστὶ κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτὸν ὃ οὐ γνωσθήσεται(5).

Ματθ.10,26 Μην τους φοβηθείτε λοιπόν. Δεν υπάρχει τίποτε καλυμμένο που δε θα ξεσκεπαστεί και τίποτα κρυφό που δε θα μαθευτεί.

(1) Το οὖν (=λοιπόν) αναφέρεται στα προηγούμενα. Ο φόβος προέρχεται από αβεβαιότητα. Μη φοβάστε λοιπόν, διότι είναι βέβαιο, ότι θα σας διώξουν, όπως διώκουν εμένα. Σας προειδοποιώ για αυτό και είστε προετοιμασμένοι (p). Φοβάται κάποιος το άγνωστο και απροσδόκητο, όχι όμως το γνωστό και αναμενόμενο. Πιο κυριολεκτικός θα ήταν εδώ ο σύνδεσμος «αλλά»· και ο οὖν όμως εκφέρει συλλογιστικά την πρόταση αυτή (δ).

(2) Το μη φοβηθείτε επαναλαμβάνεται 3 φορές (στους σ. 26,28,31). Ο Λουκάς έχει παρόμοιους λόγους (ιβ 2-9). Ακόμη μία φορά έχουμε λόγο, τον οποίο ο Χριστός φαίνεται να είπε περισσότερες από μία φορές και με διάφορες εφαρμογές. Ίσως ήταν και πριν σε χρήση ως παροιμία. Δες Μάρκ. δ 22, Λουκ. η 17,ιβ 2.

Στο Μάρκο φαίνεται, ότι αναφέρονται τα λόγια αυτά στη διδασκαλία με παραβολές· το ευαγγέλιο είναι κατ' αρχάς μυστήριο, αλλά αυτό θα γίνει γνωστό σε όλο τον κόσμο. Με την ίδια έννοια ίσως και στο Λουκ. η 17. Στο Λουκ. ιβ 2 η έννοια είναι ότι η υποκρισία είναι ανόητη όσο και κακή, διότι η αλήθεια είναι βέβαιο ότι θα γίνει γνωστή. Εδώ η εφαρμογή των λόγων φαίνεται να είναι: οι Απόστολοι πρέπει να διδάσκουν δημόσια ό,τι κατ' ιδίαν ο Χριστός διδάσκει αυτούς, διότι όπως και κάθε άλλο μυστήριο, είναι βέβαιο ότι και το ευαγγέλιο θα αποκαλυφθεί (p).

(3) «Όταν σας κοροϊδεύουν και σας διακωμωδούν» (Z).

(4) Φέρνει και δεύτερο λόγο για να μη φοβούνται (δ).

(5) «Φαίνεται μεν ότι είναι γενικός ο λόγος, αλλά είναι ειδικός» (Z). Πώς αυτό που γενικά αληθεύει εφαρμόζεται εδώ;

Ή, «για την αρετή λέει των αποστόλων, ότι είναι αδύνατον να κρυφτεί αυτή. Διότι αν και τώρα έχει καλυφθεί και για αυτό σας κοροϊδεύουν, αλλά θα αποκαλυφθεί στον κατάλληλο χρόνο και τότε θα τιμηθείτε από όλους» (Ζ), «και όλοι θα σας ονομάσουν σωτήρες και ευεργέτες της οικουμένης· διότι ο χρόνος αποκαλύπτει όλα τα κρυφά» (Χ).

Ή, πιο σωστά, προφανώς λέγεται για το ευαγγέλιο, του οποίου η εσωτερική αξία είναι αδύνατον να μείνει για πολύ κρυμμένη, όπως και κάθε άλλου μυστηρίου στον κόσμο (δ), και κατά φυσική συνέπεια τότε θα γίνει εμφανής και η αγνότητα των προθέσεων των κηρύκων του ευαγγελίου (F). Η αλήθεια είναι ισχυρή και τελικά θα υπερισχύσει (ο).

Ματθ.10,27 ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ(1), εἶπατε ἐν τῷ φωτί(2), καὶ ὃ εἰς τὸ οὐρανὸν(3) ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων(4).

Ματθ.10,27 Αυτό που σας λέω στα σκοτεινά, πείτε το στο φως· κι αυτό που ακούτε ψιθυριστά στ' αυτί, διακηρύξτε το από τους εξώστες.

(1) «Με τη φράση «στο σκοτάδι» ονόμασε το κατ' ιδίαν» (Ζ).

(2) «Δημόσια» (Ζ). «Παρόλο βεβαίως που δεν ήταν σκοτάδι, όταν έλεγε αυτά... αλλά χρησιμοποιεί το λόγο με υπερβολή. Επειδή δηλαδή συζητούσε με αυτούς μόνους και σε μικρή γωνία της Παλαιστίνης, για αυτό είπε, στο σκοτάδι και στο αυτί, για να διακρίνει τον τρόπο εκείνης της συνομιλίας του από τη μελλοντική παρηγορία τους, την οποία επρόκειτο να τους δώσει» (Χ).

(3) ««Στο αυτί» δηλαδή «όταν ήσασταν μόνου»» (Ζ). Η λέξη στον ενικό σημαίνει εμπιστευτική ανακοίνωση πολύ μυστική (L)=που ψιθυρίζεται στο αυτί (S). Ακούω κάτι που ανακοινώνεται με λόγο γνωστό, ενώ αποκλείονται οι άλλοι από τον κύκλο αυτού που αποτελεί τη συναναστροφή (g).

(4) «Με τη φράση στις ταράτσες (εννοεί) το σε όλους» (Ζ). «Στις ταράτσες λέει εννοώντας σε όλη την οικουμένη» (Σχ.π.). Δώματα είναι τα κοινώς λεγόμενα ηλιακά ή ηλιακωτά (δ), από τα οποία γίνονται δημόσιες ανακοινώσεις (S).

Η έννοια του όλου σ. Σας δίνω τη διδασκαλία μου κατ' ιδίαν και αφανώς. Αλλά επιθυμώ να γίνετε οι παράγοντες οι οποίοι θα κάνετε αυτήν παντού δημόσια. Η ιδέα που εκφράζεται στο παράλληλο χωρίο του Λουκά (ιβ 3) είναι μάλλον η επόμενη: Η υποκρισία είναι ουσιαστικά ανόητη και μάταιη, αφού κάθε κρυμμένο στο τέλος αποκαλύπτεται και τα μυστικά σας λόγια μία ημέρα θα γίνουν δημόσια (α).

Ματθ.10,28 καὶ μὴ φοβηθῆτε(1) ἀπὸ(2) τῶν ἀποκτενόντων(3) τὸ σῶμα(4), τὴν δὲ ψυχὴν(5) μὴ δυναμένων(6) ἀποκτεῖναι(7): φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον(8) καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι(9) ἐν γέννη(10).

Ματθ.10,28 Μη φοβηθείτε αυτούς που σκοτώνουν το σώμα, αλλά δεν μπορούν να σκοτώσουν την ψυχή. Αντίθετα, να φοβηθείτε όποιον μπορεί να καταστρέψει ψυχή και σώμα στην κόλαση.

(1) Η σύνδεση έχει ως εξής: Εκείνον ο οποίος δημόσια κηρύττει κρυμμένες αλήθειες, αυτόν ο κόσμος θα καταδιώξει. Αλλά ο φοβούμενος το Θεό κανέναν άλλον δεν πρέπει να φοβάται παρά μόνο αυτόν. Αυτός που δεν φοβάται το Θεό, φοβάται όλα τα άλλα εκτός από το Θεό (b). Στο έργο σας να διακηρύξετε δημόσια τη διδασκαλία μου, θα αντιμετωπίσετε διωγμό. Μη φοβάστε το φυσικό θάνατο, αλλά την οργή του Θεού (α).

(2) Η πρόθεση δεν επαναλαμβάνεται και πιο κάτω. Το φοβάμαι κάποιον είναι εντονότερο από το φοβάμαι από κάποιον (b). Το φοβάμαι όταν πρόκειται για ανθρώπους, συντάσσεται με την πρόθεση «από», που υποδηλώνει και την απομάκρυνση. Δεν χρησιμοποιεί όμως την ίδια σύνταξη με το «από» όταν πρόκειται

για το Θεό. Έτσι και στους Ο' ουδέποτε το φοβούμαι με την πρόθεση «από», όταν πρόκειται για το Θεό. Ο φόβος του Θεού πρέπει να οδηγεί τον άνθρωπο στο Θεό, ενώ ο φόβος των ανθρώπων υπονοεί φυγή από αυτούς (L).

(3) Αλεξανδρινός τύπος του ενεστώτα (δ).

«Τους πείθει να περιφρονούν όχι μόνο τη φροντίδα και τις κακολογίες, όχι μόνο τους κινδύνους και τις επιβουλές, αλλά και αυτόν το θάνατο που θεωρείται από όλους ότι είναι φοβερός, και όχι απλώς το θάνατο αλλά και το βίαιο θάνατο. Και δεν είπε ότι θα θανατωθείτε, αλλά και αυτό το υπαινίχθηκε με όλη τη μεγαλοπρέπεια που αρμόζει σε αυτόν, λέγοντας «μη φοβηθείτε από αυτούς που θανατώνουν το σώμα...αλλά φοβηθείτε μάλλον αυτόν που μπορεί να ρίξει στη γέεννα και την ψυχή και το σώμα», πράγμα που το κάνει πάντοτε, στρέφοντας το λόγο στην αντίθετη κατεύθυνση» (X).

(4) «Μη φοβάστε αυτούς που σκοτώνουν το σώμα, ούτε για αυτό να αφήσετε το να κυρύνετε, αλλά φοβηθείτε αυτόν που σας έστειλε σε αυτήν την διακονία και κάντε αυτό που διαταχθήκατε» (Z).

(5) Η λέξη έχει διάφορες σημασίες στην Κ.Δ.. Σημαίνει α) τη ζωτική αρχή, την κοινή στους ανθρώπους και τα ζώα και η οποία μπορεί να φονευτεί (Μάρκ. γ 4), β) Την έδρα της σκέψης και των συναισθημάτων, γ) Κάτι πιο υψηλό από τις παραπάνω ιδέες και το οποίο αποτελεί το πραγματικό εγώ. Έτσι λέγεται εδώ και στο ιστ 26. Δες και Λουκ. θ 25 (S). Σημαίνει εδώ την ψυχή ως ουσία που διαφέρει από το σώμα και δεν διαλύεται από το θάνατο (g).

(6) «Και αν ακόμη βέβαια πρόκειται να σας φονεύσουν, δεν θα μπορέσουν όμως να καταστρέψουν το καλύτερο μέρος σας (την ψυχή), έστω και αν μεταχειριστούν αμέτρητα μέσα. Για αυτό δεν είπε «που δεν φονεύουν την ψυχή», αλλά «που δεν μπορούν να την φονεύσουν». Εάν δηλαδή το θελήσουν, δεν θα το πετύχουν» (X). Φονεύω την ψυχή=φέρνω σε αυτήν τον αιώνιο θάνατο (ο).

(7) «Δεν υπόσχεται σε αυτούς απαλλαγή από το θάνατο, αλλά αφήνει να πεθάνουν... και τους κάνει ανώτερους από τους κινδύνους και με σύντομο λόγο εμπεδώνει μέσα τους το δόγμα για την αθανασία της ψυχής» (X). Οι πιο σκληροί διώκτες φονεύουν το σώμα· αλλά η ψυχή επιζεί του σώματος κατακτώντας αιώνιες αμοιβές (F).

(8) Όχι το σατανά, αλλά το Θεό. Πουθενά δεν παραγγελόμαστε να φοβόμαστε το σατανά. «Το Θεό να φοβάστε, να αντιστέκεστε στο διάβολο» διδάσκει η Γραφή. Ο σατανάς προσπαθεί να μας ρίξει στη γέεννα, αλλά καμία εξουσία δεν έχει να μας κάνει να χαθούμε εκεί. Ο φόβος του Θεού και όχι ο φόβος του διαβόλου δίνει δύναμη στο μαθητή να υπερνικήσει το φόβο των ανθρώπων (p). «Με φόβο διώξτε το φόβο, με το φόβο του Θεού το φόβο των ανθρώπων, και με το μεγαλύτερο το μικρότερο» (Z).

(9) Φοβηθείτε εκείνον, ο οποίος μπορεί να καταδικάσει και ψυχή και σώμα σε καταστροφή στη γέεννα (p). Δεν λέει να φονεύσει διότι η ψυχή είναι αθάνατη (b), αλλά να απολέσει δηλαδή να ρίξει στον Άδη («να βάλει στη γέεννα» Λουκ. ιβ 5)(S), να την κάνει δυστυχή και άθλια (L).

(10) Δες Ματθ. ε 22,29. Δύο αλήθειες διακηρύσσονται με την τελευταία φράση: ότι δηλαδή η ψυχή και το σώμα θα ενωθούν πάλι στη μελλοντική ζωή και ότι η γέεννα, για την οποία μιλά εδώ, πρέπει να είναι στον αόρατο κόσμο, αφού στην πρόσκαιρη γέεννα μόνο το σώμα μπορεί να ριχτεί (ο).

Ματθ.10,29 οὐχί(1) δύο στρουθία(2) άσσαρίου(3) πωλείται(4); καὶ(5) ἐν(6) ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν(7) ἄνευ τοῦ πατρὸς(8) ὑμῶν(9).

Ματθ.10,29 Ένα ζευγάρι σπουργίτια δεν πουλιέται για ένα μόνο ασσάριο; Κι όμως, ούτε ένα απ' αυτά δεν πέφτει στη γη χωρίς το θέλημα του Πατέρα σας.

- (1) «Για να μη νομίσουν ότι όταν φονεύονται και σφάζονται το παθαίνουν αυτό επειδή τους εγκαταλείπει ο Θεός, πάλι εισάγει το λόγο σχετικά με την πρόνοια του Θεού» (X). Βεβαιώνεται εδώ η απόλυτη πρόνοια του Θεού. Ο θάνατος του πιο ασήμαντου από τα δημιουργήματα δεν περνά απαρατήρητος από τον Πατέρα σας (S).
- (2) Στο Λουκ. ιβ 6 γίνεται λόγος για 5 στρουθία που πωλούνται για δύο ασσάρια, όπου έτσι παρουσιάζεται ακόμη πιο ασήμαντη η αξία του σπουργιτιού.
- (3) Το ένα δέκατο της δραχμής (g). Ρωμαϊκό νόμισμα (As) του οποίου η αξία ήταν το 1/16 του δηναρίου δηλαδή κάτι λιγότερο από τη μισή αγγλική χρυσή πέννα (a). «Δεν είναι τόσο χαμηλής αξίας τα σπουργίτια ώστε να πωλούνται δύο στην τιμή του ενός ασσαρίου;» (Z).
- (4) Πωλούνται για φαγητό, τρώγονται αυτά και σήμερα στις χώρες της Μεσογείου (S).
- (5) Εναντιωματικός σύνδεσμος= «Και όμως» (Z).
- (6) «Ούτε ένα από αυτά» (Z).
- (7) Δεν θα πέσει στο εδαφος για να πεθάνει (b). Για τον τύπο της έκφρασης δεσ Αμός γ 5 («είναι δυνατόν να πέσει πουλί στη γη χωρίς την ιξόβεργα»)(S). Υπάρχει και η γραφή «δεν θα πέσει σε παγίδα» στον Ωριγένη και τον Χρυσόστομο= «ούτε εκείνα θα συλληθούν» (X)· «ούτε ένα από αυτά πιάνεται ως θήραμα» (Z).
- (8) Χωρίς το θέλημα του Πατέρα σας. Αυτή είναι η γραφή που συναντιέται στους Ειρηναίο, Τερτυλλιανό, Νοουατινό, Κυπριανό, Ιλάριο, Αυγουστίνο, Κασσιόδωρο και στις μεταφράσεις Ιταλική, Κοπτική, Αραβική, Γοτθική και Περσική (b). Με αυτήν ερμηνεύεται και συμπληρώνεται η φράση. Χωρίς τον Πατέρα σας= «χωρίς το Θεό όχι με την έννοια του ότι συνεργεί, αλλά ότι παραχωρεί» (Z). «Διότι δεν λέει αυτό, ότι με τη δική του ενέργεια πέφτουν σε παγίδα, διότι αυτό είναι ανάξιο του Θεού, αλλά ότι τίποτα από αυτά που γίνονται δεν διαφεύγει της προσοχής του» (X).
- (9) Όχι του Πατέρα τους (b), αλλά του δικού σας Πατέρα.

Ματθ.10,30 ὕμῶν(1) δὲ καὶ αἱ τρίχες(2) τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι(3) εἰσὶ. Ματθ.10,30 Ὅσο για σας, ο Θεός έχει μετρημένες και τις τρίχες της κεφαλής σας.

- (1) «Εσείς όμως τόσο πολύ είστε πολύτιμοι, ώστε και όλες σας οι τρίχες να είναι μετρημένες από το Θεό» (Z).
- (2) Η έμφαση είναι μάλλον στο τρίχες παρά στο «σας» (a). Οι τρίχες, για τις οποίες και εσείς οι ίδιοι λίγο φροντίζετε. Ποιος φροντίζει για τρίχες που βγήκαν από τη χτένα; Λαϊκή παροιμία που αναφέρεται σε πολύ μικρό πράγμα (b). Και το μικρότατο τμήμα του σώματός σας δεν θα πέσει χωρίς το θέλημα του Θεού (a). «Πόσες είναι οι τρίχες του κεφαλιού; Μία από αυτές δεν είναι ξεχασμένη. Βλέπεις το θείο μάτι, ότι τίποτα ούτε από τα πιο μικρά δεν διαφεύγει της προσοχής του;» (B).
- (3) «Αυτό βεβαίως το έλεγε, όχι επειδή ο Θεός μετρά τις τρίχες, αλλά για να φανερώσει την ακριβή γνώση και την πολλή πρόνοια για αυτούς» (X). «Είστε πάρα πολύ γνωστοί σε αυτόν και ξέρει με λεπτομέρεια όλα τα σχετικά με σας, λόγω της πολύ στενής σχέσης που έχει μαζί σας» (Z). Αφού και οι τρίχες σας είναι μετρημένες γιατί λοιπόν να φοβάστε για τα σπουδαιότερα μέρη του σώματός σας και ειδικά για την ψυχή σας την ασυγκρίτως πολυτιμότερη από τον ζωικό κόσμο; (o).

Ματθ.10,31 μὴ οὖν(1) φοβηθῆτε(2)· πολλῶν(3) στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς(4). Ματθ.10,31 Μη φοβηθείτε, λοιπόν, γιατί εσείς αξίζετε περισσότερο από πολλά σπουργίτια».

- (1) «Εάν από τα τόσο ασήμαντα σπουργίτια ούτε ένα δεν πιάνεται ως θήραμα χωρίς αυτόν... πολύ περισσότερο εσείς οι πολύτιμοι δεν θα πεθάνετε, χωρίς να το επιτρέψει αυτός. Και επομένως δεν πρέπει να φοβάστε» (Z). «Αν λοιπόν δεν αγνοεί τίποτα από

αυτά που συμβαίνουν και σας αγαπά πιο γνήσια και από πατέρα και τόσο σας αγαπά ώστε και τις τρίχες να έχει μετρημένες, δεν πρέπει να φοβάστε» (X).

(2) Αυθεντική γραφή φοβείσθε. Είναι και καταλληλότερη, διότι αναφέρεται στους εκάστοτε κινδύνους (δ).

(3) Αντιτίθεται στο «ένα» του σ. 29.

(4) Ως πνευματικά και λογικά όντα και εικόνα του Θεού (δ). Οτιδήποτε λοιπόν και να σας συμβεί, ακόμη και αυτός ο θάνατος, δεν είναι έξω από τη θεία Πρόνοια (S).

Στιχ. 32-42. Να ομολογούμε την πίστη μας στο Χριστό.

Ματθ.10,32 Πᾶς οὖν(1) ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ(2) ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων(3), ὁμολογήσω καὶ ἐν αὐτῷ(4) ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου(5) τοῦ ἐν οὐρανοῖς(6).

Ματθ.10,32 Ὅποιος ομολογήσει μπροστά στους ανθρώπους ότι ανήκει σ' εμένα, θα τον αναγνωρίσω κι εγώ για δικόν μου μπροστά στον ουράνιο Πατέρα μου.

(1) Οι σ. 32-33 συνοψίζουν τη γενική σκέψη της καρτερίας στο διωγμό, ο οποίος είναι το θέμα των σ. 17-31 (S). «Αφού έβγαλε το φόβο και την αγωνία που ταρακουνούσε την ψυχή τους, και με τα επόμενα λόγια δίνει θάρρος πάλι, βγάζοντας με φόβο το φόβο... αλλά και με την ελπίδα μεγάλων επάθλων και με πολλή εξουσία απειλεί» (X). Η αντίθεση που ακολουθεί στους σ. 32,33 είναι ανάμεσα στο κριτήριο των ανθρώπων δικτών και στο κριτήριο του Θεού (p).

(2) Θα ομολογήσει εν εμοί= σημαίνει ή «δείχνει ότι αυτός που ομολογεί, ομολογεί όχι με τη δική του δύναμη, αλλά βοηθούμενος από την ουράνια χάρη, ενώ για αυτόν που αρνείται δεν είτε «εν εμοί», αλλά «εμέ» (=εμένα): δηλαδή αφού έμεινε έρημος από την δωρεά του Θεού, έτσι αρνείται» (X): σύμφωνα λοιπόν με αυτήν την εκδοχή το εν εμοί= βοηθούμενος από εμένα.

Ή, «το εν εμοί λέγεται αντί για το εμοί (=εμένα): και το εν αὐτῷ λέγεται αντί για το αὐτῷ (=αυτόν)» (Z).

Ή, πιο σωστά, σύμφωνα με συριακό ιδιοματισμό= όταν γίνεται δίκη για κάποιον, δίνω ομολογία (g): όταν εγερθεί ζήτημα σχετικά με μένα (b): δηλαδή ομολογώ κάποιον κύριό μου (g). «Καθένας που θα μαρτυρήσει τη θεότητα μου μπροστά στους ανθρώπους... ο οποίος θα με ανακηρύξει Θεό» (Z).

(3) Μιλά ειδικά για διώκτες ανθρώπους (b) και αντιτίθεται στην ομολογία με απλό λόγο και χωρίς να υπάρχει κάποια αντίδραση (o).

(4) Θα ομολογήσω αυτόν λάτρη δικό μου (g) «θα τον ανακηρύξω αυτόν και εγώ πιστό» (Z).

(5) «Έχεις το πλεονέκτημα, λέει, επειδή πρώτος με ομολόγησες εδώ; Θα φανώ, λέει, και εγώ απέναντί σου με μεγαλύτερο πλεονέκτημα, με το να σου δώσω μεγαλύτερα και ανείπωτα μεγαλύτερα: διότι θα σε ομολογήσω εκεί» (X).

(6) Αντιτίθεται με την ομολογία στη γη και τον εκεί διωγμό. Και «άνοιξε τους ουρανούς σε αυτόν και έβαλε μπροστά του το φοβερό εκείνο δικαστήριο και το πλήθος των αγγέλων έδειξε σε αυτόν, καθώς και την απονομή των στεφάνων μπροστά σε αυτούς» (X).

Αναφέρονται αυτά στον καιρό της δευτέρας παρουσίας, όταν ο Σωτήρας μπροστά στο Θεό Πατέρα και τους αγίους αγγέλους θα κρίνει τον κόσμο και θα αναγνωρίσει τους δικούς του και θα αρνηθεί τους άπιστους και άνομους (Ματθ. ζ 23, κε 34,41)(δ).

Ματθ.10,33 ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με(1) ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ ἐγὼ(2) ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Ματθ.10,33 Ὅποιος όμως με απαρνηθεί μπροστά στους ανθρώπους, θα τον

απαρνηθώ κι εγώ μπροστά στον ουράνιο Πατέρα μου».

(1) Η άρνηση εδώ σημαίνει το να απορρίπτει κάποιος και να μη δέχεται τον Ιησού ως το Μεσσία και Λυτρωτή και γενικώς το να αρνείται υπακοή και αποδοχή των εντολών του ευαγγελίου (ο).

(2) Η σειρά αυτή των λέξεων εκφράζει ακριβέστατα το νόμο της με τα ίσα τιμωρίας ή ταυτοπαθείας jus talionis (b).

Ματθ.10,34 (1)Μη νομίσητε(2) ὅτι ἦλθον βαλεῖν(3) εἰρήνην(4) ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν(5).

Ματθ.10,34 Μη νομίσετε πως ήρθα για να επιβάλω αναγκαστική ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων. Δεν ήρθα να φέρω τέτοια ομόνοια αλλά διαίρεση.

(1) Η προφητεία στο σ. 21, ότι στην έξαψη του θρησκευτικού μίσους οι πολύ κοντινοί συγγενείς θα καταδιώξουν τους συγγενείς τους, διασαφηνίζεται με άλλα λόγια του Κυρίου που αναφέρονται στις οξείες διαφωνίες, τις οποίες το Ευαγγέλιο θα προκαλέσει στην κοινωνία (p). Στα προηγούμενα ο Ιησούς προείπε στους αποστόλους του διωγμούς και θλίψεις. Τώρα κάνει γνωστή την αιτία, για την οποία οι άνθρωποι θα μεταχειριστούν αυτούς έτσι. Η νέα θρησκεία λόγω της φύσης της θα προκαλέσει μίση βίαια (F).

(2) Η φράση όπως και στο ε 17 υπονοεί ότι ήταν πιθανό κάποιος να νομίσουν αυτό. Πράγματι γενική προσδοκία των Ιουδαίων ήταν, ότι ο Μεσσίας θα εγκαθίδρυε βασιλεία ειρήνης (p).

(3) Ή, να επιβάλλω ειρήνη=αλλά η ειρήνη δεν επιβάλλεται με τη βία. Μόνο απροκάλυπτη εχθρότητα είναι δυνατόν να εγκαθιδρυθεί με τη βία. Η ειρήνη μπορεί να έλθει μόνο με θεληματική και εκούσια συγκατάθεση (p).

Ή, πιο σωστά, το ρήμα αυτό πιθανώς χρησιμοποιήθηκε μαζί με το ειρήνη διότι εκλέχτηκε έξυπνα λόγω του μαχαίριου που ακολουθεί (L). Θα ερμηνεύσουμε λοιπόν: ξαφνικά και πέρα από κάθε προσδοκία φέρνω μαχαίρι στη γη και δεν βάζω ειρήνη σε αυτήν (g).

(4) Σιαλώμ=ειρήνη ήταν μία από τις ονομασίες του Μεσσία σύμφωνα με το Ησ. θ 6 και άλλα χωρία, τα οποία παρουσίαζαν το Μεσσία βασιλιά ειρηνικό (Ζαχ. θ 10,Ψαλμ. οα 7 κλπ). Και ο ίδιος ο Ιησούς ήλθε για να δώσει την ειρήνη (Λουκ. β 14), και ήταν για τους πρώτους Χριστιανούς ο παράγοντας της ειρήνης και η ίδια η ειρήνη (Εφεσ. β 14). Και παρόλ' αυτά λέει εδώ, ότι δεν ήλθε να δώσει ειρήνη. Αυτό αποδεικνύει άριστα με ποιο σεβασμό τα λόγια του Κυρίου διασώθηκαν, χωρίς να καταβάλλεται υπερβολική φροντίδα να τα εναρμονίσουν μεταξύ τους. Ο Ιησούς δημιουργούσε την ειρήνη των ανθρώπων με το Θεό, αλλά μεταξύ των ανθρώπων ο λόγος του ήταν μαχαίρι (L).

Ήλθε στον κόσμο ως άρχοντας της ειρήνης, θα εγκαθίδρυε όμως αυτήν πάνω στα ερείπια των ανθρώπινων παθών, αυτά όμως δεν καταστρέφονται, χωρίς να αντιτάξουν ζωνή αντίσταση (F). Υπεύθυνος για το διχασμό και την διαίρεση αυτή είναι η κακία των ανθρώπων και όχι το ευαγγέλιο (ο).

(5) «Τι είναι λοιπόν το μαχαίρι; Η τομή του λόγου, που διαιρεί το χειρότερο από το καλύτερο και διχοτομεί τον πιστό και τον άπιστο» (Γ). Μαχαίρι λοιπόν είναι το ευαγγέλιο, και εφόσον οι θελήσεις των ανθρώπων αντιτίθενται σε αυτό, δεν μπορεί να υπάρξει ειρήνη (p). Ή, μαχαίρι=βίαιος διχασμός, που ονομάζεται στο Λουκ. ιβ 51 διαμερισμός, που προέρχεται από τη διχόνοια των οικογενειών που αναφέρεται στο σ. 35 (b).

«Δεν είπε πόλεμο, αλλά αυτό που ήταν χειρότερο από αυτό, δηλαδή μαχαίρι» (X). Το μαχαίρι, πολεμικό όπλο, λέγεται εδώ αντί για τον πόλεμο, δηλαδή αντί για τους αγώνες και τους διαχωρισμούς, με τους οποίους η ειρήνη χάνεται (g). Δεν πρέπει

παρόλ' αυτά να λησμονείται ότι μερικές φορές η μόνη οδός για την ειρήνη είναι ο πόλεμος (p). «Διότι δεν είναι παντού η ομόνοια καλό. Και στον πύργο εκείνο (της Βαβέλ) την κακή ειρήνη η καλή διαφωνία την σταμάτησε και έφερε την ειρήνη» (X). Εδώ λοιπόν «έπρεπε πρώτα να αποκοπεί το αθεράπευτο, και έπειτα το υπόλοιπο να ειρηνεύσει και με τον εαυτό του και με το Θεό» (Z).

«Διότι αυτό κατεξοχήν είναι ειρήνη, όταν το άρρωστο κόβεται, όταν αυτό που επαναστατεί χωρίζεται... Αυτό το πράγμα λοιπόν δεν οφείλεται στην πρόθεση αυτού (του Χριστού), αλλά ο πόλεμος προέρχεται από τη γνώμη εκείνων· διότι αυτός μεν ήθελε όλοι να ομνοοούν στο λόγο της ευσέβειας· επειδή όμως εκείνοι στασίαζαν, γίνεται πόλεμος» (X).

Ματθ.10,35 ἤλθον γὰρ(1) διχάσαι(2) ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς(3) αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς(3) αὐτῆς καὶ νύμφην(4) κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς(5)· Ματθ.10,35 Πράγματι, ο ερχομός μου έφερε το διχασμό του ανθρώπου με τον πατέρα του, της θυγατέρας με τη μάνα της, της νύμφης με την πεθερά της.

(1) Εξηγεί το «ήλθα να βάλω μαχαίρι» (δ). «Αφού τους παρουσίασε το είδος του πολέμου, δείχνει ότι ο πόλεμος αυτός είναι πολύ χειρότερος από τον εμφύλιο... Διότι όχι μόνο φίλοι, ούτε πολίτες μόνο, αλλά και συγγενείς θα βρεθούν αντιμέτωποι ο ένας εναντίον του άλλου και η φύση θα σχιστεί η ίδια με τον εαυτό της» (X).

Δες το χωρίο του Μιχαίου ζ 6: «Διότι ο γιος ατιμάζει τον πατέρα, η κόρη θα επαναστατήσει εναντίον της μητέρας της, η νύφη εναντίον της πεθεράς της, και εχθροί κάθε άνδρα θα είναι αυτοί που βρίσκονται στο σπίτι του».

(2) Διαιρώ σε δύο. Εδώ μεταφορικά οδηγώ κάποιον σε διάσταση εναντίον άλλου (g). Προϋποτίθεται, ότι αυτοί μέχρι τότε βρίσκονταν σε συμφωνία και ενότητα. Ο διχασμός όμως επήλθε με την επιστροφή του ενός από αυτούς στο ευαγγέλιο (ο).

(3) «Με αυτούς τους πολύ αγαπητούς υποδήλωσε κάθε συγγένεια. Πολύ σωστά λοιπόν είπε άνθρωπο, δηλαδή ο γιος να διχαστεί εναντίον του πατέρα του και η κόρη εναντίον της μητέρας της· διότι είναι πιο αγαπητοί ο γιος μεν στον πατέρα και η κόρη στη μητέρα, λόγω της ομοιότητας της φύσης» (Z).

(4) «Διότι οι νύφες παρείχαν στις πεθερές πολύ σεβασμό και τιμή και φροντίδα. Με τη νύφη όμως δήλωσε και το γαμπρό που διχάζεται εναντίον του πεθερού» (Z).

(5) «Πιο πριν μεν (στο σ. 21) έκανε απλή απαρίθμηση λέγοντας, ότι θα παραδώσει αδελφός αδελφό σε θάνατο και πατέρας το παιδί του. Εδώ όμως απαρίθμησε με άλλο τρόπο πιο φυσικό και πιο σχετικό» (Z).

Ματθ.10,36 καὶ(1) ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ(2) αὐτοῦ.

Ματθ.10,36 Κι έτσι εχθροί του ανθρώπου είναι οι δικοί του».

(1) «Αυτό το ρητό είναι του προφήτη και ειπώθηκε παλιά εναντίον των Ιουδαίων, όταν διχάστηκαν μεταξύ τους. Ο Χριστός όμως στην κατάλληλη ευκαιρία το προσάρμοσε αυτό στην παρούσα περίπτωση, δηλώνοντας ότι όλοι οι συγγενείς αυτού που πρόκειται να πιστέψει, θα γίνουν εχθροί του» (Z). Συμπληρώνεται η παράθεση από τον Μιχαία.

(2) Οι συγγενείς του, οι υπηρέτες του και οι οικιακοί φίλοι του (b): οι άνθρωποι του σπιτιού του· αυτός που βρίσκεται πλησιέστερα στον πιστό επειδή έχει στενότερη σχέση, πρώτος θα γίνει εχθρός και θα τον διώξει (δ).

Ματθ.10,37 Ὁ φιλῶν(1) πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ(2) οὐκ ἔστι μου ἄξιος(3)· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα(4) ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος(5)·

Ματθ.10,37 Ὅποιος αγαπάει τον πατέρα του ή τη μάνα του παραπάνω από μένα, δεν είναι άξιος για μαθητής μου. Κι όποιος αγαπάει το γιο του ή τη θυγατέρα του

παραπάνω από μένα, δεν είναι άξιος για μαθητής μου.

(1) Η διαφορά μεταξύ φιλέω και αγαπώ είναι η διαφορά αγάπης φυσικής από την αγάπη της εκτίμησης. Η διάκριση αυτή τηρείται στον Δίωνα τον Κάσσιο 44,48 «εφιλήσατε αυτόν ως πατέρα και αγαπήσατε ως ευεργέτη». Παρόλο όμως που η διάκριση αυτή δεν τηρείται πάντοτε στη χρήση των δύο αυτών ρημάτων, παρόλ' αυτά το φιλέω αρμόζει κυρίως για τη βαθειά στοργή, που προέρχεται από ένστικτο, των γονέων και των παιδιών. Το φιλέω δεν χρησιμοποιείται για το Θεό ούτε στους Ο' ούτε στην Κ.Δ., αλλά μόνο για τη θεία σοφία στο Παροιμ. η 17 και Σοφ. Σολομ. η 2 (Mc Neile).

(2) Κάθε αληθινός μαθητής του Χριστού αισθάνεται ακατανίκητη στοργή για τον Διδάσκαλο, μεγαλύτερη από αυτή του γιου προς τον πατέρα του (McNeile). «Επειδή ήλθα για να φέρω μεγάλα αγαθά, μεγάλη απαιτώ και την υπακοή και τη διάθεση» (X).

(3) Δεν είναι άξιος μαθητής του Σωτήρα (δ): δεν βρίσκεται στο επίπεδο, το οποίο απαιτούν οι σχέσεις με το Σωτήρα (L). «Διότι όταν μεν έχουν ευσέβεια οι γονείς, είναι καλό να τους αγαπάμε: είναι όμως πάντοτε κακό το να τους αγαπάμε πάνω από το Θεό» (Z).

(4) Σκάλα που ανεβαίνει: Προτιμάει το Χριστό πάνω από τους γονείς, πάνω από τα παιδιά, πάνω από τον εαυτό (b). Η φυσική στοργή των γονέων προς τα τέκνα είναι εντονότερη από τη φυσική στοργή των τέκνων προς τους γονείς.

(5) «Είδες αξίωμα διδασκάλου; Είδες πώς αποδεικνύει τον εαυτό του γνήσιο Υιό αυτού που τον γέννησε, αφού προστάζει όλα να τα αφήνουμε κάτω και να προτιμάμε τη δική του αγάπη;» (X).

Ένας διδάσκαλος μπορεί να φτάσει μέχρι του να πει: Θυσιάστε στην αλήθεια την αγάπη των στενών συγγενών σας. Τίποτα όμως δεν του δίνει το δικαίωμα να προσθέσει: Αγαπήστε με περισσότερο από εκείνους (L). Να η διαφορά μεταξύ του Κυρίου και των υπόλοιπων ανθρώπων διδασκάλων!

Ματθ.10,38 (1) και ὅς οὐ λαμβάνει (2) τὸν σταυρὸν (3) αὐτοῦ (4) καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου (5), οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

Ματθ.10,38 Επίσης ὅποιος δεν παίρνει το σταυρό του και δε με ακολουθεῖ, δεν είναι ἄξιος για μαθητής μου.

(1) Το νόημα του ὅλου στίχου: «Διότι τι μου λες τους γονείς, λέει, και αδελφούς και αδελφές και γυναίκα; Διότι τίποτα δεν είναι πιο αγαπητό σε μας από την ψυχή μας: αλλά» «ακόμα και αν την ψυχή (=τη ζωή) σου προτιμήσεις από την αγάπη μου, στέκεσαι μακριά από τους μαθητές μου» (X). Αυτά εδώ τα λόγια επαναλαμβάνονται από τον Ματθ. στο ιστ 24,25. Δες και Μάρκ. η 34,35 και Λουκ. θ 23,24. Τα λεγόμενα στο Λουκ. ιδ 27 φαίνονται διαφορετικά και από τα δύο αυτά. Έτσι έχουμε τρεις διαφορετικές εκδόσεις αυτού του ρητού, το οποίο είναι δυνατόν να ειπώθηκε από τον Κύριο περισσότερες από μία φορές. Ένας τέτοιος λόγος επίσης θα εντυπωνόταν στη μνήμη των ακροατών και για αυτό έγινε δυνατόν να διασωθεί με τις διάφορες μορφές του (p).

(2) Δηλαδή αυτοπροαίρετα (b).

(3) «Αυτό σημαίνει το να είναι έτοιμοι για θάνατο» (Σχ.π.). «Δεν είπε απλώς ότι πρέπει να παραταχτούν σε θάνατο, αλλά και σε θάνατο βίαιο: και όχι μόνο βίαιο, αλλά και ταπεινωτικό» (X).

Μέχρι τη στιγμή αυτή ο Κύριος δεν είχε ακόμη μιλήσει για το πάθος του. Δεν υπαινίσσεται λοιπόν συγκεκριμένα το πάθος του, αλλά χρησιμοποιεί γνωστή εικόνα από την ποινή του σταυρικού θανάτου (L). Ήταν συνήθεια στους Ρωμαίους να αναγκάζεται ο κατάδικος, να μεταφέρει το σταυρό του στον τόπο της εκτέλεσης. Εδώ

υπάρχει και η έννοια ότι ο καθένας από τους ακόλουθους του Χριστού θα υποχρεωθεί να βαστάξει και βαρύ φορτίο, από το οποίο πολλοί κάμφθηκαν. Δάκρυα, κακομεταχειρίσεις, απειλές, διώξιμο από την οικογένεια, διωγμοί ακόμη μέχρι θανάτου, υπήρξαν συχνά η αναπόφευκτη συνέπεια του να ακολουθεί κάποιος το Χριστό (ο).

Λιγότερο πιθανή η ερμηνεία: «Σταυρό λέει τον θάνατο όσον αφορά τα βιοτικά... Διότι πρέπει αυτός που πρόκειται να ακολουθεί το Χριστό, να νεκρωθεί προς τις κοσμικές ηδονές, όπως εκείνος» (Z). Σωστή ερμηνεία από μόνη της, αλλά δεν συμφωνεί με τα συμφραζόμενα, στα οποία γίνεται λόγος για διωγμούς.

(4) Ο καθένας έχει το δικό του σταυρό, τον οποίο κανείς άλλος δεν μπορεί να σηκώσει αντί για αυτόν (p).

(5) «Ακολουθεί πίσω του, καθένας που βαδίζει στα ίχνη της ζωής του» (Z). Δες Α Πέτρ. β 21.

Ματθ.10,39 (1)ό εὐρών(2) τὴν ψυχὴν(3) αὐτοῦ ἀπολέσει(4) αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας(5) τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ(6) εὐρήσει(7) αὐτήν(8).

Ματθ.10,39 Ὅποιος προσπαθήσει να σώσει τη ζωή του θα τη χάσει, κι ὅποιος χάσει τη ζωή του για μένα, θα τη σώσει».

(1) Το να αρνηθεί κάποιος να σηκώσει το σταυρό του, δεν εξασφαλίζει αυτόν από τη θλίψη και τα δεινά (p).

(2) Αυτός που στον κίνδυνο ζήτησε να σώσει και έτσι βρήκε (δ). «Αντί να πει αυτός που την κέρδισε σε καιρό μαρτυρίου και δεν την έχασε με το να φονευτεί» (Z).

(3) Η ψυχή θεωρείται εδώ ως αιτία και αρχή της φυσικής ζωής, αλλά και κάποιας άλλης ζωής, η οποία είναι η αληθινή ζωή (L). Άλλοτε λοιπόν σημαίνει την εδώ φυσική ζωή, άλλοτε πάλι την πνευματική και αιώνια ζωή του μέλλοντος (F).

(4) Θα χάσει την υψηλότερη ζωή της ψυχής, στην οποία θα έμπαινε με το μαρτύριο (a). «Θα χάσει αυτήν στον μελλοντικό αιώνα, δηλαδή θα την βάλει στην κόλαση, επειδή πρόδωσε την πίστη» (Z).

(5) «Αυτός που οι άπιστοι του την αφαίρεσαν για μένα» (Z).

(6) «Αυτός που πεθαίνει όχι όπως ο ληστής ή πνίγοντας τον εαυτό του, αλλά για χάρη του Χριστού» (Θφ). Πολλοί χάνουν την ψυχή τους χάριν του κόσμου (b). Για εμένα= για χάρη της πίστης στη διδασκαλία μου (b) και της ομολογίας του ονόματός μου. Και εδώ έχουμε αξίωση η οποία θα ήταν τερατώδης, εάν αυτός που την προβάλλει δεν είχε τη συνείδηση ότι είναι Θεός. Και οι βαρυσήμαντοι αυτοί λόγοι λέγονται χωρίς να υποδηλώνεται κάπως, ότι αυτός που τους ξεστόμιζε είχε έστω και κάποια σκιά αμφιβολίας για την αλήθειά τους και για το ότι οι ακροατές δεν θα δέχονταν αμέσως αυτούς (p).

(7) Θα βρει αυτήν στην ευτυχία και χαρά των ουρανών (ο). «Γιατί δεν θέλεις να περιφρονήσεις την ψυχή σου; Επειδή την αγαπάς; Επομένως για αυτό περιφρόνησέ την, και τότε θα την ωφελήσεις τα μέγιστα και θα ενεργήσεις όπως ακριβώς ενεργεί αυτός που αγαπά» (X).

(8) Τα συμφραζόμενα εδώ δείχνουν ότι η αρχική έννοια του χωρίου είναι ότι ο ομολογητής, ο οποίος θα υποστεί θάνατο, είναι πολύ ευτυχέστερος από τον αποστάτη, ο οποίος διαφύγει αυτόν. Αλλά οι λόγοι αυτοί του Κυρίου έχουν και πολλές άλλες εφαρμογές. Γενικώς εκείνοι, των οποίων μόνος σκοπός είναι να κερδίσουν την υλική ευδαιμονία, χάνουν τη μόνη ζωή, η οποία αξίζει να λέγεται ζωή. Και αυτοί που θυσιάζουν την υλική ευδαιμονία στην υπηρεσία του Χριστού, εξασφαλίζουν στους εαυτούς τους την υψηλότερη αυτή ζωή (p).

«Επειδή οι εντολές ήταν βαριές αφού τους προέτρεψε να έλθουν σε σύγκρουση με γονείς και παιδιά και τη φυσική τάξη και τους συγγενείς και την οικουμένη και με την

ίδια την ψυχή τους, αναφέρει και την ωφέλεια που είναι μέγιστη. Διότι αυτά, λέει, όχι μόνο δεν θα σας βλάψουν, αλλά και θα σας ωφελήσουν τα μέγιστα, ενώ τα αντίθετα θα σας βλάψουν» (X).

Ματθ.10,40 (1)Ο δεχόμενος(2) ύμᾶς ἐμὲ δέχεται(3), καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά(4) με.

Ματθ.10,40 Ὅποιος δέχεται ἐσᾶς δέχεται ἐμένα, καὶ ὅποιος δέχεται ἐμένα δέχεται αὐτόν που μ' ἔστειλε στον κόσμο.

(1) «Αναφέρει και άλλο μισθό, δείχνοντας ότι φροντίζει περισσότερο για αυτούς που φιλοξενούν, παρά για του φιλοξενουμένους» (X). Τα λόγια αυτά αναφέρονται σε αυτούς που δέχονται το ευαγγέλιο και όχι σε αυτούς που αντιτίθενται σε αυτό (p).

(2) Ο Ιησούς προβάλλει τώρα αξιώσεις και για την αποστολή του παρουσιάζοντας την αρχή της ως εξόχως θεία. Η γλώσσα που χρησιμοποιείται εδώ μπορεί να συγκριθεί με αυτήν του δ' ευαγγελίου. Δες Ιω. ιβ 44,48, ιγ 20, κ 21 (S). Το να δέχεται κάποιος έναν απόστολο δεν σημαίνει μόνο να παρέχει φιλοξενία, αλλά και ότι αποδέχεται τη διδασκαλία του (L).

(3) Αυτοί που δέχονται τους αποστόλους και τη διδασκαλία τους, δέχονται το Χριστό, διότι τη διδασκαλία του Χριστού οι απόστολοι μεταβιβάζουν (a).

(4) Δέχεται το Θεό, ο οποίος τον έστειλε. Η ιδέα της αποστολής του Χριστού από το Θεό κρύβεται ήδη στο «ήλθα», το οποίο λέει για τον εαυτό του ο Χριστός στο Ματθ. ε 17 και θ 13 (a). «Τι θα μπορούσε να γίνει ίσο με το να υποδεχτεί κάποιος τον Πατέρα και τον Υιό;» (X). «Ποιος δεν θα τους φιλοξενούσε με μεγάλη χαρά, αφού θα επρόκειτο μέσω αυτών (των αποστόλων) να υποδεχτεί τον υιό και μέσω του υιού τον πατέρα;» (Z).

Ματθ.10,41 ὁ δεχόμενος(1) προφήτην(2) εἰς ὄνομα(3) προφήτου μισθὸν προφήτου(4) λήψεται, καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον(5) εἰς ὄνομα δικαίου(6) μισθὸν δικαίου λήψεται(7).

Ματθ.10,41 Ὅποιος δέχεται ἕναν προφήτη, ἐπειδὴ τον πιστεύει για προφήτη, θ' ανταμειφθεῖ σαν να ἦταν ὁ ἴδιος προφήτης. Ἐπίσης ὅποιος δέχεται ἕναν ευνεβή, γιατί τον πιστεύει για ευνεβή, αὐτός θ' ανταμειφθεῖ σαν να ἦταν ὁ ἴδιος ευνεβής.

(1) Αὐτός που δέχεται τη διδασκαλία του προφήτη (a) και με συμπάθεια, προσευχή και ελεημοσύνη υποστηρίζει και βοηθά κάποιο προφήτη (p).

(2) Προφήτης εδώ=ο διδάσκαλος που αναδειχτηκε από το Θεό και ερμηνευτής του θείου θελήματος (o). Και προφήτης μεν είναι αὐτός που μιλά, ενώ δίκαιος αὐτός που πράττει στο όνομα του Θεού (b).

(3) Λόγω των προφητικών του ιδιοτήτων (α). «Για το γεγονός ότι ονομάζεται και είναι αὐτός προφήτης» (Z). «Εάν τον δεχτεί όχι για βιοτική προστασία ή για κάτι άλλο από τα πρόσκαιρα, αλλά επειδή είναι ή προφήτης ή δίκαιος» (X).

(4) Ἡ, μισθό «τον οποίο είναι φυσικό να πάρει αὐτός που δέχτηκε προφήτη ή δίκαιο» (X): μισθό που ανήκει σε αυτούς που υποδέχονται προφήτη ή δίκαιο. Ἡ, πιο σωστά, «μισθό, τον οποίο εκείνος (ο προφήτης ή δίκαιος) πρόκειται να λάβει» (X): θα πάρουν τον ίδιο μισθό, τον οποίο και ο προφήτης ή δίκαιος (a).

(5) Αυτοί που στην πράξη εφαρμόζουν τη δικαιοσύνη, την οποία ο Κύριος δίδαξε, Ματθ. στ 1-18, δεσ και ε 20 (a). Περιλαμβάνονται στην ονομασία αυτή οι πιστοί Χριστιανοί, που δεν ανήκουν στην τάξη των προφητών (S). «Λέγοντας για προφήτη και για δίκαιο, έδειξε, ότι οι μαθητές θα γίνουν και προφήτες και δίκαιοι» (Z).

(6) «Για αυτό πρόσθεσε, στο όνομα μαθητή και προφήτη και δικαίου, για να μάθεις, ότι καθορίζει τον μισθό όχι από την αξία του φιλοξενουμένου, αλλά και από τη διάθεση αὐτού που φιλοξενεί» (X).

(7) Ο Χριστός δεν παραβλέπει τις υπηρεσίες που γίνονται και στον πιο ταπεινό από τους ακολούθους του (ο).

Ματθ.10,42 και ὅς ἐάν ποτίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν(1) τούτων ποτήριον ψυχροῦ(2) μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ(3).

Ματθ.10,42 Κι ὅποιος δώσει σ' ἓναν ἀπ' αὐτούς τους ἀσημοὺς ἓνα ποτήρι κρύο νερό ἐπειδὴ εἶναι μαθητῆς μου, ἀλήθεια σας λέω, θα λάβει τὴν ἀμοιβή του».

(1) Ἡ, «μικροὺς ονόμασε τους μαθητές» (Ζ), τους οποίους ἐδειχνε με τὸ χέρι του (τούτων) και τους οποίους ονομάζει ἔτσι βλέποντας τὴ θέση τους στον κόσμον, ἀφοῦ εἶναι τα μωρά (ἀνόητα) του κόσμου σε ἀντίθεση με αὐτούς που φαίνονται ὅτι εἶναι μεγάλοι και σοφοί (δ).

Ἡ, μικροὺς ονόμασε τὴν ευρεία τάξη των ἀπλῶν πιστῶν, οἱ οἱοί οὔτε προφῆτες οὔτε ἐξόχως δίκαιοι ἦταν, ἀλλὰ αποτελούσαν τους μικροὺς στην ἐκκλησία (S). Ἡ πρώτη ἐκδοχή πιο σοβαρή, διότι τα συμφραζόμενα παρουσιάζουν τους μικροὺς αὐτούς να χρησιμοποιοῦνται σε ιεραποστολή (L).

(2) Τὸ οἰοίο δεν ἀπαιτεῖ κάποια δαπάνη και μπορεῖ να γίνεῖ και στο δρόμο (b). «Για να μην προβάλλει κάποιος ὅτι εἶναι φτωχός» (Θφ). Τὸ ποτήρι κρύο νερό εἶναι ἐμβλημα τῆς πιο μικρῆς ἐξυπηρέτησης (F). «Κανείς λοιπὸν ἀς μην προφασίζεται ἀδυναμία στο ζήλο για τα καλά ἔργα· διότι τίποτα ἀδύνατο δεν προστάζει ο Θεός. Τι εἶναι πιο εὔκολο ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐντολή; Και ο μισθός του εὔκολου αὐτοῦ ἔργου εἶναι οὐράνιος» (Γν).

(3) Ἡ ἀνταμοιβή ἐδῶ δεν εἶναι ἀνταμοιβή μαθητῆ, ἀλλὰ ἡ ἀνταμοιβή που εἶναι ἀξία τῆς πράξης (L).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ' (11)

Ματθ.11,1 (1)Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν(2) ὁ Ἰησοῦς διατάσσων(3) τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ μετέβη ἐκεῖθεν(4) τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν(5) ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν(6).

Ματθ.11,1 Μόλις τέλειωσε ο Ἰησοῦς με τὶς ἐντολές στους δώδεκα μαθητές του, ἐφυγε ἀπὸ ἕκει για να διδάξει και να κηρύξει στις πόλεις τῆς περιοχής.

(1) Ο στίχος αὐτός οὔτε τὸ συμπέρασμα των προηγουμένων ἀποτελεῖ, οὔτε τὴν ἀφετηρία των ἀκόλουθων. Ἀποτελεῖ στίχο μετὰβασης. Ἀρχίζει με τὴ φράση ἡ οἰοία τελειώνει τὶς μακρὲς διδασκαλίες του Κυρίου, ὅπως στα Ματθ. ζ 28,ιγ 53,ιθ 1, κστ 1, και σημειώνει ἀλλαγὴ τόπου, ἀλλὰ πολὺ ἀόριστα. Θα μπορούσε κάποιος να πει, ὅτι ο Κύριος ἀφοῦ ἔστειλε τους ἀποστόλους του, ἐπιδόθηκε και αὐτός στο ἔργο. Για τὴν ἐπιστροφὴ των μαθητῶν δεν γίνεται πλέον λόγος στον Ματθαῖο, σαν ο ευαγγελιστῆς να κυριεύτηκε ἀπὸ τὸ αἶσθημα, ὅτι ἡ φάλαγγα αὐτῆ του Κυρίου ἀνοίγε ἤδη στο κήρυγμα ορίζοντες ἀπεριόριστους. Θα ξαναβρούμε τους μαθητές στην ἀρχὴ του ἐπομένου κεφαλαίου (L).

(2) Και ἐγένετο ὅτε. Εβραϊκὴ φράση=Και ὅταν ολοκλήρωσε, τελείωσε (δ).

(3) «Ἀντί να πει: να δίνει παραγγελίες, ἐντολές» (Ζ).

(4) «Ἀφοῦ ἔστειλε αὐτούς, ἀπομακρύνθηκε λοιπὸν ο ἴδιος, δίνοντας σε αὐτούς χώρο και ευκαιρία να κάνουν ὅσα πρόσταξε» (X). «Διότι αν αὐτός θεράπευε με τὸ να εἶναι παρών, δεν θα ἔρχονταν κάποιοι στους μαθητές» (Θφ). Δεν ἔπαυσε παρόλ' αὐτὰ ο Κύριος να κοπιάζει και να κηρύττει κατὰ τὸ χρόνο αὐτὸ τῆς ἀπουσίας των ἀποστόλων (ο).

(5) Ἡ διδασκαλία γινόταν ἀναμφίβολα στα σπίτια, ἐνῶ τὸ κήρυγμα στις συναγωγές και τα δημόσια μέρη (L).

(6) «Δηλαδὴ των Ἰουδαίων» (Ζ).

Στιχ. 2-15. Το μεγαλείο του Ιωάννου του Βαπτιστού.

Ματθ.11,2 Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ(1) τὰ ἔργα(2) τοῦ Χριστοῦ(3), πέμψας δύο(4) τῶν μαθητῶν αὐτοῦ

Ματθ.11,2 Ὁ Ιωάννης, που βρισκόταν στη φυλακή, άκουσε για τα έργα του Χριστοῦ, κι έστειλε δύο από τους μαθητές του

(1) Στη φυλακή του, στο φρούριο Μαχαιρούς, κοντά στο βορειοανατολικό άκρο της Νεκράς θάλασσας, ο Ιωάννης άκουσε για τα έργα του Μεσσία. Ο Ηρώδης Αντίπας είχε φυλακίσει αυτόν εν μέρει μεν για πολιτικούς λόγους, λόγω της εξέγερσης την οποία το κήρυγμά του προκαλούσε στο λαό, εν μέρει δε λόγω του μίσους, το οποίο η Ηρωδιάδα έτρεφε εναντίον του. Όταν όμως ο Ηρώδης εξασφάλισε τον εαυτό του, δεν κακομεταχειριζόταν τον Ιωάννη. Κάποιες φορές συνομιλούσε μαζί του και επέτρεπε στους μαθητές του να τον επισκέπτονται. Ήταν λοιπόν εύκολο στον Ιωάννη να ακούσει για τη δράση και τα έργα του Ιησού (p).

(2) Κυρίως για τα θαύματα που τελούσε ο Χριστός, με τα οποία διεγείρει την πίστη την οποία έπρεπε να έχουν προς αυτόν οι άνθρωποι και ετοιμάζε την σωτηρία τους (g).

(3) =Του Μεσσία. Εκφράζει τη γνώση του Ματθαίου για τον Ιησού που αποκτήθηκε κάτω από το φως των μετέπειτα γεγονότων (S). Με γλώσσα χριστιανική, την οποία συνήθως αποφεύγουν στις διηγήσεις τους οι ευαγγελιστές (L). Δες Ματθ.α 16.

(4) Αυθεντική γραφή «δια των μαθητών». Πιθανόν να προήλθε και από παραφθορά του δύο σε διο και έπειτα σε διά. Ενδέχεται όμως και η γραφή διά να αντικαταστάθηκε από τη γραφή δύο σύμφωνα με το Λουκ. ζ 19. Η γραφή διά παρουσιάζει τους μαθητές του Ιωάννη ως όχι πρωτεύοντα πρόσωπα στη σκηνή και το ερώτημα που τίθεται στον Κύριο εμφανίζεται περισσότερο ότι τίθεται από τον ίδιο τον Ιωάννη.

Ματθ.11,3 εἶπεν αὐτῷ· σὺ(1) εἶ ὁ ἐρχόμενος(2) ἢ ἕτερον(3) προσδοκῶμεν(4);

Ματθ.11,3 να τον ρωτήσουν: «Εσύ είσαι ο Μεσσίας που πρόκειται να έρθει ή να περιμένουμε κανέναν άλλο;»

(1) Με ισχυρή έμφαση σε αντίθεση με τον άλλον υποτιθέμενο ερχόμενο, τον οποίο θα έπρεπε να περιμένουν.

(2) Ο ερχόμενος είναι ο Μεσσίας (Μαρκ. ια 9,Λουκ. ιγ 35,ιθ 38,Εβρ. ι 37,Δαν. ζ 13). «Δηλαδή αυτός που αναμένεται στις Γραφές ότι θα έλθει με σώμα» (Θφ). Ο ενεστώτας εκφράζει το βέβαιο, το αναμφισβήτητο αυτής της έλευσης (δ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Εσύ είσαι αυτός που πρόκειται να έλθει, δηλαδή στον Άδη» (X)· «θα έλθεις» δηλαδή «στον κάτω κόσμο, όπου ετοιμαζόταν να πάει ο Ιωάννης» (Ω).

(3) Αναγνωρίζεται ως βέβαιο γεγονός, ότι θα ερχόταν κάποιος (b).

(4) Υποτακτική έγκλιση=η ανάγκη να αναμένουμε άλλο Μεσσία (δ). «Χρειάζεται πολλή έρευνα αυτό που είπε· Εσύ είσαι που έρχεσαι ή άλλον να προσδοκούμε; Διότι αυτός που των αναγνώρισε πριν τα θαύματα, αυτός που έμαθε από το Πνεύμα, αυτός που άκουσε από τον Πατέρα, αυτός που τον διακήρυξε σε όλους, τώρα στέλνει μαθητές για να μάθει αν είναι αυτός ή όχι;» (X). Κλονίστηκε λοιπόν η πίστη του Ιωάννου προς το Χριστό; Ο Ωριγένης πρώτος και σύμφωνα με αυτόν οι X., Αυ., Ιε., Θφ., Z., και πολλοί από τους νεώτερους εξηγούν:

«Επειδή γνώριζε (ο Ιωάννης) ότι οι μαθητές του ζήλευαν το Χριστό... αφού ενώ πολλές φορές τους συμβούλευσε δεν τους έπεισε, μιας και επρόκειτο να πεθάνει, αφού διάλεξε δύο από τους πιο συνετούς, στέλνει αυτούς προς το Χριστό, με την πρόφαση μεν να ρωτήσουν αν αυτός είναι ο ερχόμενος, στην πραγματικότητα όμως για να δουν τα θαύματα που κάνει και να πειστούν. Διότι ήξερε ότι η απόδειξη από τα

γεγονότα είναι πιο αξιόπιστη και ανύποπτη» (Z).

Επομένως σύμφωνα με την εκδοχή αυτή έστειλε ο Ιωάννης τους μαθητές στον Ιησού, διότι «επιθυμούσε να στηρίξει αυτούς στην πίστη προς τον Ιησού και να παραχωρήσει αυτούς σε αυτόν» (b)· φροντίζει ώστε οι μαθητές του, όταν αυτός πεθάνει, να μη μείνουν αποκομμένοι από το Χριστό. Ο ίδιος (ο Ιωάννης) βεβαίως φρόντιζε και από την αρχή να οδηγήσει σε αυτόν όλους τους μαθητές του. Επειδή όμως δεν έπειθε, πεθαίνοντας δείχνει μεγαλύτερη προθυμία» (X) έτσι ώστε να μην «προστεθούν σε άλλο διδάσκαλο μετά το θάνατό του» (K).

Λιγότερο πιθανή η ερμηνεία που προτάθηκε από τον Τερτυλιανό (Marcion IV 18), σύμφωνα με την οποία ο Ιωάννης βλέποντας τον εαυτό του εγκαταλελειμμένο στα χέρια του τυράννου και τον Σωτήρα να ασχολείται με άλλα, έπαθε κάτι ανθρώπινο και κλονίστηκε στιγμιαία στην πεποίθησή του για αυτόν ως Μεσσία. Για αυτό και έστειλε και ζήτησε από αυτόν εξηγήσεις για το αν αυτός είναι πράγματι ο Μεσσίας. Ο Πρόδρομος ολιγοψύχησε προς στιγμήν, όπως ο Μωϋσής, ο Ηλίας και άλλοι από τους αγίους άνδρες, για να μάθουμε την ασθένεια της φύσης μας και να καταλάβουμε, ότι μόνη η χάρη του Θεού και δύναμη ανυψώνει τον άνθρωπο στην τελειότητα της πίστης, αγάπης και ελπίδας (δ).

Αρκετά σοβαρή και αξιόλογη μία ενδιάμεση ερμηνεία που έχει ως εξής: Ο Ιωάννης είχε λάβει τέτοιες πειστικές αποδείξεις για το ότι ο Ιησούς ήταν ο Μεσσίας, ώστε δεν ήταν δυνατόν να αμφιβάλει τώρα. Διότι εάν αμφέβαλλε, γιατί τότε να στείλει στον Ιησού για να πληροφορηθεί από αυτόν; Ένας ψεύτικος Μεσσίας θα ήταν απατεώνας και αναξιόπιστος.

Πιθανότερο είναι ότι η υπομονή του Ιωάννη κλονίστηκε και όχι η πίστη του.

Επιθυμούσε να προχωρήσει ο Ιησούς πιο δημόσια και αποφασιστικά ως Μεσσίας.

Είναι σαν να έλεγε ο Ιωάννης στον Ιησού: Εάν τέτοια έργα επιτελείς, φανέρωσε τον εαυτό σου στον κόσμο. Το να πράττει τα έργα του Μεσσία από τη μία και να μην αξιώνει τη θέση και το αξίωμα του Μεσσία από την άλλη, φαινόταν στον Ιωάννη ως μάταιη ασυνέπεια (p).

Ματθ.11,4 και άποκριθεις ό Ίησοϋς εΐπεν αυτοΐς· πορευθέντες άπαγγείλατε Ίωάννη ό άκούετε και βλέπετε(1)·

Ματθ.11,4 Ο Ιησούς τους αποκρίθηκε: «Να πάτε και να πείτε στον Ιωάννη αυτά που ακούτε και βλέπετε:

(1) «Τους αφήνει να μάθουν από τα γεγονότα» (X). «Διότι αμέσως την ίδια εκείνη ώρα έκανε πολλά θαύματα, όπως λέει ο Λουκάς» (Z). «Διότι εάν μεν έλεγε, ότι εγώ είμαι... θα νόμιζαν, ακόμη και αν δεν το έλεγαν, αυτό που έλεγαν προς αυτόν οι Ιουδαίοι· Εσύ μαρτυρείς για τον εαυτό σου (Ιω. η 13). Για αυτό ο ίδιος μεν δεν λέει αυτό, αλλά τους αφήνει να τα μάθουν όλα από τα θαύματα, καθιστώντας τη διδασκαλία του υπεράνω υποψίας και πιο σαφή» (X).

Πού συνίσταται η δύναμη του επιχειρήματος; Κατά την αντίληψη των τότε συγχρόνων -εάν κρίνουμε από τα απόκρυφα και από τα μεταγενέστερα ραββινικά συγγράμματα- το χάρισμα της θαυματουργίας από μόνο του δεν θεωρούνταν ως χαρακτηριστικό του Μεσσία. Αλλά ο Ιησούς βάζοντας σε σειρά τα θαύματά του σύμφωνα με τις λέξεις, τις οποίες χρησιμοποιούσαν οι μεσσιανικές προφητείες, καλεί τον Ιωάννη και τους ακολούθους του να μελετήσουν αυτά και να κρίνουν (L).

Ο Σωτήρας απαντά δείχνοντας ότι το έργο του είναι η εκπλήρωση των χριστολογικών προφητειών της Π.Δ. και ιδίως των μεσσιανικών χωρίων του Ησαΐου (δ). Ο Ιησούς με την απάντησή του αυτή φαίνεται, ότι απέβλεπε στο να ρίξει στη διάνοια του Βαπτιστή το σπέρμα διαφορετικής αντίληψης για τη δράση του Μεσσία. Ο Ιησούς

ουδέποτε θεωρούσε τον εαυτό του Μεσσία σύμφωνα με την κοινή ιουδαϊκή αντίληψη (S).

Ματθ.11,5 (1) τυφλοί αναβλέπουν(2) και χωλοί περιπατούν(3), λεπροί καθαρίζονται(4) και κωφοί ακούουν(5), νεκροί εγείρονται(6) και πτωχοί(7) ευαγγελίζονται(8).

Ματθ.11,5 Τυφλοί ξαναβλέπουν και κουτσοί περπατούν, λεπροί καθαρίζονται και κωφοί ακούν, νεκροί ανασταίνονται και φτωχοί ακούνε το χαρμόσυνο άγγελμα.

(1) Και το μέρος αυτό της απάντησης πρέπει να το πάρουμε κατά γράμμα, και έχουν μπει σε σειρά τα απαριθμούμενα έργα σε τρία ζεύγη. Αξιοσημείωτο, ότι όλα αυτά είναι έργα ευσπλαχνίας, και κανένα από αυτά έργο απλής δύναμης και επίδειξης, τέτοια σαν αυτά που οι Ιουδαίοι ανέμεναν ο Μεσσίας να δώσει ως θαύματα.

Ομοίως αξιοσημείωτο είναι, ότι ο ευαγγελισμός των φτωχών συνδέεται με την ανάσταση νεκρών ως η ισχυρότερη απόδειξη από όλες. Ο ευαγγελισμός των φτωχών ήταν σαφώς έργο του Μεσσία (Ησ. ξα 1), όπως ο ίδιος ο Κύριος διακήρυξε στη Ναζαρέτ (Λουκ. δ 18-21). Ήταν κάτι καινούργιο οι φτωχοί, οι οποίοι συνήθως παραμελούνταν και περιφρονούνταν ως άνευ αξίας και αμαθείς, να καλούνται στη βασιλεία.

(2) Δες Ησ. ξα 1 («να κηρύξω στους τυφλούς ότι θα ξαναδούν») και λε 5 («τότε θα ανοιχτούν μάτια τυφλών»).

(3) Δες Ησ. λε 6 («τότε θα πηδάει σαν ελάφι ο κουτσός»).

(4) Χωρίς να αναφέρεται στον προφήτη το πρόσθεσε ο Σωτήρας, για να συμπεριλάβει με τους υπόλοιπους και την πολύ δύσκολη αυτή τάξη, την αφορισμένη από την κοινωνία των ανθρώπων (δ).

(5) Δες Ησ. λε 5 («και αυτιά κωφών θα ακούσουν»).

(6) Δες Ησ. κστ 19, Ιεζ. λζ 1, Δαν. ιβ 2. Συγχρόνως σχεδόν με την πρεσβεία αυτή του Ιωάννη έγινε η ανάσταση του γιου της χήρας της Ναϊν. Δες Λουκ. ζ 11 (F).

(7) Η, με πνευματική έννοια οι άθλιοι, οι δυστυχείς, διότι ζούσαν μέσα στις αμαρτίες και ήταν στερημένοι από τη θεία χάρη που πλούτιζε τους πιστούς (δ).

Ή, πιο σωστά, όπως παραπάνω και ο ρ.: οι στερημένοι πλούτου, εξουσίας, δόξας και τιμών· οι ταπεινοί και άσημοι και καταθλιβομένοι (g). Όλοι αδιακρίτως και όχι μόνο οι απόστολοι όπως ερμηνεύουν οι Z και b, διότι όλοι θεωρήθηκαν άξιοι της προσοχής και της φροντίδας και της κλήσης του Σωτήρα.

(8) Παθητικής φωνής.

Ματθ.11,6 (1) και μακάριός έστιν ός εάν μη σκανδαλισθῆ(2) εν έμοί(3).

Ματθ.11,6 Και μακάριος είναι όποιος δε χάσει την εμπιστοσύνη του σ' έμένα».

(1) «Τους έλεγξε κρυφά: επειδή δηλαδή σκανδαλιζόνταν με αυτόν, τους αποκαλύπτει το πάθος τους και αφήνει αυτήν την αποκάλυψη μόνο στη συνείδησή τους, χωρίς να υπάρχει κανείς άλλος μάρτυρας αυτού του ελέγχου, παρά μόνο εκείνοι που γνώριζαν αυτά, και έτσι και με αυτόν τον τρόπο, τούς προσείλκυε περισσότερο κοντά του» (X) «δείχνοντας στους μαθητές του Ιωάννη, ότι δεν του είναι κρυφά αυτά που σκέφτονται» (Θφ).

(2) Με μέση διάθεση=ο οποίος δεν θα δώσει στον εαυτό του αφορμή για πτώση· το «με μένα»= για μένα, εξαιτίας μου με εβραϊκό τρόπο έκφρασης (δ). Σκανδαλίζομαι με κάποιον=νομίζω, ότι έχω λόγο να αποδοκιμάσω άλλον και ο οποίος λόγος με εμποδίζει να αναγνωρίσω το κύρος του (g).

(3) Η έννοια της φράσης=εκείνος, του οποίου η συμπεριφορά του Ιησού δεν θα μειώσει ή δεν θα εξαλείψει την πίστη (F). Οι ταπεινές συνθήκες, με τις οποίες

εμφανίστηκε ο Ιησούς ήταν τόσο αντίθετες με τις προσδοκίες των Ιουδαίων για τον Μεσσία, ώστε γίνονταν ο Ιησούς πέτρα σκανδάλου σε πολλούς (ο).

Ο χαρακτήρας του Μεσσία είναι αυτό ακριβώς, ότι με αυτόν πολλοί θα σκανδαλίζονται (b). Το να παραγνωρίζεται κάποιος ακόμη και από τους αγαπητούς του, είναι το πικρό ποτήρι και ο σταυρός της ζωής. Αυτό έμελλε να θλίψει συχνότατα την καρδιά του Υιού του ανθρώπου. Και ο ίδιος ο Θεός, και προπαντός αυτός, είναι ο μεγάλος παραγνωριζόμενος, ο υπέρτατα ακατανόητος (Amiel).

Ματθ.11,7 Τούτων δὲ πορευομένων(1) ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις(2) περὶ Ἰωάννου· τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι(3); Κάλαμον(4) ὑπὸ ἀνέμου(5) σαλευόμενον(6);

Ματθ.11,7 Ενώ ἐφευγαν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἰωάννη, ὁ Ἰησοῦς ἀρχισε νὰ μιλάει γι' αὐτὸν στὸν κόσμῳ: «Τι βγήκατε νὰ δεῖτε στὴν ἔρημο; Ἐνα καλάμι ποῦ το πάει πέρα δώθε ὁ ἀνεμὸς;

(1) Ἀφοῦ ἀναχώρησαν αὐτοί. Διαφορετικά ἦταν δυνατόν οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰωάννη νὰ κυριεύονταν ἀπὸ κομπασμό. Ὁ κόσμος ἐπαινεῖ ὅταν εἶναι μπροστὰ ὁ ἄλλος, ἐνὼ υβρίζει ὅταν εἶναι ἀπὸν. Ἡ θεία ἀλήθεια πράττει τὸ ἀντίθετο (b). «Γιατί δὲν μιλά για τὸν Ἰωάννη ὅταν εἶναι παρόντες αὐτοί; Για νὰ μὴ δώσει τὴν ἐντύπωση ὅτι κολακεύει» (Z).

(2) «Ὁ πολὺς ὄχλος ἀπὸ τὴν ἐρώτηση τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννη, θα ὑποπευόταν πολλὰ άτοπα... Καὶ ἦταν φυσικὸ νὰ σκέφτονται μέσα τους καὶ νὰ λένε· αὐτὸς ποῦ ἔδωσε τόσες μαρτυρίες, μεταπίστηκε τώρα καὶ ἀμφιβάλλει ἀν εἶναι αὐτὸς ἢ ἄλλος ὁ ἐρχόμενος;... Διορθώνοντας λοιπὸν τὸ λαὸ... φέρνει τὴ λύση για τοὺς λογισμοὺς ποῦ τοὺς θορυβοῦσαν στὴ διάνοια» (X).

Ἡ μαρτυρία ἡ ὁποία ἀπὸ τέτοια χεῖλη δόθηκε για τὸν Ἰωάννη, εἶναι μοναδική καὶ θα μπορούσε μάλιστα νὰ ονομαστεῖ ὁ ἐπικήδειος τοῦ Βαπτιστή, διότι ὄχι πολὺ ὕστερα ἡ Ἡρωδιάδα πέτυχε τὸ θάνατό τοῦ (p).

(3) «Γιατί, ἀφήνοντας τὶς πόλεις καὶ τὰ σπῖτια, μαζευτήκατε ὅλοι στὴν ἔρημο;» (X). Βγήκατε νὰ δεῖτε κάποιον οἰκτρὸ καὶ εὐκόλο ἄνθρωπο;... Δὲν δείχνει αὐτὸ ὁ ζήλος ἐκεῖνος καὶ τὸ ὅτι ὅλοι ἐτρέξαν στὴν ἔρημο. Διότι δὲν θα ξεχνόταν τότε στὴν ἔρημο τόσος λαὸς καὶ τόσες πόλεις με τέτοια προθυμία, παρὰ μόνο ἀν προσδοκούσατε νὰ δεῖτε κάποιον μεγάλο καὶ θαυμαστό καὶ πιο σταθερὸ ἀπὸ τὴν πέτρα» (X).

(4) Οἱ ὄχθες τοῦ Ἰορδάνη εἶχαν πλήθος ἀπὸ αὐτά. Θα ἐπιθυμοῦσαν ἐκεῖνοι ὁ Ἰωάννης νὰ εἶναι τέτοιος στὴ συμπεριφορὰ, ὅπως ἀρέσκονταν νὰ εἶναι αὐτοί. Ζητούσαν ἄνθρωπο ὑποχωρητικὸ, ἔτοιμο νὰ ὑποχωρεῖ στὶς ἐπιθυμίες τους (b). Ἀλλὰ ἴσως ἀναφέρεται καὶ στὶς τωρινές σκέψεις τοῦ πλήθους για τὸν Ἰωάννη. Ὁ Ἰωάννης εἶχε ἀναγνωρίσει τὸν Ἰησοῦ ὡς τὸν Χριστό. Τώρα τὸ μῆνυμά τοῦ τὸν ἐμφάνιζε στους ἐπιπόλαιους ὅτι ταλαντεύεται τάχα καὶ ἀμφιβάλλει για τὸ ἀν δὲν ἀναμενόταν καὶ κάποιος ἰσχυρότερος (a).

(5) Τὸν ἀνεμὸ τῆς εὐνοίας καὶ τῶν ἐπαίνων, ὅταν ὑπέθεταν οἱ ὄχλοι ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ Μεσσίας, ἢ τοῦ διωγμοῦ (b), ὅταν ὁ Ἡρώδης φυλάκιζε αὐτόν.

(6) «Δὲν βγήκατε βεβαίως νὰ δεῖτε καλάμι ποῦ κουνιέται ἀπὸ τὸν ἀνεμὸ» (X) «δηλαδὴ ελαφρὸ καὶ ἀσταθὴ ἄνθρωπο καὶ ευμετάβλητο στὴ γνώμη σαν τὸ καλάμι» (Z).

«Διότι οἱ εὐκόλοι καὶ αὐτοί ποῦ παρασύρονται εὐκόλα καὶ ποῦ τώρα μὲν λένε αὐτά, ὕστερα δε ἐκεῖνα καὶ δὲν παραμένουν στεθεροί σε τίποτα, αὐτοί κατεξοχὴν μοιάζουν με καλάμι» (X), «ἀλλὰ βγήκατε σαν σε κάποιον μεγάλο καὶ σταθερὸ ἄνθρωπο» (Θφ). Με αὐτὴν τους τὴν ἐννοία, οἱ λέξεις καλάμι ποῦ κουνιέται ἀπὸ τὸν ἀνεμὸ, ἀποκλείουν κάθε ἀμφιβολία για τὴν ἀκλόνητη πίστη τοῦ Ἰωάννη στὸ μεσσιανικὸ ἀξίωμα τοῦ Ἰησοῦ (ο).

Ματθ.11,8 *ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν(1); ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις(2) ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων(3) εἰσίν.*
Ματθ.11,8 *Ἡ μήπως βγήκατε να δείτε κανέναν ντυμένον με πολυτελή ρούχα; Αυτοὶ που φοροῦν τα πολυτελή ρούχα βρίσκονται στα ανάκτορα.*

(1) Ἡ ἐννοια του στίχου: Δεν βγήκατε στην ἐρημο για να δείτε κάποιον που θέλει την κοσμικὴ τρυφή (α). Ἡ ἐρώτηση μαζί με τον ἀντιθετικὸ σύνδεσμο (ἀλλά)= Ἐάν ἀρνεῖστε ὅτι βγήκατε να δείτε καλάμι που κουνιέται ἀπὸ τον ἀνεμο, τι βγήκατε να δείτε; (ο).

(2) Ἡ ἐνδυμασία εἶναι σύμβολο και δείγμα του βίου του ἀνθρώπου. Ἐπομένως η φράση με μαλακὰ ρούχα=μαλθακό και λάτρη της καλοπέρασης (δ). Βγήκατε να δείτε ἀνθρωπο «της ἀπόλαυσης, ἐστὶ ὥστε και με αὐτό να δίνει την ἐντύπωση ὅτι εἶναι χαύνος και ευμετάβλητος; Ἡ μάλλον ἀντιθέτως, ἀνθρωπο σκληραγωγημένο ὅπως διαβεβαίωσαν και η στολή του και η τροφή του;» (Ζ).

(3) «Διότι ἀν ἤθελε να φοράει μαλακά, δεν θα κατοικοῦσε στην ἐρημο, οὔτε στο δεσμοτήριο, ἀλλὰ στα βασιλεια. Διότι μπορούσε, ἀν σιωπούσε μόνο, να ἀπολαύσει ἀπειρη τιμὴ· Διότι ἀν και ἐνὼ τον ἔλεγξε και ἐνὼ ἦταν δεμένος τόσο πολὺ τον σεβόταν ο Ἡρώδης, πολὺ περισσότερο ἀν σιωπούσε, θα τον κολάκευε» (Χ).

Ματθ.11,9 *ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην(1); ναὶ λέγω ὑμῖν, και περισσότερο(2) προφήτου.*

Ματθ.11,9 *Εσεῖς ὅμως τι βγήκατε να δείτε; Κανέναν προφήτη; Ναι, σας βεβαιώνω μάλιστα πως αὐτός εἶναι περισσότερο ἀπὸ προφήτης,*

(1) Για πολὺ καιρὸ δεν εἶχαν οἱ Ἰουδαῖοι προφῆτες (b). Και τα πλήθη βεβαίως βγήκαν στην ἐρημο, διότι πίστευαν, ὅτι ο Θεὸς ἀκόμη μια φορὰ ἐστειλε προφήτη στο λαὸ του (p). Σχηματίζεται κλιμακωτὸ· πρῶτα καλάμι, δεῦτερον ἀνθρωπο, ἐδὼ προφήτη και τον μεγαλύτερο ἀπὸ τους προφῆτες (ο).

(2) Προφανῶς εἶναι γένους οὐδετέρου, ὅπως και το «τι» που προαναφέρθηκε· δηλαδή ὅταν βγήκατε, εἶδατε κάτι περισσότερο (b). Ἠλθατε να δείτε πνευματικὸ ηγέτη. Και ὅ,τι εἶδατε ξεπέρασε την προσδοκία σας. Εἶδατε προφήτη και προφήτη ὄχι συνηθισμένο (α). Με το να προσθέσει την προφητεία του Μαλαχία «δείχνει» ο Κύριος «και ὡς προς τι εἶναι ἀνώτερος» ο Ἰωάννης ἀπὸ τους ὑπόλοιπους προφῆτες. «Ὡς προς τι λοιπὸν ἦταν ἀνώτερος; Διότι ἦταν πολὺ κοντὰ σε ἐκείνον που ἐπρόκειτο να ἔλθει... Διότι ὅπως ἀκριβῶς στους βασιλιάδες, αὐτοὶ που βαδίζουν κοντὰ στην βασιλικὴ ἀμαξα, αὐτοὶ εἶναι λαμπρότεροι ἀπὸ τους ἄλλους, ἐτσι λοιπὸν και ο Ἰωάννης φαίνεται να βαδίζει κοντὰ στην παρουσία του Κυρίου» (Χ), «ἀφοῦ εἶδε με τα μάτια του αὐτὸν τον ὁποῖο προφήτευε, τον ὁποῖο οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν τον εἶδαν ἀινιγματικά, και ὄχι μόνο τον εἶδε, ἀλλὰ και τον βάπτισε» (Ζ).

Για αὐτὸ και οἱ προφητείες και διακηρύξεις του Ἰωάννη για τον ἐρχόμενο εἶναι σαφέστερες και υψηλότερες ἀπὸ αὐτές των προηγούμενων προφητῶν και η ἀποστολή του ἀνώτερη ἀπὸ την ἀποστολή ἐκείνων (ο).

Ματθ.11,10 *οὗτος γάρ(1) ἐστὶ περὶ οὗ γέγραπται(2)· ἰδοὺ ἐγὼ(3) ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν(4) μου πρὸ προσώπου σου(5), ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν(6) σου ἔμπροσθέν σου(7).*

Ματθ.11,10 *γιατί εἶναι αὐτός για τον ὁποῖο λέει η Γραφή: Ἐγὼ στέλνω τον ἀγγελιοφόρο μου πρὶν ἀπὸ σένα, για να προετοιμάσει το δρόμο σου.*

(1) Αἰτιολογεί τη φράση «περισσότερο ἀπὸ προφήτη». Γιατί περισσότερο ἀπὸ προφήτη; Διότι...

(2) Ἐφαρμόζει στον Ἰωάννη την προφητεία του Μαλαχ. γ 1, η ὁποία γενικῶς θεωροῦνταν ὡς μεσσιανικὴ (p). «Αφοῦ πρῶτα τοποθέτησε τη μαρτυρία των Ἰουδαίων

ο Κύριος, τότε εφαρμόζει και τη μαρτυρία των προφητών· ή μάλλον μετά την ιουδαϊκή μαρτυρία, αναφέρει το βίο του άνδρα... και τους αποστομώνει από παντού» (Ω).

Σύμφωνα με τους Ο' η προφητεία είχε ως εξής: Ίδού εγω εξαποστέλλω τον άγγελόν μου και επιβλέψεται οδόν προ προσώπου μου. Οι 3 συνοπτικοί συμφωνούν μεταξύ τους γράφοντας διαφορετικά από τους Ο': α) αποστέλλω αντί για το εξαποστέλλω, β) προ προσώπου σου προστίθεται αμέσως μετά το τον άγγελόν μου, γ) αντί για το «και» μπαίνει το «ος» δ) αντί για το επιβλέψεται το κατασκευάσει ε) και αντί για το προ προσώπου μου μπαίνει το έμπροσθέν σου. Από αυτά φαίνεται ότι η παράθεση κυκλοφορούσε μεταξύ των χριστιανικών κύκλων με μορφή ελαφρά διαφορετική από αυτήν των Ο' (α).

(3) «Λέγεται από τον Πατέρα και Θεό προς τον Υιό και Θεό» (Ζ).

(4) Ο Ιωάννης στάλθηκε από το Θεό ως άγγελος μετά τον οποίο ήλθε ο Άγγελος της Διαθήκης (b), άγγελος της μεγάλης βουλής. «Ο Θεός ονόμασε τον Ιωάννη άγγελό του επειδή ανάγγειλε στο λαό αυτά που ειπώθηκαν σχετικά με το Χριστό» (Ζ).

(5) Αμέσως πριν από εσένα (b). «Με την έννοια του: μπροστά σου θα οδεύει πριν από σένα... ο οποίος και μπροστά από εσένα θα ετοιμάσει το δρόμο σου» (Ζ). Η διαφορά και υπεροχή του Ιωάννη σε σχέση με τους άλλους είναι ότι εκείνους μεν προηγουμένως στους εστειλε μόνους, ως δούλους και υπηρέτες· αυτόν όμως τον φύλαξε τελευταίο ως αρχιυπηρέτη, προπορευόμενο αμέσως μπροστά από το Βασιλιά (δ).

(6) Κατασκευάζω το δρόμο=αφαιρώ τα εμπόδια από το δρόμο και τον κάνω ευθύ (g). «Δρόμος του Χριστού είναι οι ψυχές των ανθρώπων, πάνω στις οποίες επρόκειτο να πορευτεί ο λόγος» (Ζ). «Κατασκεύασε το δρόμο του Χριστού με το να δίνει μαρτυρία για αυτόν και με το να βαπτίζει για μετάνοια. Διότι μετά τη μετάνοια είναι η άφεση αμαρτιών, την οποία άφεση δίνει ο Χριστός» (Θφ).

(7) Ούτε το εβραϊκό κείμενο ούτε οι Ο' γράφουν προσώπου σου, αλλά προσώπου μου (p). Η έλευση του Πατέρα και του Υιού ταυτίζονται, και έτσι και η γλώσσα που εφαρμόζεται σε αυτούς. Είναι ένα από τα ισχυρότερα επιχειρήματα υπέρ της θεότητας του Χριστού, το ότι αυτά που λέγονται στην Κ.Δ. για το Χριστό, αποδίδονται στην Π.Δ. αποκλειστικά στο Θεό (b).

Ματθ.11,11 άμην λέγω ύμιν, ούκ έγήγερται(1) έν γεννητοίς γυναικών(2) μείζων(3) Ίωάννου(4) τοϋ βαπτιστοϋ(5)· ό δε μικρότερος(6) έν τή βασιλεία τών ούρανών(7) μείζων(8) αυτού έστιν.

Ματθ.11,11 Σας βεβαιώνω πως μάνα δε γέννησε ως τώρα άνθρωπο πιο μεγάλο από τον Ιωάννη το Βαπτιστή. Ο πιο μικρός όμως στη βασιλεία του Θεού είναι μεγαλύτερός του.

(1) Δηλώνει όπως και στο Ματθ. γ 9: έχει δημιουργηθεί, πήρε ύπαρξη από το Θεό (δ). Η, κανείς άλλος δεν εμφανίστηκε μεγαλύτερος στη σκηνή της ιστορίας (S). Ήλθε δημόσια, εμφανίστηκε (g). «Δεν έχει εμφανιστεί. Είναι παρελθοντικού χρόνου, όχι μελλοντικού· για να μην υποπτευθεί κάποιος από τους αποστόλους τους μετέπειτα ότι οι προηγούμενοι προφήτες είναι ανώτεροι από τον Ιωάννη» (Σχ.π). «Το «εμφανίστηκε» το είπε διότι η αξία του είναι μεγάλη και υψωμένη όπως σε έναν ένδοξο βασιλιά ή σε ένα φυτό που αυξάνεται καλά» (Κ).

(2) «Δεν έχει γεννηθεί ανάμεσα στους ανθρώπους που γεννήθηκαν από γυναίκες» (Ζ). Σεμνή περίφραση για όλο το γένος των ανθρώπων. Δες Ιώβ ιδ 1,ιε 14,κε 4 (p). Έχει την ίδια σημασία με το: μεταξύ των θνητών ανθρώπων (α). «Λέγοντας όμως γυναικών εξαίρεσε τον εαυτό του. Διότι ο ίδιος ο Χριστός ήταν γεννημένος από παρθένα, όχι από γυναίκα, που ήλθε δηλαδή σε γάμο» (Θφ).

(3) «Δεν γέννησε γυναίκα ανώτερο από αυτόν» (X), ακόμα και αν συγκριθεί με τον Ενώχ, τον Μωϋσή και τον Ηλία (b).

(4) Του Ιωάννη η αποστολή και το αξίωμα ήταν υψηλότερα από το αξίωμα και την αποστολή οποιουδήποτε από τους προκατόχους του. Δεν προφήτευσε απλώς για τον Μεσσία, αλλά υπήρξε ο κήρυκός του και τον έδειξε, όταν ήλθε (p).

(5) Είχε ήδη διακριθεί με το επώνυμο αυτό λόγω του καινούργιου και μεγάλου της υπηρεσίας, την οποία πρόσφερε στο Μεσσία· δεν διακρίθηκε κατόπιν για να μην συγγέεται με τον απόστολο Ιωάννη (b).

(6) Το συγκριτικό έναρθρο έχει την έννοια του υπερθετικού (b). Ποιος είναι αυτός; Ή, λέει αυτό ο Κύριος για τον εαυτό του= ο «μικρότερος όσον αφορά την ηλικία και την άποψη των πολλών» (X). «Λέει τον εαυτό του μικρότερο, διότι έτσι νόμιζαν οι Ιουδαίοι. Διότι θεωρούσαν τον Ιωάννη ανώτερο από αυτόν, επειδή από βρέφος ήταν στην έρημο... ενώ το Χριστό επειδή ζούσε όπως και οι άλλοι, τον υποβίβαζαν» (Z). Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή η ακόλουθη φράση «στη βασιλεία των ουρανών» θα συνδεθεί στενά με τα επόμενα, έτσι ώστε η έννοια του ημιστιγίου θα είναι: «Ο μικρότερος, αυτός που θεωρείται κατώτερος από αυτόν, είναι ανώτερός του διότι βασιλεύει στους ουρανούς» (Z).

Ή, πιο σωστά: Ο ελάχιστος σε εκείνην τη βασιλεία θα είναι περισσότερο προνομιούχος από όσο ο κήρυκός της Ιωάννης (α). Ο Ιωάννης δεν γνώριζε ακόμη όλα εκείνα, τα οποία τώρα και αυτοί οι κατηχούμενοι γνωρίζουν από το σύμβολο της πίστης (b).

«Λέει ανώτερο από τον Ιωάννη τον πιστό, που ξαναγεννήθηκε με το λουτρό (βάπτισμα)· αυτήν την κατάσταση ονομάζει βασιλεία των ουρανών διότι είναι η βασιλεία που δίνεται στους πιστούς, της οποίας δεν είχε τύχει ακόμη ο βαπτιστής. Αυτός λοιπόν που μόνο βαπτίστηκε, έστω και αν δεν έχει ακόμη ενάρετο βίο, είναι πάνω από τον Ιωάννη» (K).

Ο Ιωάννης δεν ήταν μέσα στη βασιλεία, την οποία προανήγγειλε. Στη βασιλεία λοιπόν αυτή τα πιο ταπεινά μέλη είναι υψηλότερα από εκείνους οι οποίοι δεν είναι μέλη. Όσον αφορά τα πνευματικά προνόμια και τη γνώση οι Χριστιανοί είναι υπεράνω του Ιωάννη. Ο Ιωάννης ήταν ο φίλος του Νυμφίου· οι Χριστιανοί είναι η νύφη του.

(7) Η βασιλεία αυτή όπως φαίνεται από τον επόμενο στίχο, παρουσιάζεται ότι είναι παρούσα και έχει αρχίσει, διότι τέθηκαν τα θεμέλιά της από το Χριστό και οι δωρεές της ξεχύνονται σε αυτούς που πιστεύουν στο Χριστό (g). Ονομάζεται λοιπόν έτσι η βασιλεία του Θεού την οποία ο Χριστός ήλθε να θεμελιώσει με το αίμα του και πάνω στη γη, δηλαδή η εκκλησία του (δ). «Βασιλεία ουρανών ονομάζει τα πνευματικά· η πίστη στο Χριστό μέσω του βαπτίσματος είναι η βασιλεία του Θεού, η οποία άρχισε από το κήρυγμα του Ιωάννη που υπέδειξε το Χριστό» (Σχ).

(8) Ο άνθρωπος ο πιο μικρός από όλους όσον αφορά την πίστη και τα χαρίσματα στην εκκλησία του Χριστού είναι μεγαλύτερος από τον Πρόδρομο, όπως ο ναύτης στο θωρηκτό είναι μεγαλύτερος από όλους τους ναυάρχους των αρχαίων ιστιοφόρων (δ).

«Ο μικρότερος στη βασιλεία των ουρανών λέει ότι είναι μεγαλύτερος και από αυτόν τον Ιωάννη, δηλαδή και αυτός που πρόσφατα βαπτίστηκε και δεν έχει ακόμη κάποια εξαιρετική αρετή, σε αυτό μόνο είναι μεγαλύτερος, στο ότι ο μακάριος βαπτιστής ήταν ακόμη μεν γεννημένος από γυναίκα, ενώ αυτός γεννήθηκε από το Θεό και έγινε κοινωνός της θείας φύσης» (K).

Ματθ.11,12 (1)ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ(2) ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται(3), καὶ βιασταὶ(4) ἄρπάζουσιν(5) αὐτήν.

Ματθ.11,12 Από τότε που εμφανίστηκε ο Ιωάννης ο Βαπτιστής ως τώρα, η βασιλεία του Θεού κερδίζεται με προσπάθεια, και την κατακτούν αυτοί που αγωνίζονται.η βασιλεία του Θεού... αγωνίζονται.

(1) Διάφορες προτάθηκαν ερμηνείες του στίχου. Πιο φυσική η των Χ. Ζ. δ. Σύμφωνα με αυτήν, η βασιλεία των ουρανών «βίαια αρπάζεται από τους ανθρώπους, με το να βιάζουν τους εαυτούς τους και να νικούν την ανάγκη των οποιωνδήποτε παθών ή και την τυραννία της απιστίας» (Ζ). «Όλοι εκείνοι που πλησιάζουν με ζήλο» (Χ), οι βιαστές την αρπάζουν.

Λιγότερο πιθανές ερμηνείες: Αφ' ότου ο ευαγγελιστής εγκαινίασε την αποστολή του, τα παλαιά εμπόδια, τα οποία υψώνονταν γύρω από τη Βασιλεία, καταρρίφθηκαν. Ο Ιωάννης αποκήρυξε την κατά σάρκα καταγωγή από τον Αβραάμ ότι δεν έχει πραγματική αξία. Συνεπώς από τότε η είσοδος στην βασιλεία παραβιάστηκε, ώστε να μπαίνουν σε αυτήν και άνθρωποι τους οποίους η παλαιά ιουδαϊκή ορθοδοξία απέκλειε. Κυριεύεται αυτή με έφοδο από ενθουσιώδη λαό, όπως αυτός των τελωνών και πορνών (S).

Ή, η βασιλεία των ουρανών από τις μέρες του Ιωάννη μέχρι τώρα τυγχάνει βίαιης μεταχείρισης και άνθρωποι βίαιοι κακομεταχειρίζονται αυτήν δηλαδή διώκουν τους αντιπροσώπους της (Dalman).

(2) Οι ημέρες του Ιωάννη κλείνουν την εποχή της Π.Δ. και εγκαινιάζουν την της Κ.Δ.· διότι το κήρυγμα της μετανοίας και το βάπτισμά του παρέπεμπε τους ανθρώπους στο Χριστό, ο οποίος είναι αυτός που ήλθε να εγκαινιάσει τη βασιλεία του Θεού στη γη (δ).

(3) Με τη βία κερδίζεται (δ), με θερμότητα ζήλο και με κάθε ένταση των δυνάμεων επιζητείται η κληρονομία της βασιλείας των ουρανών (g).

(4) Αυτοί που με κάθε προθυμία και ένταση επιθυμούν και επιζητούν την κληρονομία της βασιλείας (g). «Αυτός που στο πνεύμα του βράζει, που είναι σφριγηλός στις πράξεις της ευσέβειας και βρίσκεται στην ακμή όλων των δυνάμεών του για έργα αγαθά», αυτόν «το ευαγγέλιο τον ονομάζει βιαστή» (B). Δεν υπάρχει εδώ μομφή σαν να επρόκειτο για εχθρική βία (b).

(5) =Με επιθυμία και ζήλο διεκδικούν για τους εαυτούς τους (g), ώστε συλλαμβάνοντας αυτήν με συντονισμένη δύναμη και καταρρίπτοντας όλα τα εμπόδια, να μπορούν να πετύχουν τις ευλογίες που προσφέρονται σε αυτούς (b).

Ματθ.11,13 πάντες γάρ(1) οί προφήται(2) και ό νόμος(3) έως Ιωάννου προεφήτευσαν(4).

Ματθ.11,13 Γιατί όλοι οι προφήτες και ο νόμος προφήτευσαν ως τον Ιωάννη.

(1) Η λογική σχέση του σ. με τους προηγούμενους: Οι προφήτες και ο νόμος έδειχναν προς τη νέα εποχή, η οποία άρχισε μαζί με τον Ιωάννη, δηλαδή τον εγκαινιασμό της Μεσσιανικής εποχής. Ο Ιωάννης έκλεισε μία εποχή και άνοιξε άλλη. Από μία άποψη ανήκει στην παλαιά τάξη, από άλλη άποψη στέκεται στο κατώφλι της νέας (S).

Ο Σωτήρας εξηγεί εδώ το λόγο του χαρακτηρισμού των ημερών του Ιωάννη ως αρχής της νέας εποχής της εργασίας για την είσοδο στη βασιλεία του Θεού (δ). Ήδη εκπληρώθηκε ό,τι προφητεύτηκε μέχρι τα χρόνια του Ιωάννη (b).

«Εγώ είμαι ο ερχόμενος. Διότι όλοι οι προφήτες έχουν εκπληρωθεί. Δεν θα εκπληρώνονταν όμως, εάν δεν ερχόμουν εγώ. Μην περιμένετε λοιπόν τίποτα παραπέρα» (Θφ).

(2) Βάζει πρώτους τους προφήτες, διότι οι προφητείες σε αυτούς είναι σαφέστερες και λεπτομερέστερες των πιο γενικών και τυπικών του νόμου (δ).

(3) «Νόμο λέει την παλαιά νομοθεσία. Διότι και σε αυτήν πολλά προειπώθηκαν

σχετικά με το Χριστό και κυρίως στους νόμους για τις θυσίες, οι οποίοι προτύπωναν και προμήνυαν αυτόν που επρόκειτο να θυσιαστεί για χάρη του κόσμου» (Ζ).

(4) «Μέχρι τον Ιωάννη αυτές ήταν προφητείες· όταν ήρθε αυτός όμως δεν έμειναν πλέον προφητείες, αλλά έγιναν πραγματικότητα. Διότι και αυτός ο ίδιος είδε την εκπλήρωση αυτών» (Ζ). Οι ημέρες του Ιωάννη είναι ημέρες, στις οποίες αρχίζει η εκπλήρωση όλων των υποσχέσεων του Θεού στην Π.Δ., και των νεότερων στους προφήτες και των παλαιότερων στο νόμο (δ).

Ματθ.11,14 και ει θέλετε(1) δέξασθαι(2), αυτός ἐστιν Ἡλίας(3) ὁ μέλλον ἔρχεσθαι(4).

Ματθ.11,14 Κι αν θέλετε να το παραδεχτείτε, αυτός είναι ο Ηλίας, που έμελλε να ῥθει.

(1) Υποδηλώνει μεγάλη απροθυμία. Παρόλο τον ενθουσιασμό τους να εμφανιστεί κάποιος νέος προφήτης, δεν εκτίμησαν τον Ιωάννη (Μάρκ. θ 13). Η αυστηρή προτροπή του για μετάνοια και για διαγωγή άξια της μετανοίας δεν άρεσε σε πολλούς (ρ). «Και σωστά είπε. Αν θέλετε να το δεχτείτε, δείχνοντας το αβίαστο· διότι δεν σας εξαναγκάζω, λέει» (Χ). Πρόκειται για κρυμμένο νόημα της Γραφής (L).

Δεν είναι σαφής η προφητεία, ώστε με ευκρίνεια να βγαίνει συμπέρασμα ότι αναφέρεται ξεκάθαρα στον Ιωάννη. «Αλλά εάν εξετάζετε τα γεγονότα με καλή διάθεση» (Χ), θα δεχτείτε, ότι αυτός είναι ο Ηλίας ο οποίος πρόκειται να έλθει. Το «αν θέλετε να δεχτείτε» λοιπόν.=όχι αν θέλετε να πιστέψετε στην αποστολή του Ιωάννη, αλλά εάν θέλετε να καταλάβετε, να παραδεχτείτε ό,τι σας πω. Σαν κατά κάποιο τρόπο ο Κύριος να ζητά την άδεια για την συμβολική παρομοίωση, την οποία πρόκειται να κάνει (F).

(2) Αλλά αν δέχονταν τον Ιωάννη ως τον Ηλία, αυτό θα συνεπαγόταν και την αναγνώριση στον Ιωάννη της εξουσίας να διακηρύττει τις ανεπιθύμητες σε αυτούς αλήθειες (ρ).

(3) «Υπάρχει προφητεία του Μαλαχίου (δ 4-5) που λέει, θα αποστείλω σε εσάς τον Ηλία τον Θεσβίτη, ο οποίος θα αποκαταστήσει την καρδιά του πατέρα προς το γιο» (Ζ). Δεν ήξεραν όμως οι Ιουδαίοι, ότι η προφητεία αυτή εκπληρώθηκε στον Βαπτιστή (δ) ο οποίος ήλθε με το πνεύμα και τη δύναμη του Ηλιού (Λουκ. α 17). Αυτός είναι ο Ηλίας «ο οποίος εκτελεί την ίδια υπηρεσία με αυτόν» διότι «προηγούμενος της πρώτης μου παρουσίας θα επιστρέψει σε εμένα τις καρδιές των Ιουδαίων που πρόκειται να πιστέψουν» (Ζ).

(4) Η φράση «ο οποίος πρόκειται να έλθει» σημαίνει: αυτός που πρόκειται να έλθει σύμφωνα με την προφητική προαναγγελία του Μαλαχίου σε σύγκριση με την εποχή που αυτή γράφτηκε (δ). Η Γραφή είχε προαναγγείλει, ότι ο Ηλίας θα ερχόταν πριν τα χρόνια του Μεσσία (Μαλ. δ 4. Δες και Σοφ. Σειραχ μη 10 και εξής), και επικρατούσε και μία τέτοια ιδέα στους σύγχρονους Ιουδαίους. Αλλά το όνομα Ηλίας δεν έπρεπε να το πάρει κάποιος κατά γράμμα.

Η αποστολή του προδρόμου και προετοιμαστή του έργου του Μεσσία εκπληρώθηκε από τον Ιωάννη (L), ο οποίος έτσι ήταν ο πράγματι προαναγγελμένος όμοιος με τον Ηλία προφήτη. Ο Olshausen παίρνοντας κατά γράμμα την προφητεία του Μαλαχίου φρονεί, ότι μία μερική τουλάχιστον εκπλήρωσή της έγινε στη Μεταμόρφωση όταν εμφανίστηκε μαζί με τον Μωϋσή και ο Ηλίας, αλλά η τέλεια επαλήθευσή της θα γίνει στο μέλλον (ο).

Ματθ.11,15 (1)ὁ ἔχων ὄτα(2) ἀκούειν ἀκουέτω(3).

Ματθ.11,15 Ὅποιος ἔχει αυτιά για να ακούει, ας ακούει».

(1) «Δείχνοντας ότι χρειάζεται σύνεση, πρόσθεσε, όποιος έχει αυτιά για να ακούει,

ας ακούει» (X). Αποτελεί αυτό απειλητική προειδοποίηση για όσους αμελούν να εξακριβώσουν την εκπλήρωση της προφητείας.

(2) «Εννοεί τώρα αυτιά πνευματικά· διότι αυτιά αισθητά είχαν όλοι οι ακροατές. Λέει λοιπόν, ότι, αυτός που έχει αυτιά για να καταλαβαίνει, ας καταλάβει αυτό που ειπώθηκε, δηλαδή το πώς ο Ιωάννης είναι Ηλίας» (Z). «Το «αυτός που έχει αυτιά» με την έννοια, αυτός που έχει λογική διάνοια ας καταλάβει, ακούγοντας με τα αυτιά της διάνοιας» (Σεβήρου).

(3) Η σημασία η μεγάλη της κατανόησης της προφητείας σχετικά με τον Ιωάννη ως Ηλία βρισκόταν στο ότι, αυτός «που απέδειξε ότι ο Ιωάννης είναι Ηλίας, απέδειξε μαζί με αυτό, ότι ήλθε ο Χριστός» (Z).

Στιχ. 16-24. Ο Κύριος προλέγει την τιμωρία των πόλεων της Γαλιλαίας, διότι δεν πίστεψαν.

Ματθ.11,16 Τίνι δὲ ὁμοιώσω(1) τὴν γενεὰν(2) ταύτην; ὁμοία ἐστὶ παιδίους(3) καθημένους ἐν ἀγοραῖς(4), ἃ προσφωνοῦντα τοῖς ἐταίροις(5) αὐτῶν λέγουσιν· Ματθ.11,16 Με τι να την παρομοιάσω αυτή τη γενιά; Μοιάζει με παιδιά που κάθονται στην αγορά, κι η μια ομάδα λέει στην άλλη τραγουδώντας:

(1) «Λέει ομοιώσω, αντί για το παρομοιώσω» (Z). Με ποια παραβολή να κάνω ολοφάνερη την πώρωση αυτής της γενιάς; (δ).

(2) Ο Ιησούς χρησιμοποιεί συνήθως τη λέξη με ταπεινωτική έννοια. Ανάλογες είναι και οι φράσεις στην Π.Δ. γενιά πονηρή και διεστραμμένη (Δευτ. λβ 5, Ψαλμ. 94,10). Ο Ιησούς απευθύνει τη λέξη στους ακροατές του ως αντιπροσώπους της τότε ζωντανής γενιάς (S).

(3) «Παρομοίασε τους Ιουδαίους με παιδιά λόγω της ανοησίας τους» (Z)· με ομάδα ανόητων παιδιών, τα οποία δεν έχουν καμία πνευματική τάση και δαπανούν τον πολύτιμο χρόνο τους στην απόλαυση του σαρκικού βίου (δ).

(4) «Αγορά είναι τόπος δημόσιος, στον οποίο συρρέουν τα πλήθη από παντού για εμπόριο» (Z). Μεγάλη πόλη έχει συνήθως πολλές αγορές (b). Στα παλαιά χρόνια οι αγορές ήταν όχι μόνο τόποι διαξαγωγής εμπορίου αλλά και κέντρα διασκέδασεων για τους νέους (ο).

(5) «Δηλαδή στους φίλους» (Z). Οι φίλοι αυτοί εκπροσωπούν τον Κύριο «και τον Βαπτιστή Ιωάννη, στους οποίους φώναζαν, δηλαδή με τους οποίους συνομιλούσαν οι Ιουδαίοι» (Z). Έτσι ερμηνεύει και ο p. Το προσφωνώ μπορούμε να το πάρουμε και με την έννοια του φωνάζω ονομαστικά (ο).

Ματθ.11,17 (1)ηὐλήσαμεν(2) ὑμῖν, καὶ οὐκ ὤρχησασθε, ἐθρηνήσαμεν(3) ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε(4).

Ματθ.11,17 “Σας παίξαμε με τη φλογέρα χαρούμενα τραγούδια, μα εσείς δε χορέψατε. Σας τραγουδήσαμε μοιρολόγια, μα εσείς δε θρηνολογήσατε”.

(1) Οι λόγοι σε αυτόν τον σ. είναι των φίλων ή των παιδιών που τους μιλούν; Σύμφωνα με αυτούς που δέχονται αυτούς ως λόγους αυτών που προσφωνούν, δηλαδή της γενιάς των Ιουδαίων, η έννοια έχει ως εξής: Ο Βαπτιστής έρχεται με την αυστηρότητά του και ζητούν από αυτόν τα παιδιά που κάθονται στην αγορά να παίξει πανηγυρικά και χαρμόσινα. Ο Ιησούς έρχεται συμμετέχοντας στην κοινωνική χαρά και αξιώνουν από αυτόν να παίξει θλιβερά και επικίνδυνα (p).

Οι ανόητοι άνθρωποι της γενιάς εκείνης έλεγαν στον Βαπτιστή και τον Σωτήρα: Και τι φταίμε εμείς; Σας παίξαμε με τον αυλό και δεν χορέψατε, δηλαδή προσπαθήσαμε να κάνουμε τον Βαπτιστή πιο χαρούμενο και κοσμικό, για να αποδεχτούμε τη διδασκαλία του και δεν θέλησε να συμμορφωθεί· και επιχειρήσαμε επίσης να

κάνουμε τον Ιησού αυστηρότερο και ασκητικότερο, και δεν θέλησε να συμμορφωθεί. Επομένως είναι δικό τους σφάλμα, αν δεν πιστέψαμε (δ). Σύμφωνα με την άλλη εκδοχή αυτοί που μιλούν είναι ο Κύριος και ο Ιωάννης με την επόμενη έννοια: «Εγώ και ο Ιωάννης ήλθαμε βαδίζοντας ο καθένας από τους δυο μας αντίθετο δρόμο και κάναμε το ίδιο πράγμα, όπως λόγου χάριν όταν μερικοί κυνηγοί κυνηγούν ένα ζώο που δύσκολα συλλαμβάνεται, επειδή πρόκειται από δύο δρόμους να πέσει στις παγίδες, αφού ο καθένας αναλάβει από έναν δρόμο τρέχει εναντίον του ζώου βρισκόμενος απέναντι από τον άλλον, ώστε να πέσει αυτό οπωσδήποτε σε μία από τις δύο παγίδες... Σας παίξαμε με τον αυλό και δεν χορέψατε, δηλαδή σας παρουσίασα τον όχι αυστηρό τρόπο ζωής και δεν πιστέψατε· και θρηνήσαμε και δεν κλάψατε, δηλαδή ο Ιωάννης έζησε με τρόπο σκληρό και δύσκολο και δεν τον προσέξατε» (X). «Σας δείξαμε τρόπο ζωής ευκολοπλησίαστο και δεν σας άρεσε· και δυσκολοπλησίαστο, και πάλι δεν σας άρεσε. Διότι το παίξιμο με αυλούς είναι ευκολοπλησίαστο, ενώ ο θρήνος δυσκολοπλησίαστο» (Z).

Ή, και με διαφορετικό τρόπο: «Σας παραδώσαμε μαθήματα για τη χαρά και την βασιλεία των ουρανών και δεν τα δεχτήκατε με χαρά. Και πάλι σας απειλήσαμε τα σκυθρωπά και την κόλαση και δεν μετανοήσατε για τις αμαρτίες σας» (Ω). «Και δεν λέει ότι εκείνος (ο Ιωάννης) έζησε με αυτόν τον τρόπο και εγώ με άλλον, αλλά επειδή και οι δύο είχαν την ίδια γνώμη, παρόλο που οι εκδηλώσεις τους ήταν διαφορετικές, για αυτό λέει ότι οι πράξεις τους ήταν κοινές· Διότι και το ότι ο Κύριος ακολούθησε τον αντίθετο δρόμο, αυτό συνέβη εξαιτίας της μεγάλης τους συμφωνίας και απέβλεπε σε έναν σκοπό» (X).

Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές. Σύμφωνα με τον Wellhausen η προσφώνηση αυτή αποτελεί μέρος παιχνιδιού, στο οποίο οι φίλοι και τα παιδιά στην αγορά χωρισμένα σε δύο χορούς αντιφωνικούς τραγουδούν ρυθμικούς στίχους, όπου ο ένας χορός αρχίζει τον πρώτο στίχο και ο άλλος απαντά με τον δεύτερο. Λεπτομέρειες του παιχνιδιού δεν δίνονται άλλες, αλλά ο Κύριος από αυτό παίρνει μόνο τους δύο στίχους. Εάν γίνει δεκτή η εκδοχή αυτή, τότε απλώς με τους στίχους αυτούς παρουσιάζεται με αρκετή ειρωνεία η επιπολαιότητα των Ιουδαίων στις κρίσεις τους για τον Κύριο και τον Πρόδρομο, που με παιδαριώδη ελαφρότητα αντιμετώπισαν τόσο κρίσιμα για τη σωτηρία τους γεγονότα (S).

Η ερμηνεία σύμφωνα με την τελευταία αυτή εκδοχή θα ήταν κατά λέξη ως εξής: Σας προκαλέσαμε σε χαρμόσυνο παιχνίδι και αυλήσαμε σαν να επρόκειτο για γάμους και άλλα πανηγύρια και όμως δεν συμμετείχατε στο παιχνίδι μας. Παίξαμε πένθημη σκηνή, σαν να επρόκειτο για κάποια κηδεία και όμως και πάλι δεν ενδιαφερθήκατε (ο).

(2) Ο αυλός είναι μουσικό όργανο σε χρήση στους αρχαίους λαούς τόσο για διέγερση χαράς, όσο και λύπης. Εδώ αναφέρεται ως όργανο χαράς, όπως καθορίζεται από το «χορέψατε» που ακολουθεί.

(3) Το θρηνώ εδώ λέγεται για να δηλώσει αυτούς που τραγουδούν επικήδεια άσματα, των θρηνωδών (g) αυτών που μοιρολογούν.

(4) Χτυπά το στήθος και το κεφάλι με θρήνο (g).

Ματθ.11,18 ήλθε γάρ(1) Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων(2), καὶ λέγουσι δαιμόνιον ἔχει(3).

Ματθ.11,18 Το ίδιο κάνει κι ετούτη η γενιά· ήρθε ο Ιωάννης, που δεν έτρωγε και δεν έπινε, και είπαν: “είναι δαιμονισμένος”.

(1) Αρχίζει την εφαρμογή της εικόνας του προηγούμενου στίχου. Ο Ιωάννης επειδή ήταν ασκητικός και αυστηρός μετά από όλες τις μουσικές με αυλούς των εύθυμων Ιουδαίων, δεν ήξερε να χορέψει, δηλαδή να μεταβάλλει τον αυστηρό βίο του. Από

αυτό προήλθε και η δυσμενής κρίση των Ιουδαίων αυτών ότι έχει δαιμόνιο (δ).

(2) Όπως οι υπόλοιποι άνθρωποι, που δεν απέχουν από τίποτα και δεν έχουν μέτρο στο φαγητό και στο ποτό. Έτρωγε μόνο ακρίδες και μέλι άγριο. Ως προς το «έπινε» πρέπει να μνημονεύσουμε την προς τον Ζαχαρία προφητεία του αγγέλου για τον Ιωάννη, ότι «κρασί και άλλα δυνατά ποτά δεν θα πει» (Λουκ. α 15).

(3) «Για τον Ιωάννη που δεν έτρωγε και δεν έπινε κρασί έλεγαν ότι έχει δαιμόνιο» (Ζ). Σύμφωνα με τη διδασκαλία των Ιουδαίων για τα δαιμόνια, πονηρά και ακάθαρτα πνεύματα περιπλανιόντουσαν σε ξερούς και έρημους τόπους ανήσυχα (δες και Ματθ. ιβ 43). Η αποχώρηση λοιπόν του Ιωάννη στην έρημο φαινόταν στους διεστραμμένους από τους Ιουδαίους ως αποτέλεσμα δαιμονικής επήρειας (ο).

Ματθ.11,19 ήλθεν ο υιός του ανθρώπου έσθίων και πίνων(1), και λέγουσιν· ιδού άνθρωπος φάγος και οινοπότης(2), τελωνών φίλος και άμαρτωλών(3). και έδικαιώθη(4) ή σοφία(5) από τών τέκνων αυτής(6)!

Ματθ.11,19 Έρθε ο Υιός του Ανθρώπου, που τρώει και πίνει, και λένε: “φαγός και οινοπότης είν’ αυτός, κάνει παρέα με τελώνες κι αμαρτωλούς”. Και όμως... δικαιώθηκε η σοφία του Θεού στο πρόσωπο των απεσταλμένων της».Κι όμως... απεσταλμένων της. Η: Και όμως δικαιώθηκε το σοφό σχέδιο του Θεού στο πρόσωπο αυτών που το αποδέχτηκαν.

(1) Ο Σωτήρας χωρίς καμία διάκριση έτρωγε και έπινε τις συνηθισμένες τροφές και ποτά των ανθρώπων κάθε ηθικής κατάστασης, με τους οποίους συναναστρεφόταν, για να τους κάνει δικούς του και να τους χειραγωγήσει στην αληθινή δικαιοσύνη (δ). «Η διατροφή του Χριστού ήταν ευκολοπλησίαστη και ομαλή. Δηλαδή τι έκανε; Έτρωγε ψωμί και έπινε κρασί» (Ζ). Δηλαδή ζούσε όπως και οι υπόλοιποι άνθρωποι, μη ασκώντας αυστηρή δίαιτα (ο).

(2) Φαγός, αρεσκόμενος στο να τρώει, και οινοπότης. Αλλά ο χαρακτηρισμός αυτός των Φαρισαίων καθόλου δεν αληθεύει. Ο Σωτήρας ουδέποτε ξεπερνούσε το μέτρο της λιτότητας και εγκράτειας, αλλά συγκρινόμενος με τον ασκητικότατο Πρόδρομο θεωρούνταν τέτοιος σύμφωνα με την φιλοκατήγορη υπερβολή των Φαρισαίων (δ). «Αλλά ο Κύριος δεν παραμέλησε ούτε το σκληρό τρόπο διαβίωσης, όταν έμεινε στην έρημο μαζί με τα θηρία και νήστευσε σαράντα ημέρες» (Ζ).

(3) «Επειδή ήξερε ο Κύριος ότι είναι αδύναμοι οι άνθρωποι, έκανε συγκατάβαση, για να τους κερδίσει περισσότερο με αυτόν τον τρόπο. Για αυτό και πήγαινε στα τραπέζια κάνοντας υποχώρηση και σε όσους τον κατηγορούσαν απολογούνταν, λέγοντας την αιτία· Δεν ήλθα να καλέσω τους δίκαιους αλλά τους αμαρτωλούς σε μετάνοια» (Ζ). Η συναναστροφή του Ιησού με τους τελώνες και αμαρτωλούς θεωρούνταν από τους άπιστους από τους Ιουδαίους ως έγκλημα πιο βαρύ από το να είναι φαγός και οινοπότης (ο).

(4) «Με την έννοια του ότι λογαριάστηκε ως δίκαιη, δηλαδή θαυμάστηκε... διότι έπραξε κάθετί που έπρεπε και χρησιμοποίησε κάθε τρόπο για σωτηρία των ανθρώπων» (Ζ). Η σοφία, η οποία είχε φανεί, ότι απέτυχε στις μεθόδους της, όσον αφορά τους σύγχρονους του Χριστού Ιουδαίους, που κατέκριναν τον Βαπτιστή και τον υιό του ανθρώπου, δικαιώθηκε και επιδοκιμάστηκε και αποδείχτηκε πράγματι σοφή στο σχέδιο της ενέργειάς της, τόσο από εκείνους από τους συγχρόνους, οι οποίοι ανταποκρίθηκαν στη διδασκαλία του Βαπτιστή και του Κυρίου, όσο και στην ιστορία της χριστιανικής εκκλησίας (α).

(5) Η θεία σοφία, από την οποία στάλθηκαν ο Πρόδρομος και ο Μεσσίας (ρ). «Η σοφία του Θεού, που σχεδίασε να βαδίσουν ο Ιωάννης και ο Χριστός αντίθετους δρόμους ζωής για την ίδια ωφέλεια των ανθρώπων» (Ζ).

(6) Παιδιά της σοφίας, σύμφωνα με τον εβραϊκό τρόπο ομιλίας είναι οι μέτοχοι

αυτής της σοφίας, αυτοί που έχουν πνεύμα σοφίας (δ): «οι συνετοί» (Ζ). «Παιδιά της σοφίας ονομάζει αυτούς που έχουν μορφωθεί με τη θεογνωσία» (Β).

Η γενιά η σύγχρονη του Κυρίου ως σύνολο ή στο μεγαλύτερο μέρος της δεν ωφελήθηκε από το κήρυγμα του Προδρόμου ή του Υιού του ανθρώπου. Υπήρξαν όμως και εξαιρέσεις ανάμεσά τους και αυτοί είναι οι γιοι της σοφίας. Αυτοί άκουσαν πρόθυμα το κήρυγμα και ανταποκρίθηκαν σε αυτό. Έτσι λοιπόν δικαίωσαν τις μεθόδους και τους απεσταλμένους της Θείας Σοφίας (α), αφού αναγνώρισαν ότι και ο Πρόδρομος και ο Μεσσίας στάλθηκαν από τη θεία Σοφία και με θεία Σοφία και οι δύο εφάρμοσαν διαφορετικούς τρόπους ζωής και δράσης. Ο ασκητισμός του Ιωάννη και η ζωή του Ιησού στην κοινωνία υπήρξαν το ίδιο ορθά στις διαφορετικές περιπτώσεις. Υπάρχει και αυθεντική γραφή «από των έργων αυτής»=και στις δύο περιπτώσεις, και του Προδρόμου και του Μεσσία, η μέθοδος της ενέργειας δικαιώθηκε από τα αποτελέσματά της (ρ).

Τα έργα της, η οικονομία της σωτηρίας, την οποία σχεδίασε, μαρτυρούν για αυτήν, όσο και αν επαναστατούν με άθλια αντίθεση οι αντίπαλοι (Λ). «Αν και δεν πιστέψατε εσείς, όμως δεν μπορείτε λοιπόν να με κατηγορείτε... Διότι ο Θεός... εκπληρώνει όλα όσα εξαρτώνται από αυτόν, ώστε σε αυτούς που θέλουν να είναι αναισχύνοι να μην αφήνει ούτε καν σκιά αχάριστης αμφιβολίας» (Χ).

Ματθ.11,20 Τότε ήρξατο(1) όνειδιζειν(2) τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο(3) αἱ πλεῖσται(4) δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν·

Ματθ.11,20 Τότε άρχισε να κατακρίνει τις πόλεις που έγιναν τα πιο πολλά θαύματά του, γιατί δε μετανόησαν:

Οι λόγοι αυτοί του Κυρίου εναντίον των παραλιμνίων πόλεων λέχθηκαν πιθανότατα όταν η αποστολή των 12 στη Γαλιλαία βρισκόταν στο τέλος της. Εδώ έχουν τοποθετηθεί καλά ως προς τα συμφραζόμενα. Διότι αν έγινε λόγος για βιαστές, οι οποίοι μπαίνουν στη βασιλεία των ουρανόων, η λέξη βιαστές δείχνει μάλλον μικρό αριθμό, και συνεπώς ολόκληρη η σύγχρονη τότε γενιά γινόταν άξια ελέγχου (Λ). Η απιστία, την οποία έδειξαν προς τον Ιωάννη και τον Κύριο, για την οποία μίλησε αμέσως παραπάνω, παρουσιάζει επίκαιρο τον ταλανισμό που ακολουθεί (S).

(1) Εισαγωγική φράση. Δες Ματθ. δ 17.

(2) Εδώ «με την έννοια του ελεεινολόγου» (Ζ), μαλώνω, κατηγορώ. Αυτού του είδους ο έλεγχος είναι έλεγχος δριμύς για διόρθωση και όχι ύβρη για περιφρόνηση (δ). «Τότε λοιπόν ελέγχει τις πόλεις, όταν δικαιώθηκε η σοφία, όταν απέδειξε ότι όλα είχαν εκπληρωθεί. Επειδή δηλαδή δεν τους έπεισε, στη συνέχεια τους ταλανίζει (=ελεεινολογεί), το οποίο είναι πιο έντονο από το να φοβίσει» (Χ). «Αφού πρώτα έδειξε ότι έκανε όλα όσα έπρεπε και έμειναν αμετανόητοι, τότε λοιπόν ελέγχει» (Θφ).

(3) Με έννοια υπερσυντέλικου= είχαν γίνει (Λ).

(4) Το μεγαλύτερο μέρος των θαυμάτων ή τα πολυάριθμα θαύματά του· τίποτα παρόλ' αυτά δεν αναφέρεται στα ευαγγέλια για τη Χοραζίν. Και από αυτό φαίνεται, ότι η στα ευαγγέλια εξιστόρηση των θαυμάτων του Χριστού δεν περιλαμβάνει όλα ή τα περισσότερα από τα θαύματά του (S).

Ματθ.11,21 οὐαί(1) σοι, Χοραζίν(2), οὐαί σοι, Βηθσαϊδά(3)· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι(4) ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ(5) καὶ σποδῶ(6) καθήμεναι μετενόησαν.

Ματθ.11,21 Αλίμονό σου, Χοραζίν· αλίμονό σου Βηθσαϊδά! Γιατί, αν γίνονταν στην Τύρο και στη Σιδώνα όσα θαύματα έγιναν σ' εσάς, οι κάτοικοί τους θα είχαν μετανοήσει από καιρό, φορώντας ρούχα πένθιμα και βάζοντας στάχτη στα μαλλιά τους.

(1) Επιφώνημα λύπης και αγανάκτησης=δυστυχία και βέβαιη τιμωρία και όλεθρος πνευματικός (δ). «Διότι πράγματι παρουσίασε σε αυτούς και την με λόγια διδασκαλία και την θαυματουργία με τα θαύματα. Επειδή όμως παρέμειναν στην απιστία τους, τούς ελέγχει λοιπόν» (X).

(2) Δεν γνωρίζουμε κάτι για τη Χοραζίν, εκτός από το ό,τι λέγεται εδώ και στο παράλληλο χωρίο του Λουκά. Ο ακριβής τύπος του ονόματος και η παραγωγή του είναι αβέβαια (p). Σύμφωνα με τον Ιερώνυμο (in Onom.) απείχε 2 μίλια ρωμαϊκά από την Καπερναούμ, στα ερείπια του σημερινού Tell Hum ή πιθανότερο στα ερείπια της Kerazeh που απέχει περίπου μία ώρα από το Tell Hum (g).

(3) Ονομασία που μεταφράζεται τόπος κυνηγιού ή αλιείας. Δύο κωμοπόλεις είχαν το όνομα αυτό· η μία βρισκόταν στη δυτική όχθη της λίμνης Γεννησαρέτ και η άλλη στην κάτω Γαυλωνίτιδα, στην ανατολική όχθη της Γεννησαρέτ, όχι μακριά από το σημείο, στο οποίο ο Ιορδάνης εξέβαλλε στη λίμνη και η οποία εις τιμην της κόρης του Αυγούστου Ιουλίας είχε ονομαστεί Ιουλίαν (g).

Πιο πιθανή η πρώτη εκδοχή αν και ο S. προτιμά τη δεύτερη.

«Για να μάθεις ότι δεν ήταν αυτοί τέτοιοι από τη φύση τους, αναφέρει το όνομα της πόλης, από την οποία προήλθαν πέντε απόστολοι· διότι και ο Φίλιππος και τα δύο εκείνα ζευγάρια των κορυφαίων μαθητών (Πέτρος-Ανδρέας, Ιάκωβος-Ιωάννης) κατάγονταν από εκεί» (X).

(4) Αναφέρει τις δύο αυτές εθνικές πόλεις, «επειδή ήταν διαβόητες για την ειδωλολατρεία τους» (Z), τις οποίες συχνά οι προφήτες της Π.Δ. είχαν κατακρίνει. Δες Ησ. κγ (S), και οι οποίες ήταν διαβόητες για τρυφή και ασωτεία, για τα οποία και τιμωρήθηκαν· διότι και ο Ναβουχοδονόσορ πολιορκήσε και κυρίευσε την Τύρο και ο Σαλμανάσαρ την Σιδώνα (Ιωσήφ. Ιουδ. Αρχ. 9,14,2) και ο Αλέξανδρος πάλι την Τύρο (Διοδ. Σικελ. 17,40. Ιωσήφ. ο.π. 11,8,3)(δ).

(5) Τρίχινο χοντρό σκούρο και μονοκόμματο ρούχο, χωρίς σχισμές και πτυχές, το οποίο έδεναν με σχοιχιά στη μέση (Ησ. γ 24). «Ρούχο πένθιμο» (Ιώσηπος). «Ο σάκκος ήταν σύμβολο μετάνοιας και το να πασπαλίζουν το κεφάλι με στάχτη και σκόνη το βλέπουμε σε αυτούς που πενθούν» (Θφ). Για αυτά ως σύμβολα λύπης δες Ιωνά γ 6, Δαν. θ 3, Ησ. νη 5 (a).

(6) Με σάκκο και στάχτη κάθομαι=κάθομαι ντυμένος σάκκο και καλυμμένος με στάχτη. Δες Ιωνά γ 6, Ιερεμ. στ 26, Εσθ. δ 1,3. Α Μακ. γ 47)(g).

Ματθ.11,22 πλὴν(1) λέγω ὑμῖν, Τύρω καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον(2) ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν.

Ματθ.11,22 Γι' αυτό σας βεβαιώνω πως ο Θεός θα δείξει μεγαλύτερη επιείκεια την ημέρα της κρίσεως για την Τύρο και τη Σιδώνα παρά για σας.

(1) Εκφέρει εναντιωματικά το συμπέρασμα της σύγκρισης των πόλεων αυτών της Γαλιλαίας=Σας εκπλήσσει αυτού του είδους η σύγκριση. Αλλά σας λέω... (δ).

(2) Ανεκτότερη θα είναι η τύχη τους (g), μικρότερη η τιμωρία τους. Διότι ήταν λιγότερο αμετανόητοι και θα είχαν μετανοήσει, αλλά και επιπλέον ήδη τιμωρήθηκαν και στην παρούσα ζωή (b).

Ματθ.11,23 καὶ σὺ Καπερναοὺμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα(1), ἕως ἄδου(2) καταβιβασθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις(3) ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γινόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν(4) ἂν μέχρι τῆς σήμερον.

Ματθ.11,23 Κι ἐσύ Καπερναοὺμ, που υψώθηκες ως τα ουράνια, θα κατεβείς στα τρίςβαθα του ἄδη. Γιατί, αν τα θαύματα που έγιναν σ' ἐσένα γίνονταν στα Σόδομα, θα είχαν διατηρηθεῖ ἴσαμε σήμερα.

(1) «Η Καπερναούμ έγινε ένδοξη επειδή κατοίκησε σε αυτήν ο Χριστός και

επιτέλεσε εκεί πολλά από τα θαύματά του» (Ζ). Υψώθηκε μέχρι τον ουρανό, διότι ο Κύριος από τον ουρανό ήλθε και διέμεινε εκεί και έτσι έφερε εκεί τον ουρανό (b). «Επειδή πολλά θαύματα έκανε ο Χριστός στην Καπερναούμ φάνημε ότι υψώθηκε μέχρι τον ουρανό, η οποία λόγω της απιστίας αφού έπεσε με πτώση εξάισια έφθασε μέχρι τον άδη» (Θεόδωρος Ηρακλείας).

(2) Ουρανός και Άδης (όχι γέεννα) συμβολίζουν το ύψος της δόξας και το βάθος της ντροπής. Δες Ησ. ιδ 13-15 (ρ). «Εσύ που μέχρι τον ουρανό υψώθηκες στη δόξα, μέχρι τον άδη θα κατέβεις στην ατιμία» (Ζ). «Διότι αν και είχε τέτοιο κάτοικο, τίποτα δεν ωφελήθηκε από αυτόν» (Θφ).

(3) Η Καπερναούμ ευλογήθηκε πολύ περισσότερο από τη Χοραζίν και τη Βηθσαϊδά, λόγω όμως της αμαρτίας της έγινε αθλιότερη. Για αυτό συγκρίνεται με τα Σόδομα και όχι με την Τύρο και Σιδώνα (b).

«Και τα Σόδομα όμως δεν τα προσθέτει σε αυτούς χωρίς λόγο, αλλά για να αυξήσει την κατηγορία· διότι πράγματι είναι πάρα πολύ μεγάλη η απόδειξη της κακίας τους, όταν αποδεικνύονται ότι είναι χειρότεροι όχι μόνο από τους συγχρόνους τους, αλλά και από τους πονηρούς όλων των εποχών» (Χ).

Η αμαρτία των κατοίκων αυτών των πόλεων που κάποτε ανθούσαν δεν ήταν αγριότητα ή σαρκολατρεία, αλλά αδιαφορία. Δεν έχουμε κάποια ένδειξη, ότι αντιτίθονταν στο Χριστό ή ότι κορόιδευαν και ειρωνεύονταν αυτόν. Το έργο του όμως δεν προκαλούσε την πρόεπουσα εντύπωση σε αυτούς. Ίσως έδειχναν κάποιο ασθενές ενδιαφέρον για τα θαύματά του και τη διδασκαλία του· αλλά η ευεργετική του δράση ουδέποτε έθιξε βαθύτερα τις καρδιές τους και η διδασκαλία του δεν επέφερε κάποια μεταβολή στη ζωή τους.

(4) Και δεν θα ήταν κατεστραμμένες (b).

Ματθ.11,24 πλὴν λέγω(1) ὑμῖν(2) ὅτι γῆ(3) Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ σοί(4).

Ματθ.11,24 Γι' αυτό σας βεβαιώνω πως ο Θεός θα δείξει μεγαλύτερη επιείκεια την ημέρα της κρίσεως για τα Σόδομα παρά για σένα».

(1) Η βεβαιότητα με την οποία ο Ιησούς εκφέρει την κρίση του συνυπονοεί ότι αυτή ταυτίζεται με τη θεία κρίση.

(2) «Αυτό ειπώθηκε προς τους πολίτες εκείων των πόλεων» (Ζ).

(3) Αυτούς που κατοίκησαν στη γη Σοδόμων (δ). «Αν όμως κάποιος θα έλεγε και γιατί δεν έγιναν θαύματα στα Σόδομα; Θα πούμε ότι ο Χριστός σχεδίασε το κατάλληλο πράγμα για κάθε καιρό· τώρα σαρκώθηκε ο Λόγος και έκανε τα θαύματα, αλλ' όμως από κάθε γενιά θα ζητηθούν οι ευθύνες κατά αναλογία» (Θεόδωρος Ηρακλείας).

(4) «Το «σε σένα» ειπώθηκε προς την πόλη» (Ζ).

Στιχ. 25-27. Οι θείες αλήθειες φανερώνονται στους ταπεινούς.

Ματθ.11,25 (1) Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ(2) ἀποκριθεὶς(3) ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἔξομολογοῦμαι(4) σοι, πάτερ(5), κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς(6), ὅτι ἀπέκρυψας(7) ταῦτα(8) ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν(9), καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις(10)·

Ματθ.11,25 Εκείνο τον καιρό, είπε ο Ιησούς: «Σ' ευχαριστώ, Πατέρα, Κύριε του ουρανού και της γης, γιατί αυτά τα έκρυψες από τους σοφούς και τους συνετούς και τα φανέρωσες στους ταπεινούς.

Αποτελεί η περικοπή ένα από τα πολυτιμότερα μαργαριτάρια του Ματθαίου. Αυτός ο μικρός λόγος διαιρείται σε 3 μέρη: 1) Ευχαριστίες του Ιησού προς τον Πατέρα (σ. 25-

28). 2) Κεντρικό σημείο σχετικά με τη γνώση του Υιού και του Πατέρα (σ. 27). 3) Πρόσκληση προς τις ψυχές (σ. 28-30)(L).

(1) Από το Λουκά οι λόγοι αυτοί του Κυρίου τοποθετούνται μετά την επιστροφή των εβδομήντα από την περιοδεία τους, όταν ο Κύριος με αγαλλίαση ευχαρίστησε τον Πατέρα του για την προτίμηση που έδειξε προς τους νηπίους (p).

(2) Στον καιρό, κατά τον οποίο μίλησε έτσι εναντίον των απίστων Γαλιλαίων (δ).

(3) =Αφού πήρε το λόγο (δ). Εβραϊκός τρόπος έκφρασης (F). Δεν υπονοεί, ότι τα ακόλουθα λόγια αποτελούν απάντηση σε ερώτηση που προβλήθηκε. «Δεν προηγήθηκε δηλαδή ερώτηση» (Z).

(4) «Το εξομολογούμαι εδώ σημαίνει ευχαριστώ» (Z). Κατά γράμμα σημαίνει αναγνωρίζω ξεκάθαρα προς τιμήν σου (Γεν. κθ 35, Β΄Βασ. κβ 50, Ψαλμ. κθ 5 και ειδικά Σοφ. Σειρ. να 1,11)(p).

(5) Συχνά τον Κύριο του ουρανού και της γης ονομάζει ο Ιησούς Πατέρα του, μερικές φορές και Θεό του, ουδέποτε όμως Κύριό του, αλλά Κύριο του ουρανού και της γης (b).

(6) Δες για τη φράση Τωβ. ζ 17 και Ιουδειθ θ 12 (S). Ονομάζει τον Πατέρα του Κύριο του ουρανού και της γης επειδή έχει την εξουσία και το κράτος σε όλο τον κόσμο (δ) και ως κυβερνήτη του κόσμου (g). «Λέει τον Θεό ότι είναι Πατέρας μεν του εαυτού του, αλλά των κτισμάτων τον ονομάζει Κύριο» (A).

(7) «Τι λοιπόν; Χαίρεται για την απώλεια των ανθρώπων και για το ότι εκείνοι δεν έμαθαν αυτά; Καθόλου. Αλλά αυτή είναι η άριστη οδός της σωτηρίας, το να μην εξαναγκάζει εκείνους που περιφρονούν και δεν θέλουν να δεχτούν τα λεγόμενα, ώστε, επειδή με το να προσκληθούν δεν έγιναν καλύτεροι, αλλά τα αμέλησαν και τα περιφρόνησαν, με το να διωχτούν να επιθυμήσουν αυτά» (X).

Ή, ευχαριστεί τον Πατέρα του διότι τα διανοητικά προσόντα και η δύναμη της διάνοιας δεν είναι αναγκαία, για να γνωρίσει κάποιος το έργο της θείας σοφίας (p). «Απέκρυψε τα μυστήρια ο Θεός από αυτούς που νομίζουν ότι είναι σοφοί, όχι επειδή τους φθονεί ή επειδή είναι αυτός ο αίτιος της αγνωσίας τους, αλλά γιατί δεν είναι άξιοι από αυτό ακριβώς, το ότι δηλαδή νομίζουν ότι είναι σοφοί· διότι αυτός που θεωρεί τον εαυτό του σοφό και εμπιστεύεται τη δική του γνώση δεν προσκαλεί το Θεό. Και επομένως ο Θεός αφού δεν προσκαλείται ούτε βοηθά αυτόν ούτε του αποκαλύπτει. Άλλωστε ο Θεός μάλλον από φιλανθρωπία δεν αποκαλύπτει στους πολλούς τα μυστήρια, για να μην τιμωρηθούν περισσότερο, με το να τα απορρίψουν με περιφρόνηση αφού πρώτα τα γνώρισαν» (Θφ).

(8) «Τα μυστήρια της πίστης» (Z): την σημασία και την έννοια των θαυμάτων που έγιναν στις πόλεις της Γαλιλαίας (S): αυτά, τα οποία αναφέρονται στον Πατέρα και τον Υιό και στη βασιλεία των ουρανών (b). Τα μυστήρια της απολύτρωσης μέσω του Χριστού (F).

(9) Τους σύμφωνα με την ιδέα τους σοφούς και συνετούς (o).

«Σοφούς εδώ λέει τους γραμματείς και τους Φαρισαίους... Λέγοντας όμως σοφούς δεν εννοεί την αληθινή και αξιόπαινη σοφία, αλλά αυτήν την οποία νόμιζαν ότι έχουν από δική τους ικανότητα» (X). Είναι συνώνυμα το σοφός και συνετός· αλλά το μεν συνετός δηλώνει απλώς αυτόν που κρίνει ορθά για οποιοδήποτε πράγμα, ενώ το σοφός αυτόν που βρίσκει και τα πρακτικά μέσα για επίτευξη του σκοπού (δ).

(10) «Δεν είπε ανόητους, αλλά νήπιους· απλούς, εννοεί, αφελείς» (X).

Δεν θέλει να πει ότι η δύναμη του νου και η διανοητική ικανότητα είναι εμπόδιο για την αποδοχή του Ευαγγελίου, αλλά ότι απαιτείται παιδική απλότητα. Τα προσόντα που απαιτούνται για αποδοχή του ευαγγελίου δεν είναι διανοητικά, αλλά ηθικά. Η καρδιά και όχι το κεφάλι είναι το σπίτι του ευαγγελίου και όρος για αποδοχή του είναι η ταπείνωση του πνεύματος και όχι η ευστροφία. Δεν αποκλείονται από την

βασιλεία όλοι οι εύστροφοι, μολονότι κάποιιοι οι ίδιοι αποκλείουν τον εαυτό τους από αυτήν· διότι όχι ο νους, αλλά η υπερηφάνεια των διανοουμένων αποκλείει από τη βασιλεία.

Αλλά ούτε και όλοι οι απλοί και αφελείς και χωρίς ιδιαίτερη μόρφωση γίνονται δεκτοί στη βασιλεία. Διότι όχι η βλακεία αλλά η ταπείνωση των απλών στην καρδιά εισάγει στη βασιλεία. Οι ψυχολογικοί νόμοι, τους οποίους ο Θεός καθόρισε, παρουσιάζουν τα διαφορετικά αποτελέσματα, τα οποία προέρχονται από την πνευματική υπερηφάνεια και από την πνευματική ταπείνωση, και για αυτό ο Ιησούς ευχαριστεί.

Ματθ.11,26 ναι(1), ό πατήρ, ότι ούτως έγένητο εϋδοκία(2) έμπροσθέν σου(3).

Ματθ.11,26 Ναι, Πατέρα μου, αυτό ήταν το θέλημά σου.

(1) «Ναι, σε ευχαριστώ, πατέρα μου» (Ζ).

(2) «Δηλαδή αρέσκεια» (Ζ), ευαρέστηση (δ).

(3) «Δηλαδή, έτσι σου άρεσε» (Χ). «Δηλώνει εδώ τη φιλανθρωπία του Πατέρα, επειδή δεν αποκάλυψε στους νήπιους διότι κάποιος άλλος τον παρακάλεσε, αλλά έτσι άρεσε σε αυτόν από την αρχή» (Θφ). «Έτσι ευδόκησες να κρυφτούν μεν αυτά από αυτούς που τα απέρριψαν ως ανάξια, και να αποκαλυφθούν σε αυτούς που τα αποδέχτηκαν ως άξια» (Ζ).

Ματθ.11,27 (1)Πάντα(2) μοι παρεδόθη(3) υπό τοϋ πατρός μου· και(4) οϋδεις έπιγινώσκει(5) τόν υιόν(6) ει μη ό πατήρ, οϋδε τόν πατέρα τις(7) έπιγινώσκει ει μη ό υιός(8) και ᾧ εϋν βούληται(9) ό υιός αποκαλύψαι(10).

Ματθ.11,27 Όλα έχουν παραδοθει σ' εμένα από τον Πατέρα μου. Κανένας δε γνωρίζει πραγματικά τον Υιό, παρά μόνον ο Πατέρας· ούτε τον Πατέρα τον ξέρει κανείς πραγματικά, παρά μόνο ο Υιός, καθώς κι εκείνος στον οποίο θέλει ο Υιός να τον φανερώσει.

(1) «Για να μη νομίσεις ότι ευχαριστεί με αυτόν τον τρόπο, επειδή ο ίδιος στερείται αυτής της δύναμης και δεν μπορεί να κατορθώσει αυτό, για αυτό λέει: όλα...» (Χ).

(2) Τα κτίσματα και δημιουργήματα. Δες Ματθ. κη 18(δ). «Όλα τα του Πατέρα δηλαδή. Διότι και αλλού λέει· όλα όσα έχει ο Πατέρας, είναι δικά μου (Ιω. στ 15). Αν όμως όλα παραδόθηκαν σε αυτόν, άρα είναι κύριος όλων· αν όμως είναι κύριος όλων, άρα είναι ίσος με τον Πατέρα» (Ζ). «Όλα μου παραδόθηκαν και είναι μία η εξουσία η δική μου και εκείνου» (Θφ).

Μετά την ανάστασή του πιο ξεκάθαρα είπε: μου δόθηκε κάθε εξουσία στον ουρανό και στη γη (Ματθ. κη 18): αλλά στο παρόν χωρίο η ίδια αλήθεια υπονοείται. Δες σ. 25. Όλα παραδόθηκαν σε αυτόν. Και η εξουσία να αποκαλύπτει αυτά. Όλα παραδόθηκαν σε αυτόν, άρα λοιπόν και όλοι οι άνθρωποι. Δες Ιω. ιγ 3, ιζ 2, Α΄Κορ. ιε 25,27 (b).

(3) Ο άοριστος χρησιμοποιείται εδώ όπως και στο Ματθ. γ 17 το ευδόκησα και στο κη 18 το εδόθη. Η ιδέα που συνυπονοείται είναι ιδέα προαιώνιας πράξης και προϋποθέτει την προϋπαρξη του Μεσσία. Η ίδια ιδέα υπονοείται πιθανώς και στο «ήλθον» του Ματθ. ε 17 και ι 34 και στο «με έστειλε» του Ματθ. ι 40 (a).

Ο άοριστος μπορεί να εννοηθεί ότι λέγεται εδώ για τον Χριστό ως Θεάνθρωπο, στον οποίο έδωσε ο Πατέρας στέλλοντας στον κόσμο (Ιω. ιγ 3,ιζ 2) την υπόσχεση, ότι θα υποτάξει σε αυτόν τα πάντα (Α΄Κορ. ιε 27,Εβρ. β 8)(δ). Ο Πατέρας δεν φύλαξε κάτι για τον εαυτό του, το οποίο να μην έδωσε στον Υιό (b).

Ως προς τη θεία του φύση επίσης «να εννοήσεις το «παραδόθηκε» όπως αρμόζει σε Θεό· όχι δηλαδή ότι μη έχοντας αυτά πριν, τα πήρε ύστερα· διότι τίποτα δεν είναι προηγούμενο χρονικά από αυτόν, ούτε ο ίδιος ο ατέρας, αλλά ταυτόχρονα πατέρας

και ταυτόχρονα υιός, και ταυτόχρονα κύριοι όλων· αλλά συνηθίζει σε πολλά σημεία να τα λέει αυτά από συγκατάβαση, τιμώντας τον πατέρα» (Ζ). «Τίποτα λοιπόν ανθρώπινο να μην υποπτευθείς. Για να μη νομίσεις δηλαδή ότι πρόκειται για δύο αγέννητους Θεούς, για αυτό βάζει αυτή τη λέξη» (Χ).

«Ακούγοντας το «παραδόθηκε» να μη νομίζεις ότι παραδόθηκαν σαν σε δούλο και κατώτερο, αλλά σαν σε υιό. Διότι δεξ τι λέει· Όλα μου παραδόθηκαν όχι από τον δεσπότη, αλλά από τον πατέρα μου» (Θφ).

«Το «μου δόθηκε» και το «πήρα» και το «μου παραδόθηκε», για αυτό τα είπε, μόνο και μόνο δηλαδή για να δείξει, ότι δεν είναι αυτός ο Πατέρας, αλλά είναι ο Λόγος του Πατέρα και ο άναρχος υιός, ο οποίος, λόγω μεν της ομοιότητας με τον Πατέρα του, έχει προαιωνίως, αυτά που έχει από αυτόν, και λόγω του ότι είναι Υιός από την άλλη, έχει από τον Πατέρα (και όχι από μόνος του) αυτά που έχει προαιωνίως... Διότι αν όλα παραδόθηκαν σε αυτόν, πρώτον μεν είναι διαφορετικός αυτός από τα πάντα, τα οποία πήρε· έπειτα εφόσον είναι κληρονόμος όλων, μόνος ο Υιός είναι, και μάλιστα ίδιος στην ουσία του Πατέρα. Διότι αν ήταν και αυτός ένας από όλους, δεν θα ήταν ο ίδιος κληρονόμος όλων, αλλά και ο καθένας θα έπαιρνε, όπως θα ήθελε και θα έδινε ο Πατέρας. Τώρα όμως επειδή όλα τα παίρνει αυτός, είναι διαφορετικός όλων και μόνος γνήσιος Υιός του Πατέρα» (Α).

Εάν η περίπτωση, κατά την οποία ο Ιησούς είπε τα λόγια αυτού του στίχου, είναι αυτή που αναφέρεται από το Λουκά, κατά την επιστροφή τω εβδομήντα από την περιοδεία τους, η βεβαίωση των μαθητών αυτών, ότι τα δαιμόνια υποτάσσονται σε μας στο όνομά σου, έδωσε στον Κύριο την κατάλληλη αφορμή στο να πει αυτά. «Δες πότε λέει αυτά· όταν μέσα από τα έργα πήραν την απόδειξη της δύναμής του, βλέποντας όχι μόνο αυτόν να θαυματοουργεί, αλλά και να μπορούν να κάνουν τόσα πολλά στο όνομά του» (Χ).

(4) «Έπειτα λέει και κάτι ανώτερο από αυτό... Επειδή δηλαδή είπε· Όλα μου παραδόθηκαν από τον πατέρα μου, προσθέτει· Και που είναι το θαυμαστό, λέει, αν είμαι Δεσπότης όλων, τη στιγμή βεβαίως που έχω και κάτι ανώτερο, το να γνωρίζω δηλαδή τον Πατέρα και το να έχω την ίδια ουσία; Διότι και αυτό φανερώνει, με τρόπο κρυφό, με το ότι αυτός μόνο τον γνωρίζει με τέτοιο τρόπο» (Χ).

(5) Η «επί» αυξάνει την έννοια του γνωρίζω=τελείως γνωρίζω (δ).

«Επίγνωση δεν εννοεί την απλή, αλλά αυτήν που αφορά τη φύση τους. Διότι το ότι είναι μεν υιός και πατέρας, το γνωρίζουμε όλοι όσοι πιστεύουμε· ποιος όμως είναι όσον αφορά στη φύση του ο υιός και ποιος ο πατέρας, κανείς δεν το γνωρίζει... Το είπε αυτό ο Χριστός διδάσκοντας φανερότερα την ισότητα με τον πατέρα. Διότι αν μόνοι από όλους έχουν ίση την γνώση για τη σχέση μεταξύ τους, άρα είναι ίσοι» (Ζ).

(6) Οι τίτλοι ο υιός, ο πατήρ χρησιμοποιούνται με απόλυτη έννοια, όπως συχνά στο δ' ευαγγέλιο. Δες Μάρκ. ιγ 32, Ματθ. κδ 36. Η απόλυτη αυτή χρήση του τίτλου ο υιός για τον Ιησού συνυπονοεί μοναδική και άμεση σχέση με τον Πατέρα, του πιο στενού είδους. Εφόσον όμως τα λόγια αυτά μαρτυρούνται και από τους άλλους συνοπτικούς (από τον Λουκά οι παρόντες λόγοι και στο Μάρκ. ιγ 32 η με απόλυτη έννοια χρήση του τίτλου), δεν θα ήταν δυνατόν να υπάρξει ισχυρότερη απόδειξη, σε συνδυασμό και με τις μαρτυρίες στο δ' ευαγγέλιο, για το ότι ο Κύριος ο ίδιος μίλησε έτσι για τον εαυτό του, ως τον Υιό με απόλυτη έννοια (S).

(7) «Δεν λέει αυτό, ότι δηλαδή όλοι τον αγνόησαν, αλλά ότι τη γνώση που έχει ο ίδιος για αυτόν, δεν την έχει κανείς άλλος» (Χ).

(8) Το Πνεύμα το Άγιο δεν αναφέρεται εδώ, διότι το έργο του δεν ήταν ακόμη τόσο καλά γνωστό στους ανθρώπους (b). «Διότι πράγματι έπρεπε πρώτα να φανερωθεί στις ψυχές των μαθητών η γνώση για τον υιό, και έπειτα να αποκαλυφθούν σε αυτούς τα σχετικά με το άγιο Πνεύμα» (Ζ).

(9) «Όχι σε όποιον διατάζεται, ούτε σε όποιον προστάζεται» (X), αλλά σε όποιον θέλει. Σε ποιους όμως θέλει να αποκαλύψει, φαίνεται με σαφήνεια από τον ακόλουθο στίχο (b).

(10) «Πρόσεξε ότι παραπάνω είπες, ότι ο Πατέρας αποκάλυψε τα μυστήρια στους νήπιους· ενώ εδώ ότι ο Υιός αποκαλύπτει τον Πατέρα. Βλέπεις λοιπόν ότι είναι μία η δύναμη του Πατέρα και του Υιού, αφού βεβαίως και ο Πατέρας αποκαλύπτει και ο Υιός» (Θφ).

Οι λόγοι του Ιησού σε αυτόν το σ. συνυπονοούν συνείδηση μοναδικής σχέσης με το Θεό και η σχέση αυτή, όπως φαίνεται από τα συμφραζόμενα, συνίστατο από τη μία μεν στο ότι όλα παραδόθηκαν σε αυτόν από τον πατέρα, από την άλλη δε στην προϋπαρξη μαζί με το Θεό (a).

Στιχ. 28-30. Ο Κύριος προσκαλεί σε μετάνοια.

Ματθ.11,28 (1)Δεύτε(2) πρός με πάντες οί κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι(3), κάγω ἀναπαύσω(4) ὑμᾶς.

Ματθ.11,28 Ελάτε σ' εμένα ὅλοι ὅσοι κοπιᾶτε κι εἶστε φορτωμένοι, κι εγὼ θα σας ξεκουράσω.

(1) Η σχέση με τα παραπάνω: Αν και ο Υιός μόνος γνωρίζει τον Πατέρα, όμως θέλει να κάνει μέτοχους της γνώσης του, αυτούς που την αξίζουν. Καλεί λοιπόν αυτούς που έχουν ανάγκη καθοδήγησης να έλθουν προς αυτόν και να διδαχθούν.

(2) Προστακτικό επίρρημα= ελάτε (δ).

(3) Ἡ, «κουρασμένους λέει αυτούς που έχουν το βάρος των αμαρτημάτων στην ψυχή» (Θεόδωρος Ηρακλείας): «διότι είναι κούραση και μέγιστο φορτίο η αμαρτία» (Ω). «Όσοι κοπιάζουν με το να εργάζονται την αμαρτία και είναι φορτωμένοι με το βάρος της... Διότι έχει η αμαρτία κόπο μεν πριν ολοκληρωθεί και βάρος μετά από αυτό» (Ζ).

«Ελάτε όχι για να απαιτήσω ευθύνες, αλλά για να συγχωρήσω αμαρτήματα. Ελάτε, όχι επειδή χρειάζομαι τη δόξα σας, αλλά επειδή ενδιαφέρομαι για τη σωτηρία σας» (X).

Ἡ, κουρασμένοι και φορτωμένοι από το βάρος των Φαρισαϊκών παρατηρήσεων (L). Οι φορτωμένοι από τον φαρισαϊκό ζυγό του νόμου (S).

Ἡ, το κουρασμένοι υπονοεί κόπο, το φορτωμένοι καρτερία. Το πρώτο αναφέρεται στην επίμονη έρευνα για την αλήθεια και για την ανάπαυση ταραγμένης συνείδησης· το δεύτερο στο βαρύ φορτίο των παρατηρήσεων, το οποίο δεν δίνει ανάπαυση και ίσως και στις λύπες της ζωής, οι οποίες, όταν δεν υπάρχει η από την αληθινή πίστη παρηγοριά, γίνονται τόσο καταθλιπτικές (p). Η τελευταία συνδυάζει και τις δύο άλλες.

(4) «Δηλαδή να ελευθερώσω από αυτόν τον κόπο και από αυτό το βάρος» (Ζ). «Δεν είπες, θα σώσω μόνο, αλλά και αυτό που ήταν πολύ περισσότερο, ότι θα σας προσφέρω απόλυτη ασφάλεια» (X). Εξηγείται αυτό από τον επόμενο στίχο (b).

Ματθ.11,29 (1)ἄρατε τὸν ζυγόν(2) μου(3) ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε(4) ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτός(5) εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ(6), καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς(7) ὑμῶν(8).

Ματθ.11,29 Σηκώστε πάνω σας τὸ ζυγὸ μου και διδασχεῖτε ἀπὸ τὸ δικό μου παράδειγμα, γιατί εἰμαι πρῶτος και ταπεινός στην καρδιά, και οι ψυχές σας θα βρουν ξεκούραση.

(1) Στους φορτωμένους με ανώφελα φορτία, λέει: Πάρτε το ζυγό μου πάνω σας (p).

Η φαρισαϊκή διαπραγμάτευση του νόμου έκανε αυτόν φορτίο βαρύ. Δες Ματθ. κγ 4. Του Χριστού η διδασκαλία ήταν ελαφρύ φορτίο και εύκολος ζυγός. Η φαρισαϊκή αντίληψη της θρησκείας έκανε τους Φαρισαίους να περιφρονούν τον αμόρφωτο και χυδαίο όγχο. Ο Χριστός καλούσε προς τον εαυτό του τον απλό αυτό λαό, που στέναζε κάτω από το φορτίο της θρησκείας, όπως διδασκόταν αυτή από τους Φαρισαίους (α).
(2) «Ζυγό ονόμασε τις ευαγγελικές εντολές του, διότι τοποθετούνται σαν ζυγός σε αυτούς που μπαίνουν κάτω από αυτές και συνδέουν αυτούς, καί μεταξύ τους καί με το Χριστό που οδηγεί» (Ζ).

«Ζυγό λέει την εργασία των εντολών. Ας ακούσουμε αυτόν που προστάζει, ας γίνουμε υποζύγιο του Χριστού, φορώντας στους εαυτούς μας τους ζυγούς της αγάπης» (Γν).

Με τη χρησιμοποίηση της μεταφοράς του ζυγού ο Κύριος μεταχειρίζεται πιθανώς τρόπο έκφρασης, ο οποίος είχε γίνει παροιμιακός. Ο ζυγός ήταν γνωστή ιουδαϊκή μεταφορά που εξέφραζε πειθαρχία ή υποχρέωση, ειδικά αναφορικά με τη συμμόρφωση με το νόμο (ρ).

Η εκδοχή του ζυγού του νόμου ήταν πολύ γνωστή στους Ιουδαίους. (δες Ιερεμ. ε 5, Σοφ. Σειρ. μ 1 και εξής) όπως και η ανάπαυση που δίνεται από το Θεό. Δες Ησ. ιδ 3, Β' Βασ. ζ 11, Σοφ. Σολ. δ 7, Σοφ. Σειρ. κβ 13. Το νέο εδώ είναι ότι ο ζυγός είναι ο ζυγός του Ιησού, νομοθέτη, ο οποίος πρόσφερε στους φτωχούς και θλιμμένους την τελειότητα του νόμου (L).

(3) Σηκώνω το ζυγό του Χριστού πάνω μου σημαίνει υποβάλλω τον εαυτό μου στην πειθαρχία και υπακοή του Χριστού (b).

(4) Μάθετε από εμένα ότι. Αξιοσημείωτη και η εκδοχή: Γίνετε μαθητές μου, πάρτε μαθήματα από εμένα, διότι... (F).

(5) Οι Φαρισαίοι περιφρονούν τους αμόρφωτους και απλούς και φορτώνουν αυτούς με τα βαριά και δυσβάστακτα φορτία των δικών τους διδασκαλιών για το νόμο. Όλοι αυτοί οι φορτωμένοι ας γίνουν μαθητές διδασκάλου με συμπάθεια, όχι άγριου και αλαζόνα (a). Δεν είμαι οργίλος οδηγός αλλά πράος (δ).

(6) «Δεν είπα ταπεινός μόνο, αλλά ταπεινός στην καρδιά, δηλαδή ταπεινός στην ψυχή, στην προαίρεση» (Ζ): το «στην καρδιά» υποδηλώνει ότι αγαπά την ταπείνωση και από την καρδιά του την κάνει δική του (L).

(7) Το αποτέλεσμα του σηκώματος του ζυγού του Κυρίου θα είναι η ειρήνη της ψυχής με το Θεό, με τον πλησίον και με τον εαυτό της (L).

(8) Οι σ. 28 και 29 παρουσιάζουν ομοιότητες λεκτικές ολοφάνερές με το Σοφ. Σειρ. να 23,26,27. Σημειώνουμε αυτές, αλλά δεν πρέπει να λησμονούμε το πνεύμα του ευαγγελίου. Ενώ δηλαδή στη Σοφία Σειράχ καλείται ο αναγνώστης να σπουδάσει την Σοφία στη σχολή, όπου διδάσκεται ο νόμος και να πάρει πάνω του το ζυγό του νόμου, ο Ιησούς απευθύνεται προς τους κουρασμένους από το βάρος του νόμου και τους καλεί να πάρουν από αυτόν διδασκαλία που τους αναπαύει και ζυγό γλυκό.

Εάν λοιπόν ο Κύριος χρησιμοποίησε κάποιες αναμνήσεις του από το βιβλίο του Σειράχ, έπραξε αυτό, για να προσδώσει σε αυτές νέα έννοια. Δεν είναι πλέον ο ραββίνος που επαναλαμβάνει το μάθημα, το οποίο έμαθε, αλλά ο Υιός που αποκαλύπτει στις καλοπροαίρετες ψυχές τη νέα διδασκαλία, με την οποία θα πετύχουν την ανάπαυσή τους (L).

Ματθ.11,30 ό γάρ(1) ζυγός(2) μου χρηστός(3) και τὸ φορτίον(2) μου ελαφρόν(4) ἔστιν.

Ματθ.11,30 Γιατί ο ζυγός μου είναι απαλός, και το φορτίο μου ελαφρό».

(1) Προσθέτει το λόγο, για τον οποίο θα βρουν ανάπαυση (δ).

(2) «Τον ζυγό τον ονόμασε και φορτίο επειδή βαραίνει για κάποιο διάστημα τους

αγύμναστους» (Ζ).

(3) Ἦπιος, γλυκός, αντιτίθεται στο τραχύς, σκληρός (g). «Δεν πληγώνει τον αυχένα, αλλά δοξάζει. Διότι ο ζυγός δεν δένεται γύρω από τον τράχηλο, επειδή αυτόν που τον σύρει τον θέλει αυτεξούσιο» (B). Ἦ, χρηστός=χρήσιμος, ωφέλιμος, σωτήριος και όχι όπως ο του διαβόλου επιβλαβής και ολέθριος. Η πρώτη εκδοχή πιο σωστή.

(4) «Είναι ελαφρύς ο αγώνας χάριν της ευσέβειας, διότι έχει μέγιστη βοήθεια» (Ω). «Πρόσεξε πως και ζυγό είπε και μαλακό τον ονόμασε, και φορτίο ανέφερε και ελαφρό το αποκάλεσε· έτσι ώστε, ούτε ως εύκολα να τα περιφρονήσεις, ούτε ως επίπονα να τα αποφύγεις» (Ζ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ' (12)

Στιχ. 1-13. Πως αγιάζεται η ημέρα του Θεού.

Ματθ.12,1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ(1) ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασι(2) διὰ τῶν σπορίμων(3)· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν(4), καὶ ἤρξαντο τίλλειν(5) στάχυα καὶ ἐσθίειν(6).

Ματθ.12,1 Εκείνο τον καιρό ο Ιησούς περνούσε ένα Σάββατο μέσα από σπαρμένα χωράφια. Οι μαθητές του πείνασαν κι άρχισαν να τρίβουν τα στάχυα και να τρώνε τους σπόρους.

Στο ΙΒ' κεφάλαιο ο ευαγγελιστής εξακολουθεί τα παραδείγματά του για τις παρανοήσεις και την εχθρότητα, στις οποίες η δημόσια δράση του Μεσσία ήταν εκτεθειμένη. Έχουμε εδώ 3 παραδείγματα του φαρισαϊκού ανταγωνισμού, που εκδηλώνεται ολοένα με μεγαλύτερη σφοδρότητα και κορυφώνεται με την κατηγορία εναντίον του Ιησού, ότι εργάζεται στην παράταξη του Βεελζεβούλ. Τα δύο πρώτα παραδείγματα αναφέρονται στη στάση του Χριστού απέναντι στο Σάββατο.

(1) Συναντιέται η φράση στο Ματθαίο 3 φορές, εδώ, στο ια 25 και στο ιδ 1, ουδέποτε όμως στο Μάρκο και το Λουκά (α). Μάλλον αποτελεί συνδυετικό κρίκο με τα παραπάνω. Πάντως χρόνος πρέπει να υπήρξαν οι αρχές της άνοιξης, τις εβδομάδες που ακολουθούσαν το Πάσχα, όταν το σιτάρι ωριμάζει (S).

(2) Η λέξη μεταπλάστηκε αντι για το σαββάτοις (g). Ἦ ο τύπος γίνεται από άχρηστη ονομαστική το σάββας του σάββατος (δ). «Αντί να πει σε ημέρα σαββάτων, δηλαδή το Σάββατο» (Ζ).

(3) Δηλαδή χωραφιών, των σπαρμένων, αυτά που γενικώς λέμε σπαρτά (δ).

(4) Ο Μάρκος στο παράλληλο χωρίο (β 33) μιλά μόνο για την πράξη, ο Ματθαίος δηλώνει και την αιτία (L), και μόνος αυτός προσθέτει αυτήν τη λεπτομέρεια (S).

Πείνασαν, «διότι λίγο φρόντιζαν για το σώμα, αφού το παν το αφιέρωναν στην ακρόαση και στο να είναι δίπλα στο Σωτήρα» (Ζ).

Το να μαδούν στάχυα για χορτασμό της πείνας τους, δείχνει ότι η πείνα τους είχε φτάσει σε έσχατο σημείο. Από τέτοιου είδους επεισόδια παίρνουμε κάποια ιδέα για τις στερήσεις του θείου μας Λυτρωτή. Είναι αξιοσημείωτο, ότι δεν λέγεται και για τον Κύριο ότι καταπράυνε την πείνα του μαδώντας και αυτός στάχυα (ο).

(5) =Ανασπώ, αυτό που γενικά λέμε μαδάω κάτι προσκολλημένο σε άλλο σώμα όπως λ.χ. τρίχες, γένη κλπ (δ). «Και ξερίζωναν τα στάχυα για να μπορούν να προχωρούν μπροστά και έτρωγαν τα ξερίζωμένα, τρίβοντας αυτά με τα χέρια τους όπως ο Λουκάς είπε, δηλαδή τα έτριβαν» (Ζ).

Ο Κύριος προπορευόταν μπροστά από τους μαθητές, οι οποίοι μαδούσαν στάχυα και έτρωγαν. Αυτό επιτρεπόταν από το νόμο (Δευτερ. κγ 25) και οι Φαρισαίοι για αυτό δεν κατηγορούν τους μαθητές για κλοπή. Αλλά το να μαδά και να τρίβει κάποιος

στάχνα θεωρούνταν από τους Γραμματείς ως ένα είδος θερισμού, αλωνίσματος και λικνίσματος, συνεπώς ως εργασία που απαγορευόταν το Σάββατο (ρ). Το να θερίζει κάποιος είναι ένα από τα 39 είδη εργασίας που απαγορευόταν το Σάββατο και ο Lightfoot παραθέτει τον Μαιμωνίδη που λέει: «Το να μαδάει κάποιος στάχνα είναι είδος θερισμού» (α).

(6) «Πρέπει όμως να θαυμάζουμε και των μαθητών την υπομονή, που δεν νοιάζονταν καθόλου για τα σωματικά, αλλά θεωρούσαν πάρεργο το τραπέζι της σάρκας και μάχονταν με συνεχή πείνα και ούτε έτσι δεν απομακρύνονταν» (Ω).

Μαθ.12,2 οι δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπον αὐτῷ· ἰδοὺ(1) οἱ μαθηταὶ σου ποιοῦσιν(2) ὃ οὐκ ἔξεστι(3) ποιεῖν ἐν σαββάτῳ(4).

Μαθ.12,2 Ὅταν το εἶδαν οἱ Φαρισαῖοι, του εἶπαν: «Κοίτα, οἱ μαθητές σου κάνουν κάτι που δεν επιτρέπεται ἀπὸ το νόμο να γίνεται το Σάββατο».

(1) Θέλουν να πουν: Ο διδάσκαλος είναι υπεύθυνος για ό,τι παρόντος του πράττουν οι μαθητές (b). Επιστούν με αυτό την προσοχή του Σωτήρα (δ).

(2) «Κατηγόρησαν το μάδημα ως εργασία, όχι το ότι έτρωγαν» (Z).

(3) Δεν θέτουν το ζήτημα με αμφιβολία αλλά κατηγορούν ξεκάθαρα. Για αυτό και μαλώνονται αυστηρά στους σ. 3,5,7 (b).

(4) Το περί του σαββάτου θέμα απασχολεί μεγάλο μέρος της ευαγγελικής ιστορίας (b).

Μαθ.12,3 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς(1)· οὐκ ἀνέγνωτε(2) τί ἐποίησε Δαυῖδ(3) ὅτε ἐπέινασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ(4);

Μαθ.12,3 Αυτὸς τους ἀποκρίθηκε: «Δε διαβάσατε στη Γραφή τι ἔκανε ο Δαβὶδ ὅταν πείνασε αὐτὸς κι οἱ σύντροφοί του;

(1) Η επιχειρηματολογία του Κυρίου αποτελείται ἀπὸ 4 αδιάσειστα τεκμήρια (F). Στο πρώτο με το παράδειγμα που προβάλλει αποδεικνύει ὅτι κάθε κανόνας ἔχει και τις εξαιρέσεις του. Ὅπως ο Δαβὶδ και οἱ ἀκόλουθοί του τότε βρέθηκαν στην ἀνάγκη να ζητήσουν τροφή, ἔτσι και τώρα ο Υἱὸς Δαβὶδ και οἱ μαθητές του βρέθηκαν στην ἴδια ἀνάγκη (ρ).

(2) Εἶχαν διαβάσει το γράμμα χωρίς να καταλάβουν το πνεύμα. Ο Κύριος ελέγχει την πλάνη με το κύρος της Π.Δ.(b).

(3) «Τον Δαβὶδ φέρνει ως παράδειγμα... Διότι ἦταν ὄντως πολλή η δόξα του προφήτη» (X). Του Δαβὶδ η συμπεριφορά ἐδῶ δεν θεωρούνταν ἐπιλήσιμη (b).

(4) Η ιστορία αὐτή περιέχεται στο Α' Βασ. κα. Οτιδήποτε και αν λεχθεῖ, βέβαιο εἶναι ὅτι ο συγγραφέας της Α' Βασ. δεν αρνείται ὅτι τον Δαβὶδ συνόδευαν και ἄλλοι (F).

Μαθ.12,4 πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον(1) τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως(2) ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξδον(3) ἦν αὐτῷ(4) φαγεῖν οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ μόνοις τοῖς ἱερεῦσι(5);

Μαθ.12,4 Πως μῆκε στο ναὸ του Θεοῦ, κι ἔφαγε τους ἄρτους της προθέσεως, που δεν επιτρεπόταν ἀπὸ το νόμο να τους φάει οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ σύντροφοί του παρά μόνο οἱ ἱερεῖς;

(1) Δηλαδή στη σκηνή του μαρτυρίου, διότι ἐκεῖνη την εποχή... η μεν κιβωτός της διαθήκης ἦταν στην Καριαθιάριμ στον οἶκο του Αμιναδάβ (Α' Βασ. ζ 1 και Β' Βασ. στ 3) ἐνῶ η σκηνή του μαρτυρίου ἦταν στη Νομβά ὅπου ἦταν και ο ἀρχιερέας, στον ὁποῖο μῆκε ο Δαβὶδ (δ).

(2) Οἱ Ο' μεταφράζουν την ἀντίστοιχη εβραϊκή λέξη με το ἄρτοι προθέσεως. Δες Α' Βασ. κα 6 ἢ ἄρτοι ἐνώπιοι (Εξ. κε 29) ἢ οἱ ἄρτοι οἱ προκειμένοι (Εξοδ. λθ 18) ἢ ἄρτοι του προσώπου (Α' Βασ. κα 7)(α), διότι τοποθετοῦνταν ἐνώπιον του Θεοῦ, ὅπως

ένα βασιλικό τραπέζι απλώνεται στην παρουσία επίγειου βασιλιά (ο). Ονομάζονταν λοιπόν έτσι οι 12 σεμιδαλένιοι άρτοι (κατά τον αριθμό των 12 φυλών), οι οποίοι κατά διαταγή του Θεού ώφειλαν να τοποθετούνται σε 2 σειρές πάνω στο τραπέζι της σκηνής του μαρτυρίου ως θυσία στο Θεό, και άλλαζαν κάθε Σάββατο (δ).

(3) «Με την έννοια ότι δεν επιτρεπόταν από το νόμο» (Ζ).

(4) «Μη δηλαδή μου λες ότι ήταν προφήτης ο Δαβίδ, διότι ούτε έτσι επιτρεπόταν, αλλά των ιερέων ήταν το προνόμιο... Διότι και αν μύριες φορές ήταν προφήτης, αλλά δεν ήταν ιερέας. Και αν όμως εκείνος ήταν προφήτης, αλλά δεν ήταν και όσοι ήταν μαζί του· διότι και σε εκείνους έδωσε» (Χ).

(5) «Και τι σχέση έχει αυτό με το ζητούμενο; Θα πει κάποιος· διότι δεν έκανε την παράβαση ο Δαβίδ το Σάββατο... (ο Χριστός) αφήνοντας το Σάββατο φέρνει άλλο παράδειγμα ανώτερο του σαββάτου. Διότι δεν είναι ίσο το να παραβεί κάποιος μία ημέρα και το να αγγίζει το ιερό εκείνο τραπέζι, το οποίο δεν επιτρεπόταν σε κανέναν· διότι το μεν Σάββατο πολλές φορές παραβιάστηκε... και στην περιτομή και σε άλλα πολλά έργα· αυτό το ίδιο πράγμα μπορείς να το διαπιστώσεις και στην Ιεριχώ· αυτό όμως μόνο τότε έγινε» (Χ).

Το να μαδά κάποιος στάχυα δεν ήταν από μόνο του παράβαση. Δες Δευτερ. κγ 25. Κατατάχτηκε όμως στην κατηγορία του απαγορευμένου έργου για το Σάββατο από την παράδοση των Γραμματέων. Εναντίον της παράδοσης αυτής ο Χριστός επικαλείται την Γραφή. Σύμφωνα με αυτήν ο Δαβίδ έφαγε τους άρτους της πρόθεσης. Αυτό ήταν πράξη απαγορευμένη από το νόμο. Αλλά επιβλήθηκε από την ανάγκη. Κατά τον ίδιο τρόπο και η πράξη των μαθητών τώρα ήταν επιτρεπόμενη λόγω της ανάγκης τους (α).

Ματθ.12,5 ἢ οὐκ ἀνέγνωτε(1) ἐν τῷ νόμῳ(2) ὅτι τοῖς σάββασις οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ(3) τὸ σάββατον βεβηλοῦσι(4), καὶ ἀναίτιοί(5) εἰσι;

Ματθ.12,5 Ἡ δε διαβάσατε στο νόμο πως οι ιερείς παραβιάζουν το Σάββατο, αφού εργάζονται μέσα στο ναό, κι όμως δεν είναι ένοχοι;

(1) «Συνεχώς λέει σε αυτούς το «δεν διαβάσατε;» ελέγχοντάς τους για μάταιο κόπο αφού δεν καταλαβαίνουν αυτά που διαβάζουν» (Ζ). Το δεύτερο επιχείρημα είναι από το παράδειγμα των ιερέων (F). «Στην αρχή έφερε ως παράδειγμα τον Δαβίδ, καταπαύοντας με το αξίωμα του προσώπου την ανόητη εξέγερσή τους. Αφού όμως τους αποστόμωσε... τότε προσθέτει και την κυριότερη κατάργηση του σαββάτου. Ποια ήταν αυτή; Δεν ξέρετε ότι στο ιερό οι ιερείς βεβηλώνουν το Σάββατο και είναι ακατηγόρητοι; Διότι εκεί μεν, λέει, (στην περίπτωση του Δαβίδ) η περίπτωση προκάλεσε την παραβίαση, εδώ και χωρίς περίπτωση (ανάγκη) γίνεται η κατάργηση» (Χ).

(2) Δες Αριθμ. κη 9,10. Η αντικατάσταση των άρτων της προθέσεως το Σάββατο και οι θυσίες τις οποίες κανόνιζε ο νόμος για το Σάββατο απαιτούσαν εργασία. Σύμφωνα με την αρχή λοιπόν των Φαρισαίων, που δεν αναγνώριζαν καμία εξαίρεση, ήταν βεβήλωση (δ). Επιτρεπόταν «στους ιερείς να θυσιάζουν το Σάββατο και λόγω της θυσίας να κόβουν ξύλα και να ανάβουν φωτιά και να διαμοιράζουν τα κρέατα και άλλα τέτοια να κάνουν» (Ζ).

(3) «Δες με πόσα αποδεικνύει αυτό. Πρώτον από το πρόσωπο· διότι λέει ότι οι ιερείς· έπειτα από το ναό· διότι στο ναό γινόταν αυτό» (Ζ). Η πράξη της βεβήλωσης γίνεται μέσα στο ίδιο το ιερό.

(4) «Ούτε δηλαδή είπε, καταργούν, αλλά το πολύ βαρύτερο, βεβηλώνουν» (Χ). Συνήθως το ρήμα εκφράζει κάποιο είδος ιεροσυλίας και με αυτήν την έννοια η Βίβλος χρησιμοποιεί τη λέξη (Ησ. νστ 2,6. Σοφον. γ 4 κλπ). Ήταν όμως δυνατόν και νόμιμο πράγμα ιερό, αφιερωμένο στο Θεό να επιστρέψει σε κοινή χρήση. Από αυτό

το αντίστοιχο εβραϊκό του βεβηλώνω σημαίνει στους ραββίνους χρήση κοινή που νόμιμα επιτράπηκε για πράγμα ιερό. Με αυτήν την έννοια χρησιμοποιείται και εδώ η λέξη από τον Κύριο (L).

(5) Σημαίνει: «όχι μόνο δεν τιμωρούνται, αλλά και απαλλάσσονται κατηγορίας» (X). Αθώοι, ακατηγόρητοι (Hσύχιος).

Ματθ.12,6 λέγω(1) δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ(2) μεῖζόν ἐστὶν ὧδε(3).

Ματθ.12,6 Σας βεβαιώνω πως εδώ έχουμε κάτι ανώτερο από το ναό.

(1) Εκφράζει μέγα κύρος και εξουσία (b).

(2) Στο οποίο οι ιερείς λειτουργούν (b).

(3) «Διότι είναι παρών εδώ ο ίδιος ο δεσπότης του ιερού· η αλήθεια, όχι ο τύπος» (X). Δεν λέει. Είμαι μεγαλύτερος. Ο Ιησούς ήταν ταπεινός στην καρδιά (b). Το ανώτερο από το ιερό είναι ο Υιός του ανθρώπου=ο Μεσσίας. Εάν το ιερό δεν υποτασσόταν στους κανόνες περί σαββάτου, πόσο μάλλον ο Μεσσίας; (a). Εδώ ο Σωτήρας με το «παραπάνω από το ιερό» σαφώς κηρύττει τη θεία του φύση· διότι από το ναό του Θεού ανώτερος είναι μόνος ο Θεός (δ).

«Εάν το ιερό αποδεικνυόταν πάνω από την εντολή, άρα ο Χριστός ήταν πάνω από το νόμο» (Ω). Μολονότι χρησιμοποιείται εδώ ουδέτερο, ο Κύριος θέλησε να σημάνει το δικό του πρόσωπο πιο έντονα, και πράγματι το ουδέτερο λέει πολύ περισσότερα από το αρσενικό. Δες Ματθ. α 20 και Λουκ. α 35 (F). Παραπάνω από την άποψη της σπουδαιότητας των υπηρεσιών που οφείλονται σε αυτόν (ο).

Ματθ.12,7 εἰ δὲ ἐγνώκειτε(1) τί ἐστὶν ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν(2), οὐκ ἂν κατεδικάσατε(3) τοὺς ἀναιτίους(4).

Ματθ.12,7 Κι αν είχατε καταλάβει τι σημαίνει αγάπη θέλω και όχι θυσία, δε θα καταδικάζατε αυτούς τους αθώους ανθρώπους.

(1) Το τρίτο επιχείρημα είναι από το παράγγελμα της αγάπης (F). Εάν είχε ανοιχτεί ο νους σας, ώστε να κατανοείτε το αληθινό πνεύμα του νόμου (δ).

(2) Η παράθεση από το Ωσηέ στ 6. «Ο Θεός προτίμησε το έλεος από τη θυσία... Εάν όμως λόγω θυσίας καταργείται το Σάββατο, πολύ περισσότερο για το έλεος. Διότι είναι ανώτερη από τη θυσία η ελεημοσύνη σύμφωνα με τη δηλωμένη θεία απόφαση» (Z). Και η ίδια η Π.Δ. έβαζε την αγάπη πάνω από τη θυσία (L). «Δεν έχω ανάγκη, λέει, τις θυσίες, αλλά τις δέχομαι συγκαταβαίνοντας στη γνώμη της δικής σας αδυναμίας, αλλά απαιτώ αυτά τα δύο, την εύνοια προς εμένα και την φιλανθρωπία στον πλησίον» (Θεοδώρου).

(3) Αλόγιστα, γρήγορα, σκληρά (b).

(4) «Θα σπλαγχνιζόσασταν αυτούς που πείναγαν τόσο πολύ ώστε να τρώνε ακατέργαστο σάρι και δεν θα κατηγορούσατε αυτούς που είναι αθώοι, και αν όχι για κάτι άλλο, αλλά τουλάχιστον για την πείνα» (Z). Η ανάγκη της συντήρησης των αδελφών στη ζωή είναι ανώτερη από την ανάγκη της τήρησης του σαββάτου (δ). Για αυτό αυτοί που από τέτοια ανάγκη παραβίασαν το Σάββατο είναι αναίτιοι.

Ματθ.12,8 κύριος γάρ(1) ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(2) καὶ τοῦ σαββάτου(3).

Ματθ.12,8 Ἄλλωστε ο Υιός του Ανθρώπου εξουσιάζει και το Σάββατο».

(1) Τέταρτο επιχείρημα: η εξουσία του υιού του ανθρώπου πάνω στο Σάββατο (F). Αιτιολογεί ή το «εδώ είναι παραπάνω από το ιερό»= ο Μεσσίας είναι μεγαλύτερος παρά ο ναός, διότι είναι κύριος του σαββάτου, δηλαδή είναι ίσος με το Θεό, ο οποίος όρισε το σάββατο (a) ή αιτιολογεί το αναίτιοι= οι μαθητές ήταν αναίτιοι και αθώοι στα μάτια του διδασκάλου τους, διότι ο υιός του ανθρώπου είναι ο κύριος του σαββάτου (L). «Αφού είμαι παρών εγώ ο κύριος και ανέχομαι, μάταια εσείς

καταδικάζετε τους δικούς μου» (Ζ).

(2) «Σε σχέση με το παράλληλο χωρίο του Μάρκου (β 27) «το Σάββατο έγινε για τον άνθρωπο και όχι ο άνθρωπος για το Σάββατο. Επομένως ο υιός του ανθρώπου είναι κύριος και του σαββάτου»= το Σάββατο έγινε για τον άνθρωπο. Συνεπώς υποτάσσεται στον ιδανικό άνθρωπο, ο οποίος αντιπροσωπεύει το γένος ολόκληρο και έχει εξουσία να καθορίζει τον τρόπο, με τον οποίο η εντολή του σαββάτου μπορεί να τηρείται καλύτερα για ωφέλεια του ανθρώπου (ρ).

(3) «Πάλι φανερώνει εμμέσως τη θεότητά του. Διότι άλλοτε μεν την κρύβει, λόγω της αμβλυωπίας των μεμψίμοιρων, άλλοτε πάλι την φανερώνει πιο ανοιχτά για την πιο καθαρή όραση των επιεικέστερων. Διότι είναι κύριος, λέει, του σαββάτου αυτός που έγινε άνθρωπος, ο δημιουργός και νομοθέτης του» (Ζ).

«Αν είναι κύριος του σαββάτου ο υιός του ανθρώπου και βασιλιάς, επιτρέπεται στον βασιλιά άλλοτε μεν να νομοθετεί για το Σάββατο, άλλοτε δε και να σταματά το Σάββατο μαζί με τις θυσίες και τα ολοκαυτώματα και την υπόλοιπη λειτουργία του ιερού νομοθετώντας καινούργια διαθήκη» (Ω).

Ο Χριστός παρόλ αυτά δεν διεκδικεί εξουσία να καταργήσει την εντολή του σαββάτου. Το Σάββατο ήταν εντολή του Θεού για το καλό του Ισραήλ και της ανθρωπότητας. Αλλά οι σύμφωνα με την παράδοση των γραμματέων μέθοδοι της τήρησης του σαββάτου ήταν ανθρώπινες επινοήσεις, και αυτές έπρεπε να παραμερίζονται ανάλογα τις περιστάσεις. Συνδυάζοντας το Σάββατο μαζί με το έλεος και τις εκδηλώσεις της αγάπης ο Χριστός εκπλήρωνε τον θεμελιώδη σκοπό του σαββάτου. Οι Φαρισαίοι μετέβαλλαν το Σάββατο σε θεσμό τόσο κουραστικό και φορτικό ώστε ο θεός του χαρακτήρας λησμονήθηκε. Η καλύτερη αποκατάσταση θα γινόταν εδώ, εάν δειχνόταν, ότι το Σάββατο ήταν ευλογία και όχι επαχθές φορτίο (ρ).

Ματθ.12,9 Καί μεταβὰς ἐκεῖθεν ἦλθεν(1) εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν(2).

Ματθ.12,9 Ο Ιησούς ἔφυγε ἀπὸ ἕκει καὶ πῆγε εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν.

Ο Ματθαίος αφηγείται το επεισόδιο αυτό με πλήρη ανεξαρτησία από την αφήγηση του Μάρκου. Η ανεξαρτησία μάλιστα αυτή παρουσιάζεται τόσο φανερότερη, όσο και ο Λουκάς αντιλήφθηκε το επεισόδιο όπως ο Μάρκος (L).

«Και οι μεν άλλοι ευαγγελιστές λένε, ότι ἔστησε τον άνθρωπο στη μέση και τους ρώτησε αν επιτρέπεται τα Σάββατα να κάνει κάποιος καλές πράξεις... και λένε ότι αυτός ρώτησε. Ενώ αυτός (ο Ματθαίος), λέει ότι ρωτήθηκε. Φυσικό ήταν να συνέβησαν και τα δύο· διότι επειδή ήταν βρωμεροί και γνώριζαν ότι οπωσδήποτε θα προβεί στη θεραπεία, ἔσπευσαν να προκαταλάβουν τον Ιησού με την ερώτησή τους, ελπίζοντας ότι με αυτήν θα εμποδίσουν τη θεραπεία» (X).

(1) «Ο Λουκάς είπε πιο ξεκάθαρα ότι «συνέβη και κάποιο άλλο Σάββατο μπήκε αυτός στη συναγωγή»(Ζ). Ο Ματθαίος αναφέρει την ίδια ημέρα της διάβασης μέσω των σπαρτών ως την ημέρα της θεραπείας αυτού που είχε ξερό το χέρι... Ο Ματθαίος δεν φροντίζει τόσο πολύ το χρόνο και τον τόπο των ιστορουμένων λόγων και έργων, όσο την ακρίβεια της ουσίας και του περιεχομένου της διήγησης. Και για αυτό και η διόρθωση του Λουκά μπορεί να είναι ακριβής και καθόλου δεν παραβλάπτεται με αυτήν το κύρος του Ματθαίου (δ).

«Διότι σε πολλά σημεία φαίνονται να διαφωνούν οι ευαγγελιστές. Αυτό λοιπόν από μόνο του είναι μέγιστο δείγμα της αλήθειας. Διότι αν σε όλα συμφωνούσαν με ακρίβεια και στον καιρό και στον τόπο και μέχρι τα ίδια τα λόγια, κανείς από τους εχθρούς δεν θα πίστευε ότι χωρίς συνάντηση και συμφωνία ανθρώπινη ἔγραψαν όσα ἔγραψαν... Αν μίλησαν διαφορετικά για το χρόνο και τον τόπο, αυτό δεν βλάπτει καθόλου την αλήθεια των λόγων τους... Διότι στα κεφαλαιώδη θέματα, που συγκρατούν τη ζωή μας και συνθέτουν το κήρυγμα, πουθενά δεν βρίσκεται κανένας

από αυτούς να διαφωνεί ούτε ελάχιστα» (X. α' ομιλία Μαθθ.).

(2) Των Ιουδαίων στους οποίους ανήκαν οι συναγωγές (δ). Δες Μαθθ. δ 23 και ια 1 («στις πόλεις τους»).

Μαθθ.12,10 και ἰδοὺ ἄνθρωπος ἦν ἐκεῖ τὴν χεῖρα ἔχων ξηρὰν(1)· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες· εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι θεραπεύειν(2); ἵνα κατηγορήσωσιν(3) αὐτοῦ.

Μαθθ.12,10 Εκεί βρισκόταν ένας άνθρωπος με παράλυτο χέρι. Και ρώτησαν τον Ιησού αν επιτρέπεται από το νόμο να γίνονται θεραπείες το Σάββατο, γιατί να βρουν αφορμή να τον κατηγορήσουν.

(1) Του οποίου το χέρι είχε χάσει κάθε αίσθηση και κίνηση και έμενε ακίνητο και νεκρό, λόγω πλημμελούς κυκλοφορίας του αίματος που προήλθε είτε από αποπληξία είτε από ατροφία (δ). Το ξερό χέρι ήταν ατύχημα μεγάλο για τον πάσχοντα ο οποίος έτσι ήταν καταδικασμένος στο να ζητιανεύει (F).

(2) Ευθεία και όχι πλάγια ερώτηση... Επειδή από τους νομοδιδάσκαλους άλλοι μεν νόμιζαν ότι μόνο τις απειλητικές για θάνατο ασθένειες μπορούσε κάποιος να θεραπεύσει το Σάββατο, άλλοι δε και την παρηγοριά των ασθενών το Σάββατο την νόμιζαν απαγορευμένη, οι Φαρισαίοι έρχονται να εκφράσουν με το απορηματικό «ει», την απορία και αμφιβολία, την οποία δήθεν είχαν στο ζήτημα της θεραπείας το Σάββατο (δ).

(3) «Ρωτούσαν όχι για να μάθουν, αλλά για να κατηγορήσουν. Και μολονότι ήταν αρκετή η πράξη, αν ήθελαν να τον κατηγορήσουν, παρά ταύτα ήθελαν να έχουν αφορμή και από τα λόγια του, ώστε να έχουν άφθονα επιχειρήματα εναντίον του» (X).

Μαθθ.12,11 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς(1)· τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἔξει πρόβατον ἓν(2), καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον(3), οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ(4);

Μαθθ.12,11 Αυτός τους είπε: «Ποιος από σας, αν έχει ένα πρόβατο και το Σάββατο του πέσει σ' ένα λάκκο δε θα το πιάσει να το βγάλει έξω;

(1) «Πρόσεξε πως βγάζει συμπεράσματα για αυτούς με το παράδειγμα αυτό και δείχνει ότι είναι φιλοχρήματοι μάλλον παρά φιλόανθρωποι, και τα ζώα μεν τα λυπούνται, αλλά τους ανθρώπους δεν τους ελεούν» (Z). Τεκμήριο κατ' άνθρωπον (ad hominem)(F).

(2) Πιο πιθανή ερμηνεία: «αφού είναι ένα, η απώλειά του δεν είναι μεγάλη» (b).

Λιγότερο πιθανή: ένα και επειδή είναι μόνο, είναι πιο αγαπητό (δ). Η έννοια δεν είναι, ότι είχε ένα μόνο πρόβατο, αλλά ένα από τα πολλά της ποιμνης έπεσε σε λάκκο (ο).

(3) Από το βόθρος, βάθος=σε λάκκο (δ).

(4) Η υπονοούμενη απάντηση: Δεν θα υπάρξει κανείς που δεν θα κρατήσει και θα σηκώσει (δ). Ζώο, το οποίο έπεσε σε λάκκο ή βρίσκεται σε κίνδυνο ή είναι θύμα οποιουδήποτε ατυχήματος, μπορεί να τύχει βοήθειας ημέρα σαββάτου ή γιορτής κατά τον ραββινικό νόμο υπο κάποιους όρους. Η γενικώς αναγνωρισμένη αρχή ήταν, ότι ήταν αντίθετο με το νόμο να αφήνει κάποιος αβοήθητο ζώο, ώστε αυτό να εξακολουθεί να πάσχει (S).

Μαθθ.12,12 πόσω οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου(1); ὥστε ἔξεστι τοῖς σάββασι(2) καλῶς ποιεῖν(3).

Μαθθ.12,12 Ένας άνθρωπος είναι πολύ ανώτερος από ένα πρόβατο. Ο νόμος, λοιπόν, επιτρέπει να κάνουμε το καλό την ημέρα του Σαββάτου».

- (1) Πιο σωστή είναι η στίξη με τελεία. «Αφού συνομολόγησαν αυτοί με τη σιωπή τους... μιλά αξιωματικά, ότι είναι πολύ τιμιότερος ο άνθρωπος από το πρόβατο» (Ζ).
- (2) Για αγαθοεργία δεν πρέπει κάποιος να αργοπορεί ή να αναβάλλει (b).
- (3) Να ευεργετεί, να πράττει το καλό είτε σε άνθρωπο είτε σε πρόβατο, πολύ μάλιστα περισσότερο σε άνθρωπο παρά σε πρόβατο. Δεν πρέπει κατά το Σάββατο να εργαζόμαστε τα συνηθισμένα για υλικά οφέλη έργα. Πρέπει όμως να ενεργούμε τα όσα ο καιρός και ο τόπος φέρνουν μπροστά μας για το καλό του πλησίον και των ζωντανών πλασμάτων και ειδικά για δόξα του Θεού (b).

Ματθ.12,13 τότε(1) λέγει(2) τῷ ἀνθρώπῳ· ἔκτεινόν σου τὴν χεῖρα· καὶ ἐξέτεινε(3), καὶ ἀποκατεστάθη(4) ὑγιῆς ὡς ἡ ἄλλη.

Ματθ.12,13 Ὑστερα λέει στον ἄρρωστο: «Τέντωσε το χέρι σου». Εκείνος το τέντωσε, και ξανάγινε γερό ὅπως το ἄλλο.

- (1) Όταν δηλαδή έδειξε με παράδειγμα ότι επιτρέπεται το Σάββατο να ευεργετούμε, τότε έρχεται να εφαρμόσει αυτήν την αρχή θεραπεύοντας τον άνθρωπο (δ).
- (2) Κανένα εξωτερικό έργο δεν ενήργησε ο Κύριος, αλλά απλώς διέταξε και έτσι οι εχθροί του δεν είχαν νόμιμη βάση για να τον κατηγορήσουν ότι παραβίασε το Σάββατο (ο).
- (3) «Με προσταγή θεράπευσε το χέρι καί προκαλώντας τους κατάπληξη καί δείχνοντας ότι είναι Θεός» (Ζ).
- (4) Επανήλθε στην προηγούμενη υγιή κατάσταση (g).

Στιχ. 14-21. Προφητείες που εκπληρώθηκαν στον Ιησού.

Ματθ.12,14 ἐξελθόντες δὲ οἱ Φαρισαῖοι(1) συμβούλιον ἔλαβον(2) κατ' αὐτοῦ, ὅπως(3) αὐτὸν ἀπολέσωσιν(4).

Ματθ.12,14 Τότε βγήκαν έξω οι Φαρισαῖοι και ύστερα από σύσκεψη αποφάσισαν να τον εξοντώσουν.

- (1) «Ο μεν άνθρωπος θεραπευόταν, ενώ εκείνοι με την υγεία τη δική του έγιναν χειρότεροι» (Χ). Δεν μπορούσαν να αναιρέσουν τα λόγια του. Φρονούν όμως, ότι καθένας που διδάσκει το να παραθεωρούνται οι παραδόσεις τους είναι επικίνδυνος αιρετικός. Και για αυτό αποφασίζουν να τον θανατώσουν.
- (2) Η φράση συμβούλιο λαμβάνειν είναι χαρακτηριστική του Ματθαίου (ιβ 14,κβ 15,κζ 1,7, κη 12). Δεν συναντιέται αλλού στην Κ.Δ. ούτε στους Ο΄. Και στην ελληνική γραμματεία η λέξη συμβούλιο είναι σπάνια. Η φράση σημαίνει καταλήγω σε απόφαση μάλλον παρά συζητώ εάν ναι ή όχι. «Έκαναν συμβούλιο μεταξύ τους. Ο Μάρκος όμως λέει ότι μαζί με τους Ηρωδιανούς το αποφάσισαν αυτό» (Ζ). «Συσκέπτονται για να τον φονεύσουν» (Χ).
- (3) Και με την έννοια του: με ποιο τρόπο (g).
- (4) «Χωρίς να τους αδικήσει σε τίποτα, επιχειρούσαν να τον φονεύσουν» (Χ).

Ματθ.12,15 Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοῦς(1) ἀνεχώρησεν(2) ἐκεῖθεν(3)· καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας(4),

Ματθ.12,15 Ο Ιησούς όμως το έμαθε κι έφυγε από 'κει. Κόσμος πολός ακολούθησε τον Ιησού, κι αυτός θεράπευσε όλους τους πάσχοντες,

- (1) Χαρακτηριστική λέξη του Ματθαίου, μπορούμε να την πάρουμε ότι λέγεται και για φυσική γνώση (L).
- (2) «Διότι δεν είχε έρθει ακόμη η ώρα του θανάτου του και έπρεπε πολλοί ακόμα να θεραπευτούν και να απολαύσουν τη διδασκαλία του» (Ζ).
- (3) Έφυγε από την επικίνδυνη περιοχή και εξακολούθησε το ευεργετικό του έργο

αλλού. «Διότι πρέπει να αναχωρούμε από τους πονηρούς και να μη ρίχνουμε ριψοκίνδυνα τους εαυτούς μας στις μανίες τους» (Ζ). «Διότι το ριψοκίνδυνο δεν είναι θεάρεστο» (Θφ).

(4) Δηλαδή με συντομία του λόγου που εννοείται από τη σειρά του λόγου, τους ασθενείς στον όγλο, τους αρρώστους τους (δ).

Ματθ.12,16 και έπετίμησεν(1) αυτόις ίνα μη φανερόν ποιήσωσιν αυτόν, Ματθ.12,16 αλλά τους διέταξε να μην τον διαφημίζουν.

(1) Θεράπευε, αλλά δεν ήθελε τα θαύματα, τα οποία από αγαθότητα ενεργούσε, να γίνουν για αυτόν ένα είδος διαφήμισης (L). «Πρόσεξε λοιπόν πώς και τους αρρώστους φροντίζει και το φθόνο των Ιουδαίων καταπραΰνει, παραγγέλοντας, να μην κάνουν φανερό ότι θεραπεύει· διότι αν το άκουγαν αυτό επρόκειτο να εξαγριωθούν περισσότερο» (Ζ). Το επιτιμώ εδώ με την έννοια του προτρέπω έντονα (g). «Με την έννοια του παράγγειλε και εξασφάλισε» (Ζ).

Ματθ.12,17 όπως πληρωθή(1) τὸ ῥήθὲν διὰ Ἡσαΐου(2) τοῦ προφήτου λέγοντος· Ματθ.12,17 Ἔτσι εκπληρώθηκε ο λόγος του Θεού, που είπε ο προφήτης Ησαΐας:

(1) «Εισάγει τον προφήτη ο ευαγγελιστής, που προαναγγέλλει αυτού του είδους τη μακροθυμία και ανεξικακία του» (Ζ) και «υμνεί την πραότητα και την ανείπωτη δύναμή του και ανοίγει μεγάλη και ισχυρή θύρα στα έθνη» (X).

(2) Η παράθεση από το Ησ. μβ 1-4, όπου ο δούλος του Ιεχωβά παρουσιάζεται ως ειδικό αντικείμενο της θείας αγάπης και ως χρισμένος μαζί με το Πνεύμα, για να κρίνει τα έθνη (p). Γίνεται η παράθεση όχι σύμφωνα με τους Ο', αλλά με μετάφραση ελεύθερη από το εβραϊκό πρωτότυπο (δ).

Ματθ.12,18 ιδού ὁ παῖς μου(1), ὃν ἠρέτισα(2), ὁ ἀγαπητός μου(3), εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου(4)· θήσω(5) τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν(6) τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ·

Ματθ.12,18 Να ο δούλος μου που διάλεξα, ο αγαπημένος μου που εγώ τον εξέλεξα· θα δώσω το πνεύμα μου σ' αυτόν και θ' αναγγείλει στα έθνη την ερχόμενη κρίση.

(1) «Εκπροσωπώντας τον πατέρα λέει αυτά» (Ζ). Σημαίνει και δούλος. Εδώ και στα Πράξ. γ 13,26, δ 27,30 λέγεται για τον Ιησού ως Μεσσία=ο ευσεβής και στο Θεό αρεστός άνδρας, του οποίου τα έργα χρησιμοποιεί ο Θεός για εκπλήρωση των αποφάσεών του (g) Λέγεται για τον Μεσσία ως τον κατ' εξοχήν απεσταλμένο, για να φανερώσει το θέλημα και να τελειώσει το έργο του Θεού (δ).

(2) Λέξη ιωνική ισοδύναμη με τη δόκιμη αιρέω και αιρέσομαι= εκλέγω κάποιον (δ). Ξεχωρίζω ως εκλεγμένο (b). Εδώ πιθανώς υπονοεί την προαιώνια ενέργεια του Θεού, με την οποία εκλέχτηκε ο Μεσσίας (a).

(3) «Ως μονογενής» (Ζ). Σημαίνει σχεδόν υιός μονογενής και προσδίδει έτσι στην προηγούμενη λέξη «παις» την έννοια της λέξης υιός (L). Έχει όμως μέσα του και την έννοια της εκλογής. Για αυτό οι Ο' μετάφρασαν: ο εκλεκτός μου.

(4) «Το «στον οποίο ευδόκησε η ψυχή μου» με την έννοια του: «στον οποίο ευδόκησα εγώ»» (Ζ). Δες γ 17 (εν ω ευδόκησα). Μόνο εδώ και στο Β' Πέτρ. α 17 το ρήμα ευδοκώ μαζί με την πρόθεση εις και αιτιατική (δ). Η πρόθεση εις σημαίνει την συνεχή κλίση και ροπή της διάνοιας του Πατέρα προς τον αγαπημένο Υιό (b).

(5) Τη φράση θήσω κλπ «την είπε για τον υιό που έγινε άνθρωπος, σαν για άνθρωπο που πρόκοβε με την επιφοίτηση του παναγίου Πνεύματος» (Ζ). Ο μέλλοντας= πρόκειται να βάλω σε αυτόν το Άγιο Πνεύμα, όταν θα τον στείλω στον κόσμο (L). Αυτό εκπληρώθηκε και στο βάπτισμα του Ιησού (Ματθ. γ 16) και όπως ο

ευαγγελιστής Ιωάννης (γ 34) βεβαίωσε «δεν δίνει με μέτρο (ο Θεός) το Πνεύμα (σε αυτόν)». Ως Θεός ο θείος μας Λυτρωτής δεν είχε ανάγκη να λάβει Πνεύμα Άγιο, αλλά ως Λόγος που ενανθρώπησε παίρνοντας τη φύση μας, έπαιρνε Πνεύμα άγιο, που τον έκανε ικανό στο μεσσιακό του έργο (ο).

(6) Η λέξη στο εβραϊκό πρωτότυπο χρησιμοποιείται με ευρεία έννοια, σχεδόν με την έννοια της λέξης θρησκεία (S). «Κρίση λέει τον ευαγγελικό νόμο, τον οποίο κήρυξε στα έθνη μέσω των αποστόλων» (Z).

Ματθ.12,19 οὐκ ἐρίσει(1) οὐδὲ κραυγᾶσει(2), οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις(3) τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

Ματθ.12,19 Δε θα μαλώσει και δε θα κραυγάσει, ούτε θ' ακούσει κανένας στις πλατείες τη φωνή του.

(1) «Φανερώνει την πραότητα του» (Σχ). «Επειδή ήταν μακρόθυμος και πραότατος δεν μάλωνε με αυτούς που διαφωνούσαν μαζί του» (Z). Ο Σωτήρας απαντούσε στους Φαρισαίους, αλλά δεν προκαλούσε αυτός τις αντιλογίες (L). Δεν θα φιλονεικήσει για τον χαρακτήρα της διδασκαλίας του με αυτούς που αντιφρονούν (δ).

(2) Ούτε θα βγάλει φωνή δυνατή και οργισμένη (δ). «Διότι είναι ήσυχα και χωρίς κανένα θόρυβο τα έργα της αληθινής θεότητας» (K). Δεν θα εμφανιστεί ως πολεμιστής ή δημαγωγός, αγωνιζόμενος να κυριαρχήσει με τη βία ή τον δόλο (ο).

(3) «Ούτε δίδασκε στις αγορές όπως αυτοί που κυνηγούν τη δόξα των ανθρώπων, αλλά στο ιερό και στις συναγωγές των Ιουδαίων και στις ερημιές και στα όρη και τους γιαλούς» (Z).

Ματθ.12,20 κάλαμον συντετριμμένον(1) οὐ κατεάξει(2) καὶ λίνον τυφόμενον(3) οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νίκος τὴν κρίσιν(4).

Ματθ.12,20 Το ραγισμένο καλάμι δε θα το συντρίψει, το λυχνάρι που καπνίζει δε θα το σβήσει, ωστόσο οδηγήσει τη δίκαιη κρίση στη νίκη.

(1) «Όχι απλώς καλάμι, αλλά καλάμι που έχει ήδη συντριφτεί» (X).

(2) Οι Ο' μεταφράζουν «ου συντρίψει».

(3) Λίνος εδώ είναι το ελλύχνιο (g), η θρυαλλίδα, το φυτίλι (δ), το βουτηγμένο στο λάδι της λυχνίας και το οποίο όταν το λάδι εξαντληθεί, πάει να σβήσει και για αυτό καπνίζει (L) όπως μετέφρασαν την αντίστοιχη εβραϊκή λέξη οι Ο' («καπνιζόμενον»). «Φυτίλι που καπνίζει και είναι κοντά στο να σβήσει» (Θεόδωρος Ηρακλείας). Το συντετριμμένο καλάμι και το σβησμένο φυτίλι συμβολίζουν τους ηθικά ασθενείς και αδύνατους (S). «Καλάμι συντετριμμένο είναι η ψυχή που συντρίφτηκε από τις αμαρτίες» (Ω). Είναι οι καρδιές οι τραυματισμένες, τις οποίες ένα ακόμη πλήγμα θα αποτελείωνε· είναι ψυχές, τις οποίες το φως εγκαταλείπει και τις οποίες δεν πρέπει να προσβάλει (L).

Ο Ιερώνυμος το μεν καλάμι συντετριμμένο το αναφέρει στους Ιουδαίους, το σβησμένο φυτίλι στους εθνικούς ερμηνεύοντας: το φυτίλι που καπνίζει του λαού που μαζεύτηκε από τα έθνη, το οποίο, αφού έσβησε σε αυτό η φωτιά του φυσικού νόμου, μπλέχτηκε στις πλάνες χειρότερου καπνού, βλαβερού στα μάτια, και σε πυκνό σκοτάδι. Αυτό δεν το έσβησε, αλλά τελείως αντίθετα, από τον σπινθήρα, τον τόσο μικρό και σχεδόν σβησμένο, άναψε μεγάλες φλόγες, ώστε ολόκληρος ο κόσμος άναψε με τη φωτιά του Κυρίου μας.

Οι X., Z. το φυτίλι που καπνίζει το ερμηνεύουν: «παρουσιάζει το θυμό τους που ανάβει και την δύναμη του Κυρίου που είναι ικανή να καταργήσει το θυμό τους και να τον σβήσει με κάθε ευκολία», «αλλά δεν θα τον σβήσει», και από αυτό «δείχεται η πολλή επιείκειά του». Η πρώτη ερμηνεία πιο επιτυχής.

(4) Ή, έως ότου μετατραπεί σε νίκη η κρίση, η οποία βγήκε εναντίον του από τον

Ισραήλ. Κατά τη στιγμή αυτή τα έθνη θα στραφούν προς αυτόν. Μέχρι τότε θα ξαγρυπνά πάνω στον Ισραήλ που είναι ήδη συντετριμμένος και προσεγγίζει στην καταστροφή. Ο Ματθαίος είχε πιθανώς υπ' όψη τη νίκη της ανάστασης (L). Ή, έως ότου κάνει την κρίση, δηλαδή το δίκαιο, το νόμο του Θεού νικητή στις καρδιές και εκείνων ακόμη οι οποίοι είναι καλάμι τσακισμένο και φυτίλι σβησμένο (δ).

«Έως ότου εκπληρώσει τον σκοπό του σχεδίου της σωτηρίας· αυτό σημαίνει ότι θα φέρει εις πέρας την κρίση, μετά από την οποία τα έθνη πίστεψαν σε αυτόν» (Θεόδωρος Ηρακλείας). Ή, «έως ότου εκπληρώσει την δικαιοσύνη του, έως ότου δείξει τα δικαιώματά του, τα οποία καταδικάζουν τους Ιουδαίους» (Z). Η δεύτερη ερμηνεία πιο σοβαρή.

Ματθ.12,21 (1)καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσι(2).

Ματθ.12,21 και στ' ὀνομά του θα στηρίζουν τα έθνη την ελπίδα τους.

(1) Εδώ η παράθεση συμφωνεί με τους Ο'. Το εβραϊκό, αλλά και οι Ο' έχουν αντί για 2 στίχους «έως αν εκβάλῃ.. έθνη ελπιουσι», 4 στίχους. Αλλά οι στίχοι που αποσιωπούνται εδώ επαναλαμβάνουν απλώς την ίδια ιδέα που εκφράζεται και στο στίχο 18 (S).

(2) Σε αυτόν θα στηρίζουν τις ελπίδες τους τα έθνη (p), οι εθνικοί οι οποίοι από αυτόν, μέσω της πίστης, θα εξαρτήσουν τη σωτηρία τους (δ).

Στιχ. 22-30. Η θεραπεία του τυφλού και του κουφού.

Ο Κύριος θαυματουργεί με τη θεϊκή του δύναμη.

Ματθ.12,22 Τότε(1) προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός(2), καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν(3) καὶ βλέπειν·

Ματθ.12,22 Τότε του έφεραν ένα δαιμονισμένο τυφλό και κωφάλαλο και τον θεράπευσε· κι ο τυφλός και κωφάλαλος άρχισε να μιλάει και να βλέπει.

(1) «Το «τότε» άλλοτε μεν σημαίνει συνέχεια και σειρά των πραγμάτων, όπως και το «τον καιρό εκείνο»· άλλοτε όμως και οι δύο φράσεις δηλώνουν μόνο το χρόνο, στον οποίο έγιναν αυτά που πρόκειται να ειπωθούν» (Z).

(2) Άνθρωπος που είχε μανιακό δαιμόνιο, ο οποίος ήταν τυφλός και κουφός (δ). «Η πονηρία αυτού του δαιμονίου έφραξε και τις δύο εισόδους του ανθρώπου αυτού, από τις οποίες επρόκειτο να πιστέψει, και την όψη και την ακοή, αλλά όμως την κάθε μία από τις δύο ο Χριστός την άνοιξε» (Σχ).

(3) Φαίνεται ότι έτσι δηλώνεται η σειρά του θαύματος (b). Πρώτα μίλησε και έπειτα είδε. Σχηματίζεται και χιαστό σχήμα.

Ματθ.12,23 καὶ ἐξίσταντο(1) πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον· μήτι(2) οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς Δαυῖδ(3);

Ματθ.12,23 Όλοι έμειναν κατάπληκτοι κι έλεγαν: «Μήπως αυτός είναι ο Μεσσίας, ο Υιός του Δαβίδ;»

(1) Κατά λέξη ήταν εκτός εαυτού εξαιτίας του θαυμασμού τους (F).

(2) Το «μήτι» δείχνει ότι αυτοί που μιλούν, οι οποίοι πριν ήταν πεισμένοι ότι δεν είναι αυτός ο Μεσσίας, άρχισαν τώρα να κλονίζονται και να θεωρούν πιθανό ό,τι προηγουμένως νόμιζαν αδύνατο. Δηλώνει λοιπόν αμφιβολία, η οποία επιθυμεί να ακούσει και τη γνώμη των άλλων για καλύτερη πειστικότητα (δ).

(3) «Διότι άκουγαν τους προφήτες που ανάγγελλαν ότι από το σπέρμα του Δαβίδ θα έλθει ο Χριστός» (Z).

Ματθ.12,24 οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον(1)· οὗτος(2) οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰμὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ(3), ἄρχοντι τῶν δαιμονίων(4).

Ματθ.12,24 Οἱ Φαρισαῖοι ὅμως ὅταν τοὺς ἀκουσαν, εἶπαν: «Αὐτὸς δε διώχνει τὰ δαιμόνια αλλιῶς, παρὰ μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἀρχοντα τῶν δαιμονίων».

(1) Ἡ κατηγορία τὴν ὁποία οἱ Φαρισαῖοι ἐπιρρίπτουν ἐναντίον τοῦ Κυρίου εἶναι μεγάλου ἐνδιαφέροντος καὶ σοβαρότητας. Μαρτυρεῖται αὐτὴ τόσο ἀπὸ τὸν Ἰωάννη (ζ 20 καὶ η 48, 52), ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς 3 συνοπτικούς. Συνεπῶς ἔχει ὑπὲρ τῆς ὅλα τα τεκμήρια τῆς αὐθεντίας καὶ τῆς ιστορικότητος. Το ἐνδιαφέρον γιὰ ἐμὰς εἶναι, ὅτι ἀποδεικνύει αὐτὴ, ὅτι στα ἔργα τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχε κάτι τὸ ἐκτακτὸ, γιὰ τὸ ὁποῖο ζητιόταν κάποια ἐξήγησις.

Εάν ὁ Χριστὸς ἐπιτελοῦσε ἔργα δυνάμει, τὰ ὁποία θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἀγνοηθοῦν, ἢ ἦταν αὐτὰ ἀσήμαντα ὥστε νὰ ἀρνηθεῖ κάποιος αὐτὰ, οἱ ἐχθροὶ τοῦ δεν θὰ κατέφευγαν στὴν παράλογη αὐτὴ κατηγορία καὶ ὑπόθεσις. Ἡ κατηγορία αὐτὴ πρέπει νὰ συνδυαστεῖ καὶ μετὰ τὴν μεταγενέστερη ἰουδαϊκὴ παράδοσις, σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποία ὁ Ἰησοῦς στὴν Αἴγυπτο διδάχτηκε τὴ μαγεία ἀπὸ τοὺς Αἰγύπτιους μάγους καὶ ἔφερε ἀπὸ ἐκεῖ τέχνες μαγικὰς καὶ μέσα μαγείας. Καὶ στὶς δύο αὐτὲς περιπτώσεις ἔχουμε ἀπόδειξις πὺ παραέχεται ἀθέλητα, γιὰ τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς ἐνήργησε θαύματα (p).

Οἱ ἐχθροὶ μὴ μπορῶντας νὰ ἀμφισβητήσουν τὸ πραγματικὸ τοῦ θαύματος προσπαθοῦν νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν πάνω στὸ πλῆθος συνέπειά του καὶ νὰ βγάλουν συμπέρασμα ἀρνητικὸ γιὰ τὸν Ἰησοῦ (F).

(2) Περιφρονητικὸς τρόπος ἐκφρασεως (b).

(3) Ονομάζουν ἔτσι τὸν Σατανά (b). Δες ι 25. «Ζηλεύοντας τὴ δόξα τοῦ ἀπὸ τὸ μεγάλο τοὺς φθόνου, δεν δίσταζαν νὰ ἀποδώσουν στὸν Βεελζεβούλ τὰ ἔργα τῆς θείας φύσεως» (Z).

(4) Στὴν ἰουδαϊκὴ λαογραφία ὁ ἀρχοντας τῶν δαιμονίων ἔχει διάφορα ὀνόματα: Ἀσμοδαῖος (Τωβιτ γ 17), Μαστέμα (Ἰωβιλαία), Ἀζαζέλ (Ενώχ) καὶ Σαμαέλ (S).

Ματθ.12,25 εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις(1) αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς(2)· πᾶσα βασιλεία(3) μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν(4) ἐρημοῦται(5), καὶ πᾶσα πόλις(6) ἢ οἰκία(7) μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν οὐ σταθήσεται.

Ματθ.12,25 Ὁ Ἰησοῦς κατάλαβε τοὺς διαλογισμοὺς τοὺς καὶ τοὺς εἶπε: «Ὅταν ἓνα βασίλειο χωριστεῖ σὲ ἀντιμαχόμενες παρατάξεις, ἐρημώνεται· κι ὅταν σὲ μια πόλις ἢ σὲ μια οἰκογένεια πέσει διχασμὸς, θὰ διαλυθεῖ.

(1) «Διότι μέσα τοὺς ἔλεγαν αὐτό... αὐτὸς ὅμως ἔφερε στὴ δημοσιότητα τὸ μυστικὸ τοῦ νοῦ τοὺς (Z)· «καὶ με αὐτὸ φανέρωνε τὴ θεότητά του, με τὸ νὰ βγάζει στὴ φόρα δηλαδὴ τὰ ἀπόρητά τοὺς» (Z).

(2) «Ἀπολογεῖται μετὰ τὴν ἀρμόζουσα σὲ αὐτὸν ἐπιείκεια, διδάσκοντάς μας νὰ εἴμαστε πράοι με τοὺς ἐχθρούς» (X). «Ἀπὸ αὐτὰ πὺ συμβαίνουν γενικῶς κατασκευάζει τὸν ἔλεγχο καὶ παίρνει τρία παραδείγματα καὶ γνωστὰ καὶ πανθομολογούμενα» (Z) δηλαδὴ τὴν βασιλεία, τὴν πόλις, τὸ σπῖτι (S). Στους σ. 25-26 χρησιμοποιεῖ ἐπιχείρημα μετὰ τὴν εἰς ἀτοπον ἀπαγωγὴ (F).

(3) Εἰδὼ σημαίνει χώρα πὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ ἐξουσία βασιλιά (g), τὸ βασίλειο.

(4) Χωρίστηκε σὲ κόμματα ἐχθρικά μετὰξὺ τοὺς (F). «Δεν καταστρέφουν τόσο οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι ὅσο οἱ ἐμφύλιοι. Διότι τι εἶναι δυνατότερο στὴ γῆ ἀπὸ τὴν βασιλεία; Τίποτα. Ἀλλὰ ὅμως καταστρέφεται ἀν ὑπάρχουν στάσεις» (X).

(5) Δηλώνει τὴ θλιβερὴ πραγματικότητα στὴν Ἀνατολή, ὅπου οἱ χώρες λεηλατοῦνται καὶ καταστρέφονται ἐξ' ὀλοκλήρου, καὶ οἱ κάτοικοί τοὺς ἐκτοπίζονται σὲ αἰχμαλωσία (L).

(6) Εάν ἡ βασιλεία ἐρημώνεται «τι νὰ πεις γιὰ τὴν πόλις» (X), ἡ ὁποία εἶναι

ασθενέστερη της βασιλείας;

(7) Ο Wellhausen αποδεικνύει, ότι οικία στο αραμαϊκό σημαίνει πολιτική περιφέρεια ή περιοχή (a). Δεν υπάρχει παρόλ' αυτά λόγος να πάρουμε εδώ τη λέξη οικία με την έννοια αυτή ή με την σημασία ομίλου οικογενειών, αλλά βρίσκεται η λέξη με τη συνηθισμένη της έννοια (L).

Ματθ.12,26 και ει ό σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει(1), ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη(2)· πῶς οὖν σταθήσεται(3) ἡ βασιλεία(4) αὐτοῦ;

Ματθ.12,26 Αν ο σατανᾶς διώχνει το σατανά, πολεμᾷ τον εαυτό του· πῶς θα σταθεί πια η κυριαρχία του;

(1) Η έννοια της φράσης: «Αν λοιπόν εγώ έχοντας δαιμόνιο, με εκείνο βγάζω τους δαίμονες» (X). Η, πιο σωστά, «εάν ο σατανᾶς, ὁ ἄρχοντας τῶν δαιμονίων, διώκει βίβια τον απλό σατανά» (Z): εάν ο ἄρχοντας τῶν δαιμονίων βγάζει ο ἴδιος τον εαυτό του στο πρόσωπο τῶν πονηρῶν πνευμάτων που βρίσκονται ὑπὸ τις διαταγές του (L).

(2) «Αυτό είναι επανάσταση και διαμάχη μεταξύ δαιμόνων και στέκονται αντιμέτωποι μεταξύ τους» (X). «Διαιρέθηκε εναντίον του εαυτού του» (Z).

Διαχώρισε τον εαυτό του ἀπὸ τον εαυτό του (δ).

(3) «Αν ὅμως διαιρέθηκε, ἐγίνε ασθενέστερος και χάθηκε» (X).

(4) Λέγεται, ὅτι ο σατανᾶς ἔχει βασιλείο, οὐδέποτε ὅμως ονομάζεται βασιλιάς, διότι είναι σφετεριστής (b). Με τα λόγια αυτά ο Κύριος δεν αρνείται, ὅτι το βασιλείο του σατανά ἀπὸ μόνο του είναι ἀπεριόριστη ἀντίφαση και διαίρεση, ἀλλά μόνο βεβαιώνει, ὅτι ἀπέναντι στο βασιλείο της ἀγαθότητος και δικαιοσύνης το βασιλείο του σατανά σχηματίζει ενιαίο μέτωπο και συμφωνεί (ο).

Ματθ.12,27 και ει(1) ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν(2) ἐν τίνι ἐκβαλοῦσι; διὰ τοῦτο αὐτοὶ(3) κριταὶ ἔσονται ὑμῶν(4).

Ματθ.12,27 Κι αν εγὼ βγάζω με τη δύναμη του Βεελζεβούλ τα δαιμόνια, οἱ δικοὶ σας με ποια δύναμη τα βγάζουν; Αυτοὶ, λοιπόν, ἀποτελοῦν ἀπόδειξη πῶς ἔχετε ἀδικο.

(1) Τα ει-ει δε, στους στίχους 27,28 ἀποτελοῦν δῆλημα (b). «Μετά την πρώτη ἐξουδετέρωση της κατηγορίας, ἐρχεται σε δεύτερη σαφέστερη» (Z). Ο Σωτήρας μεταβαίνει ἀπὸ το πρώτο ἐπιχείρημα σε ἄλλο ἐπιχείρημα (δ). Χρησιμοποιεῖ ἐπιχείρημα κατ' ἄνθρωπον (argumentum ad hominem)(S).

(2) Ἡ «γιους τους ονόμασε τους ἀποστόλους ἐπειδὴ στους Ἰουδαίους οἱ Φαρισαῖοι εἶχαν τη θέση πατέρων, ἀπὸ τους οἰοῦντες κατὰγονταν οἱ ἀπόστολοι» (Z).

«Αὐτό που λέει σημαίνει το ἐξής: Οἱ ἀπόστολοι με τη δύναμη τοῦ βγάζουν; Διότι πράγματι και αὐτοὶ ἐβγάσαν δαιμόνια ἤδη με την ἐξουσία που πήραν ἀπὸ αὐτόν και καθόλου δεν τους κατηγοροῦσαν οἱ Φαρισαῖοι. Ἐπομένως δεν κατηγοροῦσαν τις πράξεις, ἀλλά μόνο το πρόσωπο του Χριστοῦ» (X).

Ἡ, πιο σωστά, γιους σας ἐννοεῖ τους μαθητῆς τῶν Φαρισαίων, διότι οἱ μεγάλοι ραββῖνοι ονόμαζαν μερικῆς φορές τους μαθητῆς τους γιους τους. Δες Σοφ. Σειρ. ζ 3, Παροιμ. α 8. Ὑπῆρχαν ἐπίσης Ἰουδαῖοι ἐξορκιστῆς, τους οἰοῦντες οἱ Φαρισαῖοι δεν κατηγοροῦσαν ὅτι με σατανική δύναμη βγάζουν τα δαιμόνια. Δες Πράξ. ιθ 13 και Ἰωσήπου Ἀρχ. 8,2,15 για παραδείγματα ἰουδαϊκῶν ἐξορκισμῶν και Τωβίτ η 1-3. Ο Κύριος δεν μιλά ἐδῶ για το αν οἱ ἐξορκιστῆς αὐτοὶ ἐνεργούσαν ἐπιτυχῶς ἢ με μεθόδους ορθῆς. Ἀπλῶς ορμάται ἀπὸ το γεγονός ὅτι οἱ ἐξορκιστῆς αὐτοὶ ἐνεργούσαν ἀνενόχλητα. Ἐτσι λοιπόν ἀποδεικνύει στους Φαρισαίους, που ποτέ δεν κατηγορήσαν ἐκείνους, ὅτι τώρα κατηγορώντας αὐτόν ἐνεργούσαν με προκατάληψη και ἀδικία (p). Ἐπρεπε οἱ Φαρισαῖοι ἢ να κατηγοροῦν μαζί με τον Ἰησοῦ και ἐκείνους, ἢ να δείξουν πού συνίστατο η διαφορά μεταξύ τῶν ἐξορκιστῶν τῶν δικῶν τους και του Ἰησοῦ. Οἱ

Ιουδαίοι εξορκιστές ενεργούσαν με ομοιόμορφο τύπο που πήρε και καθορισμένη μορφή, και χρησιμοποιούσαν και βότανα και μαγικές λέξεις, με αποτελέσματα όμως ασήμαντα. Ο Ιησούς στο διώξιμο των δαιμονίων παρουσιαζόταν πρωτότυπος και η ενέργειά του εξόχως αποτελεσματική (Bruce). Γιατί λοιπόν τον κατηγορούν; Γιοι σας σημαίνει άνθρωποι από τη φυλή σας και τη θρησκεία σας δηλαδή Ιουδαίοι (a).

(3) Με έμφαση (b).

(4) «Επειδή λοιπόν και αυτοι βγάζουν δαιμόνια και δεν κατηγορούνται από εσάς, για αυτό... θα σας καταδικάσουν... για αυτήν την βλασφημία, ότι λόγω φθόνου κατηγορείτε μόνο εμένα, αφήνοντας εκείνους» (Z). Θα σας ελέγξουν και κατακρίνουν για υποκρισία διότι την ώρα που κατηγορείτε εμένα ότι χρησιμοποιώ διαβολικές τέχνες, εσείς οι ίδιοι μέσω των μαθητών σας ενεργείτε εξορκισμούς (a).

Ματθ.12,28 εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ(1) ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἅρα ἔφθασεν(2) ἐφ' ὑμᾶς(3) ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ(4).

Ματθ.12,28 Ἄν ὅμως ἐγὼ βγάλω τα δαιμόνια με το Πνεῦμα του Θεοῦ, αὐτὸ σημαίνει πὼς ἔφτασε σ' εσᾶς ἡ βασιλεία του Θεοῦ.

(1) «Ο Λουκάς εἶπε με το δάχτυλο του Θεοῦ, δηλαδή με το χέρι· και χέρι Θεοῦ λέμε τη δύναμή του» (Z). «Ἄν με θεῖα δύναμη ἐγὼ βγάλω τα δαιμόνια» (Θφ). Τρίτος συλλογισμὸς που απορρέει ἀπὸ το θεῖο χαρακτήρα των θεραπειῶν (F).

(2) Η εκδίωξη του σατανά μαζί με αυτά που ανήκουν σε αὐτὸν εἶναι σημάδι και ἐχέγγυο της ἐλευσης της βασιλείας του Θεοῦ (b). Εμφανίζεται ἡ βασιλεία του Θεοῦ ὅτι ἔφθασε ἤδη. Διότι ὅπου ἦταν ὁ Μεσσίας, ἐκεῖ ἔπρεπε να εἶναι ἀπὸ κάποια ἀποψη και ἡ βασιλεία του Θεοῦ (a), ἡ ὁποία εἶχε ἐπιφυλαχθεῖ στον Μεσσία (b).

(3) «Δεν εἶπε ἀπλῶς ἔφθασε ἡ βασιλεία του Θεοῦ, ἀλλὰ σε σας, σαν να ἔλεγε ἔφτασαν σε σας τα αγαθά· γιατί λοιπὸν δείχνετε ἀηδία για τα δικά σας καλά; Γιατί πολεμάτε την ἴδια σας τη σωτηρία;» (X).

(4) Βασιλεία του Θεοῦ «λέει τη δική του, την ὁποία προανήγγειλαν οἱ προφῆτες ὅτι μέσω του Χριστοῦ θα ἔρθει σε αὐτούς» (Z). «Μιλᾶ για την πρώτη του παρουσία» (Σχ). «Ἐφθασε σε εσᾶς ἡ δική μου παρουσία» (Θφ). Ἦλθα ἐγὼ ὁ Μεσσίας, που ἰδρῶω τη βασιλεία του Θεοῦ στη γη (F).

Ματθ.12,29 ἢ(1) πὼς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ(2) καὶ τὰ σκευῆ(3) αὐτοῦ ἀρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆση τὸν ἰσχυρόν(4); καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει(5).

Ματθ.12,29 Ἐπειτα, πὼς μπορεῖ να μπει κανεὶς στο σπίτι ενός δυνατοῦ και να του ἀρπάξει τα πράγματά του, ἀν δε δέσει πρῶτύτερα τον δυνατό; Μόνο τότε θα λεηλατήσῃ το σπίτι του.

(1) Τέταρτος συλλογισμὸς, σ. 29: Η ἀληθινή κατάσταση των πραγμάτων (F). Διαζευκτικὸς σύνδεσμος που προσθέτει νεά ἰδέα (δ). Η ἔννοια του σ.: Μακριά ἀπὸ το να ενεργεῖ με τις διαταγές του Βεελζεβούλ, ὁ Χριστὸς μῆκε στο ἔδαφός του και με την εκδίωξη των δαιμονίων ἀπὸ τους κατεχόμενους ἀπὸ αὐτά, λαφυραγώγησε τα αγαθά του. Αὐτὸ προϋποθέτει νίκη που προηγήθηκε ἐναντίον του (a).

Ο λόγος πιθανῶς ἦταν παροιμιακός. Στο Ησ. μθ 24-26 ρωτᾶ ὁ Χαλδαῖος: «Μήπως θα πάρει κάποιος ἀπὸ γίγαντα λάφυρα;» και ὁ Ιεχωβά ἀποκρίνεται: «ἐὰν κάποιος αἰχμαλωτεύσει γίγαντα, θα πάρει λάφυρα». Και στους Ψαλμούς του Σολομώντα (ε 4) ἐπαναλαμβάνεται: «Δεν θα πάρει λάφυρα ἄνθρωπος ἀπὸ ἄνδρα δυνατό» (p).

(2) «Ονομάζει ἰσχυρὸ των ἄρχοντα των δαιμονίων, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τη φύση του τέτοιος, μὴ γένοιτο! Ἀλλὰ δηλώνει την παλιά τυραννία του, που συνέβη ἀπὸ τη δική μας ραθυμία» (X). Ἰσχυρὸ ἀποκαλεῖ το διάβολο σχετικᾶ, διότι ἡ ἐξουσία και το κράτος του ἐκτείνεται ὅσο και ἡ ἀμαρτία και κυριεύει μόνον στους ἀμαρτωλούς (δ).

(3) «Σκευή των δαιμονίων λένε ότι είναι οι δαιμονισμένοι, τους οποίους ο Χριστός άρπαξε από αυτούς, δένοντας τις δυνάμεις τους» (Z). Αυτούς (ταους δαιμονισμένους) ως άψυχα και αδέσποτα σκευή μεταχειρίζεται και σπρώχνει (ο διάβολος) σε αμέτρητα άτοπα (δ).

(4) «Όπως ακριβώς δεν μπορεί κάποιος να μπει στο σπίτι του δυνατού και να αρπάξει τα σκευή του, που φυλάγονται από αυτόν, αν δεν δέσει πρώτα τον δυνατό, έτσι ούτε αυτός θα άρπαζε τα δαιμόνια, δηλαδή θα τα διασκόρπιζε, αν πρώτα δεν έδενε τον άρχοντά τους που ενισχύει αυτά» (Z). «Τόσο πολύ απέχω από το να χρησιμοποιώ τον διάβολο ως σύμμαχο, ώστε και τον πολεμώ και τον δεσμεύω· και απόδειξη αυτού είναι ότι αρπάζω τα σκευή του» (X).

(5) «Δεν είπε θα αρπάξει, αλλά θα διαρπάξει, δηλώνοντας αυτό που γίνεται με εξουσία» (X).

Ματθ.12,30 (1)ό μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι(2), καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει(3).

Ματθ.12,30 Ὅποιος δεν είναι με το μέρος μου είναι εναντίον μου, κι ὅποιος δε μαζεύει μαζί μου σκορπίζει».

(1) Η έννοια του σ.: Στον πόλεμο αυτό κατά του ισχυρού σατανά είναι μόνο δύο παρατάξεις· με το Χριστό ή εναντίον του· να μαζεύει μαζί του ή να σκορπίζει μαζί με το σατανά (a). Αρνούμενοι οι Φαρισαίοι να πάρουν μέρος στο έργο του Χριστού, ο οποίος εργαζόταν για διάδοση της κυριαρχίας του Θεού, συντάσσονταν με τις δυνάμεις του εχθρού. Όχι ο Ιησούς, αλλά αυτοί συμμαχούσαν με το σατανά (p).

(2) Δεν χωρά ουδετερότητα στη βασιλεία του Θεού. Η δράση, την οποία έχει φυσική ο άνθρωπος, εκδηλώνεται είτε στο καλό είτε στο κακό, ειδικά στην περίπτωση εκείνων, οι οποίοι ακούνε το λόγο του Θεού (b). Δεν υπάρχει κάτι μέσο ή τρίτο· διότι ή φίλος θα είναι κάποιος με το Χριστό, εάν είναι πιστός· ή πολέμιος, εάν είναι άπιστος (δ).

(3) Το μαζεύω και σκορπίζω πιθανώς αναφέρεται σε ποιμνιο ή σε ακόλουθους. Δες Ιω. ι 12 (p). «Αυτός που δεν μαζεύει μαζί με αυτόν (το Χριστό) για πίστη... σκορπίζει, αυτούς που ο Χριστός μαζεύει» (Z). Το ρητό αυτό λέγεται για αγέλη ή ποιμνιο, με το οποίο συγκρίνεται η κοινωνία των λάτρων του Χριστού (g).

Στιχ. 31-32. Η βλασφημία κατά του Αγίου Πνεύματος.

Ματθ.12,31 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν(1), πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία(2) ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία(3) οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις·

Ματθ.12,31 Γι' αυτό σας βεβαιώνω πως κάθε αμαρτία και προσβολή κατά του Θεού θα συγχωρηθεί στους ανθρώπους· η προσβολή όμως κατά του Αγίου Πνεύματος δε θα τους συγχωρηθεί.

(1) Επειδή οι Φαρισαίοι προσχώρησαν στην παράταξη του σατανά, ο Χριστός κάνει σε αυτούς σοβαρή προειδοποίηση (p).

(2) Το πλέον μισητό είδος αμαρτίας. Αυτός που υβρίζει την μεγαλειότητα επίγειου βασιλιά με απρεπή γλώσσα τιμωρείται πολύ αυστηρότερα από εκείνον, ο οποίος υπεξείρεσε πολλές χιλιάδες χρυσών νομισμάτων (b). Η λέξη βλασφημία χρησιμοποιείται στους Ο' για ασεβή ύβρη κατά του Θεού (S).

(3) Κατηγορώντας οι Φαρισαίοι τον Ιησού, ότι βρισκόταν στην παράταξη του σατανά, όταν ενεργούσε με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος, βλασφημούσαν κατά του Αγίου Πνεύματος, σκληρύνοντας τις καρδιές τους, για να μη δεχτούν την επίδραση του Πνεύματος. Αυτό ήταν ασυγχώρητη αμαρτία (p). Το να ταυτίζει

κάποιος την πηγή του αγαθού με την προσωποποίηση του κακού προϋποθέτει ηθική ασθένεια, για την οποία και η ίδια η ενανθρώπιση του Λόγου δεν παρέχει φάρμακο (Swete).

Η βλασημία κατά του Αγίου Πνεύματος συνίσταται λοιπόν στο να απορρίπτει κάποιος πεισματικά και θεληματικά αλήθεια που μαρτυρείται με αποκάλυψη που είναι ολοφάνερη και δεν υπόκειται σε αμφιβολία και να αντιστέκεται με πείσμα στην ολοφάνερη ενέργεια του Αγίου Πνεύματος (F). Παρουσιαζόταν το μέγιστο και το πιο θεληματικό πείσμα, από ό,τι μπορούσε κάποιος να φανταστεί, όταν οι Φαρισαίοι και οι γύρω από αυτούς, μάρτυρες αυτόπτες των πιο καταπληκτικών και ευεργετικών θαυμάτων, που γίνονταν για επιβεβαίωση της αγιότερης και ευεργετικότερης διδασκαλίας, αντιτάσσονταν και στα δύο αυτά και συκοφαντούσαν αυτά (ο). Κατηγορώντας εμένα ως πράκτορα και συνεργό του σατανά σκληρύνετε τους εαυτούς σας μέχρι σημείου ώστε να καταφέρεστε εναντίον της αποκαλύψεως του Πνεύματος του Θεού, που εργάζεται μέσα σε μένα. Διαπράττετε λοιπόν ασυγχώρητη αμαρτία (α).

Εκδηλώνετε έχθρα προς την πηγή της πνευματικής ζωής και τον χορηγό της μετάνοιας και πίστης. Όπου όμως υπάρχει τέτοια έχθρα είναι αδύνατη η μετάνοια. Και για αυτό η βλασημία αυτή μένει ασυγχώρητη, διότι προέρχεται από πόρωση στην κακία και κεκαυτηριασμένη συνείδηση (δ).

Ματθ.12,32 καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου(1), ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου(2), οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ νῦν(3) αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι(3).

Ματθ.12,32 Αν κάποιος μιλήσει προσβλητικά κατά του Υιού του Ανθρώπου, ο Θεός θα τον συγχωρήσει· όποιος όμως μιλήσει εναντίον του Αγίου Πνεύματος, αυτόν ο Θεός δε θα τον συγχωρήσει ούτε στον τωρινό ούτε στο μελλοντικό κόσμο».

(1) «Όποιος μεν αμαρτήσῃ κατὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσης μου, λέει, δηλαδή, όποιος πει βλάσφημο λόγο εναντίον τῆς, σκανδαλιζόμενος, επειδή ως ἄνθρωπος τρώω και πίνω και κοιμάμαι και κουράζομαι και τα ἄλλα, όσα είναι χαρακτηριστικά τῆς ἀνθρώπινης φύσης... αὐτός θα συγχωρηθεῖ οπωσδήποτε, διότι δεν ἦταν κακός με τῆ θέλησή του, ἀλλά λόγω ἀγνοίας βλασφήμησε εναντίον τῆς ἀλήθειας» (Ζ).

«Ἐάν κάποιος πει λόγο εναντιον του υιου του ανθρωπου, σκανδαλιζόμενος από τῆν ἀνθρώπινη φύση μου... επειδή εἶμαι γιος μαραγκοῦ και ἔχω ἀδελφούς τον Ιάκωβο και τον Ιωσήφ και τον Ιούδα και εἶμαι ἄνθρωπος που τρώω και πίνω, μία τέτοια γνώμη και βλασημία, παρόλο που δεν είναι ἀπαλλαγμένη από τῆν ενοχή για ἔλλειψη γνώσης, μπορεί όμως να συγχωρεθεῖ λόγω τῆς ταπείνωσης του σώματος» (Ιε).

Ο τίτλος Υἱός του ἀνθρώπου δηλώνει το Χριστό που στην επίγεια ζωή του υπηρετεῖ στις φυσικές και πνευματικές ἀνάγκες τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Στη δράση του αὐτή πολλά μπορούσαν να παρερμηνευτοῦν. Σημειώθηκαν πράγματι πολλές παρανοήσεις των λόγων και του ἔργου του. Όλες αὐτές υπήρξαν ἀξιοθρήνητες και για κανένα λόγο ἀθῶες και ἀνένοχες. Ἦταν όμως συγχωρίσιμες. Οι ἄνθρωποι μπορούσαν να μετανοήσουν για ἀμέριμνη ραθυμία, τῆν ὁποία ἐπέδειξαν για το ἔργο του και για τῆν ἀπό παρανοήσεις ἀντίδρασή τους προς αὐτό, και τότε θα συγχωροῦνταν (ρ).

(2) «Όποιος ἐνώ φανερά κατανοεῖ τα ἔργα του Θεοῦ, τῆ στιγμῆ που δεν μπορεί να ἀρνηθεῖ τῆν ἀρετῆ τους, κεντριζόμενος ἀπό φθόνο συκοφαντεῖ... και τα ἔργα του Πνεύματος του Αγίου λέει ὅτι είναι ἔργα του Βεελζεβούλ, δεν θα συγχωρεθεῖ» (Ιε).

«Αὐτός που βλέπει τις ἐνέργειές μου που πρέπουν σε Θεό, τις ὁποῖες μόνο ο Θεός μπορεί να κάνει και ἀποδίδει αὐτές στον Βεελζεβούλ... και ἔτσι βλασημεί εναντίον του Πνεύματος του Αγίου... αὐτός επειδή ὀλοφάνερα ἔδειξε θεληματικῆ κακία και εν

γνώσει του καθύβρισε το Θεό... δεν θα συγχωρεθεί» (Z).

«Διότι και αν ακόμα εμένα λέτε ότι με αγνοείτε, δεν αγνοείτε όμως και αυτό, ότι δηλαδή το να βγάζει κάποιος δαίμονες και να κάνει θεραπείες είναι έργο του Αγίου Πνεύματος. Δεν υβρίζετε άρα μόνο εμένα, αλλά και το Πνεύμα το Άγιο. Για αυτό λοιπόν θα είναι ασυγχώρητη σε σας η βλασφημία» (X).

(3) Ή, όπως συμπέρανε ο ιερός Αυγουστίνος, ότι υπάρχουν αμαρτίες, οι οποίες συγχωρούνται και στη μέλλουσα ζωή... και τέτοιες είναι όχι οι από τέλεια πώρωση και απιστία, αλλά αυτές που διαπράττονται από ανθρώπους που φύλαξαν μεν μέσα τους το σπέρμα της πίστης και των χριστιανικών αρετών, παρεκτράπηκαν όμως από ασθένεια της θέλησης και επίδραση του πονηρού σε αμαρτήματα και κακές συνήθειες, τα οποία δεν πρόφθασαν να νικήσουν τελείως στη ζωή αυτή (δ).

Ή, η φράση «ούτε στην τωρινή ζωή ούτε στη μέλλουσα» είναι εμφιατική περιφραση με την έννοια του ουδέποτε. Είναι ίσως διαπλάτυση της φράσης του Μάρκου «ουκ... εις τον αιώνα» (ρ).

Ή, λέγεται διότι «από τους ανθρώπους άλλοι μεν και εδώ τιμωρούνται και εκεί· άλλοι εδώ μόνο· άλλοι πάλι εκεί μόνο· και άλλοι ούτε εδώ ούτε εκεί» (X).= Αυτοί θα τιμωρηθούν και στη ζωή την παρούσα και στη μέλλουσα. Οι δύο τελευταίες ερμηνείες πιο σοβαρές.

Στιχ. 33-37. Οι πράξεις και οι λόγοι πηγάζουν από την καρδιά.

Όσοι δεν πιστεύουν θα καταδικασθούν.

Μαθ.12,33 (1) Ή ποιήσατε(2) τὸ δένδρον(3) καλόν, καὶ τὸν καρπὸν(4) αὐτοῦ καλὸν ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρὸν(5)· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκειται(6).

Μαθ.12,33 Εἴαν ἔχετε καλὸ δέντρο, θα ἔχετε και καλὸ καρπὸ· αν ἔχετε ἀχρηστο δέντρο, θα ἔχετε ἀχρηστο καρπὸ. Γιατί ἀπὸ τον καρπὸ αναγνωρίζεται το δέντρο.

(1) Η συσχέτιση με τα παραπάνω είναι ότι, ο χαρακτήρας του Ιησού μπορεί να γνωστεί από τη διαγωγή του. Κάνει για αυτό έκκληση στη γενική πείρα της ανθρωπότητας. Πώς γίνεται διάκριση μεταξύ αγαθών και κακών ανθρώπων; Με το είδος των λόγων και των πράξεων, τις οποίες αυτοί παράγουν. Οι Φαρισαίοι την εκδίωξη των δαιμονίων και την θεραπεία του κουφού και τυφλού δεν θεωρούσαν κακές πράξεις. Παρόλ' αυτά διακήρυτταν ότι ο Ιησούς ενήργησε αυτές με τη δύναμη του πονηρού. Ενώ έπρεπε και τα έργα και τον εργάτη τους να κηρύξουν είτε ως πονηρά και τα δύο είτε ως αγαθά. Από την άλλη και ο χαρακτήρας των Φαρισαίων μπορεί να γίνει γνωστός από τη διαγωγή τους (ρ).

«Ντροπιάζει αυτούς ότι κατηγορούν ασυνεπή και αφύσικα πράγματα. Επειδή δηλαδή το να διώχονται μεν οι δαίμονες δεν το κάκιζαν... αυτόν όμως που τους έδιωχνε τον συκοφαντούσαν, τους ελέγχει παραδειγματικά. Λέει λοιπόν, ή πείτε τον εργάτη καλό και το έργο του καλό, ή τον εργάτη κακό και το έργο του κακό. Διότι αν είναι καλό το έργο άρα και ο εργάτης καλός. Διότι από το έργο γνωρίζεται ο εργάτης του» (Z).

(2) «Με την έννοια του «πείτε»»(Z). Ποιῶ εδῶ= διακηρύττω, αναγορεύω, δηλώνω (g).

(3) «Με το δένδρο υποδηλώνει τον εαυτό του» (Z).

(4) «Και με τον καρπὸ το έργο του» (Z).

(5) «Αν θέλετε να κατηγορήσετε και τα έργα μου, δεν σας εμποδίζω καθόλου· μόνον μην κατηγορείτε με τρόπο ασύμφωνο και χωρίς κανένα ειρμό» (X). «Εάν εμένα με λέτε δέντρο κακό, είναι φανερό ότι και ο καρπός, δηλαδή τα θαύματα, είναι κακός» (Θφ).

Δεν είναι λοιπόν δυνατόν η αιτία να είναι κακή και το αποτέλεσμα της αγαθό. «Τώρα

όμως κάνετε το αντίθετο· διότι ενώ τα έργα δεν μπορείτε καθόλου να τα κατηγορήσετε, τα οποία είναι ο καρπός, για το δέντρο βγάζετε την αντίθετη απόφαση, ονομάζοντας εμένα δαιμονισμένο, πράγμα που δείχνει τη χειρότερη ανοησία» (X).
(6) Το κριτήριο του χαρακτήρα βρίσκεται σε έναν καθολικό νόμο του φυσικού κόσμου προς τον οποίο ο νόμος του ηθικού κόσμου είναι εξ' ολοκλήρου ανάλογος. Ο χαρακτήρας του ανθρώπου καθορίζεται από τις πράξεις του (ο).

Ματθ.12,34 (1)γεννήματα έχιδνῶν(2), πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες(3); ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ(4).

Ματθ.12,34 Γεννήματα οχιᾶς, πῶς μπορείτε να λέτε καλά λόγια, αφού είστε κακοί; Το στόμα μιλάει απ' το περίσσευμα της καρδιάς.

(1) Η έννοια της ερώτησης στο σ.: «Να εσείς, λέει, επειδή είστε δένδρα πονηρά δεν μπορείτε να φέρετε καρπὸ ἀγαθό. Δεν θαυμάζω λοιπὸν που λέτε αυτά. Διότι ανατραφήκατε κακά και είστε ἀπὸ πονηροὺς προγόνους, και ἔχετε διάνοια πονηρή» (X).

(2) «Τους ἀποκάλεσε ἀπόγονους οχιῶν, ὅπως και ο Βαπτιστὴς Ἰωάννης στο τρίτο κεφάλαιο. Και ζήτησε την ἐξήγηση σε ἐκεῖνο» (Z). «Αφ' ενός μεν τους ἐβγαλε ἀπὸ τη συγγένεια με τον Ἀβραάμ, ἀφ' ἐτέρου τοὺς ἔδωσε προγόνους που ἦταν ὅμοιοι με αὐτοὺς στους τρόπους» (X). Είναι ἀντάξιοι ἀπόγονοι των πωρωμένων, αὐτῶν που φόνευσαν τους προφήτες.

(3) Οι δηλητηριώδεις τους συκοφαντίες ἀποδείκνυαν καρδιά δεφθαρμένη και ἦταν τόσο διεφθαρμένες οι καρδιές τους, ὥστε ἦταν ἠθικά ἀδύνατο σε αὐτοὺς να λένε ἀγαθὰ (p).

(4) «Διότι αὐτὸ είναι φυσικὸ επακόλουθο, το να ξεχύνονται ἐξω με το στόμα οι πονηροὶ λόγοι, ὅταν μέσα στην ψυχή ξεχειλίζει η πονηρία... Επομένως, ὅταν ἀκούσεις ἄνθρωπο να λέει πονηρά, να μη νομίσεις ὅτι τόση πονηρία ὑπάρχει μέσα του, ὅση φανερώνουν τα λόγια του, ἀλλὰ να ἀναλογιστεῖς ὅτι είναι πολὺ μεγαλύτερη η πηγή· διότι αὐτὸ που λέγεται ἐξωτερικά, είναι ἀπὸ το περίσσευμα του ἐσωτερικού» (X). Το περίσσευμα λέγεται τροπικά ἐδῶ για ἐκεῖνο, ἀπὸ το οποίο η ψυχή είναι γεμάτη (g).

Ματθ.12,35 (1)ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ(2) ἐκβάλλει ἀγαθὰ, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ(3) ἐκβάλλει πονηρά(4).

Ματθ.12,35 Ο καλὸς ἄνθρωπος βγάζει ἀπὸ το καλὸ του ἀπόθεμα τα καλά, κι ο κακὸς ἄνθρωπος ἀπὸ το ἀπόθεμα της κακίας του τα ἄσχημα λόγια.

(1) Νέα σύγκριση για ὑποστήριξη της ἴδιας ἀλήθειας. Ο θησαυρὸς είναι το περιεχόμενο του κιβωτίου, ὅπου βάζει κάποιος ὅ,τι ἔχει. Εάν είναι πλούσιος, θα βγουν ἀπὸ το χρηματοκιβώτιο χρυσὸς και λίθοι πολὺτιμοι. Ο φτωχὸς θα βγάλει ἀπὸ ἐκεῖ κουρέλια (L).

(2) «Λέει θησαυρὸ για να φανερώσει το πλήθος» (X). Μεταφορικά ἐδῶ για την ψύχη, ὡς ταμεῖο των σκέψεων, των αισθημάτων και των θελήσεων (g). Ἀγαθὸς θησαυρὸς= πολὺτιμη ἀποθήκη σκέψεων ἀγαθῶν και ἐνάρετων (δ).

(3) Ἀπὸ τον πονηρὸ θησαυρὸ των κακῶν του σκέψεων (δ).

(4) Βγάζει κακά και ἀπρεπὴ λόγια (δ). Η καρδιά κάθε ἀνθρώπου είναι θησαυροφυλάκιο και οι λόγοι του δείχνουν, τι ὑπάρχει σε αὐτὸ το θησαυροφυλάκιο (p). Θησαυροφυλάκιο σκέψεων, αισθημάτων, ἐπιθυμιῶν, προθέσεων και σχεδίων, τα οποία ἐκδηλώνονται σε λόγους και πράξεις (ο).

Ματθ.12,36 λέγω δε(1) ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν(2) ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον(3) ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως·

Ματθ.12,36 Σας βεβαιώνω όμως πως οι άνθρωποι, για κάθε λόγο ανώφελο που θα πουν, θα λογοδοτήσουν γι' αυτόν την ημέρα της κρίσεως.

(1) Η σύνδεση με τα παραπάνω: Οι Φαρισαίοι δεν μπορούν να προβάλλουν τη δικαιολογία, ότι η κατηγορία για διαβολική συνέργεια διατυπώθηκε επιπόλαια και χωρίς σοβαρή σημασία. Ακόμα και για άσκοπα και ανωφελή λόγια θα δώσουν λογαριασμό κατά την ημέρα της κρίσεως οι άνθρωποι (p).

(2) Ή «αργό είναι αυτό που δεν στηρίζεται στην πραγματικότητα, το ψευδές, το συκοφαντικό» (X). Ή, πιο σωστά «το μάταιο» (X), «το περιττό» (Z), το ανώφελο, άκαρπο και όχι για οικοδομή (δ), λόγος που λέγεται χωρίς κάποια ωφέλεια είτε σε αυτόν που λέει είτε σε αυτόν που ακούει (Iε).

(3) «Λόγο εδώ εννοεί την ευθύνη και την απολογία» (Z). Παίρνει εδώ ο Σωτήρας το μέσο είδους του λόγου, το οποίο δεν προκαλεί ούτε βλάβη ούτε ωφέλεια για να δείξει τι ευθύνη έχουν αυτοί που λένε κακούς και φαύλους και μοχθηρούς λόγους (δ). Εάν για αργό λόγο θα ζητηθούν ευθύνες, πόσο μάλλον από εσάς θα απαιτηθούν τέτοιες «οι οποίοι συκοφαντείτε τα έργα του Αγίου Πνεύματος» (Iε).

Ματθ.12,37 (1)έκ γάρ(2) τῶν λόγων σου(3) δικαιωθήση(4) καὶ ἐκ τῶν λόγων σου(5) καταδικασθήση.

Ματθ.12,37 Έτσι, τα λόγια σου θα σε δικαιώσουν αλλά και τα λόγια σου θα σε καταδικάσουν».

(1) Ο σ. αυτός μοιάζει με παράθεση ή με παροιμακό λόγο (a).

(2) Είπα ότι και οι αργοί λόγοι θα κριθούν την ημέρα της κρίσης διότι και η δικαίωση και η καταδίκη σου, άνθρωπε, από τα λόγια σου κρέμεται (δ).

(3) «Είδες πως το δικαστήριο δεν είναι δυσάρεστο; Πως οι ευθύνες είναι ελαφρές; Διότι ο δικαστής δεν θα βγάλει την απόφαση από όσα κάποιος άλλος είπε εναντίον σου, αλλά από όσα εσύ είπες: το οποίο είναι πιο δίκαιο από όλα» (X).

(4) «Από τα αγαθά λόγια θα δικαιωθείς» (Z). Η πίστη, με την οποία ο άνθρωπος σώζεται, με το στόμα ομολογείται σύμφωνα με το «όποιος πιστεύει με την καρδιά του οδηγείται στη δικαίωση, και όποιος ομολογεί με το στόμα οδηγείται στη σωτηρία» (Ρωμ. ι 10)(δ).

(5) «Τῶν πονηρῶν» (Z). Η απιστία ομοίως έχει στην καρδιά την έδρα της και με το στόμα φανερώνεται και ομολογείται (Εβρ. γ 12, Β΄Ιω. 7)(δ).

Στιχ. 38-42. Οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι ζητοῦν σημεῖο.

Ματθ.12,38 Τότε(1) ἀπεκρίθησάν(2) τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων λέγοντες· διδάσκαλε(3), θέλομεν(4) ἀπὸ σοῦ(5) σημεῖον(6) ἰδεῖν(7).

Ματθ.12,38 Τότε μερικοί γραμματεῖς και Φαρισαῖοι του είπαν: «Διδάσκαλε, θέλουμε ν' αποδείξεις μ' ένα θαυματουργικό σημάδι την αποστολή σου».

(1) «Τότε. Πότε; Όταν έπρεπε να υποκύπτουν, όταν έπρεπε να θαυμάζουν... τότε δεν απομακρύνονται από την πονηρία» (X).

(2) Δεν σημαίνει ότι έδωσαν απάντηση σε ερώτηση που προηγήθηκε, αλλά ότι πήραν το λόγο (L).

(3) «Τώρα κολακευτικά τον ονομάζουν διδάσκαλο» (Z). «Και άλλοτε μεν τον υβρίζουν, άλλοτε δεν τον κολακεύουν. Άλλοτε πάλι τον αποκαλούν δαιμονισμένο, άλλοτε όμως διδάσκαλο: και τα δύο από πονηρή διάθεση, παρόλο που είναι αντίθετα τα λεγόμενα» (X).

(4) Γιατί θέλουμε; Διότι έτσι αρέσει σε μας. Αρνούνται έτσι τα μέχρι τώρα θαύματα που συντέλεσε ο Κύριος (b).

(5) Από σένα, που να συντελείται με το λόγο σου ή την εξουσία σου (o).

(6) «Άραγε τι θα μπορούσε να θεωρηθεί όχι μόνο πιο ασεβές αλλά και πιο ανόητο από αυτούς; Οι οποίοι μετά από τόσα θαύματα, σαν να μην έγινε κανένα, λένε θέλουμε να δούμε θαύμα από σένα» (X).

(7) «Ζητούν να δουν θαύμα, όχι για να πιστέψουν, αλλά για να του επιτεθούν» (Z). Εκείνοι, για τους οποίους ο Μωϋσής και οι προφήτες ήταν ανεπαρκείς, ούτε με υπερφυσικά θαύματα θα πείθονταν.

Ματθ.12,39 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς(1)· γενεὰ πονηρὰ(2) καὶ μοιχαλὶς(3) σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται(4) αὐτῇ εἰμὴ τὸ σημεῖον Ἰωάννου τοῦ προφήτου(5).

Ματθ.12,39 Αυτός τους αποκρίθηκε: «Μια γενιά πονηρή και άπιστη ζητάει να δει θαυματουργικό σημάδι! Άλλο σημάδι όμως δε θα της δοθεί, παρά μόνον εκείνο του προφήτη Ιωάννα.

(1) Ο Ιησούς δεν παραπέμπει αυτούς στα θαύματά του, όπως έκανε αυτό για τους μαθητές του Ιωάννου του Βαπτιστού. Ουδέποτε ο Κύριος έκανε θαύματα, για να προκαλέσει απλώς τον θαυμασμό, ή για επίδειξη δύναμης. Αυτό όμως ακριβώς ζητούσαν τώρα οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι. Επιπλέον ο Κύριος ουδέποτε χρησιμοποίησε μέθοδο, που έτεινε να αναγκάσει τους ανθρώπους να πιστέψουν σε αυτόν. Για αυτό αρνείται τώρα να δώσει σε αυτούς θαύμα.

(2) «Ονόμασε πονηρή αυτήν τη γενιά διότι από παλιά ήταν άπιστη και δοκίμαζε το Θεό» (Z)· γεμάτη από κακία και αμαρτία (δ).

(3) «Ονομάζει μοιχαλίδα τη γενιά αυτή λόγω της αποστασίας των προγόνων τους από το Θεό, οι οποίοι αφού αποτίναξαν παλαιότερα την πίστη του Θεού, προσκολλήθηκαν στην πίστη των δαιμόνων. Διότι μοιχεία ονομάζει και την ειδωλολατρεία η παλαιά Γραφή» (Z). «Μοιχαλίδα ονομάζεται διότι απομακρύνθηκε αυτή από τον αγαθό νυμφίο και αναμίχτηκε με αυτόν που μέσω της κακίας μοιχεύει τις ψυχές» (Γν). Σύμφωνα με την προφητική έκφραση ο Ιεχωβά είναι ο νυμφίος των ψυχών και κάθε απομάκρυνση από τη λατρεία και το νόμο είναι μοιχεία και πορνεία. Δες Ψαλμ. οβ 27, Ησ. νζ 3, Ιεζ. κγ 27 (δ). «Από εδώ δείχνει πάλι τον εαυτό του ότι είναι ίσος με τον Πατέρα, εφόσον βεβαίως το να μην πιστεύει σε αυτόν, τήν κάνει μοιχαλίδα» (X).

(4) «Διότι ζητά θαύμα όχι από πίστη αλλά από πονηρία και βάζοντας σε δοκιμασία. Τι λοιπόν; Δεν έκανε από τότε θαύμα; Έκανε, αλλά όχι για αυτούς, διότι ήταν πωρωμένοι, αλλά για την ωφέλεια των άλλων» (Z).

(5) «Αρχίζει το λόγο σχετικά με την ανάσταση» (Σχ). Προαναγγέλλει ότι θα δώσει στη γενιά αυτή τέτοιο σημείο, ώστε... θα προκαλέσει πάνω τους την φοβερή οργή και κρίση πρόσκαιρη και αιώνια του Θεού (δ).

«Σαν να έλεγε: αμέτρητες ευεργεσίες έδειξα: τίποτα από αυτά δεν σας κέρδισε, ούτε θελήσατε να προσκυνήσετε τη δύναμή μου. Θα γνωρίσετε λοιπόν από τα αντίθετα τη δύναμή μου, όταν θα δείτε την πόλη σας κατεδαφισμένη, τα τείχη της να γκρεμίζονται, όταν θα δείτε το ναό να μεταβάλλεται σε ερείπια, όταν θα χάσετε την πολιτική σας ιδιότητα και την ελευθερία σας την προηγούμενη» (X). Μετά την ανάσταση, την οποία προτύπωνε το θαύμα το Ιωάννα, θα ακολουθούσε η θεμελίωση της Εκκλησίας και η καταστροφή των Ιεροσολύμων.

Ματθ.12,40 ὡς περ γὰρ ἐγένετο Ἰωάννης(1) ὁ προφήτης ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους(2) τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται(3) καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς(4) τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας(5).

Ματθ.12,40 Όπως δηλαδή ο προφήτης Ιωάννης ήταν τρεις μέρες και τρεις νύχτες στην κοιλιά του κήτους, έτσι θα είναι κι ο Υἱός του Ανθρώπου μέσα στη γη τρεις

μέρες και τρεις νύχτες.

(1) «Δεν είτε μεν φανερά ότι θα αναστηθεί (διότι θα γελούσαν εναντίον του), το υπαινίχτηκε όμως με τέτοιο τρόπο, ώστε να πιστέψουν ότι το προγνώριζε» (X).

(2) Δεν ήταν δύσκολο ο Ιωνάς να τον κατάπιε η φάλαινα στην κοιλιά της, μολονότι κάποια από αυτά τα κήτη έχουν στενό φάρυγγα. Διότι υπάρχουν ποικίλα είδη φαλαινών και στις μέρες μας ακόμη βρέθηκαν ανθρώπινα σώματα στα στομάχια τους.

(3) Θαύμα που θα δοθεί στο μέλλον (b).

(4) «Δεν είτε στη γη, αλλά στην καρδιά της γης, έτσι ώστε και τον τάφο να δηλώσει και κανείς να μη θεωρήσει φαινομενικό το θάνατό του» (X). Στα ενδότερα της γης, το οποίο άλλοι μεν το ερμηνεύουν ότι πρόκειται για τον Άδη ενώ άλλοι για τον τάφο (g). Για τον Άδη δέχεται αυτό και ο δ, διότι ο Άδης «είναι ένας κοινός τόπος στο πιο εσωτερικό μέρος της γης, σκοτεινός από παντού και χωρίς φως» (M. Βασίλειος στο Ησαΐου 5).

(5) Αναμφίβολα ο Κύριος παρέμεινε στην καρδιά της γης τρεις ημέρες. Παρέμεινε όμως δύο νύχτες, εφόσον νύχτα σημαίνει το σκοτάδι που παρεμβλήθηκε μεταξύ ημέρας (της Παρασκευής προς Σάββατο) και ημέρας (του Σαββάτου προς Κυριακή). Και όμως ο αριθμός των τριών ημερών και των τριών νυχτών είναι σωστός, εάν δεν πάρουμε αυτόν με αστρονομική ακρίβεια, αλλά αναλύσουμε αυτόν κατά συνεκδοχή (δηλ. στενεύω ή διευρύνω τη σημασία μίας λέξης). Δηλαδή αν θεωρήσουμε το ημερονύκτιο ως ενιαία και αδιαίρετη μονάδα και την εδώ φράση του Ματθαίου ερμηνεύσουμε: διάστημα τριών ημερονυκτίων.

Επιπλέον μπορεί με τη φράση να εννοείται το όλο πάθος δηλαδή από την αγωνία της Γεθσημανή, όπου ο Ιησούς έπεσε «στη γη» (Μάρκ. ιδ 35) «έπεσε με το πρόσωπο κατά γης προσευχόμενος» (Ματθ. κστ 39) και από την σύλληψη, με την οποία οι Ιουδαίοι άρχισαν να επιχειρούν την καταστροφή του Ναού το σώματός του. Έτσι τα τρία ημερονύκτια εκτείνονται από τα μεσάνυχτα της Πέμπτης προς την Παρασκευή μέχρι τον όρθρο της Κυριακής (b).

«Ο Κύριός μας... τρεις μέρες και τρεις νύχτες έμεινε κάτω από τη γη, την μεν Παρασκευή από το τέλος· το Σάββατο όλο· και την Κυριακή από την αρχή σύμφωνα με την αντίληψη των ανθρώπων. Όπως λοιπόν εμείς επιτελούμε την τρίτη ημέρα των νεκρών, όχι όταν συμπληρωθούν ισόποσα οι τρεις ημέρες και οι τρεις νύχτες, αλλά θεωρούμε ως ημέρα μία και τέλεια εκείνη, κατά την οποία σε οποιαδήποτε ώρα πέθανε, αλλά θεωρούμε ως ημέρα και την άλλη, στις αρχές της οποίας πάμε στους τάφους των νεκρών, με την ίδια λοιπόν λογική και ο Κύριος έκανε στη γη τρεις μέρες και τρεις νύχτες» (Θεοδώρητος).

Σύμφωνα με το ιεροσολυμιτικό Ταλμουδ ημέρα και νύχτα μαζί συναποτελούν ολόκληρη φυσική ημέρα και οποιοδήποτε τμήμα αυτής της περιόδου υπολογίζεται ως ολόκληρο (ο).

«Και αλλιώς μπορούμε να ερμηνεύσουμε. Από την ημέρα που παραδόθηκε από τον Ιούδα στους θεοκτόνους Ιουδαίους, δηλαδή από την αγία Πέμπτη μπορούμε να αριθμήσουμε τις τρεις ημέρες σαν να σταυρώθηκε» (Ισίδωρος).

Ή, «το απόγευμα της Πέμπτης έκανε το δείπνο και έλεγε στους μαθητές: Πάρτε και φάτε το σώμα μου. Επομένως επειδή είχε εξουσία πάνω στον εαυτό του να θυσιάσει τη ζωή του, από τότε δηλαδή έσφαξε τον εαυτό του, από την ώρα που μοίραζε στους μαθητές του το σώμα. Διότι κανείς δεν τρώει κάτι, εάν δεν είναι προηγουμένως σφαγμένο. Μέτρησε λοιπόν· Το απόγευμα έδινε το σώμα του· η νύχτα εκείνη και η ημέρα της Παρασκευής μέχρι την έκτη ώρα (12 μ.), να το ένα ημερονύκτιο» (Θεοφύλακτος Βουλγαρίας στο Ματθ. κη 8).

Σύμφωνα με τα λόγια αυτά το μόνο θαύμα, το οποίο θα δοθεί στη γενιά εκείνη είναι

το θαύμα της ανάστασής του. Όταν θα έχουν φέρει σε πέρας το σχέδιό τους να τον φονεύσουν (σ. 14), ο Θεός θα ελευθερώσει αυτόν από τον τάφο, όπως ελευθέρωσε τον Ιωνά από την κοιλιά του κήτους, και ίσως το θαύμα αυτό να τους πείσει (ρ).

Ματθ.12,41 ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται(1) ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν(2) αὐτήν, ὅτι μετανόησαν εἰς τὸ κήρυγμα(3) Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ(4) πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε(5).

Ματθ.12,41 Οἱ κάτοικοι της Νινευή θ' αναστηθούν στην τελική κρίση μαζί με τη γενιά αυτή και θα την κατηγορήσουν, γιατί εκείνοι μετανόησαν όταν άκουσαν το κήρυγμα του Ιωνά· κι όμως εδώ υπάρχει κάποιος μεγαλύτερος από τον Ιωνά.

(1) Θα αναστηθούν από τους νεκρούς (g), επειδή η ανάσταση θα είναι κοινή και γενική, δικαίων και αδίκων (δ).

(2) «Συνηθίζουμε να λέμε, ότι ο τάδε στη μέλλουσα κρίση θα μας κατακρίνει, όχι επειδή εκείνος κρίνει· διότι ένας είναι ο κριτής όλων, ο Χριστός, αλλά επειδή η δική του πράξη όταν θα εξετάζεται σε σύγκριση με τις δικές μας, θα μας ντροπιάσει» (Z). «Θα κατακριθείτε από τους Νινευίτες που πίστεψαν στο δούλο μου Ιωνά χωρίς θαύματα και αυτά ενώ ήταν βάρβαροι»(Θφ).

(3) Που δεν συνοδεύονταν από θαύματα (b).

(4) Προσθέτει αυτό προκαλώντας την προσοχή των ακροατών (δ).

(5) «Διότι ο μεν Ιωνάς ήταν δούλος ενώ εγώ δεσπότης και αυτός μεν βγήκε από το κήτος ενώ εγώ αναστήθηκα από το θάνατο και ο μεν κήρυξε καταστροφή ενώ εγώ ήλθα ευαγγελιζόμενος βασιλεία ουρανών· και αυτοί μεν πίστεψαν χωρίς θαύμα, ενώ εγώ έδειξα πολλά θαύματα... και εκείνοι μεν ήταν βάρβαροι, ενώ αυτοί συναναστράφηκαν με αμέτρητους προφήτες· και για εκείνον μεν κανείς δεν προφήτευσε, για μένα όμως όλοι και τα έργα μου ήταν σύμφωνα με τις προφητείες τους... και εκείνος μεν ήταν ξένος και αλλοεθνής και άγνωστος, ενώ εγώ συγγενής κατά σάρκα και με τους ίδιους προγόνους. Και πολλά άλλα θα μπορούσε κάποιος να συγκεντρώσει εάν ήθελε περισσότερα» (X).

Ματθ.12,42 βασίλισσα νότου(1) ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ(2) αὐτήν, ὅτι ἦλθεν(3) ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς(4) ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος(5) ὧδε(6).

Ματθ.12,42 Η βασίλισσα του Νότου θ' αναστηθεί στην τελική κρίση μαζί με τη γενιά αυτή και θα την κατηγορήσει, γιατί εκείνη ήρθε από την άλλη άκρη του κόσμου ν' ακούσει τη σοφία του Σολομώντα· κι όμως εδώ υπάρχει κάποιος μεγαλύτερος από το Σολομώντα».

(1) «Νότο λέει τη χώρα από την οποία φυσά ο νοτιάς, εννοώ δηλαδή την Αιθιοπία, την οποία την ονόμασε Σαβὰ το τρίτο βιβλίο των Βασιλειών (ι 1)» (Z).

(2) «Διότι εκείνοι που αποστρέφονται τη θεία διδασκαλία, και δεν αγαπούν το καλό και αποστρέφονται εντελώς τα δόγματα της σοφίας που μπορούν να διαπαιδαγωγήσουν, λέει, ότι θα δεχτούν βαρύτερη καταδίκη για όσα παραμέλησαν, όταν συγκριθούν και αντιπαραβληθούν με εκείνους τους συγχρόνους τους, οι οποίοι έδειξαν προθυμία για τα καλά» (B).

(3) «Αυτό ήταν πιο σπουδαίο από το προηγούμενο· διότι ο μεν Ιωνάς πήγε προς εκείνους, ενώ η βασίλισσα του νότου δεν περίμενε τον Σολομώντα να πάει προς αυτήν, αλλά αυτή πήγε σε αυτόν, και γυναίκα και ενώ ήταν βάρβαρη, αν και βρισκόταν τόσο μακριά, χωρίς καμμία απειλή να υπάρχει, ούτε φοβούμενη το θάνατο, αλλά από έρωτα μόνο για τα σοφά λόγια» (X).

(4) Το βασίλειό της, νοτιότατα της Παλαιστίνης προς τον αραβικό κόλπο, παριστάνει ο Σωτήρας εδώ με λαϊκή υπερβολή ως τα πέρατα της γης (δ)=χώρα πολύ

απομακρυσμένη (g).

(5) «Διότι ο Σολομώντας μεν ήταν βασιλιάς της Ιουδαίας μόνης· ο Χριστός όμως βασιλιάς ουρανού και γης και εκείνος μεν μίλησε σε αυτήν για ανθρώπινη σοφία, ενώ αυτός έκανε τις ομιλίες για τη θεία σοφία» (Z). Ο Σολομώντας ήταν σοφός, αλλά εδώ είναι η ίδια η Σοφία (b). Η χρήση του ουδέτερου (πλειον) εδώ γίνεται και διότι αναφέρεται αυτό όχι μόνο στον Ιησού αλλά και στο ίδιο το ευαγγέλιο= Ο κήρυκας και το χαρμόσυνο μήνυμά του είναι ασύγκριτα υπεροχότερο (o).

(6) Τι ήταν ο Σολομών ως διδάσκαλος σοφίας και τι ήταν ο Ιωνάς ως κήρυκας μετάνοιας συγκρινόμενος με εκείνον, του οποίου την σοφία και το κήρυγμα απέρριπταν αυτοί, οι οποίοι έλεγαν, ότι ήταν σύμμαχος του σατανά; Πόσο βαρύς εγωισμός θα κρυβόταν στα λόγια αυτά, εάν εκείνος, ο οποίος τα ξεστόμιζε ήταν ένας απλός ανθρώπινος διδάσκαλος! Και όμως με τι ήσυχη ηρεμία ξεστομήθηκαν, σαν να ήταν εκτός κάθε αμφισβήτησης (p).

Διακηρύττει ο Ιησούς ότι κατείχε αρετές, τις οποίες, εάν κάποιος άνθρωπος έλεγε ότι έχει, θα αποτελούσε αυτό απόδειξη, ότι δεν είχε αυτές και ότι δεν γνώριζε τον εαυτό του. Πρόκειται ή για την πιο ανόητη και αγέρωχη αλαζονεία και υπερηφάνεια ή για νηφάλια αλήθεια (Maclaren).

Στιχ. 43-45. Όταν το πονηρό πνεύμα εκδιωχθεί και επανέλθει.

Ματθ.12,43 (1) Όταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων(2) ζητοῦν ἀνάπαυσιν(3), καὶ οὐχ εὐρίσκει(4).

Ματθ.12,43 Όταν το δαιμονικό πνεύμα βγει από τον άνθρωπο, περνάει από ξερούς τόπους, ψάχνοντας να βρει κάπου να ξεκουραστεί, μα δε βρίσκει.

(1) Ο Σωτήρας αυξάνει τον έλεγχο δείχνοντας παραβολικά το κάκιστο τέλος που αναμένει την πωρωμένη εκείνη γενιά (δ). «Αφού παρουσίασε με σύγκριση την υπερβολή της κακίας τους, στη συνέχεια προλέγει με παραβολή τα κακά που πρόκειται να τους έρθουν» (Z).

(2) «Άνυδρους τόπους λέει τις ερημιές» (Z). Οι δαίμονες θεωρούνταν, ότι κατοικούσαν σε έρημους τόπους. Δες Ησ. ιγ 21, λδ 14, Βαρ. δ 35, Αποκ. ιη 2 (a). Άξια προσοχής και η: «Όπως για τους ανθρώπους δεν είναι κατοικίσιμος ο άνυδρος χώρος, έτσι και για τα ακάθαρτα πνεύματα, γη κακή και απομακρυσμένη και κατά κάποιο τρόπο άβατη και άνυδρη θα μπορούσε εύλογα να εννοηθεί η θεοφιλής και όσια ψυχή η οποία δεν ανέχεται να σκέφτεται ή να πράττει όσα αυτά τα πνεύματα με ευχαρίστηση κάνουν» (K).

(3) Η ανάπαυση αναζητείται από κάθε δημιουργημένη ύπαρξη (b).

(4) Δεν βρίσκει παρά μόνο στον άνθρωπο. Είναι πάντοτε άθλιο και ζητά ανάπαυση χωρίς να βρίσκει αυτήν (b). Ζητά αυτήν στο να κάνει το κακό.

Ματθ.12,44 τότε λέγει· εἰς τὸν οἶκόν μου(1) ἐπιστρέψω ὅθεν ἐξῆλθον· καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει(2) σχολάζοντα(3) καὶ σεσαρωμένον(4) καὶ κεκοσμημένον(5).

Ματθ.12,44 Τότε λέει: “Θα γυρίσω ξανά στην κατοικία μου, εκεί απ’ όπου έφυγα”. Ερχεται και τη βρίσκει αδειανή, σκουπισμένη και στολισμένη.

(1) «Σπίτι του λέει τον άνθρωπο από τον οποίο βγήκε, όχι με τη θέλησή του, αλλά με διαταγή Θεού» (Z). Ό,τι ο εχθρός μία φορά κυριεύσε, το θεωρεί ως τμήμα της ιδιοκτησίας του (b). Στο σπίτι μου. Τι εικόνα της ανυπομονησίας των πονηρών αυτών πνευμάτων, να θλίψουν και να αφανίσουν τον άνθρωπο! (o).

(2) Η ακόλουθη φράση λέγεται «για αυτούς που απαλλάχτηκαν μεν από τον δαίμονα, αλλά από απροσεξία και αμέλεια έγιναν πάλι εύκολη λεία και εύλωτοι στο δαίμονα» (Z).

- (3) «Κενό από Άγιο Πνεύμα ή αρετή» (Z). Με την έννοια του κενός (g).
- (4) «Καθαρισμένο, δηλαδή ετοιμασμένο για υποδοχή του» (Z). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: καθαρισμένο από πονηρία (b).
- (5) «Δηλαδή ευχάριστο για αυτόν» (Z). Τα κενός, σκουπισμένος και στολισμένος παρουσιάζουν τον οίκο σαν να προσκαλεί τον επισκέπτη να εγκατασταθεί σε αυτόν (L). «Είναι στολισμένος σαν να μοιάζει με ναό, χωρίς να είναι ναός» (Ω).

Ματθ.12,45 τότε πορεύεται(1) και παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ(2) ἕτερα πνεύματα πονηρότερα(3) ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ(4) ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα(5) τῶν πρώτων. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ τῇ πονηρᾷ(6) ταύτῃ.

Ματθ.12,45 Τότε πηγαίνει και παίρνει μαζί του άλλα επτά πνεύματα, πιο πονηρά κι από το ίδιο, και μπαίνουν και κατοικούν εκεί· και γίνεται η τελευταία κατάσταση του ανθρώπου εκείνου χειρότερη από την προηγούμενη. Έτσι θα γίνει και μ' αυτήν εδώ την πονηρή γενιά».

- (1) Δεν μπαίνει αμέσως, αλλά από φόβο μήπως μόνο αντιμετωπίσει κάποια νέα περιπέτεια, το πονηρό πνεύμα, το οποίο δεν βγήκε από εκεί με τη θέλησή του, αναζητά ενίσχυση σε βάρος του άτυχου ασθενή (L).
- (2) «Οι Εβραίοι επτά λένε απλώς τα πολλά» (Z). «Πολλές φορές η θεία Γραφή λέει το επτά για το πλήθος» (Απολλινάριος).
- (3) Τα οποία ενεργούν με μεγαλύτερη πανουργία και όχι με βίαιους παροξυσμούς (b). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «με την έννοια του δυνατότερα στο να κακοποιούν» (Z). Υπάρχουν λοιπόν ακάθαρτα πνεύματα λιγότερο πονηρά από άλλα, όπως υπάρχουν και πνεύματα υπερβολικά κακεντρεχή (b).
- (4) Κάνουν την κατοικία τους εκεί πιο επίμονη και μόνιμη από την προηγούμενη (b).
- (5) Επτά φορές χειρότερα και ισχυρότερα (b). «Καθένας που απαλλάχτηκε από κακό και δεν βελτιώθηκε, θα υποστεί μεγάλη τιμωρία· και σε αυτόν που μετά την ελευθερία από την αμαρτία που τον τυραννούσε, έκανε πάλι τον εαυτό του εύκολη λεία σε αυτήν, η καταδίκη μετά από αυτό θα είναι χειρότερη από την προηγούμενη» (Z).
- (6) Εδώ η παραβολή διευκρινίζει την κατάσταση του ιουδαϊκού έθνους, το οποίο πέρασε από πρόσκαιρη μετάνοια και έπεσε σε πολύ χειρότερες αμαρτίες από τις προηγούμενες. Η πρόσκαιρη μετάνοια μπορεί να αναφέρεται είτε στην εγκατάλειψη της ειδωλολατρίας είτε ίσως στη θρησκευτική αναζωογόνηση που προκλήθηκε από το κήρυγμα του Βαπτιστή. Η αναζωογόνηση αυτή σε πολλές περιπτώσεις υπήρξε επιτόλαιη. Λίγοι από αυτούς που την δοκίμασαν ακολούθησαν το Μεσσία και οι περισσότεροι κατέληξαν στο να θανατώσουν αυτόν (p).
«Προηγουμένως οι Ιουδαίοι ήταν κυριευμένοι από τα δαιμόνια όταν ειδωλολατρούσαν... απαλλάχτηκαν όμως από αυτά μέσω των προφητών. Επειδή όμως αμέλησαν τη σωτηρία τους και φόνευσαν το Σωτήρα τους, έγιναν εύκολη λεία στους δαίμονες... Και έγιναν οι τελευταίες συμφορές τους βαρύτερες από τις παλαιότερες. Διότι αυτά που τους ήρθαν από τον Ουεσπασιανό και τον Τίτο ήταν πολύ χειρότερα από όσα έπαθαν στην Αίγυπτο και στη Βαβυλώνα και από τον Αντίοχο» (Z).

Στιχ. 46-50. Ποιους ο κύριος θεωρεί συγγενείς του.

Ματθ.12,46 Ἐτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις(1) ἰδοὺ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ(2) αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες λαλήσαι(3) αὐτῷ.

Ματθ.12,46 Ενώ ο Ιησούς μιλούσε ακόμα στο πλήθος, η μητέρα και τ' αδέρφια του ήρθαν και στάθηκαν έξω από το σπίτι, και ήθελαν να του μιλήσουν.

(1) Η επίσκεψη της μητέρας του Χριστού και των αδελφών του (στιχ. 46-50) συνδέεται ξεκάθαρα από τον Ματθαίο με τα αμέσως προηγούμενα λόγια. Ούτε ο Μάρκος (γ 31), ούτε ο Λουκάς (η 19) σημειώνουν κάτι για το χρόνο στον οποίο συνέβη αυτή. Μόνο στον Ματθαίο και Λουκά το «έξω» που ακολουθεί, φαίνεται να σημαίνει έξω από τη μάζα του όχλου που συνωστιζόταν, ενώ στον Μάρκο (γ 19) φαίνεται να σημαίνει έξω από το σπίτι (ρ). Αλλά και εδώ μπορεί να σημαίνει κάτι περισσότερο από το έξω από τον κύκλο που σχημάτιζαν οι όχλοι, μάλιστα διότι στο ιγ 1 που ακολουθεί αμέσως μετά το επεισόδιο αυτό ο Ιησούς παρουσιάζεται να βγαίνει από το σπίτι στη θάλασσα (L).

(2) Οι κατά νόμον αδελφοί του, δηλαδή τα παιδιά του Ιωσήφ από την πρώτη γυναίκα (δ).

(3) Σύμφωνα με τον X. η Θεοτόκος «αυτό που έπραξε προερχόταν από περιττή φιλοδοξία· διότι ήθελε να δείξει στον κόσμο ότι εξουσιάζει και έχει αυθεντία στο παιδί της... για αυτό και πλησίασε σε ακατάλληλη ώρα. Επειδή λοιπόν τον αντιμετώπιζαν ως άνθρωπο απλό και κενοδοξούσαν (η μητέρα και οι αδελφοί), βγάζει την ασθένεια και τους διορθώνει». Αυτά σύμφωνα με εικασία.

Διατυπώθηκε και γνώμη σύμφωνα με την οποία: επιθυμούσαν να απομακρύνουν αυτόν από τον τόπο εκείνο, όπου οι εχθροί του βρίσκονταν σε έξαψη ή τουλάχιστον να του συστήσουν να προφυλαχτεί από τον κίνδυνο που κρεμιόταν από πάνω του (ο). Το άτοπο παρόλ' αυτά εδώ συνίστατο στο ότι ζητούν λόγω της σαρκικής οικειότητας να διακόψουν το έργο του, χωρίς να περιμένουν το τέλος (δ).

«Διότι μήπως δεν υπήρχε άλλη ώρα; Μήπως δηλαδή δεν μπορούσαν να του μιλήσουν κατ' ιδίαν; Αλλά και τι ήθελαν να πουν; Αν μεν ήθελαν να μιλήσουν για τα δόγματα της αλήθειας, έπρεπε να κάνουν τη συζήτηση παρουσία όλων ώστε και οι άλλοι να κερδίσουν. Αν όμως ήθελαν για άλλα, που ενδιέφεραν αυτούς, δεν έπρεπε να βιάζονται τόσο πολύ» (X).

Ματθ.12,47 (1)εἶπε δέ τις αὐτῷ(2)· ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω ζητοῦντές σε ἰδεῖν.

Ματθ.12,47 Του λέει κάποιος: «Η μητέρα σου και τ' αδέρφια σου στέκουν έξω και θέλουν να σε δουν».

(1) Ο σ. από άλλους μεν κριτικούς γίνεται δεκτός, από άλλους όμως δεν θεωρείται αυθεντικός, επειδή παραλείπεται από τον σιναϊτικό, βατικανό και κάποιους άλλους κώδικες και από τις συριακές μεταφράσεις του Σινά και του Cureton (L).

Μαρτυρείται όμως από όλους τους άλλους κώδικες.

(2) Την αξίωση της μητέρας και των αδελφών την μετέφερε κάποιος στο Σωτήρα από αυτούς που ήταν γύρω του (δ).

Ματθ.12,48 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ λέγοντι αὐτῷ· τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου(1) καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;

Ματθ.12,48 Εκείνος απάντησε σ' αυτόν που του το είπε: «Ποια είναι η μητέρα μου και ποια είναι τ' αδέρφια μου;»

(1) «Δεν το είπε αυτό αρνούμενος τη μητέρα του. Διότι πώς θα μπορούσε; Αυτός που και κατά τον καιρό του θανάτου του, έδειξε πολλή φροντίδα για αυτήν;... αλλά διδάσκει ότι θεωρεί προτιμότερη από τη φροντίδα των γονέων και συγγενών, τη σωτηρία αυτών που χάνονται» (Z). «Δεν είπε ότι δεν είναι μητέρα μου, αλλά ότι εάν δεν εκτελεί το θέλημα του Θεού, τίποτα δεν θα την ωφελήσει το ότι με γέννησε. Διότι δεν αρνείται την φυσική συγγένεια, αλλά προσθέτει και την συγγένεια από την αρετή.

Διότι κανένας ανάξιος δεν θα ωφεληθεί από τη συγγένεια» (Θφ).

Ο Ιησούς αναμφίβολα διορατικά κατάλαβε τον σκοπό, για τον οποίο τον ζητούσαν οι συγγενείς του. Αρπάζει λοιπόν την ευκαιρία, για να δώσει μάθημα σχετικά με την πνευματική συγγένεια με αυτόν (S) και αποδεικνύει ότι υπάρχουν δεσμοί πολύ ισχυρότεροι από αυτούς του αίματος και καθήκοντα υψηλότερα. Η στενότερη εξ' αίματος συγγένεια προς τον Μεσσία, και πολύ περισσότερο η απλή καταγωγή από τον Αβραάμ, δεν αποτελούν τίτλο δικαιώματος για την ουράνια βασιλεία και η σαρκική συγγένεια δεν κάνει κάποιον τέκνο Θεού (p).

Ματθ.12,49 και έκτεινας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔφη(1)· ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου(2) καὶ οἱ ἀδελφοί μου(3)·

Ματθ.12,49 Και δείχνοντας με το χέρι του τους μαθητές του εἶπε: «Να η μητέρα μου και τ' ἀδέρφια μου.

(1) Η μέγιστη μελιχιότητα και νηφαλιότητα συνδυάζονται εδώ με την μέγιστη αυστηρότητα (b).

(2) Ο Χριστός δεν λέει ότι από τους μαθητές του κάποιος είναι πατέρας του. Στην πνευματική σφαῖρα Πατέρας του είναι ο Θεός (p).

(3) Οι μαθητές μου τώρα είναι οι συγγενείς και οικείοι, επειδή ἔχουν οικείο το φρόνημα και πνευματικό (δ). «Ἐπειτα ερμηνεύει τον λόγο» (Z).

Ματθ.12,50 (1) ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα(2) τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός(3) μου ἀδελφός καὶ ἀδελφή(4) καὶ μήτηρ(5) ἐστίν(6).

Ματθ.12,50 Γιατί ὅποιος εφαρμόζει το θέλημα του οὐράνιου Πατέρα μου, αὐτός είναι ἀδερφός και ἀδερφή και μητέρα μου».

(1) Η πνευματική συγγένεια είναι πάνω από όλους τους επίγειους δεσμούς (S).

(2) Με το οποίο αναγεννιόμαστε (b).

(3) Αυτός και μόνον αυτός (b).

(4) «Ἀνέφερε ἀδελφή, διότι εἶχε και κόρες ο Ιωσήφ, ἡ λόγω των γυναικῶν που εφάρμοζαν το θέλημα του Θεού» (Z).

(5) «Αὐτός είναι και ἀδελφός και ἀδελφή και μητέρα μου, με την ἔννοια ότι αὐτός είναι συγγενής και οικείος μου, διότι κάνει τα ἴδια με ἐμένα» (Z). «Πρέπει να κρίνεται ως ἀνώτερη ἡ κατά Θεόν συγγένεια ἀπό την κατά σάρκα, διότι αὐτή και προηγείται και μένει» (Ω).

(6) «Ἐπομένως οὔτε ἡ μητέρα του και οἱ ἀδελφοί του θα ἦταν μητέρα του και ἀδελφοί του αν δεν ἔκαναν το θέλημα του Θεού» (Z).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ' (13)

Στιχ. 1-23. Η παραβολή του σπορέως.

Ματθ.13,1 (1) Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ(2) ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς τῆς οἰκίας(3) ἐκάθητο(4) παρὰ τὴν θάλασσαν·

Ματθ.13,1 Εκείνη την ημέρα ο Ιησούς βγήκε ἀπό το σπίτι και καθόταν δίπλα στη λίμνη.

Ο Ματθαῖος εἰσάγει εδώ την τρίτη σειρά των λόγων του Ιησού, οἱ οποίοι είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα του ευαγγελίου του. Αὐτή συνίσταται ἀπό 7 παραβολές, με τις οποίες διασαφηνίζεται ἡ μέθοδος αὐτῆς της διδασκαλίας του Ιησού (S). Ἐχουμε ποικίλες παραβολές, τις οποίες στα παραδείγματα της διδασκαλίας του Ιησού ἀνέφερε ο Ματθαῖος: το φως και το αλάτι (ε 13-16), τα πετεινά και τα κρίνα (στ 26-30), τους δύο δρόμους (ζ 13,14) τον ἀνόητο και συνετό κτίστη (ζ 24-27), τα ρούχα

και τους ασκούς (θ 16,17), τα παιδιά στις αγορές (ια 16,17). Αλλά αυτές υπήρξαν σύντομες και πρόχειρες. Τώρα γίνονται περισσότερο επεξεργασμένες και αποτελούν ευρύ τμήμα της διδασκαλίας του Ιησού (ρ).

(1) Η παραβολή του σποριά είναι μία από τις κυριότερες παραβολές και μία από τις τρεις (που σχετίζονται όλες με τη βλάστηση) οι οποίες αναφέρονται από όλους του συνοπτικούς, ενώ οι άλλες δύο είναι η του σιναπιού και η των κακών γεωργών (ρ).

(2) Κατά την οποία έγινε το θαύμα της ίασης του δαιμονισμένου και η σχετικά με αυτό ομιλία και ο έλεγχος του Σωτήρα (Ματθ. ιβ 22 και εξής) (δ).

(3) Σπίτι λέει αυτό που τέλεσε το θαύμα, και ήταν αυτό πιθανώς το σπίτι του Ματθαίου. Για αυτό και ο Ματθαίος αναφέρει αυτό απλώς ως το σπίτι=το γνωστό σπίτι (δ).

(4) Ο παρατατικός δηλώνει την για κάποιο χρόνο διάρκεια=μέχρις ότου συγκεντρώθηκε ο λαός (δ). «Κάθεται κοντά στη θάλασσα ψαρεύοντας και ελκύοντας κοντά του αυτούς που ήταν στη γη» (X).

Ματθ.13,2 καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι(1), καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν(2) εἰστήκει.

Ματθ.13,2 Γύρω του μαζεύτηκε πολὺς κόσμος· γι' αὐτὸ μῆκε και κάθισε σ' ἓνα καϊκι κι ὅλος ο κόσμος στεκόταν στο γιαλό.

(1) «Αὐτὸ το ἔκανε για να μην ἔχει κανέναν στην πλάτη του ἀλλὰ ὅλοι να βρίσκονται ἀπέναντί του» (X).

(2) Γιαλός είναι το παραθαλάσσιο μέρος σε τόπο με ἄμμο ἢ με βότσαλα (Ησύχιος).

Ματθ.13,3 καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ(1) ἐν παραβολαῖς(2) λέγων(3)· ἰδοὺ ἐξῆλθεν(4) ὁ σπεῖρον(5) τοῦ σπεῖρειν(6)

Ματθ.13,3 Τους εἶπε πολλὰ με παραβολές: «Βγήκε ο σποριάς να σπείρει.

(1) Πολλὰ λόγια (δ).

(2) Παλαιή τάση των Ιουδαίων διδασκάλων ἦταν να παρέχουν τη διδασκαλία τους ὄχι με τη μορφή αφηρημένης διάλεξης, ἀλλὰ με τρόπο που να βρίσκει ἄμεση ἀπήχηση στη φαντασία και να διεγείρει το ενδιαφέρον του ἀνθρώπου μάλλον παρά του φιλοσόφου. Οι ραββῖνοι ενσωμάτωναν το μάθημά τους σε κάποια ἱστορία εἴτε παραβολή εἴτε ἀλληγορία, εἴτε και φαινομενικά ἱστορική διήγηση (Ball).

Η ἀντίστοιχη εβραϊκή λέξη (mashal), χρησιμοποιεῖται στην Π.Δ. με ευρύτατη ἔννοια για να δηλώσει την καθαρὸ παραβολή (=ἀλήθεια ενσωματωμένη σε διήγηση), παρομοίωση, γνωμικό, παροιμία, ἀινιγμα. Ἴσως «λόγος σύγκρισης» λίγο ἢ πολὺ θα κάλυπτε ὅλες αυτές τις ἔννοιες. Στην Κ.Δ. χρησιμοποιούνται δύο λέξεις, οι παραβολές και παροιμίες για να δηλώσουν: α) γνωμικό, β) ἀπλή σύγκριση, ἢ ἀναλογία, γ) ζωντανές διηγήσεις παρμένες ἀπὸ τη φύση ἢ την ἀνθρώπινη ζωὴ για ἐξήγηση ἀλήθειας (S).

«Η παραβολή σημαίνει και τη διήγηση... και τον ἀινιγματικό λόγο... και την παρομοίωση... και τον ἀλληγορικό τρόπο ἔκφρασης... και τον τύπο» (Z. στο ιγ 31).

Η πραγματική παραβολή, ὅπως η ἐδῶ, είναι πλαστή διήγηση, που συμφωνεῖ με τους νόμους και τις συνήθειες της ἀνθρώπινης ζωῆς, με ομοιότητα της ὁποίας σκιαγραφούνται εἴτε τα καθήκοντα των ἀνθρώπων, εἴτε οι θείες ἀλήθειες, κατεξοχὴν ὁμως η φύση και ἱστορία της βασιλείας των ουρανῶν (g). Η παραβολή είναι σύντομη διήγηση, δανεισμένη ἀπὸ την ἀνθρώπινη ζωὴ ἢ το βασίλειο της φύσης, για συμβολισμό ἀλήθειας θρησκευτικής (F). Διαφέρει ἀπὸ το μῦθο διότι ἀφηγεῖται πράξεις οι ὁποῖες είναι δυνατές και πιθανές, ἐνῶ ο μῦθος ἀφηγεῖται ἀδύνατα πράγματα, ὅπως η συζήτηση μεταξύ ζῶων και ἀψυχῶν πραγμάτων (ο).

Ὡς προς την ἀλληγορική ἐρμηνεία των παραβολῶν πρέπει να ἔχουμε υπ' ὄψη «ὅτι

δεν πρέπει να ερμηνεύουμε τις παραβολές κατά γράμμα, όπως λέει ο Χρυσόστομος, αλλά μόνο τα αναγκαιότερα μέρη, για τα οποία και λέγονται αυτές· τα υπόλοιπα δηλαδή συνυπάρχουν μόνο για να πλαστούν οι παραβολές με τρόπο πειστικό ως διήγηση, και επομένως δεν είναι ακίνδυνο το να πολυεξετάζουμε και αυτά τα υπόλοιπα» (Ζ. στο σ. 39).

(3) «Ποιά λοιπόν (παραβολή) λέει πρώτη; Αυτήν που κατεξοχήν έπρεπε να πει πρώτη, αυτήν που κάνει τον ακροατή προσεκτικότερο» (Χ).

(4) «Από πού βγήκε αυτός που είναι πανταχού παρών και γεμίζει τα πάντα; Ή πώς βγήκε; Δεν βγήκε τοπικά αλλά σε σχέση και σύμφωνα με το σχέδιο της οικονομίας του για εμάς, με το ότι ήλθε περισσότερο κοντά μας, φορώντας την ανθρώπινη σάρκα. Επειδή δηλαδή εμείς δεν μπορούσαμε να μπούμε αφού τα αμαρτήματά μας έφραζαν σαν τείχος την είσοδο, βγαίνει αυτός σε εμάς» (Χ).

(5) Αυτός που σπέρνει, δηλαδή αυτός που έχει έργο και αποστολή από το Θεό Πατέρα, να σπείρει τον λόγο του μέσα στις καρδιές των ανθρώπων (δ). «Τον εαυτό του λέει σποριά» (Θφ).

(6) Η γενική πτώση εκφράζει τον σκοπό, για τον οποίο βγήκε (δ).

«Όταν όμως ακούσεις ότι βγήκε για να σπείρει μη νομίζεις ότι λέει το ίδιο πράγμα· διότι βγαίνει ο σποριάς πολλές φορές και για άλλο πράγμα, ή για να οργώσει ή για να κόψει τα βλαβερά χόρτα ή για να ξεριζώσει τα αγκάθια ή για να φροντίσει για κάτι άλλο παρόμοιο» (Χ).

«Τι βγήκε να κάνει; Μήπως να κάψει τη γη λόγω των πολλών αγκαθιών; Μήπως να τιμωρήσει; Όχι, αλλά για να σπείρει» (Θφ).

Ματθ.13,4 και έν τῷ σπείρειν(1) αὐτὸν ἃ μὲν ἔπεσε(2) παρὰ(3) τὴν ὁδόν(4), και ἔλθόντα τὰ πετεινὰ(5) κατέφαγεν(6) αὐτά·

Ματθ.13,4 Καθώς έσπερνε, μερικοί σπόροι έπεσαν στο δρόμο, κι ήρθαν τα πουλιά και τους έφαγαν όλους.

(1) «Σπόρο εδώ λέει τη διδασκαλία και γη τις ψυχές των ανθρώπων» (Χ).

(2) «Δεν είπε ότι αυτός έριξε, αλλά ότι έπεσε» (Χ).

(3) Στο σημείο όπου ο αγρός και ο δρόμος εφάπτονται μεταξύ τους (b).

(4) Το δρόμο που περνά μέσα από τους αγρούς που θέλει να σπείρει και ο οποίος για αυτό μέσω του άρθρου χαρακτηρίζεται ως ο γνωστός και συγκεκριμένος δρόμος (δ).

(5) Στην ερμηνεία, την οποία μετά από λίγο δίνει ο Κύριος είναι ειδικά αξιοσημείωτο, ότι τα πουλιά, τα οποία θα μπορούσαν πιθανώς να ερμηνευτούν ως απρόσωποι πειρασμοί, ξεκάθαρα παρά τον πληθυντικό αριθμό λέγεται από τον Κύριο ότι σημαίνουν το σατανά (Μάρκος), τον διάβολο (Λουκάς), τον πονηρό (Ματθαίος).

(6) Τα πουλιά τρώνε λίγο παντού, αλλά προ παντός κατά μήκος του δρόμου, όπου ο σπόρος είναι περισσότερο φανερός (L). Στα σημεία κοντά στο δρόμο λόγω έλλειψης οργώματος ο σπόρος μένει στην επιφάνεια της γης (δ). Η πρόθεση κατά αυξάνει την έννοια του έφαγε (ο).

Ματθ.13,5 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη(1), ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν, και εὐθέως ἔξανέτειλε(2) διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς,

Ματθ.13,5 Άλλοι έπεσαν σε έδαφος πετρώδες, που δεν είχε πολύ χώμα, κι αμέσως φύτρωσαν, γιατί το χώμα ήταν λιγιστό.

(1) Στα πετρώδη μέρη (δ). Δεν σημαίνει πέτρες διασκορπισμένες στον αγρό, αλλά συνεχές στρώμα πέτρινο κάτω από το έδαφος, με ελαφρό επικάλυμμα εδάφους (b). Υπάρχουν πολλές τέτοιες εκτάσεις στην Παλαιστίνη (S).

(2) Αμέσως βλάστησε πριν ρίξει στέρεη ρίζα, απαραίτητη για την κανονική

ανάπτυξη στο στάχυ· διότι δεν είχε βάθος γης, το οποίο αυτό μόνο δίνει στερεή ρίζα (δ).

Ματθ.13,6 ήλιου δὲ ἀνατείλαντος ἔκαυματίσθη(1), καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν(2) ἐξηράνθη·

Ματθ.13,6 Μόλις ὁμως ἀνέτειλε ὁ ἥλιος κήκαν και, ἐπειδὴ δεν εἶχαν ρίζες, ξεράθησαν.

(1) Από το καύμα. Καίγομαι από τον καύσωνα (g). Κήκε από τη θερμότητα του ηλίου (δ).

(2) «Που να δροσίζει» (Z), και να παρέχει την απαραίτητη υγρότητα για τη φυτική ζωή (δ). «Διότι αν και ξεραινόνται τα σπέρματα, δεν γίνεται αυτό από τον καύσωνα· διότι δεν είπε ότι λόγω του καύσωνα ξεράθηκε, αλλά επειδή δεν είχε ρίζα» (X).

Ματθ.13,7 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας(1), καὶ ἀνέβησαν(2) αἱ ἄκανθαὶ καὶ ἀπέπνιξαν(3) αὐτά(4)·

Ματθ.13,7 Ἄλλοι σπόροι πάλι ἔπεσαν στ' ἀγκάθια και, ὅταν τ' ἀγκάθια μεγάλωσαν, τους ἐπνίξαν.

(1) Δηλαδή σε γη όπου υπήρχε το σπέρμα των ἀγκαθίων (δ).

(2) Δηλαδή αφού βλάστησαν βγήκαν από την επιφάνεια της γης (δ).

(3) «Αν πνίγονται τα λόγια, δεν φταίνει τα ἀγκάθια ἀλλά αυτοὶ που επιτρέπουν να ἀνέβουν τα ἀγκάθια· διότι μπορείς αν θες να ἐμποδίσεις την πονηρὴ αὐτὴ βλάστηση» (X).

(4) «Από αὐτὸ το σπέρμα τα τρία μέρη χάνονται και σώζεται το ένα... Χάθηκε το μεγαλύτερο μέρος του σπόρου, ὄχι ἐξαιτίας του σποριά, ἀλλά ἐξαιτίας της γης που υποδέχτηκε, δηλαδή της ψυχῆς που δεν ἀκούσε... Και πὼς μπορεί να δικαιολογηθεῖ, θα πει κάποιος, το ὅτι ἐσπείρε στα ἀγκάθια, στην πέτρα, στο δρόμο; Σχετικὰ με τους σπόρους και τη γη δεν δικαιολογεῖται το πρᾶγμα, σχετικὰ ὁμως με τις ψυχῆς και τις διδασκαλίες ὄχι μόνο δικαιολογεῖται ἀλλά εἶναι και ἀξιο μεγάλου ἐπαίνου. Διότι ὁ μεν γεωργὸς κατὰ πολὺ φυσικὸ λόγο θα κατηγοροῦνταν αν ἔκανε κάτι τέτοιο, διότι δεν μπορούσε ἡ πέτρα να γίνε χῶμα, ὄτε ὁ δρόμος να μην εἶναι δρόμος, ὄτε τα ἀγκάθια να μην εἶναι ἀγκάθια. Δεν συμβαίνει ὁμως το ἴδιο και στα λογικὰ ὄντα. Διότι εἶναι δυνατόν ἡ πέτρα να μεταβληθεῖ και να γίνε εὐφορη γη και ὁ δρόμος να μην καταπατιέται πλέον... ἀλλά να γίνε χωράφι εὐφορο και τα ἀγκάθια εἶναι δυνατόν να εξαφανιστοῦν και να τύχουν μεγάλης ασφάλειας τα σπέρματα. Διότι αν δεν ἦταν δυνατόν να συμβεῖ αὐτό, δεν θα ἐσπερνε αὐτός· αν ὁμως δεν ἐγινε σε ὄλους ἡ μεταβολή, σε αὐτό δεν φταίει ὁ σποριάς, ἀλλά αὐτοὶ που δεν θέλησαν να μεταβληθοῦν» (X).

«Ἐσπείρε λοιπὸν χωρὶς καμία διάκριση στο δρόμο και στα πετρώδη και στα ἀγκάθια, λόγω ὀπωσδήποτε της υπερβολικῆς του ἀγαθότητος και δικαιοσύνης, και για να μην μποροῦν να λένε την ἡμέρα της κρίσεως, ὅτι αν ἐσπερνε και σε αὐτούς, θα καρποφοροῦσαν. Διότι ἤξερε μεν για αὐτούς ὅτι θα εἶναι ἀκαρποὶ, ὁμως ἔκανε ὅ,τι ἐξαρτιόταν ἀπὸ αὐτόν ως φιλόανθρωπος, για να μπορεί να λέει· Τι ἔπρεπε να κάνω και δεν το ἔκανα;» (Z).

Ματθ.13,8 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν(1) καὶ ἐδίδου καρπὸν ὃ μὲν(2) ἑκατόν(3), ὃ δὲ(2) ἐξήκοντα(3), ὃ δὲ(2) τριάκοντα(3).

Ματθ.13,8 Τέλος ἄλλοι ἔπεσαν στο γόνιμο ἔδαφος και ἔδωσαν καρπὸ, ἄλλοι ἑκατὸ φορές περισσότερο, ἄλλοι ἐξήντα κι ἄλλοι τριάντα.

(1) Δηλαδή μαλακὴ, βαθειά, καθαρισμένη ἀπὸ πέτρες, ἀγκάθια και ζιζάνια (b).

(2) Τα ὁ μεν... ὁ δε... ὁ δε, αναφέρονται στο «ἄλλα» στην ἀρχὴ του στίχου (b). Ἀπὸ

τα άλλα που έπεσαν στη γη την καλή, άλλο μεν.. άλλο δε... άλλο πάλι.

(3) «Αν και η γη ήταν καλή και ο σποριάς ένας και τα σπέρματα τα ίδια, γιατί ο μεν έφερε εκατό ο άλλος εξήντα και ο άλλος τριάντα; Εδώ πάλι η διαφορά οφείλεται στη φύση της γης· διότι όπου η γη είναι καλή, υπάρχει πολλή διαφορά και σε αυτήν. Βλέπεις ότι δεν είναι αίτιος ο γεωργός, ούτε τα σπέρματα, αλλά η γη που υποδέχεται; Δεν συμβαίνει δηλαδή αυτό λόγω της φύσης, αλλά λόγω της διάθεσης» (X).

Οι αναλογίες που σημαίνονται με τους αριθμούς 100, 60, 30 δεν έχουν τίποτα το υπερβολικό, διότι το έδαφος της Παλαιστίνης ήταν άλλοτε ευφορότατο (F).

Πρόκειται για μεγάλη αλλά όχι και άνευ προηγουμένου αύξηση. Δες Γεν. κστ 12 (ο).

Ματθ.13,9 ό έχων ότα άκούειν άκούέτω(1).

Ματθ.13,9 Όποιος έχει αυτιά για ν' ακούει, ας ακούει».

(1) Δες Ματθ. ια 15. Η έννοια των λόγων μπορεί να αποδοθεί και ως εξής:

Φροντίστε να αποκτήσετε νου πνευματικό, για να κατανοείτε τα όσα λέω. «Δείχνει ότι αυτά πρέπει να εννοηθούν πνευματικά από αυτούς που έχουν πνευματικά αυτιά» (Θφ).

Ματθ.13,10 Καί προσελθόντες(1) οί μαθηταί είπον αυτῶ(2)· διατί έν παραβολαίς λαλείς αυτοίς(3);

Ματθ.13,10 Πήγαν τότε οι μαθητές του και τον ρώτησαν: «Γιατί τους μιλάς με παραβολές;»

(1) «Ο Μάρκος το παρουσίασε αυτό σαφέστερα λέγοντας ότι τον πλησίασαν κατ' ιδίαν» (X).

(2) «Επειδή είδαν τους όχλους να είναι δυσαρεστημένοι εξαιτίας της ασάφειας των λόγων που ειπώθηκαν, πλησίασαν ως δικοί του και λένε αυτό χάριν εκείνων» (Z).

(3) =Γιατί χρησιμοποιείται η παραβολή ως μέθοδος διδασκαλίας; (S).

Ματθ.13,11 ό δέ άποκριθείς είπεν αυτοίς· ότι ύμίν(1) δέδοται(2) γνῶναι τὰ μυστήρια(3) τής βασιλείας τῶν ουρανῶν(4), εκείνοις(1) δέ ού δέδοται(5).

Ματθ.13,11 Αυτός τους απάντησε: «Γιατί σ' εσάς έδωσε ο Θεός να γνωρίσετε τα μυστήρια της βασιλείας των ουρανών, σ' εκείνους όμως όχι.

(1) «Σε εσάς που και βλέπετε και ακούτε σωστά και για αυτό πιστεύετε» (Z). Το «σε εσάς» λέγεται αντιθετικά με το ακόλουθο «σε εκείνους» και υποδηλώνει ότι η μεγάλη μάζα του ιουδαϊκού λαού παρέμενε άπιστη προς τη διδασκαλία του Κυρίου (F).

«Επειδή έχετε προθυμία και ζήλο, έχει δοθεί σε εσάς» (Θφ).

(2) Έχει δοθεί... δεν έχει δοθεί· «από το Θεό» (Z). «Αυτό το είπε όχι για να δηλώσει ότι αυτό συνέβη από κάποια ανάγκη, ούτε ότι έγινε απλώς και ως έτυχε κάποια προτίμηση σε αυτούς, αλλά δείχνει ότι αυτοί είναι αίτιοι όλων των κακών και θέλει να φανερώσει ότι είναι δωρεά το πράγμα και χάρη που δίνεται από ψηλά. Επειδή όμως είναι δωρεά δεν σημαίνει ότι έχει καταργηθεί το αυτεξούσιο» (X).

(3) Η λέξη μυστήριον, που συναντιέται συχνά στον Παύλο, βρίσκεται μόνο εδώ και στα Μάρκ. δ 11 και Λουκ. η 10, και πουθενά αλλού στα ευαγγέλια. Στους Ο' συχνά συναντιέται στον Δανιήλ και στα Δευτεροκανονικά (p). «Μυστήρια είναι τα απόρρητα» (Z).=Οι θεωρητικές και πρακτικές αλήθειες της θείας χριστιανικής αποκάλυψης: Ονομάζονται μυστήρια διότι είναι μόνο στο Θεό γνωστές και αποκαλύφθηκαν από αυτόν μέσω του υιού του στους αγίους και σε όλους τους ανθρώπους (δ). Και η βασιλεία των ουρανών έχει τα μυστικά της, όπως και κάθε άλλη επίγεια βασιλεία (ο).

(4) Δηλαδή τα μυστικά του θείου σχεδίου για την ίδρυση και εξάπλωση και την ανάπτυξη γενικότερα της μεσσιανικής βασιλείας (F). Τα μυστικά της βασιλείας των

ουρανόων. Ονομάζει αυτά της βασιλείας των ουρανόων, διότι μόνες οι αλήθειες αυτές οδηγούν σε αυτήν (δ) και αποκαλύπτουν την ύπαρξη και φύση της βασιλείας αυτής στους ανθρώπους.

(5) Οι παραβολές ενώ δίδασκαν τους μαθητές, των οποίων οι διάνοιες εναρμονίζονταν με του Διδασκάλου, παρείχαν κάποια προκαταρκτική διδασκαλία στους εχθρούς του. Οι παραβολές ενώ αποκάλυπταν την αλήθεια σε εκείνους, οι οποίοι θα μπορούσαν να ωφεληθούν από αυτήν, απέκρυπταν τα μυστήρια της βασιλείας, από τους ανάξιους, οι οποίοι δεν μπορούσαν να καταλάβουν αυτές ή θα σκανδαλιζόνταν από αυτές εάν τις κατανοούσαν.

Η απόκρυψη αυτή ήταν τιμωρία των αναξίων, αλλά τιμωρία γεμάτη από έλεος. Σώζονταν αυτοί από την ενοχή της απόρριψης της αλήθειας, διότι με αυτήν την απόκρυψη δεν γινόταν δυνατόν να την γνωρίσουν, και προλαμβάνονταν η από αυτούς βεβήλωσή της, αφού δεν έμπαιναν τα μαργαριτάρια μπροστά στους χοίρους. Επιπλέον και από άλλη άποψη η χρήση των παραβολών ήταν έλεος. Η παραβολή ως διήγηση εντυπώνεται στη μνήμη. Και αν ποτέ στο μέλλον η καρδιά του ακροατή γίνει επιδεκτική, καταλαβαίνει τότε το μάθημα, το οποίο δεν έλαβε, όταν άκουγε την παραβολή (ρ).

Ματθ.13,12 (1) ὅστις γὰρ(2) ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ(3) καὶ περισσευθήσεται(4)· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ(5).

Ματθ.13,12 Ὅποιος ἔχει, σ' αὐτόν θα δοθεῖ, καὶ μάλιστα με το παραπάνω. Ὅποιος ὅμως δὲν ἔχει, κι αὐτό που ἔχει θα του το πάρουν.

(1) Η έννοια του όλου στίχου: «Και είναι γεμάτο μεν με πολλή ασάφεια αυτό που ειπώθηκε, αλλά φανερώνει ανειπίωτη δικαιοσύνη. Διότι αυτό που λέει σημαίνει το εξής. Όταν κάποιος έχει προθυμία και ζήλο, θα του δοθούν και όλα όσα είναι από το Θεό, όταν όμως είναι κενός από αυτά, και δεν προσφέρει τα δικά του, ούτε τα από το Θεό τού δίνονται» (X).

«Ὅποιος μεν ἔχει πίστη, θα του δοθεῖ γνώση των μυστηρίων και πλουσιοπάροχα· ὅποιος ὅμως δὲν ἔχει πίστη, θα αφαιρεθεῖ ἀπὸ αὐτόν και ὅποιο δῶρο ἔχει ἀπὸ το Θεό» (Z). Ο λόγος είναι με τη μορφή παροιμίας. Η γραμματική έννοιά της: Οι πλούσιοι αποκτούν εύκολα και νέα πλούτη, ενώ οι φτωχοί χάνουν εύκολα και τα λίγα που κατέχουν (F).

(2) Αιτιολογεί το γιατί σε εκείνους μεν δίνεται σε αυτούς όμως όχι.

(3) Στους μαθητές, οι οποίοι είχαν πίστη να δεχτούν την αποκάλυψη και οπότε ικανότητα να δεχτούν περισσότερα, γνωστοποιούνται τα μυστήρια της βασιλείας του Θεού (S).

(4) «Όχι μόνο παίρνουν αυτήν τη γνώση, αλλά και πλουσιοπάροχα» (Z).

(5) Οι ανάξιοι ακροατές όσο συχνότερα ακούνε τις παραβολές, χωρίς να τις καταλαβαίνουν, τόσο γίνονται ολοένα και λιγότερο ικανοί να δεχτούν την αλήθεια. Διότι η γνώση και κατανόηση στη Γραφή είναι αντικείμενο της καρδιάς μάλλον παρά της διάνοιας· το ὄργανο ὅμως το οποίο δὲν χρησιμοποιεῖται, ατροφεί ολοένα και στο τέλος χάνει τη δύναμή του. Τα αυτιά, τα οποία ουδέποτε ακούνε, γίνονται κουφά (ρ). «Και αν ἀκόμη ἔχει κάποιο μικρό σπινθήρα του αγαθοῦ, τον σβήνει και αὐτόν αφού δὲν τον φυσά και δὲν τον ἀνάβει με το πνεῦμα και τα πνευματικά ἔργα» (Θφ).

Εάν πρέπει να πάρουμε την αφαίρεση και στέρηση αυτή κατά γράμμα, πρέπει να αναφέρουμε αυτήν στις προς τον Ισραήλ αρχαίες του Θεού χάρες. Απορρίπτοντας τον Χριστό οι Ιουδαίοι θα χάσουν τελικά και την αποκάλυψη που έγινε στον Αβραάμ και τον Μωϋσή (L).

Ματθ.13,13 διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ(1), ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι(2) καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκούωσι(3) μηδὲ συνῶσι(4),

Ματθ.13,13 Γι' αὐτὸ τοὺς μιλάω με παραβολάς· για να μη βλέπουν ενώ βλέπουν, κι ενώ ακοῦν να μην ακοῦν οὔτε να καταλαβαίνουν,

(1) Ἡ ἐννοια των ἀκόλουθων λόγων: «Διότι ἐνῶ βλέπουν με τα σωματικά μάτια τα θαύματα που κάνω, κλείνουν τα μάτια της ψυχῆς και ἐνῶ ακοῦνε με τα σωματικά αυτιά τα λόγια μου, κλείνουν τα αυτιά της ψυχῆς και για αὐτὸ ἀπιστοῦν» (Z).

(2) «Ἐπειδὴ ἡ τύφλωση εἶναι ἀπὸ δική τους θέληση και αυθαίρετη, για αὐτὸ δεν εἶπε ἀπλῶς, δεν βλέπουν, ἀλλὰ «βλέποντας δεν βλέπουν»· επομένως στη δική τους πονηρία οφείλεται ἡ τύφλωση» (X).

(3) «Ἐπειδὴ ἔλεγαν τα ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά που και ἐβλεπαν και ἀκούγαν, για αὐτὸ, λέει, ἀφαιρῶ ἀπὸ αὐτοὺς και το να ακοῦνε· διότι τίποτα το θετικό δεν γίνεται πλέον σε αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὸ, ἀλλὰ γίνεται περισσότερη και ἡ καταδίκη τους» (X).

(4) Ἀπὸ τον τύπο συνιῶ=εννοῶ, καταλαβαίνω: Δεν προσέχουν στα λόγια μου και για αὐτὸ δεν τα καταλαβαίνουν (δ).

«Σε αὐτοὺς δίκαια και ἀπὸ συγκατάβαση μιλοῦσε με παραβολές, ὥστε αὐτοὶ να ακοῦνε μεν, να μην καταλαβαίνουν ὁμως· και δίκαια μεν, διότι ἦταν ἀνάξιοι να ακοῦνε γυμνά τα μυστήρια, μιας και ἦταν θεληματικά κακοί· ἀπὸ συγκατάβαση δε, για να μην μετατρέψουν τη γνώση των μυστηρίων σε υλικὸ ἀντιλογίας και ἐτσι κερδίσουν για τον εαυτὸ τους βαρύτερη καταδίκη» (Z).

Ματθ.13,14 μήποτε ἐπιστρέψωσι· καὶ τότε πληρωθήσεται(1) αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἡσαΐου(2) ἢ λέγουσα· ἀκοῆ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε(3), καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε(4)·

Ματθ.13,14 μήπως ἐτσι κάποτε μετανοήσουν. Τότε θα ἐκπληρωθεῖ σ' αὐτοὺς ἡ προφητεία του Ἡσαΐα, ἡ οποία λέει: Θ' ἀκούσετε με την ἀκοή μα δε θα καταλάβετε, και θα δεῖτε μα δε θ' ἀντιληφθεῖτε.

(1) «Με την ἐννοια του ἐκπληρῶνεται πλήρως» (Z). Το ἀναπληρῶνω δεν βρῖσκεται πουθενά ἀλλοῦ στα ευαγγέλια και δεν χρησιμοποιεῖται παρά μόνο ἐδῶ για ἐκπλήρωση προφητείας. Ἐδῶ φαίνεται, ὅτι ὑπονοεῖ, ὅτι ὑπῆρξε και στο παρελθόν μερικὴ ἐκπλήρωσή της, ἀλλὰ τώρα ἡ ἐκπλήρωσή της εἶναι πλήρης.

(2) Ἡ παράθεση ἀπὸ το Ἡσ. στ 9,10 σύμφωνα με τους Ο', οι οποίοι μεταφράζουν με μέλλοντα και ἀόριστο· ἐτσι λοιπόν μεταφραζόμενο ἀναφέρεται στην ἐποχή του Ἡσαΐου και του ἀντίτυπού του, του Σωτήρα, προς τους Ἰουδαίους. Σύμφωνα με το εβραϊκὸ κείμενο: Με την ἀκοή ακοῦτε και δεν καταλαβαίνετε και βλέποντας βλέπετε και δεν γνωρίζετε (δ). «Αὐτή ἡ προφητεία ἐκπληρώθηκε μεν μερικῶς στους παλαιούς σκληρόκαρδους Ἰουδαίους, ἐκπληρῶνεται ὁμως πλήρως τώρα σε αὐτοὺς» (Z). Ἡ ἐκπλήρωσή της στη γενιά του Ἡσαΐα ἦταν μόνο τύπος ἀτελής της ἐκπλήρωσής της στο Σωτήρα μας, τον φορέα της θείας τέλει ἀποκάλυψης (δ).

(3) «Με την ἀκοή τη σωματική θα ακοῦσετε τα λόγια μου και δεν θα καταλάβετε την ἀλήθεια διότι εἶστε θεληματικά κουφοὶ στην ψυχῆ» (Z).

(4) «Και ἐνῶ βλέπετε σωματικά, θα δεῖτε τα θαύματα και δεν θα δεῖτε την ἀλήθεια, ὁμοίως διότι εἶστε θεληματικά τυφλοὶ στην ψυχῆ» (Z).

Ματθ.13,15 ἐπαχύνθη(1) γὰρ ἡ καρδία(2) τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν(3), καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς(4) αὐτῶν ἐκάμμυσαν(5), μήποτε(6) ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι καὶ ἐπιστρέψωσι(7), καὶ ἰάσομαι(8) αὐτούς.

Ματθ.13,15 Γιατί ἐγινε ἀναίσθητη ἡ καρδιά αὐτοῦ του λαοῦ, και με τ' αυτιά βαριάκουσαν κι ἐκλείσαν τα μάτια τους·για να μη δούνε με τα μάτια κι ακοῦσουν

με τ' αυτιά και καταλάβουν με την καρδιά, κι επιστρέψουν σ' εμένα και τους γιατρέψω.

(1) «Με την έννοια του έγινε σκληρή, παρώθηκε» (Ζ). Με μεταφορική έννοια το παχύνω=κάνω αδρανή, κουφό· κάνω τη διάνοια ή την ψυχή νωθρή (g). «Δεν θα καταλάβετε όχι για αυτό, επειδή δηλαδή έπλασα παχιά την καρδιά σας, αλλά επειδή έγινε παχιά, αφού, εννοείται, ήταν λεπτή προηγουμένως· διότι αυτό που παχαίνει, ήταν λεπτό πριν» (Θφ).

(2) Εδώ η καρδιά μπαίνει πρώτη και ακολουθούν τα αυτιά και τα μάτια· στο δεύτερο ημιστίχιο προηγούνται τα αυτιά και τα μάτια και ακολουθεί η καρδιά. Από την καρδιά η διαφθορά ρέει στα αυτιά και στα μάτια. Μέσω των αυτιών και των ματιών η υγεία φθάνει στην καρδιά (b).

(3) «Με την έννοια του έγιναν κουφοί» (Ζ). «Επομένως οι ίδιοι αφαίρεσαν πρώτα από τους εαυτούς τους, βουλώνοντας τα αυτιά, κλείνοντας τα μάτια, παχαίνοντας την καρδιά· διότι όχι μόνο δεν άκουγαν, αλλά και άκουγαν με δυσφορία» (Χ).

(4) «Αυτιά και μάτια εννοεί της ψυχής» (Ζ).

(5) Ποιητικός τύπος του καταμύω=κλείνω τα μάτια για να μη δω (δ). Εδώ και στο Πράξ. κη 27 σημαίνει την άκαμπτη επιμονή και το πείσμα των Ιουδαίων, τα οποία αντιτάχτηκαν στο ευαγγέλιο (g). «Κώφευσαν μεν στα υπερφυσικά λόγια και έκλεισαν τα μάτια στα παράδοξα έργα» (Ζ).

(6) =για να μην, περιέχει τον σκοπό, για τον οποίο σκλήρυναν τους εαυτούς τους. «Διότι από θεληματική κακία φρόντισαν να μείνουν αθεράπευτοι και χωρίς επιστροφή» (Θφ).

(7) «Δείχνει με αυτό ότι και η επιστροφή είναι δυνατή και ότι εφόσον μετανοήσουν, είναι δυνατόν να σωθούν· και ότι όλα τα έκανε όχι για τη δική του δόξα αλλά για τη δική τους σωτηρία» (Χ). « Δείχνει δηλαδή, ότι εάν επιστρέψουν, θα τους θεραπεύσει. Διότι μιλά έτσι για να σωθούν· επειδή έπρεπε αυτός καθόλου να μη μιλήσει, αλλά να σιωπά» (Κ).

(8) «Και θα τους θεραπεύσω από τα λάθη τους. Διότι ο λόγος λέγεται αντιπροσωπεύοντας το Χριστό» (Ζ).

Ματθ.13,16 Ὑμῶν(1) δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί(2), ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὄρα(2) ὑμῶν, ὅτι ἀκούουσιν.

Ματθ.13,16 Μακάρια ὅμως τα δικά σας μάτια γιατί βλέπουν, και τ' αυτιά σας γιατί ακούνε!

(1) Με έμφαση και με άμεση αντίθεση με το «σε αυτούς» των σ. 10-13 και το «σε εκείνους» του σ. 11 και αυτών που λέγονται στους σ. 13-15 (a).

(2) «Δεν εννοεί την όραση ούτε την ακοή του σώματος, αλλά της διάνοιας. Διότι και αυτοί, Ιουδαίοι ήταν και είχαν την ίδια ανατροφή, αλλά όμως καθόλου δεν βλάφτηκαν από την προφητεία επειδή είχαν ευνοϊκά διατεθειμένη την ρίζα των αγαθών, δηλαδή την προαίρεση και τη διάθεση» (Χ). «Ο απερίτμητος στην καρδιά λαός, κουφάθηκε στα εσωτερικά αυτιά» (Ω).

Ἡ, τα σωματικά σας μάτια και τα σωματικά σας αυτιά είναι μακάρια περισσότερο από αυτά των αγίων της Π.Δ. (οι οποίοι δεν είδαν ούτε άκουσαν όσα εσείς)· τα μάτια επίσης και τα αυτιά της ψυχής σας είναι μακάρια πιο πολύ από του λαού αυτού του συγχρόνου (ο οποίος έχει αυτά τυφλά και κουφά) (b). «Και τα αισθητά μεν μάτια των αποστόλων και τα αυτιά είναι μακάρια· αλλά όμως περισσότερο άξια μακαρισμού είναι τα ψυχικά μάτια και αυτιά, διότι αναγνώρισαν το Χριστό» (Θφ).

Ματθ.13,17 ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφήται καὶ δίκαιοι(1) ἐπεθύμησαν(2) ἰδεῖν ἃ βλέπετε(3), καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκούσαι ἃ ἀκούετε(3), καὶ

οὐκ ἤκουσαν.

Ματθ.13,17 Σας βεβαιώνω πως πολλοὶ προφῆτες και δίκαιοι επιθύμησαν να δουν αυτά που βλέπετε εσείς, μα δεν τα είδαν· και ν' ακούσουν όσα ακούτε εσείς, μα δεν τα άκουσαν».

(1) «Δίκαιους να εννοήσεις τους άλλους αγίους, οι οποίοι ακούγοντας τα σχετικά με το Χριστό από τους προφῆτες, επιθύμησαν να δουν και να ακούσουν αυτά που τους φανέρωσαν» (Ζ).

(2) «Αυτοὶ βλέπουν όχι μόνο όσα δεν είδαν οι προφῆτες, αλλά και αυτά που επιθύμησαν εκείνοι να δουν· διότι εκείνοι μεν μόνο μέσω της πίστης είδαν, ενώ αυτοὶ και με την όψη και πολύ σαφέστερα» (Χ). «Σε δύο πράγματα υπερέχουν από τους προφῆτες οι απόστολοι, και στο ότι σωματικά είδαν, και στο ότι μνήθηκαν τα θεία με πιο πνευματικό τρόπο» (Θφ).

(3) «Την παρουσία μου, εννοεί, τα ίδια τα θαύματα, τη φωνή, τη διδασκαλία» (Χ).

Ματθ.13,18 ὑμεῖς(1) οὖν(2) ακούσατε την παραβολήν(3) τοῦ σπειραντος.

Ματθ.13,18 Ακούστε, λοιπόν, εσείς την εξήγηση της παραβολῆς του σποριά:

(1) Σε έντονη αντίθεση με το λαό (b). «Εσείς οι πιστοὶ» (Ζ).

(2) Αφού σας έχει δοθεῖ να γνωρίζετε τα μυστήρια, λοιπόν (L), και αφού τα μάτια σας βλέπουν και μπορείτε να κατανοείτε τα μυστήρια της βασιλείας των ουρανών (a).

(3) Δηλαδή τη σημασία της παραβολῆς (S).

Ματθ.13,19 παντός ακούοντος(1) τὸν λόγον τῆς βασιλείας(2) και μὴ συνιέντος(3), ἔρχεται ὁ πονηρός(4) και αρπάζει(5) τὸ ἔσπαρμένον(6) ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν(7) σπαρείς(8).

Ματθ.13,19 Σ' εκείνον που ακούει το κήρυγμα για τη βασιλεία και δεν το αποδέχεται, ἔρχεται ο πονηρός και του παίρνει ὅ,τι σπάρθηκε στην καρδιά του· αυτός είναι ο σπόρος που σπάρθηκε στο δρόμο.

(1) Ανακόλουθο σχῆμα=Το σπαρμένο στην καρδιά καθενός που ακούει το λόγο και δεν καταλαβαίνει, ἔρχεται ο πονηρός και το αρπάζει (δ). Εβραϊκός τρόπος έκφρασης (L).

(2) Το λόγο του οποίου περιεχόμενο είναι η βασιλεία του Θεού (δ).

(3) «Με την έννοια ότι δεν έβαλε το λόγο στο βάθος της καρδιάς, αλλά απλώς τον ακούει» (Ζ). Δεν κατάλαβε λόγω αφροντισίας και απροσεξίας (ο). Δεν φρόντισε να κρύψει μέσα του και να αφομοιώσει και να κάνει κτήμα του με την με πίστη αποδοχή και μελέτη (δ). «Με αυτό προτρέπει να φροντίζουμε για την κατανόηση· διότι αν από αυτόν που δεν κατάλαβε αρπάζεται ο σπόρος, πρέπει να αποκτήσουμε σύνεση και να καλύψουμε τον σπόρο στη γη, στη μνήμη, για να ριζοβολήσει» (Ω).

(4) «Πονηρό λέει το διάβολο» (Ζ).

(5) Δηλαδή βίαια και με γρήγορη πανουργία, σαν πτηνό αρπαχτικό (b). Η ασθενής εντύπωση που παράχθηκε σε αυτόν από την ακρόαση του λόγου φεύγει και χάνεται με την επενέργεια του σατανά (ο).

(6) Κυρίως το ηθικό αποτέλεσμα που παράχθηκε από τη διδασκαλία (S). «Διότι κατά τρόπο επιπόλαιο βρισκόταν χωρίς να έχει κρυφτεί» (Ζ). Βάζει στον άνθρωπο άλλες σαρκικές ιδέες και επιθυμίες (δ) και εξουδετερώνει έτσι άκοπα και αμέσως κάθε επίδραση από το αγαθό σπέρμα.

(7) «Δρόμος ονομάστηκε ο τεμπέλης, που άκουσε μεν το λόγο της διδασκαλίας, αλλά λόγω τεμπελιάς δεν έκρυψε αυτόν στην καρδιά του, αλλά σαν δρόμος καταπατημένος και για αυτό σκληρός, τον είχε να βρίσκεται στην άκρη» (Ζ).

(8) Αυτός που σπάρθηκε στο δρόμο. Ή «το σπάρθηκε δεν θα το εννοήσουμε για τον σπόρο, αλλά για τη γη· δηλαδή αυτός είναι η γη που σπάρθηκε στο δρόμο» (Ζ).

Ή, πιο σωστά, είναι ο λόγος του Θεού, ο οποίος όμως από τη στιγμή που σπάρθηκε στη διάνοια του ακροατή έγινε μία πραγματικότητα στη διάνοια του ακροατή, και για αυτό αναφέρεται ο λόγος αντί για αυτόν που τον ακούει. Επομένως με την έκφραση ο επι την οδόν, τα πετρώδη, τας ακάνθας κλπ. σπαρείς, παρουσιάζεται η κατάσταση του λόγου με το που μπήκε στο νου του ανθρώπου, η οποία συγχρόνως είναι η ίδια η πνευματική κατάσταση του ανθρώπου (δ).

Το σπαρμένο σπέρμα ταυτίζεται με το ζωντανό άνθρωπο που το δέχεται· βλαστάνει αυτό σε ανθρώπινο χαρακτήρα και συμπεριφορά (S).

Ματθ.13,20 ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρείς(1), οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθύς(2) μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν(3)·

Ματθ.13,20 Αυτός που σπάρθηκε σε πετρώδες έδαφος είναι όποιος ακούει το λόγο και τον δέχεται αμέσως με πολλή χαρά,

(1) «Η γη που σπάρθηκε στα πετρώδη μέρη» (Z). Συγγέεται και εδώ και στους επόμενους στίχους ο σπόρος και ο ζωντανός άνθρωπος που δέχεται τον σπόρο, για τον λόγο που εξηγήσαμε προηγουμένως.

(2) Μεγάλη βιασύνη και χαρά δεν είναι πάντοτε το καλύτερο σημάδι, όταν η όλη δύναμη ξεχύνεται σε εξωτερικές επιδείξεις και καταναλώνεται σε αυτές (b).

(3) «Πετρώδη μέρη είναι ο μικρόψυχος, που έκρυψε μεν το σπαρμένο στην καρδιά του, αλλά δεν έχει πολλή γη, δηλαδή σταθερότητα» (Z).

Ματθ.13,21 οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν(1) ἐν ἑαυτῷ(2), ἀλλὰ πρόσκαιρός(3) ἐστι, γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ(4) διὰ τὸν λόγον(5) εὐθύς(6) σκανδαλίζεται(7).

Ματθ.13,21 δεν έχει όμως μέσα του ρίζα και είναι προσωρινός· κι όταν αρχίσουν οι κατατρεγμοί κι οι διωγμοί εξαιτίας του ευαγγελίου, αμέσως το απαρνιέται.

(1) Η οποία προφανώς είναι αναγκαία και φυτρώνει για αυτόν το λόγο (b). «Ρίζα εννοεί την σταθερότητα» (Z). Δεν έχει θέληση να βάλει σε πράξη το λόγο (δ).

(2) =Στη φύση του ή την πνευματική του ύπαρξη (ο).

(3) «Τον ευμετάβολο εννοεί, ο οποίος και όταν διδάσκεται αμέσως παίρνει και όταν πειράζεται αμέσως αποβάλλει» (Z). Αυτός που διαρκεί λίγο χρόνο (g).

(4) Οι λέξεις υπαινίσσονται ότι οι μαθητές του Χριστού άρχισαν ήδη να αντιμετωπίζουν εχθρότητες (S). «Θλίψη που προκαλείται από τους γονείς ή συγγενείς ή συνεργάτες ή νομιζόμενους φίλους· διωγμό από την άλλη, διότι κάποιιοι οδηγούνται για το λόγο του Θεού σε ηγεμόνες και βασιλιάδες· γενικά λοιπόν και τα δύο αυτά τα ονόμασε «πειρασμούς» ο Λουκάς» (Ω).

(5) «Λόγο εδώ εννοεί το λόγο της πίστης» (Z). Σε όλο το κεφάλαιο αυτό η λέξη λόγος σημαίνει το ευαγγέλιο της βασιλείας (a).

(6) Ό,τι γρήγορα αποκτά κάποιος, γρήγορα και το χάνει (b).

(7) Βρίσκει εμπόδιο από το λόγο αυτό και καταστρέφεται η πίστη του (δ).

Ματθ.13,22 ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας(1) σπαρείς(2), οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἵωνος τούτου(3) καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου(4) συμπνίγει(5) τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.

Ματθ.13,22 Ο σπόρος που σπάρθηκε στ' αγκάθια, είναι όποιος ακούει το λόγο, η μέριμνα όμως για τα εγκόσμια και η απάτη του πλούτου καταπνίγουν το λόγο, κι έτσι δεν καρποφορεί.

(1) «Αγκάθια είναι η φροντίδα της ζωής, που κεντά και τρυπά και βασανίζει την ψυχή· επιπλέον δε είναι και η απάτη του πλούτου» (Z).

(2) «Η γη που σπάρθηκε στα αγκάθια» (Z).

(3) Η ανησυχία και η ταραχή, που προξενείται από την προσκόλληση στα πράγματα

του κόσμου (F). «Λέει αυτού του αιώνα αντί για «αυτής της ζωής». Διότι υπάρχει και άλλος αιώνας, η μέλλουσα ζωή, ο κυρίως αιώνας, διότι υπάρχει παντοτινά και ποτέ δεν τελειώνει» (Z). «Η «μέριμνα όλων των εκκλησιών» όμως που λέει ο απόστολος, δεν είναι μέριμνα αυτού του αιώνα» (Ω).

(4) «Διότι όλα τα σχετικά με τον πλούτο είναι απάτη· διότι είναι μόνο ονόματα και δεν εδράζονται στα πράγματα· διότι και η ηδονή και η δόξα και ο καλλωπισμός και όλα αυτά είναι φαντασία, και όχι η αλήθεια των πραγμάτων» (X).

(5) «Διότι ποιός που μεριμνά για τα του κόσμου και εμβαθύνει στους περισπασμούς της σάρκας μπορεί να προσέχει στα λόγια σχετικά με το Θεό;... Διότι πώς μπορεί να μπει η περί Θεού ιδέα σε ψυχή που θλίβεται από σκέψεις που την έχουν κυριεύσει από πριν;» (B).

«Δεν είπε ο αιώνας πνίγει, αλλά η μέριμνα του αιώνα, ούτε ο πλούτος, αλλά η απάτη του πλούτου. Μην κατηγορούμε λοιπόν τα πράγματα αλλά τη διάθεση την διεφθαρμένη· διότι είναι δυνατόν και να είναι πλούσιος κάποιος και να μην εξαπατάται· και να ζει σε αυτόν τον αιώνα και να μην πνίγεται από τις φροντίδες» (X).

Ματθ.13,23 ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιῶν(1)· ὃς δὴ καρποφορεῖ(2) καὶ ποιεῖ ὃ(3) μὲν ἑκατόν(4), ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα(5).

Ματθ.13,23 Και με το σπόρο που σπάρθηκε στο γόνιμο έδαφος εννοείται όποιος ακούει το ευαγγέλιο και το αποδέχεται· αυτός, λοιπόν, φέρνει καρπό και κάνει άλλος εκατό, άλλος εξήντα κι άλλος τριάντα φορές περισσότερο».

(1) «Δηλαδή κρύβει στο βάθος της καρδιάς ώστε να μην μπορεί κάποιος να το πειράξει» (Z). Τον κατανοεί επειδή συμφωνεί με το πνευματικό του φρόνημα (δ).

Κατανοεί αυτόν σε όλες τους τις σχέσεις και πραγματικότητες (ο).

(2) Για το καρποφορώ με μεταφορική έννοια δεσ Ρωμ. ζ 4,Κολ. α 6,10 (S). Λέγεται εδώ για τους ανθρώπους, οι οποίοι αποδεικνύουν με έργα τη γνώση της θρησκείας (g). Το αληθινό και μόνο κριτήριο του χριστιανικού χαρακτήρα βρίσκεται στους καρπούς της ευσέβειας (ο).

(3) Αυθεντική γραφή ο μεν... ο δε... ο δε.

«Όπως ακριβώς διαφέρουν μεταξύ τους αυτοί που χάνονται, έτσι πάλι διαφέρουν μεταξύ τους και αυτοί που σώζονται. Διότι τρεις μεν κατηγορίες απαρίθμησε αυτών που χάνονται, εννοώ δηλαδή τους ράθυμους, τους μικρόψυχους και αυτούς που είναι δούλοι στις μέριμνες του βίου και στην απάτη του πλούτου· τρεις λοιπόν πάλι τάξεις αναφέρει και αυτών που σώζονται, εννοώ δηλαδή, αυτούς που καρποφορούν εκατό, τους άλλους εξήντα και τους τριάντα» (Z).

(4) «Με το εξήντα και το τριάντα και το εκατό δήλωσε την ποικιλότητα της αρετής· διότι δεν δείχνουν όλοι ίση την ακρίβεια της αρετής· αλλά άλλοι μεν φροντίζουν για αυτήν λιγότερο και άλλοι περισσότερο» (Ω).

«Με αυτούς του εκατό δήλωσε την τέλεια καρποφορία της αρετής· με αυτούς του εξήντα τη μέση, και με αυτούς του τριάντα την κατώτερη» (Z).

(5) Από τις ερμηνείες οι οποίες από τον Κύριο δόθηκαν στην παραβολή του σποριά και στην ακόλουθη παραβολή των ζιζανίων, αποδεικνύεται, ότι είναι ορθό να αναζητά ο ερμηνευτής κάποια σημασία και για κάποιες από τις λεπτομέρειες στις παραβολές, όχι όμως πάντοτε και για όλες. Στην παραβολή του σποριά σχεδόν όλες οι λεπτομέρειες εξηγούνται.

Και στην ακόλουθη των ζιζανίων κάποιες ερμηνεύονται (ο σποριάς, το αγαθό σπέρμα, ο εχθρός, τα ζιζάνια, ο αγρός, ο θερισμός και οι θεριστές) αλλά και κάποιες άλλες (ο ύπνος των ανθρώπων, η αναχώρηση του εχθρού, οι δούλοι του οικοδεσπότη,

το δέσιμο σε δέματα) δεν ερμηνεύονται. Απαιτείται παρόλ' αυτά μεγάλη διάκριση, για να κρίνει κάποιος, εάν κάποιες λεπτομέρειες στις παραβολές κρύβουν πράγματι νόημα, και αν κρύβουν, ποιες είναι οι λεπτομέρειες αυτές.

Νωρίτατα στην ιστορία της εκκλησίας η φαντασία άρχισε να εκτρέπεται σε υπερβολές στην αλληγορία των λεπτομερειών. Για αυτό και ο Τερτυλλιανός (De Pudic. 9) διαμαρτύρεται, ενώ ο Χρυσόστομος (στο Ματθ. ομιλ. 64,3) παρατηρεί: «Δεν πρέπει να περιεργαζόμαστε κατά λέξη όλα όσα είναι στις παραβολές, αλλά αφού μάθουμε το σκοπό, για τον οποίο πλάστηκε η παραβολή, αυτόν ας κάνουμε κτήμα μας και τίποτα παραπέρα να μην πολυξετάζουμε» (p).

Στιχ. 24-30. Η παραβολή των ζιζανίων.

Ματθ.13,24 Ἄλλην παραβολὴν(1) παρέθηκεν(2) αὐτοῖς λέγων· ὁμοιώθη(3) ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν(4) ἀνθρώπῳ(5) σπείραντι καλὸν(6) σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ(7)·

Ματθ.13,24 Ο Ἰησοῦς τοὺς διηγήθηκε κι ἄλλη παραβολή: «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μοιάζει μ' ἓναν ἄνθρωπο που ἔσπειρε καλὸ σπóρο στο χωράφι του.

(1) Την παραβολή των ζιζανίων. «Ποιά διαφορά υπάρχει ανάμεσα σε αυτήν και την προηγούμενη παραβολή;... Εκείνη μεν η παραβολή (του σπορέως) λέει ότι δεν δέχτηκαν τη διδασκαλία του· ενώ αυτή λέει, ότι δέχτηκαν και νοθευτές» (X).

Συνδέεται η παραβολή αυτή με αυτήν του σποριά, λόγω της ομοιότητας την οποία παρουσιάζει η υπόθεση και των δύο. Η του σποριά διαπραγματεύεται για διάφορα εδάφη που παρήγαγαν από το ίδιο σπέρμα ποικίλλες σοδειές από το μηδέν μέχρι το εκατονταπλάσιο. Η των ζιζανίων μιλά για το ίδιο έδαφος που παρήγαγε μικτή σοδειά από μικτή σπορά.

(2) Ἡ, έβαλε μπροστά τους για να την κάνουν δική τους όπως η τροφή τοποθετείται μπροστά στον φιλοξενούμενο (S). Ἡ, πρόβαλε για διδασκαλία. Δες και Εξόδ. ιθ 7 (g), έβαλε μπροστά τους, εξέθεσε, δίδαξε (δ).

(3) Απέκτησε ομοιότητα (g)· έγινε όμοια (δ).

(4) Βασιλεία των ουρανών εννοείται εδώ η πάνω στη γη ορατή εκκλησία και με την παραβολή δηλώνεται η ποικιλία των καλών και κακών χαρακτήρων, οι οποίοι με το κήρυγμα εισάγονται στην εκκλησία και τελικά διαχωρίζονται κατά την ημέρα της κρίσεως (ο).

(5) «Τον εαυτό του ονομάζει, ο οποίος ομοιώθηκε με άνθρωπο, αφού ενανθρώπησε» (Z).

(6) Καλής ποιότητας σπέρμα (ο).

(7) «Αγρός του είναι ο κόσμος, επειδή είναι δημιούργημα και κτήμα του» (Z) και ως πεδίο δράσης ιεραποστολικής.

Ματθ.13,25 ἐν δὲ τῷ καθεῦδεν τοὺς ἀνθρώπους(1) ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς(2) καὶ ἔσπειρε ζιζάνια(3) ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου(4) καὶ ἀπῆλθεν(5).

Ματθ.13,25 Ενώ όμως οι ἄνθρωποι κοιμούνται, πῆγε ο εχθρὸς του κι ἔσπειρε ζιζάνια ανάμεσα στο σιτάρι κι ὕστερα ἔφυγε.

(1) Ἡ, «φανερώνει τους διδασκάλους, τους φύλακες των ορθοδόξων» (Z) και «δεν είναι μικρός ο κίνδυνος με τον οποίο απειλεί εδώ τους αρχηγούς, στους οποίους κατεξοχήν έχει εμπιστευτεί τη διαφύλαξη του χωραφίου» (X).

Ἡ, πιο σωστά, αυτό λέγεται για διακόσμηση της παραβολής, για αυτό και ο Σωτήρας απλώς αναφέρει αυτό χωρίς να το εξηγεί καθόλου στην ερμηνεία της παραβολής (δ).

«Και σε τι διαφέρουν αυτοί που κοιμούνται με αυτούς που σπάρθηκαν στο δρόμο; Πολύ. Διότι εκεί αμέσως άρπαξε· διότι δεν το άφησε ούτε να ριζώσει· ενώ εδώ

χρειάστηκε μεγαλύτερο τέχνασμα» (Ω).

Ο ύπνος εδώ δεν κατηγορείται. Μετά από έντιμο κόπο είναι δίκαιο να αναζητιέται στον ύπνο η ανάπαυση (ρ). Απλώς με αυτό δείχνεται ότι σε καιρό νύχτας έγινε η σπορά των ζιζανίων. Δεν εκφράζεται κατηγορία, διότι αν ξαγρυπνούν στα αμπέλια και τους αγρούς πριν τον τρυγητό και τον θερισμό, κανείς δεν θα σκεφτόταν να ξαγρυπνήσει για αγρό που μόλις προ ολίγου σπάρθηκε (L).

(2) «Εχθρό άνθρωπο ονομάζει τον διάβολο» (Ω). Θα ήταν εύκολο να παρουσιαστεί ότι οι σπόροι των ζιζανίων σκορπίστηκαν στον αγρό από την πνοή των ανέμων. Αλλά όπως στην παραβολή του σποριά ο Κύριος με τα πουλιά του ουρανού θέλησε να παραστήσει όχι απρόσωπους πειρασμούς, αλλά το σατανά, έτσι και εδώ παρουσιάζει τους βλαβερούς σπόρους να σπέρνονται από πονηρό προσωπικό παράγοντα, ο οποίος σκορπίζει στον κόσμο ψευδαποστόλους και ψευδοδιδασκάλους.

«Δείχνει λοιπόν ότι μετά την αλήθεια είναι και η πλάνη· διότι όπως ακριβώς αφού σπάρθηκε το στάρι σπάρθηκαν μετά και τα ζιζάνια, έτσι μετά τους προφήτες οι ψευδοπροφήτες και μετά τους αποστόλους οι ψευδαπόστολοι και μετά το Χριστό ο αντίχριστος· διότι αν δεν δει τι θα μιμηθεί ο διάβολος ή ποιους τρόπους θα κάνει κακό, ούτε επιχειρεί ούτε γνωρίζει» (Ω).

(3) «Η ήρα στο στάρι» (Σουΐδας), αυτό που από τους βοτανολόγους ονομάζεται *Lolium temulentum*, που λέγεται από τους Άραβες ζαουάν ή ζιουάν (L).

(4) «Επειδή είδε, ότι ο μεν έκανε εκατό ο άλλος εξήντα και ο άλλος τριάντα, χρησιμοποιεί λοιπόν άλλο δρόμο. Επειδή δηλαδή δεν μπόρεσε να αρπάξει αυτό που ρίζωσε ούτε να το πνίξει ούτε να το κάψει, μελετά να πετύχει το σκοπό του με άλλη απάτη, παρεμβάλλοντας δηλαδή τα δικά του» (X). «Και ως εχθρός του γεωργού προσπαθεί να καταστρέψει τον κόπο του» (Z). Όχι στα άκρα του αγρού, αλλά σε αυτό το κεντρικότερο και περισσότερο καλλιεργημένο τμήμα του (ο).

(5) Έφυγε χωρίς να γίνει αντιληπτός (ο).

Ματθ.13,26 **ότε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια(1).**

Ματθ.13,26 **Μόλις βλάστησαν τα σπαρτά κι έδεσαν καρπό, τότε φάνηκαν και τα ζιζάνια.**

(1) «Τα ζιζάνια μέχρι μεν την καρποφορία, αυξάνουν μαζί κρυμμένα. Και μοιάζουν μεν με το στάρι στο καλάμι αλλά δεν μοιάζουν στον καρπό. Είναι όμως βλαβερά για το στάρι. Έτσι και οι αιρετικοί, μοιάζουν μεν με τους ορθόδοξους στο εξωτερικό σχήμα, δεν μοιάζουν όμως στην αρετή, η οποία είναι καρπός» (Z). «Όπως ακριβώς το ζιζάνιο μοιάζει στο στάρι, έτσι και η πλάνη· χρωματίζει από πάνω την αλήθεια με πολλά ομοιώματα»(Ω).

Ματθ.13,27 **προσελθόντες δὲ οἱ δούλοι τοῦ οἰκοδεσπότη(1) εἶπον αὐτῷ· κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ(2); Πόθεν(3) οὖν ἔχει ζιζάνια(4);**

Ματθ.13,27 **Πήγαν τότε οι δούλοι του οικοδεσπότη και του είπαν: “κύριε, δεν έσπειρες καλό σπόρο στο χωράφι σου; Πώς λοιπόν έχει ζιζάνια;”**

(1) «Οικοδεσπότης μεν είναι αυτός ως δεσπότης του κόσμου, ενώ ως δούλους του που λένε αυτά, πλάθει στην παραβολή τους ορθόδοξους που είναι πιο θερμοί στο ζήλο χάριν της ευσέβειας, οι οποίοι πολλές φορές αγανακτώντας απορούν, πώς ο Θεός παραχωρεί να φυτρώνουν τέτοια ζιζάνια» (Z).

(2) Η έκπληξη των δούλων προκλήθηκε, όπως φαίνεται, από το πλήθος των ζιζανίων, τα οποία είχαν σπαρεί σε όλο τον αγρό. Εάν ήταν λίγα αυτά και αραιά εδώ και εκεί σκορπισμένα, δεν θα προκαλούνταν τέτοια έκπληξη (S). Η ερώτηση είναι τέτοια, ώστε η αναμενόμενη σε αυτήν απάντηση να είναι θετική. Οι δούλοι υπήρξαν

μάρτυρες της σποράς του καλού σπέρματος (L).

(3) Οι δούλοι δεν γνώριζαν ποιος έσπειρε τα ζιζάνια και πότε (b).

(4) Το άναρθρο ζιζάνια=τέτοια κακά και βλαβερά σπέρματα (δ).

Ματθ.13,28 ό δέ εφη αυτοίς· έχθρός άνθρωπος(1) τουτο έποίησεν. οί δέ δούλοι είπον αυτό(2)· θέλεις ούν άπελθόντες συλλέξωμεν(3) αυτά;

Ματθ.13,28 Εκείνος τους είπε: “κάποιος εχθρός το έκανε αυτό”. Του λένε οι δούλοι: “θέλεις να πάμε να τα μαζέψουμε;”

(1) «Άνθρωπο ονόμασε τον διάβολο» (Z).

(2) «Σκέφτονται πώς να απομακρύνουν το ταχύτερο την ασθένεια. Και δεν ζητούν απλώς και μόνο αυτό· διότι δεν αποφασίζουν μόνοι τους, αλλά περιμένουν τι θα τους πει ο κύριός τους, λέγοντας, θέλεις;» (X).

(3) «Να τα μαζέψουμε ξεριζώνοντάς τα βίαια και θερίζοντάς τα με τα ξίφη» (Z).

Ματθ.13,29 ό δέ εφη· ού(1), μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια έκριζώσητε άμα αυτόις τόν σίτον(2)·

Ματθ.13,29 Κι αυτός τους είπε: “όχι, γιατί μπορεί, μαζεύοντας τα ζιζάνια, να ξεριζώσετε μαζί μ’ αυτά και το σιτάρι.

(1) «Τι λοιπόν κάνει ο δεσπότης; Εμποδίζει» (X). Ο ζήλος των αγαθών δεν κατηγορείται αλλά επαναφέρεται στην τάξη (b).

(2) Οι ρίζες είναι τόσο μπλεγμένες μεταξύ τους μέσα στο έδαφος, ώστε υπήρχε πραγματικός κίνδυνος, την ώρα που θα ξερίζωναν τα ζιζάνια να ξεριζωθεί μαζί με αυτά και το σιτάρι (S).

«Ή, αυτό εννοεί, ότι δηλαδή, αν πρόκειται να πάρουμε τα όπλα και να σφάζουμε τους αιρετικούς, τότε αναγκαστικά πολλοί και από τους αγίους θα φονεύονται, ή, ότι από αυτά τα ζιζάνια ενδέχεται πολλοί να μεταβληθούν και να γίνουν σιτάρι» (X).

«Όπως για παράδειγμα εάν ο Ματθαίος όταν ήταν ζιζάνιο, κοβόταν από τη ζωή, τότε θα κοβόταν μαζί του και το σιτάρι του λόγου που επρόκειτο ύστερα να βλαστήσει από αυτόν. Ομοίως και ο Παύλος και ο ληστής. Διότι αυτοί αν και ήταν ζιζάνια δεν κόπηκαν, αλλά τους επιτράπηκε να ζουν για να αυξηθεί η μετά από αυτά αρετή τους» (Θφ).

Ο Χριστός δεν δίνει κάποια εξήγηση για τους δούλους, οι οποίοι πρότειναν το ξερίζωμα των ζιζανίων. Δεν είναι λοιπόν ανάγκη να ζητήσουμε εμείς τέτοια.

Υπάρχουν πάντοτε πρόσωπα, έτοιμα να προτείνουν δραστικά φάρμακα για πραγματικά ή υποτιθέμενα κακά, και σε αυτά αναφέρεται το κύριο δίδαγμα, που παρέχει η παραβολή.

Οι άνθρωποι δεν πρέπει να προτρέχουν και να προλαβαίνουν την κρίση του Θεού, διότι με αυτές τις απόπειρές τους θα προκαλέσουν περισσότερο κακό παρά καλό. Δεν έχουν επαρκή γνώση. Δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν πάντα, πώς να διακρίνουν το κακό από το αγαθό, ούτε γνωρίζουν ποιες συνέπειες μπορεί να έχει πάνω στο αγαθό η απομάκρυνση του κακού. Ενδέχεται κάποιο φυτό που βλαστάνει να παραγνωρισθεί ως κακό, ενώ είναι αγαθό. Και οι ζωές του κακού και του αγαθού ανθρώπου συχνά μπλέκονται τόσο στενά, ώστε η βίαιη απομάκρυνση του ενός να προκαλέσει βλάβη στον άλλον (p).

Ματθ.13,30 άφετε συναυξάνεσθαι άμφοτέρα μέχρι του θερισμού(1), και έν καιρῶ του θερισμού έρω τοίς θερισταίς(2)· συλλέξατε πρώτον(3) τὰ ζιζάνια και δήσατε αυτά εις δέσμας(4) προς τὸ κατακαῦσαι αυτά, τὸν δέ σίτον συναγάγετε εις τὴν άποθήκην μου(5).

Ματθ.13,30 Αφήστε να μεγαλώνουν και τα δύο μαζί ως το θερισμό· κι όταν έρθει

η ώρα του θερισμού, θα πω στους θεριστές: Μαζέψτε πρώτα τα ζιζάνια και δέστε τα δεμάτια για να τα κάψετε· το σιτάρι όμως να το συνάξετε στην αποθήκη μου»».

(1) «Θερισμό λέει την συντέλεια του κόσμου» (Z). Με παραβολικό τρόπο ο χρόνος της έσχατης κρίσης, κατά τον οποίο οι αγαθοί συνάγονται στη βασιλεία του Θεού και οι πονηροί παραδίδονται σε απώλεια (g).

Τα ζιζάνια απορροφούν τον ίδιο όπως τα στάχυα χυμό από τη γη, ωριμάζουν με τις ίδιες ηλιακές ακτίνες, αλλά προετοιμάζονται να καούν το καλοκαίρι. Έτσι και αυτοί που στερούνται της χάρις ακούνε τις ίδιες εντολές του ευαγγελίου, δέχονται την ίδια διδασκαλία από τους πιστούς διακόνους του Κυρίου, έχουν την ίδια Βίβλο, κάθονται γύρω από το ίδιο τραπέζι της κοινωνίας και όμως ετοιμάζονται για απώλεια (o).

(2) Εδώ οι θεριστές διακρίνονται από τους δούλους που πρότειναν το ξερίζωμα των ζιζανίων. «Θεριστές τώρα ονομάζει τους αγγέλους» (Z).

(3) Έτσι ώστε οι αγαθοί να μπορέσουν να δουν την τιμωρία των πονηρών και οι πονηροί να μη δουν τη δόξα των αγαθών (b).

(4) Η δέσμη ή όπως άλλοι γράφουν η δεσμή της δεσμής=δεμάτι (g). «Δέστε τους μεταξύ τους... Διότι οι συμμετοχοί στην ίδια αμαρτία θα γίνουν συμμετοχοί και στην ίδια κόλαση και μαζί θα υποστούν την τιμωρία» (Z).

(5) «Τα παραπλήσια απείλησε και ο Βαπτιστής... στο τρίτο κεφάλαιο... και αναζήτησε σε εκείνο και θα βρεις τι σημαίνει το κάψε και τι η αποθήκη» (Z).

Στιχ. 31-43. Η παραβολή του σιναπιού και της ζύμης. Εξήγηση της παραβολής των ζιζανίων.

Ματθ.13,31 Άλλην παραβολήν(1) παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν(2) κόκκῳ σινάπεως(3), ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ(4) αὐτοῦ·

Ματθ.13,31 Τους διηγήθηκε και μιαν άλλη παραβολή: «Η βασιλεία των ουρανών μοιάζει με σπόρο σιναπιού, που τον πήρε ένας άνθρωπος και τον έσπειρε στο χωράφι του.

(1) Η παραβολή φαίνεται να περιγράφει τη μελλοντική διάδοση του λόγου ή της διδασκαλίας της βασιλείας. Ξεκινώντας από μικρή αρχή με τη διδασκαλία του Χριστού στην Παλαιστίνη, θα διαδοθεί αστραπιαία και θα κερδίσει πολλούς οπαδούς (a). «Με την παραβολή αυτή προαναγγέλλει την αύξηση του κηρύγματος» (Z).

«Διότι πράγματι οι μαθητές ήταν και από όλους ασθενέστεροι και από όλους κατώτεροι, αλλά όμως επειδή ήταν μεγάλη η μέσα τους δύναμη, εξαπλώθηκε παντού στην οικουμένη» (X).

(2) Η, η εκκλησία είναι όμοια με κόκκο σιναπιού (δ), δηλαδή η αύξηση και εξαπλωση της πάνω στη γη ορατής εκκλησίας (o). Η, «βασιλεία των ουρανών λέει τώρα τον λόγο της πίστης επειδή είναι αρραβώνας της βασιλείας των ουρανών» (Z).

(3) Δεν είναι τελείως σαφές ποιο φυτό εννοείται με το σινάπι. Πιθανόν να πρόκειται για το *sinapis nigra* (p). «Παρομοιάζει αυτόν (τον λόγο της πίστης) με κόκκο σιναπιού, διότι όταν σπείρεται είναι μικρός μεν και περιγράφεται εύκολα... όταν όμως, αφού καλλιεργηθεί, αυξηθεί με τα ποτίσματα του θείου πνεύματος, ξεπερνά κάθε λόγο και φαίνεται ψηλότερος από όλους» (Z), «και δείχνει ότι οπωσδήποτε θα επεκταθεί το κήρυγμα» (X).

(4) «Αγρός λέγεται ο κόσμος επειδή καλλιεργείται σε αυτόν το λογικό σιτάρι» (Z).

Ματθ.13,32 ὁ μικρότερον(1) μὲν ἐστὶ πάντων τῶν σπερμάτων(2), ὅταν δὲ αὐξηθῆ, μείζον πάντων τῶν λαχάνων(3) ἐστὶ καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε(4) ἔλθειν τὰ

πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ(5).

Ματθ.13,32 Είναι μικρότερος ἀπ' ὅλους τους σπόρους, ὅταν ὁμως μεγαλώσει, ξεπερνά ὅλα τα λαχανικά και γίνεται δέντρο, ὥστε να ἔρχονται τα πουλιά και να φωλιάζουν στα κλαδιά του».

(1) Υπάρχουν μεν στη βοτανική παραδείγματα και μικρότερων σπερμάτων που μεγαλώνουν πάρα πολύ, ἀλλὰ αὐτό είναι πιο λαϊκό, διότι πρόκειται για γνωστό και σε ὅλους οικείο φυτό (δ). Μικρός σαν σινάπι ἦταν παροιμία ιουδαϊκή για δήλωση ελάχιστου μορίου (ρ). Λέγεται ἐδῶ και σε ἀντίθεση με το «μεγαλύτερο ἀπὸ τα λάχανα» που ακολουθεῖ (ο).

(2) «Εἶναι μικρότατο μεν στην ποσότητα, ἀλλὰ μέγιστο στην ποιότητα δηλαδή στη δύναμη» (Ζ).

(3) Ὅπως η μολόχα ἔτσι και το σινάπι μπορεί στα θερμά κλίματα να φτάσει το ὕψος 10 ποδιῶν και να γίνει μικρό δέντρο· η σύγκριση ἐδῶ γίνεται μεταξύ σπέρματος και φυτού (δ). «Σύμφωνα με την ομοιότητα λοιπὸν αὐτοῦ του σπέρματος και οι μαθητές, ἐνῶ ἦταν λίγο ποιμνιο αὐξήθηκαν σε ἀπειρο» (Ζ).

(4) Σημαίνει το ἀποτέλεσμα του μεγέθους, το οποίο παίρνει το σινάπι (ο).

(5) «Τα εἶπε αὐτά για ἔμφαση του μεγέθους και της στερεότητάς του» (Ζ). Το δέντρο γίνεται στα πτηνά τόπος ἀνάπαυσης και προστασία κατὰ του καύσωνα του ηλίου (ο).

Ματθ.13,33 ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς(1)· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν(2) ζύμη(3), ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυσεν(4) εἰς ἀλεύρου σάτα(5) τρία(6), ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον(7).

Ματθ.13,33 Τους εἶπε και μιαν ἄλλη παραβολή: «Ἡ βασιλεία των ουρανῶν μοιάζει με προζύμι, που το πήρε μια γυναίκα και το ανακάτεψε με ἕνα σακὶ αλεύρι, ὥσπου ζυμώθηκε ὅλο».

(1) Η παραβολή του σιναπιού ἀναφέρεται στην ἀνάπτυξη της δύναμης της βασιλείας του Χριστοῦ, ἐνῶ η παρούσα παραβολή ἀναφέρεται στη διεισδυτική και ἀφομοιωτική δύναμη σε ξένη ὕλη ἕως ὅτου την ἀφομοιώσει (ο).

(2) Δηλαδή η κοινωνία του Θεοῦ και των ἀνθρώπων, που ἀρχίζει ἀπὸ την πάνω στη γη ἐκκλησία και συνεπῶς η ἴδια η ἐκκλησία (δ). Παρομοιάζεται ἐδῶ η σιωπηλὴ αὐξηση της βασιλείας του Θεοῦ με τη διεισδυτικὴ ἐπίδραση του προζυμίου μέσα σε ολόκληρη τη μάζα του ζυμαριού. Ἡ, «Βασιλεία των ουρανῶν πάλι πρέπει να ἐννοήσουμε τον λόγο της πίστεως» (Ζ). Ο λόγος της βασιλείας σαν προζύμι θα διαδοθεῖ γρήγορα μέχρις ὅτου ἐκπληρωθεῖ ο σκοπὸς για τον οποίο ο λόγος αὐτὸς διδάχτηκε (α). Και οι δύο ἐκδοχές σοβαρές.

(3) Το προζύμι χρησιμοποιεῖται γενικῶς ως μεταφορά για την κακὴ ἐπίδραση, η οποία διαταράσσει, ἐξογκώνει, προκαλεῖ οξύτητα και σήψη. Ἐγινε ἀπὸ φθορά λέει ο Πλούταρχος. Για αὐτὸ το προζύμι ἀπαγορευόταν κατὰ το Πάσχα. Δες Ἀ΄Κορ. ε 6, Γαλ. ε 9. Ἀλλὰ ο Κύριος δεν ἀποτρέπεται ἀπὸ τις σχέσεις αὐτές ἀπὸ το να χρησιμοποιεῖ το προζύμι για συμβολισμό της ἀσφαλούς και ἀθόρυβης ἐπίδρασης του ευαγγελίου (ρ).

«Και ὅπως ἀκριβῶς το προζύμι χώνεται μεν βαθειά, ἀλλὰ δεν ἀφανίζεται, ἀλλὰ λίγο λίγο μεταβάλλει ὅλο το αλεύρι ὥστε να ἀποκτήσει τις δικές του ιδιότητες, το ἴδιο θα συμβεῖ και με αὐτὸ το κήρυγμα» (Χ).

«Ὅπως ἀκριβῶς το ζυμάρι, ἐνῶ είναι λίγο και κρύβεται μέσα σε πολὺ αλεύρι, με την ἀνάμιξη συνενώνει ὅλο το αλεύρι σε ἕνα σῶμα, και το μεταβάλλει σε ἄλλο εἶδος ἀπὸ αὐτὸ που εἶχε πριν, και ἐνῶ ἦταν νεκρὸ κατὰ κάποιον τρόπο, του δίνει ζωὴ και το κάνει να φουσκώνει, ἐπειδὴ ἔχει δύναμη δραστηκὴ· ἔτσι και ο λόγος της πίστεως, ἐνῶ είναι λίγος στην ποσότητα και κρύβεται στις ψυχές πολλῶν ἀνθρώπων... ὅλους τους

συνενώνει σε ένα σώμα της εκκλησίας και τους μεταβάλλει σε άλλο τρόπο ζωής... έχοντας δύναμη ανείπωτη» (Z).

(4) Δηλώνει την ήσυχη και απαρατήρητη είσοδο στον κόσμο της θείας ζύμης (δ). Υπήρχε κοινή προσδοκία, ότι η βασιλεία του Μεσσία θα ερχόταν εμφανέστατα, αιφνίδια και με επίδειξη δύναμης και δόξας. Η προηγούμενη και η παρούσα παραβολή διδάσκουν κάτι διαφορετικό. Ο κόκκος του σιναπιού κρύφτηκε στη γη, το ζυμάρι κρύφτηκε στο αλεύρι. Οι αρχές της Βασιλείας θα περνούσαν απαρατήρητες.

(5) «Ισοδυναμεί το σάτο με ένα μόδιο και μισό ιταλικό» (Ιωσήπου Ιουδ. Αρχ. 9,4,5). Ο μόδιος είναι το 1/6 του αττικού μεδίμνου=6 οκάδες. Τα τρία σάτα=27 οκάδες αλευριού, ποσό πολύ μεγάλο για μια γυναίκα. Θέλει όμως με αυτό το μέτρο να δείξει τη μεγάλη του ευαγγελίου ισχύ και επίδραση σε τόσους πιστούς (δ).

(6) «Κάποιοι (Θεόδ. Μοψουεστίας) σάτα τρία λένε τους Ιουδαίους, τους Σαμαρείτες και τους Έλληνες» (Z). Ο Αυγουστίνος θεωρεί ότι αναφέρεται στην καρδιά, την ψυχή και το πνεύμα του πιστού (δ). Ομοίως και ο Θφ. «τις τρεις δυνάμεις της ψυχής, το λογικό, το θυμικό και το επιθυμητικό». Πιο σωστά: «τρία εδώ είπε τα πολλά» (X). «Διότι συνηθίζουν πολλές φορές με τον αριθμό τρία να σημαίνουν τα πολλά» (Z).

(7) «Διότι δεν θα σταματήσει μένοντας κρυμμένος στις ψυχές των ανθρώπων, μέχρις ότου ενωθούν όλοι σε ένα, όλοι αυτοί που προόρισε η σοφία η οποία προγνωρίζει όλων τις διαθέσεις» (Z).

Ματθ.13,34 Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν(1) ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐδὲν ἐλάλει(2) αὐτοῖς(3),

Ματθ.13,34 Ὅλα αὐτὰ τα εἶπε ὁ Ἰησοῦς στο πλήθος με παραβολές και δεν τους ἔλεγε τίποτα χωρὶς παραβολή·

(1) Ο αόριστος αναφέρεται στη συγκεκριμένη περίπτωση που καθορίζεται από το «όλα αυτά». Το ακόλουθο «ἐλάλει» υποδηλώνει σταθερό τρόπο διδασκαλίας του Ιησού (L).

(2) «Εκείνο τον καιρό δηλαδή· διότι πολλά πολλές φορές είπε σε αυτούς χωρίς παραβολή» (Z).

(3) «Μιλούσε έτσι όχι για να αγνοούν, αλλά για να τους οδηγήσει να ρωτήσουν... και όμως κανείς δεν ρώτησε, αν και τους προφήτες πολλές φορές τους ρωτούσαν, όπως τον Ιεζεκιήλ, όπως πολλούς άλλους· αυτοί όμως δεν έκαναν τίποτα τέτοιο, παρόλο βεβαίως που όσα ειπώθηκαν ήταν ικανά να τους βάλουν σε αγωνία και να τους προκαλέσουν για ερώτηση» (X). Ο τρόπος της διδασκαλίας του Κυρίου υπήρξε σύμφωνος με την έλλειψη βαθύτερου ενδιαφέροντος στους πολλούς.

Ματθ.13,35 ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου(1) λέγοντος(2)· ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου(3), ἐρεῦξομαι(4) κεκρυμμένα(5) ἀπὸ καταβολῆς κόσμου(6).

Ματθ.13,35 ἔτσι εκπληρώθηκε αὐτὸ που εἶπε ὁ Θεός με τὸ στόμα του προφήτη: Θα μιλήσω με παραβολές, θα πω πράγματα κρυμμένα ἀπὸ τότε που δημιουργήθηκε ὁ κόσμος.

(1) Η παράθεση από το Ψαλμ. οζ 2 που έχει την επιγραφή «συνέσεως τῷ Ασάφ». Συγγραφέας λοιπόν είναι ο Ασάφ. Επειδή όμως ο Ασάφ αυτός ονομάζεται ο προφήτης στο Β΄ Παραλ. κθ 30, ο Ματθαίος δίνει εδώ τον τίτλο αυτόν αντί να πει στους Ψαλμούς (L).

«Από ποιόν όμως προφήτη ειπώθηκαν αυτά αν όχι από αυτόν εδώ τον Ασάφ; Επειδή αυτό δεν το κατάλαβαν κάποιοι, πρόσθεσαν στο ευαγγέλιο τη φράση «δια Ησαΐου του προφήτου». Στα πιο ακριβή όμως αντίγραφα λέγεται έτσι απλά, χωρίς την προσθήκη «δια του Ησαΐου»» (Ευσεβίου Εἰς τοὺς Ψαλμ. 462).

(2) Ο ψαλμωδός θα αναπτύξει τα διδάγματα τα οποία η ιστορία του Ισραήλ περιέχει. Δεν προφήτευσε κάτι που να αναφέρεται άμεσα στον τρόπο της διδασκαλίας του Μεσσία, αλλά η μέθοδός του ήταν όμοια με τη μέθοδο του Χριστού. Όπως λοιπόν αυτός χρησιμοποιούσε το παρελθόν του Ισραήλ, για να βγάλει από αυτό κάποιο ηθικό δίδαγμα, έτσι και ο Χριστός χρησιμοποιούσε τα γεγονότα της φύσης και της ανθρώπινης ζωής, για να διδάξει τις αλήθειες του ευαγγελίου (p).

(3) Το πρώτο ημιστίχιο παρατίθεται σύμφωνα με τους Ο΄. Στο δεύτερο όμως ημιστίχιο «η μεν μετάφραση των Ο΄ έγραψε: φθέγξομαι προβλήματα απ' αρχής· αυτός όμως που μετάφρασε το παρόν ευαγγέλιο στην ελληνική γλώσσα, είπε: ερεύξομαι κεκρυμμένα από καταβολής κόσμου, προτιμώντας το εβραϊκό κείμενο» (Z).

(4) «Και το ερεύγομαι σημαίνει μιλώ» (Z). Σημαίνει πρώτα βρύω, αναβρύω, βγάζω, ξεχνώ (δ). Το ερεύγομαι σημαίνει ανάβλυση που χύνεται έξω, η οποία αντηχεί λόγω της αφθονίας και της ορμής του νερού (b). Σημαίνει λοιπόν εδώ αναγγέλλω με φωνή ισχυρή (F).

(5) Ο ψαλμωδός δεν ήθελε να πει απλώς διδασκαλίες, αλλά αινίγματα εκθέτοντας τις οδούς της θείας Πρόνοιας στην προστασία του Ισραήλ. Πάντοτε ο Ισραήλ αμάρτανε. Ο Θεός τον τιμωρούσε και έτσι επανέφερε αυτόν στην οδό της σωτηρίας. Έτσι και ο Ιησούς εξέθετε τα μυστήρια της βασιλείας του Θεού, τα κρυμμένα μέχρι τη στιγμή εκείνη και αποκαλυπτόμενα τώρα στους μαθητές (L). «Αινίγματα λοιπόν είναι και οι ευαγγελικές παραβολές. Διότι όπως ακριβώς τα αινίγματα έχουν κρυμμένη την αλήθεια, έτσι λοιπόν και αυτές» (Z).

(6) «Έννοεί από την αρχή του κόσμου» (Z). Αφ' ότου κτιζόταν ο κόσμος (g). Δεν σημαίνει μόνο τη θεμελίωση, αλλά και το κτίσιμο του κόσμου (b).

Ματθ.13,36 Τότε άφεις τούς όχλους(1) ήλθεν εις την οικίαν(2). Και προσήλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες(3)· φράσον(4) ἡμῖν τὴν παραβολὴν(5) τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ(6).

Ματθ.13,36 Τότε άφησε το πλήθος και ήρθε στο σπίτι του. Και πήγαν οι μαθητές του και του είπαν: «Εξήγησέ μας την παραβολή για τα ζιζάνια στο χωράφι».

(1) Το άφησε τους όχλους υπονοεί, ότι όλες οι προηγούμενες παραβολές από τους σ. 2-35 ειπώθηκαν σε συνέχεια πάνω στο πλοίο (a).

«Άφησε τους όχλους τότε, όταν καθόλου δεν ωφελούνταν από τη διδασκαλία. Διότι αυτός μεν με παραβολέςμίλαγε, μέχρι να τον ρωτήσουν· εκείνοι όμως αφού δεν φρόντισαν αυτό, ούτε ζήτησαν να μάθουν κάτι, πολύ λογικά αφήνονται από αυτόν» (Θφ).

(2) «Στην οποία φιλοξενούνταν» (Z). «Τις μεν προηγούμενες παραβολές τις είπε στους όχλους, αυτήν όμως και τις δύο επόμενες από αυτήν, που δεν είναι παραβολές αλλά ομοιώσεις της βασιλείας των ουρανών, φαίνεται ότι τις είπε στους μαθητές όταν ήταν στο σπίτι» (Ω).

(3) Η φράση «και αφού πλησίασαν οι μαθητές...» του σ. 10 μνημονεύτηκε εκεί ίσως κατά πρόληψη και μπορούμε να υποθέσουμε, ότι οι εξηγήσεις και του σποριά και των ζιζανίων δόθηκαν, όταν γύρισε ο Κύριος στο σπίτι (p).

(4) Οι μαθητές όντας επιδεκτικοί διδασκαλίας ζητούν παραπάνω διασαφήσεις (b). Αυθεντική γραφή: διασάφησον, το οποίο ο (δ) θεωρεί ως σχόλιο που εξηγεί ακριβώς την έννοια του: εξήγησέ μας. Το διασαφέω συναντιέται και στο Ματθ. ιη 31. Βρίσκεται και στα Δευτ. α 5, Α΄Μακ. ιβ 8 και σε πολλά σημεία στο Β΄Μακ.

(5) =την έννοια της παραβολής (δ).

(6) «Και για ποίο λόγο αφήνοντας την παραβολή της ζύμης και του σιναπιού,

ρωτούν για αυτήν; Τις άφησαν εκείνες διότι ήταν σαφέστερες» (X). «Αυτή όμως είχε και φοβερή απειλή στο τέλος που τους θορύβησε» (Z).

Ματθ.13,37 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς(1)· ὁ σπεῖρων τὸ καλὸν σπέρμα(2) ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(3)·

Ματθ.13,37 Κι αὐτὸς τοὺς ἀποκρίθηκε: «Ο σποριάς που σπέρνει τον καλὸ σπόρο εἶναι ο Υἱὸς του Ἀνθρώπου,

(1) Γενικῶς ὡς πρὸς τὴν ἐξήγηση που παρέχεται παρακάτω ἰσχύει ἡ παρατήρηση: «Αὐτὸ ἀκριβῶς που ἔλεγα πάντα, ὅτι δηλαδὴ τὶς παραβολές δεν πρέπει να τὶς ἐκλαμβάνει κανεὶς κατὰ γράμμα (διότι θα ὀδηγηθεῖ σε πολλὰ παράλογα), αὐτὸ και ὁ ἴδιος (ὁ Κύριος) διδάσκοντάς μας ἐδῶ, ἐτσι ἐξηγεῖ τὴν παραβολή. Διότι δεν λέει, ποιοὶ εἶναι οἱ δούλοι που πλησίασαν, ἀλλὰ δείχνοντας ὅτι τοὺς χρησιμοποίησε για να ὑπάρχει κάποια λογικὴ και για να συνθέσει τὴν εἰκόνα, αφήνοντας ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἐρμηνεύει τα πιο ἐπείγοντα και τα κατεξοχὴν σπουδαῖα και για τα ὁποῖα εἰπώθηκε ἡ παραβολή» (X).

(2) Δηλαδὴ τοὺς ὄντως πιστοὺς, που του δόθηκαν ἀπὸ τον Πατέρα (Ιω. στ 44,ι 29) και ἀνήκουν σε αὐτὸν με ὅλη τὴν ψυχὴ και τὴν καρδιά (δ).

(3) «Ονομάζει τον εαυτὸ του υἱὸ ἀνθρώπου λόγω τῆς ἐνανθρώπησής του. Και αὐτὸ το λέει συνέχεια, βεβαιώνοντας ὅτι πραγματικὰ ἐγινε ἀνθρώπος» (Z).

Ματθ.13,38 ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος(1)· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας(2)· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσὶ οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ(3)·

Ματθ.13,38 τὸ χωράφι εἶναι ὁ κόσμος και ὁ καλὸς σπόρος εἶναι ὅσοι ἀνήκουν στη βασιλεία του Θεοῦ. Τα ζιζάνια εἶναι ὅσοι ἀνήκουν στον πονηρὸ,

(1) Στον ὁποῖο ζουν καλοὶ και κακοὶ, πιστοὶ και ἀπιστοὶ ἀνάμιχτα (δ). Το εὐαγγέλιο δόθηκε για ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὅποτεδήποτε λοιπὸν ζουν ἀνθρώποι στη γη, θα κηρύσσεται σε αὐτοὺς τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς σωτηρίας (ο).

(2) Το καλὸ σπέρμα δεν εἶναι ὁ λόγος, ἀλλὰ αὐτοὶ που δέχτηκαν τὸ λόγο με διάθεση ἀγαθὴ (L). «Λέγονται γιοὶ τῆς βασιλείας, διότι πρόκειται να κληρονομήσουν τὴ βασιλεία του» (Z).

(3) Το πονηρὸ σπέρμα παράγει πονηρὰ πρόσωπα (S). «Γιοὶ του πονηροῦ διότι σπάρθηκαν ἀπὸ τον διάβολο σε καλλιέργεια κακίας» (Z).

Ματθ.13,39 ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπεῖρας αὐτὰ ἐστὶν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια τοῦ αἰῶνός(1) ἐστὶν· οἱ δὲ θεριστὰὶ ἄγγελοί(2) εἰσιν.

Ματθ.13,39 ὁ ἐχθρὸς που τα ἐσπεῖρε εἶναι ὁ διάβολος, ὁ θερισμὸς εἶναι τὸ τέλος του κόσμου και οἱ θεριστὰὶ εἶναι οἱ ἄγγελοι.

(1) Ἡ φράση συναντιέται και στους σ. 40,49 και στο κδ 3 και κη 20, ὅπως και στο Εβρ. θ 26. Ἐπίσης στην ἀποκαλυπτικὴ γραμματεία των Ἰουδαίων και συχνά στους Ο´(a.p.)=τὸ πραγματικὸ τέλος του αἰῶνος, τῆς παρούσας περιόδου του κόσμου (δ).

(2) Ὅχι δηλαδὴ ὅλοι οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ὀρισμένοι σε αὐτὸ, οἱ ὁποῖοι ἐκτελοῦν τὶς σε αὐτὴν τὴν περίπτωσι ἀποφάσεις του Θεοῦ (δ). «Πρέπει ὁμως να προσέξεις και τὴν ἀνείπωτη φιλανθρωπία και τὸ πόσο ξένος εἶναι στο να κολάζει. Διότι ὅταν μεν σπεῖρει, ὁ ἴδιος σπεῖρει, ὅταν ὁμως κολάζει, μέσω ἄλλων. Διότι για μεν τον σποριά λέει, αὐτὸς που σπέρνει τὸ καλὸ σπέρμα εἶναι ὁ υἱὸς του ἀνθρώπου, για αὐτοὺς ὁμως που τιμωροῦν λέει ὅτι οἱ θεριστὰὶ εἶναι οἱ ἄγγελοι» (Σχ).

Ματθ.13,40 ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια και πυρὶ κατακαίεται(1), οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου.

Ματθ.13,40 Ὅπως λοιπὸν μαζεῦνται τα ζιζάνια και καίγονται στη φωτιά, ἐτσι

θα γίνει στο τέλος του κόσμου.

(1) Το κάψιμο αυτό εδώ, όπως και στο γ 12,ιγ 30 σημαίνει το μεγάλο βαθμό της τιμωρίας, ότι θα βασανιστούν στη φωτιά (δ).

Ματθ.13,41 αποστέλει ο υιός του ανθρώπου τους αγγέλους αυτού(1), και συλλέξουσιν εκ της βασιλείας αυτού(2) πάντα τα σκάνδαλα(3) και τους ποιούντας την ανομίαν(4),

Ματθ.13,41 Ο Υιός του Ανθρώπου θα στείλει τους αγγέλους του και θα μαζέψουν από το χώρο της βασιλείας του όσους προκαλούν την πτώση των άλλων και κάνουν πράγματα αντίθετα με το νόμο του Θεού,

(1) Μολονότι κουβαλά τη φτώχεια της φύσης μας, ο Ιησούς δεν διστάζει να μιλήσει για τον εαυτό του ως τον Κύριο των αγγέλων (ο). Τέτοια είναι η μεγαλειότητα του υιού του ανθρώπου. Δικοί του είναι οι άγγελοι· δική του είναι η βασιλεία, δικός του είναι ο κόσμος. Δες σ. 24 και 38 (b).

(2) «Βασιλεία του ονομάζει τον κόσμο, διότι κατά φυσικό τρόπο βασιλεύει σε αυτόν με τη θεότητά του, ή και επειδή δόθηκε σε αυτόν κάθε εξουσία στον ουρανό και στη γη» (Ζ). Όταν ο υιός του ανθρώπου έλθει, τότε θα έχει έλθει και η βασιλεία του. Οπότε κατά την μελλοντική εκείνη εποχή μπορεί να λεχθεί, ότι τα ζιζάνια θα μαζευτούν από τη βασιλεία του (a).

(3) Δηλαδή όλους όσους είναι σκάνδαλα και παγίδες και αφορμές αμαρτίας στους άλλους με το κακό παράδειγμα και τις προτροπές στο κακό (δ). Υποδηλώνει τάξη ζιζανίων που έχουν την κακή ιδιότητα να προκαλέσουν τον εκφυλισμό του σιταριού (ρ).

(4) Δεύτερη τάξη ζιζανίων, για την οποία δες Ματθ. ζ 23, όπου ο Ιησούς καταδικάζει από πριν, εκείνους που θα αξίωναν να τον επικαλεστούν, χωρίς να θέτουν σε εφαρμογή τη διδασκαλία του (L).

Ματθ.13,42 και βαλοῦσιν αυτούς εις την κάμινον του πυρός(1)· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων(2).

Ματθ.13,42 και θα τους ρίξουν στο καμίνι της φωτιάς· εκεί θα κλαίνε και θα τρίξουν τα δόντια τους.

(1) Συναντιέται και στο σ. 50 και στα Αποκ. α 15, θ 2 για να δηλώσει τον τόπο της διαμονής αυτών που θα κατακριθούν (L). Δεν πρέπει να υποθέσουμε, ότι ο τόπος της τιμωρίας στον αιώνιο κόσμο είναι κατά γράμμα καμίνι φωτιάς. Ο Κύριος χρησιμοποιεί την τρομερή αυτή εικόνα, για να παρουσιάσει την φοβερή φύση της ποινής (ο).

(2) Δες Ματθ. η 12. Η φράση είναι ιδιαίτερη του Ματθαίου (η 12,γ 42,50,κβ 13,κδ 51,κε 39), και συναντιέται μόνο στο Λουκ. ιγ 28 (ρ). «Με τον κλαυθμό και το τρίξιμο των δοντιών φανέρωση την ανείπωτη οδύνη» (Ζ). Αγωνιώδεις κλαυθμοί και τριξίματα δοντιών που προκαλούνται από τον πόνο και την απόγνωση θα μαρτυρούν την ανέκφραστη αθλιότητά τους. Άλλες λέξεις δεν θα μπορούσαν εντονότερα να ζωγραφίσουν την άβυσσο της οδύνης τους (ο).

Ματθ.13,43 τότε(1) οι δίκαιοι ἐκλάμψουσιν(2) ὡς ὁ ἥλιος(3) ἐν τῇ βασιλείᾳ(4) τοῦ πατρὸς αὐτῶν(5). ὁ ἔχων ὄτα ἀκούειν ἀκούετω(6).

Ματθ.13,43 Τότε οι ευσεβείς θα λάμψουν σαν τον ήλιο στη βασιλεία του Πατέρα τους. Όποιος έχει αυτιά για ν' ακούει, ας ακούει».

(1) Μετά την απομάκρυνση των πονηρών (b).

(2) Δεν θα καίγονται όπως οι πονηροί, αλλά θα εκπέμπουν λαμπρές και φωτεινές ακτίνες. Δες Δαν. ιβ 3 σύμφωνα με τους Ο' (b).

(3) Συνηθισμένη παρομοίωση. Δες Ματθ. ιζ 2, Αποκ. α 16, Σοφ. Σειρ. ν 7. Ειδικά κατάλληλο εδώ, διότι θα είναι αυτοί στο φως εκείνου ο οποίος είναι ο ήλιος της δικαιοσύνης. Δες Δαν. ιβ 3 (p). «Όταν θα πέσει πάνω τους η λάμψη του Θεού, θα μεταστοιχειωθούν σύμφωνα με αυτήν και θα γίνουν θεοειδείς και ως φυσική συνέπεια θα λάμπουν λαμπρότερα από τον ήλιο. Πώς λοιπόν λέει όπως ο ήλιος; Διότι έπρεπε να χρησιμοποιήσει παράδειγμα γνώριμο σε αυτούς» (Z). «Από αυτό το άστρο δεν γνωρίζουμε άλλο φωτεινότερο» (X).

(4) Η οποία θα πραγματοποιηθεί σε καθαρισμένη ή ανακαινισμένη γη (S).

(5) Του Θεού που τους υιοθέτησε και συνεπώς δεν θα ζουν σε αυτήν σαν ξένοι και πάροικοι (δ), αλλά σαν γιοι και κληρονόμοι.

(6) «Αυτό πολλές φορές το λέει στο τέλος, προκαλώντας αυτούς να βλέπουν πιο βαθιά» (X). Αυθεντική γραφή χωρίς το ακούειν. Ο έχων ώτα ακουέτω=όποιος έχει αυτιά και συνεπώς είναι υπεύθυνος, εάν αρνείται να ακούει. Δεν μπορεί κάποιος να παραπονεθεί, ότι δεν μπορούσε να ακούει. Ο λόγος ήχησε στα αυτιά του και αυτός τον απέρριψε (p).

Στιχ. 44-52. Η παραβολή του κρυμμένου θησαυρού, του καλού μαργαρίτη και του δικτύου.

Ματθ.13,44 Πάλιν ὁμοία(1) ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν(2) θησαυρῶ(3) κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψε(4), καὶ ἀπὸ(5) τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει καὶ πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ(6) καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

Ματθ.13,44 Η βασιλεία των ουρανών μοιάζει επίσης με θησαυρό κρυμμένο στο χωράφι, που τον βρήκε ένας άνθρωπος και τον έκρυψε, κι όλος χαρά πάει και πουλάει όλα όσα έχει κι αγοράζει εκείνο το χωράφι».

«Όπως ακριβώς ο κόκκος του σιναπιού και η ζύμη έχουν κάποια μικρή διαφορά μεταξύ τους, έτσι λοιπόν και εδώ οι δύο αυτές παραβολές, του θησαυρού και του μαργαριταριού· διότι αυτό υπαινίσσεται και με τις δύο, ότι πρέπει δηλαδή να προτιμούμε το κήρυγμα πάνω από όλα. Και εκείνη μεν, της ζύμης και του σιναπιού λέχθηκε αναφορικά με τη δύναμη του κηρύγματος... ενώ αυτές φανερώνουν την αξία και τον ανυπολόγιστο πλούτο του. Διότι απλώνει όπως το σινάπι, και υπερισχύει όπως η ζύμη, είναι πολυτελής όπως το μαργαριτάρι και παρέχει μεγάλη αφθονία όπως ο θησαυρός» (X).

Οι δύο άνθρωποι στις παραβολές αυτές είναι όμοιοι από δύο απόψεις: γνωρίζουν και οι δύο το πολυτιμότεο του πράγματος, όταν βλέπουν αυτό και σπεύδουν να πληρώσουν το μέγιστο τίμημα για να το εξασφαλίσουν. Διαφέρουν όμως στο ότι ο ένας βρίσκει τον θησαυρό χωρίς να τον αναζητά ή να τον περιμένει, ενώ ο άλλος τον αναζητά με επιμέλεια και πολλή φροντίδα (p). Έτσι απεικονίζουν την ποικιλία της θρησκευτικής πείρας· στη μία περίπτωση καμία προσπάθεια δεν καταβλήθηκε, στην άλλη γίνεται επίπονη έρευνα (S).

Ο ένας βρίσκει την αλήθεια ξαφνικά με γνωριμία με κάποιον ή με ανάγνωση μεγάλης αλήθειας στη Βίβλο ή σε άλλο βιβλίο, ή σε κάποια προσωπική κρίση. Ο άλλος μετά από πολλές έρευνες και προσπάθειες, βρίσκει τελικά την αλήθεια (p)

(1) Ο ευαγγελιστής παρουσιάζει τις υπόλοιπες 3 παραβολές (σ. 44-50), με τις οποίες συμπληρώνεται το σύνολο των 7, που λέχθηκαν στους μαθητές στο σπίτι (p). Οι ακόλουθες τρεις «ακολουθώντας την λέξη της γραφής, θα πούμε ότι είναι παρομοιώσεις. Διαφέρει όμως η παρομοίωση από την παραβολή... Διότι φαίνεται λοιπόν ότι η μεν παρομοίωση είναι γενική, ενώ η παραβολή ειδική» (Ω).

(2) «Βασιλεία ουρανών έλεγε τον λόγο της πίστης» (Z). Η, η φράση αναφέρεται στην ανάγκη της προσωπικής απόκτησης των ευλογιών της μεσσιανικής βασιλείας

(ο).

(3) «Παρομοιάζει αυτόν (τον λόγο της πίστης) με θησαυρό, λόγω του πλούτου του Αγίου Πνεύματος που υπάρχει σε αυτόν» (Ζ).

(4) Βρίσκει τον θησαυρό που κρύφτηκε στον αγρό από κάποιον άλλον και κρύβει αυτόν πάλι και τότε σπεύδει για αγορά του αγρού, καταβάλλοντας το τίμημα, το οποίο ο αγρός ως αγρός μόνον άξιζε, εν αγνοία του πωλητή, ότι στον πωλούμενο από αυτόν αγρό κρυβόταν και μεγάλης αξίας θησαυρός. Το κύριο όμως σημείο της παραβολής δεν είναι η ηθικότητα αυτής της αγοραπωλησίας. Η ιστορία χρησιμοποιείται απλώς για διασαφήνιση μίας μόνο πλευράς της Βασιλείας, της μεγάλης δηλαδή αξίας και πολυτιμότητας της βασιλείας (S).

Για αυτό «τα μεν άλλα της παραβολής άφησέ τα· και πρόσεξε πόσο μεγάλη φροντίδα δείχνει αυτός που βρήκε αυτόν τον θησαυρό που θα τον κάνει πλούσιο, δηλαδή αυτός που τον αναγνώρισε» (Ζ). Η περίπτωση πρέπει να κριθεί όπως αυτή του οικονομού της αδικίας. Εάν οι γιοι αυτού του αιώνα γνωρίζουν τόσο καλά να κανονίζουν τις υποθέσεις τους, ποιο ζήλο πρέπει να δείχνει κάποιος, όταν πρόκειται για το υπέρτατο αγαθό της βασιλείας του Θεού (L).

Στους γιους του φωτός καθόλου κατώτερη δεν οφείλει να είναι η επιθυμία της απόκτησης πνευματικού θησαυρού από αυτήν που εκδηλώνεται στους γιους αυτού του αιώνα στην παραβολή εδώ (δ).

Αξιόλογη και η ερμηνεία: «είναι κρυμμένο λοιπόν στον κόσμο το κήρυγμα: ... και αν δεν έχεις τέτοια ψυχή που να φροντίζει με ζήλο και να αναζητά, δεν το βρίσκεις» (X). Σύμφωνα με τον ρωμαϊκό νόμο αυτός που εύρισκε θησαυρό δικαιούνταν να πάρει το μισό. Αλλά αυτός θέλει να έχει ολόκληρο τον θησαυρό (L).

(5) Η πρόθεση «από» δηλώνει το αίτιο που τον παρακινεί=λόγω, εξαιτίας της χαράς του (δ).

(6) Αυτό δείχνει την αγωνιώδη του απόφαση να αποκτήσει αντί κάθε θυσίας τον αγρό μαζί με το θησαυρό του. Αυτό είναι το κεντρικό σημείο της ωραίας αυτής και διδακτικής παραβολής (ο). «Διδάσκει όλους η παραβολή όχι μόνο να μην λυπούνται όταν όλα όσα έχουν, τα χάνουν για την πίστη, αλλά και με χαρά να κάνουν αυτό και να θεωρούν το ότι τα έχασαν, ως κέρδος μέγιστο» (Ζ). «Αν δεν τα πουλήσεις όλα, δεν αγοράζεις» (X).

Ματθ.13,45 Πάλιν όμοία έστιν ή βασιλεία τών ουρανών άνθρωπω έμπορω(1) ζητοῦντι(2) καλοῦς(3) μαργαρίτας·

Ματθ.13,45 Η βασιλεία των ουρανών πάλι μοιάζει μ' έναν έμπορο, που ζητούσε να βρει όμορφα μαργαριτάρια.

(1) «Όλοι όσοι πορευόμαστε τον ευαγγελικό δρόμο, είμαστε έμποροι, αφού με την εξάσκηση των εντολών εμπορευόμαστε την απόκτηση για τους εαυτούς μας των ουρανίων» (B).

(2) Η φλόγα του εμπόρου, ο οποίος μετά από επίμονη έρευνα βρίσκει το πολύτιμο μαργαριτάρι, το οποίο επιθυμούσε, η οποία τον ώθησε να μην λυπηθεί οποιαδήποτε θυσία για να το εξασφαλίσει για τον εαυτό του, απεικονίζει την ανυπολόγιστη αξία της Βασιλείας (S).

(3) Η αξία των μαργαριταριών εξαρτάται από την καθαρότητα και το μέγεθός τους. Σε αυτά λοιπόν αναφέρεται το καλοῦς (ο).

Ματθ.13,46 δς εὔρων ένα(1) πολύτιμον(2) μαργαρίτην(3) άπελθών(4) πέπρακε πάντα όσα είχε(5) και ήγόρασεν αυτόν.

Ματθ.13,46 Κι όταν βρήκε ένα πανάκριβο μαργαριτάρι, πήγε και πούλησε όλα όσα είχε και το αγόρασε».

- (1) «Διότι είναι μία η αλήθεια και δεν έχει πολλά μέρη» (X).
- (2) «Είναι πολύτιμο διότι είναι πολύ μεγάλης αξίας για αυτούς που το γνωρίζουν» (Z).
- «Και όπως ακριβώς αυτός που έχει το μαργαριτάρι, αυτός μεν ξέρει ότι είναι πλούσιος, στους υπόλοιπους όμως δεν είναι γνωστός, ακόμα και όταν πολλές φορές το κρατά και στο χέρι· διότι δεν έχει μεγάλο όγκο ως σώμα· έτσι λοιπόν και στο κήρυγμα αυτοί μεν που το έχουν ως κτήμα τους, ξέρουν ότι είναι πλούσιοι, ενώ οι άπιστοι, επειδή δεν ξέρουν αυτόν τον θησαυρό, αγνοούν και τον πλούτο μας» (X).
- (3) Το μαργαριτάρι ως σύμβολο κάποιου πράγματος πνευματικά πολύτιμου, χρησιμοποιείται και στο Ματθ. ζ 6, όπως και στο Παροιμ. γ 15 (S).
- (4) «Δείχνει βιασύνη» (Z).
- (5) Όχι απλώς τα μαργαριτάρια που είχε, αλλά κάθε ιδιοκτησία του (S). «Έδωσε όλα όσα απολάμβανε πριν και απέκτησε αυτό μόνο» (Z).

Ματθ.13,47 (1) Πάλιν όμοία έστιν ή βασιλεία τών ούρανών σαγήνη(2) βληθείση εις την θάλασσαν(3) και έκ παντός γένους(4) συναγαούση(5):

Ματθ.13,47 Η βασιλεία των ουρανών είναι πάλι όμοια μ' ένα δίχτυ, που το έριξαν στη θάλασσα και έπιασε κάθε λογής ψάρια.

(1) «Δεν διαφέρει αυτή η παραβολή από αυτήν των ζιζανίων. Διότι και εκεί οι μεν σώζονται, οι δε χάνονται» (X). Διδάσκει και η παραβολή αυτή το ίδιο δίδαγμα με την παραβολή των ζιζανίων και έχει το ίδιο με εκείνην τέλος. Όπως στον αγρό συνυπάρχουν στάρι και ζιζάνια, έτσι και στο δίχτυ που ανασύρθηκε από τη θάλασσα υπάρχουν ψάρια καλά και κακά (p).

Και «εκεί μεν χάνονται λόγω αίρεσης... ενώ αυτοί λόγω πονηρού βίου· αυτοί είναι πιο άθλιοι από όλους διότι πέτυχαν μεν τη γνώση και ψαρεύτηκαν, αλλά δεν μπόρεσαν ούτε έτσι να σωθούν» (Σχ).

(2) Το είδος αυτό του δικτύου μοιάζει με μικρή λωρίδα μήκους από 4 έως 500 μέτρα και πλάτους 2 μέχρι 3 μέτρων. Το πάνω μέρος έχει παχιά τεμάχια φελλού ή ελαφρού ξύλου, το κάτω μέρος, το οποίο πρέπει να βυθίζεται μέσα στο νερό, έχει βάρη μολύβδου. Όταν οι ψαράδες φτάσουν στο μέρος που έχουν προβλέψει, μερικοί από αυτούς αποβιβάζονται στην ξηρά και κρατούν δυνατά το ένα από τα σχοινιά πάνω στο οποίο το δίχτυ έχει στερεωθεί.

Το πλοiάριο τότε απομακρύνεται και διαγράφοντας στη θάλασσα ημικύκλιο αφήνει ήρεμα τη σαγήνη και μετά πλησιάζει προς την ξηρά και αυτοί που είναι σε αυτό κρατούν το άλλο σχοινί, πάνω στο οποίο έχει προσαρμοστεί η άλλη άκρη της σαγήνης. Μετά και οι δύο όμιλοι των ψαράδων σέρνουν ο καθένας το σχοινί του, και έτσι η σαγήνη ολοένα πλησιάζει προς την ακτή παρασύροντας μέσα της καθετί που έτυχε να είναι εκεί (L). Σαγήνη από το σάττω, σέσαγμαi=γεμίζω (δ). «Σαγήνη είναι η διδασκαλία των ψαράδων αποστόλων» (Θφ).

(3) «Θάλασσα λέει τον κόσμο για την πικρία και τα κύματα των πειρασμών» (Z). «Θάλασσα είναι ο γεμάτος κύματα βίος των ανθρώπων παντού στην οικουμένη» (Ω). Με την έναρξη του κηρύγματος έγινε αρχή του αλιευτικού έργου από τον Σωτήρα, ιδιαίτερα μάλιστα από την Πεντηκοστή για κάθε γένος ανθρώπων από την εκκλησία του (δ).

(4) «Τα κάθε είδους γένη των ψαριών, είναι τα ποικίλα πλήθη των ανθρώπων που ζουν σε αυτόν τον κόσμο... ή και τα διάφορα έθνη» (Z).

«Και στα μεν γένη των ψαριών δεν είναι δυνατόν κάποιος να δει να μεταβάλλονται από κακά είδη ψαριών σε ευχάριστα ή από τα καλύτερα σε χειρότερα, τους ανθρώπους όμως, δίκαιους ή πονηρούς, πάντα είναι δυνατόν να τους δεις ή να φθάνουν από την κακία στην αρετή ή να μεταβάλλονται από την προκοπή στην

αρετή, στο ξεχείλισμα της κακίας. Διότι δεν είναι σε εμάς η φύση αίτια της πονηρίας, αλλά η θεληματική προαίρεση ενεργεί τα κακά» (Ω).

(5) Ομοιώθηκε η βασιλεία των ουρανών με σαγήνη που μαζεύει από κάθε γένος «για να παραστήσει την ποικιλία των ανθρώπινων διαθέσεων, που έχουν μεγάλη διαφορά μεταξύ τους, επειδή συγκεντρώνει από κάθε γένος επαινετούς και αξιόμεμπτους ως προς το πόσο επιρρεπείς είναι στα είδη των αρετών ή των κακιών» (Ω).

Ματθ.13,48 ἦν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες(1) αὐτὴν ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν καὶ καθίσαντες συνέλεξαν(2) τὰ καλὰ(3) εἰς ἀγγεῖα(4), τὰ δὲ σαπρὰ(5) ἔξω ἔβαλον.

Ματθ.13,48 Ὅταν γέμισε, τὸ ἔσυραν ἔξω στο γιालὸ καὶ κάθισαν καὶ μάζεψαν τὰ καλὰ ψάρια σε πανέρια, ἐνὼ τὰ ἀχρηστὰ τὰ πέταξαν ἔξω.

(1) Στην ακτή η οποία πάντοτε βρίσκεται κάπως ψηλότερα από τη θάλασσα. Για αυτό το ρήμα ανέβασαν (δ).

(2) Ὅπως φαίνεται από την ακόλουθη εξήγηση αυτοί που έριξαν το δίχτυ είναι άλλοι και άλλοι αυτοί που διαχωρίζουν τα καλά από τα κακά. Το πρώτο είναι έργο των αποστόλων και γενικά όσων ρίχνουν το δίχτυ του κηρύγματος, το δεύτερο είναι έργο των αγγέλων. Μέχρι η σαγήνη να τραβηχτεί στον γιालό κατά την ημέρα της κρίσης οι πονηροί είναι ελεύθεροι να αναμιγνύονται με τους αγαθούς. «Αυτοί που μαζεύουν να θεωρήσεις ότι είναι οι άγγελοι» (Ζ).

(3) «Καλά θηράματα να εννοήσεις τους δίκαιους» (Ζ).

(4) «Αγγεία να εννοήσεις τους τόπους διαμονής που έχουν οριστεί ως κληρονομιά στους δίκαιους» (Ζ). «Όταν λέει ότι έχουν μαζευτεί τα καλά σε αγγεία, θα εννοήσουμε πως σημαίνει ότι οι αγαθοί θα συγκεντρωθούν στις θείες και ουράνιες αυλές. Όταν πάλι λέει ότι το βλαβερό πετάχτηκε έξω, θα θεωρήσουμε πως σημαίνει ότι ο ασεβής θα ξεπέσει από όλα τα αγαθά και θα οδηγηθεί σε κρίση» (Κ).

(5) «Καθετί που δεν εκπληρώνει την ανάγκη του το λέμε σαπρό» (Χ. ομιλ. Δ' στην Α' Τιμ.). Εδώ σημαίνει ή σάπιο (δ), και αναφέρεται στα ψάρια που είναι σε αποσύνθεση (ο), ή, πιο σωστά, ακατάλληλο για φαγητό. «Με το σαπρά να εννοήσεις τους πονηρούς. Τα άλλα σημεία της παραβολής ομοίως δεν πρέπει να τα πολυεξετάζουμε» (Ζ).

Ματθ.13,49 οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος. ἐξελεύσονται(1) οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοριοῦσι(2) τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου(3) τῶν δικαίων,

Ματθ.13,49 Ἔτσι θα γίνει καὶ στο τέλος του κόσμου· θα βγουν οἱ ἄγγελοι καὶ θα ξεχωρίσουν τοὺς κακοὺς ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς

(1) Αναφέρεται στους αγγέλους που αφήνουν την παραμονή τους στον ουρανό (g).

(2) «Αφορίζω σημαίνει διαχωρίζω» (Ζ).

(3) Από την κοινωνία, από τη συνέλευση (και συμβίωση) των δικαίων (g). «Για αυτό ας μην παραξενευόμαστε, εάν προτού διαχωριστούν οι πονηροί ανάμεσα από τους δικαίους από τους αγγέλους που θα σταλθούν για αυτό, βλέπουμε τις συγκεντρώσεις μας γεμάτες και από πονηρούς» (Ω).

Ματθ.13,50 καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός(1)· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων(2).

Ματθ.13,50 καὶ θα τοὺς ρίξουν στο καμίνι της φωτιάς· ἐκεῖ θα κλαίει καὶ θα τρίβουν τὰ δόντια τοὺς.

(1) «Επειδή στο τέλος της παραβολής είπε, ότι τα ακατάλληλα τα έβγαλαν έξω, για να μην θεωρήσει κάποιος ότι το να βγουν έξω είναι ακίνδυνο, ερμήνευσε αυτό λέγοντας, ότι και θα βάλουν αυτούς στο καμίνι της φωτιάς» (Ζ).

«Για να μη νομίσει κάποιος ότι είναι ακίνδυνη η άγνοια που οφείλεται στο ότι δεν ήθελαν να μάθουν» (Σχ). Αναφορικά με αυτόν το στίχο ο Χρυσόστομος αποκαλεί φοβερή αυτήν την παραβολή, και ο Γρηγόριος λέει για αυτήν ότι πρέπει να φοβάται κάποιος αυτήν μάλλον παρά να την ερμηνεύει (ο).

(2) Οι 7 παραβολές σε αυτό το κεφάλαιο φαίνεται να αντικατοπτρίζουν την πείρα του Κυρίου και των μαθητών του μετά το πρώτο στάδιο της δημόσιας δράσης του Κυρίου που ήδη έληξε. Αυτός και οι μαθητές είχαν κηρύξει με ποικίλη επιτυχία (σποριάς και σαγήνη), ενώ οι αποτυχίες οφείλονταν στην αντίδραση του πονηρού (ζιζάνια).

Επίσης το κήρυγμα είχε φέρει στη γη τις αρχές ανάπτυξης και ζύμωσης, η οποία θα ολοκληρωνόταν κατά την ένδοξη παλιγγενεσία (κόκκος σιναπιού-ζύμη), στην οποία για να μετάσχει κάποιος θα άξιζε να προβεί σε οποιαδήποτε θυσία (θησαυρός-μαργαριτάρι)(McNeile).

Ματθ.13,51 Λέγει αυτοῖς ὁ Ἰησοῦς· συνήκατε ταῦτα πάντα(1); λέγουσιν αὐτῶ, ναι(2), Κύριε.

Ματθ.13,51 Ο Ἰησοῦς τους ρωτᾷ: «Τα καταλάβατε ὅλα αυτά;» Του απαντοῦν: «Ναι».

(1) «Τα αναγκαία δηλαδή μέρη των παραβολών» (Z). Ο Κύριος ήταν έτοιμος να εξηγήσει και τις άλλες παραβολές στους μαθητές του. Αλλά αυτοί είχαν καταλάβει αυτές (b). Η εξήγηση των παραβολών του σποριά και των ζιζανίων έδωσε στους μαθητές το κλειδί της κατανόησης και των υπόλοιπων παραβολών. Η απάντησή τους όμως αυτή δεν υπονοεί, ότι κατανόησαν πλήρως τα μυστήρια της βασιλείας, όπως έπειτα όταν πήραν το Άγιο Πνεύμα. Η γνώση τους θα ήταν προοδευτική, όσο όμως για τότε, ήταν αυτή αρκετή (ο).

Ματθ.13,52 ὁ δὲ εἶπεν αυτοῖς· διὰ τοῦτο(1) πᾶς γραμματεὺς(2) μαθητευθεὶς(3) εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν(4) ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ(5) ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά(6).

Ματθ.13,52 Κι αυτός τους λέει: «Γι' αυτό, κάθε γραμματέας που αποδέχτηκε τη βασιλεία του Θεού είναι ὁμοίος μ' ἓνα πλούσιο που βγάζει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιό του καινούριους και παλιούς θησαυρούς».

(1) Ἡ, «το «για αυτό» δεν είναι τώρα αιτιολογικό, αλλά βεβαιωτικό, με την έννοια του «αληθινά»» (Z). Ἡ, πιο σωστά, επειδή καταλάβατε τις παραβολές (S). Ἐχει σχεδόν την ίδια σημασία με το: καλά λοιπόν (p). «Επειδή κατάλαβαν» (X).

(2) Ο Ἰησοῦς ο ίδιος ούτε γραμματέας ούτε μαθητής είναι. Μιλά λοιπόν στην παρούσα περίπτωση για τους μαθητές του. Γραμματέας είναι ἄνθρωπος εμποτισμένος με τη διδασκαλία ή και με το γράμμα της Π.Δ. (b). Σε υψηλότερο και καλύτερο βαθμό επρόκειτο οι μαθητές να είναι για το ευαγγέλιο, ὅ,τι οι Γραμματεῖς υπήρξαν για το νόμο (p). Ο Ἰησοῦς αποδοκίμαζε τους Γραμματεῖς που επέμεναν στο γράμμα του νόμου, αλλά τώρα αποκαλύπτοντας στους μαθητές του τα μυστήρια της βασιλείας, προνοούσε να καταρτίσει αυτούς σε διδασκάλους, τους οποίους μπορούσαν να ονομάσουν με καλή έννοια Γραμματεῖς (L).

«Γραμματέα» λοιπόν εδώ «λέει αυτόν που με την επίμονη ανάγνωση των θείων Γραφῶν αποθήκευσε για τον εαυτό του θησαυρό αληθινῆς γνώσης, της Παλαιᾶς και της Καινῆς Γραφῆς» (Σχ).

(3) Μόνο εδώ με έννοια παθητική (a). Διδάχτηκε ως μαθητής που ήταν (b).

(4) Δηλώνει τον τόπο στον οποίο έγινε η διδασκαλία (δ). Ἡ, μαθήτευσε στις αλήθειες της βασιλείας των ουρανῶν (S).

Ἡ, σύμφωνα με την αυθεντική γραφή μαθητευθεὶς τη βασιλεία των ουρανῶν=

«μαθήτευσε στο βασιλιά των ουρανών ο οποίος είναι ο Χριστός» (Ζ).

Ή, είναι δοτική χαριστική: για τη βασιλεία των ουρανών, για να μπει στη βασιλεία των ουρανών (Λ).

«Μαθητεύει κάποιος γραμματέας στη βασιλεία των ουρανών όταν από τον Ιουδαϊσμό παίρνει την εκκλησιαστική διδασκαλία του Ιησού Χριστού» (Ω), ή γενικότερα όταν, οποιοσδήποτε και αν ήταν πριν, διδάσκεται τη γνώση της πνευματικής φύσης της μεσσιανικής βασιλείας και τα καθήκοντα και τις εντολές του ευαγγελίου. Αλλά κανείς δεν μπορεί να αποβεί καλός μαθητευμένος γραμματέας, οσοδήποτε πλούσια και να κατέχει τους θησαυρούς της ανθρώπινης γνώσης, εάν δεν αισθανθεί στην καρδιά του την ανακαινιστική και φωτιστική δύναμη της αλήθειας (ο).

(5) Η ιδέα που εκφράζεται είναι: Ένας οικοδεσπότης βγάζει από το θησαυροφυλάκιο ή από τη ντουλάπα ή το κελάρι του σπιτιού του νέα και παλαιά πράγματα, τροφή, ρούχα κλπ. όταν και εφόσον αυτά χρειάζονται για την χρήση όσων είναι στο σπίτι. Έτσι και οι μαθητές του Χριστού, οι οποίοι έμαθαν από αυτόν τα μυστήρια της βασιλείας δηλαδή τις αλήθειες για την προσεχή έλευση και για τις ιδιότητες, τις οποίες πρέπει να έχουν όσοι θα μπουν σε αυτήν και για το χωρισμό ο οποίος θα γινόταν κατά τον ερχομό της, θα γίνουν διδάσκαλοι των άλλων βγάζοντας από το πλούσιο ταμείο των γνώσεών τους αλήθειες νέες και παλιές (α).

(6) Ή, «εννοούνται καινούργια μεν, τα της νέας Διαθήκης διδάγματα, ενώ παλαιά τα της Παλαιάς» (Ζ). «Παλαιά μεν τα του νόμου, ενώ νέα τα του Χριστού» (Κ).

«Βλέπεις πως δεν αποκλείει την Παλαιά, αλλά και την εγκωμιάζει και την προβάλλει στους ανθρώπους, ονομάζοντάς την θησαυρό;» (Χ). Η νέα του Σωτήρα διδασκαλία δεν καταργεί την παλαιά του νόμου διδασκαλία. Καθένας λοιπόν εντριβής στο Νόμο μαθητευόμενος στις αλήθειες που διδάσκονται από τον Ιησού, γίνεται πλούσιος σε γνώση και μπορεί να διδάσκει νέες αλήθειες όπως και παλαιές (S). Ο Χριστιανός διδάσκαλος κηρύττει το ευαγγέλιο του Ιησού επωφελούμενος υπέρ αυτού τις προφητείες της Π.Δ. (Λ).

«Βγάζει νέα και παλαιά, μεταβάλλοντας την σκιά του νόμου και τη δύναμη της λατρείας του νόμου, σε νέα μορφή ευαγγελικού τρόπου ζωής» (Κ).

«Πρέπει να επιχειρούμε να συγκεντρώνουμε με κάθε τρόπο στην καρδιά μας, με το να έχουμε στραμμένη την προσοχή μας στην ανάγνωση, στην παρηγοριά, στη διδασκαλία και να μελετάμε το νόμο Κυρίου μέρα και νύχτα, όχι μόνο τα καινούργια λόγια των ευαγγελίων και των αποστόλων και της αποκάλυψής τους, αλλά και τα παλαιά, του νόμου δηλαδή που έχει την σκιά των μελλοντικών αγαθών και τα των προφητών» (Ω).

«Είναι διπλή η χάρη, η οποία μαζί με τα χρήσιμα του νόμου, μάς εισάγει και στην ευαγγελική εκπαίδευση» (Κ).

Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία: θα μπορούσαν οι μαθητές να αναπτύσσουν για ωφέλεια των ακροατών τους όχι απλώς παλαιά με παλαιά μορφή διδασκαλίας, αλλά νέα και παλαιά με νέα μορφή διδασκαλίας, όπως μορφή τέτοια είναι αυτή των παραβολών. Και θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν παλαιά ως περίβλημα διδασκαλιών νέων. Θα μπορούσαν να παίρνουν τα σε όλους γνωστά φυσικά φαινόμενα και τις πείρες της καθημερινής ζωής (τα παλαιά) και να κάνουν αυτά μέσα διδασκαλίας πνευματικής αποκάλυψης (τα νέα)(ρ).

Στιχ. 53-58. Ο Ιησούς διδάσκει στη Ναζαρέτ.

Ματθ.13,53 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας μετήρην(1) ἐκεῖθεν(2),

Ματθ.13,53 Μόλις τελείωσε ο Ιησούς μ' αυτές τις παραβολές, έφυγε από 'κει.

(1) Συναντιέται και στο Ματθ. ιθ 1 αντί για το «έρχεται» που είναι στο παράλληλο χωρίο του Μάρκου (α). Με μεταβατική έννοια δηλώνει μετακινώ από τόπο σε τόπο· με αμετάβλητη όπως εδώ, μετακινούμαι, αναχωρώ (δ).

(2) Δηλαδή από την Καπερναούμ. «Γιατί φεύγει από εκεί; Επειδή θέλει να σπείρει το λόγο παντού» (Σχ).

Ματθ.13,54 και ἔλθων εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ(1) ἐδίδασκεν αὐτοὺς(2) ἐν τῇ συναγωγῇ(3) αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήττεσθαι(4) αὐτοὺς καὶ λέγειν· πόθεν τούτῳ ἡ σοφία(5) αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις(6);

Ματθ.13,54 Πῆγε στην πατρίδα του και τους δίδασκε στη συναγωγή τους, και αυτοί απορούσαν κι ἔλεγαν: «Από πού απέκτησε αυτός τη σοφία τούτη κι αυτές τις θαυματουργικές δυνάμεις;

(1) «Πατρίδα του λέει τη Ναζαρέτ ως πατρίδα της μητέρας του και του νομιζόμενου πατέρα του και επειδή ανατράφηκε σε αυτήν» (Z). Πρόκειται ίσως για την πρώτη επίσκεψη στη Ναζαρέτ, αφότου ο Κύριος βγήκε στη δημόσια δράση του (p), την οποία ο Λουκάς τοποθετεί νωρίτερα (S). Ο δ. όμως φρονεί, ότι πρόκειται για δεύτερη επίσκεψη.

(2) «Ποιούς; Εννοείται τους συμπατριώτες του» (Z). «Όταν ήλθε εκεί τα μεν θαύματα τα ἄφησε, για να μην ανάψει περισσότερο το φθόνο τους, ούτε να είναι μεγαλύτερη η καταδίκη τους αφού θα αύξανε η απιστία τους, αλλά προβάλλει τη διδασκαλία που δεν είναι λιγότερο θαυμαστή από το θαύμα» (X).

(3) «Δεν τους αποκόπτει από αυτήν ούτε την καταργεί» (Ω).

(4) «Τι όμως ἔλεγε διδάσκοντας στη συναγωγή τους, δεν το ἔγραψαν οι ευαγγελιστές, αλλά είπαν ότι ήταν τέτοιας σπουδαιότητας και ποιότητας, ώστε όλοι να εκπλαγούν. Και είναι φυσικό ότι αυτά που ειπώθηκαν ξεπερνούσαν το γράψιμο» (Ω).

(5) «Η φράση «από πού ήλθε σε αυτόν αυτή η σοφία» δείχνει ότι η σοφία των λόγων του Ιησού ήταν μεγαλύτερη και εξαιρετική, ἄξια των λόγων που είπε ότι «και να, εδώ είναι περισσότερο από τον Σολομώντα»»(Ω). Δεν μπορούσαν οι κάτοικοι της Ναζαρέτ να αρνηθούν τη σαφήνεια, το βάθος και την καταπληκτική δύναμη του λόγου του. Το «από πού» όμως δηλώνει, ότι ήταν διατεθειμένοι να αποδώσουν τη σοφία αυτή σε κάποια ξένη επίδραση ή πηγή και όχι στο ότι του δόθηκε από ψηλά (ο).

(6) «Δυνάμεις ονομάζει τα θαύματα» (Z), για τα οποία είχαν ήδη ακούσει, ότι ο Ιησούς είχε συντελέσει πολλά (S). Οφείλουμε μέσω του θαυμασμού της διδασκαλίας και των έργων του Κυρίου μας, να οδηγηθούμε σε αναγνώριση με πίστη του προσώπου του. Αλλιώς ο θαυμασμός καταλήγει σε αναισθησία (b). Με την ερώτηση αυτή δείχνουν την υπονία τους, ότι συμβαίνει κάποια απάτη ανεξήγητη. Δεν τολμούν μεν καθαρά όπως οι Φαρισαίοι να πουν, ότι με τον Βεελζεβούλ κάνει τα θαύματα, αλλά και δεν θέλουν να αναγνωρίσουν τη θεία του προέλευση (δ).

Ματθ.13,55 οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός(1); οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ(2) καὶ οἱ ἀδελφοὶ(3) αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς(4) καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας(5);

Ματθ.13,55 Αυτός δεν είναι ο γιος του ξυλουργού; Η μητέρα του δεν λέγεται Μαριάμ και οι αδερφοί του Ιάκωβος, Ιωσής, Σίμων και Ιούδας;

(1) Ως προς τον ιουδαϊκό νόμο ο Ιησούς ήταν γιος του Ιωσήφ· στην πραγματικότητα όμως, όπως δείχτηκε από την αφήγηση στο πρώτο κεφάλαιο, ήταν γιος μόνο της Μαρίας (p). Ο Κέλσος στον Ωριγένη (Κατά Κέλσου VI, 34) αναφέρει και για τον Κύριο, ότι «ήταν τέκτων (=μαραγκός) στο επάγγελμα». Ο Ωριγένης όμως (στο ίδιο

36) αρνείται, ότι ο Ιησούς ονομάστηκε κάπου στα ευαγγέλια μαραγκός. Αντιθέτως ο Ιουστίνος (Διάλογ. προς Τρύφωνα 88) λέει για τον Κύριο ότι «όταν ζούσε ανάμεσα στους ανθρώπους εργαζόταν τα τεκτονικά έργα, άροτρα και ζυγούς». Ο Βάκων φρονεί, ότι το τέκτων=κτίστης. Κάποιοι λοιπόν από τους νεότερους δέχτηκαν την εκδοχή βασισμένοι στο ότι στη διδασκαλία του ο Κύριος, χρησιμοποιεί πολλές μεταφορές και εικόνες από το επάγγελμα του κτίστη (S).

Το επιχείρημα δεν παρουσιάζεται ισχυρό. Η ερώτηση, αυτός δεν είναι... είναι περιφρονητική: Δεν είναι αυτός ο γιος του φτωχού και άσημου μαραγκού; (δ). «Τον εξευτελίζουν από τον νομιζόμενο πατέρα του, παρόλο βεβαίως που στα προηγούμενα χρόνια είχαν πολλά παραδείγματα, και πατέρων άσημων που είδαν γενναία παιδιά: διότι και ο Δαβίδ καταγόταν από έναν ασήμαντο γεωργό, τον Ιεσσαί, και ο Αμώς ήταν γιος αιγοβοσκού και ο ίδιος επίσης ήταν αιγοβοσκός, αλλά και ο Μωϋσής ο νομοθέτης είχε πατέρα που απείχε πάρα πολύ από αυτόν» (X). «Από αυτά που έπρεπε μάλλον να τον θαυμάζουν και να τον προσκυνούν, από το ότι δηλαδή από τέτοιους γονείς προήλθε τέτοιος γιος, από αυτά σκανδαλίζονται με αυτόν» (Z).

(2) Σύμφωνα με το παράλληλο χωρίο του Μάρκου: «Δεν είναι αυτός... ο γιος της Μαρίας;». Το «ο γιος της Μαρίας» υπονοεί ή ότι ο Ιωσήφ είχε ήδη πεθάνει ή πιο φυσικά αποτελεί υπαινιγμό για την υπερφυσική γέννηση του Κυρίου (a).

(3) «Για τους αδελφούς του Ιησού, λένε κάποιοι, ορμώμενοι από παράδοση του επιγραφομένου κατά Πέτρον ευαγγελίου ή του βιβλίου του Ιακώβου, ότι ήταν γιοι του Ιωσήφ από προηγούμενη γυναίκα που έμενε μαζί του πριν τη Μαρία. Αυτοί που λένε αυτά θέλουν να φυλάξουν μέχρι τέλους το αξίωμα της παρθενίας της Μαρίας, έτσι ώστε, το σώμα εκείνο που έκρινε ο Θεός να υπηρετήσει το λόγο που είπε: «Πνεύμα Άγιο θα έλθει σε σένα και δύναμη του υψίστου θα σε επισκιάσει», να μη γνωρίσει κρεβάτι άνδρα μετά την έλευση σε αυτήν του Πνεύματος του Αγίου και μετά την δύναμη που την επισκίασε από ψηλά.

Και νομίζω ότι είναι λογικό, ότι ο Ιησούς έγινε η απαρχή των ανδρών μεν που έχουν την καθαρότητα της αγνότητας, ενώ η Μαρία των γυναικών. Διότι δεν είναι σωστό να αποδώσουμε σε άλλη γυναίκα παρά σε εκείνην, την απαρχή της παρθενίας» (Ω).

(4) Το Ιωσήφ ή σύμφωνα με τους Ο' Ιωσία είναι τελείως διαφορετικό από το Ιωσήφ και δεν πρέπει να μπερδεύεται με εκείνο (δ).

(5) «Ο Ιούδας έγραψε επιστολή με λίγους στίχους μεν, γεμάτη όμως από τα υγιή λόγια της ουράνιας χάρης... Για τον Ιωσήφ και τον Σίμωνα εμείς δεν εξιστορήσαμε τίποτα» (Ω).

Ματθ.13,56 και αι αδελφαι(1) αυτου ουχι πασαι προς ημας(2) εισι(3); ποθεν ουν(4) τούτω ταυτα πάντα;

Ματθ.13,56 Κι οι αδερφές του δε μένουν όλες στον τόπο μας; Από πού, λοιπόν, τα κατέχει όλα αυτά;»

(1) Πουθενά αλλού στην Κ.Δ. δεν αναφέρεται ξεκάθαρα ότι ο Κύριος είχε και αδελφές (S), και ονομάζονταν έτσι διότι είχαν γεννηθεί από προηγούμενη γυναίκα του Ιωσήφ.

(2) Η «προς» δηλώνει την οικειότητα της καθημερινής σχέσης (a). «Με την έννοια του: κοντά μας» (Z), ή «του: μαζί μας» (Θφ).

(3) Οι κόρες του Ιωσήφ ήταν στη Ναζαρέτ εγκαταστημένες όλες και όπως φαίνεται, σε ταπεινή και πενιχρή κατάσταση (δ).

(4) «Αφού λοιπόν είναι από ασήμαντους γονείς, από πού αλλού έγιναν αυτά σε αυτόν;» (Z). Από την οικογένειά του βεβαίως όχι· από ποιά λοιπόν άλλη πηγή; (δ).

Ματθ.13,57 και έσκανδαλίζοντο(1) έν αύτῶ. ό δέ Ίησοῦς είπεν αύτοίς· οὐκ ἔστι προφήτης(2) ἄτιμος(3) εί μη έν τῇ πατρίδι(4) αύτοῦ και έν τῇ οίκίᾳ(5) αύτοῦ.

Ματθ.13,57 Κι αυτό τους δημιουργούσε εμπόδιο να τον πιστέψουν. Τότε ο Ιησούς τους είπε: «Δεν υπάρχει προφήτης που να μην τον περιφρονούν οι συμπατριώτες του κι η οικογένειά του».

(1) «Επειδή ήταν πετυχημένος κατά υπερφυσικό τρόπο (ο Ιησούς) σκανδαλίζονταν μαζί του, δηλαδή δεν μπορούσαν να πιστεύουν σε αυτόν λόγω του φθόνου, αν και άλλοι μεν τον φθονούσαν περισσότερο, άλλοι δε λιγότερο» (Ζ).

«Λες και τα μάτια της διάνοιάς τους κρατιούνταν από δυνάμεις (δαιμονικές), τις οποίες επρόκειτο στον καιρό του πάθους να νικήσει θριαμβευτικά με το ξύλο του σταυρού» (Ω). Αντί να καυχιούνται και να δοξάζουν το Θεό για αυτόν, φθονούσαν αυτόν και περιφρονούσαν αυτόν (ρ).

(2) Συναντιέται και ως βος λόγος στους λόγους του Κυρίου μας που βρέθηκαν στην Οξύρυγχο, ο οποίος έχει ως εξής: οὐκ ἔστι δεκτός προφήτης έν τῇ πατρίδι αύτοῦ (S).

(3) «Παρόλο που ξέρουν ότι είναι προφήτης, όμως τον περιφρονούν» (Ζ).

(4) Η περιφρόνηση, την οποία κάποιος προφήτης αντιμετωπίζει αλλού, δεν είναι περιφρόνηση σε σύγκριση με εκείνην, την οποία αντιμετωπίζει στη δική του πατρίδα· αλλού ασφαλώς απολαμβάνει κάποια τιμή (b). Η, με σχετική έννοια=Πουθενά αλλού δεν έχει μικρότερη φήμη παρά μόνο στην πατρίδα του (ο).

(5) «Ο Μάρκος είπε, ότι παρά μόνο στην πατρίδα του και στους συγγενείς και στο σπίτι του... Και είπε μεν στην πατρίδα, για όλη τη Ναζαρέτ· στους συγγενείς είπε, για τους κάθε είδους συγγενείς του· στο σπίτι του, το είπε για μόνους τους αδελφούς του. Διότι όλοι τον περιφρονούσαν, οι μεν ως συμπατριώτη, οι δε ως συγγενή και οι άλλοι ως αδελφό» (Ζ).

Ματθ.13,58 και οὐκ έποίησεν εκεί δυνάμεις(1) πολλάς(2) διὰ τήν άπιστίαν(3) αύτῶν.

Ματθ.13,58 Και δεν έκανε εκεί πολλά θαύματα εξαιτίας της άπιστίας τους.

(1) «Για ποιό λόγο δεν έκανε; Διότι δεν απέβλεπε στη δική του επίδειξη, αλλά στο δικό τους συμφέρον... Επειδή λοιπόν αυτό δεν παρουσίαζε πρόοδο, για αυτό παρέβλεψε το δικό του, για να μην αυξήσει σε αυτούς την τιμωρία» (Χ).

(2) «Διότι έκανε μεν θαύματα, για να μη μπορούν να λένε· επειδή μας μισεί δεν θεραπεύει τους δικούς μας, και ότι, αν έκανε και σε εμάς, θα πιστεύαμε και εμείς. Δεν έκανε όμως πολλά, λόγω της άπιστίας τους, διότι παρόλο που γίνονταν θαύματα, ακόμα απιστούσαν» (Ζ).

(3) «Ο Μάρκος λέει ότι δεν μπορούσε εκεί να κάνει κανένα θαύμα... Διότι συνηθίζουμε να ονομάζουμε αδυναμία, όχι μόνο την έλλειψη της δύναμης, αλλά και το να εμποδίζεται κάτι από οποιαδήποτε αιτία, όπως ακριβώς και τώρα. Διότι τον εμπόδιζε η άπιστία των ευεργετουμένων. Το δεν μπορούσε λοιπόν λέγεται αντί για το εμποδιζόταν» (Ζ).

«Διότι δεν είπε ότι δεν ήθελε, αλλά ότι δεν μπορούσε, επειδή στη δύναμη που ενεργούσε ερχόταν ως βοηθός η πίστη εκείνου στον οποίο ενεργούσε η δύναμη, και εμποδιζόταν να ενεργεί από την άπιστία... Όπως ακριβώς δηλαδή στα σώματα υπάρχει σε κάποια φυσική έλξη προς άλλα, όπως ο μαγνήτης με το σίδηρο και η λεγόμενη νάφθα (=εύφλεκτο λάδι) με τη φωτιά, έτσι και η πίστη με τη θεία δύναμη» (Ω).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ' (14)

Στιχ. 1-12. Η αποκεφάλιση του Βαπτιστού.

Ματθ.14,1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ(1) ἤκουσεν(2) Ἡρώδης(3) ὁ τετράρχης(4) τὴν ἀκοὴν(5) Ἰησοῦ.

Ματθ.14,1 Εκείνο τον καιρό, άκουσε ο τετράρχης Ηρώδης για τον Ιησού

(1) Η φράση δεν δηλώνει καθορισμένη χρονολογία, αλλά νέα περίοδο δράσης του Κυρίου παραπέρα από την ακτίνα της Καπερναούμ, η οποία από κέντρο δράσης γίνεται πλέον τόπος διάβασης (L). Δες ια 25 και ιβ 1. Είχε ήδη περάσει περίπου ένα έτος από την αρχή της δημόσιας δράσης του Κυρίου (b).

(2) Τα αυτιά και οι αυλές των βασιλιάδων αντηχούν από νέα. Πνευματικές όμως υποθέσεις οσοδήποτε ευρέως δημόσιες, σπάνια φθάνουν εκεί (b). «Δεν έμαθε τα σχετικά με αυτόν, στην αρχή του κηρύγματος, αλλά μετά από πολύ χρόνο. Διότι έτσι είναι οι αξιωματούχοι, επειδή έχουν πολλή υπερηφάνεια, τα μαθαίνουν αυτά αργά διότι δε νοιάζονται πολύ για αυτά» (Σχ)· ούτε «φροντίζουν για αυτούς που λάμπουν με αρετή» (Θφ).

(3) Ο Ηρώδης Αντίπας, τετράρχης της Γαλιλαίας και Περαιάς, που ανακηρύχτηκε τέτοιος, αμέσως μετά το θάνατο του πατέρα του, ήταν γιος του Ηρώδη του μεγάλου από τη Σαμαρείτιδα Μαρθάκη και αδελφός του Αρχέλαου που καθαιρέθηκε το 6 μ.Χ.. Παρέμεινε στην εξουσία μέχρι το 39 μ.Χ., όταν αφού πήγε στη Ρώμη, για να ενεργήσει για να πάρει το βασιλικό αξίωμα, εξορίστηκε στο Λούγδουνο της Γαλλίας και πέθανε εκεί (S).

(4) Ο Μάρκος ονομάζει αυτόν βασιλιά, όπως και ο Ματθαίος στο σ. 9. Ήταν ίσως συνήθεια να αποκαλούν τους κατώτερους αυτούς κυρίαρχους, βασιλιάδες (p). Κατά λέξη τετράρχης= ὁ άρχοντας του ενός τετάρτου τμήματος κάποιας χώρας. Σε τέτοιες τετραρχίες σύμφωνα με το Στράβωνα (9,430) ήταν διαιρεμένη η Θεσσαλία πριν το Φίλιππο τον Μακεδόνα. Έπειτα τετράρχης λεγόταν και ὁ άρχοντας του ενός τρίτου ή του μισού τμήματος μιας χώρας ή και ὁ άρχοντας ολόκληρης χώρας αλλά περιορισμένης σε στενότερα όρια (g).

(5) Δες δ 24=φήμη. Θα φαινόταν ίσως περίεργο πως ὁ Αντίπας δεν είχε ακούσει νωρίτερα τη φήμη του Ιησοῦ. Στην Τιβεριάδα, όπου συχνά διέμενε ὁ Αντίπας, πρέπει να ήταν γνωστά τα θαύματα, τα οποία είχε κάνει ὁ Ιησοῦς στη Χοραζίν, Βηθσαϊδά και Καπερναούμ. Αυτό οφείλεται μεταξύ άλλων και στο ότι ὁ Αντίπας απουσίαζε συχνά, μερικές φορές και έξω από την τετραρχία του. Άκουσε τώρα, είτε από αυτόπτες των θαυμάτων του, είτε από το κήρυγμα των δώδεκα (o).

Ματθ.14,2 καὶ εἶπε τοῖς παισὶν(1) αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ βαπτιστής(2)· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν(3), καὶ διὰ τοῦτο(4) αἱ δυνάμεις(5) ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ.

Ματθ.14,2 και ειπε στους δούλους του: «Αυτός είναι ο Ιωάννης ο Βαπτιστής, που αναστήθηκε από τους νεκρούς και γι' αυτό κάνει θαύματα».

(1) «Παιδιά εδώ ονόμασε τους υπηρέτες ὁ ευαγγελιστής» (Z). Πρόκειται μάλλον για τους αυλικούς του. Δεν υπάρχει ανάγκη να υποθέσουμε ότι ὁ Ηρώδης συζητούσε με τους δούλους του για τέτοια πράγματα (p). Οι φίλοι των ηγεμόνων είναι κυρίως νέοι (b).

(2) Εάν είχαμε μόνο την αφήγηση του Ματθαίου, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε, ότι ὁ Αντίπας από μόνος του συνέλαβε την ιδέα ότι αὐτός που θαυματοουργεί είναι ὁ Ιωάννης που αναστήθηκε από τους νεκρούς. Αλλά ὁ Λουκάς λέει ότι στον Ηρώδη λέχθηκε αὐτό από άλλους και στις αρχές φαίνεται ότι δεν πίστεψε σε αὐτόν τον λόγο. Ὁ Ηρώδης προσπάθησε να θάψει την ιδέα του φόνου, αλλά ἡ ανάμνηση αὐτοῦ ξεσηκωνόταν ὄλο και πιο πολύ για να βασανίζει αὐτόν και τώρα ὁ φονευμένος προφήτης φαινόταν και σε αὐτόν τον Αντίπα, ότι είχε αναστηθεῖ από τους νεκρούς για να συνεχίσει τους ελέγχους του.

«Ο φονιάς φοβάται τον φονευμένο. Διότι τέτοιο πράγμα είναι ο κακός· φοβάται και τους νεκρούς. Και τέτοιο πράγμα είναι ο ενάρτεος, προκαλεί φόβο στους ζωντανούς και μετά θάνατον» (Ζ).

«Επειδή νόμισε ότι ο βαπτιστής είχε αναστηθεί από τους νεκρούς, άρχισε να δειλιάζει ότι έγινε δυνατότερος και φοβόταν μήπως χρησιμοποιήσει περισσότερο εναντίον του το ελεγκτικό του θάρρος» (Θεόδωρος Ηρακλείας). Αν και ο Ηρώδης ανήκε στην αίρεση των Σαδδουκαίων, οι οποίοι δεν πίστευαν στην μετά θάνατον ύπαρξη των ψυχών, όμοιος όμως με πολλούς, οι οποίοι κατά την ώρα του πανικού απαρνιούνται τις ψευδείς θρησκευτικές ιδέες τους, ομολογεί την πέραν του τάφου επιβίωση της ψυχής (ο).

(3) Στην εποχή εκείνη τη γεμάτη προσδοκίες, ο λαός και με βάση προφητείες της Π.Δ., που παρανοούνταν σε κάποιο βαθμό (δες Μαλαχ. γ 23, ή δ 4) προσδοκούσε την ανάσταση και τον ερχομό προφητών όπως του Ηλία, του Ιερεμία και άλλων και τις προσδοκίες αυτές ήξερε και ο Ηρώδης (δ). Από όλες τις εικασίες, οι οποίες διασταυρώνονταν σε σχέση με τον Ιησού, η γνώμη ότι αυτός ήταν ο Ιωάννης που αναστήθηκε από τους νεκρούς, φαινόταν σε αυτόν η μόνη πιθανή (ρ).

(4) Η ανάσταση μαρτυρεί νέα μεγαλύτερη αποστολή από το Θεό (δ). Οπότε και ο Ιωάννης, ως κάποιος που αναστήθηκε από τους νεκρούς, θεωρούνταν από τον Ηρώδη, ότι κατείχε τώρα δυνάμεις, τις οποίες δεν είχε εκδηλώσει πιο πριν, όταν ζούσε και δεν είχε ακόμη αποκεφαλιστεί (S).

(5) Αλλού στο ευαγγέλιο αυτό δυνάμεις=θαυματουργικές ενέργειες. Εδώ όπως και στο Μάρκ. στ 14 φαίνεται να σημαίνει τις υπερφυσικές δυνάμεις, οι οποίες ενεργούνταν από τον Βαπτιστή (α).

Ματθ.14,3 ό γάρ(1) Ηρώδης κρατήσας τόν Ιωάννη έδησεν αυτόν και έθετο έν φυλακή(2) διά Ηρωδιάδα(3) τήν γυναίκα Φιλίππου(4) του άδελφου αυτού.

Ματθ.14,3 Ο Ηρώδης είχε πιάσει τον Ιωάννη, τον είχε δέσει και τον είχε ρίξει στη φυλακή εξαιτίας της Ηρωδιάδας, της γυναίκας του αδερφού του, του Φίλιππου.

(1) Αιτιολογεί το «αυτός αναστήθηκε από τους νεκρούς». Είπε αυτό, λέει, διότι αυτός συνέλαβε και θανάτωσε τον Βαπτιστή (δ). «Για ποιό λόγο δεν διηγήθηκε ο ευαγγελιστής την ιστορία για τον Ιωάννη πιο πριν, αλλά τη λέει τώρα; Επειδή η όλη εργασία τους ήταν να πουν τα σχετικά με το Χριστό, και κανένα έργο δεν έκαναν έξω από αυτό, εκτός και αν επρόκειτο πάλι να συντελέσει στο ίδιο. Δεν θα μνημόνευε λοιπόν την ιστορία αν δεν ήταν για το Χριστό» (Σχ.).

(2) Δηλαδή στη Μαχαιρούντα (Ιωσήφ. Ιουδ. Αρχαιολ. ιη 119)(α).

(3) Η ηγεμονίδα αυτή είχε εχθρική διάθεση προς τον δεύτερο Ηλία (τον Πρόδρομο) όπως η Ιεζάβελ προς τον πρώτο (b). Η Ηρωδιάδα ήταν κόρη του Αριστόβουλου, γιου του Ηρώδη του μεγάλου και της Βερενίκης. Ο Αντίπας λοιπόν ήταν θεός της και ταυτόχρονα γαμπρός (κουνιάδος) της (F).

(4) Όχι του τετράρχου, αλλά ενός γιου του Ηρώδη και της Μαριάμμης (α), κόρης του αρχιερέα Αλεξάνδρου. Ο Φίλιππος αυτός αφού αποκληρώθηκε από τον πατέρα έζησε στα Ιεροσόλυμα ιδιωτικό βίο (δ). Τον τετράρχη Φίλιππο, ετεροθαλή αδελφό του συζύγου της Ηρωδιάδας, παντρεύτηκε αργότερα η Σαλώμη (S), η οποία έτσι έχοντας πατέρα τον Φίλιππο, παντρεύτηκε τον ετεροθαλή αδελφό του πατέρα της, που και αυτός ονομαζόταν Φίλιππος.

Ματθ.14,4 έλεγε γάρ αυτόω ό Ιωάννης· ούκ έξεστί σοι(1) έχαιν αυτήν.

Ματθ.14,4 Γιατί ο Ιωάννης του έλεγε: «Δε σου επιτρέπεται να την έχεις αυτή για γυναίκα».

(1) Δεν σου επιτρέπεται (δ). Ο Ηρώδης είχε παντρευτεί την κόρη του Αρέτα του βασιλιά της Αραβίας. Σύμφωνα με τον ιουδαϊκό νόμο, μπορούσε να χωρίσει και χώρισε αυτήν, αφού είχε προηγουμένως συμφωνήσει μυστικά με την Ηρωδιάδα, ότι θα έπαιρνε μετά το διαζύγιο αυτήν την τελευταία ως σύζυγο. Η παρανομία εδώ συνίστατο κυρίως και στο ότι ο Ηρώδης παντρεύτηκε τη σύζυγο του αδελφού του, την ώρα που αυτός ζούσε (Λευϊτ. ιη 16, κ 21). Σε περίπτωση, κατά την οποία κάποιος θα πέθαινε, επιβαλλόταν σε κάποιες περιπτώσεις να πάρει τη χήρα του ο αδελφός του (Δευτ. κε 5).

«Τη γυναίκα του πεθαμένου χωρίς παιδιά, έπρεπε να την δίνουν στον αδελφό του. Επειδή δηλαδή ο θάνατος ήταν απαρηγόρητο κακό... νομοθετεί να την παντρεύεται ο ζωντανός αδελφός και στο παιδί που θα γεννηθεί, να του δίνουν το όνομα του πεθαμένου... Διότι εάν ο αποθανών δεν άφηνε παιδιά, πράγμα που είναι η μέγιστη παρηγοριά για το θάνατο, θα γινόταν το πένθος αθεράπευτο» (X).

«Εδώ όμως ο Φίλιππος», δεν ήταν «άτεκνος». Διότι είχε παιδί αυτήν που χόρευσε» (Θφ).

Ματθ.14,5 και θέλων αὐτὸν ἀποκτείνει(1) ἐφοβήθη τὸν ὄχλον(2), ὅτι ὡς προφήτην(3) αὐτὸν εἶχον.

Ματθ.14,5 Ο Ηρώδης ήθελε να τον σκοτώσει, αλλά φοβόταν τον κόσμο, γιατί τον πίστευαν για προφήτη.

(1) Η εχθρότητα της Ηρωδιάδας εναντίον του Ιωάννη, επειδή προσπαθούσε να οδηγήσει τον Αντίπα σε απομάκρυνση από αυτήν, ήταν αδιάλλακτη. Ήταν κυρίως δικό της έργο η από τον Αντίπα φυλάκιση του Ιωάννη και αυτή είχε πείσει τον Αντίπα να φονεύσει τον Ιωάννη, το οποίο θα είχε κάνει αυτός, εάν δεν φοβόταν το λαό.

Για αυτό καμία αντίφαση δεν υπάρχει ανάμεσα στο «ήθελε να τον φονεύσει» και στο «λυπήθηκε ο βασιλιάς» του σ. 9. Θα φόνευε τον Ιωάννη για να αρέσει στην Ηρωδιάδα, παρόλ' αυτά λυπόταν να τον θανατώσει, διότι όχι μόνο φοβόταν το λαό, αλλά και σεβόταν τον Ιωάννη «διότι ήξερε ότι είναι άνδρας δίκαιος και άγιος» (Μάρκ. στ 20)(ρ). Άλλωστε η μεταβολή και ασυναρτησία των αισθημάτων είναι συνηθισμένη σε ψυχές ασθενείς όπως αυτή του τετράρχη. Τα από την αρχή εχθρικά αισθήματα προς τον Ιωάννη, έγιναν λιγότερο αρνητικά όσο γνώριζε από κοντά τον Βαπτιστή και όσο η υπόνοια, ότι θα ξεσήκωνε αυτός σε επανάσταση το λαό, αποδεικνυόταν ανυπόστατη (L).

(2) Φοβόταν εξέγερση των υπηκόων του, οι οποίοι τιμούσαν πολύ τον Ιωάννη (F).

(3) Θα ήταν πολύ επικίνδυνο να θανατώσει έναν τόσο δημοφιλή προφήτη (S).

Ματθ.14,6 γενεσίων(1) δὲ ἀγομένων(2) τοῦ Ἡρώδου ὠρχήσατο(3) ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος(4) ἐν τῷ μέσῳ(5) καὶ ἤρесе(6) τῷ Ἡρώδῃ·

Ματθ.14,6 Την ημέρα που ο Ηρώδης γιόρταζε τα γενέθλιά του, η θυγατέρα της Ηρωδιάδας χόρευε μπροστά στους καλεσμένους κι άρεσε στον Ηρώδη.

(1) Σύμφωνα με την δόκιμη χρήση σημαίνει το ετήσιο μνημόσυνο του θανάτου (Ηροδ. 4,26), στους μεταγενέστερους όμως η λέξη έχει την ίδια έννοια με τη λέξη γενέθλια (δ).

(2) «Με την έννοια του τελούνταν. Διότι συνήθιζαν οι άρχοντες να γιορτάζουν τα γενέθλιά τους» (Z). Υπάρχει και η γραφή γενομένων όπως και η γραφή γενεσίοις γενομένοις.

(3) « Η κόρη... μπαίνει ξεδιάντροπα και ξεπερνά, μολονότι ήταν παρθένα, όλες τις πόρνες» (X).

(4) Ονομαζόταν Σαλώμη και παντρεύτηκε μετά το θάνατο του πρώτου της συζύγου

και θείου Φιλίππου, τετράρχη της Ιτουραίας και Τραχωνίτιδας, τον ξάδελφό της Αριστόβουλο, από τον οποίο έκανε τρεις γιους, τον Ηρώδη, τον Αγρίππα και τον Αριστόβουλο (ο).

(5) Στο μέσο της συγκέντρωσης, μπροστά στους καλεσμένους (g). Ο χορός της γίνεται θέαμα δημόσιο.

(6) Ο χορός κατά τον ανατολικό τρόπο συνίστατο σε στάσεις και χειρονομίες συνήθως άσεμνες, για αυτό και άρεσε στον Ηρώδη η χορεύτρια (F). Κακός και φιλήδονος όπως ήταν ο Ηρώδης επόμενο ήταν να επιτρέψει στην ίδια του την κόρη (προγονή) να εξευτελίσει τον εαυτό της χορεύοντας για να αρέσει σε ανθρώπους που έκαναν κραιπάλη σε συμπόσιο.

«Διπλή η κατηγορία, και το ότι χόρευε και το ότι άρεσε· και τόσο άρεσε ώστε να πάρει για μισθό και φόνο» (Σχ.). Η Σαλώμη «χορεύει, και όσο καλά χορεύει, τόσο κακά. Διότι είναι ντροπή για μια βασίλισσα το να κάνει κάτι απρεπές με επιδεξιότητα» (Θφ).

Ματθ.14,7 ὅθεν μεθ' ὄρκου ὁμολόγησεν(1) αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται(2).

Ματθ.14,7 Γι' αυτό της υποσχέθηκε με ὄρκο να της δώσει ὅ,τι του ζητήσει.

(1) «Ὁμολογία ἐδῶ ονόμασε τὴν ὑπόσχεση» (Z). Ἀπὸ τὸν ἀκόλουθο πληθυντικὸ «για τοὺς ὄρκους» συμπεραίνουμε ὅτι ἐπανέλαβε πολλές φορές τὴν ὑπόσχεσή του (ο).

(2) Ἡ περιγραφόμενη ἐδῶ σκηνὴ φαίνεται νὰ συνέβη δίπλα στὴ Μαχαιρούντα, ὅπου ὁ Ἰωάννης εἶχε φυλακιστεῖ. Ὁ Ηρώδης εἶχε χτίσει φρούριο καὶ ἀνάκτορο κοντὰ στὴν πόλη Μαχαιρούς. Κάποιοι ἐξέφρασαν ἀμφιβολία γιὰ τὸ ἀν ὁ Ηρώδης θὰ γιόρταζε τὰ γενέθλιά του μέσα στο φρούριο καὶ ὄχι στὴν Τιβεριάδα, ὅπου συνήθως διέμενε ὁ Ηρώδης, που ἀπέειχε διήμερο ἀπὸ τὴν Μαχαιρούντα. Ἀλλὰ ἐὰν αὐτὸς βρισκόταν κατὰ τὸ χρόνο αὐτὸ σὲ πόλεμο με τὸν τέως πεθερὸ του Ἀρέτα, δὲν φαίνεται ἀφύσικο τὸ συμπόσιο γιὰ τὰ γενέθλιά του νὰ ἐγίνε σὲ τόπο, ὅπου βρισκόταν στρατοπεδευμένο τὸ στράτευμά του (S).

Ματθ.14,8 ἡ δέ, προβιβασθεῖσα(1) ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, δὸς μοι, φησίν, ὧδε(2) ἐπὶ πίνακι(3) τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ(4).

Ματθ.14,8 Αυτή, με τὴν καθοδήγηση τῆς μάνας τῆς, του εἶπε: «Δώσε μου ἐδῶ στο πιάτο τὸ κεφάλι τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστή».

(1) Σύμφωνα με τὴ δόκιμη χρῆση=φέρνω μπροστά, ὀδηγῶ μπροστά. Στους Ὁ' (Εξόδ. λε 34, Δευτ. στ 7) με τὴν ἐννοία τοῦ διδάσκω (δ). «Προβιβάστηκε με τὴν ἐννοία τοῦ διδάχτηκε» (Z).

(2) Ἡ, «ἐδῶ, στο συμπόσιο» (Z), ἢ, πιο σωστά, στα χέρια αὐτὰ (δ), πάνω στα ὁποῖα κρατοῦσε τὸ πιάτο (b).

(3) =Σε πιάτο· διότι τὰ πρῶτα πιάτα ἦταν σανίδες κοιλωμένες καὶ στρογγυλές καὶ γιὰ αὐτὸ ονομάστηκαν πίνακες (δ). «Δὲν εἶπε, φέρε τὸν αὐτὸν ἐδῶ καὶ κατάσφαξέ τον· διότι δὲν θὰ ἀντέχε τὸ θάρρος του καὶ ὅταν ἀκόμη ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει» (X). Οἱ ἀθεόφοβοι γνωρίζουν πῶς νὰ προτείνουν τὰ φρικτότερα πράγματα με ἐκλεκτὴ γλώσσα καὶ γλυκιὰ φωνή (b).

(4) «Εἶδες αὐτὴν που δὲν κοκκινίζει καθόλου ἀπὸ ντροπή, που δόθηκε ἐξ' ὀλοκλήρου στο διάβολο; Καὶ τὸ ἀξίωμα ἀναφέρει καὶ οὔτε ἐτσι δὲν ντρέπεται, ἀλλὰ σαν νὰ μιλά γιὰ κάποιον φαγητὸ ἐτσι ζητᾷ νὰ φέρουν σὲ πιάτο τὸ ἱερό ἐκεῖνο καὶ μακάριο κεφάλι» (X).

Ματθ.14,9 καὶ ἐλυπήθη(1) ὁ βασιλεὺς(2), διὰ δὲ τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους(3) ἐκέλευσε δοθῆναι(4),

Ματθ.14,9 Ο βασιλιάς στενοχωρήθηκε, επειδή όμως είχε ορκιστεί μπροστά στους καλεσμένους, πρόσταξε να της το δώσουν.

(1) Η συνειδηση δεν είχε ακόμη διωχτεί τελείως από τα στήθη του ηγεμόνα. Η αιφνίδια ανάγκη που ωθεί για εκτέλεση κακού σκοπού πτοεί και τους χειρότερους (b). «Λυπήθηκε διότι επρόκειτο να φονεύσει μέγα άνδρα και να παρακινήσει τον όγλο να τον μισήσει» (Ζ). «Διότι τέτοιο πράγμα είναι η αρετή· ακόμα και στους κακούς είναι άξια θαυμασμού και επαίνων» (Σχ.). Αυθεντική γραφή λυπηθείς ο βασιλεύς δια τους όρκους... εκέλευσε. Σύμφωνα με αυτήν, η λύπη προερχόταν κυρίως από το ότι είχε δώσει ένορκη υπόσχεση, την οποία δεν μπορούσε λόγω των καλεσμένων να αθετήσει.

(2) Ο Αντίπας δεν δικαιούνταν αυτού του τίτλου, του τον απέδιδαν όμως οι αυλοκόλακες (F).

(3) Έτσι όμως έδειξε ότι υπολόγιζε περισσότερο, το να φανεί συνεπής και σταθερός στα μάτια των καλεσμένων του, παρά τη ζωή του μεγαλύτερου των προφητών (ο).

(4) «Αποκεφαλίζεται ο προφήτης για όρκους, οι οποίοι έπρεπε να πατηθούν και όχι να τηρηθούν» (Ω).

«Δείλιασες μεν να έχεις μάρτυρες της επιορκίας, αλλά να έχεις τόσους θεατές παράνομης σφαγής δεν φοβήθηκες; Διότι έπρεπε να μην ορκιστείς με προπέτεια, αλλά αφού απερίσκεπτα ορκίστηκες, καλύτερο ήταν να μην τηρήσεις τον όρκο. Διότι από δύο κακά το ελαφρύτερο είναι προτιμότερο» (Ζ).

«Μαθαίνουμε από εδώ ότι μερικές φορές είναι καλύτερο να παραβαίνει κάποιος τους όρκους, παρά για τους όρκους να κάνει κάτι ασεβές» (Θφ). Ντράπηκε να αθετήσει υπόσχεση ένορκη, που μάλιστα δόθηκε δημόσια. Έτσι και πολλοί ασθενείς και κακοί άνθρωποι σκέφτονται περισσότερο τι θα πει ο κόσμος παρά το ότι αμαρτάνουν βαριά. Και υπάρχουν πολλοί για τους οποίους μία παράβαση των δέκα εντολών είναι λιγότερο φοβερή από την παράβαση εθιμοτυπίας.

Ματθ.14,10 και πέμψας άπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην(1) ἐν τῇ φυλακῇ(2).

Ματθ.14,10 Ἐστειλε, λοιπόν, ανθρώπους κι αποκεφάλισαν τον Ἰωάννη μέσα στη φυλακή·

(1) Αιφνίδιος και βίαιος θάνατος, ακόμα και με κόψιμο της κεφαλής, δεν είναι πάντοτε άθλιος (b).

(2) Ήταν αντίθετο με τον ιουδαϊκό νόμο να θανατώνεται κάποιος χωρίς να προηγηθεί δίκη, και δεν ήταν επιτετραμμένη και η θανατική εκτέλεση με αποκεφαλισμό. Αλλά ο Ηρώδης στη Μαχαιρούντα δεν ακριβολογούσε πολύ σε ζητήματα ιουδαϊκής ευαισθησίας (S).

Ματθ.14,11 καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πιάκι(1) καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ(2), καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς(3).

Ματθ.14,11 ἔφεραν το κεφάλι του σ' ένα πιάτο και το ἔδωσαν στο κορίτσι, κι αυτή το πήγε στη μάνα της.

(1) «Πώς δεν έπαθαν ίλιγγο οι καλεσμένοι βλέποντας κεφάλι ανθρώπου να έρχεται στο τραπέζι τους σαν έδεσμα στάζοντας θερμό αίμα;» (Ζ).

(2) «Μισθός πονηρός αναισχυντης πράξης! Όντως τέτοιας μητέρας άξια κόρη!... απέκτησε ψυχή απάνθρωπη και τόλμησε να αγγίξει πιάτο γεμάτο φόνο... και σαν δώρο ευχάριστο να το κουβαλήσει και να το φέρει με χαρά στη μητέρα» (Ζ).

(3) «Δεν αρκούσαν η σιχαμένη μητέρα στο ότι φονεύτηκε, αλλά διψούσε και να πάρει στα χέρια το κεφάλι που στηλίτευε την ακολασία της, ώστε να το υβρίσει... Και φόνευσε μεν τον κατηγορο της μοιχείας, ώστε να κρύψει τη μοιχεία της από τους τότε μόνο· φονεύοντας όμως αυτόν, όχι μόνο δεν κρύφτηκε από εκείνους, αλλά έγινε

γνωστή δημόσια και στους μεταγενέστερους και για πάντα σε όλο τον κόσμο δημοσιεύεται» (Z).

Ματθ.14,12 και προσελθόντες οί μαθηταί αὐτοῦ ἦσαν τὸ σῶμα(1) καὶ ἔθαψαν αὐτό, καὶ ἔλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ(2).

Ματθ.14,12 Πήγαν τότε οἱ μαθητές του Ἰωάννη και σήκωσαν το σῶμα και το ἔθαψαν, κι ὕστερα πήγαν και το ἀνάγγειλαν στον Ἰησοῦ.

(1) Χωρίς το κεφάλι (b). Αυθεντική γραφή το πτώμα. «Ο Μάρκος λέει το πτώμα του, αποκαλώντας το σῶμα πτώμα (από το πίπτω=πέφτω), διότι ἔπεσε στο ἔδαφος μετά το κόψιμο του κεφαλιού» (Z). Ὅπως φαίνεται οἱ μαθητές του Ἰωάννη εἶχαν την ἄδεια να επισκέπτονται αὐτόν στην φυλακή. Δες Ματθ. ια 2. Αμέσως λοιπόν ἔλαβαν γνώση του τραγικού συμβάντος. Δόθηκε λοιπόν σε αὐτούς ειδική ἄδεια να θάψουν το σῶμα του διδασκάλου τους (S).

Η λύπη του Ηρώδη, για την οποία εἶπε στο σ. 9, φάνηκε και στο ὅτι ἔδωσε την ἄδεια, να πάρουν το σῶμα του Ἰωάννη και να ταφεί ὅπως ἔπρεπε (p). Εκδήλωσε ἔτσι τη διάθεση να πράξει κάτι για ἐξάλειψη της ενοχής, η οποία ἀπό τότε συνέχεια θα βάραινε τη συνείδησή του (o).

(2) «Δείχνοντας την καλή τους διάθεση προς αὐτόν (τον Ἰησοῦ). Διότι τους ἔκαμψε περισσότερο η συμφορά» (Z). Απὸ τη λεπτομέρεια αὐτή βγαίνει ως συμπέρασμα, ὅτι ο θάνατος του Ἰωάννη υπῆρξε πρόξενος ωφέλειας στους μαθητές του (b), οἱ οποίοι ἤδη δείχνουν εὐνοια και ἐμπιστοσύνη προς τον Σωτήρα (δ) και «ἤρθαν σε στενότερη σχέση με τον Ἰησοῦ... και αφήνοντας ὅλους, καταφεύγουν σε αὐτόν» (X).

Στιχ. 13-21. Ο πολλαπλασιασμός των πέντε ἄρτων στην ἔρημο.

Ματθ.14,13 Ἀκούσας(1) δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν(2) ἐκεῖθεν(3) ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον(4) κατ' ἰδίαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν(5) αὐτῷ πεζῇ(6) ἀπὸ τῶν πόλεων(7).

Ματθ.14,13 Ὅταν το ἀκούσε αὐτό ο Ἰησοῦς ἔφυγε ἀπὸ 'κει με καῖκι και πήγε σ' ἓναν ἔρημο τόπο μόνος του. Το πληροφορήθηκε ὅμως το πλῆθος και τον ἀκολούθησαν πεζοπορώντας ἀπὸ τις διάφορες πόλεις.

(1) «Ὅταν ἀκούσε ὅτι φονεύτηκε ο Ἰωάννης. Διότι και ὅταν ἀκούσε ὅτι παραδόθηκε στο δεσμοτῆριο ἀναχώρησε... Κάποιοι ὅμως ἐρμηνεύουν ὅτι, ὅταν ἀκούσε ὅτι ο Ηρώδης νόμιζε ὅτι ο Ἰωάννης εἶναι αὐτός (ο Ἰησοῦς)» (Z). Σύμφωνα με τη δεύτερη αὐτή ἐκδοχή το ἀκούσας ἀποτελεῖ συνέχεια των σ. 2=ακούγοντας το σχετικά με αὐτόν φρόνημα του Ηρώδη (δ).

Πιο πιθανή η ἐκδοχή: «Εἶναι λογικό ὅτι και τα δύο ἀκούσε τον ἴδιο καιρό και υποχώρησε και για τα δύο» (Z). Συγχρόνως ἔφτασε στον Ἰησοῦ και η εἶδηση του θανάτου του Βαπτιστή και η πληροφορία για το ποιό φρόνημα εἶχε για τον Ἰησοῦ ο Ηρώδης. Ἀλλά ο Μάρκος «ως αἰτία αὐτῆς της ἀναχώρησης ἐξιστόρησε, το ὅτι ἤθελε να ξεκουράσει τους μαθητές, που γύρισαν ἀπὸ το κήρυγμα» (Z).

Το ἴδιο λέει και ο Λουκάς. Και οἱ δύο ἀπόψεις μπορεί να εἶναι ὀρθές (p) και καμία ἀπὸ τις δυο τους να μην ἀποκλείεται ἀπὸ την ἄλλη. Ο Ἰησοῦς ἀποχώρησε και για τις εἰδήσεις σχετικά με τον Βαπτιστή και για να ξεκουράσει τους μαθητές που ἐπέστρεψαν ἀπὸ την περιοδεία τους.

(2) «Πρόσεξε ὅτι αὐτός σε κάθε περίπτωση ἀναχωρεῖ, και ὅταν παραδόθηκε ο Ἰωάννης και ὅταν φονεύτηκε και ὅταν ἀκούσαν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι κάνει περισσότερους μαθητές· διότι θέλει τα περισσότερα να τα τακτοποιεῖ με τρόπο πιο ἀνθρώπινο, ἐπειδὴ δεν ἦταν ἀκόμη καιρός να ἀποκαλύψει με σαφήνεια τη θεότητά του» (X). «Αναχωρεῖ διδάσκοντάς μας, να μη ρίχνουμε τους εαυτούς μας ὀλοφάνερα σε

κινδύνους» (Θφ). Ο φονιάς του Ιωάννη ήταν ανάξιος να ακούσει ή να δει τον Κύριο. Μετέπειτα είδε αυτόν (Λουκ. κγ 8) όχι όμως διότι ήρθε από μόνος του, αλλά οδηγούμενος βίαια από τους εχθρούς του. Το να δει όμως ο Ηρώδης κάτω από τέτοιες περιστάσεις τον Κύριο, δεν ήταν σημάδι εύνοιας για αυτόν (b).

(3) Δηλαδή από τη Ναζαρέτ, διότι ο τόπος διαμονής του Κυρίου που τελευταία αναφέρθηκε είναι η Ναζαρέτ (ιγ 54)(α). Φαίνεται όμως τώρα, ότι είναι σε κάποια παραθαλάσσια πόλη, εφόσον παρουσιάζεται ότι μπήκε σε πλοίο (δ).

(4) «Δεν πηγαίνει σε πόλη, αλλά σε έρημο και με πλοίο, ώστε κανείς να μην ακολουθήσει» (X).

(5) «Οι άλλοι ούτε έτσι δεν απομακρύνονται, αλλά ακολουθούν προσηλωμένοι και ούτε το δράμα του Ιωάννη δεν τους φόβισε. Τέτοιο πράγμα είναι ο πόθος, τέτοιο η αγάπη. Έτσι νικάει και αποκρούει όλα τα δεινά» (X). «Οι όχλοι δείχνουν πίστη, αφού βεβαίως τρέχουν στο Χριστό και όταν ακόμη αναχωρεί» (Θφ).

(6) Την ώρα που ο Ιησούς και οι μαθητές επιβιβάστηκαν στο πλοίο και διέσχισαν τη λίμνη, ο λαός διέτρεξε ημικυκλικά την ακτή της λίμνης και έφθασε με τα πόδια στην άλλη όχθη της (ρ).

(7) Κάποιοι μεν ακολούθησαν αμέσως μέσω ξηράς, βλέποντας την κατεύθυνσή τους, ενώ άλλοι αφού έμαθαν από τους πρώτους αυτούς το μέρος, ακολούθησαν με τα πόδια από την ξηρά από τις διάφορες πόλεις της Γαλιλαίας (δ).

Ματθ.14,14 Καὶ ἐξελθὼν(1) ὁ Ἰησοῦς εἶδε πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς καὶ ἐθεράπευσε(2) τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν.

Ματθ.14,14 Ἐτσι ὅταν βγήκε στη στεριά, εἶδε πολὺν κόσμον καὶ τοὺς σπλαχνίστηκε, καὶ γιάτρεψε τοὺς ἀρρώστους τῶν.

(1) «Από πού βγαίνοντας, θεράπευσε και δίδαξε; Οποσδήποτε από το βουνό, όπως λέει ο Ιωάννης (στ 1-3). Διότι προηγήθηκε με το πλοίο μαζί με τους μαθητές και αφού ανέβηκαν στο βουνό, ξεκουράζονταν. Έπειτα βγήκε και θεράπευσε και δίδαξε» (Z).

(2) Αντί να επιζητήσει την ησυχία, για την οποία είχε αποσυρθεί, από βαθειά συμπάθεια προς τους όχλους θεράπευσε τους αρρώστους τους (ο). «Δεν απαιτεί πίστη εδώ, διότι το ότι ήλθαν και το ότι άφησαν τις πόλεις και το ότι τον αναζήτησαν με ακρίβεια και το ότι παρέμεναν παρόλο που τους πίεζε η πείνα, όλα αυτά φανερώνουν την πίστη τους» (X).

Ματθ.14,15 ὁψίας(1) δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος(2) καὶ ἡ ὥρα(3) ἤδη παρήλθεν· ἀπόλυσον(4) τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα(5).

Ματθ.14,15 Ὅταν ἔπεσε τὸ δειλινὸ, τὸν πλησίασαν οἱ μαθητὲς τοῦ καὶ τοῦ εἶπαν· «Ὁ τόπος εἶναι ἐρημικὸς, καὶ ἡ ὥρα πια περασμένη. Διώξε τὸν κόσμον νὰ πάνε στα χωριά γιὰ ν' αγοράσουν φαγητὰ νὰ φάνε».

(1) Στους δόκιμους συγγραφείς υπάρχει το επίθετο ὁψιος,α,ον. Μεταγενέστερο ουσιαστικό η οψία (δηλαδή ώρα). Εδώ εννοείται ο χρόνος με τη δική μας ώρα 3 μ.μ.- 6 μ.μ. Πιο κάτω στους σ. 23 και στο ιστ 2,κ 8,κστ 20 εννοείται ο χρόνος από τις 6 μ.μ. μέχρι τις αρχές της νύχτας (g). Σύμφωνα με τους Σαμαρείτες η πρώτη οψία άρχιζε αμέσως με την δύση, η δεύτερη όταν ερχόταν το σκοτάδι (ο).

(2) Έρημος από κατοίκους και επομένως και από μέσα τροφής (δ).

(3) Η συνηθισμένη για λήψη γεύματος (L). Αξιοσημείωτο είναι ότι τόσο ο Κύριος απορροφήθηκε από την πνευματική φροντίδα για εκείνους στους οποίους απευθυνόταν και τόσο οι όχλοι προσηλώνονταν στη διδασκαλία του, ώστε ούτε αυτός ούτε εκείνοι αντιλήφθηκαν ότι η ώρα πέρασε (ο).

(4) Απολύω εδώ=διατάσσω, για να αποχωρήσουν και διαλυθούν (g).

(5) Οι μαθητές ούτε καν υποπτεύονται ότι είναι δυνατόν να τραφούν τα πλήθη με θαύμα.

«Διότι το φρόνημά τους για αυτόν ήταν ακόμη ατελές. Διότι αν και μετά το θαύμα ξέχασαν το γεγονός και μετά τα κοφίνια νόμισαν ότι τους μιλούσε για τους άρτους, όταν αποκαλούσε ζύμη τη διδασκαλία των Φαρισαίων (Ματθ. 1στ 6), πολύ περισσότερο τώρα που δεν είχαν δει τέτοιο θαύμα, δεν θα μπορούσαν να περιμένουν ότι θα συμβεί κάτι τέτοιο» (X).

Ματθ.14,16 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρείαν ἔχουσιν(1) ἀπελθεῖν· δότε(2) αὐτοῖς ὑμεῖς(3) φαγεῖν.

Ματθ.14,16 Ο Ἰησοῦς ὅμως τους εἶπε: «Δεν υπάρχει λόγος να φύγουν, δώστε τους εσείς να φάνε».

(1) Δεν έχουν ανάγκη να φύγουν για να αγοράσουν τρόφιμα (δ).

(2) «Δεν εἶπε ότι εγώ θα τους θρέψω, διότι αυτό θα φαινόταν αλαζονεία, αλλά προτρέπει τους μαθητές να τους δώσουν να φάνε, έτσι ώστε όταν αυτοί προβάλλουν την απορία, τότε λοιπόν αναγκαστικά να κάνει αυτός το δικό του» (Z).

(3) Η ἔμφαση στο «εσείς» (S). Μιλώντας έτσι ο Ἰησοῦς ἠθέλε να βάλει σε δοκιμασία την πίστη των αποστόλων του και να τους προετοιμάσει για το θαύμα (F).

Ματθ.14,17 οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας(1).

Ματθ.14,17 «Δεν ἔχουμε εδώ παρά πέντε ψωμιά και δύο ψάρια», του απαντούν.

(1) Ο Ματθαῖος συντομεύοντας τη διήγηση περισσότερο και από το Λουκά, περιορίζεται στα ουσιώδη, χωρίς να γράφει λεπτομέρειες που διασώθηκαν από το Μάρκο και τον Ιωάννη (L). Ψωμί και ψάρι ἦταν τα κύρια εἶδη διατροφῆς για τον πτωχό. Δες Ματθ. ζ 9 και Ιω. κα 9,13 (S).

Ματθ.14,18 ὁ δὲ εἶπε· φέρετέ μοι(1) αὐτοὺς ὧδε(2).

Ματθ.14,18 Φέρτε μού τα εδώ», τους λέει.

(1) «Διότι αν και εἶναι ἔρημος ο τόπος, εἶναι ὅμως παρών αυτός που τρέφει την οικουμένη· και αν και η ὥρα πέρασε, αλλά σὰς μιλά αυτός που δεν υποτάσσεται σε χρόνο» (X).

(2) «Αυτός μεν διέταξε να φέρουν τους ἄρτους και τα ψάρια, διδάσκοντας ότι πρέπει και αυτά τα λίγα να τα δώσουν σε αυτούς που ἔχουν ανάγκη και να προτιμούν αυτούς· αυτοί λοιπόν, αν και πεινούσαν ομοίως και δεν εἶχαν τίποτα ἄλλο, ὅμως χωρίς αντιρρήσεις πείθονται» (Z).

Ματθ.14,19 καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι(1) ἐπὶ τοὺς χόρτους(2), λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν(3) εὐλόγησε, καὶ κλάσας(4) ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς(5) τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις(6).

Ματθ.14,19 Κι αφού πρόσταξε τον κόσμο να καθίσει για φαγητό πάνω στο χορτάρι, πήρε τα πέντε ψωμιά και τα δύο ψάρια, ἔστρεψε το βλέμμα του στον ουρανό, τα εὐλόγησε, ἔκοψε τα ψωμιά σε κομμάτια και τα ἔδωσε στους μαθητές, και οι μαθητές στο πλήθος.

(1) Δοκιμάστηκε έτσι η πίστη του λαού (b). Αλλά το να ξαπλωθούν ἦταν αναγκαίο όχι μόνο για διατήρηση της τάξης και διευκόλυνση της διανομῆς, αλλά και για να εξυπηρετηθούν ὅλοι (o).

(2) Η ἔρημος εκείνη ἦταν, ὅπως φαίνεται, λιβάδι καλυμμένο από χλόη. Στη ζοηρή

αφήγηση του Μάρκου χαρακτηρίζεται το χορτάρι ως χλωρό, το οποίο υπονοεί ότι ήταν εποχή άνοιξης, γύρω στον καιρό του Πάσχα (S).

(3) «Σήκωσε τα μάτια στον ουρανό, σαν κατά κάποιο τρόπο με τις ακτίνες των ματιών του να κατέβαζε από εκεί δύναμη, η οποία θα αναμειγνυόταν με τα ψωμιά και τα ψάρια» (Ω). «Σήκωσε τα μάτια στον ουρανό και τιμώντας τον Πατέρα... και διδάσκοντας να μην αγγίζουμε το τραπέζι πιο πριν, έως ότου ευχαριστήσουμε το Θεό, τον χορηγό της τροφής και να ελκύσουμε την ευλογία της από ψηλά» (Z).

(4) Ευλόγησε κλάσας. Οι λέξεις και η πράξη είναι ευχαριστιακές και το χωρίο χρησιμοποιήθηκε στις αρχαίες λειτουργίες. Η ίδια ευχαριστιακή γλώσσα ξαναβρίσκεται στη διατροφή των τεσσάρων χιλιάδων που εξιστορείται στο ιε 36 και στο δείπνο στους Εμμαούς (Λουκ. κδ 30). Έτσι προετοιμάστηκε ο δρόμος για την σύσταση της όντως Ευχαριστίας, η οποία πρέπει να θεωρείται ως η αποκορύφωση πολλών από εκείνα, τα οποία έγιναν προηγουμένως (S). Η παρούσα λοιπόν κλάση (κόψιμο ψωμιού) είναι σπουδαία ως πρώτη σκιαγραφία της κλάσης του άρτου ή της Ευχαριστίας (L).

(5) «Το έκανε αυτό, από τη μία μεν για να τους τιμήσει ως πιο δικούς του, και από την άλλη για να μην ξεχάσουν το θαύμα, στο οποίο υπηρέτησαν τα χέρια τους» (Z).

(6) «Αφού έκοψε τους πέντε άρτους, τούς έδωσε, και οι πέντε στα χέρια των μαθητών πήγαζαν» (X). «Δεν κάνει το θαύμα από ύλη που δεν υπάρχει, αλλά από τα υλικά που υπήρχαν. Έτσι φράζει το στόμα του Μαρκίωνα και του Μανιχαίου, που δίδασκαν ότι η κτίση είναι αποξενωμένη από αυτόν· ταυτόχρονα όμως δείχνει, ότι και όλα όσα βλέπουμε είναι δικά του έργα και κτίσματα» (Σχ).

Είναι αξιοσημείωτα τα στενά όρια, στα οποία περιορίστηκε το υπερφυσικό στοιχείο. Το υπερφυσικό περιορίζεται στο απολύτως αναγκαίο και δεν προχωρά παραπέρα. Εάν απλώς η επίδειξη δύναμης ήταν ο κύριος σκοπός, θα έπρεπε κάτι περισσότερο εκπληκτικό να γίνει. Η τροφή για παράδειγμα μπορούσε να κατεβεί αισθητά από τον ουρανό. Μπορούσε όχι μόνο να πολλαπλασιαστεί αλλά και με θαύμα να μοιραστεί. Είναι αδύνατον με βάση τις αρχές της υγιούς κριτικής να αποκλείσουμε το θαύμα αυτό από την ευαγγελική ιστορία (p).

Το γεγονός μαρτυρείται και από τους 4 ευαγγελιστές και δεν είναι ένας αβάσιμος θρύλος ούτε κάποια θρησκευτική αλληγορία (Bruce). Δεν υπάρχουν στην ευαγγελική ιστορία γεγονότα περισσότερο μαρτυρημένα από το γεγονός αυτό (Giroudon). Για αυτό επίσης «τους οδηγεί στην έρημο, για να υπάρξει το θαύμα υπερβολικά υπεράνω κάθε υποψίας και κανείς να μην νομίσει ότι επειδή υπήρχε κοντά κάποια πόλη, ότι από εκεί έφεραν στο τραπέζι του πλήθους» (Σχ).

Ματθ.14,20 και ἔφαγον(1) πάντες(2) και ἐχορτάσθησαν(3), και ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων(4) δώδεκα(5) κοφίνους(6) πλήρεις.

Ματθ.14,20 Ἐφαγαν ὅλοι και χόρτασαν. Και μάζεψαν τα περισσεύματα από τα κομμάτια, δώδεκα κοφίνια γεμάτα.

(1) «Με το ότι δεν έδωσε τίποτα παραπάνω από ψωμί και ψάρι, διδάσκει την εγκράτεια» (Z).

(2) «Και με το ότι μοίρασε σε όλους τα ίδια (διδάσκει) την ισότητα» (Z).

(3) «Αφού τους χόρτασε πρώτα με πνευματική τροφή με τη διδασκαλία... τους χορταίνει τώρα και με την σωματική» (Z). Το ότι χόρτασαν, βεβαιώνεται το ίδιο με την ευλογία που προηγήθηκε και από τους 4 ευαγγελιστές (p).

(4) «Δεν σταμάτησε μέχρι το χορτασμό του λαού, αλλά προχώρησε και στο να υπάρχει περίσσειμα» (Z). «Και δεν περισσεύουν άρτοι ολόκληροι, αλλά κομμάτια, για να δείξει ότι αυτά ήταν υπολείμματα εκείνων των άρτων... Για αυτό και άφησε να πεινάσουν οι όχλοι, για να μη νομίσει κάποιος ότι αυτό που έγινε ήταν φαντασία...

Διότι μπορούσε μεν να σβήσει και την πείνα, αλλά δεν θα γνώριζαν... τη δύναμή του» (X).

Η περισυλλογή αυτή των κομματιών για μελλοντική χρήση είναι χαρακτηριστικό και των 4 αφηγήσεων και ο Ιωάννης προσθέτει, ότι αυτό έγινε κατά παραγγελία του Χριστού. Αποτελεί αυτό έντονη διαμαρτυρία κατά της σπατάλης, η οποία δεν μπορεί να δικαιολογηθεί και σε περίπτωση κατά την οποία τα δώρα του Θεού παρέχονται υπεράφθονα.

Επιπλέον είναι ισχυρή εγγύηση για την αξιοπιστία των αφηγήσεων. Ο επινοητής μύθου δεν θα παρουσίαζε τον θαυματοποιό του, ο οποίος μπορούσε όποτε του άρεσε να πολλαπλασιάζει την τροφή, τόσο να φροντίζει για την περισυλλογή των περισσευμάτων.

(5) «Και το περισσευμα ήταν δώδεκα κοφίνια γεμάτα, έτσι ώστε και οι δώδεκα απόστολοι να βαστάζουν τα κοφίνια» (Z), «ώστε και ο Ιούδας να βαστάξει» (Σχ), «και όπως ακριβώς τα χέρια, έτσι και τους ώμους να έχουν υπηρέτες και μάρτυρες αυτού του θαύματος. Ο Μάρκος είπε ότι και τα δύο ψάρια μοίρασε σε αυτούς και ότι και από αυτά μάζεψαν περισσεύματα» (Z).

(6) Συχνά κουβάλαγαν μέσα σε αυτά τις προμήθειες για το ταξίδι (F).

Ματθ.14,21 οι δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι(1) χωρὶς(2) γυναικῶν καὶ παιδίων(3).

Ματθ.14,21 Αυτοὶ που ἔφαγαν ἦταν περίπου πέντε χιλιάδες ἄντρες, χωρὶς τις γυναῖκες και τα παιδιά.

(1) Και στον αριθμό των χορτασμένων συμπίπτουν οι μαρτυρίες και των 4 ευαγγελιστών. Ο Ματθαῖος μόνος από τους άλλους προσθέτει το χωρὶς τις γυναῖκες και τα παιδιά (L). Το ξάπλωμα του όγλου σε ομάδες ανά 100 και 50, για το οποίο μιλά ο Μάρκος, έκανε εύκολη την αρίθμηση των χορτασμένων (S).

(2) Όχι ότι απουσίαζαν γυναῖκες και παιδιά, όπως δέχεται ο Ωριγένης, αλλά δεν υπολογίστηκαν στον αριθμό αυτό οι γυναῖκες και τα παιδιά, τα οποία αναμφίβολα συμποσοούνταν σε αριθμό πολύ μικρότερο από αυτόν των ανδρών (L).

(3) «Αυτό αποτελεί και αύξηση του θαύματος και έπαινος των όγλων, ότι δηλαδή παρέμεναν δίπλα του μαζί με τις γυναῖκες και τα παιδιά· και επειδή οικογενειακώς παρέμειναν, οικογενειακώς απόλαυσαν και την ευεργεσία» (Z), «και η ασθενέστερη φύση (οι γυναῖκες δηλαδή και τα παιδιά) δεν λογάριασαν καθόλου τον κόπο του δρόμου λόγω του πόθου προς αυτόν» (Σχ).

Στιχ. 22-36. Ο Κύριος περπατάει πάνω στη θάλασσα.

Ματθ.14,22 Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν(1) ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν(2) αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσει τοὺς ὄχλους(3).

Ματθ.14,22 Αμέσως ὕστερα ο Ἰησοῦς υποχρέωσε τοὺς μαθητὲς του να μπουν στο καῖκι και να πάνε να τον περιμένουν στην απέναντι όγθη, ωσότου αυτός διαλύσει τα πλήθη.

(1) «Επειδή δεν ήθελαν να αποχωριστούν από αυτόν, τους ανάγκασε να μπουν στο πλοίο» (Z). «Το «ανάγκασε», το είπε δείχνοντας το πόσο πολύ ήθελαν να είναι κοντά του οι μαθητὲς και ότι δύσκολα τον αποχωρίζονταν» (Σχ). Προφανώς ο μεν Κύριος αναγκάζει, εκ μέρους όμως των μαθητών εκδηλώνεται απροθυμία. Θέλουν να μείνουν μαζί του, ενώ Εκείνος επιθυμεί να ελευθερωθεί από αυτούς και να μείνει μόνος για να διαλύσει τους όγλους. Παίρνουμε κάποια εξήγηση τυχαία από τον Ιωάννη, ο οποίος λέει, ότι ο Ιησοῦς αντιλήφθηκε, ότι οι όγλοι επιθυμούσαν να τον ανακηρύξουν βασιλιά. Ο ειλικρινής αλλά πλανημένος ενθουσιασμός μπορούσε

εύκολα να μεταδοθεί και στους μαθητές, και ίσως και άρχισε να μεταδίδεται, για αυτό και ο Ιησούς απαλλάσσοντας αυτούς από αυτή τη μόλυνση, αναγκάζει αυτούς να απομακρυνθούν με πλοίο (p).

Πιθανώς η παρουσία των μαθητών αύξανε τη διέγερση του πλήθους (S). Δεν είναι απίθανο οι μαθητές να επηρεάζονταν από πόθους φιλοδοξίας και να θεωρούσαν το χρόνο κατάλληλο για να ιδρυθεί η επίγεια βασιλεία του Μεσσία, όπως ονειρεύονταν αυτήν (o).

(2) «Δηλαδή να τον προλάβουν στο απέναντι μέρος» (Z).

(3) Δεν λέγεται ότι είπε σε αυτούς ότι θα προσευχόταν. Έδωσε παράδειγμα προσευχής στα κρυφά (b).

Ματθ.14,23 και άπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος(1) κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι(2). ὀψίας δὲ γενομένης μόνος(3) ἦν ἐκεῖ.

Ματθ.14,23 Ἀφού διέλυσε τους διέλυσε, ανέβηκε μόνος του στο βουνό να προσευχηθεί. Όταν βράδιασε ήταν μόνος του εκεί.

(1) Αποχώρηση του Χριστού σε βουνό για προσευχή αναφέρεται πολλές φορές (Λουκ. στ 12,θ 28). Την παρούσα περίπτωση αναφέρουν και οι 4 ευαγγελιστές (p). Στον Ματθαίο και τον Μάρκο είναι η μόνη περίπτωση, εκτός από την προσευχή στη Γεθσημανή, κατά την οποία ο Ιησούς αναφέρεται ότι απομονώθηκε για να προσευχηθεί. Συχνά όμως προσευχόταν και μάλιστα με διάρκεια μπροστά στους μαθητές του (Ματθ. ια 25,ιδ 19,ιε 36,κστ 27) (L).

«Ἦθελε να ανέβει μόνος στο βουνό» (Z). «Και έκανε αυτό πάλι, για να μας διδάξει ούτε συνέχεια να αναμιγνυόμαστε με τον κόσμο, ούτε διαρκώς να αποφεύγουμε το πλήθος, αλλά και τα δύο με χρήσιμο τρόπο, και το καθένα να το εναλλάσσουμε όπως πρέπει» (X).

Βουνά και ψηλές τοποθεσίες (Πράξ. ι 9) είναι ειδικά κατάλληλες για προσευχή λόγω της μόνωσής τους και διότι είναι ανοιχτές προς τον ουρανό (b).

(2) Κατά την κρίσιμη αυτή στιγμή αποσύρεται σε κατ' ἰδίαν προσευχή και επικοινωνία με τον Πατέρα του. Η σύγκρουση όχι μόνο με τις θρησκευτικές αλλά και με τις πολιτικές αρχές ολοένα αναπτυσσόταν. Και ήδη υπήρχε κίνδυνος να εκραγεί μεσσιανικό κίνημα γύρω από το πρόσωπό του (S). Πιθανώς αντικείμενο της προσευχής του ήταν, το να κατανοήσει καλύτερα ο λαός την αληθινή έννοια της βασιλείας του Χριστού (F).

(3) «Είναι χρήσιμο στις προσευχές και το βουνό και η νύχτα και η μόνωση, διότι παρέχουν ησυχία και έλλειψη περισπασμών και γαλήνη» (Z).

Ματθ.14,24 τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον(1) τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον(2) ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος(3).

Ματθ.14,24 Στο μεταξύ το καΐκι βρισκόταν κιάλας στη μέση της λίμνης και το παίδευαν τα κύματα, γιατί ήταν αντίθετος ο άνεμος.

(1) Λέγεται επιρρηματικά=στη μέση (g).

(2) Προσωποποίηση (δ).

(3) «Πάλι οι μαθητές πέφτουν σε θαλασσοταραχή, όπως και παλαιότερα. Αλλά τότε μεν, επειδή ήταν πιο ατελείς ήταν και αυτός μαζί για παρηγοριά, έστω και αν κοιμόταν» (Z), «τώρα όμως για να τους οδηγήσει σε μεγαλύτερη υπομονή, ούτε αυτό κάνει, αλλά φεύγει και στη μέση της θάλασσας επιτρέπει να ξεσηκωθεί κακοκαιρία, ώστε να μην περιμένουν από κάπου ελπίδα σωτηρίας» (X), «έτσι ώστε μη έχοντας από πουθενά παρηγοριά, να γίνουν πιο υπομονετικοί» (Z).

Ματθ.14,25 τετάρτη δὲ φυλακῆ(1) τῆς νυκτὸς ἀπῆλθε(2) πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης(3).

Ματθ.14,25 Κατὰ τα ξημερώματα, ἦρθε ο Ἰησοῦς κοντὰ τους περπατῶντας πάνω στη λίμνη.

(1) Διάστημα χρόνου, κατὰ το οποίο τμήμα των νυχτερινῶν φυλάκων ὀφείλαν να αγρυπνοῦν μέχρις ὅτου αντικατασταθοῦν ἀπὸ ἄλλο τμήμα. Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες γενικῶς διαιροῦσαν τὴ νύχτα σε τρία μέρη, ἔτσι πρὶν τα χρόνια τῆς αἰχμαλωσίας καὶ οἱ Ἰσραηλίτες εἶχαν τρεῖς φυλακὲς τῆς νύχτας. Ἐπειτα ὁμως, ὅταν υποτάχτηκαν στους Ρωμαίους, ἀκολουθώντας αὐτοὺς διαίρεσαν τὴ νύχτα σε 4 φυλακὲς (g). «Σε τέσσερα μέρη διαιρεῖται ἡ νύχτα ἀπὸ τους στρατιώτες που φυλάνε διαδοχικὰ, καὶ ἡ κάθε φύλαξη ἔχει τρεῖς ὥρες» (Θεοδ. Μοψουεστίας) δηλαδὴ 3-6 π.μ..

(2) «Τους ἀφήνει να θαλασσοδέρνονται ὅλη τὴ νύχτα, διεγείροντας τὴν καρδιά τους καὶ βάζοντάς τους να τον ἐπιθυμήσουν περισσότερο» (Σχ).

(3) Καὶ ο Ματθαῖος καὶ ο Μάρκος ἀναφέρουν ὅτι ο Ἰησοῦς περπατοῦσε στη θάλασσα. Ο Μάρκος ἐπίσης προσθέτει «ὅλοι τον εἶδαν». Δὲν ἦταν λοιπὸν ἀπάτη (p). «Δὲν ἐμφανίστηκε σε αὐτοὺς ἀμέσως, διδάσκοντάς τους να μὴν ἐπιζητοῦν γρήγορη ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τις συμφορὲς που τους βρίσκουν, ἀλλὰ να ἀντιμετωπίζουν τα δυσάρεστα με γενναιότητα» (X).

Ματθ.14,26 καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα ἐταράχθησαν(1) λέγοντες ὅτι φάντασμά(2) ἐστὶ, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν(3).

Ματθ.14,26 Οἱ μαθητὲς, ὅταν τον εἶδαν να περπατᾷ πάνω στη λίμνη, τρόμαξαν· ἔλεγαν πως εἶναι φάντασμα καὶ ἔβαλαν τις φωνὲς ἀπὸ το φόβο τους.

(1) «Τὸ φόβο ἀπὸ τὴν τρικυμία τον διαδέχεται ἄλλος» (Z). «Διότι πάντα ἔτσι κάνει· ὅταν πρόκειται να ἀπαλλάξει ἀπὸ τις συμφορὲς, φέρνει ἄλλες χειρότερες καὶ φοβερότερες, το οποίο βεβαίως συνέβη καὶ τότε» (X).

(2) Φάντασμα καὶ φᾶσμα ἔχουν τὴν ἴδια σημασία (b)=ὄχι σῶμα ἀληθινὸ, ἀλλὰ πνεῦμα που πήρε κάποια φαινομενικὴ μορφή καὶ σχῆμα (δ). «Ἐπειδὴ αὐτὸ ἦταν ἀσυνήθιστο καὶ παράξενο (το να περπατᾷ κάποιος πάνω στο νερό), νόμισαν ὅτι εἶναι φάντασμα... Ταυτόχρονα καὶ ἐπειδὴ ἦταν νύχτα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ φοβούνταν» (Θφ). Ἴσως σκέφτηκαν, ὅτι ἡ ἐμφάνιση αὐτὴ ἦταν προάγγελος του επικείμενου θανάτου τους ἢ ὅτι ο Ἰησοῦς εἶχε πεθάνει καὶ αὐτὸ ἦταν το πνεῦμα του (p).

(3) Δηλαδὴ ἔβγαλαν το ἐπιφώνημα, A, δηλαδὴ ἄφησαν κραυγὴ φόβου (δ). Συχνὰ συμβαίνει, τα μέσα τα οποία χρησιμοποιεῖ ο Κύριος για βοήθεια των δούλων του να μὴν ἀναγνωρίζονται ὡς δικὰ του καὶ να μὴν θεωροῦνται ὡς βοήθειά του.

Ματθ.14,27 εὐθέως(1) δὲ ἐλάλησεν(2) αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων· θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε(3).

Ματθ.14,27 Ἀμέσως ὁμως ο Ἰησοῦς τους μίλησε καὶ τους εἶπε: «Θάρρος! Εγὼ εἰμαι· μὴ φοβάσθε».

(1) «Ο Χριστὸς δὲν ἀποκάλυψε πιο πρὶν τον εαυτό του, παρά τότε μόνον, ὅταν ἔκραξαν· διότι ὅσο περισσότερο μεγάλωνε ἡ ἀγωνία τους, τόσο περισσότερο ζητούσαν τὴν παρουσία του» (X).

(2) «Ἐπειδὴ ἀπὸ το πρόσωπο δὲν τον ἀναγνώριζαν, καὶ λόγω του παράδοξου που βᾶδιζε στα νερά καὶ λόγω τῆς κακοκαιρίας, ἀπὸ τὴν φωνὴ κάνει φανερό τον εαυτό του» (X). «Αφήνει λοιπὸν τὴ γνώριμη σε αὐτοὺς φωνή, ἡ οποία ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ τους δύο φόβους» (Z).

(3) «Αὐτὴ ἡ κουβέντα διέλυσε το φόβο καὶ τους ἔδωσε θάρρος» (X). «Λέγοντας «ἔχετε θάρρος», ἀπαιτεῖ τὴν πίστη, μέσω τῆς οποίας σώζεται καθένας ἀπὸ αὐτοὺς που

ελικρινά πιστεύουν στο Χριστό» (Κ). Πολύτιμοι λόγοι, οι οποίοι θα παρέχουν ενίσχυση σε κάθε παραγμένη ψυχή, μέχρις ότου όλα τα τέκνα του Θεού μεταφερθούν από το παραγμένο πέλαγος της παρούσας ζωής στην ουράνια γαλήνη και ασφάλεια (ο).

Ματθ.14,28 (1)ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπε· Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σε ἔλθειν(2) ἐπὶ τὰ ὕδατα.

Ματθ.14,28 Ο Πέτρος του αποκρίθηκε: «Κύριε, αν είσαι εσύ, δώσε μου εντολή να έρθω κοντά σου περπατώντας στα νερά».

(1) Το επεισόδιο αυτό, που εξιστορείται στους σ. 28-31, είναι αποκλειστικό του Ματθαίου και προέρχεται από ειδική πηγή, στην οποία ενσωματώθηκαν οι Παλαιστινιακές παραδόσεις (S). Όσο περισσότερο μελετά κάποιος την αφήγηση αυτή που αναφέρεται στον Πέτρο, τόσο περισσότερο πείθεται για το ότι είναι αδύνατον το επεισόδιο αυτό να αποτελεί επινόηση. Έτσι λοιπόν η προσθήκη αυτή, την οποία ο Ματθαίος κάνει στο θαύμα του περιπάτου στη θάλασσα, αυξάνει την πίστη μας στην αυθεντικότητα αυτού του θαύματος.

Ό,τι αναφέρεται σε αυτούς τους 4 στίχους βρίσκεται σε τέτοια αρμονία με το χαρακτήρα του Πέτρου, ώστε αποκλείεται να επινοήθηκε. Διακρίνουμε σε αυτό, τον τόσο παράδοξο και όμως ταυτόχρονα και τόσο φυσικό συνδυασμό της εμπιστοσύνης του Πέτρου προς τον διδάσκαλο από τη μία, και προς τον εαυτό του από την άλλη. Διακρίνουμε τη συνηθισμένη ορμή του Πέτρου (την εν μέρει καλή και εν μέρει κακή) η οποία τον ωθεί να σπεύσει σε συνάντηση του διδασκάλου, πριν ακόμα οι υπόλοιποι συμμαθητές του συναντηθούν με αυτόν.

Υπάρχει ίσως και η επιθυμία να πράξει κάτι επικίνδυνο, για να αποδείξει την πεποίθησή του στον Ιησού. Και όμως υποχωρεί πριν ακόμη προχωρήσει. Κυριεύεται από φόβο, χάνει την πεποίθησή του και πέφτει. Ο ίδιος χαρακτήρας εκδηλώνεται και ένα έτος αργότερα όταν ο διδάσκαλος αντιμετωπίζει το σταυρικό πάθημα (ρ).

(2) «Αυτό το έκανε και μετά την ανάσταση· δεν ανεχόταν μαζί με τους άλλους να έλθει, αλλά πήδηξε πρώτος» (X). Δες Ιω. κα 7. «Αφού άκουσε τη φωνή του, χάρηκε πάρα πολύ και επειδή θερμάνθηκε, λαχταράει πριν από τους άλλους να τον συναντήσει» (Z).

«Δεν είπε, διάταξέ με να βαδίσω, αλλά να έλθω σε σένα. Διότι εκείνο μεν θα ήταν δείγμα επίδειξης· ενώ ετούτο ήταν σημάδι αγάπης προς το Χριστό» (Θφ). Με την ίδια πάντοτε θερμή πίστη και τώρα, την ώρα που οι άλλοι σιωπούν, πιστεύει ότι μπορεί να πράξει με τη θέληση και τη διαταγή του διδασκάλου, ό,τι ο διδάσκαλος κατά τρόπο φυσικό μπορούσε (Ιε).

Ματθ.14,29 ὁ δὲ εἶπεν, ἔλθέ. καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου(1) ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα(2) ἔλθειν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

Ματθ.14,29 Κι εκείνος του είπε: «Έλα». Κατέβηκε τότε από το πλοίο ο Πέτρος κι άρχισε να περπατάει πάνω στα νερά για να πάει στον Ιησού.

(1) Όχι δηλαδή ρίχνοντας τον εαυτό του στη θάλασσα όπως στο Ιω. κα 7, αλλά κατεβαίνοντας από το πλοίο σε άλλο στερεό για αυτόν σώμα (δ). «Εστρωσε στον Πέτρο κάτω από τα πόδια του τη θάλασσα ο Κύριος, δείχνοντας τη δύναμή του» (Θφ).

(2) «Θαρραλέα πάτησε στα κύματα και βάδιζε όρθιος» (Z).

Ματθ.14,30 βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν(1) ἐφοβήθη(2), καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι(3) ἔκραξε λέγων· Κύριε, σῶσόν με(4).

Ματθ.14,30 Βλέποντας όμως τον ισχυρό άνεμο φοβήθηκε, κι άρχισε να

καταποντίζεται· έβαλε τότε τις φωνές: «Κύριε, σώσε με!»

(1) «Είδε ισχυρό τον άνεμο που δεν είναι ισχυρός για αυτόν που άφησε κατά μέρος την ολιγοπιστία και το δισταγμό» (Ω).

(2) «Τη μεν θάλασσα δεν τη δείλιασε... τον άνεμο όμως πιο πολύ τον φοβήθηκε μήπως τον ρίξει κάτω» (Ζ). «Διότι τέτοιο πράγμα είναι η ανθρώπινη φύση. Ενώ από τη μία πολλές φορές κατορθώνει τα μεγάλα, αποτυγχάνει όμως στα μικρότερα» (Χ). Φοβήθηκε αν και ήταν ψαράς και καλός κολυμβητής (b).

(3) «Επειδή ασθένησε η πίστη, με την οποία τόλμησε να πατήσει στα κύματα, τον άφησε η χάρη αυτής της πίστης, η οποία τον έκανε ανάλαφρο, και βούλιαξε» (Ζ).

(4) Από τον κίνδυνο να βυθιστεί (δ).

Ματθ.14,31 εὐθέως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ· ὀλιγόπιστε(1), εἰς τί ἐδίστασας(2);

Ματθ.14,31 Ἀμέσως ὁ Ἰησοῦς ἀπλωσε τὸ χέρι, τὸν ἐπιασε καὶ τοῦ λέει:

«Ολιγόπιστε, γιατί σε κυρίεψε ἡ ἀμφιβολία;»

(1) «Δεν μαλώνει τον άνεμο, αλλά τον Πέτρο που έδειξε μικροψυχία» (Θφ).

«Ελέγχοντάς τον με αυτά τα λόγια, τού έδειξε, ότι δεν τον έριξε η βία του ανέμου, αλλά η ολιγοπιστία, δηλαδή η ασθένεια της πίστης. Τον ονόμασε λοιπόν ολιγόπιστο διότι απέβαλλε μεγάλο μέρος από αυτήν, με το να φοβηθεί τον άνεμο» (Ζ). «Δεν είπε άπιστε, αλλά ολιγόπιστε» (Ω).

«Επομένως, αν δεν ασθενούσε η πίστη, θα στεκόταν εύκολα και απέναντι στον άνεμο» (Χ).

Ο Κύριος προγνώριζε βεβαίως την ολιγοπιστία αυτή του Πέτρου.

«Για ποιο λόγο λοιπόν επέτρεψε (να κατέβει ο Πέτρος από το πλοίο); Διότι αν έλεγε, δεν μπορείς, πάλι επειδή ήταν θερμός ο Πέτρος θα διαφωνούσε. Για αυτό τον πείθει από τα γεγονότα ώστε να είναι πιο συνετός στο μέλλον» (Χ). Για πολύ ώρα αφήνεται ο Πέτρος στον πειρασμό, για να αυξηθεί η πίστη (Ιε).

(2) «Γιατί δίστασας; Δηλαδή γιατί αρχικά μεν έδειξες θάρρος, ύστερα όμως δείλιασες; Διότι αυτός που σε ενίσχυε εναντίον των κυμάτων, θα σε ενίσχυε και εναντίον του ανέμου» (Ζ).

Ματθ.14,32 καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον(1) ἐκόπασεν(2) ὁ ἄνεμος·

Ματθ.14,32 Καὶ μόλις ἀνέβηκαν στο καῖκι κόπασε ὁ ἄνεμος.

(1) «Δεν ανέβηκαν αμέσως στο πλοίο... διότι λέει ο Ιωάννης ότι ήθελαν να τον πάρουν στο πλοίο και αμέσως το πλοίο έφτασε στη γη στην οποία πήγαιναν. Και από αυτό είναι φανερό, ότι όταν το πλοίο πλησίασε τη γη, τότε λοιπόν ανέβηκαν σε αυτό» (Ζ).

(2) Σταμάτησε από την ορμή και τη βία (g)· ησύχασε (δ). «Γιατί πήρε από το χέρι τον Πέτρο, πριν ακόμη σταματήσουν οι άνεμοι; Για να δείξει ότι δεν τον έσωσε η γαλήνη αλλά αυτός» (Σχ.π).

Ματθ.14,33 οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ(1) ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ(2) λέγοντες· ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς(3) εἶ.

Ματθ.14,33 Τότε ὅσοι ἦταν στο καῖκι ἦρθαν καὶ τὸν προσκύνησαν λέγοντας:

«Ἀληθινά, εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ!»

(1) Όλοι όσοι ήταν στο πλοίο, μαθητές και άλλοι ψαράδες υπηρέτες (δ).

(2) Με βαθύ σεβασμό τον χαιρέτισαν (δ). «Πριν από αυτό μεν έλεγαν, μα τι είναι αυτός ο άνθρωπος που και οι άνεμοι και η θάλασσα υπακούουν σε αυτόν (Ματθ. η 27), τώρα όμως δε λένε έτσι... αλλά τον προσκύνησαν λέγοντας, πράγματι εἶσαι Υἱὸς Θεοῦ» (Χ).

«Διότι από το να μαλώσει τη θάλασσα, ήταν ανώτερο το να περπατά πάνω της και όχι μόνο αυτός να περπατά, αλλά να δίνει αυτό το προνόμιο και σε άλλον· και όχι αυτά μόνο, αλλά την ίδια ώρα που η ορμή του ανέμου τάραζε και ανακάτευε τη θάλασσα» (Ζ).

(3) Αξιοσημείωτο ότι δεν λένε ο υιός του Θεού, αλλά Θεού υιός. Είναι δηλαδή βέβαιοι ότι είναι παραπάνω από άνθρωπος, ίσως όμως δεν είναι ακόμα βέβαιοι, ότι είναι ο Μεσσίας, ο κατεξοχόν και με εξαίρετη σημασία υιός του Θεού (ρ).

Ματθ.14,34 Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον(1) εἰς τὴν γῆν Γεννησαρέτ(2).

Ματθ.14,34 Ἀφού διασχίσανε τη λίμνη, ἦρθαν στην περιοχή της Γεννησαρέτ.

(1) Αρχικά ἦλθαν στην ξηρά κοντά στην Καπερναούμ, όπως δείχνει το Ιω στ 21, και αφού πέρασαν από εκεί ἦλθαν μέσω θαλάσσης στη γη Γεννησαρέτ (δ).

(2) Που ονομάζεται στο Α΄Μακ. ια 67, στον Ιώσηπο (Ιουδ. Πολ. ΙΙΙ,Χ 8) και στο Ταλμούδ Γεννησάρ (α). Ήταν χώρα πάρα πολύ εύφορη, σε σχήμα μικρής τριγωνικής πεδιάδας και βρισκόταν μεταξύ Καπερναούμ και Τιβεριάδας. Μερικές φορές και από αυτήν η λίμνη ἔπαιρνε την ονομασία της (S).

Ματθ.14,35 καὶ ἐπιγόντες(1) αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, Ματθ.14,35 Ὅταν αντιλήφθηκαν την παρουσία του Ἰησοῦ οἱ κάτοικοι ἐκείνης της περιοχῆς εἰδοποίησαν ὅλα τα περίχωρα και του ἔφεραν ὅλους τοὺς αρρώστους.

(1) Θα φαινόταν ότι κύριος σκοπός της ἐκεῖ ἐλευσης του Κυρίου ἦταν να διδάξει και να παιδαγωγῆσει τοὺς μαθητές του μάλλον, παρά να θεραπεύσει ασθενεῖς (ρ).

Επιγινώσκω ἐδῶ σημαίνει, γνωρίζω κάποιον ποιος εἶναι ἀπὸ την ὄψη, ἀπὸ ἀκοή και ἀπὸ κάποια ἄλλα θαύματα. Δες και Μάρκ. στ 54 και Λουκ. κδ 16,31 (g).=Τον κατάλαβαν ποιος ἦταν.

«Δείχνει ο ευαγγελιστής ότι ἔμεινε για πολύ χρόνο στα μέρη ἐκεῖνα» (X). Ἀπὸ την ἐκεῖ μακρὰ οπωσδήποτε διαμονή του αντιλήφθηκαν ποιος ἦταν ο Ἰησοῦς.

Ματθ.14,36 καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν μόνον ἄψωνται τοῦ κρασπέδου(1) τοῦ ἱματίου αὐτοῦ(2)· καὶ ὅσοι ἤψαντο διεσώθησαν(3).

Ματθ.14,36 Και τον παρακαλοῦσαν ν' αγγίζουν μόνο την ἄκρη ἀπὸ το ρούχο του. Κι ὅσοι την ἄγγιζαν γιαιτρεύονταν.

(1) Δες Ματθ. θ 20.

(2) «Δες και το πλήθος (πὼς ἔκανε πρόοδο)» (Ζ). «Διότι δεν τον πλησίαζαν ὅμοια ὅπως πριν που τον ἔφερναν στα σπίτια και ζητούσαν να τοὺς αγγίξει με το χέρι και να δώσει ἐντολές με λόγια» (X), «αλλά κερδίζουν τη θεραπεία με τρόπο πολύ πιο υψηλό και που πρέπει σε Θεό» (Ζ).

«Εμεῖς ὅμως, αν θέλουμε, τον ἔχουμε αὐτὸν ολόκληρο. Διότι το σῶμα του εἶναι τώρα ἐδῶ μπροστά μας, ὄχι ὥστε να το αγγίζουμε μόνο, αλλά ὥστε και να το φάμε και να γεμίσουμε με αὐτό. Ἀς πλησιάσει λοιπόν με πίστη καθένας που ἔχει ἀσθένεια. Διότι αν αὐτοὶ που ἄγγιζαν το κράσπεδο του ρούχου του ἀντλησαν τέτοια δύναμη, πολύ περισσότερο αὐτοὶ που τον ἔχουν μέσα τοὺς ολόκληρο. Το να πλησιάσουμε ὅμως με πίστη δεν σημαίνει το να πάρουμε μόνο αὐτό που εἶναι μπροστά μας ἐδῶ, αλλά και το να αγγίζουμε με καθαρὴ διάνοια· το να ἔχουμε τέτοια διάθεση, σαν να πλησιάζουμε τον ἴδιο το Χριστό» (Ω).

(3) =Εξολοκλήρου και τελείως θεραπεύτηκαν (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ' (15)

Στιχ. 1-20. Διδασκαλία για την καθαρή καρδιά.

Ματθ.15,1 Τότε(1) προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων(2) γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι(3) λέγοντες·

Ματθ.15,1 Ἐρχονται τότε στον Ἰησοῦ ἀπὸ τα Ἱεροσόλυμα γραμματεῖς και Φαρισαῖοι και του λένε:

(1) «Πότε; Όταν έκανε τα αμέτρητα θαύματα, όταν θεράπευσε τους αρρώστους μόνο με το ότι άγγιξαν το άκρο του ρούχου του. Διότι για αυτό ο ευαγγελιστής επισημαίνει τον καιρό, για να φανερώσει την ανείπωτη πονηρία τους που δεν υποχωρεί μπροστά σε τίποτα» (X).

(2) «Αυτοί που έμεναν στη μητρόπολη ήταν πονηρότεροι από τους άλλους, επειδή και τους εκτιμούσαν περισσότερο και ήταν κυριευμένοι από πολλή αλαζονεία» (X). Αυθεντική γραφή χωρίς το άρθρο.

(3) «Βλέποντας τη μεγάλη πίστη του λαού, θέλησαν να την ελαττώσουν» (Z).

Ματθ.15,2 διατί οἱ μαθηταί σου(1) παραβαίνουσι τήν παράδοσιν(2) τῶν πρεσβυτέρων(3); οὐ γάρ νίπτονται τὰς χεῖρας(4) αὐτῶν ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν.

Ματθ.15,2 «Γιατί οι μαθητές σου παραβαίνουν την παράδοση των προγόνων μας; Πριν φάνε, δεν πλένουν τα χέρια τους σύμφωνα με το θρησκευτικό έθιμο».

(1) «Το Χριστό μεν δεν μπορούν να τον κατηγορήσουν για κάτι, οπότε κατηγορούν τους μαθητές» (Z).

(2) «Αλλά πρόσεξε, σε παρακαλώ, πως παγιδεύονται και από αυτήν την ίδια την ερώτησή τους. Διότι δεν λένε γιατί παραβαίνουν το νόμο του Μωϋσή, αλλά την παράδοση των πρεσβυτέρων» (X). «Δεν κατηγορούν παρανομία, αλλά παράβαση ανθρώπινης εντολής» (Z). Πρόσεξε λοιπόν «ότι αυτή η ίδια η κατηγορία των φιλοκατήγορων, δείχνει την ευλάβεια των μαθητών του Ιησού, οι οποίοι δεν έδωσαν καμία αφορμή μομφής, ότι παράβηκαν εντολές του Θεού, στους Φαρισαίους και γραμματεῖς, οι οποίοι δεν θα απέδιδαν στους μαθητές του Χριστού την κατηγορία για παράβαση, ότι δηλαδή παραβαίνουν την εντολή των πρεσβυτέρων, αν βεβαίως μπορούσαν να επιτεθούν στους κατηγορουμένους και να αποδείξουν για αυτούς ότι παραβαίνουν εντολή Θεού» (Ω).

Παράδοση έλεγαν παραγγέλματα προφορικά, πολυαριθμότατα, μεταδιδόμενα από γενιά σε γενιά, που απέβλεπαν στην εξήγηση και συμπλήρωση του νόμου. Αξίωσαν ότι κάποιο μέρος τουλάχιστον από αυτά χρονολογούνταν από την εποχή του Μωϋσή (F). Οι παραδόσεις αυτές σε συλλογή αποτέλεσαν το Ταλμούδ, που διαιρείται στη Μίσχνα (=κείμενο) και στη Γεμάρα (=υπόμνημα)(ο).

(3) Ήταν αυτοί οι μεγάλοι διδάσκαλοι του παρελθόντος, οι οποίοι σιγά σιγά και διαμέσου των γενεών σχημάτισαν την παράδοση (S). Σπάνια η παράδοση απέκτησε τόση δύναμη όση στους σύγχρονους του Κυρίου Φαρισαίους. Κάποιοι μάλιστα διδάσκαλοι υποστήριζαν, ότι ο προφορικός ή κατά παράδοσιν Νόμος ήταν πολύ εγκυρότερος από τον γραπτό Νόμο (p).

Με τις παραδόσεις αυτές όμως «έκαναν πολλές καινοτομίες οι ιερείς, μολονότι ο Μωϋσής είχε δώσει εντολή γεμάτη από φόβο και πολλή απειλή, ώστε ούτε να προσθέσουν ούτε να αφαιρέσουν» (Δευτ. δ 2)(X).

«Οι Φαρισαίοι παρέδωσαν στο λαό κάποιους νόμους που τους πήραν διαδοχικά από τους πατέρες τους, οι οποίοι δεν έχουν γραφτεί στους νόμους του Μωϋσή, και για αυτό αυτά το γένος των Σαδδουκαίων τα αποβάλλει, λέγοντας ότι εκείνα πρέπει να θεωρούν νόμιμα, δηλαδή όσα έχουν γραφτεί, ενώ τα από την παράδοση των πατέρων να μην τα τηρούν» (Ιωσήφ. Ιουδ. Αρχ. XIII,X,6).

(4) «Το να τρώνε πριν πλυθούν δεν το πρόσταξε θείος νόμος, αλλά οι πρεσβύτεροι

του λαού» (Ζ). Η συνήθεια από μόνη της μιας και φρόντιζε για την εξωτερική καθαριότητα δεν είχε κάτι το επίμεμπτο· διότι τότε έτρωγαν με τα χέρια χωρίς πιρούνι και για αυτό έπλεναν τα χέρια όχι μόνο πριν το γεύμα, για να μην αγγίζουν με βρώμικα χέρια το φαγητό, αλλά και μετά το γεύμα. Οι Φαρισαίοι όμως κήρυτταν τη συνήθεια αυτή ως απαραίτητη ηθική και θρησκευτική εντολή (δ). Την παράλειψη του πλυσίματος αυτού των χεριών οι Φαρισαίοι την θεωρούσαν ως αμάρτημα που εξισωνόταν με τη μοιχεία, και για αυτό άξιο της ποινής του θανάτου (ο). Οι μεγαλύτεροι σημαιοφόροι, που αγωνίστηκαν για την παράδοση αυτή, ήταν οι Φαρισαίοι της σχολής του Σαμμαΐ, οι οποίοι τελικά και επέβαλαν με τη βία τις απόψεις στο μέγα συνέδριο κατά τα χρόνια που προηγήθηκαν αμέσως πριν την άλωση των Ιεροσολύμων, ισχυριζόμενοι, ότι επρόκειτο για παράδοση που χρονολογούνταν στον ίδιο το βασιλιά Σολομώντα και που εδραζόταν στη διάταξη του νόμου στο Λευϊτ. κ 7 (S).

Ματθ.15,3 ό δέ άποκριθεις είπεν αυτοίς(1)· διατί(2) και ύμεις(3) παραβαίνετε την έντολήν τοῦ Θεοῦ διά την παράδοσιν ύμών(4);

Ματθ.15,3 Αυτός τους απάντησε: «Κι εσείς γιατί παραβαίνετε την εντολή του Θεού με πρόσχημα την παράδοσή σας;

(1) «Δεν είπε ότι καλά κάνουν που παραβαίνουν» (Ζ) «για να μην τους δώσει λαβή» (Χ)· «και αφορμή φιλονικίας» (Ζ), «ούτε κακολογεί αυτό που έγινε, για να μην βεβαιώσει το νόμο και αυτήν την παράδοση, ούτε πάλι κατηγορεί τους πρεσβυτέρους ως παράνομους και μιαιούς» (Χ), «για να μην τον αποστραφούν ως υβριστή» (Ζ), «αλλά πρώτα κόβει τη θρασύτητά τους, φέρνοντας στη μέση το πολύ μεγαλύτερο έγκλημα και ρίχνει αυτό στο δικό τους κεφάλι» (Χ), «δείχνοντας, ότι αυτοί που παραβαίνουν την εντολή του Θεού, δεν πρέπει να κατηγορούν αυτούς που παραβαίνουν παράδοση ανθρώπων» (Ζ).

(2) Απαντά με ερώτημα όμοιο στη μορφή με εκείνο, το οποίο και αυτοί προέβαλαν (b).

(3) Είτε οι μαθητές μου είναι παραβάτες είτε όχι, εσείς είστε οι μεγαλύτεροι παραβάτες (b). Οι μαθητές μου παρέβησαν διάταξη της παράδοσης, εσείς όμως παραβαίνετε εντολή Θεού (ο).

(4) «Δείχνει ότι είναι διπλό το αμάρτημα· ότι και στο Θεό δεν υπακούνε και ότι το κάνουν αυτό χάριν των ανθρώπων» (Χ).

Ματθ.15,4 ό γάρ(1) Θεός(2) έντειλάτο λέγων· τίμα τόν πατέρα και την μητέρα(3)· και ό κακολογών πατέρα ή μητέρα θανάτω τελευτάτω(4).

Ματθ.15,4 Ενώ ο Θεός έδωσε την εντολή, να τιμάς τον πατέρα σου και τη μητέρα σου, και όποιος κακολογεί τον πατέρα του ή τη μητέρα του να τιμωρείται με θάνατο,

(1) Έρχεται στην εξήγηση του πράγματος (δ). Παραβαίνετε την εντολή του Θεού, διότι...

«Αυτό που λέει, σημαίνει το εξής· δίδαξαν τους νέους, με το πρόσχημα της ευσέβειας, να περιφρονούν τους γονείς τους» (Χ). Ο Κύριος διαλέγει το παράδειγμα αυτό του δεκαλόγου διότι αναφέρεται σε καθήκον αναγνωριζόμενο από όλους=Πάντοτε και σε κάθε χώρα λιγότερο ή περισσότερο αναγνωρίζεται ως καθήκον ο σεβασμός προς τους γονείς (ο).

(2) Σε αντίθεση με το «εσείς όμως» που ακολουθεί στο σ. 5 (b). Η τιμή προς τους γονείς συνυπονοεί και την επιμέλεια και φροντίδα στις ανάγκες τους (ο).

(3) Έτσι έχουν το χωρίο οι Ο΄ στο Δευτ. ε 16. Δες και Εξόδ. κ 12.

(4) Από το Εξόδ. κα 17. Οι Ο΄ γράφουν δύο φορές το αυτού και το τελευτήσει

θανάτω (α). «Ο Ματθαίος όμως παραθέτει το χωρίο αποσπασματικά και συντομευμένο και όχι κατά λέξη» (Ω). Το κακολογώ με την έννοια του καταριέμαι (g), βλασφημώ (δ).

Ματθ.15,5 ὑμεῖς δὲ λέγετε(1)· ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, δῶρον(2) ὃ ἐστὶν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς(3), καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ(4) τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ(5)·

Ματθ.15,5 εσεῖς λέετε, “ὅποιος πει στον πατέρα του ή στη μητέρα του: αυτό που μπορείς να ωφεληθείς από μένα το έχω κάνει δώρο στο ναό, απαλλάσσεται από την υποχρέωση να βοηθήσει τον πατέρα του”.

(1) Εσεῖς όμως λέετε σε αντίθεση με το προηγούμενο «ο Θεός διέταξε» (F).

Δεν είναι βέβαιο, ποια ήταν ακριβώς η πράξη, την οποία ο Χριστός καταδικάζει εδώ με τον όρο που χρησιμοποιεί Κορβάν ή δώρο στο Θεό. Δεν είναι βέβαιο δηλαδή εάν πρόκειται για απλή υπεκφυγή, με την οποία ο γιος προσποιούνταν, ότι αφιέρωνε με τάξιμο τα αγαθά του στο Θεό και υπεξέφευγε έτσι από την υποχρέωση να περιθάλλει τους γονείς του (p), «όπως για παράδειγμα, εάν κάποιος έλεγε στο γιο του, δώσε μου το πρόβατο που έχεις, ή το μοσχάρι ή κάτι άλλο τέτοιο, και αυτός έλεγε στον πατέρα ότι είναι δώρο για το Θεό αυτό που θες να κερδίσεις από εμένα και δεν μπορείς να το πάρεις· και από εδώ γινόταν διπλό κακό» (Σχ), διότι «ούτε στο Θεό το πρόσφεραν και από τους γονείς το στερούσαν ονομάζοντάς το δήθεν προσφορά» (X).

Ή, επρόκειτο για πραγματική αφιέρωση, που γινόταν ίσως από βιασύνη ή οργή, την οποία όμως οι Γραμματείς θεωρούσαν ως δεσμευτική και υποχρεωτική. Η τελευταία εκδοχή συμφωνεί καλύτερα με τα ακόλουθα (p).

Σύμφωνα με τον Ωριγένη οι Φαρισαίοι σε συμφωνία μαζί με τους ιερείς, ωθούσαν τους Ιουδαίους να αφιερώνουν στο γαζοφυλάκιο (Κορβάν), από το οποίο οι ιερείς ήξεραν να καρπώνονται οφέλη, ό,τι όφειλαν να παρέχουν στους γονείς τους (L).

(2) =Ας είναι κατεξοχήν αφιέρωμα (δ). «Είναι αφιερωμένο στο Θεό» (Θφ). Αντί για αυτό ο Μάρκος έχει το Κορβάν=προσφορά, αφιέρωμα. Λέξη που χρησιμοποιείται στα μαιαιχωμαλωσιακά συγγράμματα της Π.Δ. (S).

(3) «Δηλαδή, αυτό που θες να κερδίσεις από εμένα» (Z).

(4) Είναι το αποτέλεσμα και η συνέπεια που αποδίδεται από το Χριστό στη διδασκαλία που εισηγείται εδώ η παράδοση των πρεσβυτέρων (α).

(5) Ο Κύριος αποδεικνύει τον κίνδυνο από την υπερβολική αφοσίωση στις παραδόσεις, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην παραβίαση των πιο σαφών ηθικών υποχρεώσεων (p).

Ματθ15,6 καὶ ἠκυρώσατε(1) τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν(2).

Ματθ.15,6 Ἔτσι ακυρώσατε με την παράδοσή σας την εντολή του Θεού.

(1) Ακυρώνω=στερώ από το κύρος. Δες Γαλ. γ 17 (g). Και έτσι με τη διδασκαλία σας κάνατε άκυρη, να μην έχει ισχύ και κύρος (δ).

«Διότι αν ο μεν Θεός λείπει το τίμα τον πατέρα και την μητέρα, ενώ η παράδοση έλεγε, ότι δεν οφείλει να τιμά τον πατέρα ή την μητέρα με το να τους δώσει, αυτός που αφιέρωσε στο Θεό ως προσφορά αυτό που θα δινόταν στους γονείς, είναι φανερό ότι ακυρωνόταν η εντολή του Θεού για την τιμή των γονέων από την παράδοση των Φαρισαίων και γραμματέων, που έλεγε ότι δεν χρειάζεται πλέον να τιμά τον πατέρα και την μητέρα αυτός που αφιέρωσε στο Θεό αυτό που θα έπαιρναν οι γονείς» (Ω).

«Διότι έπρεπε, έπρεπε να τιμούν τους γονείς, και όχι με πρόφαση την ευσέβεια στο Θεό να καταργούν το νόμο σχετικά με αυτούς. Επομένως δεν πρέπει ούτε για τα ανθρώπινα να αμελούμε τα πρέποντα στο Θεό, ούτε βεβαίως για το Θεό να αμελούμε όλως διόλου τους ανθρώπους. Αλλά μάλλον να αποδίδουμε τον εξαιρετικό βαθμό της

αγάπης στην αρχή των όλων, δηλαδή στο Θεό, και σαν σε δεύτερη σειρά να προσφέρουμε αμέσως και στο γείτονα και σε αυτούς που συνέβαλλαν στη γέννησή μας, τις τιμές που κατεξοχήν τους πρέπουν» (Κ).

(2) «Αφού απέδειξε ολοφάνερα ότι είναι διδάσκαλοι παρανομίας, απάλλαξε λοιπόν από κατηγορία και τους μαθητές του, αφού δεν τηρούσαν την παράδοση αυτών που δεν τηρούσαν την εντολή του Θεού» (Ζ).

«Εσείς... ακυρώνετε εντολές του Θεού. Έπειτα δεν ντρέπεστε να κατηγορείτε τους μαθητές μου που καμία μεν εντολή δεν παραβαίνουν... αλλά παραβαίνουν παράδοση πρεσβυτέρων» (Ω).

Ματθ.15,7 ύποκριταί(1) καλῶς(2) προεφήτευσε(3) περι ὑμῶν(4) Ἡσαΐας λέγων(5)·

Ματθ.15,7 Υποκριτές! Καλά είπε για σας προφητικά ο Ησαΐας τούτα τα λόγια:

(1) Οι Φαρισαίοι φαίνεται αποστομώθηκαν έτσι, ώστε καμία δεν έδωσαν απάντηση. Για αυτό και ο Κύριος προχωρά, για να δείξει την υποκρισία τους και με προφητικό ρητό (ο). «Τους ονόμασε υποκριτές διότι φαίνονται μεν ότι είναι έννομοι, είναι όμως παράνομοι» (Ζ).

(2) Εδώ=σωστά, ώστε να μην χωρά κάποια αντίρρηση, αληθινά (g).

(3) Λέει προφήτευσε, διότι ό,τι για τους συγχρόνους του Ησαΐα ήταν ιστορική αλήθεια, για την εποχή του Σωτήρα ήταν προφητεία (δ).

(4) Αυτό που ειπώθηκε για τη σύγχρονη του προφήτη γενιά, ίσχυε και για τους σύγχρονους του Κυρίου Ιουδαίου (δ).

(5) Η παράθεση από το Ησ. κθ 13 σύμφωνα με τους Ο' με ελαφρότατες διαφορές (a).

Ματθ.15,8 ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν(1) καὶ τοῖς χεῖλεσί(2) με(3) τιμᾶ, ἡ δὲ καρδιά(4) αὐτῶν πόρρω ἀπέχει(5) ἀπ' ἐμοῦ·

Ματθ.15,8 Αυτός ο λαός με προσεγγίζει με τα λόγια, και με τα χείλη με τιμά, η καρδιά τους όμως βρίσκεται πολύ μακριά μου.

(1) Αυθεντική γραφή: ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσί με... ενώ παραλείπονται τα υπόλοιπα.

(2) «Με ομολογεί Θεό και δημιουργό και κύριο του παντός» (Ζ). Εξωτερικά με τα χείλη του στη δημόσια προσευχή κατ' επίφασιν και για επίδειξη (δ).

(3) Εμένα το Θεό, που μιλώ με το στόμα του Ησαΐα (b).

(4) Με την προσέγγιση της οποίας ο Θεός αληθινά και πλήρως λατρεύεται (b). Ο εσωτερικός άνθρωπος· η ψυχή τους (δ).

(5) «Είναι χωρισμένη από εμένα, διότι δεν πλησιάζει τα θελήματά μου» (Ζ). Τα διανοήματα, οι επιθυμίες και τα έργα τους είναι ξένα με το θείο θέλημα (δ). «Δείχνει με τη φωνή του Ησαΐα, ότι και όσον αφορά τον Πατέρα του είναι οι ίδιοι, όπως είναι και με αυτόν. Διότι όντας πονηροί και απομακρύνοντας τον εαυτό τους από το Θεό με τα πονηρά έργα τους, μόνο με το στόμα έλεγαν τα λόγια του Θεού» (Θφ).

Ματθ.15,9 μάτην(1) δὲ σέβονται με, διδάσκοντες(2) διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων(3).

Ματθ.15,9 Δεν ωφελεί που με λατρεύουν, αφού διδάσκουν εντολές που επινόησαν οι άνθρωποι».

(1) Μάταια, άκαρπα (g). Η, κενά, χωρίς αληθινό αίσθημα και για αυτό ψεύτικα (δ).

(2) Μάλλον αιτιολογική μετοχή.

(3) «Διδάσκουν διδασκαλίες που είναι εντολές ανθρώπων και όχι του Θεού» (Ζ).

Ματθ.15,10 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον(1) εἶπεν αὐτοῖς(2)· ἀκούετε καὶ συνίετε(3)·

Ματθ.15,10 Ο Ἰησοῦς φώναξε κοντά του τον κόσμο και τους είπε: «Ακούστε με και καταλάβετε το·

(1) Ο μαζεμένος στο μεταξύ λαός στέκεται από ευλάβεια σε κάποια απόσταση από τον Ιησού που μιλά στους Φαρισαίους που είναι δίπλα του. Για αυτό και ο Ιησοῦς καλεί το λαό να πλησιάσει (ο) και προτρέπει αυτόν να προσέξει το πρακτικό συμπέρασμα, που βγαίνει από το ζήτημα που ανέκυψε (ρ).

«Δεν μιλά πλέον με τους Φαρισαίους διότι ήταν αθεράπευτοι, αλλά μιλά στον ὄχλο. Και με το ότι τους προσκαλεί κοντά του, φαίνεται ότι τους τιμά» (Θφ). «Μετά τον έλεγχο προς εκείνους και τη νίκη του εναντίον τους και την κατηγορία από τον προφήτη, τότε αρχίζει τη νομοθεσία, όταν και πιο εύκολα δέχονταν τα λεγόμενα» (X).

(2) «Και δεν τους προσκαλεί μόνο, αλλά και τους κάνει πιο προσεχτικούς» (X).

(3) «Ακούστε αυτό που θα πω και καταλάβετε το» (Z). «Συνίετε, λέει, δηλαδή καταλάβετε, ξυπνήστε» (X). Κατανοήστε, όπως φαίνεται ήδη από τα λεχθέντα (g).

Ματθ.15,11 (1)οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα(2) κοινοῖ(3) τὸν ἄνθρωπον(4), ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον(5) ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Ματθ.15,11 τον άνθρωπο δεν τον κάνει ακάθαρτο ό,τι μπαίνει στο στόμα του, αλλά ό,τι βγαίνει απ' το στόμα του· αυτό κάνει τον άνθρωπο ακάθαρτο.

(1) Η αλήθεια εκφράζεται πρώτα αρνητικά και μετά θετικά (S). Η αρχή που τονίζεται εδώ είναι η εξής: Πράγματα και τροφές δεν μπορούν να είναι θρησκευτικά καθαρά ή ακάθαρτα. Τα πρόσωπα μόνο μπορούν να είναι τέτοια. Και τα πρόσωπα δεν μολύνονται από πράγματα, αλλά μολύνονται μόνο τους, με πράξεις αντιθρησκευτικές (Montefiore). Η φυσική μόλυνση του ανθρώπου δεν επεκτείνεται και στην ψυχή του, η οποία αποτελεί τον πραγματικό άνθρωπο. Η μόλυνση της ψυχής γίνεται με πνευματικές ενέργειες και πράξεις (Gould).

Έστω και αν κάποιος γίνει ακάθαρτος κατά τον τελετουργικό νόμο και η ακαθαρσία αυτή μεταδοθεί στην τροφή, ώστε όποιος μετέχει σε αυτήν να γίνεται ακάθαρτος σύμφωνα με τις τυπικές διατάξεις του νόμου. Αυτός δεν είναι πράγματι ακάθαρτος. Ό,τι από έξω έρχεται στον άνθρωπο δεν τον μολύνει. Ό,τι βγαίνει από την καρδιά του, αυτό τον μολύνει. «Δεν μολύνει τον άνθρωπο το να φάει τροφές» (X).

(2) «Δεν μολύνει τον άνθρωπο η βρωμιά που μπαίνει στο στόμα μαζί με τα φαγητά από τα άπλυτα χέρια» (Z).

(3) «Με την έννοια του μολύνει» (Z). Κοινόω=κάνω ακάθαρτο, βεβηλώνω. Από το κοινός που έχει και την έννοια του βέβηλος και αντιτίθεται στους Ιουδαίους με το άγιο, το αγιασμένο (g). «Και αν η τροφή δεν βεβηλώνει, πολύ περισσότερο το να τρώει κάποιος με άπλυτα χέρια» (Θφ). Το να τρώει κάποιος οποιαδήποτε τροφή με άπλυτα ή όχι χέρια είναι αδιάφορο από άποψη ηθική (F).

(4) «Διότι δεν αγγίζει την ψυχή» (Z).

(5) «Βγαίνει από το στόμα κάθε λόγος· αλλά τώρα μιλά για τον πονηρό, ο οποίος έχει πηγή την καρδιά. Προχωρώντας αποσαφηνίζει αυτά που με ασάφεια είπε εδώ» (Z).

Ματθ.15,12 τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπον αὐτῷ· οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον(1) ἐσκανδαλίσθησαν(2);

Ματθ.15,12 Τότε πήγαν οι μαθητές του και του είπαν: «Ξέρεις πως οι Φαρισαῖοι σκανδαλίστηκαν μ' αυτά τα λόγια που άκουσαν;»

(1) «Ποιο λόγο; Δηλαδή αυτό που είπε ότι, δεν βεβηλώνει τον άνθρωπο αυτό που

μπαίνει στο σώμα» (Z).

(2) Ήταν επόμενο οι Φαρισαίοι να σκανδαλιστούν. Διότι αν κάποιος δεν μολύνεται από την τροφή την οποία τρώει τι γίνονται τότε οι μωσαϊκές απαγορεύσεις που αναφέρονται σε κάποια φαγητά, που απαγορεύονται ως ακάθαρτα; (p). Το σκανδαλιζομαι εδώ με την έννοια του αγανακτώ (g).

Ματθ.15,13 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε· πᾶσα φυτεία(1) ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου(2) ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται(3).

Ματθ.15,13 Κι αὐτὸς τοὺς ἀποκρίθηκε: «Κάθε φυτεία που δεν τη φύτεψε ο οὐράνιος Πατέρας μου θα ξεριζωθεί.

(1) Εδώ σημαίνει το φύτευμα (g). Όχι «φυτεία λέει τώρα την παράδοση των πρεσβυτέρων και τα εντάλματα των ανθρώπων» (Z), αλλά το φυτεία το λέει «για αυτούς τους ίδιους και τις παραδόσεις τους» (X).

Την ψεύτικη διδασκαλία ενσωματωμένη σε πρόσωπα (S). Εδώ για τους Φαρισαίους «οι οποίοι για τα κακά δόγματα και την λανθασμένη εκδοχή σχετικά με το νόμο, δεν ήταν φυτεία του πατέρα του, τού ουράνιου... Διότι πώς μπορούσαν να είναι φυτεία του Πατέρα, αυτοί που σκανδαλίστηκαν με τα λόγια του Ιησού;» (Ω).

(2) Δες Ιω. ιε 1,2. Το φυτό, το οποίο δεν φύτεψε ο Θεός πατέρας, δηλαδή δεν προγνώρισε και δεν προόρισε αυτό στην κοινωνία και βασιλεία του (δ). Ο Πατέρας μου με ιδιαίτερο τόνο εδώ, για να σημάνει ότι ο Ιησούς ήταν ο αληθινός Υιός του Θεού (F).

(3) Αυτό θα είναι το αποτέλεσμα της σύγκρουσής τους με το Χριστό. Τέτοια φυτεία, όσο και αν φαινομενικά παρουσιάζεται ωραία, είναι έξω από το Χριστό (b).

Πρόκειται να αποβληθεί από το λαό του Θεού (δ). «Δεν ήταν σε αυτούς σκάνδαλο τα λόγια που φύτεψε ο Πατέρας μέσω αυτού, αλλά αυτοί οι ίδιοι σκανδαλίζαν τους εαυτούς τους με το να ερμηνεύουν κακά αυτά που λέγονταν καλά» (A).

Ματθ.15,14 ἄφετε αὐτούς(1)· ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν(2)· τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἔαν ὁδηγῆ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον(3) πεσοῦνται(4).

Ματθ.15,14 Αφήστε τοὺς αὐτούς· εἶναι τυφλοὶ που οδηγούν τυφλούς. Κι ὅταν τυφλὸς οδηγῆ τυφλόν, θα πέσουν κι οἱ δύο στο χαντάκι.

(1) Μην προσέχετε στο σκανδαλισμό ή τις απειλές τους (ο). «Επειδή είναι αθεράπευτοι. Διότι για αυτό δεν θεράπευσε το σκάνδαλό τους, διότι ἤξερε για αυτούς ὅτι καθόλου δεν θα ωφεληθούν» (Z). Μην τους προσέχετε (b). «Από εδώ λοιπόν μαθαίνουμε, ὅτι το να σκανδαλίζονται αυτοί που με τη θέλησή τους σκανδαλίζονται και είναι αθεράπευτοι, δεν είναι βλαβερό για εμάς» (Θφ).

(2) «Εἶναι μεν μεγάλο κακό το να εἶναι κάποιος τυφλός, ἀλλά το να εἶναι τέτοιος και να μην ἔχει οδηγό και το να παίρνει και τη θέση του οδηγού, αὐτό εἶναι διπλό και τριπλό ἔγκλημα» (X).

Τους Φαρισαίους «τους λέει τυφλούς, διότι τυφλώθηκε το μάτι της ψυχῆς ἀπὸ το ρεύμα των παθῶν και επειδή δεν μπορούν να ατενίζουν το φως της ἀλήθειας. Και ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλά εἶναι και οδηγοὶ αὐτῶν που εἶναι τυφλοὶ ἀπὸ την ἀγνοια των γραφῶν» (Z). Εἶναι οδηγοὶ τυφλῶν, διότι το μεγαλύτερο μέρος του ἔθνους εἶναι ὅμοιο με αὐτούς στην ἀπιστία και την πώρωση (δ).

(3) Σε λάκκο βαθύ (δ).

(4) Η τελευταία φράση παρουσιάζει την ὄψη παροιμίας. Δες Ησ. κδ 18, Παροιμ. κστ 27 (S).

Ματθ.15,15 ἀποκριθεὶς(1) δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· φράσον ἡμῖν(2) τὴν παραβολὴν(3) ταύτην.

Ματθ.15,15 Τότε πήρε το λόγο ο Πέτρος και του είπε: «Εξήγησέ μας αυτά που είπες πριν».

(1) Με την έννοια του παίρνω το λόγο, διότι δεν πρόκειται στην πραγματικότητα για απάντηση, εφόσον δεν προηγήθηκε ερώτηση (L).

(2) Ο Πέτρος παίρνει το λόγο εξ ονόματος όλων για αυτό και ο Ιησούς απαντά σε πληθυντικό. Του φράζω η αρχική έννοια=δώσε μας να καταλάβουμε (L).

(3) «Το αίνιγμα, τον σκοτεινό, τον ασαφή λόγο» (Z) αυτόν του σ. 11, όχι όμως αλληγορικό λόγο (δ). Εδώ σημαίνει λόγος αποφθεγματικός που προέρχεται από κάποιον όμοιο ή σύγκριση και έχει την ισχύ παραγγέλματος ή προτροπής (g). Οι προκαταλήψεις, τις οποίες είχαν από την ανατροφή και από τις διακρίσεις του νόμου για καθαρά και ακάθαρτα, εμπόδιζε τους μαθητές να κατανοήσουν πλήρως το λόγο αυτό του Κυρίου (ο).

Ματθ.15,16 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἀκμὴν(1) καὶ ὑμεῖς(2) ἀσύνετοί(3) ἐστε;

Ματθ.15,16 Ο Ιησούς απάντησε: «Ούτε εσεῖς ἀκόμα δεν μπορείτε να καταλάβετε;

(1) Λέγεται μοναδική φορά. «Ακμήν με την έννοια του «ἀκόμα»» (Z). Το ακμήν είναι αιτιατικοφανές επίρρημα, που δηλώνει κατά γράμμα τη σωστή ώρα, την κατάλληλη στιγμή, και έπειτα το «ἀκόμα και τώρα». Από αυτό με παραφθορά βγήκε το δικό μας ἀκόμη (δ). Δηλώνει τη στιγμή του παρόντος χρόνου (g). «Αυτά έλεγε και μάλωνε» (X). Η επί του όρους ομιλία έπρεπε να είχε ανοίξει τη διάνοιά τους για κατανόηση της μεγάλης αυτής αλήθειας, για την οποία τώρα ο Κύριος μιλά (ο).

(2) Όχι μόνο οι Φαρισαῖοι και οι όχλοι (b), αλλά και εσεῖς για τους οποίους από τόσο χρόνο εργάζομαι για να διαφωτίσω τις διάνοιές σας (F).

(3) Ανταποκρίνεται στο συνίετε του σ. 10 (b)= μη μπορώντας να κατανοήσετε. «Μαλώνει τους μαθητές... διότι αγνόησαν το σαφές» (Θφ).

Ματθ.15,17 οὐπω νοεῖτε(1) ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα(2) ἐκβάλλεται(3);

Ματθ.15,17 Δεν καταλαβαίνετε πως ὅ,τι μπαίνει στο στόμα προχωρεῖ στην κοιλιά κι έπειτα αποβάλλεται στο αποχωρητήριο;

(1) «Αυτό που ὅλοι κατανοοῦν και βλέπουν, δεν το κατανοεῖτε;» (Θφ).

(2) «Ἐδρα μεν εἶναι τα οπίσθια του σώματος· αφεδρώνας λοιπόν εἶναι το αποχωρητήριο» (Z). Σύμφωνα με τον Σουΐδα δήλωνε και το μέρος του σώματος το γύρω από την έξοδο, τον πρωκτό, χωρίς κυριολεξία ὅμως. Εδώ με την κύρια σημασία αντί για την αττική λέξη απόπατος, ἀφοδος ή κοπρώνας (δ).

(3) Πιο έντονο από το εκπορευέται. Η χρήση του ρήματος αυτού επιβεβαιώνει, ότι αφεδρών=κοπρώνας (L). «Αυτά που μπήκαν από έξω, πάνε πάλι έξω» (X). «Τα φαγητά δεν μένουν μέσα, αλλά βγαίνουν κάτω χωρίς να μολύνουν καθόλου στην ψυχή τον άνθρωπο, διότι δεν μένουν μέσα» (Θφ). Και «δεν αγγίζει την καρδιά. Αυτό ὅμως που δεν αγγίζει την καρδιά, δεν μπορεί να μολύνει τον αληθινό άνθρωπο ή να τον κάνει ακάθαρτο» (K).

Ματθ.15,18 τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται(1), κάκεινα(2) κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Ματθ.15,18 Ὅσα ὅμως βγαίνουν από το στόμα προέρχονται από την καρδιά, κι αυτά είναι που κάνουν ακάθαρτο τον άνθρωπο.

(1) «Διότι εἶπε» παραπάνω στο ιβ 34 «ὅτι από το περίσσευμα της καρδιάς το στόμα μιλά. Διότι σκεφτόμαστε πρώτα στην καρδιά, και έπειτα τη σκέψη τη βγάζουμε με το στόμα» (Z).

(2) Αυτά «εσωτερικά γεννιούνται και όταν βγαίνουν μολύνουν, και τότε πιο πολύ, όταν δηλαδή βγουν» (X). «Ο λογισμός δηλαδή της πορνείας και μένοντας μέσα μολύνει και όταν βγαίνει σε έργο και διαπράττεται κατασπιλώνει» (Θφ).

Ματθ.15,19 ἐκ γὰρ(1) τῆς καρδίας ἐξέρχονται(2) διαλογισμοὶ πονηροὶ(3), φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι(4).

Ματθ.15,19 Γιατί από την καρδιά βγαίνουν πονηρές σκέψεις, φόνοι, μοιχείες, πορνείες, κλοπές, ψευδομαρτυρίες, βλαστήμιες.

(1) Γιατί αυτά που βγαίνουν από την καρδιά μολύνουν τον άνθρωπο, εξηγεί στον παρόντα στίχο (δ).

(2) «Όλα αυτά είπε ότι βγαίνουν από την καρδιά, διότι από αυτήν έχουν την αρχή τους. Διότι αρχές τους είναι οι σκέψεις, τις οποίες η καρδιά συνηθίζει να πηγάζει» (Z).

(3) Πονηρές σκέψεις καταλήγουν σε πονηρές πράξεις (S). «Πηγή και αρχή κάθε αμαρτίας είναι οι πονηροί λογισμοί. Διότι αν δεν επικρατήσουν αυτοί ούτε φόνοι ούτε μοιχείες ούτε κάτι άλλο από τα παρόμοια δεν θα συμβεί» (Ω). Ο Ματθαίος απαριθμεί έξι πράξεις, που ακολουθούν, εκτός από την τελευταία, σύμφωνα με την κοινώς αποδεκτή σειρά του δεκαλόγου (S).

«Ο Μάρκος με περισσότερο πλάτος απαριθμεί και άλλα... Υπάρχουν και άλλες κακίες, τις παρέλειψε όμως τώρα ο Χριστός, διότι αρκούν αυτά που ειπώθηκαν ώστε να κατανοηθούν και εκείνα» (Z).

(4) Ή, συκοφαντίες, λόγοι με τους οποίους η φήμη των άλλων άδικα βλάπτεται (g)· βλασφημίες κατά του πλησίον συνδυασμένες με ψευδείς μαρτυρίες (b). Και η εκδοχή αυτή είναι σύμφωνη με την σειρά που τηρήθηκε της απαρίθμησης, διότι το βλασφημίες αποτελεί έτσι παράβαση της δεκάτης εντολής.

Ή, βλασφημίες=ανάιρεση με λόγια του σύμφωνα με τις τρεις πρώτες εντολές οφειλόμενου απεριόριστου σεβασμού και λατρείας προς το Θεό (δ)· «το να βρίζει κάποιος το Θεό ή να δείχνει αχαριστία προς αυτόν ή να τον κατηγορεί» (Z).

Ματθ.15,20 ταῦτά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον(1)· τὸ δὲ ἀνίπτους χερσὶ(2) φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον(3).

Ματθ.15,20 Όλα αυτά κάνουν ακάθαρτο τον άνθρωπο, ενώ το να φάει με άπλυτα χέρια δεν τον κάνει ακάθαρτο.

(1) Στην αυτούσια ονομασία άνθρωπος κρύβεται επιχείρημα. Διότι η πνευματική φύση, η οποία είναι το ανώτερο τμήμα του ανθρώπου, δεν μολύνεται από εξωτερικό μολυσμό (b).

(2) Με αυτό ο Κύριος δείχνει ότι αυτό που προσβάλλεται εδώ δεν είναι ο νόμος αλλά οι παραδόσεις των πρεσβυτέρων (L).

(3) «Αν πρέπει να τολμήσω να πω, μολύνει το να φάμε οτιδήποτε με άπλυτη καρδιά» (Ω).

Στιχ. 21-28. Η θεραπεία της κόρης της Χαναναίας.

Ματθ.15,21 Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν(1) ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος(2).

Ματθ.15,21 Ο Ιησούς άφησε τον τόπο εκείνο κι αναχώρησε για την περιοχή της Τύρου και της Σιδώνας.

(1) Από τη Γεννησαρέτ. Ο Ιησούς ήδη αποχωρεί προς τις χώρες που συνορεύουν με τη Γαλιλαία (S). Η εχθρότητα των θρησκευτικών αρχόντων, η οποία εκδηλώθηκε στις επικρίσεις των από την Ιερουσαλήμ απεσταλμένων, γίνεται αιτία ο Χριστός να

κινηθεί προς τα βόρεια σύνορα της Γαλιλαίας. Ήθελε επίσης να αποφύγει τον όχι αγνό ενθουσιασμό του πλήθους. Επιπλέον ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του τελευταίου αυτού έτους της δημόσιας δράσης του Κυρίου είναι η διδασκαλία των μαθητών ειδικά για το Πάθος που πλησιάζει (p). Αντί λοιπόν να διδάσκει το λαό καταπιάνεται τώρα στο να διδάξει τους μαθητές του για το θάνατό του και την ανάστασή του (Μάρκ. η 31,θ 10-12,31-32)(a).

(2) Για τις πόλεις αυτές έγινε ήδη λόγος στο Ματθ. ια 21. Ή, δεν ήλθε ο Σωτήρας μας στις πόλεις αυτές, εντός δηλαδή της εθνικής αυτής χώρας, αλλά στα μέρη εκείνα, οπότε η πρόθεση εις δηλώνει τη διεύθυνση (δ).

Ή, με βάση το κείμενο του Ματθαίου συμπεραίνει κάποιος, ότι ο Ιησούς δεν βγήκε από το ισραηλιτικό έδαφος, ενώ κατά το κείμενο του Μάρκου φαίνεται ότι συνέβη το αντίθετο. Ο Μάρκος έχει υπ' όψη τις πολιτικές διαιρέσεις, ενώ ο Ματθαίος προσκολλάται στην αρχαία αντίθεση μεταξύ Ισραήλ και Χαναναίων, οι οποίοι κατοικούσαν στις ίδιες χώρες, των οποίων τα όρια εκτεινόταν πολύ μακριά, τουλάχιστον με βάση το δίκαιο. Λίγο ενδιαφέρει εάν ο Ιησούς βγήκε από τη δικαιοδοσία του Ηρώδη· δεν βγήκε από τα όρια του Ισραήλ (L).

Άλλωστε ναι μεν «αυτές οι πόλεις ήταν των Χαναναίων... αλλά δεν πήγε εκεί για να κηρύξει· διότι ως προς αυτό και τους μαθητές εμπόδισε· αλλά πήγε θέλοντας να ξεκουραστεί λίγο» (Z).

Ματθ.15,22 και ιδού γυνή Χαναναία(1) από τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα(2) ἐκράυασεν(3) αὐτῷ λέγουσα· ἐλέησόν με(4), Κύριε, υἱὲ Δαυῖδ(5)· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς(6) δαιμονίζεται.

Ματθ.15,22 Τότε μια γυναίκα Χαναναία βγήκε έξω από τα όρια της περιοχής εκείνης και του φώναζε δυνατά: «Ελέησέ με, Κύριε, Υιέ του Δαβίδ. Η θυγατέρα μου βασανίζεται από δαιμόνιο».

(1) «Την αποκάλεσε Χαναναία, για να δείξει από ποια παράνομα έθνη ήταν, και όμως πόσο ειλικρινή πίστη είχε» (Σχ). Η γυναίκα αυτή ήταν Ελληνίδα στη γλώσσα και απόγονος των παλαιών κατοίκων της Συριακής Φοινίκης. Οι Κλημέντιες ομιλίες ονομάζουν αυτήν Ιούστα και την κόρη της Βερνίκη (II 19,III, 73).

Ο Ιώσηπος (κατά Απίωνος I,13) λέει ότι οι Φοίνικες αυτοί είχαν πολύ άσχημες σχέσεις με τους Ιουδαίους. Η εχθρότητα λοιπόν αυτή αποτελεί προϋπόθεση που μας υποβοηθά να εξηγήσουμε τη στάση του Κυρίου προς μία απόγονο των από αρχαίων χρόνων εχθρών του Ισραήλ (p). Χαναναίοι ονομάζονταν οι Φοίνικες επειδή ήταν οι αρχαίοι κάτοικοι της γης Χαναάν (δ).

(2) Η γυναίκα αυτή βγήκε από την χώρα που ήδη καθορίστηκε. Αυτό ενισχύει την εκδοχή, ότι ο Κύριος, κατευθυνόταν μεν προς τη χώρα αυτή, αλλά δεν μπήκε σε αυτήν (L).

(3) «Με την κραυγή προσείλκυσε πολύ πλήθος ανθρώπων. Διότι πράγματι ήταν θέαμα ελεεινό να βλέπεις γυναίκα να φωνάζει με τόση συμπάθεια, και γυναίκα μητέρα» (X). Η κραυγή δείχνει τον βαθμό της οδύνης της μητέρας αυτής (δ).

(4) «Δεν λέει ελέησε την κόρη μου, αλλά ελέησε εμένα. Διότι εκείνη μεν δεν έχει συναίσθηση της ασθένειάς της, εγώ όμως είμαι αυτή που πάσχω τα μύρια κακά, εγώ που συναισθάνομαι την ασθένειά μου, και γνωρίζω καλά τι συμβαίνει» (X)· «δεν είμαι λιγότερο από την κόρη μου μανιακή» (Σχ).

(5) Η γυναίκα χρησιμοποιεί γλώσσα ανθρώπου που αναγνωρίζει τον Ιησού ως Μεσσία. Δες ιβ 23 (S). Δεν είναι απίθανο να ήταν αυτή σε κάποιο βαθμό προσήλυτη. Πάντως φαίνεται ότι συμεριζόταν τις προσδοκίες του Ισραήλ για τον Μεσσία (o).

(6) «Με την έννοια του άσχημα» (Z). «Αφού διηγήθηκε τη συμφορά και την ένταση της ασθένειας, προβάλλει το έλεος του Δεσπότη· και κράζει πολύ» (X). «Έτσι

πλησίασε, όχι σαν να ήταν άξια, ούτε σαν να απαιτούσε οφειλή, αλλά παρακαλούσε να την σπλαχνιστεί» (X).

Ματθ.15,23 ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον(1). καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠρώτων(2) αὐτὸν λέγοντες· ἀπόλυσον(3) αὐτήν, ὅτι κράζει(4) ὄπισθεν ἡμῶν.

Ματθ.15,23 Αυτός δεν της απαντούσε λέξη. Τον πλησίασαν τότε οι μαθητές του και τον παρακαλούσαν: «Διώξε την, γιατί μας ακολουθεί και φωνάζει».

(1) «Αυτή μεν φωνάζει πολύ, φανερώνοντας τον ενδόμυχο πόνο της καρδιάς, αυτός όμως σιωπά τελείως, περιμένοντας να φανερωθεί όλη η πίστη και ταπείνωση και σύνεσή της... ταυτόχρονα όμως δείχνει και αυτός με τη σειρά του στους Ιουδαίους, πόση διάθεση έχει για αυτούς, διότι τους δικούς τους αρρώστους, με το που του ζητήσουν μία φορά... τους θεραπεύει» (Z).

(2) «Με την έννοια του παρακαλούσαν... Διότι το ρωτάω σημαίνει μεν τις περισσότερες φορές κάνω ερώτηση, σημαίνει όμως και παρακαλώ» (Z).

(3) Δώσε σε αυτήν εντολή, να φύγει μετά την εκπλήρωση του αιτήματός της (δ). Διότι ο Κύριος δεν έδιωχνε εκείνους, που ζητούσαν τη βοήθειά του, χωρίς να δώσει αυτήν (b).

(4) Μπορεί κάποιος να υποθέσει ότι οι μαθητές φοβούνταν τις επικρίσεις των ανθρώπων και απηύθυναν το αίτημά τους αυτό προς τον Κύριό μας και για τους εαυτούς τους, διότι οι κραυγές της τούς ενοχλούσαν, και για χάρη της γυναίκας της ίδιας (b). Με τις κραυγές της η γυναίκα δημιουργούσε κίνδυνο να προσελκύσει την προσοχή του πλήθους (F).

Ματθ.15,24 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ(1).

Ματθ.15,24 Ο Ἰησοῦς εἶπε: «Ἐγὼ ἀποσταλεῖ μόνον γιὰ τοὺς πλανημένους Ἰσραηλίτες».

(1) Υπενθυμίζει σε αυτούς την παραγγελία, την οποία τους έδωσε, όταν τους έστειλε στο κήρυγμα (ι 6). Τα χαμένα πρόβατα του οίκου Ισραήλ έπρεπε να προτιμηθούν και προς το παρόν αυτά απασχολούσαν εξολοκλήρου και αυτόν και τους 12. Μέσω των Ιουδαίων η Βασιλεία του Θεού επρόκειτο να ανοιχτεί σε ολόκληρο τον κόσμο. Δεν έπρεπε λοιπόν να αρχίσει δράση θεραπείας μεταξύ των εθνικών, διότι αυτό θα απαιτούσε χρόνο και κόπους, τα οποία ήδη δεν επαρκούσαν για προσέλκυση και διαπαιδαγώγηση των Ιουδαίων (p).

Ματθ.15,25 ἡ δὲ ἐλθοῦσα(1) προσεκύνησεν(2) αὐτῷ λέγουσα· Κύριε, βοήθει μοι(3).

Ματθ.15,25 Εκείνη όμως ἦρθε και τον προσκύνησε λέγοντας: «Κύριε, βοήθησέ με».

(1) «Αν και είδε ότι αυτήν μεν την παρέβλεψε, αλλά και αυτούς που παρακάλεσαν για αυτήν τους έδιωξε, δεν απογοητεύτηκε... αλλά δείχνει καλή αναισχυντία και αφήνοντας το να κράζει από μακριά, έρχεται κοντά» (Z). Μέχρι τότε ακολουθούσε πίσω από τον Ιησού και τώρα ήλθε μπροστά στο Σωτήρα (b).

(2) Ήλθε προς αυτόν και πέφτοντας μπρούμυτα έμενε πεσμένη στα πόδια του. Ο παρατατικός δηλώνει το επίμονο και διαρκές αυτής της προσκύνησης (δ).

(3) Δεν μιλά πλέον για τη θλίψη και το πάθημά της. Γνωρίζει ήδη αυτά ο Κύριος. Επιμένει στην ικεσία της (p).

Ματθ.15,26 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν(1)· οὐκ ἔστι καλὸν(2) λαβεῖν τὸν ἄρτον(3) τῶν τέκνων(4) καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις(5).

Ματθ.15,26 Αυτὸς τῆς ἀποκρίθηκε: «Δεν εἶναι σωστὸ νὰ πάρει κανεὶς τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν καὶ νὰ το πετάξει στα σκυλιὰ».

(1) «Ὅσο αὐξάνει αὐτὴ τὴν αἴτηση, τόσο καὶ αὐτὸς τὴν ἀρνήση» (Z). «Καὶ ὅταν τὴν ἀξίωσε ἐνὸς λόγου, τότε περισσότερο τὴν πλήγωσε παρά με τὴ σιωπὴ του» (X). Δεν ἀρνείται ἀπλῶς. Επαναλαμβάνει τὴν ἴδια αἰτιολογία, τὴν ὁποία πρόβαλε καὶ στους μαθητὲς, ἀλλὰ τώρα με τρόπο ὁ ὁποῖος φαινομενικὰ παρουσιάζεται προσβλητικὸς.

(2) Δεν εἶναι πρέπον (g). Εἶναι ἀτοπο νὰ δίνει σε αὐτοὺς που λατρεύουν τὴν κτίση ἀντὶ γιὰ τὸν κτίστη ὅ,τι ἀνήκει σε μόνους αὐτοὺς που γνωρίζουν καὶ λατρεύουν τὸν ἀληθινὸ Θεὸ (δ).

(3) «Ψωμὶ λέει τὴ θεραπεία, ὄχι τὴ σωματικὴ μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχικὴ» (Z).

(4) «Δεν τοὺς ὀνομάζει πλέον πρόβατα, ἀλλὰ παιδιά» (X). Ὁ Κύριος μιλοῦσε αὐστηρά πρὸς τοὺς ἴδιους τοὺς Ἰουδαίους, πρὸς τοὺς ἄλλους ὅμως μιλοῦσε τιμητικὰ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους (b). «Τοὺς ὀνόμασε παιδιά ὡς γνήσια καὶ ἀγαπημένα» (Z). Ἡ ἔννοια εἶναι ἡ ἐξῆς: Τὸ ἰουδαϊκὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Θεοῦ, ἔχει ἀνάγκη τώρα ἀπὸ ὅλα τὰ πνευματικὰ δῶρα καὶ τὶς θεραπείες, τὶς ὁποῖες μπορῶ προσωπικὰ νὰ χορηγήσω. Δεν πρέπει γιὰ κανένα λόγο νὰ παραβλεφθοῦν τὰ συμφέροντά του. Ἡ τροφὴ του δεν πρέπει νὰ δοθῆι στους ἐθνικοὺς (ο).

(5) «Σκυλάκια ὀνόμασε τὰ ἔθνη ὡς ἀκάθαρτα καὶ μιὰρά» (Z): «διότι οἱ ἐθνικοὶ ἔχουν ἀκάθαρτο βίον καὶ ἀσχολοῦνται με τὰ αἵματα τῶν εἰδωλοθύτων» (Θφ).

Ἀνάμεσα στα διάφορα ἔθνη ἡ λέξι σκυλί εἶναι υβριστικὴ, ὅταν ἀπευθύνεται σε ἀλλόθρησκο. Παρόλ' αὐτὰ τὸ ὑποκοριστικὸ μεταβάλλει τὴν ἔννοια (p).

Δεν συγκρίνει τοὺς ἐθνικοὺς με τὰ σκυλιὰ που περιπλανιοῦνται στους δρόμους, ἀλλὰ με τὰ κατοικίδια, τὰ ὁποῖα ἔπαιρναν μέρος στα γεύματα δεμένα κάτω ἀπὸ τὰ τραπέζια τῶν καλεσμένων ἢ κυκλοφορῶντας (F). Ἡ λέξι του ὑποκοριστικὸ δίνει ἀφορμὴ στη γυναίκα νὰ πάρει θάρρος ἀπέναντι στον Ἰησοῦ (b).

Ματθ.15,27 ἡ δὲ εἶπε(1)· ναι(2), Κύριε· καὶ γὰρ(3) τὰ κυνάρια(4) ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχίων(5) τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων(6) αὐτῶν(7).

Ματθ.15,27 «Ναι, Κύριε», εἶπε ἐκεῖνη, «ἀλλὰ καὶ τὰ σκυλιὰ τρῶνε ἀπὸ τὰ ψίχουλα που πέφτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν κυρίων τους».

(1) «Τι λοιπὸν κάνει ἡ γυναίκα; Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια του πλέκει τὴ συνηγορία... Καὶ δείχνει κάθε καρτερία καὶ πίστη καὶ αὐτὰ παρόλο που υβρίζεται» (X).

(2) Ἡ, ναι, καλὸ εἶναι, χαρακτηριστικὸ δηλαδὴ συμπαθοῦς καὶ ἐλεήμονα καὶ ἀγαθοῦ Κυρίου εἶναι νὰ δίνει καὶ στα σκυλάκια (δ).

Ἡ, «ναι, Κύριε, σωστά το εἶπες· ἐκεῖνοι μὲν εἶναι παιδιά ἐνὸς ἐγὼ σκυλάκι καὶ γιὰ αὐτὸ πρέπει περισσότερο νὰ με σπλαχνιστεῖς, διότι καὶ τὰ σκυλάκια...» (Z). Δέχεται τὴ θέση σπιτικὸ σκύλου (p). «Πρέπει ὅμως νὰ προσέξουμε μαζί με τὴν πίστη καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη τῆς. Διότι αὐτὸς μὲν ὀνόμασε τοὺς Ἰουδαίους παιδιά, αὐτὴ ὅμως δεν ἀρκέστηκε σε αὐτὸ, ἀλλὰ τοὺς ὀνόμασε καὶ κυρίους» (Σχ).

Ἡ, ναι, Κύριε, σωστά το εἶπες, ὅτι δεν πρέπει κάποιος νὰ πάρει τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν καὶ νὰ δώσει αὐτὸ στα σκυλάκια· ἀλλὰ ὅμως καὶ τὰ σκυλάκια... Οἱ δύο πρώτες ἐρμηνεῖες πῶ σοβαρές.

(3) Αἰτιολογικὸ, ὅπου τὸ «καὶ» αὐξάνει τὴν ἔννοια του γὰρ=διότι μάλιστα (δ).

Ἡ, διότι ἀκόμα καὶ τὰ σκυλάκια (b).

(4) Καὶ αὐτὰ τὰ σκυλάκια εἶναι μέλη τῆς οἰκογένειας καὶ τρῶνε ὅ,τι εἶναι περιττὸ γιὰ τὰ παιδιά (p). «Ἐπειδὴ εἶμαι σκυλάκι, δεν εἶμαι ξένη, οὔτε ἐμποδίζομαι ἀπὸ τὸ νὰ πάρω τὰ ψίχουλα» (Z).

(5) Δεν λέει τοὺς βλωμούς (τὶς μπουκιές) οὔτε τὸ ψωμὶ (b). Χωρὶς νὰ συγχέεται ἡ

διαφορά μεταξύ Ιουδαίων και εθνικών, και χωρίς να στερούνται οι Ιουδαίοι αυτά που τους ανήκουν, μπορούσε ο Κύριος να εισακούσει το αίτημά της. «Ως ψίχουλα θα εννοήσουμε τις θεραπείες τις συμπτωματικές» (Z).

(6) Υποδηλώνει τα προνόμια των παιδιών, αλλά και κάποιο δεσμό που υπάρχει με αυτούς εκ μέρους των σκυλιών (b). Η αντίθεση είναι όχι μεταξύ των τέκνων και των σκυλιών, αλλά μεταξύ αυτών που κάθονται στο τραπέζι, παιδιών ή γονέων, τους οποίους τα σκυλάκια αναγνωρίζουν ως κυρίου (L).

(7) «Το ότι δεν απομακρύνθηκε λοιπόν, παρόλο που τόσο ντροπιάστηκε ήταν σημάδι πίστεως· το ότι συνομολόγησε ότι είναι σκυλάκι, ήταν σημάδι ταπείνωσης· το ότι από τα λόγια του Χριστού κατασκεύασε συνηγορία, ήταν σημάδι σύνεσης» (Z).

Ματθ.15,28 τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις(1)· γενηθήτω σοι ὡς θέλεις(2). καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ(3) τῆς ὥρας ἐκείνης(4).

Ματθ.15,28 Τότε ο Ιησούς της απάντησε: «Μεγάλη είναι η πίστη σου, γυναίκα! Ας γίνει όπως το θέλεις». Κι από κείνη την ώρα γιατρεύτηκε η θυγατέρα της.

(1) Τόσο η γυναίκα, όσο και ο εκατόνταρχος στο η 10 πίστευαν, ότι ο Ιησούς μπορούσε να θεραπεύσει από απόσταση και οι δύο είχαν πεποίθηση στην καλοσύνη και συμπάθειά του. Αλλά η πίστη της γυναίκας είχε δοκιμαστεί περισσότερο, και δεν είχε αυτή το πλεονέκτημα, που είχε ο εκατόνταρχος, να ζει δηλαδή ανάμεσα στους Ιουδαίους και να βρίσκεται υπό την επίδραση της θρησκείας των Ιουδαίων (p). Το μέγεθος της πίστης της γυναίκας έγκειται στην ακλόνητη πεποίθηση όχι μόνο στη δύναμη, αλλά και στην αγαθότητα και φιλανθρωπία του Σωτήρα (δ). «Για αυτό ο Κύριος ανέβαλλε, για να φωνάξει αυτήν την κουβέντα, για να στεφανώσει τη γυναίκα» (X).

(2) Όπως θέλεις να σου γίνει, δηλαδή να θεραπευτεί η κόρη σου (δ).

«Λέγοντας όμως «ας γίνει», μίλησε με βασιλικό τρόπο, αφού δεν έφερε εις πέρας το πράγμα με προσευχή, αλλά με την εξουσία που πρέπει σε Θεό» (K).

(3) Η θεραπεία που επακολούθησε ήταν διαρκής (b). Η «από» δηλώνει, ότι δεν ενοχλήθηκε πλέον από την ασθένεια η κόρη της (δ).

(4) «Από τη στιγμή που ειπώθηκε ο λόγος, το έργο δεν αργεί· Διότι είναι Θεός αυτός που μιλάει και ο λόγος ενεργεί και η δύναμή του είναι παντού» (K).

Στιχ. 29-31. Διάφορες θεραπείες.

Ματθ.15,29 Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν(1) ὁ Ἰησοῦς ἦλθε παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος(2) ἐκάθητο(3) ἐκεῖ.

Ματθ.15,29 Ο Ιησούς έφυγε από 'κει και ήρθε κοντά στη λίμνη της Γαλιλαίας· ανέβηκε σ' ένα βουνό και καθόταν εκεί.

(1) Σύμφωνα με το Μάρκο ο Ιησούς «αφού βγήκε από τα όρια Τύρου και Σιδώνας ήλθε προς την θάλασσα της Γαλιλαίας αναμέσον των ορίων Δεκαπόλεως». Η περιγραφή αυτή παρουσιάζει μακρά κυκλική οδοιπορία, που επιχειρήθηκε πιθανώς με σκοπό να αποφευχθεί το έδαφος της δικαιοδοσίας του Αντίπα (S).

(2) Το βουνό για το οποίο γίνεται λόγος, είναι αυτό ανατολικά της λίμνης (S).

(3) Δεν πήρε την πρωτοβουλία, να παραγγείλει στα πλήθη να πλησιάσουν, αλλά περίμενε αυτά (b). «Άλλοτε μεν πηγαίνει ο ίδιος, άλλοτε πάλι κάθεται περιμένοντας τους αρρώστους» (X).

Ματθ.15,30 καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κωφοὺς, κυλλοὺς(1) καὶ ἐτέρους πολλοὺς(2), καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ

τοὺς πόδας(3) τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν(4) αὐτούς,

Ματθ.15,30 Και πήγε και τον βρήκε κόσμος πολὺς, ἔχοντας μαζί τους κουτσοὺς, τυφλοὺς, κωφάλαλους κουλοὺς κι ἄλλους πολλοὺς, και τους ἔβαλαν μπρος στα πόδια του Ἰησοῦ και τους θεράπευσε.

(1) Ξεχωρίζεται ἐδῶ ἀπὸ το χωλός. Φαίνεται να εἶναι αὐτός που ἔχει παράλυτα χέρια, και ἔπειτα ο ακρωτηριασμένος ὅπως στα Ματθ. ιη 8 και Μάρκ. θ 43 (g), «ο χωρὶς χέρια» (Z).

(2) Οι οποίοι ἦταν ασθενεῖς (b).

(3) «Φανέρωναν διπλή την πίστη τους, και με το ὅτι ἀνέβαιναν στο βουνό, αν και ἦταν κουτσοί, και με το ὅτι δεν ζητοῦν τίποτα ἄλλο, παρά μόνο να πέσουν μπροστά στα πόδια του» (X).

(4) Ο ἀόριστος δείχνει το με τη μία, με ἓνα λόγο, τοὺς θεράπευσε ὅλους (δ). Ο Μεσσίας βρίσκεται ἀκόμη μια φορά ἀνάμεσα στο λαό του και στο δικό του ἔδαφος. Ἔργα λοιπὸν θεραπείας εἶναι το φυσικὸ προϊόν της βασιλικῆς του φιλανθρωπίας και δύναμης (p).

Ματθ.15,31 ὥστε τοὺς ὄχλους θαυμάσαι(1) βλέποντας κωφοὺς ἀκούοντας, ἀλάλους λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς, χωλοὺς περιπατοῦντας καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν Ἰσραήλ(2).

Ματθ.15,31 Ἔτσι το πλήθος θαύμασε που εἶδε κουφοὺς ν' ακοῦν και ἀλαλους να μιλοῦν, κουλοὺς να γίνονται καλά, κουτσοὺς να περπατοῦν και τυφλοὺς να βλέπουν· και δόξασαν το Θεὸ του Ἰσραήλ.

(1) «Διότι τους προκαλοῦσε ἐκπληξη και το πλήθος των θεραπευομένων και το εύκολο της θεραπείας» (X).

(2) Φράση που σπάνια συναντιέται στην Κ.Δ.. Δες Λουκ. α 68, Πράξ. ιγ 17. Στην Π.Δ. διακρίνει τον Ιεχωβά ἀπὸ τους θεοὺς των ἄλλων εθνῶν (Εξόδ. ε 1, Γ' Βασ. ια 9), και συναντιέται ἐκεῖ συχνά. Ο λαός ἐκπλήσσεται για τη δύναμη του Ἰησοῦ που ἐκδηλώθηκε με ποικίλες θεραπείες, και ἀναγνώρισε, ὅτι η θαυματουργική αὐτή δύναμη ἐνεργοῦσε ἀποκλειστικά για ευεργεσία του προνομιούχου ἔθνους. Για αὐτὸ και δοξάζουν το Θεὸ του Ἰσραήλ (p), «δηλαδή το Θεὸ που τιμοῦν οι Ἰσραηλίτες» (Z). Τα θαύματα του Ἰησοῦ που δεν παρέχονταν γενικῶς στους ἐθνικούς, ἀλλὰ ἀφθονα ἐνεργοῦνταν για ευεργεσία των Ἰσραηλιτῶν, συντελοῦσαν στη δόξα του Θεοῦ του Ἰσραήλ (L).

Στιχ. 32-39. Ο πολλαπλασιασμός των επτά ἄρτων.

Ματθ.15,32 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπε·

σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς(1) προσμένουσί(2) μοι καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι(3)· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστεις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ(4).

Ματθ.15,32 Ο Ἰησοῦς κάλεσε τότε τους μαθητῆς του και τους εἶπε:

«Σπλαγχνίζομαι αὐτὸ τον κόσμῳ· τρεῖς μέρες τώρα εἶναι μαζί μου και δεν ἔχουν τι να φάνε. Και δε θέλω να τους διώξω νηστικούς, μην ἀποκάμουν στο δρόμῳ».

(1) Υπάρχει και η γραφή ἡμέρας τρεῖς. Η γραφή ἡμέραι τρεῖς ἢ «με την ἔννοια για τρεῖς μέρες» (Z). Ἡ, εἶναι τρεῖς ἡμέρες ἀφότου (δ).

(2) «Εἶναι θαυμαστή η τόσο μεγάλη καρτερία του ὄχλου» (Z).

(3) «Επομένως και αν ἀκόμη ἦλθαν ἔχοντας μαζί τους (εφόδια), τα εἶχαν ἤδη φάει. Διότι για αὐτὸ και αὐτός δεν ἔκανε αὐτὸ την πρώτη ἢ τη δεύτερη ἡμέρα, ἀλλὰ ὅταν τους τελείωσαν ὅλα, ὥστε ἀφοῦ πρώτα φτάσουν σε ἀνάγκη, να δεχτοῦν με μεγαλύτερη προθυμία αὐτὸ που ἐγίνε» (X).

(4) «Δείχνοντας ότι και βρίσκονταν πολύ μακριά και δεν τους είχε απομείνει τίποτα» (X).

Ματθ.15,33 και λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ(1)· πόθεν ἡμῖν(2) ἐν ἐρημίᾳ(3) ἄρτοι τοσοῦτοι ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;

Ματθ.15,33 Και του λένε οι μαθητές: «Πού να βρούμε εδώ στην ερημιά τόσα ψωμιά για να χορτάσει τόσοσ κόσμος;»

(1) «Ακόμα σέρνονται κάτω στη γη (οι μαθητές): αν και έκανε αμέτρητα, ώστε να θυμηθούν εκείνο το θαύμα [του χορτασμού των 5 χιλιάδων]... αλλά ακόμα ήταν πιο ατελείς. Για αυτό και λένε σε αυτόν: Από πού θα βρούμε στην έρημο τόσοσ άρτους;» (X).

(2) Από πού θα γίνουν σε εμάς, από πού δηλαδή θα βρούμε (δ).

(3) Αφού είμαστε (δ), «σε ερημιά που απέχει πολύ από τις κωμοπόλεις» (X). «Και πριν και ύστερα σε ερημιά κάνει το θαύμα αυτό, μακριά από πόλεις και χωριά» (Z) «για να μην λέει κάποιος δηλαδή... ότι προμηθεύτηκε από κάποια πόλη που ήταν κοντά, ομολογείται ο τόπος, για να πιστευτεί το θαύμα» (X).

Επιπλέον με τον καθορισμό του τόπου («στην ερημιά») «δείχνει σαν να έκανε το θαύμα των άρτων χωρίς να το θέλει κατά κάποιο τρόπο, λόγω της ανάγκης και λόγω του ότι η τροφή ήταν δυσπρόσιτη· το οποίο δεν θα έκανε σε πόλη, όπου υπάρχει αφθονία προμηθειών» (K).

Ματθ.15,34 και λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πόσους ἄρτους ἔχετε(1); οἱ δὲ εἶπον· ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθῦδια(2).

Ματθ.15,34 Τους λέει ο Ιησούς: «Πόσα ψωμιά έχετε;» «Εφτά, και λίγα ψαράκια», του απαντούν.

(1) «Και στους πέντε άρτους ρώτησε αυτό, όπως είπε ο Λουκάς» (Z). «Διότι και αυτός με αυτά προκαλεί τη σκέψη τους, και ρωτά με όμοιο τρόπο όπως και παλιότερα, ώστε και με τον τρόπο της ερώτησης να θυμίσει σε αυτούς αυτά που ήδη έγιναν» (X). Αλλά «ούτε έτσι δεν κατάλαβαν. Εσύ όμως, έστω και αν κακολογείς την τόσο μεγάλη πώρωσή τους, ότι ενώ ήταν δηλαδή νωπό ακόμα το θαύμα που προηγήθηκε, τόσο γρήγορα το ξέχασαν, αλλά θαύμασε τη φιλαλήθειά τους» (Z), «πως οι ίδιοι γράφοντας, δεν κρύβουν τα ελαττώματά τους, και αυτά ενώ είναι μεγάλα» (X).

(2) Με το υποκοριστικό χαρακτηρίζουν το πόσο μικρά και τελείως ανεπαρκή ήταν τα ψάρια (δ).

Ματθ.15,35 και ἐκέλευσε τοῖς ὄχλοις(1) ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν(2).

Ματθ.15,35 Κι αφού πρόσταξε τον κόσμο να καθίσουν καταγής για φαγητό,

(1) «Κάνει τα ίδια με τα παλιά. Διότι τους ξαπλώνει στη γη και στα χέρια των μαθητών κάνει να πηγάζουν οι άρτοι. Διότι διέταξε, λέει, τους όχλους να ξαπλώσουν στη γη» (X). «Αν και μπορούσε με λόγο να δυναμώσει τους όχλους, δεν κάνει αυτό διότι δεν θα φαινόταν. Έκανε όμως το θαύμα με τους άρτους για να δείξει ολοκάθαρα την θεϊκή του δόξα» (K).

(2) Στο μεν θαύμα της διατροφής των πέντε χιλιάδων παράγγειλε στους όχλους, να ξαπλώσουν στο χορτάρι (Ματθ. ιδ 19) μιας και ήταν άνοιξη, τώρα όμως στη σκέτη γη, μιας και ήταν καλοκαίρι ή φθινόπωρο (δ).

Ματθ.15,36 και λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθῦας, εὐχαριστήσας(1) ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις(2).

Ματθ.15,36 πήρε τα εφτά ψωμιά και τα ψάρια, είπε ευχαριστήρια προσευχή, τα

έκοψε κομμάτια και τα έδωσε στους μαθητές, κι οι μαθητές στον κόσμο.

(1) Είναι δίκαιο να ευχαριστούμε και πριν την τροφή (δες Πράξ. κζ 35), διότι η ευχαριστία αυτή είναι αναγνώριση της θείας ευλογίας και για τα περασμένα και για τα μελλοντικά. Ο Ιησούς ανέφερε τα πάντα προς τον Πατέρα. Για αυτό και τώρα ευχαριστεί για τους άρτους και το χορτασμό του πλήθους που θα ακολουθήσει μετά από λίγο (b).

(2) Ο πολλαπλασιασμός των άρτων και των ιχθύων έγινε απαράλλακτα όπως και στο προηγούμενο θαύμα· μόνο που αντί για την εκεί αναφερόμενη ευλογία, εδώ αναφέρεται ευχαριστία, την οποία ευχαριστία ο Ιωάννης (στ 11) μνημονεύει και στο πρώτο θαύμα, από όπου είναι φανερό ότι ευχαριστία και ευλογία έχουν την ίδια έννοια (δ).

Ματθ.15,37 και έφαγον πάντες και έχορτάσθησαν, και ήσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων ἑπτὰ(1) σφυρίδας(2) πλήρεις·

Ματθ.15,37 Έφαγαν ὅλοι και χορτάσαν. Κι ὅταν μάζεψαν τα κομμάτια που περίσσεψαν γέμισαν ἑφτά καλάθια.

(1) «Τότε μεν κάνει τα κοφίνια των περισσευμάτων ισάριθμα με τους μαθητές, ενώ τώρα κάνει τα κοφίνια ίσα με τους άρτους» (X). «Πώς εκεί μεν περίσσεψαν δώδεκα κοφίνια, ενώ εδώ ἑπτὰ μεγάλα κοφίνια, αν και έπρεπε εδώ να περισσέψουν περισσότερα, αφού και περισσότεροι ήταν οι άρτοι και λιγότεροι αυτοί που έφαγαν;» (Z).

«Η... οι σφυρίδες ήταν μεγαλύτερες από τα κοφίνια, ή αν όχι αυτό, ώστε να μην γίνει αιτία η ισότητα του θαύματος στο να το ξεχάσουν πάλι, οπότε με την διαφορά διεγείρει τη μνήμη τους, έτσι ώστε με την παραλλαγή να θυμηθούν και εκείνο και αυτό» (X).

(2) Το κοφίνι χρησιμοποιούνταν για την εργασία στην ξηρά. Έπρεπε λοιπόν να έχει μέγεθος περιορισμένο, για να μην προκαλεί βαρύ μόχθο. Η σφυρίδα φαίνεται από τις Πράξεις θ 25 ότι ήταν αρκετά μεγάλη, αφού σε αυτήν σύμφωνα με το χωρίο αυτό χώρεσε ολόκληρος άνθρωπος κρυμμένος (L). Η σφυρίδα ή σφυρίδα ήταν καλάθι από καλάμι, που συχνά χρησιμοποιούνταν από τους ψαράδες για μεταφορά ψαριών (S).

Ματθ.15,38 οί δὲ ἐσθίοντες ήσαν τετρακισχίλιοι(1) ἄνδρες χωρίς γυναικῶν και παιδίων.

Ματθ.15,38 Αυτοί που έφαγαν ήταν τέσσερις χιλιάδες άντρες, χωρίς γυναίκες και παιδιά.

(1) Πολλές λεπτομέρειες φαίνονται ὅμοιες με το θαύμα της διατροφής των πέντε χιλιάδων. Αλλά οι διαφορές ως προς τους αριθμούς δεν σημειώνονται μόνο στο πλήθος (4 χιλιάδες) αλλά και στην ποσότητα των άρτων και των καλαθίων. Μαζί με αυτές τις διαφορές η για τριήμερο παραμονή του πλήθους κοντά στο Χριστό είναι αποκλειστική στο θαύμα αυτό της διατροφής των 4 χιλιάδων. Επιπλέον χρησιμοποιείται εδώ το υποκοριστικό ιχθύδια αντί για τους ιχθύες του θαύματος των 5 χιλιάδων, όπως και διαφορετική λέξη, η σφυρίδα, αντί για την εκεί χρησιμοποιούμενη (p).

Στον ισχυρισμό κάποιων ορθολογιστών που ισχυρίζονται, ότι το θαύμα αυτό δεν είναι αυθεντικό, αλλά αποτελεί άλλη έκδοση αφήγησης του πρώτου, που μπήκε σκοπίμως στην παράδοση, σωστά παρατηρήθηκε από τον Olshausen, ότι αν επρόκειτο για παραφθορά της παράδοσης, το δεύτερο αυτό θαύμα θα έπρεπε να αναφέρεται με γλώσσα που θα υπερέβαλε τα περιστατικά του πρώτου θαύματος από το οποίο προήλθε. Αντιθέτως τώρα ο αριθμός αυτών που τράφηκαν είναι μικρότερος, ο

αριθμός των άρτων μεγαλύτερος και η ποσότητα των περισσευμάτων μικρότερη από αυτήν του προηγούμενου θαύματος (ο).

Ματθ.15,39 και άπολύσας τούς όχλους ανέβη(1) εις τὸ πλοῖον και ἦλθεν εις τὰ ὄρια Μαγδαλά(2).

Ματθ.15,39 Έπειτα άφησε τον κόσμο να φύγει, μπήκε στο καΐκι και ήρθε στην περιοχή της Μαγδαλά.

(1) Υπάρχει και η γραφή ανέβη.

(2) Αυθεντική γραφή Μαγαδάν. Ο Μάρκος έχει Δαλμανουθά. Υπάρχει λοιπόν αβεβαιότητα γραφών. Εδώ η γραφή Μαγαδάν είναι η παλαιότερη. Τέτοιο όμως όνομα τόπου δεν είναι γνωστό, για αυτό και στα μεταγενέστερα χειρόγραφα αντικαταστάθηκε το Μαγαδάν με το Μαγδαλά, γνωστής κωμόπολης μεταξύ Τιβεριάδας και Καπερναούμ που βρίσκεται στη δυτική όχθη. Και η Δαλμανουθά είναι επίσης άγνωστη (ρ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄ (16)

Στιχ. 1-12. Μόνο τη διδασκαλία του Κυρίου πρέπει να έχουμε οδηγό μας.

Ματθ.16,1 Καί προσελθόντες οι Φαρισαίοι και Σαδδουκαίοι(1) πειράζοντες(2) έπηρώτησαν(3) αυτόν σημείον εκ του ούρανού(4) επιδείξει αυτοίς.

Ματθ.16,1 Έρθαν στον Ιησού οι Φαρισαίοι και Σαδδουκαίοι και, για να τον φέρουν σε δύσκολη θέση, του ζήτησαν ν' αποδείξει μ' ένα θαύμα τη θεϊκή του αποστολή.

(1) Η συμμαχία των Φαρισαίων με τους πολύ αντιπαθείς σε αυτούς αντιπάλους τους Σαδδουκαίους, είναι περισσότερο αξιοπαρατήρητη από ότι η συμμαχία των Φαρισαίων με τους Ηρωδιανούς. Κοινή έχθρα συνένωσε εχθρούς από μακρά παράδοση (ρ).

«Παρόλο που στα δόγματα διαφωνούσαν οι Φαρισαίοι και οι Σαδδουκαίοι, αλλά όμως εναντίον του Χριστού συμπνέουν» (Θφ). Ο Μάρκος δεν μνημονεύει τους Σαδδουκαίους όπως και ο Λουκάς τους Φαρισαίους (ρ).

(2) Δηλαδή με προθέσεις εχθρικές (F). «Διότι δεν ζητούσαν για να πιστέψουν, αλλά για να επιτεθούν» (X), «για να τον κατηγορήσουν ως μάγο» (Z).

(3) «Με την έννοια του παρακάλεσαν» (Z), ζήτησαν (δ).

(4) «Τι θαύμα ζητούσαν από τον ουρανό; Να σταματήσει τον ήλιο ή να συγκρατήσει τη σελήνη ή να κατεβάσει κεραυνούς ή να μεταβάλλει τον αέρα ή κάτι άλλο τέτοιο» (X). «Διότι θεωρούσαν ότι τα θαύματά του πάνω στη γη γίνονται από δαιμονική δύναμη και με τον Βεελζεβούλ» (Θφ) και ότι δεν αποδείκνυαν αποφασιστικά, ότι αυτός είναι ο Μεσσίας. Φαίνονταν να ομολογούν, ότι επιθυμούσαν να πειστούν για την μεσσιακή του ιδιότητα. Αλλά περίμεναν, ότι δεν θα μπορούσε να επιδείξει το θαύμα, το οποίο ζητούσαν από αυτόν. Και θα εκτιθόταν έτσι στο λαό (ρ).

Ματθ.16,2 (1)ό δέ άποκριθεις ειπεν αυτοίς(2)· όψίας γενομένης λέγετε· εϋδία(3)· πυρράζει(4) γάρ ό ούρανός·

Ματθ.16,2 Αυτός τους απάντησε: «Όταν έρθει το δειλινό, λέτε: “θα ’χουμε καλόν καιρό, γιατί ο ουρανός είναι κόκκινος”.

(1) Τα από το «όψίας γενομένης» μέχρι το τέλος του επόμενου στίχου δεν μαρτυρούνται από τους κώδικες Βατικανό, Σιναϊτικό και κάποιους άλλους όπως και από τον Ωριγένη και από την Συριακή, την σαϊδική και βοχαϊρική μετάφραση. Από τα αντιοχειανά κείμενα μαρτυρείται πάρα πολύ νωρίς.

Για αυτό άλλοι μεν θεωρούν αυτούς τους στίχους ως γλώσσα (κείμενο που προστέθηκε) που σχηματίστηκε σύμφωνα με το Λουκ. ιβ 54-56 (α), άλλοι ως παλαιότατη προσθήκη, που διασώζει πιθανώς αληθινό λόγο του Κυρίου (ρ) και άλλοι ως σκόπιμη αποσιώπηση του χωρίου από τα χειρόγραφα αλεξανδρινής προέλευσης, που οφείλεται στο ότι η εικασία του καιρού από τα σημάδια του ουρανού, όπως περιγράφεται στο χωρίο, δεν επαληθεύεται στην Αίγυπτο, διότι το πρωινό κόκκινο του ουρανού δεν προαναγγέλλει βροχή (L). Η τελευταία εκδοχή σοβαρότατη.

(2) Η έννοια του όλου χωρίου: «Την μεν επιφάνεια του ουρανού μπορείτε να την διακρίνετε, τότε μεν δηλώνει καλοκαιρία, τότε κακοκαιρία, τα σημάδια όμως των καιρών δεν μπορείτε να τα διακρίνετε;» (Z).

«Όπως ακριβώς στον ουρανό είναι άλλο μεν το σημάδι της κακοκαιρίας, άλλο πάλι της καλοκαιρίας, και δεν θα μπορούσε κάποιος, βλέποντας το σημάδι της κακοκαιρίας να ζητήσει γαλήνη, ούτε στη γαλήνη να ζητήσει κακοκαιρία, έτσι πρέπει να σκέφτεστε και για μένα» (Σχ). Πώς δεν διακρίνετε ότι ήλθαν νέοι καιροί; Για να προβλέψετε τι καιρός θα είναι την επομένη ή κατά την διάρκεια της ημέρας, παρατηρείτε τον ουρανό. Για να διακρίνετε εάν πράγματι είμαι ο Μεσσίας γιατί δεν εξετάζετε τα έργα μου; (L).

(3) Από το ευ και δίος, το οποίο πάλι από το Ζευς-Διός, του βασιλιά του αέρα και του ουρανού=η γαλήνη του ουρανού, ο ήρεμος ουρανός, η καλοκαιρία (g).

(4) Πυρράζω= γίνομαι πυρρός (g) κοκκινίζει, φαίνεται με χρυσό χρώμα (δ). Το σημείο που τονίζεται είναι το χρώμα των νεφών. Ωραίος καιρός! φωνάζουν, όταν είναι με χρυσό χρώμα ο ουρανός το απόγευμα (S).

Ματθ.16,3 και προΐ· σήμερον χειμών· πυρράζει γὰρ στυγνάζων(1) ὁ οὐρανός. ὑποκριταί(2), τὸ μὲν πρόσωπον(3) τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν(4) οὐ δύνασθε γνῶναι;

Ματθ.16,3 Και το προΐ λέτε: “σήμερα θα ᾿χουμε κακοκαιρία, γιατί ο ουρανός είναι κόκκινος και συννεφιασμένος”. Υποκριτές! Τα σημάδια στον ουρανό μπορείτε να τα διακρίνετε, και τα σημάδια των καιρών δεν μπορείτε να τα καταλάβετε;

(1) Στυγνάζω, είμαι κατσοφιασμένος, λυπάμαι· μεταφορικά λέγεται για τον ουρανό καλυμμένο με σύννεφα (g). Επομένως το πυρράζει στυγνάζων=έχει βαθύ και σκοτεινό κόκκινο χρώμα (δ) ή είναι σκεπασμένος από σύννεφα και κοκκινίζει. «Διότι όταν ανεβαίνει ο ήλιος μέσα από ομίγλη, ελαττώνεται μεν η λάμψη των ακτίνων και φαίνεται ο ήλιος να έχει το χρώμα του αναμμένου κάρβουνου και του αίματος και αυτή η εικόνα της φαντασίας δημιουργείται στην όψη από την παχύτητα του αέρα» (B).

(2) «Τους ονόμασε υποκριτές, όχι μόνο διότι άλλα μεν έλεγαν, ενώ άλλα φρονούσαν, αλλά και διότι έδιναν μεν την εντύπωση ότι είναι σοφοί, αλλά ήταν άσοφοι» (Z), διότι είχαν το νου γεμάτο από ανοησία και καύχηση (δ).

Ο Ιησούς δεν αρνείται την ικανότητά τους στο να προβλέπουν τον καιρό, αλλά ελεεινολογεί την τύφλωση, την οποία έδειχναν οι άρχοντες του Ισραήλ στα θαύματα που επιβεβαίωναν ότι ο Μεσσίας ήλθε (S).

(3) Λέγεται εδώ με την έννοια της εξωτερικής όψης άψυχων αντικειμένων (g).

(4) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: Τα σημάδια τα οποία οι καιροί σημαίνουν (g). Πιο σωστά, τα σημάδια που σημαίνουν τους καιρούς του Μεσσία· τα σημάδια που πείθουν, ότι οι ημέρες είναι οι ημέρες του υιού του ανθρώπου.

Ματθ.16,4 (1)γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς(2) σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωῶνᾶ τοῦ προφήτου(3). καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς

ἀπὴλθε(4).

Ματθ.16,4 Μια γενιά πονηρή και άπιστη ζητάει να δει σημάδι, μα δε θα της δοθεί άλλο σημάδι, παρά μόνο το σημάδι του προφήτη Ιωνά». Και τους άφησε κι έφυγε.

(1) Δες Ματθ. ιβ 38 και τις εκεί ερμηνευτικές σημειώσεις.

(2) «Πονηρή γενιά διότι τον πειράζουν, μοιχαλίδα διότι απομακρύνονται από το Θεό και προσκολλώνται στο διάβολο» (Θφ). «Τους είπε πονηρή γενιά λόγω της ποιότητας που είχε δημιουργηθεί μέσα τους από τον πονηρό· και πονηρία σημαίνει το να κάνω το κακό με τη θέλησή μου» (Ω).

(3) «Εσύ όμως πρόσεξε την πωρωμένη καρδιά τους, πώς ενώ άκουσαν ότι δεν θα τους δοθεί σημάδι παρά μόνο το σημάδι του Ιωνά του προφήτη, δεν ρωτούν. Παρόλο βεβαίως που έπρεπε, αφού και τον προφήτη ήξεραν και όλα τα συμβάντα και για δεύτερη φορά άκουγαν αυτό, έπρεπε λοιπόν να ρωτήσουν και να μάθουν τι τέλος πάντων σήμαινε το λεγόμενο· αλλά δεν τα λένε αυτά από επιθυμία να μάθουν» (X). Εκείνοι ζητούν να τους δοθεί θαύμα από τον ουρανό και ο Κύριος τους απαντά, ότι το θαύμα, που θα τους δοθεί, προέρχεται από κάτω (ο).

(4) «Αφήνοντάς τους ως αθεράπευτους, έφυγε» (Θφ).

Ματθ.16,5 Καί έλθόντες οι μαθηταί αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν(1) έπελάθοντο(2) άρτους λαβεῖν.

Ματθ.16,5 Όταν έφτασαν οι μαθητές στην άλλη όχθη, είδαν ότι ζέχασαν να πάρουν ψωμιά.

(1) Στην ανατολική παραλία της λίμνης (L).

(2) Με έννοια υπερσυντέλικου (L). Πρόκειται για σύντομο τρόπο έκφρασης.=Παρατήρησαν φτάνοντας στην αντίπερα όχθη, ότι ζέχασαν να πάρουν μαζί τους άρτους (δ). Στη βιασύνη της αναχώρησης (F).

Ματθ.16,6 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ὁρᾶτε και προσέχετε(1) ἀπὸ τῆς ζύμης(2) τῶν Φαρισαίων και Σαδδουκαίων(3).

Ματθ.16,6 Ο Ιησούς τους λέει: «Να φυλάγεστε και να προσέχετε από το προζύμι των Φαρισαίων και των Σαδδουκαίων».

(1) Ο μεταφορικός λόγος υπαινίσσεται τις σκέψεις, οι οποίες καταπλημμύριζαν τότε τις διάνοιες των μαθητών= Μη φροντίζετε για την έλλειψη του επίγειου άρτου, αλλά προσέξτε την επικίνδυνη τροφή, την οποία οι υποκριτές προσφέρουν στις ψυχές σας (b).

(2) Από το ζέω λέγεται η οργανική ουσία που προκαλεί ζύμωση σε άλλη οργανική ύλη και είτε κάνει αυτήν καταλληλότερη για γεύση και πέψη, κάνοντας το προζύμι καλό, είτε, όταν η ζύμωση προχωρήσει πολύ, κάνει αυτήν άχρηστη για τροφή προκαλώντας τη φθορά και σαπίλα της. Ενδιάμεση λοιπόν λέξη η ζύμη, που συναντιέται με καλή μεν έννοια στα Ματθ. ιγ 33,Λουκ. ιγ 21, ενώ με κακή στο Α΄Κορ. ε 6-8 (δ).

Ο λόγος εδώ μεταφορικός. «Ζύμη λέει τη διδασκαλία των Φαρισαίων και Σαδδουκαίων» (Z), η οποία σιωπηλά και ανεπαίσθητα εισέδυε και μόλυνε ολόκληρο τον πνευματικό άνθρωπο καταστρέφοντας κάθε αγνό και άγιο συναίσθημα (ο). Και ακριβέστερα εννοεί το στοιχείο που δηλητηριάζει κάθε διδασκαλία τους και δράση, δηλαδή την υποκρισία, όπως ερμηνεύει ο Λουκάς (ιβ 1)(δ).

Πολλές από τις διδασκαλίες των Φαρισαίων ήταν αληθινές και βιβλικές, αλλά ήταν τόσο ανακατεμένες με τις ψεύτικες και μάταιες παραδόσεις, ώστε ως σύνολο αποτελούσαν ηθική ζύμη ολέθρια (ο).

(3) Είναι πιθανόν οι μαθητές να είχαν λησμονήσει τους άρτους, επειδή η στο σ. 1

συζήτηση με τους Φαρισαίους και Σαδδουκαίους είχε βάλει αυτούς σε κατάσταση αγωνίας και πειρασμού (b).

Ματθ.16,7 οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς(1) λέγοντες ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν(2).

Ματθ.16,7 Αυτοὶ σκέφτονταν κι ἔλεγαν μεταξύ τους: «Ψωμί δεν πήραμε!»

(1) Δηλαδή στον ιδιαίτερό τους κύκλο, χωρίς να πουν τίποτα στο διδάσκαλό τους (F).

(2) «Ήταν ακόμα προσκολλημένοι στους ιουδαϊκούς καθαρμούς και τις διακρίσεις των φαγητών» (X).

«Ο μεν Χριστός ζύμη ονόμασε τη διδασκαλία των λόγων και παρήγγειλε να απέχουν από αυτήν· οι μαθητές όμως, καταλαβαίνοντας ως ζύμη τους ιουδαϊκούς ἄρτους και νομίζοντας ότι τους παράγγειλε να απέχουν από αυτούς, σκεφτόντουσαν μέσα τους, δηλαδή ταράζονταν, αφού εμποδίστηκαν μεν από τους ιουδαϊκούς ἄρτους, όπως νόμισαν, αλλά δεν κουβαλούσαν άλλους μαζί τους και για αυτό ἔλεγαν με λύπη, ότι δεν πήραμε ἄρτους από τους πιστούς που μας φιλοξένησαν, ώστε να τραφούμε με αυτούς» (Z).

Αλλά ο Κύριος δεν ἔλεγε σε αυτούς να συμπεριφέρονται απέναντι στον ἄρτο των Φαρισαίων και Σαδδουκαίων σαν να ήταν ο ἄρτος αυτός ἄρτος ειδωλολατρών, που μπορούσε να τους μολύνει (p).

Ματθ.16,8 γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· τί διαλογίζεσθε(1) ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι(2), ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε(3);

Ματθ.16,8 Το κατάλαβε ο Ιησούς και τους εἶπε: «Τι σκέφτεστε, ολιγόπιστοι, πως δεν ἔχετε πάρει ψωμιά;

(1) «Πρώτα τους ελέγχει για τη φροντίδα της τροφής, λέγοντας· γιατί ταράζεστε, επειδή δεν πήρατε από αλλού ἄρτους;» (Z).

(2) «Τους ονομάζει πάλι ολιγόπιστους, διότι δεν πίστεψαν ότι από αυτόν θα τραφούν ὅλοι, αλλά οι ίδιοι φρόντιζαν για τους εαυτούς τους» (Z). Η πίστη εδώ φαίνεται να είναι εμπιστοσύνη, πεποίθηση, βεβαιότητα στη δύναμη του Χριστού να προμηθεύσει τροφή, όπως ἔπραξε αυτό πριν (p).

(3) «Είδες πόσο μεγάλη αγανάκτηση; Διότι δεν φαίνεται κάπου αλλού να τους μάλωσε τόσο πολύ... Διότι η πραότητα δεν είναι παντού καλό. Και όπως ακριβώς τους μετέδιδε θάρρος, ἔτσι και τους μαλώνει, φροντίζοντας ἔτσι με την ποικιλία αυτή τη σωτηρία τους» (X).

Ματθ.16,9 οὐπω νοεῖτε(1) οὐδὲ μνημονεύετε(2) τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε(3);

Ματθ.16,9 Ακόμη δεν το εννοήσατε ούτε θυμάστε τα πέντε ψωμιά για τους πέντε χιλιάδες ἄντρες, και πόσα κοφίνια πήρατε ἔπειτα;

(1) Το ρήμα νοεῖν εκφράζει κάτι περισσότερο θεληματικό από το συνήμι. Ὁφείλαν να εἶχαν κατανοήσει, ακόμη και αν τα δύο εκείνα θαύματα δεν εἶχαν συντελεστεί (b). Η ἑκτακτη αυτή νωθρότητα των 12, η οποία φαίνεται να ἐξέπληξε και τον ἴδιο το Χριστό («ακόμα δεν καταλαβαίνετε...; Πώς δεν καταλαβαίνετε...;») δείχνει πόσο αργά προχωρούσε η εκπαίδευση και αυτών ακόμα των μαθητῶν που ἦταν κατεξοχὴν συνδεδεμένοι με τον Ιησού (p).

(2) Η αμαρτία προσβάλλει και τη σκέψη και τη μνήμη. Οφείλουμε να μνημονεύουμε και τις λεπτομέρειες των θείων ἔργων και από τη βοήθεια που μας δόθηκε κατά το παρελθόν, να ἐλπίζουμε και για τη μελλοντική (b).

(3) «Αναφέρει τον αριθμό και αυτῶν που τράφηκαν και των περισσευμάτων,

οδηγώντας τους ταυτόχρονα και στο να θυμηθούν τα περασμένα, και κάνοντάς τους προσεκτικότερους για τα μέλλοντα» (X).

Ματθ.16,10 οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ(1) ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων καὶ πόσας σφυρίδας ἐλάβετε;

Ματθ.16,10 Οὐτε τα εφτά ψωμιά για τους τέσσερις χιλιάδες άντρες και πόσα καλάθια πήρατε;

(1) Στο πρώτο θαύμα όπως ο αριθμός των άρτων ανταποκρίνεται στον αριθμό των χιλιάδων, έτσι και ο αριθμός των κοφινιών ανταποκρίνεται στον αριθμό των Αποστόλων· έτσι ώστε ο καθένας τους είχε το κοφίνι, το οποίο μετέφερε γεμάτο. Στο δεύτερο θαύμα ο αριθμός των σφυρίδων ανταποκρίνεται στον αριθμό των άρτων (b).

Ματθ.16,11 πῶς(1) οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτου(2) εἶπον ὑμῖν προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης(3) τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;

Ματθ.16,11 Πῶς δεν καταλαβαίνετε ότι δε σας μιλούσα για ψωμιά, όταν σας ἔλεγα να φυλαχτεῖτε ἀπὸ το προζύμι των Φαρισαίων και των Σαδδουκαίων;»

(1) Μόριο που εκφράζει έκπληξη (b).

(2) Λέγεται για συνηθισμένη τροφή (δ), για το συνηθισμένο άρτο που χρησιμοποιείται για διατροφή του σώματος.

(3) Με έννοια ηθική και συμβολική (F).

Ματθ.16,12 τότε συνῆκαν(1) ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδασχῆς(2) τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

Ματθ.16,12 Τότε κατάλαβαν πως δεν τους εἶπε να φυλάγονται ἀπὸ το προζύμι που φτιάχνουν ψωμί, ἀλλὰ ἀπὸ τη διδασκαλία των Φαρισαίων και των Σαδδουκαίων.

(1) «Είδες αγανάκτηση μεγάλη, δεσ και τον καρπό της. Διότι αμέσως ξύπνησε το μυαλό τους που κοιμόταν και κατάλαβαν» (Z).

(2) Στους ραββίνους η ζύμη σημαίνει το κακό ένστικτο. Οι Φαρισαίοι και οι Σαδδουκαίοι δεν είχαν την ίδια διδασκαλία σε όλα τα σημεία. Είχαν όμως τα ίδια εχθρικά αισθήματα εναντίον του Ιησού. Η λέξη λοιπόν διδασχῆς εδώ σημαίνει λιγότερο διδασκαλία θεωρητική και περισσότερο διάθεση ελάχιστα ειλικρινή. Για αυτό και ο Λουκάς χρησιμοποιεί αντί για αυτήν, τη λέξη υποκρισία. Ίσως η λέξη διδασχῆς εκλέχτηκε αναφορικά με τους Φαρισαίους, βλέποντάς τους ειδικότερα (L).

Στιχ. 13-20. Η ομολογία του Πέτρου και των μαθητών.

Ματθ.16,13 Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου(1) ἠρώτα τοὺς μαθητὰς(2) αὐτοῦ λέγων· τίνα(3) με λέγουσιν(4) οἱ ἄνθρωποι(5) εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου(6);

Ματθ.16,13 Ὅταν ἦρθε ο Ιησούς στα μέρη της Καισάρειας του Φιλίππου, ρώτησε τους μαθητές του: «Ποιος λένε οι ἄνθρωποι πως εἶναι ο Υἱὸς του Ἀνθρώπου;» Αυτοὶ ἀπάντησαν:

(1) «Αυτήν την Καισάρεια την ἔχτισε ο Φίλιππος για τιμή του Καίσαρα» (Z).

«Υπάρχει και ἄλλη, αυτή του Στράτωνα» (Σχ). Η Καισάρεια του Φιλίππου βρισκόταν στους πρόποδες του Λιβάνου, κοντά στις πηγές του Ιορδάνη στη Γαυλωνίτιδα, που ονομαζόταν προηγουμένως Πανεάς, αλλά όταν ο Φίλιππος ο τετράρχης διεύρυνε αυτήν, ἀπὸ αὐτὸν μεν μετονομάστηκε σε Καισάρεια εἰς τιμὴν του Τιβερίου Καίσαρος (Ιωσηπ. Ιουδ. Αρχ. 18,2,1), και σε Νερωνιάς ἀπὸ τον Αγρίππα το νεώτερο εἰς τιμὴν του Νέρωνος (Ιωσηπ. ο.π. 20,9,4). Σήμερα ονομάζεται Banjas και ἔχει γύρω στα 150

σπίτια (g).

Ο πληθυσμός της Καισαρείας ήταν κυρίως ειδωλολατρικός και προφανώς ο Κύριος δεν ζητούσε έδαφος για κήρυγμα, αλλά ήσυχο περιβάλλον για κατ' ιδίαν διδασκαλία των αποστόλων, ειδικά αποβλέποντας στο επικείμενο πάθος του (p). Τα γεγονότα, τα οποία ακολουθούν, έγιναν λίγο πριν το πάθος (b). Ήταν λοιπόν απαραίτητο να αποσυρθεί μαζί με τους μαθητές του σε τόπο απομόνωσης (S).

(2) «Δεν τους ρωτά στην αρχή του κηρύγματος, αλλά όταν έκανε πολλά θαύματα και τους μίλησε για πολλά και υψηλά δόγματα... τότε τους κάνει αυτή την ερώτηση» (X). Οι μαθητές είχαν ωφεληθεί με την ακρόαση της διδασκαλίας του Κυρίου και με την έρευνα των έργων του. Τώρα ο διδάσκαλός τους, τους εξετάζει με ερώτηση και δίνει παράδειγμα κατήχησης (b). «Ρώτησε βεβαίως όχι επειδή αγνοούσε, αλλά σύμφωνα με το σχέδιό του, έτσι ώστε ο Πέτρος να πει αυτό που του αποκαλύφθηκε και να αποδοκιμαστούν ως πλανημένες οι απόψεις όλων των άλλων για αυτόν» (Z).

(3) Μπαίνει μπροστά με έμφαση.

(4) Δηλαδή θεωρούν, πιστεύουν ότι είμαι (δ).

(5) «Δεν είπε, ποιος λένε ότι είμαι οι γραμματείς και Φαρισαίοι, παρόλο που αυτοί πολλές φορές τον πλησίαζαν και συνομιλούσαν· αλλά ποιος λένε οι άνθρωποι ότι είμαι, εξετάζοντας την αμερόληπτη γνώμη του λαού. Διότι αν και αυτή η γνώμη ήταν πολύ πιο ταπεινή από το πρόβλεπτο, αλλά ήταν απαλλαγμένη από πονηρία· εκείνη όμως των Φαρισαίων ήταν γεμάτη από πολλή κακία» (X).

(6) Η ονομασία αυτή δεν αρμόζει μόνο στην κατάσταση της ταπείνωσης του Κυρίου αλλά και σε αυτήν της εξύψωσης και δόξας του (b). «Διότι λέει, κανείς δεν ανέβηκε στον ουρανό, παρά μόνο ο Υιός του ανθρώπου, που είναι στον ουρανό· και πάλι, όταν δείτε τον Υιό του ανθρώπου να ανεβαίνει, εκεί όπου ήταν προηγουμένως» (X). Η ονομασία εδώ έδειχνε την ανθρώπινη φύση του και προετοιμάζε με αντίθεση την αποκάλυψη της θείας του φύσης (L).

Ματθ.16,14 οί δε εἶπον· οί μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν(1), ἄλλοι δὲ Ἡλίαν(2), ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν(3) ἢ ἓνα τῶν προφητῶν(4).

Ματθ.16,14 Ἄλλοι λένε πως εἶναι ο Ἰωάννης ο Βαπτιστής, ἄλλοι ο Ἡλίας, ἄλλοι ο Ἰερεμίας ἢ ἓνας ἀπὸ τοὺς προφῆτες».

(1) «Αυτοί μεν που τον ονόμαζαν Ιωάννη, ήταν όπως ο Ηρώδης, οι οποίοι νόμιζαν ότι ο Ιωάννης μετά την ανάστασή του πήρε και αυτό το χάρισμα, το της θαυματουργίας δηλαδή» (Θφ).

(2) «Άλλοι πάλι ότι είναι ο Ηλίας αυτός που τώρα ονομάζεται... ο οποίος από τότε ζει με σάρκα και εμφανίστηκε κατά τον παρόντα χρόνο» (Ω). Οι εσχατολογικές ελπίδες του λαού είχαν συγκεντρωθεί σε προσωπικότητες, οι οποίες σύμφωνα με το Δ' Έσδρα στ 26 αρπάχτηκαν στον ουρανό, χωρίς να γευτούν θάνατο και οι οποίοι αναμένονταν να επιστρέψουν ώστε κατά τις έσχατες ημέρες να γίνουν κήρυκες του Μεσσία. Στη ραββινική πραγματεία, που έχει τον τίτλο Ντερέκ ερες ζούτα (σχετικά με το τέλος) διασώθηκε παράδοση σύμφωνα με την οποία εννιά τέτοια πρόσωπα αρπάχτηκαν ζωντανά στον Παράδεισο, και πρώτα μεταξύ αυτών αριθμούνται ο Ενώχ και ο Ηλίας (S).

Δεν είναι λοιπόν ανάγκη να σχετίσουμε το παρόν χωρίο με τις σύγχρονες ιδέες κάποιων για τη μετεμψύχωση, διότι ανέμενε ο λαός την επιστροφή του ίδιου του Ηλία αυτοπροσώπως ο οποίος δεν είχε πεθάνει, ή τελικά την ανάσταση από τους νεκρούς κάποιων άλλων προφητών (b).

(3) Ο Ιούδας Μακκαβαίος πριν τη σύγκρουσή του με τον Νικάνορα είδε οπτασία άνδρα, του οποίου «ήταν θαυμαστή και μεγαλοπρεπέστατη η υπεροχή του», και ήταν αυτός «ο Ιερεμίας ο προφήτης του Θεού που προσευχόταν πολύ για τον λαό της αγίας

πόλης», ο οποίος και παρέδωσε «στον Ιούδα χρυσό σπαθί» με το οποίο θα συνέτριβε τους εχθρούς (Β΄ Μακκαβ. ιε 13 και εξής). Προφανώς επικρατούσε στο λαό η πίστη ότι ο Ιερεμίας θα ξαναερχόταν (p). Αξιόλογη και η: «άλλοι έλεγαν ότι είναι ο Ιερεμίας, διότι η σοφία σε αυτόν γεννήθηκε από μόνη της και χωρίς μάθηση· διότι ο Ιερεμίας τάχτηκε στην προφητεία ενώ ήταν ακόμη παιδί» (Θφ).

(4) Κοινό στοιχείο όλων αυτών των ιδεών του λαού για τον Ιησού ήταν, ότι όλες αρνούνται σε αυτόν τον χαρακτήρα του Μεσσία και θεωρούν αυτόν ως προφήτη πρόδρομο του Μεσσία (δ). Ομοίως συμφωνούν όλες οι σχετικά με τον Κύριο γνώμες των πολλών, στο ότι αυτός ήταν η επανεμφάνιση με σωματική ανάσταση του Ιωάννη ή κάποιου από τους προφήτες της Π.Δ. (ο).

Ματθ.16,15 λέγει αυτοίς(1)· ύμεις(2) δὲ τίνα με λέγεται εἶναι;

Ματθ.16,15 Εσείς, ποιος λέτε πως εἶμαι;» τους λέει.

(1) Όταν «έφερε στο προσκήνιο την πλανεμένη γνώμη του λαού, τότε πρόσθεσε, εσείς όμως ποιος λέτε ότι εἶμαι; Προσκαλώντας αυτούς με τη δεύτερη ερώτηση στο να φανταστούν κάτι ανώτερο για αυτόν και δείχνοντάς τους, ότι η προηγούμενη άποψη είναι πολύ ανάρμοστη για την αξία του» (X).

(2) Υπάρχει ισχυρή έμφαση στο «εσείς» (p). Εσείς «δηλαδή, οι οποίοι είστε πάντα μαζί μου και με βλέπετε να θαυματοουργώ και κάνατε και εσείς οι ίδιοι πολλά θαύματα μέσω εμού» (X).

Ματθ.16,16 ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων(1) Πέτρος(2) εἶπε· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς(3) ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ(4) τοῦ ζῶντος(5).

Ματθ.16,16 Ο Σίμων Πέτρος ἀπάντησε: «Εσύ εἶσαι ὁ Μεσσίας, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ».

(1) «Ο παντού θερμός, ο κορυφαίος της ομάδας των Αποστόλων, αν και όλοι ρωτήθηκαν, απαντά αυτός. Και όταν μεν ρωτούσε για τη γνώμη του λαού, όλοι είπαν για αυτό που ρωτήθηκε· όταν όμως ζήτησε τη δική τους γνώμη, πηδά πρώτος ο Πέτρος και προλαβαίνει» (X).

(2) Το διπλό όνομα εδώ είναι αξιοσημείωτο. Συχνά χρησιμοποιείται αυτό στο δ' ευαγγέλιο, σπάνια όμως στους συνοπτικούς. Ο Μάρκος και ο Λουκάς έχουν εδώ μόνο το Πέτρος (S). Στην επίσημη αυτή περίπτωση το όνομα και το παρωνύμιο συνδέονται (b).

(3) Την ώρα που οι άλλοι ακροατές του Ιησού έπαυσαν να θεωρούν αυτόν ως Μεσσία, οι 12 είχαν ενισχυθεί στην πίστη, ότι ήταν ο Χριστός (p). Ο Χριστός, με άρθρο=ο Μεσσίας που από παλιά τον είχε υποσχεθεί ο Θεός στους Ιουδαίους και αναμενόταν ανυπόμονα από αυτούς (F).

(4) Δύο ονομασίες, ο Χριστός, ο υἱός του Θεού, οι οποίες δεν έχουν εξ' ολοκλήρου την ίδια σημασία, παρόλο που η μία συνεπάγεται την άλλη (Πράξ. θ 20). Προχωρά κλιμακωτά. Διότι η γνώση του Ιησού ως υιού του Θεού είναι ανώτερη από τη γνώση του ως Μεσσία (b). Ο Πέτρος με την προσθήκη του άρθρου και την ονομασία υἱός του Θεού του ζωντανού, ομολογεί όσο του ήταν δυνατόν σαφώς την θεία αρχή του Ιησού, ότι κατέχει τη φύση του άπειρου όντος, το οποίο έχει τη ζωή και μεταδίδει αυτήν (L).

«Και πριν από αυτό είπαν «αληθινά είναι Υἱός Θεού» όσοι ήταν στο πλοίο μετά την τρικυμία που είδαν και δεν μακαρίστηκαν, παρόλο που μίλησαν αληθινά. Διότι δεν ομολόγησαν τέτοια υιότητα όπως ο Πέτρος· αλλά νόμιζαν ότι είναι ένας από τους πολλούς αληθινά υιούς, πιο εξαιρετικός μεν από τους πολλούς, όχι όμως από την ίδια ουσία» (X).

«Δεν είπε χωρίς το άρθρο, αλλά μαζί με το άρθρο ο Υἱός, δηλαδή ο ίδιος εκείνος, ο

ένας και μόνος... αυτός που γεννήθηκε από την ίδια την ουσία του Πατέρα» (Θφ). Ο Υιός του Θεού του ζωντανού, με άρθρο και οι 3 λέξεις το οποίο τονίζει την κάθε μία από αυτές (F). Με την προσθήκη του άρθρου (ο υιός) «τον ομολόγησε γνήσιο Υιό» (X), «τον κατανόησε ότι είναι από τη φύση του και κατά κυριολεξία υιός του Θεού», ενώ οι άλλοι όσοι πριν από αυτόν «τον ομολόγησαν Υιό του Θεού», «τον θεώρησαν ότι είναι υιός από υιοθεσία και σύμφωνα με προκοπή αρετής, όπως όλοι οι άγιοι» (Z).

(5) «Σε αντίθεση με τα νεκρά είδωλα» (Z), και για να δηλώσει ότι αυτός είναι η πηγή της ζωής και των ευλογιών της (ο). Στην Π.Δ. συχνά συναντιέται η φράση.

Ματθ.16,17 και ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ(1), ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα(2) οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι(3), ἀλλ' ὁ πατήρ μου(4) ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς(5).

Ματθ.16,17 Τότε ο Ιησούς του αποκρίθηκε: «Μακάριος είσαι, Σίμων, γιε του Ιωνά, γιατί αυτό δε σου το αποκάλυψε άνθρωπος, αλλά ο ουράνιος Πατέρας μου.

(1) «Το βαρ είναι εβραϊκό, και σημαίνει τον γιο» (Z), «δηλαδή γιε του Ιωνά» (Θφ).

Λέξη αραμαϊκή, ενώ το Ιωνά ή είναι συντομευμένος τύπος του ονόματος Ιωάννης (a,S), ή είναι άσχετος με το όνομα Ιωάννης, λέξη που σημαίνει το περιστέρι (L).

(2) «Δηλαδή άνθρωπος» (Z). Φράση κοινή στο Ταλμούδ και στα Μισδραχίμ που σημαίνει την ανθρώπινη φύση σε αντίθεση με το Θεό (a)=άνθρωπος ψυχικός και σαρκικός, όπως από μόνος του είναι ο άνθρωπος χωρίς τη θεία χάρη. Αυτός ούτε να καταλάβει μπορεί καθόλου τις θείες αλήθειες, πολύ περισσότερο να αποκαλύψει αυτές σε άλλον (δ). Κανείς θνητός κατά το χρόνο εκείνο δεν γνώριζε την αλήθεια αυτή πριν ο Πέτρος διακηρύξει αυτήν (b).

(3) «Δεν σε μυσταγόγησε σε αυτήν την ομολογία για εμένα» (Z). Η γνώση για το Χριστό δεν μπορεί αλλιώς να επιτευχθεί παρά με θεία αποκάλυψη (b).

(4) «Δεν είπε απλώς· ο Πατέρας στους ουρανούς, αλλά ο Πατέρας μου, εξαιρώντας τον εαυτό του από την κτίση και λέγοντας τον Πατέρα, δικό του Πατέρα» (Σχ.π.). Ο Ιησούς δεν είχε πει ακόμη στους μαθητές του ξεκάθαρα ότι ήταν ο Χριστός. Είχε κάνει και πει εκείνα, με τα οποία με τη βοήθεια της αποκάλυψης από τον Πατέρα θα μπορούσαν εκείνοι να τον αναγνωρίσουν ως Χριστό (b).

«Δεν είναι επομένως δυνατόν να μάθει κάποιος τον Υιό από άλλον παρά μόνο από τον Πατέρα· ούτε από άλλον να μάθει τον Πατέρα παρά μόνο από τον Υιό. Επομένως και από εδώ φαίνεται ότι έχουν την ίδια τιμή και την ίδια ουσία» (X).

(5) «Παρουσιάζει αυτόν που μίλησε στην ψυχή του, για να μάθεις, ότι ο Πέτρος μεν μίλησε, αλλά ο Πατέρας τού τα υπαγόρευσε, και να πιστέψεις ότι αυτά που λέχθηκαν δεν είναι πλέον ανθρώπινη γνώμη, αλλά θείο δόγμα» (X).

Ματθ.16,18 κἀγὼ(1) δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος(2), καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ(3) οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν(4), καὶ πύλαι ᾗδου(5) οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς(6).

Ματθ.16,18 Κι εγώ λέω σ' εσένα πως εσύ είσαι ο Πέτρος, και πάνω σ' αυτή την πέτρα θα οικοδομήσω την εκκλησία μου, και δε θα την κατανικήσουν οι δυνάμεις του ἄδη.

(1) Και ο Ιησούς κάνει τώρα άλλη αποκάλυψη που αφορά στο μελλοντικό του έργο και την σχέση, την οποία ο απόστολος Πέτρος θα είχε με αυτό (p). Όπως εσύ λες από αποκάλυψη, ότι εγώ είμαι ο Χριστός, έτσι και εγώ αποκαλύπτοντας σου λέω. «Όπως κήρυξες για μένα το ιδιαίτερο και ασάλευτο της θεότητάς μου, έτσι και εγώ κηρύττω για σένα το ασάλευτο της ομολογίας» (Σχ.π.).

(2) Αυτό ανταποκρίνεται ωραιότατα στο «εσύ είσαι ο Χριστός» της ομολογίας του

Πέτρου (b). «Διότι πρόκειται να γίνεις πέτρα πίστης μετά την άρνηση» (Z). Το «εσύ είσαι» δηλώνει, είσαι σύμφωνα με τη θεία θέληση και ενέργεια, σύμφωνα με το θείο προορισμό, που αναφέρεται όχι σε στιγμή δισταγμού και ασθένειας ανθρώπινης, αλλά σε ολοκληρω τον μετά από αυτά βίο του Πέτρου. Εσύ είσαι βράχος πίστης, στερεός δηλαδή και ακλόνητος στην πίστη σε μένα (δ).

(3) Ἡ, «την πίστη της ομολογίας» (X), στην ομολογία και παραδοχή της μεσσιακής ιδιότητας και της θείας υιότητας του Χριστού. Πάνω στο βράχο αυτής της από αποκάλυψη αλήθειας, θα χτίσω την εκκλησία μου. Σύμφωνα με την τελευταία αυτή εκδοχή το λογοπαίγνιο Πέτρος και πέτρα σημαίνουν: «Εξέφρασες αποκεκαλυμμένη αλήθεια και το όνομά σου Πέτρος υποδηλώνει όνομα μεταφορικό αυτής της αλήθειας. Θα είναι αυτή η πέτρα ή ο βράχος πάνω στον οποίο θα θεμελιωθεί η εκκλησία. Με άλλα λόγια θα είναι το κεντρικό και θεμελιώδες δόγμα της εκκλησιαστικής διδασκαλίας» (a).

«Αυτή η ομολογία, την οποία ομολόγησες, πρόκειται να είναι θεμέλιο όσων πιστεύουν, ώστε κάθε άνθρωπος που πρόκειται να κτίζει το σπίτι της πίστης, αυτήν την ομολογία να βάζει ως θεμέλιο» (Θφ).

Ἡ, «εσένα θα βάλω θεμέλιο των πιστών» (Z). Πέτρα=μεταφορικά ο άνθρωπος, ο οποίος για το σταθερό της ψυχής είναι όμοιος με βράχο (g). Ο Κύριός μας θα μίλησε στην αραμαϊκή, όπως υποδηλώνει το βαρ Ιωνά. Και στην αραμαϊκή η λέξη Κηφά θα χρησιμοποιήθηκε και στις δύο προτάσεις. Στην ελληνική γλώσσα ήταν αδύνατον και στις δύο προτάσεις να χρησιμοποιηθεί το θηλυκό πέτρα, αφού ο Πέτρος ήταν άνδρας και το κατηγορούμενό του έπρεπε να είναι γένους αρσενικού (p).

Το λογοπαίγνιο που σχηματίζεται (Πέτρος-πέτρα) μπορεί να προέρχεται και από την αραμαϊκή, όπου σχηματίζεται πιο κυριολεκτικά από όσο στην ελληνική. Στην αραμαϊκή=εσύ είσαι Κηφά (=βράχος) και πάνω σε αυτόν τον κηφά (=βράχο)(S). Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή ο Πέτρος λαμβάνεται εδώ όχι ως άτομο μόνο, αλλά και ως ο πρώτος διερμηνέας της ζωντανής πίστης των Αποστόλων στο Χριστό (δ). Το γεγονός, ότι και ο Χριστός αλλού με διαφορετική μεταφορά αποκαλείται ακρογωνιαίος λίθος (Εφεσ. β 20, Α΄ Πέτρ. β 4-8), δεν πρέπει να μας παρακινήσει να αρνηθούμε, ότι ο Πέτρος ονομάζεται εδώ η θεμέλια πέτρα της εκκλησίας. Στο Εφεσ. β 20 οι Απόστολοι και Χριστιανοί προφήτες είναι το θεμέλιο της εκκλησίας. Εδώ είναι σαφές, ότι η υπόσχεση του Κυρίου προς τον Πέτρο έγινε σαν σε κάποιον που ομολόγησε την πίστη του και ομολόγησε αυτήν και εξ' ονόματος του εαυτού του, αλλά και εξ' ονόματος των 12. Ως πρώτος λοιπόν ομολογητής της ορθής πίστης ο Πέτρος μπορούσε καλά να θεωρηθεί ως θεμέλιο. Άλλοι ομολογώντας την ίδια πίστη θα προσθέτονταν σε αυτόν και πάνω σε αυτούς το οικοδόμημα θα χτιζόταν. Αλλά ο Πέτρος ήταν ο πρώτος. Από αυτόν ως πρώτο λίθο αρχίζει η ανοικοδόμηση της χριστιανικής εκκλησίας (p).

Αξιοσημείωτα και τα επόμενα: «Λέγοντας και εμείς όπως ο Πέτρος: Εσύ είσαι ο Χριστός ο Υιός του Θεού του ζώντος, γινόμαστε Πέτρος και θα μπορούσε και για μας να ειπωθεί από τον Θεό λόγο το «εσύ είσαι Πέτρος» και τα επόμενα. Διότι πέτρα είναι κάθε μιμητής του Χριστού... και πάνω σε κάθε τέτοια πέτρα χτίζεται όλος ο εκκλησιαστικός λόγος και ο τρόπος ζωής σύμφωνα με αυτόν. Διότι στο πρόσωπο καθενός από τους τέλειους, που έχουν το σύνολο των λόγων και έργων και σκέψεων που ολοκληρώνουν την μακαριότητα, βρίσκεται η εκκλησία που χτίζεται από το Θεό» (Ω).

(4) Μόνο εδώ και στο ιη 17 η λέξη εκκλησία συναντιέται στα ευαγγέλια. Αλλού στην Κ.Δ. είναι συχνότατη. Σημαίνει σώμα ανθρώπων ενωμένων με κοινές πεποιθήσεις και ιδανικά (p). «Από εδώ δείχνει ότι πολλοί ήδη πρόκειται να πιστέψουν» (X). «Διότι εκκλησία είναι οι πιστοί» (Z).

(5) Όπως η εκκλησία παρομοιάστηκε με οικοδόμημα, έτσι και οι δυνάμεις του κακού. Αυτές έχουν την μητρόπολή τους στο φρούριο του Άδη. Διότι ο Άδης συμβολίζεται με ισχυρό φρούριο με πύλες οχυρωμένες και χάλκινες. Δες Ησ. λη 10, Ιωβ ιζ 16, λη 17, Ψαλμ. ρστ 16, Γ' Μακκαβ. ε 51. Η έννοια της εικονικής αυτής έκφρασης εδώ είναι: Οι οργανωμένες δυνάμεις του κακού δεν θα υπερिशύσουν της οργανωμένης κοινωνίας, η οποία θα εκπροσωπεί την διδασκαλία μου (α). Ο θάνατος συχνά θεωρείται ως μία από τις ισχυρότερες δυνάμεις. Π.χ. «Δυνατή σαν το θάνατο η αγάπη» Και εδώ η εκκλησία λέγεται ότι είναι πολύ ισχυρότερη από το θάνατο. Ούτε οι πύλες του άδη δεν θα την νικήσουν (ρ).

(6) Η χριστιανική εκκλησία είναι όμοια με πόλη χωρίς τείχη. Και όμως οι πύλες του άδη, οι οποίες ορμούν εναντίον της, δεν θα νικήσουν ποτέ αυτήν (b). Η βαθύτερη έννοια του Χριστού είναι πιθανώς αυτή: Η εκκλησία έχει οικοδομηθεί πάνω στη μεσσιακή ιδιότητα του Κυρίου της, και ο θάνατος –οι πύλες του Άδη- δεν θα τη νικήσουν, διότι δεν θα μπορέσει να κρατήσει αιχμάλωτό του τον Κύριο της εκκλησίας (S), ενώ τα μέλη της εκκλησίας με το θάνατο μεταβαίνουν από την επίγεια στην στον ουρανό θριαμβεύουσα εκκλησία των πρωτοτόκων. Επομένως ο θάνατος καμία δεν θα έχει δύναμη εναντίον της εκκλησίας, ώστε να αρπάζει τα μέλη της από το Θεό και το Σωτήρα (δ).

Ματθ.16,19 και δώσω(1) σοι(2) τὰς κλεῖς(3) τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν(4), καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς(5) ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς(5) ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ματθ.16,19 Θα σου δώσω τα κλειδιά που ανοίγουν την πόρτα της βασιλείας των ουρανῶν, και ὅ,τι κρατήσῃς ασυγχώρητο στη γη θα είναι ασυγχώρητο και στους ουρανοῦς· και ὅ,τι συγχωρήσῃς στη γη θα είναι συγχωρημένο και στους ουρανοῦς»

(1) «Όπως ακριβώς ο Πατέρας έδωσε σε σένα το να γνωρίσεις εμένα, έτσι και εγώ θα σου δώσω» (X). «Το «θα σου δώσω» φανερώνει μελλοντικό χρόνο, δηλαδή τον μετά την ανάσταση» (Θφ).

«Ο καιρός του δώρου ήταν η ώρα της ανάστασης, όταν είπε: Πάρτε Πνεύμα Άγιο· σε όποιους συγχωρείτε τις αμαρτίες θα τους συγχωρούνται...» (K). Διότι και ο Χριστός μετά την ανάσταση και ανάληψή του, πήρε τα κλειδιά κατά την ανθρώπινη φύση του (b).

«Και δεν είπε, θα παρακαλέσω τον Πατέρα, μολονότι αυτό φανέρωνε μεγάλη εξουσία και το μέγεθος του δώρου ήταν απεριόριστο, αλλά είπε, εγώ θα σου δώσω» (X).

«Αυτήν την κουβέντα δεν μπορεί να την πει ούτε άγγελος ούτε κάποια άλλη λογική δύναμη. Αλλά αρμόζει κατεξοχήν στο Θεό που κυβερνά τα πάντα και έχει εξουσία γης και ουρανού» (K).

(2) «Και όμως αυτό το δώρο έγινε και στους άλλους Αποστόλους, αλλά δόθηκε πρώτα στον Πέτρο· διότι πρώτος αυτός ομολόγησε ότι ο Χριστός είναι γνήσιος υιός του Θεού» (Z). Εάν τα κλειδιά είχαν δοθεί αποκλειστικά στον Πέτρο και στον επίσκοπο της Ρώμης μετά από αυτόν, και όχι και στους άλλους Αποστόλους, τότε μετά το θάνατο του Πέτρου ο επίσκοπος της Ρώμης θα ενεργούσε ως ποιμένας και στους Αποστόλους που ζούσαν ακόμη (b).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Από αυτόν το λόγο του Χριστού [και θα σου δώσω τα κλειδιά...] είναι άξιος να πάρει τα κλειδιά της βασιλείας των ουρανῶν αυτός που έφραξε τις πύλες του άδη, ώστε να μην τον νικήσουν· και για να μην μπορούν τίποτα εναντίον του οι πύλες του άδη, παίρνει σαν άλλα έπαθλα τα κλειδιά της βασιλείας των ουρανῶν, ώστε ο ίδιος να ανοίγει τις κλεισμένες πύλες σε όσους νικιούνται από τις πύλες του άδη. Και μπαίνει ως αγνός μεν από κάποια πύλη αγνότητας που ανοίγει

με κλειδί που ανοίγει την αγνότητα, και ως δίκαιος από άλλη πύλη δικαιοσύνης που ανοίγει με το κλειδί της δικαιοσύνης· και έτσι γίνεται και με τις υπόλοιπες αρετές... δίνει δηλαδή ο Σωτήρας σε όσους δεν νικήθηκαν από τις πύλες του άδη, τόσα κλειδιά όσες είναι και οι αρετές» (Ω).

(3) «Δηλαδή το να εισάγεις σε αυτήν (τη βασιλεία των ουρανών). Διότι έργο αυτού που έχει τα κλειδιά είναι το να βάζει μέσα» (Ζ). Τα κλειδιά σημαίνουν εξουσία (b). Η εικόνα των πυλών του άδη συνυπονοεί και την μεταφορά με τα κλειδιά. Υπάρχουν κλειδιά του Άδη (Αποκ. α 18 δεξ και θ 1,κ 1). Ο συγγραφέας της Αποκάλυψης περιγράφει τον αναστημένο Χριστό ότι έχει τα κλειδιά του Άδη, δηλαδή έχει δύναμη πάνω του. Έτσι η βασιλεία των ουρανών μπορεί να ομοιωθεί με ακρόπολη με οχυρωμένες πύλες. Αυτός που κρατά αυτά τα κλειδιά θα είχε δύναμη σε αυτήν, εξουσία να δεχτεί σε αυτήν και να αποκλείσει από αυτήν. Στο Αποκ. γ 7 η δύναμη και εξουσία αυτή κρατιέται από το Χριστό. Το κρατώ τα κλειδιά= έχω απόλυτο δικαίωμα, που δεν μπορεί από κανέναν να αμφισβητηθεί (a).

Δεν είναι απλός θυρωρός ο Πέτρος, αλλά διαχειριστής, περιβεβλημένος από τον οικοδεσπότη με πλήρη διοικητική εξουσία (S). Είναι δυνατόν τα κλειδιά να αναφέρονται ειδικά στο έργο του Πέτρου, όταν δέχτηκε τόσους πολλούς από τους πρώτους προσήλυτους στη χριστιανική εκκλησία (p). «Για αυτό και μετά την ανάληψη του Σωτήρα στους ουραμούς, αυτός δίδαξε πριν από όλους για πολύ και πολλούς έβαλε» (Ζ).

(4) Θα δώσω σε σένα την δύναμη και εξουσία να εισάγεις στην εκκλησία και να βγάζεις από αυτήν, την οποία εκκλησία χαρακτηρίζει ως βασιλεία των ουρανών και εδώ και στο δ 17 και ο Πρόδρομος στο γ 2 (δ).

(5) Η ερμηνεία που υποστηρίζεται από τους προτεστάντες (a,p,S,g): όχι μόνο διοικητική, αλλά και νομοθετική εξουσία δόθηκε στον Πέτρο. Οι όροι δένω και λύνω ανταποκρίνονται σε τεχνικούς όρους που χρησιμοποιούνται στις ιουδαϊκές νομικές σχολές σε σχέσεις με τις διακηρύξεις κάποιου νομοδιδάσκου που αποφασίζει για κάτι ότι είναι δεμένο, δηλαδή απαγορευμένο, ή για άλλο ότι είναι λυμένο, δηλαδή επιτρεπόμενο, όχι εννοείται με τη δύναμη του δικού του απόλυτου κύρους, αλλά σύμφωνα με τη γνώση του για τον προφορικό νόμο.

Η νομοθετική αυτή εξουσία να εκφέρει αυθεντικές αποφάσεις για το τι τα μέλη της νέας βασιλείας επιτρέπεται ή απαγορεύεται να κάνουν, δόθηκε στον απόστολο Πέτρο (στο ιη 18 και σε όλους τους Αποστόλους) σαν σε μαθητή που γνωρίζει το νου του Χριστού και ξέρει καλά τη διδασκαλία του. Οι πάνω στη γη αποφάσεις του Πέτρου θα επικυρώνονταν στον ουρανό από το Θεό. Δεν υπάρχει αναγκαία σχέση ανάμεσα στο λόγο αυτό και στο Ιω. κ 23, όπου γίνεται λόγος για άφεση ή κράτηση των αμαρτιών (S).

Είναι αξιοσημείωτο, ότι λέγεται «ό,τι δέσεις» και όχι «όποιον δέσεις» (p).

Πιο σωστή η: «Δέσιμο λέει την ασυγχωρησία, ενώ λύσιμο την συγχώρηση. Υπόσχεται λοιπόν, όποιο αμάρτημα δεν συγχωρέσεις στη γη, θα είναι ασυγχώρητο και στον ουρανό από το Θεό· και όποιο συγχωρέσεις εδώ θα είναι και εκεί συγχωρεμένο» (Ζ).

«Αυτόν μεν που κρίνει άδικα και δεν δένει στη γη σύμφωνα με το λόγο του Θεού ούτε λύνει στη γη σύμφωνα με το θέλημά του, οι πύλες του άδου θα τον νικήσουν. Αυτόν όμως που δεν θα τον νικήσουν οι πύλες του άδου, αυτός κρίνει δίκαια. Για αυτό έχει τα κλειδιά της βασιλείας των ουρανών για να ανοίγει σε αυτούς που λύθηκαν στη γη, ώστε να είναι λυμένοι και ελεύθεροι και στους ουραμούς, και κλείνει σε αυτούς που σύμφωνα με τη δίκαιη κρίση του έχουν δεθεί στη γη, ώστε και στους ουραμούς να είναι δεμένοι και καταδικασμένοι.

Επειδή όμως αυτοί που εγείρουν αξιώσεις για τον τόπο της επισκοπής χρησιμοποιούν

το ρητό σαν να είναι ο Πέτρος, και επειδή έχουν πάρει από το Σωτήρα τα κλειδιά της βασιλείας των ουρανών, διδάσκουν ότι τα από αυτούς δεμένα, δηλαδή καταδικασμένα, έχουν δεθεί και στους ουρανούς και τα από αυτούς λυμένα, δηλαδή συγχωρεμένα έχουν λυθεί και στους ουρανούς, πρέπει να πούμε ότι σωστά το λένε αυτό, αν έχουν ανάλογο έργο για το οποίο ειπώθηκε σε εκείνον τον Πέτρο η φράση «Εσύ είσαι Πέτρος», και αν έχουν τέτοια αξία, ώστε πάνω σε αυτούς να χτιστεί η εκκλησία από το Χριστό» (Ω).

Συνηθισμένη και μεταφορική χρήση του λύνω στην Π. και Κ.Δ. είναι είτε λύνω από τα δεσμά και μεταφορικά αφήνω, συγχωρώ αμαρτίες, δεσ Ησ. μ 2, Σοφ. Σειρ. κη 2, Λουκ. στ 37, είτε καταλύω, καταργώ, αθετώ (Ματθ, ε 17, 19, Ιω. β 19, ε 17, ζ 23, Εφεσ. β 14, Α΄ Ιω. γ 8 κλπ.). Αλλά εδώ δεν πρόκειται για αθέτηση ή κατάργηση εντολών. Η άλλη χρήση του δένω και λύνω στους Ταλμουδιστές, σύμφωνα με την οποία το δένω=κηρύττω απαγορευμένο και το λύνω=κηρύττω επιτρεπόμενο, είναι τελείως άγνωστη στη θεία Γραφή (δ).

Αξιολογή και η: με τις εκφράσεις δένω και λύνω εννοούνται όλα εκείνα, τα οποία ο Πέτρος συντέλεσε στο όνομα του Ιησού Χριστού και με την πίστη στο όνομα αυτό, με την αποστολική του εξουσία, διδάσκοντας, πείθοντας, παρηγορώντας, προτρέποντας, απαγορεύοντας, επιτρέποντας, συγχωρώντας, θεραπεύοντας, ανασταίνοντας από τους νεκρούς (Πράξ. γ 7, θ 34, 41), τιμωρώντας (Πράξ. ε 5). Ο ίδιος αναφέρει στο Πράξ. ιε 8 περίπτωση πράγματος που συντελέστηκε στη γη και επιβεβαιώθηκε στους ουρανούς (b).

Ματθ.16,20 τότε διεστείλατο(1) τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα μηδενὶ εἰπωσιν(2) ὅτι αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός(3).

Ματθ.16,20 Τότε ἔδωσε στους μαθητές του την εντολή να μην πουν σε κανένα πως αυτός είναι ο Μεσσίας.

(1) Αυθεντική γραφή επετίμησε= «Το διεστείλατο μεν με την έννοια του παράγγειλε, ενώ το επετίμησε με την έννοια του εξασφάλισε να μην πουν σε κανέναν» (Z). Διαστέλλω, το μέσο διαστέλλομαι= εξηγούμαι, τη σκέψη μου, εκθέτω με ακρίβεια. Έτσι στους Αριστοτέλη και Πολύβιο. Οπότε στην Κ.Δ. σημαίνει προτρέπω, διατάζω. Το επιτιμώ βρίσκεται και με την έννοια του προτρέπω έντονα (g).

(2) Η έντονη αυτή προτροπή είναι εγγύηση για την ιστορική ακρίβεια του γεγονότος. Συγγραφέας που θα έπλαθε τα ιστορούμενα δύσκολα θα είχε σκεφτεί, ότι ο Ιησούς αφού εκδήλωσε τέτοια χαρά, όταν ο Πέτρος ομολόγησε, ότι οι 12 πίστευαν σε αυτόν ως τον Μεσσία και τον υιό του Θεού, θα επέμενε ώστε αυτό να τηρηθεί μυστικό (p).

(3) Ο λόγος της παραγγελίας να τηρηθεί το πράγμα μυστικό, ήταν η πλανημένη ιδέα η οποία επικρατούσε στο λαό για τον Μεσσία. Ήταν δυνατόν να επιχειρήσουν και πάλι να ανακηρύξουν αυτόν βασιλιά και έτσι να επιταχύνουν τη σύγκρουση με τη ρωμαϊκή κυβέρνηση (p). Αλλά και οι μαθητές δεν είχαν ακόμη εμβαθύνει σε όλα όσα περιείχε η παραδοχή της μεσσιακής ιδιότητας του Κυρίου (S).

Στιχ. 21-28. Προαναγγελία του Πάθους.

Ματθ.16,21 Από τότε(1) ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς(2) δεικνύειν(3) τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων(4) καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ(5) ἐγερθῆναι.

Ματθ.16,21 Από τότε ἄρχισε ο Ιησούς να φανερώνει στους μαθητές του πως

πρέπει να πάει στα Ιεροσόλυμα και να πάθει πολλά από τους πρεσβυτέρους και τους αρχιερείς και τους γραμματείς και να θανατωθεί και ν' αναστηθεί την τρίτη μέρα.

Το ευαγγέλιο μπορεί να διαιρεθεί σε δύο μέρη, από τα οποία το θείο σχέδιο του Ιησού ακτινοβολεί. Το πρώτο αναφέρεται στην αλήθεια: ο Ιησούς είναι ο Χριστός. Το δεύτερο έχει ως θέμα: ο Χριστός πρέπει να πάθει, να πεθάνει και να αναστηθεί ή συντομότερα: ο Χριστός μέσω θανάτου θα μπει σε δόξα. Ο Ιησούς έπεισε τους μαθητές του για την πρώτη αλήθεια. Κατά συνέπεια ήταν υποχρεωμένοι να πιστέψουν αυτόν και ως προς το δεύτερο, προτού λάβει χώρα το πάθημα. Μετά την ανάληψή του οι άνθρωποι μαθαίνουν πρώτα το δεύτερο μέρος του ευαγγελίου και από αυτό πείθονται για το πρώτο (b).

Η διδασκαλία για το πάθημα φαίνεται να απέβη σπουδαίο σημείο διδασκαλίας προς τους μαθητές από τη στιγμή, κατά την οποία έγινε η ομολογία στην Καισάρεια του Φιλίππου. Οι προφητείες για το πάθος που ακολούθησαν, αναφέρονται στα Ματθ. ιζ 22,κ 17, δεσ και ιζ 12,κστ 2 (S).

(1) «Από τότε, από τη στιγμή που με βεβαιότητα έμαθαν οι μαθητές ότι είναι γνήσιος υιός του Θεού» (Z). Το «από τότε» αντί για το απλό τότε, που είναι τόσο συνηθισμένο στο Ματθαίο, δείχνει νέα σειρά διδασκαλιών (L). Γνωρίζουν ήδη ότι είναι ο Μεσσίας, αλλά ποιος είναι ο προορισμός του Μεσσία; Το τελείως αντίθετο από εκείνο, το οποίο φανταζόταν ο λαός και οι ίδιοι οι μαθητές (L).

(2) Αυθεντική γραφή Ιησούς Χριστός. Ο Ματθαίος πιθανώς έγραψε αυτό εδώ, για να τονίσει το κρίσιμο σημείο, στο οποίο έφθασε η αφήγηση (S).

(3) Εδώ και στο Πράξ. ι 28 έχει την έννοια του με λόγια αποδεικνύω, διδάσκω. Αντί για το δεικνύειν στο Μάρκ. η 31 λέγεται το διδάσκειν (g).

(4) Περιληπτική περιγραφή ολόκληρου του Συνεδρίου (S). Τρεις τάξεις εκείνων, οι οποίοι όφειλαν να είχαν οδηγήσει το λαό στο Μεσσία (b).

(5) Αντί για το «μετά από τρεις ημέρες» του Μάρκου, ο Ματθαίος (όπως και ο Λουκάς) γράφει την τρίτη ημέρα, δηλαδή έκφραση που υπερίσχυσε (ιζ 23 κ 19), διότι ανταποκρίνεται ακριβέστερα στα γεγονότα (L).

Ματθ.16,22 και προσλαβόμενος(1) αυτόν ο Πέτρος(2) ήρξατο έπιτιμᾶν(3) αὐτῷ λέγων· ἴλεός σοι(4), Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο(5).

Ματθ.16,22 Ο Πέτρος τον πήρε κατά μέρος κι άρχισε να τον μαλώνει και να του λέει: «Θεός φυλάξοι, Κύριε! Να μη σου συμβεί αυτό!»

(1) Πήρε προς τον εαυτό του. Ἦ, το «πήρε κοντά του» δηλώνει το κατ' ιδίαν απομάκρυνε αυτόν από τους άλλους μαθητές (δ), για να συνομιλήσει ιδιαίτερος μαζί του.

Ἦ, με την έννοια του έρχομαι σε βοήθεια κάποιου (L)=τον πήρε κατά κάποιο τρόπο βοηθώντας τον για να σωθεί από το θάνατο, στον οποίο από μόνος του πήγαινε (p). Η δεύτερη πιο πιθανή.

(2) Είτε «επειδή ήδη απέκτησε θάρρος από το ότι μακαρίστηκε» (Z), είτε ίσως και θεωρώντας ότι η ηλικία του προσέδιδε σε αυτόν κάποιο κύρος (p).

(3) Με την έννοια όπως και στο σ. 20. «Τι τέλος πάντων είναι αυτό; Αυτός που έλαβε αποκάλυψη, που μακαρίστηκε, έτσι γρήγορα έπεσε και έσφαλε, ώστε να φοβηθεί το πάθος; Και που είναι το θαυμαστό στο να πάθει αυτό, αυτός που δεν δέχτηκε αποκάλυψη για αυτά; Διότι, το ότι είναι μεν Υιός Θεού το έμαθε, αλλά τι τέλος πάντων είναι το μυστήριο του σταυρού και της ανάστασης δεν έγινε ακόμη φανερό σε αυτόν» (X).

«Αυτό μεν που αποκαλύφθηκε, ο Πέτρος σωστά το ομολόγησε, σε αυτό όμως που δεν αποκαλύφθηκε έκανε λάθος, για να μάθουμε ότι χωρίς το Θεό ούτε εκείνο το μεγάλο

θα έλεγε» (Θφ).

(4) «Το «ο Θεός να σε φυλάξει» από συνήθεια το είπε· διότι ήταν συνήθεια να λέει αυτό κάποιος ο οποίος κατηγορούσε κάποιον, που είπε παράλογο πράγμα, να λέει δηλαδή, ο Θεός να σε φυλάξει» (Ζ). Αυτό ο Θεός ας αποτρέψει από εσένα (g). Ο Θεός να σε φυλάξει από αυτό.

(5) «Με την έννοια, να μη γίνει σε εσένα αυτό που λες» (Ζ). Ή, δεν πρέπει να γίνει αυτό σε σένα (σύμφωνα με την ιδέα την οποία ο Πέτρος είχε για τον Μεσσία).

Ματθ.16,23 ό δέ στραφείς(1) είπε τῷ Πέτρῳ· ὕπαγε ὀπίσω μου(2), σατανᾶ(3)· σκάνδαλόν μου εἶ(4)· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων(5).

Ματθ.16,23 Τότε ο Ιησούς γύρισε και του είπε: «Φύγε από μπροστά μου, σατανά! Εσύ μου γίνεσαι εμπόδιο, γιατί δε σκέφτεσαι όπως θέλει ο Θεός, αλλά όπως θέλουν οι άνθρωποι».

(1) Με την εύγλωττη αυτή κίνηση ο Κύριός μας φανέρωνε προς τον Πέτρο την ζωηρότατη οδύνη, την οποία του προκάλεσαν τα λόγια αυτά του μαθητή (F). Ο Μάρκος προσθέτει «και αφού είδε τους μαθητές του», το οποίο φαίνεται να τονίζει την δημοσιότητα του ελέγχου (α). Ο Πέτρος πήρε κατ' ιδίαν τον διδάσκαλο. Αλλά ο Ιησούς στράφηκε και μάλωσε τον Πέτρο μπροστά σε όλους τους μαθητές (ο).

(2) Αφανίσου από μπροστά μου (δ). Την ώρα που ο Ιησούς κατευθυνόταν στα Ιεροσόλυμα, για να πεθάνει εκεί, ο Πέτρος παρεμβάλλεται εμπόδιο στο δρόμο του, δημιουργώντας κίνδυνο πτώσης στον Κύριο. Ας πάει λοιπόν πίσω (L).

Η φράση υπενθυμίζει την απογοητευτική του διαβόλου κατά τον τρίτο πειρασμό στην έρημο, διότι και ο Πέτρος εδώ ανανεώνει τους πειρασμούς εκείνους. Οι πειρασμοί εκείνοι του πονηρού συνίσταντο κυρίως στο να οδηγήσουν τον Ιησού, να προτιμήσει σύντομο και εύκολο δρόμο προς τον μεσσιϊκό θρόνο. Και ο Πέτρος επιχειρεί να παρασύρει τον Μεσσία να ξεφύγει την από τους Ιουδαίους άρχοντες απόρριψη και τον επονειδιστο θάνατο. Η συμπεριφορά αυτή του Πέτρου δείχνει, πόσο αναγκαία ήταν η εντολή προς τους Αποστόλους να τηρήσουν σιγή σε σχέση με τη μεσσιϊκή ιδιότητα του Ιησού. Εάν ο πρώτος των Αποστόλων θα ήταν δυνατόν να παρασυρθεί σε τόσο δεινή πλάνη, την οποία υπονοεί η επιτίμηση του Κυρίου, τι θα μπορούσε να πράξει ο όχλος που αγνοούσε (p).

(3) «Σατανά, το οποίο σημαίνει στα εβραϊκά ο αντικείμενος (αντίπαλος, αντίθετος, εχθρός)» (Ω). «Τον ονόμασε σατανά, διότι μιμούνταν το σατανά» (Ζ).

«Και δεν είπε, ο σατανάς μίλησε μέσα από σένα· αλλά πήγαινε πίσω μου σατανά» (X).

Δες Ιω. στ 70, όπου ο Κύριός μας λέει για τον Ιούδα τον Ισκαριώτη: Και από εσάς ένας είναι διάβολος. Ο Πέτρος νόμιζε τον εαυτό του πολύ ευγενικό και φιλικό προς τον Ιησού, όταν είπε: Ίλεως σοι Κύριε. Και όμως για τον λόγο αυτόν ονομάστηκε σατανάς (b).

Το πρωτείο του Πέτρου είναι παραδόξως ποικίλου χαρακτήρα και είναι μερικές φορές πρωτείο κακού μάλλον παρά καλού. Εάν είναι πρώτος στον κύκλο των Αποστόλων και πρώτος στην ομολογία της πίστης, είναι επίσης πρώτος και στο να πειράζει και πρώτος στο να αρνείται το Διδάσκαλό του. Η θεμέλια πέτρα σχεδόν αμέσως γίνεται πέτρα σκανδάλου και αυτό όχι στην Εκκλησία, αλλά στον ίδιο τον χτίστη της (p).

(4) «Είσαι εμπόδιό μου τώρα» (Ζ). Τα λόγια του μαθητή ήταν περισσότερο επικίνδυνα από όσο οι έφοδοι του σατανά στο τέταρτο κεφάλαιο. Ο Κύριός μας διώχνει πίσω του την μπροστά στα πόδια του πέτρα του σκανδάλου (b). Ο Πέτρος πραγματικά έτεινε να απομακρύνει το διδάσκαλο από την υπακοή στο θέλημα του Θεού (F).

(5) «Δεν φρονείς θεϊκά, αλλά ανθρώπινα» (Z). Ο Πέτρος «εξετάζοντας το πράγμα με ανθρώπινο λογισμό και γήινο, νόμισε ότι αυτό είναι για αυτόν αισχρό και απρεπές. Με σκοπό λοιπόν να τον κάνει να σκεφτεί σωστά, λέει... εσύ σκέφτεσαι για αυτά με τρόπο σαρκικό· διότι αν άκουγες τα λεγόμενα όπως αρμόζει στο Θεό, απαλλαγμένος από τη σαρκική διάνοια, θα γνώριζες ότι αυτό είναι εκείνο που κατεξοχήν αρμόζει σε μένα» (X).

Τα του Θεού=αυτά που θέλει ο Θεός και ειδικά το σωτήριο θέλημά του. Τα των ανθρώπων=τα οποία αρέσουν στους ανθρώπους (g). «Εσύ όμως πρόσεξε, σε παρακαλώ, αυτόν που πριν από λίγο μακαρίστηκε πολύ, τώρα να μαλώνεται πολύ, και για να ελαττωθεί το θάρρος του (του Πέτρου) και για να μάθεις ότι ο Σωτήρας δεν κάνει διακρίσεις προσώπων» (Z).

Ματθ.16,24 Τότε(1) ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· εἴ τις(2) θέλει(3) ὀπίσω μου ἔλθειν(4), ἀπαρνησάσθω(5) ἑαυτὸν(6) καὶ ἀράτω(7) τὸν σταυρὸν(8) αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι(9).

Ματθ.16,24 Τότε ο Ιησούς εἶπε στους μαθητές του: «Ὅποιος θέλει να με ακολουθήσει, ας απαρνηθεί τον εαυτό του, ας σηκώσει το σταυρό του κι ας με ακολουθεί.

(1) «Πότε; Όταν ο Πέτρος εἶπε «ο Θεός να σε φυλάξει από αυτό»... Εσύ Πέτρε μού λες, ο Θεός να με φυλάξει... εγώ όμως σου λέω, ότι όχι μόνο το να εμποδίσεις εμένα και το να δυσφορείς για το πάθος μου είναι βλαβερό και ολέθριο για σένα, αλλά ότι δεν θα μπορέσεις να σωθείς εάν και εσύ ο ίδιος δεν είσαι παντοτινά προετοιμασμένος για να πεθάνεις» (X).

Σύμφωνα με το Μάρκο τα λόγια αυτά λέχθηκαν σε πλήθος λαού. Σύμφωνα με το Ματθαίο μόνο στους μαθητές (L). Λόγια τέτοια όπως αυτά στους σ. 24-26 λέχθηκαν προφανώς περισσότερες από μία φορές από τον Κύριό μας και ίσως επαναλήφθηκαν συχνά από αυτόν. Δες Λουκ. θ 23,ιδ 25-27,ιζ 33 και Μάρκ. η 34-37 και Ιω. ιβ 25 (p).

(2) «Εἴτε γυναίκα, εἴτε ἄνδρα, εἴτε ἄρχοντας εἴτε ἀρχόμενος» (X).

(3) «Δεν ζητώ με τη βία, δεν εξαναγκάζω, αλλά κάνω τον καθένα κύριο της δικῆς του διάθεσης» (X). «Διότι κανέναν δεν αναγκάζει χωρίς να το θέλει» (Z). Το ρήμα θέλει δεν σημαίνει εδώ απλή κλίση, αλλά θέληση συνδυασμένη με εκλογή ή απόφαση (ο).

(4) «Δηλαδή να με ακολουθήσει ως μαθητής και μιμητής» (Z). «Και φαίνεται μεν ότι εἶπε ἕνα πράγμα, αλλά είναι τρία τα λεγόμενα· το να απαρνηθεί τον εαυτό του και το να σηκώσει το σταυρό του και το να ακολουθήσει. Και τα μεν δύο είναι στενά συνδεδεμένα, το άλλο όμως ειπώθηκε ως κάτι το ξεχωριστό» (X).

«Το να θέλει κάποιος να ἔλθει πίσω από τον Ιησού και να τον ακολουθήσει, δεν συμβαίνει από τυχαίο κατόρθωμα» (Ω).

(5) «Δεν εἶπε ας αρνηθεί, αλλά ας απαρνηθεί· και με αυτήν την μικρή προσθήκη φανερώνει πάλι πολλή την υπερβολή» (X).

(6) «Να απαρνηθεί τον εαυτό του, δηλαδή να μην ἔχει τίποτα κοινό με τον εαυτό του» (X).

«Ας απαρνηθεί το θέλημά του, το οποίο αγαπά την ηδονή, την ζωή, ή ας απαρνηθεί το σώμα του, χωρίς να το λυπάται αν περνά κακουχίες και βασανίζεται, αλλά να το παραδίδει σε κινδύνους» (Z). «Ὅπως ακριβώς συνηθίζουμε να λέμε ο τάδε αρνήθηκε τον τάδε, με την ἔννοια του, δεν τον ἔχει φίλο ούτε γνωστό, ἔτσι και καθέννας οφείλει να μην ἔχει καμία φιλία με το σώμα» (Θφ).

«Αρνεῖται τον εαυτό του αυτός που τον προηγούμενο βίο του που ἔζησε με κακία, τον εξαλείφει με την αξιόλογη μεταβολή» (Ω).

«Ακόμα, ὁμως, στο «ας αρνηθεί τον εαυτό του» νομίζω ότι είναι χρήσιμο αυτό που

είτε ο Παύλος αρνούμενος τον εαυτό του, το οποίο έχει ως εξής: δεν ζω πλέον εγώ αλλά ζει μέσα μου ο Χριστός. Διότι το «δεν ζω πλέον εγώ» ήταν λόγος που έδειχνε ότι αρνιόταν τον εαυτό του αφού παρέδιδε τη ζωή του, και έπαιρνε στον εαυτό του τον Χριστό» (Ω).

(7) «Το να σηκώσει το σταυρό του, φανερώνει το μέχρι πόσο πρέπει να απαρνηθεί τον εαυτό του» (Σχ). «Δηλαδή να βαστάει και να κουβαλά παντοτινά» (X).

(8) «Δηλώνει τον επονείδιστο θάνατο... Διαρκώς, λέει, να περιφέρεις το θάνατο και να είσαι κάθε ημέρα έτοιμος για σφαγή» (X). Ο σταυρός δεν σημαίνει κάτι άλλο παρά τον βίαιο θάνατο (a). «Διότι τότε ο σταυρός ήταν όργανο θανάτου» (Z).

(9) «Επειδή είναι δυνατόν και να πάσχει κάποιος αλλά να μην ακολουθεί, όταν κάποιος δεν πάθει για αυτόν (διότι και οι ληστές πάσχουν πολλά και χειρότερα)» (X), «πρόσθεσε ότι, «και ας με ακολουθήσει»· διδάσκοντας ότι δεν πρέπει μόνο να παθαίνουμε τέτοια, αλλά και... να βαδίζουμε στα ίχνη του δικού του τρόπου ζωής» (Z).

Ματθ.16,25 (1)ὅς γὰρ(2) ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν(3) αὐτοῦ σῶσαι(4), ἀπολέσει(5) αὐτήν· ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ(6) τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἑμοῦ(7), εὕρησει(8) αὐτήν. Ματθ.16,25 Γιατί ὅποιος θέλει να σώσει τη ζωή του θα τη χάσει· ὅποιος ὅμως ἐξαιτίας μου χάσει τη ζωή του, θα τη βρει.

(1) Η έννοια του σ. αυτού είναι η ίδια με το ι 39 (δ). «Και ζήτα σε εκείνον την εξήγηση αυτών» (Z).

(2) Αιτιολογεί τα του προηγούμενου στίχου= «Αυτό που λέει σημαίνει το εξής: διατάζω αυτά, όχι επειδή δεν ενδιαφέρομαι για σας, αλλά επειδή ενδιαφέρομαι πάρα πολύ» (X).

(3) Στο πρώτο μέρος της αντίθεσης η ψυχή=η ζωή που βιώνεται στη γη· στο άλλο μέρος=η μακάρια ζωή την οποία ζει ο άνθρωπος στην αιώνια βασιλεία του Θεού (g). Η έννοια του όλου στίχου: Όποιος θέλει να σώσει την ψυχή ως αρχή και αιτία της φυσικής του ζωής που διανύεται στην παρούσα ζωή, αυτός θα χάσει αυτήν ως αρχή της μακάριας ζωής.

«Μιλάει για τη σωτηρία την πέρα από το πρόπον, τη διαφυγή από τους κινδύνους της παρούσας ζωής· αυτήν ονόμασε απώλεια, όπως ακριβώς λοιπόν και την απώλεια που γίνεται στους κινδύνους για χάρη του, τήν ονόμασε σωτηρία» (Σχ).

«Όποιος, επειδή αγαπά τη ζωή και νομίζει ότι η παρούσα ζωή είναι αγαθό, περιποιείται την ψυχή του ώστε να ζει σωματικά, φοβούμενος να πεθάνει, επειδή με αυτόν το θάνατο θα χάσει αυτήν, αυτός, με αυτό ακριβώς το να θέλει με τον τρόπο αυτόν να σώζει την ψυχή του, θα την χάσει, αφού θα την βγάλει έξω από την κατάσταση της μακαριότητας» (Ω).

(4) Δηλαδή φυσικά (b).

(5) Δηλαδή πνευματικά (b).

(6) Δηλαδή με τρόπο φυσικό, αποβάλλοντας κάθε εγωισμό, με την αυταπάρνηση (b). «Αν όμως κάποιος, περιφρονώντας την παρούσα ζωή εξαιτίας του δικού μου λόγου, που τον έπεισε για την αιώνια ζωή να αγωνιστεί μέχρι θανάτου για χάρη της αλήθειας, χάνει τη ζωή του στην παρούσα ζωή παραδίδοντας αυτήν χάριν της ευσέβειας σε αυτό που γενικότερα ονομάζεται θάνατος, αυτός επειδή για μένα έχασε τη ζωή του, θα τη σώσει μάλλον και θα την κερδίσει» (Ω).

(7) Αυτό είναι ο σκοπός της αυταπάρνησης, αλλά πολλοί για άλλες αιτίες χάνουν τις ζωές τους, είτε για τους εαυτούς τους είτε για τον κόσμο (b).

(8) Δηλαδή πνευματικά. Ο κόσμος είναι γεμάτος κινδύνους. Η ψυχή που σώθηκε είναι κάτι, το οποίο βρέθηκε (b).

Ματθ.16,26 (1)τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον(2) κερδίσει(3), τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ(4); ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα(5) τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

Ματθ.16,26 Τι ωφελείται ο άνθρωπος, αν κερδίσει ολόκληρο τον κόσμο, χάσει όμως τη ζωή του; Ή τι μπορεί να δώσει ο άνθρωπος αντάλλαγμα για τη ζωή του;

- (1) Η έννοια του στίχου: Υποθέστε, ότι ένας άνθρωπος ξέφυγε το μαρτύριο. Θα σώσει βεβαίως την φυσική του ζωή. Θα χάσει όμως την υψηλότερη ζωή της ψυχής. Να κερδίσει κανείς τον κόσμο όλο και να χάσει την υψηλότερη αυτή ζωή, αποτελεί κάτι ανωφελές. Διότι η υψηλότερη ζωή δεν μπορεί να εξαγοραστεί (α).
- (2) Δηλαδή όλα τα πλούτη και τις τέρψεις και τις πηγές των κοσμικών απολαύσεων (ο).
- (3) «Είναι αδύνατον ένας οποιοσδήποτε να κερδίσει τον κόσμο όλο· αλλά και δυνατόν να ήταν, κανένα όφελος. Διότι όλα τα του κόσμου είναι θνητά, ενώ η ψυχή αθάνατη. Και αυτών μεν η απόλαυση είναι πρόσκαιρη, αυτής όμως η κόλαση αιώνια» (Ζ).
- (4) Να χάσει την αιώνια ζωή του (g).
- (5) «Διότι αν ούτε όλος ο κόσμος δεν είναι αντάξιος μιας λογικής ψυχής, τι θα δώσει κάποιος αντάλλαγμα, ώστε να την σώσει από την αιώνια κόλαση; Όντως τίποτα» (Ζ). Αντάλλαγμα, το οποίο πρέπει να είναι όχι μικρότερης αξίας από όσο η ψυχή, για την οποία δίνεται (b).

Ή, πιο σωστά, Τίποτα δεν υπάρχει, το οποίο στην πολυτιμότητα να εξισώνεται με τη σωτηρία της ψυχής (g).

«Δεν υπάρχει κάτι στον άνθρωπο, το οποίο δίνοντάς το ως αντάλλαγμα για την ψυχή του όταν κρατιέται από το θάνατο, να την λυτρώσει από τα χέρια του. Ο άνθρωπος μεν δεν θα μπορούσε να δώσει κάτι αντάλλαγμα για την ψυχή του, ο Θεός όμως για την ψυχή όλων μας έδωσε αντάλλαγμα το τίμιο αίμα του Ιησού» (Ω). Αλλά εάν ο άνθρωπος απορρίψει αυτό, τίποτα πλέον δε μένει το οποίο να μπορεί να εξαγοράσει την ψυχή του από την κόλαση (ο).

Ματθ.16,27 μέλλει(1) γὰρ(2) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(3) ἔρχεσθαι(1) ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ(4) μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ(5), καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν(6) αὐτοῦ(7).

Ματθ.16,27 Γιατί ο Υιός του Ανθρώπου θα έρθει με όλη τη λαμπρότητα του Πατέρα του μαζί με τους αγγέλους του, και τότε θα ανταμείψει τον καθένα ανάλογα με τις πράξεις του.

- (1) Πιο έντονο από το απλό «θα έλθει» (b).
- (2) Αφού με τα λόγια του προηγούμενου στίχου «φόβισε, εδώ και από τα αγαθά παρηγορεί» (X). Αιτιολογεί το πώς θα κερδίσει ή θα ζημιωθεί κάποιος την ψυχή του. Καταλαβαίνω ότι αυτά θα γίνουν κατά τη μέλλουσα κρίση και ανταπόδοση του υιού του ανθρώπου (δ).
- (3) Εγώ δηλαδή, που τώρα υπάρχω στην κατάσταση της ταπείνωσης (δ).
«Τώρα μεν ήλθε ο υιός του ανθρώπου, αλλά όχι στη δόξα του, διότι τον είδαμε και δεν είχε μορφή ούτε ομορφιά... και έπρεπε αυτός να έλθει τέτοιος, για να κουβαλήσει τις αμαρτίες μας και να πονέσει για μας. Διότι δεν έπρεπε αυτός που είναι σε δόξα, να κουβαλήσει τις αμαρτίες μας και να πονέσει για μας» (Ω).
- (4) «Διότι δεν είπε, με δόξα τέτοια σαν αυτή που έχει ο Πατέρας, για να μην σκεφτείς πάλι κάποια διαφορά· αλλά με σκοπό να δείξει την απόλυτη ακρίβεια, λέει, ότι θα έλθει με την ίδια εκείνη δόξα, ώστε να την θεωρούμε μία και την αυτήν» (X).
«Φανέρωσε και ότι έχει την ίδια δόξα με τον Πατέρα. Αν όμως έχει την ίδια δόξα, άρα έχει και την ίδια ουσία και δύναμη και θεότητα. Διότι σε αυτούς που η δόξα είναι

η ίδια, αυτών επομένως και τα άλλα είναι ίδια» (Z).

«Διότι αν σε μία ουσία υπάρχει διαφορά δόξας (διότι άλλη είναι η δόξα του ηλίου και άλλη της σελήνης και άλλη η δόξα των αστερών· διότι λέει, αστέρι από αστέρι διαφέρει σε δόξα, παρόλο που έχουν μία ουσία), πώς σε αυτούς που η δόξα είναι μία, μπορούμε να νομίσουμε ότι έχουν άλλη ουσία;» (X).

(5) «Οι άγγελοι θα συνοδεύουν και θα προηγούνται» (Z). Αυτού, δηλαδή του υιού του ανθρώπου· διότι τα λειτουργικά αυτά πνεύματα υπηρετούν στην εκτέλεση των αποφάσεων (δ).

(6) Σε ενικό αριθμό, διότι η όλη ζωή του ανθρώπου είναι ένα γεγονός (b). Όλες οι πράξεις της ανθρώπινης ζωής βλεπόμενες κατά το σύνολό τους (F). Μάλλον σύμφωνα με τα έργα του, σύμφωνα με την ηθική αξία των πράξεών του.

(7) Η όλη φράση από το Ψαλμ. ζα 13. Δες και Παροιμ. κδ 12 και Σοφ. Σειρ. λε 22 (a).

Ματθ.16,28 ἀμὴν λέγω ὑμῖν(1), εἰσὶ τινες(2) τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται(3) θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ(4).

Ματθ.16,28 Σας βεβαιώνω πως υπάρχουν μερικοί ανάμεσα σ' αυτούς που βρίσκονται εδώ, οι οποίοι δε θα γευτούν το θάνατο, πριν δουν τον Υιό του Ανθρώπου να έρχεται στη βασιλεία του».

(1) «Αφού είπε για τον εαυτό του, ότι πρόκειται να έλθει σε δόξα... βεβαιώνει (τον λόγο) αυτόν προσθέτοντας, ότι κάποιιοι από αυτούς, όχι πολύ αργότερα, θα δουν τη δόξα του» (Z), αφού θα καταξιωθούν να πάρουν στη δική τους γενιά τον αρραβώνα αυτού του ερχομού, με το να δουν τη μεταμόρφωση, την ανάληψή του μετά την ανάσταση και την κρίση στα Ιεροσόλυμα, η οποία είναι ο τύπος της γενικής κρίσης (δ).

(2) Ο Κύριός μας δεν αναφέρει αυτούς ονομαστικά. Και ήταν ωφέλιμο σε αυτούς να μη γνωρίζουν ποια πρόσωπα εννοούσε ο Κύριος (b).

(3) Η φράση γεύομαι θανάτου χρησιμοποιείται στους Σύρους, Χαλδαίους και ραββίνους (g). Η γεύση επειδή είναι η πιο έντονη από τις αισθήσεις λέγεται αντί της αίσθησης γενικώς· επομένως γεύονται=αισθάνονται, δοκιμάσουν, θα λάβουν πείρα (δ).

(4) Ο Μάρκος λέει «έως ότου δουν τη βασιλεία του Θεού να έρχεται με δύναμη». Ο Ματθαίος χρησιμοποιεί λέξεις οι οποίες παρέχουν περισσότερο καθορισμένη έννοια. Ο παρών λόγος με σαφήνεια βεβαιώνει ότι το χρονικό όριο, εντός του οποίου η Βασιλεία του Θεού θα εγκαθιδρυόταν, επρόκειτο να είναι η ζωή της γενιάς, στην οποία ο Κύριος κήρυττε. Αλλά ο χαρακτήρας του λόγου είναι περιοριστικός («Είναι κάποιιοι» μόνο). Η τότε ζωντανή γενιά ήταν γενιά «πονηρή και μοιχαλίδα» και μόνο λίγοι από αυτήν θα ήταν άξιοι να δουν την εγκατάσταση της σωτηρίας, την έλευση του Υιού του ανθρώπου.

Η κύρια σκέψη του Ιησού που εκφράζεται με τα λόγια αυτά, είναι, ότι η βασιλεία θα έλθει αιφνίδια, συνοδευόμενη από καταστροφή, αλλά και ως δώρο του Θεού, εντός όμως του χρόνου στον οποίο ζούσε η γενιά εκείνη. Στην ερώτηση λοιπόν, πώς εκπληρώθηκε ο λόγος αυτός, υπενθυμίζουμε το αιφνίδιο χύσιμο θείας δύναμης, το οποίο έλαβε χώρα κατά την Πεντηκοστή και δημιούργησε κοινωνία, η οποία ουδέποτε έχασε την συνείδηση της υπερφυσικής καταγωγής της. Η βασιλεία του Θεού –αν και όχι στην πλήρη της φανέρωση- ήλθε τότε «με δύναμη». Το καταστρεπτικό επίσης στοιχείο εξηγήθηκε από την κρίση του έτους 70 μ.Χ., όταν έγινε η άλωση της Ιερουσαλήμ, η οποία σημείωσε την πτώση κάποιας παλαιάς τάξης πραγμάτων και την έναρξη νέας τάξης (S).

Αξιόλογη και η παρακάτω ερμηνεία: Η φράση του Ματθαίου «τον υιό του ανθρώπου να έρχεται στη βασιλεία του», αναφέρεται άμεσα μεν στην ανάσταση και ανάληψη του Κυρίου, έμμεσα επίσης στη Μεταμόρφωση, με την οποία προφανέρωσε ποιος θα είναι όταν θα έλθει. Και το «μέχρις ότου δουν τη βασιλεία του Θεού» των άλλων δύο ευαγγελιστών, αναφέρεται στην πάνω στη γη ίδρυση αυτής της βασιλείας, η οποία συμπληρώθηκε και έγινε τέλεια στην αποστολική εποχή (δ).

Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Αυτά λένε κάποιοι ότι αναφέρονται στην μετά από έξι ημέρες... ανάβαση των τριών Αποστόλων στο ψηλό βουνό κατ' ιδίαν με τον Ιησού. Και ισχυρίζονται αυτοί που έτσι ερμηνεύουν τη διήγηση, ότι δεν γεύτηκαν θάνατο ο Πέτρος και οι άλλοι δύο πριν να δουν τον υιό του ανθρώπου να έρχεται στη βασιλεία του και στη δόξα του. Διότι όταν είδαν μπροστά τους μεταμορφωμένο τον Ιησού... είδαν την βασιλεία του Θεού που ήλθε με δύναμη» (Ω).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ' (17)

Στιχ. 1-13. Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος.

Ματθ.17,1 Καί μεθ' ἡμέρας ἕξι(1) παραλαμβάνει(2) ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην(3) τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀναφέρει(4) αὐτοὺς εἰς ὄρος(5) ὑψηλὸν(6) κατ' ἰδίαν·

Ματθ.17,1 Ὑστερα ἀπὸ ἕξι μέρες, παίρνει ὁ Ἰησοῦς μαζί του τὸν Πέτρο, τὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννη, τὸν ἀδελφὸ του, καὶ τοὺς ἀνεβάζει σ' ἓνα ψηλὸ βουνό.

Ο ιστορικός χαρακτήρας του μυστηριώδους αυτού συμβάντος είναι εγγυημένος, 1) από το ότι παρουσιάζεται τελείως απίθανη η επινόηση. Τίποτα δεν υπήρξε στην προηγούμενη ζωή του Χριστού, το οποίο να καθιστά πιθανή την εμφάνιση του Μωϋσή και του Ηλία και κανένα παρόμοιο γεγονός δεν συναντιέται στην Π.Δ., αφού η δόξα του Μωϋσή στο Σινά ήταν τελείως διαφορετική, 2) από τη μαρτυρία και των τριών συνοπτικών (Ματθαίος, Μάρκος, Λουκάς), 3) από την αξιοσημείωτη επιβολή σιωπής από τον Ιησού προς τους μαθητές και 4) από τη μαρτυρία της Β' Πέτρ. α 16-18, η οποία μαρτυρεί, αν όχι κάτι άλλο, τουλάχιστον ότι, κατά την εποχή που συγγράφηκε η επιστολή αυτή, το γεγονός πιστευόταν ότι έλαβε χώρα (ρ).

(1) Ο Λουκάς «μετά από οκτώ μέρες, λέει, χωρίς να εναντιώνεται σε αυτόν (Ματθαίο), αλλά και πάρα πολύ συμφωνώντας. Διότι ο μεν Λουκάς συμπεριέλαβε και αυτήν την ημέρα που τους είπε τα παραπάνω λόγια και την ημέρα που τους ανέβασε στο όρος, ενώ ο Ματθαίος ανέφερε μόνο τις ενδιάμεσες ημέρες» (X).

Ο καθορισμός αυτός του χρόνου υπονοεί κάποια σχέση με τα αμέσως προηγούμενα. Η διδασκαλία για τον Υιό του Θεού, και για το Πάθος του επιβεβαιώθηκε με την μεταμόρφωση (b).

(2) Παίρνει με τον εαυτό του, μαζί του (δ).

(3) Οι τρεις αυτοί μαθητές συνόδευαν τον Ιησού και σε διάφορες άλλες βαρυσήμαντες περιστάσεις. Δες Μάρκ. ε 37, α 29 και ιγ 3, όπως και στη Γεθσημανή Ματθ. κστ 37 (S).

«Γιατί παίρνει αυτούς μόνους; Επειδή αυτοί υπερείχαν από τους άλλους» (X).

«Ο μεν Πέτρος από το ότι αγαπούσε πολύ αυτόν, λόγω της θερμότητας της πίστης του. Ο Ιωάννης από την άλλη από το ότι αγαπιόταν πάρα πολύ από αυτόν, λόγω της υπερβολής της αρετής του. Ο Ιάκωβος επίσης από το ότι ήταν πάρα πολύ ενοχλητικός στους Ιουδαίους, τόσο ώστε όταν ο Ηρώδης αργότερα τον φόνευσε, έκανε μέγιστη χάρη στους Ιουδαίους» (Z), αλλά και «από την απάντηση την οποία απάντησε μαζί με τον αδελφό του λέγοντας: Μπορούμε να πιούμε το ποτήρι» (Σχ).

Τρία πρόσωπα ήταν αρκετά να διαπιστώσουν την αλήθεια της θαυμαστής αυτής

σκηνής. Εάν ήταν παρόντες περισσότεροι από τρεις θα ήταν δύσκολο κάπως να τηρηθεί το γεγονός μυστικό (ο).

(4) =Ανω φέρω, οδηγώ επάνω (g).

(5) Ως τέτοιο αρχαιότατη παράδοση κατά τα χρόνια του Ωριγένη την οποία και ο Ιεροσολύμων Κύριλλος και ο Ιερώνυμος αναφέρουν, εξιστορεί το όρος Θαβώρ δίπλα στη Ναζαρέτ. Κάποιοι από τους νεωτέρους ερμηνευτές υποθέτουν, ότι είναι το όρος Πάνιον που είναι πιο κοντά στην Καισάρεια του Φιλίππου, και άλλοι το Ερμών, χωρίς σοβαρά επιχειρήματα (δ). Παρόλ' αυτά φαίνεται, ότι τώρα ο Ιησούς βρισκόταν κοντά στο όρος Ερμών. Δες Ματθ. ιστ 13 (F). Οι άλλοι μαθητές πιθανώς έμειναν στην Καισάρεια (S).

(6) Το υψηλό εννοείται όχι απολύτως, αλλά σε σχέση με τα τριγύρω μικρότερα βουνά. Η μεμονωμένη θέση του Θαβώρ που υψώνεται 400 μέτρα πάνω από την πεδιάδα Ιεζραήλ δίνει σε αυτό άριστη και μοναδική θέα, την οποία πολύ ψηλότερα βουνά δεν έχουν (δ).

Ματθ.17,2 και μετεμορφώθη(1) εμπροσθεν αυτών(2), και έλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος(3), τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς(4).

Ματθ.17,2 Εκεί μεταμορφώθηκε μπροστά τους· έλαμψε το πρόσωπό του σαν τον ήλιο και τα ενδύματά του έγιναν άσπρα σαν το φως.

(1) Η όψη του άλλαξε, αφού καταυγιάστηκε από θεία λαμπρότητα (g).

«Μεταμορφώθηκε και έμεινε μεν το σώμα του στη δική του μορφή, αλλά η θεϊκή λαμπρότητα απογυμνώθηκε λίγο και καταλάμπρυνε το πρόσωπό του και μετέβαλλε τη μορφή του ώστε να είναι πιο θεϊκή» (Z).

«Ενώ δηλαδή το σώμα διατήρησε το σχήμα του, τα χαρακτηριστικά του χρωματίστηκαν με λαμπρότερα φωτεινά χρώματα ώστε να είναι πιο ένδοξο» (K).

Το ρήμα αυτό υπονοεί, ότι ο Κύριος κατείχε πάντοτε την δόξα μέσα του (b).

(2) «Έτσι ώστε βλέποντας πώς μεταμορφώθηκε να μην νομίσουν ότι αυτός είναι άλλος» (Z).

(3) «Έτσι νόμισαν αυτοί· διότι η λαμπρότητα εκείνη ήταν πάνω από τον ήλιο και κάπως θεία και απόρρητη» (Z). Άλλωστε «είπε ο ευαγγελιστής όπως ο ήλιος, επειδή μόνο το άστρο αυτό ξέρουμε ότι έχει υπερβολικό φως. Διότι το ότι έλαμψε πάνω από τον ήλιο, φαίνεται» από το ότι «έπεσαν χάμω οι μαθητές· διότι κάθε μέρα έβλεπαν ήλιο και δεν έπεφταν» (Σχ.π).

«Αν δηλαδή δεν αντεχόταν το φως αλλά ήταν αντίστοιχο με αυτό του ήλιου, δεν θα έπεφταν» (Δ).

(4) Το φως είναι συνήθως σύμβολο της θείας παρουσίας (L). Πάντως η φράση λευκά σαν το φως δηλώνει λάμψη κατώτερη από εκείνη, η οποία εκφράζεται με το «έλαμψε όπως ο ήλιος»· διότι τα ρούχα του επισκίαζαν την λαμπρότητα που έβγαине από μέσα από το σώμα του (b).

Ματθ.17,3 και ιδου(1) ὄφθησαν(2) αὐτοῖς Μωσῆς και Ἡλίας(3) μετ' αὐτοῦ(4) συλλαλοῦντες(5).

Ματθ.17,3 Τότε εμφανίστηκε σ' αυτούς ο Μωσής και ο Ηλίας, και συνομιλούσαν με τον Ιησού.

(1) Το ιδού δηλώνει, ότι αμέσως μετά την θεία όψη του Σωτήρα την θαμπωτική, τράβηξε την προσοχή τους η παρουσία των δύο μεγάλων προφητών (δ).

(2) Ο ίδιος ο Χριστός αποκαλεί το όλο επεισόδιο της Μεταμόρφωσης όραμα (στο στίχο 9), το οποίο δεν σημαίνει, ότι αυτό δεν ήταν και αντικειμενική πραγματικότητα. Δες Πράξ. ζ 31,θ 10,ιστ 9,10,ιη 9. Δεν επρόκειτο για οπτική απάτη, αλλά για εμφάνιση, η οποία έγινε αντιληπτή και στους τρεις συγχρόνως μαθητές. Πείστηκαν

και οι τρεις μαθητές, ότι είχαν δει τους ένδοξους αντιπροσώπους του Νόμου και των Προφητών να συνομιλούν μαζί με τον δοξασμένο Χριστό (p).

(3) «Παρουσίασε μαζί του ως δούλους τους επισημότερους από αυτούς που έλαμψαν στην Παλαιά Διαθήκη, για να φανεί η απόσταση του εαυτού του από εκείνους και πόσο αυτός διαφέρει από αυτούς» (Z).

«Υπάρχει όμως και άλλη αιτία που μπορούμε να πούμε μαζί με αυτά που λέχθηκαν. Ποιά είναι αυτή; Για να μάθουν ότι έχει εξουσία και θανάτου και ζωής και εξουσιάζει τα πάνω και τα κάτω. Για αυτό φέρνει στη μέση και αυτόν που είχε πεθάνει (Μωϋσή) και αυτόν που δεν έπαθε κάτι τέτοιο (Ηλία)» (X).

Ως αντιπρόσωποι της Παλαιάς Διαθήκης ο Μωϋσής και ο Ηλίας έρχονται κατά θεία εντολή για να χαιρετίσουν τον αντιπρόσωπο της Καινής, από τον οποίο συντελέστηκε η σωτηρία του κόσμου και για να τον ευχαριστήσουν για την επικείμενη εκπλήρωση του μεγάλου μυστηρίου του Θεού Πατέρα (δ). Γίνεται ολοφάνερο από το χωρίο αυτό, όπως και από άλλα τμήματα του λόγου του Θεού, ότι οι άγιοι στον ουρανό είναι γνωστοί και διακρίνονται μεταξύ τους από τη μορφή και την εμφάνιση των δοξασμένων σωμάτων τους (ο).

Οι μαθητές αναγνώρισαν τους δύο προφήτες είτε αμέσως τότε με βάση την εξωτερική εικόνα τους (τον Μωϋσή για παράδειγμα, λόγω των εκθαμβωτικών ακτίνων του προσώπου του, τον Ηλία πάλι σαν μεταφερόμενο πάνω σε πύρινο άρμα), είτε μετά από λίγο, όταν ο Κύριος μετά την Μεταμόρφωση συνομίλησε μαζί τους (F).

(4) Συζητούσαν μαζί του μόνο, όχι όμως και μαζί με τους τρεις Αποστόλους (b).

(5) Δεν πρόκειται για πλεονασμό (μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες). Ο καθένας από αυτούς συνομιλούσε με τον Ιησού. Συνομιλία ύψιστης σημασίας (b).

«Συνομιλούσαν με αυτόν δείχνοντας, ότι και ο νόμος που δόθηκε μέσω του Μωϋσή και ο λόγος των προφητών προφήτευσαν με συμφωνία για τον θάνατό του· ο μεν νόμος με τους τύπους των θυσιών, ο δε προφητικός λόγος με διάφορα πράγματα... Το τι συζητούσαν το δίδαξε ο Λουκάς· διότι είπε, ότι έλεγαν την έξοδό του την οποία επρόκειτο να εκπληρώσει στην Ιερουσαλήμ, έξοδο ονομάζοντας την αναχώρηση και μετάβαση από αυτήν την ζωή» (Z).

Είναι αξιοσημείωτο ότι ούτε ο Πέτρος απηύθυνε κάποια λέξη στον Μωϋσή και τον Ηλία, ούτε αυτοί έδωσαν κάποια προσοχή στους τρεις μαθητές. Οι σκέψεις τους και η συνομιλία περιορίστηκε εξ' ολοκλήρου σε εκείνον, τον οποίον γνώριζαν ως θείο τους λυτρωτή και ήταν ήδη η μεγάλη και κεντρική φυσιογνωμία στην όλη εικόνα. Όταν ο Χριστός είναι παρών κάθε λογικό δημιούργημα βυθίζεται σε αφάνεια (ο).

Ματθ.17,4 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε τῷ Ἰησοῦ· Κύριε, καλὸν ἔστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι(1)· εἰ θέλεις(2), ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς(3) σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωσῆ μίαν καὶ μίαν Ἠλία.

Ματθ.17,4 Κύριε, είναι ωραία να μείνουμε εδώ!» είπε ο Πέτρος στον Ιησού. **«Να κάνουμε, αν θέλεις, εδώ τρεις σκηνές: μια για σένα, μια για το Μωϋσή και μια για τον Ηλία».**

(1) Δηλαδή να παραμένουμε εδώ (b).

«Επειδή αγαπούσε πάρα πολύ ο Πέτρος τον διδάσκαλο και δεν ήθελε να πάει ο Ιησούς στα Ιεροσόλυμα για να μην πάθει πηγαίνοντας εκεί... φανερά μεν δεν τολμά να τον εμποδίσει, για να μην τον μαλώσει πάλι ο Ιησούς, αλλά βλέποντας το όρος να έχει πολλή ασφάλεια μιας και αγνοούνταν από τους εχθρούς... συμβουλεύει να μείνουν εκεί» (Z), «όπου είναι παρόντες και ο Μωϋσής και ο Ηλίας· ο Ηλίας που κατέβασε από τον ουρανό φωτιά στο όρος και ο Μωϋσής που μπήκε στο θείο σύννεφο και συνομίλησε με το Θεό» (X).

«Έχουμε τον Μωϋσή και τον Ηλία που θα μας βοηθήσουν. Διότι ο μεν Μωϋσής

νίκησε τους Αιγυπτίους, ο δε Ηλίας κατέβασε φωτιά από τον ουρανό· επομένως τα ίδια θα κάνουν και εναντίον των εχθρών που θα έρθουν εδώ» (Θφ).

Ανεξάρτητα όμως από αυτό «είπε ότι είναι καλό να μένουν στο όρος εκείνο, έτσι ώστε αυτός και αυτοί που ήταν μαζί του, να ευφραίνονται βλέποντας την μεταμόρφωση του Ιησού και το λαμπερό σαν τον ήλιο πρόσωπό του και τα λευκά σαν το φως ρούχα του και μαζί με αυτά, αυτούς που μία φορά εμφανίστηκαν με δόξα, τον Μωϋσή και τον Ηλία, να τους βλέπουν πάντα μέσα στη δόξα, και να ευφραίνονται με αυτά που θα τους ακούνε να συζητούν και να μοιράζονται μεταξύ τους, ο μεν Μωϋσής και ο Ηλίας προς τον Ιησού, ο δε Ιησούς προς αυτούς» (Ω).

(2) «Αφού είπε ότι είναι καλό να μένουμε εδώ και επειδή κατάλαβε ότι δεν μίλησε καλά, μιας και μίλησε από τη δική του γνώμη, πρόσθεσε, αν θέλεις» (Ζ).

(3) Τρεις, όχι έξι. Οι Απόστολοι επιθυμούσαν να είναι μαζί με τον Ιησού (b). Ή, εμείς οι άλλοι θα μοιραστούμε στις τρεις σκηνές (δ) και θα ‘μαστε στην υπηρεσία σας. Η πρόταση του Πέτρου για τις τρεις σκηνές μπορεί να εξηγηθεί ίσως και από την επικρατούσα τότε συνήθεια να στήνουν σκηνή χάριν διακεκριμένου επισκέπτη, για να δείξουν σεβασμό προς αυτόν (S).

Ματθ.17,5 ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος(1) ἰδοὺ(2) νεφέλη(3) φωτεινὴ(4) ἐπεσκίασεν(5) αὐτούς(6), καὶ ἰδοὺ(2) φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης(7) λέγουσα(8)· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου(9) ὁ ἀγαπητός(10), ἐν ᾧ εὐδόκησα(11)· αὐτοῦ ἀκούετε(12)·

Ματθ.17,5 Ενώ μιλούσε ακόμα, ένα φωτεινό σύννεφο τους σκέπασε, και μέσα από το σύννεφο ακούστηκε μια φωνή που έλεγε: «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός, ο εκλεκτός μου· αυτόν να ακούτε».

(1) Στην πρόταση αυτή του Πέτρου ο Κύριος μεν «δεν λέει τίποτα, ούτε ο Μωϋσής ούτε ο Ηλίας, ο ανώτερος όμως και αξιοπιστότερος από όλους, ο Πατέρας, αφήνει φωνή» (X).

(2) Αλλεπάλληλα ιδού. Πράγματα μεγάλων στιγμών. Μία από τις μεγαλύτερες αποκαλύψεις (b).

(3) «Έτσι πάντα φαίνεται ο Θεός. Διότι νεφέλη και γνόφος (=ομίχλη) υπάρχει γύρω από αυτόν» (X). Και «πάνω σε σύννεφο σαν σε όχημα κινείται ο Θεός. Διότι λέει ο Ψαλμός αυτός είναι που έκανε τα σύννεφα άρμα, πάνω στο οποίο επιβαίνει (Ψαλμ. 103,3). Και πολλά τέτοια χωρία υπάρχουν σε πολλά σημεία της Γραφής» (Ζ). Η ανθρώπινη φύση δεν μπορεί να βαστάξει ακάλυπτη τη δόξα του Θεού (b).

(4) «Όταν μεν απειλεί, δείχνει σκοτεινό σύννεφο, όπως ακριβώς στο Σινά (δες Εξόδου ιθ 16)... Εδώ όμως, επειδή δεν ήθελε να φοβίσει, αλλά να διδάξει, δείχνει νεφέλη φωτεινή» (X).

(5) Εφόσον η νεφέλη ήταν φωτεινή δεν άφησε σκιά. Το ρήμα λοιπόν εδώ έχει την έννοια: η φωτεινή νεφέλη με λαμπρότητα περιέβαλλε και κάλυψε αυτούς (g).

Νεφέλη, το κέντρο της οποίας ήταν γεμάτο και φωτισμένο με δόξα, ενώ οι εκθαμβωτικές και αφόρητες ακτίνες της μετριάζονταν από το μέρος εκείνο της νεφέλης, το οποίο παρεμβαλλόταν ανάμεσα στο κέντρο και τους μαθητές (ο).

(6) Τον Κύριο και τους δύο που συνομιλούσαν μαζί του μάλλον, όπως μπορεί κάποιος να εικάσει από το επακόλουθο «φωνή από την νεφέλη», το οποίο ίσως υποδηλώνει, ότι οι Απόστολοι ήταν έξω από την νεφέλη (δ).

(7) «Νεφέλη και φωνή, για να βεβαιωθούν, ότι είναι φωνή του Θεού» (Ζ).

(8) «Αυτά και όταν βαπτίζοταν ο Σωτήρας τα είπε από τον ουρανό ο Πατέρας» (Ζ), προστίθεται όμως μόνο εδώ η προτροπή «αυτόν να ακούτε».

(9) Με άρθρο. «Όχι απλώς υιός, όπως αυτοί που γίνονται υιοί μου λόγω της αρετής» (Ζ).

(10) Αυτός που αγαπιέται από εμένα κατά εξαιρετικό τρόπο «ως μονογενής» (Ζ) μεν

κατά την θεία φύση, και ως απολύτως ευαρεστώντας εμένα κατά την ανθρώπινη φύση.

(11) «Σαν να έλεγε, στον οποίο αναπαύομαι, στον οποίο αρέσκομαι» (X).

Επαναπαύομαι και αρέσκομαι σε αυτόν κατά μεν τη θεία φύση «διότι είναι εξισωμένος σε όλα με τον Πατέρα με ακρίβεια και είναι μία η θέληση αυτού και του Πατέρα του, και, χωρίς να παύει να είναι Υιός, είναι στα πάντα ένα με αυτόν που τον γέννησε» (X), ενώ κατά την ανθρώπινη φύση, διότι απολύτως υποτάχτηκε στον Θεό και Πατέρα.

«Επομένως είναι διπλή η αγάπη, μάλλον δε και τριπλή· Επειδή είναι Υιός, επειδή αγαπητός, επειδή σε αυτόν ευδόκησε» (X).

«Τον αγαπώ δηλαδή επειδή είναι υιός μου, επειδή είναι αγαπητός και επειδή με αναπαύει και μου αρέσει» (Z).

(12) Με αυτό ανακηρυσσόταν ο Ιησούς νομοθέτης επίσημος της Κ.Δ., όπως άλλοτε (Δευτερονόμιο ιη 15) ο Μωϋσής της Π.Δ. (F).

«Σε αυτόν να πείθεστε, αυτόν να πιστεύετε, σε ό,τι και λέει και κάνει... Αυτόν να ακούτε, αφήνοντας τον μωσαϊκό νόμο και τις προφητικές μυσταγωγίες. Διότι ολοκλήρωση και τελειοποίηση του νόμου και των προφητών είναι ο Χριστός. Και επομένως εκείνα όλα συντελέστηκαν, αφού έφταναν μέχρι αυτόν μόνο» (Z).

«Αυτόν να ακούτε και αν ακόμη θέλει να σταυρωθεί, μην εναντιώνεστε σε αυτόν» (Θφ).

Ματθ.17,6 και άκουσαντες οι μαθηταί ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον(1) αὐτῶν και ἐφοβήθησαν σφόδρα(2).

Ματθ.17,6 Όταν το άκουσαν οι μαθητές, έπεσαν με το πρόσωπο στη γη και φοβήθηκαν πολύ.

(1) Έπεσαν μπρούμυτα με το πρόσωπο στραμμένο προς το έδαφος και ακουμπώντας το. «Έπεσαν γεμάτοι από φόβο και συγχρόνως και τον προσκύνησαν» (X). Είναι αυτή στάση λατρείας (Α΄Μακ. δ 40,55), προ παντός μπροστά σε οπτασία (Δανιήλ η 17,18,ι 9,15,Ιουδίθ ιστ 20 κλπ.)(L).

(2) Φοβήθηκαν «διότι ήταν και ερημιά και ύψος... και μεταμόρφωση γεμάτη από φρίκη και φως ασυγκράτητο και νεφέλη μεγάλη και διαρκής και όλα αυτά ήταν που τους έκαναν να νιώσουν πολλή αγωνία» (X).

«Αφού λοιπόν το σύννεφο από τον ουρανό απλώθηκε ολόγυρά τους και η φωνή έπεσε ορμητικά πάνω τους, πολύ λογικά έπεσαν κάτω και φοβήθηκαν» (Z).

«Επειδή όμως τώρα οι μαθητές κυριεύτηκαν από ασυγκράτητο φόβο, έπεσαν κάτω, για να μάθουμε πάλι και από αυτό, ότι αποδείχτηκε πάρα πολύ αναγκαία για τους γήινους ανθρώπους η μεσιτεία του Σωτήρα μας, νοούμενη βέβαια σύμφωνα με τον τρόπο της ενανθρώπισης. Γιατί, αν δεν είχε γίνει σαν εμάς, ποιος από εμάς θα μπορούσε να αντέξει το Θεό, εκπέμποντας από τον ουρανό την ανέκφραστη δόξα του και παρουσιάζοντας αυτήν να μην είναι υποφερτή από κανέναν από τους ανθρώπους; Γιατί και ο μακάριος Παύλος είπε, ότι «αυτός κατοικεί μέσα σε φως απλησίαστο (Α΄Τιμ. 6,16)»» (K).

Ματθ.17,7 και προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς(1) ἤψατο(2) αὐτῶν και εἶπεν· ἐγέρθητε και μὴ φοβεῖσθε.

Ματθ.17,7 Τους πλησίασε τότε ο Ιησούς, τους άγγιξε και τους είπε: «Σηκωθείτε και μη φοβόσαστε».

(1) «Λυπήθηκε την αδυναμία τους και γρήγορα σταματά τον φόβο» (Z).

(2) Ήταν πεσμένοι εξαιτίας εκείνων, τα οποία είδαν και άκουσαν. Σηκώθηκαν από το έδαφος πάλι με το δραστικό άγγιγμα που εκδήλωνε πολλή οικειότητα (b).

Ματθ.17,8 ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν οὐδένα εἶδον εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον(1).

Ματθ.17,8 Σήκωσαν τότε τα μάτια τους και δεν είδαν κανέναν ἄλλο, παρά τον ἴδιο τον Ἰησοῦ μόνου του.

(1) «Για να πληροφορηθούν, ότι για αυτόν έγινε η φωνή, μόνος λοιπόν φαίνεται σε αυτούς» (Z). Από το ότι απέμεινε μόνος αυτός, έγινε ολοφάνερο, ότι αυτός είναι ο Υἱός, τον οποίο έπρεπε να ακούνε και όχι ο Μωϋσής ούτε ο Ηλίας (b).

Η μεταμόρφωση έκρυβε μεγάλη σημασία για τους μαθητές, οι οποίοι νοιώθοντας έκπληξη από τη διδασκαλία, ότι ο Μεσσίας έπρεπε να πάθει και να πεθάνει, θα δοκίμαζαν μεγάλη παρηγοριά από αυτήν. Δίδαξε αυτή στους τρεις μαθητές, ότι το πάθος του Μεσσία δεν σήμαινε ότι θα χανόταν η δόξα της βασιλείας, αλλά ότι η δόξα αυτή δεν θα ήταν από τη γη, αλλά από τον ουρανό. Παρόλο που ο Μεσσίας θα απορριπτόταν από το λαό του, δεν θα απορριπτόταν όμως και από τον Θεό. Ήταν ο Υἱός του Θεού, στον οποίο ο Πατέρας διακήρυξε τον εαυτό του πλήρως ευαρεστημένο. Ο Μωϋσής και ο Ηλίας εξαφανίζονται, και ο Ιησούς μένει μόνος και σε αυτόν οφείλουν όλοι να υπακούουν.

Αλλά και για τον ἴδιο τον Ἰησοῦ η Μεταμόρφωση ερχόταν σε στιγμές εκτάκτως κρίσιμες της δημόσιας δράσης του. Οι βαρείς πειρασμοί του σατανά στην έρημο ανανεώθηκαν ήδη με το στόμα ενός από τους Αποστόλους του. Κατά τους τελευταίους αυτούς μήνες του επίγειου σταδίου του η σκιά του Σταυρού έπεφτε πάνω του όλο και περισσότερο. Και η Μεταμόρφωση υπήρξε η πρόγευση της δόξας, η οποία παρεχόταν σε αυτόν την ώρα που προγευόταν το πάθος του και ξέφευγαν από τα χείλη του τα βαρυσήμαντα λόγια: «Τώρα η ψυχή μου έχει ταραχτεί και τι να πω; Πατέρα, σώσε με από την ώρα αυτή» (p).

Έτσι ολοκληρώνεται η περιγραφή μίας από τις υπεροχότατες και ύψιστες σκηνές, από όσες ποτέ ανθρώπινο μάτι επιτράπηκε να δει. Δεν μπορεί κάποιος παρά να θαυμάσει την απλή και ανεπιτήδευτη γλώσσα της αφήγησης, την τόσο διαφορετική από το ύψος, το οποίο θα χρησιμοποιούσαν συγγραφείς ξένοι από την έμπνευση του Πνεύματος (ο).

Ματθ.17,9 καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων· μηδενὶ(1) εἶπητε(2) τὸ ὄραμα(3) ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ(4).

Ματθ.17,9 Ενώ κατέβαιναν από το βουνό, τούς πρόσταξε: «Μην πείτε σε κανέναν αυτό που είδατε, ώσπου ν' αναστηθεί ο Υἱός του Ανθρώπου από τους νεκρούς».

(1) Ούτε στους ίδιους τους συμμαθητές τους (b).

(2) Η εντολή αυτή ήταν σύμφωνη με τη συνηθισμένη τακτική του Χριστού σχετικά με το μεσσιακό του αξίωμα. Δες η 4 (S). Ακούγοντας οι όχλοι τα σχετικά με την μεταμόρφωση και την εμφάνιση του Μωϋσή και του Ηλία υπήρχε κίνδυνος να ενισχυθούν στις σαρκικές τους προσδοκίες για τον Μεσσία και να παρεκτραπούν σε ενέργειες άτοπες που θα εμπόδιζαν την εκπλήρωση του πνευματικού έργου του Σωτήρα (δ).

Οι Ιουδαίοι επίσης που απιστούσαν σε αυτόν «περισσότερο θα εξαγριώνονταν» (Z). «Διότι όσο μεγαλύτερα λεγόντουσαν για αυτόν, τόσο πιο δυσπαράδεκτα ήταν σε αυτούς. Αλλά και το σκάνδαλο που προερχόταν από τον σταυρό περισσότερο μεγάλωνε από εδώ» (X).

(3) Όραμα εδώ δεν είναι η οπτασία στον ύπνο ή σε έκσταση αλλά αυτό που έγινε ορατό με τα μάτια· το θέαμα (g).

(4) «Δεν διέταξε για πάντα να μην το πουν σε κανέναν, αλλά έως ότου αναστηθεί από τους νεκρούς» (X). Μετά την ανάσταση το μεσσιακό αξίωμα του Ιησού έγινε το

ζωτικότερο σημείο στο νέο κήρυγμα (S). Η δόξα της ανάστασης λοιπόν καθιστούσε την προηγούμενη εμφάνιση περισσότερο πιστευτή (b).

«Διότι μετά από αυτά καταξιώθηκαν να πάρουν και το άγιο Πνεύμα και είχαν και την φωνή που άφηναν τα θαύματα που συνηγορούσε για όλα αυτά, και όλα όσα έλεγαν στη συνέχεια γίνονταν εύκολα αποδεκτά, διακηρύσσοντας ισχυρότερα και από σάλπιγγα την δύναμή του αυτά τα ίδια τα πράγματα και κανένα παρόμοιο σκάνδαλο δεν μεσολάβησε σε εκείνα που συνέβαιναν» (X). Και πράγματι μετά την ανάσταση ανέφεραν την Μεταμόρφωση ο μεν Πέτρος στο Β΄ Πέτρου α 18, ο δε Ματθαίος εξιστόρησε τα σχετικά με αυτήν, αν και δεν ήταν παρών (b).

Ματθ.17,10 Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες(1)· τί οὖν(2) οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν(3) δεῖ ἔλθειν πρῶτον(4);

Ματθ.17,10 Οἱ μαθητὲς τον ρώτησαν: «Γιατί οἱ γραμματεῖς λένε πως πρέπει να ἔρθει πρῶτα ο Ηλίας;»

(1) Το ερώτημα που τέθηκε από τους μαθητές συνδέεται λογικά με αυτά που προηγήθηκαν (S). Οι μαθητές εκπλήσσονται διότι ο Ηλίας ήλθε να χαιρετίσει το Χριστό, αλλά έφυγε χωρίς να κάνει κάτι (L). Σε ποια σχέση βρισκόταν η εμφάνιση αυτή του Ηλία, με τον ερχομό του, για τον οποίο μιλούσαν οι Γραμματεῖς, οι επίσημοι θεολόγοι του ισραηλιτικού λαού; (a). Ζητούν λοιπόν να μάθουν οι μαθητές για τον Ηλία, εάν επρόκειτο και πάλι να έλθει πριν την ανάσταση και τη θεοκρατική βασιλεία του Μεσσία (δ).

(2) Εκφράζει την απορία των μαθητών.

(3) Η ιδέα αυτή επικρατούσε σύμφωνα με την προφητεία του Μαλαχίου δ 4-5, την οποία εννοούσαν κατά γράμμα (δ).

(4) Δηλαδή πριν τη βασιλεία του Μεσσία (b).

Ματθ.17,11 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς(1)· Ἡλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον καὶ ἀποκαταστήσει(2) πάντα(3)·

Ματθ.17,11 Αυτὸς ἀπάντησε: «Πρῶτα θα ἔρθει ο Ηλίας και θα τα ἀποκαταστήσει ὅλα.

(1) Η μορφή της απάντησης το Κυρίου, όπως βρίσκεται αυτή εδώ και στο παράλληλο χωρίο του Μάρκου κάνει την κατανόησή της δύσκολη (S). Για αυτό προέκυψαν δύο διαφορετικές εκδοχές του νοήματός της.

Σύμφωνα με τη μία: «Οι Γραφές μιλούν για δύο παρουσίες του Χριστού, αυτήν που έγινε και τη μελλοντική... Της μίας λοιπόν, της δεύτερης, λένε ότι θα είναι πρόδρομος ο Ηλίας. Διότι της προηγούμενης έγινε ο Ιωάννης, τον οποίο ο Χριστός αποκαλούσε και Ηλία, όχι επειδή ήταν ο Ηλίας, αλλά επειδή πραγματοποιούσε το έργο εκείνου. Διότι όπως ακριβώς εκείνος θα είναι πρόδρομος της δεύτερης παρουσίας, έτσι και αυτός έγινε της πρώτης» (X).

Σύμφωνα με την άλλη και πιο σωστή εκδοχή, ο Σωτήρας βεβαιώνει την αλήθεια της προφητείας του Μαλαχίου αναφέροντας αυτολεξεί το ρητό των Γραμματέων. Σαν να έλεγε: είναι αληθινή η από τον προφήτη βγαλμένη πρόταση των γραμματέων, ότι ο Ηλίας έρχεται και θα αποκαταστήσει τα πάντα: σφάλλουν όμως αναφέροντας αυτήν στο μέλλον, διότι αυτή εκπληρώθηκε ήδη (δ).

(2) Αναφέρεται στην τακτοποίηση της ταραγμένης τάξης των πραγμάτων (g). Με πρόσκληση σε μετάνοια θα αποκαταστήσει τις αγαθές σχέσεις με το Θεό και θα προετοιμάσει τις καρδιές για την έλευση του Μεσσία (L). «Θα επιστρέψει την καρδιά του πατέρα προς το γιο του, όπως λέει ο προφήτης Μαλαχίας» (Z) και «θα διορθώσει την απιστία των Ιουδαίων που θα ζουν τότε» (X).

(3) Όλα, δηλαδή όσον αφορά τους γονείς και τα παιδιά, θα αποκαταστήσει αυτά

κατά τρόπο σπερματικό και δυναμικό, σπέρνοντας τα σπέρματά τους (b). Ή, και γενικότερα όλες τις σχέσεις των ανθρώπων και μεταξύ τους και με το Θεό.

Ματθ.17,12 λέγω δὲ(1) ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἤδη(2) ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν(3) αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν(4)· οὕτω(5) καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν(6) ὑπ' αὐτῶν.

Ματθ.17,12 Σας βεβαιώνω ὅμως πως ο Ηλίας ἦρθε κιόλας, μα δεν τον αναγνώρισαν, και του ἔκαναν ὅ,τι ἠθέλαν. Ἐτσι κι ο Υἱὸς του Ἀνθρώπου μέλλει να πάθει απ' αὐτούς».

(1) Ο σύνδεσμος «δε» είναι αντιθετικός (δ).=Εγώ ὅμως σας λέω.

(2) Τώρα που μιλάμε (δ).

«Δεν νομίζω ὅτι εννοεῖ την ψυχή του Ηλία, για να μην πέσω στο δόγμα της μετενσάρκωσης που είναι ξένο με την εκκλησία του Θεοῦ, αφού οὔτε παραδίδεται ἀπὸ τους αποστόλους οὔτε φαίνεται κάπου στις γραφές... Και ισχυρίζομαι ὅτι ο Γαβριήλ στα λόγια του προς τον Ζαχαρία, δήλωσε με ἔμμεσο τρόπο ποια είναι αὐτή η ἴδια ουσία στον Ηλία και τον Ιωάννη: διότι λέει: «Πολλά ἀπὸ τα παιδιά του Ισραήλ θα τα επιστρέψει... με το πνεῦμα και τη δύναμη του Ηλία». Πρόσεξε δηλαδή ὅτι δεν εἶπε με την ψυχή του Ηλία, για να μην ἔχει θέση η ἰδέα ὅτι ενσωματώθηκε (η ψυχή του Ηλία στον Ιωάννη), ἀλλά λέει με το πνεῦμα και τη δύναμη του Ηλία... Στον μεν Ελισσαίο λοιπόν, μόνο ἀναπαύτηκε το πνεῦμα του Ηλία, ἐνῶ ο Ιωάννης ἦλθε πριν ἀπὸ το Χριστό, ὄχι μόνο με το πνεῦμα, ἀλλά και με τη δύναμη του Ηλία» (Ω).

(3) Δεν ἀναγνώρισαν τον Ηλία στο πρόσωπο του Βαπτιστή (α). «Δεν κατάλαβαν αὐτόν διότι καταλάβαιναν λάθος τις Γραφές» (Ζ).

(4) Ἀνέκριναν αὐτόν (Ιω. α 19), τον θεώρησαν ὡς δαιμονισμένο (Ματθ. ια 18), δεν πίστεψαν στα λόγια του (Ματθ. κα 26)(δ) και τέλος «ο Ηρώδης και οι γύρω του πολλά ἔκαναν σε αὐτόν βάζοντάς τον στη φυλακή, ἀποκεφαλίζοντάς τον και φέρνοντας το κεφάλι του σε πιάτο» (Ζ) μπροστά στα μάτια των ἐπίσημων ἀρχόντων του ιουδαϊκοῦ λαοῦ και ἐκπροσώπων της ἀνώτερης τάξης, ὅσοι ἦταν την ἡμέρα ἐκεῖνη παρακαθήμενοι στο τραπέζι του Ηρώδη και ἀδιαμαρτύρητα ἀνέχτηκαν την κακουργία του, και ἔτσι «ἐγένιναν συνυπεύθυνοι των ὅσων τόλμησε ο Ηρώδης ἐναντίον του» (Ω).

(5) «Ἐτσι τον ἀγνοοῦν, ὅτι εἶναι ο Χριστός· τον ἀγνοοῦν ὅμως ἐξαιτίας της κακῆς τους σκέψης» (Ζ). Το πάθημα του Προδρόμου θα ἀκολουθηθεῖ ἀπὸ το πάθημα του Μεσσία (ρ).

(6) «Βλέπεις πως πάλι στην κατάλληλη ευκαιρία, τούς θυμίζει το πάθος του, και ἀπὸ το πάθος του Ιωάννου, τούς προξενεῖ πολλή παρηγοριά;» (Χ). Τέτοια ἀνανέωση της προφητείας του Πάθους του, ἀμέσως μετὰ τη δόξα της Μεταμορφώσεως, εἶναι ἀξιοσημείωτη (ρ).

Ματθ.17,13 τότε(1) συνῆκαν(2) οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

Ματθ.17,13 Τότε κατάλαβαν οι μαθητές πως τους μίλησε για τον Ιωάννη το Βαπτιστή.

(1) Παρατηρήσεις του ευαγγελιστή.

(2) Θυμήθηκαν και τα προηγούμενα λόγια του Κυρίου για τον Πρόδρομο, με τα οποία χαρακτηριζόταν αὐτός ὡς ο Ηλίας που ἐπρόκειτο να ἔλθει (δ).

Στιχ. 14-21. Η θεραπεία του σεληνιαζόμενου νέου.

Ματθ.17,14 Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον(1) προσήλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν(2) αὐτὸν καὶ λέγων·

Ματθ.17,14 Ὅταν ἐφτάσαν στο πλήθος, τον πλησίασε ένας άνθρωπος, γονάτισε μπροστά του και του είπε:

(1) Σύμφωνα με το Μάρκο ὄχλος, στον οποίο περιλαμβάνονταν και γραμματεῖς, είχε μαζευτεῖ γύρω από τους μαθητές. Ἡ σκηνή που εξιστορεῖται από αυτόν το σ. έγινε πιθανῶς στα περίχωρα Καισαρείας της Φιλίππου, όπου οι μαθητές είχαν μείνει, όταν ο Κύριος μαζί με τους τρεις ανέβαινε στο βουνό και όπου τώρα ο Κύριος ξαναβρήκε αυτούς. Το επεισόδιο εξιστοροῦν και οι 3 συνοπτικοί, οι Ματθαῖος ὁμως και Λουκάς εκθέτουν αυτό πιο σύντομα από τον Μάρκο (S).

(2) Από τις λέξεις γόνυ και πέτω δηλαδή πέφτω, πέφτω στα γόνατα, το οποίο γινόταν και από αυτούς που ζητούσαν βοήθεια και από ὅσους εκδήλωναν σεβασμό και τιμή. Συντάσσεται ἄλλοτε με δοτική και ἄλλοτε με αιτιατική (g). Δεν πρέπει να υποθέσουμε, ὅτι γονάτισε με πνεῦμα θρησκευτικῆς λατρείας, ἀλλά ως ταπεινός κέτης (o).

Ματθ.17,15 Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται(1) καὶ κακῶς πάσχει(2)· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ(3).

Ματθ.17,15 «Κύριε, σπλαχνίσου το γιο μου, γιατί είναι επιληπτικός και υποφέρει· πολλές φορές μάλιστα πέφτει στη φωτιά και στο νερό.

(1) Δεν επιβεβαιώνει το φρόνημα που επικρατοῦσε στους αρχαίους, ὅτι «η σελήνη σχετίζεται με τις περιόδους των επιληπτικῶν» (Γαληνός). «Ἄν ὁμως τον αποκαλεῖ σεληνιαζόμενο, μη φοβηθεῖς καθόλου· διότι αυτός ο λόγος είναι του πατέρα του δαιμονισμένου. Πῶς λοιπὸν λέει ο ευαγγελιστής ὅτι θεράπευσε πολλούς σεληνιαζόμενους; Τους ονόμασε ἔτσι από την αντίληψη των πολλῶν» (X). Ο νέος για τον οποίο γίνεται λόγος δεν ἦταν απλῶς επιληπτικός, ἀλλά ἦταν κυριευμένος και από δαιμόνιο, το οποίο ο Κύριος αποκαλεῖ ἀλαλο και κουφό (Μάρκ. θ 25).

(2) Υπάρχει και η γραφή κακῶς έχει. Ἡ φράση αναφέρεται στα φοβερά αποτελέσματα της νόσου και στους κινδύνους από αυτήν (δ).

(3) Ὅταν κυριευόταν από τον παροξυσμό της ασθένειας αιφνίδια ἔπεφτε ὅπου βρισκόταν, ὥστε συνέβη πολλές φορές να πέσει στο νερό που βρέθηκε εκεί κοντά και πολλές φορές στη φωτιά, ἀλλά σωζόταν με την ἐγκαίρη ἐπέμβαση των γύρω του (δ).

Ματθ.17,16 καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι(1).

Ματθ.17,16 Τον ἔφερα στους μαθητές σου, ἀλλά δεν μπόρεσαν να τον θεραπεύσουν».

(1) «Συναντά τον Ἰησοῦ παρουσία του ὄχλου και μιλά ἐναντίον των μαθητῶν λέγοντας, ὅτι τον ἔφερα στους μαθητές σου και δεν μπόρεσαν να τον θεραπεύσουν. Ἀλλά αυτός ἀπαλλάσσοντας τους μαθητές από τις κατηγορίες ἐνώπιον του κόσμου, καταλογίζει σε ἐκείνον το μεγαλύτερο βάρος» (X), ὅπως φαίνεται από την ἀπάντηση του Κυρίου στον ἐπόμενο σ.

Ματθ.17,17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ὦ γενεὰ(1) ἄπιστος(2) καὶ διεστραμμένη(3)! ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν(4); ἕως πότε ἀνέξομαι(5) ὑμῶν; φέρετέ μοι αὐτὸν(6) ὧδε(7).

Ματθ.17,17 Ο Ἰησοῦς ἀπάντησε: «Γενιά ἀπιστη και διεφθαρμένη, ὡς πότε θα εἶμαι μαζί σας; Ὡς πότε θα σας ἀνέχομαι; Φέρτε τον μου ἐδῶ».

(1) Λιγότερο πιθανό ὅτι η ἐπιτίμηση λέγεται ἐδῶ προς τους Ἀποστόλους, ἐπειδὴ ἐκείνη τη στιγμή ἦταν μιμητές της γενιάς ἐκείνης με την ἀπιστία (δ). Πιο σωστά, ο

έλεγχος φαίνεται να απευθύνεται στο πλήθος, που αντιπροσωπεύει το έθνος και προετοιμάζει το έδαφος για τον πιο περιορισμένο έλεγχο, τον οποίο απευθύνει στους μαθητές μετά το θαύμα (p). «Τους μαλώνει γενικότερα» (Z) και «δεν απευθύνεται μόνο στο πρόσωπο αυτού (του πατέρα)... αλλά και σε όλους τους Ιουδαίους» (X).

(2) «Επειδή πολλοί από τους Ιουδαίους όμοια απιστούσαν, παρόλο που είδαν αμέτρητα τέτοια θαύματα να κάνει όχι αυτός μόνο, αλλά και οι μαθητές» (Z).

(3) «Με την έννοια του στραβή, που δεν καταλαβαίνει το ευθύ» (Z). Το διαστρέφω σημαίνει μεταβάλλω προς το χειρότερο την ορθή και κανονική κατάσταση του νου και της καρδιάς, και αυτό γίνεται από την αμαρτία (δ). Για τη φράση γενεά διεστραμμένη δεξ Δευτερ. λβ 5 (S). «Φανερώνει ότι από διαστροφή μπήκε κρυφά η κακία, και συνέβη με τρόπο όχι φυσικό και μας έκανε διεστραμμένους» (Ω).

(4) «Όταν όμως λέει, έως πότε θα είμαι μαζί σας; δείχνει πάλι ότι ο θάνατος είναι για αυτόν κάτι ευπρόσδεκτο και πράγμα επιθυμητό και πολύ ποθητή η αναχώρηση· και ότι βαρύ για αυτόν είναι όχι το να σταυρωθεί, αλλά το να είναι μαζί τους» (X). Έσπευδε να γυρίσει στον Πατέρα. Παρ' όλα αυτά γνώριζε, ότι δεν μπορούσε να πραγματοποιήσει την επιστροφή του πριν οδηγήσει τους μαθητές του σε κατάσταση πίστης (b).

(5) Ολόκληρη η ζωή του Ιησού ήταν συνεχής ανοχή (b). Έως πότε θα ανέχομαι την απιστία και σκληροκαρδία σας (ο).

(6) «Δεν σταμάτησε όμως στις κατηγορίες και τον έλεγχο, αλλά τι λέει; Φέρτε μου αυτόν εδώ» (X). Τι πεποίθηση και αξιοπρέπεια εκ μέρους του Χριστού εκφράζουν τα λόγια αυτά (ο).

(7) Στον τόπο δηλαδή όπου ήταν ο Σωτήρας, διότι ο άρρωστος έμενε σε κάποια απόσταση από αυτόν (δ).

Ματθ.17,18 και έπετίμησεν(1) αὐτῷ(2) ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ(3) τὸ δαιμόνιον καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Ματθ.17,18 Ο Ιησούς επιτίμησε το δαιμόνιο, και βγήκε απ' αυτόν· από κείνη την ώρα το παιδί γιατρεύτηκε.

(1) Το επιτιμώ εδώ=επιπλήττω, για να καταργήσω και τιμωρήσω την θηριώδη δύναμη (g).

(2) Μάλλον τον άρρωστο, διότι το δαιμόνιο που τον κυρίευσε μιλούσε και ενεργούσε μέσω αυτού και για αυτό η επιτίμηση γίνεται μεν φαινομενικά στον άνθρωπο, στην ουσία όμως γίνεται στον δαίμονα που μέσω του ανθρώπου μιλούσε και ενεργούσε (δ).

(3) Από το παιδί δηλαδή (b).

Ματθ.17,19 Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ(1) τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον· διατί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό(2);

Ματθ.17,19 Πήγαν τότε ἰδιαιτέρως στον Ιησού οι μαθητές και τον ρώτησαν: «Γιατί εμεῖς δεν μπορέσαμε να το βγάλουμε;»

(1) Οι μαθητές οι οποίοι θέτουν το ερώτημα αυτού του σ., είναι εκείνοι, που δεν είχαν ανέβει μαζί του στο βουνό (p).

(2) Είχαν ήδη συνηθίσει στο να κάνουν τέτοια θαύματα. Δες ι 1 (b). «Εμένα μου φαίνεται ότι αγωνιούν και φοβούνται, μήπως έχασαν τη χάρη που τους εμπιστεύθηκε. Διότι πήραν εξουσία εναντίον των ακαθάρτων πνευμάτων» (X).

Ματθ.17,20 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς(1)· διὰ τὴν ἀπιστίαν(2) ὑμῶν. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν(3) ὡς κόκκον σινάπεως(4), ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ(5) μεταβῆθι ἐντεῦθεν(6) ἐκεῖ(7), καὶ μεταβήσεται, καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσεται ὑμῖν(8).

Ματθ.17,20 Εξαιτίας της απιστίας σας», τους είπε ο Ιησούς. «Σας βεβαιώνω πως, αν έχετε πίστη έστω και σαν κόκκο σιναπιού, θα λέτε σ' αυτό το βουνό “πήγαινε από 'δώ εκεί”, και θα πηγαίνει· και τίποτα δε θα είναι αδύνατο για σας.

(1) «Κατηγορεί κατ' ιδίαν την απιστία των μαθητών... Διότι δεν ήταν λογικό να ντροπιάσει μπροστά σε πολλούς τους κοινούς διδάσκαλους της οικουμένης» (Z).

(2) Από τους αλεξανδρινούς κώδικες μαρτυρείται και η γραφή ολιγοπιστίαν. Ίσως αποτελεί αυτή διόρθωση που έγινε από αυτούς που δεν ανέχονταν να βλέπουν να αποδίδεται απιστία στους Αποστόλους.

«Αν η απιστία του πατέρα έγινε αιτία να μη βγει ο δαίμονας, γιατί κατηγορεί τους μαθητές; Για να τους δείξει ότι μπορούν σε πολλές περιπτώσεις να θεραπεύσουν και χωρίς αυτούς που έφερναν τους αρρώστους με πίστη... Έτσι στην περίπτωση του Ελισσαίου αναστήθηκε νεκρός χωρίς κανείς να πιστέψει» (X).

(3) «Πίστη λέει εδώ όχι ότι είναι αυτός Θεός, αλλά ότι κάνει θαύματα» (Z).

(4) Αντιτίθεται με το τεράστιο όρος (b). «Δείχνοντας ότι και η ελάχιστη γνήσια πίστη μπορεί μεγάλα πράγματα, θυμήθηκε το σινάπι» (X). Συγχρόνως όμως με τη χρήση του σιναπιού ως εικόνας «δηλώνει την απεριγράπτη δύναμη της πίστης. Διότι αν και το σινάπι φαίνεται μικρό στον όγκο, αλλά στη δύναμη είναι πιο δυνατό από όλα» (X).

Δεν είναι λοιπόν ξένη εδώ και η έννοια: «Εάν έχετε πίστη τόσο έντονη και δυνατή και θερμή σαν τον κόκκο του σιναπιού· διότι τέτοια ποιότητα έχει αυτός» (Z). Η εικονική έκφραση δηλώνει συγχρόνως ποσότητα ελάχιστη αλλά και ποιότητα εξαιρετική και τέλεια (F).

Αξιόλογη και η: η πίστη «είναι σαν κόκκος σιναπιού. Επειδή περιφρονείται μεν η πίστη από τους ανθρώπους και φαίνεται κάτι μικρό και ασήμαντο, όταν όμως πέσει σε γη αγαθή (δηλαδή σε ψυχή που μπορεί να δεχτεί καλά αυτό το σπέρμα) γίνεται δέντρο μεγάλο» (Ω).

(5) Ίσως εδώ υπονοείται το όρος της Μεταμόρφωσης (S).

(6) Η απόσπαση και μετακίνηση βουνού ήταν στο Ταλμούδ παροιμιακή έκφραση που δήλωνε την επίτευξη κάποιου εξόχως δυσκολοκατόρθωτου πράγματος (S). Οι συγγραφείς του Ταλμούδ χρησιμοποιούν αυτήν ως φράση επαίνου για κάποιον ικανό ερμηνευτή του νόμου, ο οποίος ξεπερνούσε τις δυσκολίες της ερμηνείας (a).

«Αν όμως πεις, πού μετακίνησαν βουνό; Εκείνο θα μπορούσα να πω, ότι έκαναν πολύ μεγαλύτερα αφού ανέστησαν αμέτρητους νεκρούς. Διότι δεν είναι ίσο, να μετακινήσει κάποιος βουνό και να διώξει το θάνατο από νεκρό σώμα» (X).

Αξιόλογη και η: «νομίζω ότι βουνά λέγονται οι εχθρικές δυνάμεις που έχουν απλωμένη και μεγάλη κακία, οι οποίες είναι κατά κάποιο τρόπο θεμελιωμένες στις ψυχές των ανθρώπων» (Ω).

(7) Θα έχετε τη δύναμη ακόμα και να καθορίσετε νέα θέση για το μετακινούμενο όρος (b).

(8) «Όχι μόνο όρη θα μετακινήσετε, λέει, αλλά και τίποτα άλλο δεν θα είναι αδύνατον σε σας» (Z).

Ματθ.17,21 (1)τούτο δὲ τὸ γένος(2) οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ(3) καὶ νηστεία(4).

Ματθ.17,21 Αυτό το δαιμονικό γένος δε βγαίνει παρά μόνο με προσευχή και νηστεία».

(1) Τον στίχο αποσιωπούν ο Σιναϊτικός, Βατικανός και κάποιοι άλλοι κώδικες και μεταφράσεις, και θεωρήθηκε από κάποιους από τους νεώτερους ως γλώσσα που μπήκε στο κείμενο από το περιθώριο σύμφωνα με το παράλληλο χωρίο του Μάρκου.

(2) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «το γένος όλων των δαιμόνων» (Z). Πιο σωστά, ο

Κύριός μας δεν μιλά στο χωρίο αυτό για όλο το γένος των δαιμόνων· διότι από εδώ φαίνεται, ότι υπάρχουν περισσότερα είδη δαιμόνων (b). Το είδος του άλαλου και κωφού πνεύματος.

(3) «Όχι από μόνη της η νηστεία, αλλά χρειάζεται και προσευχή, και πρώτα η προσευχή» (X). Βάζει πρώτη την προσευχή.

(4) «Διότι η μεν προσευχή είναι πάρα πολύ φοβερή στον δαίμονα· αυτήν όμως την ισχυροποιεί και την δυναμώνει πολύ η νηστεία» (Z). «Αυτός που νηστεύει είναι ανάλαφρος και αποκτά φτερά και προσεύχεται με εγρήγορση». «Επειδή δηλαδή ο νους ενεργεί απερίσπαστα» και δεν βαρύνεται από τον φόρτο του στομαχιού «η προσευχή ανεβαίνει πιο δυνατή από φωτιά και πιο φοβερή από καθετί· για αυτό πρέπει αυτές οι δύο να είναι πάντα ενωμένες» (Z).

«Ας προσέξουμε λοιπόν και την φράση «αυτό το γένος δεν βγαίνει παρά με προσευχή και νηστεία», ώστε, αν κάποτε χρειαστεί να ασχοληθούμε με θεραπεία κάποιου που έπαθε κάτι τέτοιο, να μην εξορκίζουμε ούτε να ρωτάμε τον δαίμονα ούτε να μιλάμε λες και μας ακούει το ακάθαρτο πνεύμα, αλλά αφιερώνοντας όλο το χρόνο στην προσευχή και τη νηστεία, προσευχόμενοι για αυτόν που πάσχει, να πετύχουμε τη σωτηρία από το Θεό και με τη νηστεία μας να διώξουμε από αυτόν το ακάθαρτο πνεύμα» (Ω).

Στιχ. 22-27. Η πληρωμή του φόρου με θάυμα.

Ματθ.17,22 (1) Άναστρεφομένων (2) δὲ αὐτῶν εἰς τὴν Γαλιλαίαν (3) εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (4) παραδίδοσθαι (5) εἰς χεῖρας ἀνθρώπων
Ματθ.17,22 Ἐνῶ οἱ μαθητὲς περιέρχονταν τὴ Γαλιλαία, τοὺς εἶπε ὁ Ἰησοῦς: «Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου πρόκειται νὰ παραδοθῆ ἑνὶ χεῖρα ἀνθρώπων»

(1) Συνήθως θεωρείται ως δεύτερη προφητεία του Πάθους η παρούσα. Πλην όμως και με βάση όσα εξιστόρησε μέχρι τώρα ο Ματθαίος, πρέπει να θεωρηθεί ως τρίτη, διότι έχουμε ήδη δύο προφητείες (ιστ 21, ιζ 12). Δεν είναι όμως πιθανό, ότι όλες οι περιστάσεις, στις οποίες ο Κύριος προείπε για το πάθημά του αναφέρονται στα ευαγγέλια (p).

(2) Αυθεντική γραφή συστρεφομένων. Το συστρέφω συναντιέται άλλη μία φορά στο Πράξ. κη 3 (συστρέφω πλήθος φρυγάνων) με την έννοια του μαζεύω φρύγανα και τα πλέκω σε δεσμίδες. Το συστρέφομαι για ανθρώπους=μαζεύομαι, συγκεντρώνομαι (g). Η έννοια φαίνεται να είναι: Αυτοί αφού συναθροίστηκαν κοντά του, σχηματίζοντας όμιλο σταθερό. Το αναστρεφομένων= Επιστρέφοντας (L). Η, διάγοντας, περνώντας το χρόνο τους (g).

(3) Περνούσαν το χρόνο στη Γαλιλαία, από την οποία μετά από λίγο επρόκειτο να πάνε στα όρια της Περαιάς προς την Ιουδαία. Δες ιθ 1 (δ).

(4) Η δόξα της Μεταμόρφωσης και η φωνή του Πατέρα που τον διακήρυξε υιό αγαπητό δεν εμποδίζει τον Κύριο από του να εξακολουθεί να μιλά για τον εαυτό του ως τον υιό του ανθρώπου (p).

(5) Δεν είναι βέβαιο τι σημαίνεται με το παραδιδόσθαι. Συχνά ερμηνεύεται αυτό σχετικά με την πράξη του προδότη («ο οποίος και τον παρέδωσε» Ματθ. ι 4).

Μπορεί όμως όπως ο Ωριγένης απέδειξε, να αναφέρεται και στην παράδοση του Υιού από τον Πατέρα για την απολύτρωση των ανθρώπων. «Αυτό διηγούμενος ο Απόστολος λέει για το Θεό, «ο οποίος δεν λυπήθηκε τον ίδιο τον υιό του, αλλά τον παρέδωσε για χάρη όλων»» (Ω). Σύμφωνα με τη δεύτερη αυτή εκδοχή η προσθήκη της φράσης «στα χέρια ανθρώπων» είναι πολύ εύστοχη και επίκαιρη (p).

«Ας υποθέσουμε λοιπόν ότι πρώτα παρέδωσε αυτόν ο πατέρας στις αντίθετες ενέργειες (δαίμονες). Έπειτα ότι αυτές παρέδωσαν αυτόν στα χέρια των ανθρώπων,

στους οποίους ανθρώπους ήταν και ο Ιούδας, στον οποίο μετά το ψωμί μπήκε ο σατανάς, ο οποίος τον παρέδωσε πριν τον Ιούδα. Αλλά πρόσεξε μήπως εξετάζοντας μαζί την παράδοση του υιού από τον πατέρα στις αντίθετες ενέργειες με την παράδοση του σωτήρα από εκείνες στα χέρια των ανθρώπων, νομίσεις ότι η λέξη «παραδόθηκε» λέγεται και στις δύο περιπτώσεις με την ίδια έννοια.

Διότι να κατανοήσεις, ότι ο μεν πατέρας δεν τον παρέδωσε απλώς, αλλά για χάρη όλων μας από φιλανθρωπία· οι αντίθετες δυνάμεις όμως, παραδίνοντας τον σωτήρα στα χέρια των ανθρώπων, δεν είχαν σκοπό να παραδώσουν αυτόν για τη σωτηρία κάποιων, αλλά όσο εξαρτιόταν από αυτές... τον παρέδιδαν για να πεθάνει, έτσι ώστε ο εχθρός του θάνατος να τον κάνει υποχείριό του, όμοια με όσους πεθαίνουν εξ' αιτίας της παράβασης του Αδάμ» (Ω).

Ματθ.17,23 και άποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα(1).

Ματθ.17,23 θα τον θανατώσουν, και την τρίτη μέρα θα αναστηθεί». Και λυπήθηκαν πάρα πολύ.

(1) «Λυπήθηκαν και όχι απλώς λυπήθηκαν, αλλά πάρα πολύ. Έγινε όμως αυτό διότι αγνοούσαν ακόμη τη δύναμη των λεγομένων. Και τότε αφού αγνοούσαν, πώς λυπήθηκαν; Διότι δεν τα αγνοούσαν όλα, αλλά ότι μεν θα πεθάνει το γνώριζαν αφού συνεχώς το άκουγαν. Τι τέλος πάντων όμως θα ήταν αυτός ο θάνατος και ότι θα παύσει πολύ γρήγορα και ότι θα προκαλέσει αμέτρητα αγαθά, αυτό δεν το ήξεραν ακόμη με σαφήνεια· ούτε τι τέλος πάντων είναι αυτή η ανάσταση, αλλά αγνοούσαν. Για αυτό και λυπούνταν» (X).

Δεν ήταν κάποια απλή συμπάθεια για τα παθήματα του διδασκάλου η λύπη που κυριεύει τώρα τους Αποστόλους. Όλες οι προσδοκίες τους για επίγεια βασιλεία του Μεσσία διαψεύδονταν τώρα (ο).

Ματθ.17,24 Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοὺμ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα(1) λαμβάνοντες(2) τῷ Πέτρῳ(3) καὶ εἶπον(4)· ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ(5) τὰ δίδραχμα;

Ματθ.17,24 Όταν έφτασαν στην Καπερναοὺμ, ήρθαν στον Πέτρο οι εισπράκτορες του φόρου για το ναό και του είπαν: «Ο δάσκαλός σας δεν πληρώνει τις δύο δραχμές του φόρου;»

Αν εξαιρέσουμε τις εισαγωγικές λέξεις για την επιστροφή του Ιησού στην Καπερναοὺμ, η όλη αυτή αφήγηση είναι αποκλειστική του Ματθαίου, ο οποίος χαρακτηριστικά αποσιωπά ότι οι μαθητές μάλωσαν στο δρόμο για το ποιος ήταν μεγαλύτερος μεταξύ τους. Πριν μπει ο Ιησούς με τους μαθητές στο σπίτι συνάντησαν οι συλλογείς του φόρου τον Πέτρο και απηύθυναν σε αυτόν την ερώτηση τη σχετιζόμενη με την πληρωμή του.

(1) Σύμφωνα με το Εξοδ. λ 13 το μισό του σίκλου έπρεπε να παρέχεται ως εισφορά υπέρ του ναού «από είκοσι χρονών και πάνω». Αφού ο σίκλος αντιστοιχούσε με 4 δραχμές αττικές, το μισό του ήταν 2 δραχμές (Ιωσήφ. Ιουδ. Αρχ. ΙΙΙ, VIII 2). Οι Ρωμαίοι μετά την κατάκτηση της Ιερουσαλήμ διέταξαν το δίδραχμο που έστελναν οι απανταχού Ιουδαίοι χάριν του ναού, να διατίθεται τώρα χάριν του εθνικού ναού του Δία του Καπιτωλίνου (Ιωσήφ. Ιουδ. Πολεμ. VII, VI, 6)(L).

Δίδραχμο είναι αργυρό νόμισμα που ισοδυναμεί με 2 αττικές δραχμές ή μία αλεξανδρινή ή με το μισό του σίκλου (g). Το εβραϊκό παρ' όλα αυτά shekel ή σίκλος μεταφράζεται συχνά από τους Ο' δίδραχμο (b) δηλαδή δίδραχμο αλεξανδρινό=τετράδραχμο αττικό (δ). Όπως ο McNeile αποδεικνύει το δίδραχμο σπάνια ήταν ξεχωριστό νόμισμα στα χρόνια του Ιησού. Για αυτό δύο πρόσωπα

έπρεπε συνήθως να συνδυάζονται για να πληρώσουν τετράδραχμο ή στατήρα (S).

(2) Οι απανταχού Ιουδαίοι έστελναν πρόθυμα την εισφορά τους αυτή την ιερή στην Ιερουσαλήμ (Ιωσήφ. Ιουδ. Αρχ. XIV, VII, 2 και εξής). Υπήρχαν λοιπόν παντού συλλέκτες, πολύ περισσότεροι στη Γαλιλαία (L). Αυτοί ήταν τελείως διαφορετικοί από τους τελώνες, οι οποίοι μάζευαν τους φόρους των Ρωμαίων ή των Ηρωδών.

(3) Πιθανώς διότι «νομιζόταν ο Πέτρος ότι είναι ο πρώτος από τους μαθητές, για αυτό έρχονται σε αυτόν» (X). Ίσως και διότι θα τον γνώριζαν. Στο Χριστό «από ευλάβεια δεν πλησίασαν, τιμώντας τον λόγω των θαυμάτων» (Z).

(4) «Δεν απαιτούν, αλλά με πραότητα ρωτούν» (Z). «Διότι δεν τα έλεγαν αυτά κατηγορώντας, αλλά ρωτώντας: δηλαδή το, ο διδάσκαλός σας δεν πληρώνει τα δίδραχμα; Διότι δεν είχαν μεν ακόμα την πρόβλεψη για αυτόν, αλλά του συμπεριφέρονταν σαν να ήταν απλός άνθρωπος: αλλά του απέδιδαν κάποιο σεβασμό και τιμή για τα θαύματα που προηγήθηκαν» (X). Η μορφή της ερώτησης παρ' όλα αυτά είναι τέτοια, ώστε να προϋποθέτει, ότι κάποιος διδάσκαλος δεν μπορεί να παραμερίζει το καθήκον της πληρωμής αυτού του φόρου (ο).

(5) Με την έννοια του πληρώνω.

Ματθ.17,25 λέγει, ναι(1). και ότε εισήλθεν εις την οικίαν(2), προέφθασεν(3) αυτόν ό Ίησους λέγων· τί σοι δοκεί(4), Σίμων(5); οι βασιλείς της γης από τίνων λαμβάνουσι τέλη ή κήνσον(6); από τών υιών αυτών ή από τών άλλοτρίων(7); Ματθ.17,25 λέει: «Ναι, πληρώνει». Μόλις μπήκε στο σπίτι, και πριν πει τίποτα, τον πρόλαβε ο Ιησούς και του είπε: «Τι γνώμη έχεις, Σίμων; Οι βασιλιάδες της γης από ποιους εισπράττουν τέλη ή φόρο; Από τους δικούς τους ή από τους ξένους;»

(1) Ο Πέτρος, ο οποίος γνώριζε την σε αυτήν την περίπτωση προηγούμενη πράξη του Χριστού, απαντά αμέσως καταφατικά (p). Είναι λοιπόν σαφές, ότι ο Κύριος είχε πληρώσει το δίδραχμο το περασμένο έτος (b).

(2) Ίσως στο σπίτι του ίδιου του Πέτρου, όπου ο Ιησούς διέμενε κατά την παραμονή του στην Καπερναούμ (S).

(3) Ο Πέτρος «δεν το είπε στον Ιησού, διότι ίσως ντρεπόταν να του μιλήσει για αυτά. Για αυτό και ο ήμερος και αυτός που τα γνώριζε όλα με σαφήνεια, τον προλαβαίνει... και του παρέχει θάρρος, επειδή δίσταζε προηγουμένως να μιλήσει για αυτά» (X). «Ως Θεός δηλαδή, παρόλο που δεν άκουσε, γνώριζε τι συζήτησαν εκείνοι με τον Πέτρο» (Θφ).

(4) Η φράση είναι συνήθως στο δεύτερο μέρος του ευαγγελίου. Δες ιη 12, κα 28, κβ 17,42,κστ 66 (a). Προσδίδει ζωνή στο συζήτηση (S).

(5) Δεν χρησιμοποιεί το όνομα Πέτρος ή Κηφάς, διότι βρίσκεται στο οικείο περιβάλλον του Πέτρου και πρόκειται για ζήτημα της τρέχουσας ζωής (L).

(6) Η, τέλος είναι ο φόρος για τα εμπορεύματα και κήνσος ο κεφαλικός φόρος (a), που ήταν επιβεβλημένος για κάθε κεφάλι και πληρωνόταν κάθε χρόνο (g). Η, και οι δύο όροι εδώ σημαίνουν κάθε είδος φόρου (L).

(7) «Με παράδειγμα αποδεικνύει, ότι αφού είναι γνήσιος υιός του Θεού, δεν οφείλει να πληρώνει το δίδραχμο στον πατέρα: διότι οι βασιλιάδες παίρνουν φόρους ή κήνσο όχι από τους γνήσιους γιους, αλλά από τους ξένους» (Z).

«Επειδή γνωρίζει το ελεύθερο αξίωμα της φύσης του, ισχυρίζεται ότι δεν οφείλει στο Θεό και Πατέρα τίποτα από αυτά που οφείλουν οι υπήκοοι» (K).

Η σωστότερη ερμηνεία φαίνεται να είναι: ο Ιησούς ως Υιός του Θεού, είναι ελεύθερος από τη φορολογία υπέρ του ναού του Πατέρα του. Και προβλήθηκε μεν εναντίον αυτής της ερμηνείας, ότι δεν λέγεται εδώ από τον υιό, αλλά σε πληθυντικό από των υιών, αλλά η μορφή της παραβολής ζητά τον πληθυντικό. Το ξένων πρέπει

να τεθεί σε πληθυντικό, και για αυτό και αυτό που αντιτίθεται σε αυτό μπήκε σε πληθυντικό. Η αντίθεση είναι μεταξύ εκείνων, οι οποίοι είναι μέλη του βασιλικού οίκου και εκείνων οι οποίοι δεν είναι.

Λόγω του πληθυντικού κάποιοι ερμήνευσαν το των υιών ότι σημαίνει το όλο ιουδαϊκό έθνος ή τους ευσεβείς Ιουδαίους. Αλλά σύμφωνα με αυτήν την εκδοχή ο φόρος υπέρ του ναού θα έπρεπε να πληρώνεται όχι από τους Ιουδαίους αλλά από τους εθνικούς! Αλλά πώς θα γινόταν δεκτό ειδωλολατρικό χρήμα υπέρ της ιουδαϊκής λατρείας;

Άλλοι ερμήνευσαν το υιών ότι αναφέρεται στο Χριστό και στους μαθητές του, οπότε δεν σημαίνει την βασιλική οικογένεια, αλλά γενικότερα τον βασιλικό οίκο. Ο Χριστός δεν θα συγκαταριθμούσε τον εαυτό του σαν γιο με την ίδια έννοια που και οι απόστολοι ήταν γιοι του Θεού. Η υιότητά του ήταν μοναδική. Δες Ιω. κ 17. Αλλά ο Χριστός και οι απόστολοι, αν και δεν ήταν με την ίδια έννοια μέλη της βασιλικής οικογένειας, ήταν με την ίδια έννοια μέλη του βασιλικού οίκου. Εφόσον η βασιλεία είχε έλθει ήδη, περιλαμβάνονταν σε αυτήν και εφόσον ήταν και μελλοντική ήταν συνεργάτες για αυτήν. Η βασιλεία αυτή θα αντικαθιστούσε κάθε ιουδαϊκή λατρεία και οι διοργανωτές της νέας βασιλείας δεν ήταν υποχρεωμένοι να υποστηρίζουν καθεστώς, το οποίο είχαν καθήκον να φέρουν σε αχρηστία. Το ακόλουθο «για να μη σκανδαλίσουμε» ευνοεί την εκδοχή, ότι στους υιούς περιλαμβάνονται και οι Απόστολοι (p).

Ματθ.17,26 λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἄραγε(1) ἐλεύθεροὶ εἰσὶν οἱ υἱοί(2).

Ματθ.17,26 Κι ὅταν του εἶπε ο Πέτρος «ἀπὸ τους ξένους», ο Ιησοῦς του λέει: «Συνεπὸς ἀπαλλάσσονται οἱ δικοὶ τους.

(1) «Το ἄρα λέγεται ἀντί για το λοιπὸν» (Z). Ο Κύριος βγάζει το συμπέρασμα ὅτι κατὰ το γενικῶς ἰσχύον δίκαιο οἱ γιοὶ τῶν ἐπίγειων βασιλιάδων προκειμένου για φόρους που πληρώνονται στους γονεῖς τους, ἐξαιρούνται ἀπὸ κάθε φόρο (δ).

(2) Σύμφωνα με την ὀρθότερη ἐρμηνεία, κατὰ την ὁποία ο Ιησοῦς εἶναι ἀπαλλαγμένος τῆς φορολογίας ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, το ἐπιχείρημα ἰσχύει μόνο με την προϋπόθεση ὅτι ο Ιησοῦς εἶναι ἀπὸ τῆ φύση τοῦ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ και Θεός. Διότι ἐάν ἐπρόκειτο για κατὰ χάριν υἱούς, τέτοιοι ἦταν και οἱ Ἰσραηλίτες.

«Ἀν λοιπὸν δεν ἦταν Υἱός, μάταια ἔφερε το παράδειγμα τῶν βασιλιάδων... Διότι αὐτός δεν μιλά ἀπλῶς για τους υἱούς, ἀλλὰ για τους γνήσιους υἱούς, τους δικούς του, και οἱ ὁποῖοι εἶναι συμμέτοχοι τῆς βασιλείας μαζί με αὐτούς που τους γέννησαν» (X).

Ματθ.17,27 ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν(1) αὐτούς(2), πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἄρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις(3) στατήρα(4)· ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ(5).

Ματθ.17,27 Για να μην τους σκανδαλίσουμε ὁμως, πήγαινε στη λίμνη, ρίξε τ' ἀγκίστρι και πάρε το πρῶτο ψάρι που θα βγάλεις· ἀνοίξε το στόμα του και θα βρεις μέσα ἕνα τετράδραχμο· πάρ' το και δὸς' τους το, για μένα και για σένα».

(1) Ο Κύριός μας και θαύμα ἀκόμη ἐνήργησε, για να ἀποφύγει το σκάνδαλο (b). Αφορμές σκανδάλου πρέπει να ἀποφεύγονται. Δες Ματθ. ιη 6. Η ἀρχή αὐτή ἐπιβλήθηκε ἰσχυρά στην πρώτη ἀποστολική ἐκκλησία. Δες Α' Κορ. ι 23-ια 1, Α' Πέτρ. β 16. Κανένα σκάνδαλο δεν ἔπρεπε να παρέχεται, ἀκόμα και στους ἐξ' Ἰουδαίων ζηλωτές που τηρούσαν τις τυπικές διατάξεις τοῦ νόμου. Δες Πράξ. κα 21, Ρωμ. ιδ 21 (S).

«Διότι δεν δίνει ἐπειδὴ οφείλει (τον φόρο ο Κύριος), ἀλλὰ για να διορθώσει την ἀσθένεια ἐκείνων» (X). «Για να μη σκανδαλιστοῦν ὅτι ατιμάζει δῆθεν το Θεό με το

να μην πληρώνει και αυτός τα δίδραχμα στο Θεό» (Ζ).

«Μαθαίνουμε από εδώ, ότι δεν πρέπει να σκανδαλίζουμε, όπου δεν βλαπτόμαστε· διότι όπου βλαπτόμαστε από κάποιο έργο, δεν πρέπει να φροντίζουμε για αυτούς που παράλογα σκανδαλίζονται» (Θφ).

Ήταν δυνατόν μερικοί, οι οποίοι διαφορετικά θα είχαν ελκυστεί από τη διδασκαλία του, να απωθηθούν, όταν φαινόταν με το παράδειγμά του να διδάσκει, ότι η λατρεία στο Ναό δεν ήταν άξια χρηματικής συνδρομής. Αυτό ήταν το σκάνδαλο. Αλλά ο Κύριος παραθεωρεί και το δικαίωμα της εξαιρέσής του από κάθε φόρο που πληρώνεται στον πατέρα του, παραβλέπει δε και το γεγονός, ότι γρήγορα ο Ναός θα καταργούνταν και πληρώνει το φόρο. Έχουμε εδώ παράδειγμα ταπεινοφροσύνης του Χριστού, ο οποίος, αν και ανώτερος του Ναού, όμως υποτάχτηκε συμφωνώντας να πληρώσει φόρο για τη συνέχιση των θυσιών στο Ναό, οι οποίες μετά από κάποιους μήνες, όταν θα προσφερόταν η δική του θυσία πάνω στο Σταυρό, καμία πλέον σημασία δεν θα είχαν (ρ).

(2) Άνθρωποι απορροφημένοι από τις υποθέσεις του κόσμου είναι δυνατόν να σκανδαλιστούν από τους αγίους, όταν πρόκειται για χρήμα (b).

(3) Κατά κάποιο τρόπο βεβαιώνοντας τον Πέτρο στην πεποίθηση, ότι ως ο Υιός του Θεού είναι ελεύθερος από κάθε φόρο, προβάλλει σε αυτόν θαύμα πρόγνωσης (ρ), «ώστε και με αυτό να δείξει ότι είναι Θεός των όλων, και ότι εξουσιάζει και τη θάλασσα» (X), «η οποία υπηρετώντας το θέλημά του στέλνει το ψάρι, που φέρνει το φόρο για χάρη του δεσπότη» (Ζ).

Πολλαπλό θαύμα παντογνωσίας και παντοδυναμίας: α) ότι γρήγορα θα ψαρευόταν κάποιο ψάρι, β) ότι θα βρισκόταν νόμισμα σε αυτό, γ) ότι το νόμισμα αυτό θα ήταν ακριβώς όσο χρειαζόταν και δ) ότι θα ήταν στο στόμα του ψαριού (b).

(4) «Ο στατήρας ήταν είδος αργυρίου, αντάξιος με 2 δίδραχμα» (Ζ). Συνεπώς αρκούσε για την πληρωμή του φόρου 2 προσώπων.

(5) =Αντί για την οφειλή εμού και σου (δ). Έτσι ο Κύριος παρέχει ηθικό μάθημα αυταπάρνησης κατά του πνεύματος της ματαιοδοξίας, η οποία άρχισε να εκδηλώνεται μεταξύ των μαθητών (S), όπως φαίνεται και από αυτήν τη συνέχεια του Ματθαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ' (18)

Στιχ. 1-17. Συνδιαλέξεις και λόγοι του Κυρίου στην Καπερναούμ.

Ματθ.18,1 Έν εκείνη τῇ ὥρᾳ(1) προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ(2) λέγοντες(3)· τίς ἄρα(4) μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν(5);

Ματθ.18,1 Εκείνη την ώρα, πήγαν οι μαθητές στον Ιησού και τον ρώτησαν: «Ποιος είναι άραγε ανώτερος στη βασιλεία του Θεού;»

Σε αυτό και στα δύο ακόλουθα κεφάλαια η ηθική κατάρτιση των 12 είναι το προέχον θέμα. Η κρίσιμη ημέρα στην Καισάρεια του Φιλίππου εγκαινίασε κάποια νέα περίοδο, κατά την οποία η προσωπική διαπαιδαγώγηση των 12 για την επερχόμενη κρίση αποτελούσε υπόθεση επείγουσας σπουδαιότητας (S).

(1) «Εκείνη την ώρα όταν από όλους προτίμησε αυτόν (τον Πέτρο)» (X).

«Επειδή νόμισαν ότι είναι μέγιστη αυτή η τιμή του Ιησού προς τον Πέτρο, εφόσον τον έκρινε σπουδαιότερο από τους υπόλοιπους γνωστούς του, ήθελαν... ρωτώντας τον Ιησού να εξακριβώσουν με το να ακούσουν από αυτόν αν, όπως θεωρούσαν, έκρινε τον Πέτρο ανώτερο από αυτούς. Ταυτόχρονα όμως ήλπιζαν ότι θα μάθουν και την αιτία για την οποία προτιμήθηκε ο Πέτρος από τους υπόλοιπους μαθητές» (Ω). Το ερώτημα που τέθηκε ισοδυναμεί με το: Γιατί ο Πέτρος θεωρείται πρώτος μεταξύ μας; Ποιος θα είναι πρώτος στη μέλλουσα βασιλεία; (S).

- (2) «Τον πλησίασαν οι μαθητές, σαν μαθητές που προβάλλουν ερωτήματα στο δάσκαλό τους και εξετάζουν ποιος άραγε είναι μεγαλύτερος στη βασιλεία των ουρανών» (Ω).
- (3) «Ο Μάρκος λέει, ότι μέσα τους διαλογίζονταν, ποιος είναι μεγαλύτερος... Διότι πριν μεν συναντήσουν τον Πέτρο αυτοί που έπαιρναν τα δίδραχμα, σκέφτηκαν αυτό απλώς στο δρόμο» (Ζ). Είναι δυνατόν η προτίμηση που δείχτηκε στον Πέτρο, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη κατά τη Μεταμόρφωση να συντέλεσε στη συζήτηση αυτή των μαθητών στο δρόμο από την Καισάρεια του Φιλίππου στην Καπερναούμ (ρ). «Όταν ήλθαν λοιπόν στην Καπερναούμ, στην οποία τον Πέτρο πλησίασαν αυτοί που έπαιρναν τα δίδραχμα και βλέποντάς τον πάλι να προτιμάται, ερεθίστηκαν περισσότερο και τότε λοιπόν ρώτησαν» (Ζ). Προτιμήθηκε ο Πέτρος από τον Κύριο με τη φράση που του είπε «δώσε σε αυτούς αντί για μένα και σένα» (Χ).
- (4) «Ότι δεν υπάρχει μεν ισότητα όσων αξιώνονται της βασιλείας των ουρανών, το κατάλαβαν και ότι αφού δεν υπάρχει ισότητα άρα υπάρχει κάποιος που είναι ο μεγαλύτερος και πάει ούτω καθ' εξής μέχρι τον τελευταίο. Το τι χαρακτηριστικά όμως έχει αυτός ο μεγαλύτερος και πώς έζησε ο ελάχιστος και ποιοι είναι οι ενδιαμέσοι, αυτό ζητούν ακόμα» (Ω). Ποιος λοιπόν; Δηλαδή ένας αναμφίβολα θα είναι ο μεγαλύτερος. Ποιος λοιπόν; (g). «Δεν λένε μεν φανερά, για ποιο λόγο προτίμησες τον Πέτρο από εμάς; Και αν είναι αυτός μεγαλύτερος από εμάς; Διότι ντρέπονταν. Αλλά ρωτούν αόριστα, ποιος άραγε είναι μεγαλύτερος;» (Χ). «Διότι πράγματι, το ότι πάνω στη γη μεν προτιμήθηκε ο Πέτρος από αυτούς, το ήξεραν από όσα έβλεπαν· ήθελαν όμως να μάθουν, αν και στον ουρανό θα προτιμηθεί» (Ζ).
- (5) Είναι η ίδια με τη βασιλεία του Θεού, από τη χρήση των ραββίνων, στους οποίους ο όρος ουρανοί χρησιμοποιείται αντί για το Θεός=Η θεοκρατία που από όλους αναμένεται. Εδώ μάλλον η βασιλεία του Μεσσία, την οποία ο Θεός με τον Μεσσία θα εγκαινιάζε, και στην οποία οι Ιουδαίοι θα αποκτούσαν αιώνια επικράτηση πάνω σε όλα τα έθνη (g). Αυτήν τώρα και οι Απόστολοι την θεωρούσαν όπως οι πολλοί επίγεια, ένδοξη και πλούσια (F).

Ματθ.18,2 και προσκαλεσάμενος ό Ίησους(1) παιδίον(2) έστησεν(3) αυτό έν μέσφ αυτών(4)

Ματθ.18,2 Ο Ιησούς φώναζε τότε ένα παιδάκι, το 'βαλε να σταθεί ανάμεσά τους και είπε:

- (1) «Ίσως εκείνοι μεν ήθελαν να μάθουν ακούγοντας από αυτόν το εξής· ο τάδε είναι μεγαλύτερος στη βασιλεία των ουρανών. Αυτός όμως μεταφέρει το λόγο σε γενικότερο επίπεδο, δείχνοντας ποιος όσον αφορά την ποιότητα είναι μεγαλύτερος στη βασιλεία των ουρανών» (Ω).
- (2) Ότι το παιδί αυτό ήταν ο Ιγνάτιος προέρχεται από μεταγενέστερη παράδοση του ενάτου αιώνα και τίποτα περισσότερο από την απλή αναφορά δεν αξίζει να λεχθεί για αυτήν (ρ). Δες Νικηφ. Εκκλ. Ιστορ. 2,35. Η παράδοση προήλθε από κακή εξήγηση του ονόματος θεοφόρος, που αποδίδεται στον Ιγνάτιο. Αλλά ο ίδιος ο Ιγνάτιος (Μαρτύριο Ιγνατ. 2) εξηγεί αυτό ότι δηλώνει αυτόν που έχει στο στέρνο του το Χριστό (δ). Το παιδί ανήκε πιθανώς στο σπίτι, στο οποίο ο Χριστός έμενε και ήταν πολύ γνωστό σε αυτόν (ρ). Αναμφίβολα πρέπει να ήταν παιδί εξαιρετικής διάθεσης και συμπαθέστατης εμφάνισης (b).
- (3) «Ο Μάρκος λέει, ότι και αφού το αγκάλιασε, είπε σε αυτούς. Ενώ ο Λουκάς, ότι έστησε αυτό δίπλα του. Όλα όμως έγιναν. Διότι πρώτα μεν έστησε αυτό ανάμεσά τους· έπειτα δίπλα του· έπειτα το αγκάλιασε» (Ζ).

(4) Ίσως σε θέση τιμητική (S). «Και βάζει το παιδί στη μέση κόνοντάς τους να ντραπούν και από την όψη του» (X).

Ματθ.18,3 και εἶπεν(1) ἄμην λέγω ὑμῖν(2), ἐὰν μὴ στραφῆτε(3) καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά(4), οὐ μὴ εἰσέλθητε(5) εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ματθ.18,3 Σας βεβαιώνω πως αν δεν αλλάξετε κι αν δε γίνετε σαν τα παιδιά, δε θα μπειτε στη βασιλεία του Θεού.

(1) Η έννοια του όλου στίχου: Ρωτώντας, ποιος άραγε είναι μεγαλύτερος, μπήκατε σε δρόμο, ο οποίος δεν θα σας οδηγήσει σε αυτό το τέλος. Αυτή η ερώτησή σας δείχνει ότι δεν καταλαβαίνετε, τι είναι μεγαλείο. Πρέπει να στραφείτε πίσω και να ξανααποκτήσετε την παιδική διάθεση, η οποία είναι ξένη με την δοξομανία. Πρέπει να γίνετε πάλι ταπεινόφρονες όπως τα παιδιά. Αλλιώς όχι μόνο δεν θα είστε μεγάλοι στη βασιλεία των ουρανών, αλλά ούτε θα μπειτε σε αυτήν (a).

(2) Με βεβαιότητα σας λέω (δ).

(3) Στρέφω από την οδό που μέχρι τώρα βάδιζα, δηλαδή μεταβάλλω φρόνημα (g). Εάν δεν μεταβάλλετε εξ' ολοκλήρου κατεύθυνση ηθική, εάν εμμείνετε στα σημερινά αισθήματα της αλαζονείας σας και ματαιοδοξίας σας (F).

«Καθένας που αποδέχεται τον Ιησού ως υιό του Θεού, σύμφωνα με την αληθινή ιστορία για αυτόν, και πορεύεται μέσω των ευαγγελικών πράξεων ώστε να ζήσει με αρετή, αυτός στράφηκε και πορεύεται στο να γίνει σαν τα παιδιά» (Ω).

(4) «Τους πείθει να είναι ταπεινοί και χωρίς υποκρισία. Διότι πράγματι το παιδί είναι καθαρό από φθόνο και από κενοδοξία και από το να αγαπά τα πρωτεία και έχει την μέγιστη αρετή, την αφέλεια και το ανυπόκριτο και το ταπεινό» (X).

«Θα μπορούσε να πει κάποιος, διηγούμενος με απλά λόγια το λόγο του Σωτήρα σχετικά με αυτά, ότι, εάν κάποιος ενώ είναι άνδρας, τόσο πολύ νεκρώσει τις ανδρικές επιθυμίες, θανατώνοντας με το πνεύμα τις πράξεις του σώματος... ώστε να έχει την κατάσταση παιδιού που είναι άγευστο από σεξουαλικά πράγματα και δεν καταλαβαίνει τις ανδρικές ορμές, αυτός στράφηκε και έγινε σαν τα παιδιά... Αυτό όμως που έχει λεχθεί για τα παιδιά ως προς τα σεξουαλικά, αυτό θα μπορούσε να λεχθεί και για τα υπόλοιπα πάθη και αρρώστιες και νοσήματα της ψυχής, στα οποία δεν πέφτουν τα παιδιά από τη φύση τους, όσα δεν έχουν ακόμη συμπληρώσει την ανάπτυξη της λογικής· όπως για παράδειγμα να μεταστραφεί κάποιος, και όπως είναι το μικρό παιδί ως προς την οργή, έτσι να γίνει και αυτός παρόλο που είναι άνδρας» (Ω).

«Είναι ελεύθερο από κάθε εκούσιο πάθος, όχι από άσκηση, αλλά από αφέλεια. Αν λοιπόν κάποιος απέχει από τα εκούσια πάθη, γίνεται όπως τα παιδιά, αφού αποκτά μέσω της άσκησης, αυτά που έχουν τα παιδιά από αφέλεια» (Z).

«Πρέπει εμείς... να είμαστε παιδιά, όχι ως προς τη νηπιακή σκέψη... και την ανοησία» (Θφ).

Τα παιδιά σπανιότατα απασχολούνται με τρόπο φιλόδοξο για το μέλλον (L).

«Δεν αναφέρεται εδώ με τρόπο αλληγορικό στην αναγέννηση, αλλά διδάσκει σε εμάς την απλότητα των παιδιών και την εξομοίωσή μας με αυτά» (Κλήμης Αλεξανδρεύς Παιδαγωγ. I,v, 12,4).

«(Διδάσκει) Και την έλλειψη μνησικακίας των παιδιών που την ίδια την ώρα που κλαίνει ακαριαία μεταβάλλονται και γελούν και παίζουν μαζί με αυτούς που νόμιζαν ότι τα είχαν λυπήσει και φοβίσει» (Ω). Πρέπει να έχουν σε μεγάλο βαθμό ταπεινοφροσύνη και απλότητα (b).

(5) Όχι μόνο δεν θα γίνετε οι μεγαλύτεροι, αλλά διατρέχετε τον κίνδυνο και να μην μπειτε καν στη βασιλεία των ουρανών (b).

Ματθ.18,4 ὅστις οὖν(1) ταπεινώσει ἑαυτὸν(2) ὡς τὸ παιδίον τοῦτο(3), οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν(4).

Ματθ.18,4 Ὅποιος λοιπὸν ταπεινώσει τον εαυτό του σαν αυτό το παιδί, αυτός είναι ο ανώτερος στη βασιλεία του Θεού.

(1) Λέγεται ως συμπέρασμα των προηγούμενων (δ).

(2) Αυτό ισοδυναμεί με το «το μεγαλείο συνεπάγεται την ταπείνωση. Για να είναι κάποιος μεγάλος, πρέπει να είναι ταπεινόφρων» (α). Και τα παιδιά αγαπούν να είναι πρώτα και να κυριαρχούν στους συνομηλικούς τους, αισθάνονται όμως τον εαυτό τους πολύ κατώτερο και υποδεέστερο από τους ώριμους άνδρες (L).

(3) «Ὅποιος ταπεινώσει τον εαυτό του πολύ με τη θέλησή του όπως το παιδί· αυτό ταπεινώνεται πολύ χωρίς τη θέλησή του» (Z). Το παιδί «ενώ έχει πολλές αρετές, αφέλεια, ταπεινοφροσύνη, αμεριμνησία, για τίποτα από αυτά δεν υπερηφανεύεται» (X).

«Διότι δεν συμβαίνει στο παιδί υψηλοφροσύνη και υπερηφάνεια για ευγένεια ή πλούτο, ή κάποιο από τα νομιζόμενα μεν αγαθά, που όμως δεν είναι αγαθά. Για αυτό και μπορείς να δεις τα πολύ μικρά νήπια μέχρι τριών και τεσσάρων ετών να είναι όμοια με αυτά που δεν έχουν ευγενική καταγωγή, παρόλο που μπορεί να φαίνονται ευγενικής καταγωγής, και φαίνονται ότι δεν αγαπούν οπωσδήποτε τα πλούσια παιδιά περισσότερο από τα φτωχά» (Ω).

(4) Αυτοί που θέλουν να μπουν στη βασιλεία των ουρανών, πρέπει να θυμούνται τον πρώτο μακαρισμό (p), ο οποίος επιφυλάσσει αυτήν στους ταπεινόφρονες. Όχι υπέροχη διανοητική ικανότητα ή μεγάλη θεολογική επίδοση, αλλά η απόκτηση πράου και ταπεινού πνεύματος θα ανοίξει την είσοδο στις διακρίσεις του ουρανού (ο).

Ματθ.18,5 καὶ ὃς ἐὰν δέξηται(1) παιδίον τοιοῦτον(2) ἐν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου(3), ἐμὲ δέχεται(4)·

Ματθ.18,5 Και ὅποιος δεχτεί ένα τέτοιο παιδί στο ὄνομά μου, δέχεται ἐμένα τον ἴδιο.

(1) Η σχέση με τα προηγούμενα: Δεν πρέπει μόνο να δείχνει κάποιος το παιδικό πνεύμα, αλλά και να τιμά εκείνους που το έχουν (S). «Και αν τιμήσετε στο ὄνομά μου και άλλους που μοιάζουν με τα παιδιά, ορίζω για την τιμή προς εκείνους ως αμοιβή σας, τη βασιλεία των ουρανών» (X). Το δέχομαι σημαίνει εδώ δέχομαι με καλή διάθεση (L). Να δεχτεί ταπεινά, με καλή διάθεση, για ὄφελος της ψυχής του (b).

(2) «Ένα παιδί τέτοιο, σαν αυτό που είπα, δηλαδή έναν τέτοιο άνθρωπο που έγινε σαν τέτοιο παιδί, εννοώ δηλαδή τον ταπεινό» (Z). «Παιδί δηλαδή εδώ εννοεί τους ανθρώπους τους τόσο αφελείς και ταπεινούς και περιφρονημένους στα μάτια των πολλών και ευκαταφρόνητους» (X).

(3) Το ὄνομα του Χριστού είναι το σύμβολο του χαρακτήρα του, και ο χαρακτήρας που μοιάζει με το παιδί είναι χαρακτήρας ὅμοιος με αυτόν του Χριστού, του πράου και ταπεινού στην καρδιά (p)= «με την έννοια: για μένα» (Z). Όχι για φυσικές ή πολιτικές αιτίες (b).

(4) Στο πρόσωπο εκείνου, ο οποίος θα γίνει τέτοιος, ὡστε να μιμηθεί την ταπείνωση και την υπακοή του Χριστού, στο πρόσωπο εκείνου ο Χριστός γίνεται δεκτός (Iε). Το ἐμένα δέχεται=θα έχει τον ἴδιο μισθό, σαν να δεχόταν ἐμένα τον ἴδιο (δ).

Ματθ.18,6 ὃς δ' (1) ἂν σκανδαλίση(2) ἓνα τῶν μικρῶν τούτων(3) τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει(4) αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὄνικος(5) εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ(6) ἐν τῷ πελάγει(7) τῆς θαλάσσης.

Ματθ.18,6 Ὅποιος γίνει αφορμή να κλονιστεί ένας απ' αυτούς τους μικρούς που πιστεύουν σ' ἐμένα, είναι προτιμότερο γι' αυτόν να κρεμάσει μια μύλόπετρα στο

λαιμό του και να καταποντιστεί στη θάλασσα.

- (1) Αντιθετικός σύνδεσμος=αλλά όποιος (δ).
- (2) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «σκανδαλισμό εδώ λέει την ατιμία... αυτοί που τους ατιμάζουν με το να τους περιφρονούν, θα υποστούν τη χειρότερη τιμωρία» (Z). Πιο σωστά, σκανδαλίζω, παρορμώ ή πείθω για αμαρτία (g). Όποιος βλάπτει είτε στην πίστη είτε στην πράξη προκαλώντας αυτόν σε υπερηφάνεια ή διαμάχη και αποπλανώντας αυτόν από τις αρετές της παιδικής ηλικίας (b). Η αθλιότητα του να κάνει ερείπιο κάποιος έναν ωραίο χαρακτήρα αποπλανώντας αυτόν στο πονηρό είναι τόσο μεγάλη, ώστε θα ήταν προτιμότερο για τον υπεύθυνο αυτής, να ριχτεί στη θάλασσα σαν σκυλί με πέτρα γύρω από το λαιμό του.
- (3) Από τους απλούς και ταπεινούς, οι οποίοι είναι μαθητές μου (S). «Λέει για αυτούς που έγιναν σαν τα παιδιά» (Z).
- (4) «Δεν είπε ότι θα κρεμαστεί μυλόπετρα στο λαιμό του, αλλά ότι τον συμφέρει να υπομείνει αυτό, δείχνοντας ότι τον αναμένει άλλο κακό, χειρότερο από αυτό» (X). Ο πνιγμός του στη θάλασσα είναι λιγότερο φοβερός παρά η φωτιά για την οποία γίνεται λόγος στο σ. 8 ή η λίμνη της φωτιάς που αναφέρεται στο Αποκ. ιθ 20 (b). Αξιόλογη και η: Είναι προτιμότερο για αυτόν να υποστεί φοβερό και επονειδιστο θάνατο πριν γίνει ένοχος τέτοιας αμαρτίας (p).
- (5) Ο μεγάλος πέτρινος μύλος, που γυρνάει το γαϊδούρι σε αντίθεση με τους χειρόμυλους στο Ματθ. κδ 41 (δ). Οι χειρόμυλοι ήταν σε συνηθισμένη χρήση και περιστρέφονταν από δύο γυναίκες, συνήθως δούλες της κατώτατης τάξης, οι οποίες κάθονταν ή ήταν γονατισμένες απέναντι μεταξύ τους και κάθε μία έπαιρνε με τη σειρά της την λαβή και έσπρωχνε την πέτρα μέχρι το μισό της κυκλικής του στροφής, ώστε με το αλληπάλληλο σπρώξιμο και των δύο η πέτρα συμπλήρωνε την όλη στροφή της (ο).
- (6) Η ποινή δεν ήταν σε χρήση στους Ιουδαίους (S), αλλά ήταν συνηθισμένη στους Έλληνες και Ρωμαίους (δ). «Από τα γνωστά σε εμάς φανερώνει το αφόρητο της τιμωρίας... και έφερε στο προσκήνιο μία αισθητή τιμωρία, τον πνιγμό με μυλόπετρα» (X).
- (7) Η βαθειά θάλασσα (g).

Ματθ.18,7 Ουαί(1) τῷ κόσμῳ(2) ἀπὸ τῶν σκανδάλων(3)· ἀνάγκη(4) γάρ ἐστὶν ἔλθειν τὰ σκάνδαλα· πλὴν(5) οὐαὶ(6) τῶν ἀνθρώπων(7) ἐκεῖνῳ δι' οὗ(8) τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

Ματθ.18,7 Αλίμονο στον κόσμο για τα σκάνδαλα που έχει ν' αντιμετωπίσει. Γιατί αναγκαστικά θα έρθουν τα σκάνδαλα· μα αλίμονο στον άνθρωπο που προκαλεί το σκάνδαλο.

- (1) Το πρώτο αυτό ουαί είναι έκφραση συμπάθειας και όχι καταγγελίας και αποκήρυξης (S). «Έβαλε το αλίμονο, για να τους ξυπνήσει και να τους προκαλέσει αγωνία και να τους ετοιμάσει να είναι ξάγρυπνοι... και όχι μόνο δυσανασχετεί αλλά και διορθώνει και με το θρήνο και με την προφητεία ώστε να τους κάνει πάλι δικούς του» (X). Αλίμονο, πόση δηλαδή ψυχική βλάβη θα γίνει στον κόσμο από τα σκάνδαλα (δ).
- (2) «Κόσμο λέει αυτούς που είναι στον κόσμο» (Z).
- (3) «Τι είναι όμως τα σκάνδαλα; Τα εμπόδια του σωστού δρόμου» (X). «Έλεεινολογεί τον κόσμο για τα σκάνδαλα, διότι πρόκειται πολλά να πάθει από αυτά» (Z). Σκάνδαλα εδώ=λόγια ή έργα με τα οποία αυτοί που βλέπουν ή ακούνε ωθούνται στην αμαρτία (g).
- (4) «Όταν όμως λέει ανάγκη, δεν λέει αυτά για να καταργήσει την ελευθερία της εξουσίας μας, ούτε την ελευθερία της προαίρεσής μας, ούτε περιορίζει τη ζωή σε

κάποια πράγματα που συμβαίνουν αναγκαστικά, αλλά προλέγει αυτό που οπωσδήποτε θα συμβεί... Δεν φέρνει λοιπόν η προφητεία του τα σκάνδαλα... ούτε επειδή προείπε, για αυτό γίνεται, αλλά επειδή οπωσδήποτε επρόκειτο να γίνουν, για αυτό τα προείπε» (X).

«Είναι ανάγκη μεν να έλθουν τα σκάνδαλα... δεν είναι ανάγκη όμως να σκανδαλιστούν οι σπουδαίοι διότι έχουν το αυτεξούσιο της προαίρεσης. Διότι το να έλθουν μεν τα σκάνδαλα δεν εξαρτάται από εμάς· το να μη σκανδαλιστούμε όμως εξαρτάται οπωσδήποτε από εμάς» (Z). «Είναι ανάγκη να έλθουν τα σκάνδαλα... διότι η κακία των πονηρών δυνάμεων, η οποία είναι αρχηγός της κακίας στους ανθρώπους, οπωσδήποτε ορμάει στο να ενεργήσει, μέσω κάποιων οργάνων, εναντίον των ανθρώπων του κόσμου» (Ω).

«Προαναγγέλλει ότι θα συμβούν με κάθε τρόπο και οπωσδήποτε εξαιτίας της κακίας αυτών που πρόκειται να παιδαγωγηθούν» (K). Εφόσον ο κόσμος είναι υπερπλήρης πειρασμών και η ανθρώπινη φύση τόσο ασθενής, γίνεται βέβαιο ότι μοιραία θα παρουσιάζονται περιστάσεις που θα ωθούν προς το κακό. Επιτρέπει όμως και ο Θεός τα σκάνδαλα.

«Διότι τα σκάνδαλα και διεγείρουν και κάνουν κάποιον πιο ενεργητικό και τον κεντρίζουν και όχι μόνον αυτόν που φυλάγεται, αλλά και αυτόν που παρασύρεται γρήγορα τον σηκώνουν· διότι τον καθιστούν περισσότερο ασφαλή και τον κάνουν πιο δύσκολο να νικηθεί» (X).

Με τα σκάνδαλα δοκιμάζονται και γνωρίζονται οι αγαθοί και πιστοί (δ). «Είναι μεν ανάγκη να έλθουν τα σκάνδαλα, αλλά δεν είναι ανάγκη να χαθεί κάποιος. Διότι μπορεί να αντισταχτεί στα σκάνδαλα» Θφ).

(5) Με έμφαση (b)= αλλά όμως (δ).

(6) Είναι μεν μοιραίο το να έλθουν τα σκάνδαλα, αλλά αυτό δεν αποδεικνύει, ότι αυτοί που τα προκαλούν είναι ανεύθυνοι (ρ). Τι κακή τύχη, τι όλεθρος επίκειται στον άνθρωπο, από τον οποίο το σκάνδαλο έρχεται (δ).

«Μη νομίσεις ότι υπάρχουν τα σκάνδαλα από κάποια φυσική προέλευση, ή ότι κατασκευάστηκαν και αναζητούν ανθρώπους μέσα από τους οποίους θα έλθουν. Διότι όπως ο Θεός δεν δημιούργησε το θάνατο, έτσι ούτε σκάνδαλα έφτιαξε, αλλά το αυτεξούσιο γέννησε σε κάποιους το σκάνδαλο, επειδή δεν θέλησαν να υπομείνουν τους κόπους για χάρη της αρετής» (Ω).

(7) «Το σκάνδαλο σπέρνεται μεν από το δαίμονα, αλλά από άνθρωπο τρέφεται και αυξάνει και μεταφέρεται, ο οποίος έχει προαίρεση κακή και διεφθαρμένη, τον οποίο και ελεεινολογεί εδώ, ως υπηρέτη του δαίμονα» (Z).

(8) Ἡ, το δι' οὗ χαρακτηρίζει τον σκανδαλοποιό «ως υπηρέτη του δαίμονα» (Z).

Ἡ, «συνηθίζει η Γραφή να λέει το δι' οὗ με την έννοια του υφ' οὗ» (X). Το δι' οὗ δηλαδή = υφ' οὗ (από τον οποίο).

Ματθ.18,8 (1)εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε(2), ἔκκοψον αὐτὰ καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ(3)· καλὸν σοὶ ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν(4) χωλὸν ἢ κυλλόν(5), ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον(6).

Ματθ.18,8 Αν σε σκανδαλίζει κάτι τόσο σπουδαίο σαν το χέρι σου ή το πόδι σου, κόψε τα και πέταξέ τα. Γιατί είναι προτιμότερο για σένα να μπεις στην αληθινή ζωή κουλός ή κουτσός, παρά να έχεις δύο χέρια ή δύο πόδια και να σε ρίξουν στην αιώνια κόλαση.

(1) Στους σ. αυτούς (8-9) οι αφορμές του σκανδάλου εδρεύουν στο ίδιο το άτομο που σκανδαλίζεται και για αυτό υπόκεινται στον έλεγχό του (S). Αυτός που δεν φροντίζει να αποφεύγει τις αφορμές στον εαυτό του για αμαρτίες, θα γίνει σκάνδαλο και στους άλλους και το αντίθετο (b).

(2) Ἡ, «δεν τα λέει αυτά για τα μέλη του σώματος, αλλά για φίλους, για τους συγγενείς, τους οποίους κατατάσσουμε στην ίδια θέση με τα αναγκαία μέλη του σώματος... Διότι τίποτα δεν είναι τόσο βλαβερό, όσο η πονηρή και βλαβερή συναναστροφή. Διότι όσα δεν μπορεί να τα κάνει η ανάγκη, μπορεί να τα κάνει η φιλία πολλές φορές και για βλάβη και για ωφέλεια» (X).

Ἡ, υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες γίνεται κάποιος στον εαυτό του αφορμή για αμαρτία. Όταν δηλαδή αφήνει το κατώτερο μέρος της φύσης του να κυριαρχεί πάνω στο ανώτερο μέρος του, το οποίο αποτελεί τον αληθινό άνθρωπο. Εάν λοιπόν πρόκειται να κάνει κάποιος επιλογή, αναμφίβολα είναι καλύτερο να θυσιάσει κάποιος τα πολυτιμότερα στοιχεία της ύπαρξής του, παρά να γίνει ένοχος αμαρτωλής διαγωγής, η οποία θα μπορούσε να επιφέρει ολοκληρωτική και ανεπανόρθωτη απώλεια του όλου ανθρώπου.

Θυσιάζουμε και τα πολυτιμότερα μέλη μας, για να αποφύγουμε το θάνατο του σώματος από αθεράπευτη μόλυνση, που προέρχεται από τα μέλη αυτά. Οφείλουμε να είμαστε έτοιμοι να θυσιάσουμε πράγματα πολύ μεγαλύτερης αξίας, προκειμένου να αποφύγουμε το θάνατο της ψυχής (ρ). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές.

(3) Σύμφωνα με την πρώτη ερμηνεία:

«Αν κάποιου η φιλία σε βλάπτει, κόψε τον από σένα. Διότι αν πολλές φορές κόβουμε και τα μέλη μας, όταν αυτά δεν θεραπεύονται και καταστρέφουν και τα υπόλοιπα, πολύ περισσότερο πρέπει να κάνουμε αυτό στην περίπτωση των φίλων» (X).

«Αυτούς που θεωρούμε μέλη μας επειδή είναι πάρα πολύ κοντινοί μας και κατά κάποιο τρόπο μέλη μας, λόγω της πολλής οικειότητας είτε συγγενικής είτε από κάποια συνήθεια φιλική, δεν πρέπει να τους λυπηθούμε όταν βλάπτουν την ψυχή μας. Ας κόψουμε δηλαδή από πάνω μας σαν χέρι ή πόδι ή μάτι, πατέρα ή μητέρα που θέλουν να κάνουμε τα αντίθετα με τη θεοσέβεια και γιο ή κόρη που όσο εξαρτάται από αυτούς, μάς απομακρύνουν από την εκκλησία του Χριστού και την αγάπη του. Αλλά και αν η γυναίκα που αγκαλιάζουμε ή φίλος ισόψυχος γίνονται σε μας σκάνδαλα, ας μην τους λυπηθούμε, αλλά αφού τους κόψουμε από μας, ας τους ρίξουμε μακριά από την ψυχή μας σαν όχι δικούς μας, αλλά σαν εχθρούς της σωτηρίας μας» (Ω). Σύμφωνα με την άλλη εκδοχή: και για αυτό το πολυτιμότερο και απαραίτητο σε εμάς δεν πρέπει καθόλου να διστάσουμε, αλλά να το διώξουμε, αν συντελεί σε όλεθρο ψυχικό (δ). Όταν η θυσία, που αξιώνεται από την ηθική τάξη, είναι το ίδιο οδυνηρή, όσο και το κόψιμο κάποιου μέλους μας, δεν πρέπει να διστάζουμε για αυτήν (L).

(4) Έχει την ίδια σημασία με το αιώνια ζωή (ιθ 16,29,κε 46), στην οποία θα συμμετέχουν, όσοι θα μπουν στη βασιλεία των ουρανών (S). Αντιτίθεται με το «φωτιά η αιώνια» που ακολουθεί (b).

(5) Αυτό πρέπει να το πάρουμε ότι αναφέρεται στο χρόνο της νέκρωσης και όχι της δόξας. Διότι εκείνα τα μέλη, τα οποία περισσότερο νεκρώθηκαν ως προς την αμαρτία, αυτά περισσότερο θα λάμψουν με δόξα (b).

(6) Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή:

«Τους πονηρούς, και αν ακόμη είναι πάρα πολύ φίλοι σου, κόψε τους από τη φιλία... Διότι αν μεν μείνουν φίλοι, ούτε αυτούς θα κερδίσεις και θα χάσεις επιπλέον και τον εαυτό σου. Αν όμως τους κόψεις, θα καρπωθείς τη δική σου τουλάχιστον σωτηρία» (X).

«Για παράδειγμα ένας κουτσός σώζεται αν έχασε το πόδι (ας πούμε τον αδελφό του) και μόνος κληρονομεί τη βασιλεία του Θεού και κάποιος με ακρωτηριασμένο το χέρι σώζεται χωρίς να σώζεται ο πατέρας ή η μητέρα του, αλλά εκείνοι μεν χάνονται, ενώ αυτός χωρίζεται από εκείνους, για να τύχει μόνος των μακαρισμών. Έτσι πάλι και ένας μονόφθαλμος σώζεται αφού έκοψε το μάτι από το σπίτι του, την σύζυγο που

πόρνευσε, έτσι ώστε να μην πάει στη γέεννα της φωτιάς έχοντας μαζί με τέτοιο μάτι δύο μάτια» (Ω).

Ματθ.18,9 και ει ό όφθαλμός(1) σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν και βάλε ἀπό σου· καλόν σοί ἔστι μονόφθαλμον(2) εἰς τήν ζωήν εἰσελθεῖν(3), ἢ δύο όφθαλμούς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τήν γέενναν τοῦ πυρός.

Ματθ.18,9 Κι αν κάτι τόσο σπουδαίο σαν το μάτι σου σε σκανδαλίζει, βγάλ' το και πέταξέ το. Γιατί είναι προτιμότερο για σένα να μπεις μονόφθαλμος στην αληθινή ζωή, παρά να έχεις μάτια και να σε ρίξουν στην πύρινη κόλαση.

(1) Κλιμακωτό, διότι το μάτι είναι πολυτιμότερο από το χέρι ή το πόδι. Συχνά όταν νικηθεί το σκάνδαλο από το ένα μέλος, ξεπηδά σκάνδαλο από άλλο μέλος (b).

(2) Μονόφθαλμος=αυτός που έχει ένα μόνο μάτι από τη γέννα ή από κάποιο άλλο ατύχημα ή περίπτωση (δ).

(3) «Επομένως από αυτά είναι φανερό, ότι αν και είναι ανάγκη να έλθουν τα σκάνδαλα, δηλαδή αυτοί που βλάπτουν, αλλά δεν είναι ανάγκη εμείς να βλαφτούμε. Διότι αν κάνουμε όπως είπε ο Κύριος, και κόψουμε από εμάς αυτούς που μας βλάπτουν, ακόμα και να είναι φίλοι, δεν θα βλαφτούμε» (Θφ).

Ματθ.18,10 Ὅρατε μη καταφρονήσητε(1) ἑνός(2) τῶν μικρῶν τούτων(3)· λέγω γάρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν(4) ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός(5) βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου(6) τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Ματθ.18,10 Προσέξτε, μην περιφρονήσετε κανένα απ' αυτούς τους μικρούς, γιατί σας βεβαιώνω πως οι ἄγγελοί τους στον ουρανό βλέπουν συνεχώς το πρόσωπο του ουράνιου Πατέρα μου.

(1) Η αναφέρεται στους μικρούς στην ηλικία, οπότε=οι ώριμοι άνδρες συχνά εκδηλώνουν αγερωχία απέναντι στα παιδιά και δεν λογαριάζουν αυτά ούτε τιμούν αυτά (b).

Η αναφέρεται στους άσημους και ταπεινούς, αλλά πιστούς: «που οι πολλοί τούς νομίζουν μικρούς, τους ευκαταφρόνητους» (X), στην πραγματικότητα όμως «είναι μεγάλοι για το Θεό» (Z).

(2) «Δεν λέει για πολλούς μόνο, αλλά ἔστω και για έναν» (X). «Αν λοιπόν έναν από αυτούς δεν πρέπει να καταφρονεί, ούτε δύο οπωσδήποτε, ούτε περισσότερους» (Z).

(3) Πολλοί νεώτεροι ερμηνευτές μικρούς θεωρούν εδώ τους μικρούς στην ηλικία. Έτσι ο p: επανέρχεται στην κύρια ιδέα των μικρών παιδιών και ειδικά στην ιδέα της μεγάλης ενοχής, η οποία προέρχεται από το σπρώξιμο κάποιου παιδιού στην αμαρτία. Δεν πρέπει ούτε για μια στιγμή να νομίσουμε, ότι η ώθηση στο κακό ενός μικρού παιδιού δεν είναι κάτι πολύ σοβαρό, ότι ένα μικρό παιδί δεν πρέπει να υπολογίζεται. Διαφορετικά ερμηνεύουν οι X., Z. «μικρούς εννοεί αυτούς που θεωρούνται μικροί σύμφωνα με την αντίληψη των πολλών». «Τους φτωχούς, τους αγνώστους, τους ασήμαντους» (Σχ.π.). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές. Με τα συμφραζόμενα πιο πολύ ταιριάζει η πρώτη.

(4) Η, «από εδώ είναι φανερό ότι οι δίκαιοι έχουν φύλακες αγγέλους. Διότι λέει ο Δαβίδ «θα περικυκλώσει ἄγγελος Κυρίου εκείνους που τον φοβούνται και θα τους σώσει».

Η, οι ἄγγελοι φροντίζουν για τα μικρά παιδιά και για το σώμα και για την ψυχή τους και τόσο πιο πολύ, όσο αυτά δεν είναι σε θέση να προστατεύσουν τον εαυτό τους. Οι ώριμοι άνθρωποι έχουν και αυτοί τους φύλακες αγγέλους τους, αλλά από κάποια άποψη αφήνονται περισσότερο και στους εαυτούς τους (b).

(5) Όλο το χρόνο, χωρίς διακοπή δηλαδή (δ).

(6) Οι ἄγγελοι αυτοί βλέπουν το πρόσωπο του Πατέρα, δηλαδή αποτελούν την αυλή

του ουρανού (L): είναι οι αυλικοί του Θεού. «Το πρόσωπο του Πατέρα μου, με την έννοια, τον πατέρα μου» (Z). «Εδώ δεν μιλά μόνο για αγγέλους, αλλά για αγγέλους που υπερέχουν» (X). Είναι «άγγελοι που έχουν τέτοιο θάρρος απέναντι στο Θεό ώστε παντοτινά να βλέπουν το Θεό στον ουρανό» (Z). «Στεκόμενοι μπροστά του» (Θφ). «Όταν λέει το πρόσωπο του Πατέρα μου, δεν εννοεί τίποτα άλλο παρά το μεγαλύτερο θάρρος και την πολλή τιμή» (X).

Το να βλέπουν το πρόσωπο του Θεού συνέχεια είναι μεταφορική έκφραση σύμφωνα με αυτά που επικρατούσαν στις ανατολικές αυλές: σημαίνει να απολαμβάνουν πλούσια τη θεία εύνοια, ακριβώς όπως αυτοί που βρίσκονται πολύ κοντά προς τον μονάρχη, οι οποίοι απολαμβάνοντας την ειδική εύνοιά του, έχουν απεριόριστη την ελεύθερη είσοδο και παρουσίαση σε αυτόν. Δες και Λουκ. α 19. «ο Γαβριήλ, που βρίσκομαι δίπλα στο Θεό» (S).

Σε αυτούς λοιπόν τους αρχαγγέλους έχει ανατεθεί από το Θεό η φροντίδα των μικρών αυτών και αυτό δείχνει, τι αξία έχουν αυτοί μπροστά στο Θεό για το απλό και άκακο και αφελές (δ).

Ματθ.18,11 (1) ἦλθε γὰρ(2) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι(3) τὸ ἀπολωλὸς(4).

Ματθ.18,11 Γιατί ο Υἱὸς του Ανθρώπου ἦρθε να σώσει τους πλανημένους.

(1) Ο σ. παραλείπεται από τον σιναϊτικό, βατικανό και άλλους σοβαρούς κώδικες και θεωρήθηκε ως γλώσσα που μπήκε στο κείμενο από το Λουκ. ιθ 10 (p.S). Χωρίς αυτόν όμως η σειρά του λόγου πάσχει και γίνεται απότομα η μετάβαση από τον σ. 10 στον 12 (δ).

(2) Απόδειξη αυτής της αξίας των μικρών για το Θεό είναι ο ερχομός μου στον κόσμο για να αναζητήσω και να σώσω το χαμένο (δ).

(3) «Τους ασήμαντους αδελφούς τους παρουσιάζει ότι είναι άξιοι σεβασμού και από το δικό του θέλημα και το πάθος. Διότι όταν λέει ἦλθε ο υἱὸς του ανθρώπου να σώσει το χαμένο, φανερώνει και τον σταυρό» (X). «Έγινε άνθρωπος για να σώσω αυτούς που ήταν χαμένοι πριν. Και αν εγώ τόσο φρόντισα για αυτούς, πώς εσείς θα τους περιφρονήσετε;» (Z).

(4) Το ανθρώπινο γένος ήταν μάζα για απώλεια, στην οποία συμπεριλαμβάνονταν και αυτά ακόμη τα παιδιά που είχαν αγαθότερες διαθέσεις, λόγω του προπατορικού αμαρτήματος. Αλλά ολόκληρη αυτή η μάζα απολυτρώθηκε (b). Ή, εφόσον μικρούς θα δεχτούμε τους ταπεινούς αδελφούς, απολωλὸς=αυτοί που από ασθένεια αποσκίρτησαν από την ποιμήνη του Κυρίου, οι οποίοι για την απλότητα και ακακία εύκολα παρασύρονται από τους απατεώνες (δ).

Ματθ.18,12 Τί ὑμῖν δοκεῖ(1); ἐὰν γένηται τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν(2) πρόβατα καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφείς τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα(3) ἐπὶ τὰ ὄρη(4), πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον;

Ματθ.18,12 Τι νομίζετε; αν κάποιος έχει εκατό πρόβατα και του χαθεί απ' αυτά το ένα, δε θ' αφήσει τα ενενήντα εννιά στα βουνά για να πάει ν' αναζητήσει το χαμένο;

(1) Χαριτωμένο παράδειγμα του σχήματος: Ανακοίνωση (b). Η σχέση του σ. με τα προηγούμενα και η κύρια έννοιά του έχουν ως εξής: Ο Θεός φροντίζει για τους πιστούς που στράφηκαν και έγιναν σαν τα παιδιά όπως και ένας ποιμένας φροντίζει για τας πρόβατά του. Εάν ένας από τους πιστούς αυτούς χαθεί, θα καταβάλλει κάθε φροντίδα, για να ξαναβρεί αυτόν και θα χαρεί πολύ εάν πετύχει αυτό. Εάν όμως ο Θεός τόσο πολύ φροντίζει για να ξαναβρεί το χαμένο και παραπλανημένο, πόσο φοβερά θλιβερό είναι το να γίνεται κάποιος αίτιος μιας τέτοιας παραπλάνησης; (p). «Αν λοιπόν ο Θεός τόσο χαίρεται για το μικρό που βρέθηκε, πώς εσύ περιφρονείς

αυτούς που είναι τόσο σπουδαίοι για το Θεό, ενώ θα έπρεπε και τη ζωή σου να δώσεις για έναν από αυτούς τους μικρούς;» (X).

(2) Οσοδήποτε μεγάλος και αν είναι ο αριθμός, ο καλός ποιμένας δεν θα ανεχτεί ούτε ενός την απώλεια (S), μολονότι η απώλεια ενός σε τόσο μεγάλο αριθμό γίνεται ευκολότερη (b).

(3) «Δεν μπόρεσε η σωτηρία τόσων πολλών να επισκιάσει το χαμό του ενός» (X).

(4) Συνδέεται ή με το αφήσει=τα πρόβατα παρουσιάζονται να βόσκουν σε λιβάδια που είναι σε ψηλούς τόπους (S) ή με το πορευθείς=για να δείξει το δύσκολο και επίπονο της αναζήτησης (δ). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές. Από τους παλαιότερους κώδικες υποστηρίζεται η πρώτη.

Ματθ.18,13 και ἂν γένηται εὔρεϊν(1) αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει(2) ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον(3) ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνεήκοντα ἐννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις(4).

Ματθ.18,13 Κι ὅταν το βρει, σας βεβαιώνω πως χαίρεται πιο πολύ γι' αυτό, παρά για τα ενενήντα εννιά που δεν έχουν χαθεί.

(1) Και αν συμβεί να το βρει. Η εύρεση του αμαρτωλού λοιπόν είναι κάτι ενδεχόμενο και όχι βέβαιο και ενώπιον του Θεού= Εάν συμβεί. Η χάρη δεν ενεργεί καταναγκαστικά (b). Εάν δεν συνεργαστεί ο άνθρωπος δεν φέρνει αίσιο αποτέλεσμα (δ).

(2) «Όταν βρει το πλανημένο, χαίρεται πάρα πολύ με την εύρεση και σωτηρία του» (X).

(3) «Και από το ότι εγκατάλειψε τα σωσμένα για αυτό και από το ότι χάρηκε πιο πολύ για αυτό, έδειξε πόσο πολλή είναι η φροντίδα του για αυτό» (X). Χαίρεται λες και το ότι το ξαναβρήκε αποτελεί μέγα κέρδος. Αυτό όμως αποδεικνύει τη μεγάλη αγάπη του Θεού που συγχωρεί τους αμαρτωλούς (p).

(4) «Διότι δεν χαιρόμαστε τόσο πολύ για όσα με ασφάλεια έχουμε, όσο για αυτό που ξαναβρήκαμε μετά από απώλεια· διότι εκείνα μεν επειδή τα έχουμε πάντα, δεν αισθανόμαστε τόσο τη χαρά· αυτό όμως χάνοντάς το, λυπηθήκαμε πολύ ως ζημιωμένοι, και έπειτα βρίσκοντάς το, χαιρόμαστε πάρα πολύ ως κερδισμένοι» (Z).

Ματθ.18,14 (1) οὕτως(2) οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν(3) τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων.

Ματθ.18,14 Ἔτσι ο ουράνιος Πατέρας σας δε θέλει να χαθεί ούτε ένας απ' αυτούς τους μικρούς».

(1) Η εφαρμογή βρίσκεται πλήρως εναρμονισμένη με την αρχή. Ο Θεός δεν θέλει ένας από τους μικρούς αυτούς να χαθεί οριστικά. Πρέπει λοιπόν να σπεύδουμε για να τους βρούμε, όταν συμβεί να παραπλανηθούν (L).

(2) Τέλος καταλληλότατο για παραβολή (δες και κ 16 κλπ), που συναντιέται και στο Λουκά (L).

(3) Έκφραση σημιτική (L). «Με την έννοια «στον πατέρα σας»· είναι ιδιωματικός και αυτός ο λόγος» (Z).

Ματθ.18,15 (1) Ἐὰν δὲ ἀμαρτήσῃ εἰς σὲ(2) ὁ ἀδελφός(3) σου, ὕπαγε(4) καὶ ἔλεγξον(5) αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου(6)· ἂν σου ἀκούσῃ(7), ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου(8)·

Ματθ.18,15 Αν σφάλει απέναντί σου ο αδερφός σου, πήγαινε κι επίπληξέ τον χωρίς να είναι άλλος μπροστά. Αν σε ακούσει, τον κέρδισες.

(1) Ο τρόπος με τον οποίο ο Θεός μεταχειρίζεται το χαμένο πρόβατο, οδηγεί και στον τρόπο, με τον οποίο και κάθε άνθρωπος οφείλει να φέρεται στον πλανημένο αδελφό του (p). «Επειδή μίλησε πολύ αυστηρά εναντίον αυτών που σκανδαλίζουν και

τους φόβισε από παντού» (X), «μεταβαίνει λοιπόν και στους σκανδαλισμένους και προστάζει να μην αμελούν αυτούς που προκάλεσαν το σκάνδαλο» (Z).

(2) Ο σιναϊτικός και ο βατικανός κώδικας και από τους Πατέρες οι Β., Κ. και Ω., παραλείπουν αυτό. Δεν πρόκειται παρ' όλα αυτά εδώ απολύτως για αμαρτία, αλλά για την αμαρτία στον αδελφό, για την οποία αυτός που έπαθε έχει δικαίωμα ικανοποίησης (δ). Αυτό άλλωστε φαίνεται και από το παράλληλο χωρίο του Λουκά.

(3) Είναι αξιοσημείωτο, ότι πρόκειται εδώ για αδελφό, δηλαδή για μαθητή του Χριστού. Οι άλλοι δεν έχουν την ίδια γνώση σχετικά με την αμαρτία και ο έλεγχος δεν θα φαινόταν σε αυτούς να έχει τη θέση του (L).

(4) «Δεν οδηγεί εκείνον που προξένησε τη λύπη, αλλά οδηγεί προς αυτόν εκείνον που λυπήθηκε. Επειδή δηλαδή εκείνος που έχει κάνει την αδικία δεν θα ήταν δυνατόν εύκολα να έλθει να απολογηθεί επειδή θα ντρεπόταν και θα κοκκίνιζε, οδηγεί αυτόν προς εκείνον» (X). Όπως ο Θεός αναζητά το χαμένο, έτσι και αυτός οφείλει να επιχειρήσει, να ζητήσει και να βρει τον πλανημένο αδελφό (p).

(5) «Δεν λέει κατηγορήσε, ούτε μάλωσε ούτε απαίτησε τιμωρίες και ευθύνες, αλλά έλεγξε, το οποίο δεν σημαίνει κάτι άλλο παρά υπενθύμισε το αμάρτημα, πες σε αυτόν αυτά που έπαθες από αυτόν» (X) «θύμισέ του ότι σκανδάλισε· δίδαξε, ότι αδίκησε, αλλά αδελφικά και διορθωτικά και όχι εχθρικά και με επίπληξη» (Z).

Δες Λευϊτ. ιθ 17 «με έλεγχο θα ελέγξεις τον πλησίον σου και δεν θα πάρεις πάνω σου αμαρτία εξαιτίας του». Εκφράζεται το ίδιο παράγγελμα, αλλά προ παντός, για να απαλλαγεί κάποιος από τη δική του ευθύνη ως συνένοχος λόγω ανοχής της παρεκτροπής του πλησίον. Ενώ εδώ ο Κύριος αποβλέπει ιδιαίτερα στη σωτηρία του πλησίον (L).

«Γιατί όμως διατάζει να κάνει αυτός τον έλεγχο και όχι άλλος; Διότι θα ανεχόταν αυτόν να τον ελέγξει με μεγαλύτερη ανεκτικότητα, αυτόν που τον αδίκησε, που τον λύπησε, που τον έβλαψε... Διότι όταν αυτός που οφείλει να απαιτήσει την τιμωρία του, αυτός φαίνεται να φροντίζει για τη σωτηρία του, θα μπορέσει περισσότερο από όλους να τον κάνει να νιώσει ντροπή βλέποντας ότι αυτό δεν γίνεται για τιμωρία αλλά για διόρθωση» (X).

(6) «Δίνει εντολή ο έλεγχος να γίνεται μόνο μεταξύ των δύο, ώστε να μην γίνει η κατηγορία βαρύτερη με την μαρτυρία των περισσότερων και, αφού γίνει έτσι εκείνος θρασύτερος, να παραμείνει δυσκολοδιόρθωτος» (X).

Εκθέτει τις διάφορες μεθόδους, τις οποίες πρέπει να υιοθετεί ο Χριστιανός, όταν ο αδελφός του αμάρτησε σε αυτόν. Πρώτον κατ' ιδίαν έλεγχος, χωρίς κανέναν άλλον παρόντα εκτός από αυτόν που αδίκησε και τον αδικημένο. Στη συνέχεια ένας ή και δύο επί πλέον καλούνται να παραστούν σύμφωνα με το Δευτερ. ιθ 15 (p).

(7) «Εάν πειστεί σε σένα όταν τον διορθώνεις» (Z) «εάν κατηγορήσει τον εαυτό του, εάν πειστεί ότι αμάρτησε» (X).

(8) «Κέρδισες μεγάλο κέρδος, τον ίδιο τον αδελφό σου... Διότι πριν ζημιωνόσουν με αυτόν, αφού λόγω του σκανδάλου αποσχιζόταν από την αδελφική σου σχέση, το οποίο είναι μεγάλη ζημιά στους αληθινά αδελφούς» (Z).

«Είναι κοινή η ζημιά από την έχθρα. Διότι δεν είπε, κέρδισε εκείνος τον εαυτό του μόνο, αλλά και εσύ κέρδισες αυτόν· με αυτά έδειξε ότι και αυτός και εκείνος ζημιωνόντουσαν πριν από αυτό, ο μεν τον αδελφό, ενώ ο άλλος τη σωτηρία του» (X). Επέστρεψες τον αδελφό σου στο καθήκον και κέρδισες αυτόν για την υπηρεσία του Χριστού και εσένα του ιδίου (ο).

Ματθ.18,16 εὐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ(1), παράλαβε μετὰ σοῦ(2) ἕτι ἓνα ἢ δύο(3), ἵνα(4) ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν(5) σταθῇ(6) πᾶν ῥῆμα(7).

Ματθ.18,16 Ἀν ὅμως δε σ' ἀκούσει, πάρε μαζί σου ἀκόμα ἕναν ἢ δύο ἄλλους, για

να μπορεί ν' αποδειχθεί ότι ειπωθεί, αφού θα το βεβαιώνουν δύο ή τρεις μάρτυρες.

- (1) Εάν δεν παραδεχτεί το αδίκημά του και δεν θελήσει να συμφιλιωθεί μαζί σου (a). «Εάν δεν πείθεται και δείχνει σκληρότητα... όσο αναιδέστερος και θρασύτερος είναι, τόσο περισσότερο εμείς πρέπει να σπεύδουμε στη θεραπεία και όχι στην οργή και την αγανάκτηση. Διότι και ο γιατρός όταν δει να είναι ανυποχώρητη η ασθένεια, δεν εγκαταλείπει την προσπάθεια ούτε δυσανασχετεί, αλλά τότε προετοιμάζεται περισσότερο, το οποίο και εδώ προστάζει να κάνουμε» (X).
- (2) «Επειδή μόνος φάνηκες ασθενέστερος, γίνε δυνατότερος με την προσθήκη και άλλου» (X).
- (3) «Πάρε μαζί σου πάλι όχι πολλούς, έτσι ώστε εκείνος να μη γίνει πάλιν σκληρότερος θεωρώντας ότι ρεζιλεύεται, αλλά πάρε έναν ή δύο βοηθούς» (Z). Πάρε μαζί σου έναν ή δύο, για να προτρέψουν αυτόν και για να είναι μάρτυρες για το ότι κατέβαλες φροντίδες για αποκατάσταση φιλικών σχέσεων (a).
- (4) Το χωρίο από το Δευτ. ιθ 15.
- (5) Οι δύο ή τρεις μάρτυρες είναι ο αδικημένος Χριστιανός και ο ένας ή οι δύο, τους οποίους παίρνει μαζί του. Η περίπτωση δεν κρίνεται από αυστηρά νομική πλευρά, διότι σε αυτήν την περίπτωση το αδικημένο πρόσωπο, δεν θα μπορούσε να ληφθεί ως μάρτυρας ενώπιον του δικαστηρίου (a).
- (6) «Δηλαδή να βεβαιωθεί» (Z). «Έχεις ικανοποιητική μαρτυρία, λέει, ότι έπραξες ό,τι εξαρτιόταν από εσένα, ότι δεν παρέλειψες τίποτα από αυτά που όφειλες να κάνεις» (X), «αφού πρώτα μεν πήγες μόνος, και έπειτα πήρες και άλλους μαζί σου» (Z).
- (7) Καθετί που αμφισβητείται (g). Η, λιγότερη πιθανή ερμηνεία, να στηριχθεί κάθε δικαστική απόφαση (δ).

Ματθ.18,17 ἐὰν δὲ παρακούσῃ(1) αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ(2)· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης(3).

Ματθ.18,17 Αν κι αυτοὺς δεν τοὺς ακούσει, πες το στη συνάθροιση της ἐκκλησίας· κι αν παρακούσει και την ἐκκλησία, τότε πια ας εἶναι για σένα ὡπως ο εἰδωλολάτρης ἢ ο τελώνης.

- (1) Αρχική σημασία: ακούω βιαστικά ή με αμέλεια ή εσφαλμένα, έπειτα, δεν θέλω να ακούσω, αμελώ να ακούσω, και εδώ, δεν πείθομαι (g).
- (2) Η κοινωνία των μαθητῶν του Χριστοῦ σε κάποιο τόπο (a). Στο Ματθ. 1στ 18 η λέξη σήμαινε τους ακόλουθους του Χριστοῦ κατά την διάκρισή τους από την ιουδαϊκή συναγωγή (S). Εννοείται ότι με το «στην ἐκκλησία» συνυπονοούνται και οι αρχηγοί της ἐκκλησίας» (Z), «οι πρόεδροί της» (X), όχι όμως και αποκλειστικά αυτοί. Η ἐκκλησία αντιτίθεται στους δύο ή τρεις, με τον ίδιο τρόπο που και οι δύο ή τρεις, αντιτίθενται στον έναν. Στους Ιουδαίους 10 ἄνθρωποι θεωρούνται ότι αποτελούν ἐκκλησία ή δημόσια συνέλευση για κρίση ιδιωτικῶν αμφισβητήσεων (b). «Στην ἐκκλησία, δηλαδή σε περισσότερους» (Σχ).
- Η χρήση του άρθρου «στην ἐκκλησία» σημαίνει την επιμέρους ἐκκλησία στην οποία ανήκουν τα πρόσωπα που έχουν τη διαφορά (o). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: η λέξη ἐκκλησία εδώ σημαίνει την ιουδαϊκή συνέλευση και πιθανώς την τοπική συνέλευση, τους πρεσβύτερους και το πλήρωμα της συναγωγής του τόπου, όπου ζουν τα πρόσωπα με την διαφορά (p). Η εδώ παρέμβαση της ἐκκλησίας αποτέλεσε πέτρα σκανδάλου για πολλούς από τους κριτικούς (L), που είδαν εδώ ανάπτυξη των λόγων του Χριστοῦ σύμφωνα με μεταγενέστερη οργάνωση της ἐκκλησίας (S).
- Δεν μπορεί κάποιος παρ' όλα αυτά να μην συμφωνήσει, ότι ο Κύριος νομοθετεί τώρα όχι αποβλέποντας στις ανάγκες του παρόντος, αφού για αυτές θα μπορούσαν να

αναφερθούν άμεσα σε αυτόν, αλλά προβλέποντας τις ανάγκες του μέλλοντος, όταν οι πιστοί του θα σχημάτιζαν κοινωνία αφοσιωμένη σε αυτόν και πειθαρχημένη στη διδασκαλία του. Την πρόβλεψη αυτή δεν θα απέκλειε κάποιος ούτε από άνθρωπο απλώς και μόνο λογικού (L).

(3) «Δηλαδή οι πάρα πολύ καταδικασμένοι» (Σχ). Εξόχως εκπληκτικός λόγος που βγαίνει από το στόμα του Ιησού, ο οποίος καταδεχόταν και συμπαθούσε τους τελώνες και αμαρτωλούς. Δες Ματθ. θ 10, ια 19, κα 31 (S).

Αλλά ο Χριστός δειχνόταν καλοσυνάτος σε αυτούς, για να επιστραφούν αυτοί και να σωθούν. Ενώ εδώ η Εκκλησία περιγράφεται ως ξεχωριστή και διακεκριμένη κοινωνία, και μάλιστα τέτοια σαν αυτήν που αποτελούσαν και οι Ιουδαίοι απέναντι στον ειδωλολατρικό κόσμο, ο οποίος δεν συμμετείχε στην πίστη τους, και απέναντι στους τελώνες, οι οποίοι ατίμαζαν το ιουδαϊκό όνομα μπροστά στους εθνικούς (L). «Ας μην έχει λοιπόν κοινωνία (σχέση) με σένα, διότι είναι αθεράπευτος. Έβαλε μαζί τους εθνικούς, τους άπιστους και τους τελώνες, επειδή ήταν φιλοχρήματοι και ασυμπαθείς και άδικοι» (Z). Ο Χριστιανός μαθητής, που αρνείται να συμφιλιωθεί με τον αδελφό του Χριστιανό πρέπει να μην θεωρείται ως αληθινό μέλος της χριστιανικής κοινωνίας (a). Κάθε ιδιαίτερη και αδελφική οικειότητα με αυτόν πρέπει να σταματήσει (o).

Στιχ. 18-20. Η εξουσία της αφέσεως στους αποστόλους. Η δύναμη της κοινής προσευχής.

Ματθ.18,18 **Ἀμὴν λέγω ὑμῖν(1), ὅσα ἐὰν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ(2).**

Ματθ.18,18 **Σας βεβαιώνω πως ὅ,τι κρατήσετε ασυγχώρητο στη γη, θα εἶναι ασυγχώρητο καὶ στον ουρανό· καὶ ὅ,τι συγχωρήσετε στη γη, θα εἶναι συγχωρημένο καὶ στον ουρανό.**

(1) Η εξουσία, που δόθηκε στον Πέτρο στο ιστ 19, παρέχεται και στους υπόλοιπους μαθητές, που θεωρούνται ως εκκλησία (S). Το δικαίωμα για το οποίο γίνεται λόγος παρέχεται τώρα στην όλη εκκλησία (F). Είναι αλήθεια, ότι την εξουσία αυτή κατέχει η Εκκλησία. Αλλά σύμφωνα με τον σ. εμπιστεύθηκε ο Κύριος αυτήν σε αυτούς προς τους οποίους τώρα μιλάει, δηλαδή στους Αποστόλους (L).

(2) «Η έννοια του ρητού είναι η εξής, ότι δηλαδή ὅ,τι εσείς στη γη αποφασίσετε, αυτό και ο Θεός στον ουρανό θα το επικυρώσει, είτε τους κόψετε από την εκκλησία ως αθεράπευτους, είτε ύστερα τους δεχτείτε όταν μετανοήσουν» (Z).

Λιγότερο πιθανή η: το δικαίωμα του να δένει ή να λύνει παρέχεται στον αδικημένο και λυπημένο Χριστιανό. Έτσι ερμηνεύουν ο Αυγουστίνος και εν μέρει και ο X. («Και δεν είπε στον προϊστάμενο της Εκκλησίας, δέσε αυτόν, αλλά εάν δέσεις αυτόν, αναθέτοντας στον ίδιο τον αδικημένο το παν»).

«Δεν λέω αυτό για τους προέδρους της εκκλησίας, αλλά για τον ίδιο που προκάλεσε αυτόν που αμάρτησε ώστε να συμφιλιωθούν· ότι δηλαδή ὅ,τι δέσει αυτός, όταν εκείνος δεν πείθεται, μένει άλυτο και τον δένει και με την εδώ τιμωρία και με την εκεί κόλαση» (Σχ).

«Διότι όχι μόνο ὅσα λύνουν οι ιερείς είναι λυμένα, αλλά ὅσα και εμείς οι αδικημένοι ή δένουμε ή λύνουμε, και εκείνα είναι δεμένα ή λυμένα» (Θφ). Το χωρίο, ενώ προηγουμένως χρησιμοποιούνταν ενικός, εκφέρει τον λόγο σε πληθυντικό, το οποίο είναι πολύ αξιοσημείωτο. Το λιγότερο η χρήση του πληθυντικού σημαίνει, ότι το δικαίωμα δεν δόθηκε σε κάθε έναν χριστιανό ξεχωριστά (L).

Η εκκλησία έχει την εξουσία του αφορισμού ή του αναθέματος, το οποίο είναι χωρισμός από την κοινωνία των μυστηρίων και των πιστών, λόγω βαρέων

αμαρτημάτων ή αίρεσης (δ). Δες Α΄ Κορ. ε 4, όπου ο Παύλος για τον αιμομίκτη της Κορίνθου «συγκρότησε δικαστήριο γεμάτο φρίκη. Διότι πρώτα τους συγκέντρωσε όλους στο όνομα του Κυρίου. Έπειτα έβαλε μέσα και τον εαυτό του με τη χάρη του Πνεύματος. Και έδειξε ότι και ο ίδιος ο Δεσπότης κάθεται πρώτος» (Θτ).

Ματθ.18,19 Πάλιν(1) άμην λέγω ύμίν ότι εάν δύο(2) ύμών(3) συμφωνήσωσιν(4) επί τής γής(5) περι παντός πράγματος(6) ού εάν αιτήσονται(7), γενήσεται αυτοίς(8) παρὰ τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς(5).

Ματθ.18,19 Σας βεβαιώνω επίσης πως αν δύο από σας συμφωνήσουν στη γη για ένα πράγμα που θα ζητήσουν, ο ουράνιος Πατέρας μου θα τους το κάνει.

- (1) Με το πάλιν συνδέει το «αλήθεια σας λέω» του παρόντος στίχου με το αντίστοιχο του προηγούμενου σ. (ρ). Χρησιμοποιείται εδώ επιτακτικά (b).
- (2) Ο σύζυγος και η σύζυγος. Μεγάλη η δύναμη της ενωμένης πίστης (b). «Αν όμως οι δύο, πολύ μάλλον οι περισσότεροι» (Ζ).
- (3) «Από εσάς τους ενάρετους που δείχνετε τον ευαγγελικό τρόπο ζωής» (Χ).
- (4) «Αφού απείλησε εκείνα (τα παραπάνω) για τη φιλονικία, εδώ αναφέρει τα μεγάλα έπαθλα της συμφωνίας, αφού βέβαια αυτοί που συμφωνούν και τον Πατέρα πείθουν για όσα ζητούν, και τον Χριστό έχουν στη μέση» (Χ). Το «θα συμφωνήσουν» εκφράζει αδελφική συμφωνία, ώστε μαζί να ζητήσουν κάτι με κοινή προσευχή, η οποία είναι η ύψιστη έκφραση της αδελφικής σχέσης (δ).
- (5) Στη γη-στους ουρανούς. Η ίδια αντίθεση και στο σ. 18 (b).
- (6) Κάθε πράγμα που έχει πνευματικό σκοπό (δ). Διότι εδώ «με αυτούς που συμφωνούν εννοούνται όχι αυτοί που μαζεύονται για κακό, αλλά για αγαθό... Διότι συμφώνησαν και ο Άννας και ο Καϊάφας, αλλά με τρόπο άξιο κατηγορίας» (Θφ).
- (7) Προτροπή και ενθάρρυνση για προσευχή με το λόγο ότι η συμφωνία και του μικρότερου αριθμού πιστών στα αιτήματα προς τον Θεό θα εισακουστεί ασφαλώς (a).
- (8) Ο σύνδεσμος με τα παραπάνω: Ο Θεός είναι βέβαιο, ότι θα επικυρώσει την απόφαση της εκκλησίας για το δέσιμο ή λύσιμο, διότι ακούει την προσευχή, την οποία με συμφωνία θα απευθύνουν σε αυτόν έστω και δύο μόνο μέλη της εκκλησίας (ρ).

Ματθ.18,20 ού(1) γάρ(2) είσι δύο ή τρεις(3) συνηγμένοι εις τὸ ἕμὸν ὄνομα(4), ἐκεῖ εἶμι(5) ἐν μέσῳ(6) αὐτῶν(7).

Ματθ.18,20 Γιατί όπου είναι συναγμένοι δύο ή τρεις στο όνομά μου, εκεί είμαι κι εγώ ανάμεσά τους».

- (1) «Λέει «ού αντί για το όπου» (Ζ).
- (2) Ο σ. εκφράζει τον λόγο, για τον οποίο εισακούεται το αίτημα αυτών που συμφωνούν (δ). «Επειδή είπε, από τον Πατέρα μου (στον προηγούμενο σ.), για να δείξει ότι αυτός παρέχει και όχι αυτός που τον γέννησε μόνο, πρόσθεσε, διότι όπου είναι...» (Χ).
- (3) «Τι λοιπόν, δεν είναι δύο ή τρεις μαζεμένοι στο όνομά του; Είναι μεν, αλλά σπάνια. Διότι δεν εννοεί απλώς το να είναι συγκεντρωμένοι, ούτε αυτό επιζητά μόνο, αλλά και κατεξοχήν... και την άλλη αρετή μαζί με αυτό» (Χ). Μεγαλύτερος αριθμός από τους δύο ή τρεις δεν επιτυγχάνεται τόσο εύκολα, διότι υπάρχει κίνδυνος και κάποιος υποκριτής να εισχωρήσει. Πάντως όμως όσο περισσότεροι ειλικρινείς πιστοί υπάρχουν μαζί, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η δύναμη των προσευχών τους (b).
- (4) «Με την έννοια του: για μένα, για τις εντολές μου και όχι για άλλη αιτία» (Ζ). «Εάν κάποιος θέτει εμένα ως προϋπόθεση της φιλίας του με τον πλησίον» (Χ). «Εάν αγαπιούνται εξαιτίας μου και δεν είναι μαζί για βιοτική αφορμή» (Σχ).

«Διότι αυτοί που μαζεύονται στο όνομα κάποιου οφείλουν να γνωρίζουν τον σκοπό αυτού που τους μαζεύει και να ετοιμάζονται για αυτόν τον σκοπό, για να αξιωθούν της χάρις της ευαρέστησης προς αυτόν και για να μην υποπέσουν στην κρίση που προκαλεί η κακία και η αμέλεια... Διότι αυτοί που δεν έχουν συγκεντρωθεί όπως αξίζει στην κλήση τους, ούτε κατά το θέλημα του Κυρίου, και αν ακόμα δίνουν την εντύπωση ότι μαζεύτηκαν στο όνομα του Κυρίου, ακούνε το: Τι με ονομάζετε, Κύριε, και δεν κάνετε αυτά που λέω;» (B).

Ή, στο δικό μου όνομα, με σκοπό δηλαδή να λατρεύσει αυτό (b).

(5) «Δεν είπα ότι θα είμαι, αλλά ότι είμαι αμέσως εκείνη την ώρα. Λέγεται βεβαίως ο Θεός ότι είναι μεν με αυτούς ή δεν είναι με εκείνους, όχι διότι μπορούμε να τον περιγράψουμε σε κάποιο τόπο· διότι είναι απεριγράφτος· αλλά με την έννοια ότι η δύναμή του αγαπά να κατοικεί μέσα στους άξιους» (Z).

Εκεί είμαι και κάθε χάρη μαζί μου (b). Μιλά για παρουσία μυστική, όπως γίνεται λόγος για θεία παρουσία (L). Αλλά όπου είναι ο Υιός, εκεί είναι και ο Πατέρας και ό,τι ο Υιός θέλει, και ο Πατέρας το θέλει (b). Είναι εκεί ως ο αρχιερέας μας, παίρνοντας την αίτηση των συγκεντρωμένων ως δική του και παρακαλώντας για αυτήν το Θεό και Πατέρα (δ).

(6) Δηλώνει τη θέση του αρχιερέα μας ως κέντρου των πιστών και αντιπροσώπου τους προς τον Θεό (δ).

(7) «Συνδέοντάς τους και φυλάγοντάς τους και εκπληρώνοντας τα αιτήματά τους» (Z): εμπνέοντας τις προσευχές τους, δίνοντας σε αυτούς σοφία, και οδηγώντας τους στην εκπλήρωση του καθήκοντος (ο).

Στιχ. 21-35. Η παραβολή των μυρίων ταλάντων.

Ματθ.18,21 Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπε· Κύριε, πόσκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω(1) αὐτῷ(2); ἕως ἐπτάκις(3);

Ματθ.18,21 Τότε πῆγε ὁ Πέτρος καὶ τοῦ εἶπε: «Κύριε, πόσες φορές θα σφάλει σ' ἐμένα ὁ ἀδερφός μου καὶ θα τον συγχωρήσω; Ὡς ἐφτά φορές;»

(1) Ἡ, το ερώτημα αυτό του Πέτρου αναφέρεται στο σ. 15. Ο αδικημένος, ο οποίος προσπαθεί να επαναφέρει στο σωστό δρόμο αυτόν που τον αδίκησε, προϋποτίθεται ότι έχει ήδη συγχωρέσει αυτόν με την καρδιά του· αλλιώς το να ζητά συμφιλίωση καταντά ανώφελο. Πηγαίνει όχι για τον εαυτό του, για να ζητήσει δηλαδή επανόρθωση, αλλά για αυτόν που έκανε την αδικία, για να κερδίσει αυτόν από το κακό (p).

Ἡ λιγότερο πιθανή ερμηνεία «για εκείνον μεν που δεν μετανοεί, ούτε αναγνωρίζει το λάθος του, έδωσες οριστική προσταγή λέγοντας, ας είναι για σένα όπως ο εθνικός και ο τελώνης· για αυτόν όμως (που μετανοεί) δεν έδωσες ακόμα τέτοια εντολή».

«Αν πάντοτε μεν αμαρτάνει, αλλά πάντοτε όταν ελέγχεται μετανοεί, πόσες φορές μας δίνεις εντολή να το ανεχόμαστε αυτό; Πόσες φορές οφείλω να δέχομαι να ελέγχεται και να μετανοεί;» (X).

(2) Στον ορμητικό Πέτρο παρουσιάζεται ο λόγος του Κυρίου για αμνησικακία δύσκολος και ζητά εξηγήσεις (p).

(3) Η ιουδαϊκή παράδοση περιόριζε την συγχώρηση σε τρεις φορές. Τα χωρία Αμώς α 3,6,9 κλπ. και το Ιάβ λγ 29 υποτίθεται, ότι δικαιολογούσαν το όριο αυτό. Εάν τρεις παραβάσεις συμπλήρωναν το μέτρο, το οποίο ο Θεός μπορεί να συγχωρήσει, οφείλει ο άνθρωπος να είναι πιο διαλλακτικός; (p).

Σύμφωνα με τον ραββίνο Γιοζέ μπεν Γιεχουντά εάν κάποιος διαπράξει κάποιο σφάλμα συγχωρείται μία, δύο και τρεις. Την τέταρτη όμως φορά δεν συγχωρείται. Και αυτό θεωρούνταν ότι γίνεται από το Θεό (L). Ο Πέτρος λοιπόν «νόμισε ότι λέει

κάτι μεγάλο... και από φιλότιμο πρόσθεσε μέχρι επτά;» (X), «νομίζοντας ότι θα φανεί μεγαλοψυχότατος» (Z).

Ματθ.18,22 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά(1).

Ματθ.18,22 Του λέει ο Ιησούς: «Δε σου λέω ως εφτά, αλλά ως εβδομήντα φορές εφτά».

(1) Σημαίνει σύμφωνα με αλεξανδρινό ιδιοματισμό 70 και 7 ακόμα. Οι δόκιμοι συγγραφείς θα έλεγαν επτά και εβδομηκοντάκις, αλλά η αλεξανδρινή έκφραση που παραλείπει τον «και» έχει αναλογία και στους μεταγενέστερους, στους οποίους βρίσκεται το δεκατρία, δεκατέσσερα, δεκαπέντε αντί δέκα και τρία κλπ. (δ).
Ή, είναι πολύ πιθανό το εβδομηκοντάκις επτά εδώ να προσαρμόστηκε με την παρόμοια φράση της Γένεσης δ 24 (« ὅτι ἐπτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ Κάϊν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἐπτά.(=επτά φορές ετιμωρήθη ο Καϊν δια τον φόνον του αδελφού του, εβδομήκοντα φορές επτά θα τιμωρώ εγώ ο Λαμεχ εκείνον, που θα τολμήση να με θίξη)). Φαίνεται όμως αμφίβολο, εάν και στα δύο χωρία πρέπει να μεταφράσουμε 77 φορές ή μάλλον 7 φορές το 70 (=490), όπως (ο Ιε. Θφ. Και από τους νεωτέρους) οι Blass, Wellhausen, Zahn (a).

«Το εβδομήντα φορές το επτά το είπε, όχι για να περιορίσει σε αριθμό τη συγχώρηση, διότι είναι παράλογο να κάθεται κάποιος να μετρά μέχρι πότε θα συμπληρωθούν τα τετρακόσια ενενήντα. Διότι τόσα είναι το εβδομήντα φορές το επτά» (Θφ), «αλλά σημαίνει το άπειρο και συνεχές και παντοτινό· διότι όπως ακριβώς το μυριάκις σημαίνει το πολλές φορές, έτσι και εδώ. Επομένως δεν περιόρισε την συγχώρηση σε κάποιο αριθμό, αλλά δήλωσε το διαρκές και παντοτινό» (X). «Σαν να έλεγε. Όσες φορές φταίξει και μετανοήσει, να τον συγχωρείς» (Θφ).

Ο Κύριος με οξύτητα αντιθέτει στη μανία του φυσικού ανθρώπου, που ποθεί εκδίκηση εβδομήντα φορές το επτά, την επιθυμία του πνευματικού ανθρώπου, να παρέχει συγγνώμη εβδομήντα φορές το επτά (p).

Ματθ.18,23 Διὰ τοῦτο(1) ὠμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ(2) βασιλεῖ(3), ὃς ἠθέλησε(4) συνᾶραι λόγον(5) μετὰ τῶν δούλων(6) αὐτοῦ.

Ματθ.18,23 Γι' αυτό η βασιλεία των ουρανών μοιάζει μ' ένα βασιλιά, που θέλησε να του αποδώσουν λογαριασμό οι δούλοι του.

(1) «Για αυτό. Ποιό; Επειδή πρέπει πάντοτε να συγχωρούμε» (Z). Επειδή στη Βασιλεία το καθήκον της συγχώρεσης είναι απεριόριστο, για αυτό η Βασιλεία είναι όμοια με επίγειο βασιλιά... (p).

«Για αυτό λοιπόν παρουσίασε τη δική του φιλανθρωπία, ώστε, λέει, με τη σύγκριση να μάθεις, ότι και αν συγχωρέσεις εβδομήντα φορές το επτά, και αν όλα γενικώς τα αμαρτήματα συνεχώς συγχωρείς στον πλησίον, όσο μια σταγόνα νερού σε πέλαγος άπειρο, τόση είναι η φιλανθρωπία σου· ή μάλλον και πολύ περισσότερο υπολείπεται η δική σου φιλανθρωπία σε σύγκριση με την άπειρη αγαθότητα του Θεού» (X).

(2) Άνθρωπος βασιλιάς σημαίνει πιθανότατα επίγειος βασιλιάς, το οποίο είναι εξελληνισμένος τύπος του ιουδαϊκού «βασιλιάς σάρκας και αίματος», το οποίο είναι κοινό στις παραβολές του Ταλμουδ και των Μισδραχείμ (α).

(3) Ο βασιλιάς χρησιμοποιείται ως εικόνα τόσο συχνά στις ιουδαϊκές παραβολές, ώστε η παρουσία βασιλιά και εδώ θα ήταν σημάδι σημιτικής προέλευσης, εάν δεν είχε συγκεκριμένη σημασία και δεν αποτελούσε το κλειδί της όλης παραβολής. Οι δούλοι είναι αξιωματούχοι ανώτεροι, συνοδοί του βασιλιά, αυλικοί. Την αντίστοιχη εβραϊκή λέξη οι Ο' μεταφράζουν με τη λέξη παις, αλλά και με τη λέξη δούλος (L).

(4) Με ελεύθερη θέληση, με τη δύναμη της υπέρτατης εξουσίας του (b).

- (5) Συναίρω=παίρνω μαζί, με τη βοήθειά τους δηλαδή, παίρνει λογαριασμό από αυτούς (δ). Η φράση συναντιέται και στους παπύρους από το β' π.Χ. αιώνα (α).
- (6) Η λέξη στον Ξενοφώντα χρησιμοποιείται συχνά και για δήλωση των σατραπών ή κυβερνητών του Πέρση βασιλιά. Εδώ οι δούλοι είναι αυλικόι εντεταλμένοι την διαχείριση του βασιλικού χρήματος (ο).

Ματθ.18,24 άρξαμένου δε αυτού συναίρειν προσηγέθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυρίων τάλαντων(1).

Ματθ.18,24 Μόλις άρχισε να κάνει το λογαριασμό, του φέρανε κάποιον που ὀφειλε δέκα χιλιάδες τάλαντα.

(1) Κάθε τάλαντο ισοδυναμούσε με 6000 δηνάρια ή 240 λίρες χρυσές. Δέκα χιλιάδες τάλαντα ήταν λοιπόν τεράστιο ποσό (α), το οποίο μόνο σε βασιλιά θα ήταν δυνατόν να οφείλεται από κάποιον από τους οικονομικούς υπουργούς του (ρ). Μύρια τάλαντα=57.750.000 χρυσές δραχμές (δ) ή 55.600.000 χρυσά φράγκα (F). Πρόκειται για ποσό από καθυστερημένους φόρους, τους οποίους ο δούλος εισέπραξε αλλά ανέβαλλε την πληρωμή τους στο βασιλιά (ο). Λίγο ενδιαφέρει το πιθανό μιας τέτοιας οφειλής. Ό,τι απαιτείται να δειχτεί εδώ είναι, ότι το χρέος ήταν τέτοιο, ώστε να γίνεται αδύνατη η πληρωμή του. Σύμφωνα με τον Ιώσηπο (Αρχ. XVII,XI,4) η Γαλιλαία και η Περαιία πλήρωναν φόρο 200 τάλαντα στον Αντίπα, ενώ η περιφέρεια του Αρχελάου [Ιουδαία, Ιδουμαία και Σαμάρεια] 600 τάλαντα (L). Η εξόγκωση του ποσού αποβλέπει στο να τονίσει τον απεριόριστο χαρακτήρα της συγχώρησης. Η παρομοίωση της αμαρτίας ως χρέος είναι χαρακτηριστικά ιουδαϊκή. Δες Ματθ. στ 12 (S).

Ματθ.18,25 μη έχοντος δε αυτού άποδοῦναι(1) έκέλευσεν αυτόν ὁ κύριος αυτού πρᾶθῆναι και την γυναίκα αυτού και τὰ τέκνα(2) και πάντα ὅσα εἶχε(3), και άποδοθῆναι(4).

Ματθ.18,25 Επειδή δεν μπορούσε να τα επιστρέψει, ο κύριός του διέταξε να πουλήσουν τον ίδιο, τη γυναίκα του, τα παιδιά του κι όλα τα υπάρχοντά του και να του δώσουν το ποσό από την πώληση.

- (1) Δεν ήταν μόνο ασυνεπής και καταχραστής, αλλά και φτωχός, λόγω της σπατάλης του (ο).
- (2) Η διαταγή αυτή του βασιλιά δεν είναι κατά πολύ διαφορετική από ό,τι είχε καθιερώσει ο μωσαϊκός νόμος (Λευϊτ. κε 39,47,Δ Βασ. δ 1). Η σύζυγος κάποιου και τα παιδιά του ήταν ιδιοκτησία του. Η διαταγή επίσης ήταν σύμφωνη με την ιδέα, ότι η οικογένεια κάποιου ήταν συνυπεύθυνη για τις πράξεις του (Ιησ. Ν. η)(ρ). Οι παλαιοί νόμοι εξουσιοδοτούσαν τους δανειστές να μεταχειρίζονται έτσι τους οφειλότες τους (F).
- (3) «Δεν διέταξε αυτό από ωμότητα, αλλά από συμπάθεια» (Z), «για να φοβίσει τον δούλο και να τον πείσει να στραφεί σε ικεσία και παράκληση» (Θφ).
- (4) «Το χρέος οπωσδήποτε» (Z).

Ματθ.18,26 πεσών οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ λέγων· κύριε, μακροθύμησον(1) ἐπ' ἐμοὶ και πάντα(2) σοι άποδώσω.

Ματθ.18,26 Ο δούλος τότε έπεσε στα πόδια του, τον προσκυνούσε κι έλεγε: “δειξε μου μακροθυμία και θα σου τα δώσω όλα τα χρέη μου πίσω”.

- (1) Μην ενεργήσεις με βιασύνη απέναντί μου (b).
- (2) Ο δούλος δεν μπορούσε να πληρώσει ένα τόσο μεγάλο ποσό έστω και αν εργαζόταν εντατικά για όλη τη ζωή του. Εκδηλώνει απλώς τη συντριβή του (b). Ή, αντί να ζητήσει ολοκληρωτική χάρη, ο δούλος επιχειρεί να πείσει τον κύριό του,

ότι για δικό του συμφέρον ενδεικνυόταν να τον λυπηθεί. Εάν πωλούνταν σαν δούλος σε κάποιον άλλον, για κανένα λόγο δεν θα εισπράττονταν το οφειλόμενο ποσό. Εάν όμως τον άφηνε να εργαστεί, υπήρχε ελπίδα να εξοφλήσει το χρέος. Ήταν ειλικρινής; Τουλάχιστον κέρδιζε καιρό (L).

Ματθ.18,27 σπλαγχνισθείς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν(1) αὐτὸν καὶ τὸ δάνειον ἀφήκεν(2) αὐτῷ(3).

Ματθ.18,27 Τον λυπήθηκε λοιπόν ο κύριός του εκείνον το δούλο και τον άφησε να φύγει· του χάρισε μάλιστα και το χρέος.

(1) Ελευθέρωσε αὐτὸν ἀπὸ τὴν κράτηση στὴν ὁποία τὸν ἔβαλε λόγω τοῦ χρέους (ο)· ὅπως ὁ δούλος εἶχε παρακαλέσει αὐτὸν νὰ πράξει (b).

(2) Αὐτὸ ὁ δούλος δὲν τόλμησε νὰ τὸ ζητήσει (b). «Αὐτὸς μὲν ζήτησε προθεσμία μόνο· αὐτὸς ὅμως τοῦ ἄφησε τὸ χρέος, δίνοντάς του περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ που ζήτησε» (Z). Εἶχε παρακαλέσει γιὰ μίαν χάριν καὶ πήρε ἀντὶ γιὰ αὐτὴν δύο (b).

(3) «Καὶ γιὰτί δὲν ἄφησε πρὶν τὴν ἀπόφαση; Διότι ἀν ἔτσι εὐκόλα συγχωροῦνταν, δὲν ἐπρόκειτο νὰ συνειδητοποιήσει τὸ μέγεθος τῆς χάρις. Γιὰ αὐτὸ λοιπὸν τὸν ἔβαλε σὲ μεγάλη ἀνάγκη ἔτσι ὥστε νὰ μπορεῖ ὕστερα νὰ θυμάται, ἀπὸ ποια καταδίκη συγχωρέθηκε καὶ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς σπλαγχνικὸς στὸν δικὸ του χρεώστη ἀφοῦ διδάχτηκε ἀπὸ τὶς δικές του συμφορές» (Z).

Ματθ.18,28 ἐξελθὼν(1) δὲ ὁ δούλος ἐκείνος εἶδεν ἕνα τῶν συνδούλων(2) αὐτοῦ, ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια(3), καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε(4) λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι(5) ὀφείλεις.

Ματθ.18,28 Βγαίνοντας έξω ο ίδιος δούλος, βρήκε έναν από τους συνδούλους του, που του ὀφείλε μόνο εκατὸ δηνάρια· τον ἔπιασε και τον ἔσφιγγε να τον πνίξει λέγοντάς του: “ξόφλησέ μου αὐτά που μου χρωστάς”.

(1) Αφημένος ἤδη καὶ ελευθερωμένος ἀπὸ τὶς δυσκολίες του (b). «Αφοῦ βγήκε ἔδειξε ἀμέσως τὴν δική του σκληρότητα χωρὶς νὰ περάσει οὔτε κάποιος καιρὸς» (Z), ἀλλὰ «ἐνὼ ηχοῦσε στα αὐτιά του ἀκόμα ἡ εὐεργεσία» (Σχ).

(2) Ήταν αὐτὸς ὁ δούλος κατώτερός του ὡς πρὸς τὴ θέση, ἀλλὰ ἀνήκε καὶ αὐτὸς στὸν ἴδιο βασιλιά ὅπως καὶ ὁ πρῶτος (ο).

(3) Ἐκατὸ δραχμὲς αττικὲς, ποσότητα μηδαμινὴ σὲ σύγκριση μὲ αὐτὴ που του χαρίστηκε ἀπὸ τὸν Κύριο (δ). Κάθε δηνάριο ἦταν 87 εκατοστὰ του φράγκου. Ἐκατὸ δηνάρια=87 φράγκα (F).

(4) Ὅχι μὲ τὴν κατὰ γράμμα σημασία, σαν νὰ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ πίεζε τὸν λάρυγγά του, τὸ ὁποῖο οἱ δανειστὲς ἔκαναν καὶ στοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ μεταφορικὰ=τὸν ἔθλιβε, τὸν στενοχωροῦσε (δ). «Εἶδες τὸν δεσπότη τῆς φιλανθρωπίας, δεξ καὶ τοῦ δούλου τὴν ἀπανθρωπία» (Z).

(5) Μπαίνει ἀντὶ γιὰ τὸ «ὄ,τι» καὶ υπαινίσσεται, ὅτι ὁ δανειστὴς στὴν ταραχὴ του δὲν εἶναι βέβαιος, ἐάν ὁ σύνδουλός του, τοῦ ὀφείλει καὶ τι ὀφείλει σὲ αὐτὸν (L). Τὸ χρέος πρὸς τὸν βασιλιά τεράστιο, ἐνὼ τοῦ συνδούλου μηδαμινὸ.

«Εἶδες πόση εἶναι ἡ ἀπόσταση τῶν ἀμαρτιῶν ἀπέναντι σὲ ἄνθρωπο καὶ αὐτῶν ἀπέναντι στὸ Θεό; Ὅση ἡ διαφορά μυρίων ταλάντων καὶ ἑκατὸ δηναρίων, ἢ μάλλον καὶ πολὺ μεγαλύτερη. Καὶ γίνεταί αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν διαφορά τῶν προσώπων καὶ ἀπὸ τὴ συνέχεια τῶν ἀμαρτημάτων... ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν εὐεργεσία καὶ ἀπὸ τὴν τιμὴ τὴν ὁποία ἀπολαύσαμε, γίνονται χειρότερα τὰ ἀμαρτήματα» (X).

«Εμεῖς μὲν ἀμαρτάνουμε στὸ Θεὸ τὸ φοβερό, που μας παρέχει μεγάλα ἀγαθὰ· ἐνὼ ὁ ἄνθρωπος σὲ ἄνθρωπο ὁμοιοπαθὴ που εὐεργέτησε τίποτα ἢ κάποια λίγα» (Σχ).

Ματθ.18,29 πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ(1) παρεκάλει(2) αὐτὸν λέγων· μακροθύμησον ἐπ’ ἐμοὶ καὶ ἀποδώσω σοι(3)·

Ματθ.18,29 Ο σύνδουλός του τότε έπεσε στα πόδια του και τον παρακαλούσε: “δείξε μου μακροθυμία, και θα σου τα ξεπληρώσω”.

(1) Αυθεντική γραφή: πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ παρεκάλει αὐτὸν.

(2) «Πρόσεξε την ακρίβεια της Γραφής, πως λέει ότι αυτός μεν (ο οφειλέτης των μυρίων ταλάντων) έπεσε και προσκυνούσε, ενώ αυτός έπεσε, δεν προσκυνούσε όμως αλλά παρακαλούσε» (Ω). Παραλείπεται εδώ το προσκυνούσε του σ. 26, το οποίο θα παρουσίαζε την πράξη απέναντι στον σύνδουλο γελοία (L).

(3) Επαναλαμβάνει και αυτός τα ίδια λόγια, τα οποία είπε προς τον βασιλιά και ο σύνδουλος που τον εξαναγκάζει. Αυτό τονίζει ιδιαιτέρως την σκληρότητα της ακόλουθης άρνησης (S). Παραλείπεται μόνο το «πάντα», διότι το ποσό ήταν μικρής αξίας και ο οφειλέτης υπήρχε κάθε πιθανότητα να το δώσει πίσω (L).

Συγκρίνοντας τα του σ. 26 με τα παρόντα βρίσκουμε, ότι «η ικεσία δεν γίνεται για ίσα πράγματα. Διότι ο μεν παρακάλεσε για μύρια τάλαντα, ενώ ο άλλος για εκατό δηνάρια· και ο μεν παρακάλεσε τον σύνδουλο, ενώ ο άλλος τον δεσπότη και ο μεν πήρε τέλεια τη συγχώρηση, ενώ ο άλλος ζητούσε αναβολή» (X).

Ματθ.18,30 ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν(1), ἀλλὰ ἀπελθὼν(2) ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον(3).

Ματθ.18,30 Εκείνος όμως δε δεχόταν, αλλά πήγε και τον έβαλε στη φυλακή, ώσπου να ξεπληρώσει ό,τι του χρωστούσε.

(1) «Ούτε τον τρόπο της παράκλησης δεν σεβάστηκε, με τον οποίο και αυτός ελεήθηκε, ούτε τον λόγο ντράπηκε, με τον οποίο και αυτός σώθηκε, ούτε τη δική του συμφορά θυμήθηκε από την όμοια, αλλά έμεινε ωμότερος από κάθε θηρίο» (Z).

(2) Στους κριτές (δ).

(3) Ρίχνοντας αυτόν στη φυλακή δυσκόλεψε ακόμη περισσότερο την πληρωμή του χρέους (p). Ήταν όμως δυνατόν στη φυλακή να επιβάλλουν σε αυτόν καταναγκαστική εργασία, όπως έπρατταν οι αρχαίοι Ρωμαίοι ή εάν αυτός είχε κάποιο κρυφό αγαθό, εξαναγκαζόταν να πουλήσει αυτό, ή και οι φίλοι του παρακινούνταν να πληρώσουν για αυτόν (L).

Ματθ.18,31 ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν σφόδρα(1), καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν(2) τῷ κυρίῳ(3) ἑαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα.

Ματθ.18,31 Όταν το είδαν αυτό οι σύνδουλοί του, λυπήθηκαν πάρα πολύ, και πήγαν και διηγήθηκαν στον κύριό τους όλα όσα έγιναν.

(1) «Η έλλειψη συμπάθειας δεν είναι μόνο στο Θεό μισητή, αλλά δεν αρέσει ούτε στους επιεικείς ανθρώπους» (Z). «Αγανάκτησαν μαζί και αυτοί που δεν όφειλαν» (X). Η λέξη λύπη συχνά εμπερικλείει και την ιδέα της αγανάκτησης (b).

(2) Εξηγώ κυρίως σε περίπτωση παραβολής, εδώ όμως για γεγονότα, με την έννοια του αναγγέλλω, αφηγούμαι (g). «Πρόσεξε ότι οι σύνδουλοι δεν συκοφάντησαν ή είπαν λόγια εναντίον του, αλλά διηγήθηκαν» (Ω).

(3) Εδώ δεν πρέπει να εκβιάζεται η εφαρμογή της παραβολής, αφού δεν είναι αναγκαίο ο Θεός να πληροφορηθεί από κάποιον άλλον για την ασυμπάθεια των ανθρώπων, ούτε ζητά από εμάς να γινόμαστε κατήγοροι μεταξύ μας. Η λεπτομέρεια αυτή προστίθεται εδώ για συμπλήρωση της εικόνας της παραβολής (ο).

Ματθ.18,32 τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ(1)· δούλε πονηρέ(2), πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην(3) ἀφήκᾰ σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με.

Ματθ.18,32 Τότε ο κύριος τον κάλεσε και του λέει: “κακέ δούλε, σου χάρισα όλο

εκείνο το χρέος, επειδή με παρακάλεσες·

(1) «Δες και πάλι την ημερότητα του δεσπότη. Κάνει σύγκριση του εαυτού του με αυτόν και απολογείται, επειδή πρόκειται να ανακαλέσει τη δωρεά. Μάλλον όμως δεν την ανακάλεσε αυτός, αλλά εκείνος που την πήρε» (X).

(2) «Όταν μεν όφειλε μύρια τάλαντα, δεν τον ονόμασε πονηρό ούτε τον έβρισε, αλλά τον συγχώρεσε· όταν όμως φάνηκε αχάριστος προς τον σύνδουλο» (X) «και ασυμπαθής, τότε και πονηρό τον ονόμασε και τον τιμώρησε» (Z).

(3) Η αντωνυμία αυτή αναφέρεται με ιδιαίτερη έμφαση στο προηγούμενο συμβάν (b) και μάλιστα στο μέγεθος της οφειλής= την τόσο μεγάλη.

Ματθ.18,33 ουκ ἔδει(1) καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν(2) σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἤλεσα;

Ματθ.18,33 δεν έπρεπε κι εσύ να σπλαχνιστείς το σύνδουλό σου, όπως κι εγώ σπλαχνίστηκα εσένα;”

(1) Βεβαίως «έπρεπε» σύμφωνα με τον ύψιστο νόμο της ισότητας (b).

(2) Ο οποίος είναι και δούλος μου και η εναντίον του προσβολή αντανακλά και σε μένα (b).

Ματθ.18,34 καὶ ὀργισθεῖς(1) ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς(2) ἕως οὗ ἀποδοῦ(3) πᾶν τὸ ὀφειλόμενον(4) αὐτῷ.

Ματθ.18,34 Και οργισμένος τον παρέδωσε στους βασανιστές, ὡσπου να ξεπληρώσει ὅσα του χρωστούσε.

(1) «Όταν μεν διέταξε να πουληθεί, δεν είχαν οργή τα λόγια... τώρα όμως η απόφαση έχει αγανάκτηση πολλή και τιμωρία και κόλαση» (X). Εκείνοι οι οποίοι έλαβαν πείρα του ελέους του Θεού, πρέπει να προσέχουν πολύ, για να μην εξάψουν την οργή του (b). Η οργή του βασιλιά εξάπτεται τόσο, ὡστε χωρίς να αναμείνει απάντηση ή κάποια απολογία από τον σκληρό δούλο παρέδωσε αυτόν στους βασανιστές (o).

(2) «Δεν διέταξε πλέον να πουληθεί αυτός και τα δικά του, αλλά τον παρέδωσε στους βασανιστές για να υποστεί το χειρότερο λόγω της πονηρίας του» (Ω). Δεν παρέδωσε αυτόν απλώς στους φύλακες (b).

Από καιρού εις καιρόν κακοποιούσαν τον οφειλέτη που κρατούνταν στη φυλακή, αναγκάζοντας αυτόν να αποκαλύψει μυστικούς τυχόν πόρους. Ό,τι αργότερα κατά τον ε΄ μ.Χ. αιώνα απαγορευόταν, θεωρούνταν επιτρεπόμενο σε μοναρχία της ανατολής του α΄ αιώνα. Εξάλλου η περίπτωση του σκληρού αυτού οφειλέτη δεν ήταν συνηθισμένη. Η σκληρότητα που έδειξε άξιζε να τύχει σκληρής ανταπόδοσης (L). «Επειδή δηλαδή δεν έγινες καλύτερος με την ευεργεσία, απομένει στην τιμωρία να σε διορθώσουν» (X).

(3) «Δηλαδή παντοτινά· διότι ουδέποτε θα το εξοφλήσει» (X).

(4) «Παρόλο βεβαίως που είναι αμετάκλητα τα χαρίσματα και οι δωρεές του Θεού· αλλά τόσο μεγάλη ήταν η δύναμη της κακίας, ὡστε και αυτόν το νόμο να τον καταργήσει. Όταν λοιπόν θέλεις να μνησικακείς κατάλαβε ότι στον εαυτό σου μνησικακείς, όχι σε άλλον· ότι τα δικά σου αμαρτήματα δένεις τελείως, όχι τα του πλησίον. Διότι εσύ μεν, ό,τι τυχόν κάνεις εις βάρος αυτού, ως άνθρωπος το κάνεις και στην παρούσα ζωή· ο Θεός όμως... περισσότερο εσένα θα τιμωρήσει, και με τιμωρία την αιώνια και την εκεί» (X).

Υπάρχουν αμαρτήματα, τα οποία δίκαια θεωρούμε μιαρά –οι παραβάσεις της έκτης ή εβδόμης ή ογδόης εντολής. Δεν είμαστε όμως συνηθισμένοι να σκεφτόμαστε, ότι το να φυλάμε σαν θησαυρό την ανάμνηση των αδικημάτων, τα οποία νομίζουμε ότι μας

έκαναν οι άλλοι, μπορεί να είναι αμάρτημα μεγαλύτερο από κάποια από τα παραπάνω (p).

Ματθ.18,35 Οὕτω(1) καὶ ὁ πατήρ μου(2) ὁ ἐπουράνιος ποιήσει(3) ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφήτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν(4) τὰ παραπτώματα αὐτῶν.

Ματθ.18,35 Ἐτσι θα κάνει και σ' εσάς ο ουράνιος Πατέρας μου, αν ο καθένας σας δε συγχωρεί τα παραπτώματα του αδερφού του μ' ὅλη του την καρδιά».

(1) «Εσύ λοιπόν τα άλλα μεν στοιχεία της παραβολής μην τα περιεργάζεσαι, διότι συμπεριλήφθηκαν για να είναι πιο πειστική ως διήγηση· αλλά αυτό μόνο μάθε με σαφήνεια από αυτήν, ότι τα προς το Θεό αμαρτήματά μας είναι μυριοπλάσια σε σχέση με τα αμαρτήματα των αδελφών σε εμάς... και κάθε ένας που αμαρτάνει σε εμάς, μάς χρωστά εκατό δηνάρια, δηλαδή λίγο και ασήμαντο χρέος σε σύγκριση με τα μύρια τάλαντα. Και ότι εμείς που χρωστάμε τόσα πολλά στο Θεό, εάν φανούμε άσπλαχνοι προς αυτούς που χρωστούν μικρά σε εμάς, ανατρέπουμε και όσα μας συγχώρεσε προηγουμένως όταν παρακαλέσαμε, και στο εξής χωρίς συμπάθεια θα μας ζητηθούν οι ευθύνες για όλα» (Z).

(2) «Δεν λέει ο Πατέρας σας, αλλά ο Πατέρας μου. Διότι δεν αξίζει να ονομάζεται ο Θεός πατέρας ενός τέτοιου ανθρώπου, τόσο πονηρού και μισάνθρωπου» (X). Η, «ανέθεσε στον Πατέρα την εξουσία της κόλασης, και για να μην φανεί ότι κομπάζει ο ίδιος, και για να δείξει ταυτόχρονα ότι μία εξουσία έχουν και οι δύο» (Z).

(3) Θα παραδώσει δηλαδή στους βασανιστές (αγγέλους), και στην παρούσα και στη μέλλουσα ζωή (δ).

(4) «Με την έννοια: με την καρδιά και όχι με το στόμα μόνο» (Z).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ' (19)

Στιχ. 1-12. Το διαζύγιο.

Ματθ.19,1 Καὶ ἐγένετο(1) ὅτε ἐτέλεσεν(2) ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους μετήρην(3) ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας(4) καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου(5).

Ματθ.19,1 Ὄταν ο Ιησούς τελείωσε αυτά τα λόγια, αναχώρησε από τη Γαλιλαία και ήρθε στα σύνορα της Ιουδαίας, στην απέναντι όχθη του Ιορδάνη.

Προς στιγμήν και οι τρεις συνοπτικοί συναντιούνται ακόμη μία φορά. Ματθ. 1,2=Μάρκ. 1,1 και παράπλευρα με αυτά μπορούμε να τοποθετήσουμε το Λουκ. ιζ 11. Το τρίτο και τέταρτο ευαγγέλιο εκθέτουν μεγάλο μέρος υλικού, που ανήκει σε αυτήν την περίοδο της δημόσιας δράσης του Χριστού (p). Σύμφωνα με τον Λουκά (ιζ 11) ο Ιησούς «περνούσε διαμέσου Σαμάρειας και Γαλιλαίας». Δηλαδή απέφυγε τον μέσω Περαιάς δρόμο, ο οποίος ήταν και ο φυσικός δρόμος προς Ιεροσόλυμα.

Ο Burkitt συμβιβάζοντας στο σημείο αυτό τις αφηγήσεις του Μάρκου και Ματθαίου με αυτήν του Λουκά εισηγήθηκε τη γνώμη, ότι όταν ο Ιησούς μαζί με τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη διέσχισε την Σαμάρεια με το σκοπό να αποφύγει το έδαφος της δικαιοδοσίας του Αντίπα, ο Πέτρος και οι άλλοι μαθητές ακολούθησαν τον μέσω Περαιάς δρόμο. Όταν λοιπόν ο Πέτρος και οι άλλοι μαζί του μαθητές έφθασαν στην Ιεριχώ και ήλθαν στη διάβαση του ποταμού, βρήκαν τον Ιησού να τους περιμένει «στα όρια της Ιουδαίας πέραν του Ιορδάνου», δηλαδή στη δυτική όχθη (S).

Και χωρίς να έχει κάποιος υπερφυσική πρόβλεψη, θα ήταν δυνατόν σε αυτόν να αντιληφθεί ότι η αποστολή του Ιησού ως προς τους συμπολίτες του δεν είχε τύχει της πρέπουσας αποδοχής και ότι μόνος τρόπος, για να σωθεί ο Ιησούς, απέμενε η φυγή.

Αλλά ήταν αδύνατον αυτός να φύγει. Γνώριζε τις Γραφές, ειδικά αυτές που αφορούσαν σε αυτόν ως Μεσσία (Λουκ. κδ 27), όσο κανείς άλλος. Γνώριζε, ότι ο Μεσσίας θα υφίστατο πάθημα και με αυτό θα κατακτούσε τον κόσμο. Οι Γραφές έπρεπε να εκπληρωθούν και με άλλα λόγια έπρεπε να γίνει το θέλημα του Θεού.

(1) Τα λόγια με τα οποία αρχίζει το κεφάλαιο αυτό είναι αποκλειστικά του Ματθαίου. Δες ζ 28. Μετά την παρουσίαση κάποιου συνόλου λόγων του Κυρίου συνηθίζει ο Ματθαίος να μεταβαίνει στο αμέσως επόμενο αντικείμενο της αφήγησής του με τη φράση «και έγινε μόλις τελείωσε» (ια 1,1γ 53,κστ 1)(ρ).

(2) =τελείωσε, συμπλήρωσε (δ).

(3) Κυριολεκτικά φέρνω από τόπο σε τόπο, μεταφέρω. Εδώ απέρχομαι, αναχωρώ (g).

(4) Είναι η τελευταία από τη Γαλιλαία αναχώρησή του. Μέχρι το χρόνο μετά την Ανάστασή του δεν θα επισκεφτεί πάλι αυτήν. «Μολονότι συνεχώς απέφευγε την Ιουδαία εξαιτίας του φθόνου εκείνων, τώρα επισκέπτεται πλέον αυτήν συχνά, επειδή το πάθος του πλησίαζε» (X).

(5) Ο οποίος χωρίζει την Ιουδαία από την Περαιά· επομένως ήλθε στα όρια της Ιουδαίας στην Περαιά δίπλα στις όχθες του Ιορδάνη (δ).

Ματθ.19,2 και ήκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν(1) αὐτούς(2) ἐκεῖ.

Ματθ.19,2 Πλήθος πολύ τον ακολούθησε, κι εκεί τους θεράπευσε.

(1) «Ούτε με τη διδασκαλία των λόγων συνεχώς ασχολείται, ούτε με τη θαυματουργία των σημείων· αλλά άλλοτε μεν κάνει αυτό, άλλοτε δε εκείνο, ποικίλλοντας έτσι τα μέσα σωτηρίας εκείνων που έμεναν κοντά του και τον ακολουθούσαν, ώστε από μεν τα θαύματα να φαίνεται αξιόπιστος διδάσκαλος για όσα έλεγε, από δε την διδασκαλία με τα λόγια να αυξήσει το κέρδος τους που προερχόταν από τα θαύματα. Και αυτό ήταν το να τους οδηγήσει προς τη γνώση του Θεού» (X).

(2) «Ολόκληρα πλήθη λαού προσπερνάνε με μία κουβέντα οι μαθητές, χωρίς να αναφέρουν ονομαστικά τον καθένα από τους θεραπευμένους... διδάσκοντας την αποφυγή της καύχησης» (X). «Κάνει αυτό ευεργετώντας και εκείνους και μέσω εκείνων και πολλούς άλλους· διότι η διόρθωση της ασθένειας αυτών, γινόταν αφορμή θεογνωσίας σε άλλους» (Ω).

Ματθ.19,3 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι(1) πειράζοντες(2) αὐτὸν καὶ λέγοντες αὐτῷ· εἰ ἔξεστιν ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ(3) κατὰ πᾶσαν αἰτίαν(4);

Ματθ.19,3 Τον πλησίασαν τότε οι Φαρισαῖοι και, για να τον φέρουν σε δύσκολη θέση, του είπαν: «Επιτρέπεται να χωρίσει κανείς τη γυναίκα του για οποιονδήποτε λόγο;»

(1) «Πάλι βλέποντας τα θαύματα και τη δύναμή του έγιναν σαν θηρία· και επειδή δεν μπορούσαν να κατηγορήσουν τις πράξεις, πλησιάζουν να πειράξουν με λόγια, μήπως και μπορέσουν ίσως να τον πιάσουν από κάπου» (Z).

(2) Εδώ με την έννοια του ερευνώ με δόλο την γνώμη κάποιου ή την καρδιά (g). «Νόμιζαν ότι θα τον αποστόμωναν με τις ερωτήσεις τους, αν και βέβαια είχαν ήδη λάβει απόδειξη της δύναμής του. Όταν συζήτησαν πολλά για το Σάββατο, όταν είπαν ότι βλασφημεί, ότι έχει δαιμόνιο, όταν μάλωσαν τους μαθητές που βάδιζαν δια μέσου των σπαρτών, όταν μίλησαν για τα άπλυτα χέρια, σε όλες τις περιπτώσεις αφού έκλεισε τα στόματά τους και έφραξε την αναίσχυντη γλώσσα τους, τους απομάκρυνε έτσι από κοντά του. Αλλά όμως ούτε έτσι δεν απομακρύνονται, διότι τέτοιο πράγμα είναι η πονηρία και τέτοιο πράγμα ο φθόνος, αναίσχυντο και θρασύ. Διότι και αν

ακόμη αποστομωθεί αμέτρητες φορές, αμέτρητες φορές επιτίθεται και πάλι» (X).

(3) ἀπολῦσαι = να χωρίσει από το δεσμό του γάμου (ο).

«Με κακοήθεια ρωτούν λες και δεν είχε διδάξει για αυτό, έτσι ώστε, αν μεν πει ότι επιτρέπεται, να αντιπαραθέσουν ότι και πως παλαιότερα δίδαξες ότι δεν επιτρέπεται; Αν όμως πει ότι δεν επιτρέπεται, να του αντιπροβάλλουν το νόμο» (Z). Ήταν γνωστό ότι καταδίκασε το διαζύγιο και φαινόταν έτσι να αντιτίθεται στο μωσαϊκό νόμο, ο οποίος επέτρεπε αυτό (Δευτερ. κδ 1). Υπήρχε λοιπόν στο ζήτημα αυτό έδαφος, στο οποίο φαντάζονταν, ότι θα παρεχόταν βάσιμη αιτία να τον κατηγορήσουν (p).

(4) Αραμαϊκός τρόπος έκφρασης=για οποιαδήποτε αφορμή (L). Το ζήτημα συζητιόταν μεταξύ των σχολών του Χιλλέλ και του Σιαμμαϊ, όπου ο μεν πρώτος υποστήριζε, ότι μπορεί κάποιος να διώξει τη σύζυγό του εάν δεν του άρεσε για οποιαδήποτε αιτία, ενώ ο τελευταίος περιορίζε το δικαίωμα του διαζυγίου σε μόνη την αιτία της μοιχείας (S).

Ματθ.19,4 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς(1)· οὐκ ἀνέγνωτε(2) ὅτι ὁ ποιήσας(3) ἀπ' ἀρχῆς(4) ἄρσεν καὶ θῆλυ(5) ἐποίησεν αὐτοὺς,

Ματθ.19,4 Κι αὐτὸς τοὺς ἀπάντησε: «Δε διαβάσατε πὼς ο δημιουργὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τούς ἔκανε ἄντρα καὶ γυναῖκα; Καὶ εἶπε,

(1) «Δεν εἶπε, τι με πειράζετε υποκριτές, αν και μετά από αυτά το λέει. Αλλά εδώ δεν το λέει αυτό. Γιατί τέλος πάντων; Για να φανερώσει μαζί με τη δύναμή του και την ημερότητα» (X). «Διότι ούτε πάντοτε ελέγχει, για να δείξει τη μακροθυμία του και να διδάξει τους μαθητές με μακροθυμία να υπομένουν τις ύβρεις· ούτε πάντοτε μακροθυμεί, για να μην νομίσουν οι πονηροί ότι διαφεύγουν της προσοχής του και για να αναχαιτίσει την πονηρία» (Z).

(2) Η παράθεση από το Γένεση α 27. «Δες σοφία διδασκάλου. Διότι ενώ ρωτήθηκε αν επιτρέπεται, δεν εἶπε αμέσως ότι δεν επιτρέπεται» (X), «για να μην τους δώσει αφορμή φιλονικίας και ταραχής» (Z), «αλλά πριν από την απόφασή του, το ἔκανε αυτό φανερό από την δημιουργία, δείχνοντας ότι και αυτό ήταν πρόσταγμα του Πατέρα του» (X).

(3) «Και δες πὼς λέει... Εάν εσύ προβάλλεις τον Μωϋσή, εγώ σου λέω τον δεσπότη του Μωϋσή» (X).

«Αυτό το ἔλεγε ο Σωτήρας με ανθρώπινο τρόπο, σύμφωνα με το διδασκαλικό σχήμα, χωρίς να αποκαλύπτει για τον εαυτό του ότι είναι ο δημιουργός Λόγος· ούτε μεν χωρίζει από τον κτίστη τον Υιό που ἔκτισε, αλλά με το ὄνομα του Πατέρα συμπεριέλαβε και τον Λόγο, αφού βεβαίως ὅλα ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν και οὔτε ἓνα δεν ἔγινε χωρίς αὐτόν» (Απ.).

Η ερώτηση ἔχει ἔτσι τοποθετηθεί, ὥστε υπονοεῖται ἀπάντηση καταφατική (ο).

Αυθεντική γραφή ο κτίσας, το οποίο ἔχει μέσα του κάτι το ευγενικό και δεν εκφράζει το ἀόριστο «ποιήσας» που καταντά και περιττολογία λόγω του «ἐποίησε» που ακολουθεῖ (L).

(4) «Και μαζί με αυτό, λέει ο Κύριος, φέρνω ως επιχείρημα και το χρόνο. Διότι ο Θεός ἀπὸ τὴν ἀρχή, τούς δημιούργησε ἀρσενικό και θηλυκό· και αὐτός ο νόμος είναι πολύ παλαιός, ἔστω και αν φαίνεται ότι εισάγεται τώρα ἀπὸ ἐμένα» (X). Επανέρχεται στην ἴδια τὴν ἀρχή τὴν ἀνθρωπότητας, στην ἀρχή του γάμου, ὡπως αὐτός συστάθηκε ἀπὸ τον Δημιουργό. Προφανώς ἐκεῖ βρίσκεται ο τέλειος τύπος του θείου αὐτοῦ θεσμοῦ (F).

(5) «Δηλαδή ἓναν ἄνδρα και μία γυναῖκα, ὥστε ο ἓνας να ἔχει τὴν μία. Διότι αν ἤθελε, ὥστε ο ἄνδρας αὐτὴν μεν να τὴν ἀφήσει και να πάρει πάλι ἄλλη, θα ἔφτιαχνε ἀπὸ τὴν ἀρχή περισσότερες γυναῖκες. Επειδὴ ὅμως δεν ἔπλασε περισσότερες, επομένως θέλει να μην χωρίζει ο ἄνδρας τὴν γυναῖκα του» (Z).

Ματθ.19,5 καὶ εἶπεν(1) ἕνεκεν τούτου(2) καταλείψει(3) ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα(4) καὶ κολληθήσεται(5) τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται(6) οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν(7);

Ματθ.19,5 γι' αὐτὸ θα εγκαταλείψει ο ἄντρας τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ θα ἐνωθεῖ με τὴν γυναῖκα του, καὶ θα γίνουν οἱ δύο ἕνας ἄνθρωπος.

(1) Εἶπε δηλαδή ο Θεὸς μέσω του Αδάμ (b). «Τίποτα δὲν ἐμποδίζει τὸ ἴδιο ρητὸ νὰ εἶναι καὶ τοῦ Αδάμ προφητεία, πὺν τοῦ ἐνέπνευσε ο Θεός, καὶ πάλι τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα πὺν εἰπώθηκε μέσω του Αδάμ· δηλαδή, καὶ εἶπε ο Αδάμ ἀφοῦ ἐμπνεύστηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ πάλι, καὶ εἶπε ο Θεός, μιλώντας μέσω του Αδάμ» (Z).

(2) «Ἐπειδὴ δηλαδή πλάστηκε ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὴν πλευρὰ του ἀνδρα. Διότι γράφτηκε σχετικὰ με αὐτὸ τὸ πρόσταγμα πὺν δηλώθηκε πὺν ἄνω» (Z). Στὸ γάμο ο δεσμὸς εἶναι φυσικὸς καὶ ἠθικὸς (b).

(3) Δημιούργησε ο Θεός σχέση μετὰξὺ του ἀνδρα καὶ τῆς συζύγου του στενότερη καὶ περισσότερο δεσμευτικὴ ἀπὸ τὴν σχέση μετὰξὺ γονέως καὶ παιδιοῦ (p). Λέει πατέρα καὶ μητέρα, παρόλο πὺν οὔτε ο Αδάμ εἶχε γίνεἰ ἀκόμη πατέρας, οὔτε ἡ Εὐὰ μητέρα (b). Προληπτικὰ λέει αὐτὰ ο θεοδίδακτος Αδάμ (δ).

(4) Ἴδη λοιπὸν ἀπὸ τότε ἡ ἴδια γυναῖκα δὲν μπορούσε νὰ εἶναι μητέρα καὶ σύζυγος τοῦ ἴδιο ἀνδρα. Ἐτσι ἐγκαθιδρύθηκε ἡ ἀρχὴ τῶν ἀπαγορευμένων βαθμῶν στὸ γάμο (b).

(5) «Καὶ δὲν νομοθέτησε νὰ ἔλθει ἀπλῶς πρὸς τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ νὰ προσκολληθεῖ, φανερώνοντας με τὸν τρόπο τῆς λέξης τὸ ἀδιάσπαστο» (X).

(6) «Καὶ ζήτησε καὶ ἄλλη μεγαλύτερη σύνδεση· Διότι θα γίνουν οἱ δύο, λέει, μὴ σάρκα» (X).

(7) «Δηλαδή ἕνα σῶμα με τὸν σύνδεσμο τῆς ἐνωσης, δηλαδή τὴν συνδετικὴν σχέση» (Z).

Ματθ.19,6 ὥστε(1) οὐκέτι(2) εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία(3). ὁ(4) οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν(5), ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω.

Ματθ.19,6 Συνεπὸς δὲν εἶναι πια δύο ἀλλὰ ἕνας ἄνθρωπος. Ὅ,τι λοιπὸν συνένωσε ο Θεός, δὲν πρέπει νὰ τὸ χωρίζει ο ἄνθρωπος.»

(1) «Ἀφοῦ διάβασε σε αὐτοὺς πὺν τὸν πείραζαν τὸ θεῖο πρόσταγμα» (Z), «με ἐξουσία λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐρμηνεύει καὶ νομοθετεῖ λέγοντας, ὥστε...» (X). Ὡστε=τὸ συμπέρασμα τὸ ὁποῖο βγαίνει ἀπὸ τὰ παραπάνω λόγια (δ).

(2) Δὲν εἶναι πλέον δύο, ὅπως ἦταν πρὶν (b). «Καὶ ὅπου βεβαίως ὑπάρχει ὁμόνοια καὶ συμφωνία καὶ ἀρμονία τοῦ ἀνδρα με τὴν γυναῖκα καὶ τῆς γυναῖκας με τὸν ἀνδρα, τοῦ μεν ὡς ἀρχηγού, τῆς δε ὡς ὑπάκουης στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ «αὐτὸς θα κυριεύσει σε σένα», ἀληθινὰ μπορούμε νὰ πούμε γιὰ αὐτοὺς ὅτι δὲν εἶναι πλέον δύο» (Ω).

(3) «Μετὰ τὴν σύνδεση οἱ δύο σύζυγοι γίνονται ἕνα σῶμα» (Z). «Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἶναι βδελυρὸ πρᾶγμα νὰ κόβει κανεῖς τὴν σάρκα, ἔτσι εἶναι παράνομο καὶ τὸ νὰ χωρίσει τὴν γυναῖκα» (X).

(4) Δὲν λέει «αὐτοὺς πὺν» ἢ «αὐτὰ πὺν», ἀλλὰ «αὐτὸ πὺν», διότι ἦδη εἶναι μὴ σάρκα (b).

(5) Συνέδεσε σε ἕνα, συνένωσε (δ). «Καὶ ἐπειδὴ ο Θεός συνένωσε, γιὰ αὐτὸ ὑπάρχει χάρισμα σε αὐτοὺς πὺν συνενώθηκαν ἀπὸ τὸ Θεὸ· ἐπειδὴ τὸ ἤξερε αὐτὸ ο Παῦλος λέει ὅτι εἶναι ἐξίσου χάρισμα καὶ ἡ ἀγνή ἀγαμία καὶ ο σύμφωνα με τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ γάμος, λέγοντας· Θέλω βεβαίως ὅλοἱ οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγὼ, ἀλλὰ ο καθένας ἔχει τὸ δικὸ του χάρισμα ἀπὸ τὸ Θεὸ, ἄλλος μεν ἔτσι, ἄλλος πάλι ἀλλιῶς» (Ω).

«Καὶ δὲν σταμάτησε σε αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸ πρόσθεσε λέγοντας, αὐτὸ πὺν ο Θεός συνένωσε, ο ἄνθρωπος νὰ μὴ τὸ χωρίζει· δείχνοντας ὅτι αὐτὸ πὺν γίνεται εἶναι

αντίθετο και με τη φύση και με το νόμο· με τη φύση μεν διότι κόβεται μία σάρκα, με το νόμο δε διότι ενώ ο Θεός συνένωσε και διέταξε να μην χωρίζουν, εσείς επιτίθεστε μαζί να κάνετε αυτό» (X).

Ματθ.19,7 λέγουσιν αὐτῷ· τι(1) οὖν Μωσῆς(2) ἐνετείλατο(3) δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου(4) καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν;

Ματθ.19,7 Του λένε: «Γιατί τότε ο Μωσής πρόσταξε να της δίνει γραπτό διαζύγιο και να τη χωρίζει;»

- (1) «Με την έννοια του, γιατί» (Z). Από την ένσταση αυτή φαίνεται, ότι οι Φαρισαίοι κατανόησαν πλήρως ότι οι λόγοι του Χριστού αντιτίθενται στην έκδοση διαζυγίου για κάθε αιτία (ο).
- (2) Εναντίον των παραπάνω λόγων της Γένεσης οι πειραστές επικαλούνται το κύρος του Μωϋσή προβάλλοντας το Δευτερ. κδ 1 (S).
- (3) Η έννοια της ερώτησης=Πώς συμβιβάζεται η διαφωνία αυτή μεταξύ του νόμου του Μωϋσή και του νόμου στην Εδέμ; Πρέπει παρ' όλα αυτά να σημειωθεί, ότι οι Φαρισαίοι μιλούν εδώ για παράγγελμα του Μωϋσή, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται μόνο για ανοχή και άδεια και όχι για εντολή (ο). Όπως είναι συνταγμένο γραμματικά το χωρίο Δευτ. κδ 1, δεν παραγγέλλει να δίνεται βιβλίο αποστασίου, αλλά θεωρεί αυτό ότι ήδη έχει εισαχθεί στην πράξη και γίνεται σε κάποιες περιπτώσεις (a).
- (4) Οι Ο' χρησιμοποιούν την ίδια φράση (b). «Έτσι λένε το έγγραφο του διαζυγίου» (Z).

Ματθ.19,8 λέγει αὐτοῖς· ὅτι Μωσῆς πρὸς(1) τὴν σκληροκαρδίαν(2) ὑμῶν ἐπέτρεπεν ὑμῖν ἀπολῦσαι(3) τὰς γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ' ἀρχῆς(4) δὲ οὐ γέγονεν οὕτω.

Ματθ.19,8 Τους λέει: «Ο Μωσής επέτρεψε να χωρίζετε τις γυναίκες σας, γιατί είστε σκληρόκαρδοι· αρχικά όμως δεν ήταν έτσι τα πράγματα.

- (1) Φροντίζοντας, έχοντας υπ' όψη την σκληροκαρδία σας (g).
- (2) «Ούτε τον Μωϋσή τον αφήνει να κατηγορείται· επειδή αυτός ήταν που έδωσε το νόμο, αλλά τον απαλλάσσει από την κατηγορία και ρίχνει όλη τη ευθύνη στο δικό τους κεφάλι» (X). Για την σκληρότητα, ωμότητά σας (δ), για «διάφορες αιτίες για τις οποίες μισούσαν τις συζύγους και δεν συμφιλιώνονταν με αυτές. Νομοθέτησε δηλαδή να χωρίζουν αυτές, για να μην φονεύονται» (Z). «Έτσι ώστε, συζώντας λόγω ακολασίας με άλλες, να μην φονεύουν τις προηγούμενες γυναίκες. Επειδή δηλαδή ήταν σκληροί, θα φόνευαν τις γυναίκες αν αναγκάζονταν να τις έχουν στο σπίτι» (Θφ).
- Ο Μωϋσής διαπραγματεύεται το γάμο ως αστικό θεσμό, και έτσι ανέχεται κάποιες ελαστικότητες σε σχέση με τη διάλυσή του. Ο Κύριος όμως ο οποίος ήλθε να συμπληρώσει το νόμο αποκαθιστώντας αυτόν στην πνευματικότητά του, κηρύττει το γάμο αδιάλυτο (ο).
- (3) Εκείνο, το οποίο ο Μωϋσής από ανάγκη επέτρεψε και ανέχθηκε ήταν κακό μη χειρότερο. Προλάμβανε άλλο κακό χειρότερο, το οποίο η σκληροκαρδία των Ιουδαίων ήταν ενδεχόμενο να δημιουργήσει (ο).
- (4) «Με τα ίδια τα πράγματα ο Θεός από την αρχή νομοθέτησε σε εμάς τα αντίθετα» (X). «Διότι αν από την αρχή ήθελε αυτό ο Θεός, δεν θα έπλαττε ένα μεν άνδρα και μία γυναίκα, ούτε θα πρόσταζε οι δύο να είναι μία σάρκα» (Z).

Ματθ.19,9 λέγω δὲ ὑμῖν(1) ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ(2) καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται(3)· καὶ ὁ ἀπολυμένην γαμήσας

μοιχᾶται(4).

Ματθ.19,9 Σας βεβαιώνω πως όποιος χωρίσει τη γυναίκα του, για άλλον λόγο εκτός από πορνεία, και παντρευτεί άλλη, διαπράττει μοιχεία. Αλλά και όποιος παντρευτεί χωρισμένη γυναίκα διαπράττει μοιχεία».

(1) «Ο Μάρκος λέει ότι αυτά ειπώθηκαν προς τους μαθητές» (Ζ). Η, συνήθως ο Ματθαίος αποσιωπά την λεπτομέρεια της εισόδου του Ιησού στο σπίτι. Δες θ 1,ιε 15,ιζ 19 (ρ). Η, «ειπώθηκαν πρώτα στους Φαρισαίους, έπειτα και προς τους μαθητές κατ' ιδίαν» (Ζ).

(2) «Πρόσταξε να διώχνουν μόνο αυτήν που πόρνευσε, δηλαδή μοίχευσε λόγω της σύγχυσης της τεκνογονίας και για την αμφιβολία ποιανού θα είναι το παιδί, επειδή κάθε μεν άλλη αιτία μπορεί να θεραπευτεί, αυτή όμως μόνη δεν επιδέχεται θεραπεία» (Ζ). «Αυτήν που πόρνευσε όμως επιτρέπει ο Χριστός να την απομακρύνει κάποιος· διότι βεβαίως διέλυσε την ίδια τη φυσική συνένωση» (Απ.).

(3) Κάποιοι μεγαλογράμματοι κώδικες παραλείπουν το «και απολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται».

(4) Η έννοια του όλου στίχου: «Εάν παντρευτεί άλλη, είτε μη χωρισμένη από άλλον, είτε και χωρισμένη, κάνει μοιχεία» (Ζ).

«Το να μην είναι μαζί με τη γυναίκα του, το ονομάζει μοιχεία· αυτός όμως που άφησε τη δική του, δεν είναι μαζί με τη δική του. Για αυτό κάνει μοιχεία με αυτήν, δηλαδή με την δεύτερη, την οποία την βάζει μαζί με αυτήν που ενώθηκε με αυτόν σύμφωνα με τη φύση, εάν (η πρώτη) εγκαταλείψει τον δικό της άντρα (που κάνει κάτι τέτοιο)» (Απ.).

Ματθ.19,10 λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία(1 τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμήσαι(2).

Ματθ.19,10 Του λένε τότε οι μαθητές του: «Αν τέτοια είναι η σχέση του άντρα με τη γυναίκα, καλύτερα να μην παντρευτεί κανείς».

(1) Η, αναφέρεται στα του σ. 3 («αν επιτρέπεται στον άνθρωπο να χωρίσει τη γυναίκα του για κάθε λόγο»)=Εάν η αιτία ή ο λόγος του διαζυγίου του άνδρα με τη γυναίκα είναι έτσι, δηλαδή εάν περιορίζεται ο λόγος του διαζυγίου μόνο στην αιτία της πορνείας (α). «Εάν μία μόνο είναι η αιτία... η οποία χωρίζει, εννοώ δηλαδή η μοιχεία» (Ζ).

Η, πρέπει το αιτία να το πάρουμε με την έννοια του λατινικού causa=εάν έτσι πρέπει να θεωρήσουμε τη θέση του άνδρα απέναντι στη γυναίκα του (L). «Εάν για αυτό συνδέθηκαν, για να είναι ένα και να μείνουν αδιάσπαστοι σε όλη τη ζωή, ώστε και αν ακόμη είναι κακιά η γυναίκα, να μην τολμούν να την διώχνουν... Αιτία δηλαδή... λέει την αδιάσπαστη ένωση» (Θφ). Εάν έτσι έχουν τα πράγματα με τον άνδρα και τη σύζυγό του (g). Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές.

(2) «Διότι πράγματι φαινόταν ότι είναι πάρα πολύ βαρύ να έχουν μία γυναίκα γεμάτη από κάθε κακία και να ανέχονται να έχουν κλεισμένο μέσα στο σπίτι τους για πάντα ένα ανήμερο θηρίο» (X). «Πώς δηλαδή θα μπορούσε να υπομείνει κάποιος τις άλλες κακίες της αναισχυνητης γυναίκας;» (Ζ). «Δεν συμφέρει να παντρευτεί· διότι είναι ελαφρύτερο να μην παντρευτεί, αλλά να μάχεται και να παλεύει με τις φυσικές επιθυμίες, παρά να ανέχεται πονηρή γυναίκα» (Θφ).

Ματθ.19,11 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς(1)· οὐ πάντες(2) χωροῦσι(3) τὸν λόγον(4) τοῦτον(5), ἀλλ' οἷς(6) δέδοται(7)·

Ματθ.19,11 Κι αυτός τους είπε: «Αυτό δεν το μπορούν όλοι, αλλά μόνο εκείνοι που τους το έδωσε ο Θεός.

(1) «Δεν είπε, ναι είναι ελαφρύτερο... για να μην νομίσουν ότι είναι νόμος το

πράγμα» (X).

(2) Ο Κύριος αντιθέτει τα λόγια αυτά με την γενική πρόταση των μαθητών ότι «δεν συμφέρει ο γάμος» (b).

(3) Χωράει= όχι απλώς να κατανοεί, αλλά και να βάζει σε πράξη. Παριστάνεται το ανθρώπινο πνεύμα που έχει νόηση και βούληση, ως αγγείο που μπορεί να χωρέσει μέσα του και να δεχτεί μέσω του νου, και να εφαρμόσει με τη θέληση αυτό (δ). «Δεν το δέχονται όλοι... δεν μπορούν όλοι να το βαστάξουν» (Z).

(4) «Τον λόγο σχετικά με το να μην παντρευτεί κάποιος» (Z).

(5) «Διότι είναι μεγάλο πράγμα η αγαμία και λίγοι το αντέχουν» (Z).

(6) Χαρακτήρισε ο Κύριος το γάμο ως θείο θεσμό, αλλά με αυτό δεν κήρυξε αυτόν και σε όλους υποχρεωτικό (L). Υπάρχουν και αυτοί που είναι διατεθειμένοι να ζήσουν ζωή πνευματικότερη παραμένοντας άγαμοι (p), για να υπακούσουν σε κάποια θρησκευτική κλήση (a).

(7) «Εκείνοι μόνο δέχονται και βαστάζουν αυτόν το λόγο, αυτοί στους οποίους έχει δοθεί το δώρο αυτό από το Θεό» (Z). «Είτε αυτό υψώνοντας το πράγμα της παρθενίας και επαιμώντας το και δείχνοντας ότι είναι μεγάλο και με αυτόν τον τρόπο ελκύει και προτρέπει να διαλέξουν μάλλον την παρθενία» (Σχ).

«Μας διδάσκει ότι είναι δώρο που δίνεται από το Θεό η πλήρης καθαρότητα και δεν έρχεται μόνο με την άσκηση, αλλά δίνεται από το Θεό με πολλές προσευχές» (Ω). Το γνώρισμα αυτών που πήραν το χάρισμα αυτό είναι η δύναμη της θέλησης, η οποία εκδηλώνεται με την αμετάκλητη απόφαση της αγαμίας και την εκτέλεση της απόφασης με την σκληραγωγία του σώματος (δ).

«Έλεγε... σε όσους έχει δοθεί... για να δείξει ότι χρειάζεται για αυτό το πράγμα πολλή ουράνια βοήθεια αυτός που μπήκε σε αυτό το αγώνισμα, την οποία βοήθεια οπωσδήποτε θα απολαύσει αυτός που το θέλει... Διότι αν δίνεται μόνο από ψηλά και τίποτα δεν συνεισφέρουν αυτοί που ασκούν την παρθενία, τότε ήταν περιττό να υποσχεθεί σε αυτούς τη βασιλεία των ουρανών και να τους ξεχωρίσει από τους άλλους ευνούχους» (Σχ).

Μαθ.19,12 εισὶ γὰρ(1) εὐνούχοι(2) οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτω(3). καὶ εἰσὶν εὐνούχοι οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων(4), καὶ εἰσὶν εὐνούχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς(5) διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν(6). ὁ δυνάμενος(7) χωρεῖν(8) χωρεῖτω.

Μαθ.19,12 Υπάρχουν ευνούχοι που γεννήθηκαν έτσι από τη μάνα τους, υπάρχουν ευνούχοι που τους ευνούχισαν οι άνθρωποι, και υπάρχουν ευνούχοι που μόνοι τους ευνουχίστηκαν, για χάρη της βασιλείας των ουρανών. Όποιος μπορεί να βαδίζει αυτόν το δρόμο ας τον βαδίζει».

(1) Ο στίχος εξηγεί το τι σημαίνει το «σε όποιους δόθηκε». Υπάρχουν μερικοί, στους οποίους έχει δοθεί η πνευματική ικανότητα να αναγνωρίσουν την αλήθεια αυτού του λόγου. Διότι όπως ακριβώς υπάρχουν φυσικοί ευνούχοι, έτσι υπάρχουν και πνευματικοί τέτοιοι (a).

(2) Από το ευνήν (κρεβάτι) έχω, φυλάσσω, όπως και το πολιούχος, από το πόλη έχω, φυλάσσω (δ). «Απαριθμεί τρία είδη ευνούχων, από τα οποία το μεν πρώτο δεν είναι άξιο κατηγορίας, το δεύτερο άξιο κατηγορίας και το τρίτο επαινετό» (Z).

(3) Είναι ευνούχοι από τη φύση (b), έχουν από τη γέννηση ελαττωματικά τα γενετήσια όργανα (δ), «οι οποίοι και είναι αγνοί χωρίς κέρδος» (Θφ).

(4) «Έκοψαν με ξυράφι τα γεννητικά όργανα» (Z). «Το να κόβουν τα μέλη ήταν από την αρχή έργο δαιμονικής ενέργειας και σατανικής επιβουλής για να καταστρέψουν το πλάσμα του Θεού» (X), «και να βλάψουν το πλάσμα αυτό με δύο τρόπους, και με την αναπηρία και με το να εμποδίζουν την προθυμία της ελεύθερης βούλησης για τα

αγαθά» (Σχ). Ευνουχίστηκαν από τους ανθρώπους, για να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως θαλαμηπόλοι και υπεύθυνοι στους γυναικωνίτες ή ως τραγουδιστές κλπ. (b).

(5) «Λέγοντας ότι ευνούχισαν τους εαυτούς τους δεν εννοεί το κόψιμο των μελών, αλλά την καταστροφή των πονηρών λογισμών» (Σχ). Με αυτοπροαίρετη αποχή από το γάμο (b), «με το ξυράφι της αγνότητας έκοψαν τον οίστρο της επιθυμίας και με τον έρωτα της παρθενίας μάραναν τελείως τον έρωτα της συνουσίας» (Ζ).

«Διότι όχι τόσο το κόψιμο του μέλους όσο το χαλινάρι του λογισμού μπορεί να ηρεμεί αυτά τα κύματα και να φέρνει γαλήνη... Και άλλοι μεν λένε ότι ο οίστρος αυτός βλαστάνει από τον εγκέφαλο, ενώ άλλοι από τα κάτω μέρη της κοιλιάς. Εγώ όμως θα μπορούσα να πω ότι δεν βλαστάνει από πουθενά αλλού, παρά από την ακόλαστη διάθεση και την αμελημένη διάνοια· διότι εάν αυτή είναι αγνή, δεν υπάρχει καμία βλάβη από τις φυσικές παρορμήσεις» (Χ).

«Αυτό όμως που είναι άξιο αποδοχής, είναι, αν κάποιος παίρνοντας το λόγο που είναι ζωντανός και ενεργός και κοφτερότερος από κάθε δίκικο μαχαίρι, και το μαχαίρι του πνεύματος, όπως το ονόμασε ο Απόστολος, κόψει το παθητικό μέρος της ψυχής, χωρίς να αγγίξει το σώμα... Είναι όμως μεγάλη δύναμη να αντέξει κάποιος τον ευνουχισμό από τον λόγο της ψυχής, τον οποίο δεν μπορούν όλοι, αλλά αυτοί στους οποίους δόθηκε. Και έχει δοθεί σε όλους όσους ζήτησαν από το Θεό το λογικό μαχαίρι και το χρησιμοποίησαν όπως έπρεπε, για να ευνουχίσουν τους εαυτούς τους για τη βασιλεία των ουρανών» (Ω).

(6) Είτε για να μπου ευκολότερα σε αυτήν, είτε για να εργαστούν στη βασιλεία του Θεού. Δες Α΄ Κορ. ζ (L), για να αφιερώσουν τους εαυτούς τους εξολοκλήρου στη θεωρία και διάδοση της θείας αλήθειας (b).

(7) «Αφήνει το πράγμα στην ελεύθερη απόφαση των ανθρώπων» (Ζ), «και δεν αφήνει το πράγμα να κλειστεί σε ανάγκη νόμου» (Χ). «Διότι δεν αναγκάζει να παρθενεύουμε, ούτε το γάμο καταργεί, αλλά βάζει την παρθενία σε πρώτη θέση» (Θφ).

(8) Αυτός που μπορεί με το νου να κατανοήσει και με την ψυχή να κάνει δικό του και να εγκολλωθεί και με την πράξη να ασκήσει (g).

Στιχ. 13-15. Ο Ιησούς ευλογεί τα παιδιά.

Ματθ.19,13 Τότε προσηνέχθη(1) αὐτῷ παιδιὰ(2), ἵνα ἐπιθῆ αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ προσεῦξεται(3)· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν(4) αὐτοῖς.

Ματθ.19,13 Ἐφεραν τότε στον Ιησοῦ παιδιὰ για να τα ευλογῆσει βάζοντας τα χέρια του πάνω τους και να προσευχηθεῖ γι' αυτά, αλλά οι μαθητές τους μάλωσαν.

(1) «Ἦρθαν από την πίστη των γονέων».

(2) «Βρέφη είπε ο Λουκάς» (Ζ).

(3) Δηλαδή για να ευλογήσει αυτά. Πρόκειται για παλαιότατη συνήθεια. Η πράξη της ευλογίας («να βάλει πάνω τους τα χέρια») θα συνοδευόταν και από προσευχή (S). Εάν ζητούσαν από τον Κύριο το βάπτισμα, και αυτό αναμφίβολα θα παρείχε σε αυτά (b). Ο Ιησούς συχνά επέθετε τα χέρια πάνω σε εκείνους, τους οποίους θεράπευε. Για αυτό και οι γονεῖς των παιδιῶν σκέφτηκαν, ότι θα ήταν πλεονέκτημα για τα παιδιά τους, εάν έβαζε πάνω τους τα χέρια ο μέγας Ιατρός (p).

«Επειδή είχαν μάθει από πριν τη δύναμή του, αυτοί που προσφέρουν τώρα στο σωτήρα τα παιδιά ή τα βρέφη, το έκαναν αυτό, έτσι ώστε με το να βάλει πάνω τους τα χέρια του και με την προσευχή για τα παιδιά και τα βρέφη και με το άγγιγμα, να διώξει μεν τα χειρότερα, και να δημιουργηθεί μέσα τους δύναμη μεταδοτική και

διαρκής για το μέλλον που θα εμποδίζει να τους αγγίξουν τα αντίθετα κακά» (Ω).
(4) «Δηλαδή εμποδίζαν... Εμποδίζαν βεβαίως και εκείνους και αυτά, τιμώντας τον διδάσκαλο» (Ζ). Ίσως επίσης και διότι «πλησίαζαν όχι με κόσμιο τρόπο και με θόρυβο και για αυτό εμποδίζουν οι μαθητές, και επειδή ταυτόχρονα νόμιζαν ότι ελαττώνεται το αξίωμα του διδασκάλου με το να του φέρνουν τα παιδιά» (Θφ). Οι περισσότεροι από τους μαθητές φαίνεται να ήταν άγαμοι. Και οι άγαμοι, εάν δεν είναι ταπεινόφρονες, ώστε να θυμούνται τα παιδικά τους χρόνια, δεν είναι τόσο ευνοϊκοί στα μικρά παιδιά. Πάντως θεώρησαν οι μαθητές, ότι η φροντίδα για τα μικρά παιδιά δεν συμβιβαζόταν με την αξία του Διδασκάλου. Αλλά ο Κύριος συγκαταβαίνει και μέχρι τα μικρά παιδιά. Δες ιη 2,3 (b).

Ματθ.19,14 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν(1)· ἄφετε τὰ παιδιά καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἔλθειν πρὸς με· τῶν γὰρ τοιούτων(2) ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ματθ.19,14 Ο Ἰησοῦς ὅμως εἶπε: «Αφήστε τα παιδιά και μην τα εμποδίζετε να ῥθούν κοντά μου, γιατί η βασιλεία του Θεοῦ ανήκει σε ανθρώπους που είναι σαν κι αυτά».

(1) «Ο Μάρκος μάλιστα εἶπε, ὅτι και αγανάκτησε εναντίον αυτών που εμποδίζαν» (Ζ). Η φράση αυτή πουθενά αλλού δεν χρησιμοποιήθηκε για τον Κύριο και δηλώνεται με αυτήν η βαθειά απαρέσκεια, την οποία ο Κύριος δοκίμασε βλέποντας τους μαθητές να εμποδίζουν τα παιδιά (p). Πριν υπερασπίστηκε το θεσμό του γάμου. Τώρα υπερασπίζεται τα δικαιώματα των παιδιών (b).

(2) «Δεν εἶπε ὅτι αυτών είναι η βασιλεία των ουρανών, αλλά των τέτοιων, αυτών που μιμούνται την απλότητά τους» (Ζ). «Αυτών που με την ελεύθερη θέλησή τους κάνουν αυτά, τα οποία τα παιδιά έχουν από τη φύση τους» (Σχ). «Διότι πράγματι η ψυχή του παιδιού είναι καθαρή από όλα τα πάθη. Δεν μνησικακεί σε ὅσους το λύπησαν αλλά τους πλησιάζει σαν φίλους. Και ὅσο ξύλο και αν φάει από τη μητέρα του, αυτήν επιζητά και από ὅλους αυτήν προτιμά. Και αν ἀκόμη του δείξεις μία βασίλισσα με το στέμμα της, δεν την βάζει πάνω από τη μητέρα του που φορά κουρέλια...»

Διότι γνωρίζει να διακρίνει το δικό του και το ξένο ὄχι από την φτώχεια και τον πλούτο, ἀλλά από την αγάπη. Και τίποτα περισσότερο από τα αναγκαία δεν επιζητά, ἀλλά τόσο μόνο ὅσο να χορτάσει με το γάλα του μαστού και μετά αφήνει τη θηλή. Το παιδί δεν λυπάται για ὅσα εμεῖς· ὅπως για ζημιὰ χρημάτων και τα τέτοια, οὔτε χαιρέται πάλι με ὅσα εμεῖς, με αυτά τα φθαρτά. Δεν κατακυριεύεται από πάθος για τα κάλλη των σωμάτων» (X).

Ματθ.19,15 καὶ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτοῖς(1) ἐπορεύθη ἐκεῖθεν(2).

Ματθ.19,15 Κι αφού τα ευλόγησε, ἔφυγε ἀπό ῥκει.

(1) «Ο Μάρκος εἶπε ὅτι και αφού τα αγκάλιασε αυτά, βάζοντας τα χέρια πάνω τους, τα ευλογούσε. Το ἔκανε αυτό εκπληρώνοντας το αίτημα αυτών που τα ἔφεραν» (Ζ). Αυτή η ομιλία για τα παιδιά και ευλογία του Σωτήρα δείχνει καθαρά, ὅτι το προπατορικό ἀμάρτημα δεν ἀφαίρεσε τελείως το καλό στον ἄνθρωπο, ἀλλά ἀχρείωσε μόνο τη φύση του με την υπερηφάνεια και τον εγωισμό (δ).

(2) «Αφού με το ἀγγίγμα ἄφησε μέσα στα παιδιά δύναμη, ἔφυγε ἀπό τα παιδιά, που δεν μπόρεσαν ὅμοια με τους μαθητές να ακολουθούν τον Ἰησοῦ» (Ω).

Στιχ. 16-26. Ο πλούσιος νέος.

Ματθ.19,16 Καὶ ἰδού εἷς(1) προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε ἀγαθέ(2), τί ἀγαθὸν ποιήσω(3) ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον;

Ματθ.19,16 Πλησίασε κάποιος τον Ιησού και τον ρώτησε: «Αγαθέ Διδάσκαλε, τι καλό να κάνω για ν' αποκτήσω αιώνια ζωή;»

(1) «Αυτόν ο Λουκάς τον είπε άρχοντα, δηλαδή των Ιουδαίων» (Ζ). Δεν γνωρίζουμε με ποια σημασία μπήκε το άρχοντα από τον Λουκά. Ίσως λόγω του μεγάλου πλούτου του ονόμασε έτσι το νέο, για να σημάνει ότι ήταν υπολογίσιμος παράγοντας στην κοινωνία (ρ).

«Κάποιοι μεν κατηγορούν το νέο αυτό ως κάποιον ύπουλο και πονηρό... εγώ όμως δεν θα μπορούσα να μην πω ότι ήταν φιλάργυρος και δούλος των χρημάτων, επειδή και ο Χριστός τον έλεγξε ότι είναι τέτοιος· ύπουλο όμως καθόλου» (Χ).

«Διότι αν ήταν έτσι δεν θα τον συμπαθούσε ο Κύριος όταν έριξε το βλέμμα του σε αυτόν. Αλλά στα άλλα μεν ήταν καλός και επιθυμούσε τη ζωή την αιώνια, αλλά το αγκάθι της φιλαργυρίας κατέστρεψε το γόνιμο χωράφι της ψυχής του» (Ζ).

(2) Αυθεντική γραφή: διδάσκαλε, τί αγαθόν.

(3) Ο πλούσιος βρίσκεται στην παλαιά νομική άποψη, σύμφωνα με την οποία οφείλει να πράξει κάτι και όχι οφείλει να είναι κάτι. Παρ' όλα αυτά έχει προχωρήσει κάποιο βήμα, αφού αναγνωρίζει, ότι δεν αρκεί μόνη η αποχή από τις παραβάσεις (ρ).

Ματθ.19,17 ό δέ εἶπεν αὐτῷ(1)· τί με λέγεις ἀγαθόν(2); οὐδείς ἀγαθός εἰ μὴ εἶς ὁ Θεός(3). εἰ δέ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον(4) τὰς ἐντολάς.

Ματθ.19,17 Ο Ιησούς του είπε: «Γιατί με ονομάζεις αγαθό; Κανένας δεν είναι αγαθός, παρά μόνο ένας, ο Θεός. Αν θέλεις πάντως να μπεις στη ζωή, τήρησε τις εντολές».

(1) Αυθεντική γραφή που μαρτυρείται και από τους κώδικες σιναϊτικό, βατικανό, όπως και από τον Ωριγένη: «τι με ρωτάς για το αγαθό; ένας είναι ο αγαθός» = «ο μεν Ματθαίος έγραψε αυτά, σαν να ρωτήθηκε ο Σωτήρας για αγαθό έργο με την ερώτηση τι αγαθό να πράξω· ενώ ο Μάρκος και ο Λουκάς λένε ότι ο Σωτήρας είπε, τι με λες αγαθό; κανείς δεν είναι αγαθός παρά μόνο ένας, ο Θεός» (Ωριγένης).

Σύμφωνα με τη γραφή αυτή, η έννοια της φράσης είναι: Γιατί με ρωτάς για το αγαθό; Ένας είναι ο αγαθός, δηλαδή το αγαθό δεν είναι κάποια ανεξάρτητη και περιορισμένη ποσότητα στη ζωή. Είναι ιδιότητα χαρακτήρα και μάλιστα του θείου χαρακτήρα. Η αγαθότητα λοιπόν αυτή της θείας φύσης έχει αποκαλυφθεί στις εντολές (α).

Ζωή αιώνια μπορεί να εξασφαλίσει όχι κάποια ορισμένη πράξη, οσοδήποτε έξοχη και ξεχωριστή, αλλά μόνο ο έξοχος χαρακτήρας. Σαν τη γνωστότερη λοιπόν περίληψη για το ποιος πρέπει να είναι ο χαρακτήρας αυτός, ο Ιησούς αναφέρει τις εντολές, στις οποίες ο Θεός αποκάλυψε τη θέλησή του (ρ).

(2) «Επειδή τον πλησίασε σαν να ήταν απλός άνθρωπος και ένας από τους πολλούς και διδάσκαλος των Ιουδαίων· για αυτό λοιπόν και ως άνθρωπος συζητά μαζί του» (Χ). «Γιατί με λες αγαθό, αφού είμαι άνθρωπος σύμφωνα με τη δική σου αντίληψη;» (Ζ).

«Διότι εκείνος, τόν νόμιζε άνθρωπο μόνο και όχι Θεό. Αν δηλαδή, λέει, με νομίζεις άνθρωπο και όχι Θεό, μη με λες αγαθό» (Α).

«Διότι κανείς από τους ανθρώπους δεν είναι αγαθός με την κύρια έννοια· και διότι είμαστε ευμετάβλητοι μιας και μετακινούμαστε από το αγαθό· και διότι συγκρινόμενη η ανθρώπινη αγαθότητα με αυτήν του Θεού, θεωρείται πονηρία» (Θφ).

«Διότι δεν θα μπορούσε με τον τρόπο που λέγεται αγαθός ο Θεός, με τον ίδιο τρόπο να λεχθεί αγαθός ο άνθρωπος ο οποίος από τον αγαθό θησαυρό της καρδιάς του προσφέρει αγαθά» (Ω). «Νομίζω λοιπόν ότι αυτός που εκτελεί το πρόσταγμα «απομακρύνσου από το κακό και κάνε το καλό», ως προς αυτά μεν που κάνουν οι υπόλοιποι άνθρωποι, κάνει το αγαθό, ως προς το αληθινά αγαθό όμως, όπως ακριβώς δεν θα δικαιωθεί μπροστά στο Θεό κάθε ζωντανός άνθρωπος, αφού κάθε ανθρώπινη

δικαιοσύνη αποδεικνύεται ως μη δικαιοσύνη, όταν γίνει αντιληπτή η δικαιοσύνη του Θεού, κατά τον ίδιο τρόπο ούτε αγαθός θα είναι μπροστά στον αγαθό Θεό καθένας που θα μπορούσε να ονομαστεί αγαθός σε σύγκριση με τα κατώτερα από εκείνα» (Ωριγένης).

(3) «Όταν λέει «κανείς δεν είναι αγαθός», δεν το λέει αυτό για να αποκλείσει τον εαυτό του από το ότι είναι αγαθός... Διότι δεν είπε, τι με λες αγαθό; Δεν είμαι αγαθός· αλλά (είπε) κανείς δεν είναι αγαθός· δηλαδή κανείς από τους ανθρώπους. Αλλά και αυτό ακόμη όταν το λέει, δεν το λέει αποστερώντας ούτε τους ανθρώπους από την αγαθότητα· αλλά το λέει σε σύγκριση με την αγαθότητα του Θεού» (X). «Δεν το είπε αυτό κατηγορώντας όλη την ανθρώπινη φύση για πονηρία, αλλά συγκρίνοντας την αγαθότητα που υπάρχει στους ανθρώπους με αυτήν του Θεού» (Σειρές, X)· «επειδή το αγαθό με την κύρια έννοια δεν αναφέρεται σε κανέναν παρά μόνο στο Θεό» (Ω).

«Διότι μόνος κυρίως αγαθός είναι ο Θεός» (Z). «Δηλαδή εκ φύσεως μεν αγαθός είναι μόνος ο Θεός, ενώ από ελεύθερη διάθεση (θέληση) αγαθός είναι μόνο αυτός που μιμείται το Θεό» (Σειρές, X).

(4) Με το τήρησε δηλώνει συνεχή ενέργεια, όχι κάποια απλή και μεμονωμένη πράξη, η οποία μπορεί να έχει αρχή και τέλος (τι να κάνω αγαθό)(α). Τήρησε στη ζωή σου, σε όλο το βίο σου (δ). Αυθεντική γραφή τήρει=φύλαγε διαρκώς.

Ματθ.19,18 λέγει αὐτῷ· ποίας(1); ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· τὸ οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις(2), οὐ ψευδομαρτυρήσεις,

Ματθ.19,18 Ποιες;» του λέει. Κι ο Ιησούς είπε: «Το μη σκοτώσεις, μη μοιχεύσεις, μην κλέψεις, μην ψευδομαρτυρήσεις,

Ματθ.19,19 τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα(3), καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν(4).

Ματθ.19,19 τίμα τον πατέρα και τη μητέρα σου και αγάπα τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου».

(1) «Λέει ποιές; Όχι με σκοπό να τον πειράξει, Θεός φυλάξοι· αλλά επειδή νόμιζε ότι άλλες είναι εκείνες οι εντολές, εκτός από τις εντολές του νόμου, που θα του χάριζαν την αιώνια ζωή· πράγμα που ήταν σημάδι ανθρώπου που έχει πάρα πολύ μεγάλη επιθυμία» (X).

Ο νέος έχοντας αναμφίβολα υπ' όψη τα 613 ιδιαίτερα παραγγέλματα, σε όσα οι γραμματείς και ραββίνοι υπολόγιζαν ότι έχει ο μωσαϊκός νόμος, βρέθηκε σε απορία για το ποιες εντολές εννοούσε ο Κύριος (F).

(2) Ο Ματθαίος συμφωνεί με τον Μάρκο ως προς τη σειρά των εντολών, που είναι συνηθισμένη και σε μας: ου φονεύσεις, ου μοιχεύσεις, ου κλέψεις. Αλλά ο Λουκάς σύμφωνα με τον Βατικανό κώδικα στο Δευτ. ε 17, αντιστρέφει τη σειρά αυτή, όπως και ο Παύλος στο Ρωμ. ιγ 19 και ο Nash πάπυρος. Τόσο ο Φίλων (περί Δεκαλόγου 24), όσο και ο Τερτυλλιανός (de Pudic 5) βασίζουν επιχειρήματα πάνω στο ότι προηγείται η μοιχεία από το φόνο.

Ο Ιάκωβος (β 11) φαίνεται να δέχεται την ίδια σειρά. Το ότι ο Λουκάς συμφωνεί με τον Παύλο δεν είναι καθόλου εκπληκτικό (p). Ο Ματθαίος ακολουθεί τη σειρά του μασωριτικού κειμένου της Εξόδου και του Δευτερονομίου και των Ο' σύμφωνα με τον Αλεξανδρινό κώδικα (a).

(3) Και οι 3 συνοπτικές αφηγήσεις παρουσιάζουν τον Κύριο να βάζει στη σειρά τελευταίο το παράγγελμα που αφορά στους γονείς. Αυτό έγινε για έμφαση, διότι το παράγγελμα αυτό δεν τηρούνταν στις μέρες του Κυρίου συνηθέστατα με τη λέξη Κορβάν. Δες Ματθ. ιε 4 (p).

(4) Αποτελεί περίληψη των εντολών της δεύτερης πλάκας (του δεκαλόγου) και

προέρχεται από το Λευϊτ. ιθ 18 (p). Ο Κύριος πρόσθεσε και το χωρίο αυτό βάζοντας τον πλούσιο στο δρόμο της τέλειας αγάπης και οδηγώντας τον στην πλήρη απόσπαση από τον πλούτο (L). «Οι μεν άλλες εντολές λοιπόν έχουν νομοθετηθεί σε ένα μέρος στο βιβλίο της Εξόδου· το «θα αγαπήσεις τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου» σε άλλο μέρος και έτσι φανερά στο Λευϊτικό» (Σχ).

Ματθ.19,20 λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος· πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην(1) ἐκ νεότητός μου· τί ἔτι ὑστερῶ(2);

Ματθ.19,20 Ὅλα αὐτά τα τηρῶ ἀπὸ πολὺ μικρός», του λέει ο νεαρός. «Σε τι ἀκόμα υστερῶ;»

(1) Με αγαθή συνείδηση μπορούσε ο νέος να δώσει αυτήν τη βεβαίωση κρίνοντας τον εαυτό του σύμφωνα με το γράμμα των 5 εντολών τις οποίες ο Κύριος του πρόβαλλε (p). Παρουσιάζεται όμως τελείως επιπόλαιη και ελαφριά αυτή η κρίση του νέου. «Συνενώνοντας την αμάθεια με την υπεροψία, είτε, τι ακόμα υστερώ» (K). «Διότι θα απορήσει κάποιος, αν μιλούσε ειλικρινά ο νέος. Διότι αφού είχε κτήματα πολλά πώς αγαπούσε τον πλησίον όπως τον εαυτό του; Διότι πράγματι θα τα μοίραζε αυτά σε αυτούς που είχαν λίγα ή τίποτα. Τι μπορούμε να πούμε λοιπόν; Ότι κατόρθωσε και αυτήν την εντολή, όπως μπορούσε τότε να την κατορθώσει. Διότι αγαπούσε μεν τον πλησίον όπως τον εαυτό του, αλλά τόσο μόνο, ώστε να μην κάνει σε αυτόν κάτι βλαβερό, όχι όμως ώστε και να μοιραστεί με αυτόν το δικό του πλούτο» (Z).

(2) =Σε τι δηλαδή υστερώ ως προς το πλήρες μέτρο της τέλειας αρετής και δικαιοσύνης (δ). «Σε τι υστερώ; Λέγοντας αυτό όμως φανέρωσε ότι επιθυμεί μεγαλύτερη αρετή. Για αυτό και, όπως λέει ο Μάρκος, ο Ιησούς βλέποντάς τον, τον συμπάθησε και του είπε, ένα σου λείπει. Τον κοίταξε δηλαδή ἡμερᾶ· τον συμπάθησε όμως, επειδή λαχταρούσε πολύ τη σωτηρία, παρόλο που ήταν δεμένος με τις αλυσίδες της φιλαργυρίας» (Z).

Ίσως ο νέος ανέμενε να του ειπωθεί κάποιο δύσκολο έργο, το οποίο τα μεγάλα πλούτη του θα έκαναν εύκολο σε αυτόν (p).

Ματθ.19,21 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς(1)· εἰ θέλεις(2) τέλειος(3) εἶναι, ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα(4) καὶ δὸς πτωχοῖς(5), καὶ ἔξεις θησαυρὸν(6) ἐν οὐρανῷ(7), καὶ δεῦρο(8) ἀκολούθει μοι(9).

Ματθ.19,21 Ὁ Ἰησοῦς του ἀπάντησε· «Ἄν θέλεις να γίνεις τέλειος, πήγαινε πούλησε τα ὑπάρχοντά σου καὶ δώσε τα χρήματα στους φτωχοὺς, καὶ θα ἔχεις θησαυρὸ κοντὰ στο Θεό· κι ἔλα να με ἀκολουθήσεις».

(1) Ο Κύριος απάντησε αμέσως στην ερώτηση ούτε επιβεβαιώνοντας ούτε αναιρώντας την κρίση του νέου για το παρελθόν του (p).

«Επειδή ο σωτήρας μας ήθελε ἡρεμα και χωρίς μίσος να ελέγξει εκείνο τον πλούσιο ότι δεν ἔλεγε την αλήθεια με το να πει, ότι είχε τηρήσει την εντολή «θα αγαπήσεις τον πλησίον όπως τον εαυτό σου», είπε σε αυτόν το, «αν θέλεις να είσαι τέλειος πήγαινε πούλησε τα ὑπάρχοντά σου και δώστα στους φτωχοὺς». Διότι ἔτσι θα φανεί ότι λες την αλήθεια ότι ἔχεις τηρήσει την εντολή «θα αγαπήσεις τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου»» (Ω).

(2) «Αφήνει το παν στη διάθεσή του... επικαλύπτοντας την εντύπωση ότι είναι βαριά η συμβουλή» (X).

(3) «Διότι είναι πράγματι ατελείς αυτοί που κατορθώνουν τις νομικές εντολές, αφού και αυτές είναι ατελείς λόγω της ασθένειας των Ιουδαίων» (Z). Τέλειος είναι εκείνος, στον οποίο δεν λείπει τίποτα για να μπει στην αιώνια ζωή (b).

«Ἄν είναι τέλειος αὐτός που ἔχει ὅλες τις αρετές και δεν κάνει κάτι ἀπὸ κακία, πὼς θα

μπορούσε να γίνει τέλειος αυτός που πούλησε τα υπάρχοντά του και τα έδωσε στους φτωχούς; Διότι ας υποθέσουμε ότι κάποιος το έχει κάνει αυτό, πώς όμως πάλι θα μπορούσε να γίνει αμέσως πλάος, αν τύχει να πέφτει εύκολα στην οργή;... Με ποιό λοιπόν τρόπο αυτός που έδωσε τα υπάρχοντα και τα μοίρασε στους φτωχούς θα είναι έξω από κάθε επιθυμία;... Αυτός που πειθόμενος στα λόγια του Χριστού, αντάλλαξε τον πλούτο με τη φτώχεια για να γίνει τέλειος, αμέσως θα βοηθηθεί όπως και οι Απόστολοι του Χριστού ώστε να γίνει σοφός εν Χριστώ και ανδρείος και δίκαιος και συνετός και έξω από κάθε πάθος» (Ω).

(4) Δύο μέρη υπάρχουν στην απάντηση που δόθηκε στο νέο: το ένα να πουλήσει τα υπάρχοντά του και να δώσει αυτά στους φτωχούς και το άλλο να ακολουθήσει το Χριστό. Το ένα είναι προπαρασκευαστικό του άλλου (ρ). Πρόκειται για παράγγελμα και όχι για συμβουλή. Είναι απαραίτητη η συμμόρφωση με αυτό και όχι προαιρετική. Είναι όμως ειδική και όχι καθολική και γενική. Είναι σύμφωνη με την ιδιοσυγκρασία της ψυχής του νέου προς τον οποίο απευθύνθηκε. Διότι και πολλοί άλλοι ακολούθησαν το Χριστό, στους οποίους δεν δόθηκε αυτή η παραγγελία. Είναι δυνατόν κάποιος να γίνει τέλειος, την ίδια ώρα που έχει και πλούτη. Και είναι δυνατόν να δώσει κάποιος τα πάντα στους φτωχούς και παρ' όλα αυτά να μείνει μακριά από την τελειότητα (b).

Δεν λέει εδώ ο Κύριος, οποιοσδήποτε, αλλά εσύ, και βλέπει κάποιος αμέσως από την αρχή ότι ο νέος ρωτούσε για τον εαυτό του. Πρόκειται λοιπόν για κλήση ειδική, η οποία θα απευθυνόταν και σε πολλούς άλλους, χωρίς όμως να αποτελεί και καθήκον για όλους (L), αλλά μόνο για τους καλεσμένους. Η πρόσκληση αυτή γίνεται και προς κάθε φιλάργυρο που δεν έχασε το σπέρμα της πίστης, ο οποίος, για να γίνει μαθητής του Κυρίου, τέλειος δηλαδή ηθικός άνθρωπος, οφείλει να αποβάλλει από τον εαυτό του τον τύραννο Μαμμωνά (δ).

Το παράγγελμα να προβεί στη θυσία του πλούτου του, ήταν το φάρμακο το οποίο απαιτούσε η ψυχή του νέου. Είχε πολλή προσκόλληση στα πλούτη και σε όσα αποκτούνται με τον πλούτο και λίγη συμπάθεια για το φτωχό. Μέχρι τώρα οι αρετές του ήταν αρνητικές μάλλον παρά θετικές. Ήταν ελεύθερος από μεγάλες αμαρτίες, αλλά στερούσαν ανώτερου ιδανικού. Το να ζήσει μαζί με τον Ιησού Χριστό και να διδαχτεί από αυτόν θα ήταν η άριστη θεραπεία για το νέο και θα οδηγούσε αυτόν στην αιώνια ζωή (ρ).

Η αυτοθυσία την οποία ο Κύριος επέβαλε στον πλούσιο νέο επιβεβαιώνει κατ' αρχήν το καθήκον κάθε πλουσίου να υπηρετεί τον φτωχό. Η ειδική μορφή την οποία η υπηρεσία και βοήθεια αυτή πρέπει να παίρνει ποικίλλει σύμφωνα με τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής (Swete). Δεν υποχρεώνεται μεν κάθε πιστός να πουλήσει τα υπάρχοντά του και να τα μοιράσει στους φτωχούς, το πνεύμα όμως της αγάπης και της αυτοθυσίας, το οποίο ζητήθηκε από το νέο, ζητείται από κάθε ακόλουθο του Ιησού (ο).

(5) «Δεν αρκεί επομένως το να περιφρονούμε τα χρήματα, αλλά πρέπει και να θρέψουμε φτωχούς» (X).

(6) Η κληρονομία της Βασιλείας ονομάζεται θησαυρός σε αντίθεση με τα εγκόσμια αγαθά. Θέλεις να είσαι πλούσιος; Ζήτησε τον θησαυρό αυτόν (b).

(7) Λέγεται σε αντίθεση με τα γήινα υπάρχοντα του νέου (ο). «Θησαυρό στον ουρανό ονομάζει τη φυλαγμένη εκεί για τους άξιους αμοιβή των κατορθωμάτων» (Z).

(8) Όταν ο νέος θα ελευθέρωνε τον εαυτό του από τα δεσμά, τα οποία τον είχαν δέσει στη γη, τότε θα έμπαινε στη στενή πύλη και την τεθλιμμένη οδό, η οποία θα τον οδηγούσε στη ζωή (Ματθ. ζ 14) και θα ήταν έτοιμος να ακολουθήσει το Χριστό.

(9) Στην περίπτωση του νέου εφαρμοζόταν και κατά γράμμα. Ο Κύριος διείδε σε αυτόν πρόσωπο, από το οποίο μπορούσε να προέλθει και άλλος απόστολος, ένας

Βαρνάβας, εάν όχι Παύλος. Και επιζήτησε να ενδυναμώσει τον συμπαθή αλλά ασθενή αυτόν χαρακτήρα.

«Έλα να με ακολουθήσεις, με την έννοια του βιάδιζε στα ίχνη του δικού μου τρόπου ζωής, ακολούθησε τις εντολές μου» (Ζ).

«Πρέπει να ακολουθεί κάποιος το Χριστό, δηλαδή να κάνει όλα όσα προστάζει, να είναι έτοιμος για σφαγές και καθημερινό θάνατο. Επομένως από το να ρίξει τα χρήματα, πολύ μεγαλύτερο ήταν αυτό το πρόσταγμα, το να χύσει και το ίδιο του το αίμα. Αλλά σε αυτό δεν βοηθά λίγο το να απαλλαχτεί κάποιος από τα χρήματα» (Χ).

Ματθ.19,22 άκουσας δὲ ὁ νεανίσκος(1) τὸν λόγον ἀπήλθε λυπούμενος(2)· ἦν γὰρ ἔχων(3) κτήματα(4) πολλά(5).

Ματθ.19,22 Μόλις άκουσε την απάντηση ο νεαρός, έφυγε λυπημένος, γιατί είχε μεγάλη περιουσία.

(1) Λόγω της δυσκολίας της πραγματοποίησης του παραγγέλματος, ίσως επίσης και διότι έβλεπε, ότι η θέλησή του ήταν ασθενής. Δεν ανέμενε ποτέ τόσο αυστηρή απάντηση και δεν φανταζόταν, ότι θα ερχόταν σε αδυναμία να κάνει ό,τι ο αγαθός διδάσκαλος θα του ζητούσε. Δεν λέγεται όμως, ότι αγανάκτησε ή ότι έδωσε με οργή κάποια απάντηση. Επέστρεψε στα πλούτη του, τα οποία και πριν δεν τον ικανοποιούσαν, και τα οποία πολύ περισσότερο δεν θα τον ικανοποιούσαν τώρα. «Σε αυτόν που πλησίασε με χαρά και επιθυμία, επειδή διέταξε ο Χριστός να πετάξει τα χρήματα, τόσο πολύ κατέθλιψε το νου του» ώστε εκείνος «αφού σιώπησε και έγινε κατσοφιασμένος και δυσαρεστημένος, έτσι έφυγε» (Σχ).

(2) «Λυπούμενος με λύπη του κόσμου, η οποία προξενεί θάνατο» (Ω).

(3) ἦν ἔχων, σημαίνει μόνιμη και συνεχή κατοχή. Δεν ήταν κάποιος από τους νεόπλουτους, που αιφνίδια έγιναν πλούσιοι, αλλά από αρκετό χρόνο ήταν κάτοχος κτημάτων πολλών (ο).

(4) Ακίνητη περιουσία (b).

(5) «Όσο είχε πολλά, τόσο υποδουλωνόταν σε αυτά» (Ζ). «Διότι δεν κυριεύονται το ίδιο αυτοί που έχουν λίγα και αυτοί που είναι βουτηγμένοι σε πολλή περιουσία· διότι τότε γίνεται πιο τυραννικός ο έρωτας» (Χ). «Έγινε λοιπόν η πολυκτημοσύνη αιτία της λύπης και της ανυπακοής» (Ζ).

Δεν θα ήταν άραγε δυνατόν ο Κύριος να φανεί προς το νέο πιο συγκαταβατικός; Όχι. Μαθητές που προβάλλουν τους όρους τους (Ματθ. η 21) προσελκύονται μεν εύκολα, αλλά και χάνονται εύκολα. Εάν ο Χριστός χαλάρωνε τους όρους με σκοπό να κερδίσει το νέο, ήταν δυνατόν για κάποιο χρόνο να έχει ένα επιπλέον ενθουσιώδη ακόλουθο, με τον κίνδυνο όμως αργότερα να έχει έναν δεύτερο Ιούδα (ρ).

Ματθ.19,23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως(1) πλούσιος(2) εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ματθ.19,23 Τότε ο Ιησούς είπε στους μαθητές του: «Σας βεβαιώνω πως δύσκολα θα μπει πλούσιος στη βασιλεία του Θεού.

(1) Ο νέος αυτός, όταν είχε ήδη τα πόδια του στο δρόμο, αποσύρθηκε λόγω του πλούτου του (b). Ο πειρασμός του πλούτου είναι μεγάλος και διότι στραβώνει τη συνείδηση για απόκτηση και αύξησή του με κάθε μέσο και επειδή προσηλώνει το νου στα γήινα και φθαρτά και επειδή κλείνει την καρδιά του πλουσίου προς τον πάσχοντα αδελφό (δ). Τα πλούτη γεννάνε άμετρη αλαζονεία, αυτοπεποίθηση, αγάπη προς την επίδειξη, αδιαφορία για τα συμφέροντα των άλλων και το χειρότερο απορρόφηση και φροντίδα για επιπλέον αύξηση του πλούτου (ο).

Παρ' όλα αυτά «δεν είπε ότι πλούσιος δεν θα μπει στη βασιλεία των ουρανών, διότι αν είχε πει αυτό, θα είχε αποκλείσει τον πλούσιο από τη βασιλεία των ουρανών. Αλλά

λέει ότι ο πλούσιος δύσκολα θα μπει, φανερώνοντας τη δυσκολία μεν για τη σωτηρία του πλουσίου, όχι όμως και το αδύνατο» (Ω).

(2) Λέει αυτά «όχι κατηγορώντας τα χρήματα, αλλά αυτούς που είναι κυριευμένοι από αυτά. Αν όμως πλούσιος δύσκολα, πόσο μάλλον ο πλεονέκτης. Εάν δηλαδή το να μη δώσεις το δικό σου, είναι εμπόδιο για τη βασιλεία, το να παίρνεις και των άλλων, κατάλαβε πόση φωτιά μαζεύει» (X).

Ματθ.19,24 πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν(1), εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον(2) διὰ τρυπήματος(3) ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον(4) εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν(5).

Ματθ.19,24 Και σας το επαναλαμβάνω: Είναι ευκολότερο να περάσει καμήλα από βελονότρυπα, παρά να μπει πλούσιος στη βασιλεία του Θεού».

(1) «Αφού είπε ότι είναι δύσκολο, συνεχίζοντας δείχνει, ότι είναι και αδύνατο, και όχι απλώς αδύνατο, αλλά και σε υπερβολικό βαθμό αδύνατο, και αυτό το έκανε φανερό με το παράδειγμα της καμήλας και της βελόνας» (X).

(2) «Διότι είναι μεν αδύνατο η καμήλα, το ζώο, να περάσει μέσα από την τρύπα της βελόνας· από αυτό όμως, εκείνο είναι πιο αδύνατο» (Z). Και στο Ταλμούδ βρίσκεται επίσης η φράση «να περάσει ο ελέφαντας μέσα από την τρύπα της βελόνας»· επομένως και εδώ ο Σωτήρας παριστάνει το αδύνατο με την εικόνα αυτή, παίρνοντας το μεγαλύτερο φορητό ζώο και κηρύσσοντας ευκολότερο το να μπει αυτό από τη μικρότατη γνωστή τρύπα παρά να σωθεί ο πλούσιος (δ).

(3) Αυθεντική γραφή τρήματος.

(4) «Όπως ακριβώς δηλαδή η τρύπα της βελόνας δεν χωρά την καμήλα και για την μεγάλη στενότητα αυτής και για το μεγάλο όγκο εκείνης, έτσι και η οδός που οδηγεί στη ζωή δεν χωρά τον πλούσιο και για την στενότητα αυτής και για τον όγκο αυτού» (Z).

Σε αυτήν «την παραβολή ο μεν πλούσιος παρομοιάζεται με καμήλα, όχι μόνο γιατί το ζώο είναι ακάθατο όπως δίδαξε ο νόμος, αλλά και για την όλη του κυρτότητα· η βασιλεία των ουρανών όμως παρομοιάζεται με τρύπα βελόνας για να φανερώσει ότι είναι πολύ στενή και υπερβολικά τεθλιμμένη η είσοδος της βασιλείας των ουρανών για τον πλούσιο» (Ω).

(5) «Αφού τοποθέτησε το πράγμα ήδη κάπως κοντά και στα πρόθυρα του αδυνάτου, δείχνει ότι δεν θα ναι τυχαίος ο μισθός για όσους είναι πλούσιοι και μπορούν να φιλοσοφούν. Για αυτό και είπε ότι αυτό είναι έργο Θεού, για να δείξει, ότι χρειάζεται τη χάρη αυτός που πρόκειται να κατορθώσει αυτό» (K).

Ματθ.19,25 ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξεπλήσσοντο σφόδρα λέγοντες· τίς ἄρα δύναται σωθῆναι(1);

Ματθ.19,25 Ὅταν τ' ἀκουσαν οἱ μαθητῆς του, ἐνίωσαν μεγάλη κατάπληξη κι ἔλεγον: «Τότε ποιος μπορεί να σωθεῖ;»

(1) Είναι δυνατόν οι 12 να είχαν ακόμη το φρόνημα, ότι η επίγεια ευμάθεια είναι σημάδι ευσέβειας, διότι ο Θεός υποσχέθηκε να ευλογήσει την περιουσία του θρησκευόμενου. Αλλά εν πάση περιπτώσει η πείρα είχε διδάξει αυτούς ότι σχεδόν όλοι οι άνθρωποι αγαπούν τα πλούτη, είτε κατέχουν είτε προσπαθούν να αποκτήσουν αυτά. Εάν λοιπόν ο πλούσιος αποκλείεται από τη βασιλεία, τότε ποιός μπορεί να σωθεί; (p).

Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «θορυβούνταν όχι για τους εαυτούς τους, διότι ήταν φτωχοί, αλλά για τους πλούσιους. Διότι άρχισαν να αποκτούν σπλάχνα δασκάλων και να λυπούνται υπερβολικά για την απώλεια των ανθρώπων» (Z).

Ματθ.19,26 ἐμβλέψας(1) δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· παρὰ ἄνθρωποις τοῦτο ἀδύνατόν(2) ἐστὶ, παρὰ δὲ Θεῷ(3) πάντα(4) δυνατὰ ἐστὶ.

Ματθ.19,26 Ο Ἰησοῦς τους κοίταξε και εἶπε: «Αὐτό εἶναι ἀδύνατο για τους ἀνθρώπους· για το Θεό ὅμως ὅλα εἶναι δυνατά».

(1) «Αφού λοιπόν με το ἡμερο και πράο βλέμμα του παρηγόρησε τη γεμάτη ἀπό ταραχή σκέψη τους και διέλυσε την αγωνία τους (διότι αὐτό δήλωσε ο ευαγγελιστής λέγοντας «εμβλέψας») τότε και με τα λόγια του, τούς ανεβάζει το ηθικό» (X). Κοίταξε, δηλαδή με προσοχή παρατήρησε αὐτούς, για να επιστήσει την προσοχή τους στο βαρυσήμαντο λόγο (δ). Ο Ἰησοῦς δίδαξε πολλά και με το βλέμμα του και με την ἔκφραση του προσώπου του (b).

(2) «Στους πλούσιους ἀνθρώπους, αὐτό, δηλαδή το να σωθούν, εἶναι ἀδύνατον· επειδή δηλαδή εἶναι δεμένοι δυνατά με τις αλυσίδες της φιλαργυρίας, ἀδυνατούν αὐτοὶ ἀπό μόνοι τους να ελευθερωθῶν ἀπό αὐτήν την τυραννία» (Z). Στους ἀνθρώπους, ως ἀνθρώπους ἀφημένους στις δικές τους δυνάμεις (F).

(3) «Εἶπε ὅτι αὐτό εἶναι ἔργο του Θεοῦ, για να δείξει, ὅτι χρειάζεται πολλή χάρη αὐτός που πρόκειται να το κατορθώσει... Διότι δεν εἶπε «τα ἀδύνατα στους ἀνθρώπους εἶναι δυνατά στο Θεό» για αὐτόν το λόγο, για να ἀπελπιστεῖς και να παραιτηθεῖς με τη σκέψη ὅτι εἶναι ἀδύνατα, ἀλλά τα εἶπε με σκοπό, ὥστε, αφού κατανοήσεις το μέγεθος του κατορθώματος, να σπεύσεις με ευκολία στον αγώνα και επικαλούμενος και τη βοήθεια του Θεοῦ στους καλούς αὐτούς αγώνες σου, να πετύχεις την αἰώνια ζωή» (X).

(4) Ἄρα και το να σωθεῖ ο πλούσιος. Η θεία παντοδυναμία φαίνεται ὄχι μόνο στο βασίλειο της φύσης, ἀλλά και σε αὐτό της χάρις και δόξας (b). «Κάνει φανερό ὅτι, ὅπως ἀπό μόνο του μεν εἶναι ἀδύνατον η καμήλα να περάσει ἀπό τρύπημα βελόνας, εἶναι δυνατόν ὅμως ὅσο εξαρτάται ἀπό το Θεό, ἔτσι και ο πλούσιος, ὅσο εξαρτάται ἀπό αὐτόν, εἶναι ἀδύνατον να μπει στη βασιλεία των ουρανῶν, για το Θεό ὅμως που ὅλα εἶναι δυνατά, και αὐτό εἶναι δυνατόν σε αὐτόν, ο οποίος με ἀπερίγραπτη δύναμη ἢ λεπταίνει την παχύτητα του κακοῦ, ἢ κάνει σε αὐτόν ευρύχωρη τη στενότητα της εισόδου... Τις μεθόδους του πῶς ο Θεός θα κάνει αὐτά δυνατά, μόνο αὐτός θα μπορούσε να τις ξέρει και ο Χριστός του και αὐτός στον οποίο θα ἀποκαλύψει ο υἱός του» (Ω).

«Λένε κάποιοι, ὅτι αν ὅλα εἶναι δυνατά στο Θεό, ἄρα εἶναι δυνατόν στο Θεό και το κακό. Προς τους οποίους λέμε ὅτι το κακό δεν φανερώνει δύναμη ἀλλά ἀδυναμία. Για αὐτό και... ο Παῦλος λέει, ἐνῶ ἡμασταν ἀσθενεῖς, δηλαδή ἀμαρτωλοί. Ἀλλά και ἀλλιῶς, σύμφωνα με το θεολόγο Γρηγόριο, ἀρχή του κακοῦ εἶναι η ἀμέλεια του ἀγαθοῦ· πῶς ὅμως θα μπορούσε να ἀμελήσει το ἀγαθό η αυτοαγαθότητα;» (Z).

Στιχ. 27-30. Οι ἀμοιβές σε ὅσους ἀφήσαν τα πάντα για τον Χριστό.

Ματθ.19,27 Τότε ἀποκριθεῖς ὁ Πέτρος(1) εἶπεν(2) αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα(3) καὶ ἠκολουθήσαμεν(4) σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν(5);

Ματθ.19,27 Μίλησε τότε ο Πέτρος και του εἶπε: «Να, εμεῖς ἀφήσαμε τα πάντα και σε ἀκολουθήσαμε. Τι θα γίνει μ' ἐμάς;»

(1) Χαρακτηριστικά ο Πέτρος παίρνει το λόγο εκ μέρους των 12. Θα ἤθελε να βεβαιωθεῖ, ἐάν ἐκεῖνο το οποίο εἶναι δυνατόν μόνο στο Θεό, ἔγινε δυνατόν και για αὐτούς (p).

«Αὐτό το εἶπε ο Πέτρος, επειδή κατάλαβε μεν το λόγο που εἶπε ο Ἰησοῦς, «αν θέλεις να εἶσαι τέλειος... και ἔλα ἀκολουθήσέ με», και επειδή εἶδε το νέο που ἀκούσε αὐτά να φεύγει με λύπη... και επειδή κατανόησε και τη δυσκολία που υπάρχει στο να μπει στη βασιλεία των ουρανῶν ο πλούσιος, ὅπως ἀκριβῶς και αὐτός δεν ἔκανε εύκολο

πράγμα με το να αφήσει τα πάντα και να ακολουθήσει το σωτήρα, για αυτό είπε αυτά εδώ τα λόγια» (Ω).

(2) Με κάθε απλότητα (b).

(3) «Ποιά όλα, μακάριε Πέτρο; Το καλάμι; Το δίχτυ; Την τέχνη; Αυτά είναι τα όλα που μου λες;» (X). «Ναι, λέει, αυτά που είχα και όσα είχα. Διότι η προαίρεσή μου ήταν πλήρης» (Z). Αυτά τα λίγα, είναι το ίδιο όλα για τον εργάτη, όσο και τα πολλά για τον σατράπη (b).

«Για να μάθεις και εσύ ο φτωχός ότι σε τίποτα δεν μειονεκτείς από την φτώχεια, εάν έχεις φρόνημα υψηλό» (Σχ).

«Διότι όπως ακριβώς στο δόσιμο, ο Θεός δικαιώνει, αποδεχόμενος όχι αυτό που δίνεται, αλλά τη διάθεση αυτού που δίνει, και περισσότερο αποδέχεται αυτόν που έδωσε λιγότερο, αλλά με τελειότερη διάθεση, από αυτόν που έδωσε περισσότερο από τα περισσότερα που έχει και με διάθεση κατώτερη (όπως είναι φανερό από αυτά που γράφτηκαν για το μεγάλο δόσιμο των πλουσίων και των δύο λεπτών, τα οποία η χήρα έβαλε για τους φτωχούς στο γαζοφυλάκιο) έτσι και σε αυτούς που για την αγάπη στο Θεό άφησαν όσα είχαν, ...δεν είναι οπωσδήποτε περισσότερο αποδεκτός αυτός που άφησε τα περισσότερα από αυτόν που άφησε τα λιγότερα, και μάλιστα όταν τύχει να άφησε κάποιος τα λιγότερα με όλη την ψυχή του, σε αντίθεση με αυτόν που φαίνεται ότι περιφρόνησε τα περισσότερα.

Παρόλο λοιπόν που ο Πέτρος μαζί με τον αδελφό του Ανδρέα άφησαν μικρά και ασήμαντα... αλλά δεν λογαριάστηκαν μικρά από το Θεό που ήξερε ότι έκαναν αυτό με τέτοια διάθεση, ώστε και αν ακόμα είχαν πολλά κτήματα και περισσότερα υπάρχοντα, δεν θα κυριεύονταν από αυτά ούτε θα εμποδιζόταν η ορμή τους, επειδή ήθελαν να ακολουθήσουν τον Ιησού» (Ω).

(4) «Πρόσεξε και πώς με ακρίβεια απαντά, όπως ο Χριστός ζήτησε. Διότι πράγματι αυτός (ο Κύριος) δύο πράγματα ζήτησε από τον πλούσιο, να δώσει στους φτωχούς τα υπάρχοντα και να τον ακολουθήσει. Για αυτό και αυτός τα δύο αυτά προβάλλει, το ότι άφησε και το ότι ακολούθησε» (X).

(5) Τι αγαθό θα έχουμε στη μέλλουσα ζωή; Το έσται=θα γίνει, θα συμβεί, θα δοθεί (δ). «Τι άραγε θα είναι σε μας για αμοιβή;» (Z).

Ματθ.19,28 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι(1), ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ(2), ὅταν καθίση(3) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε(3) καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους(4) κρίνοντες(5) τὰς δώδεκα φυλάς(6) τοῦ Ἰσραὴλ.

Ματθ.19,28 Κι ο Ιησούς τους απάντησε: «Σας βεβαιώνω πως εσεῖς που με ακολουθήσατε, όταν θα καθίσει ο Υἱός του Ανθρώπου στο μεγαλόπρεπο θρόνο του, στον καινούριο κόσμο, θα καθίσετε κι εσεῖς σε δώδεκα θρόνους, για να κρίνετε τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ.

(1) «Δεν είπε εσεῖς μόνο, αλλά και πρόσθεσε: οι οποίοι με ακολουθήσατε, ώστε και τον Ιούδα να αποκλείσει και τους μεταγενέστερους μαθητές να προσελκύσει» (X).

«Διότι είπε, αυτοί που ακολούθησαν, δηλαδή οι μέχρι τέλους, ενώ εκείνος (ο Ιούδας) δεν ήταν μέχρι τέλους» (Θφ). Οι μαθητές είχαν συμμετάσχει στις στερήσεις του Μεσσία και θα συμμετείχαν και στις δόξες της βασιλείας του (p).

(2) «Παλιγγενεσία λέει τώρα την ανάσταση των νεκρών διότι θα ζήσουν πάλι» (Z)=δεύτερη γέννηση και ανάπλαση ή ανακαίνιση της κτίσης (δ). Θα γίνει νέα δημιουργία, στην οποία ο δεύτερος Αδάμ θα είναι αρχηγός, όταν ο όλος μικρόκοσμος της ανθρώπινης φύσης με την ανάσταση, και ο μακρόκοσμος του σύμπαντος θα γεννηθούν ξανά. Δες Πράξ. γ 21,Αποκ. κα 5,Ματθ. κστ 29 (b). Από μία οπτική η υπόσχεση για παλιγγενεσία είχε την αρχή της εκπλήρωσής της κατά την Πεντηκοστή

(S).

(3) Το μέσο ρήμα χρησιμοποιείται για τους μαθητές, το ενεργητικό (καθίστη) για τον Κύριο. Στην αρχή της κρίσης οι μαθητές θα στέκονται όρθιοι. Δες Λουκ. κα 36, Β' Κορ. ε 10. Έπειτα, όταν θα απαλλαχθούν από κάθε κατηγορία, θα καθίσουν μαζί του. Δες Α' Κορ. στ 2 (b).

(4) «Με τους δώδεκα θρόνους έκανε ολοφάνερη την τότε ανάπαυση και ιδιαίτερη τιμή των δώδεκα μαθητών και την κοινωνία της βασιλείας του... Είπε ότι τότε θα αναπαυθείτε και θα τιμηθείτε περισσότερο από όλους και θα βασιλέψετε μαζί μου» (Z).

«Διότι οι θρόνοι δεν φανερώνουν ότι θα καθίσουν, διότι μόνος αυτός είναι που πρόκειται να κάτσει και να κρίνει· αλλά με τους θρόνους φανέρωσε την τιμή και την απεριγραπτή δόξα» (Σχ). Τον θρόνο του Ιούδα πήρε άλλος (b).

(5) Ή, «με την έννοια του καταδικάζοντας» (Z), «όπως ακριβώς είπε, ότι η βασίλισσα του νότου θα καταδικάσει την γενιά εκείνη και οι Νινευίτες πάλι ότι θα καταδικάσουν αυτούς» (X)· «όχι επειδή θα δικάζουν, αλλά επειδή ο δικαστής από την πίστη εκείνων θα καταδικάσει αυτούς· επειδή και αυτοί και εκείνοι ανατράφηκαν με τους ίδιους νόμους και τα ίδια ήθη, και όμως εκείνοι μεν πίστεψαν ενώ εκείνοι απίστησαν» (Z).

«Διότι η όλη ζωή των δικαίων θα κρίνει τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ που δεν πίστεψαν και θα κρίνουν βεβαίως οι Απόστολοι, και όσοι μιμήθηκαν με ζήλο και κατόρθωσαν τον αποστολικό τρόπο ζωής, αυτούς που είχαν μεν ευγενική καταγωγή (επειδή ήταν Ισραηλίτες) αλλά δεν έπραξαν τα αντάξια της καταγωγής τους. Ίσως λοιπόν το μεν «μέσα από εσάς κρίνεται ο κόσμος» που ειπώθηκε στους Κορινθίους, να λέγεται προς τους πιστούς που προήλθαν από τα έθνη, ενώ το «θα κάτσετε και εσείς σε δώδεκα θρόνους κρίνοντας τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ», να λέγεται προς τους αποστόλους και τους μιμητές του αποστολικού τρόπου ζωής, οι οποίοι θα κρίνουν αυτούς που από όλο τον κόσμο έχουν την πιο ευγενή καταγωγή, δηλαδή τον Ισραήλ» (Ω).

Ή, το κρίνω με την έννοια του εξουσιάζω, κυβερνώ, προϊσταμαι μαζί με την εξουσία της απονομής του δικαίου, επειδή στους βασιλιάδες και τους άρχοντες ανήκε το να απονέμουν το δίκαιο (g).

Ή, η κρίση και καταδίκη θα γίνει όχι μόνο με τη σύγκριση και αντίθεση των αποστόλων με τις δώδεκα φυλές, αλλά στο ζήτημα αυτό θα ενεργήσουν ως επίτροποι του Σωτήρα μας οι απόστολοι, αναγγέλλοντας στους Ιουδαίους την εναντίον τους απόφαση του Σωτήρα και τους λόγους της (δ).

(6) Τους συγχρόνους Ιουδαίους και ομοφύλους τους, «τη γενιά εκείνη» (Z), στην οποία αρχικά στάλθηκαν οι απόστολοι (b). Για μας σήμερα οι 12 αυτές φυλές εκπροσωπούν όλο τον κόσμο. Αλλά ο Σωτήρας σταματά στην άποψη, την οποία το τότε παρόν εμφάνιζε (L).

Ματθ.19,29 και πᾶς(1) ὃς ἀφῆκεν οἰκίας(2) ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα(3) ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου(4), ἑκατονταπλασίονα(5) λήψεται(6) καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.

Ματθ.19,29 Κι ὅποιος ἀφησε σπίτια ἢ ἀδερφοὺς ἢ ἀδερφές ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ παιδιὰ ἢ χωράφια για χάρη μου, θα πάρει εκατό φορές περισσότερα και θα κληρονομήσει την αιώνια ζωή.

(1) Όχι μόνο οι απόστολοι, για τους οποίους ο Πέτρος έθεσε στον Κύριο το ερώτημα, αλλά και κάθε άλλος (b) ο οποίος για να μπει στην υπηρεσία του Χριστού, άφησε... (ο).

(2) Εννοεί όχι μόνο το κτίριο, αλλά όλους ανεξαιρέτως τους οικείους, την

οικογένεια ολόκληρη, η οποία λόγω της πίστης ήλθε σε αντίθεση και τον έδιωξε· έπειτα αναφέρει το καθένα από τα μέλη της οικογένειας (δ).

(3) «Δεν λέει αυτό για να διασπούμε απλώς τους γάμους, αλλά ώστε και από την ίδια τη σύζυγο να προτιμούμε και αυτόν και το ευαγγέλιο και τη βασιλεία του Θεού. Αυτό ισχύει και για κάθε άλλη συγγένεια και κοντινή σχέση» (Ζ).

«Δεν προστάζει λοιπόν ο Κύριος να χωριζόμαστε έτσι απλά από τους δικούς μας, αλλά όταν εμποδίζουν προς την ευσέβεια» (Θφ).

«Νομίζω ότι εδώ υπαινίσσεται και τους διωγμούς. Επειδή δηλαδή υπήρχαν πολλοί πατέρες που τραβούσαν τα παιδιά προς την ασέβεια και γυναίκες τους άνδρες· όταν αυτά προστάζουν, λέει, ας μην είναι για σας ούτε γυναίκες ούτε πατέρες» (Χ). Ο ενικός γυναίκα θα μπορούσε να σημειωθεί ως τεκμήριο εναντίον της πολυγαμίας. Διότι για εκείνα, από τα οποία θα μπορούσαν να υπάρχουν περισσότερα από ένα (αδελφοί, παιδιά) χρησιμοποίησε πληθυντικό (b).

(4) Δηλαδή λόγω του ότι ομολογεί και κηρύττει το όνομα του Χριστού (b).

Καθορίζει το ελατήριο των θυσιών που ανέφερε, χωρίς το οποίο αυτές δεν έχουν καμία αξία (ο).

(5) «Με την έννοια του πολλαπλάσια» (Ζ).

(6) «Και αυτό εκπληρώθηκε. Διότι εγκαταλείποντας το καλάμι και το δίχτυ, έγιναν κυρίαρχοι των περιουσιών όλων των ανθρώπων, των αξιών των σπιτιών και των κτημάτων και αυτών ακόμα των σωμάτων όσων πίστεψαν» (Χ).

«Και αδελφούς μεν και αδελφές απέκτησαν όλους τους αγίους και όλες τις αγίες, ενώ πατέρες όλους όσους τους νοιάζονταν με στοργή και τους φρόντιζαν και τους σπλαχνίζονταν· διότι αυτά είναι τα γνωρίσματα του πατέρα· μητέρες πάλι είχαν όλες όσες ήταν όμοιες... και παιδιά όλους τους μαθητές» (Ζ).

Αναφέρονται μεν οι χριστιανικές υποσχέσεις στη μέλλουσα ζωή και σε αυτήν εκπληρώνονται, αλλά εξίσου και στην εκκλησία τώρα προγευόμαστε αυτές, έχοντας τα αντίτυπα των τέλειων και αληθινών εκείνων αγαθών (δ).

Ματθ.19,30 (1) Πολλοί δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι(2).

Ματθ.19,30 Πολλοί θα βρεθούν από πρώτοι τελευταίοι, κι άλλοι από τελευταίοι πρώτοι».

(1) Η φράση βρίσκεται εδώ, στο Ματθαίο μόνο και στο Μάρκο. Ο Λουκάς τοποθετεί αυτήν αλλού, στο ιγ 30, ενώ από την άλλη ο Ματθαίος επαναλαμβάνει αυτήν και πιο κάτω (κ 16). Συμπεραίνουμε από εδώ, ότι πρόκειται για λόγο, τον οποίο ο Κύριος είπε όχι μόνο μία φορά (p).

(2) Η έννοια του όλου στίχου: «Πολλοί που φαίνονται πρώτοι στην παρούσα ζωή, θα είναι τελευταίοι στη μέλλουσα, και αντιθέτως πολλοί που θεωρούνται τελευταίοι εδώ, θα είναι εκεί πρώτοι» (Ζ).

Η, «επειδή δεν πιστεύουν όλοι τον ίδιο χρόνο, αλλά άλλοι μεν πρώτα, άλλοι πάλι ύστερα, προβάλλει παραβολή που παρηγορεί αυτούς που έρχονται αργότερα και βάζει μέσα τους προθυμία» (Ζ).

Το πρώτοι δηλαδή αναφέρεται ή στο χρόνο της προσέλευσης ή στη θέση, την οποία φαίνεται κάποιος να κατέχει στην πάνω στη γη βασιλεία του Θεού, ή και στην κοινωνία γενικά. Μάλλον το δεύτερο. Ο λόγος μπορεί να αναφέρεται στον πλούσιο νέο, ο οποίος κατείχε ανώτερη θέση στην κοινωνία λόγω του πλούτου του, και η έννοιά του λοιπόν είναι: πολλοί, οι οποίοι στον κόσμο αυτόν κατέχουν θέση μεταξύ των πρώτων, θα είναι έπειτα μεταξύ των τελευταίων, διότι δεν θέλησαν να θυσιάσουν τα επίγεια πλεονεκτήματα, για να κερδίσουν την αιώνια ζωή. Ενώ άλλοι, που θυσίασαν τα πάντα και έταξαν εδώ τους εαυτούς τους μεταξύ των άσημων και τελευταίων, θα βρεθούν εκεί μεταξύ των πρώτων (p).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ' (20)

Στιχ. 1-16. Η παραβολή των εργατών του αμπελώνα.

Ματθ.20,1 (1) Ὁμοία γάρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν(2) ἀνθρώπου οἰκοδεσπότη(3), ὃστις ἐξῆλθεν(4) ἄμα πρωΐ(5) μισθώσασθαι(6) ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα(7) αὐτοῦ.

Ματθ.20,1 Η βασιλεία των ουρανών μοιάζει μ' έναν γαιοκτήμονα, που βγήκε νωρίς το πρωί να προσλάβει εργάτες για το αμπέλι του.

«Εἶναι παραβολή αὐτό που λέγεται, για αὐτό δεν πρέπει ὅλα ὅσα εἶναι στις παραβολές να τα περιεργαζόμαστε κατὰ λέξη, ἀλλὰ αφού μάθουμε το σκοπό για τον ὁποῖο φτιάχτηκε, αὐτόν να παίρνουμε και να μην πολυξετάζουμε τίποτα παραπέρα» (X).

«Από ὅλη αὐτήν την παραβολή λοιπόν, τα καίρια σημεῖα πρέπει μόνο να ερμηνεύσουμε, τα ἄλλα ὁμως να μην τα περιεργαζόμαστε» (Z).

Η παραβολή αὐτή συναγωνίζεται αὐτήν του ἀδίκου οἰκονόμου στον ἀριθμό των δυσκολιών τις ὁποῖες συναντᾷ κάποιος σε αὐτήν και στον ἀριθμό των ερμηνειῶν, οι ὁποῖες προτάθηκαν για αὐτήν. Και στις δύο ὁμως αὐτές παραβολές οι δυσκολίες προκλήθηκαν από την ἐπιμονή να ερμηνευτοῦν και αὐτές οι λεπτομέρειες των παραβολῶν. Ἀλλὰ σε κάθε μία από αὐτές ὑπάρχει ἓνα κύριο δίδαγμα που ὑπονοεῖται στην ὅλη αφήγηση, ἐνῶ ὅλες οι ἄλλες λεπτομέρειες αποτελοῦν ἀπλῶς το βάθος και το πλαίσιο της εικόνας. Και ἐνδέχεται μὲν και οι λεπτομέρειες αὐτές του βάθους (φόντου) και του πλαισίου να ἔχουν μερικές φορές κάποια ἐννοια και σημασία. Δεν πρέπει ὁμως να ἐπιμένουμε στο να ερμηνεύσουμε αὐτές, ἀναζητώντας σε αὐτές διδάγματα παράλληλα με το κύριο δίδαγμα της παραβολῆς, οὔτε πρέπει να ἐκπληττόμαστε, ἐάν οι ερμηνείες αὐτές μας ὁδηγοῦν σε ἀμηχανία (p). Κύρια ἰδέα που ἐκφράζεται με την παραβολή αὐτή εἶναι ὅτι οι ἀμοιβές στο μεσσιανικό θεῖο σχέδιο, δεν εἶναι ἀμοιβές οφειλῆς ἀλλὰ ἀμοιβές χάρις (ο).

(1) Το κύριο δίδαγμα της παραβολῆς εἶναι: ἢ, «φτιάχτηκε αὐτή η παραβολή για να κάνει προθυμότερους αὐτούς που στα ἔσχατα γεράματα μεταβάλλονται και γίνονται καλύτεροι» (X) και «για να μην ἀπογοητεύονται αὐτοί, ἀλλὰ να ξέρουν ὅτι μποροῦν και με σύντομη φροντίδα να σωθοῦν» (Z).

«Δηλώνεται λοιπόν ὅτι, αὐτοί μὲν που από παιδιὰ και πρώτη ηλικία κλήθηκαν στο να ἐργάζονται τα ἔργα της βασιλείας του Θεοῦ, εἶναι αὐτοί που μισθώθηκαν από το πρωί, ἐνῶ αὐτοί που ἦρθαν στη θεοσέβεια μετὰ την παιδική ηλικία εἶναι αὐτοί που ἔφτασαν από την τρίτη ὥρα, αὐτοί ἐπίσης που ἦρθαν ὄντας ἤδη ἄνδρες, εἶναι αὐτοί που στέλλονται στον ἀμπελῶνα την ἕκτη ὥρα· αὐτοί που ὁδηγοῦνται σε μεγάλη ηλικία στη θεοσέβεια εἶναι αὐτοί της ἐνάτης ὥρας... ἐνῶ αὐτοί που ἦρθαν ἤδη γέροντες κοντὰ στο θάνατο, δηλώνονται με αὐτούς που καλέστηκαν στην ἐνδεκάτη... Ἐπειδὴ λοιπόν δεν ἐξετάζεται ο χρόνος, που ἔζησε με πίστη κάποιος, ἀλλὰ η διάθεση, για αὐτό σε ὅλους ὅσους ἔκαναν τα ἐπιβαλλόμενα από την ὥρα που καλέστηκαν, δίνεται ο ἴδιος μισθός της σωτηρίας» (Ω).

Και οι Ἀπόστολοι και ὅλοι οι ὁποῖοι πρώτοι κλήθηκαν στη διακονία του εὐαγγελίου, παίρνοντας την ἀμοιβή τους, χαριστικά την παίρνουν, ὅπως και αὐτοί που κλήθηκαν στη βασιλεία κατὰ την τελευταία περίοδο της ζωῆς τους ἢ σε μεταγενέστερη ἐποχή του βίου της Ἐκκλησίας (ο).

Ἡ, ο Θεός σε ὅλα τα πιστὰ παιδιὰ του ὅλων των ἐποχῶν της χριστιανικῆς ἐκκλησίας μία και την ἴδια ἐπιφυλάσσει ἀμοιβή, διότι δεν θα ὑπάρχει καμία διαφορά στο χρόνο (δ).

Ἡ, με την παραβολή πληροφορεῖ ο Χριστός τους πρώτους και παλαιότερους μαθητές,

ότι άλλοι οι οποίοι θα γίνονταν μαθητές του αργότερα (όπως ο Παύλος), θα απολάμβαναν τα ίδια προνόμια και αμοιβές, τα οποία και οι πρώτοι απόστολοι που συνδέθηκαν μαζί του (α).

«Δεν θα μπορούσε κάποιος χωρίς πειστικότητα να στοχαστεί ότι ο Παύλος μεν... μία ώρα εργάστηκε και ίσως περισσότερο από όλους τους πριν από αυτόν» (Ω).

Ή, ο Θεός τηρεί τις υποσχέσεις του προς εκείνους οι οποίοι υπηρετούν αυτόν, παραμένει όμως Κύριος στον κόσμο του. Είναι ο μόνος κριτής για το τι ο καθένας από τους δούλους του πρέπει να πάρει. Κανείς δεν παίρνει λιγότερο από το υποσχημένο, πολλοί όμως θα πάρουν περισσότερο. Και στα μεν μάτια των ανθρώπων φαίνεται αυτό εκ πρώτης όψεως άτοπο. Αλλά ο Θεός δεν θα δει ως άνθρωπος (ρ). Η πρώτη και η τρίτη εκδοχή πιο σοβαρές.

Η παραβολή έχει μέσα της αυστηρό έλεγχο εναντίον αυτών που οδηγούνται από μεμψίμοιρο και ζηλιάρικο πνεύμα, οι οποίοι θεωρούν ως έργο αξιομισθίας την διακονία τους στον αμπελώνα του Κυρίου, ή αποβλέπουν σε κάποια άλλη αμοιβή από εκείνην η οποία είναι αμοιβή εξ' ολοκλήρου της χάριτος (ο).

(2) Για την όλη φράση δεσ Ματθ. ια 16,ιγ 24 (α). Σημαίνει τη χριστιανική οικονομία που άρχισε στη γη και τελειώνει στους ουρανούς. Μπορεί η όλη φράση να μεταφραστεί: Οι παρεχόμενες αμοιβές στη βασιλεία του Χριστού και ο τρόπος, με τον οποίο ο Θεός φέρεται προς αυτούς που καλεί στη διακονία του μπορεί να εξομοιωθεί με τον τρόπο, με τον οποίο κάποιος οικοδεσπότης μεταχειρίστηκε και αντάμειψε τους εργάτες του (ο).

(3) Δες ιγ 52. Τον κύριο του σπιτιού. Σπίτι εδώ είναι η εκκλησία του Χριστού (δ).

(4) Με αυτό φανερώνεται η πρωτοβουλία του Θεού Πατέρα, που φρόντισε να προσλάβει με αμοιβή (τη σωτηρία τους) εργάτες για τον αμπελώνα του (δ).

(5) =Με το που έγινε πρωί, ημέρα (δ). Κατά τον καιρό του τρυγητού υπάρχει ζήτηση εργατών και ο οικοδεσπότης θα έπρεπε πολύ νωρίς το πρωί να φροντίσει για εξεύρεσή τους (S).

(6) «Πολύ λογικά είπε «να μισθώσει»: διότι μισθός επιφυλάσσεται στους εργάτες, η σωτηρία του καθενός» (Z). Παρ' όλα αυτά δεν πρέπει να ζητάμε την κατά γράμμα και στις λεπτομέρειες εξήγηση της παραβολής. Διότι οι άνθρωποι μεν μισθώνουν τους εργάτες, ο Θεός όμως ουδέποτε μισθώνει τους δούλους του (ο).

(7) Ο αμπελώνας έχει πολλές όμοιες χρήσεις στις Γραφές. Δες Ησ. α 8, ε 1, Ιερεμ. ιβ 10, Άσμα α 6, η 11 (S). «Αμπελώνας μεν λέει ότι είναι οι προσταγές και οι εντολές του Θεού: χρόνος της εργασίας ο τωρινός βίος: εργάτες όσοι με διάφορους τρόπους καλούνται στα θεία προστάγματα» (X). Ή, εννοεί τους Αποστόλους και τους υπόλοιπους Ιουδαίους, τους οποίους από τον Πατέρα ο ίδιος ο Σωτήρας κάλεσε (δ).

Ματθ.20,2 καὶ συμφωνήσας(1) μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου(2) τὴν ἡμέραν ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

Ματθ.20,2 Συμφώνησε με τους εργάτες να τους πληρώσει ένα δηνάριο την ημέρα, και τους έστειλε στο αμπέλι του.

(1) Συμφωνία έγινε με εκείνους οι οποίοι μισθώθηκαν νωρίς. Οι άλλοι εμπιστεύτηκαν την καλοσύνη του οικοδεσπότη (ρ).

(2) Εκ δηναρίου= από ένα δηνάριο. Για το δηνάριο δεσ ιη 28. Ήταν ισότιμο με την ελληνική δραχμή, την οποία ο Τωβίτ (ε 14) έλαβε ως ημερομίσθιο του και η λέξη, όπως και πολλές άλλες λατινικές, μπήκε σε ιουδαϊκή χρήση (α). Νόμισμα αργυρό ισότιμο με 10 και μετέπειτα με 16 ασσάρια (g).

Ματθ.20,3 καὶ ἐξελθὼν περὶ τρίτην(1) ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ(2) ἀργούσ(3),

Ματθ.20,3 Όταν γύρω στις εννιά βγήκε στην αγορά, είδε άλλους να στέκονται εκεί χωρίς δουλειά,

(1) Οι ώρες υπολογίζονται από την ανατολή του ηλίου κατά την ισημερία.

Πρόκειται λοιπόν εδώ περίπου για τις εννιά πριν το μεσημέρι (L).

(2) Οι εργάτες δεν είχαν μισθωθεί και για αυτό είχαν συγκεντρωθεί στην αγορά, αναμένοντας να μισθωθούν από κάποιον (S).

(3) Με το αργούς υποδηλώνει ο Σωτήρας, ότι χωρίς τον πνευματικό προορισμό του Χριστιανού και την ηθική εργασία για σωτηρία, η ζωή εδώ του ανθρώπου περνά με αργία και άσκοπα (δ). Η παραβολή δεν μιλά για ανθρώπους οι οποίοι από δική τους διάθεση αναβάλλουν να μπουν στην υπηρεσία του Θεού.

Ματθ.20,4 και εκείνοι είπεν· υπάγετε και ὑμεῖς(1) εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἐὰν ᾖ δίκαιον δώσω(2) ὑμῖν.

Ματθ.20,4 και τους εἶπε: “πηγαίνετε και εσεῖς στο αμπέλι και θα σας δώσω ὅ,τι εἶναι δίκαιο”.

(1) Όχι κουρασμένοι και δυνατοί εργάτες ήταν ιδιαίτερος χρήσιμοι (p). Κλήθηκαν στον αμπελώνα αργότερα από τους άλλους, θα επιδίδονταν όμως στη συνέχιση του έργου με δραστηριότητα, την οποία οι πρώτοι λόγω της κούρασης που ήλθε δεν μπορούσαν να δείξουν.

(2) «Πρέπει να προσέξουμε όχι με βιασύνη και το ότι συμφώνησε μεν ο οικοδεσπότης σε αυτούς που πήρε νωρίς το πρωί το ένα δηνάριο, σε αυτούς όμως που κλήθηκαν την τρίτη ώρα δεν κατονόμασε συγκεκριμένα το μισθό, αλλά εἶπε «ὅ,τι εἶναι δίκαιο θα σας δώσω». Ας προσέξουμε επίσης ότι το ίδιο έκανε και σε αυτούς που κλήθηκαν την έκτη και την ενάτη ώρα» (Ω).

Επιφύλαξε στον εαυτό του την εκτίμηση του έργου τους (δ). Πάντως δεν έπρεπε να περιμένουν ένα δηνάριο, αλλά το ποσό που αντιστοιχούσε με το χρόνο, στον οποίο άρχισαν να εργάζονται (L).

Ματθ.20,5 οἱ δὲ ἀπήλθον(1). πάλιν ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην(2) ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως(3).

Ματθ.20,5 Έφυγαν κι αυτοί για το αμπέλι. Όταν ξαναβγήκε κατά τις δώδεκα και κατά τις τρεις, έκανε το ίδιο.

(1) Και αυτοί και όσοι κλήθηκαν μετέπειτα πήγαν στον αμπελώνα αμέσως μόλις κλήθηκαν. Μάλιστα για αυτούς που κλήθηκαν κατά την ενδεκάτη ώρα αναφέρεται ξεκάθαρα, ότι έμεναν αργοί, διότι δεν δόθηκε σε αυτούς νωρίτερα ευκαιρία να εργαστούν (p).

(2) Έκτη ώρα είναι το μεσημέρι, ενώ ενάτη η τρίτη απογευματινή.

(3) Δηλαδή συμφώνησε και με άλλους επιφυλάσσοντας στον εαυτό του την εκτίμηση της εργασίας τους (δ).

Ματθ.20,6 περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην(1) ὥραν ἐξελθὼν εὔρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς, καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί(2);

Ματθ.20,6 Κατά τις πέντε, βγήκε και βρήκε κι άλλους να κάθονται, και τους ρωτάει: “γιατί κάθεστε εδώ ἀνεργοί ὅλη την ημέρα;”

(1) Εάν πάρουμε την παραβολή ότι αναφέρεται σε αυτούς που καλούνται σε διαφορετικές ηλικίες, τότε «πρωί, δηλαδή πρώτη ώρα, είναι η ηλικία αυτών που κλήθηκαν στις εντολές από τη νηπιακή ηλικία, ενώ τρίτη ώρα η ηλικία των εφήβων, έκτη των ανδρών, ενάτη των γερόντων και ενδεκάτη αυτών στα βαθιά γεράματα, δηλαδή αυτών που τους απομένει λίγος χρόνος ζωής» (Z).

(2) Κρύβεται κάποιος ελαφρός τόνος μομφής στα λόγια αυτά, σαν εκείνοι, στους

οποίους απευθύνονται, να ήταν διατεθειμένοι να σπαταλήσουν το χρόνο τους σε αργία (ο).

Ματθ.20,7 λέγουσιν αὐτῷ· ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο(1). λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς(2) εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον λήψεσθε(3).

Ματθ.20,7 “Κανέννας δε μας πήρε στη δουλειά”, του απαντούν. “Πηγαίνατε”, τους λέει, “κι εσεῖς στο αμπέλι μου και θα πάρετε ὅ,τι δικαιούσθε”.

(1) «Ήταν μεν πρόθυμοι να εργαστούν, κανείς όμως δεν τους μίσθωσε» (Ω).

(2) Καλεί και αυτούς στην καταλληλότερη για αυτούς ώρα, κατά την οποία είναι πλήρως προετοιμασμένοι και ώριμοι να δεχτούν την κλήση. «Οι μεν πρωί, οι άλλοι τρίτη, οι άλλοι έκτη, οι άλλοι ενάτη ώρα, οι άλλοι ενδεκάτη, όταν επρόκειτο να υπακούσουν» (X). «Διότι είναι αδύνατον να έλθουν ὅλοι στον ίδιο χρόνο και στην ίδια ηλικία. Τότε λοιπόν βρίσκει τον καθένα, όταν αυτός πρόκειται να υπακούσει» (Z).

«Αυτό και ο Παύλος δηλώνοντάς το έλεγε: όταν λοιπόν ευδόκησε ο Θεός που με ξεχώρισε από την κοιλιά της μητέρας μου. Πότε όμως ευδόκησε; Όταν επρόκειτο να υπακούσει... Έτσι κάλεσε και τον ληστή, αν και μπορούσε και προηγουμένως να τον καλέσει· αλλά εκείνος δεν θα υπάκουε... το ότι δηλαδή ὅλους, ὅσο βεβαίως εξαρτάται από αυτόν, θα τους καλούσε από την πρώτη ώρα, το δήλωσε και η παραβολή που είπε, ότι από το πρωί βγήκε για να μισθώσει» (X).

(3) Ο σιναϊτικός κώδικας, ο βατικανός και κάποιοι άλλοι παραλείπουν το «καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον λήψεσθε». Δεν μπορεί να γίνει λόγος για ημερομίσθιο, εφόσον η εργασία που θα πρόσφεραν αυτοί οι εργάτες παρείχε σε αυτούς δικαίωμα σε μετριότητα αμοιβή (F).

Ματθ.20,8 ὀψίας(1) δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ(2) αὐτοῦ· κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν(3), ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων(4).

Ματθ.20,8 Όταν βράδιασε, λέει ο ιδιοκτήτης του αμπελιού στο διαχειριστή του: “φώναξε τους εργάτες και πλήρωσέ τους το μεροκάματο, αρχίζοντας από τους τελευταίους ως τους πρώτους”.

(1) Δηλαδή η 12η ώρα ή η 6 μ.μ. (S). Προφητικός υπαινιγμός για την έσχατη κρίση. «Βράδυ, είναι η συντέλεια» (Θφ) για την ὅλη εκκλησία, το τέλος της ζωής του καθενός για τους επί μέρους πιστούς (ο).

(2) Δηλαδή σε αυτόν που του έχει ανατεθεί η διοίκηση του σπιτιού (δ). Εισήχθη απλώς για συμπλήρωση του ὅλου πλαισίου της παραβολής και δεν πρέπει να εξηγηθεί αλληγορικά ότι σημαίνει τον Μεσσία (S). Σύμφωνα με το Λευϊτ. κδ 15 ο εργάτης έπρεπε να πληρώνεται το ημερομίσθιό του κάθε μέρα, χωρίς να αναβάλλεται για την επομένη η ανταμοιβή του κόπου του (S).

(3) Τον γνωστό σε σένα μισθό (δ), δηλαδή το δηνάριο για τον καθένα (L).

(4) «Έτσι ὥστε πρώτοι μεν να πάρουν οι της ενδεκάτης, δεύτεροι οι της ενάτης, τρίτοι οι της έκτης και μετά από αυτούς τέταρτοι οι της τρίτης και τελευταίοι οι του πρωινού» (Ω). Η σειρά αυτή της πληρωμής ήταν ασυνήθιστη (S). Αλλά προτιμήθηκε αυτή διότι ήταν ανάγκη κατά τη σειρά της παραβολής να δουν οι πρώτοι τι παίρνουν οι τελευταίοι (δ).

Ματθ.20,9 καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον ἀνὰ(1) δηνάριον(2).

Ματθ.20,9 Ἦρθαν λοιπόν αυτοί που έπιασαν δουλειά στις πέντε και πήραν από ένα δηνάριο.

(1) Ο καθένας από ένα δηνάριο.

(2) «Για να μάθουν, ότι είναι δυνατόν και σε σύντομο χρόνο να κερδίσουν το παν» (Σχ).

Ματθ.20,10 ἔλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι(1) ἐνόμισαν ὅτι πλείονα λήψονται(2), καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον(3).

Ματθ.20,10 Ἦρθαν καὶ οἱ πρῶτοι καὶ νόμισαν πως θα πάρουν περισσότερα· πήραν ὅμως κι αυτοὶ ἀπὸ ἓνα δηνάριο.

(1) Δηλαδή αυτοὶ που εργάστηκαν ἀπὸ τὴν πρώτη ὥρα. Οἱ στο ἐνδιάμεσο εργάτες, δηλαδή αυτοὶ που κλήθηκαν καὶ ξεκίνησαν εργασία τὴν τρίτη, ἕκτη καὶ ἐνάτη δὲν παραπονήθηκαν διότι ἐβλεπαν ὅτι ἐπαιρναν καὶ αυτοὶ ολόκληρο ἡμερομίσθιο (b).

(2) Μέλλοντας χρόνος σχετικὰ με τὴν σκέψη καὶ ἰδέα τους που προηγήθηκε (L).

(3) «Ἄν καὶ αυτοὶ που ἦρθαν πρῶτοι, ὅσον ἀφορὰ τὸ μέτρο τῆς κούρασης πρόσφεραν περισσότερο, ἀλλὰ ὄχι ὅσον ἀφορὰ καὶ τὸ μέτρο τῆς πρόθεσης. Διότι αυτοὶ μὲν δὲν πίστεψαν οὔτε μπήκαν πιο πρὶν, παρὰ μόνο ἀφού τούς συμφωνήθηκε ὁ μισθός· οἱ ἄλλοι ὅμως ἦλθαν στὴν εργασία χωρὶς συμφωνία, τὸ ὁποῖο εἶναι γνώρισμα μεγαλύτερης πίστεως. Καὶ οἱ μὲν βρέθηκαν νὰ ἔχουν φθονερὴ φύση καὶ γεμάτη γογγυσμούς, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν κατηγοροῦνται γιὰ τίποτα τέτοιο. Καὶ σε αὐτούς μὲν αὐτὸ που δινόταν ἦταν μισθός, ἐνῶ στους ἄλλους ἡ χάρη» (Γ).

Ματθ.20,11 λαβόντες(1) δὲ ἐγόγγυζον(2) κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότη

Ματθ.20,11 Ὅταν τὸ πήραν, ἀρχισαν νὰ διαμαρτύρονται ἐναντίον τοῦ γαιοκτήμονα:

(1) Δὲν μπορούσαν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἀμοιβή, ἐφόσον τὸ ποσό αὐτὸ εἶχαν συμφωνήσει (ο).

(2) «Σχηματίζει ἡ παραβολὴ τους πρῶτους νὰ γογγύζουν καὶ νὰ ἀποστομώνονται, ὄχι ἐπειδὴ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θα ὑπάρχει φθόνος. Διότι ἀν καὶ ἐδῶ που εἶναι οἱ δίκαιοι θυσιάσουν τὶς ζωές τους γιὰ τους ἀνθρώπους, πολὺ περισσότερο ἐκεῖ βλέποντας αὐτούς νὰ σώζονται χαίρονται. Ἀλλὰ αὐτοῦ τοῦ εἴδους ὁ γογγυσμὸς καὶ ἡ ἀποστόμωση ἐπινοήθηκε μόνο γιὰ νὰ τονίσει με ἐμφαση τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ σε αὐτούς που ἐρχονται στὸ τέλος» (Z) καὶ «γιὰ νὰ διδάξει αὐτούς ὅτι τὴν τιμὴν θα ἀπολαύσουν, που θα μπορούσε καὶ φθόνον νὰ γεννήσει στους ἄλλους» (X).

Ματθ.20,12 λέγοντες ὅτι οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν(1), καὶ ἴσους ἡμῖν(2) αὐτούς(3) ἐποίησας τοῖς βαστάσασιν τὸ βάρος(4) τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα(5).

Ματθ.20,12 “αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι”, ἔλεγον, “εργάστηκαν μίαν ὥρα καὶ τους ἐξίσωσες μ’ ἐμᾶς, που υπομείναμε τὸ μόχθο καὶ τὸν καύσωνα μίας ολόκληρης μέρας;”

(1) Ὅπως καὶ σε ἐμᾶς τὸ ποιῶ θεωρεῖται=ἐκάναν μίαν ὥρα στὸν ἀμπελώνα (δ).

(2) Μιλούν καὶ γιὰ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἦλθαν κατὰ τὶς ἐνδιάμεσες ὥρες καὶ οἱ ὁποῖοι, ἀν καὶ βάσταξαν λιγότερο βάρος, υπέστησαν ὅμως τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας (b).

(3) Οἱ ὁποῖοι εργάστηκαν μόνο μίαν ὥρα καὶ με τὴν δροσιά τοῦ ἀπογεύματος (L).

(4) =Ὁ κόπος λόγω τῆς εργασίας (δ).

(5) Ἡ λέξις συναντιέται 15 φορές στους Ὁ’ με τὴν ἐννοία γενικῶς θερμοῦ ἀνέμου που πνέει (α), δηλαδή τοῦ νοτιοανατολικοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πιο ἐνοχλητικὸς κατὰ τὴν ἀνοιξή (L) καὶ ὀνομάζεται σιρόκος (ο).

Ματθ.20,13 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐνὶ αὐτῶν· ἑταῖρε(1), οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι;

Ματθ.20,13 Ἐκεῖνος ὅμως γύρισε σ’ ἓναν ἀπ’ αὐτούς καὶ τοῦ εἶπε: “φίλε, δε σε

αδικώ· δε συμφώνησες μαζί μου ένα δηνάριο;

(1) Ο οικοδεσπότης έλαβε αφορμή να είναι δυσαρεστημένος. Χρησιμοποιεί παρ' όλα αυτά λέξη που δηλώνει συγκατάβαση (L). Εταίρε, φίλε, σύντροφε· δείχνει την επιείκεια και φιλανθρωπία του οικοδεσπότη που δικαιούται να μαλώσει αυστηρά αυτόν που αναμειγνύεται άδικα στα δικά του (δ).

Ματθ.20,14 ἄρον(1) τὸ σὸν(2) καὶ ὕπαγε(3)· θέλω(4) δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί(5)·

Ματθ.20,14 Πάρ' το και πήγαινε. Εγώ θέλω να πληρώσω αυτόν που ήρθε τελευταίος όσο κι εσένα.

(1) Χωρίς σύνδεση για να δοθεί μεγαλύτερη δύναμη στο λόγο (δ).

(2) Προφανής αντίθεση ανάμεσα σε αυτό και στο «τα δικά μου» που ακολουθεί στο σ. 15 (b)= αυτό που σου ανήκει κατά τη συμφωνία (δ).

(3) Πήγαινε στο σπίτι σου. Κρύβει ο λόγος κάποια αυστηρότητα που εκφράζει απαρέσκεια (ο). Αξιοσημείωτο ότι το πήγαινε αυτό δεν ειπώθηκε σε αυτούς που ήλθαν κατά την ενδεκάτη (b).

(4) Ο τόνος αυτής της λέξης είναι πολύ ισχυρός (b).

(5) Δηλαδή την ίδια αμοιβή (δ).

Ματθ.20,15 ἢ οὐκ ἔξεστί μοι(1) ποιῆσαι ὃ θέλω(2) ἐν τοῖς ἐμοῖς; εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου πονηρὸς(3) ἐστίν ὅτι ἐγὼ ἀγαθός(4) εἰμι(5);

Ματθ.20,15 Δεν μπορώ τα λεφτά μου να τα κάνω ό,τι θέλω; Ἡ μήπως επειδή εἶμαι καλός, αυτό προκαλεί τη ζήλεια σου;”

(1) Ἡ, δεν έχω ηθικό και νομικό δικαίωμα; (ο). Υπονοείται από έξω η απάντηση «βεβαίως σου επιτρέπεται να κάνεις» (δ).

(2) Και το θέλω του προηγούμενου σ. και αυτό που επαναλαμβάνεται εδώ δηλώνουν την απεριόριστη κυριαρχία της θέλησης του Θεού. «Δείχνει, ότι το παν οφείλεται στη δική του φιλανθρωπία και λόγω αυτής δεν θα αποκλειστούν, αλλά θα απολαύσουν και αυτοί (που ήλθαν ύστερα) τα απόρρητα αγαθά» (X).

(3) «Εάν το μάτι σου είναι φθονερό» (Z). Βάζει το μάτι αντί για τον όλο άνθρωπο, επειδή η θέα της ευτυχίας των άλλων διεγείρει συνήθως το φθόνο (ο).

(4) Είναι αγαθός εκείνος, ο οποίος παραχωρεί περισσότερα από όσα απαιτεί η δικαιοσύνη (b). Η έννοια της όλης φράσης: Είσαι φθονερός επειδή εγώ είμαι αγαθός; (S). Μου επιτρέπεται και έχω δικαίωμα να κάνω ό,τι θέλω στα δικά μου. Εάν λοιπόν εσύ γογγύζεις, αυτό οφείλεται στο ότι η αγαθότητά μου έγινε για σένα αφορμή να εκδηλώσεις το φθόνο σου (L).

(5) Προβλήθηκε ότι αυτοί που γόγγυσαν δεν τιμωρήθηκαν για τον γογγυσμό τους. Απλώς δέχονται κάποια ευγενική διαμαρτυρία και επίπληξη, δίνεται όμως σε αυτούς το ημερομίσθιό τους, όπως και στους άλλους. Αλλά η επίπληξη από το Θεό, είναι λοιπόν τίποτα; Μολονότι όμως ο Θεός δεν φέρνει σε αυτούς κάποια τιμωρία, παρ' όλα αυτά αυτοί οι ίδιοι φέρνουν στους εαυτούς τους τιμωρία.

Παίρνουν την αμοιβή της εργασίας τους, αλλά έχασαν τη δύναμη του να απολαύσουν αυτήν και να χαρούν για αυτήν. Οι δυσαρεστημένοι δεν είναι ποτέ ευτυχείς και ο φθόνος είναι ένα από τα χειρότερα βασανιστήρια. Ο ουρανός δεν είναι ουρανός σε εκείνους οι οποίοι στερούνται την ουράνια διάθεση. Και οι γογγυστές αυτοί δεν θα ευχαριστηθούν ποτέ, εφόσον δεν θα δεχτούν την αμοιβή τους με ευγνωμοσύνη (p).

Ματθ.20,16 Οὕτως(1) ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι(2)· πολλοὶ(3) γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

Ματθ.20,16 Ἔτσι θα βρεθούν οι τελευταίοι πρώτοι και οι πρώτοι τελευταίοι.

Γιατί πολλοί είναι οι καλεσμένοι, λίγοι όμως οι εκλεκτοί».

(1) Με αυτόν τον τρόπο, τον οποίο η παραβολή διδάσκει (δ).

(2) Ή, όλοι όμοια θα λάβουν την αμοιβή της αιώνιας ζωής, είτε έγιναν μαθητές της βασιλείας σε παλαιότερη είτε έγιναν τέτοιοι σε νεότερη περίοδο (α). Στην απονομή των αμοιβών καμία διάκριση δεν θα υπάρχει ανάμεσα στους πρώτους και τους τελευταίους. Οι αφοσιωμένοι δούλοι, που κλήθηκαν την ενδεκάτη, είναι δυνατόν να πάρουν ίση αμοιβή με τους αφοσιωμένους δούλους της πρώτης ώρας (ρ).

Ή, «τα λέει αυτά υπαινισσόμενος τους Ιουδαίους και όσους από τους πιστούς στην αρχή έλαμψαν, ύστερα όμως αμέλησαν την αρετή και πήγαν πίσω· καθώς και εκείνους πάλι που επέστρεψαν από την κακία στην αρετή και ξεπέρασαν πολλούς» (X). Εφόσον δεχτούμε ως αυθεντική την ακόλουθη φράση («διότι πολλοί είναι οι καλεσμένοι...») η δεύτερη εκδοχή είναι πιο σοβαρή.

(3) Το τμήμα αυτό του σ. παραλείπεται από τον σιναϊτικό κώδικα, τον βατικανό και λίγους άλλους= «πολλοί μεν είναι αυτοί που καλούνται στην πίστη, λίγοι όμως αυτοί που ευαρεστούν» (Z). Η λέξη κλητός εδώ σημαίνει αυτόν που κλήθηκε και δέχτηκε την κλήση (b).

Στιχ. 17-28. Οι δύο αδελφοί ζητούν πρωτοκαθεδρίες.

Ματθ.20,17 (1)Και αναβαίνων(2) ό Ίησοϋς εις Ίεροσόλυμα παρέλαβε τούς δώδεκα(3) μαθητάς κατ' ιδίαν(4) έν τή όδω και είπεν αυτοίς.

Ματθ.20,17 Καθός ανέβαινε ο Ιησοϋς προς τα Ιεροσόλυμα, πήρε ιδιαιτέρως τους δώδεκα μαθητές και πηγαίνοντας τους είπε:

(1) Συνήθως η προαναγγελία αυτή θεωρείται τρίτη, είναι όμως τέταρτη από αυτές που αναφέρονται (Ματθ. 1στ 21, ιζ 12,22), και είναι δυνατόν να υπήρξαν και άλλες (ρ).

«Επειδή δηλαδή ήταν λογικό αυτοί, μιας και δεν ήθελαν να συμβεί αυτό, να το ξεχνούν, τους το θυμίζει συνεχώς, γυμνάζοντας τη διάνοιά τους με τη συχνότητα της υπενθύμισης και μειώνοντας τη λύπη τους» (X).

(2) Αξιομνημόνευτη πορεία και ανάβαση, κατά την οποία μεγάλες και ποικίλες συγκινήσεις εκδηλώθηκαν (b).

(3) «Ο Ιούδας ήταν ακόμη ένας από τους δώδεκα. Και τον Ιούδα πήρε κατ' ιδίαν... Διότι ήταν ακόμη άξιος να παίρνεται κατ' ιδίαν μαζί με τους υπόλοιπους έντεκα... Είναι φανερό λοιπόν ότι έκρινε ότι και αυτός έπρεπε να είναι ένας από αυτούς που θα άκουγαν όσα θα πάθει ο διδάσκαλος, και δεν απογοητεύεται διότι ο Ιούδας αγνοούσε ακόμη αυτά που θα έκανε... Διότι νομίζω ότι ο διάβολος δεν είχε μπει ακόμη στην καρδιά του Ιούδα Σίμωνος Ισκαριώτη για να παραδώσει τον Ιησού» (Ω).

«Αναγκαστικά όμως μιλά στους μαθητές του ιδιαιτέρως. Διότι δεν έπρεπε να βγει προς τα έξω σε πολλούς ο λόγος σχετικά με αυτά, ούτε να ειπωθεί με σαφήνεια. Διότι αν οι μαθητές θορυβούνταν, ακούγοντας αυτά, πόσο μάλλον τα πλήθη του λαού» (X).

«Και προς τους πολλούς βεβαίως μίλησε, αλλά όχι με τέτοια σαφήνεια» (Z).

«Διότι είπε, γκρεμίστε αυτόν το ναό και σε τρεις μέρες θα τον ξαναχτίσω, και υπερφυσικό σημάδι δεν θα δοθεί παρά μόνο το σημάδι του Ιωνά του προφήτη, και πάλι, λίγο ακόμη χρόνο θα είμαι μαζί σας, και θα με ζητήσετε και δεν θα με βρείτε. Στους μαθητές όμως δεν μιλούσε έτσι, αλλά όπως ακριβώς τα άλλα τα έλεγε σαφέστερα, έτσι και αυτό το είπε. Γιατί όμως τους το έλεγε αυτό, εφόσον δεν επρόκειτο οι περισσότεροι να καταλάβουν το βαθύτερο νόημα αυτών των λόγων; Για να μάθουν μετά από αυτά, ότι ήρθε στο πάθος προγνωρίζοντας και με τη θέλησή του, και όχι αγνοώντας ούτε εξαναγκαζόμενος» (X).

«Αλλά και στους μαθητές δεν είπε από την αρχή με λεπτομέρεια για αυτά, αλλά

πρώτα μεν αμυδρότερα, έπειτα φανερότερα, τώρα όμως, όταν εξασκήθηκαν πλέον με την προσδοκία του πάθους, προσθέτει λεπτομερέστερα και τα άλλα» (Ζ), «για να υποφέρουν ευκολότερα το πάθος και να μην τους ταράξει πάρα πολύ εάν αυτό ερχόταν απροσδόκητα» (Χ).

Ματθ.20,18 **ιδού αναβαίνομεν(1) εις Ιεροσόλυμα, και ό υιός τοῦ ανθρώπου παραδοθήσεται(2) τοῖς άρχιερεῦσι και γραμματεῦσι(3) και κατακρinoῦσιν αυτόν θανάτω(4),**

Ματθ.20,18 **Ακούστε· τώρα που ανεβαίνουμε στα Ιεροσόλυμα, ο Υιός του Ανθρώπου θα παραδοθεί στους αρχιερείς και στους γραμματείς και θα τον καταδικάσουν σε θάνατο.**

(1) Αυτό δείχνει τη σταθερή και αμετάτρεπτη απόφαση του Κυρίου. Ελεύθερα και αυτοπροαίρετα ανεβαίνει προγνωρίζοντας το πάθος και όχι επιχειρώντας να κερδίσει το ιουδαϊκό έθνος και πεθαίνοντας ακούσια πάνω στην αποτυχία αυτής της επιδίωξής του (b). Πριν ο Χριστός έλεγε, ότι πρέπει (ιστ 21) ή ότι πρόκειται (ιζ 12,22) να πάθει. Ήδη όμως λέει, ότι ανεβαίνει στα Ιεροσόλυμα, όπου το πάθος θα λάβει χώρα (p). «Μη νομίζεις ότι αυτά τα λόγια έρχονται σε αντίθεση... με το γεγονός ότι αναχώρησε ο Ιησούς όταν άκουσε ότι ο Ιωάννης παραδόθηκε στη φυλακή. Ισχυρίζομαι δηλαδή, ότι ούτε πάντα αρμόζει να αποφεύγουμε τους κινδύνους, ούτε πάντα να ριχνόμαστε με ορμή σε αυτούς. Ένας σοφός εν Χριστώ πρέπει να εξετάζει ποιος μεν καιρός απαιτεί αναχώρηση, και ποιος πάλι την προθυμία στον αγώνα χωρίς αναχώρηση και πολύ περισσότερο χωρίς φυγή» (Ω).

(2) Από τον προδότη Ιούδα (δ).

(3) Το συνέδριο των Ιουδαίων θα καταδικάζε αυτόν (p). Έργο των γραμματέων ήταν να εξετάζουν και των αρχιερέων να αποφασίζουν (b).

(4) Οι κλασικοί συγγραφείς συντάσσουν με αιτιατική= με τον θάνατό του, ή με απαρέμφατο (να πεθάνει), ενώ στην Κ.Δ. η δοτική είναι από έλλειψη του «να παραδοθεί». Δες και Β΄ Πέτρ. β 6 (δ).

Ματθ.20,19 **και παραδώσουσιν αυτόν τοῖς έθνεσιν(1) εις τὸ έμπαῖξαι και μαστιγῶσαι και σταυρῶσαι(2), και τῇ τρίτῃ ήμέρᾳ αναστήσεται(3).**

Ματθ.20,19 **Θα τον παραδώσουν στους εθνικούς για να τον περιγέλασουν, να τον μαστιγώσουν και να τον σταυρώσουν· όμως την τρίτη μέρα αυτός θ' αναστηθεί».**

(1) «Δηλαδή στους Ρωμαίους στρατιώτες του Πιλάτου που ηγεμόνευε στα Ιεροσόλυμα» (Ζ). Οι εθνικοί θα εκτελούσαν την απόφαση του συνεδρίου. Αυτό υπονοεί ότι θα σταυρωνόταν και δεν θα λιθοβολούνταν (p).

(2) «Πιο πάνω μεν ειπώθηκε ότι ο σωτήρας πρόκειται να φονευτεί, εδώ όμως γράφτηκε και το είδος του θανάτου, η σταύρωση» (Ω). Είναι αξιοσημείωτη η λεπτομέρεια και ακρίβεια, με την οποία μιλά για το θάνατό του. Με ανθρώπινες απλώς προβλέψεις πιθανότερο παρουσιαζόταν το να πέσει ο Κύριος θύμα αιφνίδιας εξέγερσης του λαού λιθοβολούμενος επί τόπου όπως ο Στέφανος. Αλλά ο Κύριος προβλέπει υπερφυσικά τα του θανάτου του και προφητεύει αυτά (ο).

(3) «Αφού είπε τα λυπηρά, λέει και το παρηγορητικό, έτσι ώστε, όταν δουν εκείνα, να προσδοκήσουν και αυτό» (Ζ).

Παρά την προφητεία αυτή όμως, οι μαθητές «ούτε την ανάσταση με σαφήνεια γνώριζαν, ούτε όσα επρόκειτο να κατορθώσει. Και αυτό ήταν κρυμμένο από αυτούς. Για αυτό και είχαν λύπη. Διότι είχαν μεν δει άλλους που αναστήθηκαν από άλλους· αλλά κάποιον που ανέστησε τον εαυτό του και τον ανέστησε έτσι, ώστε να μην πεθάνει πλέον, ουδέποτε είδαν» (Χ).

Ματθ.20,20 Τότε(1) προσήλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ(2) τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς(3) προσκυνούσα(4) καὶ αἰτοῦσά τι(5) παρ' αὐτοῦ.

Ματθ.20,20 Τον πλησίασε τότε ἡ μητέρα των γιων του Ζεβεδαίου με τους γιους της και τον προσκύνησε ζητώντας του μια χάρη.

(1) Σε πολύ ακατάλληλο χρόνο (b). Φαίνεται παράδοξο, ότι αμέσως μετά τη θλιβερή προαναγγελία, την οποία ο Ιησούς έκανε για το πάθος του, δύο από τους στενότερα συνδεδεμένους με αυτόν μαθητές, ενοχλούν αυτόν με την αίτηση πρωτείων στη Βασιλεία, την οποία έμελλε να εγκαθιδρύσει (p). Αλλά «τόσο πολύ δεν κατάλαβαν με σαφήνεια το λεγόμενο, ώστε να του κάνουν λόγο και για προεδρία» (X).

Άλλωστε «επειδή είπε ο Σωτήρας στους μαθητές, ότι όταν καθίσει ο γιος του ανθρώπου στο θρόνο της δόξας του, θα καθίσετε και εσείς σε δώδεκα θρόνους, οι γιοι του Ζεβεδαίου προσδόκησαν ότι θρόνο δόξας εννοεί το θρόνο της βασιλείας στα Ιεροσόλυμα. Και επομένως επειδή τώρα πάλι είπε ότι, να, ανεβαίνουμε στα Ιεροσόλυμα και τα εξής... ήλπισαν ότι πλησιάζει ήδη η βασιλεία του... Αμέσως λοιπόν κυριεύτηκαν από έρωτα προεδρίας» (Z),

(2) Αυτή ήταν πιθανώς η Σαλώμη. Δες και Ματθ. κζ 56. Κατά τη γνώμη κάποιων από τους ερμηνευτές ήταν αδελφή της Παρθένου και σε αυτήν την περίπτωση η οικογενειακή συγγένεια έδωσε σε αυτήν το θάρρος να προβεί στην παράκληση (S). Η Σαλώμη συμπορευόταν από τη Γαλιλαία με τον Σωτήρα και τους μαθητές υπηρετώντας αυτούς, όπως ο Ματθαίος λέει στο κζ 55 και ο Μάρκος στο ιε 41 (δ).

(3) «Ο Μάρκος λέει ότι μόνοι προπορεύονται μαζί με αυτόν» (Z). «Είναι φυσικό να έγιναν και τα δύο. Διότι παρέλαβαν τη μητέρα τους, με σκοπό να μεγαλώσουν την παράκλησή τους και με αυτόν τον τρόπο να συγκινήσουν το Χριστό» (X). Ο Ματθαίος μπορεί εδώ να έχει πληροφορίες ανεξάρτητα από αυτές του Μάρκου, και η αφήγησή του παρουσιάζεται πιθανότερη. Διότι είναι πιθανότερο, ότι η μητρική φιλοδοξία της Σαλώμης παρέσυρε και τους δύο μαθητές στο να προβάλλουν την παράκληση αυτή στο Σωτήρα (p).

(4) =Με βαθύ σεβασμό χαιρετίζει αυτόν (δ). Από την προσκύνηση και την ακόλουθη αίτηση φαίνεται, ότι η γυναίκα αυτή είχε πολύ μεγάλη ιδέα για την μεγαλειότητα του Κυρίου, αλλά είχε συγχρόνως και πολύ μικρή γνώση (b).

(5) Η αίτησή της κατ' αρχάς υποβλήθηκε αόριστα. Δηλαδή Κύριε, δώσε μου ό,τι θα ζητήσω από σένα (F).

Ματθ.20,21 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· τί θέλεις; λέγει αὐτῷ· εἰπέ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου(1) ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Ματθ.20,21 «Τι θέλεις;» τη ρώτησε. Εκείνη του λέει: «Πες να καθίσουν αυτοί οι δυο γιοι μου στη βασιλεία σου ένας στα δεξιά σου κι ένας στ' αριστερά σου».

(1) Οι σπουδαιότεροι υπουργοί κάποιου βασιλιά κάθονταν από δεξιά και από αριστερά του. Από δεξιά ήταν η ύψιστη τιμητική θέση (Γεν. μη 14, Πράξ. ζ 55)(S). Να πάρουν δηλαδή τις δύο τιμητικότερες θέσεις δίπλα στο βασιλιά και να έχουν έτσι εξαιρετική τιμή και δόξα πάνω από όλους τους άλλους Αποστόλους και αγίους (δ). Με τι ντροπή στα μετέπειτα χρόνια πρέπει να αναπολούσαν οι δύο αυτοί μαθητές το πνεύμα της κοσμικής φιλοδοξίας, το οποίο τους κυρίευε τότε (o)!

Ματθ.20,22 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν(1)· οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε(2). δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον(3) ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν(4), ἢ τὸ βάπτισμα(5) ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι(6) βαπτισθῆναι; λέγουσιν αὐτῷ· δυνάμεθα(7).

Ματθ.20,22 Ο Ιησούς αποκρίθηκε: «Δεν ξέρετε τι ζητάτε. Μπορείτε να πιείτε το ποτήρι του πάθους που θα πιω εγώ ή να βαφτιστείτε με το βάπτισμα με το οποίο θα βαφτιστώ εγώ;» Του λένε: «Μπορούμε».

(1) «Σε αυτούς απαντά λοιπόν, αφού αυτοί πρόβαλαν τη μητέρα τους στην αίτηση για χάρη τους» (Ζ). Άλλωστε δεν υπήρχε ανάγκη να παρακινηθεί από τους γιους της η Σαλώμη στην παράκλησή της προς τον Κύριο. Αυτή δεν θα αγνοούσε τους πόθους των παιδιών της και ενεργούσε για ικανοποίησή τους. Ο Κύριος όμως, ο οποίος τώρα διαβάζει τα βάθη της καρδιάς των μαθητών του, απευθύνεται σε αυτούς (Λ).

(2) «Τι τέλος πάντων ζητούν; Άκουσε άλλον ευαγγελιστή που το αποκαλύπτει αυτό με σαφήνεια. Ζητούσαν αυτά, λέει, επειδή ήταν κοντά τα Ιεροσόλυμα και νόμιζαν ότι αμέσως θα αποκαλυφθεί η βασιλεία του Θεού. Νόμιζαν δηλαδή ότι η βασιλεία ήταν κοντά και ότι είναι αισθητή, και ότι αν απολάμβαναν αυτά που ζητούσαν, δεν θα υποστούν τίποτα από τα λυπηρά» (Χ).

Δεν γνωρίζετε τι είναι η δόξα μου, τι είναι το να καθίσει κάποιος δεξιά και αριστερά μου, σε ποιους δόθηκε αυτό και τι από πριν απαιτείται για αυτό (β). Ούτε η μητέρα ούτε οι γιοι αντιλήφθηκαν, ότι το πάθος και ο θάνατος, τον οποίο ο Μεσσίας προείπε για τον εαυτό του, ήταν η οδός προς την βασιλεία. Πρέπει κάποιος να πάθει για να βασιλεύσει (ρ).

«Δηλώνει ότι τίποτα πνευματικό δεν ζητούσαν, ούτε πάλι, εάν γνώριζαν αυτό που ζητούσαν, θα τολμούσαν να το ζητήσουν έτσι» (Χ).

(3) Ενδιάμεση λέξη που δηλώνει και τα καλά και τα κακά τα οποία είτε χορηγούνται είτε πέφτουν πάνω μας (Ψαλμ. οδ 9, Ησ. να 17 κλπ.). Εδώ όμως το ποτήριο λαμβάνεται με τελείως ειδική έννοια, αυτήν του φοβερού θανάτου που έχει προοριστεί από τον Θεό Πατέρα για αυτόν, για εξιλασμό των αμαρτιών όλου του κόσμου (δ).

«Επειδή περίμεναν ότι ο καιρός εκείνος, θα ήταν καιρός όχι μόνο βασιλείας, αλλά και ανάπαυσης, και αυτό το μέρος διορθώνει, φανερώνοντας ότι ο καιρός αυτός είναι μάλλον καιρός θλίψης και σφαγής» (Ζ).

«Εσείς μεν, λέει, μου μιλάτε για τιμή και στεφάνια. Εγώ όμως σας μιλώ για αγώνες και ιδρώτες. Διότι δεν είναι αυτός ο καιρός των επάθλων ούτε τώρα θα φανεί η δόξα μου εκείνη, αλλά ο παρών καιρός είναι καιρός σφαγής και πολέμων και κινδύνων» (Χ).

«Ποτήρι δηλαδή λέει το μαρτύριο και το θάνατό του» (Θφ). Μπορείτε, τους ρωτά, να πιείτε το ποτήρι μου; Δηλαδή έχετε το θάρρος, τη σταθερότητα και τη γενναιότητα να συμμετάσχετε στις δοκιμασίες μου και τα παθήματά μου; Αυτό θα έπρεπε πρώτιστα να βάλετε στο νου σας πριν να ζητήσετε θέσεις διάκρισης στη βασιλεία μου (ο).

(4) Το «μέλλω πίνειν» είναι ακριβέστερο από το πίνω (Λ). «Για να τους προσελκύσει, λέει «το οποίο εγώ πρόκειται να πω», για να τους κάνει προθυμότερους στη σχέση τους με αυτόν» (Χ).

(5) Η όλη φράση «ή το βάπτισμα... βαπτισθηναι» παραλείπεται από αρκετούς μεγαλογράμματους και κάποιους μικρογράμματους κώδικες. Το βάπτισμα εδώ λέγεται τροπικά για τις συμφορές και θλίψεις, από τις οποίες κάποιος από παντού κατακλύζεται (g). Ή, «βάπτισμα εννοεί το βάπτισμα με αίμα» (Ζ). «Βάπτισμα ονομάζει το θάνατό του, διότι είναι καθαρτικός για όλους μας» (Θφ).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Το μαρτύριο είναι δύο πράγματα, από τα οποία το μεν ένα αποκαλείται ποτήριο σωτηρίου και το άλλο βάπτισμα. Από την πλευρά μεν του ότι κάποιος υπομένει τους πόνους, είναι ποτήρι, το οποίο πίνεται από αυτόν που αντέχει όλα όσα του έρχονται, ο οποίος παίρνει πάνω του κατά κάποιο τρόπο και πίνει τους πόνους... Από την πλευρά δε του ότι παίρνει άφεση αμαρτιών αυτός που υπέμεινε, ονομάζεται βάπτισμα. Διότι αν το βάπτισμα υπόσχεται άφεση αμαρτιών... και άφεση αμαρτιών παίρνει και αυτός που υπέμεινε το βάπτισμα του μαρτυρίου, πολύ λογικό είναι να ονομάζεται το μαρτύριο βάπτισμα» (Ω).

(6) «Λέγοντας ότι, το οποίο εγώ πίνω και το οποίο εγώ βαπτίζομαι, έκανε σαφές, ότι

αυτός που δεν συμμετέχει στο πάθος του, δεν θα συμμετάσχει ούτε στη βασιλεία του» (Ζ).

(7) «Όλα τα υπόσχονται από τον πόθο τους να πετύχουν το αίτημά τους» (Ζ). «Από την προθυμία αμέσως υποσχέθηκαν, χωρίς να γνωρίζουν ούτε αυτό που είπαν, αλλά προσδοκούσαν να ακούσουν αυτό που ζήτησαν» (Χ). Δεν ξέρουν ούτε τώρα επαρκώς τι απαντούσαν (b). Η απάντηση αυτή δείχνει πνεύμα προκατάληψης και αυτοπεποίθησης, μολονότι δεν θα μπορούσε κάποιος να αμφισβητήσει την ειλικρίνεια των δύο μαθητών (ο).

Ματθ.20,23 και λέγει αὐτοῖς· τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε(1), καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε(2)· τὸ δὲ καθίσει ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ ἐωνύμων μου(3) οὐκ ἔστιν ἔμὸν δοῦναι(4), ἀλλ' οἷς ἠτοιμάσται(5) ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου(6).

Ματθ.20,23 Τους απαντάει: «Το ποτήρι μου θα το πιείτε, και με το βάπτισμα των παθημάτων μου με το οποίο θα βαφτιστώ εγώ θα βαφτιστείτε. Το να καθίσετε όμως στα δεξιά μου και στ' αριστερά μου δεν μπορώ να σας το δώσω εγώ, αλλά θα δοθεί σ' εκείνους για τους οποίους έχει ετοιμαστεί από τον Πατέρα μου».

(1) «Προφήτευσε σε αυτούς ότι και αυτοί θα σφαχτούν και θα αξιωθούν μαρτυρικού θανάτου» (Ζ). «Αυτό λοιπόν που λέει ο Χριστός σημαίνει το εξής. Θα πεθάνετε μεν για μένα και θα σφαχτείτε λόγω του κηρύγματος και θα συμμετάσχετε στο πάθος μου» (Χ). «Και για μεν τον Ιάκωβο όλοι ξέρουν ότι φονεύτηκε από τον Ηρώδη τον τετράρχη» (Ζ).

Από τον Ηρώδη Αγρίππα τον Α' γύρω στο 44 μ.Χ. Δες Πράξ. ιβ 2.

«Για τον Ιωάννη όμως, ο Χρυσόστομος ερμηνεύοντας το ευαγγέλιό του, στον πρώτο λόγο λέει, ότι και το ποτήριο του Χριστού ήπια και το βάπτισμά του βαπτίστηκε. Διότι όσον αφορά τη διάθεσή του σφάχτηκε και αυτός, αφού υπέστη τις μαρτυρικές πληγές και έπαθε αμέτρητα δεινά για το Χριστό» (Ζ). Επειδή «ο βασιλιάς των Ρωμαίων, όπως η παράδοση διδάσκει, καταδίκασε τον Ιωάννη που έδινε μαρτυρία για τον λόγο της αλήθειας, σε εξορία στο νησί της Πάτμου» (Ω).

(2) Ολόκληρη τη φράση «και το βάπτισμα... βαπτισθήσεσθε» τα αλεξανδρινά κείμενα και κάποια άλλα την παραλείπουν.

(3) Ή «κανείς δεν θα καθίσει ούτε στα δεξιά του ούτε στα αριστερά του. Διότι ο θρόνος εκείνος είναι απλησίαστος σε όλους, δεν εννοώ τους ανθρώπους μόνο και τους αγίους και τους Αποστόλους, αλλά και στους αγγέλους και τους αρχαγγέλους και όλες τις ουράνιες δυνάμεις. Όπως βέβαια και ο Παύλος παρουσιάζει αυτό ως αποκλειστικό γνώρισμα του Μονογενούς Υιού με τα λόγια του· «Σε ποιόν από τους αγγέλους είπε ποτέ, κάθισε στα δεξιά μου;». Αλλά απάντησε στη σκέψη αυτών που τον ρώτησαν, συγκαταβαίνοντας στην ασθένειά τους» (Χ).

Και συνεπώς εδώ μιλά ο Κύριος χρησιμοποιώντας απλώς την ίδια μορφή έκφρασης, με την οποία υποβλήθηκε σε αυτόν η φιλόδοξη αίτηση των δύο αδελφών (ο).

Ή, πιο σωστά, «δείχνει ότι θα καθίσουν κάποιοι. Επειδή ζητούσαν προεδρία ανάμεσα στους μαθητές, ο Χριστός λοιπόν κάθισμα στα δεξιά και αριστερά του, ονομάζει την πρώτη σειρά ανάμεσά τους» (Ζ).

(4) Ή, «πώς ο παντοδύναμος αδυνατεί να δώσει αυτήν; Δεν είναι, αυτό που είπε, σημάδι αδυναμίας, αλλά δικαιοσύνης. Επειδή δηλαδή ζητούσαν να τους χαριστεί η προεδρία, λέει, ότι δεν ανήκει σε εμένα να χαρίσω την πρώτη θέση· διότι αυτό σημαίνει τώρα το «να δώσω»· διότι είμαι δίκαιος και δεν κάνω διακρίσεις προσώπων· αλλά σε εκείνους ανήκει αυτή, λέει, στους οποίους ετοιμάστηκε από τον πατέρα μου· ετοιμάστηκε όμως σε αυτούς που δικαιούνταν να τύχουν αυτής» (Ζ).

Ή, δείχνει, ότι και σε αυτό η πρωτοβουλία ανήκει στον Πατέρα, την οποία ακολουθεί πάντοτε ο Υιός και το Πνεύμα. Μιλά λοιπόν και εδώ όπως και στο Ματθ. κδ 36 ο

Σωτήρας ως άνθρωπος και δεν περιορίζει τη θεία του εξουσία, η οποία από τη φύση της είναι η ίδια με αυτήν του Πατέρα και απεριόριστη, αλλά εξαρτά αυτήν από την πρωτοβουλία του Πατέρα, ο οποίος στο καθετί ενεργεί αφού συσχεφτεί μαζί με τον Υίο και το Πνεύμα (δ).

Ως μεσίτης και Μεσσίας πάντοτε παρουσιάζεται υποτελής στον Πατέρα. Αυτό όμως όταν εννοείται σωστά καθόλου δεν αντιτίθεται με την μαρτυρία από άλλα χωρία της Γραφής, σύμφωνα με την οποία ο Υιός είναι ομοούσιος και ισοδύναμος με τον Πατέρα (ο). Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές.

(5) «Έχει ετοιμαστεί από τον Πατέρα μου. Σε ποιους όμως έχει ετοιμαστεί; Σε αυτούς που από τα έργα τους μπορούν να γίνουν λαμπροί» (X).

(6) «Ταυτόχρονα τιμά και τον πατέρα, αλλά φανερώνει μαζί και τον εαυτό του, ότι μπορεί τα ίδια με τον πατέρα» (Z). Σε σχέση με τον περιορισμό, τον οποίο ο Κύριός μας θέτει εδώ στη δύναμή του, μπορούμε να συγκρίνουμε τους όμοιους περιορισμούς στα Μάρκ. ιγ 32 και Πράξ. α 7 (ρ).

Ματθ.20,24 και άκουσαντες οι δέκα(1) ήγανάκτησαν(2) περι(3) τῶν δύο ἀδελφῶν.

Ματθ.20,24 Όταν το άκουσαν αυτό οι υπόλοιποι δέκα μαθητές, αγανάκτησαν με τους δύο αδελφούς.

(1) Ανάμεσά τους ήταν και ο ίδιος ο ειλικρινής ευαγγελιστής Ματθαίος (b).

(2) Ίσως οι δέκα να περίμεναν ο Χριστός να αποδοκίμαζε αυστηρότερα τη φιλοδοξία των υιών Ζεβεδαίου. Αλλά και η ίδια η απόπειρα τού να πετύχουν με πλάγιο μέσο πλεονεκτήματα πάνω από τους υπόλοιπους συμμαθητές, ήταν αρκετή να προκαλέσει την αγανάκτησή τους εναντίον του Ιωάννη και Ιακώβου (ρ).

«Οι δύο μεν από τους δέκα μαθητές έδειξαν υπερηφάνεια, οι δέκα όμως φθόνησαν τους δύο μαθητές επειδή θέλησαν πρωτεία. Έτσι όλοι ήταν ατελείς, αφού δεν είχε ακόμη επιφοιτήσει το Πνεύμα σε αυτούς. Αλλά ύστερα παρατήρησέ τους καλά και θα τους δεις να είναι απαλλαγμένοι από κάθε πάθος και να επαινούν ο ένας τον άλλον και να παραχωρούν τα πρωτεία ο ένας στον άλλον» (Z).

(3) =Για την ιδιοτελή τους αξίωση (δ).

Ματθ.20,25 ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος(1) αὐτοὺς εἶπεν(2)· οἴδατε(3) ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν(4) κατακυριεύουσιν(5) αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι(6) κατεξουσιάζουσιν(7) αὐτῶν.

Ματθ.20,25 Τότε ο Ιησούς τους κάλεσε και τους είπε: «Ξέρετε ότι οι ηγέτες των εθνών ασκούν απόλυτη εξουσία πάνω τους και οι άρχοντες τα καταδυναστεύουν.

(1) «Επειδή θορυβήθηκαν και ταραχτήκαν, τους καθησυχάζει πριν να τους μιλήσει, με την πρόσκλησή του και με το ότι τους κάλεσε κοντά του. Διότι οι δύο, επειδή είχαν αποσπαστεί από την ομάδα των δέκα, στέκονταν πλησιέστερα προς αυτόν, συνομιλώντας με αυτόν ιδιαίτερος. Για αυτό και οδηγεί κοντά του και τους άλλους» (X).

(2) Η επιτίμηση προς τους δέκα που ακολουθεί, είναι το ίδιο ευγενική, όπως και η προς τους δύο αδελφούς, και ουσιαστικά είναι η ίδια με αυτήν που δόθηκε στο κεφ. ιη 2-5. Η οδός για ανύψωση είναι η οδός της ταπείνωσης και αυτός που επιθυμεί να εξουσιάζει πρέπει πρώτα να μάθει να υπηρετεί. Αυτό είναι πλήρης αντιστροφή της γενικώς επικρατούσας ιδέας για τις σχέσεις μεταξύ αρχόντων και αρχομένων. Ο άρχοντας πρέπει να υπηρετεί τους από κάτω του μάλλον, παρά εκείνοι αυτόν (ρ).

(3) Το γεγονός αυτό είναι πασίγνωστο, ότι δηλαδή οι άρχοντες και οι ηγεμόνες των εθνών κατακυριεύουν σε αυτούς (δ).

(4) «Δείχνει ότι είναι των εθνικών αυτού του είδους η συμπεριφορά, το να αγαπούν

τα πρωτεία» (X). «Επειδή ξέρει ότι είναι τυραννικό πράγμα η φιλοπρωτία και χρειάζεται δυνατότερο χτύπημα, τούς χτυπά βαθύτερα ρίχνοντάς τους στη μοίρα των εθνικών και απίστων, αν θα ήθελαν να φιλοδοξούν» (Θφ).

(5) Η πρόθεση «κατά» στο κατακυριεύουν και κατεξουσιάζουν τονίζει περισσότερο την έννοια των ρημάτων αυτών (b). «Μη αρκούμενοι στο ότι εξουσιάζουν αυτούς που υπέταξαν, θέλουν να τους εξουσιάζουν με μεγαλύτερη βία και να τους κυριεύουν πλήρως» (Ω).

(6) Οι ανθύπατοι και οι σατράπες (p), αυτοί που έχουν μεγάλη εξουσία (δ).

(7) «Οι μεγάλοι δεν σταματούν στο να εξουσιάζουν τους υπηκόους τους, αλλά ξεσηκώνονται εναντίον τους και τους καταδυναστεύουν» (Ω). Ο δεσποτισμός των αυτοκρατόρων και βασιλιάδων είναι μεγάλος, αλλά των ανθυπάτων και σατραπών είναι χειρότερος (p).

Ματθ.20,26 οὐχ οὕτως(1) ἔσται(2) ἐν ὑμῖν(3), ἀλλ' ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔσται ὑμῶν διάκονος(4),

Ματθ.20,26 Σ' εσάς όμως δεν πρέπει να συμβαίνει αυτό, αλλά όποιος θέλει να γίνει μέγας ανάμεσά σας, πρέπει να γίνει υπηρέτης σας·

(1) Όχι έτσι όπως στους δυνάστες του τωρινού αιώνα (δ).

(2) =Πρέπει να είναι (δ).

(3) =Μεταξύ σας (δ). Η έννοια των ακόλουθων φράσεων: «Εγώ νομοθετώ σε εσάς να αποκτήσετε το πρωτείο, από το να διακονείτε τους άλλους και να είστε δούλοι τους. Διότι αυτόν που ενεργεί έτσι, αυτόν εγώ ανακηρύσσω μεγάλο και πρώτο, και αυτός για μένα θα έχει το πρωτείο» (Z).

Υπάρχει ένα ορθό είδος άμιλλας στη Βασιλεία και αυτό είναι, ποιος θα μπορέσει να προσφέρει περισσότερες υπηρεσίες στους άλλους. Μπορεί να αποβεί ευγενής ανταγωνισμός το ποιος μπορεί πληρέστερα να αφιερώσει τον εαυτό του για ευεργεσία των άλλων. Αυτή είναι η μόνη οδός του να γίνει κάποιος μέγας ή να καταστεί πρώτος (p).

(4) Διάκονος και όχι κύριος όπως οι δυνατοί αυτού του αιώνα (δ). «Αν θες να γίνεις μέγας, μη ζητάς να γίνεις μέγας και τότε θα είσαι μέγας» (X).

Ματθ.20,27 καὶ ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος(1), ἔσται ὑμῶν δοῦλος(2)·

Ματθ.20,27 κι όποιος από σας θέλει να είναι πρώτος, πρέπει να γίνει δούλος σας.

(1) Έχοντας τα πρεσβεία από όλους του υπόλοιπους (δ).

(2) «Διάλεξε την τελευταία σειρά και τότε θα απολαύσεις τα πρωτεία» (X).

Ματθ.20,28 ὥσπερ(1) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(2) οὐκ ἤλθε(3) διακονηθῆναι(4), ἀλλὰ διακονῆσαι(5) καὶ δοῦναι(6) τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον(7) ἀντὶ πολλῶν(8).

Ματθ.20,28 Όπως κι ο Υιός του Ανθρώπου δεν ήρθε για να τον υπηρετήσουν, αλλά για να υπηρετήσει και να προσφέρει τη ζωή του λύτρο για όλους·

(1) «Ας είναι αυτός διάκονος και δούλος των άλλων, με τον ίδιο τρόπο που εγώ...»

(Z). Το μέγιστο παράδειγμα, το οποίο θα μπορούσε να φέρει ή να σκεφτεί (b). «Ότι δεν τα λέω τυχαία αυτά, πάρε την απόδειξη των λόγων από όσα κάνω και πάσχω»

(X). Ο παραπάνω αναφερόμενος νόμος της βασιλείας του Χριστού, επικυρώθηκε και δυναμώθηκε με το παράδειγμά του (ο).

(2) Ο Μεσσίας (δ). «Διότι εγώ έκανα και κάτι περισσότερο. Ενώ ήμουν βασιλιάς των ουράνιων δυνάμεων, θέλησα να γίνω άνθρωπος» (X).

(3) Υπονοεί την προϋπαρξη του υιού του ανθρώπου (p).

(4) «Διότι παρόλο που και η πεθερά του Πέτρου και η Μάρθα η αδελφή του Λαζάρου και άλλες γυναίκες τον υπηρετούσαν» (Z), αυτός όμως δεν αξίωσε την

διακονία τους. Άλλωστε δεν υπήρξε αυτό ο σκοπός της έλευσής του στον κόσμο. Οι χιλιάδες αυτών που θεράπευσε και δίδαξε, έκαναν πολύ μικρό τον αριθμό εκείνων, οι οποίοι τον διακόνησαν. Εάν όμως εκείνοι, τους οποίους υπηρέτησε κατά τον σύντομο δημόσιο βίο του, συμποσούνται σε χιλιάδες, τι θα έλεγε κάποιος για τα εκατομμύρια, τα οποία ευεργετήθηκαν με το θάνατό του.

(5) «Για να υπηρετήσω τους άλλους, φροντίζοντας και θεραπεύοντας, άλλων μεν τις ψυχές, άλλων δε τα σώματα, άλλων πάλι και τις ψυχές και τα σώματα» (Ζ).

(6) «Δεν σταμάτησα μέχρι το σημείο αυτό (το να υπηρετήσω), λέει, αλλά έδωσα και τη ζωή λύτρο» (Χ). «Ηρθα για να γίνω δούλος σας τόσο πολύ, ώστε και τη ζωή μου να δώσω λύτρο για χάρη πολλών» (Θφ). Το να δώσει την ψυχή του υπονοεί, ότι ο θάνατός του ήταν πράξη της ελεύθερής του θέλησης (ρ).

Σκάλα που ανεβαίνει (b). Για να γίνει κάποιος μεγάλος πρέπει να γίνει διάκονος πολλών, για να γίνει πρώτος πρέπει να γίνει δούλος, για να ανυψωθεί πάνω από όλους πρέπει να δώσει την ψυχή του για χάρη πολλών (ρ).

(7) Λύτρο με το οποίο πολλοί απελευθερώνονται από δεσμά ή αιχμαλωσία ή πωινές ή θάνατο (ρ). Τίμημα, αντάλλαγμα για ελευθερία από τη δουλεία (δ).

«Έδωσε την ψυχή του λύτρο για χάρη πολλών διότι με τη θέλησή του παρέδωσε τον εαυτό του σε θάνατο υπέρ των ανθρώπων. Διότι πεθαίνοντας κατάργησε με πολύ καλή αφορμή τον τύραννο επειδή φόνευσε τον αναμάρτητο» (Ζ).

Γεννιέται το ερώτημα, σε ποιον δόθηκε το λύτρο; «Σε ποιον έδωσε την ψυχή του; Στον Πατέρα. Διότι φώναξε πεθαίνοντας· Πατέρα, στα χέρια σου παραδίδω το πνεύμα μου. Και όμως, δεν ήμασταν κυριευμένοι από τον Πατέρα αλλά από τον διάβολο. Κάθε λοιπόν λύτρο πέφτει στην εξουσία αυτού που εξουσιάζει κάποιον, και λυτρώνει τους κυριευμένους από το χέρι εκείνου· το λύτρο όμως που δόθηκε από το Χριστό επειδή διέφερε με τρόπο υπερφυσικό από κάθε λύτρο, λύτρωσε μεν αυτούς που ήταν κυριευμένοι, το ίδιο όμως δεν έπεσε στην εξουσία αυτού που τους κυρίευε, αφού δεν μπόρεσε αυτός (ο διάβολος) να πάρει αυτό» (Ζ).

(8) Ή, «πολλούς τώρα λέει τους πάντες. Διότι για χάρη όλων έδωσε την ψυχή του και όλους τους λύτρωσε, έστω και αν πολλοί με τη θέλησή τους επέμειναν στη δουλεία» (Ζ).

Ή, το «πολλών» αντιτίθεται με τον έναν. Δεν θυσίασε τη ζωή του για τον εαυτό του, αλλά μία ζωή δόθηκε λύτρο για πολλές ψυχές (ρ). «Και αν υποθετικά όλοι πίστευαν σε αυτόν, θα έδινε την ψυχή του λύτρο για όλους» (Ω). Η «αντί» δηλώνει την αντιπροσωπευτική ιδιότητα του Σωτήρα, που αντιπροσωπεύει με το πάθος όλη την αμαρτωλή ανθρωπότητα (δ).

Στιχ. 29-34. Η θεραπεία δύο τυφλών.

Ματθ.20,29 Καὶ ἐκπορευομένων(1) αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχὸ(2) ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς.

Ματθ.20,29 Ὅταν ἐβγαίνουν ἀπὸ τὴν Ἱεριχὴν, τοὺς ἀκολούθησε πολὺς κόσμος.

Έχουμε πάλι εδώ αφήγηση που αναφέρεται και από τους τρεις συνοπτικούς. Δεν συμφωνούν όμως αυτές μεταξύ τους σε όλα. Ο Μάρκος και ο Λουκάς αναφέρουν μόνο έναν τυφλό, ενώ ο Ματθαίος αναφέρει δύο (ρ). Αλλά εδώ αυτόν μόνο θέλησε ο Μάρκος να αναφέρει, του οποίου η θεραπεία έκανε περίφημο το θαύμα, διότι αυτού ήταν πασίγνωστη η συμφορά της τύφλωσης (Αυ). Πράγματι ο Μάρκος αναφέροντας και το όνομα του τυφλού υποδηλώνει, ότι αυτός ήταν σε όλη την περίχωρο γνωστός και συνεπώς η θεραπεία του έγινε πιο αισθητή.

(1) Έτσι αναφέρει και ο Μάρκος, αλλά ο Λουκάς μιλά για το θαύμα ότι σημειώθηκε την ώρα που ο Κύριος προσέγγιζε την Ιεριχώ (S) και όχι την ώρα που έβγαινε από

την Ιεριχώ. Αυτό εξηγείται και συμβιβάζεται εύκολα, εάν δεχτούμε μαζί με τον Αμβρόσιο και κάποιους άλλους ότι οι τυφλοί παρουσιάστηκαν στον Ιησού από την άφιξή του στην Ιεριχώ, θεραπεύτηκαν όμως τη στιγμή που αναχωρούσε από εκεί (F).
(2) Πόλη ευγενέστατη που παρήγε μέλι, βάλσαμο, μυροβάλαντο, ρόδα και άλλα ευώδη, και βρισκόταν όχι μακριά από τη βόρεια ακτή της Νεκράς θάλασσας, στη φυλή Βενιαμείν μεταξύ Ιεροσολύμων και Ιορδάνου και απείχε από αυτά μεν 150, ενώ από αυτόν 60 στάδια (g) δηλαδή 6 ώρες από τα Ιεροσόλυμα και 2 από τον Ιορδάνη. Σήμερα είναι ένα χωριό άθλιο, που ονομάζεται Ρίχα και έχει γύρω στους 300 κατοίκους (δ).

Ματθ.20,30 και ιδού δύο τυφλοί καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει(1), ἔκραζαν λέγοντες· ἔλεησον ἡμᾶς, Κύριε, υἱὸς Δαυῖδ(2).
Ματθ.20,30 Δύο τυφλοί, που κάθονταν στην άκρη του δρόμου και άκουσαν πως περνάει ο Ιησούς, άρχισαν να φωνάζουν: «Κύριε, Υιέ του Δαβίδ, σπλαχνίσου μας!»

(1) Αμετάβατο εδώ (L). «Αφού γνώρισαν από τη φήμη του οι τυφλοί τον Κύριο, άρπαξαν την ευκαιρία του κατάλληλου χρόνου, εφόσον άκουσαν μεν ότι περνά από το δρόμο και πίστεψαν ότι ο Ιησούς που καταγόταν κατά σάρκα από το σπέρμα του Δαβίδ, ήταν δυνατός ώστε να τους θεραπεύσει» (Θφ).

(2) Στο Λουκά και το Μάρκο στην αρχή ονομάζεται ο Σωτήρας υιός Δαβίδ, και έπειτα Κύριος, ενώ εδώ και τα δύο μαζί (δ). Η φράση υιός Δαβίδ, συνηθισμένη στο Ματθαίο (α 1,20,θ 27,ιβ 23,ιε 22,κα 9,15,κβ 42). Υπονοεί πίστη στον Ιησού ως Μεσσία (p).

«Ας ακούσουμε αυτούς του τυφλούς, οι οποίοι ήταν καλύτεροι από πολλούς που βλέπουν. Διότι αν και ούτε οδηγό είχαν, ούτε μπορούσαν να τον δουν ότι έφτασε, παρ' όλα αυτά όμως φιλονικούσαν να έλθουν προς αυτόν και άρχισαν να κράζουν με μεγάλη φωνή» (X).

Ματθ.20,31 ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν(1)· οἱ δὲ μείζον ἔκραζαν(2) λέγοντες· ἔλεησον ἡμᾶς, Κύριε, υἱὸς Δαυῖδ.

Ματθ.20,31 Ο κόσμος τους μάλωνε να σωπάσουν. Αυτοί όμως φώναζαν ακόμα πιο δυνατά: «Κύριε, Υιέ του Δαβίδ, σπλαχνίσου μας!»

(1) «Τους έκλεινε ο όχλος το στόμα, για να τιμήσει τον Ιησού επειδή δήθεν τον ενοχλούσαν» (Z). Ίσως ήθελαν να προλάβουν να μην ενοχληθεί ο Ιησούς από άκαιρες κραυγές. Είναι όμως δυνατόν να θεωρούσε ο όχλος ως άκαιρη τη διακήρυξη για τον Ιησού ότι είναι ο Μεσσίας (p).

(2) «Επειδή ήταν πολύ θερμοί στην πίστη» (Θφ).

«Παρόλο που τους απαγόρευαν να μιλούν, περισσότερο φώναζαν. Διότι τέτοιο πράγμα είναι η καρτερική ψυχή: από αυτά τα ίδια τα εμπόδια υψώνεται. Ο Χριστός όμως άφηνε να μην τους επιτρέπουν να μιλούν, για να φανεί περισσότερο η προθυμία τους, και να μάθεις ότι με την αξία τους απόλαυσαν τη θεραπεία» (X).

Ματθ.20,32 καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν(1) αὐτοὺς καὶ εἶπε· τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν(2);

Ματθ.20,32 Ο Ιησούς στάθηκε, τους φώναξε και τους είπε: «Τι θέλετε να σας κάνω;»

(1) «Εφώνησεν με την έννοια του κάλεσε» (Z).

(2) «Για ποιό λόγο τους ρωτά;... Συνηθίζει παντού, πρώτα να κάνει ολοφάνερη την αρετή αυτών που θεραπεύει και να την αποκαλύπτει σε όλους, και τότε να κάνει τη θεραπεία. Για ένα λόγο μεν, για να οδηγήσει και τους άλλους σε ζήλο· για άλλο λόγο

πάλι, για να δείξει ότι άξιζαν να απολαύσουν τη δωρεά» (X), «και για να μη νομίσει κάποιος ότι ενώ αυτοί άλλα ήθελαν να πάρουν, άλλα δίνει αυτός» (Σχ).

Ματθ.20,33 λέγουσιν αὐτῷ· Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί(1).

Ματθ.20,33 «Κύριε», του λένε, «ν' ανοίξουν τα μάτια μας».

(1) Η αίτηση αυτή δείχνει, ότι υπήρχε στους τυφλούς η αναγκαία πίστη (p). Αλλά και «η κραυγή και ο ερχομός τους εκεί» (X) «και το ότι δεν απομακρύνθηκαν ενώ τους έκλειναν το στόμα» (Z) «αρκούσε να κάνει φανερή σε όλους την πίστη τους. Για αυτό δεν ρωτά, αν πιστεύετε, το οποίο έκανε σε πολλούς» (X).

Ματθ.20,34 σπλαγχνισθεῖς(1) δὲ ὁ Ἰησοῦς ἤψατο(2) τῶν ὀφθαλμῶν(3) αὐτῶν, καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ(4).

Ματθ.20,34 Ο Ιησούς τους σπλαχνίστηκε· άγγιξε τα μάτια τους, κι αμέσως απέκτησαν το φως τους και τον ακολουθούσαν.

(1) Η συμπάθεια του Ιησού προκαλούνταν από κάθε ανθρώπινη αθλιότητα (b).

(2) Έτσι ώστε με το άγγιγμα να εκδηλώσει τη θεία του θέληση για θεραπεία (δ).

(3) Υπάρχει και η γραφή των ομμάτων, το οποίο συναντιέται στην Κ.Δ. μόνο εδώ και στο Μάρκ. η 23.

(4) «Παρόλο που ήταν έλεος και χάρη, αναζητά τους άξιους. Ότι ήταν όμως άξιοι, είναι φανερό και από το ότι φώναζαν και από το ότι αφού πήραν δεν έφυγαν μακριά, το οποίο κάνουν πολλοί μετά τις ευεργεσίες δείχνοντας αχαριστία. Αλλά δεν ήταν εκείνοι τέτοιοι, αλλά ήταν και πριν τους δώσει καρτερικοί, και αφού τους έδωσε ευγνώμονες. Διότι πράγματι τον ακολούθησαν» (X).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ' (21)

Στιχ. 1-17. Η θριαμβευτική είσοδος του Κυρίου στα Ιεροσόλυμα.

Ματθ.21,1 Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἤλθον εἰς Βηθσφαγή(1) πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιῶν(2), τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητὰς(3)

Ματθ.21,1 Όταν πλησίαζαν στα Ιεροσόλυμα κι έφτασαν στην Βηθσφαγή, κοντά στο όρος των Ελαιῶν, ο Ιησούς έστειλε δύο μαθητές

Το τμήμα αυτό ονομάστηκε από κάποιους «η μεσσιακή κρίση». Ο Ιησούς επευφημήθηκε δημόσια ως ο Μεσσίας και κατόπιν αυτού θανατώθηκε. Αναστήθηκε όμως και εμφανίστηκε στους μαθητές του, στους οποίους υποσχέθηκε ότι θα ήταν μαζί τους «όλες τις ημέρες μέχρι τη συντέλεια του αιώνα». Η αφήγηση των κρίσιμων αυτών γεγονότων αποτελεί το πέμπτο και τελευταίο τμήμα του πρώτου ευαγγελίου.

Η χρονολογία των τελευταίων αυτών ημερών είναι αβέβαιη. Αλλά οι εγκυρότεροι από τους συγγραφείς είναι διατεθειμένοι να δεχτούν ως έτος των γεγονότων αυτών το 29 μ.Χ.. Αλλά και πάλι ο καθορισμός της ημερομηνίας και του μήνα παραμένει δύσκολο πρόβλημα. Είναι προφανές, ότι οι ευαγγελιστές κατά κανόνα δεν αποδίδουν μεγάλη σημασία στη χρονολογία. Ο Ματθαίος μάλιστα περιοριζόμενος στα ουσιώδη γεγονότα, δεν μας αναφέρει λεπτομέρειες του ταξιδιού. Δεν λέει τίποτα για την πορεία από τη Γαλιλαία στην Περαία (ιθ 1) ή για τα εκεί συμβάντα ή για την πορεία προς Ιεροσόλυμα (κ 17) ή από πού πέρασαν τον Ιορδάνη για να έλθουν στην Ιεριχώ (κ 29). Και τώρα επίσης δεν λέει τίποτα για το ταξίδι από Ιεριχώ στα Ιεροσόλυμα (p).

(1) Τίποτα δεν γνωρίζουμε για την Βηθσφαγή, ακόμα ούτε εάν ήταν μικρή πόλη ή κάποια περιοχή, διότι δεν αναφέρεται ούτε στην Π.Δ. ούτε στα απόκρυφα, ούτε στον Ιώσηπο. Στην Κ.Δ. αναφέρεται μόνο από τους συνοπτικούς, χωρίς να καθορίζεται

από αυτούς η ακριβής τοποθεσία της, η οποία πάντως φαίνεται να ήταν κοντά ή και πάνω στο όρος των ελαιών (p). Γειτόνευε με τη Βηθανία (δες Λουκ. ιθ 29) και πιθανώς βρισκόταν στα δυτικά της (F). Βηθφαγή=οίκος άγουρων σύκων (a).
(2) Το όρος αυτό βρίσκεται ανατολικά της Ιερουσαλήμ, από την οποία χωρίζεται με τον χείμαρρο των Κιδρών ή των Κέδρων. Το ύψος του είναι 2556 γαλλ. πόδια πάνω από τη θάλασσα και 416 γαλλ. πόδια πάνω από την κοιλάδα των Κιδρών. Πήρε το όνομα αυτό από την αφθονία των ελαιόδεντρων, από τα οποία καλυπτόταν (ο).
(3) Τα ονόματα των δύο μαθητών δεν αναφέρονται. Αλλά οι λεπτομέρειες, τις οποίες μόνος ο Μάρκος παρέχει, υποδηλώνουν ότι ο ένας από αυτούς ήταν ο Πέτρος (p).

Ματθ.21,2 λέγων αὐτοῖς· πορεύθητε εἰς τὴν κώμην τὴν ἀπέναντι(1) ὑμῶν, καὶ εὐθὺς(2) εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς(3)· λύσαντες ἀγάγετέ μοι.

Ματθ.21,2 λέγοντάς τους: «Να πάτε στο χωριό που είναι απέναντί σας, και θα βρείτε αμέσως ένα θηλυκό γαϊδούρι δεμένο, μαζί με το πουλάρι του. Να τα λύσετε και να μου τα φέρετε.

(1) Δείχνει ότι το χωριό αυτό, ήταν αυτό που βρισκόταν μπροστά στους μαθητές, προς τους οποίους μιλούσε ο Σωτήρας. Ποια όμως ήταν, δεν λέει και δεν μπορούμε να μάθουμε κάτι για αυτό (δ). Ίσως ήταν η κοντά στη Βηθφαγή Βηθανία, όπου ο Ιησούς ήταν γνωστός σε περισσότερες από μία οικογένειες (S). Πιθανότερο όμως φαίνεται να ήταν η Βηθφαγή, διότι στη Βηθανία είχε ήδη διανυκτερεύσει ο Κύριος και από αυτή έφυγε. Πώς λοιπόν θα έστελνε πάλι τους μαθητές εκεί; (ο).
(2) Δηλώνει χωρίς κόπο και έρευνα· στην είσοδό της (δ).
(3) Ο Ματθαίος αναφέρει δύο ζώα, οι άλλοι συνοπτικοί ένα (S). Δεν λέει όμως τίποτα για το ότι στο πουλάρι δεν είχε ακόμη ανέβει κάποιος άλλος, όπως αναφέρουν οι άλλοι δύο. Εφόσον όμως παρουσιάζεται το πουλάρι ότι ήταν ακόμη με τη μητέρα του, γίνεται αυτονόητο, ότι είχε μικρή ακόμη ηλικία και δεν είχε μπει σε χρήση (L). Το πουλάρι θα χρησιμοποιούνταν για να ανέβει πάνω του ο θριαμβευτής. Έφεραν όμως κατά πάσα πιθανότητα μαζί του και τη μητέρα του, για να κάνουν αυτό περισσότερο υπάκουο, διότι κανείς ακόμη δεν είχε ανέβει πάνω του (F).

Ματθ.21,3 καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε ὅτι ὁ Κύριος(1) αὐτῶν χρειαν ἔχει· εὐθὺς(2) δὲ ἀποστέλλει(3) αὐτούς(4).

Ματθ.21,3 Κι αν σας πει κανένας τίποτε, να του πείτε πως το χρειάζεται ο Κύριος. Κι αυτός θα τα στείλει αμέσως».

(1) Ο ιδιοκτήτης φαίνεται να είχε γνωρίσει τον Ιησού και ίσως ήταν και μαθητής από αυτούς του ευρύτερου κύκλου. Διαφορετικά δεν θα γνώριζε, ποιος ήταν ο «Κύριος» και δεν θα υπάκουε χωρίς κάποια αντίρρηση.
(2) Δεν θα χρειαστείτε πολλά λόγια (b).
(3) Υπάρχει και η γραφή αποστέλλει. Ο ενεστώτας δηλώνει το βέβαιο και γρήγορο αυτού που θα συμβεί (b).
(4) Η εντύπωση που παράγεται από τις αφηγήσεις και των τριών συνοπτικών είναι ότι ο Ιησούς είχε υπερφυσική γνώση, χάρις στην οποία προείπε τι θα συνέβαινε. Και οι τρεις συνοπτικοί επιστούν την προσοχή στην ακριβή συμφωνία («καθώς») εκείνων, τα οποία είπε από πριν στους δύο μαθητές ο Ιησούς και εκείνων, τα οποία συνέβησαν. Ο Ματθαίος μάλιστα τονίζει αυτό, όπως θα δούμε «καθώς συνέταξεν αυτοίς ο Ιησούς».

Ματθ.21,4 τοῦτο(1) δὲ ὄλον γέγονεν ἵνα πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου(2) λέγοντος·

Ματθ.21,4 Αυτά έγιναν για να εκπληρωθεί εκείνο που είχε πει ο Θεός με τα λόγια του προφήτη:

(1) «Αυτό· ποιό; Το ότι έστειλε τους μαθητές να φέρουν το γαϊδούρι και το πουλάρι» (Z).

(2) «Προφήτη εδώ λέει το Ζαχαρία» (Z). Η παράθεση κατά το κύριο μέρος της προέρχεται από το Ζαχ. θ 9 (a), και γίνεται σύμφωνα με το εβραϊκό κείμενο, αλλά ελεύθερα, διότι ο ευαγγελιστής δανείζεται και από τη μετάφραση των Ο΄ και αποσιωπά αρκετές φράσεις του πρωτοτύπου (F).

Ματθ.21,5 είπατε τῇ θυγατρὶ Σιών(1), ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς(2) σου ἔρχεται σοὶ πραῦς(3) καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον(4) καὶ πῶλον(5) υἱὸν ὑποζυγίου(6).

Ματθ.21,5 Πέστε στην πόλη της Σιών: Έρχεται σ' εσένα ο βασιλιάς σου πράος, καβάλα πάνω σε γαϊδούρι, πάνω σε πουλάρι, γέννημα υποζυγίου.

(1) Η φράση αυτή συναντιέται στο Ησ. ξβ 11 (b). Προηγείται από το χωρίο που παρατίθεται από το Ζαχαρία ίσως για να προσδώσει μεγαλύτερη έμφαση στην προφητεία (p). Ως εισαγωγική προσφώνηση ο Ζαχαρίας έχει: Χαίρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγατερ Ιερουσαλήμ. «Κόρη της Σιών είναι η ίδια η Σιών, όπως γιος ανθρώπου είναι ο ίδιος ο άνθρωπος· διότι είναι ιδίωμα και αυτό της εβραϊκής διαλέκτου. Σιών λοιπόν είναι η Ιερουσαλήμ» (Z). Σιών είναι το βουνό της Ιερουσαλήμ· ο πιο ψηλός από τους γύρω λόφους, πάνω στους οποίους ολόκληρη η πόλη χτίστηκε (δ).

(2) «Βασιλιάς της Σιών είναι ο Χριστός, από τη μία ως Θεός και από την άλλη επειδή αναβλάστησε από βασιλική ρίζα, αυτήν του Δαβίδ, και επίσης και ως ευεργέτης της» (Z). Στο κεφάλαιο του Ζαχαρία, από το οποίο πάρθηκε η παράθεση, γίνεται λόγος για την ίδρυση της βασιλείας του Μεσσία μετά τη νίκη των εθνών. Ο βασιλιάς της Σιών έρχεται να ιδρύσει αυτήν τη βασιλεία. Το ρητό είναι καθαρά χριστολογικό όπως και οι ραββίνοι θεώρησαν αυτό (δ).

(3) «Χωρίς να έχει ούτε στρατιωτική ακολουθία, ούτε ξιφοφόρους, ούτε ραβδούχους, αλλά δείχνει πολλή ημερότητα και επιείκεια» (Z).

(4) Το γαϊδούρι σήμαινε ότι η είσοδος στην πόλη ήταν ειρηνική (p). Το άλογο είναι θυμώδες και πολεμοχαρές, το οποίο ο βασιλιάς της ειρήνης δεν θα προτιμούσε να χρησιμοποιήσει (b). «Όχι οδηγώντας άρματα όπως οι υπόλοιποι βασιλιάδες, όχι δημιουργώντας θόρυβο περιβαλλόμενος από δορυφόρους» (X).

(5) «Δεν ανέβηκε σε γαϊδούρι και πουλάρι ξεχωριστά στο ένα και ξεχωριστά στο άλλο, ούτε σαν σε ζευγάρι, αλλά με τη φράση ὄνον και πῶλον να εννοήσεις το πουλάρι. Ήταν γαϊδούρι μεν στη φύση, αλλά πουλάρι στην ηλικία» (Z). Δεν ανέβηκε δηλαδή σε ένα διάστημα του δρόμου στο γαϊδούρι, και σε άλλο στο πουλάρι, ούτε χρησιμοποίησε συγχρόνως και τα δύο ζώα συνδέοντάς τα, για να σύρουν κάποια άμαξα. Αλλά αναφέρει πρώτα γενικά το γαϊδούρι, και έπειτα επεξηγεί με το πῶλον υιὸν υποζυγίου.

«Ρώτησε λοιπόν τον Ιουδαίο· ποιός βασιλιάς ήλθε στα Ιεροσόλυμα καθισμένος πάνω σε γαϊδούρι; Αλλά δεν θα μπορούσε να πει, παρά αυτόν μόνο» (X).

(6) Πουλάρι το οποίο αν και ήταν παιδί γαϊδουριού που βάσταξε ζυγό, παρ' όλα αυτά σε αυτό δεν είχε ακόμη επιβληθεί τέτοιος (b).

«Παρόλο που πολλές φορές είχε πάει προηγουμένως στα Ιεροσόλυμα, αλλά ουδέποτε με τέτοια δόξα. Ποιά ήταν λοιπόν η αιτία; Τότε ήταν ακόμα στην αρχή του θείου σχεδίου και ούτε αυτός ήταν πολύ γνωστός σε όλους, ούτε ήταν κοντά ο καιρός του πάθους· για αυτό ακριβώς και αναμειγνυόταν με αυτούς με πιο αδιάφορο τρόπο και

μάλλον κρύβοντας τον εαυτό του... Όταν όμως και της δύναμής του έδωσε απόδειξη ικανή, και ο σταυρός πλησίαζε, λάμπει πλέον περισσότερο και τα κάνει όλα με μεγαλύτερη μεγαλοπρέπεια, όλα εκείνα που επρόκειτο να τους καίνε. Διότι ήταν δυνατόν να γίνει αυτό και στην αρχή, αλλά δεν θα ήταν τόσο χρήσιμο ούτε τόσο ωφέλιμο» (X).

Σύμφωνα με την αλληγορική ερμηνεία: «το μεν πουλάρι είναι τύπος του νέου λαού από τα έθνη, ο οποίος, πριν από την πίστη στο Χριστό, ήταν αγύμναστος όσον αφορά το ζυγό του θείου νόμου. Το γαϊδούρι από την άλλη, είναι τύπος του παλαιού λαού των Ιουδαίων, που βρισκόταν κάτω από το ζυγό του νόμου. Και το μεν πουλάρι κουβαλά το Χριστό καθισμένο πάνω του, ενώ το γαϊδούρι ακολουθεί» (Z). «Διότι αφού καθίσει ο Χριστός πάνω στα έθνη, τότε θα έλθουν και αυτοί παρακινούμενοι σε ζήλο» (X).

Ματθ.21,6 πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν(1) αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,

Ματθ.21,6 Οἱ μαθητὲς πήγαν κι ἔκαναν ὅπως τοὺς πρόσταξε ὁ Ἰησοῦς:

(1) Υπάρχει και η γραφή συνέταξε. Όπως πρόσταξε, βρήκαν δηλαδή το γαϊδούρι και το πουλάρι και τα ἔλυσαν (δ).

«Πρέπει όμως να προσέξουμε πόσα θαύματα γίνονται και πόσες προφητείες εκπληρώνονται. Είπε ότι θα βρείτε όνο, προείπε ότι κανείς δεν θα εμποδίσει, αλλά ότι αυτοί που θα ακούσουν θα σιωπήσουν. Αυτό όμως δεν είναι μικρό θαύμα, διότι αυτούς που δεν είχε δει ακόμη, τούς πείθει να στερηθούν τα δικά τους με ευγνωμοσύνη και όλα αυτά μέσω των μαθητών. Ας μη νομίσουμε λοιπόν ότι είναι μικρό αυτό που έγινε, διότι ήταν μεγάλο πράγμα οι φτωχοί και οι γεωργοί να στερούνται τα δικά τους. Εκπλήρωνε όμως και προφητεία» (Σχ).

Ματθ.21,7 ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν(1) τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν(2).

Ματθ.21,7 Ἐφεραν τὸ γαῖδούρι καὶ τὸ πουλάρι τοῦ, ἔβαλαν πάνω τοὺς τα ρούχα τοὺς κι ἐκεῖνος κάθισε πάνω σ' αὐτά.

(1) «Ἐβαλαν πάνω και στο γαϊδούρι και στο πουλάρι επειδή δεν ἤξεραν σε ποιο από αυτά θέλει να κάτσει» (Z).

(2) «Πάνω δηλαδή στα ρούχα που τοποθετήθηκαν πάνω στο πουλάρι» (Z).

Ματθ.21,8 ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ(1), ἄλλοι δὲ(2) ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἔστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ.

Ματθ.21,8 Οἱ πιο πολλοὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἔστρωναν τὰ ρούχα τοὺς στο δρόμο, ἐνῶ ἄλλοι ἔκοβαν κι ἔστρωναν κλαδιά ἀπὸ τὰ δέντρα.

(1) Το παράδειγμα των μαθητών που χρησιμοποίησαν αντί για σαμάρι τα ρούχα τους προς τιμήν του Μεσσία, ακολουθήθηκε από την πλειονότητα του λαού. Ἐστρωσαν αυτοί τα ρούχα τους αντί για χαλί στο δρόμο, ώστε από αυτά να περάσει ο Μεσσίας. Και μέχρι σήμερα συνηθίζεται αυτό ως γενική μορφή σεβασμού και τιμής (p).

(2) Λιγότερο ενθουσιώδεις αυτοί (δ).

Ματθ.21,9 οἱ δὲ ὄχλοι(1) οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον λέγοντες· (2) ὦσαννὰ(3) τῷ υἱῷ Δαυῖδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος(4) ἐν ὀνόματι Κυρίου(5)· ὦσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις(6).

Ματθ.21,9 Καὶ τὸ πλῆθος, ὅσοι βάδιζαν μπροστά τοῦ κι ὅσοι ἀκολουθοῦσαν, κραύγαζαν: Δόξα στὸν Υἱὸ τοῦ Δαβὶδ! Εὐλογημένος αὐτὸς που ἐρχεται

σταλμένος από τον Κύριο!

Δόξα στον ύψιστο Θεό!

(1) Επειδή το Πάσχα ήταν κοντά, μεγάλος αριθμός προσκυνητών είχε εισρεύσει στα Ιεροσόλυμα για τη γιορτή. Από αυτούς άλλοι μεν γνώριζαν αρκετά τον Ιησού, ειδικά οι από τη Γαλιλαία προερχόμενοι. Άλλοι είχαν δει και ίσως είχαν ακούσει αυτόν. Αλλά οι περισσότεροι από αυτούς που πήραν μέρος στη θριαμβευτική αυτή υποδοχή γνώριζαν πολύ λίγα για αυτόν και ίσως δεν είχαν δει αυτόν πριν. Ο μεγάλος λοιπόν ενθουσιασμός, τον οποίο εκδηλώνουν, δεν μπορούσε να έχει ισχυρό θεμέλιο.

Είναι πιθανόν, ότι όχι λίγοι από αυτούς που φωνάζουν τώρα το Ωσαννά, ανέκραξαν μετά από κάποιες μέρες το Σταύρωσον. Αυτό ήταν τόσο περισσότερο ενδεχόμενο να συμβεί, όσο αυτοί που τον επευφημούν ήδη ως Μεσσία, ανέμεναν ότι θα καθόταν σε θρόνο εγκόσμιο, για να αποκαταστήσει την αρχαία δόξα του Ισραήλ. Όταν λοιπόν είδαν, ότι τίποτα τέτοιο δεν συνέβαινε, επόμενο ήταν απογοητευμένοι να μεταστραφούν (p).

(2) Επίκληση από το λειτουργικό ψαλμό ριζ σύμφωνα με τους Ο', την οποία απήγγειλαν κατά την εορτή της σκηνοπηγίας οι ιερείς κάθε ημέρα σαλπίζοντας γύρω από το ναό (δ).

(3) Οι Ο' μεταφράζουν: Ω Κύριε σώσε λοιπόν, ω Κύριε ευόδωσε λοιπόν (b). «Το ωσαννά είναι εβραϊκή λέξη που σημαίνει άλλοτε μεν ύμνο, άλλοτε πάλι το «σώσε λοιπόν»» (Z). Στον ψαλμό το Ωσαννά είναι προσευχή=Σώσε, παρακαλούμε, ή δώσε σωτηρία τώρα. Η αρχική αυτή έννοια της λέξης μπορεί να αποδώσει καλό νόημα μαζί με το «στον υιό Δαβίδ», αλλά είναι δύσκολο την έννοια αυτή να τη συμβιβάσουμε με το ακόλουθο «εν τοις υψίστοις». Πιθανό είναι ότι η αρχική αυτή σημασία χάθηκε και στις δύο φράσεις και εδώ η έννοια είναι, δόξα στον υιό Δαβίδ, δόξα εν τοις υψίστοις, όπου η τελευταία αυτή φράση σημαίνει, ότι εκείνοι οι οποίοι είναι στους ουρανούς συνενώνονται στην κραυγή αυτή (p).

Οι επευφημίες Ωσαννά που υψώνονται στη γη προς τιμήν του Μεσσία ας αντηχήσουν και στους ουρανούς επαναλαμβανόμενες από τους αγγέλους (o). Υπάρχει και η ερμηνεία: Είθε η βοήθεια να έλθει από τα ανώτερα ύψη του ουρανού όπου αναπαύεται ο Ιεχωβά (F). Άλλη εκδοχή λιγότερο πιθανή, σώσε λοιπόν λέμε σε σένα τον υιό Δαβίδ, σώσε λοιπόν εμάς, εσύ που μεσιτεύεις στα ύψιστα μέρη, δίπλα στο Θεό που κατοικεί σε αυτά (δ).

(4) Από τον Ψαλμό ριζ 26. Αποτελεί χαιρετισμό που απευθύνεται στους προσκυνητές, όταν πλησίαζαν στο ναό και έτσι πρέπει να εννοηθεί και εδώ (S).

Ευλογημένος=δοξασμένος με αίνους (ύμνους) (g).

(5) Ή, ευλογημένος στο όνομα του Κυρίου (b), ή, πιο σωστά, εσύ που έρχεσαι στο όνομα του Κυρίου. Εδώ= «εσύ που έρχεσαι από το Θεό, εσύ που στάλθηκες από το Θεό» (Z). Ή, για να ιδρύσεις τη βασιλεία σου (δ).

(6) Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, σώσε λοιπόν στα ύψιστα μέρη= μεσιτεύοντας δίπλα στο Θεό και Πατέρα (δ).

Ή, πιο σωστά, «Ύμνος στα ύψιστα μέρη, όπου υμνούν και οι ύψιστες δυνάμεις, δηλαδή οι άγγελοι, το Θεό, ο οποίος έστειλε σε εμάς βασιλιά και ανόρθωσε τη βασιλεία του Δαβίδ» (Z).

Ή, αυτοί που είναι στα ύψιστα μέρη του ουρανού ας λένε Ωσαννά (a).

Ματθ.21,10 και είσελθόντος αυτού εις Ιεροσόλυμα έσεισθη(1) πάσα ή πόλις(2) λέγουσα(3): τίς έστιν οϋτος(4);

Ματθ.21,10 Όταν μπήκε στα Ιεροσόλυμα, αναστατώθηκε όλη η πόλη. «Ποιος είναι αυτός;» ρωτούσαν.

(1) «Σείστηκε με την έννοια του ταραχτηκε» (Z). Δηλώνει εσωτερικό σεισμό και

ταραχή, συγκίνηση (δ). Η συγκίνηση λοιπόν υπήρξε εκτάκτως ζωηρή στην πρωτεύουσα (F).

(2) Λέγεται για τους κατοίκους της πόλης (g).

(3) Με έκπληξη (b).

(4) Αυτό φανερώνει, ότι σε πολλούς από αυτούς που ήταν τώρα στα Ιεροσόλυμα ήταν άγνωστος προσωπικά (p).

Ματθ.21,11 οι δὲ ὄχλοι ἔλεγον(1)· οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης(2) ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ(3) τῆς Γαλιλαίας.

Ματθ.21,11 Το πλήθος ἔλεγε: «Αὐτός ἐστὶν ὁ προφήτης Ἰησοῦς, ἀπὸ τῆς Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας».

(1) Οι ὄχλοι που επευφημοῦν τον Ἰησοῦ, ἐξηγοῦν στους προσκυνητές που ρωτοῦν και σε ἄλλους, ξένους πιθανῶς και οἱ ὁποῖοι δεν γνῶριζαν τα σχετικά με αὐτόν (δ).

(2) Παρά τις κραυγές που ἀκούστηκαν κατὰ τὴ θριαμβευτικὴ εἰσοδὸ, δεν δίνεται ἡ ἀπάντησις ὅτι αὐτός ἐστὶν ὁ Μεσσίας. Αὐτὸ φαίνεται δεν το ἀποδέχονταν γενικῶς ὅλοι ὅσοι συμμετείχαν στὴν υποδοχὴ. Σε διάφορα μέρη και ἐιδικά στὴ Γαλιλαία ἐπικρατοῦσε ἡ φήμη, ὅτι ἦταν προφήτης. Δες Ματθ. 1στ 14 9 (p).

«Παρόλο που τον θεωροῦσαν ἀνώτερο ἀπὸ προφήτη, ὁμῶς τον ὀνόμαζαν προφήτη, μὴ μπορῶντας νὰ σκεφτοῦν τίποτα το ὑψηλότερο λόγω των γνωρισμάτων του που ἀρμοζαν σε ἄνθρωπο» (Z). Ὁ Ἰησοῦς πρῶτα ἀναγνωρίστηκε ὡς προφήτης και ἔπειτα ὡς ἀρχιερέας και βασιλιάς (b).

Ἡ, ὁ προφήτης «τον ὁποῖο εἶπε ὁ Μωϋσῆς... Διότι δεν εἶπαν, αὐτός ἐστὶν προφήτης, ἀλλὰ ὁ προφήτης, δηλαδὴ ἐκεῖνος ὁ ἐλπίζόμενος» (Θφ). Ὁ προσδιορισμὸς ὁμῶς που ἐπακολουθεῖ («ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας») κάνει λιγότερο πιθανὴ αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία.

(3) Συνηθισμένη ὀνομασία του Ἰησοῦ (b). Ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ ὀρμώμενος. Ἀναφέρουν δηλαδὴ και τὸν τόπο τῆς μακροχρόνιας διαμονῆς του. Δες και Λουκ. κδ 19 (δ). Τόσο πολὺ πείστηκε πλέον ὁ λαός για τὴ θεία του ἀποστολή, ὥστε δεν σκανδαλίζεται ἀπὸ τὴν ἀφανὴ και ταπεινὴ καταγωγὴ του (ο).

Ματθ.21,12 Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν(1) τοῦ Θεοῦ(2), καὶ ἐξέβαλε πάντας(3) τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας(4) ἐν τῷ ἱερῷ(5), καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν(6) κατέστρεψε(7) καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς(8),

Ματθ.21,12 Ὁ Ἰησοῦς μῆκε στο ναὸ του Θεοῦ κι ἐδίωξε ὅλους αὐτοὺς που πουλοῦσαν και ἀγόραζαν στο χῶρο του ναοῦ, και ἀναποδογύρισε τὰ τραπέζια των ἀργυραμοιβῶν και τὰ καθίσματα αὐτῶν που πουλοῦσαν περιστερία.

Καθόλου ἀπίθανο, ὅτι δύο φορές ὁ Κύριος καθάρισε τὸ ναὸ ἀπὸ αὐτοὺς που πουλοῦσαν και ἀγόραζαν σε αὐτόν. Δεν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐκπλήσσειται κάποιος, εἴαν ὁ Κύριος και στὴν ἀρχὴ τῆς δημόσιας δράσης του, μολονότι ἀκόμα ὄχι ἐπαρκῶς γνωστός και μὴ συνοδευόμενος παρά ἀπὸ ἓναν ἢ δύο ἀφανεῖς φίλους του, ἀποτόλμησε και πέτυχε τὴν ἀπὸ τὸ ναὸ ἐκδίωξη αὐτῶν που τον βεβήλωναν. Ἡ πράξις αὐτῶν που πουλοῦσαν και ἀγόραζαν στο ναὸ κατακρινόταν ἀπὸ τὴ συνείδησις ὄχι μόνο ὄλων των παρισταμένων, ἀλλὰ αὐτῶν των ἰδίων των βέβηλων του ναοῦ και ὁ τρόπος του νεαροῦ μεταρρυθμιστῆ που πάτασσε τὴν ἀσέβεια ἐκεῖνων, ἀπὸ κανέναν σοβαρὰ σκεπτόμενο δεν θα ἀποδοκιμαζόταν.

Βεβαίως ἡ χρονολογία των συνοπτικῶν που τοποθετοῦν τὴν ἐκδίωξη αὐτὴ στο τέλος τῆς δημόσιας δράσης του Κυρίου, παρουσιάζεται πιθανότερη ἀπὸ αὐτὴν του Ἰωάννη. Παρά ταῦτα ὁμῶς τίποτα το ἀπίθανο δεν ἐμφανίζει και αὐτὴ ἡ τελευταία. Τόσο μάλλον, ὅσο ὁ Ἰωάννης ἐγράψε μετὰ τους συνοπτικὸς και γνῶριζε ὅτι στο σημεῖο

αυτό θα παρουσίαζε κάποια φαινομενική ασυμφωνία με αυτούς. Εάν λοιπόν δεν επρόκειτο για άλλη τελείως διαφορετική κάθαρση του ναού, που αποσιωπήθηκε από τους συνοπτικούς, ο Ιωάννης θα πρόσθετε κάποια λέξη με την οποία θα υποδηλωνόταν η διόρθωση που γινόταν.

Ο Κύριος έκανε την πρώτη του διαμαρτυρία κατά της βεβήλωσης του ναού σε κάποια παλαιότερη επίσκεψη του ιερού τόπου και μετά από απουσία ενός ή περισσότερων ετών, επιστρέφοντας στην Ιερουσαλήμ με συνοδεία αρκετού αριθμού Γαλιλαίων μαθητών, εκδήλωσε δυνατότερα την αγανάκτησή του και την αποδοκιμασία του αυτή (ρ).

(1) «Δύο φορές τα έκανε αυτά ο Χριστός και σε διαφορετικούς καιρούς» (Ζ).

«Και είναι φανερό και από τους χρόνους και από την απάντηση. Και εκεί μεν λένε οι Ιουδαίοι: Τι σημάδι έχεις να μας δείξεις; Εδώ όμως σιωπούν, παρόλο που τους μάλωσε, διότι ήδη αυτός θαυμαζόταν από κάποιους. Αλλά αυτό είναι μεγαλύτερη κατηγορία για τους Ιουδαίους, ότι δηλαδή, παρόλο που αυτός έκανε αυτό και μία και δύο φορές, αυτοί συνέχιζαν ακόμη την καπηλεία και τον έλεγαν αντίθεο» (Χ).

Σύμφωνα με το Μάρκο ο Ιησούς μπήκε μεν στο ιερό την ίδια την ημέρα της θριαμβευτικής του εισόδου στα Ιεροσόλυμα, αλλά την κάθαρση του ναού την έκανε την επομένη. Έγινε δεκτό από πολλούς από τους νεώτερους, ότι ο Μάρκος ανταποκρίνεται ακριβέστερα στην πραγματικότητα των γεγονότων. Ο Ματθαίος κυρίως ενδιαφέρεται για αυτά τα ίδια τα γεγονότα και δεν ασχολείται πολύ με τις δευτερεύουσες λεπτομέρειες (L).

(2) Ο σιναιτικός κώδικας και ο βατικανός παραλείπουν αυτό. Η προσθήκη του δείχνει σε ποιον αμάρταναν και ποιον ύβριζαν οι βέβηλοι με την αναίσχυντη καπηλεία τους=στο ιερό, το οποίο είναι κτήμα του Θεού (δ).

(3) Μεγάλο θαύμα. Και πολυάριθμο σώμα στρατιωτών δεν θα ριγοκινδύνευε να επιχειρήσει κάτι τέτοιο (b).

(4) «Οι μεν πουλούσαν τα κατάλληλα για τη θυσία σε αυτούς που τα χρειάζονταν, εννοώ πρόβατα, και βόδια και περιστέρια... οι άλλοι αγόραζαν» (Ζ).

(5) Στην αυλή των εθνών, όπου οι εθνικοί επιτρεπόταν να μπαίνουν για προσευχή (b).

(6) «Κολλυβιστές είναι οι τραπεζίτες. Οι πολλοί τους ονόμαζαν καταλλάκτες (ανταλλάκτες χρημάτων). Διότι κόλλυβος είναι ο οβολός και κολλυβίζω λέγεται το ανταλλάσσω» (Ζ). Οι προσκυνητές που μαζεύονταν στα Ιεροσόλυμα από διάφορες χώρες, ήταν αναγκασμένοι να ανταλλάσσουν τα ελληνικά και ρωμαϊκά νομίσματά τους με ιουδαϊκά, προκειμένου να πληρώσουν τα δίδραχμα, δηλαδή το φόρο του ναού (S).

(7) Με την έννοια του ανατρέπω (g).

(8) «Ας μάθουν όμως και αυτοί που πουλάνε τα χαρίσματα του Πνεύματος και την ιερωσύνη, ότι αυτούς που πουλούσαν τα περιστέρια τους έβγαλε από το ναό με μαστίγιο ο Κύριος και ας σταματήσουν να μαζεύουν χρήματα για τους εαυτούς τους από χειροτονίες» (Κ).

Ματθ.21,13 και λέγει αυτοίς· γέγραπται(1), ό οἶκός μου οἶκος προσευχῆς(2) κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν(3).

Ματθ.21,13 Και τους είπε: «Η Γραφή λέει: Ο οἶκος μου πρέπει να είναι οἶκος προσευχῆς· εσεῖς ὅμως τον κάνατε σπήλαιο ληστῶν».

(1) Η παράθεση από το Ησαΐου νστ 7 σύμφωνα με τους Ο', ενώ η τελευταία φράση (σπήλαιο ληστῶν) υπαινίσσεται το Ιερ. ζ 11 σύμφωνα με τους Ο' (S). «Στον Ιερεμία γράφεται· δεν είναι σπήλαιο ληστῶν ο οἶκος μου» (Ζ).

(2) Η προσευχή είναι το κύριο μέρος της δημόσιας λατρείας (δες Γ' Βασ. η). Για

αυτό η προσευχή έχει μπει πριν τη διακονία του λόγου στο Πράξ. στ 4. Και οι συναγωγές επίσης ήταν τόποι και διδασκαλίας και προσευχής. Στο ναό γινόταν περισσότερο προσευχή, ενώ στις συναγωγές περισσότερο διδασκαλία (b).
(3) «Ονόμασε ληστές αυτούς που κατηλεύονταν σε αυτόν, διότι αγαπούσαν το κέρδος όμοια με τους ληστές· διότι οι ληστές αγαπούν το κέρδος» (Z). Αυστηρή και παροιμιακή φράση που χρησιμοποιείται για τόπο ο οποίος δέχεται όλους τους άτιμους χαρακτήρες και όλα τα βέβηλα πράγματα (b).

Ματθ.21,14 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ(1) ἐν τῷ ἱερῷ(2) καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς(3).

Ματθ.21,14 Εκεί στο ναό τον πλησίασαν κουτσοί και τυφλοί, και τους θεράπευσε.

(1) Η περίπτωση του από την κοιλιά της μάνας του κουτσοῦ, που στεκόταν στη θύρα του ναοῦ την ωραία, κάθε ημέρα (Πράξ. γ 2) δείχνει, ὅτι ἦταν πιθανό να βρίσκονταν στο ιερό κατά τις ἡμέρες μάλιστα της γιορτῆς κουτσοί και τυφλοί ἐλπίζοντας να τύχουν ἐλεημοσύνης ἀπὸ τους προσκυνητές που συνέρρεαν στο ιερό. Αυτοῦς ο Ἰησοῦς τους σπλαχνίστηκε (p).

(2) Ἀξιοσημείωτη ἡ ἐπανάληψη της φράσης «στο ιερό» στους στίχους αὐτούς (12-15). Ο ευαγγελιστής φαίνεται να θέλει να δώσει ἔμφαση στη σκηνή. Ὅλα αὐτά τα ἐπεισόδια που συνδέονταν με τη μεγάλη κρίση της δράσης και της ζωῆς του Μεσσία, ἔγιναν στον ἀγιότερο χώρο της ἀγίας πόλης (p). Ἀπὸ την ἄλλη «τυφλοὶ και κουτσοί» σύμφωνα με παροιμία που ἐνσωματώθηκε στη Βίβλο σύμφωνα με τους Ὁ΄ Βασ. ε 8) «δεν θα μπουν στον οἶκο του Κυρίου».

Βεβαίως οἱ ἐδὼ κουτσοὶ και τυφλοὶ βρίσκονταν κοντά στην πύλη και ἀφοῦ πλησίασαν το Μεσσία θεράπευτηκαν ἀμέσως ἀπὸ αὐτόν (L). Οἱ ἀντίπαλοι ὁμως του Ἰησοῦ βρήκαν αὐτό ἀξιοκατάκριτο. Κανείς ἄλλος δεν ἐνήργησε θαύματα στο ναό. Αὐτό εἶναι ἀποκλειστικό γνῶρισμα του Μεσσία (b).

(3) «Με τη θεραπεία ποικίλων νοσημάτων... φανερώνει και τη δύναμη και την ἐξουσία του» (X).

Ματθ.21,15 ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς(1) τὰ θαυμάσια(2) ἃ ἐποίησε καὶ τοὺς παῖδας κράζοντας(3) ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυῖδ(4), ἠγανάκτησαν(5)

Ματθ.21,15 Ὅταν εἶδαν οἱ ἀρχιερεῖς και οἱ γραμματεῖς τα θαύματα που ἔκανε, και τα παιδιά να φωνάζουν μέσα στο ναό και να λένε «δόξα στον Υἱό του Δαβὶδ», ἀγανάκτησαν

(1) «Αὐτοὶ ὁμως (ἀρχιερεῖς και γραμματεῖς) οὔτε ἔτσι δεν πείθονταν, ἀλλὰ μαζί με τα υπόλοιπα θαύματα και ἀκούγοντας τα παιδιά να τον ἐξυμνοῦν, τους ἐπνίγε ο θυμός» (X). Η θέα των θαυμάτων διεγείρει ἀκόμα περισσότερο το φθόνο και την ἀγανάκτηση των ἐχθρῶν του Κυρίου (F).

(2) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά.

(3) Το ἐπεισόδιο των παιδῶν (ὄχι παιδίων ὅπως στο Ματθ. ιδ 21,η 3 και ιθ 13) που κράζουν το Ὡσαννὰ στο ιερό και των μελῶν του συνεδρίου που ἀναφέρονται στον Ἰησοῦ με την ἀξίωση να σταματήσει αὐτά (σ. 15, 16) δεν ἔχει το παράλληλό του στο Μάρκο, ο Λουκάς ὁμως ἀναφέρει κάτι σχετικό κατά τη θριαμβευτική εἴσοδο (ιθ 39,40). Ἀπὸ αὐτό φαίνεται, ὅτι ο Ματθαῖος και ο Λουκάς εἶχαν κάποιες πηγές πληροφοριῶν που δεν χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ το Μάρκο (p).

(4) Τα παιδιά αὐτά ἀναμφίβολα εἶχαν ἀκούσει τις κραυγές του πλήθους κατά τη θριαμβευτική εἴσοδο και μόλις εἶδαν τον Ἰησοῦ στο ιερό ἀρχισαν να ἐπαναλαμβάνουν ὅ,τι ἀκούσαν. Η ὅλη σκηνή παρουσιάζεται ἐξόχως φυσική.

(5) Ότι η ιουδαϊκή ιεραρχία, η οποία ανεχόταν ή και ενθάρρυνε το εμπόριο στο ιερό, επειδή έφερνε χρηματικά οφέλη σε αυτήν, αγανάκτησε στο άκουσμα της επανάληψης από τα παιδιά αυτά του Ωσαννά, χαρακτηρίζει αυτήν αρκετά. Αγανακτούν τώρα για τη βεβήλωση του ιερού χώρου!!

Ματθ.21,16 καὶ εἶπον αὐτῷ· ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν(1); ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· ναί· οὐδέποτε ἀνέγνωτε(2) ὅτι ἐκ στόματος(3) νηπίων καὶ θηλαζόντων(4) κατηρτίσω(5) αἶνον(6);

Ματθ.21,16 και του έλεγαν: «Δεν ακούς τι λένε αυτοί;» «Και βέβαια τ' άκουσα», τους απάντησε ο Ιησούς. «Αλλά κι εσείς δε διαβάσατε ποτέ στην Γραφή, πως από το στόμα των νηπίων και των βρεφών έκανες να βγει τέλειος ύμνος;»

(1) Αυτό σημαίνει πιθανώς, ότι όφειλε ο Ιησούς να αισθάνεται, ότι οι κραυγές έπρεπε να σταματήσουν και ότι ο ίδιος ενδεικνυόταν να παρέμβει για αυτό (p). =Πώς ανέχεσαι να ακούς τέτοια; (δ). Η ερώτηση κρύβει μομφή (ο).

«Διότι σχεδόν λένε· ενώ είσαι άνθρωπος, ανέχεσαι να δοξολογείσαι και να ανυμνεύσαι ως Θεός και να δέχεσαι από τα παιδιά τις δοξολογίες που πρέπει στο Θεό;» (Κ).

«Αν και βέβαια ο Χριστός έπρεπε να τους πει αυτά τα λόγια· δεν ακούτε τι λένε αυτοί; Διότι τα παιδιά εκείνα τον εξυμνούσαν ως Θεό» (Χ). «Ακούτε τι λένε τα παιδιά σας, που ουδέποτε με είδαν;» (Ζ).

(2) Δεν διαβάσατε ποτέ με διάνοια πιστή και φωτισμένη...; (ο). «Επειδή στα φανερά έφερναν αντιρρήσεις, χρησιμοποιεί αυστηρότερα τη διόρθωση λέγοντας· ουδέποτε διαβάσατε;» (Χ). «Τόσο πολύ, λέει, απέχω από το να κλείσω το στόμα σε αυτούς που λένε τέτοια για μένα, ώστε φέρνω και τον προφήτη μάρτυρα και αποδεικνύω για εσάς ότι είστε ή αμαθείς ή φθονεροί» (Θφ).

Απαντά στην ερώτησή τους με άλλη ερώτηση (p). Το ρητό πάρθηκε από τον όγδοο ψαλμό σ. 3, στον οποίο ο προφητάναξ υμνώντας τα μεγαλεία του Θεού αναφέρει ότι και αυτά τα θηλάζοντα βρέφη αρχίζουν να υμνούν (δ).

(3) «Και σωστά είπε, από το στόμα. Διότι αυτός ο λόγος δεν προερχόταν από το νου τους, αλλά από τη δική του δύναμη, η οποία έκανε μεγάλη και σπουδαία την ανώριμη γλώσσα των παιδιών... Τα μεν παιδιά λοιπόν, παρόλο που είχαν ανώριμη ηλικία, μιλούσαν με πολλή σαφήνεια και σε συμφωνία με τον ουράνιο τρόπο, ενώ οι άνδρες μιλούσαν με τρόπο γεμάτο παραφροσύνη και μανία» (Χ).

(4) «Διότι δεν ήταν απλώς παιδιά, αλλά παιδιά νήπια και που θήλαζαν» (Ζ).

Σύμφωνα με λαϊκή υπερβολή χαρακτηρίζει νήπια και θηλάζοντα τα παιδιά γενικά (όπως και εμείς λέμε για παιδί που ξεπέρασε και το δέκατο χρόνο ότι θηλάζει ακόμη)(δ).

(5) «Με την έννοια του έκανες τέλειο από ατελές στόμα» (Ζ). «Έδειξες ολοκληρωμένο και τέλειο ύμνο, έστω και αν αυτά φαίνονται ατελή στην ηλικία» (Ζ).

(6) Η αντίστοιχη λέξη στο πρωτότυπο σημαίνει πρώτα δύναμη. Για αυτό πολλοί από τους νεώτερους μετέφρασαν ως εξής=εξαιτίας των νηπίων και θηλαζόντων ετοίμασες δύναμη. Οι Ο' μεταφράζουν αντί για δύναμη, αίνος (ύμνος δοξολογικός)(δ). Η ιδέα του αίνου ήταν αναγκαία και βεβαίως βρίσκεται σε αυτό το δύσκολο χωρίο. Σε ολόκληρη την περικοπή ο άνθρωπος δοξολογεί το Θεό που τίμησε τον άνθρωπο (L).

Ματθ.21,17 καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς(1) ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν(2) καὶ ἠϋλίσθη(3) ἐκεῖ(4).

Ματθ.21,17 Τους άφησε και βγήκε έξω από την πόλη, στην Βηθανία, και διανυκτέρευσε εκεί.

(1) «Αναχωρεί λόγω της έλλειψης αγάπης των Ιουδαίων στο Θεό» (Κ).

«Επειδή ήταν πολλά αυτά που τους θύμωναν, αυτά που έκαναν οι όχλοι, τα σχετικά με την εκδίωξη των εμπόρων, τα των θαυμάτων, τα των παιδιών, πάλι τους αφήνει, κατευνάζοντας έτσι το μέγεθος του πάθους, και επειδή δεν ήθελε να αρχίσει τη διδασκαλία του, μη τυχόν καιγόμενοι από το φθόνο τους δημιουργήσουν μεγαλύτερες δυσχέρειες στη διδασκαλία του» (X).

(2) Όπου ήταν ανάμεσα σε φίλους και πιστούς ανθρώπους και δεν μπορούσαν οι αρχιερείς να κάνουν κάτι κακό εναντίον του (δ).

(3) Συναντιέται η λέξη από τον Όμηρο και έπειτα και είναι συνηθισμένη και στους Ο΄(α). Σημαίνει αρχικά μένω σε αυλή, σε περιφραγμένο μέρος (δ), μάλιστα τη νύχτα λέγεται για τα ζώα και τους βοσκούς. Γενικότερα σημαίνει διανυκτερεύω, όπως εδώ (g).

(4) Σε ποιο σπίτι δεν αναφέρεται. Πιθανότατα όμως στο Λάζαρο και τις αδελφές του. Παρ' όλα αυτά εφόσον ο Κύριος συνοδευόταν και από τους 12 μαθητές του, θα παρουσιάστηκε ανάγκη φιλοξενίας και άλλων οικογενειών, στις οποίες θα μοιράστηκαν σε ομάδες οι Απόστολοι (ο).

Στιχ. 18-22. Η συκιά που ξεράθηκε.

Ματθ.21,18 Πρωΐας δὲ ἐπανάγων(1) εἰς τὴν πόλιν ἐπείνασε(2)·

Ματθ.21,18 Ξαναπηγαίνοντας ο Ιησούς το πρωί στην πόλη, πείνασε.

Ο Ματθαίος συμπύσσει τη διήγηση, την οποία ο Μάρκος κάνει με περισσότερες λεπτομέρειες. Παρέχει ακριβώς ό,τι ήταν αναγκαίο για να βγει το μάθημα από την ενέργεια αυτή του Χριστού, και τίποτα παραπάνω.

(1) Με την έννοια του αμετάβατου επιστρέφω (L).

(2) Αναχώρησαν πολύ πρωί, άρα χωρίς να φάνε κάτι την ημέρα εκείνη (L), και πολύ πιθανώς ούτε την προηγούμενη, την οποία πέρασε ολόκληρη διδάσκοντας στο ιερό (δ). «Πώς πεινά το πρωί; Όταν επέτρεψε στη σάρκα, τότε αυτή φανερώνει και το πάθος της» (X). Πεινά αν και ήταν ο βασιλιάς της δόξας. Δες σ. 5. Ταπείνωση που καταπλήσσει! (b).

Ματθ.21,19 καὶ ἰδὼν συκὴν μίαν(1) ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἦλθεν ἐπ' αὐτήν(2), καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον(3), καὶ λέγει αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα(4). καὶ ἐξηράνθη(5) παραχρῆμα ἡ συκῆ(6).

Ματθ.21,19 Βλέποντας στο δρόμο μια συκιά, ήρθε κοντά της, μα δε βρήκε παρά μόνο φύλλα· και της λέει: «Ποτέ πια να μην ξαναβγάλεις καρπό!» Κι αμέσως ξεράθηκε η συκιά.

(1) Λιγότερο πιθανή εκδοχή, τη μοναδική συκιά στον τόπο εκείνο (b)· πιθανότερο, κάποια συκιά (δ).

(2) Ή, εφόσον και οι δύο ευαγγελιστές λένε σε εμάς, ότι ο Κύριός μας πείνασε, ήλθε στο δέντρο περιμένοντας, λόγω της πληθώρας των φύλλων του, να βρει κάποιο καρπό σε αυτό, παρόλο που, όπως λέει ο Μάρκος, δεν ήταν καιρός σύκων. Στη συκιά οι καρποί βγαίνουν πριν τα φύλλα. Το δέντρο λοιπόν για το οποίο γίνεται λόγος με την πληθώρα των φύλλων του διακήρυττε ότι είχε καρπό, ενώ στην πραγματικότητα δεν είχε. Προφανώς ο Κύριος δεν χρησιμοποιεί εδώ την υπερφυσική του γνώση. Και μόνο όταν πλησίασε το δέντρο αντιλήφθηκε ότι αυτό δεν είχε παρά φύλλα μόνο (p). Η εμφάνιση των φύλλων οδήγησε τον Ιησού στην ιδέα, ότι ήταν δυνατόν να υπήρχε κάποιος πρόωρος καρπός στο δέντρο, και ο οποίος να ήταν φαγώσιμος και σε αυτόν το μήνα Απρίλιο. Και κατά τρόπο φυσικό από την πείνα του, αλλά και διανοητικά από τη διάψευση της προσδοκίας του να βρει καρπό... δηλώνεται η πραγματική ανθρώπινη φύση του Κυρίου (S).

«Αγνοεί την ώρα της καρποφορίας του δέντρου... Πώς όμως δεν ξέρει τον καιρό των σύκων, ότι δηλαδή κατά το Πάσχα δεν θα μπορούσε να βρεθεί στο δέντρο καρπός κατάλληλος για φάγωμα;... Αυτά τα λόγια και τις διαθέσεις που έχουν μέσα τους ανθρώπινο πάθος και είναι πιο ταπεινές, θα τις αποδώσουμε στην ανθρώπινη φύση, και θα συμφωνήσουμε ότι η φύση του Θεού ερχόμενη σε επαφή με τα ανθρώπινα πάθη, έμεινε χωρίς αλλαγή και χωρίς πάθος» (Γν). Η «άλλος ευαγγελιστής λέει ότι δεν ήταν ακόμη καιρός· αν όμως δεν ήταν καιρός, πώς άλλος ευαγγελιστής λέει, ήλθε μήπως τυχόν και βρει καρπό σε αυτήν; Άρα γίνεται φανερό ότι αυτό ήταν σκέψη των μαθητών του, αφού ακόμα ήταν πνευματικά ατελείς... Όπως ακριβώς λοιπόν αυτό ήταν σκέψη των μαθητών του, έτσι και ήταν δική τους σκέψη το να νομίζουν ότι για αυτό την καταράστηκε, επειδή δηλαδή δεν είχε καρπό» (X).

«Αυτά επινοούνται από συγκατάβαση, για να βρει μια καλή αφορμή και να έλθει στη θαυματουργία» (Z). Ο Σωτήρας ήξερε, ότι η συκιά δεν είχε, ούτε μπορούσε να έχει τότε καρπό, αλλά ζητά αυτά επειδή ήθελε αλληγορικά και συμβολικά να δείξει, ότι πρέπει ο άνθρωπος τους καρπούς της βασιλείας του Θεού να τους κάνει πάντοτε για το Θεό (δ).

Την πρώτη ερμηνεία προτιμούν πολλοί από τους νεώτερους, τη δεύτερη εισηγούνται οι γύρω από τον X.

(3) «Δεν βρήκε τίποτα φαγώσιμο σε αυτήν, αλλά μόνο φαινομενική ζωή· διότι στη συκιά υπήρχαν φύλλα χωρίς καρπούς» (Ω). «Συκιά ανθισμένη με φύλλα μόνο, είναι η συναγωγή των Ιουδαίων που δεν έχει μεν καρπό δικαιοσύνης, αλλά προβάλλει μόνο σαν φύλλα την επίδειξη των πλανεμένων ηθών» (Z).

Ο Σωτήρας χαρακτηρίζοντας τη συκιά ως εκπρόσωπο της ιουδαϊκής συναγωγής, ζητούσε και είχε την αξίωση να βρει καρπό· αλλά δεν βρήκε παρά φύλλα, εξωτερική δηλαδή θεοσέβεια (δ). Ως σύμβολο ηθικού και θρησκευτικού χαρακτήρα το δέντρο ήταν προσωποποίηση του απατεώνα και υποκριτή. Για αυτό λοιπόν και ο Κύριος εκφέρει συμβολική καταδίκη εναντίον του (ρ).

(4) Και στις δύο αφηγήσεις, και του Ματθαίου και του Μάρκου, η συκιά καταδικάζεται όχι τόσο διότι ήταν άκαρπη, αλλά διότι προσωποποιούσε το ψεύδος (ρ). Εφόσον στο δέντρο αυτό ο καρπός φυτρώνει πρώτος και μετά φυτρώνουν τα φύλλα, η εμφάνιση των φύλλων εξαπατούσε από μακριά τον θεατή, μαρτυρώντας ψεύτικα, ότι θα υπήρχαν και καρποί.

«Επειδή παντού μεν ευεργετούσε, δεν τιμωρούσε όμως κανέναν, αλλά έπρεπε να δώσει απόδειξη και της τιμωριτικής του δύναμης, για να μάθουν και οι μαθητές και οι Ιουδαίοι, ότι αν και μπορούσε να ξεράνει τους σταυρωτές του, εκούσια συγχωρεί και δεν ξεραίνει» (X), «με λόγο μόνο ξεραίνει τη συκιά» (Z).

«Δεν ήθελε όμως να το δείξει αυτό σε ανθρώπους, αλλά έδωσε την απόδειξη της τιμωριτικής του ενέργειας στο φυτό. Όταν λοιπόν γίνει κάτι αντίστοιχο σε τόπους ή σε φυτά ή σε ζώα, μην πολυξετάζεις, ούτε να λες· πώς λοιπόν είναι δίκαιο που ξεράθηκε η συκιά αφού δεν ήταν καιρός σύκων; Διότι αυτό είναι δείγμα της χειρότερης ανοητολογίας· αλλά και το θαύμα βλέπε και θαύμαζε και δόξαζε τον θαυματουργό» (X).

«Τιμωρήθηκε δηλαδή το δέντρο όχι επειδή αμάρτησε, αλλά για να μάθουν όσοι τον ακολουθούσαν, ότι ο Χριστός μπορεί και να τιμωρεί» (Z). Η Π.Δ. περιέχει πολλά θαύματα εκδίκησης. Η ευαγγελική ιστορία στο τέλος της αυτό και μόνο προβάλλει (b).

Τι συμβολίζει η καταδίκη της συκιάς;=Καταδικάζει τη συναγωγή σε παντοτινή αποξήρανση. Αυτή έως τώρα είχε τοποθετηθεί ώστε να είναι φως εθνών (Ησ. μθ 6), αφού στερήθηκε όμως, λόγω απιστίας, τη χάρη του Θεού Σωτήρα, έγινε έρημη από αυτήν τη χάρη και άκαρπη εκκλησία (δ).

(5) Η εξωτερική της εικόνα αλλοιώθηκε. Τα φύλλα της άρχισαν να μαραίνονται ή και να πέφτουν (b).

(6) «Αμέσως ξεράθηκε η συκιά που δεν ήταν έτοιμη να φέρει καρπό» (Ω). «Ξεραίνει το υγρότερο από τα άλλα φυτά, για να γίνει και μεγαλύτερο το θαύμα» (Ζ).

Ματθ.21,20 και ιδόντες(1) οί μαθηταί ἐθαύμασαν λέγοντες· πῶς παραχρήμα(2) ἐξηράνθη ἡ συκῆ(3);

Ματθ.21,20 Ὅταν το εἶδαν οι μαθητές, ἀπόρησαν και εἶπαν: «Πῶς ξεράθηκε ἀμέσως η συκιά;»

(1) «Εἶδαν ὄχι ἀμέσως, ἀλλά την αὐριανή. Διότι λέει ο Μάρκος, ὅτι «και ὅταν βράδιασε, βγήκε ἔξω ἀπὸ την πόλη. Και το πρωὶ περνώντας ἀπὸ ἐκεῖ εἶδαν τη συκιά ξεραμένη ἀπὸ τις ρίζες» (Ζ). Εἶναι δυνατόν η συκιά να ξεράθηκε ἀμέσως μόλις οι Ἀπόστολοι ἐστρεψαν τα νῶτα ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ αὐτήν, και ἐκδηλώθηκε η ἐκπληξή τους την επομένη (L).

(2) Σε ἀντίθεση με τη φυσική ἀποξήρανση, η οποία εἶναι προοδευτική και ἀργή (L).

(3) Ὅσον ἀφορᾷ στην ἀνόητη ἐνσταση που προβάλλεται ἀπὸ κάποιους για την κατάρρα ἐναντίον δέντρου ἀψύχου, σαν να ἦταν αὐτό ἐνοχο ἀμαρτίας, μπορούμε να ἀπαντήσουμε, ὅτι και ἀμέτρητα δέντρα εἴναι ξεραίνονταν, τίποτα δεν θα ἀξίζαν σε σχέση με τη σωτηρία των ἀνθρώπων, στους οποίους με την ἀποξήρανση αὐτή θα ἐντυπωνόταν βαθειὰ σωτήριο μάθημα. Ὅτι ἐξόχως ἐντυπωτικό μάθημα συμπεραίνεται ἀπὸ την ἀποξήρανση αὐτῆς της συκιάς, κανεὶς δεν μπορεί να το ἀρνηθεῖ (ο).

Πυρκαγιά μπορεί να καταστρέψει ὄχι μόνο ἀνώφελα ἀλλὰ και ἐπιζήμια δάσος ολόκληρο. Και τίθεται λοιπὸν ζήτημα για ἓνα δέντρο, του οποίου η ζωὴ θυσιάστηκε για την ὠφέλεια γενεῶν ολόκληρων;

Ματθ.21,21 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς(1)· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν(2) καὶ μὴ διακριθῆτε(3), οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄρει τούτῳ(4) εἴπητε, ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν(5), γενήσεται(6)·

Ματθ.21,21 Ὁ Ἰησοῦς τους ἀποκρίθηκε: «Σας βεβαιῶνω, ἀν ἔχετε πίστη χωρὶς ν' ἀμφιβάλλετε, ὄχι μόνο θα κάνετε το θαῦμα με τη συκιά, ἀλλὰ κι ἀν πεῖτε σ' αὐτὸ το βουνό, “σῆκω και πέσε στη θάλασσα”, θα γίνει.

(1) Συχνὰ ο Κύριος οδηγεῖ τους μαθητὲς ἀπὸ το θαυμασμό τους για τα θαύματα σε ὠφελιμότερα για τη σωτηρία. Δες Λουκ. ι 20 (b). Η ἐφαρμογὴ της τύχης της υποκρίτριας συκιάς στην τύχη της υποκρίτριας πόλης Ἱερουσαλήμ δεν παρουσίαζε ἀμεση σοβαρότητα, και ο καιρὸς θα ἔκανε αὐτὴν σαφὴ στους μαθητὲς μετὰ την καταστροφὴ της Ἱερουσαλήμ. Ὑπῆρχε περισσότερο ἐπείγον και ἀμεσο δίδαγμα, και ἦταν αὐτὸ η πίστη στη δραστηκότητα της προσευχῆς (p).

«Τι λοιπὸν λέει; Και εσεῖς μεγαλύτερα θα διαπράξετε, εἴναι θέλετε να πιστεύετε και να ἔχετε το θάρρος σας στην προσευχὴ» (X).

(2) Πίστη ἐδὼ ὅπως στο ιζ 20 σημαίνει ἐμπιστοσύνη στη θεία δύναμη συνδυασμένη με την πεποίθηση, ὅτι αὐτὸς που ἔτσι πιστεύει μπορεί να κάνει χρῆση της θείας δύναμης για ἐπιτέλεση θαυμάτων (a). Εἴναι ἔχετε πίστη=πεποίθηση στη δύναμη και ἀγαθότητα του Θεοῦ (p).

(3) Η φύση της πίστεως γίνεται φανερὴ με το ἀντίθετο προς αὐτήν, το οποίο εἶναι η ἀμφιβολία (b). «Διάκριση, και οι δύο (και ο Ματθαῖος και ο Μάρκος) ὀνομαζοῦν το δισταγμό» (Ζ). Το μη διακριθῆναι=μην ἐρθετε σε ἐσωτερικὴ ἀμφιβολία και δισταγμό, να μην ἀμφιβάλλετε (δ). Το διακρίνομαι ἔχει και την ἐννοια του ἀντιτίθεμαι με τον εαυτὸ μου, διστάζω, ἀμφιβάλλω, ὅπως και ἐδὼ (g).

(4) Δηλαδή στο βουνό που ἀναφέρθηκε στο σ. 1, δηλαδή στο ὄρος των Ἐλαιῶν.

Παροιματικὴ ἐκφραση (b). Το σῆκωμα και η μετακίνηση βουνῶν ἦταν μεταφορὰ για

να δηλώσει τη μέγιστη δυσκολία και ο Κύριος δεν είναι απίθανο να χρησιμοποίησε εδώ σχήμα λόγου γνωστό στους μαθητές. Αλλά όπως, όταν λέει «στο βουνό αυτό» υπονοεί το όρος των Ελαιών, έτσι είναι δυνατόν τώρα να θυμήθηκε το Ζαχ. ιδ 4 «... στο όρος των ελαιών που είναι απέναντι από την Ιερουσαλήμ από ανατολικά και θα σχιστεί το όρος των ελαιών, το μισό του προς την ανατολή και το μισό προς τη θάλασσα» (p).

(5) Η οποία βρισκόταν μακριά από την Ιερουσαλήμ (b).

(6) «Δεν θα κάνετε μόνο αυτό (δηλ. την αποξήρανση της συκιάς), αλλά και βουνά θα μετακινήσετε και άλλα περισσότερα θα κάνετε, εάν έχετε θάρρος στην πίστη και την προσευχή» (X).

Ματθ.21,22 και πάντα(1) όσα εάν αιτήσητε εν τῇ προσευχῇ(2) πιστεύοντες(3), λήψεσθε.

Ματθ.21,22 Κι όλα όσα ζητήσετε στην προσευχή με πίστη, θα τα λάβετε».

(1) «Με το «όλα» μην θεωρήσεις απλώς όλα, αλλά όσα αξίζουν» (Z). Γνήσια πίστη δεν ζητά παρά μόνο τέτοια αιτήματα (o).

(2) Θαύματα συντελούνται με τις προσευχές του πιστού (b).

(3) Όλη την έμφαση την έχει το πιστεύοντες (δ)=με πεποίθηση στη δύναμη και αγάπη του Θεού, ότι θα δώσει το αίτημα (a). Ο Παύλος αποδεικνύει ότι η πίστη μόνη δεν κάνει τον Χριστιανό. Απαιτείται μαζί της και η αγάπη (Α΄ Κορ. ιγ 2). Ο Μάρκος προσθέτει εδώ (ια 25) «όταν στέκεστε να προσευχηθείτε συγχωρέστε εάν έχετε κάτι εναντίον κάποιου», και με αυτό αποβλέπει στην αλήθεια που κηρύττει ο Παύλος. Ο λόγος αυτός που προστίθεται από τον Μάρκο δεν υπάρχει ανάγκη να θεωρηθεί ότι παρεμβλήθηκε ύστερα. Είναι πλήρως επίκαιρος ως προειδοποίηση εναντίον της υπόθεσης, ότι και κατάρες εναντίον των ομοίων μας θα επιβεβαιωθούν από το Θεό. Του Χριστού η συμβολική κατάρα εναντίον του άκαρπου δέντρου, δεν σημαίνει, ότι επιτρέπεται και εμείς να εκφράζουμε εκδικητικές επικλήσεις ο ένας εναντίον του άλλου. Μόνο εάν οι προσευχές μας αναφέρονται σε αγαθά αιτήματα, η πίστη θα εξασφαλίσει την εκπλήρωσή τους (p).

Στιχ. 23-27. Αποστομωτικές απαντήσεις προς τους Φαρισαίους.

Ματθ.21,23 Καὶ ἔλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερὸν(1) προσήλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἄρχιερεῖς(2) καὶ οἱ πρεσβύτεροι(3) τοῦ λαοῦ λέγοντες· ἐν ποίᾳ(4) ἐξουσίᾳ ταῦτα(5) ποιεῖς(6), καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην(7);

Ματθ.21,23 Ὅταν ο Ἰησοῦς ἦρθε στο ναό και δίδασκε, τον πλησίασαν οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι του λαού και του είπαν: «Με ποια εξουσία τα κάνεις αυτά; Και ποιος σου έδωσε αυτή την εξουσία;»

(1) Σύμφωνα με το Ματθαίο τα εξιστορούμενα εδώ, έγιναν την επομένη της θριαμβευτικής εισόδου του Ιησού. Σύμφωνα με το Μάρκο η επόμενη ημέρα αυτής της εισόδου, καλύφθηκε από την εκδίωξη από το ιερό αυτών που το βεβήλωναν και το ερώτημα αυτό τέθηκε στον Ιησού την τρίτη ημέρα. Ο Ματθαίος δεν έθεσε μεταξύ των συγγραφικών του σκοπών τη χρονολογική ακρίβεια (L).

(2) Από τα χρόνια του Αντιόχου του Επιφανούς, επειδή οι Σελευκίδες βασιλιάδες, και έπειτα και οι Ηρωδιανοί άρχοντες και οι Ρωμαίοι αξίωναν για τον εαυτό τους το δικαίωμα να αναδεικνύουν τους αρχιερείς, η αρχιερωσύνη ούτε στο γένος του Ααρών παρέμεινε ούτε ισόβια παρεχόταν σε κάποιον, αλλά ανέβαιναν και κατέβαιναν οι αρχιερείς κατά την αυθαιρεσία των βασιλιάδων ή αυτοκρατόρων.

Για αυτό από τον Ηρώδη τον μεγάλο μέχρι την άλωση των Ιεροσολύμων, σε διάστημα 107 ετών 28 άνδρες κατέλαβαν αλληλοδιαδόχως την αρχιερωσύνη (Ιωσ.

Αρχ. 20,10). Αρχιερείς λοιπόν εννοούνται εκτός από τον εν ενεργεία και αυτοί που διατέλεσαν τέτοιοι, και μερικές φορές και αυτοί από τις οικογένειές τους, οι οποίοι ήταν υποψήφιοι για το αξίωμα αυτό (g).

(3) Αυτοί που κάθονταν στο συνέδριο, οι οποίοι στα παλαιότερα χρόνια διαλέγονταν και από τους μεγαλύτερους στην ηλικία (g).

(4) Με ποιου είδους εξουσία; (S). Με εξουσία θεία ή ανθρώπινη; Νόμιζαν ότι ο Ιησούς αφού ούτε ιερέας ούτε λευίτης ήταν, δεν είχε δικαίωμα να διδάσκει (b).

(5) Το «αυτά» περιλαμβάνει και τη διδασκαλία του Ιησού και την εκδίωξη από το ιερό αυτών που πουλούσαν και αγόραζαν (p). «Επειδή ήθελαν να διακόψουν τη διδασκαλία... του προβάλλουν την απομάκρυνση από το ναό των πωλητών» (X).

(6) Όπως και με το ερώτημα για το φόρο («αν επιτρέπεται να δίνουμε κήνσο στον Καίσαρα») είχαν πρόθεση να παγιδεύσουν τον Ιησού. Εάν μεν αρνούσαν, ότι είχε βασιλική εξουσία, θα δυσφημούνταν στον όγλο. Εάν πάλι διεκδικούσε αυτήν, θα παραδιδόταν στον Πιλάτο (p).

(7) «Εξουσία να βγάζεις έξω, ενώ δεν σου έχουν εμπιστευτεί καμία εξουσία στο ναό» (Z). «Δέχτηκες το διδασκαλικό θρόνο; Χειροτονήθηκες ιερέας ώστε να επιδείξεις τέτοια εξουσία;» (X). Ποιός σου έδωσε την εξουσία αυτή;

Ματθ.21,24 άποκριθείς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς(1)· ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ λόγον ἕνα(2), ὃν ἂν εἰπῆτέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Ματθ.21,24 Τους αποκρίθηκε ο Ιησούς: «Θα σας κάνω κι εγώ μια ερώτηση· αν μου απαντήσετε, θα σας πω κι εγώ με ποια εξουσία τα κάνω αυτά:

(1) «Δεν τους απαντά απ' ευθείας, δείχνοντας ότι αν ήθελαν να δουν την εξουσία του, μπορούσαν· αλλά τους ρωτά αυτός με τη σειρά του» (X). Εάν πλησίαζαν με πνεύμα άδολο και με ειλικρινή πόθο να γνωρίσουν την αλήθεια, θα έπαιρναν ευθεία απάντηση στην ερώτησή τους (o). Ο σκοπός εκείνων ήταν να θέσουν τον Ιησού μπροστά σε δίλλημα, αλλά η απάντηση που δίνεται από αυτόν θέτει και αυτούς σε δίλλημα (p).

«Για να μην έλθει σε αντιλογία, ρώτησε με τη σειρά του, θέλοντας ταυτόχρονα και να ελέγξει αυτούς που τον ρωτούσαν, ότι ενήργησαν έξω από τη λογική με το να απιστήσουν στον Ιωάννη» (Ω).

(2) Λόγο, που έχει άμεση σχέση με το ερώτημά σας (b). Η απάντηση του Χριστού δεν αποτελεί υπεκφυγή. Η απάντηση στο ερώτημα το οποίο τους έθετε, θα οδηγούσε με τρόπο φυσικό και σε απάντηση στο δικό τους ερώτημα. Άλλωστε αυτοί, ως διδάσκαλοι του Ισραήλ, έπρεπε να μιλήσουν πρώτοι (p). Εάν αυτοί είχαν αναγνωρίσει το βάπτισμα του Προδρόμου του, θα είχαν αναγνωρίσει και την εξουσία του Χριστού (b), διότι ο προφήτης αυτός είχε διακηρύξει μεσσία τον Ιησού (p).

Ματθ.21,25 τὸ βάπτισμα(1) Ἰωάννου πόθεν ἦν, ἐξ οὐρανοῦ(2) ἢ ἐξ ἀνθρώπων(3); οἱ δὲ διελογίζοντο παρ' ἑαυτοῖς(4) λέγοντες· ἂν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ(5)·

Ματθ.21,25 Το βάπτισμα του Ιωάννη από πού προερχόταν; από το Θεό ή από τους ανθρώπους;» Αυτοί συζητούσαν μεταξύ τους κι έλεγαν: «Αν πούμε “από το Θεό”, θα μας πει, “γιατί τότε δεν το πιστέψατε;”

(1) Δηλαδή η όλη αποστολή (b). Το βάπτισμα, στο οποίο συντελούνταν η όλη εργασία και το κήρυγμα του Ιωάννη (δ).

(2) «Με την έννοια του: από ψηλά, από το Θεό» (Z). Παράδειγμα μετωνυμίας ευλαβικού χαρακτήρα (b).

(3) «Με την έννοια: με εντολή ανθρώπων» (Z).

(4) Οι διαλογισμοί τους αποκαλύφθηκαν από τους δισταγμούς τους, οι οποίοι

επιβεβαίωναν τη στενόχωρη θέση, στην οποία έφερνε αυτούς το ερώτημα του Κυρίου (S).

(5) «Διότι αν πίστευαν, δεν θα τα ρωτούσαν αυτά. Διότι εκείνος είπε για αυτόν, ότι δεν είμαι ικανός να λύσω το κορδόνι των υποδημάτων του, και, να ο αμνός του Θεού που κουβαλά την αμαρτία του κόσμου, και... αυτός που έρχεται από ψηλά είναι πάνω από όλους, και, ότι έχει το φτυάρι στο χέρι του και θα καθαρίσει τελείως το αλώνι του. Επομένως αν πίστευαν σε εκείνον, τίποτα δεν τους εμπόδιζε να μάθουν με ποια εξουσία κάνει αυτά» (X).

Ματθ.21,26 ἐὰν δὲ εἶπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν ὄχλον(1), πάντες γὰρ ὡς προφήτην(2) ἔχουσι(3) τὸν Ἰωάννην.

Ματθ.21,26 Ἀν πάλι πούμε, “από τους ανθρώπους”, φοβόμαστε τον κόσμο, γιατί ὅλοι τον Ιωάννη τον θεωρούν προφήτη».

(1) =Φοβούμαστε μην μας κάνει κακό ο ὄχλος (δ). «Ω, πόσο δουλική ανθρωπαρέσκεια έχουν οι άθλιοι! Το μεν Θεό τον περιφρονούν, φοβούνται όμως τους ανθρώπους, και για χάρη αυτών κάνουν τα πάντα» (Z).

(2) Που στάλθηκε από τον ουρανό (b). Ο λαός είχε επευφημήσει τον Ιωάννη με ενθουσιασμό ως προφήτη, και ίσως ο βίαιος θάνατός του, που τού συνέβη από τον Αντίπα, είχε κάνει εντονότερο τον ενθουσιασμό αυτό.

(3) Με την έννοια του τιμώ (g).

Ματθ.21,27 καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπον· οὐκ οἶδαμεν(1). ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός· οὐδὲ ἐγὼ(2) λέγω(3) ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ(4).

Ματθ.21,27 Ἀπάντησαν, λοιπόν, στον Ιησού: «Δεν ξέρουμε». Τους είπε κι εκείνος: «Ούτε κι εγώ σας λέω με ποια εξουσία τα κάνω αυτά».

(1) Αναγκαστική ομολογία εξόχως ντροπιαστικής άγνοιας (b). Κάνουν την ντροπιαστική ομολογία, ότι δεν μπόρεσαν ακόμη να σχηματίσουν γνώμη για το αν ο Ιωάννης ήταν ή δεν ήταν προφήτης.

(2) «Έπρεπε να πουν, ότι και το βάπτισμα από το Θεό ήταν και ο Ιωάννης από το Θεό στάλθηκε. Επειδή όμως αποφεύγοντας τον έλεγχο, για να μη φανούν ότι απιστούν σε αυτόν, έκρυβαν την αλήθεια, λέει, ούτε εγώ σας λέω αυτό που θέλετε να μάθετε, όχι κρύβοντας όπως εσείς την αλήθεια, αλλά θεωρώντας σας ανάξιους της απάντησης» (Z).

(3) «Δεν είπα, ούτε εγώ ξέρω, αλλά τι; Ούτε εγώ σας λέω» (X). «Η αλήθεια δεν μπορεί να πει ψέματα» (Iε).

(4) Γιατί να έλεγε σε αυτούς εάν ήταν ο Μεσσίας ή όχι; Εάν η σχετικά με αυτόν διακήρυξη του Ιωάννη δεν υπήρξε αρκετή να πείσει αυτούς, σε τι θα ωφελούσε η δική του διαβεβαίωση;

Στιχ. 28-32. Η παραβολή για τους δυο γιους.

Ματθ.21,28 Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ(1); ἄνθρωπός(2) τις εἶχε τέκνα δύο(3), καὶ προσελθὼν(4) τῷ πρώτῳ εἶπε· τέκνον(5), ὕπαγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι μου(6).

Ματθ.21,28 Τι γνώμη έχετε τώρα γι' αυτό που θα σας πω: Κάποιος είχε δύο παιδιά. Πάει λοιπόν στον πρώτο και του λέει: “παιδί μου, πήγαινε σήμερα κι εργάσου στο αμπέλι”.

(1) Εισαγωγική φράση για την οποία δεσ ις 25,ιη 12,κβ 42. «Τι γνώμη έχετε; Για αυτά που θα πω δηλαδή. Επειδή δεν θέλησαν δηλαδή να πουν από πού ήταν το βάπτισμα του Ιωάννη... θέλει με παραβολή να τους βάλει να αποφασίσουν οι ίδιοι

εναντίον του εαυτού τους ότι είναι ανυπάκουοι» (Ζ).

«Μόνος ο Ματθαίος έγραψε αυτήν την παραβολή, η οποία, κατά τη γνώμη μου, περιέχει τη διδασκαλία για τον Ισραήλ που ανυπάκουσε στο Θεό και για το λαό από τα έθνη που πίστεψε» (Ω).

(2) «Με τον άνθρωπο υποδηλώνει το Θεό επειδή είναι φιλόανθρωπος» (Ζ).

(3) Ή, «τα δύο αυτά παιδιά δηλώνουν αυτό που έγινε στα έθνη και στους Ιουδαίους» (Χ). «Και αυτός που δεν υποσχέθηκε μεν, αλλά πήγε, είναι ο λαός των εθνών, ενώ αυτός που υποσχέθηκε μεν αλλά δεν πήγε, ο λαός των Ιουδαίων» (Ζ). «Διότι πράγματι αυτοί, ενώ είπαν, όλα όσα τυχόν πει ο Θεός θα τα κάνουμε και θα τα ακούσουμε, με τις πράξεις παράκουσαν» (Χ). «Τα έθνη όμως δεν υποσχέθηκαν να ακούσουν το Θεό. Και όμως ύστερα υπάκουσαν πιστεύοντας το Θεό και το Χριστό» (Ζ).

Ή, πιο σωστά, είναι σαφές από τα λόγια, τα οποία ως συμπέρασμα φέρνει ο Χριστός (σ. 31 και εξής), ότι ο γιος που υποσχέθηκε υπακοή και παράκουσε είναι τα μέλη του συνεδρίου, ενώ οι κατάφωροι αμαρτωλοί όπως οι τελώνες και οι πόρνες εκπροσωπούνται από το γιο που αρνήθηκε υπακοή, τελικά όμως υπάκουσε.

«Αυτό θέλει να πει η παραβολή, ότι οι μεν τελώνες και οι πόρνες μετανοώντας και κάνοντας τα αρεστά στο Θεό, δικαιώνονται υπακούοντας τον Ιωάννη, έστω και αν κατ' αρχήν παράκουαν το νόμο, ή μάλλον το Θεό. Οι Φαρισαίοι όμως που λένε ότι τηρούν το νόμο, μόνο με σκέτα λόγια, είναι απόβλητοι από το Θεό. Διότι η βασιλεία των ουρανών δεν είναι στα λόγια αλλά στα έργα» (Σχ).

(4) Ήλθε προς· δηλαδή με καλή διάθεση (b).

(5) Η λέξη εκφράζει εδώ όχι τόσο την πατρική στοργή όσο την αξίωση για υπακοή. Ο πατέρας έχει το δικαίωμα να κανονίζει που καθένα από τα παιδιά του θα εργαστεί (p).

(6) Αυτό με συμβολική γλώσσα σημαίνει τις υπηρεσίες, τις οποίες ο Θεός ζητά από τους ανθρώπους. Το «σήμερα» όμως δεν υπονοεί, ότι αυτές είναι περιορισμένης διάρκειας, αλλά απλώς αποτελεί λεπτομέρεια της παραβολής προσαρμοσμένη σε αυτά που συμβαίνουν στους ανθρώπους κατά το παρόν (o).

Ματθ.21,29 (1)ό δέ άποκριθείς είπεν· ού θέλω(2)· ύστερον δέ μεταμεληθείς άπήλθε.

Ματθ.21,29 Αυτός του είπε: “δε θέλω”. Ύστερα όμως μετάνιωσε και πήγε.

(1) Ο βατικανός κώδικας και κάποιοι από τους μικρογράμματος βάζουν πρώτα τον υιό που συμφώνησε μεν να πάει αλλά τελικά παράκουσε και μετά το γιο που αρνήθηκε μεν αρχικά αλλά τελικά μετάνιωσε και πήγε. Η αντιστροφή αυτή της σειράς των σ. επέφερε αναγκαία και την στο σ. 31 διαφορετική γραφή αντί για «ο πρώτος», που συναντιέται στους περισσότερους από τους κώδικες, το «ύστερος» ή «έσχατος».

Η αντιστροφή αυτή είναι αρχαία και οφειλόταν στην αρχαία εκδοχή, που υποστηρίζεται από τους Ω., Χ., Α. και Ιε., σύμφωνα με την οποία οι δύο γιοι εκπροσωπούν τους Ιουδαίους και τους εθνικούς. Εφόσον λοιπόν οι Ιουδαίοι, που ομολόγησαν υπακοή, αλλά τελικά απέρριψαν το Μεσσία, κλήθηκαν πριν τους εθνικούς, οι οποίοι παράκουσαν, αλλά δέχτηκαν το Μεσσία, ο γιος ο οποίος προθυμοποιήθηκε να μεταβεί, αλλά παράκουσε τελικά, μπήκε πρώτος.

Η σειρά όμως αυτή των στίχων του βατικανού, η οποία μαρτυρείται και από τις μεταφράσεις βοχαϊρική, αιθιοπική και αρμενική, είναι λιγότερο πιθανή από την άλλη, που μαρτυρείται από τον Σιναϊτικό κώδικα και πολλούς άλλους μεγαλογράμματος, και τόσο περισσότερο όσο το «Εγώ Κύριε» που ακολουθεί στο σ. 30, είναι πλέον

χωρίς έμφαση, αφού ο άλλος γιος δεν έχει ακόμα πει το δεν θέλω (p).

(2) Σε αυτό το «δεν θέλω» αναφέρεται προφανώς αυτό που με μεγάλη έμφαση λέγεται από τον άλλο γιο στον ακόλουθο στίχο, Εγώ Κύριε. Το εγώ εκφράζει αντίθεση έντονη με την άρνηση του αδελφού.

Ματθ.21,30 καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ(1) εἶπεν ὡσαύτως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἐγώ, κύριε(2)· καὶ οὐκ ἀπήλθε.

Ματθ.21,30 Πάει και στον δεύτερο και του λέει τα ίδια. Εκείνος του αποκρίθηκε: “μάλιστα, κύριε”, αλλά δεν πήγε.

(1) Ο οποίος από άλλη οπτική ονομάζεται στο Λουκ. ιε 25 πρεσβύτερος (b).

(2) Εξυπακούετα: θα πάω (b). Το Κύριε εκφράζει υποταγή (p). Στο «εγώ» περιέχεται το: αφού αυτός δεν θέλει, εγώ θα πάω (δ).

Ματθ.21,31 τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς(1); λέγουσιν αὐτῷ· ὁ πρῶτος(2). λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς(3)· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρνοι(4) προάγουσιν(5) ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Ματθ.21,31 Ποιος από τους δύο έκανε το θέλημα του πατέρα του;» «Ο πρώτος», του απαντούν. Τους λέει ο Ιησούς: «Σας βεβαιώνω πως οι τελώνες και οι πόρνες θα μπουν πριν από σας στη βασιλεία του Θεού.

(1) «Αυτός τους ανάγκασε να βγάλουν την απόφαση, για να γίνουν αυτοκατάκριτοι»(Z).

(2) Ο κώδικας του Βέζα και η Συριακή μετάφραση του Σινά, ενώ υποστηρίζουν την πιθανότερη σειρά των στίχων, στην οποία ο γιος που αρνήθηκε και μετάνιωσε μπαίνει πρώτος, παρουσιάζουν την ιεραρχία των Ιουδαίων να απαντά «ο ύστερος» αντί για το «ο πρώτος», και να επιδοκιμάζει έτσι τη διαγωγή του γιου, ο οποίος είπε: εγώ Κύριε· και δεν πήγε. Σύμφωνα με τη γραφή αυτή, αυτοί που αντιτίθονταν στο Χριστό, θέλοντας να εξουδετερώσουν το επιχείρημα που έβγαине από την παραβολή, έδωσαν παράλογη απάντηση. Μολονότι ο Wellhausen και ο Merx δέχονται τη γραφή αυτή ως αυθεντική, δεν φαίνεται πιθανόν να υπήρξε στο αρχικό κείμενο (p).

(3) «Όταν, χωρίς να καταλάβουν τα λεγόμενα, έβγαλαν την απόφαση, τότε αποκαλύπτει σε αυτούς το κρυμμένο» (X) και «μεταβαίνει στους τελώνες και τις πόρνες ελέγχοντάς τους περισσότερο» (Z). «Διότι αν μεν έλεγε απλώς, οι πόρνες σας προλαβαίνουν, θα τους φαινόταν βαρύς ο λόγος· τώρα όμως που διακηρύττει αυτό μετά την απόφασή τους, φαίνεται ο λόγος του υποφερτός» (X).

(4) «Τελώνες λέει αυτούς που μετανόησαν και βαπτίστηκαν, όταν ο Ιωάννης κήρυττε. Και πόρνες ομοίως» (Z).

(5) Πιο πάνω στο σ. 9 αντιτίθεται με το ακολουθώ=προπορεύομαι.

Εδώ=προλαβαίνω (g). «Προάγουν, με την έννοια του προλαβαίνουν» (Z). «Το «σας προλαβαίνουν», δεν το είπε με τη σημασία ότι θα ακολουθήσουν και αυτοί, αλλά με την έννοια ότι έχουν ελπίδα, εάν θέλουν» (X). «Πρόσεξε λοιπόν ότι με το «σας προλαβαίνουν στη βασιλεία του Θεού» δεν αποκλείει τον Ισραήλ να μπει κάποια στιγμή στη βασιλεία του Θεού. Διότι κανείς δεν προλαβαίνει αυτόν που δεν θα πάει καθόλου σε εκείνον τον τόπο, στον οποίο τον πρόλαβε» (Ω).

Αφήνεται αμφίβολο, εάν η ιουδαϊκή ιεραρχία θα μπει ή όχι στη βασιλεία του Θεού.

Εάν μετανοήσουν και πιστέψουν θα μπουν. Αλλά οι αμαρτωλοί, οι οποίοι ήδη μετανόησαν, τους πρόλαβαν.

Ματθ.21,32 ἦλθε γὰρ(1) πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὀδῷ δικαιοσύνης(2), καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ(3)· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρνοι ἐπίστευσαν(4) αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε(5) ὕστερον τοῦ πιστεῦσαι(6) αὐτῷ(7).

Ματθ.21,32 Ἦρθε σ' εσάς ο Ιωάννης κηρύττοντας την οδό της σωτηρίας, και δεν τον πιστέψατε· οι τελώνες όμως και οι πόρνες τον πίστεψαν. Κι εσείς, παρ' όλο που τους είδατε, δε μετανοήσατε ούτε τότε για να τον πιστέψετε».

(1) «Κάνει πιο σαφή το λόγο και διδάσκει, το πώς προλαβαίνουν» (Ζ).

(2) Ἡ, «όχι με παραμελημένο τρόπο ζωής, αλλά βαδίζοντας το δρόμο της αρετής, για να φανεί και αξιόπιστος» (Ζ), «αλλά και ο βίος του ήταν ακατηγόρητος και η φροντίδα του πολλή» (Χ). Ἡ, η φράση δεν σημαίνει την ορθότητα και ακρίβεια της ζωής του Ιωάννου, αλλά τον ορθό τρόπο της ζωής, τον οποίο εγκαινίασε (ρ). Ο Ιωάννης ήλθε και ό,τι δίδαξε ήταν καλό και δίκαιο και κήρυττε τον τρόπο εκείνο της ζωής, τον οποίο η δικαιοσύνη ζητά (α). Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές.

(3) «Όταν συμβούλευε να μετανοείτε και να ετοιμάζεστε για υποδοχή της βασιλείας του Θεού» (Ζ). Ο Βαπτιστής ήλθε κηρύσσοντας δικαιοσύνη, καλώντας τους ανθρώπους στον αμπελώνα του Θεού με την οδό της μετάνοιας και δεν έδωσαν προσοχή στο κήρυγμά του (α). Η διδασκαλία του Ιησού μολονότι σύμφωνη με τις θεμελιώδεις αλήθειες του νόμου, μπορούσε κάπως να σκανδαλίσει τους Ιουδαίους άρχοντες. Καμία όμως καινοτομία ή νεωτερισμό δεν μπορούσαν να κατηγορήσουν στον Ιωάννη. Κήρυττε μετάνοια, θέμα κλασικό (L).

(4) «Δεν μπήκαν παραμένοντας πόρνες, αλλά αφού υπάκουσαν και πίστεψαν και καθαρίστηκαν και μεταβλήθηκαν, έτσι μπήκαν. Άρα το ότι μπήκαν οι πόρνες, δεν ήταν μόνο θέμα χάρις, αλλά και δικαιοσύνης» (Χ).

(5) Υπάρχει και η γραφή ουδέ μετεμελήθητε. Αξιόλογη=ούτε τότε, όταν είδατε τις πόρνες και τους τελώνες να πιστεύουν, μετανιώσατε. «Λέγοντας πρώτα για τους τελώνες και τις πόρνες, τότε είπε το δεν πιστέψατε, ελέγχοντας από τη φυσική σειρά των πραγμάτων το ασυγχώρητο της συμπεριφοράς τους... Διότι είναι μεν κακό και το να μην διαλέξει κάποιος από την αρχή το καλό, αλλά είναι άξιος μεγαλύτερης κατηγορίας όταν δεν μεταβάλλεται κιόλας» (Χ).

(6) Ὡστε να πιστέψετε σε αυτόν (δ).

(7) Το επιχείρημα προϋποθέτει ότι το κήρυγμα του Ιωάννη και το κήρυγμα του Ιησού συναντιούνταν (L).

Στιχ. 33-46. Η παραβολή των κακών γεωργών.

Ματθ.21,33 Ἄλλην παραβολὴν(1) ἀκούσατε. ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης(2), ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα(3) καὶ φραγμὸν(4) αὐτῷ περιέθηκε καὶ ὄρουξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν(5) καὶ ἔκοδόμησε πύργον(6), καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς(7) καὶ ἀπεδήμησεν(8).

Ματθ.21,33 Ακούστε ἄλλη μια παραβολή: Ἐνας γαιοκτήμονας φύτεψε ἕνα ἀμπέλι, το περίφραξε, ἔσκαψε σ' αὐτό πατητήρι, ἔχτισε πύργο, το νοίκιασε σε γεωργούς και ἔφυγε για ἄλλον τόπο.

Ἡ ἰδέα της εργασίας στον ἀμπελῶνα εἶναι κοινὴ τόσο στην προηγούμενη ὅσο και στην παρούσα παραβολή. Στην προηγούμενη παραβολή προβάλλει ο Κύριος στην ἱεραρχία των Ιουδαίων την κατά το παρελθόν αξιοθρήνητη διαγωγή της. Στην παραβολή των κακών γεωργών ἀναφέρεται στο παρόν και στο μέλλον. Δείχνει ὅτι η ἐπιβουλή τους κατά της ζωής του, εἶναι γνωστὴ σε αὐτόν και προειδοποιεῖ αὐτούς για τις συνέπειες, τις οποίες θα εἶχε η θανάτωσή του ἀπό αὐτούς. Ἡ παραβολή εἶναι μία ἀπό τις 3, οι οποίες μαρτυροῦνται και ἀπό την τριπλή συνοπτικὴ ἀφήγηση, ἐνῶ οι ἄλλες δύο εἶναι του σποριά και του κόκκου του σιναπιού, και ἔχουν ληφθεῖ και οι 3 ἀπό την καλλιέργεια της γης.

(1) «Πολλὰ υπαινίσσεται με αὐτὴν την παραβολή· την πρόνοια του Θεοῦ που ἔδειξε σε αὐτούς ἀπό ψηλά, την ἀπό την ἀρχὴ φονικὴ τους διάθεση, το ὅτι δεν παρέλειψε

τίποτα από όσα έπρεπε για τη φροντίδα τους, το ότι αν και έσφαξαν τους προφήτες, δεν τους αποστράφηκε, αλλά έστειλε και τον Υιό, το ότι είναι ένας και ο ίδιος ο Θεός της Καινής και της Παλαιάς Διαθήκης, το ότι ο θάνατός του κατόρθωσε μεγάλα πράγματα, το ότι οι Ιουδαίοι υπομένουν τη βαριά τιμωρία του σταυρού και του τολμήματός τους εκείνου· την κλήση των εθνών, τον ξεπεσμό των Ιουδαίων. Για αυτό και την τοποθετεί μετά την προηγούμενη, για να δείξει και από εκεί ότι το έγκλημά τους είναι μεγαλύτερο και πάρα πολύ ασυγχώρητο» (X).

(2) Το οικοδεσπότης μετά το άνθρωπος, όπως στα ιγ 52,κ 1 (L).= ο οποίος είχε μεγάλη οικογένεια και από δούλους και από εργάτες κλπ. (b). «Με τον άνθρωπο ομοίως υπαινίσσεται το Θεό και πατέρα, επειδή είναι φιλόανθρωπος αλλά και για τη συνήθεια της παραβολής» (Z).

(3) «Αμπελώνας που φυτεύτηκε από αυτόν είναι ο Ισραηλιτικός λαός, τον οποίο φύτεψε στη γη της επαγγελίας. Διότι λέει ο Δαβίδ (Ψαλμ. οθ 9): Μετέφερες αμπελώνα από την Αίγυπτο· έβγαλες έθνη και φύτεψες αυτήν» (Z). Η σύγκριση του Ισραήλ στην Π.Δ. με αμπελώνα είναι συνηθισμένη, και θα ήταν γνωστή στους ακροατές (S). Δες Ησ. ε 1-7, Ιερεμ. β 21,Ιεζ. ιε 1-6,ιθ 10-14,Ωσηέ ι 1 κλπ. (p). Γενικότερα όμως ισχύει η παραβολή και για όλες τις «ανθρώπινες ψυχές, στις οποίες (ο Κύριος) έβαλε φράχτη γύρω-γύρω την ασφάλεια των εντολών και τη φύλαξη των αγγέλων» (B).

(4) Οι λεπτομέρειες της εγκατάστασης της αμπέλου παρατίθενται σύμφωνα με το Ησ. ε 2 και εξής (L). Φανερώνει με αυτές του οικοδεσπότη «την πολλή φροντίδα... Διότι αυτά που ήταν των γεωργών, τα έκανε ο ίδιος· το ότι έβαλε φράχτη, το ότι φύτεψε τον αμπελώνα, τα άλλα όλα· και τους άφησε κάτι λίγο να κάνουν, να φροντίζουν τα υπάρχοντα και να διαφυλάξουν όσα τους δόθηκαν» (X).

Τα φραγμόν, ληνόν και πύργον ή δεν παίζουν κάποιο ρόλο στην παραβολή, για αυτό και παραλείπονται από το Λουκά (L), ή «φράχτης είναι ο νόμος, που δεν αφήνει τον Ισραήλ να αναμιχτεί με τα έθνη... λάκκος είναι το θυσιαστήριο, στο οποίο χυνόταν το αίμα, και πύργος είναι ο ναός λόγω της οχυρότητας και του ύψους του χτίσματος» (Z). «Διότι όταν βγήκαν από την Αίγυπτο, και νόμο έδωσε και πόλη ίδρυσε και θυσιαστήριο κατασκεύασε και ναό έχτισε» (X).

(5) Λάκκος, κοίλωμα, στον οποίο τα σταφύλια πατιούνται (g). Συνήθως κατασκευαζόταν σε βράχο με δύο διαμερίσματα, από τα οποία το υψηλότερο ήταν ο ληνός, στο οποίο πατιούνταν τα σταφύλια, και το κατώτερο όπου συνέρρεε ο μούστος, ένα είδος πηγαδιού, που λεγόταν υπολήνιο (S).

(6) Για χρήση αυτών που καλλιεργούσαν το αμπέλι και των φυλάκων του (S).

(7) «Γεωργοί είναι οι αρχιερείς και οι γραμματείς και οι πρεσβύτεροι του λαού· διότι σε αυτούς εμπιστεύτηκε ο Θεός ως διδασκάλους αυτόν τον αμπελώνα» (Z). Σε αυτούς ανέθεσε τη διαπαιδαγώγηση του λαού (δ).

(8) Δηλώνεται ο καιρός της θείας σιγής, κατά τον οποίο οι άνθρωποι ενεργούν κατά το αυτεξούσιό τους. Δες και κε 14 και Μάρκ. ιγ 34 (b). «Έδειξε μακροθυμία, δεν τους τιμωρούσε πάντοτε αμέσως μετά τη διάπραξη των αμαρτιών» (X). «Δίνει δηλαδή την εντύπωση ότι και κοιμάται και αναχωρεί ο Θεός, με το να μακροθυμεί και να μην απαιτεί αμέσως τις ευθύνες των αδικημάτων» (Θφ).

Ματθ.21,34 **ότε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν(1), ἀπέστειλε τοὺς δούλους(2) αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργούς(3) λαβεῖν τοὺς καρποὺς(4) αὐτοῦ.**

Ματθ.21,34 **Όταν πλησίαζε η εποχή της καρποφορίας, έστειλε τους δούλους του στους γεωργούς να πάρουν το μερίδιό του από τους καρπούς.**

(1) «Καρποί του αμπελώνα που αναφέρθηκε, είναι η φύλαξη των νομικών εντολών και οι αρετές» (Z). Υποκρύπτει εδώ και τον λόγο, για τον οποίο ο Μεσσίας δεν ήλθε

νωρίτερα (b).

(2) «Δούλοι είναι οι προφήτες, τους οποίους άλλους άλλοτε με διάφορους τρόπους τιμώρησαν, όταν στέλνονταν για να απαιτήσουν αυτού του είδους τη φύλαξη και τις αρετές» (Z).

(3) Είχε στείλει συχνά τους δούλους του τους προφήτες, για να υπενθυμίσουν στους βασιλιάδες και ιερείς τις υποχρεώσεις τους προς αυτόν, αλλά αυτοί τους καταδίωξαν. Και μετά την αυστηρή τιμωρία της αιχμαλωσίας οι αρχιερείς και οι γραμματείς δεν άλλαξαν συμπεριφορά (p).

(4) «Να πάρουν τον καρπό, δηλαδή την υπακοή, την απόδειξη με τις πράξεις» (X). Οι προφήτες ζητούσαν την προς το Θεό οφειλομένη υπακοή και αγάπη (o).

Ματθ.21,35 και λαβόντες οί γεωργοί τοὺς δούλους αὐτοῦ ὃν μὲν ἔδειραν(1), ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν(2).

Ματθ.21,35 Οι γεωργοί όμως έπιασαν τους δούλους του, κι άλλον τον έδειραν, άλλον τον σκότωσαν κι άλλον τον λιθοβόλησαν.

(1) Έδειραν, σκότωσαν, λιθοβόλησαν, κλιμακωτό, στο οποίο η τρίτη βαθμίδα είναι σκληρό είδος της δεύτερης (b).

(2) «Αυτοί όμως και εδώ έδειξαν την κακία τους, όχι με το να μη δώσουν τον καρπό, αν και απόλαυσαν τόση φροντίδα, αλλά και με το να δυσανασχετήσουν προς αυτούς που ήλθαν. Διότι αυτοί που δεν είχαν να δώσουν, όχι μόνο δεν έπρεπε να αγανακτούν και να δυσανασχετούν, αλλά να παρακαλούν. Αυτοί όμως όχι μόνο αγανάκτησαν, αλλά γέμισαν και τα χέρια τους με αίμα· και αν και όφειλαν να τιμωρηθούν, αυτοί απαιτούσαν τιμωρία» (X).

Ματθ.21,36 πάλιν απέστειλεν ἄλλους δούλους(1) πλείονας(2) τῶν πρώτων(3), και ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως.

Ματθ.21,36 Ξανάστειλε άλλους δούλους, περισσότερους από τους πρώτους και τους έκαναν τα ίδια.

(1) «Ο Μάρκος και ο Λουκάς έγραψαν για τρεις αποστολές των προφητών, λέγοντας ότι στάλθηκε πρώτα ένας δούλος, έπειτα άλλος, έπειτα τρίτος. Δεν είναι αυτό όμως εναντίωση με το Ματθαίο. Διότι και εκείνος με τις δύο αποστολές, τις συμπεριέλαβε όλες, και αυτοί με τις τρεις ομοίως· αλλά εκείνος μεν τα λέει περιληπτικότερα, ενώ αυτοί λεπτομερέστερα, οι οποίοι και με τον ένα δούλο φανερώνουν όλους όσους στάλθηκαν στη μία αποστολή και στον ίδιο καιρό» (Z). «Και δεύτερους έστειλε και τρίτους, για να δειχτεί και η κακία αυτών και η φιλανθρωπία αυτού που έστειλε» (X).

(2) Πιο πολυάριθμους, έτσι ώστε από τον αριθμό να δειλιάσουν οι γεωργοί (L). Περισσότερους στον αριθμό, αλλά αναμφίβολα και στην αρετή και την αξία (b).

(3) Εισηγήθηκαν κάποιιοι και την ερμηνεία, ότι ο Ματθαίος αναφέρει δύο ομίλους δούλων σύμφωνα με τη διαίρεση του ιουδαϊκού κανόνα. Δηλαδή τους αρχαίους προφήτες, από το Μωϋσή μέχρι τον Ηλία ή Ελισσαίο, και τους νεότερους προφήτες (L).

«Άλλοι μετά από αυτούς δούλοι, περισσότεροι των πρώτων, είναι ο καιρός των πολλών προφητών, των οποίων τα ονόματα έχουν γραφτεί στο δεύτερο βιβλίο Παραλειπομένων και στον Ιερεμία και στους δώδεκα και στο Δανιήλ. Διότι θα μπορούσε κάποιος να πει ότι και ο Ανανίας, ο Αζαρίας και ο Μισαήλ έγιναν προφήτες» (Ω).

Ματθ.21,37 ὕστερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ(1) λέγων· ἐντραπήσονται(2) τὸν υἱόν μου.

Ματθ.21,37 Τελευταίον τους έστειλε το γιο του με τη σκέψη: “θα σεβαστούν το γιο μου”.

(1) «Γιατί δεν έστειλε αμέσως το γιο; Έτσι ώστε αφού κατηγορήσουν τον εαυτό τους για όσα έκαναν σε εκείνους, και αφού αφήσουν το θυμό τους, να ντραπούν εκείνον όταν έλθει» (X). Προβλήθηκε από κάποιους η ένσταση, ότι αν λάβουμε υπ’ όψη τα συνηθισμένα συναισθήματα στοργής, την οποία κάθε πατέρας αισθάνεται, παρουσιάζεται ως απίθανο, ότι ο πατέρας θα έστελνε το γιο του σε τόσο κακούς γεωργούς.

Αλλά ο πατέρας εδώ παρουσιάζεται ως πανάγαθος επιζητώντας να οδηγήσει σε ανάνηψη τους γεωργούς και για αυτό δεν θα παρέλειπε και την έσχατη έκκληση σε αυτούς με την αποστολή του γιου του. Εξάλλου στην παραβολή δεν αποσκοπείται να δείχτει η σύνεση του πατέρα, αλλά η αδιόρθωτη γνώμη και κακία των Ιουδαίων και η μακροθυμία του Θεού (ο).

(2) «Δεν το πε αυτό επειδή αγνοούσε, μη γένοιτο, αλλά θέλοντας να δείξει ότι είναι μεγάλο το αμάρτημα και στερημένο κάθε απολογίας. Διότι αυτός τον έστειλε αν και γνώριζε ότι θα τον φονεύσουν. Λέει όμως «θα ντραπούν το γιο μου», αναγγέλλοντας αυτό που όφειλε να γίνει» (X). «Σαν να έλεγε· ότι πρέπει αυτοί να ντραπούν το γιο μου» (Z).

Ματθ.21,38 οί δέ γεωργοί ιδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος(1)· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ κατάσχωμεν(2) τὴν κληρονομίαν(3) αὐτοῦ.

Ματθ.21,38 Οι γεωργοί όμως, όταν είδαν το γιο, είπαν μεταξύ τους: “αυτός είναι ο κληρονόμος. Εμπρός, ας τον σκοτώσουμε και ας αρπάξουμε την κληρονομιά του”.

(1) Γνώρισαν αυτόν ως κληρονόμο και όμως αντιτάχτηκαν στα δικαιώματά του (b). Το εσκεμμένο και προμελετημένο της πράξης κάνει το φόνο πιο αποκρουστικό (ο). «Πρόσεξε, πώς ακριβώς προλέγει τα μέλλοντα! Και πράγματι, δεν τον φόνευσαν ως υιό Θεού, αλλά ως κληρονόμο του αμπελώνα, δηλαδή ως βασιλιά του Ισραήλ» (Z).

(2) Με την έννοια: να πάρουμε δική μας. Υπάρχει και η γραφή σχωμεν.

(3) «Έκαναν συμβούλιο, για να φονεύσουν αυτόν και να κυριαρχήσουν πλέον στην κληρονομιά του, δηλαδή στο λαό» (Z). Για να γίνουν κύριοι της συναγωγής, του ισραηλιτικού λαού, εκμεταλλεζόμενοι και διευθύνοντας τη συνείδησή του σύμφωνα με τις ορέξεις και τα συμφέροντά τους (δ).

Ματθ.21,39 καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος(1), καὶ ἀπέκτειναν(2).

Ματθ.21,39 Τον έπιασαν, λοιπόν, τον έβγαλαν έξω από τ’ αμπέλι και τον σκότωσαν.

(1) «Πού συσκέπτονται να τον σκοτώσουν; Έξω από τον αμπελώνα» (X). «Δηλαδή έξω από την πόλη. Διότι έξω από αυτήν τον σταύρωσαν» (Z). «Είδες πώς προφητεύει και τον τόπο, όπου επρόκειτο να σφαχτεί;» (X).

(2) «Ο Μάρκος λέει ότι πρώτα τον φόνευσαν και έπειτα τον έβγαλαν έξω από τον αμπελώνα... Το «έβγαλαν έξω» εκείνος το είπε με άλλη σημασία, με την έννοια «του στέρησαν», όπως αυτοί νόμιζαν» (Z).

Ματθ.21,40 Ὅταν οὖν ἔλθῃ(1) ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσῃ τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις(2);

Ματθ.21,40 Όταν λοιπόν έρθει ο ιδιοκτήτης του αμπελιού, τι θα κάνει σ’ εκείνους τους γεωργούς;»

(1) Κανείς υπαινιγμός για την ανάσταση του Υιού ούτε για την ένδοξη επάνοδό του. Ο τόνος κυρίως πέφτει στην τύχη των γεωργών (L). Το έλθει είναι το αντίθετο του αποδήμησε=όταν συμπληρωθεί ο καιρός της μακροθυμίας του (δ). «Όταν έλθει, δηλαδή όταν ρίξει το βλέμμα του στην παρανομία, την οποία έκαναν οι Ιουδαίοι» (Θφ). Συγκαλυμμένη προφητεία για τη θεία επίσκεψη με οργή, που έπεσε στην Ιερουσαλήμ (ρ).

(2) «Αυτούς ρωτά πάλι, έτσι ώστε αφού οι ίδιοι και εδώ βγάλουν την απάντηση εναντίον του εαυτού τους, να αποβούν αυτοκατάκριτοι» (Z).

Ματθ.21,41 λέγουσιν αὐτῷ· κακοὺς κακῶς(1) ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς(2), οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς(3) αὐτῶν(4).

Ματθ.21,41 «Εἶναι κακοί», του λένε. «Γι' αυτό θα τους εξολοθρεύσει με το χειρότερο τρόπο και θα νοικιάσει το αμπέλι σ' άλλους γεωργούς, που θα του δίνουν τους καρπούς στην εποχή τους».

(1) Παρονομασία εξόχως ελληνική (L). «Αφού είναι κακοί, θα τους τιμωρήσει πικρά» (Z)· θα τους εξοντώσει με κακό θάνατο (δ).

(2) Ἡ, προλέγεται εδώ γενικά η πρόσκληση των εθνών και η μονιμότητα και καρποφορία της ανά τον κόσμο εκκλησίας (ρ). Ἡ, δόθηκε «το χωράφι σε άλλους, στους αγίους Αποστόλους δηλαδή και ευαγγελιστές, οι οποίοι επρόκειτο να αναδείξουν αυτό καρποφόρο και με ωραία άνθη» (K).

(3) Δηλαδή στις διάφορες εποχές (b).

(4) Το «αυτῶν» αναφέρεται στους καρπούς (b). «Και ο μεν Λουκάς λέει, ότι αυτός είτε αυτό που έπρεπε να πάθουν αυτοί και εκείνοι είπαν, μη γένοιτο... Ο Ματθαίος όμως λέει ότι οι ίδιοι έβγαλαν την απόφαση. Αλλά δεν είναι αυτό απόδειξη εναντίωσης. Διότι και τα δύο αυτά έγιναν» (X).

«Λογικό είναι ότι πρώτα αυτοί απάντησαν, έπειτα ο Χριστός είπε αυτό που εκείνοι είπαν, επιβεβαιώνοντας το λόγο τους... Επειδή δηλαδή πριν από αυτό αγνοούσαν, ότι για αυτούς ήταν η παραβολή, έβγαλαν απόφαση εναντίον του εαυτού τους· ύστερα όμως, όταν συμφώνησε με την απόφασή τους ο Χριστός, κατάλαβαν και είπαν, Μακάρι να μη γίνει κάτι τέτοιο» (Z).

Ματθ.21,42 λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς(1), λίθον(2) ὃν ἀπεδοκίμασαν(3) οἱ οἰκοδομοῦντες(4), οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας(5)· παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη(6), καὶ ἔστι θαυμαστή(7) ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν(8);

Ματθ.21,42 Τους λέει ο Ιησούς: «Ποτέ δε διαβάσατε στις Γραφές; Ο λίθος που τον πέταξαν σαν άχρηστον οι οικοδόμοι, αυτός έγινε ακγωνάρι·ο Κύριος το έκανε αυτό,

και είν' αξιοθαύμαστο στα μάτια μας».

(1) Δηλαδή στα κανονικά βιβλία της Π.Δ. Η προφητική εικόνα του λίθου που απορρίφθηκε πάρθηκε από τον ίδιο Ψαλμό (ριζ 22) από τον οποίο προέρχεται και η κραυγή Ωσαννά (S). Η παράθεση σύμφωνα με τους Ο' (b).

(2) «Πέτρα ονομάζει τον εαυτό του» (X).

(3) Δεν θεώρησαν αυτόν ούτε ως κατάλληλο για χτίσιμο λίθο ή ως άξιο μέλος της εκκλησίας (b). «Πώς όμως αποδοκίμασαν; Λέγοντας, Αυτός δεν είναι από το Θεό, αυτός πλανά τον όγλο, και πάλι, εσύ είσαι Σαμαρείτης και έχεις δαιμόνιο» (X), «και τελευταίο, που τον σταύρωσαν» (Z).

(4) «Οικοδόμους λέει τους δασκάλους των Ιουδαίων» (X) «τους οποίους η παραβολή ονόμασε και γεωργούς» (Z). «Αυτοί που όφειλαν να ωφελούν τη

συναγωγή των Ιουδαίων» (Αμμώνιος). «Αυτοί που αποδοκίμασαν την πέτρα που δίνει τη ζωή, την αλήθεια» (Ω).

(5) Πήρε την πρώτιστη θέση στην οικοδομή (δ). Η, «κεφαλή γωνίας είναι ο ακρογωνιαίος λίθος» (Ζ) «η κεφαλή της όλης οικοδομής, που συνδέει δύο γωνίες, την παλαιά και την καινή διαθήκη και τις οικοδομές των δύο λαών» (Ω). Όπως στην προηγούμενη παραβολή η θανάτωση του Υιού δεν εμπόδισε την εκδίωξη των κακών γεωργών

από το αμπέλι, έτσι και η άρνηση, να χρησιμοποιηθεί ο λίθος για χτίσιμο δεν εμπόδισε από το να υψωθεί αυτός στην αρμόζουσα σε αυτόν θέση για ντροπή αυτών που τον απέρριψαν (ρ). «Γωνία είναι η σύνδεση δύο τοίχων, το υπόλειμμα από τον Ισραήλ και η πληρότητα των εθνών, και λίθος που τα κρατά ενωμένα είναι ο Χριστός, η αλήθεια, ο οποίος έκανε τη γωνία» (Ω). «Όπως ακριβώς δηλαδή η πέτρα που κάνει τη γωνία στην οικοδομή συνδέει τον από εδώ τοίχο με τον από εκεί, έτσι και ο Χριστός, τούς συνέδεσε όλους σε μία πίστη» (Θφ).

«Αυτός πράγματι, ως κεφαλή της εκκλησίας που είναι, έγινε κεφαλή γωνίας, ενώνοντας και συνδέοντας στο ίδιο σημείο τις δύο διαθήκες» (Ω).

(6) Η, «σύμφωνα με το θέλημα του Θεού θα γίνει αυτή η γωνία, δηλαδή η σύνδεση των λαών και θα θαυμαστεί από όλους, όχι μόνο διότι θα είναι καλλωπισμένη με την ποικιλία των αρετών, αλλά και ως δυνατότερη από κάθε επιβουλή» (Ζ).

Η, πιο σωστά, το «αυτή» ανταποκρίνεται στο εβραϊκό κείμενο με το ουδέτερο τούτο=τούτο το γεγονός, ότι δηλαδή ο λίθος που αποδοκιμάστηκε έγινε κεφαλή γωνίας (α).

Αξιόλογη και η: «Και είναι αυτή η κεφαλή, δώρο από τον Κύριο και έχει δοθεί στην όλη οικοδομή και είναι θαυμαστή κεφαλή στα μάτια μας που μπορούμε να την βλέπουμε» (Ω).

(7) Η, ο λίθος αυτός είναι θαυμαστός λόγω της μεγάλης δόξας, της οποίας έτυχε (b). Η, αυτό (το ότι είναι κεφαλή γωνίας) είναι θαυμαστό στα μάτια μας, που βλέπουμε τη λαμπρότητα και στερεότητα και τα χαρίσματα γενικά αυτού του λίθου (δ).

(8) Στα μάτια τα δικά μας, των πιστών (b).

Ματθ.21,43 διὰ τοῦτο(1) λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ(2) καὶ δοθήσεται ἔθνει(3) ποιοῦντι τοὺς καρποὺς(4) αὐτῆς·

Ματθ.21,43 Γι' αυτό σας βεβαιώνω πως ο Θεός θα σας αφαιρέσει το προνόμιο να είστε ο λαός της βασιλείας του, και θα το δώσει σ' ένα λαό που θα παράγει τους καρπούς της βασιλείας».

(1) Επειδή εσείς είστε οι οικοδόμοι, που αποδοκιμάσατε τον ακρογωνιαίο λίθο, για αυτό... (δ).

(2) «Βασιλεία του Θεού λέει την παραφύλαξη του Θεού, από την οποία φρουρούνταν» (Ζ). Η φράση βασιλεία του Θεού σημαίνει την ιουδαϊκή θεοκρατία με τα προνόμια τα οποία συνεπαγόταν αυτή στον λαό που την κατείχε (S).

(3) «Έθνος που κάνει τους άξιους καρπούς της είναι το γένος των Χριστιανών» (Ζ)=σε λαό που έχει συγκεντρωθεί από όλα τα έθνη (δ). Η εκδοχή της χριστιανικής κοινωνίας ως έθνους, μόνο εδώ συναντιέται στο ευαγγέλιο (α).

(4) Τα αγαθά έργα, για τα οποία εμείς οι Χριστιανοί ως νέα κτίση κτισθήκαμε (δ).

Ματθ.21,44 (1)καὶ ὁ πεσὼν(2) ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον(3) συνθλαστήσεται(4)· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσει(5), λικμήσει(6) αὐτόν.

Ματθ.21,44 Όποιος πέσει πάνω σ' αυτόν το λίθο θα τσακιστεί· και σ' όποιον πάνω πέσει ο λίθος, θα τον κομματιάσει.

(1) Ο σ. παραλείπεται από τον κώδικα του Βέζα, τη συριακή μετάφραση του Σινά

και κάποια άλλα χειρόγραφα και θεωρήθηκε από κάποιους ως γλώσσα (κείμενο) που μπήκε στο κείμενο από το περιθώριο. Μαρτυρείται όμως από το σύνολο σχεδόν των κωδίκων.

(2) Από την ιδέα του ακρογωνιαίου λίθου μεταβαίνουμε στην ιδέα λίθου, πάνω στον οποίο μπορεί κάποιος να σκοντάψει, και από αυτήν στην ιδέα λίθου, ο οποίος μπορεί να πέσει και να κονιορτοποιήσει εκείνον, πάνω στον οποίο πέφτει.

«Έπειτα για να μάθουν ότι, η ζημιά δεν σταματά στο ότι θα διωχτούν αυτοί, προσθέτει και τις τιμωρίες... Δύο απώλειες λοιπόν λέει εδώ· μία μεν από το ότι θα σκοντάψουν σε αυτόν και θα σκανδαλιστούν... και άλλη η απώλεια που θα προέλθει από την άλωση και τη συμφορά και την πανωλεθρία τους» (X).

(3) «Αυτός που σκόνταψε σε αυτόν» (Z). Ο λίθος του σ. 42 έφερε στο νου τον λίθο του Ησ. η 14,15 («και δεν θα συναντήσετε στο δρόμο της ζωής σας το Θεό σαν λίθο προσκόμματος, σαν πέτρα επί της οποίας θα προσκρούσετε και θα πέσετε») και τον λίθο του Δανιήλ β 34,44-45 («Θα συντριβεί δε, και θα θρυμματίσει και θα λιχνίσει όλες τας άλλες βασιλείες...»)(a).

Πέφτει πάνω στο λίθο αυτό, αυτός που σκανδαλίζεται με αυτόν από την απιστία, την ώρα που το ευαγγέλιο κηρύττεται (b). Ή, αυτός που έρχεται εχθρικά εναντίον του λίθου για να τον καταστρέψει (δ).

(4) Αυτός «τον εαυτό του θα βλάψει και όχι εκείνον (τον λίθο)» (Z)· θα συντριβεί (g)· τα οστά του και τα κρέατα θα συμπιεστούν και θα γίνουν όγκος άμορφος (δ). Ή, θα γίνει κομμάτια σαν σκεύος πήλινο που ρίχνεται εναντίον βράχου (F).

(5) «Πάνω σε όποιον πέσει βαριά, δηλαδή με όποιον θα οργιστεί» (Z). Ο λίθος αυτός, δηλαδή ο Χριστός με τη δόξα του πέφτει πάνω σε εκείνον, ο οποίος πλήττεται από την αιφνίδια έλευσή του για κρίση (b).

(6) «Θα θρυμματίσει και θα διασκορπίσει και θα εξολοθρεύσει αυτόν» (Z). Από το λικμός=το φτυάρι ή κόσκινο, κοσκινίζω, φτυαρίζω, όπως ο Ησύχιος έχει, και από αυτό= θα λεπτύνει, θα κάνει σαν σκόνη, θα αφανίσει, θα καταστρέψει ολοκληρωτικά (δ). Έχει παρθεί από το Δανιήλ β 44 και χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια, όπως και στο χωρίο αυτό, δηλαδή του κόβω σε λεπτά τεμάχια ή του διασκορπίζω σαν σκόνη (a).

Ματθ.21,45 και άκουσαντες οι άρχιερείς και οι Φαρισαῖοι(1) τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει·

Ματθ.21,45 Οι αρχιερείς και οι Φαρισαῖοι άκουσαν τις παραβολές του και κατάλαβαν πως μιλάει γι' αυτούς.

(1) Όχι γενικά οι ακροατές, αλλά οι αρχιερείς και οι Φαρισαῖοι, δηλαδή οι δύο κύριες μερίδες του συνεδρίου, διότι οι αρχιερείς κυρίως ήταν Σαδδουκαῖοι.

Ματθ.21,46 και ζητούντες αὐτὸν κρατῆσαι ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους(1) ἐπειδὴ ὡς προφήτην(2) αὐτὸν εἶχον.

Ματθ.21,46 Κι ενώ ήθελαν να τον πιάσουν, φοβήθηκαν τα πλήθη, γιατί τον πίστευαν για προφήτη.

(1) «Παντού τους ανθρώπους φοβούνται και όχι το Θεό» (Z).

(2) «Οι ὄχλοι γύρω του, τὸν θεωρούσαν ως ένα προφήτη του Θεού» (Ω). Πολλοί από το πλήθος είχαν την ιδέα αυτή τόσο για τον Ιησού, όσο και για τον Βαπτιστή. Εφόσον λοιπόν από τον Μαλαχία κανείς άλλος προφήτης δεν είχε εμφανιστεί, οι νέοι αυτοί αντιπρόσωποι του προφητικού χαρίσματος τιμούνταν πολύ από αυτούς που άκουσαν τη διδασκαλία τους και δεν ήταν κάτω από την επιρροή των Φαρισαίων. Ο Αντίπας φοβόταν να θανατώσει τον Ιωάννη. Και το συνέδριο τώρα φοβάται να

θανατώσει τον Ιησού, μάλιστα τώρα, όταν λόγω του Πάσχα πολλοί από τη Γαλιλαία προσκυνητές είχαν συρρεύσει στα Ιεροσόλυμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ' (22)

Στιχ. 1-14. Η παραβολή των βασιλικών γάμων.

Ματθ.22,1 (1)Καὶ ἀποκριθεὶς(2) ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς(3) λέγων·

Ματθ.22,1 Ο Ιησούς τους μίλησε πάλι με παραβολές και τους εἶπε:

(1) Δεν είναι πιθανόν ότι η παρούσα περικοπή και αυτή του Λουκά ιδ 16-24, που ονομάζεται το μέγα Δείπνο, είναι διαφορετικές εκδόσεις μίας και της ίδιας παραβολής. Τα περιστατικά και ο σκοπός είναι διαφορετικά, κάποιες από τις λεπτομέρειες είναι τελείως διαφορετικές και όπου οι λεπτομέρειες είναι όμοιες οι λόγοι είναι τόσο διαφορετικοί, ώστε δεν μπορούν να προέρχονται από την ίδια πηγή. Είναι πολύ πιθανό, ότι ο Κύριος χρησιμοποίησε μερικές φορές το ίδιο υλικό, για παραβολές διαφορετικού νοήματος, προσθέτοντας σε αυτό και νέο υλικό. Εδώ το νέο υλικό είναι, ότι οι καλεσμένοι δεν παρουσιάζονται απλώς αγενείς, αλλά και επαναστάτες υβρίζοντας και φονεύοντας τους απεσταλμένους του βασιλιά τους, και για αυτό και αυτοί και η πόλη τους παραδίδονται σε σφαγή και απώλεια. Αυτό ειδικά αναφέρεται στους φονείς του Ιησού και κάποιων από τους μαθητές του και στην ως συνέπεια ακόλουθη καταστροφή της Ιερουσαλήμ. Νέο επίσης υλικό είναι, ότι βασιλιάς είναι αυτός που κάνει τις προσκλήσεις επ' ευκαιρία των γάμων του γιου του (p).

(2) Απαντώντας στην γεμάτη κακία διάθεση και πρόθεσή τους (δ).

(3) =Με μορφή παραβολών (F).

Ματθ.22,2 ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ(1), ὅστις ἐποίησε γάμους(2) τῷ υἱῷ(3) αὐτοῦ.

Ματθ.22,2 Η βασιλεία των ουρανών μοιάζει μ' ένα βασιλιά, που έκανε το γάμο του γιου του.

(1) «Και αυτή η παραβολή θα φανεί ότι είναι σαφής αν την ερμηνεύσουμε συνολικότερα, στην οποία άνθρωπος μεν βασιλιάς μεταφορικά λέγεται ότι είναι ο Θεός και πατέρας του Χριστού Ιησού» (Ω).

(2) Πληθυντικός για να σημάνει το σύνολο των τελετών και γιορτών, που συνοδεύουν την ένωση αυτών που έρχονται σε γάμου κοινωνία (δ). Συνήθως ο γαμήλιος εορτασμός συνεχιζόταν για 7 ημέρες και διεξαγόταν με μεγάλη πομπή και διασκεδάσεις (ο). «Γάμους εννοεί τη μυστική ένωση του Υιού με την εκκλησία των πιστών» (Ζ). Στον Ψαλμ. μδ εμφανίζεται ο Μεσσίας ως μνηστήρας, και έτσι ερμήνευσε τον Ψαλμό και το Ταργούμ, ενώ η νύφη, της οποίας το κάλλος επιθυμεί είναι η κοινότητα του Ισραήλ. Και στο Άσμα (κεφ. η), το Ταργούμ δείχνει το Μεσσία και την ισραηλιτική κοινότητα σε δείπνο, το οποίο πρέπει να είναι γαμήλιο. Και ο Παύλος χρησιμοποιεί τη σύγκριση των γάμων για να δηλώσει την ένωση του Χριστού με την εκκλησία (Εφεσ. ε 25), ενώ η Αποκάλυψη (ιθ 9) μιλώντας για γάμους του αρνίου, μακαρίζει αυτούς «που είναι καλεσμένοι στο δείπνο του αρνίου» (L). «Και για ποιο λόγο αναφέρθηκε γάμος; Για να μάθει του Θεού τη φροντίδα, τον πόθο του για μας, τη χαρά των πραγμάτων, ότι τίποτα δεν είναι λυπηρό εκεί ούτε σκυθρωπό, αλλά όλα είναι γεμάτα από χαρά πνευματική. Για αυτό και ο Ιωάννης τον ονομάζει νυμφίο· για αυτό και ο Παύλος λέει, σας σύνδεσα με έναν άνδρα (Β' Κορ. ια 2). Και πάλι· Το μυστήριο αυτό είναι μεγάλο, εννοώ όσον αφορά το Χριστό και

την εκκλησία (Εφεσ. ε 32)» (X).

«Στους πνευματικούς γάμους να εννοήσεις ότι σχέση είναι η υποδοχή του νυμφίου, γέννα, αυτά που κάνει καλά η νύφη ψυχή, η οποία έρχεται σε μίξη μεταφορικά και δεν φθείρεται από αυτόν, αλλά και κάθε μέρα μέσω της σχέσης με αυτόν μεταλαμβάνει αφθαρσία και γεννάει όποια λογικά γεννήματα θα μπορούσαν να γίνουν από τέτοιους γάμους» (Ω).

(3) «Γιατί λοιπόν δεν λέγεται ότι η νύφη ενώνεται με τον Πατέρα, αλλά με τον Υιό; Διότι αυτή που ενώνεται με τον Υιό, ενώνεται με τον Πατέρα. Διότι είναι αδιάφορο για την Γραφή αν λέγεται αυτό ή εκείνο, μιας και είναι απαράλλακτη η ουσία» (X). Ή, πιο σωστά, ο Σωτήρας αφού με το δικό του αίμα πλήρωσε στον Πατέρα όλη την οφειλή της ανθρωπότητας, έκανε αυτήν δική του (δ).

Ματθ.22,3 και απέστειλε τούς δούλους(1) αὐτοῦ καλέσαι τούς κεκλημένους(2) εἰς τούς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον(3) ἔλθειν.

Ματθ.22,3 Ἐστειλε τους δούλους του να φωνάζουν τους καλεσμένους στο γάμο, εκείνοι όμως δεν ήθελαν να έρθουν.

(1) «Οι δούλοι που στέλνονται να καλέσουν τους καλεσμένους στους γάμους, είναι οι κατά καιρούς προφήτες, που με τις προφητείες τους επιστρέφουν το λαό στην ευφροσύνη που γίνεται για την αποκατάσταση της εκκλησίας με το Χριστό» (Ω). Οι πρώτοι δούλοι είναι οι προφήτες (L), από τον Μωϋσή μέχρι τον Ιωάννη τον Βαπτιστή (δ).

(2) «Καλεί όχι τώρα τελευταία, αλλά πριν από πολύ χρόνο. Διότι πείτε, λέει, στους καλεσμένους» (X). Είχε καλέσει αυτούς κάποιο χρόνο πριν, ώστε να έχουν τον καιρό να προετοιμαστούν. Όταν λοιπόν ετοιμάστηκε και ο οικοδεσπότης, έστειλε τους δούλους του, για να καλέσει τους καλεσμένους (ο). «Καλεσμένους ονομάζει τους Ιουδαίους, οι οποίοι κλήθηκαν νωρίτερα σε αυτούς τους γάμους, παλαιότερα μεν από τους προφήτες και ύστερα από τον βαπτιστή» (Z).

Στην παραβολή των κακών γεωργών δεν μπορούμε να ερμηνεύσουμε τους κάθε φορά σταλμένους δούλους ή ομίλους των δούλων ότι σημαίνουν ορισμένους προφήτες ή ομίλους προφητών. Ομοίως και στην παρούσα παραβολή είναι αμφίβολο, εάν κάθε όμιλος δούλων σημαίνει ορισμένους προφήτες. Πάντως όμως στην κάθε μία από τις δύο παραβολές είναι σαφές, ποιοι είναι οι τελευταίοι που στάλθηκαν· στη μία είναι ο Υιός που σφάχτηκε από τους κακούς γεωργούς· στην παρούσα παραβολή είναι οι πρώτοι Χριστιανοί κήρυκες, αφού στη σφαγή τους ακολούθησε η καταστροφή της πόλης (ρ).

(3) «Τι πιο αγάριστο θα μπορούσε να γίνει από αυτούς, όταν και σε γάμους καλούμενοι αποσκιρτούν; Διότι ποιός δεν θα προτιμούσε να έλθει σε γάμους και μάλιστα γάμους βασιλιά;» (X).

Ματθ.22,4 πάλιν(1) απέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων· εἶπατε τοῖς κεκλημένοις· ἰδοὺ τὸ ἄριστόν(2) μου ἡτοιμάσα(3), οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ(4) τεθυμένα, καὶ πάντα(5) ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τούς γάμους(6).

Ματθ.22,4 Ἐστειλε ξανά άλλους δούλους λέγοντάς τους: “να πείτε στους καλεσμένους: έχω ετοιμάσει το γεύμα, έχω σφάξει τους ταύρους και τα θρεφτάρια, κι όλα είναι έτοιμα· ελάτε στο γάμο”.

(1) Οι επανειλημμένες αυτές προσκλήσεις δείχνουν το μέγα έλεος και τη μακροθυμία του Θεού (ο).

(2) Οι μεταγενέστεροι Έλληνες το πρωινό το έλεγαν ακράτισμα, ενώ άριστο ονόμαζαν το μεσημεριανό δείπνο (g).

(3) Η σωτηρία μας πραγματοποιείται όχι με τη δική μας δύναμη, αλλά με τη δύναμη

του Θεού (b).

(4) «Μεσημεριανό τραπέζι και ταύρους και θρεφτάρια σφαγμένα, δηλαδή ετοιμασμένα, είπε σύμφωνα με τα όσα συνηθίζονταν στους γάμους. Και θα μπορούσε να είναι αυτά, εδώ μεν η απόλαυση των θείων δογμάτων, ενώ εκεί η ουράνια τρυφή και απόλαυση. Με τους ταύρους και τα θρεφτάρια φανερώνεται το γενναιόδωρο και πολυτελές του συμποσίου» (Z). Μάλλον σημαίνουν αυτά γενικά τα αγαθά που μας έφερε ο Μεσσίας (L). Σιτιστό είναι αυτό που τράφηκε με σιτάρι. Ό,τι σημαίνει και το σιτευτός (g).

(5) Υπάρχουν πολλά εκτός από τους ταύρους και τα θρεφτάρια (b).

(6) «Σε τι καλεί; Σε πόνους και μόχθους και ιδρώτες; Όχι, αλλά σε απόλαυση. Πόση η πανδαισία; Πόση η γενναιοδωρία; Και ούτε αυτό δεν τους έκανε να ντραπούν» (X).

Ματθ.22,5 οι δὲ ἀμελήσαντες(1) ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον(2) ἀγρόν(3), ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν(3) αὐτοῦ(2)·

Ματθ.22,5 Οι καλεσμένοι ὅμως αδιαφόρησαν και πήγαν ἄλλος στο χωράφι του κι ἄλλος στο εμπόριό του.

(1) «Περιφρονώντας την πρόσκληση» (Z). «Διότι δεν ήλθαν όχι λόγω ασχολιών, αλλά από αμέλεια...» Αλλά και «όταν τα πνευματικά καλούν, δεν υπάρχει καμία ανάγκη για όποια ασχολία» (X).

(2) Δικό του. Εγωισμός (b).

(3) Ο ένας ασχολούνταν με ακίνητα, ο άλλος με κινητά αγαθά. Ο ένας δεσμευόταν από ψεύτικη αυτάρκεια, ο άλλος από την επιθυμία να αποκτήσει περισσότερα (b). Και οι δύο ήταν κυριευμένοι από εκτάκτως μεγάλη προσκόλληση στα πρόσκαιρα αγαθά (L).

Ματθ.22,6 οἱ δὲ λοιποὶ(1) κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν και ἀπέκτειναν(2).

Ματθ.22,6 Οι υπόλοιποι ἔπιασαν τους δούλους του, τους κακοποίησαν και τους σκότωσαν.

(1) Εκείνοι δηλαδή οι οποίοι ήταν μοχθηρότεροι και κακουργότεροι από τους άλλους (o).

(2) «Δεν είναι μόνο αυτό το φοβερό, ότι δεν ήλθαν, αλλά και αυτό που ήταν χειρότερο και πιο τρελό από αυτό, το ότι δηλαδή ἔδειραν και ὕβρισαν και φόνευσαν αυτούς που ήλθαν. Αυτό είναι χειρότερο από το προηγούμενο (που τόλμησαν οι κακοί γεωργοί). Διότι εκείνοι μεν ήλθαν απαιτώντας ἔσοδα και καρπούς και σφάχτηκαν. Αυτοί ὅμως αν και καλούν σε γάμους... και αυτοί πάλι φονεύονται. Τι θα μπορούσε να γίνει ἴσο με αυτήν τη μανία;» (X).

Βεβαίως είναι ἔξω από κάθε συνήθεια το να απαντά κάποιος σε πρόσκληση δείπνου βρίζοντας και φονεύοντας αυτούς που προσκαλούν. Οι λεπτομέρειες αυτές, οι ελάχιστοι πιθανές, κάνουν ευκολότερο να τονιστεί στην αλληγορία η αχαριστία των καλεσμένων (L).

Ματθ.22,7 ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὠργίσθη, καὶ πέμψας(1) τὰ στρατεύματα(2) αὐτοῦ(3) ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους και τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε(4).

Ματθ.22,7 Όταν το ἄκουσε ο βασιλιάς ἐκεῖνος, θύμωσε· ἔστειλε το στρατό του κι ἀφάνισε ἐκείνους τους φονιάδες και πυρπόλησε τὴν πόλη τους.

(1) «Τότε λοιπὸν φονεύει τους παμπόνηρους και βρωμερούς, διότι ήταν αθεράπευτα ἄρρωστοι» (Z).

(2) «Στρατεύματά του να εννοήσεις τα στρατεύματα των Ρωμαίων, τα οποία στις

μέρες του Ουεσπασιανού και του Τίτου και τους φονιάδες κατέσφαξαν, και την πόλη τους, τα Ιεροσόλυμα, την έκαψαν» (Ζ). Κακοί άνθρωποι που αγνοούν το Θεό, όπως εδώ οι ειδωλολάτρες Ρωμαίοι, εκλέγονται συχνά ως όργανα της εκδίκησης του Θεού για τιμωρία της παρανομίας και κακίας άλλων (ο).

(3) Αποκαλεί τα στρατεύματα αυτά «δικά του», διότι «όλοι είναι του Θεού, από την άποψη ότι δημιουργήθηκαν από αυτόν» (Ζ) και διότι αυτά εκτέλεσαν το θέλημά του (δ).

(4) Έκαψε την πόλη τους. Πρόκειται για φράση που επαναλαμβάνεται στη Βίβλο πάνω από 30 φορές προκειμένου για την Ιερουσαλήμ (L). Την πόλη τους και όχι την πόλη του. Η Ιερουσαλήμ έπαυσε πλέον να είναι πόλη δική του (ο). «Δεν έγινε η άλωση αμέσως μόλις φονεύτηκε ο Χριστός, αλλά μετά σαράντα χρόνια, για να δείξει τη μακροθυμία του» (Χ).

Ματθ.22,8 τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν(1), οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν(2) ἄξιοι(3)·

Ματθ.22,8 Τότε λέει στους δούλους του: “το τραπέζι του γάμου είναι έτοιμο, μα οι καλεσμένοι δε φάνηκαν ἄξιοι.

(1) Και δεν θα μатаιωθεῖ εξαιτίας της αχαριστίας των καλεσμένων (b). Εδώ είναι το γαμήλιο δείπνο (g), το οποίο συμβολίζει τη ζωή στην εκκλησία του Χριστού με χαρά και χάρη Θεού (δ).

(2) Ο παρατατικός χρησιμοποιείται για να δείχτει ότι ο καιρός του να αποδειχτεί κάποιος ἄξιος ή ανάξιος, πέρασε πλέον (b).

(3) «Δεν έπρεπε, λέει, ούτε να καλεστούν αυτοί, αλλά για να μην τους αφήσει καμία πρόφαση αναίσχυντης αντιλογίας, παρόλο που ήξερε την απιστία τους, προς αυτούς έστειλε πρώτους, και εκείνους αποστομώνοντας και εμάς διδάσκοντας να κάνουμε όσα εξαρτώνται από εμάς» (Σχ). Κανείς δεν θεωρείται ανάξιος πριν ακόμα γίνει σε αυτόν η προσφορά ή πρόσκληση και εκείνος αρνηθεί (b).

Ματθ.22,9 πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους(1) τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους εἶν εὔρητε(2) καλέσατε εἰς τοὺς γάμους(3),

Ματθ.22,9 Πηγαίνετε, λοιπόν, στα σταυροδρόμια κι όσους βρείτε καλέστε τους στους γάμους”.

(1) Οδός σημαίνει ολόκληρη αυτή· τα σταυροδρόμια είναι τμήματά της, όπως και οι διακλαδώσεις της (b), όπως φαίνεται από τα συμφραζόμενα και το τέλος της παραβολής, διέξοδοι= τόποι πριν την πόλη, στους οποίους καταλήγουν οι αγροτικοί δρόμοι. Με την εικόνα αυτή σκιαγραφούνται τα όρια των ειδωλολατρικών πόλεων, στις οποίες θα κατευθύνονταν οι Απόστολοι (g).

Ή, διέξοδοι=τα μέρη, όπου οι δρόμοι βγαίνουν η μία πάνω στην άλλη, τα τρίστρατα ή τετράστρατα, όπως συνηθίζουμε να λέμε, στα οποία υπάρχουν συνήθως καπηλειά ή άλλα μέρη διαμονής, στα οποία συγκεντρώνονται οι οδοιπόροι. Όχι λοιπόν τους δρόμους της πόλης, η οποία παρίστανε τη συναγωγή των Ιουδαίων, η οποία καταστράφηκε και κάηκε, αλλά τους δρόμους τους έξω από αυτήν, όπου είναι οι συναθροίσεις των εθνών (δ).

«Πορευτείτε, λέει, στα τρίστρατα» (Χ). «Διεξόδους των δρόμων λέει τις πόλεις και τα χωριά των εθνών» (Ζ).

(2) «Και όσους τυχόν βρείτε. Και τους τυχαίους και τους παραπεταμένους» (Χ).

(3) «Αν όμως πει κάποιος, ότι δεν κλήθηκαν τότε οι εθνικοί, όταν μαστιγώθηκαν οι Απόστολοι και έπαθαν μύρια, αλλά αμέσως μετά την ανάσταση (διότι τότε λέει σε αυτούς, πορευθείτε και κάντε μαθητές σε όλα τα έθνη), θα λέγαμε, ότι και πριν το σταυρό και μετά το σταυρό στους Ιουδαίους μιλούσαν πρώτους» (Χ).

Το κάλεσμα των εθνών δεν έγινε μετά την καταστροφή του ναού των Ιεροσολύμων, άρα και μετά το θάνατο του Αποστόλου των εθνών Παύλου. Φυσικό είναι για την πρόγνωση του Ιησού η κατάρρευση του ναού να αρχίζει πριν την καταστροφή του από τους Ρωμαίους, από τη στιγμή που τα έθνη πήραν τη θέση του Ισραήλ (L).

Ματθ.22,10 και έξελθόντες οι δούλοι εκείνοι εις τὰς ὁδοὺς συνήγαγον πάντας ὅσους εἶδον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς(1)· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος(2) ἀνακειμένων(3).

Ματθ.22,10 Βγήκαν τότε οι δούλοι στους δρόμους και μάζεψαν όλους ὅσους βρήκαν, κακούς και καλούς. Η αίθουσα του γάμου γέμισε από συνδαιτυμόνες.

(1) Παροιμαικός τρόπος έκφρασης (b). Η, «πονηρούς ονομάζει αυτούς με κακό ήθος ή τους ασυγκράτητους στα πάθη, ενώ αγαθούς τους απλούς ή τους εγκρατείς στις παράλογες ορμές, στους οποίους συνολικά κήρυξαν οι Απόστολοι, καλώντας εξίσου ὅλους στην ένωση με το Χριστό» (Z). Διότι η εκκλησία ως πνευματικό ιατρείο καλεί και δέχεται ὅλους (δ).

«Εύρισκαν λοιπόν (οι Απόστολοι) τους ακροατές και δεν φρόντιζαν όταν καλούσαν, αν πριν από το κάλεσμα ήταν αγαθοί ή πονηροί αυτοί που καλούνταν. Διότι καλούσαν ὅλους ὅσους εύρισκαν. Αγαθοί λοιπόν εδώ πρέπει να νομίσουμε ότι λέγονται πιο απλά, αυτοί από ὅσους έρχονταν στη θεοσέβεια που ήταν μετριότερου επιπέδου... οι οποίοι φανερώνουν το έργο του νόμου γραπτό στις καρδιές τους με τη συμμαρτυρία που δίνει η συνείδησή τους» (Ω).

Κάλεσε ὁμως και τους πονηρούς «έτσι ὡστε αφού αποβάλλουν την πονηρία (το ξένο με το γάμο ρούχο) και αφού ντυθούν το ρούχο του γάμου μαζί με τα λεγόμενα αγαθά έργα, να γεμίσουν το σπίτι του γάμου» (Ω).

(2) Αυθεντική γραφή ο νυμφών, δηλαδή η αίθουσα του γάμου. «Γέμισε ο γάμος, δηλαδή ο νυμφώνας» (Z).

(3) Γέμισε με παρακαθήμενους. Με αυτό φανερώνει ο Σωτήρας το μεγάλο πλήθος αυτών που θα πιστέψουν (δ).

Ματθ.22,11 (1)είσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς(2) θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον(3) οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου(4),

Ματθ.22,11 Μπήκε κι ο βασιλιάς για να δει τους συνδαιτυμόνες, κι εκεί είδε κάποιον που δεν ήταν ντυμένος με τη γαμήλια φορεσιά.

(1) Από κάποιους από τους νεότερους ερμηνευτές θεωρήθηκε, ότι πρόκειται εδώ για ανεξάρτητη και αυτοτελή παραβολή, την οποία ο Ματθαίος συνένωσε με την παραβολή των γάμων.

(2) Η σκηνή αλλάζει. Προηγουμένως η ανάμιξη πονηρών και αγαθών ήταν ανεκτή. Με το που φτάνει ο βασιλιάς ὁμως δεν συμβαίνει πλέον κάτι τέτοιο. Καθένας που δεν είναι άξιος να λάβει μέρος στο δείπνο θα διωχτεί. Ο βασιλιάς έρχεται για να κρίνει και το δείπνο που ακολουθεί την κρίση είναι η μακαριότητα (L). Αυτή η είσοδος του βασιλιά θα γίνει κατά την ημέρα της κρίσης, όταν το έργο του καθενός θα γίνει φανερό (δ).

(3) Και ενός μόνο καλεσμένου το ανάρμοστο ρούχο δεν έμεινε απαρατήρητο και δεν μπόρεσε αυτός που το φορούσε να κρυφτεί στους πολλούς. Κάθε λοιπόν ελπίδα, ότι ενδέχεται να διαφύγουμε το μάτι του Κυρίου αποκλείεται (ο).

(4) Καμία αναφορά δεν γίνεται για τα μέσα, με τα οποία αυτοί που δεν έχουν ένδυμα γάμου, θα προμηθεύονταν τέτοιο. Γενικώς θεωρήθηκε, ότι ο βασιλιάς προμήθευσε κατάλληλο ρούχο στους καλεσμένους, ο άνθρωπος ὁμως αυτός περιφρόνησε και αρνήθηκε να δεχτεί το ρούχο που του προσφέρθηκε. Ενδέχεται παρ' ὅλα αυτά κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της πρόσκλησης και του δείπνου να αναμενόταν ότι οι

καλεσμένοι θα φρόντιζαν να ντυθούν ευπρεπώς (p).

Υπήρχαν όμως και πολλοί φτωχοί, οι οποίοι δεν θα μπορούσαν να υποβληθούν στις δαπάνες της προμήθειας ρούχου. Πιθανότερο λοιπόν είναι, ότι το ρούχο προμήθευσε η υπηρεσία του βασιλιά (o).

«Εσύ όμως τίποτα να μην πολυξετάζεις βαθύτερα, όπως για παράδειγμα ποιος είναι ο νυμφώνας, και πως μπήκε μαζί με τους καλλωπισμένους ο ακαλλώπιστος, και ό,τι παρόμοιο με αυτά... Από εδώ λοιπόν να αντλήσεις μόνο το να μάθεις, ότι δεν πρέπει κάποιος να παίρνει θάρρος μόνο από το ότι ήλθε στους γάμους, δηλαδή μόνο από την πίστη στο Χριστό. Αλλά αφού λούστηκε από το βάπτισμα, πρέπει να ντυθεί και ένδυμα γάμου, δηλαδή καλλωπισμένο και άξιο των μελλοντικών γάμων· και είναι αυτό βίος καθαρός και λαμπρός, σαν ένα χιτώνα που έχει υφανθεί με αρετές» (Z).

«Διότι ρούχο είναι ο βίος και η πράξη. Και όμως το κάλεσμα ήταν θέμα χάρης... Το μεν κάλεσμα και η κάθαρση ήταν θέμα χάρης· αυτός όμως που κλήθηκε και φόρεσε καθαρά, το να παραμείνει να διατηρεί αυτά, αυτό ανήκει στη φροντίδα των καλεσμένων. Το να κληθεί όμως δεν έγινε από την αξία, αλλά από τη χάρη. Έπρεπε λοιπόν να ξεπληρώσει την χάρη με το να υπακούσει, όχι με το να δείξει τόση πονηρία μετά την τιμή» (X).

«Άνθρωπο λοιπόν όχι ντυμένο με ρούχο γάμου, ονόμασε κάθε άνθρωπο που έχει στολιστεί με τρόπο ανάξιο του γάμου. Δεν είναι βεβαίως ρούχο γάμου η βρώμικη και ακάθαρτη ζωή» (Z).

Ματθ.22,12 και λέγει αὐτῷ· ἐταῖρε(1), πῶς εἰσήλθες(2) ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου(3); ὁ δὲ ἐφωμώθη(4).

Ματθ.22,12 “Φίλε”, του λέει, “πώς μπήκες εδώ χωρίς το κατάλληλο ντύσιμο;” Εκείνος έχασε τη λαλιά του.

(1) «Τον είπε φίλο, ως πρώην Χριστιανό, αν και έζησε ανάξια ως προς αυτήν την ονομασία» (Z). Τον αποκαλεί φίλο επειδή μέσω του βαπτίσματος ήλθε σε φιλική σχέση, αθέτησε όμως αυτήν με την αμαρτία (δ).

(2) «Διότι στους μεν φθαρτούς γάμους θα μπορούσε κάποιος να έχει απολογία και συγγνώμη, επειδή δεν είναι εύκολο να προμηθευτεί κάποιος την άξια στολή· στον άφθαρτο όμως αυτόν γάμο, εξαφανίζεται κάθε δικαιολογία· διότι ο καλλωπισμός είναι κοντά και αποκτιέται εύκολα, αρκεί μόνο αληθινά να τον ζητήσουμε» (Z).

(3) «Παρόλο που το πράγμα είναι τόσο ολοφάνερο, δεν τον τιμωρεί πιο πριν, παρά μόνο όταν αυτός ο ίδιος που αμάρτησε έβγαλε την απόφαση» (X).

(4) «Επειδή δεν είχε τίποτα να απολογηθεί» (Z). «Με το ότι δεν είχε τίποτα να απαντήσει, καταδίκασε τον εαυτό του» (X).

Ματθ.22,13 τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις(1)· δῆσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας(2) ἄρατε αὐτὸν καὶ ἐκβάλετε(3) εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον(4)· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων(5).

Ματθ.22,13 Τότε ο βασιλιάς είπε στους υπηρέτες: “δέστε του τα πόδια και τα χέρια και πάρτε τον και βγάλτε τον έξω στο σκοτάδι”· εκεί θα κλαίει και θα τρίξει τα δόντια του.

(1) Οι οποίοι περίμεναν δίπλα στο τραπέζι (b), για να υπηρετούν αυτούς που κάθονταν. Αναφέρεται αυτό «στους αγγέλους που εκτελούν την υπηρεσία να τιμωρούν» (Z). Πράγματι οι άγγελοι παρουσιάζονται ότι ενεργούν τέτοια έργα κατά την εσχάτη ημέρα. Δες Ματθ. 1γ 39,41,49, κδ 31 (S).

(2) «Δεν αρκεί βεβαίως να διωχτεί από τον γάμο, αυτός που ατίμασε την κλήση· διότι πρέπει αυτός, αφού οι υπηρέτες του βασιλιά, που έχουν ταχτεί στο να φυλακίζουν με δεσμά, τού δέσουν την πορεία (που συμβολίζεται με τα πόδια) την

οποία δεν χρησιμοποίησε όπως έπρεπε και την δραστήρια δύναμη (που συμβολίζεται με τα χέρια), με την οποία δεν έκανε πράξη αγαθή, πρέπει λοιπόν όχι μόνο από τον γάμο να διωχτεί, αλλά και να καταδικαστεί στον τόπο που είναι ξένος από κάθε φως» (Ω).

«Δέσιμο λέει την αποχή από την ενέργεια που τελείται από τα πόδια και από τα χέρια. Διότι τότε καταργείται κάθε ενέργεια των αμαρτωλών και δεν υπάρχει πλέον καμία πράξη για εξιλέωση· διότι ο τωρινός καιρός, λέει, είναι καιρός εργασίας, ενώ ο μελλοντικός είναι καιρός ανταπόδοσης. Δένονται λοιπόν τα πόδια μεν, που βάδισαν στην αμαρτία· τα χέρια πάλι, που διέπραξαν τα παράνομα» (Ζ).

(3) Αυτό θα συμβεί, λίγο πριν το γαμήλιο απόγευμα (b).

(4) Στο σκοτάδι, το οποίο εκτείνεται έξω από το βασιλικό ανάκτορο του Μεσσία, το οποίο καταυγάζεται με φώτα (g).

(5) «Για να μη νομίσει κάποιος, ότι αυτή η κόλαση είναι σκοτάδι, δηλαδή στέρηση του φωτός μόνο, πρόσθεσε ότι εκεί θα είναι ο κλαυθμός και το τρίξιμο των δοντιών, φανερώνοντας τις σε αυτό το σκοτάδι πικρές και επώδυνες» (Ζ), «τις ανυπόφορες οδύνες» (Χ).

Ματθ.22,14 πολλοί(1) γάρ εισι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί(2).

Ματθ.22,14 Γιατί πολλοί είναι οι καλεσμένοι, λίγοι όμως οι εκλεκτοί».

(1) Μεταξύ όλων εκείνων των πονηρών και αγαθών, οι οποίοι ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση, ένας μόνο αποδοκιμάστηκε. Δεν θα τολμούσε κάποιος να βγάλει από αυτό συμπεράσματα θεολογικά πολύ ευνοϊκά και επιεική, διότι το άτομο αυτό εκπροσωπεί ολόκληρη κατηγορία ανθρώπων· από την άλλη, ο σ. 14 είναι αυστηρότερος (L).

(2) Πολλοί καλούνται να μουν στη βασιλεία, αλλά σχετικά λίγοι επιτυγχάνουν την απόκτηση των απαραίτητων προσόντων και γίνονται οριστικά δεκτοί σε αυτήν (a).

Στιχ. 15-22. Η πονηρή ερώτηση των Ηρωδιανών για τους φόρους και η θαυμαστή απάντηση του Κυρίου.

Ματθ.22,15 Τότε(1) πορευθέντες(2) οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν(3) ἐν λόγῳ(4).

Ματθ.22,15 Τότε πήγαν οι Φαρισαῖοι κι ἔκαναν σύσκεψη πῶς να τον παγιδέψουν με ερωτήσεις.

(1) Μετά τη συμπλήρωση της τελευταίας παραβολής δηλαδή (δ). «Τότε. Πότε; Όταν κατεξοχήν έπρεπε να νιώσουν κατάνυξη... να φοβηθούν τα μελλοντικά, όταν από τα παρελθόντα έπρεπε να πιστέψουν και για τα μελλοντικά» (Χ). «Ω πόσο βαθειά πώρωση! Τίποτα από αυτά που ειπώθηκαν δεν άγγιξε την ψυχή τους» (Ζ).

(2) Στον τόπο στον οποίο συνήθως συσκέπτονταν (δ).

(3) =Να συλλάβουν με παγίδα. Λέξη αλεξανδρινή. Δες Α΄ Βασ. κη 9 (S). Στην κυριολεξία λέγεται για σύλληψη πτηνών σε παγίδα (ο).

(4) Με λόγο σαν σε παγιδευτικό δίχτυ. Ο λόγος ήταν το δίχτυ στο οποίο κάποια ύποπτη απάντηση θα έριχνε τη λεία τους (L). «Επειδή δεν μπορούσαν να τον συλλάβουν εξαιτίας του όχλου, συσκέπτονται να τον πιάσουν με ερώτηση» (Ζ), «και να τον αποδείξουν υπεύθυνο δημόσιων αδικημάτων» (Χ).

Ματθ.22,16 καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς(1) αὐτῶν μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν(2) λέγοντες· διδάσκαλε(3), οἴδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ(4) καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ(5) ἐν ἀληθείᾳ(6) διδάσκεις(7), καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός(8)· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων(9)·

Ματθ.22,16 Έστειλαν, λοιπόν, τους μαθητές τους μαζί με τους Ηρωδιανούς και του είπαν: «Διδάσκαλε, ξέρουμε πως λες την αλήθεια και διδάσκεις αληθινά το θέλημα του Θεού, και δε φοβάσαι κανέναν γιατί δεν υπολογίζεις σε πρόσωπα.

(1) Στέλνουν τους μαθητές, για να μη δώσουν υποψία στο Σωτήρα, αλλά να παρουσιάσουν το πράγμα ως αθώα απορία της νεολαίας που έχει ορμή από πατριωτικό αίσθημα (δ).

(2) Δηλαδή αυτοί που ανήκουν στο κόμμα του Ηρώδη, «αυτοί που φρονούν τα του Ηρώδη» (Ιωσήφ. Ιουδ. Αρχαιολ. 14,15,16)(g). Ενώ οι Φαρισαίοι απεχθάνονταν την πληρωμή του φόρου, οι Ηρωδιανοί συνηγορούσαν υπέρ αυτού (S).

«Για αυτό και έστειλαν και τους δικούς τους μαθητές και τους οπαδούς του Ηρώδη, σκάβοντας διπλό, όπως νόμιζαν, γκρεμό γύρω από το Χριστό και βάζοντας από παντού την παγίδα τους, έτσι ώστε, οτιδήποτε και αν πει να τον συλλάβουν. Και αν μεν απαντήσει υπέρ των Ηρωδιανών, να τον κατηγορήσουν αυτοί, αν πάλι υπέρ αυτών, να τον κατηγορήσουν εκείνοι» (X).

(3) Αναγνωρίζουν ότι έχουν ανάγκη να διδαχτούν από αυτόν (δ).

(4) «Δες την κολακεία τους και τον κρυμμένο δόλο» (X), «τα οποία χρησιμοποιούν θέλοντας να του φουσκώσουν τα μυαλά ώστε οπωσδήποτε να απαντήσει. Και αν είναι αλήθεια αυτό που λέτε, πώς αλλού λέτε ότι πλανά τον κόσμο;» (Z). «Αλλά όλα γίνονται όσα τυχόν η κακία υπαγορεύσει» (X). Είσαι αληθινός και συνεπώς και στο ζήτημα για το οποίο θα σε ρωτήσουμε, δεν θα μας αποκρύψεις την αλήθεια (δ).

(5) =Ο τρόπος που φρονεί και ενεργεί αυτός που παραγγέλλεται από το Θεό και επιδοκιμάζεται από αυτόν (g)· ο δρόμος του θείου θελήματος (δ) «η αρετή, μέσω της οποίας οδεύει κάποιος προς το Θεό» (Z).

(6) Αληθινά, όπως έχει το πράγμα, με τρόπο που αρμόζει στα πράγματα (g).

(7) «Βεβαιώνουν ότι λέει την αλήθεια, ομολογώντας την πραγματικότητα· αλλά όμως όχι με σωστή διάθεση, ούτε με τη θέλησή τους» (X).

(8) Δηλαδή αδιαφορείς αν με την αλήθεια θα αποκτήσεις εχθρούς και διώκτες οποιουσδήποτε (δ). «Και αυτό το λένε, ερεθίζοντάς τον στο να μη σεβαστεί τον Καίσαρα ούτε από φόβο για αυτόν, να σιωπήσει στην ερώτηση» (Z).

(9) Το «βλέπω σε πρόσωπο» εδώ είναι το αποβλέπω στις ιδέες και σκέψεις των ανθρώπων· το πρόσωπο λοιπόν εδώ σημαίνει το άτομο με τις ιδέες του και τις αρχές του (δ). «Υπαινίσσονταν τον Ηρώδη και τον Καίσαρα» (X). «Δεν χαρίζεσαι σε πρόσωπο, λένε, δηλαδή τίποτα δεν θα έλεγες για χάρη του Πιλάτου ή του Ηρώδη» (Θφ).

«Τον προκαλούν με αυτόν τον έπαινο στο να μη χαριστεί στους Ηρωδιανούς και σε αυτούς που φρονούσαν τα του Καίσαρα, έτσι ώστε απαντώντας σύμφωνα με το θέλημα των Φαρισαίων για το ότι δεν πρέπει να δίνουν φόρο, να παραδοθεί από αυτούς στους Ηρωδιανούς» (Ω).

Ματθ.22,17 εἶπε οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ(1); ἔξεστι(2) δοῦναι κῆνσον(3) Καίσαρι(4) ἢ οὐ(5);

Ματθ.22,17 Πες μας, λοιπόν, τι γνώμη έχεις; Επιτρέπεται να πληρώνουμε φόρο στον αυτοκράτορα ή όχι;»

(1) «Για το οποίο δηλαδή πρόκειται να ρωτήσουμε» (Z). «Και δες την πονηρία τους. Δεν λένε, πες μας τι είναι καλό, τι συμφέρον, τι νόμιμο; Αλλά, τι νομίζεις; Έτσι σε αυτό μόνο απέβλεπαν, να τον προδώσουν και να τον παρουσιάσουν ως εχθρό του άρχοντα» (X).

(2) «Είναι δίκαιο» (Z), επιτρέπεται σε εμάς ως λαό του Θεού (δ).

(3) Από το λατινικό census στους Ρωμαίους η περιγραφή και εκτίμηση των αγαθών και των υπάρχοντων βάσει της οποίας κανονιζόταν ο φόρος που έπρεπε να πληρωθεί·

στην Κ.Δ. ο κεφαλικός φόρος που ο καθένας κάθε χρόνο πλήρωνε (g) σε όλες τις ρωμαϊκές επαρχίες, στις οποίες ήδη περιλαμβανόταν και η Ιουδαία, και επιβαλλόταν σε κάθε αρσενικό από ηλικία 14 και πάνω και σε κάθε θηλυκό από 12 και πάνω (S).
(4) Σε έναν Καίσαρα εθνικό δηλαδή και αλλόφυλο ηγεμόνα παρά την διάταξη του Δευτερ. ιζ 15. Δες Ιωσήφ. Ιουδ. Αρχ. 18,1,6 (δ). Ο τότε Καίσαρας ήταν ο Τιβέριος (ο).

(5) «Ρωτούν με πολλή κακοήθεια και δόλο, έτσι ώστε, αν μεν πει ότι επιτρέπεται, να κινήσουν εναντίον του τους όχλους, αφού τάχα συμβουλεύει να είναι δούλοι στον Καίσαρα και υποτάσσει το λαό του Θεού σε έναν άνθρωπο. Εάν πάλι πει ότι δεν επιτρέπεται, να τον παραδώσουν στον ηγεμόνα, αφού τάχα συμβουλεύει αποστασία από τον Καίσαρα και πόλεμο» (Z).

Ματθ.22,18 γνοὺς(1) δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν(2) αὐτῶν εἶπε· τί με πειράζετε(3), ὑποκριταί(4);

Ματθ.22,18 Ο Ἰησοῦς κατάλαβε τὴν πονηριά τους και τους εἶπε: «Γιατί προσπαθεῖτε να με παγιδέψετε, υποκριτές;

(1) Χωρίς καθυστέρηση και χωρίς κάποιος άλλος να οδηγήσει αυτόν (b).

(2) «Ο μεν Μάρκος εἶπε τὴν υποκρισία, ενώ ο Λουκάς τὴν πανουργία» (Z).

(3) Γιατί με βάζετε σε πειρασμό, σε δοκιμασία, όπως ο διάβολος, για να με καταστρέψετε; (δ).

(4) «Είδες πώς τους μιλά με τρόπο που τους πλήττει πολύ; Επειδή ήταν ολοκληρωμένη και ολοφάνερη η κακία, κάνει βαθύτερη τὴν τομή, κατά πρώτον φέρνοντάς τους σε σύγχυση με το να φέρει στο προσκήνιο τα απόρρητά τους και να κάνει φανερό σε όλους με ποια διάθεση τὸν πλησιάζουν» (X).

Ματθ.22,19 ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου(1). οἱ δὲ προσήνεγκαν(2) αὐτῷ δηνάριον.

Ματθ.22,19 Δεῖξτε μοι τὸ νόμισμα που πληρώνουμε για φόρο». Εκείνοι του ἔφεραν ἓνα δηνάριο.

(1) Το νόμισμα με το οποίο πληρωνόταν ο φόρος (g), διότι ο φόρος πληρωνόταν σε ρωμαϊκό νόμισμα (δ).

(2) Στο ναό δεν κυκλοφορούσε το νόμισμα αυτό και για αυτό δεν ήταν πιθανό ότι θα βρισκόταν εκεί κάποιο τέτοιο. Για αυτό και ο Μάρκος παρουσιάζει τὸν Κύριο να λέει, «φέρτε μοι δηνάριο» (α).

Ματθ.22,20 καὶ λέγει αὐτοῖς· τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή(1);

Ματθ.22,20 Ποιανού εἶναι αὕτη ἡ εἰκόνα και ἡ ἐπιγραφή;» τους ρωτάει.

(1) «Δεν ρωτά γιατί αγνοεῖ, αλλά επειδή θέλει να κάνει τους ἴδιους υπεύθυνους για τις απαντήσεις τους, εκφέρει τὴν ἀπόφαση με τὴ δική τους γλώσσα και κάνει αὐτούς να αποφασίσουν ότι επιτρέπεται» (X).

Ἡ ἐπιγραφή που ἦταν κυκλικά γύρω ἀπὸ τὴν εἰκόνα του νομίσματος δήλωνε τὸ ὄνομα του ηγεμόνα και τους τίτλους του (F). Ἡ κυκλοφορία στην Παλαιστίνη του νομίσματος αὐτοῦ ως ισχύοντος νομίσματος ἦταν σημάδι υποταγῆς των Ιουδαίων στη βασιλικὴ ἐξουσία του ηγεμόνα που ἐπέβαλλε τὸ νόμισμα (ο).

Ματθ.22,21 λέγουσιν αὐτῷ· Καίσαρος· τότε λέει αὐτοῖς· ἀπόδοτε(1) οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ(2).

Ματθ.22,21 Του αυτοκράτορα», του απαντούν. «Δώστε, λοιπόν», τους λέει, «στον αυτοκράτορα ὅ,τι ἀνήκει στον αυτοκράτορα, και στο Θεό ὅ,τι ἀνήκει στο Θεό».

(1) «Αὐτό δεν σημαίνει να δώσουν, αλλά να δώσουν πίσω· και αὐτό δείχνεται ἀπὸ

την εικόνα και από την επιγραφή» (X). «Επειδή είναι του Καίσαρα, δώστε πίσω στον Καίσαρα τα δικά του... Δώστε τα πίσω αφού είναι εκείνου» (Z).

Το νόμισμα αυτό εκπροσωπούσε τη ρωμαϊκή οργάνωση, την ασφάλεια του ατόμου και της ιδιοκτησίας, τις ευκολίες της μεταφοράς και τα άλλα πλεονεκτήματα σταθερής κυβέρνησης. Πώς λοιπόν ήταν δίκαιο να απολαμβάνει κάποιος τα πλεονεκτήματα αυτά και να αρνείται την πληρωμή των φόρων που εξυπηρετούσαν τα πλεονεκτήματα αυτά; Το να πληρώνουν φόρο στον Καίσαρα δεν ήταν απλώς νόμιμο· ήταν ηθική υποχρέωση όπως δηλώνει η αντικατάσταση του «δοῦναι» («έξεστι δοῦναι») με το αποδοῦναι (p).

(2) «Στα σωματικά και τα εξωτερικά να υποτάσσετε στο βασιλιά, στα εσωτερικά όμως και πνευματικά, στο Θεό» (Θφ).

«Είναι δυνατόν δηλαδή και στους ανθρώπους να εκπληρώνει κανείς τις υποχρεώσεις του, και στο Θεό να δίνει αυτά που οφείλουμε στο Θεό. Για αυτό και ο Παύλος λέει: Αποδώστε σε όλους τις οφειλές· σε αυτόν που πρέπει τον φόρο, τον φόρο... Εσύ όμως όταν ακούσεις αποδώστε τα του Καίσαρα στον Καίσαρα, να ξέρεις ότι εκείνα λέει μόνο, όσα δεν παραβιάζουν καθόλου την ευσέβεια. Διότι αν υπάρχει κάτι τέτοιο, αυτό δεν είναι πλέον του Καίσαρα, αλλά είναι φόρος και δασμός του διαβόλου» (X).

Το ένα καθήκον δεν καταργείται ούτε παραβιάζεται από το άλλο. Τα του Θεού, τα ξεχωρισμένα και καθιερωμένα σε αυτόν, δεν είναι του Καίσαρα, αλλά τα του Καίσαρα από μία πλευρά είναι και του Θεού (b). Για αυτό όταν η πολιτεία επιτάσσει ενάντια στις εντολές και το θέλημα του Θεού, οφείλει ο Χριστιανός να αρνείται σε αυτήν την υπακοή (δ).

Ματθ.22,22 και άκούσαντες θαύμασαν(1), και άφέντες αυτόν άπηλθον.

Ματθ.22,22 Όταν το άκουσαν αυτό έμειναν κατάπληκτοι και τον άφησαν και έφυγαν.

(1) Η απάντηση ήταν τόσο σύντομη, περιεκτική και πειστική ώστε αυτοί που πείραζαν τον Ιησού θαύμασαν (ο). «Θαύμασαν μεν, δεν πίστεψαν όμως, το οποίο και αυτό ήταν μεγάλη κατηγορία εναντίον τους» (Z).

Στιχ. 23-33. Η πονηρή ερώτηση των Σαδδουκαίων για την ανάσταση των νεκρών και η θαυμαστή απόκριση του Κυρίου.

Ματθ.22,23 Έν εκείνη τή ημέρα(1) προσήλθον αυτόῦ Σαδδουκαῖοι(2), οἱ λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν(3). καὶ έπηρώτησαν αυτόν

Ματθ.22,23 Εκείνη την ημέρα πήγαν στον Ιησού μερικοί Σαδδουκαῖοι –αυτοί λένε πως δεν υπάρχει ανάσταση–

(1) Μόνο ο Ματθαῖος αναφέρει ότι η ερώτηση αυτή έγινε από τους Σαδδουκαῖους την ίδια ημέρα, κατά την οποία οι Φαρισαῖοι και οι Ηρωδιανοί είχαν θέσει το περί του φόρου ζήτημα. Ο Μάρκος και ο Λουκάς αφήνουν το χρόνο ακαθόριστο (p).

«Σε εκείνη. Σε ποια; Στην ημέρα που έλεγξε την πανουργία τους και τους ντρόπιασε. Πόση αλήθεια ανοησία! Μετά από την αποστόμωση εκείνων, επιτίθενται εναντίον του αυτοί, αν και έπρεπε να γίνουν διστακτικότεροι. Αλλά τέτοιο πράγμα είναι η θρασύτητα, πράγμα αναισχυντο και αυθάδες, ώστε και τα αδύνατα να επιχειρεί» (X).

(2) Στο τέλος της δημόσιας δράσης του, όλοι ξεσηκώνονται μαζί εναντίον του Ιησού (b). Οι Σαδδουκαῖοι «είναι αίρεση των Ιουδαίων διαφορετική από τους Φαρισαῖους, και πολύ κατώτερη από εκείνους, η οποία έλεγε ότι δεν υπάρχει ανάσταση, ούτε άγγελος, ούτε πνεύμα. Διότι αυτοί ήταν περισσότερο υλιστές και προσκολλημένοι στα σωματικά πράγματα» (X).

«Αρνούνταν την από τους νεκρούς ανάσταση, διότι δεν αναφερόταν αυτή φανερά στις μωσαϊκές γραφές (Πεντάτευχος), τις οποίες βεβαίως μόνο αυτές γνώριζαν, αφού δεν παραδέχονταν τα άλλα βιβλία» (Ζ).

(3) Μάλλον δεν υπάρχει ανάσταση. Και όχι: δεν είναι αληθινή η ανάσταση (δ).

Ματθ.22,24 λέγοντες· διδάσκαλε, Μωσῆς εἶπεν(1), ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα(2), ἐπιγαμβρεύσει(3) ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἀναστήσει σπέρμα(4) τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

Ματθ.22,24 και τον ρώτησαν: «Διδάσκαλε, ο Μωσῆς εἶπε: αν κάποιος πεθάνει ἀτεκνος, ο αδερφός του να παντρευτεί τη χήρα του και να κάνει απογόνους για τον νεκρό αδερφό του.

(1) «Παίρνουν την αφορμή της υπόθεσης από το μωσαϊκό νόμο, για να φανεί αξιόλογο το ζήτημα. Διότι πράγματι στη γραφή του Δευτερονομίου παρήγγειλε ο Μωϋσῆς, τη γυναίκα αυτού που πέθανε ἀτεκνος, να την παντρευτεί πάλι ο αδελφός του» (Ζ). Στο Λευϊτ. ιη 16,κ 21 απαγορεύεται ο γάμος με τη σύζυγο αδελφού που πέθανε. Αλλά στο Δευτερ. κε 5-10 καθορίζονται ειδικές περιπτώσεις, στις οποίες παρουσιάζεται ως καθήκον το να τελεί κάποιος τέτοιο γάμο (α).

(2) Το εβραϊκό πρωτότυπο έχει απλώς υἱό, δηλαδή αρσενικό απόγονο. Οι Ο' όμως γράφουν σπέρμα και ο Ιώσηπος (Αρχ. 4,255) ερμήνευσε αυτό με τέτοια έννοια (α).

(3) Μπαίνει αντί για το ρήμα «λάβη» του Δευτ. κε 5, το οποίο έχουν οι Ο' και οι άλλοι δύο συνοπτικοί (L). Οι Ο' μεταφράζουν με αυτό την εβραϊκή λέξη που σημαίνει γίνομαι πεθερός ή γαμπρός κάποιου (Γεν. λδ 9,Α' Βασ. ιη 23,26. Β' Παρ. ιη 1,Α' Μακ. ι 54,56). Εδώ έχει την έννοια του: παντρεύομαι τη χήρα του αδελφού που πέθανε χωρίς απόγονο (g).

(4) «Το παιδί που θα γεννήσει πρώτο, θα ονομάσει αυτό παιδί του πεθαμένου αδελφού για μνημόσυνο εκείνου» (Ζ). Μέχρι το σημείο αυτό υποχρεωνόταν να συγκατοικεί μαζί της, μέχρι να αναστήσει γενιά στον αδελφό του, έπειτα όμως μπορούσε να εγκαταλείψει αυτήν (δ).

**Ματθ.22,25 ἦσαν(1) δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ(2) ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας ἐτελεύτησε, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ·
Ματθ.22,25 Ἦταν σ' εμάς εφτά αδερφοί· ο πρώτος, αφού παντρεύτηκε πέθανε και, επειδή δεν είχε παιδιά, άφησε τη γυναίκα του στον αδερφό του.**

(1) «Και δεν λένε μεν απευθείας τίποτα για ανάσταση, αλλά πλάθουν κάποια φανταστική υπόθεση και προβάλλουν, κατά τη γνώμη μου, κάποιο πράγμα που δε συνέβη, πιστεύοντας ότι θα τον βάλουν σε αμηχανία και επειδή ήθελαν να ανατρέψουν και τα δύο, και το ότι υπάρχει ανάσταση και το ότι η ανάσταση θα είναι τέτοιου είδους» (X).

(2) «Και για ποιό λόγο δεν έπλασαν με τη φαντασία τους δύο ή τρεις, αλλά επτά; Με σκοπό να γελοιοποιήσουν, όπως νόμιζαν, σε πολύ μεγάλο βαθμό την ανάσταση» (X) και «και να φανεί ότι είναι πιο αδιέξοδο το πρόβλημα» (Ζ). «Για αυτό και λένε, Όλοι την είχαν, σαν να τον έβαζαν σε κάποιο αδιέξοδο» (X).

Ματθ.22,26 ὁμοίως(1) καὶ ὁ δεῦτερος καὶ ὁ τρίτος, ἕως τῶν ἑπτὰ(2).

Ματθ.22,26 Το ίδιο κι ο δεύτερος κι ο τρίτος, ως τον έβδομο.

(1) Το ομοίως αναφέρεται σε όλη την προηγούμενη πρόταση δηλαδή ομοίως και ο δεύτερος αφού παντρεύτηκε πέθανε και μη έχοντας απόγονο άφησε τη γυναίκα του στον αδελφό του (δ).

(2) Έως ότου και οι επτά πήραν σε γάμο την ίδια γυναίκα και πέθαναν (δ).

Ματθ.22,27 ὕστερον(1) δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

Ματθ.22,27 Ὑστερα ἀπ' ὅλους πέθανε καὶ ἡ γυναίκα.

(1) Συναντιέται 7 φορές στο Ματθαίο, ο οποίος ουδέποτε χρησιμοποιεῖ το ἔσχατον, ἐπίρρημα το οποίο βρίσκεται στο Μάρκ. β 22 καὶ Α΄ Κορ. ιε 8 (L).

Ματθ.22,28 ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει τίνος τῶν ἐπτὰ ἔσται ἡ γυνή(1); πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν(2).

Ματθ.22,28 Ὅταν λοιπόν θ' ἀναστηθῶν, σε ποιον ἀπό τους ἐφτά θ' ἀνήκει αὐτή ἡ γυναίκα; Ἀφού ὅλοι τὴν εἶχαν παντρευτεῖς».

(1) Ἡ λαϊκὴ υλιστικὴ ἀντίληψη περὶ ἀνάστασης, γελοιοποιεῖται ἐδῶ (S).

(2) Θα εἶναι σύζυγος ἢ ὅλων ἢ ἐνός. Ἀλλὰ κανεῖς ἀπό τους 7 δὲν ἔχει πάνω τὴς δικαϊώματα ἀνώτερα ἀπό τους ἄλλους (b).

«Οἱ Σαδδουκαῖοι νόμισαν ὅτι, ἀπό το γεγονός ὅτι ὑπάρχει ἀνάσταση ἔπεται καὶ ὅτι ὁ ἀνδρὰς ὅταν ἀναστηθεῖ θα εἶναι πάλι ἀρσενικός που ἔχει γεννητικὰ ὄργανα καὶ ἡ γυναίκα θα ἀναστηθεῖ ὡς γυναίκα ἔχοντας γυναικεῖο σῶμα. Καὶ ἐρμηνεύοντας με κατώτερο τρόπο ὅσα λέγονταν για τὴν ἀνάσταση, ἐπειδὴ τέτοια νόμιζαν ὅτι συμβαίνουν ὡς φυσικὴ ἀκολουθία, ἀφού ἐπλασαν ἕναν μῦθο, τὸν σχετικὸ με τους ἐπτὰ ἀδελφούς που παντρεύτηκαν μία γυναίκα, ἀπορούσαν ποιοῦ θα γίνεῖ αὐτὴ γυναίκα ὅταν ἀναστηθεῖ, ἀφού ἐφθασε να εἶναι γυναίκα ἐπτὰ ἀνδρῶν» (Ω).

Ματθ.22,29 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς(1) μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ(2).

Ματθ.22,29 Ὁ Ἰησοῦς τους ἀποκρίθηκε: «Βρίσκεστε σε πλάνη, γιατί οὔτε τις Γραφές καταλαβαίνετε οὔτε τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ.

(1) Τὶς γραφές, οἱ ὁποῖες σαφῶς ἀποβλέπουν σε μέλλουσα ζωὴ. Οἱ Σαδδουκαῖοι δὲν καταλάβαιναν τὸν Μωϋσῆ· δὲν δέχονταν ὁμῶς τους προφήτες, οἱ ὁποῖοι ἐξηγοῦν τὸν Μωϋσῆ (b). «Πλανιέστε διότι δὲν καταλαβαίνετε τὶς γραφές τὶς προφητικές, οἱ ὁποῖες δὲν δογματίζουν τέτοια ἀνάσταση σαν αὐτὴν που εσεῖς νομίζετε» (Z).

Ἀποδεικνύονταν ὅτι ἀγνοοῦν τὶς γραφές ὅταν ἐβγαζαν συμπεράσματα ἀπό τὴν πείρα τὴς παρούσας ζωῆς καὶ ἐφάρμοζαν αὐτὰ στὶς συνθήκες τὴς μέλλουσας ζωῆς (p), θεωρώντας τὴν ἀνάσταση ὡς ἐπᾶνοδο στὴν πρώτη κατάσταση, τὴν με σάρκα καὶ αἷμα μαζί με τὰ ἴδια πάθη καὶ ἐπιθυμίες καὶ για αὐτὸ νόμιζαν αὐτὴν ἀδύνατη (δ).

(2) «Πλανιέστε ὁμῶς καὶ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζετε τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, που μπορεῖ να ἀναστήσει τους νεκρούς χωρὶς τὶς προηγούμενες σχέσεις καὶ πάθη» (Z). «Τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἀπό τὴν ὁποία δύναμη συμβαίνουν τὰ σχετικὰ με τὴν ἀνάσταση καὶ ἡ νέα με αὐτὴν ζωὴ» (Ω).

Ἐδειχναν ἀγνοία τὴς δύναμης τοῦ Θεοῦ, ὅταν θεωρούσαν, ὅτι, εἴαν ὁ Θεός ἐπιφύλασσε κάποια μέλλουσα ζωὴ, αὐτὴ δὲν μπορούσε να εἶναι διαφορετικὴ ἀπό τὴν παρούσα (p). Ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ ἀπομακρύνει κάθε δυσκολία (S) καὶ θα κάνει τὴν ἀνθρώπινη φύση ἰσάγγελη (b).

Ματθ.22,30 ἐν γὰρ(1) τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐγκαμίζονται(2), ἀλλ' ὡς ἄγγελοι(3) Θεοῦ ἐν οὐρανῷ(4) εἰσι.

Ματθ.22,30 Ὅταν ἀναστηθῶν οἱ νεκροί, οὔτε θα νυμφεύονται οὔτε θα παντρεύονται, ἀλλὰ θα εἶναι ὅπως οἱ ἄγγελοι στὸν οὐρανό.

(1) Το γὰρ ἀναφέρεται στο «πλανᾶσθε μὴ εἰδότες... τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ» (δ).

(2) «Οὔτε παντρεύονται οἱ ἀνδρες οὔτε δίνονται σε γάμο οἱ γυναῖκες, δηλαδὴ δὲν ἐνώνονται σαρκικὰ με ἀνδρες, ἀφού δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ σχέση γαμικὴ. Στὸ Λουκά πρόσθεσε ὅτι δὲν μποροῦν ἀκόμα καὶ να πεθάνουν· δείχνοντας ὅτι ὁ γάμος ἐγίνε για τὸ θάνατο ἀφού ἀντὶ για αὐτούς που πεθαίνουν γεννιούνται ἄλλοι· ὅπου ὁμῶς δὲν

υπάρχει θάνατος, ούτε γάμος επομένως υπάρχει» (Ζ).

(3) «Όσον αφορά την έλλειψη παθών και φιληδονίας, αλλά επίσης και ως προς την καθαρότητα και φωτεινότητα» (Ζ). «Η φύση των αγγέλων δεν γνωρίζει τη διαίρεση σε αρσενικό και θηλυκό, διότι αυτή η διαίρεση είναι της θνητής φύσης, η οποία με την τεκνογονία του γάμου συμπληρώνει αυτό που μένει κενό από το θάνατο» (Σχ).

(4) Το «στον ουρανό» αποδίδεται και στο ρήμα εισί και στο άγγελος=οι δίκαιοι έχουν την ποιότητα των ουρανίων, αυτών που δεν έχουν σάρκα και αίμα, όπως οι άγγελοι (δ).

«Όπως οι άγγελοι στον ουρανό ούτε έρχονται ούτε δίνονται σε γάμο, έτσι (λέει) και αυτοί που ανασταίνονται από τους νεκρούς. Εγώ όμως νομίζω ότι με αυτά φανερώνεται, ότι αυτοί που καταξιώνονται της ανάστασης των νεκρών, γίνονται όπως οι άγγελοι στον ουρανό, όχι μόνο ως προς το ότι δεν έρχονται και δεν δίνονται σε γάμο, αλλά και ως προς το ότι μετασχηματιζόμενα τα σώματά τους τα ταπεινά, γίνονται τέτοια, όπως είναι τα σώματα των αγγέλων, αιθέρια και σαν το φως της αυγής» (Ω).

Ματθ.22,31 περί δε τής αναστάσεως τών νεκρών ουκ ανέγνωτε τὸ ρήθην(1) ὑμῖν(2) ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγοντος(3),

Ματθ.22,31 Ὅσο για την ανάσταση των νεκρών, δε διαβάσατε τι σας λέει ο ίδιος ο Θεός;

(1) Το γεγονός της ανάστασης αποδεικνύεται ήδη από τη Γραφή (S). «Από τον Μωϋσή τους αποστομώνει επειδή και εκείνοι τον Μωϋσή πρόβαλλαν» (X).

«Αν και μπορούσε ο Σωτήρας να κάνει αμέτρητες αναφορές από τους προφήτες σχετικά με το ότι υπάρχει μέλλουσα ζωή για τους ανθρώπους, αυτό δεν το έκανε επειδή οι Σαδδουκαίοι αποδέχονταν μόνο τη γραφή του Μωϋσή, από την οποία ήθελε να τους ντροπιάσει με συλλογισμό που δήλωνε κάτι τέτοιο» (Ω). Και δείχνει ότι στα βιβλία του Μωϋσή το δόγμα περί μέλλουσας ζωής υπονοείται με σαφήνεια (p).

(2) Στους απογόνους του Αβραάμ (b). Ο λόγος του Θεού είναι πάντοτε ζωντανός και απευθύνεται εξίσου προς αυτούς που αντιτίθενται τώρα στον Κύριο, όσο και στους πατέρες τους (L).

(3) Η παράθεση που ακολουθεί από την Έξοδο (γ 6,15,16 και δ 5). Αλλά και στα Γεν. κστ 24 και κη 13 ο Θεός ονομάζει τον εαυτό του, Θεό Αβραάμ, σε χρόνο κατά τον οποίο ο Αβραάμ είχε πεθάνει.

Ματθ.22,32 ἐγὼ εἶμι(1) ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων(2).

Ματθ.22,32 Εγὼ εἶμι ο Θεὸς του Αβραάμ και ο Θεὸς του Ισαὰκ και ο Θεὸς του Ιακώβ. Ο Θεὸς δεν εἶναι Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων».

(1) «Δεν εἶπε ἡμουν, ἀλλὰ εἶμαι» (X). «Διότι αν ἦταν οπωσδήποτε νεκροί (οι πατριάρχες), θα ἔλεγε ὅτι ἐγὼ ἡμουν ο Θεός» (Ζ).

(2) «Δηλώνει ὅτι ὄχι αυτών που δεν υπάρχουν και ἀπαξ δια παντός εξαφανίστηκαν και δεν θα αναστηθουν πια... ἀλλὰ εἶμαι (Θεός) αυτών που υπάρχουν και που ζουν» (Σχ). Επομένως και ο Αβραάμ και οι δύο ἄλλοι πατριάρχες ζουν με το πνεύμα. Επομένως η ψυχή δεν πεθαίνει μαζί με το σώμα ἀλλά ζει. Αυτό όμως αποτελεί προϋπόθεση και εγγύηση ὅτι και η ἀνάσταση θα επακολουθήσει, διότι εἴν η προσωπικότητα καταστρεφόταν με το θάνατο, θα ἦταν περιττή και ἄσκοπη η ανασύσταση του οργάνου της (δ).

Ματθ.22,33 καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι(1) ἐξεπλήσσαντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ(2).

Ματθ.22,33 Τα πλήθη, ὅταν τ' ἀκουσαν ἔμειναν κατάπληκτοι με τη διδασκαλία

του.

(1) «Οι απονήρευτοι και αμερόληπτοι όχλοι» (Ζ). «Οι Σαδδουκαίοι αφού ηττήθηκαν αναχωρούν, ενώ το αμερόληπτο πλήθος καρπώνεται την ωφέλεια» (Χ).

(2) «Οι όχλοι εκπλήσσονταν αποδεχόμενοι ότι η διδασκαλία του Σωτήρα ήταν σοφότατη και μπορούσε να επιστρέψει σε αυτόν όσους ήταν δύσπιστοι» (Ω).

Στιχ. 34-40. Η πονηρή ερώτηση ενός νομοδιδασκάλου.

Ματθ.22,34 Οί δε Φαρισαίοι άκούσαντες ότι έφίμωσε(1) τούς Σαδδουκαίους, συνήχθησαν επί τὸ αὐτό(2),

Ματθ.22,34 Όταν έμαθαν οι Φαρισαίοι ότι αποστόμωσε τους Σαδδουκαίους, συγκεντρώθηκαν όλοι μαζί,

(1) Έκανε άφωνους και αναπολόγητους (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή επ' αυτόν=μάλλον κοντά του παρά εναντίον του (L). Οι Φαρισαίοι δεν θα ευχαριστήθηκαν για τη νίκη του Χριστού εναντίον των Σαδδουκαίων. Κατά την κρίσιμη εκείνη στιγμή επιθυμούσαν ο Χριστός να νικηθεί, αδιάφορο από ποιον (ρ). Δεν είναι παρ' όλα αυτά απίθανο, αυτοί από τους Φαρισαίους που ήταν φανατικότεροι στο δόγμα να αισθάνθηκαν και ικανοποίηση, διότι φιμώθηκαν οι Σαδδουκαίοι, και να επιχειρήσαν να παρασύρουν τον Ιησού προς το μέρος τους (L).

Ματθ.22,35 και έπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν, νομικός, πειράζων(1) αὐτὸν και λέγων·

Ματθ.22,35 και ένας απ' αυτούς, νομοδιδάσκαλος, για να τον φέρει σε δύσκολη θέση, του έκανε το εξής ερώτημα:

(1) «Όταν εκείνοι αποστομώθηκαν, αυτοί πάλι επιτίθενται» (Χ). «Στον μεν Ματθαίο αυτός ο νομικός πειράζει, ενώ στον Μάρκο μάλλον έτυχε επαίνου» (Ζ).

Ή, «ρώτησε μεν για να πειράξει στην αρχή, αλλά αφού ωφελήθηκε από την απάντηση, επαινέθηκε» (Χ), «και αφού άλλαξε, ομολόγησε και αυτός ότι έτσι είναι τα πράγματα» (Ζ).

Ή, το πειράζω δεν βρίσκεται εδώ με εμφανώς κακή έννοια. Μπορεί να σημαίνει όχι πλέον το δοκιμάζει αυτόν να δει αν θα δώσει απάντηση πειστική (ρ).

Οι Φαρισαίοι επίσης οι οποίοι προτείνουν ένα ζήτημα θεωρητικό, είναι δυνατόν να είναι διαφορετικοί από εκείνους, οι οποίοι είχαν προηγουμένως συνενωθεί μαζί με τους Ηρωδιανούς. Ενδέχεται αυτοί να μαζεύτηκαν όχι για να παγιδεύσουν αλλά για να ακούσουν τον Ιησού (L).

Ή, ο νομικός αυτός ασυνείδητα έγινε όργανο των Φαρισαίων, που τον παγίδευσαν στα δικά τους σχέδια και προκάλεσαν σε αυτόν το ερώτημα, πάνω στο οποίο αυτός ειλικρινά και από αγαθή συνείδηση ζητά απάντηση από τον Ιησού (ο).

Ματθ.22,36 διδάσκαλε, ποία έντολή μεγάλη(1) έν τῷ νόμῳ(2);

Ματθ.22,36 Διδάσκαλε, ποια είναι η πιο μεγάλη εντολή στο νόμο;

(1) Λέει μεγάλη αντί για υπερθετικό· είναι πιο σημιτικός τρόπος έκφρασης του «πρώτη από όλες» (L). Οτι οι εντολές του νόμου θεωρούνταν ότι διαφέρουν στη σπουδαιότητα, φαίνεται από το Ματθ. ε 19. Και σε διάφορες περιστάσεις ο Χριστός είχε έλθει σε σύγκρουση με τους Φαρισαίους ως προς τις σχετικές υποχρεώσεις κάποιων εντολών όπως αυτές που αφορούσαν το Σάββατο (Ματθ. ιβ 1-14), το καθήκον του γιου (Ματθ. ιε 1-9), το διαζύγιο (ιθ 3-9). Ποιά αρχή θα έπρεπε να μπει ως οδηγός, προκειμένου κάποιος να κάνει αυτές τις διακρίσεις; (ρ).

(2) Η φράση «στο νόμο» δεν πρέπει να περιοριστεί στις 10 εντολές, αλλά πρέπει να

το πάρουμε ότι περιλαμβάνει τον όλο Μωσαϊκό κώδικα, τόσο τον ηθικό, όσο και τον λειτουργικό (ο). Οι ραββίνοι αριθμούσαν περισσότερα από 600 παραγγέλματα στο νόμο, από τα οποία άλλα μεν ονόμαζαν βαριά και άλλα ελαφρά, και υπήρχε μεγάλη συζήτηση και αμφισβήτηση ως προς το πού έπρεπε να καταταχτεί το ένα και πού το άλλο (ρ).

Ματθ.22,37 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη(1) αὐτῷ· ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου(2).

Ματθ.22,37 Αυτός του απάντησε: «Ν' αγαπάς τον Κύριο το Θεό σου μ' όλη την καρδιά σου, μ' όλη την ψυχή σου και μ' όλο το νου σου.

(1) Απαντά σε αυτόν από το Δευτ. στ 5, το οποίο αποτελούσε μέρος του ιουδαϊκού SHEMA (S), και το οποίο ήταν κατ' εξοχήν γνωστό και οικείο σε κάθε Ιουδαίο της εποχής εκείνης, διότι όφειλε να απαγγέλει αυτό 2 φορές την ημέρα (ρ). Οι Ο' γράφουν: «εξ' όλης της διανοίας σου και εξ' όλης της ψυχής σου και εξ' όλης της δυνάμεώς σου». Αλλά ο Λουκάς (σύμφωνα με δύο μεγαλογράμματους κώδικες) αντί για διανοίας γράφει καρδιάς.

Ο Μάρκος συμπεριέλαβε και τις δύο αυτές μεταφράσεις γράφοντας: «Εξ' όλης της καρδιάς σου και εξ' όλης της ψυχής σου, και εξ' όλης της διανοίας σου και εξ' όλης της ισχύος σου». Ο Ματθαίος ακολουθώντας το Εβραϊκό έχει «εν» αντί για την «εξ» (α) το οποίο προσεγγίζει περισσότερο προς το Εβραϊκό (L), και επειδή στο κείμενο της Π.Δ. υπάρχουν 3 φράσεις (εν όλη... εν όλη... εν όλη...) παρέλειψε το ισχύος περιλαμβάνοντας αυτό στα άλλα.

(2) «Πρέπει να αγαπάμε το Θεό ολόψυχα, το οποίο σημαίνει να έχουμε την προσοχή μας στραμμένη σε αυτόν με όλα τα μέρη και τις δυνάμεις της ψυχής» (Θφ). Η έννοια των εκφράσεων αυτών είναι: να αγαπήσεις το Θεό σου με όλη την εσωτερική ψυχική και πνευματική σου δύναμη. Και το μεν καρδιάς αναφέρεται στην έδρα του συναισθήματος, ενώ το ψυχής στον εσωτερικό άνθρωπο, ο οποίος εδώ ιδίως εμφανίζεται ως θέληση και το της διανοίας αναφέρεται στο νου.=Η μεν καρδιά να ποθεί, ο δε νους να σκέφτεται για αυτόν ασταμάτητα και η θέληση να κάνει το θέλημά του για επίτευξη της τέλειας ένωσης με αυτόν, η οποία είναι η ουσία της πνευματικής αγάπης (δ). Πλήρης και τέλεια αφιέρωση στο Θεό ολόκληρου του εαυτού μας (ο).

Ματθ.22,38 αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη(1) ἐντολή.

Ματθ.22,38 Αυτή είναι η πρώτη και πιο μεγάλη εντολή.

(1) Η εντολή αυτή δεν είναι μόνο μέγιστη όσον αφορά την ανάγκη, την ευρύτητα και τη διάρκεια του πράγματος, αλλά και πρώτη στη φύση, την σειρά, τον χρόνο και την καθαρότητα (b). Πρώτη στη σειρά η εντολή αυτή σε σύγκριση με τις επόμενες και μεγάλη κατά την ποιότητα διότι περικλείει όλες τις υπόλοιπες (δ).

Ματθ.22,39 Δεύτερα(1) δὲ ὁμοία(2) αὐτῇ(3)· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν(4).

Ματθ.22,39 Δεύτερη, εξίσου σπουδαία με αυτήν: ν' αγαπάς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου.

(1) «Εδώ ενώ ρωτήθηκε για την πρώτη, λέει και τη δεύτερη, που δεν διαφέρει και πολύ από αυτήν· διότι είναι δεύτερη μεν αλλά όμοια με εκείνη» (X). «Δεύτερη όμως όχι στη σειρά της νομοθεσίας, αλλά στη δύναμη» (Z).

(2) «Γιατί όμως είναι όμοια με αυτήν; Διότι αυτή προετοιμάζει εκείνη και συγχρόνως συγκροτείται από αυτήν» (X).

«Είπε ότι η δεύτερη είναι όμοια με την πρώτη στην μεγαλειότητα· διότι είναι και

αυτή μεγάλη και αλληλοσυνδέονται και αλληλοβοηθιούνται οι δύο· διότι πράγματι αυτός μεν που αγαπά το Θεό αγαπά και τον πλησίον, φυλάσσοντας την εντολή του, ενώ αυτός που δεν αγαπά τον πλησίον, ούτε το Θεό αγαπά, αφού παραβαίνει την εντολή του» (Ζ).

Η προς τον πλησίον αγάπη μοιάζει με την αγάπη στο Θεό περισσότερο από όσο τα άλλα καθήκοντα, ακριβώς όπως και η σελήνη μοιάζει με τον ήλιο περισσότερο από όσο τα υπόλοιπα αστέρια (b). Η προς το Θεό αγάπη αποτελεί τη βάση της προς τον πλησίον αγάπης. Με το Θεό είμαστε όλοι αδελφοί (p).

(3) Η παράθεση από το Λευϊτ. ιθ 18 (S).

(4) Τα συμφέροντα του πλησίον πρέπει να είναι σε μας τόσο πολύτιμα όσο είναι σε μας τα δικά μας συμφέροντα.

Ματθ.22,40 ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος(1) καὶ οἱ προφῆται(2) κρέμανται.

Ματθ.22,40 Σ' αυτές τις δύο εντολές συνοψίζονται ὅλος ο νόμος και οι προφήτες».

(1) «Αν το να αγαπά κάποιος το Θεό είναι το να αγαπά τον πλησίον, και το να αγαπά τον πλησίον συντελεί στη διαφύλαξη των εντολών, εύλογα λέει· Σε αυτές ὅλος ο νόμος και οι προφῆτες στηρίζονται» (X). «Διότι ποιός αγαπώντας το Θεό και τον πλησίον ή θα κλέψει ή θα μνησικακήσει ή θα μοιχεύσει ή θα φονεύσει ή θα πορνεύσει;» (Θφ).

(2) Ο νομικός ρώτησε για τη μεγάλη εντολή του νόμου και η απάντηση του Χριστού προέρχεται από την Πεντάτευχο. Αλλά εδώ αποδεικνύει ο Κύριος ότι οι δύο αυτές εντολές δεν καλύπτουν τα θεμελιώδη παραγγέλματα μόνο της Πεντατεύχου, αλλά και την ακόμα περισσότερο εξελιγμένη διδασκαλία των προφητών· είναι αυτές η ζωή και η ψυχή ὅλη της ηθικής και πνευματικής διδασκαλίας της Π.Δ. (p).

Στιχ. 41-46. Ο Ιησούς ρωτά τους Φαρισαίους για τον Μεσσία.

Ματθ.22,41 Συνηγμένων(1) δὲ τῶν Φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς(2) ὁ Ἰησοῦς Ματθ.22,41 Εκεί που ήταν συγκεντρωμένοι οι Φαρισαίοι,

(1) Πολύ πιθανό ο ευαγγελιστής να είχε στο νου το Ψαλμ. β 2 («οι ἄρχοντες μαζεύτηκαν στο ίδιο σημείο... κατά του Χριστού»)(a).

(2) Η ερώτηση σύμφωνα με τον Ματθαίο απευθύνθηκε στους Φαρισαίους· στους Μάρκο και Λουκά φαίνεται να απευθύνθηκε στο λαό γενικώς, ο οποίος όμως συμφωνούσε οπωσδήποτε με την πίστη και το φρόνημα των Φαρισαίων σε αυτήν την περίπτωση (S).

Ματθ.22,42 λέγων· τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ(1); τίνος υἱός ἐστι(2); λέγουσιν αὐτῷ· τοῦ Δαυΐδ(3).

Ματθ.22,42 τους ρώτησε ο Ιησούς: «Τι νομίζετε για το Μεσσία; Ποιανού απόγονος είναι;» «Του Δαβίδ», του απαντούν.

(1) Ποιά είναι η γνώμη σας για το πρόσωπο, το αξίωμα και τη φύση του Μεσσία (ο). «Για το Χριστό που αναγγέλλεται μεν από τους προφῆτες, αλλά δεν ήρθε ακόμη, όπως εσείς λέτε, και αναμένεται από εσάς... Μιλά για τη θεότητα του και όχι με ολοφάνερο τρόπο, αλλά πλαγίως για να μην δώσει υποψίες· και φαινομενικά μεν ρωτά και απαντά για τον αναμενόμενο Χριστό... στην πραγματικότητα ὅμως τα λέει αυτά για τον εαυτό του» (Ζ).

(2) Η ορθή απάντηση στο ερώτημα αυτό θα ἔλυne το ερώτημα που ἔμεινε χωρίς απάντηση: Με ποιά εξουσία κάνεις αυτά. Επιπλέον είχε κληθεί από την ιεραρχία των

Ιουδαίων να επιβάλλει σιγή σε εκείνους, οι οποίοι ζητωκραύγαζαν αυτόν ως υιό του Δαβίδ. Αυτό υπονοούσε, ότι όφειλε να αρνηθεί έναν τόσο τιμητικό τίτλο.

Αποδεικνύει τώρα, ότι ο τίτλος αυτός απέδιδε σε αυτόν όχι πάρα πολλά, όπως φρονούσαν οι αρχιερείς, αλλά πολύ λίγα.

Εάν ήταν μόνο ο υιός Δαβίδ δεν θα είχε περισσότερα δικαιώματα πάνω στον τίτλο του Μεσσία από όσα είχε ο Σολομώντας ή οποιοσδήποτε άλλος απόγονος του Δαβίδ. Αλλά σε Ψαλμό, ο οποίος από όλους αναγνωριζόταν ως μεσσιακός και θεόπνευστος, ο Μεσσίας παρουσιάζεται τελειώς υπεροχότερος όχι απλώς από οποιονδήποτε άλλο απόγονο του Δαβίδ, αλλά και από τον ίδιο τον Δαβίδ (ρ).

(3) «Το ήξεραν αυτό από τα προφητικά λόγια. Θεωρούσαν όμως το Χριστό απλώς γιο του Δαβίδ, δηλαδή απλό άνθρωπο» (Z).

Ματθ.22,43 λέγει αυτοίς· πῶς οὖν Δαυῖδ ἐν Πνεύματι(1) Κύριον(2) αὐτὸν καλεῖ λέγων(3),

Ματθ.22,43 Τους λέει: «Πῶς τότε ο Δαβίδ, οδηγημένος από το Πνεῦμα, τον ονομάζει “Κύριο”; Λέει:

(1) «Πνεῦμα δηλαδή ἅγιο και όχι από μόνος του» (Z). Δηλαδή με θεία ἐμπνευση (a) και συνεπῶς αληθινά (b). Αυτό αποδεικνύει, ότι ο Σωτήρας μας θεωρούσε τα συγγράμματα της Π.Δ. ως θεόπνευστα (ο).

(2) Σημάδι υποτέλειας. Μεγαλύτερη τιμή για τον Δαβίδ ήταν να ἔχει το Χριστό γιο και απόγονό του, παρά το ότι ήταν βασιλιάς. Και όμως ο Δαβίδ δεν αποκαλεί το Χριστό γιο του, αλλά χαίρεται διότι ο Χριστός είναι Κύριός του, και αυτός δούλος του Χριστού (b).

(3) Η παράθεση από το Ψαλμ. ρθ σύμφωνα με τους Ο΄ που ἔχει επιγραφή Ψαλμός τῷ Δαβίδ και ἔχει ολοφάνερα μεσσιακό χαρακτήρα τόσο μάλλον, όσο παριστάνει τον βασιλιά Μεσσία και ως ιερῆα αἰώνιο κατά την τάξη Μελχισεδέκ και προσκαλεῖται από το Θεό, να κάτσει στα δεξιά του, το οποίο δεν αρμόζει σε κανέναν από τους ανθρώπους ούτε τους αγγέλους (δ).

Οι Φαρισαῖοι ἀποδέχονταν ότι ο Ψαλμός εἶχε συγγραφεί από τον Δαβίδ και συνεπῶς ο Κύριος επιχειρηματολογεῖ στηριζόμενος σε κάτι που εἶναι δεδομένο για αυτούς που διαφωνούσαν μαζί του (S).

Ματθ.22,44 εἶπεν ὁ Κύριος(1) τῷ Κυρίῳ μου(2), κάθου ἐκ δεξιῶν μου(3) ἕως ἂν θῶ(4) τοὺς ἐχθρούς(5) σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου(6);

Ματθ.22,44 Ο Κύριος εἶπε στον Κύριό μου:κάθισε στα δεξιά μου ὥσπου να υποτάξω τους ἐχθρούς σου κάτω ἀπ’ τα πόδια σου.

(1) Το εβραϊκό πρωτότυπο ἔχει· λέγει ο Ιεχωβά, ἢ λόγος του Ιεχωβά προς τον Κύριό μου (δ).

(2) «Εἶπε ο Κύριος και πατέρας στον Κύριό μου και γιο του, το Χριστό, μετά την ἀνάληψη στους ουρανοὺς» (Z).

(3) «Δηλαδή πάρε τη βασιλεία μου, ζώντας και ἔχοντας τον ἴδιο θρόνο και την ἴδια τιμή με μένα» (Z). Κανείς δεν καθόταν σε αυτήν τη θέση παρά μόνο ο κληρονόμος του θρόνου ἢ ο συμβασιλιάς που ἀνυψώθηκε ὥστε να συμμετέχει στη βασιλική ἐξουσία και δύναμη (ο).

(4) Δεν αποκλείεται με το «ἕως αν» το αἰώνιο της καθέδρας, ἀλλά αποκλείεται το ότι οι ἐχθροὶ θα ἐπιτίθενται διαρκῶς σε αυτήν. Η ἐμπόλεμη βασιλεία θα ἔχει κάποτε τέλος, η βασιλεία όμως της εἰρήνης δεν θα ἔχει τέλος. Δες Α΄ Κορ. ιε 25 (b).

(5) «Εχθροὶ του Χριστοῦ στον μεν αισθητό κόσμο, ἦταν προηγουμένως οι Ιουδαῖοι, ἔπειτα οι Ἕλληνες (=εἰδωλολάτρες) και οι αἰρετικοί, ἐνῶ στον πνευματικό κόσμο οι δαίμονες» (Z).

(6) Σύμφωνα με τη συνήθεια των βασιλιάδων της Ανατολής που πατούσαν το πόδι πάνω στον τράχηλο των ηττημένων εχθρών (δ).

Ματθ.22,45 ει οὖν Δαυῖδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι(1);

Ματθ.22,45 Αν, λοιπόν, ο Δαβίδ τον ονομάζει “Κύριο”, πώς είναι απόγονός του;»

(1) «Αυτό το είπε όχι αναιρώντας ότι είναι γιος του Δαβίδ· μη γένοιτο... αλλά διορθώνοντας τη δική τους υπόνοια. Επομένως όταν λέει, πώς είναι γιος του; αυτό εννοεί· όχι όπως εσείς λέτε. Διότι εκείνοι έλεγαν, ότι μόνο γιος του είναι και όχι και Κύριος» (X).

«Δεν είναι γιος του Δαβίδ τέτοιος, όπως αυτοί τον θεωρούν, δηλαδή απλός άνθρωπος, αλλά και κύριός του. Λέγεται δηλαδή γιος μεν αυτού, διότι βλάστησε κατά κάποιον τρόπο από τη ρίζα του, όσον αφορά την ενανθρώπιση, είναι όμως κύριός του ως Θεός του» (Z).

Η έννοια του όλου ερωτήματος: Εάν ο Μεσσίας είναι γιος του Δαβίδ, πώς ο Δαβίδ μιλώντας με την έμπνευση του Αγίου Πνεύματος αποδίδει σε αυτόν θείο τίτλο και θεία προνόμια; Η απάντηση που υπονοείται είναι, ότι ο Μεσσίας δεν είναι μόνο γιος του Δαβίδ, αλλά και γιος του Θεού (a).

Ματθ.22,46 καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον(1), οὐδὲ ἐτόλμησέ(2) τις ἀπ’ ἐκείνης τῆς ἡμέρας(3) ἐπερωτῆσαι(4) αὐτὸν οὐκέτι.

Ματθ.22,46 Κανένας δεν μπορούσε να του απαντήσει, ούτε τολμούσε πια κανείς από κείνη τη μέρα να του θέσει ερωτήματα.

(1) Στο ζήτημα εκείνο ή σε κάποιο άλλο (b).

(2) «Όχι μόνο τους φίμωσε, αλλά έβαλε μέσα τους και φόβο στο εξής» (Z). «Και σιώπησαν από εκείνον το λόγο όχι με τη θέλησή τους, αλλά επειδή δεν μπορούσαν να πουν τίποτα· και δέχτηκαν τόσο καίρια πληγή, ώστε να μην τολμήσουν πλέον να επιχειρήσουν τα ίδια» (X).

(3) Ίσως από την Τρίτη την πριν τη Σταύρωση η οποία ονομάστηκε ημέρα των ερωτημάτων (p).

(4) Με σκοπό να τον πειράξει. Οι μαθητές ρωτούσαν αυτόν με σκοπό να διδαχτούν (b). Οι εχθροί του απέφευγαν να παρέχουν σε αυτόν ευκαιρία, να τους οδηγεί σε αδιέξοδο και σύγχυση (p).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ’ (23)

Στιχ. 1-32. Ο Κύριος ελέγχει τους γραμματείς και Φαρισαίους.

Ματθ.23,1 Τότε(1) ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς(2) αὐτοῦ

Ματθ.23,1 Τότε ο Ιησούς μίλησε στο πλήθος και στους μαθητές του

Ο λόγος αυτός αποτελείται από τρία κύρια μέρη· από επικρίσεις και προτροπές που απευθύνθηκαν στο πλήθος και στους μαθητές (σ. 2-12)· από επτά ουαί κατά των γραμματέων και Φαρισαίων (σ. 13-33)· από τελευταία απειλητική προειδοποίηση του έθνους και της Ιερουσαλήμ για την επικείμενη έκρηξη της θείας οργής πάνω τους (σ. 34-39)(p)

(1) «Τότε. Πότε; Όταν είπε αυτά, όταν τους αποστόμωσε, όταν τους σταμάτησε ώστε να μην τολμούν πλέον να τον πειράζουν, όταν έδειξε ότι ήταν αθεράπευτοι» (X). Οι θριαμβευτικές νίκες εναντίον τους με τα επιχειρήματα έκαναν αυτόν λαοφιλέστερο ιδιαίτερα μεταξύ των προσκυνητών, οι οποίοι είχαν ανέβει για το Πάσχα, ίσως όμως και μεταξύ όχι λίγων από την κατώτερη τάξη των Ιεροσολύμων. Οι ενθουσιώδεις αυτοί υποστηρικτές του θαρραλέου νεαρού Διδασκάλου, θα ήταν

εξολοκλήρου έτοιμοι να ακούσουν την καταδίκη των ηττημένων ραββίνων (p).
(2) Το μεν «στους όχλους» αναφέρεται στο πλήθος του λαού που τον επευφήμησε κατά την είσοδό του στα Ιεροσόλυμα και γενικά αυτό που ήταν ευνοϊκό απέναντί του και μαζευόταν στο ιερό για να ακούσει τη διδασκαλία του, ενώ το «στους μαθητές» αναφέρεται στους Αποστόλους (ο). Ο λόγος λοιπόν δεν απευθύνθηκε κατευθείαν προς τους Φαρισαίους. Αλλά κάποιος αριθμός από αυτούς ήταν αναμιγμένος μαζί με το πλήθος (F).

Ματθ.23,2 λέγων· ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας(1) ἐκάθισαν(2) οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι(3).

Ματθ.23,2 και τους είπε: «Τη θέση του Μωυσή ως δασκάλου την πήραν οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι.

(1) «Έγιναν διάδοχοι του μωσαϊκού θρόνου, του διδασκαλικού» (Z). Εκείνη η καθέδρα, όχι η δική τους αλλά του Μωϋσή, ανάγκαζε αυτούς να λένε τα αγαθά, παρόλο που δεν έπρατταν τα αγαθά (Αυ).

(2) Κάθισαν αντιπροσωπεύοντας τον Μωϋσή, διαβάζοντας και ερμηνεύοντας το νόμο του και αξιωνοντας περισσότερα από αυτά που διέτασσε ο νόμος (b). Δεν χαρακτηρίζει εδώ ο Κύριος τους γραμματεῖς ως σφετεριστές, οι οποίοι βρίσκοντας το θρόνο του Μωϋσή κενό, πήραν αυτόν αυθαίρετα και κάθισαν πάνω του σαν διδάσκαλοι (p), αλλά «το να μην περιφρονούμε τους δασκάλους, ούτε να εξοργιζόμαστε εναντίον των ιερέων, αυτό διδάσκει με όλη τη δύναμή του... και αν και είναι διεφθαρμένοι (οι γραμματεῖς και Φαρισαῖοι) δεν τους κατεβάζει από την τιμή... αλλά εδραίωσε την εξουσία τους, αν και ήταν πονηροί» (X).

(3) Οι αμαρτίες που αριθμούνται παρακάτω, δεν ανήκαν όλες εξίσου και στις δύο αυτές τάξεις· είχαν όμως αυτές πολλά τα κοινά κι συμμετείχαν σε πολλά. Δες Λουκ. ια 45 (b).

Ματθ.23,3 πάντα(1) οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε(2), κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε(3)· λέγουσι γάρ, καὶ οὐ ποιοῦσι(4).

Ματθ.23,3 Όσα λοιπόν σας λένε να τηρεῖτε, να τα τηρεῖτε και να τα πράττετε· να μην κάνετε όμως κατά τα έργα τους, γιατί λένε μόνο και δεν πράττουν.

(1) «Όλα, λέει, όσα διορθώνουν το ήθος και κάνουν καλύτερο τον τρόπο τη ζωής» (X), «και δεν έρχονται σε αντίθεση με τα ευαγγελικά διατάγματα» (Z). Όλα όσα βασίζονται στον ηθικό μωσαϊκό νόμο και όχι στις παραδόσεις (ο).

(2) «Διότι δε λένε τα δικά τους, αλλά τα του Θεού, αυτά που μέσω του Μωϋσή νομοθέτησε» (X).

(3) «Διότι είναι αταίριαστα με τις διδασκαλίες τους και διεφθαρμένα. Δίδαξε λοιπόν ότι δεν πρέπει να εξοργιζόμαστε με τους δασκάλους, έστω και αν έχουν κακή ζωή, αλλά να υπακούμε μεν τη διδασκαλία τους, να μη μιμούμαστε όμως τον ανάξιο βίο τους. Διότι είναι μεν αξιόπιστοι σε όσα διδάσκουν, όχι όμως αξιομίμητοι σε όσα ζουν» (Z).

(4) Επέμεναν ότι στις πιο ασήμαντες λεπτομέρειες το γράμμα του Νόμου θα έπρεπε να τηρείται, αλλά αυτοί δεν τηρούσαν τη δικαιοσύνη στην οποία το γράμμα αυτό αποσκοπούσε (p). Στην πράξη το σύστημά τους έτεινε στο να καταργήσει την πραγματική δικαιοσύνη της Π.Δ. και στο να παραθεωρηθούν οι αληθινές της αρχές, της αγάπης, του ελέους, της αλήθειας κλπ. Δες Ματθ. ιβ 7,ιε 4,5 (a).

Ματθ.23,4 δεσμεύουσι(1) γάρ(2) φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα(3) καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους(4) τῶν ἀνθρώπων, τῷ δὲ δακτύλῳ(5) αὐτῶν οὐ θέλουσι(6) κινήσαι(7) αὐτά.

Ματθ.23,4 Φτιάχνουν φορτία βαριά, που δύσκολα σηκώνονται, και τα φορτώνουν στους ώμους των ανθρώπων, ενώ οι ίδιοι δε θέλουν ούτε με το δάκτυλό τους να τα κινήσουν.

- (1) Συνδέουν με τη διδασκαλία και συνενώνουν και έτσι συνδεδεμένα και συνενωμένα με το λόγο τα φορτώνουν στους ώμους των ανθρώπων (δ). Το δεσμεύω δεν αποσκοπεί στο να κάνει το φορτίο βαρύτερο, αλλά στο να δεθεί αυτό στερεά, ώστε να μπορεί αυτό ασφαλέστερα να φορτωθεί (L).
- (2) Επεξηγηματικός (=δηλαδή) του «λένε και δεν κάνουν» (δ).
- (3) «Φορτία βαριά και δυσβάστακτα λέει τις ακριβείς εντολές του τρόπου ζωής. Φαίνεται λοιπόν ότι διέτασσαν και αυτά που ήταν πάνω από το νόμο» (Z). Με τις παρερμηνείες τους πάνω στις λεπτομέρειες του νόμου δέσμευαν τέτοια φορτία στους ώμους των ανθρώπων. Π.χ. λόγω της ακρίβειας, με την οποία απαγόρευαν κάθε εργασία ή δράση το Σάββατο, έκαναν την ημέρα της ανάπαυσης στη βδομάδα, από ημέρα ευπρόσδεκτης ευλογίας σε αφόρητο φορτίο (p). Ο νόμος είχε δοθεί όχι ως φορτίο, αλλά ως προνόμιο. Η φαρισαϊκή όμως ερμηνεία του, έκανε αυτόν φορτίο στη ζωή (a).
- (4) «Ωμους λέει την ενέργεια των ανθρώπων» (Z): =επιβάλλουν στους ανθρώπους την εκπλήρωση αυτών (δ).
- (5) «Όχι μόνο στους δικούς τους ώμους δεν θέλουν να βαστάζουν, αυτά που φορτώνουν στους ώμους των άλλων, ώστε και με το παράδειγμα να τους κάνουν προθυμότερους, αλλά ούτε με το δάχτυλό τους δεν θέλουν να τα κινήσουν, δηλαδή ούτε λίγο και στην άκρη να τα αγγίζουν» (Z).
- (6) «Δεν είπε δεν μπορούν, αλλά δεν θέλουν. Και δεν είπε να βαστάζουν, αλλά να κουνήσουν με το δάχτυλο, δηλαδή ούτε να πλησιάσουν, ούτε να αγγίξουν» (X).
- (7) Ή, «σε αυτούς μεν που είναι κάτω από την εξουσία τους, διατάζουν τελειότητα ζωής, ενώ στους εαυτούς τους επιτρέπουν κάθε άνεση, αν και έπρεπε να κάνουν το αντίθετο» (Z). Ή, δεν ενδιαφέρονται να ελαφρώσουν τους υπερβολικούς αυτούς περιορισμούς (p). Τα αναφερόμενα εδώ φορτία είναι εκείνα, τα οποία οι από την παράδοση ερμηνείες του νόμου εξόγκωσαν. Η φανατική προσκόλλησή τους στις ανθρώπινες αυτές παραδόσεις, εμπόδιζε αυτούς από το να ελαφρώσουν τα δυσβάσταχτα αυτά φορτία (a).

Ματθ.23,5 πάντα(1) δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις(2). πλατύνουσι γὰρ(3) τὰ φυλακτήρια(4) αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα(5) τῶν ἱματίων αὐτῶν,

Ματθ.23,5 Όλα τα έργα τους τα πράττουν για να κάνουν καλή εντύπωση στους ανθρώπους. Πλαταίνουν τα φυλακτά τους και φαρδαίνουν τις άκρες από τα ιμάτιά τους.Οι ευσεβείς Ιουδαίοι στο κάτω μέρος από το ιμάτιό τους πρόσθεταν έναν ποδόγυρο, που κατέληγε σε κρόσσια με γαλάζιο κορδόνι από πάνω για να θυμίζουν τις εντολές του Θεού, όπως επιτάσσει το Αρ 15,38-41.

- (1) «Με έμφαση η κατηγορία. Διότι όχι άλλα μεν έτσι, ενώ άλλα κάνουν αλλιώς, αλλά όλα με τον ίδιο τρόπο» (X).
- (2) «Αυτό είναι κατηγορία ότι έχουν μανία με τη δόξα» (Z).
«Αφού τους κατηγορήσε για κενοδοξία, δείχνει ότι δεν κενοδοξούν και για τίποτα μεγάλα και αναγκαία πράγματα. (Διότι δεν είχαν τίποτα· μιας και ήταν έρημοι από κατορθώματα), αλλά για ψυχρά και ασήμαντα και για πράγματα που ήταν τεκμήρια της κακίας τους. Διότι πλαταίνουν, λέει, τα φυλακτά τους» (X).
- (3) Για να επιδείξουν την προσκόλλησή τους στο νόμο, για αυτό και μόνο πλαταίνουν τα φυλακτά (L). Αιτιολογεί με αυτό το «όλα τα κάνουν για να τους δουν».

(4) Ο νόμος είχε διατάξει (Εξόδ. ιγ 16, Δευτ. στ 8, ια 18) τα θαύματα και οι εντολές του Θεού να είναι «σημάδι στο χέρι και υπενθύμιση μπροστά στα μάτια, έτσι ώστε να υπάρχει ο νόμος του Κυρίου στο στόμα» κάθε Ιουδαίου.

Σύμφωνα με τον Ιερώνυμο το παράγγελμα αυτό ήταν μεταφορικό. «Και η έννοιά του είναι: τα παραγγέλματά μου να είναι στο χέρι σου, ώστε να εκπληρώνονται με έργα· να είναι μπροστά στα μάτια σου, ώστε νύχτα και ημέρα να τα μελετάς. Αυτό οι Φαρισαίοι κακώς ερμηνεύοντας, έγραφαν σε μικρές μεμβράνες τον Δεκάλογο του Μωϋσή... τυλίγοντας αυτές και δένοντάς τες στο μέτωπο και έκαναν κάτι σαν στεφάνι στο κεφάλι, για να κινούνται πάντοτε μπροστά στα μάτια» (L).

Σύμφωνα με το αρχαίο γλωσσάριο «αφού γράψουν κάποια ρητά του νόμου σε μικρά αποκόμματα δύο βιβλίων και αφού τα δέσουν, το μεν ένα από τα δύο το φορούν σαν στεφάνι στο κεφάλι τοποθετώντας μπροστά στο μέτωπο αυτό που ήταν γραμμένο, το άλλο το έχουν στο βραχίονα του άλλου χεριού και αυτά τα ονομάζουν φυλακτήρια». «Ονόμαζαν αυτά φυλακτήρια διότι προφυλάσσουν και σώζουν» (Z) =αντικείμενο, το οποίο υπερασπίζει, το οποίο προφυλάσσει και προστατεύει κατά των κακών επηρεασμών (L)· τα γνωστά σε μας φυλακτά, για τα οποία πίστευαν ότι είχαν δύναμη αποτρεπτική του κακού και διωκτική των δαιμόνων (δ). Αυτά οι Φαρισαίοι τα πλάταιναν, για να βλέπονται ευκολότερα στα μάτια και έτσι να εμφανίζονται στους πολλούς τους εαυτούς τους, ότι φροντίζουν να θυμούνται το νόμο (g).

(5) «Και για να θυμούνται πάλι και με άλλο τρόπο αυτά... αυτό ο Θεός τους διέταξε σαν τα παιδιά να κάνουν, να ράβουν κλωστή υακίνθου στα άκρα των ρούχων τους που είναι γύρω από τα πόδια τους, ώστε προσέχοντας αυτά να θυμούνται τις εντολές, και αυτά ονομάζονταν κράσπεδα» (X). Κομμάτι υφάσματος που κρεμιόταν από την άκρη του ρούχου (g). Η χρήση του συνιστούσαν από το νόμο (Αριθμ. ιε 38) και ο Ιησούς φόραγε αυτό (Ματθ. θ 20, Λουκ. η 44), μέμφεται όμως τους Φαρισαίους, διότι κατασκεύαζαν αυτά μακριά (L).

Ματθ.23,6 (1)φιλοῦσι δὲ(2) τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δεῖπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας(3) ἐν ταῖς συναγωγαῖς(4)

Ματθ.23,6 Τους ἀρέσουν οἱ καλύτερες θέσεις στα δείπνα και τα πρώτα καθίσματα στη συναγωγή,

(1) Ο Λουκάς την κατηγορία αυτή κατά των Φαρισαίων την έχει δύο φορές· στο κεφ. κ 46, το οποίο είναι και παράλληλο του παρόντος χωρίου, και στο ια 43. Δεν είναι αδύνατον ο Χριστός να διατύπωσε την κατηγορία αυτή σε δύο ξεχωριστές περιπτώσεις (p).

(2) Μεταβατικός= «Αυτοί όμως... είχαν αυτή την ασθένεια και σε άλλα μικρά» (X). Της επίδειξης εκδήλωση ήταν και αυτά.

(3) «Πρωτοκλισία είπε και πρωτοκαθεδρία, διότι στα μεν δείπνα έτρωγαν ξαπλωμένοι, στις δε συναγωγές κάθονταν» (Z). «Αυτά αν και τα θεωρεί κάποιος μικρά, αλλά είναι αίτια μεγάλων κακών. Αυτά ανέτρεψαν και πόλεις και εκκλησίες. Πράγματι, μου έρχεται να δακρύσω τώρα, όταν ακούσω τις πρωτοκαθεδρίες και τους χαιρετισμούς, και σκεφτώ πόσα κακά συνέβησαν εξαιτίας αυτών στις Εκκλησίες του Θεού» (X).

(4) «Εσύ όμως πρόσεξε, σε παρακαλώ, πού επικρατούσε η κενοδοξία, εκεί όπου προστάζονταν να μην κενοδοξούν· στις συναγωγές όπου έμπαιναν για να διδάξουν τους άλλους» (X).

Ματθ.23,7 καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς(1) ἐν ταῖς ἀγοραῖς(2) καὶ καλεῖσθαι(3) ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ῥαββί(4) ῥαββί(5).

Ματθ.23,7 να τους χαιρετούν με σεβασμό στην αγορά και να τους φωνάζουν οἱ

άνθρωποι “δάσκαλέ μου”.

- (1) «Αγαπούν τους χαιρετισμούς, είτε τους σωματικούς είτε και αυτούς με προσφώνηση» (Z).
- (2) Δημόσια, για να ελκύσουν την προσοχή όλων (δ).
- (3) «Και αγαπούν να αποκαλούνται από τους ανθρώπους διδάσκαλοι» (Z).
- (4) «Ραββί στα εβραϊκά είναι ο διδάσκαλος» (Z). Τίτλος τιμητικός που χρησιμοποιείται από τους μαθητές, όταν απευθύνονταν αυτοί προς τους δασκάλους τους (S).
- (5) Ο σιναιτικός και ο βατικανός κώδικας γράφουν μία φορά το ραββί. Η επανάληψη του ονόματος δείχνει και το σεβασμό και την επιθυμία επίκλησης και προξενεί μεγαλύτερη διέγερση της προσοχής αυτών που ακούνε (δ).

Ματθ.23,8 ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε(1) ῥαββί(2)· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ διδάσκαλος, ὁ Χριστός· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοὶ ἐστε(3).

Ματθ.23,8 Εσεῖς ὅμως να μη δεχτείτε να σας αποκαλούν “δάσκαλέ μου”. Ένας είναι ο δάσκαλός σας, ο Χριστός· κι εσεῖς ὅλοι εἶστε ἀδερφοί.

- (1) «Με την έννοια: μη ζητήσετε εσεῖς να ονομαστείτε. Διότι αν ἄλλοι σας ονομάζουν ἔτσι, δεν είναι αυτό δική σας κατηγορία» (Z). «Δηλαδή μην ποθείτε να αρπάζετε τον διδασκαλικό θρόνο» (Σχ). «Δεν εμποδίζει ο Χριστός το να ονομάζεται κάποιος διδάσκαλος, αλλά το να του ἔχει γίνει πάθος να θέλει να τον ονομάζουν ἔτσι και με κάθε τρόπο να φροντίζει να τον αποκαλούν ἔτσι» (Θφ). Η προτροπή αυτή φαίνεται να απευθύνεται ειδικά στους μαθητές, διότι δεν θα είχε πολλή σημασία, εἰάν απευθυνόταν στους υπόλοιπους.
- (2) Με την απόλυτη έννοια της λέξης, δηλαδή αἴτιος και εφευρέτης της σοφίας και γνώσης (δ), και που ἔχει απόλυτη εξουσία να αποφασίζει υποχρεωτικά για τους ἄλλους σε κάθε θρησκευτική υπόθεση και γίνεται κύριος και στις συνειδήσεις τους (ο). «Ο διδάσκαλος δεν είναι διδάσκαλος από την αρχή» (X). Ο από τους ανθρώπους διδάσκαλος, από μαθητής γίνεται τέτοιος, ούτε διδάσκει αλήθειες από μόνος του, σαν να προέρχονται από ἄμεση πηγή.
- (3) Οι μαθητές δεν ἔχουν παρά έναν διδάσκαλο, τον Ιησού, ο οποίος διδάσκει την αλήθεια. Μεταξύ τους και κάτω από τέτοιο δάσκαλο, οφείλουν να θεωρούνται ως ἀδελφοί (L). Συνεπώς ὅλοι είναι ἴσοι, ενώ οι Φαρισαῖοι περιφρονούσαν αυτόν που οι ἴδιοι ονόμαζαν λαό της γης (F).

Ματθ.23,9 καὶ πατέρα μὴ καλέσητε(1) ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς(2)· εἷς(3) γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ ὑμῶν(4), ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ματθ.23,9 Και πατέρα σας μην ονομάσετε κανέναν στη γη, γιατί ἕνας είναι ο Πατέρας σας: ο ουράνιος.

- (1) Δεν φαίνεται να ήταν συνήθεια να ονομάζουν τους ζωντανούς ραββίνους πατέρες. Δες Δ΄ Βασ. β 12,στ 21. Ἐτσι ἐξηγείται η μεταβολή του «μην ονομαστείτε», σε «μην ονομάσετε». Δεν ήταν ἀνάγκη να συστήσει στους μαθητές να αρνούνται τον τίτλο του πατέρα, διότι δεν ήταν πιθανόν να αποδώσει κάποιος αυτόν σε αυτούς. Ἐπρεπε ὅμως να αποσπαστούν από την πράξη του να αποδίδουν κύρος στους πατέρες, η προσκόλληση στις παραδόσεις των οποίων τόσες διαστροφές προκάλεσε στο νόμο (p).
- (2) «Εἶπε αυτό, ὄχι εμποδίζοντας να αποκαλούμε πατέρες αυτούς που μας γέννησαν σαρκικά ἢ πνευματικά, ἀλλά για να μάθουμε, ποιός είναι ο πατέρας μας που είναι πρῶτος ως προς το χρόνο και ως προς την αἰτία» (Z). Ο τίτλος πατέρας χρησιμοποιούνταν μερικές φορές μεταξύ των μεταγενέστερων Ιουδαίων ως τιμητικός τίτλος για μεγάλους ἄνδρες ἢ ραββίνους περασμένων εποχών, ὄχι για ζωντανά

πρόσωπα (S).

(3) «Το «ένας» και «ένας» λέχθηκε για διάκριση από τους ανθρώπους και τα υπόλοιπα δημιουργήματα, και όχι για να απορρίψει τον Μονογενή» (X).

(4) «Μόνος πατέρας ως πρώτη αιτία, είναι ο ουράνιος Θεός· οι σαρκικοί και πνευματικοί πατέρες είναι συναίτιοι· ή καλύτερα, υπηρέτες της γέννησής μας» (Z). «Ο Θεός ονομάζεται Πατέρας δικός μας, όχι καταχρηστικά ούτε μεταφορικά, αλλά κυριολεκτικά και από την αρχή· διότι μέσω των σαρκικών γονέων μας έφερε στην ύπαρξη από το μηδέν και ως συγγενής μάς κηδεμονεύει» (B).

Ματθ.23,10 μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί(1)· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός(2).

Ματθ.23,10 Μην ονομαστείτε “ηγῆτορες”, γιατί ο ηγήτοράς σας είναι ένας: ο Χριστός.

(1) Σημαίνει ή τον οδηγό μας στην οδό της σωτηρίας, οπότε με απόλυτη έννοια ένας είναι αυτός που με το λόγο του ευαγγελίου υποδεικνύει σε μας την οδό της σωτηρίας και είναι οδηγός σε αυτήν (δ) ή «ραββί και καθηγητής είναι το ίδιο. Επαναλαμβάνει λοιπόν τον πρώτο λόγο για να τονίσει πιο πολύ την αποτροπή αυτού του κακού» (Z). Υπάρχει κλιμακωτό σχήμα στις φράσεις αυτές: Ραββί, Πατέρας, Καθηγητής. Ήταν αυτοί τίτλοι πνευματικής διάκρισης και υπεροχής μεταξύ των Ιουδαίων (b).

(2) «Και δεν είπε εγώ. Όπως ακριβώς δηλαδή παραπάνω είπε, τι νομίζετε για το Χριστό; και δεν είπε για εμένα, έτσι και εδώ» (X).

Ματθ.23,11 ὁ δὲ(1) μείζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος(2).

Ματθ.23,11 Ο πιο σπουδαίος από σας να είναι υπηρέτης σας.

(1) «Αφού απαγόρευσε το καταστρεπτικό νόσημα της φιλαρχίας, τώρα λοιπόν διδάσκει και πώς θα μπορούσε κάποιος να το αποφύγει» (Z).

(2) Ο μέλλοντας είναι νομοθετικός (L)=οφείλει να είναι (δ). «Με το να υπηρετεί» (Z) διαφεύγει κάποιος τον κίνδυνο της φιλαρχίας. Η διακονία αυτή είναι γενική και αναφέρεται σε κάθε είδος αδελφικής υπηρεσίας (δ).

Ματθ.23,12 ὅστις δὲ(1) ὑψώσει ἑαυτὸν(2) ταπεινωθήσεται, καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν(3) ὑψωθήσεται(4).

Ματθ.23,12 Γιατί όποιος υψώσει τον εαυτό του θα ταπεινωθεί· κι όποιος ταπεινώσει τον εαυτό του θα υψωθεί».

(1) «Έπειτα λέει το έπαθλο και της έπαρσης και της ταπεινώσης, ώστε την μεν να την απορρίψουν, την δε να την πάρουν» (Z).

(2) Θα υψώσει τον εαυτό του πάνω από τους αδελφούς του με την αλαζονεία και την υπερηφάνεια μεταχειριζόμενος τους άλλους ως δούλους (δ), ή φιλοδοξώντας για διακρίσεις ή σφετεριζόμενος τον τίτλο του καθηγητή και διδασκάλου, με την έννοια που απαγόρευσε αυτούς ο Κύριος (ο).

(3) Με την αγάπη και διακονία των αδελφών (δ).

(4) «Μέγιστο πράγμα η ταπεινοφροσύνη. Για αυτό και πολλές φορές μιλά για αυτήν, ώστε με τη συνεχή υπενθύμιση να εγκαθιδρύσει αυτήν στις ψυχές των μαθητών. Προστάζει όμως, όχι μόνο να μην αγαπούμε τα πρωτεία, αλλά και κατεξοχήν να επιδιώκουμε τα τελευταία, διότι το μεν πρώτο ταπεινώνει αυτόν που αγαπά, ενώ το άλλο υψώνει αυτόν που επιδιώκει» (Z).

Ματθ.23,13 (1)Οὐαὶ(2) δὲ(3) ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί(4), ὅτι κατεσθίετε(5) τὰς οἰκίας(6) τῶν χηρῶν(7) καὶ προφάσει(8) μακρὰ(9) προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο(10) λήψεσθε περισσότερον(11) κρίμα(12).

Ματθ.23,13 Αλίμονό σας, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, υποκριτές, γιατί κατατρώτε τις περιουσίες των χηρῶν, κάνετε όμως μεγάλες προσευχές για να φανείτε καλοί· γι' αυτό η τιμωρία σας θα είναι ιδιαίτερα αυστηρή.

(1) Αυτόν το στίχο τον βγάζουν οι νεώτεροι κριτικοί διότι δεν μαρτυρείται από τους κώδικες σιναιτικό, βατικανό και κάποιους άλλους μεγαλογράμματους, όπως και από τις μεταφράσεις συριακή του Σινά, αιγυπτιακή, αρμενική, από τον Ωριγένη και άλλους, και θεωρούν αυτόν ότι παρεμβλήθηκε από το Μάρκ. ιβ 40.= Λουκ. κ 47, και για αυτό στους διάφορους κώδικες έχει διαφορετική θέση, και σε άλλους μεν είναι πριν το σ. 13 ενώ σε άλλους μετά από αυτόν. Αν αποσιωπηθεί αυτός, απομένουν 7 ουαί.

Είναι μάλιστα πιθανόν ο Ματθαῖος να αποσκοπούσε και στον αριθμό επτά, λόγω των πολλών άλλων συσχετίσεων με τον αριθμό αυτό. Αλλού στο ευαγγέλιό του έχουμε 7 δαιμόνια (ιβ 45), 7 παραβολές (ιγ), επτά και εβδομήντα φορές το επτά να παρέχουμε συγχώρηση (ιη 21,22), 7 αδελφούς (κβ 25), και σύμφωνα με κάποιους 7 μακαρισμούς (ε 3-9) και 7 αιτήματα στην Κυριακή προσευχή (στ. 9-12)(ρ). Οπωσδήποτε ο λόγος αυτός, ακόμα και εάν από τους άλλους δύο συνοπτικούς εισχώρησε εδώ, καμία δεν χωρά αμφιβολία, ότι είναι αυθεντικός λόγος του Κυρίου.

(2) Τα ουαί αυτά χρησιμοποιούνται εδώ ως εισαγωγή στην προαναγγελία της εσχάτης τιμωρίας. Σύμφωνα με την προφητική παράδοση· δεσ τα 6 ουαί του Ησ. ε 8 και εξής (L)=Ποια κακά και ποιος πνευματικός όλεθρος σας αναμένει (δ).

(3) Μόνο το πρώτο ουαί ακολουθείται από το «δε», λόγω της αντίθεσης με τα προηγούμενα (L).

(4) «Υποκριτές ονομάζει αυτούς, διότι υποκρίνονταν ευλάβεια και αρετή» (Z).

(5) «Διότι δεν έτρωγαν απλώς, αλλά και κατάτρωγαν» (X). Το έσχατο σημείο της φιλαργυρίας (b).

(6) Αυτό που περιέχει κάτι αντί για το περιεχόμενο. «Δηλαδή όσα βρίσκονται στα σπίτια τους» (Z).

(7) «Τις οποίες έπρεπε να βοηθούν. Διότι αν και τις πλησίαζαν δήθεν για προστασία, μάλλον τις κατέστρεφαν, ξοδεύοντας τις περιουσίες τους» (Z). «Και το φοβερό είναι, ότι έτρωγαν όχι από τους πλούσιους, αλλά από τις χήρες και επιδείωναν τη φτώχεια τους, την οποία έπρεπε να διορθώνουν» (X).

(8) «Και ο τρόπος της εκμετάλλευσης ήταν χειρότερος» (X). Σημαίνει εδώ με πρόσχημα, με υποκρισία (g). Η προσευχή τους ήταν αποτέλεσμα όχι της ευσέβειας και αγάπης προς το Θεό, αλλά δέλεαρ των χηρῶν (δ).

(9) Με επιρρηματική έννοια εδώ (b). «Έκαναν μακρές προσευχές και με ένταση όταν ήταν με αυτές, ώστε να φαίνονται ως άγιοι και άξιοι φροντίδας» (Z). Ειπώθηκε, ότι μερικές φορές οι προσευχές τους παρατείνονταν για τρίωρο. Δεν αποκηρύσσεται εδώ, η προσευχή που παρατείνεται για πολύ, αλλά τα ελατήρια και οι σκοποί για τους οποίους γίνεται αυτή (ο).

(10) «Διότι κάνετε τη μακρά προσευχή πρόφαση γαστριμαργίας» (Z), διότι εκμεταλλεύεστε τα θεία και την προσευχή την κάνετε μέσο αρπαγής και αδικίας (δ). «Καθένας μεν που κάνει κάτι κακό, είναι άξιος τιμωρίας· αυτός όμως που και την αφορμή λαμβάνει από την ευλάβεια και με πρόσχημα αυτήν χρησιμοποιεί την πονηρία, είναι υπεύθυνος για πολύ χειρότερη κόλαση» (X).

(11) Περισσότερο παρά εάν αλλιώς με πειθῶ παίρνατε τα υπάρχοντά τους και ακόμα και αν μπαίνατε και κλέβατε αυτά (δ).

(12) «Κρίμα εννοεί την καταδίκη» (Z).

Ματθ.23,14 Ουαί ὑμῖν, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι(1) κλείετε(2) τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων(3)· ὑμεῖς γὰρ οὐκ

εισέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους(4) ἀφίετε εἰσελθεῖν(5).

Ματθ.23,14 Αλίμονό σας, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, υποκριτές, γιατί κλείνετε στους ανθρώπους το δρόμο για τη βασιλεία των ουρανών. Ούτε εσεῖς μπαίνετε ούτε το επιτρέπετε σ' όσους θέλουν να μπουν.

(1) Η έννοια του όλου στίχου: Εμποδίζετε τους ανθρώπους από το να γνωρίσουν πώς επιτυγχάνεται η είσοδος στη βασιλεία (S).

(2) «Όσον αφορά εσάς και τους κάτω από την εξουσία σας, διότι ούτε εσεῖς μπαίνετε σε αυτήν μέσω της πίστης σε μένα, ούτε άλλους αφήνετε» (Z). Τα εμπόδια που έβαζαν, ήταν διδακτικής φύσης, όπως εξηγεί ο Λουκάς («αφαιρέσατε το κλειδί της γνώσης»). Στους γραμματεῖς δεν είχε εμπιστευτεί τα κλειδιά της βασιλείας των ουρανών, την οποία ήλθε ο Ιησούς να εγκαινιάσει, αλλά μπορούσαν να εμποδίσουν την είσοδο αντιτιθέμενοι και αντιπολιτευόμενοι (L).

Η έννοια είναι, ότι η φαρισαϊκή ερμηνεία του νόμου συσκοτίζε μάλλον παρά διαφώτιζε το θρησκευτικό του περιεχόμενο (a). Αντικαθιστούσαν με μάταιες και ανώφελες τελετές και εξωτερικούς τύπους την καθαρότητα της καρδιάς και ζωής και την υπακοή στο Θεό. Παρερμηνεύοντας επίσης και τις προφητείες για το Μεσσία μετέδιδαν στο λαό ψευδείς ιδέες για τον επίσημο χαρακτήρα του Μεσσία και δημιουργούσαν έτσι μεγάλα εμπόδια στο να γίνει δεκτός ο Κύριος ως Σωτήρας από τους Ιουδαίους (o).

(3) Μπροστά στους ανθρώπους (δ).

(4) «Οι οποίοι μπορούν να μπουν» (Z). Που έχουν τη διάθεση να μπουν (L).

(5) «Εάν το να μη μπουν στη βασιλεία είναι κατηγορία, το να εμποδίζουν και άλλους, ποιά συγγνώμη έχει;» (Σχ).

Ματθ.23,15 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι(1) περιάγετε(2) τὴν θάλασσαν και τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἕνα(3) προσήλυτον(4), και ὅταν γένηται, ποιείτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης(5) διπλότερον(6) ὑμῶν(7).

Ματθ.23,15 Αλίμονό σας, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, υποκριτές, γιατί τριγυρνάτε στη στεριά και στη θάλασσα για να κερδίσετε έναν προσήλυτο· κι όταν τον κερδίσετε, τον κάνετε ν' αξίζει για την κόλαση δυο φορές παραπάνω από σας.

(1) Αντίθεση που καταπλήσσει. Την ώρα που οι Φαρισαῖοι αρνούσαν να μπουν στη βασιλεία, την οποία ο Θεός εγκαθίδρυσε σε αυτούς, τρέχουν μακριά αναζητώντας προσήλυτους, αλλά όχι για τη βασιλεία των ουρανών, διότι έβαζαν αυτούς στη γέεννα (L).

(2) «Με την έννοια του περιοδεύετε, τρέχετε ολόγυρα» (Z), καταβάλλοντας τις πιο απίστευτες προσπάθειες (o).

(3) «Μόλις και με αμέτρητους κόπους κάνετε έναν προσήλυτο» (Z). Το να περιέρχονται τη θάλασσα και την ξηρά με σκοπό να κάνουν και έναν μόνο προσήλυτο, δείχνει τη μανία του προσηλυτισμού και ότι με κάθε τρόπο προσπαθούσαν να κάνουν έναν τέτοιο για προσωπική καύχηση (δ).

Αξιόλογη και η: «ούτε και το ότι μόλις τον προσελκύσατε και με αμέτρητους κόπους, ούτε αυτό από μόνο του δεν σας κάνει να τον λυπηθείτε» (Σχ).

«Δεν διαφθείρετε μόνο τους Ιουδαίους, αλλά και αυτούς από τους ειδωλολάτρες που ήλθαν στην ιουδαϊκή θρησκεία... Διότι προσπαθείτε μεν να επιστρέψετε κάποιον προς την ιουδαϊκή διδασκαλία και περιτομή, όταν όμως γίνει Ιουδαίος, τότε χάνεται διαφθειρόμενος από τη δική σας κακία» (Θφ).

(4) Από το προσέρχομαι. Στην Κ.Δ. είναι εκείνος, ο οποίος από την ειδωλολατρική θρησκεία μεταπηδούσε στα ιερά των Ιουδαίων. Διέκριναν μετέπειτα οι ραββίνοι δύο είδη προσηλύτων, τους προσήλυτους της δικαιοσύνης, οι οποίοι δεχόμενοι και την

περιτομή αναλάμβαναν και την υποχρέωση της τήρησης όλου του μωσαϊκού νόμου και των διατάξεων της ιουδαϊκής θρησκείας: και τους προσήλυτους της πύλης, οι οποίοι ζούσαν ανάμεσα στους Ιουδαίους απερίτμητοι, αλλά τηρώντας τα από τους ραββίνους 7 νωαχικά ονομαζόμενα παραγγέλματα, που απέτρεπαν από τα 7 βαριά αμαρτήματα, δηλαδή την ειδωλολατρεία, τη βλασφημία, το φόνο, την ασέλγεια, την αρπαγή, την κατά των αρχών αποστασία και το φάγωμα κρεάτων πνικτών ή που έχουν αίμα. Η διάκριση αυτή των προσηλύτων είναι ελάχιστα πιθανόν ότι υπήρχε και στις μέρες του Χριστού και των Αποστόλων (g).

Προσήλυτο στο φαρισαϊσμό. Ενώ ο αριθμός των εθνικών που προσελκύνονταν στον ιουδαϊσμό κατά την περίοδο αυτή ήταν πολύ μεγάλος, σε σχετικά μικρή αναλογία περιοριζόταν αυτός που προσχωρούσε από αυτούς στο φαρισαϊσμό (a). Ότι πρόκειται για τους προσηλύτους στο φαρισαϊσμό και όχι γενικά στον ιουδαϊσμό, αυτό φαίνεται και από το ότι από πουθενά δεν φαίνεται ότι οι προσήλυτοι στον ιουδαϊσμό είχαν πονηρό χαρακτήρα, τελείως αντιθέτως μάλιστα, μπορεί κάποιος να συμπεράνει από όσα ιστορούνται στις Πράξεις (p).

(5) «Δηλαδή συγγενή της γέεννας και άξιο για αυτήν» (Z). Προορισμένο για τη γέεννα (S).

(6) Δύο φορές περισσότερο από όσο εσείς (g). Οι προσήλυτοι στο φαρισαϊσμό είναι ευνόητο, ότι γίνονταν περισσότερο αποκλειστικοί και στους τύπους προσκολλημένοι από όσο οι ίδιοι οι Φαρισαίοι (p). Από την άλλη οι Φαρισαίοι επιζητούσαν τον προσηλυτισμό για αύξηση του κόμματός τους. Οι από αυτούς λοιπόν προσηλυτιζόμενοι εμποτιζόνταν ευθύς αμέσως με τα ελαττώματα αυτής της φατριάς (F).

(7) Το κεντρικό σημείο εδώ φαίνεται να είναι, ότι οι Φαρισαίοι ενώ επιδείκνυαν μέγα ζήλο για τη διάδοση της αληθινής θρησκείας, στην πραγματικότητα επεδίωκαν να κερδίσουν νέο οπαδό στο κόμμα τους.

Ματθ.23,16 Ουαί ὑμῖν, ὀδηγοὶ τυφλοὶ(1), οἱ λέγοντες(2) ὅς ἂν ὁμότης ἔν τῷ ναῷ(3), οὐδὲν ἔστιν(4), ὅς δ' ἂν ὁμότης ἔν τῷ χρυσῷ(5) τοῦ ναοῦ, ὀφείλει(6).

Ματθ.23,16 Αλίμονό σας, οδηγοὶ τυφλοὶ, που λέτε: “ὅποιος ὀρκιστεῖ στο ναό ο ὄρκος του δεν πιάνει, ὅποιος ὅμως ὀρκιστεῖ στο χρυσάφι του ναοῦ πρέπει να τηρήσει τον ὄρκο του”.

(1) Δες Ματθ. ιε 14.

(2) Το ουαί αυτό (σ. 16-22) στρέφεται σαφέστατα εναντίον της περιπτωσιολογίας, με την οποία αποφάσιζαν στη διδασκαλία τους οι Φαρισαίοι, για το αν ορισμένες περιπτώσεις ὄρκου ήταν δεσμευτικές ή όχι. Οι διακρίσεις όμως τις οποίες έκαναν, ανέτρεπαν την ηθική.

(3) Ορκίζομαι σε κάτι=παρεμβάλλοντας το όνομα κάποιου (g): επικαλούμενος αυτόν που κατοικεί στο ναό, ως μάρτυρα και τιμωρό (δ).

(4) Ἡ «τίποτα δεν είναι αυτό» (Z). Ἡ, λιγότερο πιθανή ερμηνεία: τίποτα δεν είναι που οφείλει=δεν οφείλει τίποτα (b).

(5) «Σε κάποιο χρυσό σκεύος του ναοῦ» (Z). Παραδείγματα ὄρκου στο χρυσό του ναοῦ, δηλαδή στα χρυσά κοσμήματα και τους θησαυρούς του ναοῦ, φαίνονται να λείπουν, κανείς ὅμως λόγος δεν υπάρχει να αμφιβάλουμε ότι δίνονταν τέτοιοι ὄρκοι και ότι γίνονταν διακρίσεις ὅπως αυτές που αναφέρονται εδώ (p).

(6) Είναι δεσμευμένος από τον ὄρκο του (a).

Ματθ.23,17 μωροὶ καὶ τυφλοὶ(1) τίς γὰρ μείζων ἔστιν, ὁ χρυσός ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν(2);

Ματθ.23,17 Μωροὶ καὶ τυφλοὶ, τι εἶναι μεγαλύτερο: τὸ χρυσάφι ἢ ὁ ναὸς που

αγιάζει το χρυσάφι;

(1) «Τους κατηγορεί για τυφλότητα της ψυχής» (Z).

(2) Ο χρυσός από μόνος του τίποτα το ιδιαίτερο δεν έχει και μόνο ως αφιέρωμα ή ως σκεύος του ναού παίρνει ιερότητα. Ο ναός λοιπόν που αγιάζει είναι κατά την πνευματική αξία μεγαλύτερος από αυτό που αγιάζεται (δ). Κάθε δώρο που αφιεωνόταν στην υπηρεσία του ναού χωριζόταν από κάθε κοινή χρήση (ο). Για αυτό και η φράση «αυτός που αγιάζει το χρυσό». Ο σιναϊτικός κώδικας, ο βατικανός και κάποιοι άλλοι έχουν αγιάσας. Ο αόριστος αναφέρεται στη στιγμή της προσφοράς του αφιερώματος ή της καθιέρωσης του σκεύους.

Ματθ.23,18 καί· ὅς ἂν ὁμῶση ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ(1), οὐδὲν ἔστιν, ὅς δ' ἂν ὁμῶση ἐν τῷ δώρῳ(2) τῷ ἐπάνω αὐτοῦ(3), ὀφείλει.

Ματθ.23,18 Λέτε ακόμα: “ὅποιος ορκιστεί στο θυσιαστήριο ο ὅρκος του δεν πιάνει· ὅποιος ὅμως ορκιστεί στο δώρο που είναι πάνω στο θυσιαστήριο πρέπει να τηρήσει τον ὅρκο του”.

(1) «Θυσιαστήριο εννοεί αυτό πάνω στο οποίο έσφαζαν τα θύματα που έφερναν» (Z).

(2) Η πλάνη προερχόταν από εσφαλμένες αντιλήψεις που σχηματίζονταν από αυτούς που πρόσφεραν, από πεποίθηση για την προσωπική τους δικαιοσύνη. Εκτιμούσαν πολύ περισσότερο τα δώρα τους, παρά το θυσιαστήριο που ήταν από θείο θεσμό (b).

(3) Αυτό που βρίσκεται πάνω του, δηλαδή στο θυσιαστήριο.

Ματθ.23,19 μωροὶ καὶ τυφλοὶ! τί γὰρ μείζον, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιάζον(1) τὸ δῶρον;

Ματθ.23,19 Ανόητοι και τυφλοί, τι είναι μεγαλύτερο: το δώρο ή το θυσιαστήριο, που αγιάζει το δώρο;

(1) Αγιάζει και όχι πλέον αγίασε, διότι το δώρο δεν είναι αγιασμένο παρά μόνο κατά την σύντομη διέλευσή του από το θυσιαστήριο (McNeile). Τα αφιερώματα, αφού αγιάστηκαν με την προσφορά, ξαναπουλιούνται και ξαναεισάγονται στην αγορά.

Ματθ.23,20 ὁ οὖν ὁμῶσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ(1)·

Ματθ.23,20 Ὅποιος λοιπόν ορκίζεται στο θυσιαστήριο, ορκίζεται σ' αυτό και σ' ὅ,τι βρίσκεται πάνω του.

(1) Η φράση σημαίνει κάτι παραπάνω από το «το δώρο το επάνω στο θυσιαστήριο» δηλαδή σημαίνει την ιερή φωτιά και ολόκληρη την από το Θεό εγκαθιδρυμένη διακονία των ιερέων, οι οποίοι στέκονταν και περπατούσαν όχι μόνο κοντά αλλά και πάνω στο θυσιαστήριο (b). Ορκίζεται κάποιος επικαλούμενος στον ὅρκο του το θυσιαστήριο, ως τόπο προορισμένο για τις θυσίες. Η λέξη λοιπόν θυσιαστήριο περιλαμβάνει και τις θυσίες (L).

Ματθ.23,21 καὶ ὁ ὁμῶσας ἐν τῷ ναῷ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι(1) αὐτόν·

Ματθ.23,21 Κι ὅποιος ορκίζεται στο ναό, ορκίζεται σ' αυτόν και σ' εκείνον που κατοικεί μέσα.

(1) Στο Θεό που με τη χάρη του κατοικεί σε αυτόν. Υπάρχει και η γραφή κατοικήσαντι, δηλαδή από την εποχή που χτίστηκε και από τη στιγμή κατά την οποία με τη χάρη του (Γ' Βασ. η 27,θ 3) κατοίκησε σε αυτόν (δ)· στο ναό, ο οποίος κατεξοχήν γεμίζει από την παρουσία του Θεού και είναι αφιερωμένος σε αυτόν (ο).

Ματθ.23,22 και ὁ ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμνῶν ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ(1) και ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ(2).

Ματθ.23,22 Κι ὅποιος ὀρκιστεῖ στον ουρανό, ὀρκίζεται στο θρόνο του Θεοῦ και σ' εκείνον που κάθεται πάνω στο θρόνο.

(1) Ο ουρανός, ὅπως και στο Ματθ. ε 34, εἶναι ο θρόνος του Θεοῦ, στον οποίο με ευαρέστηση μέσω της χάρις του ζει ο Θεός λόγω της αγιότητας των ενοίκων του (δ). «Για αυτό οι Γραφές ονομάζουν τον ουρανό θρόνο Θεοῦ, διότι ο Θεός επαναπαύεται στις ουράνιες δυνάμεις. Διότι στον ουρανό εἶναι οι ἄγγελοι που εκτελούν το θέλημά του και που παντοτινά δοξάζουν αὐτόν. Διότι αὐτή εἶναι ἀνάπαυση για αὐτόν» (Κ).

(2) «Αὐτά τα λέει ὄχι διότι επιτρέπει να ὀρκίζομαστε, ἀλλά επειδή οι Ιουδαῖοι ὀρκίζονταν σε αὐτά» (Ζ).

Ματθ.23,23 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε(1) τὸ ἡδύοσμον(2) και τὸ ἄνηθον(3) και τὸ κύμινον(4), και ἀφήκατε τὰ βαρύτερα(5) τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν(6) και τὸν ἔλεον(7) και τὴν πίστιν(8)· ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι(9).

Ματθ.23,23 Αλίμονό σας, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, υποκριτές, γιατί δίνετε στο νάο το ἓνα δέκατο ἀπὸ το δῶσμο, το ἄνηθο και το κύμινο, και δεν τηρεῖτε τις σπουδαιότερες ἐντολές του νόμου, τη δικαιοσύνη, τὴν εὐσπλαχνία και τὴν πιστότητα. Αὐτά ὅμως ἔπρεπε να κάνετε, χωρίς βέβαια να παραμελεῖτε κι ἐκεῖνα.

(1) Ο νόμος διέτασσε «ο λαός να παρέχει το ἓνα δέκατο ἀπὸ ὅλους τους καρπούς» (Ζ). Αὐτό ἦταν χρέος ἱερό. Επιβαλλόταν ἡ δεκάτη κυρίως στο λάδι, το κρασί και το στάρι (Αριθμ. ιη 12 και Δευτ. ιδ 22). Παρ' ὅλα αὐτά ο νόμος ἦταν γενικός και περιλάμβανε κάθε προϊόν σποράς (Δευτ. ιδ 22), σπέρματα και καρπούς (Λευϊτ. κζ 30)(Λ). Οι Φαρισαῖοι επέκτειναν τὴν διάταξη και στα ελάχιστα και εὐτελέστατης ἀξίας και μικρῆς χρήσης λάχανα (δ), «και ἀκριβολογούσαν για τις δεκάτες του δῶσμου και του ἄνηθου και του κυμίνου, των πιο ἀσημαντων, προβάλλοντας το νόμο» (Ζ).

(2) Ἀλλιῶς μίνθη. Χρησιμοποιούνταν για ἀρωματισμό των ἐδεσμάτων (Λ).

(3) Ο ραββὶ Ἐλιέζερ εἶπε· ἀπὸ το ἄνηθο ἀπαιτεῖται το ἓνα δέκατο ἀπὸ τον σπόρο, τα φύλλα και το βλαστό (α).

(4) Το οποίο εἶναι παροιμιακά μικρό (b). Και τα τρία χρησιμεύουν για ἀρωματισμό της τροφῆς και ὡς φάρμακα (p), ἰδιαίτερα τα δύο τελευταία (α).

(5) Τα σπουδαιότερα (Λ). «Διασύρει αὐτούς διότι για τα ελάχιστα μεν παραγγέλματα του νόμου ἀκριβολογούν, ἀλλά τα μεγάλα τα ἀμελοῦν» (Ζ).

(6) «Κρίση λέει τὴν κρίση υπέρ αὐτῶν που ἀδικούνται» (Ζ). Για τὴν κρίση δεξ Ησ. α 17, Ιερ. κβ 3, μυστικά του Ενώχ μβ 9. «Μακάριος αὐτός που ἀποδίδει δίκαιη κρίση στον ὀρφανό και τὴν χήρα» (α). Κρίση εἶναι «το να μην κάνει κανεὶς τίποτα ἀδικο και παράλογο, ἀλλά ὅλα με σωστή κρίση και λογική. Ἀμέσως δηλαδή μετὰ τὴν κρίση ἀκολουθεῖ το ἔλεος. Διότι αὐτός που κάνει τα πάντα με σωστή κρίση, γνωρίζει και ποιούς πρέπει να ἐλεεί» (Θφ).

(7) Ο οἶκος και ἡ ἀγάπη προς τους πάσχοντα ἀδελφούς (δ). Δες Ματθ. θ 13 (α).

(8) Πιστότητα, ἀξιοπιστία (S), ἡ τόσο ἀναγκαῖα στις κοινωνικές σχέσεις (L), ἡ εὐλικρίνεια και εὐθύτητα (δ). Τα μεγάλα αὐτά καθήκοντα του ἠθικοῦ νόμου παραθεωροῦνταν ἀναίσχυντα ἀπὸ τους γραμματεῖς και Φαρισαῖους, οι οποίοι ἦταν ἀδικοί, φιλεκδικητικοί, ἰδιοτελεῖς, καταπιεστικοί και υποκριτές (ο).

(9) «Αὐτά πρώτα ἔπρεπε να κατορθώσετε, τα βαρύτερα, και ἐκεῖνα πάλι, τα ελαφριά, να μην τα παραβλέπατε, ἐάν θέλατε να τηρεῖτε τὴν ἀκρίβεια το νόμου» (Ζ). Εφόσον γίνεται διάκριση μετὰξὺ βαρύτερων και ελαχίστων, ἡ τήρηση των τελευταίων δεν ἀπαγορεύεται, ἀρκεί να μην σημειώνεται κάποια σύγκρουση με τις μεγάλες ἀρχές, τα βαρύτερα του νόμου (S).

Ματθ.23,24 **ὁδηγοὶ τυφλοῖ(1), οἱ διυλίζοντες(2) τὸν κώνωπα(3), τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες!**

Ματθ.23,24 **Τυφλοὶ οδηγοί, που περνάτε ἀπὸ στραγγιστήρι το κουνούπι και καταπίνετε ολόκληρη καμήλα.**

(1) Ἡ ἐννοια του ὅλου στίχου: «πολυξετάζετε μεν τα μικρά, ἀλλὰ στα μέγιστα αμαρτάνετε χωρὶς να τα ξετάζετε» (Ζ). «Απὸ τα μικρά μεν αμαρτήματα φυλάγεστε, την καμήλα ὁμως, δηλαδή τα μεγάλα τα καταπίνετε και τα παραβλέπετε» (Θφ). Σε αὐτὸ λοιπὸν εκδηλωνόταν η μεγάλη τύφλωση αὐτῶν των ἀνθρώπων, ὅτι αθετούσαν τα μεγάλα καθήκοντα προς το Θεὸ την ὥρα που ἀπέδιδαν σημασία ἐξαιρετική στα μικρά (ο).

(2) Διυλίζω=αφαιρῶ την ὕλη ἀπὸ κάποιο υγρὸ. Στραγγίζετε το κουνούπι ἀπὸ το κρασί ἢ μάλλον στραγγίζετε το κρασί για να μην πιείτε το κουνούπι (δ).

(3) Ἰδιαίτερα ἀπὸ αὐτὰ που ἀνήκουν στο κρασί, τα οποία εὐκόλα πέφτουν σε αὐτὸ (b), των οποίων τα ὠάρια εκκολάπτονται ἀπὸ τη λάσπη του ὄξινου κρασιού (δ). Ο στίχος εἶναι αποκλειστικός του Ματθαίου και προφανῶς εκλέχτηκε, ἔτσι ὥστε με εικόνα να παρουσιαστεὶ ζωηρότερα το πρᾶγμα. Ἄλλωστε το κουνούπι σύμφωνα με το Λευϊτ. ια 22 και ἐξῆς, ἦταν ἀκάθαρτο ὅπως και η καμήλα (Λευϊτ. ια 4)(L).

Ο παροιμιακὸς λόγος παρουσιάζει με παράδειγμα την μεταξύ μεγαλύτερου και μικρότερου διαφορά. Δες και περίπτωση που υπενθυμίζει τους λόγους αὐτοῦς του Κυρίου: «Αὐτὸς που φονεύει σε ἡμέρα Σαββάτου ψύλλο εἶναι το ἴδιο ἐνοχος με αὐτὸν που φονεύει καμήλα» (Jerus. Chabbath 107)(S). Αξιοσημείωτη και η εκδοχή: καταπίνετε «την στραβὴ καμήλα που εἶναι φορτωμένη με το βᾶρος της πονηρίας» (Γν).

Ματθ.23,25 **Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι ὑποκριταί(1), ὅτι καθαρίζετε(2) τὸ ἔξωθεν(3) τοῦ ποτηρίου και τῆς παροψίδος(4), ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς και ἀδικίας(5).**

Ματθ.23,25 **Αλίμονό σας, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, υποκριτές, γιατί καθαρίζετε το ἐξωτερικό του ποτηρίου και του πιάτου, το περιεχόμενό τους ὁμως προέρχεται ἀπὸ ἀρπαγή και ἀδικία.**

(1) Ἡ ἐννοια του ὅλου στίχου: «τα μεν σώματά σας τα καθαρίζετε, ἐσωτερικά ὁμως οι ψυχές εἶναι γεμάτες ἀπὸ ἀρπαγή και πάθη ἀδικίας· δηλαδή για τους καθαρισμοὺς του σώματος μεν φροντίζετε· για της ψυχῆς ὁμως ἀμελεῖτε» (Ζ). Ακριβόλογη τήρηση των ἀγνισμῶν (οι οποίες ως ἐπὶ το πλείστον βασιζόνταν στην παράδοση και ὄχι στο νόμο), ὅταν συνοδευόταν ἀπὸ παραμέληση ολοφάνερων ἠθικῶν υποχρεώσεων (Λουκ. ια 39) ἦταν ἐκτάκτως ἀξιοκατάκριτη. Οι Φαρισαῖοι πρόσεχαν γεμάτοι φόβο μέχρι νευρικότητας, μήπως η τροφή τους γίνει τελετουργικά ἀκάθαρτη με την επαφή με ποτήρι ἢ πιάτο ἀκάθαρτο· δεν ενδιαφέρονταν ὁμως διόλου, εἴαν η τροφή ἢ το πιτό ἦταν μολυσμένη ως προερχόμενη ἀπὸ ἀρπαγή και ἀδικία.

«Ἀκολουθώντας ἀνθρώπινες παραδόσεις ἐπλεναν τα ποτήρια και τις πιατέλες, μόλυναν ὁμως αὐτά με ὅσα ἐβαζαν μέσα τους, πίνοντας κρασί ἀπὸ συκοφαντίες και τρώγοντας ἀπὸ ἀρπαγή» (Θεόδ. Ηρακλείας).

(2) Τα σκεῦη, ὅταν υποβάλλονταν σε τελετουργική κάθαρση, καθαρίζονταν και ἀπὸ ἐξω και ἀπὸ μέσα (S).

(3) Ὅχι μόνο τα χεῖλη του πιάτου και του ποτηρίου ἢ την ἐξωτερική ἐπιφάνειά του, ἀλλὰ ολόκληρο το πιάτο και το ποτήρι καθάριζαν οι Φαρισαῖοι πριν γεμίσουν αὐτά (L). Αὐτὸ λοιπὸν το «ἀπὸ ἐξω» ἀντιτίθεται με ἐκεῖνα, με τα οποία γέμιζαν τα σκεῦη αὐτά και τα οποία προέρχονταν ἀπὸ ἀρπαγή και ἀδικία (δ).

(4) «Ἡ παροψίδα λένε ὅτι εἶναι ἓνα εἶδος πιάτου» (Ζ). «Οι παροψίδες, δηλαδή τα

πιάτα στα οποία μπαίνουν τα όψα (=εδέσματα)» (Θφ).

(5) Αυθεντική γραφή ακρασίας= αχόρταγη επιθυμία των αγαθών του άλλου (L). Η λέξη «αδικίας» τονίζει απλώς, ορίζοντας την έννοια της αρπαγής (δ).

Ματθ.23,26 Φαρισαῖε τυφλέ(1), καθάρισον πρῶτον(2) τὸ ἐντὸς(3) τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρὸν(4).

Ματθ.23,26 Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισε πρώτα το εσωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, για να έχει αξία και η εξωτερική τους καθαρότητα.

(1) Η έννοια του όλου στίχου: καθάρισε πρώτα το περιεχόμενο των σκευών σου δηλαδή πάψε να πλουτίζεις τον εαυτό σου με άδικες μεθόδους, οπότε η εξωτερική ακαθαρσία των σκευών καμία σημασία δεν θα έχει (S). Χωρίς την πρώτη καθαρότητα, η εξωτερική δεν είναι πραγματική καθαρότητα (b).

«Αλλωστε δεν μιλά για ποτήρι και πιατέλα, αλλά αναφέρεται στην ψυχή και το σώμα· ονομάζοντας με το εξωτερικό το σώμα ενώ με το εσωτερικό την ψυχή. Αν όμως στην πιατέλα το εσωτερικό χρειάζεται, πολύ περισσότερο σε σένα. Εσείς όμως κάνετε το αντίθετο, λέει· διότι τα μικρά και τα εξωτερικά τα φυλάγετε, ενώ τα μεγάλα και εσωτερικά τα αμελείτε» (X).

Ή, «εσύ μεν το εξωτερικό του ποτηριού, δηλαδή την εξωτερική σου κατάσταση τη σχηματίζεις ώστε να είναι πιο σεμνή, το εσωτερικό σου όμως είναι γεμάτο με βρωμιά» (Θφ).

(2) Το σύστημα των εξωτερικών καθάρσεων δεν κατακρίνεται μεν, υπάγεται όμως στην εσωτερική καθαρότητα (L).

(3) Εδώ δείχνει ο Σωτήρας, ότι η πνευματική καθαρότητα με το να τρώμε τον καρπό της εργασίας και της αρετής μας, είναι η αληθινή, αυτή που μας κάνει καθαρούς όταν τρώμε (δ).

(4) Μας διδάσκει ο Σωτήρας ότι του δικαίου ανθρώπου και τα πιάτα και τα ποτήρια γίνονται ηθικά καθαρά λόγω της ηθικής τους χρήσης· ενώ του αδίκου, και αν εξωτερικά έχει αυτά καθαρότατα, είναι ακάθαρτα λόγω της κακίας του περιεχομένου (δ).

Ματθ.23,27 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονισμένοις(1), οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν(2) καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

Ματθ.23,27 Αλίμονό σας, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, υποκριτές, γιατί μοιάζετε με τάφους ασβεστωμένους, που εξωτερικά φαίνονται ωραίοι, εσωτερικά όμως είναι γεμάτοι κόκαλα νεκρῶν και κάθε λογῆς ακαθαρσία.

(1) «Κονία μεν είναι ο ασβέστης, με τον οποίο αλείφουν και χρωματίζουν τους τοίχους» (Z). «Κεκονισμένοι, δηλαδή λευκασμένοι με το γύψο και τον ασβέστη» (Θφ).

«Περιβάλλεστε εξωτερικά από την ωραιότητα της επινόησης των τεχνών» (K).

Και το ουαί αυτό έχει παράλληλο στο Λουκ. κεφ. ια. Αλλά η σκέψη διαφέρει σημαντικά ως προς την εφαρμογή της μεταφοράς. Εδώ οι ασβεστωμένοι τάφοι φαίνονται εξωτερικά καθαροί και ωραίοι, αλλά εσωτερικά είναι γεμάτοι ακαθαρσία. Σε αυτό λοιπόν ήταν πλήρως όμοιοι με αυτούς οι Φαρισαῖοι. Στο Λουκά η αναφορά γίνεται στο ασβέστωμα των τάφων, το οποίο γινόταν κάθε χρόνο στις 15 του μηνός Αδάρ, για να γίνονται αυτοί ευδιάκριτοι και να προλαμβάνεται έτσι κάθε επαφή κατά λάθος από τον διαβάτη που βαδίζει αμέριμνα, η οποία θα τον έκανε ακάθαρτο. Εάν λοιπόν τα λόγια αυτά λέχθηκαν κάποιες μέρες πριν το Πάθος, το ετήσιο ασβέστωμα των τάφων θα ήταν πρόσφατο. Τάφοι που δεν είχαν ακόμα χριστεί με ασβέστη έμοιαζαν με τους Φαρισαίους, διότι ο λαός μη διακρίνοντας τον πραγματικό

τους χαρακτήρα και πλησιάζοντας αυτούς, μολυνόταν από αυτούς (p).

(2) «Νεκρά κόκκαλα είναι η δύναμη της αμαρτίας, τα έργα των αμαρτιών» (Ω).
Κατά λέξη οστά νεκρών σωμάτων ή πτωμάτων (ο).

Ματθ.23,28 οὕτω καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοὶ ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας(1).

Ματθ.23,28 Ἔτσι κι εσεῖς, ἐξωτερικά φαίνεστε εὐσεβεῖς στους ἀνθρώπους, κι ἐσωτερικά εἰστε γεμάτοι ὑποκρισία και ἀνομία.

(1) =Περιφρόνηση ή εσκεμμένη αθέτηση του νόμου, η οποία έπρεπε να είναι ιδιαίτερος αισθητή στους Φαρισαίους, που επιδείκνυαν ζήλο υπέρ του νόμου. Σε αυτό λοιπόν ακριβώς συνίσταται η υποκρισία τους (L). «Το οποίο σημαίνει ότι εξωτερικά μεν αυτοί καλλωπίζονταν, εσωτερικά όμως ήταν γεμάτοι από κάθε αμαρτία» (Σχ).

Ματθ.23,29 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε(1) τοὺς τάφους(2) τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων,

Ματθ.23,29 Ἀλίμονό σας, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, ὑποκριτές, γιατί χτίζετε τάφους για τους προφήτες και διακοσμεῖτε τα μνήματα των δικαίων του Ἰσραήλ.

(1) «Δεν λέει ο Χριστός το ουαί, διότι χτίζουν τους τάφους, ούτε διότι κατηγορούν εκείνους, αλλά διότι και με τον τρόπο αυτόν και με όσα λένε, προσποιούμενοι ότι κατηγορούν τους πατέρες τους, πράττουν χειρότερα» (X).

Σαν να έλεγε σε αυτούς: «Κάνοντας αυτά και λέγοντας αυτά και κατηγορώντας και από τις δύο πλευρές τη φονική διάθεση των πατέρων σας, σε αυτήν τρέχετε και εσεῖς, σπεύδοντας να φονεύσετε εμένα και τους μαθητές μου· και μάταια και υποκριτικά τα λέτε αυτά. Διότι και εσεῖς οι ίδιοι μιμείστε τη φονική διάθεση αυτών που κατηγορείτε» (Z).

Το να χτίζουν τάφους στους προφήτες, δεν ήταν από μόνο του άτοπο· αλλά το να τιμούν τους προφήτες την ώρα που σχεδίαζαν πώς να φονεύσουν έναν ζωντανό προφήτη, αυτό ήταν η χειρότερη υποκρισία (p).

(2) Ίσως ο Ματθαίος με το μεν τάφοι να εννοεί τα υπόγεια μνήματα, ενώ με το μνημείο, αυτό που έχει χτιστεί στην επιφάνεια της γης πάνω από τον τάφο (L).

Ματθ.23,30 καὶ λέγετε(1)· εἰ ἤμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἤμεν(2) κοινωνοὶ(3) αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.

Ματθ.23,30 “Ἀν ζούσαμε εμεῖς”, λέτε, “στην εποχή των προγόνων μας, δε θα παίρναμε μέρος μαζί τους στο φόνο των προφητῶν”.

(1) Λέτε «ότι θέλετε να φαίνεστε καλύτεροι και περισσότερο αγαθοί από τους ίδιους τους πατέρες σας» (Σχ.π.).

(2) Τέτοια ήταν η αυτοπεποίθησή τους (b).

(3) Κοινωνός κάποιου στο αίμα=είμαι συμμετοχος και συνεταιρός κάποιου στη διάπραξη φόνου (g). Δεν θα συμφωνούσαμε να θανατωθούν οι προφήτες αυτοί (ο).

Το λέτε εσεῖς, οι οποίοι πρόκειται μετά από τρεις μόλις ημέρες να βάψετε τα χέρια σας στο αίμα του Κυρίου (F).

Ματθ.23,31 ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς(1) ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας(2).

Ματθ.23,31 Ἔτσι ομολογεῖτε πως εἰστε ἀπόγονοι αυτῶν που σκότωσαν τους προφήτες.

(1) Εἰς βάρος σας.

(2) «Με το να πει «γιοι αυτών που φόνευσαν», υπαινίσσεται τη συγγένεια ως προς

την πονηρία» (Ω). «Διότι ποιά κατηγορία υπάρχει για το γιο ενός φονιά, αν δεν συμμετέχει στη διάθεση του πατέρα του; Καμία. Επομένως είναι φανερό ότι για αυτό τους κατηγορεί, υπαινισσόμενος τη συγγένεια ως προς την κακία» (X). «Επομένως από το γεγονός ότι ομολογείτε τη φονική διάθεση των πατέρων σας, αλλά και από το γεγονός επίσης ότι μιμείστε αυτήν, αποδεικνύετε ότι είστε γιοι των προφητοκτόνων» (Z). Ήταν ηθικά και φυσικά απόγονοι των προφητοκτόνων, τρέφοντας το ίδιο μίσος εναντίον της αληθινής ευσέβειας και την ίδια αιμοδιψία εκείνων, των οποίων αποδοκίμαζαν την κακία. Ο νόμος της κληρονομικότητας ήταν ενεργός στις φλέβες τους (p).

Ματθ.23,32 και ύμεις πληρώσατε(1) τὸ μέτρον(2) τῶν πατέρων ὑμῶν.

Ματθ.23,32 Ολοκληρώστε λοιπόν τώρα εσείς ό,τι άρχισαν οι πρόγονοί σας.

(1) «Δεν το λέει αυτό προστάζοντας, αλλά προφητεύοντας αυτό που θα γίνει, δηλαδή τη σφαγή του» (X).

Η, λιγότερο πιθανή εκδοχή, η προστακτική=με μορφή ειρωνικής πρόσκλησης, εφόσον πρόκειται για το μεγαλύτερο από τα εγκλήματα, ο Ιησούς δείχνει, ότι γνωρίζει τις φονικές διαθέσεις τους (L). Υπάρχει και η γραφή πληρώσατε= Παρά τις υποκριτικές σας αποκηρύξεις της πράξης των προγόνων σας, θα αποδείξετε τους εαυτούς σας άξιους απογόνους αυτών που φόνευσαν τους προφήτες (p).

(2) Συμπληρώνω το μέτρο των πατέρων=προσθέτω εκείνα, τα οποία λείπουν από το καθορισμένο πλήθος των εγκλημάτων που διαπράχτηκαν από τους πατέρες (g).

Εκφράζεται εδώ η αλήθεια, ότι υπάρχει ορισμένο όριο στην ασυνεσία και κακή συμπεριφορά, το οποίο όταν ξεπεραστεί, δεν απομένει πλέον τόπος μετανοίας. Τότε η καταδίκη επακολουθεί αμετάκλητα. Επίσης εκφράζεται η σκέψη, ότι στην περίπτωση των εθνών το όριο αυτό φθάνεται με την ενέργεια διαδοχικών γενεών, όπου η κακία κάθε μίας γενιάς συμβάλλει στο τελικό αποτέλεσμα. Στην περίπτωση των Ιουδαίων το όριο της κακίας θα ξεπερνούταν και με το φόνο του Μεσσία και των Αποστόλων του. Η καταστροφή λοιπόν της Ιερουσαλήμ και ο διασκορπισμός του έθνους θα ήταν η άμεση συνέπεια (p).

Στιχ. 33-39. Ο Κύριος προειδοποιεί τους γραμματείς και Φαρισαίους για την καταδίκη τους.

Ματθ.23,33 ὄφεις(1), γεννήματα ἐχιδνῶν(2), πῶς φύγητε(3) ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γέννης(4);

Ματθ.23,33 Φίδια, γεννήματα οχιάς, πώς θα ξεφύγετε από την τελική κρίση και την κόλαση;»

(1) «Ονόμασε αυτούς φίδια επειδή είναι πονηροί και σχεδιάζουν κακά και καταστρέφουν» (Z).

(2) «Επειδή μοιάζουν στους πατέρες τους ως προς το δηλητήριο της κακίας και τη φονική διάθεση» (Z). «παιδιά πονηρών και πονηρότεροι από τους γονείς. Δείχνει δηλαδή αυτούς ότι τολμούν μεγαλύτερα... Διότι αυτοί θα φέρουν και το τέλος και το αποκορύφωμα των κακών. Διότι οι μεν πατέρες τους σκότωσαν αυτούς που ήλθαν στον αμπελώνα: ενώ αυτοί φονεύουν τον ίδιο το γιο και αυτούς που καλούν στο γάμο» (X).

(3) «Πώς θα αποφύγετε την καταδίκη της γέεννας, αφού μιμείστε εκείνους που τόλμησαν αυτά;» (X). Η ερώτηση υπονοεί απάντηση αρνητική. Όχι δεν θα αποφύγετε (F).

(4) «Κρίση γέεννας ονομάζει την καταδίκη και τιμωρία που στέλνει στη γέεννα» (Z).

Ματθ.23,34 διὰ τοῦτο(1) ἰδοὺ ἐγὼ(2) ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφῆτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς(3), καὶ ἐξ αὐτῶν(4) ἀποκτενεῖτε(5) καὶ σταυρώσετε(6), καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε(7) ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν,

Ματθ.23,34 Γι' αὐτό κι ἐγώ θα σας στείλω προφῆτες και σοφοὺς και γραμματεῖς. Ἄλλους ἀπ' αὐτοὺς θα τοὺς σκοτώσετε και θα τοὺς σταυρώσετε, κι ἄλλους θα τοὺς μαστιγώσετε στις συναγωγές σας και θα τοὺς καταδιώξετε ἀπὸ πόλη σε πόλη.

(1) Ἡ «επειδὴ πρόκειται να συμπληρώσετε το μέτρο της κακίας των πατέρων σας» (Ζ). Ἡ, για αὐτό, για να γίνει η τελευταία ἀπόπειρα της ἀπαλλαγῆς σας ἀπὸ τη γέεννα (δ).

(2) Μιλᾶ ἐξ' ὀνόματος του εαυτοῦ του, με τον ἴδιο τρόπο που και οι προφῆτες μιλοῦσαν ἐξ' ὀνόματος του Θεοῦ (L). «Στέλνω εἶπε, ἀποκαλύπτοντας το ἀξίωμα της θεότητος» (Ζ), «την ἐξουσία της θεότητος» (Θφ). Ο Χριστὸς εἶναι που στέλνει, και τοὺς δικούς του προφῆτες φονεύουν. Το ἐγὼ με ολοφάνερη ἐμφαση (ρ).

(3) «Ἐννοεῖ τοὺς Ἀποστόλους και τοὺς μετὰ ἀπὸ ἐκείνους ποιμένες και διδασκάλους των ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ εἶναι ἀξιωμένοι με προφητικὸ χάρισμα και ἔχουν πάρει τη σοφία ἀπὸ αὐτὸν και γνωρίζουν τη Γραφή» (Ζ). Ἡ προσθήκη του «σοφοὺς και γραμματεῖς» ἔχει το παράλληλό της στην ἱστορία των Ἰουδαίων. Μετὰ τον τελευταῖο προφῆτη Μαλαχία, το ἔθνος διδασκόταν ἀπὸ σοφοὺς και γραμματεῖς. Και ο Μεσσίας θα ἔχει ὄχι μόνο τοὺς προφῆτες του, ἀλλὰ και τοὺς σοφοὺς και γραμματεῖς του (ρ). Οι προφῆτες μιλοῦν ἐξ' ὀνόματος του Θεοῦ· οι σοφοὶ κανονίζουν την εφαρμογὴ των θείων παραγγελμάτων και οι γραμματεῖς ἀναπτύσσουν το περιεχόμενο της διδασκαλίας (L).

(4) «Τὸ «ἀπὸ αὐτοὺς» δείχνει ὅτι δεν θα τοὺς φονεύσουν ὅλους, οὔτε ὅλους θα τοὺς μαστιγώσουν» (Ζ).

(5) «Στέλνω αὐτοὺς ἀν και γνωρίζω ὅτι θα σφαχτοῦν» (X). Θα σκοτώσετε ὅπως τον Στέφανο, τον Ἰάκωβο τον του Ζεβεδαίου, τον Ἰάκωβο τον ἀδελφὸθεο και ἄλλους (δ).

(6) Μέσω των Ρωμαίων (δ). Το θα φονεύσετε και θα σταυρώσετε ἀναφέρεται σε περιπτώσεις κατὰ τις οποίες οι Ἰουδαῖοι ξεσήκωναν τοὺς Ρωμαίους ἀρχόντες ἐναντίον των Χριστιανῶν (ρ). Σύμφωνα με τον Ἠγήσιππο (Ευσεβ. Εκκλ. Ἱστορ. III 33,6) ο Σίμων ο γιος του Κλωπά, ἀφὸν καταγγέλθηκε ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς σταυρώθηκε (L).

(7) Ἡ μαστίγωση στις συναγωγές και η ἐκδίωξη ἀπὸ πόλη σε πόλη ἦταν μορφές διωγμοῦ, τον οποίον οι ἴδιοι οι Ἰουδαῖοι ἀπὸ μόνοι τοὺς ἐνεργούσαν (ρ).

Ματθ.23,35 ὅπως(1) ἔλθη ἐφ' ὑμᾶς(2) πᾶν(3) αἷμα(4) δίκαιον ἐκχυνόμενον(5) ἐπὶ τῆς γῆς(6) ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ(7) τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου(8) υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε(9) μετὰ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου(10).

Ματθ.23,35 Ἔτσι θα πέσει πάνω σας η ευθύνη για ὄλο το δίκαιο αἷμα που χύνεται στη γη, ἀπὸ το αἷμα του δικαίου Ἄβελ, ως το αἷμα του Ζαχαρία, γιου του Βαραχία, που τον σκοτώσατε ἀνάμεσα στο ἱερό και στο θυσιαστήριο.

(1) Ἐξαρτάται η λέξη ἢ ἀπὸ το «θα φονεύσετε και θα σταυρώσετε και θα διώξετε»=τοὺς διωγμούς αὐτοὺς θα κάνετε κατὰ θεία παραχώρηση, ὥστε να ἔλθει σε σας... Το ὅπως δηλώνει το σκοπὸ της θείας παραχώρησης (δ) ἢ, πιο σωστά, ἐξαρτάται ἀπὸ το: ἰδοὺ ἐγὼ στέλνω. Σας τοὺς στέλνω ὄχι για να τοὺς φονεύσετε... Ο Θεὸς δεν παύει ἀπὸ το να στέλνει τοὺς ἀπεσταλμένους του, μολονότι καταδιώκουν αὐτοὺς αὐτοὶ πρὸς τοὺς οποίους στέλνονται. Κάθε γενιά ἔχει τις ευκαιρίες της για σωτηρία. Και ο Χριστὸς με τον ἴδιο ἐνεργεῖ τρόπο με τοὺς ἱεραποστόλους του. Ἡ θεία θέληση εἶναι οι πάντες να υπακούσουν και να σωθοῦν. Ἀλλὰ μαζί με αὐτὴν τη θέληση του Θεοῦ ἔχει συνδυαστεῖ η δίκαιη βούληση, σύμφωνα με την οποία οι

αρνούμενοι να υπακούσουν θα καταδικάζονται.

Και συνεπώς η καταδίκη των ανυπάκουων μπορεί να λεχθεί, ότι είναι όχι μόνο το αποτέλεσμα, αλλά και ο σκοπός για τον οποίο στέλνονται οι απεσταλμένοι. Στην ιουδαϊκή σκέψη οι τωρινές εκβάσεις αυτών που συμβαίνουν θεωρούνται ότι δεν μπορούν να διακριθούν από τους θείους σκοπούς και η λέξη «ίνα» ή το «όπως» χρησιμοποιούνται εκεί, όπου μάλλον θα λέγαμε το «ώστε» (p).

(2) Έρχομαι σε κάποιον, εδώ με την έννοια του πέφτω σε κάποιον, για την ενοχή και ποινή του φόνου (g).

(3) Αυτό λέγεται «όχι διότι τιμωρούνται άλλοι για εγκλήματα που τόλμησαν άλλοι, αλλά διότι μολονότι υπάρχουν τόσα πολλά παραδείγματα άλλων που αμάρτησαν και τιμωρήθηκαν, παρά ταύτα δεν έγιναν καλύτεροι, αλλά διέπραξαν τα ίδια λάθη και ήταν δίκαιο να υποστούν τις ίδιες τιμωρίες με εκείνους» (X).

(4) «Αίμα να εννοήσεις την καταδίκη του αίματος, δηλαδή του φόνου» (Z) «ώστε να απαιτηθεί από σας τιμωρία για κάθε φόνο που διαπράχθηκε εναντίον των δικαίων» (Z).

(5) Ο ενεστώτας λέγεται αντί για αόριστο, αλλά με την απόχρωση ενέργειας που συνεχίζεται (L). Ο ενεστώτας χρησιμοποιείται για να δηλώσει, ότι το χύσιμο του αίματος δεν σταμάτησε (b).

(6) Όχι στον κόσμο, αλλά στο έδαφος, όπου παραμένει ορατό μέχρι να έλθει η εκδίκηση για αυτό (Hσ. κστ 21, Ιεζ. κδ 7)(L).

(7) «Στην κατάλληλη στιγμή υπενθύμισε και τον Άβελ, δείχνοντας ότι και αυτός ο φόνος ήταν από φθόνο» (X). Οι Ιουδαίοι δεν κατάγονταν μεν από τον Κάιν, ήταν όμως κληρονόμοι του φθόνου και της κακίας του Κάιν, εξαιτίας της οποίας έγινε ο φόνος του Άβελ (δ).

(8) «Ζαχαρία άλλοι μεν λένε τον ένα από τους δώδεκα προφήτες» (Z), ο οποίος, όπως ο ίδιος ονομάζει τον εαυτό του (Ζαχ. α 1) ήταν ο Ζαχαρίας, ο γιος του Βαραχίου· το μαρτυρικό του τέλος ήταν από παράδοση γνωστό (δ)· «άλλοι λένε ότι ήταν κάποιος άλλος ιερέας που είχε δύο ονόματα, τον οποίο η Γραφή ονομάζει και Ιωδάε» (X), τον σύμφωνα με το εβραϊκό κείμενο Ζαχαρία, ενώ σύμφωνα με τους Ο΄ Αζαρία τον γιο του αρχιερέα Ιωδαέ, τον οποίο επειδή έλεγχε την ασέβεια και ειδωλολατρία των Ιουδαίων, τον λιθοβόλησαν με διαταγή του Ιωάσ στην αυλή του οίκου του Κυρίου (Β΄ Παραλ. κδ 20,22)· άλλοι πάλι Ζαχαρία λένε «τον πατέρα του Βαπτιστή. Διότι γράφουν ότι παρέλαβαν από άγραφη παράδοση των πατέρων, ότι υπήρχε τόπος στο ναό προορισμένος για τις παρθένες, στον οποίο όταν στάθηκε κάποτε η Θεοτόκος μετά τη γέννηση του Χριστού, αυτός δεν την έβγαλε έξω, λέγοντας ότι είναι παρθένα. Για αυτό και φονεύτηκε μεταξύ του ναού και του έξω θυσιαστηρίου» (Z).

Τέλος κάποιοι από τους νεώτερους αναφέρονται στον Ζαχαρία τον του Βαρούχ ή Βαρούχου, ο οποίος σύμφωνα με τον Ιώσηπο (Ιουδ. πολ. 4,6,4) λίγο πριν την άλωση της Ιερουσαλήμ φονεύτηκε από δύο ζηλωτές στη μέση του ιερού. Αλλά ο Κύριος εδώ μιλά για πρόσωπα ιστορικά που οπωσδήποτε είχαν ήδη φονευτεί (δ).

Υπάρχει ένας προφανής λόγος, για να διαλεχτεί ως όριο στους φόνους ο Ζαχαρίας ο του Ιωδαέ. Στην ιουδαϊκή Βίβλο, τα βιβλία των Παραλειπομένων έρχονται τελευταία και συνεπώς, όπως το αίμα του Άβελ είναι το πρώτο στη Βίβλο, έτσι το αίμα του Ζαχαρίου είναι το τελευταίο, παρόλο που από άποψη χρόνου ο φόνος του Ουρίου από τον βασιλιά Ιωακείμ (Ιερεμ. λγ 21) έγινε αργότερα (p).

Προκύπτει όμως η δυσκολία, ότι ο Ζαχαρίας του Βιβλίου των Παραλειπομένων δεν λέγεται εκεί γιος Βαραχίου, αλλά γιος Ιωδαέ. Είναι αλήθεια ότι ο σιναϊτικός κώδικας και 4 μικρογράμματοι κώδικες αποσιωπούν το «υιού Βαραχίου» και ότι ο Ιερόνυμος σημείωσε: στο ευαγγέλιο, το οποίοι χρησιμοποιούν οι Ναζαρηνοί, αντί για το υιού

Βαραχίου, συναντούμε γραμμένο, τον υιό του Ιωδαέ. Επι πλέον κάποια αρχαία γλώσσα (κειμένο που μπήκε σε χειρόγραφο από το περιθώριο) λέει: «Ζαχαρία λέει τον Ιωδαέ· διότι είχε δύο ονόματα» (L).

Η απλούστερη εξήγηση είναι ότι η φράση «Ζαχαρίας υιός Βαραχίου» ήταν συνηθισμένη και γράφτηκε μηχανικά από κάποιον από τους πρώτους αντιγραφείς (p).

(9) Ο Χριστός παίρνει το ιουδαϊκό έθνος ως σύνολο και θεωρεί αυτό ένοχο για καθετί που έγινε από τους αντιπροσώπους του σε διάφορες γενιές. Ο Κύριος δεν εννοεί ότι οι σύγχρονοί του γραμματείς και Φαρισαίοι ήταν υπεύθυνοι για τους φόνους που διαπράχθηκαν από τους προγόνους τους ολόκληρους αιώνες πριν. Αλλά η ενοχή της κακίας αυξήθηκε με τη συσσώρευση προηγούμενων περιπτώσεων και προειδοποιήσεων. Κάθε γενιά, η οποία καταδικάζει την κακία των προηγούμενων γενιών, αλλά επαναλαμβάνει και αυτή όσα κακά εκείνες διέπραξαν, είναι περισσότερο ένοχη και αναπολόγητη από κάθε προηγούμενη.

(10) «Πρόσεξε, ότι το τόλμημα ήταν διπλό. Διότι όχι μόνο φόνευαν αγίους, αλλά και σε τόπους αγίους» (X).

Ματθ.23,36 άμην λέγω ύμιν ότι ήξει ταυτα πάντα(1) επί την γενεάν ταύτην(2).

Ματθ.23,36 Σας βεβαιώνω πως όλα αυτά θα πέσουν πάνω στην τωρινή γενιά.

(1) «Δηλαδή τα σχετικά με την πολύ κακή τιμωρία» (Z).

(2) «Δηλαδή σε αυτούς τους ίδιους. Διότι στις μέρες του Ουεσπεσιανού και του Τίτου έπεσαν πάνω τους τα κακά από τους Ρωμαίους» (Z). Παρόλο που η Ιερουσαλήμ καταστράφηκε μετά 40 περίπου έτη, αφ' ότου ο Κύριος εξήγγειλε την προφητεία αυτή, παρ' όλα αυτά πολλοί από εκείνους, προς τους οποίους απευθυνόταν, θα έζησαν μέχρι την έκβαση της προφητείας (ο).

Ματθ.23,37 (1)Ίερουσαλήμ Ίερουσαλήμ(2), ή άποκτένουσα(3) τούς προφήτας και λιθοβολούσα τούς άπεσταλμένους προς αυτήν! Ποσάκις(4) ήθέλησα έπισυναγαγειν(5) τὰ τέκνα σου όν τρόπον έπισυνάγει όρνις(6) τὰ νοσσία έαυτής ύπό τὰς πτέρυγας(7), και ούκ ήθελήσατε(8).

Ματθ.23,37 Ιερουσαλήμ Ιερουσαλήμ, που σκοτώνεις τους προφήτες και λιθοβολείς αυτούς που σου στέλνει ο Θεός! Πόσες φορές θέλησα να συνάξω τα παιδιά σου όπως η κλώσα συνάζει τα κλωσόπουλα κάτω απ' τις φτερούγες της, αλλά εσείς δεν το θελήσατε.

(1) «Στρέφοντας το λόγο στην πόλη, την ελεεινολογεί» (Z).

(2) «Τι χρειάζεται ο διπλασιασμός; Αυτό είναι τρόπος έκφρασης αυτού που λυπάται και ελεεινολογεί την πόλη και αγαπά υπερβολικά αυτήν. Διότι όπως ακριβώς σε μία ερωμένη που αγαπήθηκε μεν πολύ από τον εραστή της, αλλά όμως καταφρόνησε αυτόν και για αυτό πρόκειται να τιμωρηθεί, απολογείται λοιπόν διότι πρόκειται να την τιμωρήσει» (X).

«Λυπάται αυτήν διότι παλαιά μεν ήταν αγαπημένη, τώρα όμως πρόκειται να πάθει τα έσχατα για τις παρανομίες των κατοίκων της» (Z). Ήταν η πόλη αυτή το κέντρο της φονικής της διάθεσης. Δόθηκαν σε αυτήν πολλά προνόμια, αλλά καταχράστηκε αυτά (ο).

(3) Όλα τα κακά εναντίον των δικαίων από αυτήν προέρχονταν, διότι σε αυτήν ήταν η ανώτατη θρησκευτική αρχή και οι πρώτοι των διδασκάλων του έθνους, από τους οποίους πάντα πήγαζε ο διωγμός της αλήθειας (δ). Σε ενεστώτα η μετοχή= έγινε σε αυτήν συνήθεια το να φονεύει τους προφήτες (ο).

(4) «Ούτε με αυτά» τα εγκλήματα εναντίον των προφητών και απεσταλμένων, «με έκανες να φύγω από κοντά σου, ούτε με απομάκρυνες από το να έχω πολλή εύνοια για σένα, αλλά θέλησα και έτσι, όχι μία και δύο φορές, αλλά και πολλές να σε φέρω

κοντά μου» (X).

Το ποσάκις πρέπει να αναφέρεται στις συχνές επισκέψεις του Μεσσία στην Ιερουσαλήμ, οι οποίες δεν αναφέρονται στα συνοπτικά ευαγγέλια και παρέχεται έτσι μη προμελετημένη ισχυρή επιβεβαίωση του τετάρτου ευαγγελίου (p).

(5) «Αυτό το λέει φανερώνοντας, ότι πάντα σκόρπιζαν τους εαυτούς τους με τα αμαρτήματα» (X). «Θέλησα, λέει, να μαζέψω τα παιδιά σου κάτω από τη σκέπη μου, τα οποία οι αμαρτίες διασκόρπισαν από τη θεία επίβλεψη» (Z).

(6) «Με το παράδειγμα της κλώσας δείχνει τη φιλοστοργία του για τους Ιουδαίους» (Z). «Διότι αυτό το πτηνό δείχνει πολλή θερμότητα για τα παιδιά του» (X). «Η κλώσα είναι πολύτεκνη και θερμή στην αγάπη και φροντίζει τα παιδιά της και παραδίδει τον εαυτό της και σε θάνατο για χάρη τους» (Ω).

(7) «Παντού στους προφήτες υπάρχει αυτή η εικόνα των φτερούγων, και στην ωδή του Μωϋσή, και στους ψαλμούς, φανερώνοντας την πολλή σκέπη και φροντίδα» (X). Δες και Δευτ. λβ 11, Ησ. λα 5, Ψαλμ. 90,4, Ρουθ β 12.

(8) «Δεν θελήσατε, αφού δεν με δεχθήκατε, αλλά με διώκετε και προσπαθείτε να με φονεύσετε» (Z).

Ματθ.23,38 ιδού άφίεται ύμίν(1) ό οϊκος(2) ύμων έρημος(3).

Ματθ.23,38 Γι' αυτό ο τόπος σας θα ερημωθεί!

(1) Δοτική αντιχαριστική, για λύπη ή για βλάβη σας (p).

(2) «Δηλαδή ο ναός» (Z). Ή, πιο σωστά, η πόλη Ιερουσαλήμ και ο ναός σε αυτήν= η πόλη σας και ο ναός σας εγκαταλείπονται από το Θεό και παραδίδονται σε ερήμωση (a). Στο Ενώχ πθ 50,51,56,66,72 ο οίκος είναι η Ιερουσαλήμ της οποίας ο ναός παριστάνεται ως πύργος. Και στη Διαθήκη του Λευϊ ι 5 γράφει: «Διότι ο οίκος, τον οποίο ο Κύριος θα διαλέξει, θα ονομαστεί Ιερουσαλήμ, όπως περιέχεται στο βιβλίο Ενώχ του δικαίου» (p).

(3) «Έρημος από τη θεία χάρη που κατοικεί μέσα σε αυτόν» (Z), «γυμνός από τη δική μου βοήθεια» (X). «Για αυτό δεν υπάρχουν πλέον προφήτες σε αυτούς, ούτε πλέον ουράνια χάρις, αλλά έγινε χέρσα γη και καταπατιέται από όλους» (B). Αποτέλεσμα της πνευματικής αυτής ερήμωσης θα ήταν και η υλική ερήμωση και καταστροφή της πόλης. Κάποιοι από τους μεγαλογράμματους κώδικες αποσιωπούν το έρημος. Με την αποσιώπηση αυτή σχηματίζεται θλιβερή ειρωνεία=Οι κάτοικοι της Ιερουσαλήμ πρέπει στο εξής να προφυλάσσουν την πόλη, η οποία έως τώρα βρισκόταν υπό την προστασία του Θεού (p).

Ματθ.23,39 λέγω γάρ(1) ύμίν(2), ου μη(2) με ίδητε άπ' άρτι(3) έως άν είπητε(4), εύλογημένος ό έρχόμενος(5) έν όνόματι Κυρίου(6).

Ματθ.23,39 Σας βεβαιώνω πως δε θα με δείτε πια, ως την ώρα που θα πείτε:

Ευλογημένος αυτός που έρχεται σταλμένος από τον Κύριο!»

(1) Αιτιολογεί το αφήνεται έρημος= «αυτός ήταν που βάδιζε μπροστά από αυτούς και τους συγκρατούσε και τους προστάτευε· άρα αυτός είναι που τους τιμωρεί» (X).

(2) Η προειδοποίηση που μπαίνει ως συμπέρασμα, γίνεται με ιδιαίτερη σοβαρότητα (λέγω υμιν) και με κατηγορηματική βεβαίωση (ου μη)(p).

(3) «Λέγοντας «από τώρα» δεν δήλωσε μόνο την ώρα εκείνη, αλλά όλο τον καιρό μέχρι τη σταύρωση, μετά από τον οποίο δεν είδαν αυτόν πλέον. Διότι αν και φάνηκε σε κάποιους μετά την ανάσταση, αλλά όχι στους άπιστους Ιουδαίους» (Z).

(4) Ή, «πότε θα πουν αυτό; Με τη θέλησή τους μεν ποτέ· χωρίς τη θέλησή τους, κατά τον καιρό της δευτέρας παρουσίας, όταν θα έρθει με δύναμη και δόξα πολλή, όταν αυτή η αναγνώρισή τους δεν θα έχει κανένα όφελος» (Z).

Ή, η αποστολή του ως Σωτήρα τελείωσε για αυτούς. Εάν η σχέση αυτή μαζί τους

πρόκειται ποτέ να ανανεωθεί, η πρωτοβουλία θα προέλθει από αυτούς (p), όταν επιστρέφοντας με μετάνοια σε αυτόν και αναγνωρίζοντας αυτόν ως λυτρωτή, θα τον επευφημήσουν με τον μεσσιανικό χαιρετισμό Ευλογημένος... (F).

(5) Φαίνεται ότι αναφέρεται στο κεφ. κα 9. Όταν τα πλήθη και τα παιδιά υποδέχονταν τον Ιησού ως Μεσσία κρίζοντας το Ωσαννά, η ιουδαϊκή ιεραρχία αγανακτούσε και αξίωνε ο Ιησούς να σταματήσει αυτές τις επευφημίες. Βεβαιώνει τώρα αυτούς, ότι έως ότου και αυτοί υποδεχτούν αυτόν με τις ίδιες επευφημίες, δεν θα τον δουν ως Μεσσία τους (p).

(6) =έτοιμοι να πιστέψουν σε Αυτόν, ως αντιπρόσωπο του Θεού (p). Με το στίχο αυτό ολοκληρώνει ο Κύριος τα δημόσια κηρύγματά του προς τους Ιουδαίους. Με το στίχο αυτό θα αρχίσει η μετάνοιά τους (b).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ' (24)

Στιχ.1-2. Η καταστροφή του Ναού.

Ματθ.24,1 Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ(1)· καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδείξει αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ(2).

Ματθ.24,1 Όταν ο Ιησούς βγήκε από το ναό και ξεκίνησε να φύγει, ήρθαν οι μαθητές του για να του δείξουν τα οικοδομήματα του ναού.

Τα δύο αυτά κεφάλαια περιλαμβάνουν τον μεγάλο εσχατολογικό λόγο του Κυρίου, ο οποίος μπορεί να διαιρεθεί όπως ακολούθως: 1) κδ 1-3 αφορμή του λόγου, 2) 4-14, συμβάντα που θα προηγηθούν από την τελική αποστασία, 3) 15-28, η θλίψη που θα προηγηθεί από την δεύτερη έλευση, 4) 29-31 η δεύτερη έλευση, 5) 32-51 προτροπές για εγρήγορση, 6) κε 1-46 τρεις παραβολές που διεγείρουν την προσοχή για εγρήγορση και επιμέλεια, όπου στην τρίτη περιγράφεται η τελική κρίση (a.S).

Η γραμματεία της εποχής που προηγήθηκε και επακολούθησε στη γέννηση του Χριστού δείχνει, ότι οι διάνοιες πολλών Ιουδαίων ασχολούνταν με ενδιαφέρον για το τέλος του κόσμου, το οποίο πιστευόταν ότι πλησίαζε. Το ενδιαφέρον αυτό είχε δύο πηγές: από τη μία τις παρερμηνευόμενες προφητείες των ψαλμωδών και των προφητών και ειδικά του Δανιήλ και του Ιεζεκιήλ, και από την άλλη κάποια στοιχεία εθνικών θρησκειών και ειδικά της θρησκείας των Περσών. Τις αντιλήψεις αυτές των συγχρόνων του ο Κύριος είχε υπ' όψη, όταν δίδασκε για τις έσχατες ημέρες τους μαθητές. Και βεβαίως δεν ήταν δυνατόν παρά να υιοθετήσει τη διδασκαλία που απέρρευε από τους ψαλμούς και τους προφήτες.

Για αυτό λοιπόν την αποκαλυπτική παράδοση περί εσχάτων χρόνων, την καθάρισε και την κατέστησε πνευματική, αφού την απάλλαξε από τα παχυλά στοιχεία, με τα οποία οι σύγχρονες ιουδαϊκές αντιλήψεις είχαν παραμορφώσει αυτήν, προσδίδοντας χρωματισμό πολιτικό και σαρκικό στις λεπτομέρειες της κρίσης που πλησίαζε.

Σύμφωνα με τις επικρατούσες τότε αντιλήψεις ο Μεσσίας ως πράκτορας του Ιεχωβά θα εμφανιζόταν πάνω στα σύννεφα επικεφαλής θριαμβευτικού πλήθους, για να καταρρίψει τις ρωμαϊκές αρχές και να ιδρύσει το βασίλειό του, ένα από τα χαρακτηριστικά του οποίου θα ήταν ένα αδιάκοπο δείπνο, στο οποίο θα παρακάθονταν οι απόγονοι του Αβραάμ πάνω σε θρόνους δόξας. Από τις σαρκικές αυτές αντιλήψεις είναι απαλλαγμένα τα αποκαλυπτικά χωρία των ευαγγελίων. Η χρησιμοποιούμενη όμως σε αυτά γλώσσα είναι συμβολική σε μεγάλο μέρος και δεν πρέπει να εκληφθεί κατά γράμμα (p)

(1) Αυθεντική γραφή: ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐπορεύετο, οπότε το «από του ιεροῦ» εξαρτάται από το ἐξελθὼν και μένει το ἐπορεύετο ἀόριστο· βιάδιζε κατ' ευθείαν προς

το όρος των ελαιών. Ιερών= ο ναός και ο περίβολός του με όλα τα υπόλοιπα κτίσματα (L).

(2) «Επειδή δηλαδή είπε ότι «ο οίκος σας θα ερημωθεί» και προφήτευσε σε αυτούς προηγουμένως πάρα πολλές συμφορές, ακολούθως οι μαθητές όταν άκουσαν αυτά, από έκπληξη μάλλον, τον πλησίασαν για να του δείξουν το κάλλος του ναού, και επειδή απορούσαν, εάν πράγματι θα εξαφανιστούν τόσο ωραία πράγματα και πολυτελή υλικά και ποικίλα απερίγραπτα καλλιτεχνήματα» (X).

Ματθ.24,2 ό δέ Ίησους είπεν αυτοίς· ού βλέπετε(1) ταύτα πάντα(2); άμην λέγω ύμιν, ού μη άφεθή ᾤδε λίθος επί λίθον, ός ού καταλυθήσεται(3).

Ματθ.24,2 Ο Ιησούς όμως τους είπε: «Τα βλέπετε όλα αυτά; Σας βεβαιώνω πως δε θα μείνει εδώ πέτρα πάνω στην πέτρα· όλα θα γκρεμιστούν».

(1) «Δεν τα βλέπετε όλα αυτά και θαυμάζετε και μένετε κατάπληκτοι;» (X). «Ρωτά πρώτα αυτούς, δεν βλέπετε όλα αυτά τα θαυμαστά;» (Z).

(2) Οι οικοδομές του ιερού ως σύνολο δεν ήταν δυνατόν να φανούν παρά από κάποιο ύψος του όρους των Ελαιών και από κάποια τοποθεσία αυτού, από την οποία έβλεπαν συγχρόνως ολόκληρη την πόλη (L).

(3) «Δεν τους μιλά πλέον απλώς για ερήμωση, αλλά προφητεύει ολοκληρωτικό τον αφανισμό» (X). «Λένε όμως κάποιοι, ότι και όμως, σε κάποια μέρη, αφέθηκε λίθος πάνω σε λίθο ο οποίος δεν γκρεμίστηκε. Προς τους οποίους λέμε και εμείς με τη σειρά μας, ότι όλα αυτά τα αξιοθαύμαστα που τους έδειξε ο Κύριος γκρεμίστηκαν μέχρι θεμελίων σύμφωνα με την δεσποτική απόφαση. Αλλά και αν έμεινε κάποιο λείψανο από τους Ρωμαίους, και αυτό από τους επόμενους γκρεμίστηκε, για να μεταφερθεί σε άλλες οικοδομές» (Z).

Άλλωστε ο Κύριος «το είπε αυτό υπαινισσόμενος την ολοκληρωτική καταστροφή του οικοδομήματος και κάνοντας το λόγο υπερβολικό» (Θφ).

Στιχ. 3-14. Το τέλος του κόσμου.

Ματθ.24,3 καθημένου δέ αυτού επί τοῦ ὄρους(1) τῶν ἐλαιῶν προσήλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν(2) λέγοντες· εἰπέ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται(3), καὶ τί τὸ σημεῖον(4) τῆς σῆς παρουσίας(5) καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος(6);

Ματθ.24,3 Ὑστερα ο Ιησούς πήγε και κάθισε στο όρος των Ελαιών. Κι ήρθαν οι μαθητές του και τον ρώτησαν ιδιαιτέρως: «Πες μας, πότε θα γίνουν αυτά, και ποιο σημάδι θα δείξει πως πλησιάζει η παρουσία σου και η συντέλεια του κόσμου;»

(1) Από όπου ο ναός ήταν ορατός και όπου ήταν προορισμένο να αρχίσουν οι κατά της Ιερουσαλήμ πολιορκητικές επιχειρήσεις (b). Οι προηγούμενοι λοιπόν λόγοι ειπώθηκαν τη στιγμή που ο Κύριός μας απομακρυνόταν από το ναό. Υπερπηδώντας ο Κύριος τον χείμαρρο Κεδρών και ανεβαίνοντας πάνω στο όρος των ελαιών, κάθισε (F).

(2) «Πλησίασαν ιδιαιτέρως, για να μην γίνει αυτό γνωστό στους Ιουδαίους» (Z).

(3) «Ρωτούν επιθυμώντας πολύ να μάθουν όχι τόσο για τον αφανισμό του ναού, όσο για τον καιρό της δευτέρας παρουσίας του» (Z). Η ερώτηση των μαθητών κατ' ουσίαν είναι αυτή: Πότε η Ιερουσαλήμ και ο ναός της θα καταστραφεί και ποια σημεία θα προηγηθούν της έλευσής σου η οποία θα γίνει για τελική αποκατάσταση των πραγμάτων, η οποία μπορεί να αποκληθεί το τέλος του παρόντος κόσμου; (ο).

(4) Το σημάδι με το οποίο θα γνωρίσουμε την επικείμενη αμέσως παρουσία σου (δ). Σημάδια συχνά προστέθηκαν σε προφητείες σπουδαίων συμβάντων. Για αυτό και η ερώτηση των μαθητών, που αφορούσε στο σημάδι του καιρού εκείνου (b).

(5) Εδώ για πρώτη φορά στο ευαγγέλιο συναντιέται η λέξη, η οποία μόνο στον Ματθαίο από τους ευαγγελιστές βρίσκεται και μόνο στο κεφάλαιο αυτό, όπου 4 φορές χρησιμοποιείται (στίχοι 3,27,37,39). Συναντιέται σε όλες τις επιστολές του Παύλου, εκτός από τις ποιμαντικές. Φαίνεται να ήταν σχεδόν τεχνικός όρος για δήλωση της έλευσης του Χριστού με δόξα, που εισήχθη σε κοινή χρήση, κάποιο χρόνο πριν ακόμη τα 4 ευαγγέλια συγγραφούν. Υπονοεί, ότι η επάνοδος του Μεσσία με δόξα δεν θα είναι όπως η πρώτη, μεταβατική και προσωρινή, αλλά θα εγκαινιάσει μόνιμη και διαρκή παρουσία. Η φράση δευτέρα παρουσία δεν συναντιέται στη Γραφή, αλλά βρίσκεται στον Ιουστίνο (p).

(6) Δες ιγ 40,49. «Επειδή νόμισαν, ότι η καταστροφή του ναού και η δευτέρα παρουσία του Χριστού θα γίνουν και τα δύο μαζί ταυτόχρονα, έκαναν την ερώτηση και για τα δύο» (Z).

Ματθ.24,4 και άποκριθεις ό Ίησοϋς εΐπεν αυτοΐς(1)· βλέπετε μή τις ύμᾱς(2) πλανήση.

Ματθ.24,4 Ο Ιησοϋς τους απάντησε: «Προσέχετε μη σας ξεγελάσει κανείς.

(1) «Δεν απάντησε τίποτα σε αυτές τις ερωτήσεις, αλλά προηγουμένως τούς λέει εκείνα, τα οποία πρώτα έπρεπε αυτοί να μάθουν, διότι αυτά επρόκειτο να τους συναντήσουν πριν από εκείνα που ρωτούσαν» (Z).

(2) Αυτό λέχθηκε όχι τόσο προς τους Αποστόλους, οι οποίοι εντός ολίγου θα έπαιρναν το Άγιο Πνεύμα, όσο προς ολόκληρο το ποίμνιο των πιστών, τους οποίους εκείνη την στιγμή εκπροσωπούσαν οι Απόστολοι, έτσι ώστε οι πιστοί αυτοί να μην παραπλανηθούν από τους μέγιστους κινδύνους, στους οποίους θα ήταν εκτεθειμένοι (b).

«Διότι, λέει, θα είναι διπλός ο πόλεμος, και ο εκ μέρους των απατεώνων και ο εκ μέρους των εχθρών» (X).

Ματθ.24,5 πολλοί γὰρ ἐλεύσονται(1) ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου(2) λέγοντες(3), ἐγώ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσι(4).

Ματθ.24,5 Γιατί πολλοί θα εμφανιστούν σαν μεσσίες και θα ισχυρίζονται: “εγώ είμαι ο Μεσσίας”. Έτσι θα παραπλανήσουν πολλούς.

(1) Στην αρχή θα έλθουν ψευδόχριστοι: στο μέσο θα έλθουν ψευδοπροφήτες (σ.11) και στο τέλος και οι δύο (σ. 22,24). Διπλό κλιμακωτό (b). Ο Ιώσηπος μιλά για κάποιον Αιγύπτιο ψευδοπροφήτη, ο οποίος στην ηγεμονία του Φήλικος παρέσυρε 30.000 προς το όρος των Ελαιών, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων κατασφάχτηκε ή αιχμαλωτίστηκε κατά την σύγκρουση με τους Ρωμαίους στρατιώτες. Μιλά επίσης για τον Θευδά. Ο Σίμων ο μάγος, ο Δοσίθεος και άλλοι μπορούν να μνημονευτούν μεταξύ των συγχρόνων (εκείνη την εποχή) απατεώνων (ο).

(2) Δεν θα λένε ότι στάλθηκαν από εμένα, αλλά ότι ο καθένας από αυτούς είναι ο Μεσσίας (b). Θα έλθουν αξιώνοντας τον τίτλο του Μεσσία (p), φέροντας το όνομα του Μεσσία (δ).

(3) «Και λέγοντας ο καθένας ότι εγώ είμαι ο Χριστός» (Z).

(4) Το κύριο σημείο δεν είναι τόσο η μέθοδός τους, με την οποία θα απατούν, όσο η μεγάλη τους επιτυχία, διότι θα πλανήσουν πολλούς (p).

Ματθ.24,6 μελλήσετε(1) δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων(2)· ὁρᾶτε μή θροεΐσθε(3)· δεῖ(4) γὰρ πάντα γενέσθαι(5), ἀλλ' οὔπω ἐστὶ τὸ τέλος(6).

Ματθ.24,6 Τότε θ' ακούσετε πως γίνονται πόλεμοι, ή προετοιμάζονται πόλεμοι. Προσέξτε να μην ταραχεΐτε, γιατί όλα αυτά πρέπει να γίνουν, αλλά δεν είναι ακόμη το τέλος.

(1) Ἡ, η προφητεία αυτή αναφέρεται σε ολόκληρη την εποχή την μετά Χριστόν (δ). Ἡ, «νόμιζαν οι μαθητές ότι μαζί με την καταστροφή (των Ιεροσολύμων) θα συμβεί και η συντέλεια... Διότι το ότι έτσι σκέπτονταν, μάθε το από την ερώτησή τους. Τι δηλαδή ρώτησαν; Πότε θα γίνουν αυτά; Δηλαδή, πότε θα καταστραφούν τα Ιεροσόλυμα; Και ποιο είναι το σημάδι της παρουσίας σου και της συντέλειας του αιώνα; Αυτός όμως δεν απάντησε τίποτα αμέσως στην ερώτησή τους αυτή, αλλά προηγουμένως λέει εκείνα τα κατεπείγοντα και τα οποία έπρεπε πρώτα να μάθουν. Διότι ούτε για τα Ιεροσόλυμα είπε κάτι αμέσως, ούτε για τη δευτέρα παρουσία του, αλλά για τα κακά που θα συναντούσαν ευθύς αμέσως» (X). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές.

(2) Ἡ, «πολέμους λέει αυτούς που θα γίνονταν στα Ιεροσόλυμα» (X), «ενώ ακοές πολέμων εννοεί αυτές που ακούγονταν στις άλλες πόλεις των Ιουδαίων, τους οποίους πολέμους εξιστορεί ο Ιώσηπος ότι έγιναν πριν την άλωση των Ιεροσολύμων» (Z). Ἡ, αναφέρεται γενικώς στους πολέμους που θα συμβούν σε ολόκληρη την μετά Χριστόν εποχή. Διότι αυτή είναι η παντοτινή κατάσταση της ανθρωπότητας που ζει μέσα στην αμαρτία και την αδικία: διότι ο πόλεμος είναι παιδί της αδικίας (δ).

(3) Το ρήμα θροέομαι είναι ιδιαιτέρως εύστοχο εδώ, διότι το θρόος παράγεται από το θρέω, το οποίο σημαίνει φωνάζω ή μιλώ με θόρυβο (b). «Μην πτοηθείτε σαν να έφτασε ήδη το τέλος» (Z).

(4) Στα Ευαγγέλια και τις Πράξεις το «δεῖ (=πρέπει)» χρησιμοποιείται συχνά για αυτό που αποφασίστηκε από το Θεό (p). Πρέπει να εκπληρωθούν όλες οι αποφάσεις του Θεού για τιμωρία των αμαρτωλών (δ).

(5) Ἡ, «πρόκειται να γίνουν όλα τα σχετικά με αυτούς τους πολέμους» (Z).

Ἡ, «πρέπει να γίνουν όλα, όσα προείπα εγώ, και η έφοδος των πειρασμών σε τίποτα δεν θα διακόψει τα όσα ειπώθηκαν από εμένα: αλλά θα συμβεί μεν θόρυβος και ταραχή, τίποτα όμως δεν θα διασαλεύσει τα προφητικά λόγια μου» (X). Μάλλον η πρώτη ερμηνεία πιο σωστή.

(6) Ἡ, το τέλος του κόσμου (δ)= «διότι δεν θα συμβεί ταυτόχρονα μαζί με την κατασκαφή της Ιερουσαλήμ και η κοινή συντέλεια» (Θφ) ή, «η καταστροφή του ναού και της πόλης» (Z).

Ματθ.24,7 έγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν(1), καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους(2)·

Ματθ.24,7 Το ένα ἔθνος θα ξεσηκωθεί εναντίον του άλλου και το ένα βασίλειο εναντίον του άλλου· θα έρθουν πείνα, αρρώστιες και σεισμοί σε διάφορα μέρη.

(1) Ἡ, «τα ἔθνη που συμμαχούν με τους Ρωμαίους εναντίον των εθνών που συμμαχούν με τους Ιουδαίους και οι βασιλείες που συμπράττουν με τους Ρωμαίους εναντίον αυτών που συμπράττουν με τους Ιουδαίους. Και για αυτό θα γίνουν δυνατοί πόλεμοι ανάμεσά τους» (Z).

Ο Alford από πληροφορίες του Ιώσηπου και του Φίλωνα αναφέρεται στις ταραχές των Ιουδαίων στην Αλεξάνδρεια, την σφαγή 50.000 Ιουδαίων στην Σελεύκια και κάποια παρόμοια επανάσταση κοντά στην Ιόπη (ο).

Ἡ, αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό των εσχατολογικών περιγραφών το ότι ο παγκόσμιος πόλεμος θα προαναγγείλει το τέλος (S) και συνεπώς οι πόλεμοι αυτοί δεν είναι μόνο αυτοί που θα προηγηθούν από την καταστροφή των Ιεροσολύμων, αλλά και οι προ του τέλους του κόσμου. Δες Αποκ. κεφάλαια στ και η (δ).

(2) Υπήρξαν πάντοτε λιμοί (=πείνες) και λοιμοί (=επιδημίες) και σεισμοί, αλλά όχι τόσο πυκνοί όπως τώρα (b). Ἡ, «στα μέρη των Ιουδαίων» (Z), ή απλώς τοπικούς, διότι εάν είχαν γενικό χαρακτήρα, μπορούσαν να καταστρέψουν τον κόσμο (δ).

Η επί Καίσαρος Κλαυδίου πείνα, που διήρκεσε αρκετά χρόνια, υπήρξε ένας από τους

λιμούς αυτούς που έπληξε όχι μόνο την Ιουδαία αλλά και τις γειτονικές χώρες. Και επιδημίες σημειώθηκαν, μία από τις οποίες κατά τον Ιώσηπο ερήμωσε την Βαβυλώνα επί Καλιγούλα και άλλη που αναφέρεται από τον Τάκιτο έπληξε την Ιταλία γύρω στο 66 μ.Χ. Αλλά και σεισμοί αναφέρονται. Ένας κατά τον Τάκιτο έγινε στα χρόνια του Κλαυδίου. Στη Μ. Ασία άλλος στα χρόνια του Νέρωνα κατέστρεψε πολλές πόλεις. Η Πομπηία επίσης καταστράφηκε από παρόμοια φυσική έκρηξη (ο).

Ματθ.24,8 πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων(1).

Ματθ.24,8 Όλα αυτά όμως είναι σαν τους πρώτους πόνους της γέννας.

(1) Ἡ, παριστάνει την εποχή της παρουσίας του σαν τη γέννηση του νέου κόσμου, ενώ τις πληγές και τιμωρίες αυτές σαν αρχή των πόνων του τοκετού, οι οποίοι θα εξακολουθήσουν μέχρις ότου συμπληρωθεί το μέτρο της οργής του Θεού (δ). «Όπως ακριβώς δηλαδή οι πόνοι έρχονται στην έγκυο και έτσι γεννάει, έτσι και ο τωρινός αιώνας μετά τις συγχύσεις και τους πολέμους θα γεννήσει τα μελλοντικά» (Θφ).

Ἡ, «αυτά θα είναι αρχή των κακών, προοίμια των συμφορών, που θα έλθουν στους Ιουδαίους» (Ζ). Το ωδίνων ίσως να μην κρύβει την ιδέα των πόνων του τοκετού, οι οποίοι προηγούνται μιας ευτυχέστερης εποχής. Η λέξη μπορεί να σημαίνει απλώς πόνους χωρίς την ιδέα του τοκετού. Πράγματι μερικές φορές χρησιμοποιείται για δήλωση των αγωνιών του θανάτου, όπως στο Ψαλμ. ιζ 5, ριδ 3 (ρ). Μπορεί λοιπόν εδώ να σημαίνει δεινά βιαιότατα (F).

Ματθ.24,9 τότε(1) παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν(2) καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς(3), καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν(4) διὰ τὸ ὄνομά μου(5).

Ματθ.24,9 Θα σας παραδώσουν σε βασανιστήρια και θα σας σκοτώσουν, κι όλοι οι λαοί θα σας μισούν εξαιτίας μου.

(1) Ο Κύριος προχωρά ήδη από τα φυσικά σημάδια στα σημάδια του ηθικού κόσμου (ο). «Τότε. Πότε; Πριν την αποστασία... Διότι πολλά δεινά προκάλεσαν τότε μετά την ανάληψη του Σωτήρα οι Ιουδαίοι στους Αποστόλους· άλλοτε μεν τους παρέδιδαν στους αρχισυναγώγους για να τους βασανίσουν, άλλοτε πάλι τους οδηγούσαν στους βασιλιάδες, όπως στον Ηρώδη και στον Αγρίππα και στους ηγεμόνες και στους στρατηγούς των πόλεων» (Ζ).

Αλλά η αποστολική εποχή χρησιμεύει ως τύπος και σύμβολο και εικόνα όλων όσων θα συμβούν μετά από αυτά μέχρι την παρουσία του Σωτήρα μας, και για αυτό σε αυτήν την εποχή αποκαλυπτικά αποδίδονται όλα όσα θα γίνουν μέχρι την φανέρωση του Σωτήρα (δ).

(2) Λέξη που έχει ευρεία σημασία και χρησιμοποιείται συχνά στους ψαλμούς για να δηλώσει τις δοκιμασίες των δούλων του Θεού (L).

(3) Μερικούς από εσάς (b). «Αυτό το λέει για μόνους όσους πρόκειται να φονευτούν εξ' αιτίας της κακεντρέχειας των Ιουδαίων, όπως ήταν ο Στέφανος και ο Ιάκωβος, ο αδελφός του Ιωάννου και όποιος άλλος τυχόν» (Ζ). Αναφέρεται σε κάποιους από τους Αποστόλους, αλλά και από τους μελλοντικούς κήρυκες και πιστούς γενικά (δ).

(4) Υπονοεί την μετέπειτα ανάπτυξη και διάδοση του Χριστιανισμού (S). Θα είστε μισητοί «από συγγενείς, από φίλους, από ομόφυλους, από γνωστούς, από ξένους, από άρχοντες, από αρχομένους, και για να μιλήσουμε απλά από όλους όσους είναι ξένοι με το κήρυγμα» (Ζ). «Προλέγει τα κακά που θα συμβούν, δίνοντας θάρρος στους μαθητές με το να τα προλέγει. Διότι το απροσδόκητο συνηθίζει να φοβίζει και να ταράζει. Εξομαλύνει λοιπόν από πριν τον φόβο με το να προφητεύει τα μελλοντικά δεινά» (Θφ).

Η χριστιανική θρησκεία έχει κάτι το ιδιαίτερο· μισείται από τον διεφθαρμένο κόσμο,

ο οποίος ανέχεται όλες τις άλλες θρησκείες και συστήματα (b).

(5) «Εξ' αιτίας μου» (Z).

Ματθ.24,10 και τότε σκανδαλισθήσονται(1) πολλοί(2) και αλλήλους(3) παραδώσουσι και μισήσουσιν αλλήλους(3).

Ματθ.24,10 Τότε πολλοί θα αποστατήσουν, θα καταδώσουν ο ένας τον άλλο και θα μισούν ο ένας τον άλλο.

(1) Θα υποστούν ναυάγιο στην πίστη τους (b).

(2) Θα αποστατήσουν.

(3) Αυτό είναι το πιο δυσάρεστο από όλα (b).

«Αυτό είναι μεγαλύτερο κακό, όταν ο πόλεμος είναι και εμφύλιος· διότι πολλοί ψευδάδελφοι παρουσιάστηκαν. Είδες που είναι τριπλός ο πόλεμος, από τους πλάνους, από τους εχθρούς, από τους ψευδαδέλφους» (X).

Δεν εννοεί, ότι τα θύματα θα ανταποδώσουν κακό αντί κακού (L).

Ματθ.24,11 και πολλοί ψευδοπροφήται(1) ἐγερθήσονται(2) και πλανήσουσι πολλούς(3),

Ματθ.24,11 Θα εμφανιστούν και πολλοί ψευδοπροφήτες και θα παραπλανούν πολλούς.

(1) Δηλαδή ψευδοδιδάσκαλοι. Δες Α' Ιω. δ 1 και Διδαχή κεφ. VI, XI 8 (S).

(2) Ο χρόνος Μέλλοντας είναι αποκαλυπτικός και δεν σημαίνει ότι θα παρουσιαστούν από το Θεό (L).

(3) «Διότι οι παρόμοιοι άνθρωποι είναι ψευδαπόστολοι, εργάτες δόλιοι, που μετασχηματίζονται σε Αποστόλους Χριστού» (X).

Ματθ.24,12 και διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν(1) ψυγήσεται(2) ἡ ἀγάπη(3) τῶν πολλῶν(4).

Ματθ.24,12 Επειδὴ μάλιστα θα πληθύνει η κακία, η αγάπη πολλῶν θα ψυχρανθεῖ.

(1) Η περιφρόνηση και παράβαση του νόμου, η κακότητα, η διαφθορά (g).

(2) Χαρακτηριστικό της αγάπης είναι η θερμότητα και η φλόγα (b). Αυτό δεν σημαίνει απροκάλυπτη αποστασία, αλλά απλώς κατάπτωση της πνευματικότητας, ψυχρότητα και σχετική αδιαφορία για τα θρησκευτικά καθήκοντα (o).

(3) Πρέπει να είναι η προς τον Θεό αγάπη, η μεγάλη εντολή που περιλαμβάνει και την προς τον πλησίον αγάπη (L). Η ψύξη της προς το Θεό αγάπης θα επιφέρει και την επικράτηση της ιδιοτέλειας και του εγωισμού. Για αυτό λοιπόν «δεν θα έχουν ούτε την παρηγοριά που προέρχεται από την αγάπη» (X).

«Θα γίνουν σαν θηρία οι άνθρωποι, ώστε δεν θα τους απομένει κάποια ικμάδα αγάπης ούτε για τους πολύ δικούς τους» (Θφ).

Ανομία και αγάπη δύο αντίθετα. Διότι πλήρωμα του νόμου είναι η αγάπη (b).

(4) Του πλήθους των κοινών και συνηθισμένων και κατ' όνομα Χριστιανών (δ).

Ματθ.24,13 ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος(1), οὗτος σωθήσεται.

Ματθ.24,13 Ὅποιος ὅμως μείνει σταθερός ως το τέλος, αυτός θα σωθεῖ.

(1) Ἔως ὅτου μπει τέλος στα δεινά αυτά (g). Μέχρι τέλους του πειρασμού (b).

«Αυτός που μέχρι τέλους υπομένει και καρτερικά αντέχει και δεν υποχωρεῖ μπροστά σε αυτά που του ἔρχονται» (Θφ). Ή, και πιθανότερο αναφέρεται στο πλήρες της υπομονής.

Ματθ.24,14 και κηρυχθήσεται(1) τούτο(2) τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλη τῇ οἰκουμένῃ(3) εἰς μαρτύριον(4) πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε ἦξει τὸ τέλος.

Ματθ.24,14 Πρώτα θα κηρυχθεῖ σ' ὅλη την οἰκουμένη αυτό το εὐαγγέλιο για τη βασιλεία του Θεοῦ, για να το ακούσουν ὅλα τα ἔθνη, και ὕστερα θα ἔρθει το τέλος.

(1) «Από ἐδῶ δίδαξε, ὅτι κανένα ἀπὸ τα δεινά δεν θα νικήσει το κήρυγμα» (Z).

Παρά τους ἐξωτερικούς διωγμούς και τις ἐσωτερικές προδοσίες το εὐαγγέλιο ἐξακολουθεῖ να διαδίδεται (p).

(2) Ἡ, το εὐαγγέλιο τῆς βασιλείας του Θεοῦ, του ὁποῖου δηλαδή μέρος ἀποτελεῖ και ἡ ἐσχατολογική αὐτή προφητεία (δ). Ἡ, το εὐαγγέλιο, το ὁποῖο ο Ἰησοῦς τότε κήρυττε (b), το εὐαγγέλιο, ὅπως σας ἀναγγέλλω αὐτό τη στιγμή αὐτή δηλαδή την προσεχὴ ἐγκαθίδρυση τῆς βασιλείας του Θεοῦ πάνω στα ερείπια του παλαιοῦ ἰουδαϊκοῦ καθεστώτος (L).

(3) Ἡ, σε ὅλο τον κόσμο γενικά και τα ἔθνη και ὄχι μόνο το ρωμαϊκὸ κράτος (δ).

Ἡ, σε ὅλο τον ρωμαϊκὸ κόσμο (L). Ἐξαρτάται ἀπὸ την ἔννοια την ὁποία θα ἀποδώσουμε στο «θα ἔλθει το τέλος». Ἐάν πάρουμε αὐτό ὡς «το τέλος ὄχι τῆς συντέλειας ἀλλὰ των Ἱεροσολύμων» (X), τότε το σε ὅλη την οἰκουμένη= σε ὅλο το ρωμαϊκὸ κράτος.

«Για το ὅτι πρὶν την ἄλωση των Ἱεροσολύμων κηρύχτηκε το εὐαγγέλιο, ἀκούσε τι λέει ο Παῦλος· «σε ὅλη τη γῆ ἐφθασε ἡ φωνὴ τους»· και πάλι «του εὐαγγελίου που κηρύχτηκε σε ὅλη την κτίση κάτω ἀπὸ τον οὐρανό»»(X).

(4) Για μαρτυρία τῆς ἀπολύτρωσης που ἐγίνε ἀπὸ τον Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό ἔτσι ὥστε εἴν τα ἔθνη δεν πιστέψουν, να εἶναι ἀναπολόγητα (F).

«Θα εἶναι για μαρτυρία ἐκείνων που δεν πίστεψαν· δηλαδή για ἔλεγχο, για κατηγορία. Διότι ἐκεῖνοι που πίστεψαν θα εἶναι μάρτυρες κατηγορίας ἐναντίον ἐκείνων που δεν πίστεψαν και θα τους καταδικάσουν» (X).

«Για να μην μποροῦν να λένε την ἡμέρα τῆς κρίσεως, ὅτι δεν ἀκούσαν το κήρυγμα» (Z).

«Για αὐτό λοιπὸν μετὰ την κήρυξη του εὐαγγελίου σε ὅλη την οἰκουμένη καταστρέφονται τα Ἱεροσόλυμα, ὥστε να μην ἔχουν οὔτε σκία ἀπολογίας ὅσοι ἦταν ἀχάριστοι. Διότι αὐτοὶ που εἶδαν τη δύναμή του να λάμπει παντοῦ και να κατακυριεύει ἀστραπιαία την οἰκουμένη, ποια συγχώρηση θα ἦταν δυνατόν να ἔχουν πλέον, παραμένοντας στην ἴδια ἀχαριστία τους;» (X).

Στιχ. 15-22. Προτύπωση του τέλους ἡ καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ματθ.24,15 Ὅταν οὖν(1) ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως(2) τὸ ῥηθὲν διὰ Διανιὴλ τοῦ προφήτου(3) ἔστω ἐν τόπῳ ἁγίῳ -ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω(4)-

Ματθ.24,15 Ὅταν λοιπὸν θα δείτε να στήνεται στο ἱερό το βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, που προφήτεψε ο Θεὸς μέσω του προφήτη Δανιὴλ –ὁ ἀναγνώστης ἀς καταλάβει–

(1) Ἀναφέρεται στο «θα ἔλθει το τέλος» που εἶναι ἀμέσως παραπάνω (δ). Ἐάν το τέλος= «θα ἔλθει στους Ἰουδαίους ο παντελής ἀφανισμός» (Z), με το ἀκόλουθο οὖν (=λοιπὸν) ἐρχεται ο Κύριος να δώσει τα σημάδια με τα ὁποία θα προειδοποιηθοῦν οἱ πιστοὶ για τον χρόνο τῆς ἐλευσης του τέλους αὐτοῦ. Ἐάν ὁμως το τέλος= το τέλος του κόσμου, του ὁποῖου τύπος εἶναι το τέλος των Ἱεροσολύμων, τότε το οὖν= ἐπειδὴ ἀργεὶ ἀκόμη το τέλος του κόσμου, δίνω σε σας τώρα σημάδια του για εσάς μερικὸ τέλος, τῆς καταστροφῆς των Ἱεροσολύμων (δ).

(2) Κάτι βδελυκτὸ (μισητό, σιχαμερό), το ὁποῖο προκαλεῖ την ἐρήμωση. Το βδέλυγμα τῆς βεβήλωσης ἐπακολουθήθηκε ἀπὸ το βδέλυγμα τῆς ἐρήμωσης (b). Ἡ

φράση στο Δανιήλ ια 31,ιβ 11 και θ 27. Σύμφωνα με κάποιους ερμηνευτές βδέλυγμα ερημώσεως = οι ζηλωτές και σικάριοι που κυριεύσαν το ιερό (66 μ.Χ.) με αρχηγό τον Ελεάζαρο και το καταμόλυναν όπως κανείς ποτέ εθνικός δεν έκανε (δ). Για αυτούς ο Ιώσηπος (Ιουδ. Πολ. IV,6,3) γράφει: «αυτά αφού τα παρέβησαν οι ζηλωτές έκαναν να εκπληρωθεί η προφητεία εναντίον της πατρίδας» (L). Σύμφωνα με άλλους ερμηνευτές «βδέλυγμα είναι ο ανδριάντας του Τίτου, τον οποίο αφού κυριεύσε την πόλη, έστησε στα άδυστα του ναού» (Z).

Αλλά ο μεν ναός αμέσως μετά την άλωση της πόλης κατακάηκε (δ), και δεν συμβιβάζονται επίσης με την εκδοχή αυτή όσα λέγονται στους στίχους 16-18. Σύμφωνα με άλλους, τόπος άγιος = η Ιουδαία και η Παλαιστίνη ως σύνολο (p), και όχι ο ναός ή τα άγια των αγίων, διότι θα ήταν πολύ αργά πλέον να φύγουν οι κάτοικοι της Ιουδαίας μετά την βεβήλωση του ναού. Τόπος άγιος = μία ορισμένη θέση έξω και κοντά στην αγία Πόλη, και ακριβώς η θέση εκείνη, την οποία ο Κύριος τη στιγμή αυτή αγίαζε λέγοντας τους λόγους του εκείνους. Και βδέλυγμα της ερημώσεως είναι το ρωμαϊκό στράτευμα, το αποτελούμενο από όλα τα έθνη και η σημαία του οποίου θεωρούνταν ως είδωλο (b).

Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή η φράση πρέπει να ερμηνευτεί = όταν δείτε τα ρωμαϊκά στρατεύματα, τα οποία θα φέρουν την ερήμωση, να στέκονται στον άγιο τόπο του όρους των Ελαιών. Η πρώτη και η τρίτη εκδοχή είναι πιο σοβαρές.

(3) «Τους παρέπεμψε στον Δανιήλ» (X), «που προφήτευσε για αυτού του είδους το βδέλυγμα» (Z). Οι λόγοι αυτοί του Δανιήλ αναφέρονταν κατά τους Αλεξανδρινούς Ιουδαίους στον Αντίοχο τον Επιφανή που βεβήλωσε το ναό. Δες Α΄ Μακ. α 54. Εάν δεχτούμε αυτό, τότε ο Κύριος προλέγει εδώ και δεύτερη εκπλήρωση του προφητικού αυτού λόγου. Η από τον Αντίοχο βεβήλωση ήταν κάποια προτύπωση της από τους Ρωμαίους σιχαμερής βεβήλωσης (ο).

(4) Το «αναγινώσκων νοείτω» είναι προσθήκη στα λόγια του Σωτήρα: είτε του Ματθαίου είτε του μεταφραστή που αποσκοπεί να καταδείξει, ότι το σημάδι αυτό του Σωτήρα, το βδέλυγμα της ερήμωσης στεκόταν ήδη σε τόπο άγιο (δ). = Όλοι οι αναγνώστες πρέπει ήδη να είναι άγρυπνοι, διότι η από τον Κύριο προφητευμένη καταστροφή είναι κοντά (p).

Ματθ.24,16 τότε(1) οί εν τη Ίουδαία(2) φευγέτωσαν(3) επί τὰ ὄρη(4),

Ματθ.24,16 τότε, όσοι βρεθούν στην Ιουδαία, να φύγουν στα βουνά·

(1) «Τότε, όταν το βδέλυγμα στηθεί» (Z). «Για αυτό μου φαίνεται ότι εννοεί τα στρατόπεδα (των Ρωμαίων)» (X).

(2) Όσοι είναι στην Ιουδαία χώρα, αυτοί δηλαδή που κατοικούν στις πόλεις της (δ).

(3) «Αφού δεν θα έχουν καμία ελπίδα σωτηρίας με το να περιμένουν» (Z).

(4) Τα όρη στην Ιουδαία παρείχαν πολλά σπήλαια και τόπους για απόκρυψη. Δες Α΄ Μακ. β 28 (S).

Ματθ.24,17 (1)ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβαινέτω ἄραι(2) τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ(3),

Ματθ.24,17 ὅποιος βρεθεί στο λιακωτό, να φύγει χωρίς να κατεβεί να πάρει τα πράγματα απ' το σπίτι του.

(1) Ο τρομερός κίνδυνος από την εισβολή των εθνικών θα είναι τόσο μεγάλος, ώστε ούτε στιγμή δεν πρέπει να χάνεται, όταν δοθεί το σύνθημα του κινδύνου (p).

(2) Διότι αν θελήσει να σώσει αυτά κινδυνεύει μαζί τους να χαθεί (δ).

(3) Δεν υπάρχει καιρός να σώσει τα υπάρχοντά του (S). Ας φεύγει και αυτός από το δώμα ή από την εξωτερική σκάλα ή από τις στέγες (δ), χωρίς να κατέβει καθόλου από

το δώμα, αλλά από εκεί να μεταπηδά στα γειτονικά δώματα και από αυτά στα άλλα που βρίσκονται κοντά έως ότου φθάσει στα τείχη της πόλης (ο).

Ματθ.24,18 και ό εν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω(1) ὀπίσω ἄραι τὰ ἱμάτια(2) αὐτοῦ(3).

Ματθ.24,18 Το ίδιο κι όποιος βρεθεί στο χωράφι, να φύγει χωρίς να γυρίσει πίσω να πάρει το πανωφόρι του.

(1) «Διότι εάν αυτοί που είναι μέσα φεύγουν, πολύ περισσότερο οι έξω δεν πρέπει να καταφεύγουν εκεί» (Σχ).

(2) Αυθεντική γραφή το ἱμάτιον= αναφέρεται στην εργασία στον αγρό με μόνο τον χιτώνα. Έχει λοιπόν ανάγκη αυτός, προκειμένου να φύγει την απειλή του κινδύνου, να πάρει και το ἱμάτιό του (δ). «Είναι προτιμότερο να σωθούν με γυμνό το σώμα λοιπόν» (X).

(3) «Υπαιτισσόμενος την αναπόφευκτη υπερβολή των συμφορών, λέει, ότι πρέπει να φεύγουν χωρίς επιστροφή, χωρίς να φροντίζουν για κανένα από τα υπάρχοντα της οικίας, ούτε ρούχα ούτε άλλα σκεύη» (Θφ).

Ματθ.24,19 οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις(1) ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Ματθ.24,19 Κι ἀλίμονο στις γυναίκες που θα ἔναι ἐγκυες ἢ θα θηλάζουν ἐκείνον τον καιρό!

(1) «Στις μεν ἐγκυες διότι θα είναι βραδυκίνητες και δεν θα μπορούν να φύγουν εύκολα, επειδή θα κουβαλάνε το φορτίο του εμβρύου» (X): «διότι είναι επιβαρυνμένες από το βάρος των εμβρύων» (Z).

«Στις άλλες που θηλάζουν, διότι θα κατέχονται από τον δεσμό της συμπάθειας προς τα παιδιά τους, αλλά δεν θα μπορούν να διασώσουν μαζί με τον εαυτό τους και εκείνα. Διότι τα χρήματα και τα ρούχα είναι εύκολο να τα καταφρονήσουν και να προνοήσουν για αυτά» (X).

«το να γίνει όμως η ἐγκυος ἀνάλαφρη και αυτή που θηλάζει να απορρίψει το παιδί της που θηλάζει, είναι εντελώς αδύνατον λόγω του δεσμού της φύσης. Αλίμονο λοιπόν σε αυτές που εύκολα θα τις πιάσουν και θα τις σκοτώσουν μαζί με τα έμβρυα και τα παιδιά που θηλάζουν» (Z). Με το ουαὶ δεν εκφέρει απαγόρευση κατά της γεννήσεως τέκνων, αλλά προφητεία αθλιότητας (b).

Ματθ.24,20 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος(1) μηδὲ σαββάτω(2).

Ματθ.24,20 Να προσεύχεστε να μην αναγκαστείτε να φύγετε χειμῶνα ἢ μέρα Σάββατο.

(1) Με αυτό σημαίνεται όχι απλώς η εποχή τους έτους, αλλά η κατάσταση του καιρού (b). «Γιατί όχι σε χειμῶνα; Λόγω της δυσκολίας από τον καιρό» (X). Βεβαίως ο χρόνος και η εποχή, κατά την οποία θα συνέβαιναν αυτά, ήταν ήδη καθορισμένα από το Θεό, πάντοτε όμως τακτοποιήθηκαν αυτά όχι άσχετα με τις προσευχές των πιστών, τις οποίες τώρα ο Κύριος παραγγέλλει και τις οποίες ο Θεός είχε προΐδει. Οι προσευχές αυτές προγνώστηκαν πριν από όλους τους αιώνες από τον Θεό και επέδρασαν στο θείο σχέδιο (ο).

(2) «Όχι το Σάββατο λόγω του νόμου που δεν επέτρεπε να βαδίζουν το Σάββατο παραπάνω από τα καθορισμένα βήματα» (Z). Μεταγενέστερες παραδόσεις επέτρεπαν μόνο 2.000 πήχεις, πέντε ἢ ἕξι στάδια κατά τον Ιώσηπο (Ιουδ. Πολιτ. 5,2,3, Αρχαιολ. 20,8,6) (δ).

«Είναι φανερό και από εδώ, ότι αν και τα λόγια αυτά τα απηύθυνε προς τους

Αποστόλους, αλλά βεβαίως προς τους Ιουδαίους απέβλεπαν αυτά» (Z).
Οι πρώτοι Χριστιανοί των Ιεροσολύμων, πιστοί ακόμη στο νόμο, τηρούσαν το Σάββατο (L). Υποδηλώνουν τα λόγια αυτά ότι το ευαγγέλιο γράφτηκε σε χρόνο, κατά τον οποίο το Σάββατο τηρούνταν ακόμη από τους εξ' Ιουδαίων Χριστιανούς (p).

Ματθ.24,21 ἔσται(1) γὰρ τότε θλίψις μεγάλη(2), οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν οὐδ' οὐ μὴ γένηται(3).

Ματθ.24,21 Γιατί τα δεινά που θα συμβούν τότε θα 'ναι τέτοια, που δεν ξανάγιναν απ' την αρχή του κόσμου ἕως σήμερα κι ούτε θα ξαναγίνουν.

(1) Ο Σωτήρας εδώ αποκαλυπτικά μιλώντας, μιλά για την τότε μερική θλίψη ως τύπο της γενικής μεγάλης θλίψης που θα προηγηθεί από την παρουσία του (δ). Η άμεση επαλήθευση των λόγων αυτών έγινε στην άλωση των Ιεροσολύμων από τον Τίτο.

(2) «Όποιος βρει τα συγγράμματα του Ιωσήπου θα πληροφορηθεί» (Z).
«Ούτε μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι επειδή ήταν χριστιανός ο άνθρωπος (ο Ιώσηπος) εξόγκωσε την τραγωδία: διότι ήταν Ιουδαίος και μάλιστα κατ' εξοχήν Ιουδαίος και ζηλωτής... Τι λέει λοιπόν αυτός; Ότι τα δεινά εκείνου του πολέμου υπερέβαλαν κάθε προηγούμενη τραγωδία και ότι ποτέ δεν είχε βρει το έθνος παρόμοιος πόλεμος. Διότι τόσο μεγάλη ήταν η πείνα, ώστε και οι ίδιες οι μητέρες να φθάνουν να τρώνε τα παιδιά τους, και να γίνονται μάχες για αυτό» (X).

(3) «Πρόσεξε την υπερβολή των κακών, όταν τα κακά εκείνα είναι χειρότερα όταν συγκριθούν όχι μόνο με τα δεινά του προηγούμενου χρόνου, αλλά και με όλο τον χρόνο που ακολουθεί. Διότι ούτε σε ολόκληρη την οικουμένη, ούτε σε όλους τους αιώνες, αυτούς που πέρασαν και αυτούς που θα έλθουν, θα μπορέσει κανείς να ισχυριστεί ότι συνέβησαν τόσο μεγάλα δεινά» (X). Αυτό αληθεύει για μεν την Ιουδαία τοπικά, γενικά όμως και καθολικά για τον κόσμο κατά την εποχή την προ της δευτέρας παρουσίας (δ).

Ματθ.24,22 καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν(1) αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι(2), οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ(3)· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς(4) κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι(5) ἐκεῖναι.

Ματθ.24,22 Κι αν δε λιγότευε ο Θεός τις ημέρες των δεινών, δε θα γλίτωνε κανένας· αλλά για χάρη των εκλεκτών θα λιγοστέψει τις ημέρες εκείνες.

(1) «Αν δεν ελαττώνονταν οι ημέρες εκείνες κατ' οικονομίαν από το Θεό» (Z).

(2) «Ημέρες εννοεί τις ημέρες του πολέμου και της πολιορκίας εκείνης» (Z).
«Αν κρατούσε παραπάνω, λέει, ο πόλεμος των Ρωμαίων κατά της πόλης, όλοι οι Ιουδαίοι θα αφανίζονταν» (X). Μπορεί να αναφέρεται και στον περιορισμό της περιόδου του κράτους του αντιχρίστου (S).

(3) «Λέει κάθε σάρκα αντί να πει καμία» (Z). «κάθε σάρκα εννοεί ιουδαϊκή. Και οι εντός και οι εκτός της πόλεως» (X).

«Δεν θα ξέφευγε τον θάνατο καμία ιουδαϊκή σάρκα. Διότι όλοι θα φονεύονταν και οι εντός και οι εκτός: οι μεν από την πείνα, οι δε από την επιδημία: άλλοι πάλι από ξίφος και από κάθε είδους τρόπους θανάτου» (Z).

(4) «Εκλεκτούς ονομάζει τους εξ' Ιουδαίων πιστούς» (Z), «αυτούς που ξεχώρισαν ανάμεσα σε αυτούς» (Z). Δεν θα κατέστη δυνατόν όλοι οι Χριστιανοί να διαφύγουν από τα Ιεροσόλυμα. Όπως μπορεί κάποιος να εικάσει, πολλοί ασθενείς, γέροντες και φτωχοί θα έμειναν από ανάγκη. Κάποιοι επίσης θα έμειναν από ζήλο, για να κηρύξουν κατά την κρίσιμη αυτή στιγμή το ευαγγέλιο στους συμπολίτες τους (ο). Οι εκλεκτοί, είτε αυτοί που ήδη επέστρεψαν (στο Θεό) είτε αυτοί που θα επιστρέψουν στο μέλλον, είτε και αυτοί που δεν γεννήθηκαν ακόμη, είναι αναμιγμένοι με το υπόλοιπο της ανθρωπότητας (b).

(5) Για τους εκλεκτούς «ταχύτερα έπαυσε τον πόλεμο, για να μην χαθούν μαζί με τους απίστους, αλλά μάλλον έτσι ώστε και κάποιοι από τους απίστους να σωθούν μαζί με αυτούς» (Z).

Στιχ. 23-28. Ψευδόχριστοι και ψευδοπροφήτες.

Ματθ.24,23 τότε(1) εάν τις υμίν(2) εΐπη, ιδου ὄδε ο Χριστος η ὄδε, μη πιστεύσητε(3)·

Ματθ.24,23 Αν κάποιος τότε σας πει, “να, εδώ είναι ο Μεσσίας” ή “να, εκεί είναι”, μην τον πιστέψετε.

(1) Ή, κατά τον χρόνο της πτώσης της Ιερουσαλήμ (b). Κατά την εποχή εκείνη της μεγάλης θλίψης, δηλαδή της μερικής και της γενικής που προτυπώνεται από αυτήν (δ).

Ή, «με το «τότε» δηλώνει όχι όσα θα συμβούν αμέσως μετά από αυτά, αλλά εκείνα που θα συμβούν στον καιρό κατά τον οποίο πρόκειται να γίνουν, όσα θα πει... Αφού προσπέρασε όλο το χρόνο που θα μεσολαβήσει από την άλωση των Ιεροσολύμων μέχρι τις αρχές της συντέλειας του κόσμου, αναφέρεται στον λίγο πριν τη συντέλεια χρόνο» (X).

«Επομένως αυτό που λέει σημαίνει το εξής· Τότε, δηλαδή όταν πρόκειται να έλθει ο αντίχριστος» (Θφ). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές.

(2) «Φαίνονται και αυτά ότι ειπώθηκαν προς τους Αποστόλους, επαληθεύονται όμως στους Χριστιανούς που θα ζουν τότε» (Z).

(3) Διότι από τον χρόνο εκείνο ο υιός του ανθρώπου δεν θα φανεί μέχρι την δεύτερη έλευσή του (b). Πιστευόταν γενικώς, ότι ο Μεσσίας θα εμφανιζόταν κατά τον καιρό της έσχατης συμφοράς, για αυτό και ο λαός παρείχε ευκολόπιστο το αυτί του σε αγύρτες και απατεώνες (ο).

Ματθ.24,24 έγερθήσονται(1) γάρ ψευδόχριστοι και ψευδοπροφήται(2) και δώσουσι σημεΐα(3) μεγάλα και τέρατα(4), ὄστε πλανήσαι, ει δυνατόν(5), και τους εκλεκτούς.

Ματθ.24,24 Γιατί θα εμφανιστούν ψευδομεσσίες και ψευδοπροφήτες, που θα κάνουν μεγάλα και φοβερά θαύματα, για να παραπλανήσουν, αν είναι δυνατόν, ακόμα κι αυτούς που διάλεξε ο Θεός.

(1) «Αντί να πει θα έλθουν» (Z). Λέει τον λόγο για τον οποίο δεν πρέπει να πιστέψουν.

(2) Ψευδόχριστοι και ψευδοπροφήτες δεν πρέπει να μπερδεύονται (S). Οι ψευδομεσσίες αυτοί θα συνοδεύονται από ψευδοπροφήτες, οι οποίοι θα είναι μαθητές τους και απόστολοί τους (L). «Και πριν την άλωση των Ιεροσολύμων είτε ότι θα υπάρξουν ψευδόχριστοι και ψευδοπροφήτες, αλλά αυτοί, οι πριν τη δεύτερα παρουσία του θα είναι πολύ χειρότεροι από αυτούς τους πριν την άλωση των Ιεροσολύμων» (Z).

(3) Αναφέρεται στην αιτία που προκαλεί αυτό, την υπερφυσική δύναμη= σημάδι που μαρτυρεί θεία δύναμη.

(4) Δηλώνει την προκαλούμενη στους ανθρώπους εντύπωση και τον φόβο που τους εμπνέει το σημάδι. Τα θαύματα αυτά θα μπορούσαν μάλλον ως ψευδή να χαρακτηριστούν. Είναι ξεκάθαρος ο χαρακτήρας τους σε σχέση με τα αληθινά θαύματα, των οποίων εκείνα θα είναι χονδροειδής και γελοία απομίμηση (ο).

(5) «Αν θα μπορούσε να γίνει δυνατόν σε αυτούς. Από αυτούς τους ψευδόχριστους ένας είναι και ο λεγόμενος αντίχριστος, του οποίου προφήτες θα είναι οι αναφερόμενοι αυτοί ψευδοπροφήτες» (Z).

Ματθ.24,25 Ἴδοὺ(1) προείρηκα(2) ὑμῖν.

Ματθ.24,25 Εγώ σας τα εἶπα πριν γίνουν.

(1) «Δίνει μαρτυρία για να τους ασφαλίσει» (Z).

(2) Ο παρακαίμενος δηλώνει την εξακολούθηση του αποτελέσματος· τα προείπα έτσι ώστε, όταν γίνουν, κανείς από σας να μην εξαπατηθεί από αυτά (δ).

Ματθ.24,26 ἐὰν οὖν εἴπωσιν(1) ὑμῖν, ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ(2) ἐστί, μὴ ἐξέλθητε, ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμείοις(3), μὴ πιστεῦσητε·

Ματθ.24,26 Ἄν, λοιπόν, σας πουν, “να τος, εἶναι στην ἐρημο”, μην πάτε· κι αν σας πουν, “να τος, ἐκεῖ εἶναι κρυμμένος”, μην τους πιστέψετε.

(1) «Οι προπομποὶ και υπηρέτες του αντιχρίστου» (Z) και γενικά κάθε ψευδόχριστου.

(2) Ὡστε να πορευθεῖτε αρκετό δρόμο για να τον συναντήσετε (δ). Εφαρμόζεται σε εκείνους, οι οποίοι σύρουν ὄχλους με θόρυβο πίσω τους (b).

(3) «Ταμεία να εννοήσεις ἐδὼ τα πιο εσωτερικά δωμάτια των σπιτιών» (Z), τους ἐνδότερους θαλάμους οποιασδήποτε οικίας, ὅπου κατ' ἰδίαν και εὐκόλα μπορείτε να τον συναντήσετε (δ). Ἐρημος-ταμεία, ἀντίθεση= εἴτε δημόσια ἀνακηρύσσεται ο Μεσσίας αὐτός εἴτε κρυφά και κατ' ἰδίαν ἀποκαλύπτεται (S).

Ματθ.24,27 ὥσπερ γὰρ(1) ἡ ἀστραπή(2) ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν και φαίνεται ἕως δυσμῶν(3), οὕτως ἔσται και ἡ παρουσία(4) τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου(5)·

Ματθ.24,27 Γιατί ο Υἱὸς του Ἀνθρώπου θα ἐρθεῖ τόσο φανερά, ὅπως η ἀστραπή που βγαίνει στην ἀνατολή και φαίνεται ως τη δύση.

(1) Εξηγεῖ τον λόγο για τον οποίο δεν πρέπει να βγουν οὔτε να πιστέψουν.

«Διότι ὄχι ὅπως ακριβῶς στην προηγούμενη παρουσία στη Βηθλεὲμ φάνηκε και σε μια μικρὴ γωνία της οἰκουμένης και χωρίς κανείς να το ξέρει ἀπὸ την ἀρχή, ἐτσι και τότε θα γίνει, λέει, ἀλλά θα ἐλθεῖ φανερά και με κάθε δόξα και δεν θα χρειαστεῖ κάποιος να τον εξαγγεῖλει» (X).

(2) «Πῶς λοιπόν φαίνεται η ἀστραπή; Δεν χρειάζεται κάποιον να την εξαγγεῖλει, δεν ἔχει ἀνάγκη κήρυκα, ἀλλά και σε αὐτοὺς που κάθονται στα σπίτια, και σε αὐτοὺς που εἶναι στα δωμάτια, φαίνεται ἀκαριαία σε ολόκληρη την οἰκουμένη» (X).

(3) Με τη φράση ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν δείχνει τα δύο ἀντίθετα σημεῖα του ορίζοντα, στο ἓνα ἀπὸ τα οποία ἀφοῦ γεννιέται η ἀστραπή ἀμέσως και ἀκαριαία φαίνεται και στο ἄλλο = με τη μία φωτίζει ὅλο τον ορίζοντα ἀπὸ τη μία ἀκρὴ στην ἄλλη (δ). Η ἰδέα που εκφράζεται με την εἰκόνα φαίνεται να εἶναι, ὅτι η παρουσία του υἱοῦ του ἀνθρώπου δεν θα εἶναι τοπική, ἀλλά ορατὴ παντοῦ (a).

(4) «Ἐτσι θα εἶναι και η παρουσία ἐκείνου, θα φαίνεται σε ὅλους ταυτόχρονα λόγω της υπερβολικῆς λαμπρότητας που ἔχει, και η ἴδια θα εξαγγεῖλει τον εαυτό της στους ἀνθρώπους» (Z). Ο Μεσσίας δεν θα παραμένει κρυμμένος ὥστε να γίνεται σιγά σιγά γνωστός. Η ἐμφάνισή του με τη μία θα προκαλέσει σε ὅλους πληροφῶρία για το ποιος εἶναι ο Μεσσίας και δεν θα εἶναι ἀνάγκη να μάθει κάποιος αὐτό ἀπὸ ἄλλους (p).

(5) Ἀπὸ το χωρίο αὐτό μέχρι το στίχο 44 εἰδικά ἀποκαλεῖται συχνά υἱὸς του ἀνθρώπου (b). Η ἔλευση αὐτὴ ἀναφέρεται πρῶτον μεν στην ἔλευση για ἐκδίκηση του ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, και ἔπειτα και με κυριότερη ἔννοια στην τελική ἔλευση για να κρίνει τον κόσμον (ο).

Ματθ.24,28 ὅπου γὰρ ἐὰν ᾗ τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοὶ(1).

Ματθ.24,28 Κι ὅπως λέει η παροιμία, ὅπου το πτώμα, ἐκεῖ και τα ὄρνεα.

(1) Παροιμιακὸς λόγος. Ἴσως μία φράση που χρησιμοποιούνταν τότε. Εκφράζει ἐδὼ το ἀναπόφευκτο (S). Διάφοροι με διάφορους τρόπους ἐρμήνευσαν.

Ἡ παρομοίασε «με πτώμα τον εαυτό του επειδή μαζεύει τους αετούς και επειδή είναι τροφή πνευματική τους και ζωή αιώνια. Ο Λουκάς ονόμασε σώμα το πτώμα» (Ζ), και αετοί είναι «το πλήθος των αγγέλων, των μαρτύρων, των αγίων όλων» (Χ).

Ἡ, όπως όταν η ζωή εγκαταλείπει το σώμα γίνεται αυτό πτώμα και οι αετοί αμέσως πέφτουν εναντίον του, έτσι όταν ο κόσμος σαπίσει από το κακό, ο Υἱός του ανθρώπου θα έλθει μαζί με τους αγγέλους του να επιφέρει την κρίση (α).

Ἡ, ο παροιμιακός λόγος επιδέχεται διάφορες εφαρμογές, αλλά εδώ φαίνεται να αναφέρεται στους ψευδόχριστους και ψευδοπροφήτες. Καιρός μεγάλης κρίσης ηθικής είναι κατάλληλη ευκαιρία για απατεώνες. Όταν ο φανατισμός αντικαταστήσει τη θρησκεία, θα είναι πάντοτε απατεώνες έτοιμοι να εκμεταλλευτούν για όφελός τους την διαφθορά του αρίστου. Αλλά μπορεί να εφαρμοστεί και στην κρίση του Θεού που έρχεται σε διεφθαρμένη κατάσταση της κοινωνίας και ως ειδικό παράδειγμα επαλήθευσης της αρχής αυτής, εφαρμόζεται στους Ρωμαίους που επέλασαν κατά της ιουδαϊκής συναγωγής και του ιουδαϊκού έθνους (ρ).

Οι τελευταίες αυτές ερμηνείες είναι πιθανότερες.

Στιχ. 29-35. Η δευτέρα παρουσία του Κυρίου.

Ματθ.24,29 Εὐθέως(1) δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων(2) ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται(3) καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται(4) ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν(5) σαλευθήσονται(6).

Ματθ.24,29 Αμέσως ὕστερα ἀπὸ τὰ δεινὰ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ὁ ἥλιος θα σκοτεινιάσει, καὶ τὸ φεγγάρι θα πάψει πια νὰ φέγγει· τ' ἀστραὶ θα πέσουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ οἱ οὐράνιες δυνάμεις που κρατοῦν τὴν τάξιν τοῦ σύμπαντος, θα διασαλευτοῦν.

(1) Το εὐθέως ἢ λέγεται κατὰ τὸ ὕφος τῶν ἀποκαλυπτικῶν συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦν τὸ ταχύ ἢ ευθύς ἢ ἰδοῦ αἴφνης, γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὶς μεταβολές καθὼς ἐμφανίζονται αὐτές στὶς διαδοχικὲς εἰκόνες τῶν ὀπτασιῶν τους (L) ἢ ἀναφέρεται σὲ αὐτὰ που ἀκολουθοῦν μετὰ τὴν θλίψη... = «Αμέσως μετὰ τὴν θλίψη τῶν ἡμερῶν ἐκείνων. Θλίψη λέει τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀντιχρίστου καὶ τῶν ψευδοπροφητῶν» (Χ).

Αναφέρεται αὐτὸ στὴν τέλεια μεγάλη καὶ γενικὴ θλίψη, τῆς ὁποίας τύπος μόνον ἦταν ἡ τότε μερικὴ τῶν Ἱεροσολύμων (δ). «Διότι ἀν ὁ ἰουδαϊκὸς πόλεμος περιορίστηκε σὲ χρόνο γιὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, πολὺ περισσότερο αὐτὸς ὁ πειρασμὸς θα περιοριστεῖ γιὰ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους» (Χ), «τοὺς ἐκλεκτοὺς που θα ὑπάρχουν στὸν τότε καιρὸ τῆς συντέλειας τοῦ κόσμου» (Σχ).

(2) Δὲν ἀποκλείεται καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι νὰ παρανόησαν τὰ λόγια τοῦ Σωτῆρα νομίζοντας, ὅτι μετὰ τὴν θλίψη τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων θα ἐπακολουθοῦσε ἀμέσως ἡ δευτέρα παρουσία (δ,α).

(3) Ἡ «θα ἀμαυρωθεῖ» (Θφ), «δὲν θα ἀφανιστεῖ ἀλλὰ θα νικηθεῖ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ» (Ζ), ἢ, πιο σωστὰ «θα μετασηματιστεῖ λοιπὸν αὐτὴ ἡ κτίσις» (Χ)· θα ἐπέλθει τὸ τέλος τοῦ κόσμου μετὰ τὴν καταστροφὴ τῶν στοιχείων καὶ τὴ μεταβολὴ τοῦ κόσμου αὐτοῦ τοῦ παλαιοῦ σὲ καινούργιο (δ).

(4) «Διότι τί ἀνάγκη θα ὑπάρχει γιὰ αὐτὰ (τὴ σελήνη καὶ τὰ ἀστέρια), ἀφοῦ δὲν θα ὑπάρχει νύχτα;» (Χ). Διαταραχὴ τῶν οὐρανίων σωμάτων εἶναι μόνιμο χαρακτηριστικὸ τῶν ἰουδαϊκῶν ἐσχατολογικῶν περιγραφῶν γιὰ τὸ τέλος τῶν καιρῶν. Δες Ἠσ. ιγ 10, κδ 21,23, λδ 4, Ιεζ. λβ 7, Ιωήλ δ 15, Ἀποκ. στ 12 (S).

(5) Οἱ ἀπὸ τὸν Θεὸ τοποθετημένους ἀγγελικὲς δυνάμεις, μετὰ τὶς ὁποῖες συγκρατεῖται καὶ διατηρεῖται ὁ κόσμος (δ).

(6) «Και πολύ λογικά· αφού θα δουν να γίνεται τέτοια μεταβολή. Διότι αν όταν έγιναν τα άστρα, τόσο πολύ έφριξαν και θαύμασαν· (διότι, λέει, όταν γεννήθηκαν τα άστρα, με δόξασαν με φωνή μεγάλη όλοι οι άγγελοι)· πολύ περισσότερο όταν θα βλέπουν όλα να μεταρρυθμίζονται και τους συνδούλους τους να απολογούνται και την οικουμένη όλη να στέκεται σε φοβερό δικαστήριο» (X).

Ματθ.24,30 και τότε φανήσεται τὸ σημεῖον(1) τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς(2) καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ(3) μετὰ δυνάμεως(4) καὶ δόξης πολλῆς(5).

Ματθ.24,30 Τότε θα εμφανιστεί στον ουρανό το σημάδι του Υιού του Ανθρώπου και θα θρηνησουν όλες οι φυλές της γης· θα δουν τον Υιό του Ανθρώπου να έρχεται πάνω στα σύννεφα του ουρανού, με δύναμη και λαμπρότητα μεγάλη.

(1) Το σημάδι, με το οποίο δείχνεται, ότι ο Μεσσίας μετά από λίγο ή αμέσως θα έλθει και στα μάτια όλων θα φανερωθεί (g). Το σημάδι φαίνεται να είναι ξεχωριστό από την παρουσία και να προηγείται αυτής (a).

Τι είναι το σημάδι αυτό; Είναι αμφίβολο. Μπορεί η φράση να σημαίνει το σημάδι ότι ο υιός του ανθρώπου πρόκειται να φανεί, οπότε οι λόγοι θα ήταν απάντηση στην ερώτηση των μαθητών. Ποιο είναι το σημάδι της παρουσίας σου;

Ή, είναι δυνατόν αυτός ο ίδιος ο Υιός του ανθρώπου να είναι το σημάδι ότι η συντέλεια των αιώνων ήλθε, οπότε αναφέρεται άμεσα στο Δανιήλ ζ 13: «Και να μαζί με τα σύννεφα του ουρανού ερχόταν ως υιός ανθρώπου» (p). Σημάδι είναι η θριαμβευτική συνοδεία του Υιού του ανθρώπου που έρχεται μέσα στη δόξα του (b). Ή, «σημάδι του λέει τον σταυρό, που θα λάμπει τότε πολύ πιο λαμπρά από τον ήλιο» (Z)· «αφού βεβαίως εκείνος μεν (ο ήλιος) θα σκοτιστεί και θα κρυφτεί, ενώ αυτός θα φαίνεται· δεν θα φαινόταν, εάν δεν ήταν πολύ πιο λαμπερός από τις ακτίνες του ηλίου» (X).

(2) «Θα θρηνησει όλο το γένος των απίστων· οι μεν επειδή σταύρωσαν το Χριστό, οι δε επειδή τιμώρησαν τους Χριστιανούς, και οι άλλοι επειδή δεν πίστεψαν. Θα είναι όμως άνωφελος σε αυτούς ο τότε θρήνος» (Z). Παράλληλο χωρίο το Ζαχαρίου ιβ 12 «και θα θρηνησει η γη κατά φυλές», μόνο που το πένθος της γης Ιερουσαλήμ θα επεκταθεί τώρα σε όλη τη γη (L).

(3) «Θα έρθει σε σύννεφο όπως αναλήφθηκε» (X), όπως στο Δανιήλ ζ 13 σύμφωνα με τους Ο' (L).

(4) Με μεγάλο σμήνος αγγέλων (S). Η θεία του δύναμη φανερώνεται και με την παρουσία όλων των μύριων μυριάδων αγγέλων που έρχονται μαζί του για την κρίση (δ).

(5) Η εξωτερική λαμπρότητα και μεγαλειότητα της θείας του φύσης (δ).

Ματθ.24,31 καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους(1) αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης(2), καὶ ἐπισυνάξουσιν(3) τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων(4) ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν(5).

Ματθ.24,31 Αυτός θα στείλει τους αγγέλους του να σαλπίσουν δυνατά και να συνάξουν τους εκλεκτούς του από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, από το ένα άκρο του κόσμου ως το άλλο.

(1) Εδώ οι άγγελοι στέλνονται για να μαζέψουν τους εκλεκτούς. «Και για ποιο λόγο τους καλεί μέσω αγγέλων, αφού έρχεται ο ίδιος τόσο φανερά; Τιμώντας τους και με αυτόν τον τρόπο» (X). Στο Ματθ. ιγ 41 οι άγγελοι εξαποστέλλονται για όλεθρο των κακών, ενώ εδώ για να μαζέψουν τους εκλεκτούς (S).

(2) Με σάλπιγγα μεγαλόφωνη (δ). Δες Α' Θεσ. δ 16, Α' Κορ. ιε 52 και Αποκ. α 10.

«Και τι χρειάζονται οι σάλπιγγες και ο ήχος; Για ξεσήκωμα, για ευφροσύνη, για την εμφανή παρουσίαση του εκπληκτικού γεγονότος, για την οδύνη αυτών που θα απομείνουν πίσω» (X).

(3) «Πρόσεξε όμως, ότι η μεν σάλπιγγα θα αναστήσει τους νεκρούς· έπειτα αφού αναστηθούν, θα τους μαζέψουν οι άγγελοι και αφού μαζευτούν, θα τους αρπάξουν τα σύννεφα, όπως είπε ο Παύλος» (Α΄Θεσ. δ 17) (Z).

(4) «Με τους τέσσερεις ανέμους δήλωσε τα τέσσερα πέρατα της οικουμένης, ανατολή δύση βορρά και νότο· διότι από κάθε πέρασ πνέει ιδιαίτερος άνεμος και αυτοί οι τέσσερεις είναι οι κυρίως άνεμοι. Με τα πέρατα όμως δήλωσε μαζί και τα ενδιάμεσα» (Z).

(5) «Είναι ερμηνευτικό της φράσης «από τους τέσσερεις ανέμους», και σημαίνει ότι δηλώνουν τα άκρα και άκρα είναι τα πέρατα που αναφέρθηκαν» (Z)= από το ένα άκρο του ορίζοντα, όπου ακουμπά ο ουρανός τη γη, δηλαδή από τη μία εσχατιά της γης στην άλλη (δ).

Ματθ.24,32 Από δέ τής συκῆς(1) μάθετε τήν παραβολήν(2). όταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλὸς καὶ τὰ φύλλα ἐκφύη, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς τὸ θέρος(3)·

Ματθ.24,32 Πάρτε μάθημα ἀπὸ τῆς συκιάς· ὅταν πια μαλακώσουν τὰ κλαδιά της καὶ βγάλει φύλλα, καταλαβαίνετε πως πλησιάζει τὸ καλοκαίρι.

(1) Ίσως κάποια συκιά ήταν εκεί που και χρησίμευσε αυτή σαν παράδειγμα. Ή, και οποιοδήποτε άλλο δέντρο μπορούσε να δώσει αφορμή για χρήση του παραδείγματος (S).

(2) Εδώ σημαίνει την σύγκριση, την ομοιότητα του ενός πράγματος με το άλλο (g). «Παραβολή λέει το παράδειγμα, το οποίο πρόκειται να πει για να αποδείξει ότι δεν είναι μεγάλο το διάστημα μεταξύ του σημαδιού της δευτέρας παρουσίας που δηλώθηκε και αυτής της ίδιας της παρουσίας» (Z).

(3) «Εδώ προφητεύει και κάτι άλλο, καλοκαίρι πνευματικό, και ότι εκείνη την ημέρα από τον χειμώνα του παρόντος θα επικρατήσει γαλήνη χάριν των δικαίων... Δεν ανέφερε όμως την παραβολή της συκιάς μόνο για αυτό, για να φανερώσει το χρόνο... αλλά για να επιβεβαιώσει και με αυτόν τον τρόπο όσα είπε, ότι οπωσδήποτε θα συμβούν. Διότι όπως αυτό είναι αναγκαίο επακόλουθο, έτσι και εκείνο. Γιατί πράγματι όπου τυχόν θέλει να τονίσει ότι αυτό που λέει θα συμβεί οπωσδήποτε, φέρνει στη μέση φυσικές αναγκαιότητες» (X).

Ματθ.24,33 οὕτω καὶ ὑμεῖς ὅταν ἴδητε ταῦτα πάντα(1), γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστὶν ἐπὶ θύραις(2).

Ματθ.24,33 Ἔτσι κι εσεῖς, ὅταν τα δείτε ὅλα αυτά, να καταλάβετε ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος, ὅτι βρίσκεται πολύ κοντά.

(1) Όλα αυτά τα σημάδια, τα οποία προανέφερα για την καταστροφή των Ιεροσολύμων (δ).

(2) Να γνωρίζετε, ότι είναι κοντά η κρίση του Θεού η μερική. Το εγγύς ἐστίν αναφέρεται άμεσα μεν στην κρίση του Θεού στα Ιεροσόλυμα, εμμέσως δε στην μεγάλη κρίση, το αντίτυπο της μικρής (δ).

Ματθ.24,34 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη(1) ἕως ἂν πάντα ταῦτα(2) γένηται.

Ματθ.24,34 Σας βεβαιώνω πως ὅλα αυτά θα γίνουν ὅσο ἀκόμη ζουν οι ἄνθρωποι ἐτούτης της γενιάς.

(1) Η γενεά προς την οποία μιλούσε· αυτό έγινε, διότι και Απόστολοι και πιστοί και Ιουδαίοι είδαν και επέζησαν της καταστροφής των Ιεροσολύμων (δ).

Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «γενεά δεν εννοεί την τότε, αλλά αυτήν των πιστών· διότι συνηθίζει να χαρακτηρίζει την γενιά όχι μόνο από τους χρόνους, αλλά και από το είδος της θρησκείας και του τρόπου ζωής, όπως όταν λέει: «Αυτή η γενιά εκείνων που ζητούν τον Κύριο»»(X).

«Για να μην θεωρήσουν δηλαδή οι Απόστολοι, ότι τα αναφερθέντα δεινά θα εξαφανίσουν από τη ρίζα του το κήρυγμα και τους πιστούς, πληροφορεί αυτούς, ότι δεν θα αφανιστεί η θρησκεία των πιστών, μέχρι τη δευτέρα παρουσία, αλλά θα διαμείνει μέχρι τη συντέλεια του κόσμου» (Z).

(2) Κυρίως «όσα προείπε για την άλωση των Ιεροσολύμων» (Z). Πολλοί από τους τότε ζωντανούς θα έβλεπαν το βδέλυγμα της ερήμωσης και την καταστροφή των Ιεροσολύμων που θα ακολουθούσε αυτό.

Ματθ.24,35 (1)ό ουρανός(2) και ή γή(3) παρελεύσονται(4), οί δε λόγοι μου ού μη παρέλθωσι(5).

Ματθ.24,35 Ο σημερινός κόσμος θα πάψει να υπάρχει, τα λόγια μου όμως ποτέ».

(1) Η έννοια του όλου στίχου: «αυτά τα στερεοποιημένα και τα ακίνητα ευκολότερα θα αφανιστούν, παρά θα διαψευστεί κάτι από τα λόγια μου» (X).

(2) Του οποίου η κίνηση κανονίζεται από τους πλέον αλάνθαστους νόμους (b).

(3) Η οποία είναι αμετακίνητα θεμελιωμένη (b). «Τα στοιχεία του κόσμου τα παρενέβαλε στο λόγο, αφ' ενός για να δηλώσει ότι η Εκκλησία είναι προτιμότερη και του ουρανού και της γης, αφ' ετέρου για να δείξει και από εδώ ότι είναι δημιουργός του παντός» (X).

(4) Θα εξαφανιστούν, θα καταστραφούν, θα εκλείψουν (δ).

(5) Θα επαληθευτούν επακριβώς με τα γεγονότα που θα γίνουν. Ο ουρανός και η γη θα αντικατασταθούν από νέο ουρανό και νέα γη, τα οποία περιγράφηκαν με τα λόγια μου (b).

Στιχ. 36-44. Άγνωστη η ώρα της δευτέρας παρουσίας του Κυρίου.

Ματθ.24,36 Περὶ δὲ(1) τῆς ἡμέρας ἐκείνης(2) καὶ ὥρας(3) οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν(4), εἰ μὴ ὁ πατήρ μου ἄνευ(5).

Ματθ.24,36 Ποια όμως μέρα και ώρα θα έρθει το τέλος, κανένας δεν το ξέρει· ούτε οι ἄγγελοι των ουρανῶν, παρά μόνον ο Πατέρας μου.

(1) Ο σύνδεσμος «δε» είναι αντιθετικός. Ο Κύριος δείχνει το χρόνο της καταστροφής του ναού και της πόλης των Ιεροσολύμων στους στίχους 32-34, αρνείται όμως στον στίχο αυτό, ότι η ώρα και η ημέρα της συντέλειας του κόσμου είναι γνωστή (b).

(2) Την γνωστή, την μεγάλη και φοβερή ημέρα της φανέρωσης του Σωτήρα (δ). Μερικοί από εκείνους, οι οποίοι άκουγαν τα λόγια του Σωτήρα θα ζούσαν, για να δουν ένα τρομακτικό παράδειγμα που πείθει για το τι είναι η κρίση του Θεού· αλλά όλοι πρέπει να θυμούνται ότι απομένει κάτι τρομακτικότερο, που αφορά στην όλη ανθρωπότητα, η χρονολογία όμως του οποίου είναι μόνο στο Θεό γνωστή (p).

(3) Ημέρα είναι το σύνολο, ώρα είναι ένα τμήμα αυτής (b).

(4) «Εάν οι ἄγγελοι οι ουράνιοι αγνοούν αυτές, πολύ περισσότερο οι άνθρωποι οι γήινοι δεν πρέπει να γνωρίζουν αυτές» (Z).

(5) Οι κώδικες σιναϊτικός και βατικανός και κάποιιοι άλλοι έχουν: ουδέ ο υἱός ει μη ο πατήρ ἄνευ. Οποιαδήποτε και αν είναι η αυθεντική γραφή, εφ' όσον προστίθεται η λέξη «μόνος», η έννοια του χωρίου παραμένει ούτως ή άλλως η ίδια. = «Ούτε ο υἱός δεν ξέρει την ημέρα εκείνη και ώρα ως άνθρωπος· διότι ως Θεός γνωρίζει ακριβώς το ίδιο με τον Πατέρα» (Z).

«Διότι όλα όσα έχει ο Πατέρας είναι του Υιού· και την γνώση όμως έχει της ημέρας ο Πατέρας. Και ο Υιός άρα έχει αυτήν» (Θφ).

«Διότι αν γνωρίζει καλά τον Πατέρα (ο Υιός), πώς αγνοεί την έσχατη ημέρα; Διότι κανείς δεν γνωρίζει τον Πατέρα παρά μόνο ο Υιός... Και αν το Πνεύμα το Άγιο γνωρίζει όλα τα του Θεού, πώς ο Υιός αγνοεί την ημέρα την οποία δημιούργησε; Και αν οι αιώνες από αυτόν έγιναν και οι χρόνοι, είναι φανερό ότι και η έσχατη ημέρα βρίσκεται στους αιώνες και τους χρόνους και είναι αδύνατον να την αγνοεί αυτός» (Α).

«Αλλά, αν και ο ίδιος, μολονότι είναι Θεός Λόγος, έγινε και χρημάτισε άνθρωπος, ο οποίος αγνοεί αυτά που θα γίνουν σύμφωνα με τη δική του φύση και το μέτρο της ανθρωπότητας, αλλά δέχεται πολλές φορές τη γνώση με αποκάλυψη του Θεού. Και να μην απορήσεις αν καταδέχεται την μικροπρέπεια της άγνοιας. Γιατί, αν και είναι δεσπότης, ονομάζεται δούλος ως άνθρωπος, και ενώ είναι Κύριος της δόξας, ζητά δόξα από τον Πατέρα σαν να μην έχει δόξα, και ενώ ο ίδιος είναι πραγματικά η ζωή και ζωογονεί τα πάντα, λέγεται ότι αναστήθηκε με τη δύναμη του αγίου Πνεύματος... τι το παράδοξο αν και αυτό που υπάρχει κατά φύση, δηλαδή το να αγνοήσει κάτι από αυτά που υπάρχουν, θεώρησε άξιο ενδεχομένως να το οικειωθεί και αυτό μαζί με τα άλλα ιδιώματα;...

Σκεπτόμενοι λοιπόν σωστά, θα πούμε ότι γνωρίζει ο Υιός κατά το ότι είναι και νοείται Θεός, όσον αφορά όμως την ανθρώπινη φύση του, επειδή έγινε και άνθρωπος, δεν ψεύδεται καθόλου όταν λέει, ότι δεν γνωρίζει, και να μην αποδώσουμε το πράγμα στα ιδιώματα της θεότητας, αλλά στη μορφή του δούλου και στη δική μας πτωχεία. ... Διότι δεν ήρθε και εγκαταστάθηκε σε κάποιον άνθρωπο, σύμφωνα με την ανοησία κάποιων, αλλά έγινε ο ίδιος αληθινά άνθρωπος, μαζί με το ότι είναι και από τη φύση του Θεός» (Κ).

Μιλά σύμφωνα με την ανθρώπινη φύση στην κατάσταση της ταπείνωσης και αποδίδει στη θεία φύση και θεότητα, και κατά συνέπεια στον Πατέρα που έχει την πρωτοβουλία σε κάθε έργο της θεότητας, την εξουσία του να ορίσει την μεγάλη εκείνη ημέρα, όπως και την γνώση αυτής (δ). Προβλήθηκε το χωρίο αυτό για άρνηση του δόγματος της θεότητας του Χριστού. Καμία σημασία όμως δεν έχει αυτό, όταν κάποιος έχει την αληθινή έννοια για τις δύο φύσεις στον Χριστό που ενώθηκαν στον Θεάνθρωπο κατά τρόπο ασύγχυτο. Κατά την ανθρώπινη φύση του ο Κύριος αγνοούσε, αυτό όμως δεν είναι περισσότερο εκπληκτικό από την βεβαίωση, ότι ο Ιησούς αύξανε κατά την σοφία (Λουκ. β 52) ή είχε ψυχή που ταραζόταν και κυριευόταν από αγωνία (Ματθ. κστ 38, Μάρκ. ιδ 34, Ιω. ιβ 27, ιγ 31)(ο).

Ματθ.24,37 (1) ὥσπερ(2) δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου(3).

Ματθ.24,37 Η παρουσία του Υιού του Ανθρώπου θα μοιάζει με ό,τι έγινε την εποχή του Νῶε.

(1) Με τον στίχο αυτόν «φανερώνει με το παράδειγμα το αιφνίδιο και απροσδόκητο της παρουσίας» (Ζ), «δηλώνοντας ότι θα έλθει αστραπιαία και απροσδόκητα και ενώ οι περισσότεροι θα επιδίδονται σε απολαύσεις» (Χ).

(2) Οι συνθήκες θα είναι ανάλογες με αυτές προ του κατακλυσμού. Εξηγεί αυτό αμέσως στον επόμενο στίχο.

(3) Το σημείο που τονίζεται είναι το απροετοίμαστο των ανθρώπων. Η παρουσία εδώ εκλαμβάνεται ότι έρχεται απροειδοποίητα, χωρίς να προηγηθούν σημάδια (S).

Ματθ.24,38 ὥσπερ γὰρ(1) ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες(2), γαμοῦντες καὶ ἐγκαμίζοντες(3), ἄχρι ἧς ἡμέρας

εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν,

Ματθ.24,38 Εκείνη την εποχή, πριν από τον κατακλυσμό, οι άνθρωποι έτρωγαν και έπιναν, παντρεύονταν και πάντρευαν ως την ημέρα που μπήκε ο Νῶε στην κιβωτό.

(1) «Κάνοντας πιο σαφές το παράδειγμα, δίδαξε, ότι θα έλθει ενώ οι πολλοί θα τρυφούν και θα είναι αμέριμνοι» (Z).

(2) «Αν όμως τότε θα υπάρχει απόλαυση, πώς είπε «μετά την θλίψη των ημερών εκείνων»; Θλίψη μεν θα είναι για τους ευσεβείς και δίκαιους· ενώ απόλαυση για τους πονηρούς και αναίσθητους» (Z).

«Με αυτά δείχνει, ότι όταν έλθει ο αντίχριστος, θα αυξηθούν οι ανάρμοστες ηδονές μεταξύ εκείνων οι οποίοι είναι παράνομοι και έχουν χάσει την ελπίδα της σωτηρίας τους. Τότε θα υπάρχει γαστριμαργία, διασκεδάσεις και μεθύσια» (X).

(3) Αυθεντική γραφή γαμίζοντας. «Εγκαμίζω» και γαμίζω «σημαίνει παντρεύω την κόρη με άνδρα» (Z). Αυτά που απαριθμούνται εδώ (τρώγοντες, πίνοντες, γαμούντες, εγκαμίζοντες) δεν είναι από μόνα τους κακά. Αλλά οι άνθρωποι της εποχής εκείνης βρισκόμενοι σε αμέριμη ασφάλεια ζούσαν βίο παχυλής σαρκικότητας και δεν απασχολούνταν με τίποτα πνευματικότερο παρά μόνο πώς να υπηρετήσουν την σάρκα (ο).

Ματθ.24,39 καὶ οὐκ ἔγνωσαν(1) ἕως ἤλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἦρεν ἅπαντας, οὕτως(2) ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ματθ.24,39 Δεν κατάλαβαν τίποτε, ὥσπου ἦρθε ο κατακλυσμός και τους αφάνισε ὅλους. Ἔτσι θα γίνει και με την παρουσία του Υιού του Ανθρώπου.

(1) «Διότι ὅπως δεν πίστευαν ὅταν κατασκευαζόταν ἡ κιβωτός, και ενώ βρισκόταν ανάμεσά τους προαναγγέλλοντας τα δεινά που επρόκειτο να συμβούν» (X), «και ἡ ὁποία προμήνυε τὴν ἐντὸς ὀλίγου καταστροφή» (Z), «εκείνοι ὁμως βλέποντας αὐτήν, σαν να μην επρόκειτο να συμβεί κανένα κακό, ἔτσι τρυφούσαν» (X), και «δεν αισθάνονταν» (Z), δεν κατάλαβαν· «κυριευμένοι ἀπὸ τὴ μέθη τῆς κακίας δεν καταλάβαιναν τὸν φόβο ὅσον θα γίνονταν» (X). Ἡ ἀγνοία τους ἦταν θεληματική (b).

(2) «Ἔτσι και αυτοί, ενώ θα βλέπουν τὸν ἀντίχριστο να ενεργεῖ και τα σημάδια τῆς συντέλειᾶς, δεν θα δείχνουν καμία φροντίδα» (Z).

Ματθ.24,40 τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ(1), ὁ εἷς παραλαμβάνεται(2) καὶ ὁ εἷς ἀφίεται(3).

Ματθ.24,40 Τότε, ἀπὸ δύο ἀνθρώπους που θα βρεθὺν στο χωράφι, ὁ ἕνας θα σωθεῖ κι ὁ ἄλλος θα χαθεῖ.

(1) Επιτελώντας τὴν καθημερινή τους εργασία (ο).

Ἡ, «με αὐτοὺς μεν που εἶναι στους ἀγρούς δηλώνει τὸς πλούσιους, ενώ με αὐτὲς που θα ἀλέθουν στο μύλο τὸς φτωχοὺς, και διδάσκει ὅτι και ἀπὸ τὸς πλούσιους και ἀπὸ τὸς φτωχοὺς κάποιοι μεν σώζονται κάποιοι πάλι χάνονται» (Z).

Ἡ, πιο σωστά «για αὐτὸ εἶπε και δύο στον ἀγρό, για να δηλώσει αὐτὸ, ὅτι δηλαδή θα ἔλθει τόσο ἀπροσδόκητα και ενώ θα εἶναι αὐτοὶ τόσο αμέριμνοι· και τὸ «δύο που ἀλέθουν», τὸ ὁποῖο και αὐτὸ εἶναι δείγμα ἀμεριμνησίας» (X).

(2) Με ἀσφάλεια και με προστασία (b). Αναφέρεται στο παραπάνω λεγόμενο «θα μαζέψουν τὸς ἐκλεκτοὺς του» (σ. 31)(δ).

«Θα τὸς πάρουν για να συναντήσουν τὸν Κύριο, επειδὴ εἶναι γνωστοὶ σε αὐτόν» (Z). Ὅσοι ἀναφέρουν και τα λόγια αὐτά στην ἄλωση τῆς Ἱερουσαλήμ ἐρμηνεύουν= Ὁ ἕνας συλλαμβάνεται και παραδίδεται σε θάνατο ἢ σε αἰχμαλωσία (ο).

(3) Αφήνεται μέσα στους κινδύνους ὁσοιδήποτε θα συμβούν (b), «Αφήνονται κάτω ὡς ἀνάξιοι περιμένοντας ἐδὴ τὸν δικαστή» (Z).

Ἡ, σύμφωνα με αυτούς που αναφέρουν τα λόγια στην άλωση των Ιεροσολύμων: διαφεύγει σώος και αβλαβής. Σημαίνεται λοιπόν με αυτά η εξόχως ευεργετική παρέμβαση της θείας πρόνοιας, που λυτρώνει με θαυμαστό τρόπο από τον βέβαιο κίνδυνο αυτούς που προστατεύει (ο).

Ματθ.24,41 δύο ἀλήθουσαι(1) ἐν τῷ μύλῳ(2), μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται.

Ματθ.24,41 Δύο γυναίκες θ' αλέθουν στο μύλο, η μία θα σωθεί κι η άλλη θα χαθεί.

(1) Το άλεσμα του σίτου ήταν έργο των γυναικών (b).

(2) Ο τόπος, στον οποίο ο μύλος στρέφεται (g). Δες τη 6, όπου ερμηνεύεται το ρήμα. Το οικοδόμημα στο οποίο είναι ο μύλος, Ιερεμία νβ 11. Όπως δύο άνδρες θα είναι στον αγρό εργαζόμενοι, έτσι και δύο γυναίκες θα αλέθουν (δ).

Ματθ.24,42 γρηγορεῖτε σὺν(1), ὅτι οὐκ οἴδατε(2) ποῖα ὥρα ὁ Κύριος ἔρχεται(3).

Ματθ.24,42 Να αγρυπνεῖτε, λοιπόν, γιατί δεν ξέρετε ποια μέρα θα έρθει ο Κύριός σας.

(1) Συμπέρασμα των στίχων 36-41= Επειδή λοιπόν κανείς δεν ξέρει την ημέρα ούτε την ώρα, και η παρουσία θα γίνει σε ημέρες αφρόντιστης ασφάλειας και ο χωρισμός των πιστών και απίστων, που θα ασχολούνται στα συνηθισμένα τους έργα θα είναι τελείως αιφνίδιος, για αυτό να είστε άγρυπνοι (δ). «Εγρήγορση και αγρυπνία να εννοήσεις, όχι μόνο την εγκράτεια από τον ύπνο, αλλά και την κάθε είδους προσοχή και εξέταση» (Z).

(2) «Δεν είπε δεν ξέρω, αλλά δεν ξέρετε». Ένα πράγμα είναι βέβαιο, ότι δεν γνωρίζουμε το χρόνο της έλευσης του Κυρίου· το μόνο λοιπόν, το οποίο μπορεί να μας ασφαλίσει είναι η διαρκής εγρήγορση. «Διότι θα κατέβει από τον ουρανό και θα είναι σαν ο κόσμος να κοιμάται τη νύχτα κατά κάποιο τρόπο και να ροχαλίζει μέσα σε πολλή αμαρτία» (K).

(3) Μπορεί κάποιος να ρωτήσει, γιατί αυτοί που ζουν τόσο μακριά από την έσχατη ημέρα, προτρέπονται για την έσχατη αυτή ημέρα να είναι άγρυπνοι; Απαντώ. Αυτοί που ζουν σε ένα ορισμένο χρόνο εκπροσωπούν εκείνους, οι οποίοι θα ζουν κατά το τέλος του κόσμου. Τα στοιχεία της θείας κρίσης και της αβεβαιότητας της ώρας του θανάτου μοιάζουν σε κάθε εποχή με την έσχατη ημέρα· και η ώρα του θανάτου ισοδυναμεί με την ώρα της ανάστασης και της κρίσης, σαν να μην παρεμβαλλόταν κάποιος χρόνος. Το συναίσθημα των αγαθών, που βιάζονται να συναντήσουν τον Κύριο, είναι το ίδιο είτε σε μακρά είτε σε σύντομη αναμονή (b).

Ματθ.24,43 Ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε(1) ὅτι εἰ ἤδει ὁ οἰκοδεσπότης ποῖα φυλακῆ(2) ὁ κλέπτης ἔρχεται(3), ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ ἂν εἴασε(4) διορυγῆναι(5) τὴν οἰκίαν αὐτοῦ(6).

Ματθ.24,43 Και να ξέρετε τούτο: Αν ήξερε ο ιδιοκτήτης ενός σπιτιού ποια ώρα θα έρθει ο κλέφτης, θα ξαγρυπνούσε και δε θ' άφηνε να διαρρήξουν το σπίτι του.

(1) Αντιτίθεται στο «δεν ξέρετε» του προηγούμενου στίχου. Για αυτό μάλλον ως οριστική πτώση πρέπει να το πάρουμε.= Τουλάχιστον όμως γνωρίζετε αυτό. Συνήθως όμως αποδίδεται ως προστακτική.

(2) «Φυλακή είναι το ένα τέταρτο μέρος της νύχτας» (Z).

(3) Υποτίθεται ότι ο οικοδεσπότης έχει ειδοποιηθεί ότι πρόκειται κλέφτης να επιτεθεί στο σπίτι του (b). Ο υιός του ανθρώπου συγκρίνεται με κλέφτη μόνο και μόνο ως προς το απροσδόκητο της έλευσής του. Ποιος από τους μαθητές θα

τολμούσε να επινοήσει τέτοια σύγκριση ή να κάνει λόγο για αυτήν, εάν ο ίδιος ο Κύριος δεν χρησιμοποιούσε αυτήν; (L).

(4) Με το να παραδοθεί στον ύπνο (b).

(5) Το οποίο θα απαιτούσε κάποιο χρόνο για να συντελεστεί (b).

(6) Ένας τρόπος λοιπόν απομένει για ασφαλή φρούρηση της οικίας: η συνεχής φύλαξη.

«Εδώ λοιπόν νομίζω ότι μαλώνει τους ράθυμους, διότι δεν δείχνουν τόσο ενδιαφέρον για την ψυχή τους, όσο ενδιαφέρον δείχνουν για τα χρήματά τους εκείνοι που περιμένουν κλέφτη. Διότι εκείνοι μεν όταν περιμένουν κλέφτη αγρυπνούν και δεν αφήνουν τίποτα από όσα υπάρχουν μέσα να αρπαχτεί· ενώ εσείς, αν και γνωρίζετε ότι θα έλθει, και θα έλθει οπωσδήποτε, δεν μένετε άγρυπνοι, λέει, και προετοιμασμένοι, ώστε να μην αρπαχτείτε από εδώ ανέτοιμοι» (X).

Ματθ.24,44 διὰ τοῦτο(1) καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι(2), ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται(3).

Ματθ.24,44 Γι' αυτό κι εσείς να είστε έτοιμοι, γιατί ο Υιός του Ανθρώπου θα έρθει την ώρα που δεν τον περιμένετε».

(1) «Για ποιό; Για το ότι δεν ξέρετε τον καιρό» (Z).

(2) «Τους λέει να είναι ξάγρυπνοι, για να είναι πάντα έτοιμοι. Για αυτό λέει, όταν δεν το περιμένετε, τότε θα έλθει, επειδή θέλει να βρίσκονται σε διαρκή αγωνία και πάντοτε στην αρετή» (X).

(3) «Στο μεν παγκόσμιο τέλος είναι φανερό, ότι ο Κύριος έρχεται» (Z). Για την έλευση του Κυρίου ειδικά για τον καθένα από εμάς «αυτό που λέει σημαίνει το εξής: εάν γνώριζαν οι πολλοί τότε θα πεθάνουν, οπωσδήποτε θα έδειχναν φροντίδα κατά την ημέρα εκείνη» (X). Για τον καθένα από εμάς ο Κύριος έρχεται κατά την ώρα, κατά την οποία ο καθένας θα πεθάνει.

Στιχ. 45-51. Ο πιστός και ο κακός δούλος.

Ματθ.24,45 (1)Τίς ἄρα ἐστὶν(2) ὁ πιστὸς(3) δούλος καὶ φρόνιμος(3), ὃν κατέστησεν(4) ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θεραπείας(5) αὐτοῦ τοῦ διδόναι(6) αὐτοῖς τὴν τροφήν(7) ἐν καιρῷ(8);

Ματθ.24,45 Ποιος άραγε είναι ο έμπιστος και συνετός δούλος που ο κύριός του τον έκανε επιστάτη των δούλων του, να τους δίνει την τροφή τις ορισμένες ώρες;

(1) «Επειδή τους έβαλε στο να θυμούνται την κρίση, στρέφει το λόγο και προς τους διδασκάλους λοιπόν, μιλώντας για κολάσεις και τιμές, και αφού πρώτα ανέφερε αυτούς που κατόρθωσαν την αρετή, τελειώνει με τους αμαρτωλούς, κλείνοντας το λόγο με λόγια που προκαλούν φόβο» (X).

Η συνέχεια είναι φυσικότερη. Τι σημαίνει η διπλή αυτή παραγγελία, να γρηγορείτε και να είστε έτοιμοι; Να πράττει ο καθένας το καθήκον του, διότι αναμένει την έλευση του Κυρίου (L). Συνετοί και κακοί δούλοι εδώ είναι οι απόστολοι και θρησκευτικοί άρχοντες των Ιουδαίων. Ο Wellhausen φρονεί, ότι πρόκειται για τους εκκλησιαστικούς άρχοντες, που καταχρώνται τη διακονία τους. Οι λόγοι μπορούν να εννοηθούν και έτσι για τους μετέπειτα χρόνους, αλλά όταν λέχθηκαν από τον Ιησού, δεν είναι δυνατόν να είχαν το νόημα αυτό (S).

Μπορεί όμως να έχει και γενικότερη εφαρμογή η παραβολή. «Αυτή η παραβολή θα άρμοζε και για τους πολιτικούς άρχοντες. Διότι ο καθένας πρέπει να χρησιμοποιεί ό,τι έχει για το κοινό συμφέρον. Και αν έχεις σοφία, είτε εξουσία, είτε πλούτο, είτε οτιδήποτε, να μην είναι για βλάβη των συνδούλων, ούτε για την καταστροφή σου» (X). Μπορεί επίσης να εννοηθεί ότι αναφέρεται σε ολόκληρο το λαό του Θεού (o).

- (2) «Δεν το είπε αυτό αγνοώντας, αλλά για να δείξει το σπάνιο και πολύτιμο» (Σχ).
- (3) «Και τα δύο απαιτεί, και σύννεση και πίστη. Διότι η αμαρτία γίνεται από ανοησία. Τον ονομάζει λοιπόν έμπιστο μεν, διότι από όσα ανήκαν στο δεσπότη, τίποτα δεν σφετερίστηκε ούτε σπατάλησε αλόγιστα και άσκοπα· συνετό δε, διότι γνώριζε να διαχειρίζεται όπως έπρεπε αυτά που του δόθηκαν. Διότι και τα δύο χρειαζόμαστε. Αν ένα από τα δύο απουσιάζει, το άλλο χωλαίνει. Διότι αν κάποιος είναι πιστός και δεν κλέβει, σπαταλά όμως και δεν ξοδεύει όσα πρέπει, είναι μέγα το έγκλημα, αν πάλι γνωρίζει να διαχειρίζεται καλά, αλλά κλέβει, πάλι η κατηγορία δεν είναι μικρή» (X).
- (4) Βάζω κάποιον προϊστάμενο σε κάτι για να φροντίζει για αυτό (g).
- (5) Αυθεντική γραφή οικειότητας=συνέλευση οικετών, δούλων (g). Συνώνυμο εδώ και το θεραπεία= «θεραπεία λέει τους θεράποντες, τους δούλους» (Z).
- (6) Αυτό αναφέρεται στον πιστό. Το αντίθετο δηλώνεται στο σ. 49 (b).
- (7) Αντίστοιχο της λέξης του Λουκά σιτομέτριον (b).
- (8) Αυτό αναφέρεται στο φρόνιμον (b). Η όλη φράση διδόναι αυτοις...=Να φροντίζει, να έχουν κατάλληλη τροφή και στον πρέποντα χρόνο (o).

Ματθ.24,46 μακάριος(1) ό δούλος εκείνος όν έλθών ό κύριος αυτού εύρησει ποιούντα ούτως(2).

Ματθ.24,46 Μακάριος ο δούλος εκείνος που όταν έρθει ο κύριός του, θα τον βρει να κάνει σωστά τη δουλειά του.

- (1) Μακάριος αυτός που είναι ξάγρυπνος, είναι ένας από τους 7 μακαρισμούς στην Αποκάλυψη (ιστ 15) και παραμένει πάντα αληθινός. Βασίζεται στο μακαρισμό ο οποίος εκφράζεται εδώ (p).
- (2) «Έτσι όπως διατάχτηκε» (Z).

Ματθ.24,47 άμην λέγω ύμίν ότι επί πάσι τοϊς ύπάρχουσιν(1) αυτού καταστήσει αυτόν.

Ματθ.24,47 Σας βεβαιώνω πως θα τον βάλει υπεύθυνο σ' όλα του τα υπάρχοντα.

- (1) «Τι θα μπορούσε να γίνει ίσο με αυτήν την τιμή; Ποιός λόγος μπορεί να δείξει την αξία, τη μακαριότητα, όταν ο βασιλιάς των ουρανών που έχει τα πάντα, πρόκειται να τοποθετήσει άνθρωπο ως διαχειριστή όλων των υπάρχόντων του;»(X).

Ματθ.24,48 εαν δέ εϊπη ό κακός δούλος(1) εκείνος(2) εν τή καρδιά αυτού, χρονίζει ό κύριός μου έλθειν(3),

Ματθ.24,48 Αν όμως ο κακός εκείνος δούλος πει μέσα του: “αργεί να 'ρθεί ο κύριός μου”

- (1) «Επειτα, όπως κάνει πάντα, διορθώνει τον ακροατή όχι μόνο από την τιμή που επιφυλάσσεται στους αγαθούς, αλλά και από την κόλαση με την οποία απειλούνται οι πονηροί» (X).
- (2) «Εκείνος που αντιθέτως αποδείχτηκε άπιστος και ανόητος» (Z). Εκείνος, τον οποίο ο Κύριος ξέρει (b).
- (3) «Αν κάποιος θα έλεγε· είδες τι κακός λογισμός μπήκε με το να μην είναι γνωστή η ημέρα; Διότι λέει, αργεί ο κύριός μου. Θα λέγαμε ότι αυτό συνέβη, όχι διότι δεν είναι γνωστή η ημέρα, αλλά διότι είναι πονηρός ο δούλος. Διότι στο συνετό και πιστό γιατί δεν μπήκε αυτή η σκέψη; Διότι τι σημασία έχει και αν αργεί ο δεσπότης άθλιε; Μήπως περιμένεις ότι δεν θα έλθει και καθόλου;» (X).

Ματθ.24,49 και άρξεται τύπτειν(1) τους συνδούλους(2) αυτού, έσθήη δέ(3) και πίνη(1) μετά των μεθύόντων(4),

Ματθ.24,49 κι αρχίσει να χτυπάει τους συνδούλους του και να τρώει και να πίνει

μαζί με μέθυσους,

- (1) Εάν αρχίσει να τυραννά μεν αυτούς που διαφωνούν με αυτόν και να γλεντοκοπά με αυτούς που τον υποστηρίζουν (S).
- (2) Ονομάζει αυτούς συνδούλους, για να τονίσει τον άδικο χαρακτήρα της συμπεριφοράς του κακού δούλου προς αυτούς. Ήταν εκείνος επιστάτης τους, αλλά ήταν υφιστάμενοι όλοι σε κοινό κύριο (b).
- (3) Αντιτίθεται η προς τους συνδούλους άδικη συμπεριφορά με την τρυφή και το μεθύσι, στα οποία αυτός μαζί με τους άλλους παραδίδεται (b).
- (4) «Δηλαδή συναναστρέφεται με κακούς και διεφθαρμένους ανθρώπους» (Z).

Ματθ.24,50 ἤξει(1) ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἧ οὐ προσδοκᾷ(2) καὶ ἐν ὥρᾳ ἧ οὐ γινώσκει,

Ματθ.24,50 θα ῥθει ὁ κύριός του μια μέρα που αυτός δε θα τον περιμένει και σε ὦρα που δε θα την υποψιάζεται·

- (1) Ο ερχομός αυτός του Κυρίου προς τον κακό δούλο, φανερώνει τον ερχομό, όχι μόνο στη γενική κρίση αλλά και τη μερική κρίση με τον αιφνίδιο θάνατο (Λουκ. ιβ 20)(δ).
- (2) Εξυπακούεται: να έλθει αυτός (b). Σε αυτό έγκειται η διαφορά του καλού δούλου με τον κακό, στο ότι ο μεν πρώτος ζούσε με διαρκή αναμονή του κυρίου του και παρέμενε για αυτό πιστός σε αυτόν, ενώ ο δεύτερος, σαν να μην επρόκειτο να δώσει ποτέ λόγο των πράξεών του, εκτράπηκε σε κάθε είδους υπερβολές (ο).

Ματθ.24,51 καὶ διχοτομήσει(1) αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ(2) μετὰ τῶν ὑποκριτῶν(3) θήσει(4)· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Ματθ.24,51 θα του επιβάλει σκληρή τιμωρία και θα τον ρίξει στον τόπο όπου τιμωρούνται οι υποκριτές. Εκεί θα κλαίει και θα τρίξει τα δόντια του».

- (1) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «θα αφαιρέσει από αυτόν το οικονομικό αξίωμα» (Z). Πιο σωστά=θα διαιρέσει στα δύο· όχι θα διαιρέσει το σώμα στα δύο με πριόνι, το οποίο καμία εφαρμογή δεν έχει, αλλά σημαίνει χωρίζει την ψυχή από το σώμα με αιφνίδιο θάνατο (δ). Κατά γράμμα να κόψει αυτόν στα δύο· είδος τιμωρίας η οποία δεν ήταν σπάνια στην αρχαιότητα. Δες Β' Βασ. ιβ 31 (F).
- (2) «Τη θέση του θα την βάλει μαζί με τους υποκριτές» (Z)· βάζω το μέρος κάποιου με κάποιους=αποφασίζω και ορίζω την τύχη κάποιου ανάμεσα σε άλλους (g).
- (3) «Διότι υποκρινόταν μεν ότι διαχειριζόταν και ήταν υπεύθυνος, αλλά μάλλον έβλαπτε» (Z). Επίθετο που συνήθως αποδίδεται στους Φαρισαίους (L). Συνώνυμο σχεδόν με το «απίστων» που χρησιμοποιεί ο Λουκάς (ιβ 46) (p).
- (4) Σύμφωνα με κρίση δίκαιη, αυστηρή και αμετάκλητη (b).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ' (25)

Στιχ. 1-13. Η παραβολή των δέκα παρθένων.

Ματθ.25,1 Τότε(1) ὁμοιωθήσεται(2) ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν(3) δέκα(4) παρθένοις(5), αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας(6) αὐτῶν ἐξήλθον(7) εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου(8).

Ματθ.25,1 Ο ερχομός της βασιλείας του Θεού θα μοιάζει με ό,τι έγινε με δέκα παρθένες. Αυτές πήραν τα λυχνάρια τους και βγήκαν να προϋπαντήσουν το γαμπρό.

Ο Ματθαίος προσθέτει εδώ 2 παραβολές, για να ενισχύσει το μάθημα που αφορά στην αναγκαιότητα της εγρήγορσης σε σχέση με την έλευση του υιού του ανθρώπου.

Και οι δύο εμφανίζουν σε εμάς τη στιγμή της έλευσης και δείχνουν ποια πρέπει να είναι η διαγωγή των Χριστιανών που προετοιμάζονται για ένα τόσο αποφασιστικό γεγονός. Τα δύο επίθετα («πιστός και φρόνιμος») που αποδίδονται στον καλό δούλο στο κδ 45 παρέχουν σε εμάς το κλειδί για το τι είναι αναγκαίο εδώ. Απαιτείται πιστότητα και σύνεση. Στην παραβολή των 10 παρθένων τονίζεται η σύνεση, στην των ταλάντων η ανάγκη της πιστότητας (p). Η κύρια ιδέα στην παραβολή αυτή είναι = «Να είστε έτοιμοι».

«Διδάσκει να μην αμελούμε για τα αναγκαία, αλλά έγκαιρα να παρασκευάζουμε τα εφόδια για τη ζωή και με την προετοιμασία της καρδιάς να αναμένουμε την παρουσία του νυμφίου. Διότι οι ανόητες παρθένες επειδή ήταν ανέτοιμες, αποξενώθηκαν από τη χαρά του νυμφώνα» (B). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «αναφέρει αυτήν την παραβολή, που είναι ικανή να πείσει, ότι η παρθενία και όλα τα άλλα καλά, όταν είναι έρημη από τα καλά της ελεημοσύνης, απορρίπτεται μαζί με τους πόρνους, και τοποθετεί τον απάνθρωπο και τον ανελεήμονα μαζί με αυτούς» (X).

(1) Δηλαδή κατά το χρόνο της έλευσης του Μεσσία (p).

(2) Δεν σημαίνει ότι η ομοίωση θα γίνει τότε, αλλά ένα γεγονός που πρόκειται να λάβει χώρα μπορούμε ήδη να το συγκρίνουμε (L).

(3) «Βασιλεία ουρανών ονομάζει τώρα με ιδιαίτερο τρόπο, αυτά που θα γίνουν τότε στη βασιλεία των ουρανών» (Z). Την αληθινή ζωή στην πλήρη δόξα της Βασιλείας των ουρανών, η οποία θα εξασφαλιστεί σε εκείνους, οι οποίοι συμπεριφέρονται και ενεργούν όπως οι 5 συνετές παρθένες (p).

(4) Ο αριθμός 10 είναι ίσως δηλωτικός του ολόκληρου. Σύμφωνα με τα όσα επικρατούσαν στους Ιουδαίους, 10 αποτελούσαν σωματείο (p). Σύμφωνα με τον Φίλωνα «ο αριθμός δέκα είναι τέλος τελειότητα της μονάδας». Εικονίζει λοιπόν ο αριθμός όλους τους πιστούς (δ), το όλο σώμα των Χριστιανών, το οποίο και εδώ αποτελείται, όπως συνήθως, από δύο τάξεις. Το ότι οι τάξεις αυτές εδώ είναι ίσες, 5 και 5, δεν κρύβει κάποια σημασία. Ο Κύριος αποφεύγει εδώ να μιλήσει για την αναλογία μεταξύ χαμένων και σωσμένων.

(5) Οι 10 παρθένες είναι 10 φίλες της νύφης, χωρίς το γεγονός της παρθενίας να έχει κάποια σημασία στην παραβολή, όπως και ο αριθμός 10, τα οποία πάρθηκαν ως στοιχεία πιθανώς από αυτά που τότε συνηθίζονταν και θεωρούνταν ως πρόποντα (L). Οι 10 παρθένες δεν εξεικονίζουν τη βασιλεία των ουρανών, αλλά αυτούς που επιθυμούν να μπουν σε αυτήν. Δεδομένου μάλιστα ότι η βασιλεία περιγράφεται μερικές φορές μεν ως παρούσα, άλλοτε πάλι ως μελλοντική, μπορούμε να πούμε, ότι οι 10 παρθένες εξεικονίζουν αυτούς που έγιναν μεν δεκτοί στην επίγεια μορφή της βασιλείας, δηλαδή στην εκκλησία, και προσπαθούν να απολαύσουν και τα αγαθά της στον ουρανό θριαμβεύοντας εκκλησίας, της μελλοντικής ένδοξης βασιλείας. Λιγότερο πιθανή εκδοχή: «δεν φέρνει ως υπόδειγμα τώρα τυχαία στην παραβολή παρθένες, αλλά επειδή έδειξε ότι είναι μεγάλο πράγμα η παρθενία με τα λόγια που είπε, ότι, «Υπάρχουν ευνούχοι οι οποίοι ευνούχισαν τους εαυτούς τους για τη βασιλεία των ουρανών»» (Z).

(6) Λαμπάδες αναμμένες (b), εδώ θα ήταν οι μικρές εκείνες πήλινες λυχνίες που χρησιμοποιούνταν κατά τη χαναναϊκή εποχή. Δεν ήταν δυνατόν να χωρέσουν αρκετό λάδι. Ήταν λοιπόν συνετό, εφόσον ο καιρός της αναμονής μπορούσε να είναι μακρός, να κουβαλάνε μαζί τους αυτοί που χρησιμοποιούσαν αυτές και άλλα δοχεία με λάδι, για να έχουν αυτό για εφοδιασμό της λυχνίας (L).

«Παρθενική λαμπάδα» είναι, ή λιγότερο πιθανώς «η καθαρότητα από την παρθενία» (Z), ή μπορούν να σημαίνουν τα εξωτερικά σημάδια μιας χριστιανικής ζωής, τα οποία υποδηλώνουν κάποια επαγρύπνηση και υπονοούν ότι τα πρόσωπα, τα οποία δέχτηκαν τις συνήθειες αυτές έχουν υπόψη ορισμένο σκοπό. Προσδοκούν ανάσταση νεκρών

και ζωή του μέλλοντος αιώνας. Στην εκδοχή αυτή το λάδι εκπροσωπεί την εσωτερική αυτή πνευματική δύναμη, η οποία μεταδίδει φως, θερμότητα και αξία στους εξωτερικούς τύπους της θρησκείας.

Η δημόσια λατρεία, η νηστεία και τα άλλα εξωτερικά έργα είναι καλά με τον όρο ότι απορρέουν από το χριστιανικό πνεύμα και τρέφονται από αυτό. Η εσωτερική ζωή με σταθερή κοινωνία με το πνεύμα του Θεού είναι το λάδι, το οποίο μόνο μπορεί να φωτίσει και να κάνει ευεργετική και σε μας και στους άλλους τη θρησκευτική δράση, την οποία εκδηλώνουμε στην καθημερινή μας ζωή (p).

(7) Βγήκαν από το σπίτι της νύφης σε κάποιο προθάλαμο ή μικρό σπιτάκι και ανέμεναν με την πρώτη πρόσκληση να βγουν στο δρόμο για συνάντηση του νυμφίου (δ).

(8) «Νυμφίος είναι ο Χριστός επειδή ποθεί και ποθείται» (Z). Δεν αναφέρεται εδώ νύφη, διότι δεν ζητείται αυτό από τους σκοπούς της παραβολής. Η νύφη θα ήταν η εκκλησία. Τη θέση της κατέχουν εδώ οι 10 παρθένες, που εκπροσωπούν την πάνω στη γη εκκλησία κατά τη σύνθεσή της από μέλη πρόθυμα και ράθυμα (p).

Ματθ.25,2 πέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι(1) καὶ αἱ πέντε μωραὶ(2).

Ματθ.25,2 Πέντε απ' αυτές ήταν συνετές και πέντε άμυαλες.

(1) «Εκείνες ονόμασε συνετές, που δεν έπαθαν αυτό που έπαθαν οι ανόητες» (Z).

(2) Η ανοησία τους κατανοείται καλύτερα από την περιγραφή για τις συνετές (b).

Στερούνταν πρακτικής σοφίας, προνοητικότητας (F).

Ματθ.25,3 αἵτινες(1) μωραὶ λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας(2) ἑαυτῶν οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον·

Ματθ.25,3 Οι άμυαλες πήραν τα λυχνάρια τους, μα δεν πήραν μαζί τους και λάδι.

(1) Αυθεντική γραφή: αι γαρ μωραί, στην οποία το γαρ αιτιολογεί τον χαρακτηρισμό μωραί. Ήταν ανόητες διότι...

(2) Οι λυχνίες τους είχαν λάδι, αλλά ήταν αναμμένες και το λάδι έτσι καταναλωνόταν. Έπρεπε λοιπόν να προνοήσουν για την περίπτωση της εξάντλησής του.

Ματθ.25,4 αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις(1) αὐτῶν μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν.

Ματθ.25,4 Απεναντίας, οι συνετές πήραν μαζί με τα λυχνάρια τους και λάδι στα δοχεία τους.

(1) Αυτά αντιπροσωπεύουν τα βάθη των καρδιών (b).

Ματθ.25,5 χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου(1) ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον(2).

Ματθ.25,5 Επειδή όμως ο γαμπρός αργοπορούσε, νύσταξαν όλες και κοιμήθηκαν.

(1) «Αργούσε λόγω της αργοπορίας της δευτέρας παρουσίας» (Z). Ο Κύριος έρχεται αιφνίδια είτε στο θάνατο καθενός από εμάς είτε στη Δευτέρα του παρουσία. Ο όλος στίχος έχει την πρόθεση να τονίσει την αιφνίδια έλευση του Νυμφίου και στο αβέβαιο της ώρας, κατά την οποία θα ερχόταν ο Νυμφίος, έγκειται το κέντρο της παραβολής.

(2) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία, ότι νύστα πρέπει να θεωρήσουμε την ψυχορραγία (=πριν βγει η ψυχή), ενώ ύπνο το θάνατο» (Z). Πιο σωστά, μπήκε μάλλον, για να τονιστεί το αιφνίδιο της έλευσης του Νυμφίου. Όλες, τόσο οι ανόητες όσο και οι συνετές. Και είναι αξιοσημείωτο ότι κανείς δεν κατηγορεί αυτές για αυτό (p).

Ματθ.25,6 μέσης δὲ νυκτὸς(1) κραυγὴ(2) γέγονεν(3)· ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται, ἐξέρχασθε(4) εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.

Ματθ.25,6 Κατὰ τα μεσάνυχτα ἀκούστηκε μια φωνή: “ἔρχεται ο γαμπρός· βγεῖτε να τον προῦπαντήσετε!”

(1) «Μεσάνυχτα εἶπε, ἢ, για να φανερώσει πάλι το ανυποψίαστο και απροσδόκητο» (Z), «για να δείξει ότι ανέλπιστος ἔρχεται ο Κύριος, ὅπως ακριβῶς τα μεσάνυχτα ὅλοι πλέον κοιμόμαστε με βαθύ ὕπνο» (Θφ).

«Ἡ, για να φανερώσει ότι η ἀνάσταση των νεκρῶν θα γίνει νύχτα» (Z). «Παράδοση των Ἰουδαίων ἦταν ὅτι ο Μεσσίας ἐπρόκειτο να ἔλθει τα μεσάνυχτα, ὅπως και στα χρόνια της Αιγύπτου, ὅταν το Πάσχα γιορτάστηκε, ἦλθε ο ἐξολοθρευτής. Ἀπό ὅπου συμπεραίνω ὅτι και ἀποστολική παράδοση διαδόθηκε, κατὰ την ἡμέρα της ἀγρυπνίας του Πάσχα να μην ἐπιτρέπεται πριν τα μεσάνυχτα να ἀπολύεται ο λαός, ἀλλά να ἀναμένει την ἔλευση του Χριστοῦ» (Ιε).

Πιθανότερη η πρώτη ἐκδοχή σύμφωνα με την ὁποία «ἐπέμεινε στο σχῆμα της παραβολῆς» (X), «ενώ διαρκούσε ο ὕπνος ὅλων των παρθένων» (b), και τα μεσάνυχτα ἐκπροσωποῦν την ἐσχάτη δυνατή ἀναβολή, την τελευταία στιγμή, μέχρι την ὁποία εἶναι δυνατόν να ἀναβληθεῖ γάμος του ὁποίου η τέλεση ὀρίστηκε σε συγκεκριμένη ἡμέρα (L).

(2) Για να τις ξυπνήσει (b). Η κραυγὴ ἔρχεται με τρομακτικό αἰφνιδιασμό (S).

(3) Αὐτοὶ που κραυγάζουν εἶναι οἱ νέοι που μπήκαν ὡς φύλακες ἔξω ἀναμένοντας την ἔλευση του γαμπροῦ και εἶχαν την ἐντολή ἀφοῦ ἀντιληφθῶν ἐγκαιρα αὐτήν, να εἰδοποιήσουν αὐτοὺς που εἶναι στο σπίτι.

(4) Ἀπὸ το μικρὸ σπιτάκι στο δρόμο (δ). Οἱ παρθένες λοιπὸν δεν κοιμούνταν στο ὕπαιθρο ἀλλά σε χῶρο κλειστό. Πρέπει να βγουν για να συναντήσουν (L).

Ματθ.25,7 τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι(1) αἱ παρθένοι ἐκεῖναι καὶ ἐκόσμησαν(2) τὰς λαμπάδας αὐτῶν.

Ματθ.25,7 Ὅλες, λοιπὸν, οἱ παρθένες σηκώθηκαν και τακτοποίησαν τα λυχνάρια τους.

(1) Τότε και οἱ πονηροὶ και ἀμέριμοι θα ξυπνήσουν. Τα πάντα θα ξυπνήσουν (b).

(2) Το λάδι εἶχε ἐξαντληθεῖ και οἱ λυχνίες κινδύνευαν να σβήσουν. Το φυτίλι ἤδη καπνίζει. Ἐπρεπε λοιπὸν να τακτοποιηθῶν αὐτά. Το κοσμὸ ἐδῶ βρίσκεται με την ἀρχική του ἐννοια του τακτοποιῶ και ὄχι με αὐτήν του στολίζω (L).

Ματθ.25,8 αἱ δὲ μοραὶ(1) ταῖς φρονίμοις εἶπον· δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννονται(2).

Ματθ.25,8 Οἱ ἀμυαλες εἶπαν τότε στις συνετές: “δῶστε μας ἀπὸ το λάδι σας, γιατί τα λυχνάρια μας σβήνουν”.

(1) «Πάλι τις ὀνομάζει ἀνόητες» (X). «Και αὐτὸ εἶναι δείγμα ἀνοησίας, το να περιμένουν ὅτι ἐκεῖ θα πάρουν λάδι για τακτοποίηση, και μάλιστα λάδι που ἀποκτήθηκε ἀπὸ ἄλλους» (Z).

(2) Αὐτήν ακριβῶς τη στιγμή (b).

Ματθ.25,9 ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι(1) λέγουσαι· μήποτε οὐκ ἀρκέσει ἡμῖν καὶ ὑμῖν(2)· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας(3) καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.

Ματθ.25,9 Οἱ συνετές ὁμως ἀπάντησαν: “ὄχι, γιατί δε θα φτάσει και για μας και για σας· καλύτερα, πηγαίνετε στους πωλητὲς ν’ ἀγοράσετε για δικὸ σας”.

(1) Οἱ συνετές παρθένες εἶναι τύπος της σύνεσης, που φτάνει μάλιστα στα ἄκρα, ὄχι ὁμως και της ἀγάπης (L). Και ἐδῶ, ὅπως και σε ὅλα, οἱ 5 συνετές ἐδείξαν τους

εαυτούς τους συνετούς (b). Άλλωστε καμία παραβολή δεν μπορεί να συμπίπτει με όλες τις λεπτομέρειες της αλήθειας, για την οποία χρησιμοποιείται. Εδώ λοιπόν ήταν αναγκαίο να δείχτει, ότι οι ανόητες παρθένες δεν ήταν δυνατόν να αποτρέψουν την τελευταία στιγμή τις συνέπειες της ανοησίας τους. Αυτό όμως δεν ήταν δυνατόν πιο παραστατικά να περιγραφεί, παρά εάν παρουσιάζονται οι ανόητες παρθένες να ζητούν και να συναντούν άρνηση (p).

(2) Υπονοείται: δεν μπορούμε να κάνουμε αυτό που ζητάτε... (δ). Ανώμαλη και ελλιπής πρόταση λόγω της βιασύνης του συμβάντος (b). Η άρνηση των συνετών παρθένων να δώσουν από το λάδι τους δείχνει όχι έλλειψη θέλησης, αλλά έλλειψη δυνατότητας. Είναι αδύνατον σε κάποιο πρόσωπο να παραχωρήσει σε άλλο την πνευματική δύναμη, που μεταδίδεται σε αυτόν από την προσωπική του επικοινωνία με το Πνεύμα του Θεού.

«Κανείς δεν θα μπορέσει τότε να ωφελήσει άλλον από τη δική του αρετή... Πρόσεξε όμως πώς οι συνετές και εκεί δείχνουν την ελεημοσύνη τους, αφού θέλουν μεν να δώσουν και στις ανόητες, αλλά δεν μπορούν. Διότι αυτό φανερώνει η απάντησή τους» (Z). Μόλις είναι ανάγκη να σημειώσουμε, ότι το χωρίο αυτό αντιτίθεται στη διδασκαλία της ρωμαϊκής εκκλησίας για έργα αξιομισθίας που περισσεύουν (supererogationis)(ο).

(3) Κανείς δεν μπορεί από το λάδι του να μεταδώσει, αλλά μόνο μπορεί να διδάξει πώς βρίσκεται το λάδι. Πρέπει να αγοραστεί με προσωπική πείρα. «Μη μπορώντας να δώσουν για εύλογη αιτία, όμως από φιλανθρωπία συμβουλεύουν» (Z).

Ματθ.25,10 ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι(1) ἦλθεν ὁ νυμφίος καὶ αἱ ἔτοιμοι εἰσῆλθον μετ’ αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα(2).

Ματθ.25,10 Ἀλλά ἐνῶ πήγαιναν ν’ ἀγοράσουν λάδι, ἦρθε ὁ γαμπρός. Τότε οἱ ἔτοιμες παρθένες μῆκαν μαζί του στη γιορτὴ τοῦ γάμου, καὶ ἐκλείσθη ἡ πόρτα.

(1) «Ὁρμησαν μεν να πάνε, ἀλλά δεν μπόρεσαν. Δείχνει λοιπὸν καὶ ὁ λόγος αὐτός, ὅτι τότε θα εἶναι μάταιη ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἀρετὴ» (Z). «Ἐφυγαν να ἀγοράσουν, ἀλλά τίποτα δεν ἀγόρασαν. Το λέει αὐτὸ παραμένοντας στὴν παραβολὴ καὶ υφαίνοντας αὐτήν» (X). Δεν λέει, εἴναι καὶ πού βρήκαν λάδι, ἐνδιαφερόμενος να τονίσει τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν ἀνόητων παρθένων.

(2) Ἀξιοσημείωτο, ὅτι μόλις ελάχιστο χρονικὸ διάστημα παρεμβάλλεται μεταξύ τῆς κραυγῆς, ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἐρχεται, καὶ τῆς ἀφίξης τῆς γαμήλιας πομπῆς. Τα πάντα συμβαίνουν σε μία στιγμή, ὅσο να ανοιγοκλείσεις τα μάτια (Α΄ Κορ. ιε 52). Το αἰφνίδιο αὐτὸ τονίστηκε καὶ προηγουμένως στο κδ 27,28,37 (p). Ὅλοι οἱ προσκαλεσμένοι εἶχαν τότε μπει, ὅταν ἐκλείσθη ἡ πόρτα (F).

Ματθ.25,11 ὕστερον(1) δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι(2) λέγουσαι· κύριε κύριε(3), ἀνοίξον ἡμῖν.

Ματθ.25,11 Ὑστερα ἀπὸ λίγο φτάνουν καὶ οἱ υπόλοιπες παρθένες κι ἀρχισαν να φωνάζουν: “κύριε, κύριε, ἀνοίξέ μας!”

(1) Ἀφοῦ ἐκλείσθη ἡ πόρτα (δ).

(2) Στις οποίες τὸ ὄνομα παρθένες καμία τώρα ωφέλεια δεν παρέχει (b). «Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ καύχησι τῆς παρθενίας, ὅταν δεν εἶδαν τὸ νυμφίο καὶ οὔτε καὶ ὅταν ἐκρούσαν τὴν πόρτα ωφελήθησαν;» (X).

(3) Ἡ ἐπίκληση κύριε κύριε με τὴν ἀπάντησι που δόθηκε υπενθυμίζουν μοναδικὰ τὸ Ματθ. ζ 22 καὶ ἐξῆς, ἢ ἀκόμα τὸ Λουκ. ιγ 25 (L). Ἡ ἐπανάληψη κύριε κύριε δείχνει τὸ ἐντόνο καὶ ἐπίμονο τῆς δέησις (δ), ἀλλά καὶ τὴ θερμὴ ἐπιθυμία να μπου (ο).

Ματθ.25,12 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα(1) ὑμᾶς(2).

Ματθ.25,12 Εκείνος ὁμῶς τοὺς ἀποκρίθηκε: “ἀλήθεια σας λέω, δε σας ξέρω”.

(1) «Δεν σας γνωρίζω, λέει, διότι εἶναι σβησμένες οἱ λαμπάδες σας. Γνώση βεβαίως τώρα να ἐνοήσεις αὐτήν που προέρχεται ἀπὸ τὴ στενή σχέση» (Z). «Ἄκουσαν τὴ φοβερὴ ἐκείνη κουβέντα, πηγαίνετε, δεν σας ξέρω. Ὅταν ὁμῶς αὐτὸς πει αὐτό, τίποτα ἄλλο πλέον δεν μένει, παρὰ ἡ γέεννα καὶ ἡ ἀφόρητη κόλαση» (X).

(2) «Δεν πρέπει να περιεργαζόμαστε γιατί εἶναι δέκα παρθένες καὶ ποιά εἶναι τὰ ἀγγεῖα τους καὶ ποιά ἡ πόρτα των γάμων καὶ τὰ σχετικὰ τῆς παραβολῆς». Διότι ἡ παραβολὴ «σκοπὸ ἔχει να διδάξει μόνο, ὅτι... ἡ ἀρετὴ τοῦ ἄλλου δεν ωφελεῖ ἄλλον τότε, καὶ ὅτι ἡ ὁρμὴ για ἀρετὴ τότε εἶναι μάταιη, καὶ ὅτι ὅσα πολλὰ καὶ ἀνικετεύουν τότε οἱ καταδικασμένοι, δεν συγκινούν. Ὅλα τὰ ἄλλα τοποθετήθηκαν μαζί χωρὶς ἐξέταση, για να γίνει πειστικὴ ἡ παραβολὴ» (Z).

Ματθ.25,13 γρηγορεῖτε(1) οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν ἧ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται(2).

Ματθ.25,13 Να εἰστε, λοιπόν, ἀγρυπνοὶ, γιατί δεν ξέρετε οὔτε τὴν ἡμέρα οὔτε τὴν ὥρα που θα ἔρθει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου».

(1) Εφαρμογὴ καὶ συμπέρασμα (F). «Πολλὲς φορές λέει σαν ἐπίλογο αὐτό, δείχνοντας, ὅτι χρειάζεται πολλὴ προσοχὴ λόγω τοῦ ἀδηλοῦ τῆς τελευταίας ἡμέρας καὶ ὥρας» (Z). Δεν ἀναφέρεται στον ὕπνο των παρθένων ἀλλὰ στὴν ἀνετοιμοτήτὰ τους.

(2) Ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποία ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται, στους ἀναγνώστες υπενθυμίζει αὐτομάτως τὴ στιγμὴ τοῦ θανάτου τους (L). «Δείχνει τὴν ἀγνοία τῆς ἐξόδου μας ἀπὸ ἐδῶ» (X). Τὴ φράση «ἐν ἧ... ἔρχεται» παραλείπουν οἱ ἀλεξανδρινοὶ κώδικες καὶ κάποιοι ἄλλοι.

Στιχ. 14-30. Ἡ παραβολὴ των ταλάντων.

Ματθ.25,14 Ὡσπερ(1) γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν(2) ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους(3) δούλους(4) καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ(5),

Ματθ.25,14 Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μοιάζει μ’ ἓνα ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος φεύγοντας για ταξίδι, κάλεσε τοὺς δούλους τοῦ καὶ τοὺς ἐμπιστεύτηκε τὰ ὑπάρχοντά του.

Ὅτι ὁ δούλος τοῦ Χριστοῦ πρέπει να εἶναι συνετός, διδάχτηκε ἤδη με τὴν παραβολὴ των 10 παρθένων. Ἡ τωρινὴ παραβολὴ διδάσκει, ὅτι πρέπει να εἶναι καὶ πιστός· πρέπει να εἶναι πρόθυμος, δραστήριος καὶ ἐπιμελής στὴν προστασία των συμφερόντων τοῦ κυρίου του. Ὅπως λοιπόν στὴν προηγούμενη παραβολὴ οἱ 5 παρθένες τιμωρήθηκαν μόνο καὶ μόνο για τὴν ἀσύνετη ἀμέλειά τους, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὁ δούλος που ἀποδοκιμάστηκε υπέστη τὴν ἀσχηρὴ τιμωρία, ὄχι για δόλιο σφετερισμὸ τῆς περιουσίας τοῦ κυρίου του, ἢ για τὴν λόγω ἀμέλειας ἀπώλεια αὐτῶν, ἀλλὰ διότι ἀμέλησε να ἀυξήσει αὐτά (p).

Ἡ παραβολὴ ἔχει πρόθεση να διδάξει ὅτι παρόλο που ἡ Παρουσία θα ἀργήσει, ὁμῶς θα γίνει σίγουρα καὶ ἐκεῖνοι που ἐπιθυμοῦν να μετὰσχουν στὶς εὐλογίες τῆς, πρέπει να χρησιμοποιοῦν τὸ χρόνο τῆς ἀναμονῆς με σοφία (S).

«Καὶ αὐτὴ ἡ παραβολὴ εἶναι ὅμοια μεν με αὐτὴν τοῦ πιστοῦ δούλου καὶ συνετοῦ, ἀλλὰ ἔχει πλαστεῖ με ἄλλο τρόπο, καὶ ἀσχολεῖται με αὐτοὺς που παίρνουν ἀπὸ τὸ Θεὸ χάρισμα... διότι αὐτὰ ὀνόμασε τώρα τάλαντα, ἐπειδὴ εἶναι πολὺτιμα· καὶ ἡ τα χρησιμοποιοῦν καὶ κερδίζουν ἢ τα κρύβουν καὶ δεν κερδίζουν τίποτα» (Z).

«Ἐάν ὁμῶς στο Λουκά (1θ 11-27) ἐκτίθεται με ἄλλο τρόπο ἡ παραβολὴ των ταλάντων, ἐκεῖνο πρέπει να πούμε, ὅτι ἄλλη εἶναι αὐτὴ καὶ ἄλλη ἐκείνη. Διότι σε ἐκείνη μεν, ἀπὸ ἓνα κεφάλαιο προήλθαν διάφορα ἔσοδα· διότι ἀπὸ μία μνα ὁ μεν ἓνας

παρουσίασε πέντε ενώ ο άλλος δέκα, για αυτό και δεν έτυχαν των ίδιων δωρεών· εδώ όμως το αντίθετο, για αυτό και το στεφάνι είναι ίσο» (X).

(1) Η πρόταση φαίνεται χωρίς απόδοση, αλλά η απόδοση παραλείπεται διότι εννοείται από μόνη της: Έτσι και εγώ ο Μεσσίας θα παραδώσω στους δικούς μου δούλους τα χαρίσματα (δ). Η, όπως ακριβώς ένας άνθρωπος... έτσι θα μοιάσει η βασιλεία των ουρανών (L).

(2) «Επρόκειτο να αποδημήσει» (Z), ήταν έτοιμος να αναχωρήσει (δ).

(3) Τους δικούς του δούλους= Ήταν στην αποκλειστική υπηρεσία του, εντεταλμένοι να φροντίζουν τα συμφέροντά του (F). Ήταν δικοί του δούλοι και δεν ανήκαν σε κάποιον άλλον (ο).

(4) Προηγουμένως μίλησε για γυναίκες παρθένες, τώρα για άνδρες. Η μεταβολή αυτή έχει ίσως σκοπό να δείξει ότι και τα 2 φύλα οφείλουν να βρίσκονται σε εγρήγορση (p).

(5) Την περιουσία του. Στην πνευματική εφαρμογή τα υπάρχοντα παριστάνουν τους θησαυρούς του ευαγγελίου, τα μέσα και τις ευκαιρίες να πράττει κάποιος το αγαθό (ο). Η παραβολή των παρθένων δεν μιλά για εργασία, την οποία όφειλαν αυτές να εργαστούν κατά το χρόνο της αναμονής του νυμφίου. Η παραβολή των ταλάντων διδάσκει ότι ο χρόνος της αναμονής πρέπει να είναι χρόνος εργασίας (p).

Ματθ.25,15 και ὃ(1) μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα(2), ὃ δὲ δύο, ὃ δὲ ἓν, ἐκάστω κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν(3), καὶ ἀπεδήμησεν(4) εὐθέως(5).

Ματθ.25,15 Σ' ἄλλον ἔδωσε πέντε τάλαντα, σ' ἄλλον δύο, σ' ἄλλον ἓνα, στον καθένα ἀνάλογα με τὴν ἰκανότητά του, κι ἔφυγε ἀμέσως για το ταξίδι.

(1) Οι 3 δούλοι που αναφέρονται στην παραβολή, διαλέχτηκαν ως περιπτώσεις από ευρύτερο αριθμό, ο οποίος αποτελούσε το προσωπικό πλούσιου οίκου (S).

(2) «Τάλαντα εδώ είναι η δύναμη του καθενός, είτε στην προστασία, είτε στα χρήματα, είτε στη διδασκαλία, είτε σε άλλο οποιοδήποτε πράγμα... Για αυτό ο Θεός μας ἔδωσε λόγο και χέρια και πόδια και δύναμη σώματος και νου και σύνεση, για να χρησιμοποιήσουμε όλα αυτά και για τη δική μας σωτηρία και για την ωφέλεια των πλησίων μας» (X).

(3) Σύμφωνα με την ιδιαίτερη ικανότητα να κάνει εμπόριο. Κανείς δεν απαιτείται να πράξει παραπάνω από όσο μπορεί (b). «Προσθέτει την αιτία της ανισότητας στη διανομή, ότι την έκανε σύμφωνα με τη δύναμη και καταλληλότητα του καθενός» (Z).

(4) «Με την έννοια του: και τους άφησε να εργάζονται» (Z). Κατά τη διάρκεια της απουσίας του Θεού από τον κόσμο, οι πιστοί δούλοι χρησιμοποιούν τα χαρίσματά τους συνετά και με επιμέλεια (S).

(5) Κάποιοι μεγαλογράμματοι κώδικες συνδέουν το ευθέως με τα επόμενα. Ο Βατικανός κώδικας αφήνει κάποιο διάστημα μεταξύ αυτού και της επόμενης λέξης. Ο Nestle το βάζει μαζί με τον επόμενο στίχο, οπότε παρέχεται αρκετά καλή έννοια, διότι ο δούλος παρουσιάζεται με πολλή προθυμία να ασχολείται με τον πολλαπλασιασμό των ταλάντων.

Ματθ.25,16 πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν εἰργάσατο ἐν(1) αὐτοῖς καὶ ἐποίησεν(2) ἄλλα πέντε(3) τάλαντα.

Ματθ.25,16 Αυτὸς που ἔλαβε τα πέντε τάλαντα, πήγε και τα εκμεταλλεύτηκε και κέρδισε ἄλλα πέντε.

(1) Δηλώνει το ὄργανο σύμφωνα με τη σημειτική χρήση (L).

(2) «Αυτὸς που και πράττει καλά και διδάσκει σωστά, διπλασιάζει τα εμπιστευμένα τάλαντα» (Z).

(3) «Διπλασιάζουν» αυτός και αυτός που πήρε τα 2 τάλαντα «αυτά που τους εμπιστεύτηκε» (Z).

Ματθ.25,17 **ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο(1).**

Ματθ.25,17 **Κι αὐτὸς που ἔλαβε τα δύο τάλαντα, κέρδισε ἐπίσης ἄλλα δύο.**

(1) Και εδώ το κέρδος είναι ίσο με το κεφάλαιο που τους εμπιστεύτηκε. «Είναι λογικό που έτυχαν της ίδιας αποδοχής αυτός που διπλασίασε τα πέντε και αυτός με τα δύο. Επειδή δηλαδή αυτό το αποτέλεσμα δεν το έφερε η ραθυμία αυτού, ούτε η προθυμία εκείνου, αλλά η ποσότητα της παρακαταθήκης... εύλογα ο έπαινος είναι ο ίδιος, αν και το έσοδο δεν είναι το ίδιο» (Αμμώνιος).

Ματθ.25,18 **ὁ δὲ τὸ ἐν λαβῶν ἀπελθὼν ὄρουξεν ἐν τῇ γῆ(1) καὶ ἀπέκρυψε(2) τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ.**

Ματθ.25,18 **Εκεῖνος ὅμως που ἔλαβε το ένα τάλαντο, πήγε κι ἔσκαψε στη γη και ἔκρυψε τα χρήματα του κυρίου του.**

(1) «Γη να εννοήσεις τον εαυτό του. Διότι μέσα του έθαψε αυτό που του δόθηκε για εργασία, ώστε να μη χρησιμεύσει ούτε σε αυτόν ούτε σε άλλους» (Z).

(2) Δεν ήταν καταχραστής αλλά μόνο αμελής (F). Δεν σπατάλησε αυτό ούτε σφετερίστηκε αυτό, αλλά διατήρησε αυτό αχρησιμοποίητο.

Ματθ.25,19 **μετὰ δὲ χρόνον(1) πολλὸν ἔρχεται(2) ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει(3) μετ' αὐτῶν λόγον.**

Ματθ.25,19 **Ύστερα ἀπὸ ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, γύρισε ο κύριος ἐκείνων τῶν δούλων και ἔκανε λογαριασμό μαζί τους.**

(1) Έτσι ώστε δόθηκε σε αυτούς αρκετός χρόνος να εργαστούν και να διπλασιάσουν το τάλαντο. Η ταχύτητα της ἔλευσης του Κυρίου δεν είναι ἀπόλυτη (b).

(2) «Έρχεται κατὰ τη Δευτέρα παρουσία. Για αυτό εἶπε: και μετὰ ἀπὸ χρόνο πολύ» (Z). Υπαινίσσεται ὅτι η παρουσία θα αργήσει (L), και θα ακολουθήσει μετὰ ἀπὸ πολύ χρόνο ἀπὸ την ἀνάληψη (δ). Δευτερευόντως μπορεί να εννοηθεῖ και για την ὥρα του θανάτου, ὅταν ο λογαριασμός του καθενός θα κλείσει για πάντα, για να επακολουθήσουν εν καιρῷ οι συνέπειες των πράξεων του καθενός (ο).

(3) «Συναίρει λόγο, με την ἔννοια του κινεῖ διαδικασία εξέτασης» (Z). Δες Ματθ. ιη 23=κάνει λογαριασμό των χρημάτων του (δ).

Ματθ.25,20 **καὶ προσελθὼν(1) ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβῶν(2) προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα λέγων· κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε(3) ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς(4).**

Ματθ.25,20 **Παρουσιάστηκε τότε ἐκεῖνος που εἶχε λάβει τα πέντε τάλαντα και του ἔφερε ἄλλα πέντε. “Κύριε”, του λέει, “μου εμπιστεύτηκες πέντε τάλαντα· κοίτα, κέρδισα μ' αὐτά ἄλλα πέντε”.**

(1) Με εμπιστοσύνη και χωρίς δισταγμό. Ο κακός δούλος ἔπραξε ἔτσι με ἐνδοιασμούς (b).

(2) Ο δίκαιος παίρνει ἀπόφαση πριν τον αμαρτωλό. Δες και στ. 34 (b).

(3) Το θάρρος καλοῦ δούλου. Δες (b).

(4) Ο καλός δούλος δεν ἀποδίδει το κέρδος στον εαυτό του, αλλά στα αγαθά του Κυρίου (b). «Ο μεν λέει, Κύριε, πέντε τάλαντα μου ἔδωσες· ο ἄλλος λέει δύο· δείχνοντας ὅτι ἀπὸ αὐτὸν πήραν την ἀφορμὴ της εργασίας και του ἀναγνωρίζουν μεγάλη χάρη και το παν το ἀποδίδουν σε αὐτόν» (X). Η πρόθεση «ἐπί» μπορεί να ἔχει και την ἔννοια της προσθήκης. Δηλαδή λέγεται ἐδῶ για ἐκεῖνο, στο οποίο και ἄλλο προστίθεται=πάνω σε αὐτά (g)· πάνω σε αὐτά που δόθηκαν, και ἄλλα πέντε (δ).

Ματθ.25,21 ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· εὗ(1), δοῦλε ἀγαθὲ(2) καὶ πιστέ(3)! ἐπὶ ὀλίγα(4) ἢς πιστός, ἐπὶ πολλῶν(5) σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν(6) τοῦ κυρίου σου.

Ματθ.25,21 Ο κύριός του του εἶπε: “εὕγε, καλέ και ἐμπιστε δοῦλε! Αποδείχτηκες αξιόπιστος στα λίγα, γι’ αυτό θα σου ἐμπιστευτώ πολλά. Ἐλα να γιορτάσεις μαζί μου”.

(1) Επιφώνημα επιδοκιμασίας και ἐνθάρρυνσης (L).

(2) Αντιτίθεται στο πονηρὲ του σ. 26 (b). Υπήρξε ευθύς στο χαρακτήρα (ο).

(3) Πιστός στα συμφέροντα του κυρίου του (ο). Αντίθετο με το σκνηρὲ του σ. 26. Η πίστη διώχνει τὴν σκνηρία (b).

(4) Τα χαρίσματα τῆς παρούσας ζωῆς (δ). Εάν τα 5 τάλαντα εἶναι λίγα, πόσο θα εἶναι το σύνολο των πολλῶν! (b).

(5) Τα μελλοντικά, τα οποία μάτι δεν εἶδε κλπ. Α΄ Κορ. β 9 (δ). «Θα σε αξιώσω πολλῶν χαρίτων, θα σου δώσω πολλά ἀγαθὰ» (Z).

(6) «Με αὐτὴν τὴν κουβέντα δείχνει τὴν πλήρη μακαριότητα» (X). Το εἰσελθε που προηγήθηκε μας ἀναγκάζει το χαρά να το ἐρμηνεύσουμε τόπο χαράς (δ). Η, η χαρά θα εἶναι ὄχι μόνο μέσα σε αὐτόν, ἀλλὰ ἀπὸ παντοῦ θα τον κυκλώνει και θα τον καλύπτει και θα τον καταπλημμυρίζει σαν ἀβυσσος ἀπέραντος (L).

(7) Σημαίνει πιθανῶς: θα συμμετάσχεις στὴν ἴδια με τον κύριό σου χαρά. Παριστάνει ἐδῶ τὴν αἰώνια μακαριότητα του ουρανοῦ (F).

Ματθ.25,22 προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβὼν εἶπε· κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα δύο(1) τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ’ αὐτοῖς.

Ματθ.25,22 Παρουσιάστηκε κι ὁ ἄλλος με τα δύο τάλαντα και του εἶπε: “κύριε, μου ἐμπιστεύτηκες δύο τάλαντα· κοίτα, κέρδισα ἄλλα δύο”.

(1) Το κέρδος λιγότερο σε σχέση με τα 5, ἴσο ὅμως ὅσον ἀφορὰ τὴ δύναμη που πήρε (δ).

Ματθ.25,23 ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· εὗ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ! ἐπὶ ὀλίγα ἢς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου(1).

Ματθ.25,23 Του εἶπε ὁ κύριός του: “εὕγε, καλέ και ἐμπιστε δοῦλε! Αποδείχτηκες αξιόπιστος στα λίγα, γι’ αυτό θα σου ἐμπιστευτώ πολλά. Ἐλα να γιορτάσεις μαζί μου”.

(1) «Αν και εἶναι διαφορετικά τα χαρίσματα, ἀλλὰ ἴση ἡ τιμὴ· διότι και ἴσος ὁ ζήλος. Διότι ὁ καθένας ἀπὸ τους δύο διπλασίασε αὐτὰ που του δόθηκαν» (Z).

Ματθ.25,24 προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἓν τάλαντον εἰληφὼς εἶπε· κύριε· ἔγνω(1) σε ὅτι σκληρὸς(2) εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας(3) καὶ συνάγων(4) ὅθεν οὐ διεσκόρπισας(5).

Ματθ.25,24 Παρουσιάστηκε κι ἐκεῖνος που εἶχε λάβει το ἓν τάλαντο και του εἶπε: “κύριε, ἤξερα πως εἶσαι σκληρὸς ἄνθρωπος. Θερίζεις ἐκεῖ ὅπου δεν ἔσπειρες και συνάζεις καρπούς ἐκεῖ που δε φύτεψες.

(1) Δεν γνωρίζει τον Κύριος αὐτός που τον θεωρεῖ σκληρό. Ο Θεός εἶναι ἀγάπη. Η δικαιοσύνη φαίνεται στον ἀσεβὴ ἀδικία. Η δικαιοσύνη του Θεοῦ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τα παράπονα του πλάσματος (b).

(2) «Με τὴν ἐννοια του αὐστηρὸς» (Z), τραχύς, αὐστηρὸς, ἀνεπιεικὴς (g). Η μομφὴ τῆς σκληρότητας δεν εἶναι κάτι ἐκπληκτικό στο στόμα δούλου (L). Εξίσου ἐπιτυχημένη και ἡ ἐρμηνεία: σκληρὸς=Κύριος, ὁ ὁποῖος τα παίρνεις ὅλα, χωρίς να προσφέρεις και κάποιον κέρδος ἢ πλεονέκτημα σε αὐτούς που σε υπηρετοῦν (F).

(3) Ο δούλος κατηγορεῖ τον Κύριο και γιὰ κέρδη ἀθέμιτα και ἀδίκια. Θέριζε ἐκεῖ,

όπου δεν έσπειρε. Δηλαδή σε ξένο αγρό (L).

(4) Το σιτάρι που καθαρίστηκε από το άχυρο το αποθηκεύω στο σιτοβολώνα (g).

(5) Διασκορπίζω=λικμίζω (g). Συνάγεις στις αποθήκες εκείνο, το οποίο δεν διασκορπίσες λικμίζοντας στο αλώνι, για να καθαρίσεις αυτό από το άχυρο. «Ο πονηρός δούλος όχι μόνο δεν διπλασίασε, αλλά πρόσαψε και κατηγορία λέγοντας: Σε ήξερα ότι είσαι σκληρός... διότι τέτοιο πράγμα είναι η πονηρία, φέρνει σκοτάδι στο λογισμό και οδηγεί στον γκρεμό αυτόν που μια για πάντα ξέφυγε από τον ευθύ δρόμο» (Σχ).

Ματθ.25,25 και φοβηθείς(1) άπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῆ(2)· ἴδε ἔχεις τὸ σόν(3).

Ματθ.25,25 Γι' αυτό φοβήθηκα και πήγα κι έκρυψα το τάλαντό σου στη γη. Ορίστε τα λεφτά σου”.

(1) Χωρίς αγάπη, χωρίς εμπιστοσύνη, φοβούμενος μήπως δεν σε ικανοποιήσω, μήπως αναγκαστώ να ξοδέψω και από τα δικά μου, μήπως μάταια επιχειρήσω να μαζέψω από αγρό όπου η σοδειά δεν θα παρουσιαζόταν αξιά σου (b).

(2) «Αυτήν την απολογία την έπλασε η παραβολή, θέλοντας να δείξει, ότι αυτοί οι άνθρωποι δεν θα μπορέσουν να απολογηθούν τίποτα εύλογο και ότι όσα απολογηθούν όλα θα γυρίσουν εναντίον τους» (Z). Αντίθετη η συμπεριφορά του με αυτή των άλλων δύο, οι οποίοι «έδειξαν προθυμία και όλα τα έκαναν προς το κοινό συμφέρον» (X).

(3) Δεν σπατάλησα αυτό. Δεν μπορείς να ζητήσεις κάτι περισσότερο από εμένα. Έχεις ό,τι μπορείς να απαιτήσεις ως δικό σου (o).

Ματθ.25,26 ἀποκριθείς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· πονηρὲ(1) δούλε και ὀκνηρὲ(2)! ἦδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα και συνάγω ὄθεν οὐ διεσκόρπισα(3)!

Ματθ.25,26 Ο κύριός του του αποκρίθηκε: “δούλε κακέ και οκνηρέ, ήξερες πως θερίζω όπου δεν έσπειρα, και συνάζω καρπούς απ' όπου δε φύτρεψα!

(1) Πονηρός ο δούλος, διότι δεν ήθελε να εκτελέσει το προς τον κύριο καθήκον του. «Το ότι είτε πονηρέ δούλε, φανερώνει φοβερή αγανάκτηση» (Σχ).

(2) Με προφάσεις ζητούσε να δικαιολογήσει την απροθυμία του για εργασία.

(3) Κλείνει το στόμα αυτού του αυθάδη χρησιμοποιώντας επιχείρημα ανθρώπινο (F). «Δεν είπε αυτά ο Κύριος λες και έλεγε την αλήθεια εκείνος· διότι τίποτα δεν κατορθώνεται χωρίς αυτόν· αλλά υποθετικά προχώρησε το λόγο, ότι, και αν ακόμα ήμουν τέτοιος, το οποίο δεν είναι αλήθεια, όμως αφού με ήξερες ως τέτοιο, έπρεπε εσύ» (Z), να βάλεις το αργυρίο μου στους τραπεζίτες.

Ματθ.25,27 ἔδει οὖν(1) σε βαλεῖν(2) τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις(3), και ἔλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμόν(4) σὺν τόκῳ(5).

Ματθ.25,27 Τότε έπρεπε να βάλεις τα χρήματά μου στην τράπεζα, κι εγώ όταν θα γυρνούσα πίσω, θα τα έπαιρνα με τόκο.

(1) Αφού δεν ήθελε να κοπιάσει για πολλαπλασιασμό του χρήματος, δεν είχε παρά να αφήσει το χρήμα να εργαστεί μόνο του για αύξησή του (L) και να μη δεσμεύσει αυτό.

(2) Ο κόπος του να σκάψει στη γη και να θάψει το αργυρίο ήταν μεγαλύτερος από το να καταθέσει αυτό στους τραπεζίτες (b).

(3) Αξιόλογη η ερμηνεία: «Έπρεπε να καταθέσεις το χάρισμά μου σε αυτούς που ξέρουν να διακρίνουν το καλό από το κακό» (Z). Εάν δεν ήθελε να διδάξει όλους πρακτικά στο να τους στηρίξει στην πίστη, μπορούσε έστω να εκλέξει κάποιους

δοκιμασμένους και να διδάξει αυτούς, για να γίνουν δάσκαλοι των υπόλοιπων (δ). Παρ' όλα αυτά πιο σωστό είναι να θεωρήσουμε και εδώ, ότι «τα άλλα όλα μπήκαν μαζί, για να γίνει πειστική η παραβολή» και ότι το μόνο που τονίζεται εδώ, είναι η πλήρης αχρήστευση του ταλάντου.

(4) Ανταποκρίνεται στο «δικό σου» που προηγήθηκε (b).

(5) «Ονόμασε τόκο απλώς το παραπάνω κέρδος χρησιμοποιώντας τη συνήθεια» (Z).

Ματθ.25,28 ἄρατε(1) οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον καὶ δότε τῷ ἔχοντι(2) τὰ δέκα τάλαντα.

Ματθ.25,28 Πάρτε του, λοιπόν, το τάλαντο και δώστε το σ' αυτόν που έχει τα δέκα τάλαντα.

(1) Απευθύνεται σε άλλους δούλους που βρίσκονταν σε κατώτερη τάξη. Η πρώτη όμως αυτή τιμωρία της αφαίρεσης του ταλάντου δεν φαίνεται πολύ αυστηρή, διότι το τάλαντο έπρεπε να δοθεί πίσω. Μάλλον αυτή παρουσιάζεται ως αμοιβή του πρώτου (L).

(2) Από αυτό συμπεραίνουμε ότι ο κύριος άφησε τα τάλαντα σε αυτόν που διπλασίασε τα 5, αν όχι ως πλήρη ιδιοκτησία του, τουλάχιστον ως μέσο να προαγάγει τη θέση του (L).

Ματθ.25,29 τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ(1).

Ματθ.25,29 Γιατί σε καθέναν που έχει, θα του δοθεί με το παραπάνω και θα 'χει περισσευμα· ενώ απ' όποιον δεν έχει, θα του πάρουν και τα λίγα που έχει.

(1) «Σε καθέναν που έχει ζήλο και επιμέλεια, θα δοθεί τιμή και περισσότερη από αυτήν που του επιβάλλεται· από αυτόν όμως που δεν έχει ζήλο και επιμέλεια, και το αξίωμα που έχει θα του αφαιρεθεί, επειδή δεν το χρησιμοποίησε» (Z). Τα χαρίσματα του Θεού δεν χάνονται. Εάν κάποιος αρνείται να χρησιμοποιήσει αυτά, θα μεταφερθούν αυτά σε άλλον (L). Και για παράδειγμα: «αυτός που έχει χάρισμα λόγου και διδασκαλίας στο να ωφελεί και δεν χρησιμοποιεί αυτό, θα χάσει και το χάρισμα· αυτός όμως που προσφέρει το ζήλο του, θα αποκτήσει μεγαλύτερη τη δωρεά» (X).

Ματθ.25,30 καὶ τὸν ἀχρεῖον(1) δοῦλον ἐκβάλετε(2) εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον(3)· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων(4).

Ματθ.25,30 Κι αυτόν τον άχρηστο δούλο πετάξτε τον έξω στο σκοτάδι. Εκεί θα κλαίνε, και θα τρίζουν τα δόντια”».

(1) «Τον είπε αχρείο ως άχρηστο και τεμπέλη» (Z).

(2) «Αλλά δεν σταματά εδώ η ζημιά για τον τεμπέλη, αλλά είναι και αφόρητη η κόλαση και μαζί με την κόλαση η απόφαση που είναι γεμάτη με πολλή κατηγορία» (X).

(3) «Επέστρεψε ό,τι του εμπιστεύθηκε αυτός με το ένα τάλαντο, και όμως και έτσι καταδικάστηκε» (X). Τόσο στην παρούσα, όσο και στην προηγούμενη παραβολή διδασκόμαστε, ότι πολλά που θα φαίνονταν εκ πρώτης όψεως, ότι έχουν κάποια δικαιολογία, δεν συγχωρούνται. Το να έχει κάποιος αρκετό λάδι για μία μικρή αργοπορία, αλλά όχι και αρκετό για περισσότερο παρατεινόμενη αργοπορία, θα φαινόταν να είναι κάτι άξιο συγγνώμης. Όπως και το να διατηρεί κάποιος ασφαλής την παρακαταθήκη που του εμπιστεύτηκε κάποιος, χωρίς όμως και να αυξάνει αυτήν και αυτό θα φαινόταν άξιο συγγνώμης.

Αλλά και στις δύο περιπτώσεις που καλύπτονται από τις δύο παραβολές, ο καθένας έχει κάποιο κάλεσμα και ευκαιρία για παροχή κάποιας υπηρεσίας. Εάν καμία απόπειρα δεν έγινε, για να γίνει αποτελεσματική και καρποφόρα η διακονία του, θα

ήταν ανώφελο να παραπονεθεί κάποιος, ότι η σφαίρα της δράσης του ήταν πολύ στενή και ταπεινή (p).

«Τιμωρείται ο πονηρός δούλος όχι διότι έπραξε κακά, αλλά διότι δεν έπραξε καλά. Διότι φύγε, λέει (ο Ψαλμός), από το κακό και κάνε το αγαθό» (Z). «Σκοτάδι εξώτερο, είναι εκεί όπου δεν υπάρχει κανείς φωτισμός, ίσως ούτε καν οποιαδήποτε έννοια φωτισμού, ούτε μία επίβλεψη θείου φωτός» (Από ανεπίγραφο).

(4) Εάν η αχρήστευση ενός ταλάντου τιμωρήθηκε τόσο αυστηρά, ποιά τιμωρία θα επιφυλασσόταν, εάν αχρηστεύονταν τα 10 τάλαντα! Και εάν η μη χρησιμοποίηση του ταλάντου καταδικάστηκε τόσο, ποιά θα ήταν η καταδίκη εάν κατασπαταλιόταν το τάλαντο! (p)

Στιχ. 31-46. Η δευτέρα παρουσία του Κυρίου και η τελική κρίση και ανταπόδοση.

Δεν πρόκειται κυριολεκτικά για παραβολή, αλλά για εικόνα της κρίσης, η οποία σχηματίζει μεγαλοπρεπή κλίμακα στην τελευταία από τις πέντε μεγάλες εκθέσεις των διδασκαλιών του Κυρίου, οι οποίες περιλαμβάνονται στο κατά Ματθαίον (S).

Ματθ.25,31 Όταν δὲ(1) ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(2) ἐν τῇ δόξῃ(3) αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι(4) μετ’ αὐτοῦ, τότε(5) καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ(6),
Ματθ.25,31 Όταν θα έρθει ο Υἱός του Ανθρώπου με όλη του τη μεγαλοπρέπεια και θα τον συνοδεύουν όλοι οι άγιοι άγγελοι, θα καθίσει στο βασιλικό θρόνο του.

(1) «Στη συνέχεια διηγείται και τα σχετικά με την δευτέρα του παρουσία, για φόβο και διόρθωση των ακροατών» (Z).

(2) Όχι με μόνη τη θεία του φύση θα ενεργήσει την τελική κρίση, αλλά ως ο Θεός που φάνηκε με σάρκα, στο πρόσωπο του ταπεινού και άσημου Ιησού του Ναζωραίου (ο). Είναι βάσιμο να δεχτούμε, ότι ένας από τους λόγους, οι οποίοι οδήγησαν τον Κύριο να πάρει τον τίτλο «υἱός του ανθρώπου» ήταν και το ότι θεωρούσε τον εαυτό του κατά μοναδικό τρόπο ως αντιπρόσωπο της ανθρωπότητας.

Ό,τι ενεργούσε και έπασχε ενεργούσε και έπασχε ως αρχηγός του ανθρωπίνου γένους και θα μπορούσε να θεωρηθεί σε κάποιο μέτρο ως έργο της ανθρωπότητας. Εδώ έχουμε την άλλη πλευρά της μυστηριώδους ενότητας ανάμεσα στον Μεσσία και την ανθρωπότητα. Ό,τι οι άνθρωποι πράττουν ή παραλείπουν να πράξουν μεταξύ τους, το πράττουν ή το παραλείπουν προς τον Χριστό.

(3) «Διότι τώρα ήλθε περιφρονημένος και μέσα σε ύβρεις και προσβολές· τότε όμως θα κάτσει πάνω στο θρόνο της δόξας του» (X). «Δόξα του λέει αυτήν που του πρέπει πάρα πολύ ως Θεός» (Z).

(4) Δεν πρέπει να υπονοήσουμε από έξω το «έλθουν». Η ονομαστική πρέπει να εκληφθεί απόλυτα σύμφωνα με το εβραϊκό ιδίωμα και πρέπει να ερμηνευτεί= όλοι οι άγιοι άγγελοι συνοδεύοντας αυτόν (b).

«Όλοι οι άγγελοι θα παραβρίσκονται μαζί του και θα μαρτυρούν και αυτοί όσα έκαναν, όταν στέλνονταν από τον Δεσπότη για τη σωτηρία των ανθρώπων» (X).

(5) Τότε, όπως προλέχθηκε. Οι μαθητές νόμισαν ότι αυτό θα γινόταν αμέσως (b).

(6) «Θρόνος δόξας είναι ο ένδοξος, ο βασιλικός» (Z).

Ματθ.25,32 καὶ συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη(1), καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ’ ἀλλήλων(2) ὥσπερ ὁ ποιμὴν(3) ἀφορίζει(4) τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων,

Ματθ.25,32 Τότε θα συναχθούν μπροστά του όλα τα έθνη, και θα τους ξεχωρίσει όπως ξεχωρίζει ο βοσκός τα πρόβατα από τα κατσίκια.

(1) «Δηλαδή όλη η φύση των ανθρώπων». «Παρουσιάζει όλη την οικουμένη» (X).

«Όλα τα έθνη, αφού θα έχουν αναστηθεί, εννοείται, από τους νεκρούς» (Z).

(2) «Διότι τώρα μεν δεν είναι χωρισμένοι αλλά ανακατεμένοι όλοι· ο διαχωρισμός όμως τότε θα γίνει με κάθε ακρίβεια» (X). «Ο λόγος λοιπόν εδώ είναι για τους Χριστιανούς» (Z).

(3) Ο χωρισμός θα συντελεστεί τόσο εύκολα και με ασφάλεια όπως και στην περίπτωση του ποιμνίου. Τα πρόβατα στην Παλαιστίνη συνήθως θα ήταν λευκά και τα γίδια μαύρα. Δες Άσμα δ 1,στ 5 (S).

(4) «Διαχωρίζει αυτούς, χωρίς να χρειάζεται μάρτυρες, αλλά ο ίδιος είναι και μάρτυρας και κριτής» (Z).

Ματθ.25,33 και στήσει τὰ μὲν πρόβατα(1) ἐκ δεξιῶν(2) αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια(1) ἐξ εὐωνύμων(2).

Ματθ.25,33 Τα πρόβατα θα τα τοποθετήσει στα δεξιά του και τα κατσίκια στ' αριστερά του.

(1) «Οι δίκαιοι παρομοιάζονται με πρόβατα, λόγω της πραότητας και της ευταξίας και για το ότι καρποφορούν στις αρετές όπως εκείνα στο γάλα και στο μαλλί» (Z). «Διότι πράγματι τα έσοδα των προβάτων είναι πολλά και από το μαλλί και από το γάλα και από αυτά που γεννούν» (X).

«Με τα πρόβατα δηλώνεται το πλήθος όσων ζουν με ευσέβεια, που είναι καταφορτωμένοι σαν με κάποιο μαλλί με τον καρπό της δικαιοσύνης» (K).

«Με γίδια από την άλλη (παρομοιάζονται) οι αμαρτωλοί, διότι είναι άγριοι και άτακτοι και άκαρποι, θα μπορούσες όμως να πεις και για τη δυσωδία της αμαρτίας και επειδή δεν πορεύονται ευθεία αλλά παρεκκλίνουν και επειδή βαδίζουν στους γκρεμούς» (Z).

«Αλλά τα μεν άλογα ζώα από τη φύση τους έχουν την ακαρπία ή την καρποφορία, ενώ εκείνοι από ελεύθερη επιλογή. Για αυτό και εκείνοι μεν τιμωρούνται ενώ αυτοί στεφανώνονται» (X).

(2) Δεξιά και αριστερά ήταν θέσεις τιμής και παραγκωνισμού σύμφωνα με τις αντιλήψεις των αρχαίων (S).

Ματθ.25,34 τότε(1) ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς(2) τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· δεῦτε(3) οἱ εὐλογημένοι(4) τοῦ πατρὸς(5) μου, κληρονομήσατε(6) τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου(7).

Ματθ.25,34 Θα πει τότε ο βασιλιάς σ' αυτούς που βρίσκονται δεξιά του: “ελάτε, οι ευλογημένοι απ' τον Πατέρα μου, κληρονομήστε τη βασιλεία που σας έχει ετοιμαστεί απ' την αρχή του κόσμου.

(1) «Δεν τους τιμωρεί από την αρχή, μέχρις ότου τους δικάσει. Για αυτό αφού τους τοποθέτησε στη θέση τους, λέει τις κατηγορίες» (X).

(2) Δεν υπάρχει τίποτα το εκπληκτικό στη μεταβολή από το «ο υιός του ανθρώπου» στο «ο βασιλιάς». Ο υιός του ανθρώπου έρχεται στη δόξα του, καθισμένος πάνω στο θρόνο του και όλα τα έθνη συγκεντρώνονται μπροστά του (p).

(3) «Εγκωμιάζοντας αυτούς που κατόρθωσαν την αρετή, δείχνει πόσο μεγάλη ήταν η αγάπη του για αυτούς ανέκαθεν. Διότι ελάτε, λέει, οι ευλογημένοι του Πατέρα μου» (X).

(4) «Οι επαινετοί, οι εκλεκτοί» (Z). «Με πόσα αγαθά είναι αντάξιος ο χαρακτηρισμός αυτός, το να είναι ευλογημένοι, και από τον πατέρα ευλογημένοι;» (X).

(5) Εκλέχτηκαν εν Χριστώ (b). Και δόθηκαν στο Χριστό από τον Πατέρα του (Ιω. στ 37)(o).

(6) «Δεν είπε πάρτε, αλλά κληρονομήστε, ως οικογενειακά, ως πατρικά, ως δικά σας,

ως κάτι που σας οφείλεται από παλιά» (X).

(7) «Ετοιμάστηκε για σας από τότε που φτιάχτηκε ο κόσμος» (Z). «Διότι πριν ακόμη γεννηθείτε, λέει, εσείς, αυτά είχαν ετοιμαστεί και τακτοποιηθεί για χάρη σας, επειδή γνώριζα ότι θα γίνεται τέτοιοι (δίκαιοι)» (X). «Η φράση από καταβολής κόσμου ή προ καταβολής κόσμου, δηλώνει αυτό που έχει καθοριστεί από την πρόγνωση» (Ω).

Ματθ.25,35 (1) έπεινασα γάρ, και έδωκατέ μοι φαγεῖν, έδίψησα, και έποτίσατέ με(2), ξένος ήμην, και συνηγάγετέ με(3),

Ματθ.25,35 Γιατί, πείνασα και μου δώσατε να φάω, δίψασα και μου δώσατε να πιω, ήμουν ξένος και με περιμαζέψατε,

(1) Οτιδήποτε που είναι το ευγενέστερο στον χριστιανικό πολιτισμό –η πρόνοια για τον ασθενή και τον δυστυχή, η συμπάθεια σε αυτόν που ατύχησε- απηχείται σε αυτούς τους στίχους (S).

(2) Στις χώρες της Ανατολής, όπου το νερό συμβαίνει να είναι σπάνιο, ήταν ευεργετική και μερικές φορές ουσιώδης πράξη αγάπης το να δώσει κάποιος ποτήρι δροσερού νερού στον διψασμένο διαβάτη. Δες Ιω. δ 7 (ο).

(3) Ήμουν ξένος, προερχόμενος από άλλη χώρα, και με οδηγήσατε στο σπίτι σας (ο).

«Μιλά για μόνη τη φιλανθρωπία... όχι επειδή τα υπόλοιπα, των δικαίων μεν κατορθώματα και των αμαρτωλών αμαρτήματα, πρόκειται να τα αφήσει χωρίς εξέταση· διότι σε όλους θα τα εξετάσει όλα... Αλλά τώρα μιλά μόνο για αυτήν, επειδή θέλει να βεβαιώσει ότι αυτήν κατ' εξοχήν ζητά και αυτήν απαιτεί πριν από όλα, μιας και είναι αναγκαιότατη στους Χριστιανούς. Διότι χαρακτηριστικό κάθε Χριστιανού είναι η αγάπη. Διότι από αυτό, λέει, θα γνωρίσουν όλοι ότι είστε μαθητές μου, εάν έχετε αγάπη μεταξύ σας... Κατά τρόπο εξαιρετικό λοιπόν ασχολείται με το εξαιρετικό για τους Χριστιανούς καθόρθωμα, εκφοβίζοντας έτσι και πείθοντάς μας, μιας και είμαστε άνθρωποι, να γίνουμε φιλάνθρωποι, αφού τότε θα χρειαστούμε την φιλανθρωπία από αυτόν» (Z).

Ματθ.25,36 γυμνός(1), και περιεβάλετέ με, ήσθένησα, και έπεσκέψασθέ με, έν φυλακή ήμην, και ήλθετε πρός με(2).

Ματθ.25,36 γυμνός και με ντύσατε, άρρωστος και μ' επισκεφθήκατε, φυλακισμένος κι ήρθατε να με δείτε”.

(1) Όχι με την έννοια της πλήρους γυμνότητας, αλλά σημαίνει τον ημίγυμνο ή τον πενιχρά ντυμένο (ο).

(2) Ήλθατε για να με συντρέξετε στις ανάγκες μου και να με ενισχύσετε με την εκδήλωση της συμπάθειάς σας (ο). «Λέει με τη σειρά διάφορα μέρη της φιλανθρωπίας, ώστε, αν μεν είναι δυνατόν, όλα να τα κατορθώσουμε, αν όμως όχι, έστω αυτά που μπορούμε» (Z).

Ματθ.25,37 τότε άποκριθήσονται αυτόῦ οί δίκαιοι λέγοντες(1)· κύριε, πότε σε είδομεν πεινῶντα και έθρέψαμεν, ή διψῶντα και έποτίσαμεν;

Ματθ.25,37 Τότε θα του απαντήσουν οι άνθρωποι του Θεού: “Κύριε, πότε σε είδαμε να πεινάς και σε θρέψαμε ή να διψάς και σου δώσαμε να πιεις;

(1) Η αλήθεια που διακηρύσσεται στο Ησ. νε 8-9 δηλώνεται φανερά στη σκηνή αυτή:

«Διότι δεν είναι οι βουλές μου όπως είναι οι βουλές σας, ούτε οι δρόμοι μου όπως είναι οι δρόμοι σας, λέει ο Κύριος· αλλά όπως απέχει ο ουρανός από τη γη, έτσι απέχει ο δρόμος μου από τους δρόμους σας και οι σκέψεις σας από την σκέψη μου». Τόσο οι δίκαιοι, όσο και οι πονηροί βρίσκουν ότι η θεία εκτίμηση της διαγωγής τους

είναι διαφορετική από τη δική τους, και εκπλήσσονται μπροστά στην άποψη που μπαίνει μπροστά τους. Οι δίκαιοι δεν θεωρούν ότι οι αγαθοεργίες τους γίνονταν στους αδελφούς του Μεσσία, πολύ δε περισσότερο στον ίδιο τον Μεσσία. Ούτε οι κακοί φαντάζονται, ότι επέδειξαν αμέλεια ή σκληροκαρδία στον Μεσσία (p). Αξιοσημείωτη η ταπεινοφροσύνη των δικαίων, οι οποίοι καμία ιδέα δεν έχουν ότι υποχρέωσαν τον Σωτήρα, παρόλο που τους θλιμμένους τούς βοήθησαν για την αγάπη του (L).

Ματθ.25,38 πότε(1) δέ σε είδομεν ξένον και συνηγάγομεν, ἢ γυμνὸν και περιεβάλομεν;

Ματθ.25,38 Πότε σε είδαμε ξένον και σε περιμαζέψαμε ἢ γυμνὸν και σε ντύσαμε;

(1) Επαναλαμβάνουν το πότε τρεις φορές για μεγαλύτερη έμφαση και για να δείξουν την απορία τους για αυτό που άκουσαν (δ).

Ματθ.25,39 πότε δέ σε είδομεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ(1), και ἤλθομεν πρὸς σε;

Ματθ.25,39 Πότε σε είδαμε ἀρρωστον ἢ φυλακισμένον και ἦρθαμε να σε επισκεφθούμε;”

(1) Ενώνουν οι δίκαιοι τα δύο (ασθενή-σε φυλακή) σε ένα, διότι πρόκειται για έλευση και επίσκεψη και στις δύο περιπτώσεις (δ).

Ματθ.25,40 και ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς(1) ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ’ ὅσον(2) ἐποιήσατε ἐνὶ(3) τούτων(4) τῶν ἀδελφῶν μου(5) τῶν ἐλαχίστων(6), ἐμοὶ(7) ἐποιήσατε.

Ματθ.25,40 Τότε θα τους απαντήσει ο βασιλιάς: “σας βεβαιώνω πως αφού τα κάνατε αυτά για έναν από τους άσημους αδελφούς μου, τα κάνατε για μένα”.

(1) «Ονόμασε βασιλιά τον εαυτό του, επειδή όλοι είναι υποταγμένοι σε αυτόν» (Z).

(2) «Λέει «εφ’ όσον» αντί να πει «καθ’ όσον(=επειδή)»» (Z). Λείπει η φράση «σε τέτοιο βαθμό» (g).

(3) Τίποτα δεν παραλείπεται αλλά όλα καταλογίζονται με ακρίβεια. Και μια μεμονωμένη περίπτωση συχνά είναι μεγάλης σημασίας (b).

(4) Δείχνει αυτούς με το δάχτυλο (δ).

(5) Το ότι ο Χριστός τους φτωχούς και πάσχοντες θεωρεί αδελφούς του είναι τελείως σύμφωνο με τον χαρακτήρα του ως Υιού του ανθρώπου και ως Υιού του Θεού. Ο Θεός είναι πατέρας του και πατέρας τους (p). Ως υιός του ανθρώπου συνδυάζει μαζί με τη δόξα και τον ανθρώπινο χαρακτήρα ως πρόσωπο τρυφερής αγάπης και συμπάθειας προς την ανθρωπότητα στην ασθένειά της (S). «Διότι για αυτό είναι αδελφοί μου, επειδή είναι ταπεινοί, επειδή είναι φτωχοί, επειδή είναι περιφρονημένοι» (X).

(6) Αυτούς που ο κόσμος θεωρεί ελάχιστους (δ). Στην εκτίμηση των ανθρώπων ελάχιστων (g), αυτών που είναι πάρα πολύ ταπεινοί και μέσα σε ανάγκες και περιφρονούνται από τους ομοίους τους (ο).

(7) «Διότι αυτός που έπαιρνε μέσω των φτωχών ήταν ο Θεός» (X). Βρίσκει κανείς στην Αίγυπτο, τη Μεσοποταμία, καθώς και στους Έλληνες και Λατίνους φιλοσόφους πολλά ρητά, τα οποία εκθειάζουν τις διάφορες εκδηλώσεις της αγαθοεργίας ως αρεστές στους θεούς. Το πρωτότυπο εδώ είναι, ότι οι εκδηλώσεις αυτές παρουσιάζονται ως πράξεις αγάπης προς τον Θεό, προς τον Χριστό που έπαθε και πέθανε υπέρ των ανθρώπων, τον Σωτήρα και Κύριο, έτσι ώστε ο ευεργετούμενος από εμάς δεν είναι μόνο πρόσωπο της συμπάθειάς μας αλλά και του σεβασμού μας (L).

Ματθ.25,41 τότε έρει και τοις έξ ευόνύμων· πορεύεσθε άπ' έμοϋ οι καταραμένοι(1) εις τὸ πῦρ(2) τὸ αιώνιον τὸ ήτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ(3) και τοις άγγέλοις(4) αὐτοῦ.

Ματθ.25,41 Ὑστερα θα πει και σ' αυτούς που βρίσκονται αριστερά του: “φύγετε από μπροστά μου, καταραμένοι· πηγαίνετε στην αιώνια φωτιά, που έχει ετοιμαστεί για το διάβολο και τους δικούς του.

(1) Δεν λέει καταραμένοι από τον Πατέρα, όπως είπε οι ευλογημένοι του Πατέρα μου. Δεν καταριέται ο Θεός κανέναν (L).

«Φύγετε από εμένα οι καταραμένοι· δεν λέει πλέον από τον Πατέρα· διότι δεν καταράστηκε αυτός αυτούς, αλλά τα δικά τους έργα» (X). Η καταδίκη και η κατάρα των αμαρτωλών προέρχεται από τις κακές τους πράξεις, ενώ η σωτηρία των δικαίων είναι έργο της χάρις, για αυτό και προστίθεται το «του Πατέρα μου» στο ευλογημένοι (ο). Το αντίθετο του ευλογώ. Επικαλούμαι κακά πάνω σε κάποιον (g).

(2) Αυτό δεν υπονοεί φωτιά υλική, αλλά επειδή η φωτιά είναι η πηγή των πιο δυνατών πόνων των θνητών σωμάτων μας, εκλέχτηκε σαν το σύμβολο των φοβερών δεινών, τα οποία επιφυλάσσονται στους αμαρτωλούς και τα οποία υπερβαίνουν την αντίληψή μας. Από όσα βλέπουμε μερικές φορές στον κόσμο αυτόν και από όσα συμπεραίνουμε από την ίδια τη φύση της αμαρτίας, μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι το σώμα και η ψυχή ενωμένα στην ανάσταση θα έχουν φλογερές επιθυμίες, πάθη και ορέξεις, οι οποίες ουδέποτε θα ικανοποιούνται. Επιπλέον θα έχουν οι αμαρτωλοί κακεντρεχή πόθο να κακοποιούν ο ένας τον άλλον και επιπροσθέτως θα έχουν και την άμεση έλευση της οργής του Θεού (ο).

(3) «Το ετοιμασμένο όχι για σας, αλλά για τον διάβολο και τους αγγέλους του. Διότι για μεν την βασιλεία όταν έλεγε, Ελάτε οι ευλογημένοι κληρονομήστε τη βασιλεία, πρόσθεσε, την ετοιμασμένη για σας πριν τη δημιουργία του κόσμου· για τη φωτιά όμως δεν λέει πλέον το ίδιο, αλλά λέει την ετοιμασμένη για τον διάβολο. Εγώ δηλαδή την βασιλεία μεν την ετοίμασα για σας, τη φωτιά όμως όχι πλέον για σας, αλλά για τον διάβολο και τους αγγέλους του· επειδή όμως εσείς περιελάβατε και τους εαυτούς σας, υπολογίζετε και τους εαυτούς σας» (X).

(4) Όσοι από τους αγγέλους εξέπεσαν από το αξίωμά τους και παραδόθηκαν στο να αμαρτάνουν και τώρα πείθονται στον διάβολο (g).

Ματθ.25,42 έπεινασα γάρ(1), και ούκ(2) έδώκατέ μοι φαγεῖν(3), έδίψησα, και ούκ(2) έποτίσατέ με,

Ματθ.25,42 Γιατί, πείνασα και δε μου δώσατε να φάω, δίψασα και δε μου δώσατε να πιω,

(1) «Με τα επόμενα λόγια, σαν κατά κάποιο τρόπο να απολογείται σε αυτούς, αναφέρει και τις αιτίες» (X).

(2) Όλες οι απαριθμούμενες αμαρτίες είναι αμαρτίες από παράλειψη. Είναι ένοχοι διότι δεν έπραξαν το αγαθό. «Διότι δεν κατηγορείται ο άρπαγας εκεί, αλλά ο ακοινωνήτος (=δεν κοινωνεί(συμμετέχει) στις ανάγκες των άλλων) κατακρίνεται» (B).

(B). «Όχι επειδή φονεύσατε, λέει, ή πορνεύσατε ή είπατε ψέμματα ή κάποιον αδικήσατε ή πράξατε κάτι άλλο από τα απαγορευμένα, έστω και το πιο μικρό, αλλά τι; Επειδή αμελήσατε τα αγαθά έργα» (B).

(3) «Δεν ζητούσε πολυτελή τράπεζα, αλλά την απαραίτητη μόνο και την αναγκαία τροφή» (X).

Ματθ.25,43 ξένος ήμην, και οὐ συνηγάγετέ με, γυμνός, και οὐ περιεβάλετέ με(1), άσθενής και έν φυλακῆ, και ούκ έπεσκεψασθέ με(2).

Ματθ.25,43 ήμουν ξένος και δε με περιμαζέψατε, γυμνός και δε με ντύσατε,

άρρωστος και φυλακισμένος και δεν ήρθατε να με δείτε”.

(1) Δεν είπε ότι δεν με απαλλάξατε από τη φτώχεια και την ασθένεια και την φυλακή, αλλά ότι δεν δείξατε τα αναγκαία, ότι δεν πράξατε τα εύκολα» (Ζ).

(2) «Και δεσ πώς διατάζει εύκολα. Δεν είπε ήμουν στη φυλακή και με απαλλάξατε, ήμουν άρρωστος και με σηκώσατε· αλλά με επισκεφτήκατε και ήλθατε σε μένα» (Χ).

Ματθ.25,44 τότε ἀποκριθήσονται(1) αὐτῶ καὶ αὐτοὶ λέγοντες· κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι(2);

Ματθ.25,44 Τότε θα του απαντήσουν κι αυτοί: “Κύριε, πότε σε είδαμε πεινασμένον ή διψασμένον ή ξένον ή γυμνόν ή άρρωστον ή φυλακισμένον και δε σε υπηρετήσαμε;”

(1) Είτε όλοι μαζί είτε με έναν που εκπροσωπεί όλους (b).

(2) Πόσο διαφορετικό είναι το πνεύμα της δικαιολογίας τους από την ταπεινοφροσύνη και την συναίσθηση της αναξιοτήτας, τα οποία εκδηλώνουν οι δίκαιοι! (ο). Η άγνοια των πονηρών και η προσπάθειά τους να δικαιολογήσουν τους εαυτούς τους θα εξακολουθήσει έως τότε να παραμένει (b).

Ματθ.25,45 τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς λέγων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ’ ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων(1), οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε(2).

Ματθ.25,45 Και θα τους απαντήσει: “σας βεβαιώνω πως αφού δεν τα κάνατε αυτά για έναν από αυτούς τους άσημους αδερφούς μου, δεν τα κάνατε ούτε για μένα”.

(1) Ο Κύριός μας δεν προσθέτει «των αδελφών μου», όπως στο στίχο 40. Οι πονηροί αγνοούν τη σχέση, την οποία ο δίκαιος έχει με το Χριστό, και θα εξακολουθήσουν να αγνοούν αυτήν (b).

(2) Στην κατηγορία ότι παραμέλησαν τον φτωχό και αδιαφόρησαν για κάθε ακόλουθο του Χριστού, τίποτα δεν απαντούν οι αμαρτωλοί. Κάθε στόμα φράχτηκε (Ρωμ. γ 19) και το δίκαιο της απόφασης αναγνωρίστηκε (ο).

Ματθ.25,46 καὶ ἀπελεύσονται(1) οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον(2), οἱ δὲ δίκαιοι(3) εἰς ζωὴν αἰώνιον(4).

Ματθ.25,46 Αυτοί λοιπόν θα πάνε στην αιώνια τιμωρία, ενώ οι δίκαιοι στην αιώνια ζωή».

(1) Ο τόπος, όπου θα γίνει η κρίση, διακρίνεται από τους τόπους, στους οποίους οι δύο τάξεις χωριστά θα μεταβούν (b).

(2) Αιώνιο είναι αυτό που υπερβαίνει τα όρια του πεπερασμένου χρόνου (b). Οτιδήποτε και αν λεχθεί για την λέξη αιώνιον, πρέπει σύμφωνα με όλους τους νόμους της ερμηνευτικής να έχει αυτή την ίδια σημασία, την οποία έχει και στη φράση του ίδιου στίχου «εις ζωὴν αἰώνιον». Εάν λοιπόν η κόλαση θα έχει τέλος, τότε πρέπει και η ζωή να έχει τέλος. Κανείς όμως δεν αρνείται το ατελείωτο της ουράνιας ζωής των δικαίων. Άρα και η κόλαση θα είναι ατελείωτη (ο).

(3) Ο βασιλιάς Χριστός θα απευθυνθεί κατ’ αρχάς στους δίκαιους πρώτα, για να ακούσουν οι αμαρτωλοί· αλλά πρώτοι θα φύγουν οι αμαρτωλοί. Έτσι οι κατάδικοι δεν θα δουν τίποτα από την αιώνια ζωή, παρόλο που οι δίκαιοι θα δουν την εκδίκηση, η οποία θα έλθει στους καταδικασμένους (b).

(4) Η λέξη αιώνιος χρησιμοποιείται 66 φορές στην Καινή Διαθήκη. Από αυτές 51 φορές χρησιμοποιείται για την ευτυχία των δικαίων, 2 φορές για την ύπαρξη του Θεού, 6 φορές για την Εκκλησία και την βασιλεία του Μεσσία και στις υπόλοιπες 7 για την μελλοντική τιμωρία των αμαρτωλών. Εάν στις 7 αυτές περιπτώσεις

αποδώσουμε στην λέξη την έννοια της περιορισμένης διάρκειας, τότε και τις υπόλοιπες 55 περιπτώσεις με την ίδια έννοια πρέπει να τις δεχτούμε. Κανείς όμως δεν μπορεί να αρνηθεί ότι στις τελευταίες αυτές βρίσκεται η λέξη με τη σημασία της ατελείωτης διάρκειας (ο).

«Εάν θα υπάρξει κάποτε τέλος της αιώνιας κόλασης, τότε οπωσδήποτε θα έχει τέλος και η αιώνια ζωή. Εάν όμως δεν δεχόμαστε να σκεφτούμε αυτό για την ζωή, ποια λογική έχει το να δώσουμε τέλος στην αιώνια κόλαση; Διότι η προσθήκη της λέξης αιώνιος αναφέρεται εξίσου και στα δύο» (Β. όροι κατ' επιτομήν 267).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ' (26)

Στιχ. 1-5. Απόφαση θανατώσεως του Ιησού.

Ματθ.26,1 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας(1) τοὺς λόγους τούτους(2) εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·

Ματθ.26,1 Ὅταν τελείωσε ο Ιησούς όλα αυτά τα λόγια, είπε στους μαθητές του:

(1) Εἶχε πει κάθετί που εἶχε πρόθεση να πει. Και δεν προχώρησε στο Πάθος του ούτε ταχύτερα ούτε αργότερα από το σημείο αυτό (b).

(2) Με αυτό ο Ματθαῖος δηλώνει ότι δεν πρόκειται πλέον να επακολουθήσει κάποιος λόγος του Ιησού από αυτούς που οπωσδήποτε είναι μακρότεροι (p). Η φράση σημαίνει τους λόγους που περιλαμβάνονται στα κεφάλαια κδ και κε (F).

Ματθ.26,2 οἶδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας(1) τὸ πάσχα(2) γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(3) παραδίδοται(4) εἰς τὸ σταυρωθῆναι(5).

Ματθ.26,2 Ξέρετε ὅτι σε δύο μέρες εἶναι ἡ γιορτὴ τοῦ Πάσχα· καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου θα παραδοθῆ για να σταυρωθῆί».

(1) Ἡ, ἡ φράση εἶναι δύσκολη. Υποτίθεται γενικῶς, ὅτι σημαίνει αὐριο. Ἀλλὰ παρόλο που το «μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες» φαίνεται ταυτόσημο με το «τὴν τρίτη ἡμέρα», εἶναι ἀμφίβολο εἴαν κάποιος Ἰουδαῖος θα χρησιμοποιοῦσε τὴ φράση μετὰ δύο ἡμέρας, με τὴν ἔννοια τοῦ αὐριο. Εἶναι δυνατόν το μετὰ δύο ἡμέρας, να χρησιμοποιεῖται με τὴν ἴδια ἔννοια ὅπως καὶ ἡ ἀντίστοιχη ἀραμαϊκὴ ἔκφραση που σημαίνει «μετὰ ἀπὸ κάποιο χρόνο» (a).

Ἡ, «αφού το νομικό πάσχα συμπίπτει στις 14 του μήνα, εἶναι φανερό, ὅτι αὐτὸ εἰπώθηκε στους μαθητὲς τὴν δωδεκάτη» (Z).

(2) Πάσχα, στα εβραϊκά Πέσαχ δηλαδή διάβαση. Ἡ μεγαλύτερη θρησκευτικὴ γιορτὴ τῶν Ἰουδαίων, που ὀρίστηκε για ἀνάμνηση τῆς ἐξόδου τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Δες Εξόδ. ιβ 13,27 κλπ. (F).

(3) Με τὴ φράση «ο υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίνεται για να σταυρωθῆί» δείχνεται ὅτι ὁ Μεσσίας γνώριζε ἐξ' ὀλοκλήρου τὴν ἐπιβουλὴ καὶ τὰ ὀλέθρια σχέδια τῶν ἐχθρῶν του καὶ τὴν ἀναπόφευκτη ἐπιτυχία τους. Δείχνει «ὅτι ὅλα τὰ ἔπασχε γνωρίζοντας αὐτὰ ἐκ τῶν προτέρων» (X).

(4) Το παραδίδοται ἢ υπαινίσσεται τὴν πράξη τοῦ προδότη ἢ ἀναφέρεται στὴν παράδοση τοῦ Χριστοῦ σύμφωνα με τὴν προορισμένη καὶ προγνωρισμένη ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ (Πράξ. β 23).

(5) «Πάλι βρίσκει τὴν ευκαιρία να μιλήσει για τὸ πάθος Του, μόλις υπενθύμισε τὴ βασιλεία καὶ τὴν ἀνταπόδοση που θα γίνει ἐκεῖ καὶ τὴν αἰώνια κόλαση· σαν να τους ἔλεγε· γιατί φοβάστε για τὰ πρόσκαιρα δεινά, αφού σας περιμένουν τόσα αγαθά;... Δεν εἶπε ὅμως ὅτι μετὰ ἀπὸ δύο ἡμέρες παραδίνομαι, ἀλλὰ τι εἶπε; Γνωρίζετε ὅτι μετὰ ἀπὸ δύο ἡμέρες γίνεται τὸ Πάσχα... καὶ τότε πρόσθεσε ὅτι «θα παραδοθῆ για να

σταυρωθεί» δείχνοντας ότι αυτό που γίνεται είναι μυστήριο και γιορτή και πανήγυρις, που τελείται για τη σωτηρία της οικουμένης» (X).

Ματθ.26,3 τότε συνήχθησαν οι άρχιερείς(1) και οι γραμματείς(2) και οι πρεσβύτεροι(3) του λαού, εις την αύλην(4) του άρχιερέως(5) του λεγομένου(6) Καϊάφα(7),

Ματθ.26,3 Συγκεντρώθηκαν τότε οι αρχιερείς και οι γραμματείς και οι πρεσβύτεροι του συνεδρίου στο παλάτι του αρχιερέα, ο οποίος ονομαζόταν Καϊάφας,

(1) «Και πόσοι ήταν οι αρχιερείς; Διότι ο νόμος θέλει να είναι ένας· αλλά τότε ήταν πολλοί» (X). «Κατάργησαν δηλαδή οι Ιουδαίοι το νόμο, και έκαναν ετήσια την αρχιεροσύνη. Επομένως ήταν λογικό, να είναι πολλοί αυτοί που αρχιεράτευσαν από τη μία, και ολοκλήρωσαν από την άλλη το λειτούργημα που τους έλαχε, τους οποίους τώρα ονόμασε ο ευαγγελιστής αρχιερείς» (Z).

(2) «Γραμματείς λέει τους νομοδιδασκάλους» (Z).

(3) «Πρεσβύτερους του λαού λέει τους γέροντες και τους πιο συνετούς» (Z). Η όλη φράση αρχιερείς... δηλώνει το συνέδριο ολόκληρο (F).

(4) Εδώ μάλλον εννοείται το ίδιο το σπίτι, το μέγαρο (g) παρόλο που μόνο για βασιλικά ανάκτορα χρησιμοποιούνταν η λέξη στους κλασσικούς, ενώ στην Κ.Δ. πουθενά αλλού δεν υπάρχει με την έννοια του ανακτόρου (δ).

(5) Ο αρχιερέας ήταν ο προϊστάμενος του συνεδρίου (F). «Ενώ επιχειρούν παράνομα πράγματα, έρχονται στον αρχιερέα, θέλοντας να πάρουν την εξουσία από εκεί, από όπου θα έπρεπε να εμποδιστούν» (X).

(6) Το κύριο όνομά του ήταν Ιωσήφ (Ιωσήπου Ιουδ. Αρχ. 18,2,2), κοινώς όμως λεγόταν Καϊάφας (δ). Είχε διοριστεί αρχιερέας από τον Ρωμαίο επίτροπο Βαλέριο Gratus, προκάτοχο του Πιλάτου και διατήρησε το αξίωμα για 17 έτη. Καθαιρέθηκε από τον Βιτέλλιο το 789 από κτίσεως Ρώμης, δηλαδή το 37 μ.Χ. (F).

(7) Όχι Κηφάς, όπως ερμηνεύουν κάποιοι, αλλά αντιστοιχεί σε αραμαϊκή λέξη που σημαίνει καταπίεση, αυτός που υποτάσσει (δ).

Ματθ.26,4 και συνεβουλεύσαντο ίνα τον Ίησοῦν δόλω(1) κρατήσωσι και άποκτείνωσιν.

Ματθ.26,4 κι αποφάσισαν να συλλάβουν με δόλο τον Ιησού και να τον θανατώσουν.

(1) «Σύλληψη με δόλο είπα, εννοώντας να τον πιάσουν κρυφά, διότι από την ολοφάνερη σύλληψη φυλαγόντουσαν, λόγω των μαθητών του και αυτών που τον ακολουθούσαν για άλλους λόγους» (Z). Συμβούλιο λοιπόν ανάξιο (b).

Ματθ.26,5 έλεγαν δέ· μη έν τη έορτη(1), ίνα μη θόρυβος γένηται(2) έν τῷ λαῷ(3).

Ματθ.26,5 Όχι όμως πάνω στη γιορτή», έλεγαν, «για να μην ξεσηκωθεί ο λαός».

(1) «Έλεγαν όμως· Όχι στη γιορτή, δηλαδή να γίνει η σύλληψη. Επειδή δηλαδή στη γιορτή του Πάσχα συγκεντρώνονταν όλοι από παντού, συνέβαινε να είναι πολλοί γύρω από τον Ιησού» (Z). Επιθυμούσαν να αναβάλλουν το πράγμα, έως ότου ο λαός, ο οποίος σε μεγάλο αριθμό είχε συρρεύσει στα Ιεροσόλυμα για το Πάσχα, αναχωρήσει μετά τη γιορτή (b).

(2) «Παρατήρησε λοιπόν ότι αυτοί φοβούνται, όχι το Θεό, ούτε μήπως η αμαρτία τους γίνει μεγαλύτερη λόγω της γιορτής, αλλά παντού υπολογίζουν τα ανθρώπινα» (X). «Εκείνοι μεν λοιπόν έτσι αποφάσισαν πριν τη γιορτή, να τον φονεύσουν μετά τη γιορτή. Αυτός όμως, δείχνοντας ότι πάσχει, όχι όταν ήθελαν αυτοί, αλλά όταν θέλησε αυτός, επέτρεψε σε αυτούς να τον συλλάβουν κατά τον καιρό του Πάσχα, έτσι ώστε,

όταν γινόταν το τυπικό Πάσχα, τότε να εκπληρωθεί και το αληθινό Πάσχα» (Θφ).
(3) «Αλλά παρόλο που αποφάσισαν έτσι, όμως δεν περίμεναν· αλλά αφού βρήκαν τον προδότη, άρπαξαν την ευκαιρία και αφού η λύσσα του φθόνου τους γέμισε με μανία, και το συμφέρον αγνόησαν και στη γιορτή τον φόνευσαν και έδειξαν έτσι την υπερβολή της μανίας εναντίον του» (Ζ).

Στιχ. 6-16. Το μύρο της Βηθανίας και η προδοσία του Ιούδα.

Ματθ.26,6 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου(1) ἐν Βηθανίᾳ(2) ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ(3),

Ματθ.26,6 Στο μεταξύ ο Ιησούς πήγε στη Βηθανία στο σπίτι του Σίμωνα του λεπρού.

(1) Δεν καθορίζεται ακριβώς ο χρόνος της άφιξης στη Βηθανία ούτε από τον Ματθαίο ούτε από τον Μάρκο. Ο Ιωάννης καθορίζει, ότι το γεγονός έλαβε χώρα έξι ημέρες πριν το Πάσχα (S). Αναφέρουν ο Ματθαίος και ο Μάρκος καθυστερημένα το γεγονός, διότι εξ' αφορμής αυτού φαίνεται να αποφάσισε ο προδότης να προβεί στο έγκλημά του. Δες στ 8-9 και Ιω. ιβ 4 (F).

(2) «Αναφέρει τη Βηθανία, για να μάθουμε, ότι έρχεται εκούσια στο πάθος· διότι αυτός που πριν διέφευγε από αυτούς, τώρα που κατ' εξοχήν φούντωσε ο φθόνος τους, τότε έρχεται κοντά, σε απόσταση δεκαπέντε σταδίων· έτσι και το ότι πριν αναχωρούσε αυτός ήταν λόγω του θείου σχεδίου» (Σχ).

(3) Το λεπρού δεν σημαίνει ότι και κατά το χρόνο αυτόν ο Σίμων εξακολουθούσε να είναι λεπρός. Ο Ματθαίος ονομάζεται τελώνης και όταν είχε παύσει να συλλέγει τους φόρους και ήταν μαθητής του Χριστού.

«Για να τον ξεχωρίσουν από τον Φαρισαίο (Σίμωνα), πρόσθεσαν το διακριτικό από τη λέπρα» (Ζ). Είναι άλλος λοιπόν ο Σίμων αυτός ο λεπρός και άλλος ο Σίμων ο Φαρισαίος στο Λουκά ζ 37. Το Σίμων είναι πάρα πολύ συνηθισμένο όνομα που αποδίδεται τουλάχιστον σε δέκα διαφορετικά πρόσωπα στην Κ.Δ. και σε είκοσι περίπου στον Ιώσηπο (ρ). Τίποτα το παράδοξο λοιπόν εάν κατά σύμπτωση οι δύο διαφορετικές χρίσεις του Ιησού συνέπεσαν να γίνουν σε σπίτια, των οποίων οι ιδιοκτήτες είχαν το ίδιο όνομα. Ο Σίμων αυτός ο λεπρός πιθανότατα σύζυγος της Μάρθας, της αδελφής του Λαζάρου, ίσως νεκρός ήδη (S).

Ματθ.26,7 προσήλθεν αὐτῷ γυνή(1) ἀλάβαστρον(2) μύρου ἔχουσα βαρυτίμου, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν(3) αὐτοῦ ἀνακειμένου.

Ματθ.26,7 Εκεί τον πλησίασε μια γυναίκα που κρατούσε ένα αλαβάστρινο δοχείο με πάρα πολύ ακριβό μύρο κι έχυσε το μύρο στο κεφάλι του καθώς ο Ιησούς έτρωγε.

(1) Σύμφωνα με άλλους «τρεις είναι οι γυναίκες που άλειψαν με μύρο τον Κύριο. Πρώτη μεν αυτή στον Λουκά (Λουκ. ζ 37) η οποία ήταν και αμαρτωλή και το έκανε αυτό στα μέσα του κηρύγματος και στην οικία του Σίμωνα του Φαρισαίου... δεύτερη αυτή στον Ιωάννη (ιβ 3), η αδελφή του Λαζάρου, που είχε βίο σεμνό· και η οποία έφερε το μύρο σαν ευχαριστήριο δώρο για το ότι ο αδελφός της ήλθε πάλι στη ζωή... και τρίτη είναι αυτή για την οποία γράφουν ο Ματθαίος και ο Μάρκος ομοίως» (Ζ). Σύμφωνα με άλλους «η γυναίκα αυτή, στους μεν τρεις ευαγγελιστές, μου φαίνεται, ότι είναι μία και η αυτή· στον Ιωάννη όμως όχι, αλλά κάποια άλλη θαυμαστή, η αδελφή του Λαζάρου» (X). Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή δηλαδή η γυναίκα εδώ ταυτίζεται με την πόρνη του Λουκά ζ 37. Πιο σωστό είναι ότι η γυναίκα αυτή είναι διαφορετική μεν από αυτήν του Λουκά, για τους λόγους που εκθέτει άριστα ο Ζ., ταυτίζεται όμως με αυτήν του Ιωάννου ιβ 1-8 (δ).

(2) Ο και η αλάβαστρος κατ' έλλειψη του λίθος, λέγεται κατά πρώτον ένας λίθος γυψώδης και γεμάτος ίνες από αιγυπτιακή πόλη που ονομάζεται Αλάβαστρο, στην οποία κατασκευάζονταν τα αγγεία αυτά από τον λίθο αυτόν που βρισκόταν κοντά σε αυτήν (δ). Δοχείο κατασκευασμένο από αλαβάστρινη πέτρα, στο οποίο φυλάγονταν τα μύρα (g)· «είδος αγγείου στο οποίο έβαζαν μύρα» (Z).

(3) Από το κεφάλι άρχισε η Μαρία, και έπειτα με το περίσσειμα άλειψε τα πόδια όπως ο Ιωάννης αναφέρει στο ιβ 3 (δ).

Μαθθ.26,8 ιδόντες δέ οι μαθηταί(1) αὐτοῦ ἠγανάκτησαν(2) λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη(3);

Μαθθ.26,8 Ὅταν το εἶδαν αὐτό οι μαθητές, αγανάκτησαν. «Προς τι αὕτη ἡ σπατάλη;» ἔλεγαν.

(1) Ο ρυπαρός Ιούδας έκανε πρώτα την ένσταση αυτή προς τους άλλους μαθητές από πλεονεξία και οι περισσότεροι από τους μαθητές βρήκαν εύλογη την ένσταση (δ). Από τον Μάρκο μαθαίνουμε ότι κάποιοι μόνο από τους μαθητές αγανάκτησαν (F).

(2) «Είναι αξιοθαύμαστη η γυναίκα που δεν λυπήθηκε ένα τόσο μεγάλο έξοδο» (Z). «Αλλά οι μαθητές, επειδή δεν γνώριζαν τη διάθεσή της, την κατηγορούσαν άκαιρα» (X).

«Αγανάκτησαν αλλά μεταξύ τους, όπως είπε ο Μάρκος, ο οποίος πρόσθεσε και ότι είπαν, μπορούσε αυτό να πουληθεί πάνω από τριακόσια δηνάρια και ότι «ένεβριμῶντο αὕτη», δηλαδή την μάλωναν, την κατηγορούσαν για την κατάχρηση» (Z).

(3) «Μάταια ξόδεψε πολύτιμο πράγμα» (Z).

Μαθθ.26,9 ἠδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς(1).

Μαθθ.26,9 Αὐτό το μύρο θα μπορούσε να πουληθεί ακριβά και το αντίτιμο να δοθεῖ στους φτωχοῦς».

(1) Ο μεν Ιούδας από φιλαργυρία και από πόθο να κλέψει μέρος του χρήματος, ενώ οι άλλοι μαθητές «παρακινήθηκαν από φιλανθρωπία, επειδή πολλές φορές άκουσαν τον διδάσκαλο να λέει πολλά για την ελεημοσύνη και έδειχναν ήδη μεγάλη φροντίδα για τους φτωχοῦς και ήξεραν, ότι ο Θεός έλεος θέλει και όχι θυσία» (Z).

Ελεημοσύνες από τους προσκυνητές κατά την γιορτή αυτή, θα αποτελούσε ευσεβές καθήκον, και υπήρχαν πολλοί φτωχοί και μέσα και γύρω από τα Ιεροσόλυμα (S).

Μαθθ.26,10 γνοὺς(1) δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς(2)· τί κόπους(3) παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ καλὸν(4) εἰργάσατο εἰς ἐμέ.

Μαθθ.26,10 Ο Ἰησοῦς ὅμως κατάλαβε και τους εἶπε: «Γιατί δημιουργεῖτε προβλήματα στη γυναίκα; Ἐκανε μια καλή πράξη για μένα.

(1) Δεν προϋποθέτει γνώση υπερφυσική, αφού οι μαθητές εκδήλωσαν τη διαφωνία τους με σαφήνεια (L).

(2) Ο Κύριος «βλέποντας τις σκέψεις της, την αφήνει. Διότι πράγματι ήταν πολλή η ευλάβεια και απερίγραπτη η προθυμία της· για αυτό με πολλή συγκατάβαση επέτρεψε να χυθεί το μύρο και στο κεφάλι του» (X).

«Ανεχόταν ο Κύριος, όχι επειδή είχε ανάγκη το μύρο, αλλά για να μην εξασθενήσει την πίστη της» (Z).

(3) Παρέχετε ενόχληση (g). «Επειδή οι μαθητές μαλώνοντας τη γυναίκα, την οδηγούσαν στο να μετανιώσει για αυτό που έκανε, τους μαλώνει και αυτός με τη σειρά του, ονομάζοντας «κόπους» την λύπη από τη μεταμέλεια» (Z) αλλά και την

πικρία από την επιτίμηση.

(4) Η ευλαβής αφοσίωση στο πρόσωπο του Κυρίου ήταν έργο καλό (S).

«Αφού επαίνεσε το έργο της, πρώτον μεν αναιρεί την πρόφαση των μαθητών σχετικά με τους φτωχούς, έπειτα υπεραπολογείται και για το έργο της» (Z).

Ματθ.26,11 τούς πτωχούς γάρ πάντοτε έχετε μεθ' έαυτῶν(1), έμέ δέ(2) οὐ πάντοτε έχετε.

Ματθ.26,11 Όσο για τους φτωχούς, αυτούς πάντοτε θα τους έχετε μαζί σας· εμένα όμως δεν θα μ' έχετε πάντοτε.

(1) «Για τους φτωχούς έγραψε καθαρότερα ο Μάρκος. Διότι όταν, λέει, θέλετε, μπορείτε να τους ευεργετήσετε» (Z).

(2) Δηλαδή στις συνθήκες της επίγειας ζωής (S). Και συνεπώς οι φίλοι του και οι μαθητές του δεν θα μπορούσαν να εκδηλώσουν την αγάπη τους με τρόπο τόσο αισθητό (F). «Λέγοντας λοιπόν ότι, εμένα όμως δεν θα με έχετε πάντα, έβαλε μέσα τους την υπενθύμιση της μετά από λίγο σφαγής του» (Z).

Ματθ.26,12 βαλοῦσα γάρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι(1) με ἐποίησεν(2).

Ματθ.26,12 Το μύρο που έριξε στο σώμα μου αυτή η γυναίκα ήταν προετοιμασία για την ταφή μου.

(1) «Αντί να πει για ενταφιασμό μου, σαν να προφητεύει ακριβώς το θάνατό μου που πλησιάζει» (Z).

«Προανήγγειλε το πάθος με το να προσφέρει τα αναγκαία για την κηδεία» (X).

Πρέπει να υπονοήσουμε τη λέξη συμβολικά. Το ενταφιάζω δεν πρέπει να το πάρουμε με την στους Αιγυπτίους έννοια του ταριχεύω, αλλά απλώς με την έννοια προβαίνω στις τελετές της ταφής, μία από τις οποίες ήταν και η χρήση του σώματος μετά το πλύσιμό του (L).

(2) Μάλλον με την έννοια του αποδείχτηκε ότι το έκανε (δ). Η γυναίκα είχε πρόθεση να εκδηλώσει σεβασμό βαθύ στον Κύριο που ήταν στο τραπέζι και να τιμήσει αυτόν με τρόπο που συνηθίζοταν τότε. Χωρίς όμως να το φαντάζεται, επιτέλεσε πράξη που αναφερόταν στις προετοιμασίες της ταφής. Μετά τη χρήση αυτή και όσα απέμεναν για ταφή του Κυρίου θα ακολουθούσαν σύντομα (L).

«Το έκανε αυτό η γυναίκα από κάποια θεία παρακίνηση (έμπνευση), προτυπώνοντας το θάνατό του και την ταφή του σώματος... Δείχνει δηλαδή η γυναίκα, με το να χύσει το μύρο, ότι το σώμα μου θα ενταφιαστεί» (Θφ).

Ματθ.26,13 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῆ(1) τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο(2) ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ(1), λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη(3) εἰς μνημόσυνον(4) αὐτῆς.

Ματθ.26,13 Σας βεβαιώνω όμως πως σ' όλο τον κόσμο, όπου κι αν κηρυχθεί το ευαγγέλιο, θα γίνεται λόγος και για την πράξη της, και έτσι θα τη θυμούνται».

(1) Οπουδήποτε στον κόσμο, σε κάθε μέρος και τόπο, οπότε το ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ είναι επεξήγηση του ὅπου = δηλαδή σε όλο τον κόσμο (δ).

«Αυτό και της γυναίκας ήταν παρηγοριά και έπαινος και των μαθητῶν ενθάρρυνση· της μεν, επειδή θα εξυμνείται σε όλη την οικουμένη, των δε, ότι το κήρυγμα θα περιλάβει όλη την οικουμένη» (Z).

(2) Το οποίο ο Ιησούς κήρυττε (b). Η χαρμόσυνη αγγελία για τον Ιησού Χριστό, τον ιδρυτή της επί γης ουράνιας βασιλείας (g). Ή, το ευαγγέλιο το αφηγούμενο το πάθος μου (F).

(3) Είναι αξιοσημείωτο, ότι παρά την βεβαίωση, ότι η πράξη της γυναίκας αυτής θα διαλαληθεί σε όλο τον κόσμο, δεν αναφέρεται το όνομά της. Η αποσιώπηση

οφείλεται στο ότι η γυναίκα αυτή ζούσε ακόμη, τον χρόνο που ο Ματθαίος και ο Μάρκος συνέγραφαν τα ευαγγέλιά τους, και δεν θα ήθελε να γίνει γνωστό το όνομά της (p).

(4) Η μνήμη των αγαθών μπορεί να μείνει αμάραντη και όταν ακόμη τα ονόματά τους είναι άγνωστα (b). «Και όντως, όσοι γνωρίζουν το Χριστό, γνωρίζουν και αυτό που έκανε αυτή και μαζί με το ευαγγέλιο κηρύχτηκε το έργο της και διέτρεξε όλη τη γη η μνήμη της» (Z). Για μνημόσυνό της = ώστε να διατηρείται η μνήμη της (g). Για τιμητική ανάμνησή της (o).

Ματθ.26,14 Τότε(1) πορευθείς εἰς τῶν δώδεκα(2), ὁ λεγόμενος(3) Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς

Ματθ.26,14 Τότε ο Ἰούδας ο Ἰσκαριώτης, ἕνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητές, σηκώθηκε καὶ πήγε στους ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς εἶπε:

(1) Μη μπορώντας, να ωφεληθεί από το μύρο, ζήτησε από την προδοσία να πάρει μισθό (δ). Η πρόταση του Ιούδα στους αρχιερείς παρουσιάζεται ως συνέπεια του επεισοδίου της χρίσης. Οποιαδήποτε άλλα ελατήρια και αν ώθησαν αυτόν στην προδοσία του, αποτυχημένα σχέδια που εμπνεύστηκαν από φιλαργυρία θα παρουσιάζονταν ως συνδυασμένα με τα ελατήρια αυτά (p).

«Τότε. Πότε; Όταν λέγονταν αυτά· όταν είπε, στον ενταφιασμό μου· και ούτε από αυτό συγκινήθηκε, ούτε ακούγοντας ότι θα κηρυχτεί παντού το ευαγγέλιο φοβήθηκε... Αλλά όταν γυναίκες έδειξαν τέτοια τιμή τότε αυτός εργαζόταν τα έργα του διαβόλου» (X).

(2) «Σαν να έλεγαν ότι ήταν από τον πρώτο κύκλο των μαθητών του, οι οποίοι είχαν εκλεγεί μεταξύ των καλύτερων, από τον κύκλο στον οποίο ανήκαν ο Πέτρος και ο Ιωάννης. Δεν παραλείπουν να πουν, ότι ήταν ένας από τους δώδεκα μαθητές. Έτσι δεν αποκρύπτουν τίποτα από όσα θεωρούνται αξιοκατάκριτα. Διότι για ένα πράγμα ενδιαφέρονταν, για μόνη την αλήθεια και όχι να συγκαλύψουν αυτά που έγιναν» (X).

(3) =Αυτός που ήταν γνωστός μεταξύ των μαθητών με το όνομα αυτό (δ).

«Προσθέτει το επώνυμο από την περιοχή που καταγόταν, διότι υπήρχε και άλλος Ιούδας, αυτός του Ιακώβου» (Z).

Ματθ.26,15 εἶπε(1)· τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ ἐγὼ(2) ὑμῖν παραδώσω αὐτόν(3);

Ματθ.26,15 Τι θα μου δώσετε; κι ἐγὼ θα σας τον παραδώσω». Αὐτοὶ του μέτρησαν τριάντα ἀργύρια.

(1) Δεν είναι πιθανό το συνέδριο να είχε ήδη επικηρύξει τον Ιησού με προσφορά αποζημίωσης σε εκείνον, ο οποίος θα συντελούσε στον όλεθρό του. Αλλά η εχθρότητά τους προς τον Ιησού ήταν ολοφάνερη και ίσως ο σκοπός τους του να τον συλλάβουν θα είχε γίνει γνωστός ευρύτερα. Για αυτό ο Ιούδας προβαίνει στην πρότασή του (p).

(2) Και ἐγὼ = ἐγὼ ο οποίος μόνος μπορῶ να σας βγάλω ἀπὸ τὴ δυσκολία (L). «Δες πόσο μεγάλη εἶναι ἡ κακία τοῦ Ἰούδα, πὼς πηγαίνει αυτοπροαίρετα καὶ το κάνει αὐτό χάριν τοῦ ἀργυρίου, καὶ μάλιστα γιὰ τόσο ἀργύριο» (X). Ἡ προσφορά τοῦ Ἰούδα ἔχει μέσα τῆς χαρακτῆρα ἐκτάκτως κυνικό καὶ που προκαλεῖ ἀγανάκτηση (F).

(3) «Δεν εἶπε· τον Ἰησὺ ἢ το Χριστό, ἀλλὰ αὐτόν· διότι μισούσε λοιπὸν το ὄνομά του» (Z).

Ματθ.26,16 οἱ δὲ ἔστησαν(1) αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια(2). καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτη εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῶ.

Ματθ.26,16 Ἀπὸ τότε ζητούσε να βρει κατάλληλη ευκαιρία γιὰ να τοὺς τον παραδώσει.

(1) Ἡ, «ζύγισαν» (Z). Ζύγισαν επειδή κατά τους παλαιούς χρόνους όταν υπήρχε έλλειψη νομισμάτων συνήθιζαν τα μέταλλα από τα οποία κατασκευάζονταν τα νομίσματα να τα ζυγίζουν και να πληρώνουν ίσο βάρος μετάλλου με αυτό των νομισμάτων που έπρεπε να πληρώσουν (g).

Ἡ, «λέει έστησαν αντί να πει συμφώνησαν, όρισαν να δώσουν, όχι όπως οι πολλοί νομίζουν ότι ζύγισαν» (Θφ). Μάλλον η πρώτη εκδοχή, διότι το ποσό καταβλήθηκε αμέσως, όπως φαίνεται από την επιστροφή που έγινε.

(2) Δες Ζαχαρίου ια 12. Τα τριάντα αργύρια ήταν σίκλοι (=στατήρες)=120 δηνάρια (S). Σίκλοι είναι νόμισμα ιουδαϊκό ισότιμο με φράγκα χρυσά 2,83 (F). Τριάντα σίκλοι ή δίδραχμα ήταν η τιμή η καθορισμένη για πληρωμή σε περίπτωση απώλειας δούλου. Εξόδου κα 32 («θα δώσει αργύριο τριάντα δίδραχμα»). Ήταν λοιπόν υπό μία έννοια το τίμημα ενός ανθρώπου. Ο Ιούδας θα ζήτησε περισσότερα, αλλά οι αρχιερείς θα έπεισαν ίσως αυτόν, ότι σύμφωνα με το νόμο έπρεπε στο ποσό αυτό να αρκεστεί (L).

Στιχ. 17-25. Ετοιμασία για το Πάσχα. Το Δείπνο.

Ματθ.26,17 Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων(1) προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες αὐτῷ· ποῦ(2) θέλεις εἰτοιμάσωμέν σοι(3) φαγεῖν τὸ πάσχα;

Ματθ.26,17 Τὴν πρώτην μέρα τῆς γιορτῆς τῶν Ἀζύμων πῆγαν στὸν Ἰησοῦ οἱ μαθηταὶ καὶ τὸν ρώτησαν: «Ποῦ θέλεις νὰ σου εἰτοιμάσουμε νὰ φάωμε τὸ πασχαλινὸ δείπνο;»

(1) «Πρώτη των αζύμων ονομάζουν την ημέρα πριν το Πάσχα, την δεκάτη τρίτη μεν του μήνα και πέμπτη ημέρα της εβδομάδας... Πρέπει όμως να ξέρουμε ότι, παρόλο που άρχιζαν τα άζυμα στις δεκατέσσερις του μήνα, αλλά όμως τη γιορτή των αζύμων την τελούσαν στις δεκαπέντε. Διότι λέει ο νόμος (Λευϊτ. κγ 6), την δεκάτη πέμπτη ημέρα του μήνα θα είναι γιορτή των αζύμων για τον Κύριο» (Z). Πρώτη των αζύμων λέγεται η πρώτη από τις επτά ημέρες των αζύμων (Εξόδου ιβ 15) δηλαδή η 14 του μηνός Νισάν, κατά την οποία η ζύμη έφευγε, αφανιζόταν από τα σπίτια των Ιουδαίων (δ).

Οι Ιουδαίοι διέκριναν το Πάσχα και τα άζυμα, αλλά στην ελληνιστική γλώσσα μπορούσαν να πουν τα άζυμα, όπως και τα διονύσια, για να δηλώσουν ολόκληρη την εορτή. Και η φράση η εορτή των αζύμων που είναι στον Ιώσηπο (Αρχ. 14 ΙΙ,1) έχει την ίδια σημασία με το εορτή του Πάσχα. Η ημέρα αυτή στα μάτια ενός εθνικού ήταν η πρώτη ημέρα της γιορτής, για έναν Ιουδαίο όμως ήταν η παραμονή της γιορτής, διότι η ημέρα της γιορτής άρχιζε για τους Ιουδαίους το απόγευμα της 14 του Νισάν (L).

Το απόγευμα της 14 σφάζονταν οι πασχαλινοί αμνοί στο ναό και το ιουδαϊκό πασχάλιο δείπνο ακολουθούσε κατά το απόγευμα της ίδιας ημέρας, μετά τη δύση του ηλίου (S).

«Διότι το Πάσχα (=ο αμνός) θυσιαζόταν όχι την δεκάτη τρίτη, αλλά την δεκάτη τετάρτη. Διότι λέει ο νόμος. Στον πρώτο μήνα, την δεκάτη τετάρτη ημέρα του μήνα, στο μέσο του απογεύματος θα είναι το πάσχα για τον Κύριο» (Z). Η δεκάτη τετάρτη εκκλησιαστικά μεν άρχιζε από τη δύση του ηλίου κατά την 13 ημέρα, κοινώς όμως από την ανατολή του ηλίου της 14. Ο Κύριος το αντίτυπο του νομικού Πάσχα, τον μυστικό δείπνο, ο οποίος είναι το χριστιανικό και αληθινό Πάσχα, το τέλεσε κατά την Πέμπτη 13 του Νισάν (δ), κατά το απόγευμα, από την οποία από τη δύση του ηλίου είχε αρχίσει η 14 του Νισάν δηλαδή η πρώτη των αζύμων.

«Διότι συνηθίζουν από το απόγευμα πάντα να μετρούν την ημέρα».

(2) «Και από εδώ είναι φανερό ότι δεν είχε σπίτι, δεν είχε κατάλυμα» (X).

(3) Ο Ιησούς κατείχε τη θέση του πατέρα της οικογένειας, και περιβαλλόταν από την οικογένεια των μαθητών του (b).

Ματθ.26,18 ὁ δὲ εἶπεν· ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν(1) πρὸς τὸν δεῖνα(2) καὶ εἶπατε αὐτῷ· ὁ διδάσκαλος λέγει, ὁ καιρὸς μου(3) ἐγγύς ἐστι· πρὸς σὲ(4) ποιῶ(5) τὸ Πάσχα(6) μετὰ τῶν μαθητῶν μου.

Ματθ.26,18 Αυτός τους απάντησε: «Να πάτε στην πόλη, στον τάδε, και να του πείτε: “ο Διδάσκαλος λέει: Κοντεύει η ώρα μου· θα γιορτάσω στο σπίτι σου το Πάσχα μαζί με τους μαθητές μου”».

(1) «Πόλη πρέπει να εννοήσουμε τα Ιεροσόλυμα» (Z), διότι ήδη ήταν στη Βηθανία (δ).

(2) Η λέξη αυτή μπήκε αντί για κύριο όνομα (b). «Αποσιώπησε το όνομα του άνδρα, έτσι ώστε να μην μάθει το σπίτι ο Ιούδας και τρέξει στους εχθρούς και τους οδηγήσει σε αυτόν προτού να παραδώσει το μυστικό δείπνο στους μαθητές» (Z). Ο Κύριος τήρησε μυστικά τον τόπο και το χρόνο, για να αποφύγει πρόωρη σύλληψη. Ο Ιούδας αγνοούσε πιθανότατα τον τόπο μέχρι τη στιγμή, κατά την οποία ο Κύριος τον οδήγησε στο υπερώο (p).

(3) «Καιρό του που πλησιάζει, εννοούμε αυτόν του θανάτου» (Z). Από αυτό αποδεικνύεται ακόμη μία φορά, ότι «δεν έρχεται χωρίς τη θέλησή του στο πάθος» (X). Ο καιρός μου = ο μυστηριώδης χρόνος, κατά τον οποίο ο προορισμός του επρόκειτο να εκπληρωθεί (L) και τον οποίο είχε προ πολλού προβλέψει και προαναγγείλει (b). Δεν πρέπει να υποθέσουμε, ότι ο κύριος της οικίας κατανόησε την βαθειά σημασία των λέξεων αυτών (o).

(4) «Αντί να πει στο σπίτι σου» (Θφ). Ο τόνος είναι εμπιστευτικός και φιλικός (L). Ως προς τον ιδιοκτήτη της οικίας κάποιιο από τους νεώτερους ταυτίζοντας το υπερώο του μυστικού δείπνου με το υπερώο στις Πράξεις (α 13), τείνουν να δεχτούν, ότι η οικία ήταν «της Μαρίας, της μητέρας του Μάρκου» (Πράξ. ιβ 12) και συνεπώς αυτός στον οποίο στάλθηκαν οι μαθητές είναι ο σύζυγος της Μαρίας και πατέρας του Μάρκου. Γιατί όμως η οικία ονομάζεται της Μαρίας και γιατί αποσιωπάται το όνομα του συζύγου ολοτελώς; Υπέρ του ότι πρόκειται για την οικία της Μαρίας συνηγορεί και το επεισόδιο που εξιστορείται στο Μάρκου ιδ 51 σχετικά με το νέο που άφησε το σεντόνι στα χέρια αυτών που επιχειρήσαν να τον συλλάβουν, και αρκετοί από τους νεώτερους εικάζουν, ότι ο νέος αυτός ήταν ο Μάρκος (p).

(5) Έχω απόφαση να κάνω (δ).

(6) Ο Κύριος γνώριζε, ότι δεν θα μπορούσε να επιτελέσει το Πάσχα, διότι πριν από αυτό θα συλλαμβανόταν και θα σταυρωνόταν. Αλλά έχει πρόθεση να φάει μαζί με τους μαθητές του κάποιο δείπνο αντιπροσωπευτικό του Πάσχα (p), το οποίο θα ήταν αντίτυπο του νομικού Πάσχα.

Ματθ.26,19 καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν(1) αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἠτοίμασαν τὸ Πάσχα(2).

Ματθ.26,19 Οι μαθητές έκαναν όπως τους πρόσταξε ο Ιησούς κι ετοίμασαν το πασχαλινό τραπέζι.

(1) «Όπως παρήγγειλε» (Z).

(2) Δηλαδή ετοίμασαν το δωμάτιο για το δείπνο (S). Όχι τον αμνό. Σχεδόν είναι βέβαιο ότι πασχάλιος αμνός δεν υπήρχε. Η σφαγή του έπρεπε να γίνει στο ναό της Παρασκευή το απόγευμα με την παρουσία όλου του ομίλου, των μαθητών και του Διδασκάλου. Δύο μαθητές δεν αρκούσαν σε αυτό και επιπλέον δεν μπορούσε να γίνει αυτό δύο ημέρες πριν το Πάσχα. Και οι δύο μαθητές που στάλθηκαν δεν περίμεναν,

ότι το δείπνο θα γινόταν το απόγευμα της Πέμπτης, αλλά ετοίμασαν το δωμάτιο για το απόγευμα της Παρασκευής (p).

Ματθ.26,20 Ὁψίας(1) δὲ γενομένης ἀνέκειτο(2) μετὰ τῶν δώδεκα.

Ματθ.26,20 Ὅταν βράδιασε, κάθισε στο τραπέζι με τους δώδεκα.

(1) «Ὁψία ονόμασε το απόγευμα» (Z) της ίδιας ημέρας 13 Νισάν. Κανένας λόγος δεν γίνεται εδώ και στα επόμενα για νομικό Πάσχα (δ).

«Από εδώ ισχυρίζονται κάποιοι» πολύ σωστά, «ότι δεν έφαγε τότε το νομικό πάσχα ο Χριστός και φέρνουν αποδείξεις· ότι ήταν τότε 13 του μήνα· έπρεπε όμως στις 14 να φάνε το πάσχα. Και ότι ο μεν νόμος διέταζε να τρώνε όρθιοι το πάσχα· αυτός όμως ήταν γερμένος. Και ότι κάθε άρτος ζυμωτός αφαιρούνταν πριν τη θυσία και καιγόταν τελείως στη φωτιά, ενώ τώρα και άρτος βρίσκεται και διαμοιράζεται. Και ότι επιτρεπόταν μόνο ψητό να φάνε· ενώ εδώ παρατίθεται και ζωμός» (Z).

(2) «Δεν έτρωγαν το Πάσχα. Διότι δεν έτρωγαν με τον τρόπο που γινόταν το Πάσχα, αλλά ήταν ξαπλωμένοι στο δείπνο. Πώς όμως, αν έτρωγαν το Πάσχα, θα το έτρωγαν παράνομα; Διότι δεν έπρεπε να φάνε ξαπλωμένοι» (Αμμώνιος).

Ματθ.26,21 καὶ ἐσθιόντων(1) αὐτῶν εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν(2) ὅτι εἷς(3) ἐξ ὑμῶν(4) παραδώσει(5) με.

Ματθ.26,21 Κι εκεί που έτρωγαν τους εἶπε: «Αλήθεια σας λέω, ένας από σας θα με προδώσει».

(1) Η λέξη υπονοεί, ότι επρόκειτο για συνηθισμένο δείπνο και όχι για το τελετουργικό πασχάλιο δείπνο (S).

(2) Με βεβαιότητα σας πληροφορώ (δ).

(3) «Δες πώς φροντίζει τον προδότη. Διότι δεν εἶπε, ο τάδε θα με προδώσει, αλλά ένας από εσάς, ώστε και πάλι να του δώσει ευκαιρία μετανοίας με το ότι έμεινε άγνωστος. Και προτιμά να τους φοβίσει όλους για να γλυτώσει αυτόν» (X).

(4) «Από εσάς τους δώδεκα, που ήσασταν παντού παρόντες μαζί μου, των οποίων τα πόδια έπλυνα, στους οποίους τόσα πολλά υποσχέθηκα» (X).

(5) «Παράδοση να εννοήσεις την προδοσία. Διότι τον παρέδωσε σε θάνατο και τον πρόδωσε στους εχθρούς» (Z).

Ματθ.26,22 καὶ λυπούμενοι(1) σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν· μήτι ἐγὼ εἶμι, Κύριε(2);

Ματθ.26,22 Αυτοὶ λυπήθηκαν κατάκαρδα κι άρχισαν ένας ένας να ρωτούν: «Μήπως ἐγώ, Κύριε;»

(1) Το να τρώει κάποιος ψωμί με κάποιον στους ανατολικούς λαούς τον εξασφάλιζε από κάθε εχθρική πράξη και εκδήλωση (p). Αλλά οι Απόστολοι «πίστευαν πάρα πολύ τον Διδάσκαλο ότι είναι αψευδέστατος» (Z) και μολονότι ο Κύριος απευθύνει τον λόγο του αυτόν σε αυτούς που τρώνε μαζί του τον άρτο, δεν εκδηλώνεται η παραμικρή αμφιβολία για την αλήθεια αυτών που βεβαιώνει ο Κύριος. «Λύπη αφόρητη κυρίευσε τότε την αγία εκείνη ομάδα» (X).

(2) «Ο καθένας από αυτούς, ρωτούσε φοβούμενος για τον εαυτό του, αν και δεν αισθάνονταν κάτι τέτοιο για τον εαυτό τους» (X), «και φοβήθηκαν ο καθένας, μήπως γίνει τέτοιος (προδότης) έχοντας τυφλωθεί στο νου» (Z).

Ματθ.26,23 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ(1) τὴν χεῖρα(2), οὗτός με παραδώσει.

Ματθ.26,23 Εκείνος τους έδωσε τούτη την απάντηση: «Ὁποῖος βούτηξε μαζί μου το χέρι στην πιατέλα, αυτός θα με παραδώσει.

(1) «Τρυβλίο είναι είδος πιάτου» (Ζ). Ήταν πιθανώς ένα πιάτο, στο οποίο όλοι βούταγαν το ψωμί τους και συνεπώς όλοι βούταγαν στο πιάτο μαζί με τον Ιησού (ρ). Οπότε η φράση αυτός που βούτηξε μαζί μου έχει την ίδια σημασία με τη φράση αυτός που τρώει μαζί μου (α). Είναι όμως δυνατόν, κατά τη στιγμή που ο Κύριος έλεγε τα λόγια αυτά, το χέρι του να συναντήθηκε στο πιάτο με το χέρι του Ιούδα, και έτσι η φράση να έγινε αντιληπτή στον προδότη, όχι όμως και στους άλλους Αποστόλους (ρ).

«Επειδή ήταν αναιδής ο Ιούδας, βούταγε στο ίδιο τρυβλίο, δηλαδή πιατέλα» (Θφ).

(2) Με το χέρι λαμβανόταν από το κοινό πιάτο η τροφή για να μεταφερθεί στο στόμα σύμφωνα με τον τρόπο λήψης της τροφής που επικρατούσε τότε στην Ανατολή (ο).

Ματθ.26,24 ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει(1) καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ(2)· οὐαὶ δὲ(3) τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν(4) ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη(5) ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος(6).

Ματθ.26,24 Ο Υἱὸς του Ανθρώπου θα πεθάνει, ὅπως ἔχουν πει γι' αὐτὸν οἱ Γραφεῖς. Αλίμονο ὅμως στον ἄνθρωπο ἐκεῖνον που θα προδώσει τον Υἱὸ του Ανθρώπου. Θα 'ταν καλύτερα γι' αὐτὸν να μην εἶχε γεννηθεῖ».

(1) Πηγαίνει στον προορισμένο σε αὐτὸν δρόμο, που οδηγεῖ προς το θάνατο (α).
«Λέγεται ἀντὶ γιὰ το πορεύεται, μεταβαίνει ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ» (Ζ).

Μαζί με αὐτὴν τὴν ἔννοια μπορεῖ νὰ συνδυάζεται καὶ ἡ ἀπώτερη σκέψη τῆς μετάβασης στὴ δόξα τοῦ Πατέρα μέσω τοῦ θανάτου. Πράγματι ἡ λέξη ὑπάγω ἔχει μερικὲς φορές καὶ τὴν ἔννοια τοῦ ἐπιστρέφω ἢ πηγαίνω σπῆτι (Ματθ. ε 24,η 4,13,θ 6,ιγ 44,ιθ 21,κ 14)· καὶ ἡ ἔννοια αὐτὴ μπορεῖ καλὰ νὰ περιληφθεῖ καὶ ἐδῶ (ρ).

(2) «Ὅπως γράφτηκε στους προφῆτες γιὰ αὐτὸν, πὼς πρόκειται νὰ πεθάνει» (Ζ). Οἱ προφητεῖες καὶ οἱ τύποι τῆς Π.Δ. φανέρωσαν τὶς βουλές τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὶς βουλές αὐτές ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θέλει νὰ ἐκπληρώσει (ρ).

(3) Ἡ θεῖα πρόγνωση τῆς ἀμαρτίας τοῦ προδότη δὲν μειώνει τὴν ἀποστροφή γιὰ αὐτὴν (β).

«Ὅχι διότι εἶχε προοριστεῖ, γιὰ αὐτὸ παρέδωσε· ἀλλὰ διότι παρέδωσε, γιὰ αὐτὸ εἶχε προοριστεῖ, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς προγνώριζε αὐτὸ που οὐπωσδήποτε θὰ γινόταν· διότι ἐπρόκειτο ὄντως νὰ ἀποβεῖ τέτοιος (ὁ Ιούδας) ὄχι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη βούλησή του» (Ζ).

«Εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ἄξιος ἀπειρῶν τιμωριῶν, παρόλο που σῶθηκε ἡ οἰκουμένη. Διότι δὲν μας ἔφερε τὴ σωτηρία ἡ προδοσία τοῦ Ιούδα, ἀλλὰ ἡ σοφία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀπειρὴ ἰκανότητά του νὰ χρησιμοποιοῖ τὶς πονηρίες τῶν ἄλλων γιὰ τὸ δικὸ μας συμφέρον» (Χ).

«Διότι δὲν τὸ ἐπράξε αὐτὸ με σκοπὸ νὰ συνεργήσει στὴ βουλή τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔκανε υπηρετώντας τὴ δική του κακία» (Θφ). Οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι ἀσυναίσθητα υπηρετοῦν τὴ βουλή τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν δικαιολογεῖ τὴν κακία τους. Πράξ. β 23 (ο). Ὅχι μόνον δὲν ἐξαναγκάστηκε ὁ Ιούδας νὰ ἐνεργήσει ὅπως ἐνήργησε, ἀλλὰ προσφέρθηκαν σὲ αὐτὸν πάρα πολλές ευκαιρίες μετανοίας. Μέχρι τὴν τελευταία στιγμή ὁ Κύριος προσπαθεῖ νὰ ἀναχαιτίσει αὐτὸν.

(4) «Τὸν συνέφερε» (Ζ). Ἡ ζωὴ σὲ κάθε ἀνθρώπινο ὄν εἶναι θεῖο δῶρο. Εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ γίνῃ κατάχρηση τῆς εὐλογίας αὐτῆς σὲ τέτοιο βαθμὸ ὥστε νὰ μετατραπῆ αὐτὴ σὲ κατάρρα.

(5) Εἴτε μὴ συλλαμβανόμενος καθόλου στὴν κοιλία τῆς μητέρας τοῦ εἴτε πεθαίνοντας πρὶν ἀκόμη γεννηθεῖ (β). «Λέγοντας λοιπὸν ὅτι καλὸ ἦταν ἀν δὲν γεννιόταν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, δείχνει ὅτι ἡ ἀνυπαρξία εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ με ἀμαρτίες» (Θφ).

«Αλλά θα πει κάποιος· αν ήταν καλό να μη γεννηθεί αυτός, για ποιο λόγο επέτρεψε να έλθει στον κόσμο και αυτός και όλοι οι πονηροί; Πρέπει να κατηγορήσεις τους πονηρούς, οι οποίοι, ενώ ήταν ελεύθεροι να μη γίνουν τέτοιοι, έγιναν πονηροί· εσύ όμως αφήνοντας αυτό, λεπτολογείς και περιεργάζεσαι τα έργα του Θεού, παρόλο που ξέρεις, ότι δεν γίνεται αναγκαστικά κανείς πονηρός» (X).

«Και ο Ιούδας λοιπόν, δεν έγινε κακός επειδή γεννήθηκε, αλλά επειδή έδειξε ραθυμία, και έγινε κακός από τη μοχθηρή του γνώμη και την κακή του προαίρεση. Κανέναν λοιπόν ο Θεός δεν αναγκάζει να γίνει καλός, αν δεν είναι με τη θέλησή του καλός· αλλά προτείνει μεν τα σωτήρια και βοηθά αυτόν που επιλέγει αυτά, επιτρέπει όμως να πηγαίνει ο καθένας ως αυτεξούσιος, όπου θέλει» (Z).

(6) «Δες πάλι και μέσα στους ελέγχους την απεριγραπτή πραότητα. Διότι ούτε εδώ δεν μιλά ορμητικά, αλλά μάλλον με συμπάθεια και πάλι συγκαλυμμένα· αν και όχι μόνο η προηγούμενη αναισθησία του, αλλά και η εν συνεχεία αναίδειά του, ήταν άξια μεγάλης αγανάκτησης. Διότι μετά από αυτόν τον έλεγχο λέει· Μήπως είμαι εγώ Κύριε;» (X).

Ματθ.26,25 άποκριθείς δὲ Ἰούδας ὁ παραδιδὸς αὐτὸν εἶπε· μήτι ἐγὼ εἰμι(1), ραββί(2); λέγει αὐτῷ(3), σὺ εἶπας(4).

Ματθ.26,25 Ρώτησε κι ο Ιούδας, που τον πρόδωσε: «Μήπως είμαι εγώ, Διδάσκαλε;» Κι ο Ιησούς του απάντησε: «Και βέβαια, όπως το είπες».

(1) «Ω πόση αναισθησία! Ρωτά επιχειρώντας να διαφύγει την προσοχή των μαθητών. Διότι από την αρχή μεν δεν ρώτησε, όταν ο Χριστός είπε, ένας από εσάς· διότι νόμιζε ότι ακόμη διαφεύγει της προσοχής του διδασκάλου· όταν όμως ο Κύριος πρόσθεσε και σημάδι, κατάλαβε, ότι είχε αναγνωρισθεί. Και αφού λοιπόν ρώτησαν οι άλλοι, ρωτά και αυτός» (Z).

(2) Δεν αναφέρεται στη Γραφή, ότι ο Ιούδας είχε ονομάσει ποτέ μέχρι τώρα τον Κύριο ραββί (b). «Παίρνοντας θάρρος από την επιείκεια του διδασκάλου, ότι οπωσδήποτε δεν θα τον ελέγξει ολοφάνερα, τον ονόμασε ραββί, δηλαδή διδάσκαλο» (Z).

(3) «Αν και μπορούσε να πει· βρωμερέ και αχρείε, βδελυρέ και βέβηλε· αφού τόσο καιρό κυφορείς το κακό και πήγες στους αρχιερείς και έκανες σατανικά συμβόλαια και συμφώνησες να πάρεις αργύριο και από εμένα έχεις ελεγχθεί και τολμάς ακόμη να ρωτάς; Αλλά τίποτα από αυτά δεν είπε... ορίζοντας σε μας τα όρια και τους κανόνες της ανεξικακίας» (X).

(4) Η απάντηση αποτελεί αόριστη και αμφίβολη επιβεβαίωση, που αφήνει το πράγμα συσκιασμένο. Θα ήταν ακατανόητο εάν ο Χριστός απαντούσε με απλή και σαφή βεβαίωση. Τέτοια βεβαίωση γινομένη ενώπιον όλων των μαθητών θα προκαλούσε έκρηξη μανιάδους οργής εναντίον του Ιούδα και ίσως για κάποιον τουλάχιστον χρόνο θα ματαίωνε τη σχεδιαζόμενη προδοσία. Με την αμφίβολη βεβαίωση στον μεν Ιούδα δίνονταν νύξεις που τον βεβαίωναν ότι η σχεδιαζόμενη προδοσία ήταν γνωστή στο Διδάσκαλο, στους δε μαθητές δημιουργούνταν αβεβαιότητα για το τι σήμαινε η απάντηση και έτσι δινόταν και πάλι η ευκαιρία στον προδότη να συνέλθει και να αναχαιτιστεί, χωρίς συγχρόνως και να εκτεθεί (a). Είναι εξάλλου δυνατόν να απάντησε ο Ιησούς σε μόνο τον Ιούδα και να μην ακούστηκε το «εσύ το είπες» από τους άλλους, αν λάβουμε υπ όψη, ότι οι ερωτήσεις των μαθητών που απευθύνονταν με θερμότητα και τόνο διαμαρτυρίας δημιουργούσαν κάποιο θόρυβο (L).

Στιχ. 26-29. Η παράδοση του Μυστηρίου της θείας Ευχαριστίας.

Ματθ.26,26 Ἐσθιόντων(1) δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον(2) καὶ εὐχαριστήσας(3) ἔκλασε(4) καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε· λάβετε φάγετε· τοῦτό(5) ἐστι(6) τὸ σῶμά μου(7)·

Ματθ.26,26 Ἐνῶ ἔτρωγαν, πήρε ο Ἰησοῦς το ψωμί και αφού εἶπε ευχαριστήρια προσευχή, το ἔκοψε κομμάτια και το ἔδωσε στους μαθητές του λέγοντας: «Λάβετε και φάγετε· αυτό εἶναι το σῶμα μου».

(1) Από τις αφηγήσεις για τη σύσταση της Ευχαριστίας συμπεραίνουμε, ὅτι ἔγινε αὐτή ἀπόγευμα και στο μέσο του δείπνου. Την ὥρα που ἔτρωγαν πήρε τον ἄρτο ο Ἰησοῦς (p). Μετείχε και ο Ἰούδας; Τουλάχιστον του σώματος του Χριστοῦ φαίνεται να μετείχε.

«Και ὅταν ἀκόμη μετείχε στα μυστήρια, ἔμενε ο ἴδιος. Ο Χριστός ὁμως δεν τον ἐμπόδισε, αν και τα γνώριζε ὅλα· για να μάθεις ὅτι δεν παραλείπει τίποτα ἀπὸ αὐτά που συντελοῦν στη διόρθωση» (X).

«Πρόσθεσε το «την ὥρα που ἔτρωγαν», για να φανερώσει την ἀπανθρωπιά του Ἰούδα, ὅτι στο τραπέζι και στη συμμετοχή στα ἴδια φαγητά, ὅταν, ἀκόμη και θηρίο να ἦταν, θα ἔπρεπε να γίνει πραότερος, τότε, οὔτε και ὅταν ἐλεγχόταν δεν κατάλαβε, ἀλλὰ παρόλο που γεύτηκε και το σῶμα του, δεν μετανιώνει» (Θφ).

(2) Αὐθεντική γραφή χωρὶς το ἄρθρο: «Παίρνοντας ἄρτο, δηλαδή αὐτόν που ἦταν δίπλα του ἢ και ἄλλον που ἦταν και αὐτός τοποθετημένος κοντά του ἐπειδὴ ἦταν ο διδάσκαλος» (Z). Τον ἄρτον= τον ἕνα ἄρτο. Θεωρήθηκε ο ἕνας ἄρτος ὅτι συμβολίζει την ἐνότητα του χριστιανικοῦ σώματος παρά τις διαφορές των ἐπὶ μέρους μελών. Ο ωραῖος αὐτός συμβολισμός ἐξαφανίζεται με τη χρησιμοποίηση ξεχωριστῶν οστίων στην ἀγία Κοινωνία (p).

(3) Τα ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα γράφουν εὐλογήσας. Τα ρήματα εὐλογώ και εὐχαριστώ ἐναλλάσσονται στους εὐαγγελιστές ἐδῶ και στη διατροφή του ὄχλου. Ἀλλὰ και τα δύο καταλήγουν στο ἴδιο, διότι η εὐλογία προς τον μεγαλύτερο εἶναι εὐχαριστία για τις δωρεές ἀπὸ αὐτόν (δ). Και τα δύο ρήματα σημαίνουν εὐχαριστήρια προσευχή (p).

«Και εὐχαριστεῖ διδάσκοντάς μας πῶς πρέπει να τελούμε το μυστήριο αὐτό και δείχνοντας, ὅτι δεν ἔρχεται χωρὶς τη θέλησή του στο πάθος» (X).

«Και πρέπει να εὐχαριστούμε πριν ἀπὸ αὐτό το μυστήριο», διότι αὐτό τελείται «για εὐεργεσία της δικῆς μας φύσης. Διότι αν η θυσία του τυπικοῦ ἀμνοῦ χάρισε στους Ἰουδαίους και ἀπαλλαγὴ ἀπὸ την καταστροφή και ἐλευθερία ἀπὸ τη δουλεία, πολὺ περισσότερο η θυσία του ἀληθινοῦ ἀμνοῦ στους Χριστιανούς» (Z).

(4) Το κόψιμο του ἄρτου συμβολικὰ ἀναφέρεται στο Πάθος (S). Και ἀπὸ αὐτόν τον δρόμο που ἔγινε η διαμοίραση ονομάστηκε αὐτό το μυστήριο της Ευχαριστίας και κλάση του ἄρτου (δ).

(5) Δηλαδή αὐτός ο κομμένος ἄρτος, τον ὁποῖο τρώτε ὅλοι (a). Αὐτό σε ἀντίθεση με τις σκιές της Π.Δ. Αὐτό το ὁποῖο σας παραγγέλλω να πάρετε (b).

«Δείχνοντας εἶπε, «αὐτό εἶναι το σῶμα μου», και «αὐτό εἶναι το αἷμα μου», για να μη νομίσεις ὅτι αὐτά που φαίνονται εἶναι συμβολικὰ, ἀλλὰ με κάποια ἀνεκφραστη ἐνέργεια του Θεοῦ, που μπορεῖ να κάνει τα πάντα, μεταβάλλονται σε σῶμα και αἷμα πραγματικὰ του Χριστοῦ αὐτά που προσφέρθηκαν» (K).

(6) «Δεν εἶπε· αὐτό εἶναι το σύμβολο του σώματός μου και αὐτό του αἵματός μου, ἀλλὰ αὐτό εἶναι το σῶμα μου και το αἷμα μου, διδάσκοντάς μας να μην βλέπουμε τη φύση αὐτοῦ που ἔχουμε μπροστά μας, ἀλλὰ ὅτι, με την εὐχαριστία που ἔγινε μεταβάλλονται σε σάρκα και αἷμα» (Θεόδωρος Μοψουεστίας).

«Διότι δεν εἶπε, αὐτό εἶναι ἀντίτυπο (τύπος), ἀλλὰ αὐτό εἶναι το σῶμα μου· διότι με κάποια ἀπερίγραπτη ἐνέργεια μεταβάλλεται, ἔστω και αν φαίνεται σε μας ἄρτος. Ἐπειδὴ δηλαδή εἴμαστε ἀδύναμοι και δεν θα δεχόμασταν να τρώμε κρέας ωμό και

σάρκα ανθρώπου, για αυτό φαίνεται μεν σε μας άρτος, στην πραγματικότητα όμως είναι σάρκα» (Θφ).

«Δεν προχωρά στο σώμα του Λόγου (δεν πάει να γίνει σώμα) την ώρα που το τρώμε και το πίνουμε, αλλά ευθύς αμέσως μεταβάλλεται στο σώμα του Λόγου, όπως ειπώθηκε από τον Λόγο, «αυτό είναι το σώμα μου»» (Γν).

(7) «Και πώς δεν θορυβήθηκαν ακούγοντας αυτό; Διότι και στο παρελθόν τους είχε προείπει πολλά και σπουδαία για το θέμα αυτό» (X).

Ματθ.26,27 και λαβὼν τὸ ποτήριον(1) καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· πίετε ἐξ αὐτοῦ(2) πάντες(3)·

Ματθ.26,27 Ὑστερα πήρε το ποτήρι και, αφού εἶπε ευχαριστήρια προσευχή, τους το ἔδωσε λέγοντας: «Πιείτε από αυτό ὅλοι,

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα το γράφουν χωρίς ἄρθρο. Το ἄρθρο και εδώ και πριν (τον ἄρτο) πιθανώς προστέθηκε για να δηλωθεῖ ο ἄρτος της Ευχαριστίας και το ποτήριο (α). Η διανομή κοινού ποτηρίου δεν είναι χαρακτηριστικό του Πάσχα, όπου ο καθένας εἶχε το δικό του ποτήρι. Ἴσως να πάρθηκε από την εβδομαδιαία τελετή του Κιδδούς, όπου κοινό ποτήριο χρησιμοποιούνταν (S).

(2) Η ξεχωριστή παροχή του Σώματος και του Αἵματος παριστάνει τον επικείμενο θάνατο του Κυρίου, στον οποίο το αἷμα του χύθηκε από το σώμα του (b).

(3) Δίνοντας το ένα ποτήριο στον μαθητή που ἦταν δίπλα του εφιστά ο Κύριος την προσοχή αυτού και των ἄλλων μαθητῶν ὥστε να πει ο καθένας από αυτό τόσο ὥστε να απομένει στο ποτήριο για μετάληψη του περιεχομένου από ὅλους. «Ὅλοι χωρίς εξαίρεση οι μαθητές μου που εκπροσωποῦν την ὅλη εκκλησία» (δ). Η Γραφή εκφράστηκε ἔτσι, προβλέποντας την καινοτομία της Ρώμης (b).

Ματθ.26,28 τοῦτο(1) γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου(2) τὸ τῆς καινῆς(3) διαθήκης(4) τὸ περὶ(5) πολλῶν(6) ἐκχυνόμενον(7) εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν(8).

Ματθ.26,28 γιατί αυτό είναι το αἷμα μου, που επισφραγίζει τη νέα διαθήκη και χύνεται για χάρη ὅλων, για να τους συγχωρηθοῦν οι ἁμαρτίες.

(1) Αυτός ο οἶνος (a).

(2) Το πραγματικό αἷμα του Χριστοῦ προβάλλεται ἤδη ως παρόν, ακριβώς ὡπως το αἷμα των θυμάτων υπήρχε στο μωσαϊκό ρητό που παρατίθεται στο Εβραίους θ 20. Αυτό το αἷμα της Διαθήκης την οποία διέταξε σε σας ο Θεός. Και το ρητό αυτό επαναλαμβάνεται και εδώ (b).

«Αυτά είναι το ἴδιο το σώμα μου και το ἴδιο το αἷμα μου. Διότι ὡπως ακριβώς θέωσε την σάρκα που πήρε, ἔτσι με τρόπο ἀπόρρητο μεταβάλλει και αυτά ὥστε να γίνουν το ἴδιο το ζωοποιό σώμα του και το ἴδιο το τίμιο αἷμα του» (Z).

(3) «Διότι το μεν αἷμα του τυπικού αμνού, ἦταν της παλαιάς διαθήκης· ενώ το αἷμα του αληθινού αμνού, είναι της νέας» (Z).

(4) Το αἷμα μου, το οποίο χύνεται για επικύρωση της Νέας Διαθήκης (a). Διαθήκης συνθήκης ἢ διάθεσης κατά την τελευταία θέληση. Η λέξη με την ἔννοια της συνθήκης αρμόζει μάλλον στην παλαιά οικονομία, η οποία εἶχε τη μορφή συνθήκης, ενώ η λέξη με την ἔννοια, την οποία ἔχει και σε μας αυτή, αρμόζει στη νέα οικονομία, στην οποία παρέχεται σε μας η πλήρης υιοθεσία (b).

«Αἷμα Καινῆς Διαθήκης το ονομάζει, δηλαδή της υπόσχεσης της επαγγελίας του νόμου του καινούργιου. Αυτό... διαφυλάσσει την συμφωνία της Νέας Διαθήκης. Και ὡπως ακριβώς η Παλαιά εἶχε πρόβατα και μοσχάρια, ἔτσι και αυτή ἔχει το αἷμα το δεσποτικό. Δείχνει ὅμως και με αυτό, ὅτι πρόκειται να πεθάνει· γι' αυτό και θυμάται τη Διαθήκη και υπενθυμίζει την προηγούμενη Διαθήκη· διότι και εκείνη εἶχε εγκαινιαστεί με αἷμα» (X).

(5) «Αντί να πει: για χάρη πολλών» (Z).

(6) «Εκείνο μεν το αίμα χυνόταν μόνο για χάρη των Εβραίων, ενώ αυτό για όλους τους ανθρώπους. Διότι πολλούς ονομάζει εδώ τους πάντες· διότι πράγματι οι πάντες είναι πολλοί. Ή, είπε «πολλών» σε σύγκριση με το έθνος των Εβραίων· διότι είναι περισσότεροι από αυτούς (τους Εβραίους) αυτοί που από όλους (από όλα τα έθνη) ελευθερώνονται και σώζονται, για τους οποίους ο Χριστός πέθανε» (Z). Για όλους χύθηκε, αλλά μόνο αυτοί που πιστεύουν αποκομίζουν τις ωφέλειες από αυτό.

(7) Ήδη το πάθος είχε αρχίσει (F).

(8) «Διότι εκείνο μεν χυνόταν για την σωτηρία μόνο των πρωτότοκων παιδιών, ενώ αυτό για την άφεση των αμαρτιών όλων των ανθρώπων» (Z). Ο Ματθαίος προσθέτοντας το «για άφεση αμαρτιών» δείχνει ότι αντιλήφθηκε τη διαθήκη ως διαθήκη μεταξύ του Θεού και των πολλών και με αυτήν άφεση αμαρτιών εξασφαλιζόταν σε αυτούς· και σφραγίδα της συμφωνημένης αυτής άφεσης ήταν το εκχυνόμενο ήδη αίμα (a), όπως και το «αίμα της Παλαιάς Διαθήκης ήταν σφραγίδα της διαθήκης εκείνης και μαρτυρία και βεβαίωση της συνθήκης του λαού» (Z).

Ματθ.26,29 λέγω δὲ ὑμῖν(1) ὅτι οὐ μὴ πίω(2) ἀπ' ἄρτι(3) ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος(4) τῆς ἀμπέλου(5) ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν(6) καινὸν(7) ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου(8).

Ματθ.26,29 Σας βεβαιώνω πως δεν θα ξαναπιῶ από τούτο τον καρπό του αμπελιού ως την ημέρα που θα το πίνω καινούριο μαζί σας στη βασιλεία του Πατέρα μου».

(1) Ο λόγος αυτός του Κυρίου συναντιέται σε όλους τους συνοπτικούς με ασήμαντες διαφορές σε κάποιες λέξεις, και εισάγεται και στις τρεις αφηγήσεις με την βεβαίωση «λέω σε εσάς» ή «Αλήθεια λέω σε εσάς» (p). Φαίνεται να είναι ένας πανηγυρικός αποχαιρετισμός. Αλλά αντί της υπόσχεσης για μια μελλοντική επάνοδο, έχουμε τον υπαινιγμό αυτόν για τη μελλοντική χαρά και ευφροσύνη στο μεσσιανικό βασίλειο (a). Η κύρια έννοια του στίχου: Το δείπνο αυτό είναι πρόγευση της τέλει κοινωνίας, η οποία θα πραγματοποιηθεί στο τραπέζι του Μεσσία (S).

(2) «Και αυτός λοιπόν ήπια από αυτό» (X).

«Αν όμως μετείχε του ποτηρίου, μετάλαβε άρα και από τον άρτο» (Z).

«Διότι για να μην πουν, ακούγοντας αυτά, τι λοιπόν; Πίνουμε αίμα και τρώμε σάρκα; και θορυβηθούν τότε... πρώτος αυτός έκανε αυτό, εισάγοντας αυτούς χωρίς ταραχή στην κοινωνία των μυστηρίων» (X).

Ή, θα ήταν παράδοξο και τελειώς ασυνήθιστο αυτός που είχε την πρώτη θέση στο πασχαλίο τραπέζι να μην πει και αυτός από το ποτήρι (p).

(3) «Από τώρα» (Z).

(4) Αυθεντική γραφή γένημα από το γίνεσθαι.= Αυτό που γίνεται από το αμπέλι.

(5) Το γέννημα της αμπέλου δεν σημαίνει αναγκαστικά το πασχαλινό κρασί. Κοινή φράση στην Π.Δ. για δήλωση του κρασιού απλώς. (Δες τους Ο' (μετάφραση των εβδομήντα) στο Ησ. λβ 12, Αββακ. γ 17 και Αριθμ. στ 4).

(6) Ο Κύριος εκφράζει εδώ την ελπίδα για πλήρη ικανοποίηση και ανάπαυση και κοινή χαρά. Όλα τα αγαθά τα οποία η φράση βασιλεία του Θεού εκφράζει, συμβολίζονται εδώ με δείπνο και κοινή τράπεζα (Ησ. κε 6, Λουκ. ιγ 29, ιδ 15, κβ 30, Αποκ. γ 20, ιθ 9). Εκεί οι μαθητές θα μετέχουν της χαράς του Κυρίου και ο Κύριος της χαράς της δικής τους= «μαζί με εσάς» (p)

«όταν θα πίνει αυτό καινούργιο μαζί μας ο Λόγος στη βασιλεία του Πατέρα, αποκαλύπτοντας και διδάσκοντας αυτά που τώρα με μέτριο τρόπο (όχι τόσο καθαρά) έδειξε. Διότι είναι πάντα καινούργιο αυτό που τώρα γνωρίζουμε. Και ποιο είναι το ποτό και η απόλαυση; Για μας μεν το να μάθουμε ενώ για εκείνον το να διδάξει και

να ανακοινώσει στους μαθητές του το λόγο. Διότι η διδασκαλία είναι τροφή και για εκείνον ο οποίος τρέφει» (Γ).

(7) Το ιουδαϊκό Πάσχα αντικαταστάθηκε από το Κυριακό Δείπνο, και αυτό θα αντικατασταθεί στο αιώνιο μέλλον από άλλο ουράνιας φύσης. Η λέξη «νέο» στο χωρίο αυτό προφανώς σημαίνει νέο στη φύση και όχι στην ηλικία (b). Το παν στη βασιλεία εκείνη είναι καινούργιο (Αποκ. γ 12,ε 9,κα 1,5). Θα είναι χαρά δοξασμένη, διαφορετική τελείως από τις χαρές, τις οποίες δοκιμάζουμε εδώ και θα υπερβαίνει κάθε κατανόηση.

«Η πόση του κρασιού δεν εκπληρώνει μόνο ανάγκη αλλά και προσφέρει ποικίλη ευχαρίστηση στην αίσθηση· μετά όμως από την ανάσταση των νεκρών, αφού θα απομακρυνθεί η φθορά των ανθρωπίνων σωμάτων, και η ίδια η φύση των πραγμάτων θα μεταβληθεί ώστε να είναι νέα, ώστε και αυτή η ευφροσύνη μας θα είναι νέα... αφού ο ίδιος ο Σωτήρας μας Χριστός θα βάζει μέσα στις ψυχές αυτών που τον σέβονται την έμφυτη και δική του ευφροσύνη» (Αμμώνιος).

(8) «Διότι τότε θα επιτελέσει το Πάσχα τελειότερα και καθαρότερα» (Ζ).

Στιχ. 30-35. Στο όρος των Ελαιών.

Ματθ.26,30 Καὶ ὑμνήσαντες(1) ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος(2) τῶν ἐλαιῶν.

Ματθ.26,30 Ἀφοῦ ἔψαλαν τοὺς καθιερωμένους ψαλμοὺς, βγήκαν για να πάνε στο ὄρος των Ελαιών.

(1) «Ἄς το ακούσουν ὅλοι εκείνοι, οἱ οποίοι αφού φάνε σαν χοίροι κλωτσούν το υλικό τραπέζι και σηκώνονται μεθυσμένοι, ὅτι πρέπει να ευχαριστούν και να τελειώνουν με ὕμνο. Ακούστε ἐπίσης ὅλοι ὅσοι δεν περιμένετε την τελευταία ευχή των μυστηρίων· διότι αυτή η ευχή είναι σύμβολο της προσευχῆς εκείνης.

Ευχαρίστησε και ὕμνησε και προτού να δώσει στους μαθητές, ὥστε και εμεῖς να ευχαριστούμε. Ευχαρίστησε και ὕμνησε και αφού ἔδωσε, ὥστε και εμεῖς να κάνουμε το ἴδιο» (X).

Ὑμνησαν ὄχι αναγκαία και απαραίτητα το πασχάλιο αλληλουῖα, δηλαδή τους Ψαλμούς 115-118, ἀλλά κάποιον Ψαλμό ἀπό εκείνους, οἱ οποίοι ἦταν σε συνήθη χρήση στο ναό (S). Συχνά για τον Κύριο γράφτηκε, ὅτι προσευχήθηκε πάνω στη γη· οὐδέποτε ὁμως ἄλλοτε ὅτι ὕμνησε (b).

(2) «Τον περισσότερο χρόνο διανυκτέρευε ἔξω στα βουνά· και το ἔκανε αυτό, ἀπό τη μία μεν για να προσεύχεται ἀπερίσπαστα· ἀπό την ἄλλη πάλι και για να κάνει τους μαθητές κοινωνούς λόγων πιο μυστικών. Προτού ὁμως βγει στο ὄρος εἶπε πολλά, ἀπό τα οποία ἄλλα μεν ἐξιστόρησαν ο Λουκάς και ἄλλα ο Ἰωάννης» (Ζ).

Ματθ.26,31 τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε(1) ἐν ἔμοι ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, γέγραπται(2) γάρ, πατάξω(3) τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποιμνῆς(4)·

Ματθ.26,31 Τους λέει τότε ο Ἰησοῦς: Ἀυτὴ τη νύχτα ὅλοι σας θα χάσετε την ἐμπιστοσύνη σας σ' ἐμένα, ὅπως ἄλλωστε το λέει η Γραφή: Θα σκοτώσω το βοσκό, και θα σκορπιστοῦν τα πρόβατα του κοπαδιού.

(1) «Ἀντί να πει θα ταρακουνηθεῖτε στην πίστη σας σε ἐμένα» (Ζ).

(2) Στο Ζαχαρίου γ 7.

(3) Και το εβραϊκό κείμενο και οἱ Ὅ' ἔχουν προστακτική (a). «Λέγεται ο πατέρας ὅτι χτύπησε τον υἱό, ἐπειδὴ ἐπέτρεψε να χτυπηθεῖ αὐτός, δηλαδή να φονευτεῖ. Δηλώνεται λοιπόν και ἀπό ἐδῶ, ὅτι» (Ζ),

«σταυρωνόταν με ἀπόφαση του Θεοῦ και ἀπό κάθε πλευρά δείχνει ὅτι ο εαυτός του δεν είναι ξένος με την Παλαιά Διαθήκη, οὔτε με το Θεό που κηρύσσεται σε αὐτήν και

ότι αυτό που γινόταν ήταν θεία οικονομία και ότι όλα τα σχετικά με αυτό τα είχαν προαναγγείλει οι προφήτες φωτισμένοι από ψηλά» (X).

(4) Το «ποιμνης» δεν υπάρχει στο εβραϊκό κείμενο, αλλά μόνο στους Ο' σύμφωνα με τον αλεξανδρινό κώδικα. Φαίνεται όμως πιθανότερο, ότι υπήρχε κείμενο των Ο' με την προσθήκη αυτή παρά ότι ο αλεξανδρινός κώδικας συμμορφώθηκε με το κείμενο του Ματθαίου (a).

Ματθ.26,32 μετά δὲ(1) τὸ ἐγερθῆναί με προάξω(2) ὑμᾶς(3) εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Ματθ.26,32 Μετά την ανάστασή μου όμως θα σας περιμένω στη Γαλιλαία, όπου θα πάω πριν από σας».

(1) Αντιθετικός σύνδεσμος=τόρα μεν θα διασκορπιστείτε, μετά την ανάστασή μου όμως (δ). «Αφού προείπε τα λυπηρά, προλέγει και τα παρηγορητικά» (Z).

(2) «Αντί να πει: θα σας προλάβω εκεί περιμένοντας» (Z). «Θα σας προφθάσω» (Θφ). Θα πάει λοιπόν εκεί πριν από αυτούς.

(3) Ο διασκορπισμός θα λάβει χώρα βεβαίως, αλλά εξίσου βέβαια θα γίνει και μία νέα συνάντηση.

Ματθ.26,33 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί(1), ἐγὼ δὲ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι(2).

Ματθ.26,33 Ο Πέτρος του αποκρίθηκε: «Κι αν όλοι χάσουν την εμπιστοσύνη τους σ' εμένα, εγώ ποτέ δε θα τη χάσω».

(1) «Από πολλή αυθάδεια ο Πέτρος μόνος υπόσχεται ότι δεν θα σκανδαλιστεί» (Θφ). Θα έπρεπε μάλλον να πει: Εάν όλοι δεν σκανδαλιστούν με σένα, εγώ θα σκανδαλιστώ (b). «Έπρεπε πολύ περισσότερο να παρακαλέσει και να πει: Κύριε, βοήθησέ μας» (Z). Ο Πέτρος είναι ειλικρινής σε όσα υπόσχεται, υπερτιμά όμως τις δυνάμεις του (F).

(2) «Τι λες, Πέτρε; Ο προφήτης είπε ότι θα σκορπιστούν τα πρόβατα: ο Χριστός βεβαίωσε αυτό που ειπώθηκε. Και συ λες όχι;... Για αυτό λοιπόν τον αφήνει να πέσει, διδάσκοντάς τον από εδώ σε όλα να πείθεται στο Χριστό και να θεωρεί την απόφαση Αυτού περισσότερο αξιόπιστη από τη δική του συνείδηση. Και οι υπόλοιποι μαθητές όμως δεν ωφελήθηκαν λίγο από την άρνησή του, διότι κατανόησαν την ανθρώπινη αδυναμία και την αλήθεια του Θεού» (X).

«Σε τρία λοιπόν μαζί φταίει (ο Πέτρος): πρώτον, ότι αντιμίλησε και στον προφήτη και στο Χριστό· δεύτερον, ότι έβαλε τον εαυτό του μπροστά από τους άλλους· τρίτον, ότι εμπιστεύτηκε τον εαυτό του μόνο και όχι τη βοήθεια του Θεού. Για αυτό και αφήνεται να πέσει, για να μαζευτεί και να μάθει να μην εμπιστεύεται πάρα πολύ τον εαυτό του. Αυτό όμως που λέει ο Λουκάς, ότι Σίμων, Σίμων, να ο σατανάς ζήτησε εσάς και τα υπόλοιπα, τα είπε σε άλλο χρόνο, πριν να βγει στο όρος των ελαιών» (Z).

Ματθ.26,34 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι(1) ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ(2) πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι(3) τρὶς ἀπαρνήσῃ(4) με.

Ματθ.26,34 Του είπε κι ο Ιησούς: «Σε βεβαιώνω πως αυτή τη νύχτα, προτού λαλήσει ο πετεινός, θα με απαρνηθείς τρεις φορές».

(1) Με έμφαση ο Πέτρος αρνείται ότι θα σκανδαλιστεί, αλλά και η απάντηση του Κυρίου είναι εξίσου έντονη και εμφαντική. Το «σου λέω» μαρτυρείται και από τα τέσσερα ευαγγέλια. Και στον μεν Μάρκο και Ματθαίο προηγείται από αυτό το Αμην μία φορά, ενώ στον Ιωάννη δύο φορές.

(2) Ήταν λοιπόν τότε νύχτα: και ήταν εκπληκτικότερο η άρνηση να λάβει χώρα σε καιρό νύχτας παρά σε καιρό ημέρας (b).

(3) Η αλεκτοροφωνία σημείωνε την τρίτη ρωμαϊκή φυλακή της νύχτας δηλαδή από τα

μεσάνυχτα μέχρι την τρίτη πρωινή. Συνεπώς η τριπλή άρνηση θα γινόταν πριν το ξημέρωμα (S).

(4) «Άρνηση λέει το ότι δεν τον ξέρει» (Z). Ο Κύριος γνωρίζει εμάς καλύτερα από όσο εμείς γνωρίζουμε τους εαυτούς μας (b).

Ματθ.26,35 λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος(1)· κἄν(2) δέη με σύν σοι ἀποθανεῖν, οὐ μὴ(3) σε ἀπαρνήσομαι(4). ὁμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ(5) εἶπον(6).

Ματθ.26,35 Ο Πέτρος ὁμως του λέει: «Δε θα σε απαρνηθῶ, ἔστω και αν χρειαστεί να πεθάνω μαζί σου». Τα ἴδια ἔλεγαν κι ὅλοι οι ἄλλοι μαθητές.

(1) «Όσο διαβεβαιώνει ο Χριστός, τόσο ο Πέτρος ισχυρίζεται αντίθετα· διότι ήταν σφοδρό μέσα του το πάθος της εμπιστοσύνης στον εαυτό του· για αυτό και υφίσταται πολύ άσχημο ναυάγιο, αφού αφέθηκε έρημος από τη βοήθεια του Θεού και αποδείχτηκε ότι είναι αδύναμος» (Z).

(2) Ό,τι ο Μάρκος εκφράζει με το «ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον» ο Ματθαῖος το περιέλαβε στο «και» το οποίο συνέδεσε με το εἰάν (p).

(3) Ο Πέτρος λοιπόν γνωρίζει ότι η άρνηση είναι αμαρτία (b), και για αυτό ξεκάθαρα αποκρούει το ενδεχόμενό της.

(4) «Ἐπρεπε να πει, εἰάν ἔχω τη δική σου βοήθεια» (X).

«Από εδώ λοιπόν μαθαίνουμε μεγάλο δόγμα, ότι ούτε η ανθρώπινη προθυμία κατορθώνει κάτι χωρίς τη θεία δύναμη, ούτε η θεία δύναμη φέρνει κέρδος χωρίς την ανθρώπινη προθυμία. Και παραδείγματα και των δύο είναι ο Πέτρος και ο Ιούδας» (Z).

«Διότι ο μεν Ιούδας αν και απόλαυσε πολλή βοήθεια τίποτα δεν ωφελήθηκε, επειδή δεν θέλησε, ούτε πρόσφερε και αυτός ό,τι εξαρτιόταν από αυτόν· ενώ αυτός, αν και έδειξε προθυμία, επειδή δεν πήρε καμιά βοήθεια κατέπεσε. Για αυτό παρακαλώ, ούτε να επαναπαύεστε αναθέτοντας τα πάντα στο Θεό, ούτε να καταβάλετε προσπάθεια, νομίζοντας ότι με τους κόπους σας θα κατορθώσετε τα πάντα» (X).

(5) «Μιμήθηκαν και αυτοί τον Πέτρο» (Z).

(6) Του Σωτήρα η πραότητα δεν δίνει απάντηση σε αυτούς (b).

Στιχ. 36-46. Η αγωνία της Γεθσημανή.

Ματθ.26,36 Τότε(1) ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον(2) λεγόμενον Γεθσημανῆ(3), καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· καθίσατε αὐτοῦ(4) ἕως οὗ ἀπελθῶν προσεύξομαι(5) ἐκεῖ(6).

Ματθ.26,36 Τότε ο Ιησοῦς πηγαίνει μαζί με τους μαθητές σ' ἕναν τόπο που λέγεται Γεθσημανή και τους λέει: «Καθίστε αὐτοῦ· ἐγώ θα πάω λίγο παραπέρα να προσευχηθῶ».

(1) Μετά την προφητεία για τον Πέτρο και τους μαθητές (δ). Ίσως οι ευαγγελιστές δεν είχαν τέτοια πρόθεση, φανερώνουν όμως τραγική ειρωνεία τοποθετώντας την προσευχή του Κυρίου στη Γεθσημανή αμέσως μετά την καυχησιόλογη αυτοπεποίθηση του Πέτρου και των συμμαθητών του. Οι Απόστολοι είναι τόσο βέβαιοι για τη δική τους δύναμη, ώστε δεν θέλουν να παραδεχτούν ότι είναι ενδεχόμενο να πέσουν, και όταν ακόμη προειδοποιούνται για αυτό από το Χριστό. Ο υἱός του ανθρώπου όμως δέεται προς τον Πατέρα του, ζητώντας ενίσχυση με την προσευχή για τη δοκιμασία που πλησιάζει (p).

(2) Εδώ λέγεται μᾶλλον με την έννοια του αγρού ή κτήματος (g).

(3) Η λέξη αποδίδεται στην ελληνική με το ελαιοτριβείο. Ετυμολογείται στο εβραϊκό από τις λέξεις γκατ σιέμεν και πήρε φαίνεται το όνομα πιθανώς από το ότι στην αρχή υπήρχε εκεί ελαιοτριβείο (F).

(4) Στο μέρος αυτό, το οποίο μιλώντας τους έδειχνε (δ). «Επειδή ήταν συνεχώς μαζί του, για αυτό λέει, μείνετε εδώ» (X).

(5) «Ως άνθρωπος προσευχήθηκε διδάσκοντας τους ανθρώπους στους πειρασμούς να προσεύχονται και να υψώνονται στο Θεό και να επικαλούνται πιο έντονα τη βοήθειά του» (Z).

(6) «Δεν τους πήρε στην προσευχή, αλλά μόνος πηγαίνει στην προσευχή, διδάσκοντας, ότι πρέπει αυτός που πρόκειται να προσευχηθεί θερμά, να προσεύχεται μεμονωμένος» (Z).

Ή, πιο σωστά, στο στίχο 38 λέει γρηγορείτε μετ' ἐμοῦ, αλλά πουθενά δεν λέει, προσεύχεσθε μαζί μου. Οι μαθητές δεν μπορούσαν να συνενωθούν με ισότητα μαζί του σε προσευχή. Αυτός είναι ο Μονογενής Υιός, ο ένας Μεσίτης (b).

Ματθ.26,37 καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου(1) ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν(2).

Ματθ.26,37 Κι αφού πήρε μαζί του τον Πέτρο και τους δύο γιους του Ζεβεδαίου, άρχισε να λυπάται και να αγωνιά.

(1) «Γιατί δεν τους παίρνει όλους; Για να μην καταβληθούν. Αλλά παίρνει αυτούς οι οποίοι είχαν γίνει θεατές της δόξας του (στη Μεταμόρφωση)» (X). Φαίνεται ότι αισθάνθηκε ήδη την ανάγκη της συντροφιάς και της συμπάθειας των τριών πιο αγαπημένων του μαθητών. Υπήρξαν αυτοί μάρτυρες της δόξας του (Ματθ. ιζ 1,2) και ήδη καλούνται να γίνουν μάρτυρες και της ταπείνωσής του. Παρόλ' αυτά μάλλον για τους εαυτούς τους παρά για τον εαυτό του τούς κάλεσε μαζί του (p).

(2) «Ο Μάρκος λέει ότι άρχισε να εκθαμβείται, δηλαδή να δειλιάζει· διότι επέτρεψε στη φύση του (την ανθρώπινη) να πάθει το δικό της. Αδημονώ λοιπόν τώρα θα εννοήσουμε το λυπάμαι πολύ. Την μεν λύπη λοιπόν την φανερώνει δείχνοντας ότι όπως ακριβώς σε όλα είναι Θεός, έτσι και σε όλα είναι άνθρωπος· και είναι φυσικό γνώρισμα της ανθρώπινης φύσης να λυπάται για το θάνατο και μάλιστα τον βίαιο και να φοβάται αυτόν» (Z).

«Διότι και παρά φύσιν μπήκε ο θάνατος και για αυτό η φύση μας αποφεύγει αυτόν» (Θφ).

Και το λυπάμαι και το εκθαμβούμαι σημαίνουν την παρουσία και το αποτέλεσμα αντικειμένου τρομερού, ενώ το αδημονώ ο Ησύχιος το ερμηνεύει με το θαυμάζω, απορώ, και ο Ευστάθιος λέει ότι αδήμων σημαίνει αυτός που κυριεύτηκε από άδος, από πλεονασμό λύπης (b).

Ή, από το α και το δήμος= αυτός που είναι έξω από την πατρίδα και στενοχωρείται. Αδημονώ=στενοχωριέμαι, λυπάμαι πολύ (δ).

«Υπάρχει δειλία φυσική κατά την οποία η ψυχή δεν θέλει να χωριστεί από το σώμα, λόγω της φυσικής συμπάθειας και οικειότητας που από την αρχή τοποθέτησε μέσα της ο δημιουργός. Και υπάρχει δειλία παρά φύσιν, που δημιουργείται από προδοσία των λογισμών και από απιστία... Αυτήν τη δειλία, επειδή είναι παρά φύσιν ο Χριστός δεν την δέχτηκε στον εαυτό του» (Z).

Η ανθρώπινη φύση του Κυρίου εγκαταλείφθηκε κατά τον καιρό των παθών από τη θεία, όχι επειδή χωρίστηκε όσον αφορά την υπόσταση, αλλά επειδή με τη θέλησή της απομακρύνθηκε η θεότητα και άφησε την ανθρώπινη φύση μόνη της, για να πάθει και να πεθάνει (δ).

Ματθ.26,38 τότε λέγει αυτοῖς ὁ Ἰησοῦς(1)· περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου(2) ἕως θανάτου(3)· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ(4).

Ματθ.26,38 Τότε τους λέει: «Περίλυπη μέχρι θανάτου είναι η ψυχή μου. Περιμένετε εδώ και μείνετε ξάγρυπνοι μαζί μου».

- (1) «Φανερότερα αποκαλύπτει την ασθένεια της φύσης ως άνθρωπος» (Z).
- (2) Δες Ψαλμ. μα 6,12. Για το «ψυχή μου» δες Ιω. ιβ 27.
- (3) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: τέτοια λύπη, ώστε θα ωθούσε αυτή έναν συνηθισμένο θνητό σε αυτοκτονία (b). Ή «το έως θανάτου λέγεται αντί για το σαν σε θάνατο» (Z). Ή, πιο πιθανό, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να νομίζει κάποιος ότι δεν θα αντέξει σε αυτήν, αλλά θα πεθάνει (δ), ώστε σχεδόν πεθαίνω (g).
- (4) «Τους διατάζει να αγρυπνούν μαζί του για παρηγοριά, όπως συνηθίζουμε σε αυτούς που βρίσκονται σε δυσκολίες» (Z). Στις μεγάλες δοκιμασίες η απομόνωση ανακουφίζει, παρόλ' αυτά ζητάμε και φίλοι να βρίσκονται κάπου εκεί κοντά. Ο Ιησούς παραγγέλλει στους μαθητές να αγρυπνούν μαζί του, παρόλο που γνώριζε, ότι δεν θα παρείχαν σε αυτόν κάποια βοήθεια (b). Καλεί αυτούς να αγρυπνήσουν μαζί του και να ακούσουν τις προσευχές του. Ότι προσευχήθηκε μεγαλόφωνα και ίσως με κραυγή ισχυρή, ώστε οι μαθητές να μπορούν να ακούσουν, είναι προφανές. Το χωρίο προς Εβραίους ε 7 ίσως αναφέρεται στην παρούσα περίπτωση (p).

Ματθ.26,39 και προελθὼν μικρὸν(1) ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ(2) προσευχόμενος καὶ λέγων· πάτερ μου(3), εἰ δυνατόν ἐστι(4), παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον(5) τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ(6).

Ματθ.26,39 Αφού απομακρύνθηκε λίγο, έπεσε με το πρόσωπο στη γη και προσευχόταν με τούτα τα λόγια: «Πατέρα μου, αν είναι δυνατό, ας μην πω αυτό το ποτήρι· όμως ας μη γίνει το δικό μου θέλημα αλλά το δικό σου».

- (1) «Ο Λουκάς είπε και το μέτρο της απόστασης, ότι δηλαδή αποσπάστηκε από αυτούς όσο το ριζίμο μιας πέτρας» (Z).
- (2) Όχι μόνο στα γόνατά του, αλλά στο πρόσωπό του, τελείως μπρούμυτα. Η βαθύτατη ταπείνωση (b).
- (3) Ο Ιησούς προσεύχεται ως Υιός (b).
- (4) «Ως άνθρωπος είπε, εάν είναι δυνατόν, αντί να πει αν είναι πιθανόν. Διότι είναι ανθρώπινο το να δειλιάζει. Διότι ως Θεός ήξερε αν ήταν δυνατόν, είτε αδύνατον» (Z). «Με το να πει λοιπόν, αν είναι δυνατόν να περάσει, έδειξε την ανθρώπινη φύση του» (X).
- «Όταν έγινε άνθρωπος είχε τη σάρκα που δειλιάζε, χάριν της οποίας συνένωσε το δικό του θέλημα με την ανθρώπινη αδυναμία, έτσι ώστε αφού εξαφανίσει και αυτό, να καταστήσει πάλι τον άνθρωπο θαρραλέο απέναντι στο θάνατο» (A).
- Αν είναι δυνατόν= Εάν μπορούσε αυτό να συμβιβαστεί με τη θεία οικονομία. «Αν είναι δυνατόν, χωρίς να πάθω τον θάνατο, να κατορθώσω τη ζωή για αυτούς που έπεσαν σε αυτόν, αν είναι δυνατόν να πεθάνει ο θάνατος χωρίς να πεθάνω εγώ» (K).
- Εάν είναι δυνατόν από την άποψη της εκπλήρωσης των θείων σχεδίων και σκοπών που αφορούν στην απολύτρωση των ανθρώπων (o). Η αίτηση λοιπόν γίνεται υπό όρους και δηλώνει πλήρη παράδοση στα χέρια του Πατέρα (F).
- (5) «Ποτήριο λέει αυτό του θανάτου» (Z). Το ποτήρι που προσφέρεται από τον Πατέρα και είναι πλήρες μέχρι τα χείλη με το ρόφημα του πάθους (b).
- (6) «Με το να πει όμως, αλλά όχι όπως εγώ θέλω αλλά όπως εσύ, έδειξε το πόσο γεμάτος ήταν από αρετή και φιλοσοφία, διδάσκοντάς μας να ακολουθούμε το Θεό και όταν ακόμη η φύση μας μάς τραβάει στο αντίθετο», «και να προτιμάμε το θέλημα του Θεού από το δικό μας θέλημα ως ωφελιμότερο» (Z). Και άλλη εκδήλωση υποταγής και πλήρους αυταπάρνησης (F).
- «Το ότι βεβαίως δεν θέλει να το πει αυτό, δηλαδή να υποστεί με πολλή ευχαρίστηση το πάθος, αποτελεί κατηγορία κατά της ασέβειας εκείνων που τον σταύρωσαν. Γιατί δεν θα μπορούσαν ασφαλώς να πουν, ότι Επειδή προτίμησε να πεθάνει, εμείς γίναμε

μάλλον υπηρέτες της θέλησής του. Γιατί θα τους αποδείξει ότι θέλουν να ψεύδονται η επιθυμία του να αποφύγει το ποτήρι» (Κ).

Ματθ.26,40 και έρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς(1) καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας(2), καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ(3)· οὕτως(4) οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι(5) μετ' ἑμοῦ(6)!

Ματθ.26,40 Μετὰ έρχεται στους μαθητές και τους βρίσκει να κοιμούνται· τότε λέει στον Πέτρο: «Ούτε μία ώρα δεν μπορέσατε να μείνετε ξάγρυπνοι μαζί μου;

(1) Επιστρέφει ο Κύριος προς τους μαθητές και ο ανθρώπινος πόθος να έχει κάποια συντροφιά στη δύσκολη εκείνη στιγμή εκδηλώνεται φανερά (S).

(2) Όπως ο Λουκάς λέει κοιμόντουσαν λόγω της μεγάλης λύπης, η οποία είναι πολύ εξαντλητική.

(3) «Δεν απευθύνεται βεβαίως τυχαία στον Πέτρο κυρίως, αν και οι άλλοι είχαν αποκοιμηθεί· αλλά θίγει αυτόν και εδώ» (X), «επειδή ήταν πιο προπετής (=προτρέχω με αυθάδεια), λέγοντας, έτσι υποσχέθηκες;» (Z).

(4) Δεν πρέπει να χωρίσουμε αυτό με ερωτηματικό από το ισχύσατε, όπως χωρίζει ο Z., αλλά πρέπει να συνδέσουμε αυτά αναπόσπαστα· οὕτως οὐκ ἰσχύσατε; = Τόσο λίγη δύναμη δεν βρήκατε μέσα σας; (δ). Αποδειχτήκατε τόσο αδύνατοι; (b).

(5) Αυτομάτως προσευχές θα ξεπηδούσαν, εάν αγρυπνούσαν. Δες τον ακόλουθο στίχο (b).

(6) «Και το «μαζί μου» όμως δεν το είπε τυχαία, αλλά σαν να έλεγε· Δεν μπόρεσες να αγρυπνήσεις μαζί μου, και θα θυσιάσεις τη ζωή σου για μένα;» (X).

Ματθ.26,41 γρηγορεῖτε(1) καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν(2)· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής(3).

Ματθ.26,41 Μένετε άγρυπνοι και προσεύχεστε, για να μη σας νικήσει ο πειρασμός· το πνεύμα είναι πρόθυμο, η σάρκα όμως αδύναμη».

(1) Εάν οι μαθητές ενέδιδαν στον ύπνο και παραμελούσαν την προσευχή κατά τη δοκιμασία αυτή, πώς θα περίμεναν να διαφύγουν τον πειρασμό, τον οποίο μετά από λίγο θα αντιμετώπιζαν; (S). Έπρεπε να είναι άγρυπνοι, για να διακρίνουν αμέσως τις εφόδους του εχθρού, και να προσεύχονται, για να τους δοθεί η χάρη, η οποία θα τους εξασφάλιζε τη νίκη (F).

(2) Το να μην μπουν σε πειρασμό έπρεπε να είναι το αντικείμενο της προσευχής τους (b).

«Μην εμπιστεύεστε τον εαυτό σας, ούτε να υπόσχεστε μεγάλα, αλλά να προσέχετε και να προσεύχεστε, να μην μπείτε σε πειρασμό» (Z).

«Από κοινού λοιπόν σε όλους λέει να προσεύχονται να μην πέσουν σε πειρασμό κόβοντας παντού την αυθάδειά τους και κάνοντάς τους να βρίσκονται σε αγωνία» (X).

(3) «Η μεν ψυχή δείχνει προθυμία και τολμά μπροστά στον κίνδυνο· η σάρκα όμως επειδή είναι ασθενής μαζεύεται από φόβο και δεν έχει δύναμη» (Z).

«Μολονότι θες να παραβλέψεις το θάνατο, αλλά δεν θα μπορέσεις, μέχρις ότου απλώσει ο Θεός το χέρι του· διότι σε παρασύρει το σαρκικό φρόνημα» (X).

«Για αυτό πρέπει να μην παίρνουμε πολύ θάρρος βλέποντας την προθυμία της ψυχής, αλλά να έχουμε μετριοφροσύνη βλέποντας την ασθένεια της σάρκας» (Z).

Σάρκα= η φτωχή μας φύση όταν την δούμε στην ασθένεια και την αδυναμία της (F).

Οι μαθητές είχαν τη διάθεση να υπακούσουν, αλλά έχαναν από την ασθένεια της σάρκας. Δεν τους καλεί να προσευχηθούν για αυτόν. Τους συνιστά να προσευχηθούν για αυτούς την προσευχή, την οποία τους συνέστησε να απευθύνουν: Μη μας βάλεις σε πειρασμό. Αντιμετώπιζε ήδη και αυτός τον πειρασμό και ενδυναμώθηκε πλήρως

με την προσευχή. Επιθυμεί και αυτοί να προστατευθούν κατά του επερχομένου πειρασμού με το ίδιο μέσο της προσευχής.

Ματθ.26,42 **πάλιν ἐκ δευτέρου(1) ἀπελθὼν προσήξατο λέγων(2)· πάτερ μου(3), εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ’ ἐμοῦ ἐὰν μὴ αὐτὸ(4) πῖω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου(5).**

Ματθ.26,42 Για δεύτερη φορά απομακρύνθηκε και προσευχήθηκε με τούτα τα λόγια: «Πατέρα μου, αν δεν μπορώ ν’ αποφύγω αυτό το ποτήρι αλλά πρέπει να το πω, ας γίνει το θέλημά σου».

(1) Είναι πλεονασμός η φράση πάλιν εκ δευτέρου (δ).

(2) Είναι φανερό από το παράδειγμα αυτό του Κυρίου ότι η παραγγελία του στο Ματθ. στ 7 δεν απαγορεύει την επανάληψη των προσευχών έστω και αν αυτές γίνονται με τις ίδιες λέξεις (ρ).

«Παρατείνει την προσευχή και την διατυπώνει με τα ίδια λόγια, προβάλλοντας σε εμάς ως υπόδειγμα και υπογραμμό τα δικά του. Γιατί πρέπει, νομίζω, να μην λιποψυχούμε, αλλά μάλλον να προσερχόμαστε στο Θεό συχνά, και όταν επαναλαμβάνουμε τα ίδια να μην ντρεπόμαστε, μέχρι που να ικανοποιηθούν τα αιτήματά μας» (Κ).

(3) Παίρνει ήδη ως δεδομένο, ότι πρέπει να πει το ποτήρι και πρόθυμα υποτάσσεται στη θεία βουλή (δ).

(4) Ο μόνος δηλαδή τρόπος του να παρέλθει το ποτήρι είναι να το πω.

(5) «Εδώ δείχνει ότι συμφωνεί πλήρως με το θέλημα του Θεού και ότι παντού αυτό πρέπει να ακολουθούμε και αυτό να επιζητούμε» (Χ).

Ματθ.26,43 **καὶ ἐλθὼν εὗρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι(1).**

Ματθ.26,43 Μετά ήρθε και τους βρήκε πάλι να κοιμούνται, γιατί τα μάτια τους ήταν βαριά από τη νύστα.

(1) «Ήταν βαριά όχι από τον ύπνο μόνο, αλλά και από τη λύπη, όπως είπε ο Λουκάς» (Ζ).

«Διότι μαζί με το ότι ήταν προχωρημένη η νύχτα, και τα μάτια τους ήταν βαριά από τη λύπη» (Χ).

Ματθ.26,44 **καὶ ἀφείς αὐτοὺς(1) ἀπελθὼν πάλιν προσήξατο ἐκ τρίτου τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν·**

Ματθ.26,44 Τους άφησε όπως ήταν και ξανάφυγε για να προσευχηθεί για τρίτη φορά με τα ίδια λόγια.

(1) «Δεν τους έλεγξε, αλλά απομακρύνθηκε λίγο, για να δηλώσει την απερίγραπτη ασθένειά τους, αφού ούτε μετά την επίπληξη μπορούσαν να υπομένουν. Δεν τους ξυπνά όμως για να τους επιπλήξει και πάλι, για να μην τους πληγώσει ενώ είναι ήδη πληγωμένοι» (Χ).

Ματθ.26,45 **τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε(1)! ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ὥρα(2) καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν(3).**

Ματθ.26,45 Κατόπιν έρχεται στους μαθητές και τους λέει: «Κοιμάστε ακόμα και ξεκουράζεστε; Να, έφτασε η ώρα και ο Υιός του Ανθρώπου παραδίνεται στα χέρια ανθρώπων αμαρτωλών.

(1) «Το λέει αυτό για να τους κάνει να ντραπούν και για να τους ελέγξει, επειδή κοιμούνται σε καιρό κινδύνου και ξέχασαν τις πολλές του παραγγελίες να

ξαγρυπνούν και να προσεύχονται, σαν να έλεγε· επειδή μέχρι τώρα δεν αγρυπνήσατε, κοιμηθείτε λοιπόν τώρα και αναπαυτείτε, αν μπορείτε» (Ζ).

«Εάν σας αρέσει και σας δίνει τη δυνατότητα ο καιρός, κοιμηθείτε» (Θφ). Μπορούμε όμως την πρόταση να την πάρουμε και ως ερωτηματική, οπότε η επιτίμηση με αυτήν είναι ολοφάνερη. Μπορούμε να πάρουμε τα ρήματα ότι εκφέρονται σε προστακτική πτώση ή και σε οριστική. Δηλαδή: αφού μπορείτε σε τέτοιες κρίσιμες στιγμές να κοιμάστε, ας κοιμάστε λοιπόν και ας αναπαύεστε. Ή, εξακολουθείτε λοιπόν να κοιμάστε και να αναπαύεστε. Αλλά να ο κίνδυνος κατέφθασε.

(2) Η οποία συχνά προαναγγέλθηκε. Στο στίχο 18 είχε πει λιγότερο καθορισμένα ο καιρός μου (b). Η προορισμένη και προφητευμένη ώρα έφθασε ήδη· δεξ ις 22 (S). Η ώρα της σύλληψής μου (δ), ή «η ώρα της προδοσίας» (Ζ). «Δείχνει πάλι ότι αυτό που γινόταν ήταν σχέδιο της οικονομίας του Θεού» (X).

Ματθ.26,46 ἐγείρεσθε ἄγωμεν(1)· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με.

Ματθ.26,46 Σηκωθείτε, πρέπει να πηγαίνουμε· έφτασε αυτός που θα με προδώσει».

(1) «Και από εδώ έδειξε, ότι με τη θέλησή του θα πεθάνει. Διότι αν και ήξερε από πριν ότι έρχονται ο προδότης και όσοι ήταν μαζί του, όχι μόνο δεν έφυγε, αλλά και ετοιμάζεται να βγει να τους συναντήσει λέγοντας, ας πάμε προς αυτούς» (Ζ). Το ας πάμε λοιπόν, δεν σημαίνει ας φύγουμε τον κίνδυνο, αλλά ας πορευτούμε για να τον αντιμετωπίσουμε.

Στιχ. 47-56. Η σύλληψη του Ιησού.

Ματθ.26,47 Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος(1) ἰδοὺ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα(2) ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολλὸς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων(3) ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ(4).

Ματθ.26,47 Μιλούσε ακόμα ο Ιησούς όταν έφτασε ο Ιούδας, ένας από τους δώδεκα. Μαζί του ερχόταν κι ένα πλήθος από ανθρώπους οπλισμένους με ξίφη και ρόπαλα, σταλμένους από τους αρχιερείς και τους πρεσβυτέρους του συνεδρίου.

(1) Και οι τρεις συνοπτικοί αναφέρουν ότι την ώρα που έλεγε ο Ιησούς στους μαθητές του τα λόγια που αναφέρθηκαν, κατέφθασε ο Ιούδας, ένας από τους δώδεκα, οδηγώντας αυτούς που συνέλαβαν τον Ιησού· όπως και οι τρεις συμφωνούν ότι με φίλημα παρέδωσε αυτόν. Τίποτα από όσα λέχθηκαν για τον Ιούδα δεν διέγειρε τόσο πολύ τον αποτροπιασμό της χριστιανοσύνης, όσο το συμβάν του ασυγκίνητα προδοτικού αυτού φιλήματος (p).

(2) «Λέγεται και αυτό μαζί με τα άλλα σαν γνώρισμα που δηλώνει ότι ήταν από την ομάδα των δώδεκα. Και είναι μεν αυτό κατηγορία του Ιούδα» (Ζ).

«Είπε όμως αυτό ο ευαγγελιστής θαυμάζοντας, ότι, παρόλο που ήταν διαλεγμένος και είχε τοποθετηθεί μαζί με τους πρώτους, όμως παρέδωσε τον εαυτό του στο διάβολο» (Θφ). Οι ευαγγελιστές παρουσιάζονται υπέροχα συγκρατημένοι όσον αφορά τον προδότη. Για αυτούς είναι αρκετό το να μνημονεύσουν, ότι αυτός ήταν από τους δώδεκα. Δες και Μάρκ. ιδ 10,20,43,Λουκ. κβ 3,47,Ιω. στ 71.

(3) «Το «με μαχαιρία και ξύλα» το λέει στηλιτεύοντας την πονηρία τους, ότι τέτοια ήταν τα σκεύη τους» (Σχ).

(4) Προηγούνταν ο Ιούδας μαζί με τον όχλο αυτών που στάλθηκαν από το συνέδριο για αυτόν τον λόγο, και ακολουθούσε ο αναφερόμενος από τον Ιωάννη χλίαρχος μαζί με τη σπείρα, οι οποίοι είχαν εντολή να βοηθήσουν αυτούς, εάν υπήρχε αντίσταση (δ).

Ματθ.26,48 ὁ δὲ παραδιδούς αὐτὸν ἔδωκεν(1) αὐτοῖς σημεῖον λέγων· ὃν ἂν φιλήσω(2), αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτόν(3).

Ματθ.26,48 Αυτός που θα τον πρόδιδε τους είχε δώσει τούτο το συνθηματικό σημάδι: «Όποιον φιλήσω, αυτός είναι· πιάστε τον».

(1) Αντί για υπερσυντέλικο. «Δίνει σημάδι ο Ιούδας, διότι και νύχτα ήταν και δεν μπορούσαν να τον αναγνωρίσουν. Άλλωστε... ίσως πολλοί από τους δούλους του αρχιερέα δεν γνώριζαν καθόλου τον Ιησού» (Θφ).

(2) «Πω, πω! Πόση πονηρία δέχτηκε η ψυχή του προδότη. Διότι με ποια μάτια έβλεπε τότε τον διδάσκαλο; Με ποιο στόμα τον φιλούσε; Πόσο μολυσμένη σκέψη! Τι σκέφτηκε; Τι τόλμησε να κάνει; Ποιο σύμβολο (γνώρισμα) έδωσε για την προδοσία» (X).

«Ίσως να νόμισε ο Ιούδας, ότι μπορούσε να κρυφτεί, δίνοντάς του φίλημα ως δείγμα αγάπης, έχοντας όμως την καρδιά του γεμάτη από ανόσιες σκέψεις» (K). Προφανώς δεν υπήρχε πρόθεση να συλληφθούν οι μαθητές. Η σύλληψή τους θα αύξανε τον κίνδυνο του θορύβου και της ταραχής, ενώ αν έλλειπε ο αρχηγός τους αυτοί ήταν ακίνδυνοι. Για αυτό υπήρχε η ανάγκη κάποιου σημαδιού για αυτούς που θα συλλάβουν τον Ιησού, με το οποίο θα διέκριναν αυτόν από την υπόλοιπη συντροφιά (p).

(3) «Επειδή φοβήθηκε μήπως διαφύγει από τους εχθρούς του, πράγμα το οποίο έκανε πολλές φορές, έδωσε παραγγελία λέγοντας κρατήστε τον και μεταφέρετέ τον με ασφάλεια (Μάρκ. ιδ 44)» (Z). Μία επιπλέον ύβρις εκ μέρους του προδότη ήταν το να επιστήσει την προσοχή στο ότι ο Κύριος μπορούσε να διαφύγει τρεπόμενος σε φυγή. Πάντως τα λόγια αυτά αποδεικνύουν πόσο ο Ιούδας ενδιαφερόταν να πετύχει η προδοσία του. Ο Ιησούς είχε εκθέσει αυτόν στο Δείπνο, οι έντεκα είχαν υποπτευθεί από τα λεγόμενα, ότι αυτός κάτι κακό μελετούσε· και ο Ιούδας ήδη είναι στην παράταξη των εχθρών (p).

Ματθ.26,49 καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπε· χαῖρε(1), ῥαββί, καὶ κατεφίλησεν(2) αὐτόν.

Ματθ.26,49 Αμέσως, λοιπόν, πλησίασε τον Ιησού, του είπε: «Χαίρε, Διδάσκαλε!» και τον φίλησε.

(1) «Λες χαίρε σε αυτόν που παγιδεύτηκε σε θάνατο από εσένα; Δεν ντρέπεσαι ούτε για τον τρόπο της προδοσίας; Αλλά μπορούσε από αυτό να δει, ότι έχοντας μέσα του τον ψεύτη, δηλαδή τον σατανά, και λέγοντας το «χαίρε» ψευδόταν» (K).

(2) Η πρόθεση «κατά» επιτείνει την έννοια του εφίλησε. Τον φίλησε περισσότερες από μία φορές, λες και το φίλημα προερχόταν από αγαθή διάθεση (b). Το φίλημα ήταν συνήθως χαιρετισμός σε ξένο ή διδάσκαλο, τον οποίο υποδέχονταν (S).

Ματθ.26,50 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· εταῖρε(1), ἐφ' ᾧ πάρει(2); τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

Ματθ.26,50 Ο Ιησούς του λέει: «Φίλε, κάνε αυτό για το οποίο ήρθες». Τότε πλησίασαν, συνέλαβαν τον Ιησού και τον έδεσαν.

(1) Ο Αμμώνιος λέει ότι το εταῖρος δεν ανταποκρίνεται επακριβώς στο φίλος. Και εταῖροι είναι αυτοί που για πολύ καιρό συνδέθηκαν σε συναναστροφή και σε επάγγελμα (b). Σύντροφε, μαθητή. Ανταποκρίνεται στο Ραββί, το οποίο είπε ο Ιούδας (F).

«Ενώ είχε λάβει τέτοια απόδειξη της δύναμης του Χριστού (ο Ιούδας) και της επιείκειας και της πραότητας και της ημερότητας, έγινε χειρότερος από κάθε θηρίο» (K).

(2) Αυθεντική γραφή εφ' ο πάρει, που ανταποκρίνεται περισσότερο στην έννοια

«κάνε αυτό που έχεις σκοπό και άσε τα προσχήματα. Διότι σκοπός μεν ήταν η προδοσία· ενώ πρόσχημα το φίλημα και ο λόγος» (Ζ). Σύντροφε, κάνε αυτό για το οποίο ήλθες, δηλαδή την προδοσία σου. «Δεν το πράττεις αυτό έχοντας σκοπό την αγάπη, αλλά με πονηρή διάθεση» (Σχ).

Σύμφωνα με την πιθανότερη αυτή εκδοχή, «το ἐφ' ᾧ πάρει δεν πρέπει να το διαβάσουμε ερωτηματικά· διότι ήξερε ο Ιησούς για ποιο λόγο ήλθε» (Ζ).

Μπορεί όμως και ερωτηματικά να διαβαστεί η πρόταση = «αντί να πει για ποιο σκοπό ήλθες εδώ; Άραγε ως φίλος; Τότε όμως δεν έπρεπε να έλθεις με μαχαίρια. Αλλά ως εχθρός; Και πώς φιλάς;» (Θφ). Για ποιο σκοπό ήλθες και είσαι εδώ; Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ήλθες; (b). Για να με φιλήσεις ήλθες;

Ή, φίλημα μου δίνεις για αυτό που ήλθες να κάνεις; (L). Η τελευταία εκδοχή εάν πάρουμε ερωτηματικά τον λόγο του Κυρίου είναι η πιθανότερη, η του Ζ. όμως είναι η πιο πιθανή από όλες.

Ματθ.26,51 καὶ ἰδοὺ εἷς(1) τῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα(2) ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν(3) αὐτοῦ, καὶ πατάξας τὸν δούλον(4) τοῦ ἀρχιερέως ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον(5).

Ματθ.26,51 Ἐνας ὅμως ἀπ' τῆ συντροφιά τοῦ Ἰησοῦ ἔσυρε τὸ μαχαίρι του, χτύπησε τὸ δούλο τοῦ ἀρχιερέα καὶ τοῦ ἔκοψε τὸ αὐτί.

(1) «Ο Ιωάννης δήλωσε και αυτόν που το έκανε λέγοντας· ο Σίμων Πέτρος λοιπόν» (Ζ). Ο Ματθαίος δεν μνημονεύει το όνομα. Ίσως είχε περισσότερους από έναν λόγους να αποσιωπήσει αυτό. Ίσως κίνδυνος απειλούνταν κατά του Πέτρου εκ μέρους των Ιουδαίων που απίστησαν (b). Ο Ιωάννης γράφοντας μετά τον θάνατο του Πέτρου φρόντισε και σε αυτό να συμπληρώσει την παράδοση των ευαγγελίων (δ).

(2) «Ο Λουκάς έγραψε ότι, βλέποντας αυτοί που ήταν γύρω του αυτό που θα γινόταν, είπαν σε αυτόν· Κύριε, θέλεις να τον χτυπήσουμε με μαχαίρι;... Ενώ οι άλλοι ρωτούσαν ακόμη, ο Πέτρος μη αναμένοντας την απάντηση, επειδή ήταν θερμότατος, έδωσε το χτύπημα...» (Ζ).

(3) «Διότι είχαν δύο μαχαίρια, όπως είπε ο Λουκάς, που τα πήραν από το δείπνο όπως φαίνεται, τα οποία ήταν μεγάλα, ώστε να τα χρησιμοποιήσουν για άμυνα εναντίον αυτών που επρόκειτο να τους επιτεθούν» (Ζ).

(4) Ίσως αυτός πρώτος άπλωσε τα χέρια στον Ιησού να τον πιάσει (p).

(5) Υποκοριστικό του οὔς (=αυτί) όπως και ομμάτιον, οφρύδιον και τα όμοια (δ). «Χτύπησε μεν εναντίον του κεφαλιού, έκοψε όμως το αυτί» (Ζ).

Ματθ.26,52 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀπόστρεψόν(1) σου(3) τὴν μάχαιραν(2) εἰς τὸν τόπον(4) αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες(5) μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανοῦνται(6).

Ματθ.26,52 Τότε τοῦ λέει ὁ Ἰησοῦς· «Βάλε τὸ μαχαίρι σου ξανά στη θήκη του, γιατί ὅλοι ὅσοι τραβοῦν μαχαίρι, ἀπὸ μαχαίρι θα πεθάνουν.

(1) «Αφού τον μάλωσε δίδαξε να μην χρησιμοποιούν μαχαίρι ούτε χάριν του Θεού» (Ζ).

(2) «Με το μαχαίρι βεβαίως εμπόδισε κάθε όπλο» (Ζ).

(3) Το μαχαίρι σ ο υ είναι τελείως ξένο με την υπόθεσή μ ο υ (b).

(4) Λέξη που εκφράζει έννοια γενική, εδώ όμως σημαίνει τη θήκη του μαχαιριού (L).

(5) Αυτοί που παίρνουν, όταν ο Θεός δεν δίνει αυτό σε αυτούς (b). Αυτοί που παίρνουν για να το χρησιμοποιήσουν (δ).

(6) Η χρήση του μαχαιριού δεν συμβιβάζεται με το πνεύμα του ευαγγελίου. Δες Ιω. ιη 36 και Αποκ. ιγ 10 (S). Οι λόγοι αυτοί του Σωτήρα καθορίζοντας γενικό κανόνα

αποτελούν συγχρόνως και «προφητεία της καταστροφής των Ιουδαίων που του επιτέθηκαν» (Z).

Ματθ.26,53 ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου(1), καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα(2) λεγεῶνας(3) ἀγγέλων(4);

Ματθ.26,53 Ἡ θαρρεῖς πως δεν μπορῶ να παρακαλέσω τον Πατέρα μου και αυτός να μου στείλει για συμπαράσταση πάνω από δώδεκα λεγεῶνες αγγέλους;

(1) Ο Κύριος δεν θέλει καμία βοήθεια εναντίον της βίας που ασκείται ήδη σε αυτόν. Μπορούσε να ζητήσει, και ήταν βέβαιος ότι θα την έπαιρνε, ακατανίκητη δύναμη από τον ουρανό. Γνωρίζει όμως, ότι το ποτήρι του παθήματος πρέπει να το πει και ότι η ώρα για αυτό ήλθε και δεν θα ζητήσει πλέον, ώστε το ποτήρι να φύγει από αυτόν (p). «Διότι δεν ήλθε για να χρησιμοποιήσει ως Θεός την δική του και έμφυτη δύναμη εναντίον αυτών που τον εξύβριζαν σαν μεθυσμένοι, αλλά ήλθε μάλλον για να γίνει σε μας διδάσκαλος της άκρας ανεξικακίας και να γίνει τύπος της ανώτερης από όλες αοργησίας» (K).

(2) Δώδεκα όσος ήταν ο αριθμός των μαθητών. Σε καθέναν από τους Αποστόλους αντιστοιχεί ανά μία λεγεῶνα (b).

(3) «Λεγεῶνα είναι τάγμα στρατιωτικό πολυάριθμο» (Z), που αποτελείται από έξι χιλιάδες άνδρες (b).

(4) «Αν ένας άγγελος φόνευσε εκατόν ογδόντα πέντε χιλιάδες οπλισμένους» (X) και «πολύ σύντομα, παλαιότερα» (Δ΄ Βασιλ. ιθ 35) (Z), «χρειάζονταν δώδεκα λεγεῶνες για χίλιους ανθρώπους; Καθόλου. Αλλά προσαρμόζει τον λόγο προς τον φόβο και την αδυναμία τους» (X).

Ματθ.26,54 πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ(1) ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι(2);

Ματθ.26,54 Πῶς όμως θα βγουν αληθινές οι Γραφές, ότι έτσι πρέπει να γίνει;»

(1) «Αν δεν φονευτώ έτσι, πῶς θα εκπληρωθούν οι γραφές οι προφητικές, όσες εξιστορούν σχετικά με το θάνατό μου;» (Z). Ἡ, εἰάν έτσι κάνω, πῶς θα εκπληρωθούν οι Γραφές; (δ). Εἰάν ζητήσω την αγγελική βοήθεια είναι δυνατόν να επαληθευτούν οι Γραφές; (S). Οι Γραφές είχαν προαναγγείλει (Ψαλμ. κα, Ησ. νγ), ότι με το πάθημα ο Μεσσίας θα κατακτούσε (p).

(2) «Ότι έτσι πρέπει να πεθάνω» (Z).

«Όχι όμως επειδή το προφήτευσαν οι Γραφές, για αυτό οι Ιουδαίοι ήταν κακοί, αλλά επειδή επρόκειτο οι Ιουδαίοι να κάνουν αυτά από πονηρή προαίρεση, για αυτό στις Γραφές τοποθετήθηκαν αυτά από το Πνεύμα» (Θφ).

Ματθ.26,55 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις(1)· ὡς ἐπὶ ληστήν(2) ἐξήλθετε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων συλλαβεῖν με· καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἑκαθεζόμεν διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με(3).

Ματθ.26,55 Γύρισε ύστερα στο πλήθος ο Ιησούς και είπε: «Ληστής είμαι, και βγήκατε να με συλλάβετε με ξίφη και ρόπαλα; Κάθε μέρα καθόμουνα στο ναό και δίδασκα, κι όμως δε με συλλάβετε.

(1) Το θείο θάρρος του Σωτήρα δείχνεται και από αυτό, ότι μετά τον Πέτρο απευθύνεται και στους όχλους και μαλώνει και αυτούς (δ).

(2) Σε ληστή έτοιμο να αντισταθεί με τα όπλα στο χέρι (F).

(3) «Όταν δίδασκα, δεν με πιάσατε· όταν σιώπησα, ήλθατε εναντίον μου. Στο ιερό ήμουν, και κανείς δεν συνέλαβε, τώρα τόσο αργά και μέσα στη νύχτα ήλθατε με μαχαίρια και ξύλα; Τι χρειάζονταν αυτά τα όπλα εναντίον εκείνου που ήταν πάντα μαζί σας; Από αυτά διδάσκει ότι, εἰάν δεν παραδιδόταν με τη θέλησή του, ούτε τότε

θα μπορούσαν να τον πιάσουν» (X). «Όπως ακριβώς δηλαδή τότε δεν μπόρεσαν να τον πιάσουν, έτσι ούτε τώρα, αν οπωσδήποτε δεν το ήθελε» (Z).

Ματθ.26,56 τοῦτο δὲ(1) ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν(2). Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον(3).

Ματθ.26,56 Αυτό όμως έγινε για να βγουν αληθινές οι προφητείες της Γραφής. Τότε οι μαθητές του τον εγκατέλειψαν όλοι και έφυγαν.

(1) Ο Ματθαίος συνηθίζει κατεξοχήν τη χρήση της φράσης «αυτό όλο έγινε για να εκπληρωθεί». Ο Μάρκος έχει απλώς «αλλά για να εκπληρωθούν οι γραφές», μοναδική περίπτωση στο Μάρκο, στην οποία ο Κύριος αναφέρεται στην εκπλήρωση των γραφών. Πρόκειται λοιπόν για λόγο, τον οποίο είπε ο ίδιος ο Κύριος, και όχι για εξήγηση, την οποία παρέχει ο ευαγγελιστής (S).

(2) «Είδες πώς μέχρι την τελευταία ώρα, και την ώρα ακόμη που παραδινόταν, όλα τα έκανε για διόρθωση εκείνων, θεραπεύοντας, προφητεύοντας, απειλώντας (διότι με μαχαίρι, λέει, θα πεθάνουν), δείχνοντας ότι θεληματικά πάσχει (διότι κάθε μέρα ήμουν μαζί σας, λέει, διδάσκοντας), δηλώνοντας την προς τον Πατέρα συμφωνία, Για να εκπληρωθούν οι Γραφές των προφητών» (X).

(3) «Όταν μεν συνελήφθη έμεναν· όταν όμως είπε αυτά προς τους όχλους, έφυγαν. Διότι είδαν λοιπόν, ότι δεν ήταν δυνατόν να διαφύγει, αφού με τη θέλησή του παρέδιδε τον εαυτό του σε αυτούς και έλεγε ότι αυτό γίνεται σύμφωνα με τις Γραφές» (X). «Και παρόλο που ο Ιωάννης ακολουθούσε, αλλά δεν ακολουθούσε ως μαθητής αλλά ως γνωστός του αρχιερέα» (Θφ).

Στιχ. 57-68. Ο Ιησούς ενώπιον του Καϊάφα.

Ματθ.26,57 Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα(1), ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν(2).

Ματθ.26,57 Αυτοί που συλλάβανε τον Ιησού τον έσυραν στον αρχιερέα Καϊάφα, όπου συγκεντρώθηκαν οι γραμματεῖς και οι πρεσβύτεροι.

(1) Ήδη στο στίχο 3 ο Ματθαίος μόνος από τους συνοπτικούς, παρέχει σε εμάς το όνομα του αρχιερέα και διακρίνει, όπως και οι υπόλοιποι, δύο δίκες ενώπιον του συνεδρίου, μία ανεπίσημη κατά τη νύχτα, που είχε χαρακτήρα προανάκρισης, και άλλη επίσημη κατά την ανατολή της ημέρας. Εδώ περιγράφεται η νυκτερινή συνάντηση, η οποία έγινε στο σπίτι του Καϊάφα, του εν ενεργεία αρχιερέα, μαζί με τον οποίο σε συνεχόμενο διαμέρισμα συζούσε και ο πεθερός του Άννας, ο οποίος, παρόλο που καθαιρέθηκε από τους Ρωμαίους, θεωρούνταν από πολλούς των Ιουδαίων ως ο πραγματικός αρχιερέας (p).

(2) Το συνήχθησαν δεν σημαίνει ότι ήταν ήδη μαζεμένοι, σαν να ήταν το συνέδριο συναθροισμένο πριν ακόμη ο Ιησούς συλληφθεί (L). Συνεπώς το συνήχθησαν του Ματθαίου δεν είναι ασυμβίβαστο με το συνέρχονται του Μάρκου, με το οποίο ο δεύτερος ευαγγελιστής φανερώνει σαφώς, ότι τα μέλη του συνεδρίου άρχισαν να προσέρχονται κατά τη στιγμή εκείνη.

Ματθ.26,58 ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ(1) ἀπὸ μακρόθεν ἕως τῆς αὐλῆς(2) τοῦ ἀρχιερέως, καὶ εἰσελθὼν ἔσω(3) ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρέτων ἰδεῖν τὸ τέλος(4).

Ματθ.26,58 Ο Πέτρος τον ακολουθούσε από μακριά ως την αυλή στο παλάτι του αρχιερέα· εκεί μπήκε μέσα και κάθισε με τους υπηρέτες, περιμένοντας να δει τι θ' απογίνει.

(1) «Αυτός και ο Ιωάννης ακολουθούσαν. Αλλά οι μεν τρεις ευαγγελιστές μνημονεύουν σε συμφωνία μόνο τον Πέτρο, επειδή ήταν αναγκαίο, για να δείξουν ότι

εκπληρώθηκε η προφητεία του Σωτήρα σχετικά με την άρνησή του» (Ζ). Ο Πέτρος ακολουθούσε και δείχνει αυτό το αγωνιώδες του ενδιαφέρον και την αγάπη υπέρ του διδασκάλου του. Ίσως υπήρχε μέσα του και η ελπίδα, ότι θα παρείχε σε αυτόν κάποια βοήθεια αν δινόταν η ευκαιρία (ο).

(2) Ο Πέτρος μέχρι στιγμής δείχνει αρκετό θάρρος, όχι μόνο αντιστεκόμενος προς αυτούς που ήλθαν εναντίον του Ιησού κατά την ώρα της σύλληψης, αλλά και μπαίνοντας στο ίδιο το σπίτι του αρχιερέα (ρ).

Και «οι μεν τρεις ευαγγελιστές λένε ότι οι τρεις αρνήσεις του Πέτρου έγιναν στην αυλή του Καϊάφα· ενώ ο Ιωάννης λέει στην αυλή του Άννα του πεθερού του· και δεν είναι αυτό διαφωνία· διότι και οι δύο είχαν ένα σπίτι και μία αυλή, που είχε σε αυτήν δύο ιδιαίτερες κατοικίες» (Ζ).

(3) Των ευγενών και πλουσίων οι οικοδομές είχαν δύο αυλές, τη μία εξωτερική μεταξύ της εισόδου και της πλατείας, η οποία λεγόταν και προαύλιο, και άλλη εσωτερική που κυκλωνόταν από τα κτίσματα του ανακτόρου (g). Ο Πέτρος φθάνοντας μέχρι την εξωτερική αυλή δεν παρέμεινε εκεί, όπου ήταν αυτοί που συνέλαβαν τον Ιησού, αλλά μπήκε στην εσωτερική αυλή.

(4) Δηλώνει το ελατήριο της πράξης αυτής του Πέτρου (a). Για να δει την έκβαση (δ). Πίσω από την εσωτερική αυλή, στην οποία βρισκόταν ήδη ο Πέτρος ή σε κάποιο διαμέρισμα στη μία πλευρά της διεξαγόταν η ανάκριση του Ιησού, αλλά τόσο ανοιχτά προς την αυλή ώστε πρόσωπα τα οποία βρίσκονταν είτε στην αυλή είτε στην αίθουσα του δικαστηρίου μπορούσαν να δουν και να ακούσουν τα λεγόμενα ή ενεργούμενα σε καθέναν από τους δύο αυτούς τόπους. Αυτό εξηγεί πώς ο Ιησούς μπόρεσε να ακούσει την άρνηση του Πέτρου και να ρίξει σε αυτόν ένα βλέμμα μετά την τριπλή του άρνηση σύμφωνα με το Λουκά κβ 61 (ο).

Ματθ.26,59 Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν(1) κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως θανατώσωσιν αὐτόν,

Ματθ.26,59 Οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ πρεσβύτεροι καὶ ὅλα τα μέλη του συνεδρίου ζητούσαν να βρουν μια ψεύτικη μαρτυρία σε βάρος του Ιησού, για να τον καταδικάσουν σε θάνατο.

(1) «Κατά τη δική τους μεν άποψη μαρτυρία, στην πραγματικότητα όμως ψευδομαρτυρία. Ἡ και επειδή ήξεραν ότι δεν θα βρουν μαρτυρία εναντίον του άμπεπτου, επομένως ζητούσαν ψευδομαρτυρία... και έγιναν οι ίδιοι και δικαστές και κατήγοροι και προσπαθούσαν να τον καταδικάσουν από μόνοι τους» (Ζ). Με αυτά ο ευαγγελιστής δηλώνει τις διεστραμμένες προθέσεις τους. Χρειάζονταν μαρτυρία, είτε ψευδή είτε αληθινή, η οποία θα δικαιολογούσε την σε θάνατο καταδίκη του (ρ).

Ματθ.26,60 καὶ οὐχ εὔρον· (1)καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων, οὐχ εὔρον(2). ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο(3) ψευδομάρτυρες(4)

Ματθ.26,60 Παρουσιάστηκαν πολλοί ψευδομάρτυρες, αλλά δε βρήκαν την κατηγορία που ήθελαν. Τελικά όμως παρουσιάστηκαν δύο ψευδομάρτυρες,

(1) Γραφή που μαρτυρείται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και κάποια άλλα: «και οὐχ εὔρον πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων», όπου παραλείπεται το δεύτερο οὐχ εὔρον. Πολλοί προσφέρονταν να μαρτυρήσουν, αλλά όταν εμφανίζονταν μπροστά στο συνέδριο είτε λόγω εξέγερσης της συνείδησής τους είτε διότι εγκαταλείπονταν από τη συνηθισμένη τους πονηρία δεν παρείχαν επαρκή στοιχεία κατηγορίας ή και αντέφασκαν μεταξύ τους. Σε αυτό έχουμε απόδειξη όχι μόνο της τέλει αθωότητας του Κυρίου, αλλά και της θείας παρέμβασης για προστασία της αθωότητάς του από τη δυσφημία κακών ανθρώπων (ο).

(2) «Μαρτυρούσαν δηλαδή αντίθετα μεταξύ τους» (Ζ).

«Διότι δεν ήταν ίσες οι μαρτυρίες, λέει· τόσο προσποιητό ήταν το δικαστήριο και όλα ήταν γεμάτα με θόρυβο και ταραχή» (X).

(3) «Πολλοί μεν έδωσαν μαρτυρία για αυτήν την υπόθεση, δύο όμως συμφώνησαν» (Z). Η σημασία του αριθμού δύο είναι ότι βρέθηκε το ελάχιστο της μαρτυρίας που ζητούσε ο νόμος (σύμφωνα με τα Δευτερον. ιζ 6, ιθ 15, Αριθμών λε 30) (p). Μόνο όμως μετά από πολλά τελικά ήλθαν και αυτοί οι δύο (δ).

(4) Χαρακτηρίζει αυτούς ως ψευδομάρτυρες, διότι και αυτών η μαρτυρία, όπως θα δούμε, δεν ήταν αληθινή.

Ματθ.26,61 είπον· οὗτος ἔφη, δύναμαι καταλῦσαι(1) τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ(2) καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν(3) οἰκοδομῆσαι(4) αὐτόν.

Ματθ.26,61 που ἔλεγαν: «Αὐτός εἶπε, “μπορῶ να γκρεμίσω το ναό του Θεοῦ και μέσα σε τρεις μέρες να τον ξαναχτίσω”».

(1) «Δεν εἶπε γκρεμίζω, αλλά γκρεμίστε, ούτε μιλούσε για το ναό τον χειροποίητο, αλλά για το δικό του σώμα. Για αυτό λοιπόν και αυτούς τους ονόμασε ψευδομάρτυρες ο ευαγγελιστής» (Z).

(2) Το «Θεοῦ» προστέθηκε για επιβάρυνση του μεγέθους της βλασφημίας στο ότι μιλά ἔτσι για το ναό (ο).

(3) Σε διάστημα τριῶν ημερῶν. Ενώ ο Σωτήρας εἶπε εν τρισί= μετά από τρεις (δ).

(4) «Και πάλι δεν εἶπε· θα οἰκοδομήσω, αλλά θα σηκώσω. Επομένως ήταν φανερά ψευδομάρτυρες αυτοί» (Θφ).

Ματθ.26,62 καὶ ἀναστὰς(1) ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· οὐδὲν ἀποκρίνη; Τι(2) οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;

Ματθ.26,62 Ο ἀρχιερέας σηκώθηκε και του εἶπε: «Δεν ἔχεις να πεις τίποτα; Τι εἶναι αυτά που σε κατηγοροῦν;»

(1) Ο Καϊάφας αισθάνεται, ότι το δικαστήριο δεν κατείχε σοβαρά πειστήρια της κατηγορίας. Για αυτό σηκώνεται ὀρθιος για πρόκληση μεγαλύτερης εντύπωσης και προσκαλεῖ επισήμως τον Ιησοῦ να δώσει κάποια ἀπόκριση.

(2) Χωρισμένη ἐρώτηση (b). Εἶναι ἀτοπη η συγχώνευση των δύο ἐρωτήσεων σε μία: «Δεν απαντάς τι αυτοί μαρτυροῦν ἐναντίον σου» (δ).

Ματθ.26,63 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα(1). καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· ἐξορκίζω(2) σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος(3) ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς(4) ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ(5).

Ματθ.26,63 Ο Ἰησοῦς ὅμως σιωπούσε. Κι ο ἀρχιερέας του εἶπε: «Σε ἐξορκίζω στο ὄνομα του αληθινοῦ Θεοῦ, να μας πεις αν ἐσύ εἶσαι ο Μεσσίας, ο Υἱὸς του Θεοῦ».

(1) «Διότι ήταν ἀνόφελη η ἀπολογία, αφού κανείς δεν ἀκούγε. Διότι αυτό ήταν πρόσχημα μόνο δικαστηρίου· στην πραγματικότητα ήταν ἐφοδος ληστών, οι οποίοι ἐπιτίθονταν σαν σε κάποιο σπήλαιο και γενικῶς στο δρόμο» (X). «Βλέποντας λοιπόν και το δικαστήριο παράνομο... και ἐπειδὴ ἤξερε ότι μάταια απαντά σε τέτοιους ἀνθρώπους, σιωπούσε» (Z).

«Διότι αυτούς που δεν τους ἐπειθαν θαύματα, πῶς θα τους ἐπειθαν ἀπολογίες;» (Θφ).

(2) Ἀντί για αυτό οι ἀρχαιότεροι θα ἔλεγαν ἐξορκῶ (g). Εἶναι ἰσοδύναμο με το ἀπλό ορκίζω, βάζω σε ὄρκο (δ).

(3) Και ο οποίος τιμωρεῖ τους ἐπίορκους (δ).

(4) Ο Καϊάφας θα εἶχε ἀκούσει ότι ο λαός συζητούσε με θαυμασμό για τον Ιησοῦ θεωρώντας αὐτόν ως τον Μεσσία, και ότι κατὰ τη θριαμβευτική του εἴσοδο στα Ἱεροσόλυμα τον εἶχαν ἐπευφημήσει ως τέτοιο. Η ἐρώτηση λοιπόν του Καϊάφα εἶναι

πολύ φυσική (p).

(5) «Προσθέτει όμως και το «ο υιός του Θεού», διότι και οι βασιλιάδες και οι προφήτες ονομάζονταν χριστοί, επειδή χρίονταν» (Z). Είναι αξιοσημείωτο, ότι στον τίτλο του Μεσσία επισυνάπτει ο αρχιερέας και τον τίτλο ο υιός του Θεού, σαν να ήταν αυτοί συνώνυμοι. Δεν ήταν αυτή η γενική αντίληψη περί Μεσσία μεταξύ των Ιουδαίων. Στους Ψαλμούς του Σολομώντα, όπου ίσως για πρώτη φορά γίνεται η χρήση του τίτλου αυτού για δήλωση του μεγάλου ελευθερωτή, ο Μεσσίας είναι ο υιός του Δαβίδ και όχι ο υιός του Θεού. Είναι ένας δεύτερος Σολομώντας χωρίς τις αμαρτίες του Σολομώντα.

Αλλά στο βιβλίο του Ενώχ (105,2 και 62,14) είναι ο υιός του Θεού. Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε, ότι και ο Καϊάφας, όπως και ο Ναθαναήλ (Ιω. α 49) είχε αυτήν την ιδέα για το Μεσσία. Ίσως όμως συνδύασε τους δύο αυτούς τίτλους πονηρά και σκόπιμα. Εάν συλλάμβανε τον Ιησού να ομολογεί ότι ήταν ο Υιός του Θεού, θα ήταν πολύ σοβαρότερο από το εάν ομολογούσε ότι ήταν απλώς ο Μεσσίας (p).

Ματθ.26,64 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς(1)· σὺ εἶπας(2)· πλὴν(3) λέγω ὑμῖν(4), ἀπ' ἄρτι(5) ὄψεσθε(6) τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον(7) ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως(8) καὶ ἐρχόμενον(9) ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ(10).

Ματθ.26,64 «Εἶμαι», του λέει ο Ιησούς, «ὅπως μόνος σου το εἶπες. Και σας λέω πως σύντομα θα δείτε τον Υιό του Ανθρώπου να κάθεται στα δεξιά του Θεού και να έρχεται πάνω στα σύννεφα του ουρανού».

(1) «Αν και ήξερε, ότι δεν θα γίνει πιστευτός, όμως συμφωνεί, για να μην μπορούν να λένε ύστερα, ότι εάν ομολογούσε αφού τον εξόρκισε, θα πιστεύαμε» (Z).

(2) Με το «ο Χριστός, ο υιός του Θεού», ο Καϊάφας μη όντας σε θέση να εμβαθύνει στο μυστήριο της ενανθρώπισης, θα εννοούσε κάτι πολύ διαφορετικό από εκείνο, το οποίο ο Κύριος θα σήμαινε με τη φράση αυτή. Ο Κύριος λοιπόν δεν μπορούσε να πει ότι δεν ήταν ο Χριστός, ο υιός του Θεού, όπως εννοούσε αυτόν ο Καϊάφας ο οποίος δεν είχε την πραγματική και αληθινή ιδέα περί Σωτήρος και υιού του Θεού. Από την άλλη όμως δεν μπορούσε και να δώσει πλήρη συγκατάθεση λέγοντας: Ναι είμαι, όπως με φρονείς εσύ. Για αυτό χρησιμοποιεί απάντηση, με την οποία ούτε αρνείται ούτε συμφωνεί πλήρως.

«Αντί να πει, το δικό σου στόμα το ομολόγησε λοιπόν» (K).

(3) Παρόλο που δεν πιστεύετε αυτό (b).

(4) Το «λέω σε εσάς» όπως και το προηγούμενο «εξορκίζω εσένα», είναι ιδιαίτερα εδώ στον Ματθαίο, ο οποίος έτσι προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση τόσο στην ερώτηση του αρχιερέα, όσο και στην απόκριση του Ιησού.

(5) «Αντί να πει, μετά από λίγο» (Z). Από αυτή τη στιγμή και εμπρός (b). Από τώρα, όταν λήγει μετά από λίγο η κατάσταση της ταπεινώσής μου (δ).

(6) «Αυτόν που εσείς φονεύετε» (Z). «Θα δείτε, είπε, όχι επειδή μπορούν να τον δουν έτσι, αλλά τα λέει διαμαρτυρούμενος» (Z).

(7) Αυτόν ο οποίος τώρα στέκεται κρινόμενος θα δείτε να κάθεται.

«Είναι σύντομος ο καιρός της εναντίον μου επιβουλής. Διότι όχι σε πολύ χρόνο θα γίνω ανώτερος από τους εχθρούς μου» (Z).

(8) Της Δύναμης, δηλαδή του Θεού. Δύναμη φανερώθηκε σαφώς και ευρέως σε όλα τα έργα του Θεού (b).

(9) Θα με δείτε να κάθομαι και να έρχομαι. Η επιστροφή του για να κρίνει συνδυάζεται με την καθέδρα του στα δεξιά. Στη δόξα του Ιησού αυτό είναι το πρώτο, ότι είναι ο Υιός του Θεού· το ότι θα έλθει για να κρίνει είναι το τελευταίο. Το πρώτο είναι το θεμέλιο του δεύτερου. Το δεύτερο η ενδοξότερη απόδειξη του πρώτου (b).

Θα τον δείτε να έρχεται να σας κρίνει από μεν τα έργα του έμμεσα στη μερική κρίση

που θα γίνει στην Ιουδαία στα χρόνια του Τίτου, και άμεσα στην καθολική κρίση (δ). (10) Ο Κύριος προκλήθηκε ήδη από την ανώτατη θρησκευτική αρχή στο μεγάλο συνέδριο σε διακήρυξη για τον εαυτό του. Και για πρώτη φορά διακηρύσσει ότι εκείνος τον οποίο είχαν πρόθεση να φονεύσουν είναι ο Μεσσίας και ο Υιός του Θεού.

Ματθ.26,65 τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ(1) λέγων ὅτι ἐβλασφήμησε· τί ἔτι χρειαίαν ἔχομεν μαρτύρων(2); ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν(3) αὐτοῦ.

Ματθ.26,65 Διέρρηξε τότε τα ἱμάτιά του ἀπὸ ἀγανάκτηση ὁ ἀρχιερέας καὶ εἶπε: «Αὐτὸ εἶναι βλασφημία στο Θεό. Τι μας χρειάζονται τώρα πια οἱ μάρτυρες; Να, μόλις τώρα ἀκούσατε τὰ βλάσφημα λόγια του.

(1) «Το ἔκανε αὐτό, κάνοντας σφοδρότερη τὴν κατηγορία καὶ γιὰ νὰ τονίσει αὐτὸ που λέχθηκε με τὴν ἐνέργειά του» (X). «Συνηθίζουν οἱ Ἰουδαῖοι ὅταν δουν ἢ ἀκούσουν κάτι κακὸ καὶ φρικτὸ, νὰ σχίζουν τὰ ρούχα τους, τὸ ὁποῖο ἀκριβῶς καὶ τώρα ὁ ἀρχιερέας ἔκανε, ἐπειδὴ ἀκούσε δὴθεν βλασφημία ὄχι ἀνεκτὴ· ταυτόχρονα ὁμως καὶ χωρὶς τὴ θέλησή του, με αὐτὰ που ἔκανε, προφήτευσε, ὅτι θὰ σχιστεῖ (καταργηθεῖ) ἡ ἀρχιερωσύνη τῶν Ἰουδαίων» (Z).

Γιὰ τὴ συνήθεια αὐτὴ τῶν Ἰουδαίων δεσ Δ΄ Βασ. ἡ 37, στο Ἡσ. λζ 1, Ἰερεμ. μγ 24 καὶ Ἰωήλ β 13. Γιὰ τὸ ὅτι ἐπίσης ὁ ἀρχιερέας δὲν ἐπιτρεπόταν γιὰ προσωπικὸ του πένθος νὰ σχίζει τὰ ρούχα του δεσ Λευϊτ. ι 6, κα 10. Καθένας ὁμως θὰ ἀνέμενε ἀπὸ αὐτὸν νὰ πράξει αὐτό, ὅταν μὴ βαριά βλασφημία γινόταν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ παρόντος αὐτοῦ (δ.,ρ). Ἐσχισε τὰ ρούχα του σαν αὐτὰ νὰ ἐγίναν πολὺ στενά καὶ σφιχτὰ λόγω τῆς ἐντασης τῶν αἰσθημάτων (b). Ἰμάτια εἶναι τὰ ἐξωτερικὰ φορέματα. Ἀλλὰ ὁ Μάρκος διασαφηνίζει ὅτι ὁ ἀρχιερέας ἔσχισε τοὺς χιτῶνες, δηλαδὴ τὰ ἐσωτερικὰ φορέματα (ρ).

(2) Πράγματι δὲν εἶχαν πλέον ἀνάγκη μαρτύρων. Εἶχαν ἀνάγκη ὁμως ταπεινῆς, εἰλικρινοῦς καὶ μαθητικῆς διάθεσης, γιὰ νὰ ἐξετάσουν τὶς ἀξιώσεις τοῦ Κυρίου γιὰ τὸ μεσσιακὸ ἀξίωμα ὑπὸ τὸ φῶς τῶν καταπληκτικῶν θαυμάτων του καὶ τῆς καθαρότητος καὶ πνευματικότητος τῆς διδασκαλίας του (ο).

(3) «Ἀφοῦ αὐξήσε τὴν κατηγορία αὐτοῦ που λέχθηκε καὶ ονόμασε αὐτὸ βλασφημία καὶ τὸν καταδίκασε προκαταβολικὰ καὶ ἐγίνε ἤδη δρόμος καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους στο νὰ τὸν καταδικάσουν, λοιπόν, ἀφοῦ ἦταν φανερό τὸ πλημμέλημα, ἀναγκάζει καὶ αὐτοὺς νὰ ἀποφασίσουν» (Z).

Ματθ.26,66 τί ὑμῖν δοκεῖ(1); οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· ἔνοχος θανάτου ἐστὶ(2).

Ματθ.26,66 Τι ἀπόφαση παίρνετε;» Κι αὐτοὶ ἀποκρίθησαν: «Εἶναι ἔνοχος καὶ πρέπει νὰ θανατωθεῖ.»

(1) «Δὲν ἐκδίδει τὴν ἀπόφαση ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ τὴν ζητᾶ ἀπὸ ἐκείνους, σαν αὐταπόδεικτη γιὰ ὁμολογημένα ἀμαρτήματα καὶ βλασφημία» (X), «σχεδὸν ἐξαναγκάστηκαν καὶ ἐκβιάστηκαν νὰ ἐκδώσουν τὴν ἀπόφαση» (K).

(2) «Οἱ ἴδιοι κατηγοροῦν, οἱ ἴδιοι καταδικάζουν, οἱ ἴδιοι ἀποφασίζουν, ὅλα ἐγίναν οἱ ἴδιοι τότε» (X).

«Αὐτὸ ἀκριβῶς που ἠθέλαν, αὐτὸ καὶ ἀποφάσισαν. Ἀπὸ διεφθαρμένη λοιπόν γνώμη, διεφθαρμένη καὶ ἡ ἀπόφαση» (Z). Καὶ ὁ Ἰωσήφ μαζί με τὸ Νικόδημο; Εἴτε ἡ γενικὴ του συνεδρίου κατακραυγὴ ἐπνίξε τὶς ἀσθενεῖς ἀντιρρήσεις καὶ ἀρνήσεις τοὺς εἴτε δὲν προσήλθαν στὴ νυχτερινὴ αὐτὴ συνεδρία καὶ δὲν ἔδωσαν τὴν συγκατάθεσή τους. Τὸ πρῶτο φαίνεται πιθανότερο σύμφωνα με τὸ Λουκά κγ 51 (ο).

Ματθ.26,67 τότε(1) ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον(2) αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν(3) αὐτόν, οἱ δὲ(4) ἐρράπισαν(3)

Ματθ.26,67 Τότε τον έφτυσαν στο πρόσωπο και τον χτύπησαν, ενώ άλλοι του έδιναν ραπίσματα

(1) Σαν να μην ήταν καμία ύβρις άδικη για αυτόν (b).

(2) «Σε ποιο πρόσωπο ποια ατιμία προξένησαν» (Z).

«Στο πρόσωπο εκείνο το οποίο η θάλασσα βλέποντάς το, τό σεβάστηκε, το οποίο όταν το αντίκρισε επάνω στο σταυρό ο ήλιος έκρυψε τις ακτίνες του, το πρόσωπο εκείνο έφτυναν και ράπιζαν και χτυπούσαν στο κεφάλι, γεμάτοι με κάθε αφθονία από τη μανία τους» (X). Αυτό υπενθυμίζει το Ησαΐου ν 6 «το πρόσωπό μου δεν το απέστρεψα από την αισχύνη των εμπτυσμάτων».

(3) «Κολαφισμός μεν είναι το χτύπημα στον τράχηλο με ανοιχτή παλάμη, ώστε να κάνει θόρυβο· ενώ ράπισμα είναι το χτύπημα κατά του προσώπου» (Z).

Ή, κόλαφος στη δωρική= κόνδυλος στην αττική διάλεκτο που δηλώνει τόσο τη γροθιά όσο και το ράπισμα (δ). «Του κατέφεραν τα πιο υβριστικά από όλα τα πλήγματα, κολαφίζοντας, ραπίζοντας και στα χτυπήματα αυτά πρόσθεταν και τον εξευτελισμό των φτυσιμάτων» (X).

(4) Αυτοί που τον έφτυσαν και τον κολάφισαν ήταν μέλη του συνεδρίου πιθανότατα, ενώ αυτοί που τον ραπίζουν τώρα και τον εμπαίζουν και τον διακωμωδούν είναι οι υπηρέτες και οι στρατιώτες, στους οποίους μετά το πέρας της συνεδρίασης του συνεδρίου παραδόθηκε ο Ιησούς.

Ματθ.26,68 λέγοντες(1)· προφήτευσον(2) ήμιν Χριστέ, τίς έστιν ό παίσις σε;

Ματθ.26,68 λέγοντας: «Μεσσία, σαν προφήτης που είσαι, πες μας ποιος σε χτύπησε;»

(1) «Επίσης και λόγια ξεστόμιζαν γεμάτα διακωμώδηση, λέγοντας· Προφήτευσε... επειδή προφήτη τον έλεγαν οι πολλοί» (X).

(2) «Τον περιγελούσαν ως ψευδοπροφήτη. Το έκαναν αυτό αφού κάλυψαν με ρούχο το πρόσωπό του ώστε να μην βλέπει, όπως είπαν ο Μάρκος και ο Λουκάς» (Z), «έτσι λοιπόν τα έκαναν αυτά» (X). Μπορεί όμως αυτό να έγινε και την ώρα που ο Χριστός ήταν ακάλυπτος, οπότε το ερώτημα έμπαινε ως προς το όνομα αυτού που ράπιζε, εφ' όσον αυτοί που κακοποιούν ήδη τον Ιησού ήταν πρόσωπα τελείως άγνωστα σε αυτόν (L). Νομίζουν ότι ήδη θριάμβευσαν κατά του θύματός τους. Πόσο όμως απατώνται! «Αυτοί μεν νόμιζαν ότι είχαν νικήσει, οι ίδιοι όμως προπαντός και ντροπιάστηκαν και ηττήθηκαν και χάθηκαν. Ενώ αυτός που φαινόταν ότι νικιέται, αυτός κατ' εξοχήν και έλαμψε και νίκησε κατά κράτος» (K).

Στιχ. 69-75. Η άρνηση και η μετάνοια του Πέτρου.

Ματθ.26,69 'Ο δέ Πέτρος έξω έκάθητο έν τή αυλή(1)· και προσήλθεν αυτόν μία παιδίσκη(2) λέγουσα· και σὺ ἦσθα(3) μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου.

Ματθ.26,69 Στο μεταξύ, ο Πέτρος καθόταν έξω στην αυλή. Εκεί τον πλησίασε μια δούλη και του είπε: «Ήσουν κι εσύ μαζί με τον Ιησού το Γαλιλαίο».

(1) Στην εσωτερική αυλή του ανακτόρου, και έξω από την αίθουσα, όπου είχε συναχθεί το συνέδριο. Η άρνηση του Πέτρου από μεν τον Ματθαίο και τον Μάρκο αναφέρεται μετά το τέλος της δίκης, ενώ από τον Λουκά και τον Ιωάννη πριν από αυτήν. Αναμφίβολα έλαβε χώρα κατά τη διάρκειά της (ο).

(2) Ο πειρασμός δεν ήταν μεγάλος, εάν αποβλέψουμε σε μόνη εκείνη, η οποία απευθύνει το ερώτημα. Ήταν όμως πολύ μεγαλύτερος, εάν δούμε σε όλους, όσοι ήταν εκεί παρόντες (b).

(3) =Ως μαθητής και οπαδός (δ).

Ματθ.26,70 ὁ δὲ ἠρνήσατο(1) ἔμπροσθεν αὐτῶν πάντων(2) λέγων· οὐκ οἶδα τί λέγεις(3).

Ματθ.26,70 Αυτός όμως αρνήθηκε μπροστά σ' όλους αυτούς λέγοντας: «Δεν ξέρω τι λες».

(1) «Τι καινούργια και παράδοξα πράγματα! Όταν μεν είδε να συλλαμβάνεται μόνο ο διδάσκαλος, έβραζε τόσο πολύ, ώστε απέσπασε το μαχαίρι... όταν όμως ήταν περισσότερο φυσικό να αγανακτήσει και να ανάψει και να εξοργιστεί, ακούγοντας τέτοιου είδους κακολογίες, τότε γίνεται αρνητής. Αλλά όμως ο μαθητής, ηττημένος από το φόβο, όχι μόνο δεν δείχνει αγανάκτηση, αλλά και αρνείται και δεν αντέχει την απειλή ενός κοριτσιού ταλαίπωρου και ασήμαντου» (X).

Είχε επιδείξει ο Πέτρος θάρρος κατά τη σύλληψη του διδασκάλου του και μετά την επίθεσή του κατά του δούλου του αρχιερέα ήταν πολύ τολμηρό να μπει στο σπίτι του αρχιερέα. Αλλά ήδη δεν ήταν προετοιμασμένος για το είδος του πειρασμού που τον περίμενε (p).

«Μια αδύναμη υπηρετριούλα τον φόβισε, επειδή εγκαταλείφθηκε από τη θεία χάρη» (Z).

(2) Περίπτωση πολύ επιβαρυντική (F). Η απάντηση του Πέτρου, όπως αναφέρεται από τους διάφορους ευαγγελιστές, διαφέρει μεν στον καθέναν από αυτούς στις λέξεις, όχι όμως και στην έννοια, η οποία είναι σε όλους η ίδια (ο).

(3) =Δεν καταλαβαίνω τι θες να πεις με τα λόγια σου (δ).

Ματθ.26,71 ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα(1) εἶδεν αὐτὸν ἄλλη(2) καὶ λέγει αὐτοῖς· ἐκεῖ(3) καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου.

Ματθ.26,71 Την ώρα όμως που πήγαινε στην αυλόπορτα, τον είδε μια άλλη δούλη, και τους λέει: «Ήταν κι αυτός εκεί με τον Ιησού το Ναζωραίο».

(1) «Βγήκε όχι έξω από τον πυλώνα, αλλά στον πυλώνα, δηλαδή στο προαύλιο, όπως είπε ο Μάρκος» (Z). Εδώ σημαίνει το μπροστινό μέρος της οικίας, όπου μέσω της πύλης μπαίνει κάποιος σε αυτήν (g). Ο Πέτρος θέλει να αποφύγει αυτούς που είναι στην αυλή και ήλθε στον πυλώνα (δ). Η φυγή από τον πειρασμό, όταν αυτή γίνεται πολύ αργά, συνεπάγεται νέο κίνδυνο (b).

(2) Ο Μάρκος λέει, ότι η ίδια γυναίκα η θυρωρός η οποία για δεύτερη φορά προκάλεσε τον Πέτρο (p). Άλλη, αλλά συγχρόνως και η πρώτη, η οποία υποκίνησε αυτήν την άλλη, καθώς και κάποιον άνδρα που στεκόταν εκεί δίπλα (b).

(3) Αυθεντική γραφή που προσαρμόζεται μάλλον με τα συμφραζόμενα «καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ· καὶ οὗτος...».

Ματθ.26,72 καὶ πάλιν ἠρνήσατο μεθ' ὄρκου(1) ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον(2).

Ματθ.26,72 Και πάλι αυτός αρνήθηκε, ορκίστηκε μάλιστα: «Δεν τον ξέρω αυτόν τον άνθρωπο».

(1) «Όχι μόνο αρνήθηκε αλλά και με όρκο» (Z).

(2) Σαν ο Πέτρος να μην γνώριζε ούτε το όνομα του Ιησού (b).

Ματθ.26,73 μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες(1) εἶπον τῷ Πέτρῳ· ἄληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ(2)· καὶ γὰρ ἡ λαλιά(3) σου δηλόν σε ποιεῖ.

Ματθ.26,73 Ὑστερα από λίγο πλησίασαν οι παρευρισκόμενοι κι είπαν στον Πέτρο: «Ασφαλώς είσαι κι εσύ απ' αυτούς· σε προδίνει ο τρόπος που μιλάς».

(1) Οι υπηρέτες που στέκονταν στα πρόθυρα και άλλοι (δ).

(2) Ενεστάτας. Ο πειρασμός αυξάνει. Προηγουμένως είπαν στον Πέτρο. Ἦσουν. Τώρα είσαι (b).

(3) Διότι είχαν κάποιο ιδιαίτερο γνώρισμα στην ενδυμασία τους οι Γαλιλαίοι, αλλά

και κάποια ιδιώματα στη διάλεκτο» (Z). Η λέξη λαλιά μπορεί να σημαίνει και την προφορά, καθώς και τα ιδιώματα της διαλέκτου (L). Οι ιδιωματοισμοί της προφοράς των Γαλιλαίων γελοιοποιούνται στο Ταλμούδ (S). Οι Γαλιλαίοι μπερδεύαν τα λαρυγγικά γράμματα και τα πρόφεραν κακώς (δ). Λαλιά εδώ είναι η διάλεκτος, η προφορά των λέξεων, ο τρόπος που προφέρει κάποιος τις λέξεις (g).

Ματθ.26,74 τότε ἤρξατο καταθεματίζειν(1) καὶ ὀμνύειν ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον· καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε(2).

Ματθ.26,74 Τότε εκείνος ἄρχισε να ορκίζεται: «Ο Θεός να με τιμωρήσει αν τον ξέρω αυτόν τον άνθρωπο!» Κι αμέσως τότε λάλησε ο πετεινός.

(1) «Καταθεματίζω είναι το αναθεματίζω» (Z). Δεν είναι το κατάθημα επίταση του ανάθεμα όπως ο Οικουμένιος λέει στο Πράξεις κγ 12 («νομίζουμε λοιπόν ότι αυτή η λέξη, το κατάθεμα, λέγεται πολλές φορές για επίταση. Διότι πράγματι αυτό δεν ανατίθεται (=αφιερώνεται) στο διάβολο, αλλά κατατίθεται σε αυτόν αφού υποτάσσεται σε αυτόν και καταδικάζεται μαζί του») αλλά μάλλον είναι σχηματισμός που προήλθε από αποκοπή δημώδη (κατ(αν)άθεμα) (δ)= με τις χειρότερες κατάρεις καταριέμαι, βαριά καταριέμαι (g).

Εδώ η έννοια είναι: επικαλούνταν ο Πέτρος πάνω στον εαυτό του κατάρα, εάν η βεβαίωση «την οποία παρείχε, δεν ήταν αληθινή» (a).

(2) Ο Μάρκος λέει: «για δεύτερη φορά λάλησε ο πετεινός. Και αυτό είναι πάρα πολύ και αληθινό και σύμφωνο. Διότι, επειδή σε κάθε μετακίνηση ο πετεινός συνήθιζε να φωνάζει και τρεις και τέσσερις φορές, θέλοντας ο Μάρκος να δηλώσει ότι η φωνή δεν τον συγκράτησε ούτε τον έκανε να θυμηθεί, λέει αυτό. Επομένως και τα δύο είναι αληθινά. Διότι πριν ακόμη να συμπληρώσει την πρώτη μετακίνηση ο πετεινός, έκανε την τρίτη άρνηση» (X).

Με άλλα λόγια η δεύτερη φωνή του πετεινού δεν έγινε σε ώρα που απείχε από την πρώτη φωνή, αλλά ήταν φωνή του ίδιου λαλήματος, όπως λέμε κοινώς. Κάθε λάλημα του πετεινού αποτελείται από συνεχείς και επανειλημμένες εκφωνήσεις.

Ματθ.26,75 καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος Ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρεῖς ἀπαρνήσῃ με· καὶ ἐξελθὼν ἔξω(1) ἔκλαυσε πικρῶς(2).

Ματθ.26,75 Και θυμήθηκε ο Πέτρος τα λόγια που του είχε πει ο Ιησούς: «Πριν λαλήσει ο πετεινός, θ' αρνηθείς τρεις φορές πως με ξέρεις». Βγήκε τότε έξω και έκλαψε πικρά.

(1) Δεν «τολμούσε να κλάψει φανερά, για να μην κατηγορηθεί, με τα δάκρυα» (X). Και «βγήκε έξω φοβούμενος, μήπως κλαίγοντας συλληφθεί και αυτός» (Z).

(2) «Έκλαψε όχι απλά, αλλά πικρά» (Z). Τα δάκρυα είναι πικρά ή γλυκά, ανάλογα με τη συγκίνηση από την οποία προέρχονται (b).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ' (27)

Στιχ. 1-2. Απόφαση θανατώσεως του Ιησού.

Ματθ.27,1 Προΐας(1) δὲ γενομένης συμβούλιον ἔλαβον πάντες(2) οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὥστε θανατῶσαι αὐτόν·

Ματθ.27,1 Όταν ξημέρωσε, συνεδρίασαν όλοι οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι του συνεδρίου κι αποφάσισαν να καταδικάσουν σε θάνατο τον Ιησού.

(1) Από πολλές απόψεις η συνεδρίαση της νύχτας μπορεί να θεωρηθεί ως η σπουδαιότερη, διότι σε αυτήν τα πάντα αποφασίστηκαν. Γι αυτό ο Ματθαίος και ο Μάρκος δίνουν σε αυτήν την πρώτη θέση. Η πρωινή όμως συνεδρία ήταν η επίσημη

και έγκυρη. Γι αυτό και ο Λουκάς αυτήν και μόνο μνημονεύει (ρ). Σύμφωνα με τη Μίσνα και την Τοσεφτά (Sanh. IV) οι υποθέσεις που συνεπάγονταν ως ποινή το θάνατο, έπρεπε να εκδικάζονται σε καιρό ημέρας και σε ημέρα έπρεπε να δημοσιεύονται οι αποφάσεις για αυτές (L).

(2) Η συνεδρία αυτή ήταν πληρέστερη της νυχτερινής διότι σε αυτήν προσήλθαν όλα τα μέλη του συνεδρίου.

(3) Μάλλον με την έννοια του: με σκοπό να τον θανατώσουν. Ο σκοπός δηλαδή του συμβουλίου αυτού ήταν πώς θα εκτελούνταν η ποινή (δ).

«Δες τον διάβολο πώς όλους τους τούς κυρίευσε τέτοιες μέρες πείθοντάς τους να φονεύουν, σε μέρες που έπρεπε να κάνουν θυσίες και προσφορές και αγνότητα και κάθαρση» (Θφ).

Ματθ.27,2 και δήσαντες(1) αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν αὐτὸν Ποντίῳ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι(2).

Ματθ.27,2 Αφού λοιπόν τον έδεσαν, τον πήγαν και τον παρέδωσαν στον Πόντιο Πιλάτο, το Ρωμαίο διοικητή.

(1) Είχε δεθεί στον κήπο και ο Άννας είχε στείλει αυτόν δεμένο στον Καϊάφα (Ιω. ιη 12,24). Αλλά κατά τη διάρκεια όλης αυτής της μακράς ανάκρισης και διαδικασίας είχε λυθεί. Αμέσως όμως μόλις την επομένη εξαγγέλθηκε επίσημα η απόφαση και για επίσπευση της εκτέλεσής της θα στελνόταν στον Πιλάτο, δέθηκε και πάλι (ρ).

(2) Ἡ, επίτροπο της Ρώμης (δ). Ο Πόντιος Πιλάτος είχε διοριστεί επίτροπος της επαρχίας της Ιουδαίας το 26 μ.Χ. και ανακλήθηκε το 36 μ.Χ. (S). Μόνος ο Πιλάτος είχε εξουσία ζωής και θανάτου, αυτό που αλλιώς ονομαζόταν jus gladii (=το δίκαιον του ξίφους) και μόνο εάν αυτός επικύρωνε την απόφαση, θα γινόταν αυτή εκτελεστή.

Στιχ. 3-10. Το φοβερό τέλος του Ιούδα.

Ματθ.27,3 Τότε ιδὸν Ἰούδας(1) ὁ παραδιδὸς(2) αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη(3), μεταμεληθεὶς(4) ἀπέστρεψε(5) τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις

Ματθ.27,3 Όταν ο Ιούδας που τον είχε προδώσει έμαθε πως καταδικάστηκε ο Ιησούς, μεταμελήθηκε· επέστρεψε τα τριάντα αργύρια στους αρχιερείς και στους πρεσβυτέρους του συνεδρίου

(1) Ο ευαγγελιστής έχει πρόθεση να γίνει το οικτρό τέλος του Ιούδα μάθημα διδακτικό, συγχρόνως όμως να δειχτεί η εμμονή στο κακό των Ιουδαίων αρχόντων, οι οποίοι τη στιγμή που ο προδότης αναγνωρίζει την αδικία, αυτοί συντελούν αυτήν (L). Κανείς άλλος από τους ευαγγελιστές δεν διηγείται το τραγικό αυτό επεισόδιο (F). Πότε έλαβε χώρα αυτό μόνο με εικασία μπορούμε να ορίσουμε. Δεν είναι πιθανόν, ότι η δίκη και καταδίκη του Κυρίου στο μέγαρο του Καϊάφα να προκάλεσε τις τύψεις του προδότη. Μάλλον όταν οδηγήθηκε μπροστά στον Πιλάτο ο Κύριος και καταδικάστηκε στο να σταυρωθεί, τότε θα αφυπνίστηκε η συνείδηση του ξεπεσμένου μαθητή (ο).

(2) Η μετοχή του ενεστώτα αντί για ουσιαστικό (δ).

(3) Ο Ιούδας, ο οποίος ήθελε να δει το τέλος, όπως ο Πέτρος υπό το κράτος τελείως διαφορετικών συναισθημάτων, πείστηκε, όταν είδε τον Ιησού να σύρεται δέσμιος, ότι ο θάνατός του ήταν αναπόφευκτος. Είτε διότι εξ' αρχής δεν είχε προβλέψει ότι τα πράγματα θα εξελίσσονταν μέχρι τέτοιου σημείου, είτε διότι η θέα του Ιησού κακοποιημένου και οδηγούμενου στο θάνατο συγκίνησε την ψυχή του, μεταμελήθηκε (L).

(4) «Αργά και με βραδύτητα έγινε αυτοκατάκριτος» (X).

«Έπρεπε πριν την προδοσία να μεταμεληθεί. Αλλά τέτοιος είναι ο διάβολος. Πριν μεν την αμαρτία δεν αφήνει να δει το κακό, για να μην γίνει μετάνοια· αφού όμως ολοκληρωθεί η αμαρτία, αφήνει να δει, για να λυπήσει και να οδηγήσει στην απόγνωση» (Ζ).

«Μεταμελήθηκε επειδή το πράγμα κατέληξε διαφορετικό από ό,τι υπολόγιζε» (Θφ). Είναι αξιοσημείωτο ότι ο ευαγγελιστής δεν χρησιμοποιεί το ρήμα μετανόησε το οποίο συνήθως εκφράζει μετάνοια ειλικρινή. Μεταμελήθηκε σημαίνει εδώ επιπόλαιη μεταβολή. Ο Ιούδας αισθάνθηκε απλώς τύψεις συνειδήσεως (F). Η μεταμέλειά του υπήρξε όμοια με αυτήν του Σαούλ και πολλών άλλων, μεταμέλεια για αδικία εν όψει των αμέσων της συνεπειών, όχι όμως και μίσος της αμαρτίας για αυτήν την ίδια, όπως φέρνει η αληθινή μετάνοια (ο).

(5) Άλλη γραφή: έστρεπεν, το οποίο δεν χρησιμοποιείται αλλού στην Κ.Δ. με ενεργητική έννοια. Δες και Ησ. λη 8 (α).

Ματθ.27,4 λέγων· ἡμαρτον(1) παραδοὺς αἷμα(2) ἀθῶον(3). οἱ δὲ εἶπον· τί πρὸς ἡμᾶς(4); σὺ ὄψει(5).

Ματθ.27,4 και τους είπε: «Αμάρτησα, γιατί έστειλα στο θάνατο έναν αθώο». Εκείνοι όμως του αποκρίθηκαν: «Κι εμάς τι μας νοιάζει; Δικό σου είναι το κρίμα».

(1) Έτσι και στον άδη και οι κατάκριτοι θα αισθάνονται (b). «Και ο Ιούδας λέγοντας, ότι αμάρτησα παραδίδοντας αίμα αθώο, μαρτύρησε ότι άδικα πεθαίνει, και οι Ιουδαίοι λέγοντας, τι μας νοιάζει εμάς; δικό σου θέμα είναι αυτό, συμφώνησαν με την μαρτυρία αυτού και η αλήθεια από τους εχθρούς ομολογήθηκε» (Ζ).

(2) Εξυπακούεται: «για να χυθεί» (Ζ). Παρέδωσα για να χυθεί το αίμα.

(3) Αφού κατά τρόπο οικτρό καλύφθηκε μέσα στο ίδιο του το σκοτάδι δεν αναγνωρίζει πλέον τον Ιησού ως Μεσσία (b).

(4) Σημείωσε πώς προσπερνούν απαρατήρητα το ζήτημα της αθωότητας του θύματός τους (b). «δεν σταματούν (οι Ιουδαίοι) νωρίτερα, μέχρις ότου ολοκληρώσουν την αμαρτία. Διότι η μεν αμαρτία του Ιούδα ήδη ολοκληρώθηκε, διότι ήταν η προδοσία· εκείνων όμως όχι ακόμη» (Χ).

(5) Οι ασεβείς, παρόλο που συνεταιρίζονται στην επιτέλεση εγκλημάτων, εγκαταλείπουν τους συντρόφους τους, όταν αυτά συντελεστούν. Οι αγαθοί, παρόλο που δεν παίρνουν μέρος σε εγκλήματα, προσπαθούν μετά το έγκλημα να σώσουν την ψυχή του ενόχου (b). Συ όψει= Εσύ θα δεις, δικό σου μέλημα θα είναι· δική σου φροντίδα θα είναι (g), δικός σου λογαριασμός, όπως θα λέγαμε.

«Το να πουν οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι, εσύ θα δεις, είναι μέγιστη κατηγορία για αυτούς. Και με αυτό φαίνονται να μαρτυρούν την τόλμη και την παρανομία. Οπότε, κρίνουν μεν αυτόν (τον Ιούδα), μεθυσμένοι όμως από το πάθος δεν θέλησαν να απομακρυνθούν από το σατανικό εγχείρημα» (Σχ). Καμία συμπάθεια προς αυτόν από τους αρχιερείς και πρεσβυτέρους. Αγαπούσαν αυτοί την προδοσία αλλά όχι και τον προδότη (ο).

Ματθ.27,5 καὶ ρίψας τὰ ἀργύρια(1) ἐν τῷ ναῷ(2) ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγατο(3).

Ματθ.27,5 Ο Ιούδας τότε πέταξε τα αργύρια στο ναό, έφυγε και πήγε και κρεμάστηκε.

(1) «Κατανοήστε (οι φιλάργυροι) τι έπαθε εκείνος· πώς και τα χρήματα έχασε και την αμαρτία διέπραξε· πώς και τη φιλαργυρία δεν απόλαυσε και την ψυχή του έχασε. Διότι τέτοια είναι η τυραννία της φιλαργυρίας. Ούτε το αργύριο χάρηκε, ούτε την παρούσα ζωή, ούτε τη μέλλουσα· αλλά τα έχασε όλα μαζί, και αφού πήρε πονηρή

δόξα από αυτούς τους ίδιους, έτσι απαγχονίστηκε» (X).

(2) Ναός κυριολεκτικά σημαίνει θυσιαστήριο. Μπορεί όμως να σημαίνει και τα κτίσματα γύρω από το θυσιαστήριο (L). Ήταν λοιπόν ο Ιούδας τότε στο ιερό, μαζί με τους αρχιερείς και τους πρεσβυτέρους (b).

(3) «Διότι δεν άντεξε τη συνείδησή του να τον μαστιγώνει» (X). Η ίδια φράση χρησιμοποιείται στο Β' Βασ. ιζ 23 από τους Ο' και για τον Αχιτόφελ (b), τον φίλο προδότη του Δαβίδ. «Το ότι μεν εξομολογήθηκε την αμαρτία ενώπιον όλων και το ότι έριξε τα αργύρια είναι δείγματα μεταμέλειας· το ότι όμως απαγχονίστηκε είναι δείγμα απόγνωσης. Διότι αναγνώρισε μεν το κακό και μεταμελήθηκε και εξομολογήθηκε· δεν ζήτησε όμως συγγνώμη από αυτόν που μπορούσε να δώσει αυτήν... Έπρεπε λοιπόν να καταφύγει στον ανεξίκακο· αυτός όμως κατέφυγε μάλλον στο θάνατο για να απαλλαχτεί γρηγορότερα από την αξιοκατάκριτη και επώδυνη ζωή» (Z).

«Επειδή δεν άντεχε τους ελέγχους που θα αντιμετώπιζε ύστερα, βγάζει τον εαυτό του από τη ζωή» (Θφ).

«Εσύ όμως πρόσεξε, σε παρακαλώ, την αλήθεια παντού να λάμπει, και με αυτά που οι αντίθετοι κάνουν και παθαίνουν. Διότι και αυτό το ίδιο το τέλος του προδότη ράβει τα στόματα εκείνων που τον κατέκριναν και δεν τους επιτρέπει να έχουν ούτε το παραμικρό ίχνος δικαιολογίας» (X).

Ως προς την συμφωνία της αφήγησης του Ματθαίου με τις πληροφορίες στο Πράξεις α 18, σημειώνουμε, ότι ο μεν Ματθαίος αναφέρει το είδος του θανάτου του Ιούδα, ενώ οι Πράξεις τον τρόπο με τον οποίο πέθανε αυτός (ο).

Ματθ.27,6 οι δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπον· οὐκ ἔξεστι(1) βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν(2), ἐπεὶ τιμὴ αἵματός(3) ἐστι(4).

Ματθ.27,6 Οι αρχιερείς μάζεψαν τα αργύρια και είπαν: «Αυτά τα χρήματα στάζουν αίμα και δεν επιτρέπεται να μπουν στο χρηματοκιβώτιο του ναού».

(1) Ο κορβανάς θα βεβηλωνόταν εάν ριχνόταν σε αυτόν δώρο από ακάθαρτη προέλευση σύμφωνα με το Δευτερον. κγ 19 (L). Σωστά κρίνουν. Οφείλαν όμως να προχωρήσουν και παραπέρα και να εξετάσουν εάν η διαγωγή τους στην υπόθεση αυτή δεν ήταν περισσότερο αξιόμημπη ενώπιον του δίκαιου και αγίου Θεού. Και εδώ παρουσιάζονταν να διωλίζουν τον κώνωπα και να καταπίνουν την κάμηλο (ο).

(2) Ή «Κορβανάς ήταν το θησαυροφυλάκιο του ναού, το δωροδοχείο. Νομίζω ότι είναι αυτό που λεγόταν γαζοφυλάκιο» (Z). Ή είναι Αραμαϊκός τρόπος έκφρασης. Χρησιμοποιείται στο Ιωσήπου Ιουδ. Πόλ. 2,9,4 «τον ιερό θησαυρό, που ονομάζεται κορβανάς»= κατ' εξοχήν αυτά που προσφέρονταν (a). Μάλλον η πρώτη εκδοχή πιο επιτυχής.

(3) «Πληρωμή φόνου» (Z). Αμοιβή για φόνο που έγινε (g).

(4) «Είδες και πάλι εδώ, ότι κατακρίνονται από τη συνείδησή τους; Διότι επειδή γνώριζαν, ότι είχαν αγοράσει τον φόνο, δεν έβαλαν στον κορβανά, αλλά αγόρασαν τον αγρό του κεραμέως για να θάβουν τους ξένους» (X).

Ματθ.27,7 συμβούλιον δὲ λαβόντες(1) ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν(2) τοῦ κεραμέως(3) εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις(4)·

Ματθ.27,7 Έκαναν σύσκεψη κι αποφάσισαν ν' αγοράσουν μ' αυτά το χωράφι του κεραμέα, για να θάβουν εκεί τους ξένους.

(1) «Ούτε κάνουν αυτό έτσι απλά, αλλά αφού έκαναν συμβούλιο, και παντού ενεργούν έτσι, ώστε κανείς να μην είναι αθώος του τολμήματος, αλλά να είναι όλοι υπεύθυνοι» (X).

(2) Το άρθρο δηλώνει, ότι ο αγρός ήταν πασίγνωστος ως τέτοιος (b).

(3) Ίσως κάποιος κεραμιδάς χρησιμοποίησε αυτόν για εξαγωγή αργίλλου

κατάλληλου για την εργασία του (b). Ἡ, ιδιοκτήτης του ήταν κάποιος κεραμιδᾶς (δ).
(4) Των εθνικῶν; Δεν βλέπει κάποιος ὅμως γιατί το συνέδριο θα απασχολούνταν με την ταφή των μη Ιουδαίων η οποία αφορούσε μάλλον την ρωμαϊκή εξουσία. Μάλλον πρόκειται για τους μη ντόπιους Ιουδαίους, οι οποίοι πέθαιναν ως ταξιδιώτες διαβαίνοντας από τα Ιεροσόλυμα (L), για τους παρεπιδημούντες στα Ιεροσόλυμα Ιουδαίους και τους προσήλυτους, για τους οποίους απέμενε το συνέδριο να φροντίσει (δ).

Ματθ.27,8 διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρός ἐκεῖνος ἀγρός αἵματος(1) ἕως τῆς σήμερον(2).

Ματθ.27,8 Γι' αὐτό, το χωράφι ἐκεῖνο ονομάστηκε «Ἀγρός Αἵματος», κι ἔτσι λέγεται ὡς τα σήμερα.

(1) Ἀγρός που αγοράστηκε με τιμή αἵματος (g,δ).

(2) Ο Ματθαῖος ἔγραψε κάποιο χρόνο μετὰ την αγορά αὐτήν (b).

«Ἐγινε ὅμως και αὐτὸ μαρτυρία ἐναντίον τους και ἔλεγχος τῆς προδοσίας. Διότι το ὄνομα του μέρους διακήρυττε σε ὅλους την δολοφονία τους λαμπρότερα και ἀπὸ σάλπιγγα... Διότι εἰάν τα ἔβαζαν στον κορβανά, δεν θα γινόταν τόσο ολοφάνερο το πράγμα· αὐτοὶ ὅμως με το να αγοράσουν ἀγρό, ἔκαναν φανερό το παν και στις μετέπειτα γενιές» (X).

Ματθ.27,9 τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερεμίου(1) τοῦ προφήτου λέγοντος(2)· καὶ ἔλαβον(3) τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου(4) ὃν ἔτιμήσαντο ἀπὸ υἰῶν Ἰσραὴλ(5),

Ματθ.27,9 Βγήκε ἔτσι ἀληθινὸ αὐτὸ που εἶχε προφητέψει ο Ἱερεμίας: Και πήραν τα τριάντα ἀργύρια, ὅσο τον ἐτίμησαν οἱ Ἰσραηλίτες πὼς ἀξίζει,

(1) «Αὐτὸ δεν γράφεται στο βιβλίο του Ἱερεμία που διαβάζεται» (Z). Ἡ παράθεση εἶναι προφανῶς ἀπὸ το Ζαχαρίου ια 12. Λύσεις που προτάθηκαν:

1) Ὑποστήριξαν κάποιοι παλαιότεροι σύμφωνα με τον Αυγουστίνου, ὅτι δεν ἔχουν ὅλοι οἱ κώδικες των ευαγγελίων τὴ φράση «τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου», ἀλλὰ μόνο «διὰ τοῦ προφήτου». Ο Αυγουστίνος ὅμως δεν ἀποδέχεται αὐτό, διότι στους περισσότερους ἀπὸ τους κώδικες υπήρχε.

2) «Στο ἀπόκρυφο βιβλίο του Ἱερεμίου γράφεται» αὐτό (Z,Ω). Ἡ παράθεση δηλαδή γίνεται ἀπὸ ἀπόκρυφο σύγγραμμα που φέρεται στο ὄνομα του Ἱερεμία (S). Οἱ πιο συντηρητικοὶ κριτικοὶ δεν βρίσκουν ὀρθὸ το να παραθέτει ο θεόπνευστος συγγραφέας ἀπὸ ἀπόκρυφη πηγή (L). 3)

Ἄλλοι εισηγούνται, ὅτι ἡ παράθεση ἔγινε ἀπὸ χαμένο σύγγραμμα του Ἱερεμίου ἢ ἀπὸ τα λόγια του που σώζονται στην παράδοση· ἄλλοι ὅτι το δεύτερο μέρος του βιβλίου του Ζαχαρίου ἦταν κατ' ἀρχὰς ἀνώνυμο και ἀποδιδόταν ἀπὸ κάποιους στον Ἱερεμία κλπ. (p). Ἡ πιο πιθανή ἐκδοχή: Και ο Ἱερεμίας (λθ 7-10 «κτῆσαι σεαυτῷ τὸν ἀγρόν μου... και ἔστησα τὸ ἀργύριον ἐν ζυγῷ. (=αγόρασε και πάρε ἰδικόν σου αὐτόν τον ἀγρόν... και ἐζύγισα το ἀργύριον εἰς ζυγόν) και στο ιη 2 «ἀνάστηθι, και κατάβηθι εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως, και ἐκεῖ ἀκούση τοὺς λόγους μου» (=Σηκω και κατέβα στο εργαστήριον του ἀγγειοπλάστου και ἐκεῖ θα ἀκούσης τους λόγους μου) κάνει λόγο για αγορά ἀγροῦ και για πληρωμὴ ἀργυρίου και για οἶκο κεραμέως και ο ἱερός ευαγγελιστὴς τὴν ἀπὸ τον Ζαχαρία παράθεση τὴ συνδύασε με τις παραπάνω φράσεις του Ἱερεμία.

(2) Πρόκειται για ἐλεύθερη μετάφραση του εβραϊκοῦ πρωτοτύπου που παρουσιάζει διαφορὲς με τους Ο' (p). Σύμφωνα με τους Ο' :

«και ἐρῶ πρὸς αὐτούς· εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἔστι, δότε στήσαντες τὸν μισθόν μου ἢ ἀπειπάσθε· και ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς και εἶπε Κύριος πρὸς με· κάθεσ αὐτούς εἰς τὸ χωνευτήριον, και σκέψαι εἰ δόκιμόν ἔστιν, ὃν τρόπον

ἔδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ ἔλαβον τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον Κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον.

(=Και θα εἶπω πρὸς αὐτοὺς• Εἴν και σεις το ευρίσκετε καλόν και δίκαιον, ορίσατε και δώσατε τον μισθόν μου, εἰδ' ἄλλως αρνηθήτε. Ωρισαν λοιπόν και ἐπλήρωσαν τον μισθόν μου, ἓνα ευτελές πόσον, τριάκοντα ἀργυροῦς σίκλους. Εἶτε τότε ο Κυριος πρὸς ἐμέ• “ρίζε αὐτοὺς στο χωνευτήριον και ἐξέτασε να ἴδης, εἴν εἶναι γνήσιος ο ἀργυρος, με τον οποιόν ἐξετιμήθην ἀπὸ αὐτοὺς”. Ελαβα πράγματι τους τριάκοντα ἀργυροῦς σίκλους, τους ἔρριψα στον οἶκον του Κυρίου στο χωνευτήριον).

Ποιό εἶναι το κείμενο του Ζαχαρίου κατὰ το εβραϊκό πρωτότυπο;

«Και ο Κύριος εἶπε σε μένα· ρίζε αὐτήν στον κεραμέα, αὐτήν την λαμπρή τιμή, στην οποιία ἐκτιμήθηκες ἀπὸ αὐτοὺς. Και πήρα τα τριάντα ἀργύρια και ἔριξα αὐτά στον οἶκο του Κυρίου, στον κεραμέα» (L).

Με ἄλλα λόγια οἱ Ο' ἐρμηνεύουν την ἀντίστοιχη εβραϊκή λέξη χωνευτήριον εἶτε σημαίνοντας τον κλίβανο (=φούρνο) στον οποιό ο κεραμιδᾶς (=αγγειοπλάστης) ἔψηνε τα αγγεία, εἶτε εἶχαν διαφορετική γραφή κάποιου κώδικα υπ' ὄψη, σύμφωνα με την οποιία χρησιμοποιήθηκε λέξη που ἔμοιαζε στον ἦχο με ἐκείνη την οποιία οἱ Ο' μετέφρασαν με το χωνευτήριον, η οποιία ὁμως σημαίνει τον κεραμέα (δ).

Η ἐννοια του χωρίου: Με τον Ζαχαρία ο Θεός διάλεξε ποιμένα, ἔτσι ὡστε στο ὄνομά του να ποιμάνει τα πρόβατα Ἰσραήλ. Αφού διώχτηκε ἀπὸ τους κακοὺς ποιμένες ο καλός ποιμένας παίρνει ἐντολή ἀπὸ το Θεό να ζητήσει το μισθό του, εἴν θα ἠθελαν να δώσουν αὐτόν σε αὐτόν. Οι κακοὶ ποιμένες κανονίζουν μισθό γελοίο, τον οποιό ο Θεός διατάσσει σε αὐτόν να τον ρίζει στον κεραμέα. Ο ποιμένας αὐτός εἶναι ο τύπος του Ἰησοῦ, του οποιού την τιμή η ἰουδαϊκή ἱεραρχία ὀρισε σε ποσό ευτελές και ἐλάχιστο. Η ομοιότητα εἶναι καταπληκτική και το κείμενο του προφήτη ἐφαρμόζεται στο συνέδριο ὡς αυστηρή καταδίκη. Ὑπήρχε ἐπιπλέον η καταπληκτική σύμπτωση του κεραμέως στο κείμενο του Ζαχαρία και του κεραμέως του αγροῦ (L).

Ο καλός ποιμένας εἶναι ο Χριστός. Εἶχε ἐκτιμηθεῖ σε ευτελές ποσό, τριάντα ἀργύρια, ἀπὸ τους ἀρχοντες του λαοῦ. Το ποσό αὐτό λοιπόν θα ριχνόταν λοιπόν στον κεραμέα ἢ σύμφωνα με ἐλαφρά μεταβολή στο εβραϊκό της λέξης που σημαίνει τον κεραμέα, στο θησαυροφυλάκιο (a).

(3) Στο προφητικό κείμενο παρουσιάζεται να λέγεται αὐτό μάλλον ἐξ' ὀνόματος του καλοῦ ποιμένα= ἔστησαν τον μισθόν μου και εἶπε Κύριος πρὸς με κλπ. Ο ευαγγελιστής ἐδὼ ἀναφέρει αὐτό στους ἀρχιερεῖς: Ἐλαβον οἱ ἀρχιερεῖς. Η ἐνέργεια λοιπόν του προφήτη που ρίχνει τον μισθό στον κεραμέα θεωρεῖται ἀπὸ τον ευαγγελιστή ὅτι προφητεύει την ἐνέργεια του συνεδρίου που ἀπέρριψε την τιμή του αἵματος, η οποιία ἐπιστράφηκε ἀπὸ τον Ἰούδα (a).

(4) Ἀντί για το «λαμπρή» ἢ «μεγάλη τιμή» που γράφεται στο πρωτότυπο ειρωνικά, ο ευαγγελιστής λέει ἐδὼ την τιμή του τετιμημένου= «την πληρωμή» ἢ «του πάντιμου Χριστοῦ» (Z), ἢ αὐτοῦ που υποβλήθηκε σε πώληση και ἐκτίμηση για την ἐξακρίβωση του τιμήματός του (g).

(5) Τον οποιό ἀποτίμησαν, κανόνισαν το τίμημά του ἀνθρωποι ἀπὸ τους υἱούς Ἰσραήλ. «Διότι ἦταν μεν ἀτίμητος, ἀποτιμήθηκε ὁμως ἀπὸ τους υἱούς Ἰσραήλ. Δηλαδή κανόνισαν την τιμή του οἱ γιοι Ἰσραήλ, ἀφού συμφώνησαν με τον Ἰούδα να δώσουν τριάντα ἀργύρια» (Θφ).

Ματθ.27,10 καὶ ἔδωκαν(1) αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως(2), καθὰ συνέταξέ μοι Κύριος.

Ματθ.27,10 και τα ἔδωσαν για το χωράφι του κεραμέα, ὅπως με πρόσταξε ο Κύριος.

(1) Στον Ζαχαρία γράφει «ἔδωκα», και ἀπὸ τον προφήτη κάποιοι διόρθωσαν αὐτό

και στον ευαγγελιστή, και από αυτό προέκυψε η διαφορετική γραφή σε κάποια χειρόγραφα αντί για το έδωκαν (b). Στον Ζαχαρία «έδωκα» εγώ ο προφήτης. Εδώ «έδωκαν» αυτοί που αποτίμησαν.

(2) Αντί για το γραφόμενο στον προφήτη «εις τον κεραμέα» ή σύμφωνα με τους Ο' στο χωνευτήριο, ο ευαγγελιστής εδώ γράφοντας εκ των υστέρων και έχοντας υπ' όψη την έκβαση εξηγεί το «εις τον κεραμέα» του εβραϊκού πρωτοτύπου με τη φράση στον αγρό του κεραμέως (δ).

(3) Οι Ο' έχουν την ίδια φράση στο Εξόδου θ 12 (b). Αντί για το «είπε ο Κύριος προς εμένα», αυτό επειδή λέγεται από τον προφήτη, που βεβαιώνει, ότι αυτό έγινε κατά πρόγνωση Θεού και κατά συμμόρφωση προς τις διαταγές του (L)

Στιχ. 11-26. Η δίκη του Ιησού ενώπιον του Πιλάτου.

Ματθ.27,11 'Ο δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος(1)· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτόν(2) ὁ ἡγεμὼν λέγων· σὺ(3) εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων(4); ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ· σὺ λέγεις(5).

Ματθ.27,11 Ο Ιησούς στάθηκε μπροστά στο Ρωμαίο διοικητή, κι εκείνος άρχισε την ανάκριση: «Εσύ είσαι λοιπόν ο βασιλιάς των Ιουδαίων;» Ο Ιησούς του αποκρίθηκε: «Ναι, όπως το λες».

Ο Ματθαίος συμφωνεί εδώ με το Μάρκο, προσθέτοντας και κάποια δικά του, όπως η παρέμβαση της γυναίκας του Πιλάτου, και το πλύσιμο των χεριών του τελευταίου αυτού, και το ότι ο λαός ανέλαβε την ευθύνη της έκχυσης του αίματος του Ιησού (L).

(1) Ο Πιλάτος είχε ανεβεί από την Καισάρεια για τήρηση της τάξης κατά το Πάσχα.

(2) «Οι μεν Ιουδαίοι τον παρέδωσαν στον Πιλάτο για να τον σκοτώσει, όχι για να τον εξετάσει· αυτός όμως, πριν την εξέταση, δεν ανεχόταν να τον σκοτώσει· γι' αυτό ζητά να μάθει ποια είναι η κατηγορία» (Z). Σύμφωνα με το Λουκά οι Ιουδαίοι κατηγορήσαν τον Ιησού όχι για βλασφημία, για την οποία είχε καταδικαστεί σε θάνατο από το συνέδριο, αλλά η οποία για τον Πιλάτο δεν θα αποτελούσε έγκλημα που συνεπάγεται θάνατο, αλλά για στάση, ότι αποτρέπει την καταβολή φόρου στον Καίσαρα και ότι διεκδικεί το βασιλικό αξίωμα (Λουκ. κγ 2) (p).

«Και δες κακουργία! Επειδή ήθελαν δηλαδή να ανάψουν το θυμό του Πιλάτου εναντίον του Χριστού και να τον παρασύρουν στο να τον φονεύσει γρήγορα, του προσάπτουν κατηγορία αποστασίας και τυραννίας» (Z).

(3) Ο Πιλάτος είχε πιθανώς ακούσει για τη θριαμβευτική είσοδο και γι αυτό τη σχετικά με την τυραννία κατηγορία τη βρήκε κατ' αρχήν βάσιμη. Από τη δική του σκοπιά λοιπόν η κατηγορία αυτή ήταν η σοβαρότερη από όλες. Αλλά τώρα που βλέπει τον κατηγορούμενο, η κατηγορία τον εκπλήσσει. Και ρωτά τονίζοντας την αντωνυμία, εσύ είσαι...; Θεωρούσε απιθανότατο, ότι ο άνθρωπος αυτός διεκδικούσε τη βασιλεία.

(4) Η ερώτηση παρουσιάζεται η ίδια και στους τρεις συνοπτικούς (ευαγγελιστές). Και μία τέτοια ερώτηση κατά πάσα πιθανότητα θα χρησιμοποιούσε σε τέτοια περίπτωση κάθε Ρωμαίος αξιωματούχος. Εάν ο Ιησούς αξίωνε ότι είναι βασιλιάς, θα διεκδικούσε το αξίωμα του βασιλιά των Ιουδαίων.

(5) Ο Ιησούς ενώπιον του Καϊάφα ομολογεί τον εαυτό του Χριστό, ενώπιον του Πιλάτου βασιλιά (b).

«Ο Ιησούς όμως είπε σε αυτόν· Εσύ το λες, δίνοντας σε αυτόν σοφότατη απόκριση. Διότι ούτε είπε, ότι δεν είμαι, ούτε πάλι, ότι είμαι. Αλλά κάπως ενδιάμεσα είπε· Εσύ το λες. Αυτό δηλαδή μπορεί να εννοηθεί και έτσι, ότι, είμαι όπως λες. Και έτσι, ότι, Εγώ μεν δεν το λέω αυτό, εσύ όμως το λες» (Θφ).

Είναι αμφίβολο εάν υπάρχει κάποια σκιά διαφοράς ανάμεσα στο «συ λέγεις» αυτό

και στο «σὺ εἶπας» στο κστ 64.

Η απάντηση είναι κάπως μετριασμένη κατάφαση.=Δεν αρνούμαι αυτό, αλλά εσύ το λες αυτό και όχι εγώ. Και ως καταφατική θεώρησε αυτήν και ο Πιλάτος. Σε αυτήν την περίπτωση όμως γίνεται αναγκαία η συμπλήρωση των πληροφοριών μας από την αφήγηση του Ιωάννη, όπου ο Ιησούς εξηγεί στον Πιλάτο, ότι η βασιλεία του δεν είναι από τον κόσμο αυτόν. Αλλιώς η δίκη θα έληγε εδώ και η καταφατική απάντηση του Κυρίου θα οδηγούσε αμέσως στην από τον Πιλάτο επικύρωση της θανατικής απόφασης. Αλλά από την κατ' ιδίαν συνομιλία του με τον Ιησού ο Πιλάτος πείστηκε, ότι επρόκειτο για ακίνδυνο και αθώο άνθρωπο. Γι' αυτό προσπαθεί να τον σώσει. Δεν έχει όμως αρκετό σθένος, ώστε να ενεργήσει όπως ο Κλαύδιος Λυσίας στην περίπτωση του Παύλου (ρ).

Ματθ.27,12 καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο(1).

Ματθ.27,12 Ἀρχισαν τότε να τον κατηγορούν οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι, μα αυτός δεν έδινε καμιά απάντηση.

(1) Η αντίθεση μεταξύ της συμπεριφοράς του Κυρίου προς τον Πιλάτο κατ' ιδίαν και της συμπεριφοράς του όταν αντιμετώπιζε δημόσια την εναντίον του κατηγορία της ιουδαϊκής ιεραρχίας, είναι αξιοσημείωτη. Αναγνωρίζει ως δικαίωμα του επιτρόπου να ρωτήσει αυτόν για τις κατηγορίες αυτές, και γι' αυτό απαντά στα ερωτήματά του ελεύθερα. Δεν αναγνωρίζει όμως ως δικαίωμα των μελών του συνεδρίου να φέρνουν τέτοιες κατηγορίες, οι οποίες ήταν ψευδείς και γνώριζαν καλά οι του συνεδρίου, ότι ήταν ψευδείς (ρ).

«Διότι αν και είχαν μύριες αποδείξεις από τα πράγματα για τη δύναμη, την πραότητα, και την επιείκειά του, με τη θέλησή τους τυφλώνονταν και κακουρούσαν. Για αυτά ακριβώς δεν απαντά σε τίποτα, αλλά σιωπά...», προς τις κατηγορίες όμως αυτών τίποτα πλέον δεν λέει· διότι δεν επρόκειτο βεβαίως να τους πείσει» (X).

Ματθ.27,13 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος· οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσι(1);

Ματθ.27,13 Δεν ακούς πόσα σου καταμαρτυρούν;» του λέει ο Πιλάτος.

(1) «Διότι ήθελε ο Πιλάτος να απαλλαχτεί ο Ιησούς αφού απολογηθεί, γι' αυτό και έλεγε αυτά» (X). Ο Πιλάτος φαίνεται ήδη πεπεισμένος για την αθωότητα του κατηγορουμένου.

Ματθ.27,14 καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἐν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν(1) τὸν ἡγεμόνα λίαν.

Ματθ.27,14 Ο Ιησούς όμως δεν έδινε καμιά απάντηση, κι ο διοικητής απόρησε πολύ γι' αυτό.

(1) «Διότι πράγματι ήταν αξιοθαύμαστο να βλέπει να δείχνει τόση επιείκεια και να σιωπά, αυτός που μπορούσε άπειρα να πει» (X). Θαυμάζει ο Πιλάτος, διότι δεν είναι δυνατόν να παραμένει κάποιος σιωπηλός, όταν η ζωή του βρίσκεται σε κίνδυνο, μάλιστα αφού ήδη άρχισε να μιλά (b). Του Σωτήρα μας η πραεία και σεμνοπρεπής στάση, που τόσο διέφερε από τη στάση ενός τολμηρού και φιλόδοξου δημαγωγού που παρασέρνει τον όχλο σε στάση ή κάποιου αποσκληρυμένου εγκληματία, που συνταύτισε την τύχη του με κλέφτες και ληστές, πρέπει να προκάλεσε την προσοχή του επιτρόπου και το θαυμασμό του (ο).

Ματθ.27,15 Κατὰ δὲ ἑορτὴν(1) εἰώθει(2) ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον(3), ὃν ᾔθελον(4).

Ματθ.27,15 Υπήρχε η συνήθεια κάθε Πάσχα να ελευθερώνει ο Ρωμαίος διοικητής έναν φυλακισμένο, όποιον θα ζητούσε ο λαός.

- (1) «Τη γιορτή του Πάσχα δηλαδή» (Ζ). Κατά το οκταήμερο του Πάσχα (F).
- (2) Σχετικά με τη συνήθεια αυτή τίποτα άλλο δε γνωρίζουμε παρά μόνο αυτά που αναφέρουν τα ευαγγέλια. Είναι πιθανόν να πρόκειται για συνήθεια των Ιουδαίων, την οποία οι Ρωμαίοι σε συμφωνία με την ανοχή των τοπικών εθίμων, τα οποία δεν ήταν επικίνδυνα στην εξουσία τους, εξακολουθούσαν να τηρούν (p).
«Λέει ο Ιωάννης, ότι είπε ο Πιλάτος: Υπάρχει συνήθεια σε σας να ελευθερώσω για σας έναν κατά το Πάσχα» (Ζ).
- (3) Η συνήθεια αυτή ήταν σύμφωνη με την απελευθέρωση από την Αίγυπτο (b). Πιθανώς να είχε σχέση και με παλιό έθιμο των Βαβυλωνίων-Ασσυρίων, σύμφωνα με το οποίο ο βασιλιάς του ζητούσαν σε κάποιες ημέρες του μήνα Μαρσιεσβάν να απαγγείλει κάποιο ψαλμό μετανοίας και να αφήνει ελεύθερο έναν δέσμιος, για δήλωση ίσως, του ότι οι θεοί δείχνονταν φιλόανθρωποι και συγχωρούσαν τις αμαρτίες τους (S).
- (4) Αδιαφόρως των μεγάλων ή πολλαπλών του εγκλημάτων, εάν ο λαός ήθελε την απόλυσή του, ο δέσμιος ελευθερωνόταν (ο).

Ματθ.27,16 είχαν(1) δὲ τότε δέσμιον επίσημον(2) λεγόμενον Βαραββᾶν(3).

Ματθ.27,16 Στις φυλακές βρισκόταν τότε ένας πασίγνωστος φυλακισμένος, που λεγόταν Βαραββᾶς.

- (1) Είχαν οι ρωμαϊκές αρχές (ο).
- (2) Το αντίθετο του άσημος, το οποίο λέγεται πρώτα για το χρυσό και το ασήμι που δεν έχουν κοπεί και σφραγιστεί σε νομίσματα, και έπειτα για τον μη γνωστό. Επίσημος λοιπόν είναι ο σεσημασμένος, ο γνωστός για καλό ή κακό (δ). «Επίσημο, δηλαδή διαβόητο για κακία· ο οποίος είχε κάνει άπειρους φόνους» (X).
Εάν επρόκειτο για άνθρωπο που αξίωνε, ότι ήταν ο Μεσσίας ή που συγκρούστηκε με τους Ρωμαίους υπέρ της ανεξαρτησίας του ιουδαϊκού λαού, θα ήταν πολύ δημοφιλής και συνεπώς θα ήταν πολύ ανόητο εκ μέρους του Πιλάτου, να προτείνει την απόλυσή του, ενώ αποτελούσε και κίνδυνο για το ρωμαϊκό καθεστώς, αφού θα ήταν εκ προτέρου βέβαιος, ότι αυτόν θα προτιμούσαν οι Ιουδαίοι. Η στάση και αιματοχυσία, για την οποία είχε φυλακιστεί (Λουκ. κγ 19), θα προκλήθηκε από κάποια ληστρική επιδρομή, στην οποία δεν αναφέρεται, ότι αυτός ήταν ο αρχηγός (p).
- (3) Όχι ασυνήθιστο στους Ιουδαίους όνομα (ο). Βάρ-αββά, υιός αββά, «γιος του πατέρα. Διότι βαρ είναι ο γιος και αββάς ο πατέρας» (Θφ). Άλλοι ερμήνευσαν γιος ραββίνου. «Διότι όπως φαίνεται ήταν πατρώνυμο του ληστή το Βαραββᾶς, το οποίο ερμηνεύεται γιος διδασκάλου» (Σχόλιο Αναστασίου Αντιοχείας), «filius magistri eorum(=γιος του διδασκάλου τους)» (Ιερώνυμος).
Σε αυτή την περίπτωση όμως έπρεπε να είναι Βαρ-ραββᾶν. Η συνήθης παραγωγή του ονόματος υιός πατρός παρέχει προφανή αντίθεση μεταξύ του Υιού του Πατρός (=του Χριστού), ο οποίος αποδοκιμάστηκε και του υιού κάποιου πατέρα (=Βαραββᾶς), ο οποίος προτιμήθηκε (p). «Οι Ιουδαίοι λοιπόν, ζήτησαν τον υιό του πατέρα τους του διαβόλου» (Θφ).

Ματθ.27,17 συνηγμένων οὖν αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος(1)· τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν(2); Βαραββᾶν(3) ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;

Ματθ.27,17 Όταν συγκεντρώθηκε λοιπόν το πλήθος, ο Πιλάτος τους ρώτησε: «Ποιον θέλετε να σας ελευθερώσω; Το Βαραββᾶ ή τον Ιησού, που λένε ότι είναι ο Μεσσίας;»

- (1) «Ο Πιλάτος επειδή δεν μπόρεσε να σώσει το Χριστό ως αθώο, επεχείρησε έστω λοιπόν και ως κατάδικο να του δώσει χάρη λόγω της γιορτής» (Ζ). «Διότι αν δε

θέλετε, λέει, να τον αφήσετε ως αθώο, έστω και ως κατάδικο χαρίστε του τη ζωή λόγω της γιορτής» (X).

(2) «Βλέπεις πώς αντιστράφηκε η κατάσταση; Διότι η μεν αίτηση υπέρ των καταδίκων, ήταν συνήθεια να γίνεται από το λαό, ενώ η απόλυση από τον άρχοντα· τώρα όμως έγινε το αντίθετο, και ο άρχοντας ζητά από το λαό και ούτε έτσι δεν γίνονται ήμεροι, αλλά εξαγριώνονται περισσότερο» (X).

(3) Τόσο στο στίχο αυτό, όσο και στον προηγούμενο υπάρχει από ελάχιστα χειρόγραφα μαρτυρούμενη γραφή Ιησούν Βαραββάν. Ο Ωριγένης φαίνεται να προσκλίνει να δεχτεί τη γραφή αυτή.

«Σε πολύ παλαιά αντίγραφα που διάβασα και ο ίδιος ο Βαραββάς λεγόταν Ιησούς. Και η ερώτηση του Πιλάτου ήταν ως εξής σε αυτά· ποιόν θέλετε από τους δύο να ελευθερώσω σε σας, τον Ιησού τον Βαραββά ή τον Ιησού τον λεγόμενο Χριστό;» (Σχόλιο Αναστασίου Αντιοχείας).

Και μεταξύ των νεωτέρων ερμηνευτών προτιμούν αυτήν τη γραφή οι L,a,Burkitt,Ewald και Zahn. Όλοι όμως οι ελληνικοί μεγαλογράμματοι κώδικες, καθώς και οι περισσότερες και καλύτερες μεταφράσεις δεν μαρτυρούν υπέρ αυτής της γραφής. Επιπλέον και τα λίγα χειρόγραφα που μαρτυρούν υπέρ αυτής, ενώ έχουν το Ιησούς Βαρραβάς στους στίχους 16,17, δεν έχουν αυτό στους στίχους 20,21,26, όπου θα ανέμενε κάποιος να δει να επαναλαμβάνεται αυτό. Εξάλλου κανένα ίχνος της γραφής αυτής δεν συναντιέται σε κανένα χειρόγραφο των τριών υπόλοιπων ευαγγελίων (p). Είναι λοιπόν πιθανότατη η από απροσεξία μετάθεση από το όνομα του Σωτήρα και η σύγχυση του κύριου ονόματος του Σωτήρα και του πατρωνυμικού του ληστή (δ).

Ματθ.27,18 ήδει γάρ ότι διὰ φθόνον(1) παρέδωκαν(2) αὐτόν.

Ματθ.27,18 Γιατί είχε καταλάβει πως από φθόνο και μόνο τού είχαν παραδώσει τον Ιησού.

(1) Φθονούσαν τον Ιησού, διότι ο λαός ήταν με το μέρος του (b). Κριτής έμπειρος όπως ο Πιλάτος εύκολα αντιλήφθηκε αυτό (F). Άλλωστε οι ρωμαϊκές εξουσίες τηρούνταν ενήμερες με τους εγκαθέτους τους για το τι συνέβαινε στη χώρα, και δεν υπάρχει για αυτό καμία δυσκολία να υποθέσουμε, ότι ο Πιλάτος πληροφορήθηκε για τα σχετικά με τη δίκη του Ιησού (o).

(2) Οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι και όχι ο λαός, αυτοί είχαν συλλάβει και παραδώσει τον Ιησού, όπως σαφώς γράφει ο Μάρκος (S).

Ματθ.27,19 Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος(1) ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ(2) αὐτοῦ λέγουσα(3)· μηδὲν σοι(4) καὶ τῷ δικαίῳ(5) ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον(6) σήμερον(7) κατ' ὄναρ(8) δι' αὐτόν.

Ματθ.27,19 Ενώ καθόταν στη δικαστική του έδρα, η γυναίκα του του έστειλε με κάποιον ετοῦτο το μήνυμα: «Μην κάνεις τίποτα εναντίον αυτού του αθώου, γιατί πολύ ταλαιπωρήθηκα απόψε στ' όνειρό μου εξαιτίας του».

(1) Για τη φράση δεσ Πράξ. ιβ 21,η 12,16,17,κε 6,10,17,Ρωμ. ιδ 10,Β' Κορ. ε 10. Η φράση εδώ υπονοεί, ότι ο Πιλάτος ανέμενε έως ότου ο λαός αποφασίσει, ποιος από τους δύο δέσμιους να απολυθεί.

(2) Το όνομά της σύμφωνα με το θρύλο των αποκρύφων ήταν στα λατινικά Πρόκουλα σύμφωνα με κάποια χειρόγραφα των Πράξεων Πιλάτου ή του ευαγγελίου του Νικοδήμου (I,2), το οποίο στα ελληνικά έγινε Πρόκλα (επιστολή Πιλάτου προς Ηρώδη περί της επιστροφής της συζύγου του. Νικηφόρου Καλλίστου Migne 145,720) (L). Στην αρχή απαγορευόταν στους ανθύπατους και ηγεμόνες να παίρνουν μαζί τους τις συζύγους τους στις επαρχίες· ύστερα όμως σιωπηρά επιτράπηκε αυτό (Σουετώνιος

στο Αυγούστου βίος 24. Τακίτου Χρονικά 3,33) (δ).

(3) Το μήνυμα αυτό της συζύγου του Πιλάτου έρχεται εδώ για να δοθεί εξήγηση του γιατί ο Πιλάτος, αφού ο λαός εξέφρασε την προτίμησή του, αποπειράθηκε και πάλι να απολύσει τον δίκαιο αυτόν άνδρα (ρ).

(4) Εξυπακούεται το ρήμα «έστω (=ας είναι)» (g). «Καμία διαφωνία να μην υπάρχει ανάμεσα σε εσένα και σε εκείνον· μείνε μακριά του» (Z). Μη συμμετάσχεις στην καταδίκη του. Προσπάθησε να τον σώσεις (ο).

(5) Έτσι αποκαλεί αυτόν και ο Πιλάτος στο σ. 24 αναφερόμενος με τρόπο ασθενικό στα λόγια αυτά της συζύγου του (b). Με την έννοια της λέξης αθώς εδώ (ο).

(6) «Δεν βλέπει μόνο, αλλά και πάσχει, δηλαδή βασανίζεται, έτσι ώστε, λόγω της συμπάθειας προς τη γυναίκα του, ο άνδρας της να εμποδίσει το φόνο έστω και αν αυτοί δεν πείθονται» (Z). «Ω! Τι θαύμα! Ενώ κρινόταν από τον Πιλάτο, εκφόβιζε τη γυναίκα του» (Θφ). Πολλά δεινά έπαθα (δ).

(7) «Το «σήμερα», λέγεται και για τη νύχτα» (Z). «Διότι την ίδια αυτή νύκτα είδε» (X). Στην ερώτηση πού ο Πιλάτος πέρασε τη νύχτα για να μην μπορεί η σύζυγός του να του μιλήσει για το όνειρο το πρωί, εκτός από άλλα μπορεί να δοθεί και η απάντηση, ότι η σύλληψη και παράδοση του Ιησού ήταν απρόοπτη, και όταν έγινε γνωστή αυτή, το έως τότε αόριστο και ανεξήγητο για τη σύζυγο του Πιλάτου όνειρο συνδυασμένο με το απρόοπτο γεγονός έγινε σε αυτήν σημαντικό και λιγότερο ή περισσότερο φανερό (L).

(8) «Κύτταξε τι συμβαίνει πάλι, ικανό να τους επαναφέρει όλους. Διότι μετά από την εκ των πραγμάτων πείρα και απόδειξη, και το όνειρο δεν ήταν μικρής σημασίας. Και για ποιο λόγο δεν το βλέπει αυτός; Ή, επειδή εκείνη ήταν πιο άξια· ή διότι εάν το έβλεπε αυτός, δεν θα πιστευόταν όπως εκείνη, ή δεν θα το αποκάλυπτε. Γι' αυτό κανονίζεται να το δει η γυναίκα, ώστε να γίνει γνωστό σε όλους» (X).

Σύμφωνα με τη σκέψη του ευαγγελιστή το όνειρο της συζύγου του Πιλάτου ήταν υπερφυσικής προέλευσης (L). Πράγματι πώς η γυναίκα αυτή είδε τόσο φοβερό όνειρο σχετιζόμενο με έναν κατάδικο, τον οποίο δεν γνώριζε ούτε είχε δει ποτέ και για τη σύλληψη και καταδίκη του οποίου δεν ήταν δυνατόν να είχε κάποια είδηση μέχρι την ώρα που ξύπνησε (ο).

Ματθ.27,20 Οί δε άρχιερείς και οι πρεσβύτεροι έπεισαν(1) τούς όχλους ίνα αίτήσωνται τόν Βαραββάν, τόν δε Ίησοῦν άπολέσωσιν(2).

Ματθ.27,20 Στο μεταξύ οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι του συνεδρίου έπεισαν το πλήθος να ζητήσουν να ελευθερωθεί ο Βαρραβάς και να θανατωθεί ο Ιησούς.

(1) Την ώρα που ο Πιλάτος λάμβανε το μήνυμα της γυναίκας του, οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι ενεργούσαν στους όχλους, τους οποίους ο Πιλάτος για λίγη ώρα άφησε εξαιτίας του μηνύματος (δ). Έπεισαν με ευλογοφανείς λόγους (b). «Διεφθαρμένοι αυτοί, διέφθειραν και τους όχλους» (Z).

(2) Να τον εξολοθρεύσουν δηλαδή να ζητήσουν να θανατωθεί (b).

Ματθ.27,21 άποκριθείς δε ό ήγεμών είπεν αυτοίς(1)· τίνα θέλετε άπό τών δύο άπολύσω ύμίν; οί δε είπον(2)· Βαραββάν.

Ματθ.27,21 Όταν λοιπόν τους ξαναρώτησε ο διοικητής: «Ποιον από τους δύο θέλετε να σας ελευθερώσω;» το πλήθος αποκρίθηκε: «Το Βαρραβά!».

(1) «Ρώτησε την πρώτη φορά, επειδή όμως δεν απάντησαν ακόμη, αφού ασχολήθηκε με το μήνυμα της γυναίκας του, πάλι επανέλαβε την ερώτηση» (Z).

(2) «Όπως διδάχτηκαν» (Z).

Ματθ.27,22 λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος· τί οὖν ποιήσω(1) Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; λέγουσιν αὐτῷ πάντες(2)· σταυρωθήτω(3).

Ματθ.27,22 Τους λέει ο Πιλάτος: «Και τι να τον κάνω τον Ιησού, που λένε ότι είναι ο Χριστός;» Κι ὅλοι του λένε: «Να σταυρωθεῖ!»

(1) «Αφού αστόχησε σε αυτό που ήλπιζε, ρωτά πάλι για αυτό και κάνει αυτούς κύριους της υπόθεσης, καταπραΰνοντας έτσι και γλυκαίνοντάς τους» (Z), «έτσι ώστε, έστω και από ντροπή να ζητήσουν την απελευθέρωσή του και το παν να γίνει από το φιλότιμό τους» (X). Η προηγούμενη απάντηση του όχλου δεν έπεισε αυτόν, ότι τα συναισθήματα του όχλου έτειναν προς τον όλεθρο του Ιησού. Ο όχλος ήταν δυνατόν παρασυρόμενος να ψηφίσει υπέρ του Βαραββά, αλλά συγχρόνως να μην είναι δυσμενής και προς τον Γαλιλαίο (p).

Υπέθετε ίσως, ότι οι Ιουδαίοι δεν θα ζητούσαν τόσο βαριά τιμωρία για τον Ιησού. Θα όφειλε όμως να μην τους ρωτήσει. Θα ήταν ασφαλέστερο να αφήσει ελεύθερο τον Ιησού χωρίς τίποτα άλλο (b). «Αυτός λοιπόν ήταν άνανδρος και μαλακός (=αδύναμος, άτολμος)» (X).

(2) «Όλοι, όχι οι όχλοι μόνοι, αλλά και οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι» (Z).

(3) «Και δεν λένε, να φονευτεί, αλλά να σταυρωθεί, ώστε και το είδος του θανάτου να τον αποδεικνύει αυτόν (τον Ιησού) κακούργο» (Z).

Ματθ.27,23 ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔφη(1)· τί γάρ(2) κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς(3) ἔκραζον(4) λέγοντες· σταυρωθήτω.

Ματθ.27,23 Ο Πιλάτος ξαναρωτά: «Γιατί; Τι κακό έκανε;» Το πλήθος όμως κραύγαζε με περισσότερη δύναμη: «Να σταυρωθεῖ!»

(1) Ο Πιλάτος επηρεαζόμενος από κάποιο ρωμαϊκό αίσθημα δικαιοσύνης, καθώς και από το ενδιαφέρον του για το δέσμιο και από το όνειρο της συζύγου του, επιχειρεί και πάλι να σώσει τον Ιησού.

(2) Τι λοιπόν; (g). Αλλά γιατί; Τι έπραξε για να τιμωρηθεί έτσι;

(3) «Αντί να πει: περισσότερο» (Z). Η, με υπερβολή (δ).

(4) Συνεχώς.

Ματθ.27,24 ἰδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ(1), ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος(2) γίνεται, λαβὼν ὕδωρ ἀπενίψατο τὰς χεῖρας(3) ἀέναντι(4) τοῦ ὄχλου λέγων· ἀθῶός εἰμι ἀπὸ(5) τοῦ αἵματος(6) τοῦ δικαίου(7) τούτου· ὑμεῖς ὀψεσθε(8).

Ματθ.27,24 Όταν είδε ο Πιλάτος πως έτσι δεν πετυχαίνει τίποτα, αλλά αντίθετα γίνεται περισσότερη αναταραχή, πήρε νερό και ένιψε τα χέρια του μπροστά στο πλήθος, λέγοντας: «Εγώ είμαι αθώος για το αίμα αυτού του δικαίου· το κρίμα πάνω σας».

(1) Υποκείμενο ο Πιλάτος. Δες Ησ. λ 7, Παροιμ. ια 4, κατά τον Αλεξανδρινό κώδικα Ιω. ιβ 19.

(2) Φοβόταν στάση (b).

(3) Το πλύσιμο των χεριών είναι ένας φυσικός συμβολισμός για έκφραση αποποίησης κάθε ενοχής και ευθύνης. Βρίσκουμε αυτόν μεταξύ των Ιουδαίων (Δευτ. κα 6, Ψαλμ. κε 6, οβ 13, Ιωσήπου Αρχαιολ. IV, VIII, 16) και των εθνικών (Virg. Aen. II 719· Ovid. Fasti II 45). Δεν ήταν ασυνήθιστο για ένα δικαστή, όταν απήγγελε την ποινή του θανάτου, να διαμαρτύρεται, ότι δεν είχε ευθύνη ή ενοχή για την αφαίρεση της ζωής του καταδικασμένου (Αποστολικά Διαταγαί II 52). Το απενίψατο είναι πιο έντονο από το απλό ενίψατο (p).

Ο Πιλάτος δεν συμμορφώνεται εδώ με συνήθεια ιουδαϊκή, αλλά κάτω από το κράτος δεισιδαιμονικού φόβου χρησιμοποιεί τον εκφραστικό αυτό συμβολισμό καθησυχάζοντας τη συνείδησή του με την επίρριψη ολόκληρης της ενοχής σε

εκείνους (L).

«Καθάρισε με νερό τα χέρια δείχνοντας, ότι είναι καθαρός και αμέτοχος στο φόνο· διότι ήταν ιουδαϊκή συνήθεια, να διαμαρτύρονται έτσι αυτοί που δεν ήθελαν να συμμετέχουν σε κάποιο φόνο. Διότι λέει και ο Δαβίδ· Θα πλύνω με αθώους τα χέρια μου» (Z).

(4) Μπροστά και αντικρυστά στο πλήθος.

(5) Η σύνταξη «αθώς από» είναι εβραϊσμός. Δες Αριθμ. ε 31, Β' Βασ. γ 28 (L).

(6) «Αίμα λένε την καταδίκη του αίματος» (Z)· από την ενοχή για το χύσιμο του αίματος.

(7) Ο Πιλάτος υιοθετεί τον χαρακτηρισμό αυτόν από το μήνυμα της συζύγου του, στίχ. 19 (b).

(8) Όπως οι Ιουδαίοι είπαν στον Ιούδα, έτσι και ο Πιλάτος λέει στους Ιουδαίους (b). Δική σας φροντίδα θα είναι το τι θα κάνετε, για να εξιλεωθείτε για το άδικο αυτό.

Ματθ.27,25 και άποκριθεις πᾶς ὁ λαὸς εἶπε· τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν(1).

Ματθ.27,25 Τότε ἀποκρίθηκε ὅλος ὁ λαὸς καὶ εἶπε: «Τὸ αἷμα τοῦ πάνω μας καὶ πάνω στα παιδιά μας».

(1) Εξυπακούεται το ελθέτω (=ας έλθει) (L).

«Τραβούν την κατάρα όχι μόνο εναντίον αυτών των ίδιων, αλλά και εναντίον των παιδιών τους» (Z). Για κατάρες παρομοίου είδους δες Πράξ. ιη 6 (S). Ως προς τις επερχόμενες γενιές ισχύει το «αυτοί που επιμένουν στην πόρωση, γίνονται κληρονόμοι του πατρικού φόνου» (B).

Ο ευαγγελιστής επιθυμεί να αντιθέσει την σκληροκαρδία των Ιουδαίων κριτών με τις τύψεις της συνείδησης ειδωλολάτρη κριτή. Η κύρια ιδέα του στίχου είναι, ότι όλοι όσοι ήταν εκεί παρόντες, αναδέχτηκαν την ευθύνη. Το έγκλημα της θανάτωσης του Μεσσία από άποψη γενικότητας κατέστη εθνικό έγκλημα (p). Πόσο τρομερά πραγματοποιήθηκε αυτό! Κανείς ποτέ λαός δεν υπέφερε τόσους και τέτοιους διωγμούς, και όμως διασώζεται ακόμη με θαυμάσιο τρόπο ως ξεχωριστή φυλή, διαρκές και ζωντανό μνημείο της οργής του Θεού (o).

«Για αυτόν το λόγο καταστράφηκαν όλοι μαζί ως γένος και τους αρπάχτηκαν οι πόλεις, ώστε σχεδόν να μην μπορεί να διαφύγει κανένας. Διότι το τι και πόσα έπαθαν, τα διηγούνται οι γραφές αυτών που εξιστόρησαν αυτά τα γεγονότα» (K)

Ματθ.27,26 τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγγέλωσας(1) παρέδωκεν(2) ἵνα σταυρωθῆ.

Ματθ.27,26 Έτσι τους απέλυσε το Βαρραβά, ενώ τον Ιησού τον μαστίγωσε και τον παρέδωσε να σταυρωθεί.

(1) «Φραγγέλωσε δηλαδή μαστίγωσε» (Θφ). «Το φραγγέλιο ήταν μαστίγιο πλεγμένο από σχοινιά ή λωρίδες, με το οποίο χτυπούσαν την πλάτη των καταδίκων» (Z). Η φραγγέλωση στους Ρωμαίους αποτελούσε συνηθισμένη προκαταρκτική πράξη κάθε εκτέλεσης (S). Όχι σπάνια ο κατάδικος πέθαινε κατά τα χτυπήματα της φραγγέλωσης (F).

Σύμφωνα με τον Ιωάννη στην φραγγέλωση κατέφυγε ο Πιλάτος σαν σε έσχατη απόπειρα να σώσει τον Ιησού «επινοώντας τρόπο να εξασθενήσει την ένταση της μανίας των Ιουδαίων, έτσι ώστε, βλέποντας την ύβρη που έγινε σε αυτόν... να κατευνάσουν την οργή» (Z).

Δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ του Ματθαίου και του Ιωάννη. Η τελική τυπική απόφαση του Πιλάτου να θανατωθεί ο Ιησούς εξαγγέλθηκε μετά την φραγγέλωση και

την παρουσίαση του Ιησού με τη γλαμούδα μπροστά στον όγλο.
(2) Στους στρατιώτες ως εκτελεστές των θανατικών αποφάσεων.

Στιχ. 27-31. Ο Ιησούς εμπαιζέται από τους στρατιώτες.

Ματθ.27,27 Τότε οι στρατιώται του ήγεμόνος(1) παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον(2) συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν(3)·

Ματθ.27,27 Τότε οι στρατιώτες του Πιλάτου πήραν τον Ιησού στο διοικητήριο και μάζεψαν γύρω του ὅλη τη φρουρά.

(1) Δηλαδή τα στρατεύματα, τα οποία είχαν συνοδεύσει τον επίτροπο από την Καισάρεια στην Ιερουσαλήμ και τα οποία βοηθούσαν για τήρηση της τάξης (S).

(2) Δηλαδή την επίσημη κατοικία του επιτρόπου, η οποία βρισκόταν στο δυτικό λόφο (S). Από την εξωτερική αυλή, όπου ήταν ο Πιλάτος μαζί με τους Ιουδαίους στο εσωτερικό της αυλής (δ). Πριν ήταν ανάκτορο του Ηρώδη, μεγαλοπρεπές οικοδόμημα στα δυτικά του ναού, ώστε να βλέπει κάποιος από ψηλά αυτόν (ο). Τον εισήγαγαν εκεί για να βρουν και τους υπόλοιπους στρατιώτες που είχαν εγκατασταθεί και φύλαγαν εκεί (L).

(3) Κατ' ακρίβεια είναι λόχος ή κοόρτις (τάγμα), που αριθμεί 500-600 άνδρες. Αλλά εδώ ο όρος χρησιμοποιείται ελεύθερα για δήλωση μικρότερου αριθμού (S). Το ένα δέκατο της λεγεώνας (g). Οι στρατιώτες ὅλοι εθνικοί βρήκαν ευκαιρία να διασκεδάσουν εκδηλώνοντας την περιφρόνησή τους προς τους Ιουδαίους στο πρόσωπο εκείνου, ο οποίος ομολόγησε τον εαυτό του βασιλιά τους (F).

Ματθ.27,28 καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν περιέθηκαν αὐτῷ γλαμούδα(1) κοκκίνη,

Ματθ.27,28 Του ἔβγαλαν τα ρούχα και τον ἔντυσαν με μια κόκκινη χλαίνη.

(1) Στρατιωτική χλαίνη. Η γλαμούδα ήταν γενικώς στρατιωτικό ένδυμα, που φοριόταν ὅμως ὄχι μόνο από τους στρατιώτες, αλλά και τους βασιλιάδες (a). «Ἐπειδὴ δηλαδή λεγόταν βασιλιάς των Ιουδαίων, επομένως ως βασιλιά τον χλεύαζαν» (Z).

Ματθ.27,29 καὶ πλέξαντες στέφανον(1) ἐκ ἀκανθῶν(2) ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ κάλαμον(3) ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ(4) ἐνέπαιζον αὐτῷ λέγοντες· χαῖρε ὁ βασιλεὺς(5) τῶν Ἰουδαίων(6)·

Ματθ.27,29 Ἐπλέξαν ἓνα στεφάνι ἀπὸ ἀγκάθια και του το φόρεσαν στο κεφάλι σαν στέμμα, και στο δεξί του χέρι τοῦ ἔβαλαν ἓνα καλάμι. Ὑστερα γονάτισαν μπροστά του και του ἔλεξαν περιπαιχτικά: «Ζήτω ο βασιλιάς των Ιουδαίων!»

(1) Το στεφάνι δινόταν στους νικητές σε μάχη ή σε αγώνισμα (S).

(2) Δεν υπάρχει καμία ένδειξη στα ευαγγέλια, από την οποία να συμπεράνουμε από ποιο φυτό κατασκευάστηκε το στεφάνι. Παρόλο ὅμως που δεν χρησιμοποιείται εδώ η λέξη διάδημα (στέμμα), είναι αναμφίβολο, ὅτι «το ἀγκάθινο στεφάνι το ἔβαλαν ἀντὶ γὰρ διάδημα» (Z).

(3) «Και το καλάμι, τού το ἔδωσαν στο χέρι ἀντὶ γὰρ σκήπτρο» (Z).

(4) Οι στρατιώτες ἤξεραν καλά την τελετή του χαίρε Καίσαρ και μιμούνταν τώρα αὐτήν (p).

(5) Μεταχειρίζονται αὐτὸν ὡς παράφρονα, ο οποίος φανταζόταν τον εαυτό του βασιλιά (b), «και χωρὶς να το θέλουν κατασκεύαζαν την ἀλήθεια» (Z).

(6) Αφού συντελέστηκε η εγκαθίδρυση του βασιλιά ο ειρωνικός και εμπαικτικός χαιρετισμός επακολούθησε συνοδευόμενος και από γονυκλισία (L).

Ματθ.27,30 καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτὸν ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ(1).

Ματθ.27,30 Έπειτα τον έφτυσαν, του πήραν το καλάμι και μ' αυτό τον χτυπούσαν στο κεφάλι.

(1) Και για να γίνει πιο αισθητή η γελοιοποίηση, το εμπαικτικό σκίπτρο χρησιμοποιήθηκε, για να χτυπιέται με αυτό ο πάσχων (L). Παίρνουν το καλάμι από το χέρι του, ώστε χτυπώντας να μπήξουν με αυτό βαθύτερα το αγκάθινο στεφάνι, πράγμα το οποίο δεν μπορούσαν να πράξουν με γυμνό το χέρι (ο).

«Αυτό που γινόταν ήταν το έσχατο όριο εξευτελισμού. Διότι δεν εξευτελιζόταν ένα μέλος, αλλά ολόκληρο το σώμα και ολοκληρωτικά· το κεφάλι με το στεφάνι, το καλάμι και τους κολαφισμούς, το πρόσωπο το οποίο υφίστατο εμπτύσματα, τα σαγόνια που ραπίζονταν, ολόκληρο το σώμα με τις μαστιγώσεις, με την γύμνωση, με την περιβολή της χλαμύδας και με την προσποιητή προσκύνηση, το χέρι με το καλάμι, το οποίο έδωσαν να κρατά αντί για σκίπτρο, το στόμα πάλι με την προσφορά του ξυδιού. Τι θα μπορούσε να γίνει φοβερότερο από αυτό; Τι πιο υβριστικό;» (X).

Ματθ.27,31 και ότε ένειπαιζαν αυτόν, έξέδυσαν αυτόν την χλαμύδα(1) και ένέδυσαν αυτόν τὰ ιμάτια αυτού, και άπήγαγον αυτόν εις τὸ σταυρώσαι(2).

Ματθ.27,31 Αφού τον περιπαίζανε, του έβγαλαν τη χλαίνη, τον έντυσαν με τα ρούχα του και τον πήγαν να τον σταυρώσουν.

(1) «Όταν τον ξέντυσαν από την χλαμύδα, αφαίρεσαν οπωσδήποτε και το στεφάνι» (Z). Παρόλ' αυτά τίποτα δεν λέγεται από τους ευαγγελιστές για το αγκάθινο στεφάνι, το οποίο κατά τους Ωριγένη, Τερτυλλιανό και άλλους αρχαίους συγγραφείς παρέμεινε μέχρι τέλους του μαρτυρίου στο ιερό κεφάλι του Ιησού (F).

(2) Το μισό της προφητείας στο κεφ. κ 19 εκπληρώθηκε επακριβώς και ήδη επακολουθεί και η εκπλήρωση του δεύτερου μισού (p)

Στιχ. 32-44. Η σταύρωση του Κορίου.

Ματθ.27,32 Έξερχόμενοι(1) δέ εὔρον άνθρωπον Κυρηναῖον(2) όνόματι Σίμονα· τουτον ήγγάρευσαν(3) ίνα ἄρη τὸν σταυρόν αυτού.

Ματθ.27,32 Βγαίνοντας από το διοικητήριο, οι στρατιώτες βρήκαν κάποιον Σίμονα από την Κυρήνη και τον αγγάρεψαν να σηκώσει το σταυρό του Ιησού.

Η συμπεριφορά των στρατιωτών στο έργο της εκτέλεσης του καταδίκου, το οποίο διατάχτηκαν να φέρουν σε πέρας, παρουσιάζεται με εμφανή αντίθεση με την πράξη εκείνων, οι οποίοι κοροΐδισαν και κακοποίησαν αυτόν. Η κοροΐδία και η κτηνώδης συμπεριφορά σταματά αμέσως, και με σοβαρότητα πλέον οι στρατιώτες προχωρούν σε εκπλήρωση της διαταγής που τους δόθηκε (p)

(1) Οι Ιουδαίοι τις θανατικές εκτελέσεις τις τελούσαν έξω από την πόλη, Πράξ. ζ 58, Εβρ. ιγ 11-13. Παρόμοια ήταν η συνήθεια των Ελλήνων και των Ρωμαίων (ο).

(2) Ιουδαίο από την Κυρύνη που ήταν εγκατεστημένος στα Ιεροσόλυμα, όπου είχαν οι Κυρηναίοι και δική του συναγωγή. Δες Πράξ. στ 9 (δ). Δεν υπήρχε τη στιγμή εκείνη ούτε Ιουδαίος ούτε Ρωμαίος διατεθειμένος να κουβαλήσει πρόθυμα το φορτίο του σταυρού. Ήταν πολλοί παρόντες τότε από Ευρώπη, Ασία και Αφρική. Αλλά από τότε και στις πλέον μακρινές χώρες βρέθηκαν πολλοί, οι οποίοι πρόθυμα θα σήκωναν το σταυρό του (b).

(3) «Διότι πρώτα μεν έβγαλαν σε αυτόν το σταυρό ως κατάδικο και βαστάζοντάς τον βγήκε· έπειτα αφού συνάντησαν τον Σίμονα, αυτόν αγγάρευσαν να σηκώσει αυτόν» (Z). «Αυτός που πρόκειται να καρφωθεί σε αυτόν (το σταυρό), προηγουμένως τον βαστάζει» (Αρτεμίδωρος Ονειρ. ΙΙ,56). Ήταν συνηθισμένο οι καταδικασμένοι σε σταύρωση να κουβαλάνε τους σταυρούς τους στον τόπο της καταδίκης. Και ο Κύριος

βάσταξε το σταυρό για κάποιο διάστημα, διότι τον Σίμωνα τον συνάντησαν έξω από την πόλη. Για το αγγαρεύω δεξ Ματθ. ε 41.

Ματθ.27,33 Καὶ ἔλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ(1), ὃ ἔστι(2) λεγόμενος κρανίου(3) τόπος,

Ματθ.27,33 Ἐφτασαν ἔτσι στον τόπο που λέγεται Γολγοθᾶς –στα ελληνικά το όνομα σημαίνει «Τόπος Κρανίου».

(1) Σύμφωνα με τον Dalman, ενώ ο αραμαϊκός τύπος είναι Γουλγοθᾶ, οι Έλληνες για διευκόλυνση της προφοράς του ονόματος παρέλειπαν το δεύτερο λ· αλλά οι Σύροι πέτυχαν το ίδιο αποτέλεσμα με τον τύπο Γαγουλθᾶ. Είναι πιθανόν, ότι η αραμαϊκή προφορά στα Ιεροσόλυμα ήταν ήδη Γολγοθᾶ (L).

(2) «Το οποίο, το Γολγοθᾶ δηλαδή, λέγεται που σημαίνει μεταφράζεται, όπως ο Μάρκος είπε, από την εβραϊκή διάλεκτο στην ελληνική, σημαίνει και λέγεται κρανίου τόπος» (Z).

(3) Εκφράστηκε η γνώμη, σύμφωνα με την οποία ονομάστηκε ἔτσι από τα κρανία των καταδίκων, τα οποία ἔμεναν εκεί ἄταφα. Αυτό είναι ἀπίθανο, διότι οι Ιουδαῖοι δεν θα ανεχόντουσαν ἄταφα οστά, και επιπλέον η ονομασία θα ἔπρεπε να είναι κρανίων τόπος (p). Υπάρχει και η από τον Ωριγενή ἤδη γνωστή ιουδαϊκή παράδοση των πιστών, σύμφωνα με την οποία «λένε κάποιοι ότι εκεί πέθανε και είναι θαμμένος ο Αδάμ, και τα οικονομῆσε ο Θεός ἔτσι, ὥστε, ὅπου ο παλαιός Αδάμ ἔπεσε από το θάνατο, εκεί να στηθεῖ και το τρόπαιο του νέου Αδάμ κατά του θανάτου, ἐννοῶ βεβαίως το σταυρό» (Z): «quia ibi erectus sit medicus, ubi jacebat aegrotus» (Αυγουστίνου, «ὥστε εκεί να υψωθεῖ ο γιατρός, ὅπου ἦταν πεσμένος ο ασθενής»). Αυτή ὁμως η μεταγενέστερη ἀπόκρυφη παράδοση δεν μπορεί να ἔχει ιστορική βάση (δ).

Ο λόφος ονομαζόταν ἔτσι από το σχῆμα του (b). Η τελευταία αυτή εκδοχή, αν και ὄχι βέβαιη, είναι η πιθανότερη. Σε αυτήν ἔτισης κλίνει και ο Κύριλλος Ιεροσολύμων (F).

Ματθ.27,34 ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος(1) μετὰ χολῆς(2) μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε(3) πιεῖν.

Ματθ.27,34 Ἐδωσαν στον Ιησοῦ να πει ξύδι ανακατεμένο με χολή· ὅταν ὁμως το γεύτηκε δεν ἤθελε να πει.

(1) Υπάρχει και η γραφή των αλεξανδρινῶν μεγαλογράμματων κωδίκων οἶνον. «Ο Μάρκος λοιπόν εἶπε, ὅτι του ἔδιναν να πει εσμυρνισμένο κρασί» (Z).

(2) Αντί για το σμύρνα του Μάρκου λέει ο Ματθαῖος χολή. Η ἀντίστοιχη εβραϊκή λέξη χρησιμοποιεῖται και για ἄλλα πικρά στη γεύση, ὅπως το ἀψίνθιον (Παροιμ. ε 4,Θρήνοι Ιερεμ. γ 15). Για αυτό κάποιοι το χολή το θεωροῦν ως ταυτόσημο με το σμύρνα του Μάρκου (g).

Η λέξη χολή γίνεται ἔτσι γενική λέξη για δήλωση ποτοῦ πικρῆς γεύσης και η ἔννοια του καθενός από τα δύο Ευαγγέλια είναι ὅτι το κρασί ἦταν αναμεμιγμένο με φάρμακο, ἴσως και διαφορετικό από τη χολή ἢ τη σμύρνα. Φαίνεται να υπῆρξε ιουδαϊκή συνήθεια να δίνουν κάποιο ναρκωτικό ποτό στους από το συνέδριο καταδικασμένους στον δια λιθοβολισμοῦ θάνατο με σκοπό να μετριάσουν την αγωνία από τον οδυνηρό θάνατο και υπάρχει η ἰδέα, ὅτι στα Ιεροσόλυμα υπῆρχε ἕνα εἶδος σωματεῖο γυναικῶν, για να προμηθεῖται τέτοια ἀναισθητικά στους κατάδικους (p). «Προτού μεν ἀνέβει στο σταυρό του προσφέρθηκαν αυτά που ἀναφέρθηκαν, ὅπως ο Ματθαῖος και ο Μάρκος εἶπαν· μετὰ ὁμως που ἀνέβηκε στο σταυρό μόνο ξύδι, ὅπως ο Λουκάς και ο Ιωάννης λένε» (Z).

(3) Διότι ο Ιησοῦς ἐπιθυμοῦσε να διατηρήσει τις αἰσθήσεις του πλήρως ἀδιατάρακτες μέχρι το θάνατό του (b).

Ματθ.27,35 σταυρώσαντες(1) δὲ αὐτὸν διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια(2) αὐτοῦ βαλόντες κλῆρον(3),

Ματθ.27,35 Ὑστερα τον σταύρωσαν και στη συνέχεια μοιράστηκαν τα ρούχα του ρίχνοντας κλῆρο.

(1) Η σταύρωση ήταν η σκληρότερη και φρικωδέστερη από τις ρωμαϊκές ποινές, συνηθισμένη σε δούλους, μεγάλους κακούργους και στασιαστές, ουδέποτε όμως σε Ρωμαίους πολίτες. Οι σταυρούμενοι έμεναν καρφωμένοι, ζώντας και φοβερά πονώντας γύρω στις δώδεκα ώρες, πολλές φορές όμως 24 και 36, και καμιά φορά, αυτοί που είχαν πολύ ισχυρή κράση, 48 ή 60 ώρες. Ερχόταν λοιπόν ο θάνατος όχι από αιμορραγία, διότι το από τις πληγές αίμα αφού έπηξε εκεί σταμάταγε να ρέει, αλλά από τη νάρκωση των μυών, των φλεβών και των νεύρων και την εξάντληση των δυνάμεων. Οι φοβεροί πόνοι προέρχονταν από τη φλόγωση των πληγών και από τη συρροή του αίματος στον εγκέφαλο (δ).

Η εκτέλεση γινόταν με το να υψώσουν πρώτα και να στερεώσουν το σταυρό, ο οποίος συνήθως ήταν αρκετά χαμηλός. Έπειτα ανέβαζαν τον καταδικο βαβαλικευτά πάνω σε ένα τεμάχιο πασσάλου στερεωμένου στο μέσο του κάθετου ξύλου του σταυρού. Συνήθως τα πόδια και τα χέρια καρφώνονταν στη συνέχεια με χοντρά καρφιά (F). Υπάρχει παρόλ' αυτά και η γνώμη ότι συνηθέστερα ο σταυρός υψωνόταν, αφού τα χέρια και τα πόδια του καταδίκου καρφώνονταν σε αυτόν, ενώ βρισκόταν στο έδαφος (ο).

(2) Οι σταυρούμενοι καρφώνονταν γυμνοί (Αρτεμίδ. ΙΙ, 58) και πιθανώς μόνο κάποιο ύφασμα κάλυπτε τη μέση τους. Τα ρούχα τους τα έπαιρναν αυτοί που εκτελούσαν την καταδίκη (δ).

(3) «Τα μεν ἱμάτια τα μοίρασαν, για τον άρραφο όμως χιτώνα έβαλαν κλῆρο» (Ζ). Δες Ψαλμ. κα 19 «για να εκπληρωθεί η προφητεία του Δαβίδ που μιλούσε για αυτά» (Ζ).

Ματθ.27,36 καὶ καθήμενοι ἐτήρουν(1) αὐτὸν ἐκεῖ.

Ματθ.27,36 Και κάθισαν εκεί και τον φύλαγαν.

(1) «Τον φύλαγαν, για να μην τον κατεβάσει κάποιος» (Ζ). Τον φύλαγαν για να μην απελευθερωθεί από τους οπαδούς του (δ).

Ματθ.27,37 καὶ ἐπέθηκαν(1) ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν(2) αὐτοῦ γεγραμμένην(3)· οὗτός ἐστιν(4) Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων(5).

Ματθ.27,37 Πάνω από το κεφάλι του έβαλαν μια επιγραφή με την αιτία της καταδίκης: «Αυτός είναι ο Ιησούς, ο βασιλιάς των Ιουδαίων».

(1) Η επιγραφή αυτή μεταφέρθηκε στον τόπο της καταδίκης έτοιμη. Διότι όπως φαίνεται από την αφήγηση του Ιωάννου, ο ίδιος ο Πιλάτος έγραψε αυτήν.

(2) «Την κατηγορία, για την οποία σταυρώθηκε» (Ζ). Τον λόγο της καταδίκης (δ).

(3) «Αυτό γράφτηκε σε τρεις διαλέκτους, επειδή πολλοί συνήθιζαν να επισκέπτονται τότε την πόλη των Ιουδαίων Έλληνες και Ρωμαίοι» (Ζ).

(4) Ναι· αληθινά είναι βασιλιάς. Η επιγραφή ίσως παρέμεινε πάνω στο σταυρό πιο πολύ χρόνο παρά το σώμα του Ιησού (b). «Ήταν κρεμασμένα ψηλά τα γράμματα σαν αφιέρωμα που κατά τρόπο λαμπρό ανακήρυτταν τη βασιλεία του» (Ζ).

«Το ότι ο Κύριος είναι βασιλιάς του Ισραήλ μαρτυρήθηκε και από τους εχθρούς, που υπέγραψαν στο σταυρό την ομολογία της βασιλείας του, ότι δηλαδή αυτός είναι ο βασιλιάς των Ιουδαίων· διότι δεχόμαστε τη μαρτυρία, αν και θεωρείται ότι μικραίνει το μεγαλείο της εξουσίας, καθορίζοντας την κυριαρχία στη βασιλεία των Ισραηλιτών. Διότι δεν είναι έτσι· αλλά από το μερικό η επιγραφή αυτή στο σταυρό αποδίδει την πάνω σε όλους εξουσία, με το να μην προσθέσει ότι μόνο των Ιουδαίων είναι αυτός

βασιλιάς» (Γν).

«Η ανάγνωση λοιπόν από αυτήν την επιγραφή δήλωνε ότι το σωτήριο πάθος έγινε όχι για χάρη της Ιουδαίας μόνης, αλλά και για κάθε ελληνική και βάρβαρη χώρα» (Δ).

(5) Ελαφρές διαφορές στο λεκτικό της επιγραφής παρατηρούνται κατά τις διάφορες αφηγήσεις του πάθους από τους τέσσερεις ευαγγελιστές. Προέρχονται κυρίως από τις τρεις διαφορετικές γλώσσες, στις οποίες ήταν γραμμένη η επιγραφή αυτή, στη μετάφραση των οποίων φυσικό ήταν να προκύψουν ελαφρές λεκτικές διαφορές. Υπάρχει όμως απόλυτη συμφωνία ως προς την έννοια της επιγραφής έτσι ώστε τέτοιες λεκτικές διαφορές να αποδεικνύουν εμφανώς την μεταξύ τους ανεξαρτησία και την φιλαλήθεια των ιερών συγγραφέων (ο).

Μαθ.27,38 Τότε(1) σταυρούνται(2) σὺν αὐτῷ δύο λησταιί(3), εἷς ἐκ δεξιῶν και εἷς ἐξ εὐωνύμων(4).

Μαθ.27,38 Δεξιὰ κι αριστερά του σταυρώθηκαν δυο ληστές.

(1) Όταν σταύρωσαν τον Κύριο της δόξας (δ).

(2) Αφού οι πρώτοι στρατιώτες, που σταύρωσαν τον Κύριο κάθισαν και «τον φύλαγαν εκεί», όχι αυτοί, αλλά άλλοι σταύρωσαν τους δύο ληστές. Για αυτό ο Ματθαίος καθορίζοντας ακριβέστερα το πράγμα δεν λέει «σταυρώνουν» όπως ο Μάρκος, αλλά σταυρώνονται (L).

(3) Όχι κλέφτες, αλλά ληστές που αρπάζουν με βίαια μέσα. Ίσως είχαν συνεταιριστεί με τον Βαραββά στα εγκλήματα.

(4) «Και αυτό οφειλόταν στην επίμονη προσπάθεια των Ιουδαίων, έτσι ώστε, με το να είναι κρεμασμένος ανάμεσα στους κακούργους, να θεωρηθεί και αυτός κακούργος, και ώστε η συμμετοχή στην τιμωρία να τον ανακηρύττει συμμετοχο και στην κακουργία» (Z).

Για χλευασμό, τον ενθρόνισαν κατά κάποιο τρόπο σε εξέδρα ως βασιλιά των ληστών.

Έτσι με την χαιρεκακία των εχθρών του αυτός ο ίδιος ο τρόπος του θανάτου του διακηρύττει λαμπρά τον σκοπό και το αποτέλεσμα της έλευσής του στον κόσμο.

Ήλθε να σώσει αυτούς που μετανοούν.

Αλλά αυτό συνυπονοεί διαχωρισμό μεταξύ μετανοημένων και αμετανόητων. Και διαχωρίζει πάνω στο σταυρό αυτόν που μετανόησε από αυτόν που παρέμεινε αμετανόητος. Κάποιοι κώδικες αναφέρουν και τα ονόματα αυτών Γιοάθαμ και Χαμμαθά ή Ιωάθας και Μαγγατράς, ή σύμφωνα με τα επικρατέστερα από απόκρυφες πηγές ονόματα Δισμάς και Γκεστάς. Του μετανοημένου ληστή η μνήμη τελείται στη μεν Δυτική εκκλησία στις 25 Μαρτίου ενώ στην Ελληνική στις 23 Μαρτίου (p).

Μαθ.27,39 Οἱ δὲ παραπορευόμενοι(1) ἐβλασφήμουν(2) αὐτὸν κινδύντες τὰς κεφαλὰς(3) αὐτῶν

Μαθ.27,39 Και οι παραστικοί κουνούσαν ειρωνικά το κεφάλι και τον έβριζαν,

(1) «Οι Ιουδαίοι που περνούσαν κοντά από το δρόμο εκείνο» (Z). Η Παρασκευή λοιπόν εκείνη δεν ήταν ημέρα αργίας, αλλά εργασίας (δ). Πολλοί δεν καταδέχονταν ούτε καν να σταθούν εκεί (b) αλλά περνούσαν. Ποιοι ήταν αυτοί δεν έχουμε κάποια νύξη στα ευαγγέλια που να μας δια φωτίζει.

(2) Στην παρούσα περίπτωση οι εναντίον του εκτελεσθέντος ύβρεις ήταν βλασφημίες, διότι απευθύνονταν κατά του Μεσσία, κατά του Υιού του Θεού (F).

(3) Κίνηση που δηλώνει άρνηση του να αναγνωρίσει κάποιος κάτι (b). Η σημαδι χαιρεκακίας = καλά έκαναν αυτοί που σε έβαλαν πάνω σε αυτόν. Δες Ψαλμ. κα 8,ρθ 25, Ιωβ ιστ 4, Ιερεμ. ιη 16 (δ).

Ματθ.27,40 και λέγοντες· ὁ καταλύων(1) τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν(2) ἡμέραις οἰκοδομῶν(3)! σῶσον σεαυτὸν(4)· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατέβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

Ματθ.27,40 λέγοντας: «Εσύ που θα γκρέμιζες το ναό και σε τρεις μέρες θα τον ξανάχτιζες, σώσε τον εαυτό σου, αν είσαι Υἱός του Θεού, και κατέβα από το σταυρό».

(1) Παρατατικός της απόπειρας (L). Εσύ που θα γκρέμιζες (a).

(2) Και ήταν ήδη η πρώτη από τις ημέρες αυτές (b).

(3) Αυτή ήταν η μόνη κατηγορία την οποία μετά από τριετή δημόσια δράση, είχαν να του απευθύνουν (o).

(4) Χρησιμοποιούν κοροϊδευτικά και το όνομα Ιησούς (=Σωτήρας), έπειτα και το όνομα υἱός του Θεού και το όνομα του βασιλιά (δες σ. 42,43) (b). Ο Μεσσίας και πολύ περισσότερο ο Υἱός του Θεού ήταν βεβαίως δυνατός να ελευθερώσει τον εαυτό του (F).

Ματθ.27,41 ὁμοίως(1) δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων(2) καὶ Φαρισαίων ἔλεγον(3)·

Ματθ.27,41 Το ίδιο τον περιπαίζανε και οι αρχιερείς μαζί με τους γραμματεῖς, τους πρεσβυτέρους και τους Φαρισαίους κι ἔλεγαν:

(1) «Το ομοίως λέχθηκε για τη βλασφημία. Διότι και αυτοί ομοίως τον βλασφημούσαν, ἔστω και αν το ἔκαναν με ἄλλα λόγια» (Z).

(2) Περιλαμβάνει ἔτσι ὅλα τα μέλη του συνεδρίου.

(3) Ἢδη οι ηγέτες μιμούνται τον ὄγλο. Τι σύγχυση! Αλλά ξεπερνούν αυτοί τον ὄγλο σε πικρία (b). Το να κατεβαίνουν τόσο πολύ, ὥστε μαζί με τον χυδαῖο ὄγλο να βλασφημούν αὐτόν, δείχνει πόσο ἄσβεστο ἦταν το ἐναντίον του μίσος τους (o)

Ματθ.27,42 ἄλλους ἔσωσεν(1), ἐαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι· εἰ βασιλεὺς Ἰσραήλ(2) ἔστι, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν(3) ἐπ' αὐτῷ(4)·

Ματθ.27,42 Τους ἄλλους τους ἔσωσε· τον εαυτό του δεν μπορεί να τον σώσει. Αν εἶναι ο βασιλιάς του Ἰσραήλ, ας κατεβεί ἀπὸ το σταυρό, και θα πιστεύσουμε σ' αὐτόν.

(1) Η φράση βρίσκεται και στους τρεις ευαγγελιστές. Παρόλ' αυτά ο σαρκασμός αὐτός μαζί με το ἀκόλουθο «τον εαυτό του δεν μπορεί να σώσει», αν και ειπώθηκε για εμπαιγμό, ανταποκρινόταν σε βαθύτερη και αποκεκρυμμένη ἀπὸ τους υβριστές ἀλήθεια. Οι χλευαστές αὐτοί ἦταν μεταξύ ἐκείνων για τους οποίους ο Ιησούς πέθαινε, για να τους σώσει. Και ο Ιησούς δεν μπορούσε να κατέβει ἀπὸ το σταυρό και να σώσει τον εαυτό του, διότι ἦταν ἐκεῖ καρφωμένος ὄχι ἀπὸ τα καρφιά, ἀλλὰ ἀπὸ τον πόθο του τού να σώσει αὐτούς.

«Το ἄλλους ἔσωσε, το εἶπαν, συκοφαντώντας τις θαυματουργίες του ὅτι τάχα ἔγιναν με μαγεία» (Z).

(2) «Αὐτό το εἶπαν ἐξ' αἰτίας της ἐπιγραφῆς του τίτλου. Επειδὴ δεν μπόρεσαν δηλαδή να την ἀλλάξουν, ἐπιχειροῦν να την ἀποδείξουν ψευδῆ» (Z). Εἴναι βασιλιάς θεοκρατικός, Μεσσίας και Υἱός του Θεού (δ). Του Ἰσραήλ και ὄχι των Ἰουδαίων ὅπως εἶχε η ἐπιγραφή και ὑπονοοῦσε αὐτό την μεσσιακὴ βασιλεία πάνω στο λαό του Θεού (L).

(3) «Και θα κατέβαινε, αν ἐπρόκειτο να πιστεύουν» (Z). Εἶχαν τον Μωϋσῆ και τους προφῆτες και ὁμως δεν πίστεψαν σε αὐτόν. Ἄκουσαν τα λόγια του και εἶδαν τα θαύματά του, και ὁμως δεν πίστεψαν σε αὐτόν (p). Εμεῖς οἱ Χριστιανοὶ πιστεύουμε σε αὐτόν για αὐτόν ἀκριβῶς το λόγο, διότι δεν κατέβηκε ἀμέσως τότε ἀπὸ το σταυρό, ἀλλὰ τελείως ἀντίθετα ολοκλήρωσε με το σταυρό το ἔργο του (b).

(4) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν επ' αυτόν, ενώ πολλά άλλα γράφουν επ' αὐτῷ.

Ματθ.27,43 (1)πέποιθεν ἐπὶ τὸν Θεόν(2), ῥυσάσθω(3) νῦν αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν(4)· εἶπε γὰρ ὅτι Θεοῦ εἰμι υἱός(5).

Ματθ.27,43 Εμπιστεύτηκε τον εαυτό του στο Θεό, ας τον γλιτώσει λοιπόν τώρα, αν τον θέλει, αφού είπε πως είναι Υιός του Θεού».

(1) Ο στίχος είναι χαρακτηριστικός του Ματθαίου. Το πρώτο μέρος του είναι σχεδόν παράθεση, για να δειχτεί η εκπλήρωση της προφητείας στο Ψαλμ. κα 9 (L). «Αυτό που προείπε ο Δαβίδ που αφορούσε το δικό τους πρόσωπο, τώρα αυτοί οι ίδιοι λένε αυτό, εκπληρώνοντας αυτήν την προφητεία» (Z).

(2) Έχει εμπιστευθεί τον εαυτό του στο Θεό (L), «ως γιος του» (Z).

(3) «Το έλεγαν αυτό, όχι επειδή ο Θεός δεν μπορούσε να τον σώσει, αλλά επειδή αυτός δεν ήταν Υιός του Θεού, όπως αυτοί νόμιζαν» (Z).

(4) Όπως αυτός αξιώνει (δ). Εβραϊσμός = εάν τον αγαπά (F).

(5) Δες και Σοφία Σολομ. β 13.

Ματθ.27,44 τὸ δ' αὐτὸ(1) καὶ οἱ ληστὰι(2) οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ ὄνειδιζον αὐτόν.

Ματθ.27,44 Το ίδιο κι οι ληστές που είχαν σταυρωθεί μαζί του, τον περιγελοῦσαν.

(1) «Αντί να πει παρομοίως. Διότι ο διάβολος όχι μόνο τους Ιουδαίους άναψε (=διέγειρε το θυμό τους), αλλά και τους Ρωμαίους στρατιώτες τους έκανε να συμπεριφέρονται σαν μανιακοί, και τους ίδιους του ληστές, παρόλο που ήταν συσταυρωμένοι, τους εξαγρίωσε εναντίον του» (Z).

(2) «Πῶς λοιπόν ο Λουκάς λέει, ότι ο ένας μάλωνε; Και τα δύο έγιναν. Διότι στην αρχή και οι δύο χλεύαζαν, ύστερα όμως όχι πια» (X). «Ίσως όμως το έκαναν αυτό και για χάρη των Ιουδαίων, ώστε εξ' αιτίας αυτού να τους κατεβάσουν από το σταυρό· ύστερα όμως μετανόησε ο ένας» (Z).

Η μετάνοιά του αυτή και η ομολογία του παρουσιάζονται πράγματι αξιοθαύμαστες. «Διότι αν και τον έβλεπε να σταυρώνεται, τον αποκαλούσε βασιλιά· και προσδοκώντας ότι αυτός που ατιμαζόταν και έπασχε θα έρθει με δόξα που ταιριάζει σε Θεό, άρπαξε την πίστη, αν και δεν είχε ζήσει με ενάρετη διαγωγή» (K). Μπορεί όμως κάποιος να πει, ότι οι Ματθαίος και Μάρκος συντομεύοντας την αφήγηση γενικεύουν και στους δύο ληστές τους ονειδισμούς (F).

Στιχ. 45-56. Ο θάνατος του Ιησού.

Ματθ.27,45 Από δὲ ἕκτης(1) ὥρας σκότος(2) ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν(3) ἕως ὥρας ἐνάτης(1).

Ματθ.27,45 Από το μεσημέρι ως τις τρεις το απόγευμα έπεσε σκοτάδι σ' όλη τη γη.

(1) Δηλαδή από τις 12-3 μ.μ. . Έτσι εάν η σταύρωση έγινε το μεσημέρι, το σκοτάδι παρατάθηκε καθ' όλο το χρόνο, κατά τον οποίο ο Ιησούς ήταν πάνω στο Σταυρό (S). «Και πρόσεξε πότε γίνεται. Το μεσημέρι, για να μάθουν όλοι, όταν παντού ήταν ημέρα» (X). «Αφού χόρτασαν το μεθύσι της παραφροσύνης και τους χλευασμούς, μετά έγινε αυτό» (Z).

«Όταν είπαν όλα όσα θέλησαν, τότε δείχνει το σκοτάδι» (X), «έτσι ώστε, αφού σταμάτησε πλέον ο θυμός, να μπορέσουν να κερδίσουν κάτι από το θαύμα» (Z). «Διότι από το να κατέβει από το σταυρό, αυτό ήταν πιο θαυμαστό, το να ενεργεί

δηλαδή τέτοια πράγματα ενώ είναι στο σταυρό. Διότι, είτε πίστευαν ότι τα έκανε Εκείνος αυτά, έπρεπε να πιστέψουν και να φοβηθούν· είτε πίστευαν ότι δεν τα έκανε εκείνος, αλλά ο Πατέρας, και πάλι έπρεπε να συγκινηθούν βαθιά· διότι το σκοτάδι εκείνο ήταν ενέργεια οργής για όσα είχαν αποτολμηθεί» (X).

(2) Έκτακτα συμβάντα και όταν ακόμη οφείλονται σε αιτίες φυσικές, σωστά μπορούν να θεωρηθούν ως σημάδια από το Θεό (p). Παρόλ' αυτά «δεν μπορούσαν να πουν, ότι ήταν μία φυσική έκλειψη ηλίου... διότι στην δέκατη τέταρτη ημέρα της σελήνης, που είναι πανσέληνος, είναι αδύνατον να συμβεί κατά τρόπο φυσικό έκλειψη ηλίου» (Z).

(3) Το «σε όλη τη γη» στο Λουκά δ 25 σημαίνει σε όλη τη χώρα της Παλαιστίνης (δ). Ίσως και εδώ να έχει την ίδια έννοια (p). Δεν αποκλείεται όμως να σημαίνεται και ολόκληρος ο πλανήτης μας, διότι ο ίδιος ο ήλιος έγινε σκοτεινός (b).

Ματθ.27,46 περι δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνὴ μεγάλη λέγων(1)· ἡλί ἡλί(2), λιμᾶ(3) σαβαχθανί(4); τοῦτ' ἔστι, Θεέ μου Θεέ μου(5), ἵνατί με ἐγκατέλιπες(6);

Ματθ.27,46 Γύρω στις τρεις κραύγασε ο Ιησούς με δυνατή φωνή: «Ηλί ηλί λιμά σαβαχθανί;» δηλαδή, «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί με εγκατέλειψες;»

(1) Η κραυγή δεν ήταν έκφραση απελπισίας, αλλά προκλήθηκε από την αγωνία που είχε κυριεύσει τον πάσχοντα και δείχνει πόσο πραγματικό ήταν το πάθος του Κυρίου (S).

«Βασανισμένος από τις οδύνες που προξενούσαν τα καρφιά, ως άνθρωπος λέει... Γιατί με άφησες έτσι να οδυνώμαι;... Διότι όπως ακριβώς αληθινά έγινε άνθρωπος, έτσι αληθινά σταυρώθηκε και όχι φανταστικά. Διότι δεν θα φώναζε έτσι αν δεν πονούσε τόσο πολύ» (Z). Φώναζε προς τον πατέρα την φωνή του δικαίου, που απευθύνεται προς τον Θεό από τον προφητάνακτα Δαβίδ στο Ψαλμ. κα 1 (δ).

(2) Αραμαϊκός τύπος, εξ ολοκλήρου ορθός, που προσεγγίζει περισσότερο στο εβραϊκό (L).

(3) Στα αραμαϊκά λεμά, στα εβραϊκά λαμά.

(4) Ο κώδικας D στο Μάρκο γράφει ζαφθάνι, το οποίο μπορεί να είναι γραφή που προήλθε από προσαρμογή στο εβραϊκό, αφού ο D φαίνεται να εξομοιώνει τον όλο στίχο με την εβραϊκή ανάγνωση, ηλί ηλί λαμά ζαφθάνι (a).

(5) Σε άλλες περιπτώσεις συνήθιζε να λέει Πατέρα· τώρα λέει Θεέ μου, σαν να ήταν ήδη σε κάποιο βαθμό αποξενωμένος. Προσθέτει το «μου» με εμπιστοσύνη, υπομονή και αυταπάρνηση (b). Η αντωνυμία αυτή προσδίδει στο παράπονό του τον τόνο της εμπιστοσύνης και όχι της μομφής (L).

(6) Για μία στιγμή, πράγματι τρομερή, η αγωνία εντείνεται σε σημείο, το οποίο υπερβαίνει την κατανόησή μας, και η αγάπη του Πατέρα φάνηκε ότι απομακρύνθηκε από αυτόν (p). Σε αυτήν τη στιγμή η εγκατάλειψη έφθασε στο έπακρο, όπως μετά από λίγο και το πάθημα θα φτάσει στο τέλος του. Στο μέσο της εγκατάλειψης σιωπούσε. Τώρα παραπονιέται όχι για το πάθημά του, αλλά μόνο για την εγκατάλειψη (b). Το ποτήρι της οργής του Θεού κατά της αμαρτίας εξαντλείται ήδη μέχρι το κατακάθι. Μέσα στη μεγάλη του ταλαιπωρία βγάζει τα συγκινητικά αυτά λόγια όχι με πνεύμα ανυπομονησίας ή μεμψιμοιρίας, αλλά διότι τόσο καταβεβλημένος σωματικά αισθανόταν τον εαυτό του εγκαταλελειμμένο και από τον επουράνιο Πατέρα του (o)

Ματθ.27,47 τινὲς(1) δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστῶτων ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἥλιαν(2) φωνεῖ οὗτος.

Ματθ.27,47 Μερικοί από τους παρευρισκόμενους εκεί σαν τον άκουσαν, έλεγαν: «Αυτός φωνάζει τον Ηλία».

(1) «Ήταν και αυτοί στρατιώτες Ρωμαίοι», ή και κάποιοι άλλοι «που αγνοούσαν την εβραϊκή γλώσσα» (Ζ). Μπορούσαν να είναι και ελληνοιστές Ιουδαίοι, που μιλούσαν μόνο ελληνικά (δ). Και πιθανότερα τέτοιοι πρέπει να ήταν, εφόσον οι εθνικοί Ρωμαίοι αγνοούσαν τον Ηλία. Δεν αποκλείεται και σκόπιμα να διέστρεψαν τα λόγια του για εμπαιγμό, μολονότι είχαν αντιληφθεί την αληθινή έννοιά τους (ο).

(2) Δεν υποδηλώνεται στα ευαγγέλια, εάν η φράση αυτή «τον Ηλία φωνάζει αυτός» ειπώθηκε κοροϊδευτικά ή όχι. Ο Ηλίας θεωρούνταν ως ελευθερωτής σε ώρα ταραχής και οι παριστάμενοι αυτοί ίσως να υπέθεσαν σοβαρά, ότι ο Ιησούς επικαλέστηκε τη βοήθειά του.

Ματθ.27,48 και εὐθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν καὶ λαβὼν σπόγγον πλήσας τε ὄξους(1) καὶ περιθεις καλάμῳ ἐπότιζεν(2) αὐτόν.

Ματθ.27,48 Κι ἀμέσως ἕνας ἀπ' αὐτοὺς πήγε καὶ πήρε ἕνα σφουγγάρι, το βούτηξε στο ξίδι καὶ, ἀφοῦ το στέριωσε πάνω σ' ἕνα καλάμι, το ἔδωσε νὰ πιεῖ.

(1) Μάλλον πράξη συμπάθειας που έγινε πιθανώς από κάποιον από τους στρατιώτες. Διότι το σφουγγάρι βουτήχτηκε στο σκεῦος που περιείχε το όξινο κρασί, που είχαν φέρει για αναψυχή των στρατιωτών (S). Οπωσδήποτε δεν θα μπορούσαν να ακουμπήσουν το ποτό αυτό των στρατιωτών, που ονόμαζαν *rosca* χωρίς την άδειά τους (L). Οι στρατιώτες συνήθιζαν να πίνουν ξύδι (b).

(2) Παρατατικός της απόπειρας = ζητούσε να τον ποτίσει (δ).

Ματθ.27,49 οἱ δὲ λοιποὶ(1) ἔλεγον· ἄφες ἴδωμεν(2) εἰ ἔρχεται Ἡλίας σώσων(3) αὐτόν(4).

Ματθ.27,49 Οἱ υπόλοιποι ἔλεγον: «Ἄσε νὰ δοῦμε ἀν θὰ ῥθει ὁ Ηλίας νὰ τον σώσει».

(1) Αντίθετα με την πράξη αυτή της συμπάθειας, στην οποία ένας προέβη, οι άλλοι προσθέτουν νέα λαιμοδωρία και νέο χλευασμό.

(2) =Ο σταυρωμένος δεν επικαλέστηκε τον Ηλία; Ας δοῦμε λοιπόν, αν θα ἔλθει (L). Με το «άφησε» δηλώνουν, ότι η βοήθεια αυτού που πρόσφερε το ξύδι δεν ήταν αναγκαία, αφού επικαλέστηκε εκείνος τον Ηλία (b).

(3) Περίπτωση σπανιότατη χρήσης μετοχής χρόνου μέλλοντα με έννοια τελική (=σκοπού). Είναι λεπτότερη έκφραση από το καθελεῖν, το οποίο χρησιμοποιεί ο Μάρκος (L).

(4) Κάποια από τα μεγαλογράμματα χειρόγραφα και κάποια λίγα από τα άλλα, προσθέτουν εδώ: ἕνας ἄλλος ἀφοῦ πήρε λόγχι τρύπησε τὴν πλευρά του καὶ βγήκε νερό καὶ αἷμα. Η γραφή δεν φαίνεται να είναι αυθεντική, αλλά προήλθε από το Ιωάννου ιθ 34.

Ματθ.27,50 ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράζας φωνῇ μεγάλῃ(1) ἀφήκε(2) τὸ πνεῦμα(3).

Ματθ.27,50 Ὁ Ἰησοῦς ἔβγαλε πάλι μια δυνατὴ κραυγὴ καὶ ἀφησε τὴν τελευταία του πνοή.

(1) «Τι ἔλεγε η φωνή, το δήλωσε ο Λουκάς, ότι, Πατέρα, στα χέρια σου θα παραδώσω το πνεῦμα μου» (Ζ). Ο Ιησούς ἐξέπνευσε με φωνή μεγάλη, όχι όπως συνέβαινε συνήθως στους σταυρωμένους από αργή εξάντληση των φυσικών δυνάμεων (S).

(2) Ο Ματθαῖος ἀντὶ γὰρ το ἐξέπνευσεν, το οποίο χρησιμοποιεί ο Μάρκος, προτιμά τη φράση ἀφησε το πνεῦμα, ἴσως γὰρ νὰ τονίσει το ἐκούσιο (=ὅταν αὐτὸς το ἠθέλε) του θανάτου του Χριστοῦ (α). «Ὅταν δηλαδὴ εἶπε, ὅτι Πατέρα, στα χέρια σου θα παραδώσω το πνεῦμα μου, τότε λοιπὸν παραχώρησε στο θάνατο νὰ τον πλησιάσει» (Ζ). «Διότι ὄχι ἀναγκαστικά, ἀλλὰ με τὴ θέλησή του ἀφησε το πνεῦμα» (Θφ).

(3) Η ευαγγελική ιστορία αναφέρει το θάνατο του Ιησού Χριστού με λίγες λέξεις. Τα κηρύγματα και οι επιστολές των Αποστόλων εκθέτουν με πολλά λόγια τους καρπούς του θανάτου αυτού. Έτσι το ευαγγέλιο προμηθεύει το μαλλί και ο Απόστολος κατασκευάζει το ρούχο (b).

Ματθ.27,51 Καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα(1) τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο(2) ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω(3), καὶ ἡ γῆ(4) ἐσεισθη καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν(5),

Ματθ.27,51 Τότε το καταπέτασμα του ναοῦ σκίστηκε στα δύο, ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, ἡ γῆ σεισθήκε,

(1) Είναι λέξη της ελληνικής αλεξανδρινῆς γλώσσας, ἀντί για το παραπέτασμα, το οποίο οι υπόλοιποι Ἕλληνες ἀπὸ τον Ἡρόδοτο χρησιμοποιοῦν. Με τη λέξη αὐτή στον ἱερό κώδικα και στα συγγράμματα του Φίλωνα και του Ἰωσήπου ονομάζονται τα δύο ἐκεῖνα μεγαλοπρεπῆ παραπετάσματα (=κουρτίνες) στο ναό των Ἱεροσολύμων, ἀπὸ τα οποία το ἕνα χωρίζε την εἰσοδο του ναοῦ ἀπὸ τον περίβολο (Ἐξοδ. κστ 37,λη 18,Αριθ. γ 26,Ἰωσηπ. Ἰουδ. Πολ. V 5,4, το οποίο ἀπὸ τους Ο´ (=70 μεταφραστῆς) και τον Φίλωνα ονομάζεται και κ ἄ λ υ μ μ α'. Ἐξοδ. κζ 16,Αριθμ. γ 25, Φίλων περί του βίου Μωϋσῆως III παραγραφος 5 και 9), το ἄλλο διαχώριζε τα ἅγια των ἁγίων ἀπὸ τα ἅγια και αὐτὸ κατεξοχὴν ονομάζεται καταπέτασμα και ἀπὸ τους Ο´ και ἀπὸ τον Φίλωνα. Μόνο το τελευταῖο αὐτὸ καταπέτασμα αναφέρεται στην Κ.Δ. (g).

Πουθενά ἀλλοῦ στην Κ.Δ. δεν αναφέρεται, διότι το καταπέτασμα στο χωρίο Ἐβραίου θ 3 αναφέρεται στη Σκηνή και ὄχι στο ναό (p). Ἦταν αὐτὸ πλουσιότατο και πολὺ πυκνὸ (F). Ἦταν ἐπίσης και τόσο χαλαρὰ δεμένο ἀπὸ πάνω ὡστε σε συνδυασμὸ με την πυκνότητα του υφάσματος και των κλωστῶν που το συγκρατοῦσαν γινόταν ἀδύνατον φυσικῶς να σχιστεῖ, ὁσοδήποτε βίαιος και ἀν ἦταν ο σεισμὸς που ἐγινε (o).

(2) Αναφέρεται ἴσως σαν σύμβολο της μεταβολῆς και ἀλλαγῆς, την οποία ἐπέφερε ο θάνατος του Μεσσία.

«Με το καταπέτασμα που σχίστηκε, δήλωσε ο Θεός, ὅτι ἐφυγε λοιπὸν ἡ θεία χάρις ἀπὸ το ναό και ὅτι τα ἐνδότερα, δηλαδή τα ἅγια των ἁγίων θα γίνουν σε ὅλους βατὰ (=προσβάσιμα) και ορατά, το οποίο και ἐγινε ὕστερα, ὅταν μῆκαν οι Ρωμαῖοι. Ἡ πιο χαριτωμένη ὅμως ἐρμηνεία εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ τα ἐντὸς του καταπετάσματος ἦταν τύπος του ουρανοῦ, ἐνὸς τῆς γῆς, ἀφοῦ σχίστηκε τῶρα το καταπέτασμα, δήλωσε ὅτι σχίστηκε ἤδη το μεσότοιχο του ουρανοῦ και τῆς γῆς... και ἐγινε βατὸς ο ουρανὸς στους ἀνθρώπους... Συνολικὰ πάντως αὐτὰ που ἐγιναν, ἦταν δείγμα θεομηνίας, που ἐλέγχαν την ἀναισθησία τῶ Ἰουδαίων και προανήγγειλαν την καταστροφή τους» (Z).

(3) Ο Ἱερώνυμος λέει, ὅτι σύμφωνα με το καθ' Ἐβραίους ευαγγέλιο το υπέρθυρο του ναοῦ σχίστηκε. Εἶναι πιθανόν, το σχίσσιμο του καταπετάσματος να συνοδεύτηκε και ἀπὸ φθορὲς του ὅλου κτιρίου του ναοῦ. Ο Ἰώσηπος (Ἰουδ. Πολ. VI, 5,3) αναφέρει ἕνα ἀριθμὸ οἰωνῶν που προηγήθηκαν ἀπὸ την καταστροφή του ναοῦ και μεταξύ αὐτῶν και ὅτι κατὰ το Πάσχα οι βαριῆς πύλες του ναοῦ, οι οποίες ἐκλείναν μόλις και μετὰ βίας ἀπὸ εἴκοσι ἀνδρες, ἀνοιζαν αὐτόματα τη νύχτα. Ἡ Γεμάρα αναφέρει ἕνα ὅμοιο συμβάν κατὰ το Πάσχα, γύρω στα σαράντα χρόνια πριν την πτῶση της Ἱερουσαλήμ. Αὐτὰ σύμφωνα με τον Zahn και Neander φανερώνουν ἀνάμνηση ἐνὸς ἐκτακτου συμβάντος στο ναό κατὰ το χρόνο της σταύρωσης (p).

(4) Δηλαδή ἡ Παλαιστίνη ολόκληρη και πιθανῶς και ἄλλα μέρη (δ).

(5) Ἡ φύση κατὰ κάποιον τρόπο φοβήθηκε ἀπὸ την ἐγκληματικότητα των ἀνθρώπων και ἐκδήλωσε με τον τρόπο της τη συμπάθειά της για το θάνατο του Χριστοῦ (F). Ὅσοδήποτε και ἀν ἀναζητηθοῦν λόγοι φυσικοὶ για ἐξήγηση του σεισμοῦ και του σχισίματος των πετρῶν, το γεγονός, ὅτι ὅλα αὐτὰ τα ἀπὸ μόνον τους ἀσυνήθιστα συνέπεσαν κατὰ την ἴδια στιγμή μαζί με το σχίσσιμο του καταπετάσματος και το

άνοιγμα των μνημείων και μαζί με το ταυτόχρονο ξεψύχισμα του Λυτρωτή, αποτελεί εκπληκτικό θαύμα (ο)

Ματθ.27,52 και τὰ μνημεία(1) ἀνεφύθησαν και πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων αγίων(2) ἠγέρθη,

Ματθ.27,52 ἔσπασαν οι ταφόπετρες κι ἀνοίξαν τα μνήματα. Πολλοί ἅγιοι που είχαν πεθάνει ἀναστήθηκαν

(1) Τα μνημεία στους βράχους (δ).

(2) Των αγίων, οι οποίοι είχαν πεθάνει, είτε πολύ χρόνο πριν τη γέννηση του Χριστού, είτε όχι πολύ μετά τη γέννησή του. Οι παλαιοί φαίνεται να θεωρούσαν τον Ιώβ ως έναν από αυτούς, διότι στο τέλος του βιβλίου του οι Ο΄ και ο Θεοδοτίων προσθέτουν: «και έχει γραφτεί ότι πάλι θα ἀναστηθεί αυτός μαζί με αυτούς που ο Κύριος θα ἀναστήσει» (b). Το να ἀναγνωριστούν παρόλ' αυτά αυτοί από πρόσωπα που ζούσαν ακόμη στα Ιεροσόλυμα συνηγορεί μάλλον, ότι πρόκειται για κεκοιμημένους όχι πριν πολύ χρόνο (ο).

Η λέξη ἅγιοι πουθενά αλλού στα ευαγγέλια δεν συναντιέται· στις Πράξεις όμως και στις επιστολές χρησιμοποιείται πάντοτε για τους Χριστιανούς. Φαίνεται λοιπόν, ότι σημαίνει εκείνους, οι οποίοι όπως ο Συμεών και η Άννα, ο Ζαχαρίας και η Ελισάβετ δέχτηκαν τον Ιησού ως Μεσσία (p).

Αυτούς ίσως υπονοεί και ο Ιγνάτιος ο Θεοφόρος όταν γράφει στην προς Μαγνησίους (κεφ. θ) επιστολή του: «Τον οποίο (Χριστό) και οι προφήτες, ὄντας μαθητές του με το Πνεύμα, τον περίμεναν ως δάσκαλο, και για αυτό, αυτός τον οποίο δίκαια περίμεναν, όταν ἦρθε τους ἀνέστησε από τους νεκρούς». Ἀναστήθηκαν όμως «και για βεβαίωση της μελλοντικής ἀναστάσεως» (Z).

Ματθ.27,53 (1)καὶ ἐξεληθόντες ἐκ τῶν μνημείων, μετὰ τὴν ἔγερσιν(2) αὐτοῦ(3) εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν και ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς(4).

Ματθ.27,53 και βγήκαν από τα μνήματα, και μετὰ την ἀνάσταση του Ιησού μπήκαν στην ἁγία πόλη της Ιερουσαλήμ κι ἐφανίστηκαν σε πολλούς.

(1) Πιθανώς η περί ἀνάστασης των αγίων αφήγηση να ήταν στην ἀρχική παράδοση συνδεδεμένη με την ἀνάσταση του Χριστού και ἐδῶ ἀνέφερε αὐτήν ο ευαγγελιστής με ευκαιρία την ἐξιστόρηση του σεισμοῦ και του ἀνοίγματος ἐξ' αἰτίας αὐτοῦ των μνημείων (S). Ταυτόχρονα με το θάνατο του Κυρίου το καταπέτασμα σχίστηκε, η γη σειστήκε και οι πέτρες σχίστηκαν. Και ο ιερὸς ευαγγελιστής συνύφανε μαζί και τα ἄλλα καταπληκτικὰ περιστατικὰ τα οποία σημειώθηκαν ἐκείνες τις ἡμέρες.

Ο πρώτος που ἀναστήθηκε από τους νεκρούς, για να μην πεθάνει πλέον ἦταν ο Χριστός. Εἶχε όμως και συντρόφους. Μετὰ την ἀνάστασή του, σημειώθηκε και η ἀνάσταση των αγίων. Και ἀναφέρεται ότι η ἐξοδός τους και η εἰσοδός τους στην ἁγία πόλη ἔγινε μετὰ την ἀνάστασή του, διότι τα πρόσωπα ἐκείνα, στα οποία ἐφανίστηκαν οι ἀναστημένοι, εἶδαν πότε ἔγινε η εἰσοδός τους στην ἁγία πόλη, όχι όμως και πότε ἀναστήθηκαν (b).

Ἄνοιξαν μεν τα μνημεία κατὰ την ὥρα της ἐκπνεύσεως του Λυτρωτή, ἀλλὰ καμία ζωοποίηση νεκρῶν δεν ἔγινε τότε. Η ἀνάσταση των κεκοιμημένων αὐτῶν ἔγινε μετὰ την ἀνάσταση του Κυρίου για να καταδειχτεί, ότι η δύναμη του τάφου καταργήθηκε από το Χριστό (ο).

(2) Πουθενά αλλού στην Κ.Δ. ἢ τους Ο΄ η λέξη ἔγερσις δεν συναντιέται με την ἔννοια της ἀνάστασης (p).

(3) Φαίνεται παράδοξο, ότι ἀναγγέλλεται η ἀνάσταση των προσώπων αὐτῶν κατὰ τη στιγμή του θανάτου του Κυρίου και η ἐμφάνισή τους ἀναβάλλεται μετὰ την ἀνάσταση του Κυρίου. Για αὐτό ὑπάρχουν και κάποιοι λίγοι κώδικες με τη γραφή

«έγερσιν αυτών», ενώ η συριακή μετάφραση της Παλαιστίνης παραλείπει ολοτελώς τη φράση. Ασφαλώς όμως αυτά αποτελούν διορθώσεις που προστέθηκαν μετέπειτα (L).

(4) «Έτσι ώστε από την ανάσταση αυτών, να βεβαιωθούν και για την ανάσταση εκείνου, συλλογιζόμενοι, ότι αυτός που ανέστησε αυτούς, πολύ περισσότερο ανέστησε τον εαυτό του» (Z).

Ως προς το ζήτημα, τι απέγιναν αυτοί οι αναστημένοι, ο μεν Z. φρονεί, ότι «αφού εμφανίστηκαν, πάλι κοιμήθηκαν». Υπέρ της εφήμερης ζωοποίησής τους κηρύττεται και ο L. Ο δ. όμως φρονεί, ότι ανέβηκαν στον παράδεισο με το πρόσκαιρο εκείνο σώμα που αναμένει την κοινή ανάσταση. Η ευαγγελική αφήγηση αφήνει το πράγμα αόριστο. Πιθανότερο παρόλ' αυτά φαίνεται, ότι αναστήθηκαν αυτοί οριστικά.

Ματθ.27,54 Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος(1) καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν καὶ τὰ γενόμενα ἐφοβήθησαν σφόδρα λέγοντες(2): ἀληθῶς(3) Θεοῦ υἱὸς(4) ἦν οὗτος(5).

Ματθ.27,54 Ο Ρωμαῖος εκατόνταρχος και οι στρατιώτες που φύλαγαν μαζί του τον Ιησού, όταν είδαν το σεισμό και τ' άλλα συμβάντα, φοβήθηκαν πάρα πολύ και είπαν: «Στ' αλήθεια, αυτός ήταν Υἱός Θεού».

(1) «Αυτόν ο Μάρκος τον ονόμασε κεντυρίωνα. Διότι κεντυρίων στους Ρωμαίους είναι ο εκατόνταρχος» (Z) «ή ταγματάρχης εκατοντάδας. Διότι κέντο στους Ρωμαίους είναι το εκατό» (Φαβωρίνος).

(2) Η ακόλουθη αναφώνηση από τον Ματθαίο αναφέρεται ότι έγινε από όλους. Είναι όμως δυνατόν να έγινε από τον εκατόνταρχο που εξέφραζε τη συγκίνηση όλων (L).

(3) Αυτό αναφέρεται αντιθετικά στους σ. 40, 43 (b). Ο εκατόνταρχος, ο οποίος ίσως θα γνώριζε καλά, ότι ο Ιησούς αξίωνε ότι ήταν γιος του Θεού, εκφράζει την πεποίθησή του, ότι τα περιστατικά του θανάτου του αποδεικνύουν το βάσιμο και πραγματικό αυτής της αξίωσής του (α).

(4) Σύμφωνα με την εθνική τους ιδέα ως Θεού Υιό, δηλαδή ημίθεο ή ήρωα τον θεώρησαν (δ). Και «ο μεν εθνικός εκατόνταρχος, από τα θαύματα πιστεύει μαζί με αυτούς που ήταν μαζί του· οι Ιουδαίοι όμως που άκουσαν ολοκάθαρα τους προφήτες και το νόμο, μένουν άπιστοι» (Θφ).

(5) «Μερικοί μάλιστα λένε ότι υπάρχει και μαρτύριο αυτού του Κεντυρίωνα, αφού ανδρώθηκε στην πίστη ύστερα από αυτά» (X). «Ήταν αληθής ο Κύριος όταν έλεγε «Όταν υψωθώ από τη γη, θα τους ελκύσω όλους προς τον εαυτό μου». Γιατί να, ενώ υψωνόταν στον τίμιο σταυρό, άρχισε να σαγηνεύει πολλούς στην επίγνωση της αλήθειας. Προσέλκυσε λοιπόν τον εκατόνταρχο, προσέλκυσε και κάποιους από τους Ιουδαίους, οι οποίοι «χτυπούσαν και τα στήθη τους» συγκινημένοι οπωσδήποτε βαθεία, και με τα μάτια της διάνοιάς τους έβλεπαν επάνω προς τον Κύριο» (K).

Ματθ.27,55 Ἦσαν δὲ ἐκεῖ καὶ γυναῖκες πολλαὶ(1) ἀπὸ μακρόθεν(2) θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας(3) διακονοῦσαι(4) αὐτῷ·

Ματθ.27,55 Εκεί βρίσκονταν και πολλές γυναίκες που παρακολουθούσαν από μακριά· ήταν αυτές που ακολούθησαν τον Ιησού από τη Γαλιλαία και τον υπηρετούσαν.

(1) Οι τρεις που αναφέρονται κατά τρόπο άμεσο και ειδικό ίσως πλησίασαν περισσότερο προς το σταυρό. Κατά την αφήγηση του Ιωάννου η μητέρα του Κυρίου, κάποιες άλλες γυναίκες και ο αγαπημένος μαθητής στέκονταν δίπλα στο σταυρό (S). «Και δες την σειρά που αντιστράφηκε· διότι οι μαθητές έφυγαν· οι μαθήτριες όμως παρέμειναν» (Z).

(2) Πιθανώς απαγορεύτηκε σε αυτές από τους στρατιώτες να σταθούν κοντά στο σταυρό ή επειδή εμποδίζονταν από το να προβούν σε κάποια ενέργεια και εκδήλωση συμπάθειας προς αυτόν, αποχώρησαν μαζί σε κάποιο μακρινό σημείο, από όπου θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν το μαρτύριο του Διδασκάλου, απολαμβάνοντας εκεί και πλήρη ελευθερία, ώστε να εκδηλώσουν τη θλίψη τους (ο).

(3) Και οι τρεις συνοπτικοί αναφέρουν, ότι οι γυναίκες ήταν από τη Γαλιλαία και δεν πρέπει συνεπώς να ταυτίζονται με τις «θυγατέρες Ιερουσαλήμ» του χωρίου Λουκά κγ 28 (ρ).

(4) «Χορηγούσαν τα αναγκαία» (Ζ). Παρείχαν τα αναγκαία προς το ζην (g).

Ματθ.27,56 ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνή(1), καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ μήτηρ(2), καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου(3).

Ματθ.27,56 Ἀνάμεσά τους ἦταν ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνή, ἡ Μαρία ἡ μητέρα του Ἰακώβου καὶ του Ἰωσή, καὶ ἡ μητέρα των γιων του Ζεβεδαίου.

(1) Εισάγεται εδώ σαν πάρα πολύ γνωστό πρόσωπο, παρόλο που δεν αναφέρθηκε από το Ματθαίο μέχρι τώρα. Από τον Λουκά (η 2) και το Μάρκο (ιστ 9) μαθαίνουμε, ότι θεράπευσε αυτήν ο Ιησούς κυριευμένη από δαιμόνια. Μαγδαληνή σημαίνει πιθανώς αυτή που κατάγεται από τα Μάγδαλα. Δες Ναζαρηνός. Δεν πρέπει να ταυτίζεται με την πόρνη, για την οποία αφηγείται ο Λουκάς στο ζ 37. Η ταύτιση αυτή και σύμφωνα με τον Swete αποτελεί βαριά πλάνη της δυτικής χριστιανικής παράδοσης, που είναι βαθειά παρόλ' αυτά ριζωμένη (ρ).

(2) Η συριακή μετάφραση του Σινά και μαζί με αυτήν ο Wellhausen αποδίδουν τη φράση Μαρία η θυγάτηρ του Ιακώβου και Ιωσή μήτηρ (α). Μάλλον πρόκειται για τη μητέρα του Ιακώβου και του Ιωσή. Είναι η ίδια με τη Μαρία του Κλωπά (Ιω. ιθ 25). Δεν ήταν όμως αδελφή της Παρθένου και ο Κλωπας δεν πρέπει να ταυτίζεται με τον Αλφαιό ούτε με τον Κλεόπα του Λουκά κδ 18 (ρ). Όταν ο Ματθαίος έγραψε, οι γιοι ήταν γνωστότεροι παρά η μητέρα τους. Εξαιτίας αυτού καθόρισε αυτήν από τους γιους της (b).

(3) Είναι αναμφίβολα η ίδια με τη Σαλώμη που αναφέρει ο Μάρκος.

Στιχ. 57-66. Η αποκαθήλωση και η ταφή του θείου Σώματος.

Η σφράγιση του τάφου.

Ματθ.27,57 Ὅψιας(1) δὲ γενομένης ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος(2) ἀπὸ Ἄριμαθαίας(3), τοῦνομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσε(4) τῷ Ἰησοῦ·

Ματθ.27,57 Κατὰ το δειλινό, ἕνας ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ τὴν Ἀριμαθαία, πὸν ἔλεγαν Ἰωσήφ καὶ ἦταν κι αὐτὸς μαθητὴς του Ἰησοῦ,

(1) Πριν ακόμη έλθει το Σάββατο. Γύρω στις 6 μ.μ. θα άρχιζε η νέα αυτή ημέρα (S). Οψία (=δειλινή) εξυπακούεται ώρα. Επίθετο όψιος, οψία, ιον. Ο μεταμεσημβρινός χρόνος ο από τις 3-6 μ.μ. (g).

(2) Σύμφωνα με το Μάρκο και Λουκά βουλευτής, δηλαδή μέλος του συνεδρίου. Ο Ματθαίος ονομάζει αυτόν πλούσιο (L). Είχε υπ' όψη το Ησ. νγ 9 «και θα δώσω... τους πλούσιους αντί για το θάνατό του;». Έτσι φρονούν οι a και p. Αλλά το χωρίο αυτό είναι τόσο ασαφές και σκοτεινό, ώστε γίνεται αμφίβολο να υπέβαλε στον Ματθαίο εδώ τη λέξη πλούσιος (L). Μάλλον το πλούσιος μπήκε για να δηλώσει, ότι ασκούσε μεγάλη επιρροή (F).

(3) Η ταύτιση της Αριμαθαίας με την Αρμαθαίμ ή Ραμαθά ή Ραμαθαΐμ (Α' Βασ. α 1,19, Α' Μακ. ια 34, Ιωσήπου Αρχ. 13,4,9) είναι πιθανή, αλλά όχι βέβαιη. Διότι το όνομα αυτό το είχαν πολλά χωριά της Παλαιστίνης (g). Πατρίδα του Σαμουήλ η Ραμαθέμ ή Ραμά βρισκόταν στο όρος Εφραΐμ (δ). Ο Ιωσήφ καταγόταν από την

Αριμαθαία, αλλά ήδη ήταν εγκατεστημένος και είχε ιδιοκτησία στην Ιερουσαλήμ (S).
(4) Αμετάβατο, με τη σημασία: έγινε μαθητής του Ιησού (δ). Μπήκε αυτό για να εξηγηθεί ο ζήλος του Ιωσήφ που εκδηλώθηκε στην προκειμένη περίπτωση (F).

Ματθ.27,58 οὗτος προσελθὼν(1) τῷ Πιλάτῳ ἠτήσατο τὸ σῶμα(2) τοῦ Ἰησοῦ. τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν(3) ἀποδοθῆναι(4) τὸ σῶμα.

Ματθ.27,58 ἦρθε στον Πιλάτο και ζήτησε το σώμα του Ιησού. Ο Πιλάτος διέταξε να του το δώσουν.

(1) «Αυτός που προηγουμένως κρυβόταν, τώρα έδειξε μεγάλη τόλμη μετά το θάνατο του Χριστού. Διότι ούτε ασήμαντος ήταν, ούτε από εκείνους που μένουν απαρατήρητοι, αλλά ένας από τα μέλη του συνεδρίου και πολύ επιφανής. Από αυτό μάλιστα μπορεί να δει κανείς και την ανδρεία του. Διότι καταδίκασε σε θάνατο τον εαυτό του, όταν διακήρυξε την απέχθειά του προς όλους με τη συμπάθειά του προς τον Ιησού, και τόλμησε να ζητήσει το σώμα του, και δεν απομακρύνθηκε παρά μόνο αφού πέτυχε αυτό που ήθελε» (X).

(2) Και ο Ματθαίος και ο Μάρκος αποφεύγουν τη λέξη πτώμα (p).

(3) Ο Ματθαίος και ο Μάρκος εκφράζονται με τρόπο που επιτρέπει να υποθέσουμε, ότι ο Πιλάτος διέταξε οι στρατιώτες να αποκαθλώσουν το σώμα και να το παραδώσουν στον Ιωσήφ. Ο Λουκάς όμως ξεκάθαρα αναφέρει ότι ο Ιωσήφ κατέβασε αυτό και ο Ιωάννης προσθέτει ότι ο Νικόδημος τον βοήθησε.

(4) Η πρόθεση «από» στο ρήμα μπορεί να σημαίνει και το ότι δόθηκε αντί αμοιβής (p). «Ο Ιωσήφ επειδή ήταν πλούσιος, είναι εύλογο ότι θα έδινε και χρυσάφι στον Πιλάτο» (Θφ). Μπορεί όμως να έχει τη σημασία να δοθεί επειδή ανήκε σε αυτόν ως πιστό μαθητή και οπαδό (δ), διότι τα σώματα των καταδίκων παραδίδονταν μερικές φορές για ταφή και στους φίλους (S).

Έξυπνη και η ερμηνεία: οι Ιουδαίοι είχαν αποξενωθεί από αυτόν· ο Ιωσήφ πήρε αυτό από τους εθνικούς και μαζί με τον Νικόδημο έδωσαν αυτό πάλι στους Ιουδαίους (b).

Ματθ.27,59 καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρῷ(1),

Ματθ.27,59 Ἀφοῦ ὁ Ἰωσήφ πήρε το σώμα του Ιησού, το τύλιξε σ' ένα καθαρό σεντόνι,

(1) Το καθαρό σημαίνει, ότι όπως ο τάφος, έτσι και το σεντόνι δεν είχε προηγουμένως χρησιμοποιηθεί (p). Καθαρό σεντόνι λέει αυτό που δεν έχει ακόμη λερωθεί ή χρησιμεύσει σε κάτι άλλο (δ). Οι προς τον Ιησού τιμές άρχισαν ήδη (b).

Ματθ.27,60 καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ(1) αὐτοῦ(2) μνημείῳ ὃ ἐλατόμησεν(3) ἐν τῇ πέτρᾳ, καὶ προσκυλίσας λίθον μέγαν(4) τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου ἀπήλθεν.

Ματθ.27,60 και το έβαλε στο δικό του καινούριο μνήμα, που ήταν λαξευμένο στο βράχο. Ὑστερα κύλησε μια μεγάλη πέτρα, έκλεισε την είσοδο του μνήματος και έφυγε.

(1) «Την αγάπη και την ανδρεία του την δείχνει όχι μόνο με το ότι παρέλαβε το σώμα του Χριστού και το έθαψε με πολυτέλεια, αλλά και με το ότι τον έθαψε στο δικό του καινούργιο μνημείο. Και αυτό δεν έγινε έτσι στην τύχη, αλλά για να μην υπάρξει ούτε η παραμικρή υποψία ότι αναστήθηκε άλλος αντί άλλου» (X).

(2) Ο Ιησούς Χριστός ο αρχηγός και η οδός της ζωής, μπήκε σε τάφο, που δεν σκαλίστηκε επίτηδες για αυτόν, αλλά προοριζόταν εξαρχής να δεχτεί το σώμα του Ιωσήφ.

(3) Ο τάφος είχε σκαλιστεί μέσα σε βράχο (S). Λατομέω = λας (λίθος) τέμνω (κόβω) (δ). «Το μνημείο είχε τη μορφή σπηλιάς, ήταν σκαλιστό» (Z).

(4) Η μεγάλη πέτρα αναμφίβολα ήταν έτοιμη για να χρησιμεύσει για το σκοπό

αυτόν. Ήταν από εκείνες τις πέτρες, οι οποίες έκλειναν τις πόρτες των τάφων και κάθε άνοιξη ασβεστώνονταν (Ματθ. κγ 27), για να προλαβαίνουν κάθε τελετουργικό μολυσμό από τους διαβάτες. Οι πέτρες αυτές ήταν μερικές φορές στρογγυλές και λείες, όμοιες με μυλόπετρες, που στήνονταν στην όψη του βράχου, όπου είχε γίνει η εκσκαφή. Μπορούσαν για αυτό εύκολα να κυλιστούν προς τα μπρος ή προς τα πίσω και να ανοίξουν ή να κλείσουν το άνοιγμα του τάφου (p).

Ματθ.27,61 Ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία(1), καθήμεναι(2) ἀπέναντι τοῦ τάφου(3).

Ματθ.27,61 Εκεί έμειναν καθισμένες απέναντι από τον τάφο η Μαρία η Μαγδαληνή και η άλλη Μαρία.

(1) Δηλαδή η αναφερθείσα ήδη Μαρία η μητέρα του Ιακώβου και Ιωσή.

(2) Κάθισε η Μαρία μαζί με τη Μαγδαληνή, για να δουν για τελευταία φορά τον Κύριο, τον οποίο είχαν αγαπήσει. Ο Ιωσήφ έφυγε. Αλλά οι δύο γυναίκες κάθισαν.

(3) «Κάθισαν απέναντι από τον τάφο, παρατηρώντας, πού τοποθετείται το σώμα και πώς τοποθετείται, έτσι ώστε, αφού φύγουν και ετοιμάσουν αρώματα να έλθουν την Κυριακή και να αρωματίσουν και να αλείψουν με μύρα αυτό. Διότι αφού δεν γνώριζαν ακόμη τίποτα το υψηλό σχετικά με την ανάσταση, περίμεναν ότι θα βρουν το σώμα θαμμένο» (Ζ). Κάθονταν απέναντι από τον τάφο απορροφημένες από τη θλίψη (L), με ήσυχη ευλάβεια, αξιοσημείωτη (p).

Ματθ.27,62 (1)Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἣτις ἐστὶ μετὰ τὴν παρασκευὴν(2), συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι(3) πρὸς Πιλάτον

Ματθ.27,62 Την άλλη μέρα, που ήταν Σάββατο, πήγαν οι αρχιερείς και οι Φαρισαίοι, όλοι μαζί, στον Πιλάτο

(1) Ο Ματθαῖος εισάγει εδώ άλλο γεγονός από την προφορική παράδοση. Αποτελεί ζωηρή αντίθεση με την προηγούμενη παράγραφο. Σε εκείνη αυτοί που παρέμειναν πιστοί στον Ιησού δείχνουν στοργική αφοσίωση στο σώμα του. Εδώ έχουμε τους άσπονδούς του εχθρούς που τον καταδιώκουν και μετά θάνατον. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι ενώ και αυτοί που μέχρι τέλους παρέμειναν πιστοί στον Ιησού δεν έχουν ιδέα για την ανάσταση ούτε κατάλαβαν τα λόγια του Κυρίου στο Μάρκου θ 10, οι αρχιερείς και οι Φαρισαίοι κατανόησαν αυτά και θυμούνται αυτά και ήταν ήδη αποφασισμένοι κάθε αγύρτικη και πλαστή επαλήθευση της προφητείας αυτής (p).

(2) Το τῇ ἐπαύριον θα ήταν επαρκές και θα ήταν σαφέστερο, εάν έγραφε το Σάββατο. Η ονομασία Παρασκευή είχε ήδη γίνει όνομα της ημέρας, η οποία ήταν παραμονή του Σαββάτου. Ο Ματθαῖος χρησιμοποιεί χωρίς εξήγηση την ονομασία αυτή. Ο Μάρκος όμως (ιε 42) εξηγεί στους εθνικούς αναγνώστες του, τι σημαίνει αυτή (p). = η ημέρα, κατά την οποία προετοιμάζονταν στους Ιουδαίους, όσα ήταν αναγκαία για το Σάββατο ή για εορτασμό της γιορτής (g).

Ίσως επίσης, κατά την εποχή που ο Ματθαῖος έγραφε, η φράση αυτή να ήταν συνηθισμένη μεταξύ των εξ' Ιουδαίων χριστιανών (p)· και με αυτήν να δηλωνόταν η μεγάλη ημέρα της σταύρωσης του αληθινού αμνού (δ).

(3) Προβλήθηκε η ένσταση, ότι σε ημέρα Σαββάτου δεν ήταν δυνατόν να συνεδριάσει το συνέδριο επισήμως. Αλλά και ο Ματθαῖος κανένα λόγο δεν κάνει για πρεσβύτερους του λαού, τους οποίους πολλές φορές είχε κατονομάσει. Πρόκειται λοιπόν εδώ για διάβημα τελείως ιδιωτικό (L).

Ματθ.27,63 λέγοντες· κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος(1) ὁ πλάνος(2) εἶπεν ἔτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγειρόμαι(3).

Ματθ.27,63 και του είπαν: «Κύριε, θυμηθήκαμε πως εκείνος ο λαοπλάνος είχε

πει όταν ζούσε: “σε τρεις μέρες θα αναστηθώ”.

(1) Δεν θέλουν ούτε το όνομά του να ακούσουν. Χρησιμοποιούν αντωνυμία, η οποία δείχνει ότι είναι πολύ μακριά από αυτούς (p). Εκείνος, που είναι ήδη μακριά, αφού πέθανε (δ).

(2) Που πλανά το λαό (δ). Επίθετο, με το οποίο τον στιγματίζουν. «Αυτό δείχνει την ωμότητα (=σκληρότητα) εκείνων, αφού ούτε με το θάνατο δεν άφησαν την οργή» (X).

(3) «Αξίζει να αναζητήσουμε και αυτό, πού δηλαδή είπε ότι μετά από τρεις ημέρες θα αναστηθώ; Διότι δεν θα το βρει κανείς πουθενά να λέγεται τόσο σαφώς, εκτός από το παράδειγμα του Ιωνά» (X). Υπαινίσσονται πιθανώς την προφητεία του Ιησού στο Ματθ. ιβ 40, η οποία λέχθηκε παρόντων των γραμματέων και Φαρισαίων και η οποία στο μεταξύ θα είχε διεγείρει σε αυτούς το ενδιαφέρον, για να ζητήσουν πληροφορίες περισσότερο ακριβείς (L).

Ματθ.27,64 κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι(1) τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἔλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς κλέψωσιν αὐτὸν καὶ εἰπωσὶ τῷ λαῷ(2), ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη(3) πλάνη(4) χειρῶν τῆς πρώτης(4).

Ματθ.27,64 Γι' αυτό, δώσε διαταγή να φρουρηθεί καλά ο τάφος ως την τρίτη μέρα, μην τυχόν έρθουν οι μαθητές του τη νύχτα και τον κλέψουν, κι έπειτα πουν στο λαό πως αναστήθηκε από τους νεκρούς· γιατί τότε η τελευταία πλάνη θα είναι χειρότερη από την προηγούμενη».

(1) Χωρίς να το συνειδητοποιούν υπηρετούν στην επιβεβαίωση της αλήθειας. Καμία ανθρώπινη ασφάλεια όμως δεν είναι ικανή να παρεμποδίσει το Θεό. Δες Πράξ. ε 23,ιστ 23-26 (b). «Παντού η πλάνη συγκρούεται με τον εαυτό της και άθελά της συνηγορεί υπέρ της αλήθειας» (X).

«Να ασφαλίσουν τον τάφο δηλαδή να τον σφραγίσουν και να τον φρουρήσουν. Επειδή έπρεπε να πιστευτεί ότι και πέθανε και ενταφιάστηκε και αναστήθηκε, βλέπε και τα τρία αυτά να μαρτυρούνται από τους εχθρούς. Ας εξετάσουμε δηλαδή προσεχτικά τα λόγια τους· το να πούνε μεν... «εκείνος είπε όσο ζούσε ακόμη» μαρτυρεί, ότι πέθανε· το «διάταξε να ασφαλιστεί ο τάφος» βεβαιώνει ότι ενταφιάστηκε· το «μήπως έλθουν οι μαθητές του και τον κλέψουν», πληροφορεί ότι εφόσον ασφαλιστεί ο τάφος, δεν θα κλαπεί» (Z).

«Αν όμως βρέθηκε ο τάφος κενός, είναι φανερό ότι αναστήθηκε σαφώς και αναντίρρητα» (X).

(2) Οι Φαρισαίοι υπέθεταν, ότι αυτοί δεν θα πίστευαν αυτό ποτέ. Επιθυμούν λοιπόν να λάβουν προφυλακτικά μέτρα για το λαό (b).

(3) Με έννοια συγκριτικού (L)· η νεώτερη πλάνη, η τελευταία.

(4) Με άμεση αναφορά στο εκείνος ο πλάνος (p). Η πρώτη πλάνη υπήρξε το ότι θεώρησαν αυτόν Μεσσία. Η τελευταία θα ήταν χειρότερη από την πρώτη (L). Οι Φαρισαίοι αντιλήφθηκαν, ότι έπρεπε πολιτικούς λόγους να χρησιμοποιήσουν, για να επηρεάσουν τον Πιλάτο. Όπως κατηγορήσαν τον Ιησού ότι διεκδικούσε το βασιλικό αξίωμα, αποσιωπώντας τελείως την αξιώσή του, ότι ήταν ο υιός του Θεού, έτσι και εδώ το νόημά τους είναι, ότι, εάν οι μαθητές έπειθαν το λαό ότι ο Ιησούς αναστήθηκε, θα προκαλούσαν πολύ μεγαλύτερη εξέγερση από εκείνην, η οποία σημειώθηκε κατά την θριαμβευτική είσοδο ως συνέπεια της πλάνης του λαού, ότι ο Ιησούς ήταν ο Μεσσίας.

Ματθ.27,65 ἔφη αὐτοῖς ὁ Πιλάτος(1)· ἔχετε(2) κουστωδία(3)· ὑπάγετε ἀσφαλίσασθε(4) ὡς οἴδατε.

Ματθ.27,65 Ο Πιλάτος τους είπε: «Σας διαθέτω τη φρουρά. Πηγαίνετε και πάρτε όποια μέτρα ασφαλείας νομίζετε».

(1) Δεν τους δέχεται ευχάριστα. Είχε δει την κακεντρέχειά τους προηγουμένως (δες σ. 17,18), και αναμφίβολα αντιλαμβάνεται αυτήν και τώρα. Με ολιγόλογη συγκατάθεση τούς διώχνει.

(2) Μάλλον προστακτική = Πάρτε κουστωδία. Και αυτό φαίνεται σαφώς, από το ότι η μόνη φρουρά την οποία οι αρχιερείς είχαν ήταν η αστυνομία του ναού, δεν μπορούσαν όμως να χρησιμοποιήσουν αυτήν χωρίς την άδεια του Ρωμαίου επιτρόπου. Προφανώς χρειάζονται κάτι, το οποίο θα γινόταν με την άδειά του (p). Δίνει τους φύλακες γρήγορα και όπως ήταν αγανακτισμένος εναντίον τους, διώχνει γρήγορα τους συκοφάντες (b).

(3) Λέξη λατινική = φύλακες, φρουρά. «Κουστωδία λέγεται στους Ρωμαίους η φύλαξη· τους στρατιώτες λοιπόν που ήταν ταγμένοι να φυλάνε, τους ονομάζει κουστωδία» (Θφ).

(4) «Δεν αφήνει τους στρατιώτες μόνους τους να σφραγίσουν· διότι επειδή είχε μάθει τα σχετικά με αυτόν (τον Ιησού), δεν ήθελε πλέον να συμπράξει με αυτούς. Αλλά για να απαλλαγεί από αυτά ανέχεται και αυτό και λέει· εσείς, όπως θέλετε σφραγίστε, για να μην μπορείτε να κατηγορείτε άλλους» (X).

Ματθ.27,66 οι δὲ πορευθέντες ἠσφάλισαν(1) τὸν τάφον σφραγίσαντες(2) τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας(3).

Ματθ.27,66 Τότε αυτοί πήγαν στον τάφο και τον ασφάλισαν: σφράγισαν την πέτρα κι άφησαν και τη φρουρά εκεί.

(1) «Και αυτά τα έκαναν ημέρα σαββάτου, παραβιάζοντας αυτό εξαιτίας της λύσσας της μανίας τους» (Z). Το «ασφάλισαν» εκφράζει το σύνολο της ενέργειάς τους, το «σφράγισαν» και το «της κουστωδίας» τα μέρη της (b).

(2) Η σφράγιση του λίθου φαίνεται ότι ήταν των Φαρισαίων ιδέα, και ίσως εισηγήθηκε σε αυτούς αυτήν η σφράγιση του λίθου στην πόρτα του σπηλαίου των λεόντων, στο οποίο ρίχτηκε ο Δανιήλ (Δαν. στ 17). Στην Π.Δ. οι λέξεις σφραγίδα και σφραγίζω συχνά χρησιμοποιούνται και με κυριολεκτική και με μεταφορική έννοια. Στην Κ.Δ. κυρίως χρησιμοποιούνται μεταφορικά (p). Μία ταινία (λωρίδα) από ύφασμα εκτεινόταν σε όλο το άνοιγμα του τάφου, πάνω από την πέτρα, που χρησίμευε ως πέτρα και οι δύο άκρες της, που εφάρμοζαν στα χείλη του τάφου που βρίσκονταν στην κάθε μία πλευρά, σφραγίζονταν (F).

(3) Εξαρτάται από το ασφάλισαν και όχι από το σφράγισαν. «Όχι μόνο σφράγισαν την πέτρα της πόρτας, τοποθετώντας σε αυτήν σφραγίδες, αλλά και αφού επέλεξαν στρατιώτες, αυτούς που ήθελαν, τούς έβαλαν να κάθονται φύλακες σε αυτήν» (Z).

ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΗ (28) ΔΕΣ ΤΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΡΤΗΣΗ: Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ